
I
CATHOLISTVM
TAXITAS
RMK.I.
1096

6 f. a 2 Tomos.

RMKT. 1096 I. rér.
2. pild

RMK I. 1096.

IGAZSÁG ISTÁPJA.

Avagy olly

CATECHISMUSI TANITÁS.

Mellyben a' Keresztyén *Reformata* Vallás bőven meg-magyaráztatik, és az ellen tusakodó fortélyos Patvarkodások ellen (jelesben a' mellyeket a' nagy *Kalauzos* könyv hellyel-hellyel elő-állatot) óltalmaztatik:

Mellyet az együgyű Keresztyéneknek magok lelki támogatására irott, és mostan leg-először nyomtatásban ki-bocsátott.

POSAHAZI JANOS.

SAROS-PATAKON,
Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által. 1669-ben.

S. Augustinus Lib. 1. Confess. Cap. XV.

Ecce tu Domine! Rex meus, & Deus meus, tibi serviat quicquid utile puer didici, tibi serviat quod loquor, & scribo, & lego.

Az az:

Imé te Uram! én Királyom és én Istenem, tenéked szólgállyon valami hasznost gyermekségemben tanúltam: Tenéked szólgállyon valamit szóllok, írok és olvasok.

A M. N. MUZEUM KÖNYV. TÁRÁBÓL.

AJÁNLO LEVÉL.

A' Tekéntetes, Nagyságos, és Miltóságos

BORNEMISZSZA ANNA

FEJEDELEM ASZSZONYNAK,

Erdély Országának Miltóságos Fejedelmének,

Tekéntetes és Nagyságos

APAFI MIHALY

Kegyelmes Urũknak, szerelmes Házas-társának, az Isten Anyaszentegyházának Istenes Dajkájának, nékem Kegyelmes Aszszonyomnak, kívánok Istentúl bóldog virágzó életet, és minden lelki testi, a' Világosságnak Attyátúl származandó, kegyelmekben-való bővölködést.

Kegyelmes Asszonyõ! Talám mind mások, mind maga Nagyságod csudálkozhatik rajta, hogy én illy alacsõ sorsú s-állapatú ember lévén, Nagyságodat ez Ajánló Levélben meg-szóllítom, és ez csekely, többire az egyűgyű hiveknek éppítésekre irott könyvemet, a' Nagyságod Miltóságos neve alatt világ eleibe bocsátani mereszlettem.

tem. Ugy vagyon, ôszve-vetvén magamat, az Irásnak-is csekély vóltát a' Nagyságod Miltóságos személyével és állapottyaval, miltán ezen szándékomban meg-csökönhettem-vólna: mind-azon-által az ok, mellytül viseltettem, mind Nagyságodnál, mind más igazán itéllöknél, vélem hogy a' vakmerö bátorság alúl fel-ment. Szivet adott azért, sôt ugyan ôsztönözött az igaz háládatosságnak tiszti, mellyel Nagyságodnak magammal egg yütt az egész Reformata Pataki Schola tartozik: a' mellyet Nagyságod, midön néhai kegyes dajkaitúl meg-fosztattatván, többire árvaságra maradott vólna, kegyes Anyai gondviselése-alá vëni miltóztaték. Azóltátúl-fogva, nem-is szünik-meg Nagyságod, ezen Christus veteményes kertét, és ebben a' közönséges jóra nevendékeny plántákot, meg-szokot kegyelmességevel éleßgetni, táplálni. Mellyel valóba meg-mutatá Nagyságod magát amaz néhai bóldog emlekezetü Miltóságos LORANDFI SUSANNA Fejedelem Aszszonynak keze alatt neveltetet leányának lenni. Mert imé a' jó Isten, Nagyságodot azon Miltóságos Fejedelmi állapatra jutatván, fel-is indétá, hogy annak a' Miltóságos, az Urban bóldogult személynek, nékünk közönseges Anyánknak helyette, Annya és dajkája lenne ennek a' Christus veteményes kertének. Mire nézve, illendönek itiltem lenni, hogy háladatosságnak elsö sengéje gyanánt, magam es minnyájunk képebe, Nagyságodnak ez Irásomat, s-

eg yü

eg yüg yü Munkamot bé-mutassam. Bizván a' többit a' jó Istenre, a' ki amaz utólsó aratásnak nagy napján, bö és ki follyó mertekkel visissa méri Nagyságodnak mind azokat a' jókot valamellyeket itt ez életben a' Profeták fiaival tselekeßik. Sôt meg-hajtván térdeimet az én Uram elött, kérem ö Felsegét, hogy Nagyságodat, Kegyelmes Urunkal egyg yüt éltesse sokáig; országlását Nagyságtoknak boldogétsa, a' közönséges jónak elö-menetelire, sok jóknak örömökre, és Nagyságtoknak magának halhatatlan emlekezetire.

Nagyságodnak mint Kegyelmes Asz-
szonyának szolgája a' lelkiekben

POSAHAZI JANOS.

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

)(o)(A Ke

A' Kegyes Olvasóhoz.

HOsszú elől-járó beszéddel nem akarván e' Könyvet feltzafragozni, tsak alkalmatosságát mondom-meg Kegyes Olvasó. Tizenkét esztendeje muldogalék Isten kegyelméből, a' miúlta áz én bóldog emlekezetű Kegyelmes Aszszonyomtul, Patronámtul, a' Miltoságos LORANDFI SUSANNA Fejedelem Aszszonytúl, a' Pataki Reformata Scholának igazgatására, s' abban lévő Iffjuságnak tanétására bé-állattattam-vala. Tudván azért azt, hogy amaz nagy Gazda, kiváltképpen amaz nagy napon, kitűl-kitűl számot vészen az ő Sáfárságárul, azóltátul-fogva azon igyekeztem, hogy Istenemtűl vött kitsény girátskámot a' keszkenőbe ne kötném, el ne ásnám, hanem az én Uramnak ditsőségére, és leg-közeleb a' Keresztyén iffjuságnak hasznára azzal kereskedném. Kire nézve, valamit tudtam Tanétványimnak hasznosnak és épűletesnek lenni, a' kitsény ajándék és vékony erő szerént el-követni nem restellettem. Ugy penig, hogy Szent Pállal *2.Cor. 7. v. 4.* alig ha nem mondhatnám: Miolta mentűnk Macedoniába (Patakra) nyúgalma nem vólt a' mi testűnknek, hanem tőbbire nyomoruság, kivűl hartz, belől félelem. A' tőbbi közőt, tapasztalható képpen meg-ismérvén azt, melly nagy hasznára vólna a' Scholai iffjuságnak az anyai nyelven-való Catechizálás, azt-is el követtem, gyermekké a' gyermekekkel lennni nem szégyenlettem, a' miólta Isten amaz Istenes erkőltsű, és a' Sz. iráſnak tudományában nagy mértékű firfiat T. Batzoni Menyhárt Uramat a' ſomorú halál által közzőlünk Scholánknak nem kicsény kárával, kivővé és szóllétá. Egy

reſztűl azért tőlt ez a' Könvy azokból a' Catechizálásnak alkalmatosságával lőtt elmélkedésekből: kire nézve *Catechismusi Tanétásnak* is nevezték; jelesben mivel Catechismusi *Methodust* követünk benne, az az, Kérdések és Feleletek által lőt Tanétásnak módgyát. Más réſzből ismét tellyesedet, a' Nagy *Kalauz*-os Könyvre lőtt Deák *Prælectioim*ból, mellyek mivel azon nyelven talám világra nem jőnek (bár tsak a' Magyar Könyveknek olvasásában gyönyörködnének a' mi Magyar Keresztyénink) azért azoknak-is fundamentomit ebben a' Könyvben ki-adni, haszontalannak lenni nem itéltem, kiváltképpen azok ellē a' közönséges Patvarkodások ellē, a' mellyekkel leginkáb szokták Keresztyéni Vallásunkot gyűlőltetni ellenkezőink. A' bizony dolog, sok dolgokrul sokkal bővebben irhattunk vólna, talám némellyek ugy-is kivánták vólna; tsak hogy meg-kell vallanunk, hogy minékűnk nem tsak elménkhez, hanem erszényűnkhőz-is kell mérsékleni az Irásokat, holott tőbbire magűk költségén nyomtattattyuk a' Könyveket. Ugy vélém mindazonáltal, hogy semmi olly derék ellenűnk való dolog nintsen a' Nagy *Kalauz*-os Könyvbe, mellyre az *Igasságnak Istápjá*ban, vagy *in terminis*, világos igikkel, vagy fundamentom szerént való feleletet nem találna a' szemes Olvasó. De kötőm arra magamot, hogy az Ur éltetvén, és jővendőben benne módom lévén, hogy ezen könyvet más formában ki-botsáſſam, mind ezeket a' dolgokot nagy bőven kiterjeſztem, és ha mi olly most el-maradot, ki-pótolom: hogy légyen egy tellyes *Controversiás* Könyv, mellyel a' gyengék támogathaſsák magokot a' sok hitbéli tántorgatások ellē. Ebben pedig, láttya a' ki mindeneket lát, hogy egyebet nem nézek, hanem hogy feléimnek valamit haſználhaſſak. Mert majd ellobog életűnknek fáklyája, majd el-érkezik halálunknak setét éjtzakája, a' mikor senki nem munkálkodhatik, *Joh. 9. v. 4.*

A' *Momus*ſokkal ſemmit ſem gondolok, kik közzül ſokan tsak pennájokat ſem mártyák a' végre a' téntába, hogy a' közönséges jónak valamit haſznállyanak, azonban a' más emberizzadáſit hegyes körmökkel kartzolni ſzokták. Elég az nékem tsak végezhеſſem-el örömmel a' fútáſt, és a' ſzolgálatot, mellyben állattattam az én Vramtul, hogy bizonyságot tegyek az ő kegyelmének Evãgeliomárul, *Act. 20. v. 24.* Ha mi éppületet vehetnek pedig a' gyengék, kiknek gyámolgatáſokot kiváltképpen nézzük, Iſtennek adaſsék érette a' dicsőſség. Talám vehetnek-is valamit. Az egyházi ſzolgálatban forgolódó együgyűb atyafiak, tudván a' Prædicátio iráſnak meſterségét, elég Prædicátiot tsinálhatnak belőle. A' Scholai és egyházi Catechizáláſokban-is avagy tsak út mutatás gyanánt lehet. Sőt ugy hozván az alkalmatoſság, hogy pennára kellyen a' dolog némely vetélkedéſekben, abban is a' Könyvekből ſzükőſſebbek, valamenyire ſegéthetik magokat. Ertvén azért ez Munkának alkalmatoſságát Kegyes Olvasó, emlekezzél-meg kereſztyéni tiſztedről, és Iſtentől kivánny jót annak, a' ki teéked az Vr munkájában marad ſzolgád, POSA HAZI JANOS. Irtam Sáros Patakon, 1669-ben. Szent Mihály havának 24-dik napján.

LA.

LAISTROMA A' RESZEKNEK.

Első könyvnek Részei.

I.	*A' Catechiſmuſrúl.*	*Fol. 1.*
II.	*A' Vallásrúl.*	*5.*
III.	*A' Szent Irásnak Laiſtromárúl.*	*15.*
IV.	*A' Szent Iráſnak betűjérúl.*	*29.*
V.	*A' Szent Irásnak közönséges nyelvekre való fordi-tásárúl.*	*44.*
VI.	*A' Károlyi Magyar fordétásárúl.*	*49.*
VII	*A' Szent Irásnak Iſteni Méltóságárúl.*	*61.*
VIII.	*A' Szent Irás Tráditiók-nélkül elégséges az Idvességre.*	*69.*
IX.	*A' Tráditiók támogátására a' Szent Irásból vött Erősségek meg-fejtetnek.*	*80*
X.	*A' Uj Teſtamentomi Példákból vött erősségek meg-óldatnak.*	*87.*
XI.	*A' Ov-Teſtamentomi Példákból vött erősségek meg róſtáltatnak.*	*97.*
XII.	A' Conſequentiákrúl.	*105.*
XIII.	*A' Szent Irásnak világos vóltárúl.*	*122.*
XIV.	*A' Szent Irásnak értelmérúl és magyarázattyárúl.*	*130.*
XV.	*Helytelen és illetlen magyarázzák a' Pápiſták a' Szent Iráſt.*	*141.*
XVI.	*Ellenkeznek a' Pápiſták a' Szent Iráſsal.*	*146.*
XVII.	*A' Vallásbéli villongásoknak fő Birájárúl.*	*151.*
XVIII.	*A' Vallasnak Reformatiojárúl.*	*159.*
XIX.	*A' Reformata Vallás nem bantya-fel a' Sz: Iráſt.*	*190.*
XX.	*A' Reformata Vallás nem tanet nyilván való hamiſságot.*	*229.*

XXI. A' Reformata Vallás nem ujjéttya-meg a' régi Tévéjgéseket. 243.
XXII. A' Reformata Vallás nem bizonytalan. 257.
XXIII. A' Reformata Vallás nem Vj. 281.
XXIV. A' Reformata Vallás nem forgattya-fel magát. 311.
XXV. A' Reformata Vallás gonoszságra nem vezet. 340.
XXVI. A' Reformata Vallás Hazugsággal nem nevekedet. 365.
XXVII. A' Reformata Vallásnak igaz Lelki Pásztori vadnak. 402.
XXVIII. A' Reformatorok nem vóltak órdóg Tanétványi. 441.
XXIX. A' Reformata Vallás nem szülő Annya a' Viszalkodásoknak. 487.
XXX. A' Reformatoroknak erkölcsökről. 521.
XXI. Igaz okon szakadtak-el Eleink a' Római Gyülekezettől. 552.
XXXII. Calvinus és a' Reformatusok az Apostoli Crédót hiszik. 574.
XXXIII. Calvinus és a' Reformat. az I. Agazatot el nem rontyák. 580.
XXXIV. Calvinus és a' Reformat. a' II. Agazatot el nem rontyák. 626.
XXXV. Calvinus és a' Reformat. a' III. Agazatot nem mocskolyák meg. 642.
XXXVI. Calvinus és a' Reform. a' IV. Agazatot el nem rontyák. 645.
XXXVII. Calvinus és a' Reformat. az V. Agazatot el nem rontyák. 657.
XXXVIII. Calvinus és a' Reformat. az VI. VII és VIII. Agazatokat el nem rontyák. 670.
XXXIX. Calvinus és a' Reformát. a' IX és X. Agazatokat el nem rontyák. 678.
XL. Calvinus és a' Reformat. a' XI. és XII. Agazatokat el nem rontyák. 685.
XLI Hamis Itéllet a' Reformata Vallásrúl. 703.
XLII. A' Helvéciai Confessiorúl. 719.

Máso-

Második Könyvnek Részei.

I. Az Istenrúl. Fol 1.
II Az Isteni tulajdonságokrúl. 4.
III. Az Isteni személyekrúl. 22.
IV. Az Istennek Decrétomárúl. 33.
V. Az Eleve-való el-rendelésrúl. 40.
VI. A' Teremtésrúl. 54.
VII. A' Gond viselesrúl. 68.
VIII. Az Epségnek Allapottyárúl. 85.
IX. A' Bűnnek Allapattyárúl. 92.
X. Az első bűnről, az az, Adámnak esetirúl 95.
XI. Az Eredet szerént való bűnrúl 100. Ugyanott a' szabad Akaratrúl. 103.
XII. A' Cselekedettel-való bűnről. 106.
XIII. A' Bűnnek büntetéséről. 511.
XIV. A' Nyavalyaság alól való fel-szabadúlásrúl. 121. ugyan ott a' Búcsúrúl vagy Indulgentiákrúl. 129.
XV. A' Közbe-járórúl. 137.
XVI. Az Evangéliomrúl. 141.
XVII. A' kegyelemnek szövetségérúl. 154.
XVIII. A' közbe járó Jesus Christusnak Személyérúl. 159.
XIX. A' Christusnak meg-testesüléséről. 166.
XX. A' közbe járó Christusnak Tiszteirúl közönségesen. f. 175. Ugyan ott a' meg-hólt Szenteknek segétségúl való hivásarúl. 184.
XXI. A' közbe járónak Hármas tiszteirúl. 216.
XXII. A' Christusnak meg aláztatásárúl. 230.
XXIII. A' Christusnak fel magasztaltatásárúl. 244.
XXIV. A' Váltságrúl. 250.
XXV. Az Idvezítő Hitrúl. 260.
XXVI. A' meg igazétatásrúl. 267.
XXVII. A' meg-szenteltetésrúl 296.
XXVIII. A' Jó-Cselekedetekrúl. 298.
XXIX. Az Anyaszentegyházrúl. 326.
XXX. A' Sacramentomokrúl közönségesen. 411.

XXXI. A Ke-

XXXI. A' Keresztségről. 421.
XXXII. Az Ur-Vacsorájáról. 429.
XXXIII. A' MISERűL. 503.
XXXIV. A' Menyországnak Kultsairól. 540.
Ugyanottá Papok Nőtelenségéről. 551.
XXXV. A' Szerzetesekről. 561.
XXXVI. A' Fogadás tételről. 593.
XXXVII. A' Böjtről. 597.
XXXVIII A' Egyházi Szer-tartásokról. 605.
XXXIX. A' Halálról és Purgatoriomról. 621.
XL. A' Testnek fel-támodásáról. 636.
XLI. Az utólsó Itélletről 638.
XLII. A' Világnak végezetiről. 642.

Harmadik Könyvnek Részei.

I. Az Első Parancsolatról. 644.
II. A' Második Parancsolatról. 655.
III. A' Harmadik Parancsolatról. 667.
IV. A' Negyedik Parancsolatról. 670.
V. Az Oetődik Parancsolatról. 675.
VI. A' Hatodik Parancsolatról. 677.
VII. A' Hetedik Parancsolatról. 680.
VIII. A' Nyólczadik Parancsolatról. 684.
IX. A' Kilenczedik Parancsolatról. 686.
X. A' Tizedik Parancsolatról. 689.

Negyedik Könyvnek Részei.

I. A' könyörgésről közönségesen. 692.
II. Az Uri Imádságról közönségesen, és annak Elől járó beszédiről. 689.
III. Az Első Kérésről. 701.
IV. A' Második Kérésről. 702.
V. Az Harmadik Kérésről. 704.
VI. A' Negyedik Kérésről. 706.
VII. Az Oetődik Kérésről. 709.
VIII. Az Hatodik Kérésről. 711.
IX. A' Bé-rekesztésről. 715.

CATECHISMUSI TANETAS.

ELSŐ KÖNYV.

Mellyben a' Szent Iráſnak mivólta és Tulajdonsági meg-magyaráztatnak; és a' Keresztyén *Reformata* Vallás ellen való közönséges patvarkodáſok elháréttatnak.

ELSŐ RESZ.

A' CATECHISMUSRUL.

KERDES. Mitsoda a' Catechiſmus?

FELELET. Olly tanétáſnak módgya, mellyben a' keresztyéni Valláſnak fundamentomos ágazati, rövid kérdések és feleletek által, a' gyengébbeknek elejekben adattatnak.

K. Különbözé ez a' tanétáſnak módgya, a' Prædikálláſtul?

F. Különböz. 1. Mert a' Prædikállás az Egyházi szolgálatnak ollyan része, mellyet rend szerént csak

azok, kik arra hivattattanak, gyakorolhatnak: A' Catechizáláſt penig meg-tehetik a' Tselédes Gazdák, Schola Meſterek, &c. ha ſzintén hivatallyok nincsen-is az egyházi ſzolgálatra. 2. A' Catechizálás kiváltképpen a' gyengék kőrűl forgolódik: a' prædikállás penig egy aránt a' gyengék és vaſtagok kőrűl. 3. A' Catechizálás kiváltképpen az elmét éppiti: a' prædikállás penig intéſek, feddéſek, és dorgáláſok által az erkőltsőkre-is ki-terjed.

2. Tim. 4. 2

K. A' Catechizálandó ſzemélyeket, az elődedi Eccleſiákban egy ſzóval minek nevezték?

F. Catechumenuſoknak.

K. Hány rendbéliek vóltak ezek?

F. Két rendbéliek, vagy őregek, vagy apródok. *Calv. ad Hebr. 6. v. 2.*

K. Az Eőregek kik vóltanak?

F. Azok, kik vagy a' Sidók, vagy a' Pogányok kőzzűl a' kereſztyéni hitre tértenek, de elébb a' kereſztſégnek fel-vételére nem botsáttattanak, hanem a' kereſztyéni hitben jó fundamentomot vetvén, és arrul valláſt tévén, ugy kereſztelteténeк oſztán meg.

K. Az apródok kik vóltanak?

F. Azok, a' kik kereſztyén ſzűléktől ſzármazván, meg kereſztelteténeк ugyan, de a' második Sacramentomnak melly az Ur-Vatsorája, fel-vételére nem bocsáttattanak, miglen a' kereſztyéni tudományban jó fundamentomot nem vetettenek, és arrul valláſt nem tőttenek.

K. Meg-kellene-é ma a' Kereſztyén Eccleſiákban ezt a' ſzokáſt tartani?

F. Igen-

F. Igen-is meg; nem vólna az Ur-Vatsorájának ennyi *profanatioja.*

K. Hatalám csak minapi és uj tanitaſnak módgya ez a' Catechizálás? F. Koránt ſem.

K. Az Ov Teſtamentomban vólt-é?

F. Vólt, mind a' Tőrvénynek ki-adáſa előtt, mind az után.

K. A Tőrvénynek kiadáſa előtt kitsodák vóltak a' Catechiſták?

F. Illyenek vóltak a' Pátriárkák, és az háznépek fejei: kik a' Teremptéſrűl, Eſetrűl, és a' meg-igirtetett mag felől való tudományt, ſzorgalmatoſſon tanétották, az ő háznépeknek, maradékoknak; mint Abrahám felől mondgya az Iſten: *Mert tudom, hogy ő meg-parancsollya az ő fiainak, &c.* Geneſ. 18. ỳ. 19.

K. Hát a' Tőrvény ki-adáſa után, kitsodák vóltak a' Catechiſták?

F. Jeleſben a' Prophéták, kik mint egy Scholákat és Collegiomőkat tartván, azokban az Iffiakat tanétották a' tőrvényre: Ezeket az Irás nevezi Prophéták fiainak. 2. Reg. 2. ỳ. 5. 4. ỳ. 38.

K. Hát az Apoſtolok idejében vólt-é ez a' tanétáſnak modja.

F. Vólt, mint meg-tetſzik ſzent Pálból, *Heb. 6. v. 2.* holott az Apoſtol egy néhány czikkelyit ſzámlállya elő annak a' tudománynak, mellyekre mint egy ſenge képpen ſzokták vala a' gyengéket oktatni: Ugy-mint az Iſtenrűl, a' Pœnitentia tartáſrul, a' kereſztſégrűl, az halottaknak fel-támadásárul, az utólſó itéletrűl.

K. Hát az Apostolok után az élődedi Ecclésiákban megtartatott-é ez a' tanétásnak modgya?

F. Meg. Példa erre az Alexándriai Ecclésia, mellyben jeles Catechisták, Catechismus tanétó Doctorok voltanak, Pantænus, Alexandriai Kelemen, Origenes. Ezek után Heraclas, Dionysius, Athenedorus, Dydimus. Agoston penig egész könyvet irt a' tudatlanoknak Catechizálásokrul: honnét meg-tetszik, hogy a' régieknél igen szokásban volt ez a' tanétásnak modgya.

Euseb. Hist lib. 6. cap. 3

K. De szükségesé-é ez a' tanétásnak mondgya?

F. Szükséges. 1. Mert Isten parantsollya a' Szüléknek, és kik azok helyett vadnak, hogy az ő gyermekeket tanétsák az Isten utaira. 2. Szükséges a' Tanétókra nézve, kik kötelesek mind a' böltseknek, mind a' tudatlanoknak oktatásokra. 3. Az halgatokra nézve, kik közzül némellyek gyengék, és tsak téj nélkül szükölködnek; némellyek a' vastag eledelre-is alkalmatosok. 4. A' tudományban valo bövölködésre nézve: Ugyan-is azt kivánnya szent Pál, hogy az Istennek beszéde lakozzék mi bennunk minden bőséggel. Láttyuk penig hogy nagyob bőséggel vagyon azokban az Ecclésiákban a' tudomány, a' holott ez a' tanétásnak módgya gyakoroltatik, hogy nem mint a' holott el-mulattatik. 5. Mert a' kik Catechizálás által gyakoroltatnak, azok a' Templombéli Prædikátiokat éppületesebben halgathattyák, jobban meg-foghattyák, és erősebbé meg-tarthattyák.

Deut. 4. 9.

Rom. 1. 14.

Hebr. 5. v. 12. 13. 14.

Col. 3. 16.

K. De mivel a' Catechismusrul szóllasz, minémű Catechismust érteszsz?

F. Er-

F. Ertem a' keresztyényi Vallásrul való Catechismust: a' minémű az, a' melly a' mi Scholáinkban és Ecclesiáinkbã, közönséges eggyezésből tanéttatik.

K. Mikor irattatott az a' Catechismus?

F. Ezer öt száz hatvan háromban.

K. Kiktől? F. Az Hejdelbergai Academiának Doctoritol: honnét Hejdelbergai Catechismusnakis mondattatik.

K. Ki akarattyából? F. A' Palatinusbéli választó Fejedelemnek Frideriknek parantsolattyából: honnét Palatinátusi Catechismusnak-is neveztetik.

K. Szent Iráse a' Catechismus?

F. Nem: hanem a' szent Irásson fundáltatott keresztyéni tudománynak formája.

K. Mirül tanit azért a' Catechismus? F. A' Vallásrul.

K. De minémű Vallásrul?

F. A' keresztyéni Vallásrul.

K. Miért adod hozzá ezt a' szót, Keresztyéni?

F. Külömböztetésnek okáért, hogy meg-külömböztessék a' Sido, Mahumet, és Pogány Vallástúl, mellyek szemtül szembe ellenkeznek a' keresztyéni Vallással.

Vide Disput. Dom. Vœtii Part 2. de Judaism. Gentilism. Mahumed.

MASODIK RESZ.

A' Vallásrul.

KERDES, *Mitsoda a' Vallás közönségessen?*

FELELET, Az Isteni ismeretnek és tisztelet-nek módgya.

K. Vadnak-é minden Vallás kivül való emberek, kik semmi Istent nem ismérnek, se nem tisztelnek?

F. Nintsenek: Ugyan-is mint a' bölts Orator mondgya: *Nincs olly ostoba, olly vad, és kietlen Nemzetség, kinek elméjében nem vólna bé-plántáltatva és óltatva, ennek a' Sententiának igaz vólta; vagyon Isten.* Cicero de Nat. Deorum. lib. 1. Calv l.b. 1 Inst. cap. 3. num. 2. Láttyuk-is azt, hogy az emberek természetek szerént valamelly Vallásra vitettetnek és mint egy vonattatnak: ugy hogy inkább akarnak fát, követ, &c. tisztelni, hogy nem mint minden Isten s- vallás nélkül el-lenni.

K. Vagyon hát az emberben, az esett utánn-is az Isten felől való valami természeti ismeret?

F. Vagyon. 1. Mert az eset utánn-is, az Isten képének hagyatott az emberben valami maradványa: Tudgyuk penig azt, hogy az Isten képének kiváltképpen való része vólt az Istenről és Isteni dolgok felől való böltseség és tudomány. 2. Mert egyéb aránt hasonlatossak vólnának az emberek a' barmokhoz, kikben az Isten felől semmi természeti ismeret nintsen. Psal. 32. 9. 3. Mert ha az Isten az embert természet szerént minden maga felől való ismeret kivül hadta vólna, tehát az ember némi-némü képpen magamenthető vólna: De tagadgya ezt szent Pál, *Rom. 1. v. 20.* 4. Mert minden embereknek elméjekben bévagyon óltatva és irattatva a' természetnek törvénye: Rom. 2. 15. De az holott a' Törvénynek ismereti vagyon, ott a' Törvény ki-adórul is kell valami ismeretnek lenni. 5. Mert nints olly el-vetemedett, istentelen ember, ki valamikor az ő lelki ismeretiben meg nem

retten-

rettenne és dobbanna: melly jele annak, hogy tart és ismét valami *Nument*, mellytől fél és retteg.

K. Lám találkoztanak ollyan emberek, kik tagatták az Istennek létét és valóságát: Nints azért minden emberben az Isten felől való természeti ismeret? Psal. 14. 1.

F. Tagatták szóval és tselekedetekkel: az az; ugy viselték magokat, mint ha Isten sem vólna, a' kiket az ő gonoszságokért még végtére meg-büntetné. Sőt az ő szivekbe kivánva kivánták-is azt, hogy ne vólna olly igasság szerető és bünt meg-büntető Isten: mind azáltal belől az ő lelki ismeretek, amaz ezer tanubizonyság ő ellenek támadott, és meg-czáfolta őket.

K. Lám Szent Pál a' Pogányokat, minek előtte a' Christusi ismeretire jutottanak vólna, Atheusoknak, az az; Isten nélkül valóknak mondotta lenni? Eph. 2. 12.

F. Nem egy általlyában szóll az Apostol; mint ha azok semmi *Nument* nem tartottak, ismértek, és tiszteltek vólna: Ugyan-is az Ephesusbéliek, kikről az elő-hozott hellyen vagyon a' szó, Diánnát, nagy Isten Aszszonynak tartották, ismérték, és tiszteltek. Act. 19. v. 27. 28. Csak azt akarja azért az Apostol jelenteni, hogy a' Pogányok az ő elhivattatásoknak előtte nem ismérték az igaz Istent: ki az Izraëlnek Istene, és a' mi Urunk Jesus Christusnak Attya.

K. Hány féle azért az Isten felől való természeti ismeret?

F. Két féle: Vagy velünk született, vagy üdő jártában szereztetett.

K. A' velünk született Isten felől való ismeretnek micsoda az ő eredeti?

Carteſius 1. Part. Princip. n. 15. 15. 16.

F. 1. Nem az, mint némelly világi bőltsek tanéttyák, mint ha az Istennek valami *Ideaja*, mellynek ſzemléléſéből az Isteni iſméretre vitettetnék, volna az embernek elméjében. Ugyan-is az *Idea*, nem egyéb, hanem valami elmebéli, a' külső érzékenység alá vettetett dolgoktul, vétetett *phantáſma*, kép vagy képződés: De mivel az Isten, nem vetteteti a' külső érzékenységek alá; tehát *Ideaja*-is ő néki mi bennünk nem lehet.

II. Nem-is a' mi bennünk lévő érzékenységek, mert azok teſti tapaſztalható dologban határozódnak-meg: Az Isten penig nem teſt, hanem Lélek.

Joh. 4. 24.

K. Hát mitsoda; F. A' mi magunk iſméreti.

K. A' mi magunk iſméreti miképpen és hány képpen viſzen minket az Istennek iſméretire?

F. Három képpen. 1. Ha meg-gondollyuk a mi lételünknek és életünknek mi vóltát. Ugyan-is mi vagyunk, élünk és mozgunk. Az a' mi valóságunk penig, avagy magunktul vagyon, avagy máſtul. Magunktul nem; mert ſemmi nem lehet magának oka. Máſtul hát? De kitsoda az? Az Isten, *Act. 17. v. 28.* 2. Tapaſztalunk magunkban némely joſzágokat (a' minémű a' többi között a' nemes okoſság, mellyel mind az érzékenyetlen, mind az érzékenyes oktalan állatoktul meg-külömböztetünk:) Azokat penig avagy magunk adtuk magunknak; avagy máſtul vöttük. Magunk nem; mert noha azok ſzépek és jók, mindazonáltal nem olly tökélleteſſek, a' mint mi akarnók és kivánnók, hanem valami fogyatkozáſt iſmérünk ezekben. Ha penig magunk volnánk azoknak a-

nak adói, egy általlyában tökélletes *gradus*ban és mértékben adtuk vólna azokat magunknak: Mert ki vólna, a' ki magát tökélletes állapotban örömeſt nem helyheztetné? Vagyon azért más felső ok, a' kinek jó tettzéséből vöttük azokat, *Jac. 1. v. 14.* 3. Tapoſztalunk ellenben magunkban ſok fogyatkozáſokat-is, a' minémű a' nyavalya, bú, bánat, erőtelenség, ſzegénység, halandóság. De mivel (mint a *Scholák* ſzóllanak:) *Omnis privatio præſupponit habitum*, kell olly magán meg-álló valóságnak lenni, a' kiben azokkal a' fogyatkozáſokkal ellenkező jóságok tellyes mértékben fel-találtaſſanak. De kitsoda az? Nem más hanem az Isten.

K. Hát az idővel ſzereztetett Isten felől való természeti iſméretnek, mitsoda az ő principiuma?

F. Az Istennek e' ſzép alkotmánya, e' világ; mellynek ſzemléléséből végére mehet az ember, hogy vagyon valamelly hatalmas Isteni-erő, mellytűl ez lött és vagyon. Ugyan-is ſzemlélvén e' világnak alkotmányát, igy okoskodhatol: A' Világ avagy örökké vólt, avagy idővel kezdett lenni. Az elsőt nem mondhatni; mert az örökké-valóságban nincsen változás, a' világ penig teli változáſſal. Ha penig üdővel kezdett lenni e' Világ, avagy magától lött; azt nem mondhatni, mert ſemmi nem oka magának: máſtúl-lött hát, a' penig nem lehet egyéb, hanem az Isten.

K. Az Isten felől-való természeti iſméret elégséges-é az üdveſségre?

F. Nem: Mert ſok dolgok jőnek-bé az üdveſ-

Vide Vale-

um locor. Commun. pag. mihi 10.

ségnek munkájában, mellyeket a' természetnek se külső, se belső világából meg nem tudhatúnk: a' minémű a' Szent Háromságrúl, Eredet-szerént-való bűnrűl, meg-igazúlásrúl-való tudomány, *&c.*

K. De meddig hat és terjed-ki ez az Isten felől-való természeti ismeret?

F. Meg-tudhattya innét ember. 1. Hogy vagyon Isten. 2. Hogy az az Isten csak egy, s-nem több egynél. 3. Hogy az az Isten örökké-való, végheteten, bölcs, jó. *&c.* 4. De nem tudhattya meg kitsoda az az Isten: tudni-illik, hogy az egy állattban légyen egy-mástúl meg-külömböztetett három személy, Atya, Fiu, és Szent Lélek.

K. De hányféle a' Vallás?

F. Az ő néminéműségére nézve, vagy igaz Vallás; vagy hamis Vallás.

K. Az igaz Vallásnak minémű közönséges meg-ismértető jelei vadnak?

F. Igaz Vallás az. 1. Melly csak az egy, igaz, élő és mindenható Istenben határozódik; és az embert arra taníttya, hogy az ő hitit, szeretetit, és reménségét csak egyedűl abba vesse, és helyhezteſſe. 2. Melly semmi az Isteni felséggel és méltósággal ellenkező képtelenséget nem tanít. 3. A' melly az embereket nem a' vétkeknek tágas uttyán, hanem a' lelkijóságoknak szoros ösvényén vezérli és hordozza: természet-szerént semmi menedéket, szabadtságot nem ád és nem nyit, a' feslett és törvénytelen életre.

K. De hány az igaz Vallás?

F. Nincs több egynél, *Ephes. 4. v. 5.*

K. De mivel ennyi sok elegy-belegy Valláſok vadnak e' Világban, üdvezülhet-é ki-ki a' maga Vallásában?

F. Nem: Mert nincs több két útnál; edgyik az igazságnak keskeny uttya, mely viszen az életre; másik a' hamisságnak tágas uttya, melly viszen a' veszedelemre. Matth. 7. ỳ. 31.

K. Mellyik hát az a' Vallás, mellyben az ember üdvezülhet, és az ő fő boldogságát elérheti?

F. Egyedul csak a' keresztyéni Vallás.

K. Igaz Vallás-é a' keresztyéni Vallás?

F. Úgy hiszszük és vallyuk. 1. Mert a' féllyebb meg-mondott jegyek és béllyegek, mellyek a' Valláſt igaznak lenni mutattyák, éppen és szépen reá illenek. 2. Mert régi, ugy-mint, melly még a' Paradicsomban kezdetett: Ugyan-is, a' Christusrúl, kinűl neveztetik ez a' Vallás, ottan mindgyárt az eset után a' Paradicsomban, tőn Isten igéretetet. Annakutánna ezt hitték és hirdették minden *Patriarcák* és *Próféták*. 3. Commendállya enneka' Vallásnak igazságát, azoknak kik által irattatott és terjesztetett, szentségek: a' minéműk vóltanak a' régi Próféták, Apostolok, Evangelisták; és önnön maga Christus Urunk, kinek szájában soha csalárdság nem találtatott. 4. Commendállyák az Isteni-csudák, mellyekkel ez a' Vallás, elégségessen és felségessen meg erősíttetett: Ugyan-is mire-valók vóltanak, magának Christus Urunknak, sok jeles és hallatlan csudái? mind azok enneka' Vallásnak meg-erősítő pecséti vóltanak. 5. Mert mind azok a' dolgok, valamellyeket errűl a' Valláſrúl, és ennek Hadnagyárúl, tudni-illik, Gen. 3. 15 Act. 10. 43. 1. Petr. 1. ỳ. 10. Rom. 1. 2. 1. Petr. 2. ỳ. 22.

a' Christusrúl a' régi Próféták meg-jövendöltenek, minden hiba és fogyatkozás-nélkül bé-töltenek.

K. Hát igaz és üdvezitő Vallás-é mind az, valamelly kereszтyéni nevet visel?

F. Nem: Mert sokan azok közzül kik keresztyéni nevet viselnek, tévelygnek a' keresztyéni tudománynak vagy fundamentomában; vagy fundamentoma-körül; vagy fundamentoma-kivül.

K. Kitsodák tévelygnek a' keresztyéni hitnek fundamentomában?

F. Azok, a' kik a' Christusnak vagy Istenségét; mint a' régi Arianusok és a' mostani Socinianusok: vagy igaz emberségét; mint a' Marcionitták, tagadták és tagadgyák.

K. Kicsodák tévelygnek a' fundamentom körül?

F. Azok, a' kik meg-tartyák ugyan a' fundamentomot, az az, a' Christusnak sem Istenségét, sem emberségét nyilván nem tagadgyák: mindazáltal olly dolgokat állatnak, és tanítanak, mellyek vagy igaz emberségével ellenkeznek a' Christusnak, és azt vagy csak következés képpen el-fordíttyák; vagy penig a' Christusnak közben-járói tisztivel ellenkeznek.

K. Kicsodák tévelygnek a' fundamentomon kivül?

F. Azok, a' kik meg-tartyák a' fundamentomot mindenestől fogva; mind azon-által vagy némelly haszontalan gazhoz, csepühöz hasonló kérdésekkel; vagy némely babonás *ceremoniákkal* és szer-tartásokkal szeplősítik azt-meg.

1. Cor. 3. v. 12.

K. Hát (hogy a' többit el-hadgyam) *igaz üdvezétő Vallás-é a' Papista Vallás?*

F. Nem:

F. Nem: 1. Mert az igaz Vallásnak fellyebb meg-mondott ismértető bélyegi, nincsenek reá nyomva. 2. Mert a' miben mi tűllünk külömböz uj Vallás, mellyet sem a' Próféták, sem a' Christus, sem az Evangelisták nem vallottanak, sem az elődedi *Ecclesiák* és annak fényes *Doctori*; mint ezt készek vagyunk meg-próbálni. 3. Mert sok czikkelyiben szemtül-szemben ellenkezik a' Sz. Iráſſal: Magok állattyák penig, hogy valamely Vallás nem több, hanem csak egy dologban ellenkezik-is a' Sz. Iráſſal, az nem Isteni-Vallás. 4. Mert nagyobb részre az Isteni-tiszteletnek módgyát a' *Ceremóniákat*, nem a' Szent Irásból vötték: hanem rész-szerént a' Sidóktúl; rész-szerént a' Pogányoktul kérték költsön; rész-szerént a' Pápák, hol egykor, hol másszor azokat koholták.

Vide infra Libro. 1. Cap. 16. Kalauz p. 99 & 565.

Vide infra Libr. 2. Cap. 35.

K. El-kárhoztanak vólna hát ugy a' mi eleink kik a Papistaságban éltenek és hóltanak-meg, ha a' Papista vallás nem igaz volna?

F. Nem következik. 1. Mert noha a' Papistaságban vóltanak, de sokan azok közzül nem vóltanak a' Papistaságból: De vagy szóval, vagy irásokkal, avagy csak nyögésekkel a' Papistaságban *regnáló* tévelygéseknek ellene mondottanak, és várták az Isten fiainak a' lelki Babylonból való ki-szabadittatásokat. 2. Meg-engedgyük mi azt, sokan a' papistaságban üdvözültenek, és most-is üdvözülnek: de nem a' Papistaság által (Ugyan-is ki látta, hogy valaki a' nyavalya által meg-gyógyulna:) hanem részszerént a' keresztyénség által, mellynek még valami fundamentoma meg maradott a' Papistaságban;

Videatur Illyricus in Catalog. Povelus in Præfat. ad Academiã Oxonien-sem de Anti-Christo

Calvin. 4. Instit. cap. 2. num. 12. in fine.

réſz-ſzerént az Iſtennek irgalmaſsága által, ki az ő véit még a' tűz és víz között-is meg-tarthattya (mint Noët és az három Ifjakat:) hogy az iſtenteleneckel edgyütt el ne veſzſzenek.

K. A' mi Magyar eleink mikor a' Pogányságból ki-tértenek, avagy igaz valláſra tértenek, avagy nem? Az utólsót talám ſenki nem mondgya: Ha igazra, tehát a' Pápiſtaság igaz Vallás, mert arra tértenek.

F. Tagadgyuk, hogy a' mi Magyar eleink *perſe, directè*, egyeneſſen és magánoſſan a' Pápiſtaságra tértenek vólna: hanem a' kereſztyénségre tértenek, a' melly mindazonáltal immár akkor a' Pápiſtasággal az az, ſok emberi találmányokkal meg-veſztegetettetett vala. Mert akkor immár meg-homályoſéttatott vala az Anyaſzentegyháznak tiſzta tudománya. Az akkori Papok, Barátok, a' mi eleinket inkább igazétották a' Boldog Aſszonynak, Szent Iſtván Királynak, Szűz-Szent Imre Királynak, Szent Láſzlónak, Szent Ersébetnek, Szent Benedek Apáturnak, Kozmás Demjénnek, és egyéb meg-hólt Szenteknek, Püſpökség rendeléſſel, Calaſtrom fundálásával, Oltár épitéſſel, feſzület emeléſſel, búcsús, viaſz-gyertyás és olvaſós tiſzteletekre, hogy nem a' Jeſus Chriſtuſſal hit-által való edgyesüléſre, és az üdveſségnek ez egy igaz utára tanitották vólna. Nem kell azért à *Pápiſmust* és a' *Chriſtianimust* edgyé venni. Ugyan-is a' *Papiſmus* és *Chriſtianiſmus* ugy vadnak egy-máshoz, mint a' tiſzta búza és à konkoly; mint à tiſzta bor, és az eczet; mint a' ſzép teſt, és arra ragadott mocsok; mint a' drága kőből való fundamentum, és

Videatur Albertus Molnár in Epiſt. Dedicat. Inſtit. Calv.

azon

azon felül épittetett gaz, ſzéna, ſzalma, fa, &c. 1. Cor. 3. ỳ. 12.

K. Hát mellyik az igaz idvezítő Kereſztyéni vallás?

F. Az, a' mellyet mi hiſzünk és vallunk: mellyet kéſzek vagyunk meg-óltalmazni a' Pokolnak minden kapui ellen. Matth. 16. ỳ. 18.

K. Miért?

F. Hogy több okait el-hadgyam, mert amaz elsö igazsággal minden réſzeiben meg-edgyez.

K. Mellyik az az elsö igazság?

F. Az Iſtennek beſzéde avagy a' Szent Irás.

HARMADIK RESZ.

A' Szent Iráſnak Laiſtromárul.

KERDES. *Mitsoda a' Szent Irás?*

FELELET: Iſtennek a' Próféták, Apoſtolok és Evangeliſták által ki-jelentetett akarattya, a' mi üdveſségünkre és a' maga dicsöſségére. Eph. 2. 20.

K. Kitsoda a' Szent Iráſnak ſzerzője?

F. Eönnön maga az Iſten: Innet mondatik gyakorta a' Próféták-nál, kiváltképpen Jeremiáſnál, Jehovának beſzédének.

K. Kitsodák vóltanak az iró-Deákok és Notáriuſok?

F. A' Próféták, Apoſtolok és Evangeliſták.

K. Vólt-é Iſtentül inſtructiojok és parancsolattyok az irás felöl, vagy csak a' magok tettzéséből és akarattyából irtanak a' mit irtanak?

F. Igenis vólt: mert mint Sz. P ter állattya nem emberek akarattyából ſzármaztak régen a' profé- 2. Petr. 1. ỳ. 21.

találok,

tálások, hanem a' Szent Lélektűl indíttatván szóllottak az Istennek Sz. emberi. Sz. Pál-is azt mondgya, hogy a' tellyes Irás Istentűl ihletett.

2. Tim. 3. ỳ. 16.

K. Hát az Apostoloknak vólt-é parancsolattyok Urunktúl az irás felől?

F. Vólt: mind közönséges, mikor azt hadgya nékiek: *Tanittsatok*; tanítunk penig nem csak élő szóval, hanem iráſſal-is: mind kiváltképpen való, némellyiknek. *Apoc. 1. v. 19.*

Mat. 28. 19.

K. Hát azok a' Szent Lélek Nótariusi minden csalatkozás kivűl vóltanak-é, ugy hogy sem feledékenységből, sem más egyéb fogyatkozásból, semmi hamiſſat nem irtanak?

F. Ugy: mert egyébaránt, ha azok irásokban meg vétkezhettenek vólna, az egész Sz. Irásnak Isteni méltósága könnyen kéttségben hivódnék. Ha mi ellenkezés láttzik penig az Irásban lenni, vagy az *allegatio*ban való külömbözés, azt vagy jó módgyával el-igazíthatni, avagy afféle fogyatkozáſt a' le-iróknak kell inkább tulajdonítani, hogy nem mint az Apostoloknak és Evangeliſtáknak, kik azokat *dictál*ták.

August. ad Hieronym Epistol. 9.

K. Mind-össze hány könyvei vadnak a' Sz. Irásnak?

F. Hatvanhat.

K. Miképpen osztatnak-el azok a' könyvek?

F. Hogy tudni-illik azok; vagy Ov Teſtamentomi könyvek, vagy Uj Teſtamentomiak.

K. Szám-szerént hányak az Ov Teſtamentomi könyvek? F. Harmintz-kilenczek. [*tod-el?*

K. Az Ov Teſtamentombéli könyveket hányképpen osz-

F. Négyképpen: Mert azok vagy Móſes könyvei, vagy Hiſtoriai könyvek, vagy verſekre iratott

könyvek, vagy Profétiai könyvek.

K. Számláld-elő a' Móſes öt könyveit?

F. 1. A' Teremtéſtűl. 2. A' ki-jövetelrűl. 3. A' Lévitai Ceremoniákrul. 4. A' népnek meg-ſzámlálásárul. 5. A' Törvénynek második ki-adásárúl.

K. Számláld-elő az Hiſtoriás könyveket?

F. Joſuéjé egy, Biráké egy, Ruthé egy, Samuelé kettő, Királyoké kettő; Chronikás könyv kettő, Eſdrásé egy, Nehemiásé egy, Eſtheré egy.

K. Számláld-elő a' verſekre iratott könyveket?

F. Job könyve, A' Soltárok, A' Példabeſzédek, A' Prædikátor könyv, A' Salamon éneke.

K. Számláld-elő a' Profétak könyveit?

F. Eſaiás, Jeremiás profétálása és ſiralma, Ezechiel, Daniel, Hoſeás, Joel, Amós, Obádiás, Jónás, Micheás, Nahum, Habakuk, Sophoniás, Aggeus, Zachariás, Malachiás.

K. Ezeken az elő ſzámlált könyveken kivül vadnak-é az Ov Teſtamentomnak több Isteni méltóságú könyvei?

F. Nincsenek.

K. Hát a' Tobiás, Judith, Baruch, Eſdrás harmadik és negyedik könyve, a' Machabæuſok könyve, és többek, mellyeket Apochriphuſoknak *hínak, haſonló Isteni méltóságú könyvek-é?*

F. Nem: 1. Mert nem a' Profétáktul irattattanak; nem-is Profétai nyelven. 2. Mert ſem maga Chriſtus Urunk, ſem az Apoſtolok kik az Evangeliomi tudományt az Ov Teſtamentomnak könyveiből ottan ottan állatták és bizonyították, azokkal a' könyvekkel nem bizonyítottanak. 3. Mert maga Urunk Luc. 24. 44.

három szakaszra osztván az Ov Testamentomnak könyveit, edgyikre sem vitethetnek azok a' kérdésben forgó könyvek. 4. Mert a' kéttség-kivül tétetett Isteni könyvekkel, némelly dolgokban ellenkeznek. De lássuk rendel őket.

K. A' Tobiás könyvét miért nem számlálhatni a' Szent könyveknek Laistromában?

F. Azért; mert sok igaztalanságoknak és hivságoknak jelei tapasztaltatnak abban a' könyvben. 1. A' mikor az Angyalnak hazugságot tulajdonit, *Cap. 5. 7.* Ugyan-is az igaz Angyal nem az emberi nemzetségből való: az ott bé-hozott Raphael penig az Izrael fiai közzül valónak mondgya magát lenni. 2. A' mikor azt állattya, és mint jó Angyaltul jósoltatott orvosságot javallya, hogy ha kinek az ördög vagy a' gonosz lélek bántására vagyon: csinállyon füstöt a' halnak szivéből és epéjéből, l. ottan azzal akar mely neme az ördögnek el-távozik az embertül, *Cap. 6. 9.* Mérő bájolás ez. Szent Péter noha halász vólt, nem tudta ezt az ördög üző orvosságot, hanem mást commendál, *1. Pet. 5. v. 8.* Szent Pál-is mást, *Ephes. 6. v. 13.* Urunk-is azt mondgya, hogy vagyon olly ördögnek neme, melly nem egyébbel, hanem könyörgés és böjtölés által üzettethetik-ki, *Marc. 9. 29.* 3. A' mikor az Angyalnak tulajdoníttya azt, a' mi csak a' Közben-járó Christusnak tiszti, tudni-illik, a' mi könyörgésünknek Isten eleiben való vivését, és bé-mutatását; *Cap. 12. v. 12.* 4. A' mikor azt beszélli, hogy még Tobiás éltében gyujtatott-fel az Istennek Temploma Jerusálemben, *Cap. 14. 7.* Holott a'

lott a' Babylloniusok gyujtották-fel az Ur Templomát, a' mikor a' Juda nemzetsége fogságra vitetnék; már penig az előtt a' Tiz nemzetség, mellyből vala Tobiás, *Tob. 1. v. 4.* Salmanasar által régen fogságra vitetett vólt, a' mely fogságban Tobiás-is meg-hólt.

K. Hát a' Judith könyvérúl mit ítélsz?

F. A' sem méltó Isteni hitelre. 1. Mert semmi időt nem gondolhatni ki, mellyre vitethetnének abban a' könyvben bé-hozott, hogy már meg-lőtt dolgok. A' Manasses idejére nem húzhatni: holott a' Judith könyvében sohol semmi emlekezet nincsen Manasses Királyrul; a' Manasses historiájában-is nincsen vagy Judithrúl, vagy Holofernesrűl, és azokrúl, mellyek a' Judith könyvében emlegettetnek. Ita Bellarminus.

2. Mert a' mit az Isten Lelke által *dictáltatott* Moses könyve kárhoztat, tudni-illik a' Jákób két fiainak Simonnak és Lévinek a' Sichémitákon el-tött vér-ontásokat, azt ez a' könyv mint jeles viselt dolgot nagy fel-szóval dicséri és magasztallya; *Cap. 9. 2.* Gen. 49. 5.

3. Mert olly dolgokat emleget az a' könyv Judithrúl, mellyek a' Szent Aszszonyoknak kegyességekkel meg nem álhatnak. A' mikor a' Nabugodonozor életére eskűszik, *Cap. 11. v. 5.* Holott a' törvény szerént, csak az egy élő Istenre szabad eskünni. A' mikor sok himes, szines, tettetes, hazugságtúl nem üres beszédekkel él Hollofernes előtt, *Cap. 10. 12. 13. & 11. 4.* Deuter. 6. v. 13.

K. Hát a' Bölcseség könyvezefelől mitsoda hiszemben vagy?

F. A' kik azt Istentül Salamon által irattatott Könyvnek tartyák, azokat eléggé meg-tzáfollya Sz.

Præfat. in libros Salamonis.

Jeronymus, két erősségekkel. 1. Mert a' Sidók *Canon*ába sohol az a' Könyv nincsen. 2. A' *Stylus*ból mutattya, hogy valamelly Görögizáló ember irta inkább, hogy nem Salamon.

K. A' Jesus Sirách Könyvérül, mellyet Ecclesiásticusnak *hivnak, mit mondasz?*

F. A' sem származott a' Szent Lélek Scholájából; és noha köz-hirrel Salamonnak tulajdonittatik; de az nem igaz. 1. Mert Salamon Sidóúl szokot vólt írni; de az a' Könyv Görögül vagyon irva. 2. Mert Jeremiásrúl, Ezechielrül, Zorobábelrül tészen emlekezetet, kik Salamon idejében ingyen e' világon sem vóltanak. 3. Maga annak a' könyvnek irója,

In Prolog. sokkal másnak jelengeti magát lenni.

K. A' Machabæusok Könyveirül mit itélsz?

F. Hogy az nem Isten ujjával iratott, és nem Sz. Lélektül *dictál*tatott Könyv légyen, elég látat arra az, hogy annak a' könyvnek *Author*a magát mentegeti, az olvasóktúl bocsánatot kér túla, ha mi vétket és hibát ejtett annak a' Hiftoriának meg-irásába. *2. Machab. 15. v. 39.* Bezzeg a' Szent Lélek Nótáriusához nem illik a' féle.

K. Az Esther Könyve mellé-ragasztatott hét Capitulo*mokra mit felelsz?*

F. Ha azok igaz részei vólnának a' Sz. Irásnak, nem ellenkeznének az igaz és kéttség-kivül való Esther Könyvével; de ellenkeznek. 1. A' Tóldalék a' Márdóchæus álom-látását veti Assvérus *regnál*ásának második esztendejére, *Cap. 11. v. 2.* Az igaz Könyv a' hetedik esztendőre, *Cap. 2. v. 16.* 2. Ugy hozzabé a'

bé a' Tóldalék, hogy még minek-előtte Márdóchæus a' Király-ellen való *conjuratio*t fel-fedezte vólna, immár nagy fő ember vólt az Assvérus udvarában, *Cap. 11. v. 2.* Az igaz Könyvben semmi a' féle nincsen; sőt inkább ellenkezőt találhatni. 3. Azt tartya a' Tóldalék, hogy mikor Esther Aszszony Assvérus Király eleiben-ment vólna, komor és fene tekintettel vőtte őtet a' Király, kihez-képpest féltében a' Király előtt le-rogyott és többire hólt-elevenné lőtt, *Cap. 15. v. 7.* De az igaz Könyv azt tartya, hogy kedves és vidám tekintettel vőtte őtet Assvérus, *Cap. 5. v. 2.* 4. A' Tóldalék Hámánt Macedónak nevezi, *Cap. 16. v. 10.* Az igaz Könyv Agageusnak vagy Amalékitának, *Cap. 8. v. 1.* 5. Emlegeti a' Tóldalék *Ptolomeus*t és *Cleopatrá*t, *Cap. 11. v. 1.* a' melly *Hiftoria* a' Márdóchæus vagy a' Próféták idejére semmiképpen nem alkalmaztathatik.

K. A' Jeremiás profetiája *mellé tóldattatott* Baruch *Könyvetskéjét miért nem vehetni a' Szent Könyveknek* Laistromába*?*

F. Hogy többet ne említtsek, azért, hogy ollyat beszél, a' mi a' *Hiftoriá*nak igazságával meg nem álhat. Azt mondgya a' többi-között, hogy minek-utánna *Jecóniás* Júdának Királlya a' föld népével egygyütt Babylóniába vitetett vólna fogságra, pénzt küldöttenek Jerusálembe, hogy áldoznának ő érettek a' Jerusálemi Papok az Urnak Oltárán: holott a' Templum, melly kivül áldozni szabad nem vala, minden hozzá-tartozó eszközivel, immár a' *Babylonius*ok-által portá tétetett vala. Cap. 1. 10.

K. Hát a' Daniel Könyve mellé adatott Töldalékokrúl mit ítélsz?

Præfat. in Danielem. F. Immár régen azokat, mint szófiás beszédeket által-nyársolta Szent Jeronymus. Méltánn-is, mert ollyakat beszélnek, mellyek nem hogy Isteni, de csak emberi hitelt sem érdemlenek. 1. A' mikor a' Sidóknak a' fogságban, életben és halálban-járó *Magistratusi* hatalmat tulajdonít, *Cap. 13. v. 45.* 2. A' mikor a' gyermek Danielnek olly méltóságot tulajdonit Babylóniában, a' mellyet még a' magok lakta földében-is a' Sidók-közzül valamelly *privatus* ember soha nem gyakorlott; hogy tudni-illik a' meg-*sententiáztatott* embert az ítélet alól ki-vehesse, és annak dolgát, *novum*ra vehesse, *Cap. 13. v. 48. 49.* 3. Mert *Daniel* kis-korába a' Nabugodonozor Király udvarában lakott, s ott neveltetett, őrizet alatt penig; azért nem hihető, hogy ő a'féle külső törvényes dolgokba-egyelíthette vólna magát. 4. Mert a' Hetven bölcsek (*mint Bellárminus-is erre-hajol*) azt a' Susánna dolgát, a' Bél és Sárkány *fabuláját* le-író Danielt, másnak mondgyák lenni amaz igaz Daniel Profétától. Amazt Lévi nemzetségéből-valónak mondgyák lenni, egy Habdiás Pap nevű fiának; Daniel Proféta penig Júda nemzetségéből való vólt. Ravaszúl cselekedte azért, valaki cselekedte, a' ki azt a' *fabulát* a' Daniel Könyve-mellé-vetette; tudni-illik, hogy a' más ember szép tzégére-alatt a' maga büdös borát kellethesse.

K. Hát az Esdrás Harmadik és Negyedik Könyveirúl mit mondasz?

F. Azt

Præfat. in Esdram. F. Azt mondom Jeronymussal egygyütt, hogy csak azok tarthattyák azokat Sz. Irás Könyveinek, à kik az álomban gyönyörködnek. Magok-is à tudós Pápisták, kevesektül meg-válva, azokat à könyveket *Apocrifus*oknak tartyák.

Ita Kalauz lib. 3. cap 12. fol. 344 *K. Lám hajdan az egész keresztyén világ, à fellyebb meg-említett,* Tóbiás, Judith, Baruch, Böltseség, &c. *Könyveket, Isten igéjének hitte és ismérte: Azért nem kell őkét ki hagyni à Szent Könyvek Laistromából.*

F. Korán sem ismérte; mint meg-tetszik à Sz. Irás Laistromának à régiektül valo elő számlálásából. Sokan à régi keresztyén Doctorok, számban, Laistromban vötték à Szent Irás Könyveit; de ki hadták azokat à kérdésben forgó könyveket, vagy mindeniket, vagy némellyeket; és sokkal külömben számlálták a' Szent Könyveket, mint azoknak Laistromát à Tridentomi gyülés ki-adta: *Videatur* Clemens Romanus *Constit. Apostolic. lib. 2. cap. 57.* Melito *apud Eusebium Histor. Eccles. lib. 5. cap. 25.* Origenes *apud eundem lib. 6. cap. 25.* Athanasius *in Synopsi.* Nanzianzenus *in Carmine de Scripturis.* Hieronymus *Epistol. ad Paulinum.* Lyranus *Prolog. 1. in Biblia.* Richardus à S. victore *Except. lib. 2. cap. 9.*

Ita Kalauz excipit fol. 346. *K. Két okát találhatni, mellyért némellyek az Ov Testamentom Könyvei közzül egy néhányat ki hadtak.* Első az: *mert magok fel-jegyzik, hogy azokat a' Könyveket akarták elő számlálni, mellyeket a' Sidók a' Testamentom szekrényében tártottak; ugy-mint* Epifanius lib. de Ponderibus & Mensuris. Damascenus Lib. 4. de fide. cap. 18. *Melly Könyvekrúl azt irja* Epifanius, *hogy huszonkét*

szám-

számba foglaltattak a' Sidóktúl. Nem csuda hát hogy a Machabæusok és Jésus Sirach könyveit elő nem hozzák, mivel hogy ezek a Babyloniai fogság után irattak. Második *oka az: Mert miképpen az Uj Testamentomnak Könyvei közzúl azért hadtak-ki némellyeket, hogy még akkor nyilván nem vólt mindeneknél, hogy az Ecclesia a' Szent Lélek Istennek tanétásából azokat a' könyveket bévötte: Ugy az Ov Testamentom Könyveinek némellyike felől, az Anyaszentegyháznak tenétása világossan tudva nem vólt mindeneknél. Azért ezekrúl a' Könyvekrúl, mind addig szabadon vélekedhettenek a' Doctorok, Hit sérelme nélkúl, valamig az Anyaszentegyháznak itéleti nyilván ki nem terjedett.*

F. Sok nem igaz fekszik ez alatt a' Fogás alatt. 1. A' Genebrardus költevénye (mellyet Kalauz-is meg-fejel) a' Sidó Anyaszentegyháznak két féle Laistromárul, azon merő hivság. Az első Laistromot mondgya, hogy Esdras, Nehemias, Daniel, Aggæus, és a' nagy Synagogának férfiai tsinálták, mellyben tsak Huszon két Könyvek vadnak bé-foglalva. A' második, melyben a' Machabæusok, s-más afféle Könyvek foglaltattanak, rendeltetett a' Hetedik Jerusalemi Synatban, a' mikor Ptolomeus Filadelphushoz küldettetnének a' Hetven Böltseka' Sz. Könyvnek Görögre való magyarázására. Ennek a' mérész költevénynek javallására, Epifaniust fogja maga mellé Genebrárdus: Holott Epifanius nyilván irja *Libr. de Ponderibus & Mensur.* hogy igaz és *Canonicus* Könyveket, tsak Huszonkettőt küldöttek a' Sidók Ptolomeusnak; *Apocrifusokot* penig Hetven kettőt. De

huszem már Christus Urunk és az Apostolok idétte irva vóltak azok a' Könyvek; az a' második Laistromis tudtokra lehetet, mindazonáltal még-is azokot nem ismérték Isteni hitelre méltó igaz *Canonicus* Könyveknek. II. Fel-tétetik abban à Fogásban. 1. Mintha az Anyaszentegyháznak itíletitúl függene az, hogy emez vagy amaz Könyv igaz *Canonicus* Köny légyen. Meg-lehetne hát ugy, hogy à Cicero vagy Virgilius irását-is Szent Könyvekké tehetné az Ecclesia, járulván hozzá az ő itileti. 2. Mint ha ottan mindgyárt az Apostoloknak idétte, nem vólt vólna bizonyos Laistroma a' Szent Könyveknek, hanem a' Tridentomi Gyűlést kellet meg-várni, à holott à Bibliának Uj Laistroma kele. Ha ugy, tehát az Apostolok után egy néhány száz esztendeig, szűkös vólt az Ecclesia igaz és meg-határoztatott *Canon* nélkúl, melly szerént az ő hitit és vallását intézhette vólna. De hogy az Apostolok idétte bizonyos, meg-határoztatott, és meg-petsételtetett Laistroma lőtt légyen à Szent Irásnak, elég tanu erre Szent Agoston: *Distincta est à posteriorum libris excellentia Canonicæ athoritatis Veteris & Novi Testamenti, quæ Apostolorum confirmata temporibus, per successiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cui serviat omnis fidelis & pius intellectus.* Lib. 5. de Civit. Dei Cap. 23.

K. *Lám a' Tridentomi, Florentiai* Conciliomok, à Carthago-béli gyűléssel eggyütt, *mellyben Szent Agostonis jelen volt, szám szerént, és nevezet szerént, ugyan azon Könyveket irják a' Szent Laistromba. Hasonlóképpen számlálják à Szent Könyveket némelly régiek,* Isidorus Ge-

lasius, Agoston, Első Innocentius Pápa.)(

F. Ha Conciliomot Conciliommal, személyt szemellyel kel őszve vetni, mi-is csatázhatunk affélékkel. Lám à régi *Laodicenum*i Concilium, melly tartatott Christus Urunk szűletése után három száz
Can. ult. hatvan négy esztendővei, ugy számlállya à Szent Könyveket mint mi, sem többet, sem kevesebbet nem foglal à Laistromba; ugy à fellyebb meg-említett Doctorok, többire az egy Melitó és Nanzianzénuson kivűl: kik noha az Esther Könyvéről nem emlekeznek à több Szent Könyvek között, de az Esther
Ita refert Kalauz fol. 346. Könyvét Szent Irás közzé számlállyák, Origenes', Hilarius, Cyrillus, Epifanius, Damascenus, Rufinus, Jeronymus. De hogy szorossabban fogjuk a' dolgot, meg-felelűnk az *Authoristas*tul vött *Argumentom*ra. I. A' *Tridentom*i Gyűlés nem csuda hogy az *Apocrifus*okot-is à Szent Könyvek közzé számlállya: mert mikor sok tévelygéseket, mellyekkel à *Protestans* felektűl vádoltatnának à Pápisták, à tiszta kétség kivűl való Szent Könyvekből nem támogathatnák, à zavaros *Apocrifus* folyamatokat-is őrömest meg-hagyák, hogy avagy csak azokból az eggyűgyűek meg-széditésére merétheséenek valamit. Tudgyuk a' hol erős pálcza nincsen, nád szálhoz-is nyúlnak az emberek. II. A' *Florentia*i Gyűlés sem kötheti-bé valakinek szemét, à ki meg gondollya, hogy az nem tsak *Oecumenicum*, az az, közönséges nem vólt, hanem inkább
Ann. 1437. partos *Conventiculum*: mellyet Eugenius Pápa, à Basileai gyűlés ellen-gyűtőt vala, a' kitűl ő *solenniter citál*tatott, vakmerőnek *declarál*tatott, és a' Pápaság-

ból le-

ból le-tétetett vala. Melly rajta tött dolgot hogy meg-torolhatna, a' maga pártosiból ugy gyűjte más gyűlést Florentiába. III. A' *Carthagó*béli gyűléssel sétámogathattyák dolgokat. 1. Mert az sé volt *Oecumenicum*, az az, közönséges; hanem csak *Provinciale*, egy Tartománynak egy néhány Püspökiből álló *Conciliom*. 2. Magok-is az ellenkezők nem veszik-bé minden végezésit annak a' Gyűlésnek. Mert mikor Can. 26. azt végezik az ott való Atyák, hogy az első székneк Püspöke, ne nevezteséék Papok Fejedelmének avagy minden Papok felet való fű Papnak, azt nem örömest hallyák a' Pápisták. 3. A' *Carthagó*béli Atyák az *Apocrifus*okat csak annyéban számlállyák a' Laistromban, a' menyében szokás vólt, azokot-is olvasni az Ecclesiában; nem hogy azokat egyenlő méltóságúaknak tartották volna a' más rendbéli kétség kivűl való Szent Könyvekkel IV. Innét immár annak-is könyű végére menni, némely régiek Agoston, Isidorus, Cassiodorus, Gelasius, Rabanus, &c. mi okon foglalták és számlálták azokot a' könyveket a' Szent Irásnak Laistromába: nem azért, mint ha egyenlő betsben tartanák azokat a' más rendbéli Sz. Könyvekkel, hanem hogy egy szakaszban ki-adnák mind azokat a' Könyveket, mellyek hasznosson és éppülettel olvastathatnának a' Szent gyülekezetben. Immár penig, mint fellyebb mondám, Szent Jeronymus-is bizonyéttya, szokás vólt az *Apocrifus*okot is Præfat. in libros Salamonis. néha néha az Ecclesiában olvasni: de nem a' felső prædikálló székből, a' honnét a' való Szent Könyvek olvastattanak, hanem a' prædikálló széknek csak grá-

dicsárúl. Avagy tsak innét meg-tetszik, hogy a' régiek sem tartották azokot szintén olly Isteni méltóságú könyveknek, mint a' más rendbélieket.

K. Lám a' régiek, nem ritkán Szent és Istenes Könyveknek nevezik azokot.

F. Nevezik igaz; de nem *Comparatè*, öszve hasonlétás-képpen a' más rendbéli Szent Könyvekkel, mint ha azokkal egyenlö méltoságuaknak ismérték volna lenni; hanem öszve-vetvén azokot más külsö világi Irásokkal: ugyan-is azok a' Könyvek közelebb járnak a' Sz. Iráshoz, más világi dolgokrúl való Irásoknál.

K. A' régiek néha néha bizonyétnak azokkal a' Könyvekkel: Azért szinte olly Istenes Könyvek, mint a' többek?

F. Nem következik. 1. Az Esdrás 4-dik Könyvét-is nem egyszer *allegal*lya Ambrosius, de azzal a' Pápista Doctorok sem tartyák, azt igaz *Canonicus* Könynek. Ugy amaz *Hermes* avagy *Pastor* nevü Könyvet-is *allegallyak* némelly régiek; de affelöl a' Pápisták sem ismérik Sz. Könynek. 2. Mint Jeronymus megmondgya, *allegal*ták azokat a' Könyveket a' régiek, nem annyira a' Hit dolgainak azokból való állatására, mint az erkölcsöknek javallására.

Sic refert. Bellar lib. 1. de varbo Dei. capit. 20. Præfat. in libros Salamonis.

K. Hát az Uj Testamentomi Könnyvek szám szerént hányak?

F. Huszon hetek.

K. Hány rendben avagy karban vadnak azok?

F. Négyben. Az elsöben vadnak a' négy Evangelisták irási, az Apostolok cselekedetivel egygyütt. A' másikban Sz. Pál tizen négy levelei. A' harmadikban a' hét közönséges levelek. A' negyedikben a' Sz. János látása.

NEGYEDIK RESZ.

A' Szent Irásnak Betüjérül.

KERDES: *De mivel a' Szent Irás külömb külömb féle nyelveken adatott-ki, mellyik* Editio*nak vagyon Isteni méltoságú betüje, mellyre mint kút före kellessék folyamodnúnk?*

F. Csak a' Sidónak az Ov Testamentom részérül; és a' Görögnek az Uj Testamentom részérül. 1. Mert a' Proféták, Apostolok, és Evangelisták kik a' Szent Léleknek Notáriussi vóltanak, csak a' két nyelyen irtanak. 2. Mert a' több fordétások csak folyamatok, amazok a' kút fejek: azért mint Jeronymus tanácsollya minden egyéb fordétásokat a' Sidó s-Görög betüre kell vinni, és a' szerént kell azokat meg-visgásni.

Distin. 10. Can. 6.

K. Meg-nyughatik-e minden keresztyén ember bátran a' Bibliának Sidó betüjén?

Ugy állattyuk *Pázmány*, s. más azon bordában szüttek ellen.

Kalauz pag 349.

K. Ha a' mostani Sidó betü igen el-hanyatlott attúl a' tisztaságtul, minémü vólt Christus Urunk idejében, sőt Sz. Agoston és Jeronymus idejeig, tehát bátran nem nyughatnimeg azon?

F. De kérlek mond-meg miben hanyatlott-el?

K. Abban, hogy Christus Urunk születése után, öt száz esztendö tájban, a' Rabbinusok egybe gyülének Tyberiás nevü Városban, és mivel a' Sidó szóban Vocalesek *nincsenek, hanem csak* Consonansok, *a'* Vocalisok *helyében* punctumokot *ujjobban rendelének, és azokkal kezdék*

Ita Kalauz pag. 350.

olvaſni a Bibliát: melly dolog a régi olvaſást igen meg-változtatta?

F. Nem igen okoſság a' bizonytalan dolgot más bizonytalan dologból probálni. Ugyan-is tudgyuk, hogy a *punctumok* eredetek és régiſégek felől, villongáſban és külömbözö értelemben vadnak à Tudóſok. Némellyek azokat egy idejüeknek hiſzik és állattyák lenni à *Conſonanſ*okkal: némellyek azoknak találmányát Eſdrás Paptra viſzik: nemellyek kiknek vélekedéſeket *Kalauz*-is magának foglalta, tulajdonéttyák à Tyberiáſbéli Sidóknak. De ez utólsó vélekedéſt mind à Sidó Rabbinuſok, Aben-Ezrán, és *Elias Leviteſen* kiyül, mind à kereſzryén Doctorok, keveſektül meg-válva, meg-vetik, nem javallyák. Azért à *punctumok*tul vétetett erösség, à Sidó betünek oſtromláſára, nem ſokkal nyom többet egy kis *punctom*nál.

Videatur Buxtorf in Tyberiade Aſſed. lib. 35. Encycl pag. 263.

K. Ha az Apoſtolok és Evangeliſták az Ov Teſtamentom ſzavait, és meg-lött dolgait emlétvén, nem ugy hozzák elö azokat, a' mint moſt à Sidók olvaſsák, hanem à mint à hetven két tudóſok Görögre fordétották, tehát à régi épségében nem maradott-meg à Sidó Biblia, és igy annak betüjén nem nyughatunk-meg mindeneſtül fogva? Mint példának-okáért, Szent Pál à Görög betüt követvén, igy olvaſſa à Sóltár ſzavait: In omnem terram exivit ſonus eorum. *A' Sidók penig*; In omnem terram exivit regula, ſeu amuſſis eorum. *Máſutt à Sóltár ſzavait igy olvaſſa Sz. Pál*; Hi ſemper errant corde: *Moſt à Sidók igy olvaſsák*; Populus errantium corde, &c.

Rom. 10. ℣. 18. Pſál. 19. 5. Hebr. 3. 10

F. 1. Könnyen meg-engedgyük, hogy az Apoſtolok és Evangeliſták Görögül irván néha az Ov Teſtamen-

ſtamentomi *locuſ*öknak *allegatio*jában, külömböznek à Sidó betütöl: mert nem néztek mindenkor à ſzóra, hanem meg elégedtenek azzal, hogy à dolognak valóſágát ki-fejezzék. Könyü azért meg-tapaſztalni, hogy az Apoſtolok és Evangeliſták az *allegatio*kban, néha ſzórúl ſzóra követték à Sidó betüt: Néha engedvén valamit à ſzokáſnak, à hetven bölcsek fordétáſát; mivel az, akkor az üdöben igen közönſéges vala: Néha ſzórúl ſzóra, ſem à Sidó betühöz, ſem à hetven férfiak fordétáſához, nem kötötték magokat.

Vide Hottingerum in Theſauro Philolog. p. 333.

2. A' mi penig nézi azokat à Szent Iráſbéli hellyeket, mellyek à külömbözö olvaſáſnak meg-mutatáſára bé-hozattatnak, azokban nincsen ollyan nehézség, hogy öſzve nem békéltethetnének.

K. Ha némelly locuſok (*Eſa. 9. v. 6. Pſál. 22. v. 17. Gen. 49. v. 10.*) *mellyek kivált-képpen à Meſſiáſról ſzóllanak, à Sidóktul meg-veſztegettettenek, tehát à Sidó Bibliának betüjén, nem nyughatik mindeneſtül fogva az ember meg?*

Eſa. 52. & Daniel c. 9

F. 1. Nem illik, hogy à Sidókat, kik eleitül fogva az Izraël kút fejének ſzorgalmatos örizöi vóltanak, azzal à ſzentség-töréſſel terhellyük: mert ha azokat à hellyeket meg-akarták vólna marczongani, kétség nélkül à többeket-is, mellyek à Chriſtuſrúl vagy világoſſabban, vagy ſzintén olly világoſſan ſzóllanak, ſértetlen nem hadták volna. 2. Az elö hozott hellyekben nem annyéra veſztegetés találtatik, mint *anomalia Grammatica*, melly minden nyelvekkel köz. Sőt ha ſzintén hitetlenségek miatt, megmarczongották-vólna-is à Sidók azokat à hellyeket,

Vide locaiſta & ſimilia vindicata à Polano Synt. Libro 1. Cap. 37.

mind-

mind-azon-által az nem tenne annyit, hogy azért à kút fejet el-hadgyuk, és à *Vulgata Editio*nak folyamattyára folyamodgyúnk.

K. Hát az Uj Testamentomnak Gőrög betűjén megnyúghatunk-é?

F. Meg: Mert elégséges okát az ellenkezők nem adhattyák, miért kellene annak méltóságát hántorgatnunk.

K. Sok hellyen csonkaság vagyon a' Gőrög Bibliában:

1. Joh. 5. 7. *Mert ama' drága szép szók*; Tres sunt qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus,

Joh. 8. usque ad ỳ. 12. *sok Gőrög könyvekben nem találtatnak. A' parázna aszszony históriáját-is ki-hadgyák némelly Gőrög Könyvek.*

Luc. 1. 35. *Azonképpen Mar. 16. v. 20. egy egész verset el-hagynak.*

Joh. 3. 39. *Szent Lukátsnál a' Gőrög Könyvek ki-hadták ama' két igét,* Ex te: *Szent Jánosnál ama' szót,* datus. *Azért a' Gőrög Bibliának betűjén, mindenestől fogva nẽ nyughatúnk-meg?*

F. *Azt mondgyák a'* Dialecticusok, *ex puris particularibus Conclusio est vitiosa:* Nem következik: némely Gőrög *Exemplar*okban, talám az Eretnekek miatt fogyatkozás és tsonkaság találtatik; tehát minden *Exemplar*ok ollyanok. Légyen ugy bár, hogy némelly *Exemplar*okban, vagy mind azok, vagy némellyek azok közzül, mellyek a' Gőrög betűnek csonkaságának meg probálására *allega*ltatnak, kivántassanak; sokakban minazonáltal irva találtatnak. A' Szent Háromságrúl való szép bizonyság-tétel; a' Parázna Aszszony *históriája*; Szent Márk Evangéliomának tizen hatodik részének huszon-hatodik verse, meg-találtatik, azokban az *exemplar*okban,

mellyekkel élünk. Amaz igécske-is *ex te*, némelly *exemplar*okban, (mint tanú errűl *Béza*) irva vagyon. Ama' *participium*rúl *datus*, helyessen irja Béza: *Quidam pro ἅγιον id est*, Sanctus *substituerunt*, datus, *veriti nimirùm ne hic locus pro iis faceret, qui Spiritum Sanctum numerant inter res creatas: quasi verò de ipsa Spiritûs essentiâ hîc agatur.*

K. Néhol a' Gőrög betűn tóldalék esett, az az, ollyat adtak hozzá a' mi az Irásban nincsen, ugy mint, Szent Máthénál ama' szókat: Quia tuum est regnum, potentia, & gloria in secula, &c. *Melly szókat Tertullianus, Cyprianus, Augustinus nem olvastak. Azért a' Gőrög betűn mindenestűl fogva meg nem nyughatunk?*

F. 1. A' Gőrög betű itt a' Szt Iráshoz semmit nem tóldott, sőt inkább a' Deák fordító csipte-el az Uri imádcságnak e' szép háláadással bé rekesztő részét; melly Erásmusnak tanú vallása szerént, minden gőrög *Exemplar*okban meg találtatik, de meg vagyon a' Syriai fordításban-is. 2. Ha a' Deák *Patere*k, Agoston, Tertullianus, magyarázván az Uri imádcságot, nem illették azt a' czikkelyt, nem csuda, mert a' Deák fordításban, melly a' Deák *Eccleſiá*kban közönségesb volt, nincsen. De a' gőrög *Patere*k Chrysostomus, Theophilactus, Euthymius, &c. olvasták és magyarázták.

In Annot. ad Matth.

Teste Maldonato in Matthæum

L. Néhol a' Szent Irás szavait el-változtatták a' Gőrögők: mint a' hol Szent Pál azt irta, Domino servientes; *a' Gőrögők igy olvasák:* Tempori servientes. *A' hol Sz. Pál azt mondgya:* Secundus homo de Cœlo, Cœlestis; *a' Gőrögők igy változtattyák,* Secundus homo

Rom. 17. ỳ 11.

1. Cor. 15 ỳ. 47.

ipſe Dominus è Cœlo. *Végezetre a hol azt olvaſſuk:* Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur; *a' Görög igy olvaſſa:* Non omnes quidem obdormiemus, ſed omnes mutabimur.

F. Vegyük elő rendel ezeket. A' mi az elsőt illeti, találtattanak némelly Görög *exemplár*ok, a' mellyekben ugy vólt irva: Καιρῷ λγλδοντες *Tempori ſervientes:* de a' jobb és *correctább exemplár*ok, mint Beza ſzemmel látott tanú állattya, mind igy olvaſsák, Κυριῳ λγλδοντες, *Domino ſervientes:* noha *Eraſmus* a' maga ítéletit közben vetvén, az első olvaſáshoz inkább ragaſzkodik, A' mi a' máſikat nézi, nincs méltó oka, hogy a' Görög betűt a' *Vulgatá*ért el-hadgyuk; egy az, hogy a' Görög *Exemplár*ok, álhatatoſſan mind igy olvaſsák, *Secundus homo ipſe Dominus è Cœlo;* más az, hogy mint Béza fel-jegyzi, *vehementior eſt antitheſis terreni & Domini, quàm terreni & Cœleſtis, cùm multæ ſint res Cœleſtes Creatæ, Dominus autem ſummum in omnes imperium declarat.* A' mi az utólsóra tartozik, tudd-meg Jeronymusból, hogy a' Görögök kétképpen olvaſsák azt a' helyet; ugy-is mint a' *Vulgata*; ugy-is mint a' közönséges Görög betű, mellyel élünk, tartya. *Chryſoſtomus* és *Theophilactus* bezzeg ugy olvaſsák és magyarázzák, mint a' mi Görög Bibliánkban vagyon. A' nagy *Eraſmus* ítéleti ſzerént-is ez olvaſáſt igen erősítik Szent Pálnak amaz ő ſzavai, *1. Theſſ. 4. v. 15. 16. 17.*

Annot. ad locum illũ.

In Annot. majoribus.

Ad Mineri um & Alexandrum.

K. *Hát mit ítélſz a' régi Deák* Biblia-*felől, mellyet* Vulgatának *nevéznek, és a' mellyel a' Pápiſták a' Tridento mi Synatnak végezéséből közönségeſſen élnek.*

Seſſione 4.

F. Nem

F. Nem ollyan fordítás az, hogy annak betűjén mindenütt, és mindenekben ember bátran megnyughatnék.

K. Miért?

F. 1. Mert Jeronymus, kinek köz-vélekedés-ſzerént azt a' fordítáſt tulajdonítyák, ſem Próféta, ſem Apoſtol, ſem Evangeliſta nem vólt, hogy ſemmiben meg nem akadhatott, vagy botolhatott vólna. Noha *Bellarminus* az igazſágtúl meg győzettetvén, meg-vallya a' *Vulgatá*rúl, hogy nem az a' tiſzta fordítás az, a' mellyet *Jeronymus* a' Sidóbul fordított. Bizony a' *Jeronymus* tiſzta Deák ſzólláſához nem-is illenek azok a' moſdatlan Deák ſzólláſok, mellyek ſzéllel a' *Vulgatá*ban találtatnak. 2. Mert a' *Vulgata* Bibliárúl (mint Bellarminus meg-engedi) mehetünk és apellálhatunk a' Sidó és Görög Bibliára; azért a' Sidó és Görög Biblia mind elébb-való, mind méltóſágoſſabb a' *Vulgatá*nál. 3. Mert el-ſzenvedhetetlen fogyatkozáſok és hibák (nem kevéſek penig) találtatnak benne.

Libr. 2. de verbo Dei Cap. 9.

Libr. 2. de verbo Dei Cap. 11.

K. Hány félék azok a' hibák és fogyatkozáſok?

F. Két rendben-állattyuk; avagy *Grammatica* ellen; avagy a' *Textus* ellen valók.

K. Mit érteſz a' Grammatica *ellen-való fogyatkozáſokon?*

F. Értem azokat a' deák ſzólláſnak módgyait, mellyek a' tiſzta és igazán-való deák ſzólláſſal ellenkeznek.

K. Találkoznak-é ollyanok a' Vulgata *Bibliában?*

F. Nem kevéſek: hogy mind elő ne hordgyam,

végy egynéhány példákat. Sz Mathénál így deákos-
Cap.20.ỳ. 28. dik a' Deák fordító: *Filius hominis non venit sibi mini-*
Cap.22.ỳ. 30. *strari; sed ministrare.* Másutt: *In resurrectione neque*
nubent, neque nubentur. Erásmusnak fő deákul túdó
embernek ítéleti szerént, hallatlan szólláſnak mód-
Luc.21.28. gyai ezek a' Deák fűleknél. Sz. Lukácsnál: *Et omnis*
populus manicabat ad eum in Templo, audire eum: ugy
gondolom nem *Latium*ból kőlt ez a' szó, *manicare*: Is-
Luc. 7. 32. mét: *Lamentavimus vobis & non plorastis.* Azt tartom
Esa.14.23. *Calepinus*ban nem találnók fel, *lamento.* Esaiásnál: *Et*
scopabo eam in scopa terens. Alig ha a' *Grammaticus*ok ki
Cap.59.16 nem seprűznék ama' szót, *scopare.* Ugyan azon Pro-
fétánál: *Et vidit Deus, quia non est vir; & aporiatus est.*
A' ki valamit Gőrőgűl ért, soha az *Aporiatus*t, igaz
Deák szónak lenni nem mondgya. Az Apostolok
Act.3.19. *Actá*iban: *Pœnitemini igitur & convertimini ut deleantur peccata vestra.* Talám *pœnitemini* nem szintén Deá-
Jacob.1.13 kúl esik. Szent Jakabnál: *Deus intentator est malorum.*
Nem szintén tű-hedgyel találta a' fordító, mert a'
Deákoknál, mint *Erasmus* helyessen fel jegyzette, *In-*
tentator est, qui mali quippiam alicui impingit: Szintén
azt akarja penig Istenrűl el hárítani Sz. Jakab, hogy ő
Psal.68.14 senkit gonoszra nem kisztet. A' Soltárban: *Si dor-*
miatis inter medios Cleros, pennæ Columbæ deargentatæ, &
posteriora dorsi ejus in pallore auri. Bóldog Anya! mi-
csodá ennek értelme a' Deák fordítás szerént? *Oedi-*
pus légyen bátor, ki ez mesét meg-fejtse. Mert mint
Káldi György Pap magyarúl fordíttya, alig tűrheti em-
ber, hogy el ne fakadgyon nevetve rajta: *Ha* (ugy
mond) *a' sorsok kőzőtt alusztok, a' Galamb ezűstős tollai,*

és a' há-

és a' háta vege arany szinű sárga. De lásd e' féle kellemés Controv. 1 quæstion. 2
deákolásit a' *Vulgatus Interpres*nek, fel-jegyezve *Vitta-*
*kerus*nál.

K. Hát mit értesz a' Textus *ellen való fogyatkozá-*
sokon?

F. Ertek olly hibákat, mellyek a' Szent Irásnak
eredet szerént való betűjét, vagy hozzá adással, vagy
tűlle való el-csipéssel, vagy el-változtatással, vesztegetik-meg.

K. De inkább posog-é illyen fogyatkozásokkal a' régi
Deák Biblia?

F. Nem kevesekkel: Végy egy néhány példát
rúla: *Elsö.* A' *Vulgata Editio*ban így vagyon: *Monda* Gen. 4. 8.
Cain Abelnek, Mennyűnk-ki. Ez penig, *mennyűnk-ki*,
nincsen az igaz betűben, hanem csak így vagyon:
Szólla Cain az Abelnek, és mikor vólnának a' mezőn, &c.
Nem elég penig a' deák fordítást azzal gyógyítani, Ita Kalauz pag. 367.
hogy noha a' mostani Sidó betűben nincsen az az
igícske, *egrediamur foras*, de vólt abban, mellyből a'
hetven Bőlcsek gőrőgre forditották a' Bibliát. Egy az,
hogy ezzel a' mostani Sidó betűnek igazsága kéttsé-
gessé tétetik, mintha a' mostani Sidó betű más vólna
attúl, melly vólt Móses, és a' Proféták idejében:
Bezzeg *Bellarminus*nak nem tettzik ez a *sententia.* Libr. 2. de verbo Dei cap. 2.
Más az ismét, a' hetven Bőlcsek fordításából, mely-
ben az az igécske meg-találtatik, nem tehetűnk íté- Lib. ut supra cap. 6.
letet az igaz Sidó betűrűl holot mint *Bellárminus* iga-
zán meg vallya, noha mindenestűl fogva a' hetven
Bőlcsek fordítása el nem veszett, mindazonáltal an-
nyira meg-vesztegettetett, hogy tellyességgel más-

nak lattzik lenni.

Masodik

Gen.31.29

Másodk. A' régi Deák Bibliában igy olvassuk: *Miért tudakozol azén nevemrûl, melly csudálatos.* Ez penig (*melly csudálatos*) nincsen az eredet szerént való betûben.

Num.20. 6

Harmadik. Illyen mondást olvasunk a' régi Deák Bibliában: *Uram Isten hallgasd-meg e' népnek kiáltását, és nyisd-meg nékik a' te kincses házadat, az élô víznek kútfejet, hogy meg-elégedgyenek, és ne zugolódgyanak.* Ettûl penig semmi emlekezet nincs a' Sidó betûben. Nem is elég azt mondani hozzá, hogy nincsen ugyan a' mostani Sidó betûben: mert ezzel fel-tétetik, mintha a' mostanin kivûl, volt vólna más Sidó betû.

Gen. 9. 6.

Negyedik. A' Sidó betû igy foly: *Valaki ki-ônti az ember vérét, annak az ô vére ember által ôntessék-ki.* A Deák Biblia el-csipte ezt, *ember által.* Irt penig Kalauzzal *pleonasmust* álmodni merô hivság: mert ez a' *compositum vocabulum, bádám*, itt nem azt tészi, az *emberben*, hanem az *ember által.*

Ut supra.

Matt.9.13.

Eötödik. A' Görög betûben igy olvassuk Urunknak szavait: *Nem jöttem hívni az igazakat, hanem a' bûnôsöket a' pœnitentiára.* E' drága szép *sententiát*; a' *pœnitentiára*, el mulatta a' Deák fordító. Fûst és csepû a' Kalauz *exceptioja*: *Mivel* (ugy mond) *az Isten nem egyébre hijja a' bûnôsöket, hanem a* pœnitentiára, *ha oda nem irják-is a* pœnitentiának *szavát, ugyan hozzá kell érteni.* Meg-esik! e' szín alatt sokat ki-vakarcsálhatnia Szent Irásból, ha e'féle alatta való értésseknek szabados menedék adattatik. Hogy penig azt mondgya: hogy *Béza*-is magyarázván azt a' helyet, meg-vallya, hogy Szent *Jeronymus* sem olvasta azt a' szót:

Ut supra.

In Annot. editis per Robertum Stephanû. Ann. 1566.

a' szót: En *Bézánál* nevét sem találom *Jeronymus*nak, hanem illy szavait olvasom *Bézának*; *Vetus interpres hac non interpretatur, & certè deerant in vetustis duobus exemplaribus.* De légyen ugy, hogy *Jeronymus* azt a' czikkelykét nem olvasta, olvasta *Chrysostomus*; mint felôle fel-jegyzette *Erasmus.*

In Annot.

1. Joh. 5. 13

Hatodik. Szent Jánosnál igy olvassuk a' Szent Lélek szavát: *Ezeket irtam néktek, kik hisztek az Isten Fiának nevében, hogy tudgyátok, hogy néktek örök életetek vagyon, és hogy hidgyetek az Isten Fiának nevében.* Ez utólsó részetskét, *hogy hidgyetek az Isten Fiának nevében*, el-hullattya a' Deák fordító.

Rom. 11. 6.

Hetedik. Szent Pálnál igy beszél a' Szent Lélek: *Hogy ha kegyelemból vagyon* (tudni-illik a' Választás) *tehát nem eseledetből; mert ugy a' kegyelem nem vólna kegyelem. Ha cselekedetből* (el-csipte ezeket a' Vulgata) *immár nem kegyelem: külömben a' cselekedet nem cselekedet.* Héjában mázollya penig e' fogyatkozást *Kalauz*, *Béza* festékével, mert *Béza* a' Deák Bibliának azt a' sebét semmiben nem gyógyíttya, sôt kemény kézzel, igy írván tapogattya: *Hanc partem totam non legit vetus Interpres, quæ tamen summo omnium codicum consensu in græca veritate extat, & mihi quidem videtur planè necessaria explendæ operum & fidei antitheſi; adeò quidem ut vix ullum repiatur apertius testimonium, quo omnis opinio meriti semel tollatur.*

Ut supra.

Psal 132 v. 15.

Nyólczadik. A' Sóltárban igy szóll a' Szent Lélek: *Victum ejus benedicam.* Másképpen beszél a' Deák fordító: *Viduam ejus benedicens benedicam.* Nem elég penig azt mondani, hogy *Hilárius*, *Ambrosius*, *Augustinus*, &c.

nus, &c. úgy olvasták: mert bátorságosabb az eredet szerént való nyelven szóló Szent Lelket követni, hogy nem mint az embereket.

Kilenczedik. Amaz áldott mag, Messiás Christus felől, így szóll a' Szent Lélek: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, semen tuum & semen illius, ipsum conteret tibi caput.* A' Pápista deák Biblia, hogy Szűz Máriának közben-járását inkább állathassa, az *ipsum*ot, *ipsa*vá változtatta Sokat hímez hámoz itt *Kalauz.* *Elsőben*, azt mondgya, hogy a' melly Sidó szó vagyon azon a' helyen, három betűvel irattatik, *he, vau, aleph*; és mind *Ipse*, s-mind *ipsa* lehet belőle.

Fol. 368. Videatur Sixtinus Amama super istum locum, in Cens. Vulgat. editionis pag. 8.

F. Vaj nem lehet a' *Vocales*eknek el-változtatása-(melly nem bátorságos)-nélkül: mert az *Ipset Schurek*kel, az *Ipsat Chirek*-kel szokták írni.

Másodszor. Némellyek mint *Szent Agoston*, *Szent Ambrus* és egyebek így olvasták azt a' helyet: *Ipsa conteret.*

F. Osztán? A' Sidó könyvek álhatossan *Ipse*-t vagy *Ipsum* ot olvasnak. A hetven Bölcseknél-is *Autos* vagyon.

Instit. libr. 2. c. 3. n. 2.

Harmadszor. Cálvinust akarja ránk támasztani: *Lám Cálvinus* (úgy mond) *azt irja, hogy az Aszszonyi állat magván nem csak magát kell érteni Christust*; hanem az egész emberi nemzetséget, *Bóldog Aszszonyrúl is érthettyük hát?*

F. Meg-lehet közönségessen, de nem *per excellentiam*, mint a' Pápisták akarják: mert így csak a' Christus az Aszszonyi állatnak amaz áldott magva.

Gal. 3. 16.

Negyedszer. Bóldog Aszszony (ugy mond) *megtöri a'*

töri a' kígyónak fejét, nem magától, hanem az ő magva által, az ő szent Fia által?

F. Illyen értelemmel nem csak bóldog Aszony, hanem mindé keresztyén Aszonyi-állatok meg-rontyák a' kígyónak fejét, a' Christus (kiő nékik közben-járójok) által.

Rom. 16. v. 20.

K. Hát az elő számlált, és azokhoz hasonló sok fogyatkozásokért a' padzalá kellé tellyességgel vetnünk, a' régi Deák Bibliát?

F. Távoly légyen! Mi azt nem szidalmazzuk, senkit-is annak olvasásától el nem rettentünk, hakedvelli azt: sőt azt mondgyuk, hogy azzal mi-is segéttetünk, és a' holott a' szükség hozza, örömest élünk véle. De ahoz nem akarjuk magunkat ugy kötni hogy attul csak egy betűben-is ne légyen szabad el-távozni; mint a' Tridentomi Conciliomnak végezése tartya.

Gaspar Cároli in Præfat. Bibliorum.

Sess. 4.

K. Akarnám meg-tudni, mivel állíttyák a' Pápistak a' Deák Bibliának méltóságát?

F. Im említek egygyet vagy kettőt.

K. A' keresztyén világ többig ezer esztendőnél élt a' Deák Bibliával: azért olly Isteni méltóságú fordétás az, hogy abban minden ellen-mondás nélkül minden ember bátran meg-nyúghatik?

Kalauz fol. 362.

F. 1. Hogy valamelly fordétás Isteni méltóságú légyen, nem elég arra csak a' régiség, hanem megkivántatik az Isteni javallás. Hogy penig a' *Vulgata* Bibliát Isten ugy meg-pecsételte vólna, hogy annak betűjétől egy szálnéra se légyen szabad el-távozni, soha azt az ellenkezők meg nem probállyák. 2. Az

sem igaz, hogy à régiek tsak a' *Vulgata* Bibliával éltenek volna: holott mint szent Agoston elég tanú felőle, a' régieknél majd meg-számlálhatatlanok vóltanak a' Deák fordétások; jollehet azok közzül egy, mellyet *Itala Olasz* fordétásnak hivtanak, a' többinél nevezetesebb vólt és bőcsőssebb. 3. Engedgyük-meg hogy a' régieknél a' *Vulgata* más egyéb Deák fordétásoknál, mind bőcsőssebb, mind közönségessebb lőtt légyen; de nem vólt méltóságossabb a' Sidó és Görög Bibliánál; nem-is vólt olly szoros kötelességek ahoz, hogy attúl vagy csak egy szálnéra el-távozni, szentség törésnek itélték vólna lenni.

Lib. 2. De Doctrina. Christ. Cap. 11.

K. A' keresztyén Anyaszentegyház tanú-bizonyságot tészen arrúl, hogy a' Deák fordétás, igaz betűje a' Szent Irásnak: Azért abban akar ki bátran megnyughatik?

F. Soha a' régi keresztyén Anyaszentegyház a' *Vulgata*nak olly méltóságot nem tulajdonétott, hogy annak betűjétől egy szálnéra sem szabad vólna el-távozni: hanem a' Tridentomi gyülés pótzolá arra a' méltóságra a' régi Deák fordétást. De az egész keresztyénségnek *præscri*bálhattaké ebben, egy néhány szkófiomos Püspökök?

Sess. 4.

K. Nagy hitelt ád ennek a' fordétásnak nem csak Sz. Jeronymus szencsége és bőltsesége, de azoknak a' tudós Doctoroknak-is ítéleti, kik ezer esztendő forgásában virágoztak, és ezzel a' fordétással éltek?

F. Mi sem fojtyuk-meg minden hitelét a' Deák Bibliának: mind-azon-által a' kik ezzel az erősséggel élnek, csak fövenyen éppétenek, holott kérdésben forog, ha *Jeronymus* fordétása-é a' *Vulgata* Biblia: Bez-

zeg ta-

zeg tagadgya ezt Bellárminus, hogy az a' tiszta fordétás vólna, a' mellyet az a' szent Jámbor Sidóból fordétott. Hogy penig a' régi szent Doctorok, csak az egy fordétással éltenek volna, maga meg-czáfollya ezt, a' *nagy Gergely Pápa*, midőn egygyütt így szóll: *Me nunc novam, nunc veterem translationem pro testimonio assumere: ut quia sedes Apostolica (cui authore Deo præsideo) utraque utitur, mei quoque labor studii ex utraque fulciatur.*

Lib. 2. De Verbo Dei Cap. 9.

In Epist. Præfixa Expositioni morali in Jobum.

K. Lám maga Beza dicsiri a' Vulgatus Interprest, hogy a' Szent Könyveket igen istenessen fordétotta? In Luc. 7. 1.

F. Mi tőllünk-is távóly légyen, hogy azt a' jámbort érdemlett becsülletitül meg-fosszuk: mind-azonáltal hogy őtet a' fordétásban meg-csalhatatlannak hidgyük, magunkat arra nem birhattyuk. Soha *Bezának* sem őtlőtt az elméjébe hogy azt a' fordétást, vagy a' Sidó és Görög betűnek eleiben tegye, vagy Isteni méltóságúnak egy általlyában hidgye; egyébaránt az Uj Testamentomot miért fordétotta vólna, Görögből Deákra: ha-nem más fordétásoknál, némelly szent Irási helyeknek fordétásában, hellyesebbnek lenni látta és tapasztalta.

K. Ha az hitre és a' keresztyéni tökélletességre nézö dolgokban semmi vétket nem foglal magában a' Deák Biblia?

F. Légyen bátor úgy! mind-azon-által nagy alkalmatosságot szolgáltat némelly a' *Theologia*ban, nem szenyvedendő hamis vélekedéseknek, óltalmazására. Ugyan-is a' vétkes fordétás: *Ipsa conteret caput serpentis*, arra vitte a' Pápistákat, hogy Szüz Mariának közben-járói tisztességet tulajdonétsanak. In-

Gen. 3. 15.

Pſal. 99. 5. nét: *Adorate ſcabellum pedum ejus*, azt hozzák-ki, hogy ſzabad a' teremptett állatokat-is imádni. Ebből;
Dan. 4. 24. *Peccata tua Elemoſynis redime*, azt állattyák, hogy az
Eccleſiaſt. 9. v. 2. ember a' bűnért eleget tehet Istennek némelly jó tselekedetekkel. Ama' fordításból: *Neſcit homo uterum amore an odio dignus ſit*, állattyák az üdvőſségnek bizontalan vóltát. Az házaſságot Uj Teſtamentomi Sacramentomnak állattyák lenni. De mitsoda fundamentomból? Csak ebből, hogy a' Deák fordétó
Eph. 6. 32. igy fordéttya ſzent Pál ſzávait: *Sacramentum hoc magnum eſt.* A' Deák Bibliában eggyütt igy vagyon fordétva, *Talibus hoſtiis promeretur Deus*, innét a' jó
Heb. 13. 16 cselekedeteknek Isten előtt való érdemes vóltokot, akarják óltalmazni.

ÖTÖDIK RESZ.

A' Szent Iráſnak közönſéges nyelvekre való fordétáſáról.

KERDES: *Sabados-é, s-haſznos-é a' Szent Iráſt közönséges Anyai nyelvekre fordétani?*

Káldi Inſtruct. de Bibliis n. 7 ita fatetur. F. Mi ugy vallyuk. 1. Mert noha parancsolva nincsen, hogy a' Szent Biblia minden nyelvekre fordíttaſsék; mindazonáltal tilalom-is nincsen rúlla.
Col. 3. 16. 2. Mert nagy kívánsággal kívánnya Szent Pál, hogy a' Chriſtuſnak beſzéde lakozzék mi bennünk minden bőséggel: valóban haſznál penig a' tudományban való bővölködéſre a' Szent Iráſnak anyai nyelvekre való fordítáſa; mivel amaz három kivaltképpen való Sidó, Görög és Deák nyelveken, keveſen olvashattyák a'

tyák a' Szent Iráſt. 3. Mert a' régi Szent Doctorok magok példájával elől mentek nékünk ebben: Ugyan-is tudva vagyon nállunk, hogy *Ulphilas* a' Gottuſok Püſpöke, a' Gottuſokéra; Szent Jeronymus a' Dalmatákéra; Szent Chryſoſtomus az Erőmények nyelvére fordították a' Szent Bibliát. Ezeket ſeregenként követték oſztán ſok tudós emberek, ugy hogy, mint *Theodoretus* bizonyíttya, az Apoſtolok után majd minden nyelvre vólt fordítva a' Sz. Biblia: Nem vóltanak penig azok olly eſze felejtett emberek, hogy a' Szent Irás fordításában munkájokat és olajokat héjában veſztegették vólna.

Serm. 5. de Curat. Græcarum affection.

K. Hát a' Pápiſták itt ezaránt mitsoda értelemben vadnak?

F. Eők két ſſvényekre csapnak-ki. Némellyek csak nem javallyák a' Szent Iráſnak közönséges nyelvekre való fordítását. Hogy máſókat el-mulaſſak, hallyuk errűl Azorius Jeſuitát: *A' Szent Könyveket anyai nyelvre fordítani ſemmiképpen nem haſznos, mert így kár vallana a' híveknek edgyeſége, külömb külömb féle eretnekségeknek és tévelygéſeknek okai ſzülettetnének.* Kalauzúnk-is ezen uton akar bennünket vezetni, midőn edggyütt igy beſzél: *Nem csak bizonytalanok, de veſzedelmeſek a' Sidóból ujjonnan fordíttatott Bibliák betűi.* Némellyek ismét, noha mindeneſtűl fogva nem tiltyák és nem kárhoztattyák, de egy átallyában nem-is javallyák a' Szent Bibliának közönséges nyelvekre való fordítáſát. Soha nem-is igen törték vólna fejeket a Pápiſták a' Biblia fordításában, ha a' *Reformatu*ſokkal való *æmulatio* őket arra nem vitte vólna; mint

Inſtit. Moral. Lib. 8. Cap. 26.

Fol. 353.

Káldi György Pap alkalmaſént ezt maga felől ki-fokaſztya: kinek kiváltképpen való indító oka, hogy a' *Vulgáta* Bibliát magyarra fordíttsa, ez vólt, *hogy a' Magyarok meg-vetvén Károlyinak hamiſſan fordított Bibliáját, ha kivánnák a' Szent Iráſt olvaſni, annak igaz fordítását olvaſnák.* Tudniillik, ha eſzek nincs, cseréllyék el à bort à lórén. De láſſuk mivel támogattyák dolgokat

Instruct. de Bibliis n. 7

K. Lám az Apoſtolok noha minden nyelven hirdették az Evangéliumot, mindazonáltal csak görögül irtanak, nem munkálkodtanak abban, hogy minden nyelvre fordítanák az Uj Teſtamentumot. Azért nem igen haſznoſok és ſzükségeſſek a' közönséges fordítáſok?

F. Hogy az Apoſtolok csak görögül irták az Uj Teſtamentumot, nem csuda, mert akkor az üdőben a' Görög nyelv olly közönséges vólt, hogy többire a' Népek és Nemzetségek, kik között az Apoſtolok forgottanak, azt jól értették. De moſt másképpen vagyon az állapot, mert a' Görög nyelvet keveſen, tudni-illik, kik a' *Sekolákban* tanúllyák, értik.

K. A' közönséges Keresztyén Anyaſzentegyház, csak amaz három, ugy mint, Sidó, Görög és Deák *nyelven élt a' Szent Iráſſal: azért a' közönséges fordítáſok nem ſükſégeſek, nem is haſznoſok.*

F. Mi ſem vitattyuk a' közönséges fordítáſoknak egyátallyában való ſzükséges vóltát, mint ha az *Eccleſia* azok nélkül tellyeſséggel el nem lehetne: hanem hogy az üdveſségre tartozó dolgokban a' hiveknek nagyobb és bővebb iſméretek légyen, erre ſzükſégeſnek és haſznoſnak ítéllyük lenni. Ugyanis jobb ízüven eſik az eledel, mikor az ember maga ſzájával rágja azt.

K. Csak

K. Csak amaz három Sidó, Görög és Deák *nyelvek ſzenteltettek-meg Chriſtus Urunknak kereſzt fájának* Titulusával: *azért a' több nyelvekre való fordítáſok nem ſokat érdemlenek.*

F. Sem Iſtennek, ugy gondolom; Pilatusnak, ki azt a' *Titulust* iratta annál inkább, nem vólt ſzándéka, hogy tsak azok a' három nyelvek ſzenteltetteſſenek az Egyházi ſzolgálatra: hanem más okát lenni látom, tudni-illik, hogy a' Chriſtus halálának híre mennél hamarébb ki-terjedgyen e' ſzéles világra.

K. Ez immár így lévén, hogy nem csak ſzabados és haſznos, de némi-némű képpen ſzükséges-is a' Sz. Iráſnak a' közönséges nyelvekre való fordétáſa, ſzabadoſé, s haſznoſé mindennek, a' maga ſaját nyelvén való Bibliának olvaſáſa?

F. Mi ugy ítéllyük és állattyuk. Ugyan-is a' Sz. Iráſnak meg-becsülhetetlen az ő haſzna. Ha gazdagſágot kivánunk: *Az Urnak ítileti kivánatosbak az aranynál és ſok drága kőnél, Pſál. 19. v. 11. Jobb az ő ſzája törvénye ſok ezer aranynál és ezüſtnél, Pſál. 119. v. 72.* Azért Chriſtus Urunk-is hol *kincsnek* nevezi, hol *drága kőnek.* Ha orvoſságot keresünk, ſohult jobban fel nem találhyuk mint a' Szent Iráſban. A' Sidókat kik vagy az Egyptiuſok nyavalyaja között egéſségeſſek vóltanak, vagy a' tüzes kígyó mardoſásából meggyógyultanak, *nem a' fü, ſem a' lágyító ír gyógyétotta meg*, hanem az *Ur beſzéde, melly mindeneket meg-gyógyét, ki el-bocsátá az ő igéjét, és meg-gyógyétá őket, és meg-mentéőket az ő veſzedelmekből.* Ha ellenſégeden győzedelmet akarſz venni, jobb fegyvert nem találſz a' Szent Iráſnál: mert az óltalmazáſra, *az Iſtennek min-*

Ita Scripturã commendat Káldi Inſtruct. de Bibliis n. 2 Matth. 13. ℣. 44. Matth. 7. ℣. 6.

Sap. 16. 12.

Pſal. 106 ℣. 20.

Prov. 30. v. 5. Pſal. 19. 7. nek minden beſzéde pais az ô benne bizóknak. Végezetre akarod-é lelkedet gyönyörködtetni? *Az Ur Törvényi igazak, vigaſztallyák a' ſziveket; az Ur itéleti édesbek a' lépes méznél.* Mind ezek penig, és ehez haſonló drága ſzép haſznai a' Szent Iráſnak, nem csak az egyházi rendet illetik, hanem közönségeſſen mindenekre ki terjednek, azért ſenkit nem kell meg-tiltani a' Sz. Iráſnak olvaſáſától.

K. Hát a' Pápiſták mitsoda értelemben vadnak a' Bibliának olvaſáſa felől?

Instruct. de Bibliis n. 8. F. A' Magyar Pápiſták képében meg felel erre *Káldi György Pap. Nem mindennek* (ugy-mond) *ſem mindenkor haſznos a' ſaját nyelven való Bibliának olvaſáſa.* De miért? hallyuk okait.

K. Affele olvaſásból ſokan el-hiſzik magokat, nagyot tulajdonit ván, és ſzarvat emelvén magoknak, mintha mindeneknél többet tudnának, és ſenki tanitása nélkül nem ſzükölködnének. Azért a' ſaját nyelven való Biblianak olvaſáſa nem haſznos mindennek?

1. Cor. 8. 1. F. Tudgyuk ugyan Sz. Pálból, hogy néha a' tudomány (*non per ſe, ſed per accidens*) fel-fujja az embert, mindazonáltal azért a' tudománytúl, és annak eſzközeitül ſenkit meg nem tilthatni: Igy ha ſzintén találtatnak-is némellyek, kik elmebéli dölyfösségre fordítanák a' Sz. Iráſból merittetett ſzép tudományt, azoknak vétkekért másoknak nem kell lakolniok.

K. A' Szent Bibliában ſok gonoſz vétkekrúl való példák találtatnak, mellyeknek követeſére igen hajlandók a' gyarló emberek, és ſokkal hamarébb okot veſznek a' gonoſsból a' botránkozáſra, hogy ſem a' jóból a' meg-téréſre: Azért nem haſznos hogy mindenek a' Bibliát ſaját nyelveken olvaſſák?

F. Ha ez elégedendő ok vólna, a' Bibliának közönséges olvaſáſának meg-tiltáſára, tehát a' Papoknak ſem kellene olvaſni, mert ők-is gyarló emberek lévén, a' Szent Iráſnak némelly vétkes példáirúl haſonló hímet varhatnak. Csak tegyük félre azért a' Bibliát, ſe Pap, ſe paraſzt többé azt ne nyitogaſſa.

HATODIK RESZ.

A' Károlyi magyar fordítáſárúl.

KERDES: Hát (hogy egyéb közönséges fordítáſokat el-hadgyak) *mit ítélſz a' Károlyi Magyar Bibliájárúl, mellyelmi Calviniſta Magyarok élünk?*

F. Nem tartyuk mi azt olly meg-csalhatatlan, s-Iſteni méltóságú fordítáſnak, hogy annak betűjétül tsak egy ſzálnéra ſem ſzabad vólna el-távozni: mindazonáltal felőle azt mondgyuk, hogy a' hitre és jó erkölcsökre tartozó dolgokban, ſemmi vétket nem foglal magában. Noha a' Pápiſták ellenben ſokat patvarkodnak annak a' Keresztyén jámbornak, Iſtenes ſzorgalmatoſsága ellen.

K. De mivel vádollyák a' Károlyi fordítáſát?

Ita Kalauz lib. 3. cap. 16. §. 6. n. 6. F. Azzal kiváltképpen, hogy a' Szent Irás betűjéhez ſokat adott és tóldott; hogy ſokat abban el-lopott; hogy ſokat abban meg-változtatott.

K. Valóban nehéz vád ha ugy vagyon a' dolog?

F. Példákkal akarják ezt Károlyinak fejére rakni. Láſſuk előſzör a' Tóldalékokat.

I. Emitt amott Károlyi sok szókat írt az Isten szavai közzé: azért meg-töldotta a' Szent Irás betűjét, mellyet semmiképpen nem szabad cselekedni: mert az Isten átok alá vetette azokat valakik csak egy szót hozzá adnak a' Szent Iráshoz?

Apoc. 22. ℣. 8.

F. Mivel lehetetlen vólt a' Sidó betűt mindenképpen és mindenekben a' Magyar nyelvnek tulajdonságára szabni, némelly szótskák közben vettettenek, vagy az értelemnek ki-töltésére, vagy a' Sidó betűnek jobb módgyával a' mi nyelvünkhöz való intézésére; mindazonáltal azokat sem *Károlyi*, sem mi nem tartyuk részének a' Sz. Irás betűinek, mellyhez-képest külömböztetésnek okáért, más apróbb folyó betűkkel nyomtattanak-is-ki. De mitsoda babona bánt bennünket, hogy ne légyen szabad a' *Typographus*nak, valamelly szótskát azon egy *linea*ban tenni és ki-nyomtatni az Isten igéjével.

Vide Prologum Jesu Sirach in Ecclesiastic

II. Azt irja Szent Pál, hogy a' pusztában bujdosó Sidók mindnyájan azon eledelt ötték. El-akarván hitetni Károlyi, hogy az Ur-Vacsorojában mi-is mint a' Sidók csak hit által veszszük a' Christusnak testét, ama két szót, Mi velünk, *a' Szent Pál szavaihoz írá?*

1. Corint. 10. ℣. 3.

F. 1. Azokat a' szótskákat nem tartyuk mi a' Sz. Irásnak betűjének, azért a' ki akarja könnyen onnét ki-hagyhattya. 2. Nem-is szándékunk, hogy a' meg említett helyből próbállyuk a' *Sacramentum* vételének módgyát; hanem azt akarjuk onnét ki-hozni, hogy az Ov és Uj Testamentomi *Sacramentum*ok között semmi külömbség nincsen a' dologna valóságára vagy állattyára nézve.

III. Christus azt mondgya, hogy paráználkodik valaki férjétül el-hagyattatott aszszonyt vészen; Károlyi penig az Isten igéjének palástya alat meg-akarván tölteni Magyar Országot házasság töréssel, sok házasság választással, két szót ira a' Christus szavaihoz, és igy fordítá: A' ki ok nélkül el-hagyattatott aszszonyt vészen paráználkodik?

Matth. 5. ℣. 32.

F, Minden igaz ok nélkül gyülöltet bennünket *Kalaúz*, mint ha a' törvényes el-választással okot adnánk, és ajtót nyitnánk a' házasság töréstre: korántsem. Holott nyilván meg-tettzik a' Szent Irásból, hogy két okok meg-óldgyák a' házasságnak kötelét; mellynek egyikét tudni-illik a' paráznaságot fejezte Urunk-ki Szent Máthénál. Olly távol vagyon azért, hogy mi ajtót nyitnánk a' házasság töréstre, a' törvényes el-választással; sőt inkább azon vagyunk, hogy az ártatlan fél, melly a' Christusnak tagja, ne légyen egy tag a' paráznával. 2. *Károlyitúl* sem esett semmi vésztegetés a' betűbe, hanem ez igécskével *(ok nélkül)* azt akarja jelenteni, hogy vagyon törvényes okkal való el-válás, vagyon törvénytelen, ok-nélkül való el-válás: errül mondgya, hogy valaki ok-nélkül el-hagyattatott Aszszonyt vészen, paráználkodik.

1. Corint. 6. ℣. 15. 16.

IV. Hogy ne láttassanak az Innepeket ok-nélkül fel-szabadítani, egy néhány szótskát ir Károlyi a' Bibliához, és edgyütt igy fordittya az Isten szavát: Ne találtassék teközötted nap válogató. *Másutt.* A' napokban ne válogassatok. *A' nap válogatásárúl penig azokban a' helyekben semmi emlekezet nincsen?*

Deuter. 18. ℣. 10. Levit. 19. ℣. 26.

F. Nints semmi oka *Kalaúz*nak, hogy itt ez aránt a' mi Fordítónkat korbácsollya: mert a' Sidó szó

Videatur Pagninus in Thesauro.

mellyel a' Szent Lélek él, szemfény-veſztőt téſzen; téſzi azt-is, a' ki a' napok és idők között babonás külömbséget tart, edgyik napot a' máſiknál valami babonás, ſemmire kellő oktúl viſeltetvén, vagy ſzerencséſſebbnek, vagy ſzerentſétlenebbnek ítéli lenni.

Zach. 9. 11. *V. Hogy a' Zachariás ſzavából valami bizonyság ne lehetne a' Lymbuſnak, a' Zachariás mondásához emé' ſzókat irá Károlyi, O Sionnak leánya! melly ſem a' Sidó és Görög Bibliában, ſem a' Tremellius fordításában nem találtatik?*

F. 1. Akar el-hadgyuk, akar oda adgyuk azt az *exclamatiót*, ſoha mindazáltal a' meg említett helyből a' Pápiſták a' *Lymbuſt* fel nem állathattyák, meg nem próbálhattyák azt, hogy az Ov Teſtamentomi Szent Atyáknak lelkek Chriſtus Urunk el-jövetele előtt, Menyorſzágba nem mentenek vólna, hanem némelly föld alatt való ſetét barlangban vóltanak vólna rekeſztetve. 2. A' ki kákán nem akar csomót keresni, el-ſzenvedheti azt az *Exclamatiót* minden gyomroskodás nélkül. Ugyan-ís *Zachariáſnál* betű ſzerént vagyon a' ſzó az Iſten népének a' Babylóniai fogſágból való ki-ſzabadulásárúl; tudgyuk penig, hogy a' Sidó Anyaſzentegyház, nem ritkán a' Szent Irásban Sion leányának neveztetik; mint vagy csak a' fellyebb való kilenczedik verſben. Lelki értelem-ſzerént penig jövendől a' Proféta, a' híveknek a' lelki Babylonból való ki-ſzabadíttatáſokrúl, ama' ſzövettségnek bárányának, ki az Ur Jeſus Chriſtus, vére által.

Eccl. 3. 19. *VI. A Bölcsnek mondáſát igy fordíttya Károli:* Az ember-

embernek fiainak végek haſonlatos az oktalan állatnak végéhez, és egyenlő végek vagyon azoknak, a' mint meg-hal edgyik; ugy meg-hal a' máſik-is, és ugyan azon egy lélek vagyon azokban: és annakokáért az embernek nagyobb méltóſága nincsen az oktalan állatoknál; hanem hogy mind ezek hijában valóſágok. *Ez penig roſz fordítás, mert igy a' mi lelkünk halandó vólna; és ha azon lelkünk vólna melly a' barmoknak, barmok vólnánk,*

F. Ha ez a' fordítás roſz, és veſzſzőzéſt érdemel a' Sidó betű-is mellyet ſzórúl ſzóra követ a' Fordító, vétkes és hibás léſzen. Ha penig a' Sidó betű igaz, a' *Károlyi* fordítáſát ok-nélkül martzongja és kárhoztattya *Kalaúz* Urunk. Nem-is inkább következik a' *Károlyi* fordítáſából vagy a' léleknek halandóſága; vagy a' mi barommá való lételünk, mint a' Bölcsnek mondáſából, melly betű ſzerént igy vagyon; *Ruach ekad lacol. Unus ſpiritus omnibus.* Azt penig nem kell érteni a' léleknek állattyárúl, hanem annak állapottyárúl: ugy hogy a' mint a' barmoknak lelkek el-múlik, igy az embereknek-is lelkek ki mulik; és ebben nem fellyebb való az ember a' baromnál.

Eccl. 9. 3. *VII. Világoſſan irja* Salamon, *hogy az igazak ſem tudgyák, ha Iſten előtt gyűlölségre, vagy ſzeretetre méltók: melly mondását a' Bölcsnek ſok kerengő tóldalékokkal veſztegeti-meg Károlyi, igy fordítván a' Salamon ſzavait:* Mindazonáltal látom vala az én elmémben, hogy mind ez; jóllehet mind e' bizonyságot téſzen arrúl, hogy mind az igazak és bölcsek, és azoknak minden cselekedetek Iſten kezében vadnak, és hogy ſem ſze-

relmes, sem gyűlölséges, jószágokkal nem élhetnek, és hogy azok közzűl egyikkel sem szabadok.

F. Meg-vallom, hogy mind helyesebben, mind világosabban fordíttathatik az a' hely: mellyhez-képest *Munsteruſ*nak és *Pagninuſ*nak fordításit, mivel a' Sidó betűhöz közelebb járnak, mint a' *Károlyi* fordításának itt elibe teszszük. Értelme azért a' Bölcsnek nem egyéb, hanem hogy az ember a' külső világi szerétsés és szerencsétlen állapotokból, mellyek a' jókkal és gonoszokkal közönségesek, nem tudhattya meg az ő Isten előtt való lelki állapottyát; ha kedvelli-é őtet az örök életre vagy nem. De ha valamelly fordítás itt ezaránt veszszőzést érdemel, alig menekedhetik meg tűlle a' *Vulgata*, mivel az Isten igéjéhez ollyat tóldott, mellyben a' Szent Léleknek sem hire, sem tanáttsa nincsen; *Omnia in futurum ſervantur incerta*: Nem Szent Lélek szava ám ez, hanem a' Fordítónak tóldalékja.

K. Károlyi *nem csak sokat hozzá ád a' Szent Iráshoz, de mikor neki ugy tettzik ki-lop egynéhány szót a' Bibliából: Azért az ő fordítása vétkes semmire kellő fordétás?*

F. Probáld-meg, hogy meg-lopta *Károlyi a'* Bibliát.

K. Lám a' hol Szent Péter azt irja, hogy jó cselekedetek által bizonyoſsá tegyük hivatalunkat, és választásunkat; 2. Petr. 1. ỳ. 10. *Károlyi ki-lopja ama' szókat*, A' jó cselekedetek által; *Noha Bézа helyén hadgya, és a' kezzel irattatott régi Bibliában fel-találta.* Szent Márknál is *a' tizen-ötödik részнek negyven-hetedik versét egészlen el-hullattya.* Malachiásnál Cap. 1. 11. *a' tiszta áldozatnak nevét szép csendeſſen kilopá, és jó illatu füſtöt ira helyében?*

F. 1.

F. 1. Szent Pétert nem lopta meg Károlyi, hanem inkább a' *Vulgata* tóldotta-meg: mert az eredet szerént való Görög betűben nincsen ez a' szó, *A' jó cselekedetek által.* Béza sem hadgya azt a' tóldalékot helyén, (*mint Kalaúz czigányul rájtogja*) hanem csak azt irja, hogy némely *exemplár*okban lenni fel találta. 2. Szent Márkot sem foszthyuk meg: mert a' *Mólnártúl* nyomtattatott *Károlyi* Bibliájában (mellynek éktelenségét akarja *Kalaúz* meg mutatni) szórúl szóra fel-találtatik a' negyven-hetedik vers: ha ki nem hiszi, nyiſſa-fel, nem kell ide egyéb szemnél. 3. Ha Malachiást *Karolyi* meg-lopta, a' *Vulgata* sem menekedik meg tőlle, mivel ő-is ama' szót קטר *Incenſum vel ſuffitus*, melly a' Sidó betűben vagyon, kihadta: mellyik légyen azért nagyobb lopó csak azt kell meg-ítélni. *Károlyihoz* itt ezaránt mi nem tartyuk olly kötelességünket, hogy az ő fordítását ne szabad légyen az eredeti betű szerént meg-*corrig*álni. Bátor a' mint a' Sidó betűben vagyon, irjuk oda a' *tiszta áldozatot a' jó illatú füſt* mellé, onnét mindazonáltal a' *Miſe* áldozattyát (mert a' vagyon begyeken) a' Papisták fel nem állathattyák: Mert a' קטרת noha a' *Mózes* törvényében kenyéri áldozatot tészen; de a' mint a' Sidóul túdó Bölcsek fel-jegyzik, estvéli könyörgést-is tészen. A' Profétának azért eszébem sem jutott a' *Miſe*; hanem a' tiszta áldozaton érti vagy a' Pogányokat, kik a' Sidóknak meg-vettetések után, mint egy tiszta áldozat gyanánt bé-mutatták magokat Istennek; vagy az Uj Testamentomi Evangelium alatt lévő lelki Isteni tisztelet, melly nem csak egy

Folio 357. num. 6.

Pagninus in Theſaur Buxtorfius in Lexico.

Ró. 15. 16.

helyhez

helyhez vagy tartományhoz kötteteti, hanem a' széles Világon el-terjedett, mint maga Urunk a' *Samaritana* Aſzſzonynak beſzélgeti: *Aſzſzonyi állat meghidgyed, hogy el-jött az óra, mellyben ſem ez hegyen, ſem Jeruſalemben nem imádgyák az Atyát*: hanem mint Sz. Pál fel-jegyzette, mindenütt tiſzta kezeket emelnek fel Iſtennek.

Joh. 4. 21.

1. Tim. 2. 8.

K. Károlyi Számtalan helyeken el-változtatta az Iſten ſzavát; máſt, és ſokkal külömbet irván helyében: Azért az ő fordítása ſemmi becsületet nem érdemel?

F. Rakd fejére Károlyinak a' mit mondaſz.

Hebr. 13. 4

I. Szent Pál azt irja, hogy *tiſzteſséges a' házaſság mindenekben:* Ezt Károlyi másképpen fordíttya; *Tiſzteſséges a' házaſság mindenek között, melly fordítás ha helyes, adgyuk öſzve Attyát leányával, báttyát hugával, házas embert házas emberrel; tiſzteſséges leſzen a' házaſſág?*

F. A' Görög igét ἐντίμος ſok-képpen magyarázza *Theophilactus. In omnibus modis, aut in omnibus ætatibus, aut in omni tempore, denique inter omnes*: Az az, minden módon, minden üdőben, mindenek között. Az utólſó magyarázatot követi a' mi fordítónk: melly *Eraſmus*nak itíleti ſzerént is, helyeſſebb a' többinél. Tiſzteſséges hát az Atya s leánya, báttya s huga között való házaſság is? Roſz formában öntetett következés ez. Tiſzteſséges a' házaſſág mindenek között, a' kiket tudni-illik, ſem az Iſtennek, ſem a' terméſzetnek törvénye meg nem tiltattúl a' ſzövetſségtűl. De hogy az Atya leányával, báttya hugával öſzve házaſullyon, arra ſem az Iſtennek, ſem a' terméſzetnek törvénye ſzabadtságot nem adott.

II. A' hol

II. A' hol Sz. Pál Mulierem Sororem *emlit*, 1. Cor. 9. ℣. 5. *ott Károlyi kereſztyén feleséget ír.*

F. Nyilván való dolog, hogy a' Görög ige γυναῖκα, mellyel az Apoſtol él, feleséget-is téſzen; mint *Eraſmus* fő görögűl túdó ember meg-vallya: nem helytelen azért a' Károlyi fordítáſa. Mivel tudni való dolog az, hogy az Apoſtolok közzül némellyeknek feleſégek vólt, kiket hogy magokkal hordozzanak, ſenki őket tőlle meg nem tiltotta.

III. Károlyi el akarván hitetni, hogy csak a' hitetlenség kárhoztathattya-el az embert, a' hol az Irás a' hamiſſak veſzedelmét emliti, az Impius *helyén Károlyi* hitetlent *ír, Pſal. 1. v. 1. 4. 5. Rom. 4. v. 5. 2. Pet. 3. 7.*

F. Mitsoda a' kákán való csomó keresés, ha nem ez? Bizony a' ki *Impius*, mind gonoſz, mind hitetlen, iſtentelen. Ugyan-is *Impietas*, a' kegyeſség nélkül valóſág ſzülő Annya minden gonoſzſágnak, hitetlenſégnek, és iſtentelenſégnek.

IV. A' Soltár ſzavait Károlyi *úgy fordíttya*, ki a' ſzeleket követivé téſzi. *Holott más-képpen kellett vólna fordítani.* Ki teremté az ő Angyalit, hogy legyenek lelki állatok.

Pſal. 104. ℣. 4.

F. 1. Az a' fordítás a' hitre tartozó dolgokkal ſemmit nem ellenkezik. 2. Mi tűlünk ſzabadtság, hogy a' meg-említett Soltárban a' *Ruach*on ne a' ſzeleket, hanem (mint *Bezá*nak-is inkább tettzik) az Angyalokat értsük.

V. A' hol Salamon azt irja, hogy a' bor italtúl meg-vontatteſtét, Károlyi azt úgy fordíttya, El-végeſztem ſzivemben, hogy magamat adnám bor italra?

Eccl. 2. 3.

F. A' Károlyi fordítása a' Sidó betű szerént vagyon: és hogy ugy kellessék inkább fordítani, a' *Textus*nak környül-álláſi világoſſan mutattyák.

VI. Ezt a' szót Adoratio, *mikor a' teremtett állatokra vitetik, Károlyi nem* Imádásnak *fordíttya: hanem* fő hajtásnak, földig meg-hajlásnak, arczra borulásnak, *&c. magyarázza.*

F. Igen eszessen cselekedte azt Károlyi, hogy tudni-illik a' Teremtett állatoknak vallásbéli tiszteleteknek alkalmatosságát el-messe. Nem-is veszteget-te ezzel meg az Isten beszédét; mert a' melly Sidó szó afféle helyekben (*Gen. 23. 7. Gen. 33. 3. Gen. 42. 6.*) bé-jün, ugy-mint השׁתחוה, az ő tulajdon jegyzésében nem egyebet jelent, hanem embernek tiszteségnek okáért való maga meg-hajtását.

Judic. 18. 18. 20. 31. *VII. Hogy a' képek tiszteletit Károlyi megautáltassa, néhol a' Bálvány helyében képet ira.*

F. 1. A' Sidó szó פסל, mely vagyon a' megemlített helyen, mind faragott képet közönségessen, mind bálvány képet jegyez. Nem minden kép bálvány ugyan, de minden kép valamelly Isteni tiszteletnek vagy czéllyává, vagy eszközivé tétetik (*a' minémű volt a' Mica képe*) bálvány. Illyenek penig a' Pápistai képek: a' minémüeket, igazán mondgya *Kalaúz*, hogy a' *Calvinisták* nem szeretnek.

Judic. 2. 18 *VIII. Edgyütt az Isten szavát igy fordíttya Károlyi,*: El-változtattya vala az Ur az ő akarattyát az ő fohászkodásokért. *Maga egy szó sincs a' Bibliában az Isten akarattyának változtatásáról.*

F. Vaj

F. Vaj vagyon: Mert a' Sidó szó נחם meg-bánást tészen. Tudgyuk penig, hogy a' *pœnitentia* valamelly dolognak meg-bánása, az indulatnak meg-változtatását hordozza magával: a' melly noha az Istenben tulajdon-képpen nincsen, mind-azon-által emberi mód szerént tulajdonittatik néki. A' mi Fordétónk-is nem más értelemben vészi az Isten akarattyának meg-változtatását.

Act. 2. 27. IX. *A' hol Urunk azt mondgya, hogy az ő lelke nem hagyatik pokolban*, Károlyi *azt igy fordéttya*, nem hagyod az én életemet a' koporsóban. *Melly fordétás igen fonákul esik, mivel nem a' Christus élete, hanem az ő hólt teste tétetett a' koporsóban.*

Metonymiæ F. Nem szinte olly fonákul, mert a' lélek vétethetik az életért, melly mint egy láttatik a' koporsóban rekeszteteknek lenni, míg a' test ott halva fekszik. Mint ha azt mondana, nem engeded, hogy a' halál örökké el-nyellye az én életemet, hanem fel támasztván meg-elevenitesz engemet.

Gen. 2. 6. X. *A' Görög, Sidó, Deák Bibliában azt olvassuk, hogy minek előtte első esett vólna, pára mégyen vala fel, és az öntözte a' földet.* Ezt penig *Károlyi viszsza fordéttya illyen keppen: A' földből-is semmi nedvesség nem jött vala fel, hogy a' földnek egész színét meg-nedvesítette vólna.*

F. Nem ellenkezik ez a' fordétás a' Sidó betűvel, ha jól meg-gondollyuk e' két ötödik és hatodik verseknek folyását, és öszve foglalását. Az ötödik versben azt beszélli *Móses*, hogy még Isten nem bocsátott vala esőt a' földre, és semmi ember nem vala ki a' földet művelte vólna. Es (a' hatodik versben) pára

(tudni-illik semmi nem jött vala fel.) Ugy hogy az ötödik versben lévő tagadó igétskének px ereje, kiterjedgyen a' hatodik versre-is. Inkább-is commendállya ez a' fordítás az Istennek hatalmát, mivel e'szerént a' következik, hogy az Isten a' fáknak és füveknek a' földből való ki-hozásában nem élt semmi külső okokkal, a' minémű lehetne az eső, és a' földből fel-páráló nedvességek: hanem magánossan, minden efféle okoknak közben-vetése nélkül terjesztette a' fákat és füveket.

Vide exemplum simile Psalm. 9 ỳ. 19.

Exod. 1. 15.

XI. Az Irás azt mondgya, hogy Faraó *a' bábákra bízta vala a' Sidó gyermekeknek meg-ölését.* Károlyi *Sidó bábáknak nevezi ezeket, maga sem* Tremellius, *sem egyebek fordítása nem tartya, hogy azok Sidó bábák vóltak vólna.*

F. Mérő bábákhoz illendő kábaság ezen viszálkodni. Mondattathatnak azok Sidó bábáknak, nem eredetekre és nemzetségekre nézve, hanem tisztekre nézve; mivel a' Sidó Aszszonyi-állatok-körül bábálkodtanak. Sőt a' Jerusálemi *Targom* a' mint tartya, eredetekre nézveis Sidó Aszszonyi-állatok vóltanak.

XII. A' hol a' Szent Irás azt mondgya, hogy azok a' Noë vagy Jákób nemzetségi. Károlyi ezt igy fordíttya; *A' Noënak penig dolga igy vólt*, &c.

F. Mérő szeleskedés ez is: mert a' betűnek minden meg-sértődése nélkül könyű ezt igy rendelni; *Ezek vóltak a' Noë vagy Jákób nemzetségének dolgai.*

Hebr. 5. 7.

XIII. A' hol Szent Pál azt irja, hogy a' Christus meghalgattatott az ő becsülletiért: Károlyi ezt igy fordíttya; *Meg-halgattatott az ő félelméből.*

F. A' Görög szó, mellyel Szent Pál él, *félelmetü*

tészen, azért nincsen a' betű ellen az a' fordítás. Sőt hogy ez a' fordítás, *exauditus ex metu*, a' másiknál, *exauditus pro sua reverentia*, illendőbb légyen a' Görög betűvel, erőssen meg-állattya *Béza*. Ezek azok a' rettenes hibák, mellyekért *Kalaúz* korbácsollya a' *Károlyi* fordítását: mellyeket ha szintén el nem igazíthatnánk-is, az a' mi ügyünknek semmit avagy igen keveset ártana; mert a' mint oda fellyebb jelentettük, mi a' *Károlyi* fordításához nem tartyuk olly szoros kötelességünket, hogy attól egy szálnéra sem szabad vólna el-távozni.

Vide Textum grœcum Act. 23. 10. Sap. 12. 11. Annot. ad istum locũ.

HETEDIK RESZ.

A' Szent Irásnak Isteni méltóságárúl.

KERDES: Hogy ez a' könyv, mellyet Bibliának hivunk, Isteni méltóságú könyv légyen; hogy az Isten beszéde légyen, honnan tudhattyuk azt meg?

FEL. Itt közöttünk s-a' Papistákközött nem kicsény villongás vagyon.

K. A' Papistáknak mitsoda értelmek?

F. Eők-is nem mind egy nyomon járnak. Némellyek a' Szent Irásnak minden méltóságát, nem csak mi reánk nézve, hanem magára nézve-is egyedül csak az Anyaszentegyháznak méltóságától függesztik-fel, mint ide tartozó szavokból meg-tettzik. *Az Anyaszentegyház elébbi a' Szent Irásnál, és annak Isteni méltósága az Ecclesiának méltóságától vagyon.* Ugyan

Ecchius in Enchrid. de Authorit.

Eccl. Resp. 3. ad Obj. Hæretic. Cateches. part. 1. q 12.

azon sipot fújja *Bajlius* Jesuita, mikoron azt mondgya: *Az Anyaszentegyháznak méltósága nélkül nem több hitelt adnék Szent Máthénak, mint Titus Liviusnak* De mások meg-eszmélvén magokat, hogy ez az értelem nem szintén becsületire esnék a' Szent Irásnak, azt vallyák, hogy a' Szent Irásnak hiteles méltósága önnön magára nézve csak egyedül az Istentül függ: Ugy hogy a' Szent Irás önnön magában szintén olly becsülletes, Szent és méltóságos, ha senki Isten szavának nem hiszi-is mint ha mindenektül tiszteltetnék, és Isten igéjének ismértetnék lenni. De mindazonáltal mireánk nézve, az az, hogy mi a' Bibliát Isten igéjének hidgyük és tudgyuk lenni, annak meg ismérésében nincs egyéb bizonyos mód, az Anyaszentegyháznak ítéletinél és *Traditio*inál.

Ita Kalauz Folio 361.

K. Hát te mit mondasz erre?

F. En ugyan a' közönséges Keresztyén Anyaszentegyháznak a' Sz. könyvek felöl való becsülletes tanú-bizonyság-tételét meg nem vetem. De hogy az *Ecclesiá*nak szava és *Traditio*ja légyen az az elégséges egyedül való ok, támasz és fundamentom, mellyen kellessék hitemet fundálnom, a' Szent Irásnak Isteni méltósága felöl, azt meg nem engedhetem.

K. Miért?

F. 1. Mert így az *Ecclesiá*nak méltósága avagy csak mireánk nézve, nagyobb vólna a' Szent Irásnak méltóságánál. 2. Mert így nem a' Szent Irás, hanem az *Ecclesia* lenne a' mi hitünknek első és főbb fundamentoma. 3. Mert hogy *Ecclesia* légyen, és mellyik légyen az igaz *Ecclesia*, azt nem egyébünnen, hanem

a' Szent

a' Szent Irásból tudhattyuk-meg: Azért olly távol vagyon, hogy a' Szent Irás az ő méltóságát mireánk nézve az *Ecclesiá*túl venné; sőt inkább az *Ecclesiá*nak-is az ő mi vólta és méltósága a' Szent Irásból ismértetik-meg. 4. Mert Szent Pál noha fényes *Doctor*a vólt az *Ecclesiá*nak, mindazonáltal az ő prédikállásának a' Beroabéliek nem magáért hittenek, hanem a' Szent Irásért, mivel látták az ő beszédét azzal edgyezni. Azért nem-hogy a' Szent Irásnak hiteles méltósága az *Ecclesiá*túl függene, sőt az *Ecclesiá*nak-is hitele a' Szent Irásért vagyon. Act. 17. 11.

K. Lám az Ecclesia *adgya elönkben, mellyek legyenek a Szent Könyvek: Azért a'* Bibliát *nem másunnan tudhattyuk-meg Isten Igéjének lenni, hanem az* Ecclesiának *tanú-bizonyság-tételéből?*

F. Ha ez a' következés helyes, ím ez-is helyes lészen: A' szakáts adgya-fel az ételt, azért az ételnek jóságát, az évő nem másunnan tudhattya-meg, hanem a' szakátsnak tanú-bizonyság-tételéből. Nem gondololok penig senkit olly gorombának lenni, a' ki ezt helyén hadgya. Bátor az *Ecclesia* külső-képpen tanú-bizonyságot tégyen a' Szent Irásról; mindazonáltal a' Szent Irás belső-képpen tanú bizonyságot tészen önnön magárúl: mivel olly jelek, bélyegek, és tulajdonságok találtatnak ő benne, mellyek őtet Isten beszédének lenni nyilván meg-mutattyák. Hogy te ember légy, akar mondgya valaki akar ne, de mivel én te benned igaz emberhez illendő tulajdonságokat tapaszalok lenni, innét minden kételkedés nélkül el-hiszem, hogy ember vagy.

K. Az Anya-

1. Tim. 3. ỳ. 15.

K. Az Anyaszentegyház, oszlopa és erősége az igazságnak, mint Szent Pál tanittya. Azért az Anyaszentegyháztúl bizonyossan vehettyük a' Szent könyveket?

F. Az *Ecclesiá*nak tanúbizonyság-tételét a' Szent könyvek felől, mi a' maga rendiben és határában helyben hadgyuk. Nem-is abban forog a' kérdés, hanem ebben: Vagyon-é az *Ecclesiá*nak tanúbizonyság tétele kivül, más bizonyos út, és mód a' Szent könyveknek meg-ismérésében? Mi állattyuk; *Kalaúz* társaival edgyütt tagadgya.

Folio 331. §. 5.

Contra Epistol. Fundam. c. 5.

K. Lám Szent Agoston nyilván irja, hogy ô az Evangeliomnak nem hinne, ha az Anyaszentegyház méltósága erre nem vezérlené: Azért a' Bibliát Isten igéjének lenni, csak az Anyaszentegyháznak tanúbizonyságából tudhattyuk-meg?

F. Meg-engdgyük mi azt, hogy az *Ecclesiá*nak méltósága, szava, és tanítása indító *argumentum* gyanánt lehet a' Szent könyveknek bé-vételére, és elhitelére, kiváltképpen azokban, kik az Anyàszentegyházban ujjonnan jönek és lépnek-bé; (a' minémű vólt *Agoston*, midőn Mánichæusból Keresztyénné lenne) mint ezt *Cálvinus*-is igen szépen tanittya:

Instit. Lib. 1. Cap. 7. Num. 3.

Azokat, kik még az Isten lelkétúl nincsenek meg-világositva, az Ecclesiának becsülleti, méltósága arra viszi, hogy a' Christus hitinek, az Evangeliumból *való tanúlására magokat vegyék: és így az* Ecclesiának *méltósága, mint egy kézen-fogva való bé-vitel, melly által az* Evangeliumi *hitre el-készittetünk.* De hogy az *Ecclesiá*nak *Traditió*ja, szava és tanúbizonysága légyen az az egyedúl való elégséges ok, mellyen a' Szent Irás felől való hitünket

tünket fundállyuk a' forog kérdésben.)(

K. Ha a' Szent könyveknek ismérétiben nincs egyéb bizonyos mód a' közönséges Ecclesiának *itélletinél, és* Traditióinál, *tehát a' Bibliát Isten beszédének lenni csak az Anyaszentegyház tanításából tudhattyuk-meg.*

F. Vaj vagyon.

K. Mellyek azok az útak és módok?

F. Azokat tanításnak-okáért külömböztetésben teszszük: Mert azok avagy első rendbéliek, avagy másod rendbéliek. A' másod rendbéliek vagy belsők, vagy külsők.

K. Mellyek a' belsők?

F. Azok nem egyebek, hanem a' Szent Irásban bé-nyomattatott Isteni béllyegek és pecsétek, mellyek annak Isteni eredetit, és Istentúl reá szállott becsülletit igen szépen mutogattyák.

K. Akarnám meg-tudni, mellyek legyenek azok az Isteni béllyegek és pecsétek?

F. Im meg-mondom halgass reá.

I. Az Isteni csudák. Mert az Isten nem csak a' Sz. Irásban foglalt keresztyéni tudományt erősitette-meg csudákkal, de magán ezt a' Szent Irást-is, mely most kezünkben vagyon, természet ereje felett való cselekedetekkel hitelessé csinálta.

Vide Kalauz f. 373.

II. A' jövendőléseknek bizonyos vólta. Mert számtalan sok jövendőlések vadnak a' Sz. Irásban, mellyek sok üdők forgása után, szintén ugy bé-tellyesedtenek, mint meg-vóltanak *profetálva.*

III. A' Szent Irásban foglalt dolgoknak mi-vólta. Ez penig háromból tettzik-meg.

Először. Hogy valamit az Istenről, és az Isteni dolgokról hirdet a' Szent Irás, mind igen szent, és Istenhez illendők. Es noha némellyek felül-haladgyák az emberi okosságot, de nincs olly benne, melly az igaz okossággal ellenkeznék.

Másodszor. Hogy az embernek szent és tökélletes életére, igen hasznos és alkalmatos, valamit az Irás magában foglal; ugy annyira, hogy valamit ember meg-tud gondolni, a' szent életre és tökélletes erkölcsöknek szükségesnek, azt mind magában foglallya a' Szent Irás.

Harmadszor. Hogy minden részeiben olly szépen öszve-foglaltatott, hogy soha semmi fogyatkozás, ellenkezés, és hamisság abban nem találtatott.

IV. A' Szent Irásnak győzedelmes ereje. Ez-is háromból tettzik-ki.

Először. Hogy az egésa Világot nem erővel és üldözéssel, nem törrel, vagy tűzzel, hanem csak a' Sz. Irásban foglalt igazságnak szeléd és alázatos prédikálásával, maga hitelére és engedelmességére hódoltatta.

Másodszor. Hogy noha mind a' Pogányok, mind az Eretnekek azon mesterkedtenek, hogy a' Sz. Irást le-tapodgyák, meg-mocskollyák, és ugyan el-óltsák; de mindazonáltal soha azt véghez nem vihették.

Harmadszor. Hogy az embereknek szívén és akarattyán olly csudálatos ereje, és győzedelmes hatalmassága vagyon a' Sz. Irásnak, hogy sem a' feslett erkölcsök változtatására, sem a' mi okosságunknak tsendes nyugodalmára, sem a' meg-seredett szíveknek

vigaszta-

vigasztalására, sem a' lelki tsendességnek meg-nyeréséré, soha az emberi bölcseségből származott tudományban azt fel nem találhatni.

V. Azoknak a' személyeknek, kik a' Szent Irást irták, és annak méltóságát világ eleiben terjeszteték, mivolta. Ez kettőből tetszik-meg.

Először. Hogy azok világi becsületet, elő menetelt, főbséget, nem kivántak: hanem inkább az egész világ javát úgy tartották mint a' ganéjt, és minden gyönyörűségtől meg-vonván magokat, csak szintén a' mennyei dolgokat szomjuhozták.

Másodszor. Hogy a' hazugságot mindenütt gyalázták és tíltották: Azért nem hihetséges, hogy hazugsággal jártanak volna.

VI. Az irásnak formája, és Isteni méltósághoz illendő rendelése ki-jelenti a' Szent Irásnak becsülletit. E' világi bölcsek, mikor valamit el-akarnak hitetni, sok bizonyságokat keresnek, tanúkat állatnak, okoskodásokat és *argumentom*okat szerezgetnek. Az Ur Isten penig az ő könyvében csak kerek szóval és egy általlyában meg-mondgya mit akar, s' mit kiván mi tőllünk. Ezekből, és több ezekhez hasonló, Istentől önnön magától a' Sz. Irásban bé-nyomattatott bélyegekből, eléggé próbállya a' Szent Irás a' maga Isteni méltóságát.

K. De mivel fellyebb azt mondók, hogy a' Szent Irásnak Isteni méltóságát mutató másod rendbéli eszközök vagy belsők (mellyekről mi most szóllunk) vagy külsők; mond-meg, mellyik a' külső?

F. Az Anyaszentegyháznak tanu-bizonyság tétele.

K. De vagy az Anyaszentegyháznak tanú-bibonyság tétele, vagy a' fellyebb meg-mondott jelek magokban, meggyőzhetiké elégséges képpen a' lelki ismeretet, a' Szent Irásnak Isteni méltósága felől?

F. Nem, a' Szent Léleknek belső hajtogatása és
Folio 80. tanúbizonysága nélkül. *Mert ugyan-is* (mint Kalauz jól mondgva) *erőtelen minden bizonyság, ha a' Szent Lélek meg nem nyittya szivünket.* Ide való Agostonnak-is amaz mondása: *Admonere possumus, sed si non sit*
Tractat. 3. in 1. Johan *intus, qui doceat, inanis fit strepitus noster, Cathedram in Cœlo habet, qui corda docet.* Innét vagyon, hogy az Apostolok sokaknak prædikállották a' Szent Irásban bé-foglaltatott Evangeliomot, de csak azok hihettenek, kiknek a' Szent Lélek elméjeket belsőképpen meg-világosította, és akarattyokat meg-hajtotta; mint erről láthatni, *Marc. 16. v. 20. Actor. 13. v. 48. Act. 2. v. 37. Act. 16. v. 14. Act. 5. v. 32.* Meg-tetszik azért immár innét, hogy nem más, hanem a' Szent Léleknek belső tanubizonyság-tétele az a' fő ok és eszköz, melly minden lelki ismeretet meg-győzhetni a' Szent Irásnak Isteni méltóságáról. E' nélkül, bár szintén az *Ecclesia* a' napban öltözzék-is, és az ő *Traditio*inak minden sugárit ki-terjesze-is, nem sokat haszná a' szíveknek ajtaján a' zörgetés.

NYOL-

NYOLCZADIK RESZ.

A' Sz. Irásnak *Traditiok* nélkül az idvességre való elégséges tökélletességéről.

KERDES: A' Szent Irás elégséges-é az üdvességre?

FEL. Mi ugy állattyuk. De hogy az ellenkezőknek minden uttyok és ellenünk való patvarkodások el-rekesztessék, e' következendő dolgokat e' kérdéskörül szükségesképpen meg-kell jegyeznünk.

I. Midőn a' Szent Irásnak, egyedül való elégséges vóltát állattyuk, az üdvességre szükségesképpen tartozó dolgokban, azzal nem azt akarjuk, mint ha azok az *Articulus*ok szórúl szóra, igéről igére, betűről betűre fel-vólnának irva s-jegyezve a' Sz Irásban; és csak azokat kellene hinni, mellyeket azon szókkal
Folio 973 és betűkkel ott meg-mutathatunk. Mert mint *Kalauz* fel jegyzette, az Ariánusok szokása vólt az, kik nem akarták hinni a' Sz Háromságot, hanem ha az Irásban meg mutatnák nékik ezeket a' szókat: *Trinitas, Persona, Homousios.* Valóban az *Ariánus*ok módgyára bánnak velünk-is a' meg-avult atyafiak, kik második s-harmadik szájok tátásában erre fokadnak-ki: Ha a' Biblián kivül semmit Isteni hittel nem kell hinni, nyissák fel a' Szent Irást; mutassák-meg hol vagyon meg-irva, hogy csak két *Sacramentum* vagyon; hogy csak maga a' hit igazít; hog' a' Romai Pápa Anti-Christus légyen &c. De nem nehéz efféle szeleskedésre való felelet. Jóllehet ezeket a' Bibliából szórúl szóra, azon

terminusokbã meg nem mutathatyuk, vadnak mindazonáltal a' Szent Iráſban olly világos jelenſégek, (így ſzóll edgyũrt Kalaúz) mellyek nyilván megmutattyák, hogy nincs tõbb tulajdonképpen való *Sacramentum* a' kettõnél; hogy csak a' hit igazít-meg; hogy a' *Purgatorium* emberi találmány, *&c.* Innét azért meg-tettzik, melly álnokúl tegye-fel ellenünk *Kalaúz* a' kérdésnek fejét, illyen formában: *A' kérdés csak abba vagyon, hogy ha a' Bibliábã az Ov és Uj Teſtamentum könyvekben nyilván, világoſſan, tulajdon nemek és nevezetek ſzerént, irva találtatnaké valamellyeket hinnünk kell, és az Iſteni ſzolgálatban cselekednünk*, &c. mellyre illyen *archipodialis*, vagy inkább *Archiepiſcopalis* feleletet téſzen: *Közönségeſſen* (ugy mond) *a' viſzſzálkodók azt vitattyák, hogy nem kell ſemmit Iſten ſzavának és tanításának hinni és tartani, valamit a' Bibliában irva nem találunk.* Meg-bocsáſſon Erſek Uram, nem ſzavunkat ſzóllya. Soha ſem Cálvinus, ſem mi õ utánna nem tanítottuk, hogy ne kellyen ſemmit Iſten ſzavának és tanításának hinni és tartani, valamit a' Bibliában azon igékkel tulajdon nemek és nevezetek ſzerént irva nem találunk. A' Cálvinus mondáſiból penig, mellyeket Kalaúz *allegal*, nem könnyebb azt ki-hozni, mint a' baktúl tejet fejni.

Ut ſupra.

Folio 561.

II. Azt is jegyzésben kell vennünk, midõn a' Sz. Iráſnak tökélletes elégſégét állattyuk a' *Traditiok* ellen, külömbõztetéſſel ſzollunk a' dologhoz.

Elõſzõr. Lehetnek ollyan *Traditiok*, mellyek a' Sz. Irás mellé azért adattattanak, hogy a' Szent Iráſban mint csak réſz ſzerént való *Canon*ban nem lévõ hitnek ágazatit adgyák elõnkben. Illyen *Traditiot* mi tsak edgyet ſem iſmérünk: Mert álnatatoſſan hiſzszük, hogy a' Szent Irás elégſégesképpen magában foglallya mind azokat, valamellyek a' hitre és jó erkölcsökre egyátallyában ſzükſégeſſek. Illyen *Traditio* a' Purgatorium, Szenteknek ſegitségül való hivása, képeknek tiſzteleti, az Ur Vacsorájának egy ſzín alatt való ki adáſa, *&c.*

Máſzodſzor. Lehetnek olly *Traditiok*, mellyek az Iſteni tiſzteletben lévõ ſzer-tartáſt nézik, annak idejét, helyét, rendit, és módgyát. Ez illyeneknek mi lábat nem vetünk, csak a' következendõ *conditiók* tartaſſanak-meg. 1. Azok a' ſzer-tartáſok ne legyenek játékoſok, alakoſok, tréfáſok, külsõ pompára, nézéſre inkább rendeltettek, hogy nem mint az igaz áhítatoſságnak fel-indítására. 2. Ne vetteſſenek a' hiveknek nyakokban Iſteni tiſzteletnek réſze gyanánt. 3. Legyenek minden babonaſágtúl üreſſek; érdemet affélékben ſenki ne helyhezteſſen. 4. Hogy azoknak ſokaſágával az Iſteni tiſzteletnek tiſzta együgyüſége el ne nyomattaſsék, és homályoſságban ne hozattaſsék. Mivel ezek a' *conditiók* a' Pápiſtai ſzertartáſokban fel nem találtatnak, mi azokat, mint haſzontalan üreſs diókat meg-vettyük.

Vide Chamier. Tom. 1 Panſtrat. Lib. 8. c. 1. numer. 20.

Harmadſzor. Vadnak némelly *Hiſtoriai* meg-lõtt dolgokrúl való *Traditiók*, mellyek, noha az Iráſban nincsenek, mindazonáltal, vagy csak emberi hittel hitelt adhatunk nékiek: ugy mint, hogy Szent Péter Rómábã vólt légyẽ, és hogy ott feſzíttetett meg, *&c.*

Negyedſzer. Ide való az-is, hogy az ellenkezõk

sok dolgokat-számlálnak a' Szent Iráſtúl meg-külömböztetett *Traditiók* közzé, mellyek mindazonáltal nem *Traditiók*: hanem a' Sz. Iráſban fel-találhatandó és abból világoſſan ki-hozathatandó dolgok; ugy mint, *Trinitas*, *Pædobaptiſmus*, *dies Dominicus*, *&c.* Mellyek noha *formalitèr & nominalitèr* nemek s nevezetek ſzerént az Iráſbã nincsenek; ott vadnak mindazonáltal *fundamentalitèr & realitèr*, a' mint a' *Concluſio* ſzokott lenni, a' két elsö *propoſitiók*ban. Végezetre. Azt-is nem árt meg-tudni, hogy a' *Traditio*nak *terminuſ*sa olly közben-vettetett ſzó, melly mondatik nem csak az eleven ſzóval ki-adatott tudomanyrúl, mint *Luc. 1. v. 2. Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt.* Hanem ollyanrúl-is, melly iráſban vagyon, mint *Actor. 6. 14. Audivimus eum cùm diceret, Jeſum iſtum Nazarenum, deſtructurum hunc locum, & mututurum ritus, quos tradidit nobis Moſes.* Bizony dolog, hogy a' Moſes Ceremoniái iráſban vóltanak, még-is *Traditio*nak neveztetnek.

Folio 5. 8 5 III. *Nincs abban közben-vetés* (Kalaúz mondáſa) *hogy miképpen az Iſten világ kezdetitül fogva Móſesig, az az, többig két ezer eſztendönel, irás nelkül kezrül kézre adatott tudomány altal vezerlette s-tanitotta hiveit: azonképpen irás nelkül, csak* Traditiók, *és egy emberrül máſra ſzállott eleven tanitás altal valami ſzükség üdveſségünkre azt mind véghez vihette vólna. Melly dologbã ſenki gáncsot nem találhat, valaki tudgya az Iſteni erönek melységet.* Mi-is jóvá hadgyuk mind ezeket; nem is véllyük, hogy a' Jehovának karja moſtan rövidebb vólna, és az ö bölcseſségének éleſsége meg tompult vólna.

Hanem

Hanem ez a' dolognak kérdöje, és a' két fél között lévö villongáſnak bökkenöje. Moſtan immár, minek utánna azokat a' dolgokat, mellyeket hajdan Móſes, a' Proféták, Apoſtolok és Evangeliſták, eleven ſzóval tanítottanak, Iſten iráſban vétette, tartott-é fenn azok-kivül olly dolgokat, mellyeket a' meg-irattatott dolgokkal *pari pietatis affectu* kelleſsék hinni és bé-venni, minden kereſztyén embernek; és a' mellyeknek hitele s-meg-tartáſa nem keveſbé ſzükſéges az üdveſségre tartozó dolgokra, mint a' Szent Iráſban meg-irattatott dolgok? Mi itt a' tágadó felét fogjuk, és *Cálvinuſ*sal edgyütt álhatatoſſan azt vallyuk, hogy az Iſten az ö tökélletes ſzent akarattyát, az ö Iſteni ſzolgálattyának minden réſzeit, és a' mi ſzükſéges vólt az üdveſségre, az ö Szent igéjében hivſégeſſen bé-foglalta, és értelmeſſen ki-magyarázta; ugy hogy Iſteni meg-csalhatatlan hittel azon kivül nem ſzükſéges többet hinni, nem-is kötelezhet ſenki reá bennünket. Ez a' mi kerekdéd válaſz-tételünk.

Sic loquitur Concil. Tridentin Seſſion. 4.

Lib. 4. Cap 10. n. 30.

K. De hogy a' Szent Irás a' hitre és a' jó erkölcsökre ſzükségesképpen tartozó dolgokra, minden Taditiók *nélkül elégséges légyen, miképpen próbálod-meg?*

F. Im egy néhány eröſségeket mutatok.

K. Mellyik az elsö?

F. Mert az Iſten eröſs tilalommal meg-tiltotta, hogy ſe hozzá ne adgyúnk, ſe el ne vegyünk az ö ſzavaiból. Azért a' Szent Irás elégſéges és tökélletes az üdveſségre tartozó dolgokban.

Deut. 4. 2. 12. ℣. 32. Prov. 30. 6.

K. De mivel oſtromollyák ezt az eröſséget a' Pápiſták?

K F. Három

Kalauz fol. 590.

F. Három fogást gőrdítnek ellene.)(

K. Mellyik az első?

F. Az elő-hozott mondásokban emlekezet sincs a' Szent Irásrúl (azt kellene penig meg probálni, hogy a' Szent Irás magánossan elégséges az üdvességre,) hanem csak az Isten szavárúl, melly nem csak Irásban, hanem irás kivül-is eleven tanítás által kiterjedett.

K. Mit mondasz erre?

F. Szintén azt teszik-fel a' Pápisták fundamentomúl, a' mi a' kérdésben forog: tudni-illik, hogy az Istennek meg-irott beszéde kivül, légyen más meg nem irott beszéde, az az, *Traditio*, mellyet azon Isteni hittel tartozunk hinni, a' mellyel hiszszük Istennek a' Szent Irásban bé-foglaltatott beszédét. Mi tagadyuk, ők mint nyilván való dolgot, noha még meg nem probálták, fel-teszik. Azért mi nállunk az Isten beszéde és a' Szent Irás mind egy: ugy hogy Isten beszédének az egy Szent Iráson kivül, az üdvességre tartozó dolgokban, semmit nem tartúnk. Nem roszszul *argumenta*lúnk tehát az Isten beszédérül a' Szent Irásra.

K. Mellyik a' másik fogás?

F. Ha (ugy mond) *Moses és Salamon*, csak az Irásban foglalt Isten beszédérül szóllanak; és azt tiltyák, hogy senki a' meg-iratott dolgok kivül semmit ne hidgyen, se többet azok mellé ne adgyon, tehát így meg-tiltatott vólna, hogy a' Proféták és Apostolok semmit ne irnának; és hogy az emberek se hinnének semmit egyebet annál, a' mi akkor irva vala, mikor *Moses és Salamon* irtanak.

K. Mit

K. Mit mondasz te erre?)(

F. Rosz pora vagyon ennek a' következésnek, azért nem sül ki. 1. Mert a' *Mosesnél és Salamonnál* lévő Istení tilalmazás, nem csak a' *Moses és Salamon* irására terjed-kí, hanem az egész Szent Irásra. Innét vagyon az, hogy Szent János-is az ő Titok-látását, melly utólsó könyve a' Szent Irásnak, ugyan ezzel fejezi-bé, *Apoc. 22. v. 18. 19.* 2. Az a' rilalom, hogy semmit az Iráshoz ne adgyúnk, csak az emberekre szolgál; a' mi peniglen a' Profétáktúl és Evangelistáktúl a' Moses könyveihez adatott, az Istentül adatott, nem embrtül. 3. Nem az a' kérdés, ha Szent Irást Szent Iráshoz nem szabad-é adni; hanem a' Szent Irást nem szent irással szabad-é meg-tóldani.

K. Mellyik a' harmadik fogás?

F. Az elő hozott *Moses és Salamon* szavai semmit nem ártanak a' *Traditió*knak: mert azoknak a' tilalmazó parancsolatoknak értelmek csak ez; hogy Isten szavai gyanánt azt ne hirdessük, a' mit Isten nem mondott; hogy semmit az Isten szavaival ellenkezőt ne hirdessünk.

K. Mit adtz viszsza erre?

F. Jól vagyon a' dolog! Szintén az háborgattya a' mi gyomrúnkat, hogy a' *Traditó*kat, mellyek nem Isten szavai; sőt az Istennek meg-irott szavaival sok részben szemtül szemben ellenkeznek, Isten szava gyanánt akarjátok velünk tiszteltetni. Továbbá a' hit dolgában, nem csak nem ellenkező dolgokat kell hinnünk a' Szent Irással, hanem ollyat sem tartozunk hinni, a' mi vagy a' Szent Irás kivül, vagy a' fe-

lett vagyón; mint Szent Pál maga bennünket erre meg-tanít, *Galat. 1. 8. 1. Cor 4. 6.*

K. Továbbá mivel próbálod a' Szent Irásnak az üdvességre való tökélletes elégséges vóltát?

2. Timot. 3 ℣. 15. 16. 17

F. Igen szép fundamentumot szolgáltat erre, Szent Pálnak e' szaiban: *Es hogy gyermeségedtúl fogva tudtad a' Szent Irásokat, mellyek téged bölcsé tehetnek az üdvességre a' Christus Jesusban való hitnek általa. A' tellyes Irás Istentúl ihletett, és hasznos a' tanításra, a' megjobbításra, &c. Hogy tökélletes légyen az Isten embere, minden jó cselekedetre tökélleteſſen fel-készittetett.* Innét illyen meg-czáfolhatatlan erősségek folynak. 1. A' mely tudomány az embert bölcsé teheti az üdvességre, avagy annak dolgának meg tudására, az elégséges az üdvességre. Ugyan-is *Sapientis eſt maximè ſcire omnia.* De ollyan tudomány a' Szent Irás. Azért elégséges az üdvességre. Mert a' mi az embert túdóssá tészi mind azokban, mellyek az ő lelkének javára szükségesſek, mi kívántatik oda más? 2. A' melly tudomány olly hasznos, hogy az embert tökélleteſſen *inſtruálhattya* minden jóságos cselekedeteknek gyakorlására, az egyszer s-mind elégséges az üdvességre. De illyen a' Szent Irás. Azért, *&c.*

Ariſt. Metaphyſ. 1. Cap. 2.

K. De még-is mivel oſtromlod a' Szent Irás mellé tóldatott Traditiókat?

Matth. 15. ℣. 3. 9.

F. Ezzel, hogy maga-is Urunk afféléket kárhoztatta: *Hijában tiſztelnek* (ugy mond) *engemet, tanítván olly tudományokat, mellyek emberek parancsolati. mi az oka, hogy Istennek parancsolattyát meg-rontyátok, a' ti rendeléstek által?* Igy pirongattya edgyütt a' Phariſæusokat.

K. Ugy

K. Ugy de, az Eccleſia Traditiói *között és a' Phariſæuſoké között nagy külömbség vagyon.*

F. Nem nagyobb, mint a' fekete tyúk és fejér tojása között; mint az őszve-haſonlításból meg-tettzik. 1. A' Phariſæuſok a' szerzetes fogadás-tételnek színe alatt, a' fiaknak szüléjekhez való természeti indúlattyokat, a' mennyire lehet meg-fojtották, és el-óltották. A' Római szerzetesek sem mulattyák aztel. Mert a' kit varsájokban bé-ejthetnek, azon vadnak, hogy testi szüléjektúl, rokonoktúl el-idegenítvén, csak a' magok rendinek szeretetit ólthaſsák és plántálhaſsák beléjek. Világos példát ád erre a tudós *Hoſpiniánus. Erat* (inquit) *Lansbergæ Novitius nomine Johannes, artificio Sartor: hic cum reliquis novitiis animi gratiâ in campum procedit. Obviam fit ei Pater Senio confectus, qui filium, quem annum ferè non viderat, alloqui & ſalutare cupit. Filius faciem autem avertit, tanquam ad horrendi monſtri occurſum, & ne patrem audire & cum ipſo alloqui cogatur, aufugit. Pater ſenex filium inclamat: hoccine eſt mihi nutricationis gratiam referre? At ille ſurdus & mutus pergit: Pater, faxit Deus,* (inquit) *ita fugias, ut nunquam redeas: & reliquis Jeſuitis ſilentibus, hæc ait, eſt pietas, quam Jeſuitæ ſuos docent? Abeat igitur in malam crucem degener ille filius, qui ſe non gerit ut Chriſtianum decet: & Rectore auditâ, factum Johannis maximè probavit.* 2. A' Phariſæuſok az ő *Traditió*jokat a' Szent Irás feliben ültették, annál méltóságoſsabnak tartották. Az uj Phariſæuſok-is ezen nyomon ballagnak: *Traditiones excellunt ſupra Scripturam quod Scripturæ non ſubſiſtant, niſi traditione firmentur:*

Matth. 15. ℣. 4. 5.

Hiſt. Jeſuit. pag. 75

Baronius Tom 1. ad Ann. 53. §. 11.

traditiones verò ſine ſcripturis ſuam retinent authoritatem: Ugyan ezen nótát fujja Bajlius Jeſuita: *Pergam ulteriùs & dicam tàm nobis opus eſſe traditione, quàm Scripturâ, imò magis: quia Scriptura ſolam nobis ſubminiſtrat literam mortuam & mutam, &c.* Item: *Sufficit bono Catholico, ſi intelligat, traditio eſt, nec opus eſt ut de alia re inquirat.* 3. A' Phariſæuſok az ő találmányok által meg-erőtlenítették az Iſtennek parancsolattyát: Az uj Phariſæuſok-is ezen hajóban eveznek. Mert nagyobb bűn ő nállok a' fülbe ſúgó gyónáſt az eſztendőnek bizonyos idejében el-mulatni, hogy nem akar melly gonoſz életet űzni egéſz eſztendő által; Innep napon kézzel valami tiſzteſséges munkát meg-illetni, hogy nem mint akkoron tombolni, jól meg-részegedni. A' Papnak igaz törvény ſzerént való feleſségének lenni, hogy nem mint kurválkodni, vagy házánál ágyaſt tartani; Egy fogadáſból való ſzarándok járáſt el nem tőlteni, mint felebaráttyát meg-csalni, annak adott hitit meg nem tartani; ſemmit nem adni a' haſzontalan és ſzükſég kivül való egyházi pompára, hogy nem a' ſzegényeket leg-nagyobb ſzükſégekben el hagyni; a' bálvány kép mellett kőſzönetlen és ſüveg veretlen el-menni, hogy nem minden bordélyokba bé-menni; Az értelem nélkül való birbitélést nem gyakorlani, hogy nem mint ſzívből ſoha nem imádkozni. Mitsoda az Iſten törvényit meg-erőtleniteni a' találmányok által, hogy ha ez nem? Ide járúl az-is, hogy afféle emberi rendeléſeket, nem külömb ſzorgalmatoſsággal és ſerénységgel kívánnyák meg-tartani, mint ha az Iſteni

In Catech. Part. 1. q. 9

Matt. 15. 9.

Coſter in Enchridio. Cap 17. Prop 9.

Ita Adrianus 1. Papa in defenſione Concilii Niceni 2. Contra Capitulare Caroli Magni Act. 4. Cap. 14.

félelem-

félelemnek egéſz ſummája azokban vólna foglaltatva. Sőt azoknak által hágáſát nagyobb *pœnitentiá*val büntetik, az Iſten tulajdon törvényének meg nem tartáſánál. Az Iſtennek utállói ellen nem olly igen kemények és engeſztelhetetlenek: ellenben a' kik az ő ſzer-tartáſokat meg-vetik, azokat nagy gyűlőlſségeſſen és ellenſégeſſen üldőzik. 4. A' Phariſæuſok *Traditioji* emez-amaz enczen-benczen, gyermeki játékos dolgokrúl vóltanak: ugy mint az étel előtt való kéz moſas; tál és pohár meg-öblítés; méntának kapornak és kőménynek meg-dézmáláſa; máſoktúl meg-külömböztető ruháknak és köntőſöknek viſeléſe, *&c.* A' moſtani Phariſæuſok-is haſonló dolgokrúl irnak törvényeket; hogy ſenki pénteken firoſt ne egyék; hogy valaki a' Templomba mégyen ſzentelt vízzel meg moſdgyék; hogy az uj harangok megkereſztelteſſenek; hogy a' Papok az Iſteni ſzolgálatkőzben kámſábā öltőzzenek; hogy a' Barátok, edgyik ſzerzet a' máſiktúl ki fejér, ki fekete, ki ſzürke csuklyával meg külömbözteſſenek; hogy a' kereſztségnek vize ſóval, nyállal olajjal meg-elgyitteſsék *&c.* Ki győzné mind elő ſzámlálni? Mert ezeknek ſokaſága majd felűl mullya a' Móſes Ceremóniáit. 5. A' Phariſæuſok a' *Traditio*kat óltalmazták illyen ſzín alatt, hogy az Ov Teſtamentumnak irott könyvei nem vóltanak vólna elégſégeſek a' hitre és jóſágos cſelekedetekre tartozó dolgokra. A' Pápiſták-is ezen czéget alatt arullyák a' *Traditió*knak poshatt borát; hogy tudni-illik, a' tellyes Szent Irás, azok nélkül, nem elégséges az üdvesſégre. 6. A' Phariſæuſok az

Matth. 15. ℣. 2. Matth. 23. ℣. 25.

ő *Tra-*

ő *Traditió*jokkal kereskedtenek, komplárkodtanak; hoszszú könyörgéseknek színe alatt (*mint Urunk pirongattya őket*) meg-emésztették az özvegyeknek házokat. Hát ma mire való a' halottakért és elevenekért való sok Miſe mondás; a' halottakért való sok imádkozás; búcsú-járás; *Jubileus* esztendőknek hirdetése, *&c.* Mind meg annyi pénz halászások ezek; ezektűl fűstölög a' Papoknak és Barátoknak konyhájok.

Matth. 23. ỳ. 14.

KILENCZEDIK RESZ.

Melyben a' *Traditio*k támogatására a' Sz. Irásból vőtt erősségek meg-fejtetnek.

Kalauz fol. 574.

KERDES: *Maga Urunk fel vetette a'* Traditió*knak fundamentumát, midőn minden határozás nélkül azt parancsollya, hogy az* Eccleſiát *halgaſſuk, és a' ki nem halgattya pogánynak tartsuk.* Ismét, *mikor arra kötelez bennünket, hogy a' lelki paſztoroknak engedgyünk, tanitásokat kövessük és tartsuk: Azért a'* Traditió*kat nem kell meg-vetni?*

Matth. 18. ỳ. 17.

Matt. 23 2.

FEL. Urunknak e'béli parancsolattya hogy az *Eccleſiát* halgaſſuk, hogy Lelki pásztorinknak engedgyünk, á' Pápiſtai *Traditió*kat semmiben nem fundállya. Mert azt Urunk (*mint Kalaúz beszélli*) minden határozás nélkül nem parancsollya; hanem a' dolgot meg-határozza, midőn Sz Máthénál Tanítványinak és minden azok után következő Tanítóknak, Lelki Pásztoroknak azt hadgya: *Tanittsátok* (ugy mond)

Matth. 28. ỳ. 19.

őket, meg-tartani mindeneket, mellyeket én parantsoltam tinéktek. De probállyák-meg a' Pápiſták, hogy azoknak a' dolgoknak, mellyeket *Traditio*k neve alatt mutogatnak, meg-tartását, valaha Urunk parancsolta volna. Ha meg-fakadnak-is soha azt nem tehetik. Tartozúnk azért a' Lelki Pásztoroknak engedni, azoknak tanétásokat követni; de úgy ha a' törvény és tanubizonyság szerént szóllanak; egyéb aránt, *valaki nem szólland annak beszéde szerént, nem lészen annak világossága*; de úgy ha álmot nem hűvelyeznek; ha a' magok találmányinak polyváit Istennek tiszta búzája gyanánt nem hintegetik. Egyéb aránt tudgyuk, Istennünknek errűl ki-adatott *instructio*ját: *A' melly prophetánál álom vagyon, beszéllyen álmot, a' kinél penig az én igém vagyon, beszéllye az én igémet igazán. Micsoda hasonlatosság vagyon a' polyva és a' búza között? azt mondgya az Ur.*

Esa. 8. 20.

Jer. 23. v. 8. 29.

K. Lám Szent Pál a' Theſſalonicabélieknek nem csak commendállya, *hanem ugyan parancsollya a'* Traditio*knak meg-tartasát:* Azért a' *Traditio*kat bé kell vennünk;

2. Theſſ. 2. v. 15.

F. 1. *A genere ad ſpeciem* a' *Scholak*ban tilalmas *argument*elni. Az Apoſtol némely *Traditio*kat *commend*ál, azért a' Pápiſtai *Traditio*kat? Probállyák-meg elsőben, hogy az Apoſtolok kohából költ légyen az ő *Traditio*jok. Mert hogy akarmi álom hivelyezést, Apoſtoli nevezetnek köntösében öltöztetvén, reánk tolszszanak, arra nem mehetünk.

2. A' meg-említett hellyen a' *Traditio* vétetik *prodoctrina tradita* mellyet az Apoſtol módgyára nézve, illyen igékkel külömböztet-meg; *ſive per ſermonem*,

sive per epistolam. Mivel azon dolgot külömb időkben tanéthatott nékiek, mind élő nyelvel, mind penig írásſál: Itt azért a' *Traditio* nem vettetik ellenében az Isten meg irott beſzédének.

3. El-ballagnak itt a' czél mellől: mert nem az a' kérdés, ha tartoznaké a' hivek valamikor az írás kivül való dolgokat hinni és tartani; mi azt nem tágadgyuk: mivel nyilván való dolog, hogy az Apoſtolok és Evangeliſták az Evangeliomot előſzőr élő nyelvel tanétották, az után vötték oſztán irásban. Hanem ebben forog a' kérdés; valamit, a' mi az idveſségre ſzükſéges képpen tartoznék, hadtanake-el, mellyet az ő nevek alatt kezünkben forgó ſzent Irásban, fel nem találhatnánk, vagy fundamentom ſzerént, vagy neme s nevezete ſzerént? Mi tagadgyuk, sővék a' probálás.

1. Cor. 11. ℣. 2. *K. Lám ugyan Sz. Pál dítsireteſſen emlekezik a' Chorinthuſiak felől, hogy az ő tülle adatott tudománt meg-tartották?*

F. 1. Ugy, de a' Pápiſták az ő *Traditio*jokat ſzent Páltul vöttéké? Bezzeg ha azt meg-probállyák, bátor ők-is réſzt vegyenek a' Chorinthuſiak dícsíretiben.

2. Azt kellene meg-próbálni, hogy azok a' dolgok, mellyeknek meg-tartáſáért ditséri az Apoſtol a' Chorinthuſiakat, ſohol ne legyenek a' Szent Irásban bé-foglalva. Mi penig azt mondgyuk, hogy avagy csak azon *Caput*ba fel-talállyuk azokat a' *Traditio*kat: a' holott a' könyörgéſnek és az Ur-Vacsorának ki-ſzolgáltatáſának módgyarúl, némelly ſzer-tartáſokat ád a' Chorinthuſiak eleiben. Es a' melly dolgo-

dolgokat annak előtte élő nyelvel tanétott vala nékiek, ugyan azonokat nem reſtelli immár irásban-is hagyni nállok. A' mint ugyan azon Apoſtal cselekedett a' Philippis Városbéliekkel: *Továbbá Atyámfiai örüllyetek az Urban. Ugyan azonokat írni* (mellyeket tudni-illik nállatok tanétottam) *néktek én nem reſtellem, tinéktek penig bátorságos.* Phl. 3. ℣. 1.

K. Mind ő maga Chriſtus Urunk, mind az Apoſtolok ſokat tanétottanak, mellyek irásban nem kapcsoltattak: Ugyanis ſzent János *azt irja, hogy e' Világ be nem fogná a' mennyi könyveket kellene írnia, ha Chriſtuſnak minden cselekedeti meg-irattatnának. Maga-is Chriſtus azt mondá tanétványinak, hogy ſokat kellene nékik mondani, mellyeket el nem viſelhetnek vala akkor.* Szent Lukács *irja, hogy Urunk fel-támadása után, negyven napig prédikállott az Isten Országárul, melly prédikátiokat ſenki irva nem hadta.* Szent János *az ő második és harmadik levelének végében irja, hogy ſokat kellene irnia, de ſzóval akarja azt a' hiveknek eleikben adni.* Szent Pál-is, *mind az Antichriſtuſról, mind az Oltári ſzentségrül tanétott olly dolgokat mellyeket irásban nem foglalt. Azért, igy lévén á dolog, vadnak ſzent Irás kivül való Traditiok.* Joh. 21. ℣. 25. Joh. 16 ℣. 12. Act. 1. ℣. 3. 2. Joh. ℣. 12. 3. Joh. ℣. 13. 2. Theſſ. 2. ℣. 6. 1. Cor. 11. ℣. 2.

F. 1. Itt-is által ugordgyák a' Korlátott: Mert nem a' forog kérdéſben, ha Chriſtus Vrunk és a' Tanétványok ſokat Tanétottaké vagy keveſet; hanem vallyon azok mellyeket tanétottak, és egyſzer s-mind irásban-is vötték, ollyanokké mellyek a' kereſztyén embernek a' hitre és a' jóságos cselekedetekre tartozó dolgokban, elégſégeſſek legyenek? Mi ugy hiſzſzük. 2. Azt-is kivánnyuk tőlök meg-próbáltat-

ni, hogy az ő *Traditio*jok azok közzűl a' dolgok közzűl legyenek, mellyeket Christus Urunk és az ő Tanétványi élő nyelvel tanétottanak ugyan, de iráſban ſoha nem vettenék. 3. A' mi az elő hozott ſzent iráſbéli helyeket nézi, azok ſem ſegétik egy ſzálnéra-is a' *Traditio*kat.

Joh. 21. ℣. 25. I. Szent Jánoſnál nincs ſzó a' Chriſtuſnak tudományárúl, hanem az ő külömb-külömb féle cselekedetirűl. Immár penig hogy Urunknak minden tselekedeti meg-irattatnának, az Iſteni bőlcseſség nem itélte ſzükségeſnek lenni: a' mellyek ſzükségeſſek vóltanak a' mi oktatáſunkra, és az Evangeliomi tudománynak meg-erősítésére, eléggé meg-irattattanak.

Joh. 16. ℣. 12. II. Urunk ſzava meg-vallyuk: *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis nunc portare.* De 1. A' Pápiſták bé-hozván ezt a' *locus*t a' *Traditio*k támogatáſára, ebben a' régi Eretnekeket követik: Ugyan-is mint Sz. Agoſton bé-hozza, minden régi Eretnekek e' mondáſnak ſzinével akarták feſteni, és az emberekre toſzni az ő találmányokat; *Omnes* (inquit) *inſipientiſsimi Hæretici qui ſe Chriſtianos vocari volunt, audacias figmentorum ſuorum hâc occaſione Evangelicæ ſententiæ colorare conantur, ubi Dominus ait: Adhuc multa habeo vobis dicere.* (2) Kivánnyuk tűllők, mondgyák-meg mitsoda dolgok vóltanak azok, mellyeket akkor Urunknak kell vala mondani, de el-halgatott? Talám a' *Purgatorium*rúl; talám a' Bérmáláſrúl; talám az utólſó kenetről; talám az Ur-Vatsorájának egy ſzin alatt való ki-adásárúl; talám a' Miſérűl, &c. akart vólna (ha a' Tanétványok erőtlenſége ſzenyvedte vólna)

Trct. 97. in Johann.

prédi-

prædikállani. 3. Hogy közelítsük a' dolgot, nem mondgya Urunk, *ſokat kellene mondanom*, mellyeket tudni-illik ſemmi-képpen annak előtte nem mondott vólna: Mert mindeneket valamellyek ſzükſégeſſek, eléggé meg-mondott nékik, mint maga bizonyéttya; *Mindeneket valamellyeket hallottam az én Atyámtol, meg jelentettem néktek.* Hanem kell azt érteni, a' meg-mondott dolgoknak tellyeſſebb és tőkélleteſſebb értelméről, mellyre a' Szent Lélcknek vétele után, jutottanak a' tanétványok. Hogy ez igy légyen maga magyarázza Urunk mikor azt mondgya: *Amaz vigaſztaló Sz. Lélek penig, kit az én Atyám az én nevemben el-bocsát, a' meg-tanét titeket mindenekre, és eſzetekbe jutattya, mind azokat a' mellyeket mondottam néktek.*

Joh. 15. ℣. 15.

Joh. 14. ℣. 26.

III. Azt-is tudgyuk, hogy Urunk fel-támadáſának utánna, negyven napig társalkodván tanétványival, tanétotta őket az Iſten Országára tartozó dolgokrúl. Hát a' *Pápiſtai Traditio*krúl? Köz mondás? *Meſzſze Makó Jéruſalemtűl.* Minémű dolgok lőttenek légyen penig azok, *Traditio* nélkűl-is nem nehéz meg-tudni az Evangéliſták iráſából, *Matth. 28. Mar. 16. Joh. 20. & 21. Act. 1.* Tudni-illik magyarázta tanétványinak az iráſokat; hatalmat adott nékiek az ördögoknek űzésére; a' bűnőknek meg bocsátáſára és meg-tartálára; parancsolta prædikállani az Evangeliomot minden teremtett állatnak; a' maga fel-támadását ſok jelekkel meg-bizonyétotta, és többek eſſélék mellyeket az Evangeliomi Hiſtoriában irva találunk.

IV. Szent *János*-is az ő apró leveleiben tudgyuk hogy mindeneket bé nem foglalt, de azért innét ki nem fűl a' *Traditio*knak szűkséges vólta. 1. Mert noha ez apró levelekben, mindenek valamellyek az idvességre szűkségesek, fel nem találtatnak, a' mikitt el-halgattattak, más részében a' Szent Irásnak megirattatthattak: Eszelősség azért a' résztűl az egészre tagadás képpen *argument*álni. 2. Kivánnyuk tőllők mondgyák-meg jó lelki ismérettel, honnan tudgyák hogy az ő *Traditio*jok azok közzűl valók, mellyeket Szent *János* pennára és papyrosra nem akart bízni, hanem élő szóval akart az ő halgatóinak meg-mondani. Itt itt tegyenek (ha emberek) valami szemfény vesztés nélkűl való mutatást.

V. Szent *Pál*-is valamellyeket az Anti-Christusrúl és az Ur-vacsorájárúl, kelletet az ő halgatóinak szűkséges képpen tudniok, eléggé az ő leveleiben irva hadta. Mert mi lőtt légyen az, melly még akkor mikor a' Thessalonicabélieknek az Anti-Christusrúl ír, meg-tartóztatta annak a' veszedelemnek fiának feje fel-emelését; akar a' Romai még fenn álló s- virágzó birodalom; akár más egyéb, nem vólt szűkséges felettébb arrúl tudakozni. De mivel a' Pápisták tagadgyák hogy még az Anti-Christus el-jőtt vólna, s- azonban minden Apostoli *Traditio*kot a' Romai Anya háznak ládájában lenni mondanak, ne tartsák függőben az elméket, hanem már egyszer valaha valamelly *Traditio*ból mondgyák-meg bizonyos idejét, esztendejét, napját, és hólnapát, az Anti-Chtistus el-jövetelinek. Ez ideiglen még senki közzűllők

2. Thess. 3. v. 7.

(tudtúnkra) ezt meg nem határozta. X. RESZ.

TIZEDIK RESZ.

A' példákból vőtt erősségek meg-óldatnak.

KERDES: *Sokat hiszűnk és cselekeszűnk* (mint e' sok példából meg-tetszik) *mellyekrúl a' Szent irásban nincsen jelenségűnk, sem parancsolatunk: Azért a' Szent irás a'* Traditio*k nélkűl nem elégséges a' hitre, és a' jótselekedetekre?* Exempla ista proponit Kualaz Lib. 6. Cap 2. §. 3.

F. Akarnók hallani azokat a' Példákat: mindazon-által minek előtte azokra mennénk meg-kell jegyeznűnk, hogy azok közzűl némellyek csak kereszttyéni szabadságban forgó dolgokat forgatnak; mellyeknek vagy el-hagyása, vagy meg-tartása (*extra casum scandali*) minden vétek nélkűl meg-lehet. Némellyek ismét a' Vallásban lévő kűlső szer-tartásokat, *ceremonia*kat illetik; ezeknek-is mi lábat nem vetűnk, csak a' fellyebb meg-mondott *conditio*k szerint intézteszenek. De lássuk a' példákat. Sup. Cap. 8 fol. 71.

I. Példa. *Hogy a' Szent Biblia Isten beszéde légyen, mindnyájan tartozunk hinni: Azt penig nem egyébűnnen, hanem csak az Ecclesia* Traditio*jából tudhattyuk-meg.*

F. Mi ugyan, a' mint immár fellyebb-is megmondottuk, az *Ecclesia*nak a' Szent könyvek felől való bécsűlletes tanu-bizonyságát meg nem vettyűk. De annélkűl-is, önnön magában a' Szent irásban (mint az előtt meg-mutattuk) találunk olly Isteni bélyegeket, mellyek annak Isteni méltóságát élég világossan mutogattyák. Alhatatossan vallyuk mind- Fol. 62. Sup. C. 7.

azon-

azon-által, hogy sem az *Ecclesia* tanúbizonysága, sem azok a' bélyegek ő magokban, a' Szent Léleknek belső mozdétása és tanú-bizonysága nélkül, elégendő-képpen a' lelki isméreret meg nem győzhetik, azoknak a' könyveknek Isteni méltosága felől. Ugyan-is mint *Kalauz* bennünket ez aránt jól oktat. *Erőtelen minden bizonyság, ha a' Szent Lélek meg nem nyittya szivünket.* A mi penig a' Sz. könyveknek bizonyos számát, laistromát illeti, erre azt mondgyuk,

Pag. 80.

1. Nem mindgyárt Eretnek, és Isteni hittől üres az, a' ki a' Szent könyveknek száma felől kételkedik. Mert a' régiek közzül-is némellyek mint *Eusebius* bé-hozza, némelly könyvek felől kételkedtenek: de azért őket az *Ecclesia* az Eretnekeknek *laistromában* nem irta. 2. Hogy sem többek, sem kevesebbek a' Szent irásnak Isteni méltóságú könyvei, mint a' mellyek az Ov Testamentomban Sidóul, az Ujban Gőrőgül irva vadnak, nem nehéz meg-tudni ezeknek a' könyveknek önnön magoknak őszve vetéséből. Mert ezek a' könyvek mind ki ki magával, mind egy-gyik a' másikkal minden *Contradictio* nélkül szépen meg-egygyeznek. Azok penig, mellyeket némellyek Szent irásnak könyvei gyanánt mutogattanak, nem kevés részben mind magokkal ellenkeznek, mind a' több kétség kivül való Isteni könyvekkel. Ez iránt-is azért, nem szintén szorultunk a' *Traditio*ra.

Hist. Eccl. Lib. 2. Cap. 3. Lib. 2. Cap. 18. 19

II. Példa. *Hiszszük a' Sz. könyvek felől, hogy azok mind ennyi üldözések és Eretnekségek között is éppen tisztán s minden veszteges nélkül ugy meg-maradtanak, mint hajdan az Isten embereitül irattattanak: Errül penig*

semmi jelenségünk nincsen a' Szent irásban. Azért, &c.

F. 1. Csudálom hogy ezt példájul bé hozzák, holott ő magok nem hiszik a' Szent könyveknek éppen és tisztán való meg-maradását: egyébaránt a' Sidó és Gőrög betüt nem vádolnák sok fogyatkozásokkal. 2. Hogy a' Szent könyvek (*szólván először az Ov Testamentumnak könyveirül*) éppen meg-maradtanak, könyü *Traditio* nélkül-is meg-probálni. Mert ha a' Sidók (*mint Kalauz őket ezzel vádollya*) azokat meg-vesztegették vólna, az a' vesztegetés esett vólna vagy Christus Urunk el-jövetele előtt, vagy az után. Az előtt nem; mert Urunk, ki kisebb fogyatkozásokat-is az irás-tudókban és Pharisæusokban el nem szenvedett feddés és dorgálás nélkül, olly nagy szentség-töréstt soha bennek halgatással el nem mulatott vólna. Azt sem mondhatni hogy az után, mert a' keresztyének, kiknek-is kezekben forgottanak a' Szent könyvek, a' Sidóknak e'béli czigányságokat könnyen eszekben vehették vólna. Más az ismét, hogy a' Sidók csak azokat az *exemplár*okat vesztegethették vólna meg, mellyek az ő kezekbe forgottanak: a' keresztyéneknél lévők penig vesztegetés nélkül maradhattanak. De nem-is illik, hogy a' nyavalyás Sidókat azzal a' hitetlenséggel vádollyuk; kiknél a' Szent könyvek olly becsülletben vóltanak, hogy készebbek vóltanak vólna azokért meg halni, hogy nem mint vagy egy vakaritási vesztegetést azokban tenni: mint ezt Sidó Jósef illyen igékkel irja: *Palam est, quomodo nos propriis literis credamus, tanto namque seculo prætérito neque adjicere quicquam aliquis,*

Vide supra Fol. 29. & 32.

Folio 349. 355.

Libro 1. Cont. Appionem

nec auferre, nec transformare præsumsit. Omnibus insertum est Judæis hæc divina dogmata nominare, & in his utique permanere: & propterea si oportet mori libenter. A' mi végre az Uj Testamentum könyveit illeti, azokra-is hogy éppen és szentül meg-maradgyanak, nem kissebb gondgya vólt Istennek, mint az Ov Testamentomi könyvekre.

III. Példa. *Mellyik légyen a' Szent Iráſnak igaz értelme, szükség azt meg-tanulni. Mert a' Szent Irás csak az ő igaz értelmében és magyarázattyában Istennek beszéde. De mellyik légyen az igaz értelem, a' sok egy-mással ellenkező értelmek közzül, azt a' Szent Irás elönkben nem adgya: hanem az* Ecclesiának *tanításából és* Traditiójából *tudhattyuk azt-meg. Azért*, &c.

F. Sőt önnön magából a' Szent Iráſból végére mehetünk mellyik légyen az igaz magyarázat. Mert a' Szent Iráſnak értelmét nem kell annak betüjétül el szakaſztani, hanem abból kell azt ki-hozni: mind a' Nemes Beroabélieknek példájok szerént, kik a' Sz. Pál mondáſit öszve-vetvén az irálokkal magzarázták és viſgálták: mind a' Nehemiás és más a' fogságból haza-jött Papoknak módgyok szerént, kik az iráſoknak az iráſok által adnak vala magyarázatot. 2. Nem vagyunk olly viſsza-fordúltak, hogy az igaz *Ecclesiának*, és a' Szent Doctoroknak tanúbizonyság-tételeket a' Szent Iráſnak igaz értelme felől meg-veſsük: ugy mindazonáltal, hogy akarmelly emez vagy amaz mondám magyarázatot, szem bé-hunyva bé nem veſszük, hanem a' több iráſok szerént azt meg-viſgállyuk. De alább többet a' Szent Iráſnak értelmérül és magyarázattyárúl. IV.

Act. 17.

Neh. 8. v. 8

Cap. 14.

IV. Példa. *Hogy az Isten egy állattyában, de személyében három, üdvezítő hittel hiſszük: Ezt penig illyen nyilván sohult a' Szent Irásban nem olvaſſuk. Emlekezet sincs amaz szók felől,* Trinitas, Persona, relatio, &c. *Azért*, &c.

F. 1. Jaj mire jútott a' keresztyénség, ha az ő hitinek első s-leg-főbb fundamentumát, melly a' Sz. Háromság, a' Szent Iráſból meg nem probálhattya, hanem abban csak a' *Traditióra* szorúl. Bezzeg ezt mondani nem egyéb, hanem a' keresztyéneknek ez lélek üdvességben járó ügyét rútul el-árúlni. 2. Noha ezek a' szók *Trinitas, Persona, relatio, &c.* a' Szent Iráſban ezen *terminus*okban nem találtatnak, de azért ezek alatt a' szók alatt fekvő dolgok fel-találtatnak: Nem-is okos emberhez illik a' szó felett kardoskodni, mikor a' dolog magát nyilván mutattya. Nyilván meg-tettzik penig a' Szent Iráſból, hogy az egy Isteni állatban több személyek vadnak.

V. Példa. *Az Apostoli* Credót *Isteni hittel hiſszsük; a' Szombat helyett Vasárnapot üdlünk; Karácsont, Husvétot és Pünkösdöt meg-tartunk: Ezekrül penig a' Szent Irásban sem jelenségünk, sem parancsolatunk nincsen, hanem mind ezek csak* Traditión *fundáltatnak. Azért*, &c.

F. 1. A' mi az Apostoli *Credót* illeti, készek vagyunk annak mindé czikkelyit a' Sz. Iráſból meg probálni. Hogy penig a' szóknak azon rendi s öszve rakogatása szerént meg-mutattaſsék, helytelé kivánság 2. Hogy a' Szombat Isten akarattyából vitetett légyen által a' hétnek első napjára, mellyet Vaſárnapnak hivunk, *Traditió* nélkül-is könyü meg-probálni,

az elődedi *Ecclesiának* Szent iráſban nállunk hagyatott *praxiſ*ából, ha ſzintén nyilván való parancsolatot nem olvaſunk-is felőle. Ugyan-is mint edgyütt Bellárminus nem ſzintén helytelen mondgya: *Nos per jus divinum, non intelligere præceptum Dei propriè dictum* (videlicet ſemper) *quod extet expreſsè in ſacris literis; ſed quod ab exemplis vel teſtimoniis Teſtamenti Veteris vel Novi per quandam ſimilitudinem deduci poſſit.* 3. Karácson napjának, Húſvétnek és Pünkőſdnek idnepléſe és meg-tartáſa mi-nállunk csak kereſztyéni ſzabadtságban forgó dolog; mint ezt *Confeſſió*nk-is tartya. *Ha az Eccleſiák kereſztyéni ſzabadtságból, az Úr ſzületésének, környül-metélkedésének, kín-ſzenvedésének, fel-támadásának, menybe menetelinek, és a' Szent Lélek az Apoſtolokra való el-bocsáttatásának emlekezetit meg-ſzentelik, felette igen javallyuk.* Ugy mindazonáltal, hogy azokat az *Eccleſiák*at, mellyek el-mulattyák, kiváltképpen ha máſoknak botránkoztatáſa nélkül a' meg-lehet, azért kárhozat alá nem rekeſztyük.

Lib. 1. de Cleric. Cap. 28.

Conf. H. 1v Cap. 24. de Feriis.

VI. Példa. *Az Apoſtolok közön akaratból el-végezék, hogy a' hívek meg ne egyék a' vért, és a' fojtott állatot. Hogy penig ez alól a' végezés és parancsolat alól fel-ſzabadittatának a' kereſztyének, ſohol az Irásban arrúl jelenségünk nincsen, hanem az Anyaſzentegyház Traditiójából tudgyuk, hogy immár az a' végezés nem kötelez bennünket.*

Act. or. 15. ℣. 20. 24. Cap. 21. 25.

F. Hogy immár a' kereſztyénſégnek tellyes el-terjedéſe és meg-erőſsödéſe után, ſzabad légyen a' vért és a' fojtott állatot meg-enni, *Traditió*nélkül-is meg-tudhattyuk a' Szent Pál iráſából. *Valamit* (ugy

1. Corint. 10 ℣. 25.

mond)

mond) *a' méſzáros-ſzékben árúlnak meg-egyétek, ſemmit nem tudakozván felőle a' lelki iſmeretért.* Iſmét. *Az Iſtennek minden teremtett állattya jó, és ſemmit meg nem kell vetni, ha hálá-adáſſal élnek azzal.* Ugyan-is a' vérnek és a' fojtott állatnak meg nem étele felől való végezés, csak bizonyos időre ſzolgált, mellyben a' Sidók meg-térésére alkalmatos volt. Mert az Apoſtolok (*mint maga Kalaúz helyeſen taníttya*) az igaz ſzegelet kövön az Úr Chriſtuſon egyben akarván foglalni a' két kő falt, ugy cselekedtek mint a' kő művesek, kik egy kő falt a' máſikkal egyben akarván foglalni, egyenetlen hadgyák a' ragaſztás helyeit hogy a' killyebb ereſztett téglával könnyebben s erőſsebben őſzve foglaltaſſák a' két fal. Azért egy ideig az Apoſtolok-is valami darabos Sidó ſzokáſokat el ſzenvedtek, hogy jobban őſzve forradna, és mint a' tőkében óltatott ág fiatal, meg foganodnék a' kereſztyénség. Mivel azért a' vérnek és fojtott állatnak meg nem étele, afféle darabos Sidó Ceremóniákra tartozott, és immár Iſten kegyelméből a' kereſztyénség eléggé meg-foganodott, nem csuda ha az Apoſtoloknak arrúl való végezéſek mulásban ment.

1. Tim. 4, 4. Folio 565.

VII. Példa. *A' Sacramentumokrúl ſokat hiſznek az Újjítók, ſokat cselekeſznek azoknak ki-ſzolgáltatásában, mellyekrúl az Irásban ſemmi jelenség nincsen: Mint ezt egy néhány példákkal meg-mutathatni. Azért*, &c.

F. Számlálhattza elő azokat a' példákat: ha meg némítod az újjítókat, ugy kér kedgyél oſztán vélle.

I. *Mitsoda legyen a' Sacramentum, avagy az a' Sacramentum*nak definitioja, *mellyet Calvinus, vagy*

mások elő-állatnak, kereséskefel a' Szent könyvben.

F. A' *Sacramentum*nak *definitio*ja sem a' Cálvinusé, sem a' máséké, a' mennyiben *terminus technologicus*, az az, *Philosophiai* mesterségnek határa, a' Szent Irásban fel nem találtatik: mindazonáltal a' *Sacramentum*nak illyen le-irását adhattyuk Szent Pálból:

Rom. 4. 11. A' *Sacramentum* semmi nem egyéb, hanem a' hitnek igazságának jegyes pecsétje: az az, a' hit által való meg-igazulásnak és mind azoknak a' jó-tétemények, mellyeket Christus Urunk testének tördelmével, és vérének hullásával nékünk szerzett, reánk szabó eszköze.

II. *Szám szerént hány* Sacramentum*ok legyenek, mutassák-meg a' Szent Irásból?*

F. Hogy az Uj Testamentumnak csak két tulajdon-képpen való *Sacramentumi* legyenek, ugy-mint a' Keresztség és az Ur-vacsorája; a' Szent Irásnak világos jelentségéből meg-tettzik. Mert a' *Sacramentum*nak hellyel hellyel az Irásban le-tétetett *requisitumi* csak a' kettőre alkalmaztathatnak.

III. *Hogy az Ur-Vacsoráját éhomon kell venni, nem penig vacsora után mint Urunk adta és osztogatta, mutassatok Szent Irást rúlla.*

F. Semmi bűnt és szentség-törést nem tartúnk benne, akar éhomra, akar valami mértékletes étel után valaki vegye, csak vegye józanúl, hittel és jó lelki-ismérettel. Az üdőnek meg-határozása penig, hogy reggel vagy más órában szolgáltassék-ki az Ur-Vacsorája, áll az *Ecclesiának* szabadságában.

IV. *Hogy a' Keresztséget egyszernél többször nem szabad fel-venni,*

fel venni, noha az Ur-Vacsoráját sokszor gyakorolhattyuk, nem másunnan, hanem Traditióból vöttük.

F. Hogy kétszer azon egy személyt ne kelletsék meg-keresztelni, *Traditió*-nélkül-is könyű meg-próbálni: Mert az Irásban rúlla sem parancsolatunk, sem példánk nincsen. Ellenben hogy az Ur-Vacsorájával gyakortább élünk, arra mind példánk vagyon, mind parancsolatunk: *Valamennyiszer eszitek ezt a' kenyeret, az Urnak halálát emlegessétek*: A' holott ez az igécske *Quoties* többszöri *actust* jelent. Más az ismét, ezen különbséget javallya a' jegyzett dolognak mi-vólta. Mert a' mint hogy egyszer születtetünk ujjonná, így a' keresztséget melly az ujjá-való születésnek feredője, elég egyszer fel-venni. De a' lelki tápláltatás, mellynek eszköze az Ur Vacsorája, meg kivántatik halálunk órájaig. 1. Corint. 11. ℣. 26. Tit. 3. ℣. 5.

V. *Mellyik Apostol irásában talállyák-fel, hogy az uj Törvényben több feleséget egynél nem vehet ember, noha az Ov Testamentumi Szentek többet-is vöttenek.*

F. Hogy az Ov Testamentumi emberek, egynél több feleséget-is vehettenek, Istennek néminemű el-türéséből vólt. De meg-tanított minket arra Urunk, hogy eleitül fogva nem vólt ugy: és visszavitt az Istennek régi rendeléséré, melly szerént egy férfiat és egy aszszonyi-állatot adott vólt öszve, hogy ketten lennének egy testé. Matth. 19. ℣. 8. Matth. 19. ℣. 4. 5.

VI. *Szent Pál Apostol hanyadik levelében irta, hogy a' házasok egy-mással meg-esküdgyenek, hogy Pap adgya öszve őket; és minémű szókkal kellyen egybe-adni.*

F. Edgyikbe sem. Mert hogy az uj házasok egymás kezén

kezén meg-eskűdgyenek, és hogy Pap vagy Magistratus adgya őket őszve, azt mi csak közép dolognak tartyuk. Tudgyuk-is azt, hogy vadnak keresztyén Nemzetek, mellyekben a' házasok eskűvésnek közben-vetése nélkűl kelnek-őszve, meg-elégedvén a' Szent Gyűlekezet előtt való kéz be-adással, és fogadás-tétellel. De itt, mivel ez nem üdvességben forgó dolog, a' Népeknek szokásához kell embernek magát tartani.

VII. *Hogy a' keresztelés közben ezeket a' számos igéket kellyen el-mondani:* En tégedet keresztellek Atyának, Fiunak, és Szent Léleknek nevében, *mellyik írásból tanulták-meg?*

Matth. 28 v. 19. F. Meg-tanúltuk Szent Máthé irásából, holott azt hadgya Urunk Tanítványinak, hogy keresztellyenek Atyának, Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében. Továbbá azoknak az igéknek illyen formán való elmondását: *Keresztellek tégedet, &c.* noha mi javallyuk, s' magunk is meg-tartyuk: mindazonáltal nem itéllyük egy-átallyában a' keresztségnek valóságára szükségesnek lenni. Ugyan-is a' Görögök másképpen mondgyák: *Keresztelteſsék-meg a' Christus ſsolgája Atyának, Fiunak, és Sz. Lélekneк nevében;* mindazonáltal az ollyan keresztséget az ellenkezők is helybe hadgyák.

VIII. *Mutaſſanak egy irást arrúl, hogy a' kiket valamelly Eretnek meg-keresztelt, azokat nem kell ujjonnan meg keresztelni?*

Videatur Di st. 4 de Conſecr. C. ſi qui. F. Ha az Eretnek a' Szent Háromság nevében adta-fel a keresztséget (*melly meg-kivántatik a' keresztségnek állattyára*) nem kell azt meg-többször-őztetni,

attúl

attúl az oktúl viseltetvén, mellyet fellyebb emliténk. De ha másképpen (mivel ezt keresztyénségnek sem kell tartani) szükség meg-ujjétani a' keresztséget.

Ad exemplum. 4.

IX. *Hogy a' kisded gyermekek meg-keresztelteſsenek, Apoſtoli* Traditio *bol vötte az Eccleſia.*

F. Bátor: de ugy Apostoli *Traditio*, hogy a' Szent irásból-is nem nehéz azt meg-próbálni; mint maga *Bellarminus* a' Szent irásból vétetett sok szép erősségekkel az Anabaptisták ellen, azt meg-állattya. Nem tsupa *Traditio* hát a' kisdedeknek meg-keresztelése. Es igy az elő hozott példákkal, ugy gondolom, nem sokat haſználnak az Atyafiak.

Lib. de Baptism. C. 3.

TIZENEDGIEDIK RESZ

Az Ov Testamentomi Példákból vött erősségek meg-roſtáltatnak.

KERDES: Hát vadnak-é többb példák, mellyekkel a' Traditio kat támogattyák az ellenkező felek?

Videatur Kalauz L. 6 Cap. 2. §. 4.

F. A' régi Synagógának állapattyából-is egy néhányat hoznak-bé: mellyekre minek előtte lépnénk, ezt éresék-meg tűllünk.

1. Meg-engedgyük mi azt, hogy az Isten az Ov Testamentomi hiveket egy néhány száz esztendeig ugy-mint Mosesnek idejeig, *Traditio* az az kéztűl kézre adatott tudomány által oktatta, és igazgatta: és azt ha akarta vólna világ végezetig meg-cselekedhette vólna. 2. A' bé-hozott példák-is, nem annyéra lélek üdvességbe járó dolgokat forgatnak, mint némelly külső *Ceremonia*kat és szer tartásokat. 3. Ha

szintén a' Sidók *Canonába* mindenek fel nem találtatnak-is, a' mellyeket immár hinnünk kell, innét mindazon-által nem következik a' Szent Iráſnak elégtelenſége az üdvösségre: mert az Ov Teſtamentom csak réſze a' Szent Iráſnak; immár penig a' kérdés vagyon az egéſz s- tellyes Szent Iráſrúl. De viſgállyuk-meg a' Példákat.

I. Példa. *A' Sidók csak magából az Szent Irásból nem tudhatták-meg, mellyek legyenek igazán a' Szent könyvek, és ha éppen, tsáválás és veſztegetes nelkül ugy maradtaké a' mint Iſten elsőben iratta vala; es mint kellyen azokat érteni; hanem mind ezeknek* Traditioból *mehettek végére. Azért a' Szent iráſon kivül való* Traditiokat *ők-is tartottanak.*

F. A' mint hogy mi az *Eccleſia*nak becsülletes tanúbizonyság tételét a' Szent Könyvek felől meg nem vettyük, ugy a' Sidók-is az ő elejeknek abbéli tudomány-tételeket bé-vették, s-jóvá hadták. Mindazon-által a' mint hogy mi, ugy ők-is, magokban a' Szent könyvekben láthattak és találhattak olly Iſteni bélyegeket; mellyek azoknak a' könyveknek Iſteni méltóſágokat mútogatták. De a' mint moſt, úgy akkoron-is ſem az *Eccleſia*nak tanú-bizonyſága magában, ſem azok a' bélyegek magokban, a' Szent Léleknek belső világoſétáſa és hajtogatáſa nélkül elégedendő-képpen a' lelki iſméretet azoknak a' könyveknek Iſteni méltóſága felől meg nem győzhették. Ugyan-is tudni való dolog az, hogy Iſten a' Sidó népnek láttára ſok jeles csuda dolgokat cselekedett, mind-azon-által ugyan mégis mint maga *Móſes* bizonyéttya, hihetetlen vólt. Okát-is adgya: *mert* (ugy-

Deut. 29. ℣. 3. 4.

mond) *nem adott az Ur tinéktek ſzivet, a' meg-téréſre, és ſzemeket a' látáſra, és füleket a' halláſra, mind a' napiglan.*

II. Példa. *Az Sidóknál* ördög üző Exorciſtak *vóltanak, mint ez meg-tetſzik az Evangeliumból: De effélé hivatalnak és tiſztnek rendeléſéről ſemmi emlekezet mincsen az irott Törvényben, hanem csak* Traditioból *vétetett vala. Azért, &c.*

Matth. 12. ℣. 27. Act. 19. 13.

F. 1. Az ördög üzéſnek hatalma, csudálatos és rend-kivül való hatalom, azért artúl, és annak gyakorloirúl nē inkább lehetett közönséges törvént és rendet ſzabni, mint más egyéb csudálatos és rend-kivül való cselekedetekről. 2. Soha Iſten az Ov Teſtamentomban afféle ördög üző *Fábián*okat nem rendelt, nem csuda azért, hogy azoknak rendekről és hivatallyokrúl az irott Törvényben ſemmi emlekezet nincsen. Mert a' mirúl Szent Máthé emlekezik, azt mint *Maldonatus* Jeſuita magyarázza, nem a' Sidó *Exorciſta*krúl kell érteni, hanem az Apoſtolokrúl, kiknek Urunk hatalmot adott vala a' tiſztáratlan lelkeknek ki-üzéſére. A' mi penig azokat a' lézzegő és csavargó ördög-üzőket nézi, kikről Szent *Lukáts* emlekezik, olly távoly vagyon hogy Iſten azokat az Ov Teſtamentomban rendelte vólna, hogy inkább az Iſtennek lelke, mint hitván vándor és csalóka embereket hozza-bé. El-is vővék kellemés mesterſégeknek jutalmát, mert az ördög jól meg-agyabugyálá őket.

In Caput 12. ℣. 27. Matth.

Act. 19. 13.

III. Példa. *Hogy az Ur ſzekrénye előtt bé-mutatott kenyérből a' Papokon kivől, máſoknak-is mikor meg ſzorultanak, ſzabad vólt légyen enni, azt* Traditioból *tudták a'*

Num. 18. 8. Regum 21. ℣. 4.

F. *Traditio* nélkül-is végére mehettek annak, *ex aqua & benigna legis divina interpretatione*, az az, az Isten törvényének egyenes és kegyes magyarázattyából: melly szerént, gyakorta az első Táblán lévő parancsolatok engednek a' másik Táblán lévő parancsolatoknak.

IV. Példa. *Szombaton nem szabad vala a' Sidóknak semmi munkát tenni: Hogy penig a' Papok fel-mészárolván az áldozatokat, a' negyedik parancsolat ellen nem vétkeztenek, azt* Traditioból *és régi szokásból tudták.*

F. Hogy abban a' Papok a' negyedik parancsolat ellen nem vétkeztenek, annak meg-mutatására Urunk a' Sidókat, nem a' *Traditio*ra, hanem a' meg-

Mátt. 12. 5. irott törvényre igazéttya. *Avagy* (ugy-mond) *nem olvastátoké a' Törvényben, hogy szombat napon a' Papok a' Templomban a' Szombatot meg-törik, és nem vétkeznek.* Ugyan-is az a' tilalom: *Ne mively azon a' napon semmit &c.* nem gátol-meg bennünket sem az Isteni tiszteletnek (a' hová tartoztanak az áldozatok) munkáitul, sem a' szeretetnek, és némelly el-kerülhetetlen szükségben járó dolgoknak munkáitul.

V. Példa. *Traditio*ból tudták azt-is, a' mit Szent

Act. 1. 12. Lukáts *emlét, hogy szombaton bizonyos mészszére való útat szabad vólt menni a' Sidóknak, noha Isten parantsolta vala, hogy veszteg legyenek és nyúgodgyanak Szombaton.*

F. Parantsolta ugyan Isten a' Sidóknak, hogy Szombaton nyugodgyanak, de nem úgy, mint ha hellyekből sem vólt vólna szabad fel-kelniek. Azért az a' parantsolat lábokat minden járástul, keléstül, meg nem kötötte; mellyhez-képest semmi *Traditio*

MTA MŰVÉSZETI KÖNYVTÁRA

nem kivántatott melly őket Szőbaton járni tanittsa.

2. Tudom ugyan, hogy *Traditio*ból tartyák a' Sidók, hogy szombatő két száz lépésnénél messzebb menni nem szabad: de nem *Móses*, hanem a' *Rabbinus*ok *Traditio*jából; mint *Jeronymus* egygyűt fel-jegyzette, és ő utánna a' tudós *Erasmus*. De lássák a' Pápisták ha a' *Rabbinus*ok *Traditio*inak pártyát fogják: ez aránt szükség hogy a' *Talmudot*-is a' *Breviariom* mellé tóldák

Quæstione ad Algasiam.

In Annot. ad 1. Cap. Act. ỳ. 12.

VI Példa. *Hogy ama' Mósessel veszekedő őrdőngősöknek, kiket Szent Pálbé-hoz, nevek* Jannes és Mambres *lött légyen. Es hogy Móses a' Sinai hegyen* (mint erről-is az Apostol emlekezik) *azt mondotta, hogy ő megrémült, és reszketett féltében, ezeket az Ov Testamentomban sohult nem olvassuk, hanem csak* Traditio*ból vóltak tudva.*

2. Tim. 3. 8

Heb. 12. 21

F. Vaj vaj! mire viszi az embereket a' hitván ígynek oltalmazása. Mit árt vagy használ az idvességre, emez vagy amaz boszorkányok nevét tudni vagy nem tudni? Elég az, tudva vagyon a' Szent Irásból, hogy őrdőngősök vóltanak, mit tudakozunk nevekről? Tudhatta penig Sz. Pál *Traditio* nélkül-is azoknak neveket, mint más egyéb dolgokat a' Szent Léleknek sugallásából. Ugy azt-is a' mi mondatik Mósesnek a' Sinai hegyen való meg-rémülése és meg-félemlése felől.

Ita Theophilact. in Caput 3. 2. ad Tim.

Jud. ỳ. 9.

VII. Példa. Júdás Apostol *azt irja, hogy a' Móses testén, versenget Szent Mihály Angyal az őrdőggel, és fel-jegyzi minémű szókkal dorgálta az őrdőgöt. Maga az egész Ov Testamentomban errúl emlekezet nincsen.*

F. Itt-is nem iránzák a' tárgyat, azért nem-is ta-

állyák. Hiszem a' kérdés közöttünk és közöttök nintsen némelly *Historiai* meg-lött dologrúl, hanem ollyakrúl, mellyek a' hitre és a' jó erkölcsökre minden keresztyén embernek szükségesek. Mi ugyan meg-engedgyük, hogy sok viselt dolgok löttenek az Ov Testamentomban, mellyek irásban nincsenek. De következék-é innét a' Szent irásnak elégtelen vólta az idvességre szükséges képpen tartozó dolgokban? Judás Apostol penig azt az ördög és Mihály Angyal között való veszekedést, ha szintén az Ov Testamentomban irva nincsen-is, tudhatta az ő általa szólló Szent Léleknek sugallásából. Ugyan-is az Apostolok nem csak irásból tanúltanak, hanem az ő bennek munkálkodó léleknek oktatásából is.

2. Mach. 12. v. 43. Jer. 35. 6.

VIII. Példa. A' *Halottakért csak szinte* Traditióból *szoktak vala a' Sidók áldozatokat szolgáltatni. A' Rechabiták is irás nélkül dicséretes* Traditiokat *követtek.*

F. Soha a' Sidó Anyaszentegyháznak, se *Traditio* szerént, se irott törvény szerént való közönséges szokása nem vólt, a' halottakért áldozni. Erről az egész Ov Testamentomban se példát, se parancsolatot nem találunk. Tsudálnám-is ha az halottakért való áldozatot Móses el-halgatta vólna, ki kissebb dolgokrúl való áldozatokat-is irásban hagyott, ha Istentől javaltatott és rendeltetett dolog vólt vólna, a' halottákért való áldozás. A' *Machabeus*oknak penig abbéli cselekedetek, pogányi szokáson fundáltatott inkább, hogy nem Istennek vagy irás kivül, vagy irás szerént való parancsolattyán. A' mint más dolgokban, igy ebben-is a' pogány Görögök szokását követték

2. Mach. 4 v. 15.

vették.

A' mi a' *Rechabita*knak példáját illeti, dicséretessen említi az Istennek lelke őket, hogy Attyoknak szavát fogadták, némelly házi parancsolatoknak meg-tartásában: De mi sül innet-ki, az idvességre tartozó *Traditio*knak óltalmazására?

IX. Példa. *Az irott Törvénynek kivánsága szerént, minden férfiunak háromszor fel kell vala menni az Urtul választatott Szent helyre. Hogy penig az a' parancsolat nem mindeneket kötelezne, hanem azokat a' kik közelebb laktanak Jerusalemhez, azt régi* Traditióból *tudták a' Sidók.* Deut. 16. v. 16.

Czigányság azt mondani, hogy az a' parancsolat csak a' közel valókat kötelezte vólna: holott a' Törvényben a' távol valókrúl-is nyilván való végezés vagyon. De ez a' példa-is, mivel a' keresztyéni hitnek ágazattyára semmiképpen nem tartozik, tő-hedgyel nem találjya a' dolgot. Deut. 14. v. 24.

X. Példa. *A' Móses törvénye szerént, a' Husvétot az első hóban kell vala meg-üdleni. De hogy jó okokból szabad vólt el-halasztani más hólnapra üdneplését, mint* Ezechiás Király *idejében vólt, azt* Traditióból *cselekedték a' Sidók.* Num. 9. 5. 2. Chron. 30. v. 3.

F. Korántsem *Traditió*ból, hanem Istennek ugyan ott a' Törvényben errúl irásban ki-adatott engedeléből. Num. 9 10.

XI. Példa. *Az Enoch* prophetiáját, *mellyrúl emlekezik* Judás Apostol, *csak* Traditio *által tudták a' Sidók.* Jud. v. 14.

F. Osztán! sokat tudtak és tartottak a' Sidók *Traditó*ból, mig a' Szent könyvek meg nem irattattanak De más már a' hét, a' kérdés-is másfelé mász.

XII. A'

1. Reg. 17. 1

X[illegible] *A' Királyi könyvben csak azt találljuk, hogy Illyés Próféta idejében három esztendeig nem vólt eső. De* Traditióból *vétetett vala, hogy a' harom esztendő felett,*

Jac. 5. 17. *hat hólnap múlt, mellyben eső nem vólt.*

F. Csak álom s-elsős üdő ez: Mert a' fel-tétetett kérdésnek tárgyát egy szálnéra sem illeti. A' Királyok könyvében-is, nincsen meg-határozása csak a' három esztendőknek.

XIII. Példa. *A' Sidók* Synagogájának *bizonyos hólnapokban szabott böjtölési vóltanak, a' mint ezt* Zacharias Próféta-is *említi: Mellyeket nem egyébünnet, hanem* Traditióból *tudtak a' Sidók.*

Cap. 8. 19.

F. A' böjtről nem egy hagyományát olvashattyuk Istennek az Ov Testamentumban: mindazonáltal a' böjtölésnek bizonyos napokra való határozása, állott az *Ecclesiának* szabadságában. Ugyanis itt ezaránt jóvá hadgyuk mi Kalaúznak amaz mondását:

Joel. 2. 12. Esa. 58. 6.

fol. 584. *Az* Ecclesia *az Isteni szolgálatban és tiszteséges szer-tartásban módot szabhat az üdőnek, helynek és alkalmatosságnak módgya-szerént.*

XIV. Példa. *Mind az irott Törvény előtt bizonyos orvoság vólt a' kisdedeknek eredendő bűnből ki-tisztulásokra: mind penig a' környül-metelésnek rendelése után, a' leányzóknak és a' férfiaknak, kik a' környül-metélés előtt meg-hóltanak, az eredendő bűn ellen eszközöknek kellett lenni, noha errül az irásban semmi emlekezet nincsen.*

F. 1. Az irott Törvény előtt, meg-vallyuk sok dolgok estenek és vóltanak, mellyek irásban nincsenek; de mitsoda következéssel következik innét a' Szent Irásnak elégtelensége az üdvességre szükségesképpen

képpen tartozó dolgokban? Ugyan-is ha mind azokat a' dolgokat irásban kellett vólna venni, két vagy három ennyi Bibliát kellett vólna írni. Mi lőtt légyen penig cæremóniás orvoságok a' kisdedeknek a' Törvény előtt, az eredendő bűnből való ki-tisztulásra, mi nem tudgyuk, nem-is szükség tudnúnk: mondgyák-meg a' Pápisták vagy a' magok, vagy a' Sidók *Traditió*iból. A' környül-metélésnek rendelése után penig, mind az aszszonyi-állatok, ha szintén annak illendő edényi nem vóltanak-is; mind a' kisdedek, kik annak idejét el nem érték, üdvezülhettek mindazonáltal: Mert az Isten az ő bűn-bocsátó kegyelmét, el-válhatatlan-képpen nem kötötte a' külső *Sacramentum*okhoz.

TIZEN-KETTŐDIK RESZ.

A' Consequentiákrúl.

KERDES: *Hát csak azokat kell-é hinnünk mellyek a'* Bibliában *szórúl szora, igérül igére fel-találtatnak, és meg-irva vadnak?*

F. Nem csak azokat, hanem azokat-is, mellyek a Szent Irásban mint a' hitnek és vallásnak egyedül való *principium*ában jó és igaz következés szerént fundáltatnak. Ugyan-is, mint *Bellarminus* helyessen mondgya: *Ad probandum fidei dogma, non est necesse ut expresse id in Scripturis habeatur, modò ex iis aperte colligi possit:* Az az: *A' hit dolgának meg-probálására nem szük-*

Ita Camerus Pastrat Tom. 1. lib 8. num. 22. Polanus in Syntag. fol 134 Rivet Isag. script Cap. 17. Lib. 1. de Purg. C. 3.

ség, *hogy a' ki-fejezve légyen a' Szent Irásban, csak abból nyilván hozattathaſsék-ki.* Jól-is, mert a' Szent Irás a' Hitnek és Vallásnak *principiuma*: nem hozza penig magával a' *principium*nak természeti, hogy minden *Conclusiók* nemek's nevezetek szerént legyenek beñe.

K. Elhetünk hát Consequentiákkal, *azaz, a' Szent Iráſon fundáltatott és abból az igaz okoſság által ki-hozattatott következésekkel, valamelly hitnek ágázattyának meg próbálására, vagy valamelly tévelygésnek meg-czáfolására?*

F. Ugy állattyuk az *Ariánusók, Anabaptisták* és némely uj *Pápisták* ellen; kikneka' *Consequentiák* bűdösſek, és az ő ítéletek szerént nem egyebek, hanem *Idololatria Novatorum.* De láſſad és szánnyad ennek az embernek feje-szédelgését, ki egy kezével a' *Consequentiákat* el-taszittya, másikkal örömeſt magához fogadgya, midőn edgyütt azt irja: *Azonzis meg-alkuszunk, hogy ha szinten a' Szent Irásban, minden szükséges dolgok* explicitè, immediatè & in ſpecie, *egyenessen, világoſſan, tulajdon neme és nevezete szerént fel nem találtatnak-is: de* implicitè, mediatè & in genere, *más dolgokban bé-takarva, homályban, és némelly közönséges mondásokban, mindenek valamik szükségesek fel-találtatnak, és ki-hozathatnak a' Szent Irásból. Annak-okáért a' ki helyt ád a' Bibliának, jó következésekkel formált bizonyságokkal, kizhozhat minden szükséges dolgot a' Bibliából.* Hallod! ki *commendál*hatná szebben a' *Consequentiákat.* Ha ezen velünk meg-alkuszol, miért mondod hát Ujjítók bálványozásának a' *Consequentiákat*: Az ujjítók sem imádhatnák hathatóbb igékel azokat.

Ita Kalauz Folio 99

Folio 10.

K. De

K. De hogy minden ütközetnek és ellen-mondáſnak kőve el-háríttaſsék, mit kell meg-tartanod a' Consequentiákrúl?

F. Tarts-meg ímé' következendő *regulákat.*

I. A' *Consequentiák* két-félék: avagy a' Sz. Iráſban fundáltattak, és mint egy abba bé óltattak, s-abból csiráznak-ki, az igaz meg-világoſittatott okoſság által abból hozattatnak-ki: avagy ollyanok, mellyeknek a' Szent Iráſban semmi fundamentuma s-magva nem lévén, onnét ki nem csiráznak, hanem inkább csak ki-csigáztatnak. Mi az első rendbéli *Consequentiákért* prokátorkodunk; a' máſod rendbélieket, mint semmire kellőket meg-vettyük.

II. A' *Consequentiák*nak próbáló és mutató erejek a' hit dolgára nézve, nem függ az emberi okoſságtúl, hanem a' Szent Iráſtúl, mellyben azok fundáltatnak; és a' mellyből az igaz okoſság által ki-hozattatnak.

III. A' Kegyelemnek világa, mellyet a' Szent Iráſból veszünk, nem óltya el az okoſságnak világát; sőt-inkább azt segíti, és tökélleteſségre viſzi.

IV. A' kereſztyénſégbe noha ſok dolgokat kell hinnünk, mellyek a' természetnek világát felül mullyák; mindazonáltal azok nincsenek az igaz okoſság ellen.

V. Es így noha ſok titkait a' kereſztyénſégnek a' természeti okoſságból meg nem mutathattyuk, javalhattyuk mindazonáltal azoknak hihetőſégeket, a', természetből vőtt ſok szép haſonlatoſságokkal: melly nem lehet meg az igaz okoſság nélkül.

VI. Elünk azért, élhetünk-is a' hit dolgában az

igaz okosságal, *non ut argumento, sed tamquam instrumento:* Az az, nem mint próbáló erősséggel, hanem mint eszközzel.

K. Hogy penig vagy valamelly hitnek ágazattyának megmutatására, vagy valamelly a' hittel ellenkező vélekedésnek megczáfolására, jó és szabados légyen élni a' Sz. Iráson fundáltatott Consequentiákkal, *miképpen próbálod-meg?*

F. Hally egynéhány erősségeket.

1. Mert mind maga Christus Urunk, mind az Apostolok és Evangelisták, valamelly igazságnak megpróbálásában, vagy valamelly hamisságnak megtzáfolásában éltenek *Consequentiák*kal. Igy Szent Pál és Apollós meg próbálták a' Sidók ellen, hogy nem más, hanem a' Názáretbéli Jesus vólna amaz igaz Messiás. Ugyan Szent Pál az Athénásbéli sok istenéket állató, és fel-támadás tagadó *Philosophus*okat, sem czáfolta meg *Consequentiák* nélkül. Maga Christus Urunk mint probállya a' Sadducæusok ellen a' fel-támadást; és a' Sidók ellen az ő maga Dávid felett való méltóságát? A' Szent Iráſnak szavait fundamentomúl fel-tévén, abból ki-hozott szép okoskodásokkal dugja-bé mind a' két rendbélieknek szájokat.

Act. 18. 28.

Acto. 17. 16. 17. 18.

Matth. 22. v. 32. & 44. 45.

2. Mert a' keresztyéni hitnek és valláſnak sok tzikkelyi és ágazati vadnak, mellyek az ő nemek s-nevezetek szerént a' Szent Iráſban irva nincsenek, hanem fundamentum szerént ott lévén, az igaz okosság által mutogattatnak-meg. Azért nem csak szabados, hanem ugyan szükséges-is élni *Consequentiák*kal. Nem de nem az egész Keresztyénség vallya-é, hogy egy az Isten állattyában, de személyében három?

Ez hitnek

Ez hitnek ágazattyát penig, sohol azon igékkel a' Sz. Irásban nem találjuk: hanem vadnak a' Szent Irásban olly világos tanúbizonyság-tételek, mellyekből hitünknek azt az ágazattyát, nyilván ki-hozhattyuk.

3. A' hitnek ágazati és a' Sz. Irás mint nézik egymáſt? Ugy-mint a' *Conclusio* nézi a' *præmiſſa*kat vagy a' *principium*ot. Tudni való dolog penig, hogy minden *Conclusio*k nemek s'nevezetek szerént a' *præmiſſák*ban vagy *principium*ban nincsenek, hanem az igaz okosság által hozattatnak ki azokból.

4. A' hit dolgában nincsenek-é sok vetekedések? Nem lehet penig a' *diſputatio Syllogiſmusi* következés nélkül.

5. Azt kérdem a' Pápiſta embertül, kinek a' *Consequentiák* bűdösek, ezt a' *propoſitiot: A' Máriának szűlötte a' Názáretbéli Jesus amaz világnak meg-igértetett igaz Messiáſſa*, avagy Isteni hittel hiszi avagy nem. Az utólsót nem mondgya, mert így a' Sidók, Törökök táborában kellene által-menni. Ha az elsőt állattya, avagy azért hiszi, hogy az a' *propoſitio* igérül igére meg-vagyon irva a' Sz. Irásban: ha ugy, nyiſſa-fel a' Szent Iráſt és mutaſſa-meg; azt penig soha nem cselekedheti. Avagy azért, hogy a' Sz. Irásban vadnak olly tanúbizonyságok, mellyekből erőſſen következik, és ellene mondhatatlan-képpen meg-mutattathatik, hogy nem más, hanem csak a' Názáretbéli Jesus amaz igaz Messiás. Ha azért, immár ő-is a' *Consequentia*knak, mellyeket elébb kárhoztat vala, helyt ád.

6. Ha magok-is az ellenkezők sokat vallanak,

mellyeket a' Szent Irásból igérűl igére meg nem mutathatnak, hanem némelly Szent Irásbéli helyekből ki-facsarni akarják, helytelenűl kívánnyák azért mitűlünk-is, hogy vegyük elő a' Szent Iráſt, és mutaſsuk-meg hol vagyon irva a' Bibliában; hogy nem ſzabad a' Szenteket ſegittségűl híjni, nincsen *Purgatorium*, nem jó imádkozni a' halottakért, a' miſe nem áldozat, *&c.* Ha annyira utállyák a' *Conſequentiák*at, kérlek minden *Conſequentia* nélkűl mutaſsák-meg a' Sz. Irásból ezt a' *propoſitiot*: *A' Romai Pápa Jeſus Chriſtuſnak itt ez földön egyedűl való hely tartója, és a' Keresztyén Anyaſzentegyháznak feje.* Mellyet ha cselekeſznek, legyenek bátor nyerteſek.

Ita Kalauz Folio 378.

7. Mert a' régi *Ariánus és Manichæus* Eretnekek fortélyoskodáſa volt ez: kik vetélkedvén az igaz kereſztyénekkel, ſemmit nem akartak hinni, a' mit azon *terminuſ*okban a' Szent Irásból ezek meg nem mutathatnának. Ezen csalárd meſterſéget követik ma a' Socinianuſok, kik a' kereſztyéni hitnek ſok tzikkelyit meg-vetik; ez okon, hogy a' Sz. Irásban nemek s-nevezetek ſzerént fel nem találtatnak. Ez álnok meſterséggel *Veronus* Jeſuita után (*ki Galliában ez hamis practikát uj kaptára ûté*) akarják ma a' Jeſuiták az egyűgyűeket meg-fogni, és keleptzébe ejteni. Mert ugyan-is valamikor a' *Traditiók* ellen vélek vetélkedűnk, mindgyárt erre fokadnak-ki: Ha (*ugy mond*) a' Sz. Irás kivűl ſemit nem kell hinni, nyiſsátok-fel a' Bibliát s-mutaſsátok-meg hol vagyon meg-irva, hogy csak két *Sacramẽtum* van, hogy csak a' hit igazit meg, *&c.* De vagy nem értik, vagy álnokúl el-fordíttják ez

aránt

aránt a' mi elménket. Mi ugyan a' hit dolgában az egy Szent Iráſnál egyebet nem akarunk bé-venni: de nem ugy mint ha csak azokat hinnők, mellyek a' Bibliában irva találtatnak; hanem azokat-is, mellyek a' Szent Iráſnak betűjéből igaz következés által ki-hozattathatnak. De láſſuk ſzeleskedéſeket az *Anti-Conſequentiſtá*knak.

K. *A'* Conſequentiák *ſokſzor veſzedelmeſek: Mert probált és meg-tapaſztoltatott dolog, hogy minden Eretnekségnek eredeti, effele* Conſequentiáknak *következéſeknek erején fundáltatik. Azért nem bátorságos élni a'* Conſequentiákkal.

Ira Kalauz Folio 379.

F. 1. A' mi ſokſzor eſik, az nem mindenkor: azért *ex puris particularibus* mi következzék megmondgyák a' *Dialecticuſ*ok. 2. Mi ſem fogjuk pártyokat minden *Conſequentiá*knak: Mert vadnak olly *Conſequentiák*, mellyek a' Szent Irásból nem csiráznak, hanem abból ki-csigáztatnak; távol legyenek effélék! Vadnak iſmét ollyanok, mellyek önnön magában a' Szent Irásban magva ſzerént vadnak, abból csiráznak-ki, és mint egy magok kéjén, minden csigázás és csáválás nélkűl, onnét folynak-ki: Ezek mellett ſzóllunk; és tagadgyuk hogy effélék veſzedelmeſek vólnának. 3. Hogy minden Eretnekség a' *Conſequentiá*kon fundálná magát, a' ſem igaz: ſőt mint nem régen említők, némelly Eretnekek fortélyoskodáſa vólt a' *Conſequentiá*kat meg-vetni.

K. *Bizontalanok effele* Collectiók *és* Conſequentiák: *Azért effeléken nem éppithetünk, és a' hit dolgában véllek nem élhetünk.*

Kalauz ut ſupra.

F. Meg-

F. Meg-engedgyük, hogy a' *Consequentiák* alatt gyakorta sok okokra nézve, bizonytalanság fekhetik. De azoknak jó avagy rosz, bizonyos vagy bizontalan vóltokrúl, honnét kellessék ítéletet tenni, majd továbbat meg-értyük.

K. Affele Consequentiak *nem a' Szent Irásnak igaz értelmén, hanem csak az Ujjító Prædikatoroknak tettzéseken, és elmélkedéseken fundáltatnak: Azért azok a' hit dolgában semmi hitelt nem érdemlenek. Bolondság-is vólna lelkünk idvessegét* a' Prædikátoroknak *elmélkedésére és* Consequentia*jára bizni.*

Ita Kalauz Folio 99.

F. Akarnók meg-tudni, mit értsenek a' Szent Irásnak igaz értelmén és magyarázattyán: talám azt a' melly a' Római *divánból* származik; és a' mellyet *Aqvinás Thamás, Scotus, Bonaventura, Lombardus, Biel, Occam*; és többek effélék koholtanak. A' Római *Doctorok*, melly szentül és igazán magyarázzák a' Szent irást, talám lesz alább mondandó helyünk rulla. Ojjon Isten minden lelket afféle magyarázattul! Mivel azért fel-teszik, mint ha a' Szent irás tsak a' Római értelemben vólna Isten szava, tehát tsak gyermeki módon eszelősödnek. Jóvá hadgyuk, hogy nem kell embernek lelke idvességét a' Prædikátorok elmélkedésére és *Consequentia*jára bízni: Ugyan-is a' *Consequentia*k nem a' Prædikátorok elmélkedésétül veszik próbáló és hitelre méltó erejeket, hanem a' Szent Léleknek tanú-bizonyság tételitül, mellyben fundáltatnak.

Cap. 15.

K. Affele Consequentiak, *tsak az emberi okosságnak* Philosophias *mesterséggel fundált tsinálmányi és költemé-*

nyi: Azért a' hit dolgában semmire kellők.

Kalauz ut supra.

F. Nem igaz, hogy az elménck tsupa merő tsinálmányi vólnának: hanem úgy az elménck munkái, hogy fundamentom szerént legyenek az irásbā szóló Szent Léleknek *dictalási*. Nem-is árt hogy a' *Philosofiai* mesterséget alkalmaztattyuk afféle *Consequentia*knak ki-hozására: mert a' természeti okosság, melly a' *Philósofia*nak fő *principiuma*, szólgál a' *Theologia*nak mint szolgáló Aszszonyának. Innét szokta vólt Alexandriai Kelemen mondani a' *Philosofiát* Ur szólejének gyepüjének. Lám Szent Dávid-is azon kéri Istent, hogy taníttsa-meg őtet az Okosságnak jóságára. De mitsoda az okosság? Hanem az elménck olly tehettsége, mellyel az igazat a' hamistul megválasztya, egy dolgot a' másikbúl ki hoz. Valakik azért az okosságot mindenestől fogva ki akarják rekeszteni a' *Theologiá*ból, azok az emberből a' hit dolgára nézve, bolondot akarnak tsinálni.

Lib. 1. Stromat. Ps. 119. 66

K. Affele Consequentiáknak *jó vóltárul, semmit a' Szent Irásban nem találunk; hanem azoknak helyes vagy helytelen vóltát, vagy Aristotelesből, vagy egyéb emberi elmélkedésből kell meg-mutatni. Azért a' hit dolgában, kevés vagy semmi erejek nem lehet.*

Kalauz ut supra.

F. A' *Consequentia*knak jó vagy rosz vóltokrúl, ítéletett kell tonni, rész szerént *ex subjecta materia*, az az, abból a' Szent irásbéli helyből, melyből kihozattatnak. Ugyan-is a' *Conclusiot* a' *Praemissá*kból szoktuk meg-ítélni: nem szintén hellyessen mondatik tehát, hogy afféle következéseknek jó vóltárúl semmit a' Sz. Irásban nem találunk: Rész szerént is-

mét az igaz okosságnak *regulái*ból; a' minémüeket *Aristoteles* s más értelmes *Philosophus*ok nem kevéseket elönkben irtanak: mellyeket senki ok-nélkül meg nem vethet; hanem ha minden természeti és mesterségi *Logicát* tellyességgel el-akar temetni: Rész szerént *ex analogia fidei*, azaz, a' hitnek *regulái*ból: mellyel ha afféle *Consequentiák* edgyeznek, helyesek; ha nem, helytelenek: Rész szerént más Szent Irásbéli helyeknek, mellyek efféle *Consequentiák*at erősítik, ősze-vetéséből. Ezek az utak és módok, a' *Consequentiák*nak jó avagy rosz, bizonyos avagy bizonytalan vóltoknak meg-vizsgálására, sokkal egyenesebbek és bátorságosabbak, hogy nem mint az *Ecclesiá*nak puszta itéleti. Mert mit értsenek ők az *Ecclesiá*n, és annak itéletin, alkalmatlant ki fokasztya *Péter Cardinál*, holott azt irja: *Azért a' kik leg-tudósbak és bölcselbek közöttünk, azt cselekeszik, a' mit Szent Agoston, Szent Bernát, Szent Jeronymus, kik a' Romai Pápa itéleti alá vetik irásokat és tettzéseket.* A' honnét vak a' ki által nem láttya, hogy ők minden *Consequentiá*knak (*mellyekkel magokis nem ritkán élnek*) jó vagy rosz vóltát tsak az egy Romai Pápának, ki *Aristoteles*nél mind ítélettel, mind tudománnyal gyakorta alább való, ítéleti-tül függesztik-fel. Ojjon Isten attúl, hogy akarmelly Pápa ítéletire bizzuk hitünket és lelki-ismeretünket, afféle *Consequentiák*ban. Melly kellemes *Consequentia* faragók legyenek a' Pápák, végy egy avagy két példát rulla. Azt irja *Mózes* a' teremtésről irott könyvében, hogy az Isten szerze két világositó állatokat, edgyiket nagyobbikat, másikat kissebbiket: A' honnét *In-*

Kalauz fol. 113.

Gen. 1. 16.

nocentius Pápa illyen *Consequentiát* csinál; az Isten (*ugy mond*) két méltóságokat szerzett, edgyik a' Papi, másik a' Császári: de a' mennyivel a' nap fényessebb a' holdnál, annyival a' Pápa méltóságosabb a' Császárnál. Bátor mondom, meg-érdemli hogy *Aristoteles* előtte fel-kellyen, és e' *Consequentiá*ért néki süveget vessen. Edgyütt azt mondgya Urunk Péternek: *Tedd a' hüvelyében a' te fegyveredet.* Innét: *Bonifacius* VIII. azt hozza-ki, hogy mind a' két, tudni-illik, lelki és testi fegyver, az *Ecclesiá*nak hatalmában vagyon. Szintén *magistralis* a' *Conclusio*. Kellyetek-fel *Dialecticus*ok, mondgyatok *Deo gratiás*t érette. *Esaiásnál* Isten szava: *Avagy dicsekedik-é a' fejsze az ellen a' ki azzal vág? avagy a' fürész fel-emeli-é magát az ellen a' ki azzal fürészel?* Ebből *Miklós* Pápa illyen *Conclusio*t csinál: Azért a' Császárnak nem kell magát a' Pápa felett magasztalni. Ez-is szinte esztergárdban mettzett *Consequentia!* Mig azért efféle *Consequentiák*at jobb formában ütnek, addig hadgyanak békét a' mieinknek az *Anti-Consequentisták*.

De maj. & obed. Can. solicitæ.

Matth. 26. v. 52.

De maj. & obed. Can. unam sanctam.

Cap. 10. 15

Distin. 21 C. inferior

K. Azt mondgyák a' Papistak, hogy azokban a' dolgokban a' mellyeket ő-ellenek vitatunk, és a' mellyekben ő-tülök külömbözünk, csak egy punct *sem találtatik a' Szent Irásban: hanem azok mind csak az álnok* Prædikátorok *álma, hivságos gondolattya és csalárd* Consequentiája.

Ita Kalauz Folio 378.

F. 1. Némellyek azok közzül, mellyeket kivánnak tülünk, hogy meg-mutassunk a' Szent Irásból; tudni-illik *hogy nem szabad a' Szenteket segittségül hijni; nincsen* purgatorium; *nem kell imádkozni a' halottakért; a' Mise nem áldozat*, &c. nem czikkelyei a' mi hitünk.

nek és vallásunknak; hanem mi reánk nézve csak tagadás; azoknak, mellyeket a' Pápisták hiteknek fundamentumos és üdvességben járó ágazatinak hisznek és állatnák lenni: Mivel azért ők az állató felek, mi penig tagadók vagyunk, övék a' probálás, amaz mondás szerént: *Affirmantis est probare.* 2. A' mellyeket penig állatunk ellenek; hogy csak a' hit igazít meg; hogy csak két Sacramentum vagyon. *&c.* noha azon *terminus*okban a' Szent Irásban nem találtatnak; vadnak mindazonáltal a' Szent Irásban olly világos jelenségek, mellyekből a' mi állatásunknak igazsága meg-tettzik. A' ki penig így állattya dolgát, az nem Sz. Irás kivül probál: Mert sokakat hiszünk, mellyek a' Sz Irásban *explicitè, immediatè, in specie* fel nem találtatnak: de *implicitè aequipollenter* benne meg vadnak, és belőle ki hozattathatnak. 3. Hálá Istennek, nem vagyunk szintín oly igye-fogyottak, hogy azokban, mellyeket ellenek vítatunk (*mert azt kívánnyák hogy bár csak èdgyet mutassunk-meg a' Sz. Irásból*) egy néhányat világossan meg nem mutathatnánk. Végy egy néhány példát rúla.

Ut Kalauz loquitur. fol 560.

I. Allattyuk a' Pápisták ellen, hogy senki a' maga jó-cselekedetiből Isten előtt meg nem igazul: Ezt penig Szent Pál azon igékkel állattya; *Annakokáért a' Törvénynek cselekedetiből csak egy test sem igazul meg.* Szent Dávid-is ezen igazságot erősíti, a' holott azt mondgya: *Ne perelly Uram a' te szolgáddal, mert egy igaz sem találtatik Te előtted az élők közzül.*

Gal. 2. 16.

Psal. 143. 2

II. Tagadgyák a' Romaiak, a' rendeletlen kivánságot bűnnek lenni az ujjá-született emberekben:

Mi penig állattyuk, és errűl világos Szent irásunk vagyon Szent Pálnál: *A' bűnt nem tudtam, hanem a' törvény által: mert a' gonosz kivánságot-is nem tudtam vólna, ha a' Törvény nem mondotta vólna, Ne kivány.* Rom. 7. 7.

III. Vítattyuk ugyan azonok ellen, hogy az Istent semmi módon nem szabad ki-képezni, ábrázolni. Errűl penig Istenünknek nyilván való Szent Irásbéli tilalmát mutattyuk: *Oltalmazzátok azért sorgalmatoson lelketeket; mert nem láttatok valami hasonlatosságot a' napon, mellyen az Ur néktek szóllott a' Hóreben a' tűz közepiből: hogy né talám meg-csalatkozván csinállyatok magatoknak faragott hasonlatosságot, vagy férfiu vagy aszszonyi képet.* Már penig tudni való dolog, hogy a' Pápisták nál az Atya Istent öreg ember képében szokták ki-ábrázolni. Deut. 4. 15

IV. Azt-is állattyuk, hogy tévelygés a' teremtett állatokat; azok között az Angyalokat-is, vallás-szeri tisztelettel illetni s imádni. Ezt-is világos Sz. Irásból állattyuk: Mert Szent Pál szava; *Senki titeket el ne tévelíttsen, akarván alázatosság által, és Angyalok tisztelete által azokban járni a' miket nem látott,* &c. Col. 2. 18.

V. Vítattyuk azt-is, hogy szabad a' Papnak igaz törvény szerént való feleségének lenni. Itt sem szakadunk ki a Szent Irásból: Mert Szent Pál irja; *A' Püspöknek azért fegyhetetlennek kell lenni, egy feleségű férfiunak,* &c. *Ismét:* Ollyannak, a' ki az ő házára jó gondot viselljen, engedelmes fiai legyenek minden tisztasággal. 1. Tim 3. 2. Ibid. v. 4.

VI. Hiszszük a' Pápisták ellen, hogy nem érdemes tselekedetünkből, hanem Istennek ingyen való

kegyelméből és ajándékozásából veszszük-el az örök életet. Ebbéli hitünk-is nyilván való Szent Iráson fundáltatik. Ugyan-is Szent Pál irja, *hogy az örök élet Istennek ajándéka, a' mi Urunk Jesus Christusban.* Rom. 6. 23.

VII. A' mi Urunk Jesus Christusnak tiszteségére ugyan azonok ellen vitattyuk, hogy nincs több közben-járó Isten között és az emberek között ő nálánál; noha ők ebben a' tiszteségben a' Szenteknek-is részt adnak. Errül-is mint a' nap fény Szent Pálnál olly világos irásunk vagyon: *Mert egy az Isten, egy a' Közben-járó-is az Isten és az emberek között az ember Christus Jesus.* 1. Tim. 2. 5.

VIII. Vallyuk az ellenkezők ellen, hogy nem szabad semminémü képet valláshoz okáért csinálni, annál inkább azt tisztelni és imádni; (*mert ők ugy állattyák*) kell-é erre Szent Irás? Hald-meg Istent önnön magát: *Idegen Istenid ne legyenek en előttem: Faragott képet ne csinálly magadnak, se valami hasonlatosságot, melly oda fel az égben vagyon, és a' melly a' földön itt alat, sem azokat mellyek a' vizekben vadnak a' föld alatt. Ne imádgyad azokat, se ne tisztellyed.* A' vakondaknál vakabb az, a' ki a' mi valláshoz Szent Irásbéli igazságát innét által nem láttya. Vide Thomam in summ part 3. quæst. 25 Artic. 3.

IX. Alhatossan tanittyuk, hogy az embernek Isten előtt való meg-igazulása nem áll a' törvénybéli igazságban, melly belső igazság, hanem a' Christus hitünk által meg-fogott és Istentül nékünk tulajdonittatott igazságában: Ezt penig maga példájával igen világossan állattya Szent Pál, a' holott azt mondgya: *Es találtassam ő benne, mivel hogy nincsen nékem* Philip. 3. 9.

igazsá-

igazságom, melly a' törvényből vólna, hanem melly a' Christusban való hit által vagyon, az az Istentül való igazságom hit által.

X. Mi valláshoz az-is a' Romaiak ellen, hogy itt e' világon még a' Szentek közzül-is senki nem léphet a' tökélletességnek arra a' gráditsára, hogy az Isten törvényét éppen és egészlen bé töltenéjé: Elég világos irás vagyon errül Szent Jánosnál, mikoron azt mondgya; *Ha azt mondgyuk, hogy nincsen bün mi bennünk magunkat meg-csallyuk, és igazság mi bennünk nincsen. Ha azt mondgyuk, hogy nem vétkeztünk, hazuggá tesszük ötet, és az ő beszédének semmi helye nincsen bennünk.* 1. Johan. 1. v. 8. 10.

Es igy, nem egy (*mert csak annyit kiván vala Kalauz*) hanem tiz nevezetes példákkal meg-mutatók, hogy azokban, mellyeket a' Papisták ellen állatunk és vitatunk, a' Szent Irás kivül nem csavargúnk. Megforditván azért a' kaszát, mi-is azt mondgyuk: ha a' Papisták azok közzül mellyeket mi ellenünk hisznek és vallanak, csak edgyet-is a' Szent Irásból igazán meg probálnak (*minden* Consequentia *nélkül penig, mert igy Kalaúznak itéleti szerént bálványozásba esnek*) bátor ők legyenek nyertesek. Vegyék elő tehát a' Bibliát, és mutassák-meg a' Szent Irásból; hogy a' bóldog Szentek Isten előt az élő hivekért esedezzenek; hogy vagyon *Limbus* és *Purgatorium*; hogy hét *Sacramentum*ok vadnak; hogy a' Mise igaz tulajdonképpen való áldozat; hogy az Ur-Vacsoráját csak egy szín alatt kellessék a' kőlségnek ki-adni; hogy halálos bün a' Papnak meg házasodni; hogy a' Romai Pápa, a' vitézkedő Anyaszentegyháznak, Christus

Folio 379.

Ille Consequentias vocat Idolatriam Novatorú. Folio 99.

Jesus-

Jesustúl rendeltetett feje, &c. De bizony ha meg-fakadnak-is, egyet ezek közzül meg nem mutathatnak. Azért valamit mi ellenünk állatnak és vitatnak, a' tsak merő tétovázás, és a' Sz: Irás kivül való csavargás.

TOLDALEK.

A' csavargástúl jut eszemben. Anno 1664. Mind-Sz. havának második napján, mikor a' Scholának jó rend-tartása szerént, esztendőt által való közönséges *examen* vólna; a' Jesuiták-is becsülettel *Thesesek* által arra az *Actus*ra hivattattak vólna, magok el nem jövének, (*Töltanak ugyan elő egy elő hasu Clericust*) hanem *Sámbár Pater* nevével illyen iráft nyujta egy *Pullus*; melynek *tenora* ez: Tarczali és Tordai Cálvinista Tudományrúl irt könyvnek 425-dik levelében ez vagyon: *Sátánnak szolgai gyanánt azokat tartyuk, valakik az Isten igéje kivül csavarognak, avagy ahoz valamit tóldanak; vagy valamit abból el-vonnak. Ez illyen csavargás, meg-tóldás, avagy csonkítás nélkül penig, ha a' Szent Irásból a' Cálviniſta Tanitók csak egy czikelyt mutatnak-is a' kiben a' Pápiſtákkal ellenkeznek; Mindgyárt mi-is Pápiſták oda hadgyuk a' Pápiſtaságot. Mutaſſanak hát tiſzta Szent Irásból edgyet egy elsőben a' mit ellenünk hiſznek, az után többet. Ha penig nem mutatnak, láſsák kinek szolgai, magok valláſa szerént.* Erre mindgyárt más nap válaſzt adánk; de minden Felelet nélkül iráſunkat viſzſza-küldték. Melly válaſz, mivel igen czéloz a' fellyeb meg-mondott dolgokra, nem tartók helytelennek Tóldalék gyanánt ide irnia; kinek rendi ez,

RŐVID

RŐVID VÁLASZ.

I. VErba Confeſſionis integrè prout extant, latinè & hungaricè exhibita: *Pro lupis autem & ſatanæ Miniſtris habemus, quícunque extra verbum Dei vagantur, id eſt, qui verbum Dei ſyncerè non explicant, ſed aut planè rejiciunt, aut ſuis commentis adulterant, vel aliquid ei adjiciunt, aut detrahunt.* MAGYARÚL. *Farkaſoknak és Sátán ſzolgai gyanánt azokat tartyuk penig, valakik az Iſten igéje kivül csavarognak, az az, valakik az Iſtẽ igéjét tiſztán nẽ magyarázzák, de avagy tellyeſséggel meg-vetik, avagy az ő költött hazugságokkal meg-fertéztetik, avagy ahoz valamit tóldanak, avagy abból valamit el-vonnak.*

II. A' *Dominus Excerptor* mindgyárt a' kűſzőbben meg-űti a' ſzárát, és a' mivel máſt akar vádolni, tsonkítáſſal tudni-illik, maga abban űtközik: Mert a' *Confeſſio*nak kevés számú ſzavait ſẽ irhatá le éppẽ, hanem jól el-csipe benne. *Miket?* Im ez igéket: *Valakik az Iſten igéjét tiſztán nem magyarázzák; de avagy tellyeſséggel meg-vetik; avagy az ő költőt hazugságokkal meg fertéztetik.* Alkalmas csonkítás és lopás ám ez! nem ſok marad a' *Confeſſió*ban ha így bánúnk véle: Azok az igék penig magyarázói valának a' felsőbbeknek.

III. Kik legyenek az Iſten igéje kivül csavargók, maga ugyan ott meg-magyarázza a' *Confeſſió*. 1. A' kik nem elégedvén meg a Szent Iráſſal, hanem ezer s-meg ezer *Bullá*kat, *Canon*okat irnak: Tudni való dolog penig, hogy még a' Cálviniſták *Jus Canonicum*ot, *Bullarium*ot nem nyomtattanak. Romából ſzoktak

 affelék

affélék kelni. 2. A' kik a' Pápáknak egy-más után való *successiójokat* az *Ecclesiának* meg csalhatatlan bélyegének állattyák lenni: Tudgya penig e' Világ, hogy még a' Calvinisták magok közzül Pápát nem tőttenek, hanem ha ez után vennék reá magokat. 3. A' kik az Isten igéjét tisztán nem magyarázzák. Már a' Papisták magyarázzák-é igazábban a' Sz. Iráft, vagy a' Calvinisták, kitsoda ítéli azt meg? Bírót kell erre választani; de ollyat a' ki fél-peres ne légyen. 4. A' kik a' Sz. Iráft tellyességgel meg-vetik: Azt-is tudgya e' széles Világ, hogy soha még a' Calvinisták a' Bibliát meg nem sütötték. 5. A' kik költött hazugságokkal ferteztetik-meg a' Szent Iráft: Ezt-is még a' Calvinistáknak senki fejekre nem rakta. 6. A' kik a' Szent Iráshoz valamit tóldanak, vagy abból valamit el-vonnak. Azis nyilván vagyon mindeneknél, hogy a' Calvinisták a' Szent Iráft az üdvességre elégségesnek állattyák lenni; miért tóldották vólna hát-meg emberi találmányokkal. Még ekkédiglen, sem Isté, sem Ország-Törvénye őket lopóknak-is nem sententiázta. Ha ezekben a' hat dolgokban (*mert ezekben állattya a' Confessió a' csavargást*) csavarognak a' Calvinisták, bár fejezd-rá osztán hogy Farkasok és Sátán szolgai. Mig ez lenne, mi-is gondolkodunk amáz *Postulatum*rúl: *Mutassanak hát tiszta Sz. Irásból egyet, &c.* Ez lón akkori válaszunk arra a' hulladékra.

TIZEN-HARMADIK RESZ.

A' Szent Iráfnak világos vóltárúl.

KERD

KERDES: A' Szent irás a' hitre és a' jó-cselekedetekre tartozó dolgokban elég világos-é?

Jó külömböztetéssel szólván a' dologhoz, mi úgy állattyuk.

Elsőben. Meg-külömböztettyük az embereket. Azok, vagy *in reprobum sensum dati*, az az, ollyanok, kiknek elméjeket meg-vakította e' Világnak Istene, hogy a' Christusnak dicsőséges Evangeliumának világossága ne fénlyék nékik *2. Corint. 4. v. 4.* Ezekrúl azt mondgyuk Szent Pállal: *Hogy ha a' mi Evangeliumúnk homályos, azoknak homályos a' kik elvesznek.* Avagy ismét ollyanok, kiknek a' Szent Lélek meg-nyitotta szemeket, hogy láthassák az Ur Törvényének csudálatos dolgait; és a' kiknek szívekben fel-támadott a' hajnal csillag; ezeknek minden üdvességes dolgokban, világoskodó lámpás és szövétneke a' Sz. irás. *Ismét*: Az emberek közzül, némellyek az Anyaszentegyház kebelében születtettenek, s-ott nevelkedtenek-fel; ezeknek hozzá-járúlván mind a' keresztyén szüléknek szorgalmatosságok, mind az Anyaszentegyházban lévő Tanítóknak forgolódások világossabb a' Szent Irás, mint a' kik az Anyaszentegyháznak társasága kivül születtettenek, és el késére hivattattanak annak edgyességére. Innét vagyon az, hogy a' keresztyének közzül-is az éppületre nézve némellyek *Tsetsemők*, kik téj nélkül szükölködnek, és nem vastag étel nélkül: Némellyek *öregek*, ugymint a' kiknek gyakóroltatott érzékenységek vagyon; és a' kiké a' vastag étel.

1. Cor. 4 v. 3.

Psal. 119. v. 18. 2. Pét 1. v 20.

Heb. 5. v 12. 13. 14

Másodsor. A' Sz. Irásban bé-fogltatott dolgok-is

kölömböztetésben jönek: Azok közzül némellyek ollyanok, mellyeknek tudása minden keresztyén embernek szükséges az üdvességre: némellyek ismét ollyanok, mellyek felöl hogy kinek kinek fel-fedeztetett isméreti légyen, nem annyíra szükséges. Amazok a' Szent Irásnak egén, mint nagyobb csillagok fénlenek; ezek ismét, ha szintén néhol homályosabbak-is, az üdvesség dolgában semmi hátra maradást nem tésznek.

Harmadszor. Hogy sok ellen-vetéseknek csomói meg-óldattassanak, fundamentomúl ezt a' *Regulát* fel-kell tennünk: *A' Szent Irásnak némelly részérül nem jó a' következés az egész Szent Irásra.* Minden kénszerítés nélkül meg-engedyük mi azt, és Szent Péterrel
2.Pet. 3. ℣. 16. meg-vallyuk, hogy nem csak a' Szent Pál irásiban, hanem a' Szent Irásnak más részeiben-is vadnak némelly meg-értésre nehéz dolgok: mellyeket némely tudatlanok és álhatatlanok el-tekernek a' magok veszedelmére.

Negyedszer. Azt-is jegyzésben kell vennünk: Midön mi a' Szent Irásnak világos vóltát állattyuk, annak meg-értésére és magyarázattyára vagy rend-szerént vagy rend-kivül tartozó eszközöket, azzal meg nem vettyük; sőt-inkább javallyuk és magúnk-is azokat gyakorollyuk.

Eötödször. Hogy immár a' dolognak kérdöjére mennyünk, csak ebben forog a' villongás: Ha tudni-illik az egész Szent Irás olly homályos-é, hogy annak magános olvasása a' keresztyén kösségtül éppületessen és gyümölcsösön ne lehessen; és olly nehéz

értelmü é, hogy a' *Traditiók* nélkül ember magából a' Szent Irásból végére ne mehessen azoknak a' dolgoknak, mellyeknek hitele minden keresztyén embernek szükséges az üdvességre? Mi tagadgyuk; a' *Pápisták* ellenben állattyák.

K. De te mivel erössited abbéli értelmedet?

F. Mind azokkal a' Szent Irás mondásival mellyek az Isten igéjét, világosságnak, lámpásnak, fényességnek nevezik; *2.Petr. 1. 19. Psal. 19. 9. Psalm. 119. v. 105. 130. Prov. 6. 23.* De mivel a' Szent Irásnak, ez maga felöl tött világos tanúbizonyságit, némelly kereszt-fogásoknak füstével akarják meg-homályositani a' Pápisták, szükség hogy azokat el-palollyuk.

K. Világosságnak mondatik a' Szent Irás, nem azért, hogy az ö értelme könyü, vagy hogy Istentül rendeltetett bizonyos tanító nélkül minden embereknek nyitva légyen az ö értelme: hanem azért, mert ha ki igazán érti az Irást, fényesség annak, és meg-világosíttya ötet. Ita Kalauz Fol. 620.

F. Mi állatván a' Sz. Irásnak világos vóltát, azzal (*mint Kalaúz álnokúl ellenünk fel-tészi*) az Istentül rendeltetett egy-házi szolgálatot, mellyben a' Tanítók foglalatossok, helyéböl ki nem mozdíttyuk: Mert a' melly Isten a' Szent Irást adta, ugyan azon *adott némellyeket Apostolokat, némellyeket Evangelistákat, némellyeket Pásztorokat, és Doctorokat a' Szenteknek egy testbe való kötözésekre, szolgálatnak munkájára a' Christus testének éppétésére.* Azért a' Sz. Irásnak magános világos vólta, ugyan azon világosságot a' gyengébbeknek megmutató, és ki-nyilatkoztató Tanítókat el nem óltya: Mert azt sem állattyuk (*mint oda fellyebb meg-értök*) Eph. 4. 11. 12.

hogy minden emberek egy-aránt látnák azt a' világoſságot. Elég világos az *Abéce*, de azért ugyan meg kívántatik, hogy a' gyermeket valaki arra taníttsa.

K. A' Sz. Irás világoſságnak mondatik, nem a' menyiben puſzta betű: hanem a' menyiben az Anyaſzentegyház magyarázattyának gyertya-tartójában helyheztetik.

F. A' Szent Iráſnak igaz értelmét mi ſem ſzakaſztyuk el annak betűjétől; az igaz Anyaſzentegyháznak magyarázattyát, ítélletit ſem vettyük-meg: Ugy mind-azon-által, hogy a' Római Pápát, ſem Anyaſzentegyháznak (*mint ők*) ſem a' Szent iráſnak meg csalhatatlan magyarázójának nem hiſzſzük lenni. Ezt ebben hagyván, láſſuk az Ellen-vetéſeket, mellyekkel a' Sz. Iráſt homályoſittyák az Ellenkezők.

Videatur Kalauz. Lib 7. Cap 3. §. 1. 2. 3. 4.

K. Lám Szent Péter azt irja, hogy a' Szent Pál levelében, és több Iráſokban ſok nehéz értemű dolgok vadnak, mellyeket a' tudatlanok és álhatatlanok a' magok veſzedelmére el-tekernek.

2. Pet. 3. ℣ 16.

F. 1. Semmiben nem mondunk ellene a' Sz. Péter mondáſának; de ugyan nem következik onnét a' mit a' Pápiſták akarnak: hogy tudni-illik a' tellyes Sz. Irás olly homályos és nehéz értelmű vólna, hogy annak olvaſáſa a' kőſségtől haſznoſſan és éppületeſſen ne lehetne; és hogy *Traditio* nélkül annak értelmének végére ember ne meheſſen. Mert a' mint fellyebb ezt a' *Regulát* meg-jegyzettük: *A' Szent Iráſnak némelly réſzeirül, nem jó a' következés a' tellyes Sz. Iráſra.*

2. Nem vádollya Szent Péter homályóſsággal a' Sz. Pál leveléit, hanem ſzóll a' levelekben bé-foglaltatott dolgokrúl, és azt mondgya, hogy némellyek azok

azok közzül nehezek értelemre: De kiknek? Meghatározza azt-is Péter: A' tudatlanoknak és álhatatlanoknak, kik azokat a' magok veſzedelmére el-tekerik: Ugyan-is a' mint fellyebb a' kérdéſnek fel-tételében meg-mondottuk, nem minden emberek egyenlő-képpen láttyák a' Sz. Iráſnak fényes napját.

Luc. 24. ℣ 27. et. 45. Act. 8. ℣. 30

K. Lám önnön maga Chriſtus Urunk a' Tanítványoknak gyakorta magyarázta az iráſokat: Ama' Szeretcsen Országi Királyné Komornyikja ſem érthette-meg az Eſaiás Proféta irását, hanem Filep Evangeliſtának kellett azt meg-magyarázni. Azért a' Szent Irás homályos és nehéz értelmű.

F. Az Iráſoknak magyarázattya, nem azoknak homályoſságát hozza magával, hanem inkább az emberi elménck vakſágát és tudatlanſágát: mint ezt Urunk Tanítványinak ſzemekre hánnya; *Oh balgatag és reſt ſzivűek, azoknak el-hivésére, mellyeket a' Proféták ſzóllottanak.* Mi penig az irás magyarázattyát ne hogy meg-vetnők; ſőt az Anyaſzentegyházban Iſtennek ſzükſéges ajándékának tartyuk lenni. A' mi penig a' Szeretsen dolgát illeti, noha az Iſtent félő és Iſten igéjében gyönyörködő ember vólt; mind-azon-által még a' Szent Iráſban nem annyira gyakoroltatott vólt: Mi penig nem állattyuk, hogy csak egy fel-nyitáſra a Szent Iráſnak egéſz értelmet valaki ki-meríttse. Más az iſmét, ott nem az egéſz Szent Iráſrúl, hanem az Eſaiás *profétiá*jának egy réſzetskéjérül vagyon emlekezet: Már penig nem ſzintén okoſság, a' Szent Iráſnak egy réſzetskéjérül az egéſz Szent Iráſra okoskodni. Azt-is nem árt meg-gondolnunk, hogy a' Meſſiás felől való *profétiák* az

Luc. 24. ℣ 25.

Evan-

Evangeliomnak tellyes prædikálláſa előtt ſokkal homályoſabbak voltanak, mint már moſt, a' mikor az Iſtennek kegyelme fel viradott minden emberekre.

Tit. 1. ℣. 11

K. A' Szent irás ſok mélységes dolgokat foglal önnön magában: a' minémű a' Sz. Háromságrul, Az Iſteni Személynek meg-teſtesülésérűl, Az örőktűl fogván való Választásrul vagy meg-vétéſrűl, A' ſacramentomok erejérűl, A' halottak fel-támadásárul, Az örők boldogságrúl való tudomány: Azért egyéb ſem lehet benne, hanem ſokat igen nehéz meg-érteni a' Sz. irásban.

F. Azok a' titkok ha tsak magokban gondoltatnak, meg-vallyuk hogy mélységeſek, és minden emberi okoſságot felűl mulók: mind azon által a' menyiben azoknak tudáſa ſzűkséges a' mi idveſségünkre, elég világoſſan és nyilván az ő igéjében Iſten azokat ki magyaráztatta. Ugyan-is a' tudós Doctorok, a' minémű az irásban ſzólló Sz. Lélek, a' homályos dolgokrúl világoſon; a' nehezekrűl könnyen tudnak tanétani. Hová lehet nagyobb titok a' Sz. Háromságrúl való tudománynál; de az irásban a' nap fénynél világoſſabb tanu bizonságok vadnak errűl, a' minémű a' többi között amaz: *Hárman vadnak a' kik az égben bizonyságot téſznek, az Atya, az Ighe, és a Sz. Lélek: és ezek a' hármak egygyek.* Az Iſteni ſzemélynek meg-teſtesülését-is *Titoknak* nevezi Sz. Pál: de ezt-is olly világoſſan és értelmeſſen fel-fejtegeti az Irás, ſok helyeken, hogy tsak azok nem láthattyák és nem hihetik, a' kiknek a' Világnak Iſtene meg-vakitotta elméjeket. Az örökké való Választáſnak tudománya, akar ki meg-vallya, hogy a' kereſztyényi hitnek nagy

1. Joh. 5. ℣. 7.

2. Tim. 3. ℣. 16.

titka

titka, de a' mennyére abban tudoſoknak kell lennűnk, Szent Pál az ő Rómaiakhoz és Epheſuſiakhoz irott leveleiben eléggé fel-fedezgette.

K. Ha a' Sz. Irásban olly tettetes ellenkezéſek vadnak, hogy ezeknek öſzve-békéltetéſe, a' tudós embereknek elméjét ű alkalmaſként fáraſztya, tehát nem ſzintén olly világos a' Szent Irás mint a' Pártoſok akarjak.

F. 1. Igazán mondád tettetés és tsak ſzines ellenkezéſeknek: mert az Iſten beſzédében igaz és valóságos ellenkezés nintsen. A' minéműek penig láttatnak lenni, azokat az Irásban gyakoroltatot elmek, ha ſzinten nem könnyen-is (nagy dolgot nem adnak könnyen) mindazonáltal Iſten Lelkének vezérléſéből el-igazéttyák.

2. A' Pártoſok (ha azok) nem mondgyák, mint nem igazán rájok fogod, olly könnyűnek az Irás értelmét, hogy egy tekéntettel annak ſzéleſſegét, hoſzſzaságát, melységét, magaſságát valaki által láthaſſa; hanem az Irásban gyakoroltatot ſzemeket, fűleket, elmét, és értelmet kivánnak ide. Tudgyák ők-is amaz köz mondáſt *Nemini perventos toſta columba volat.* Azt ſem állattyák, hogy mindenekre nézve, minden réſzſzében egyenlő világos vólna a' Sz. Irás.

K. Mire valók a' Szent Irás magyarázattyárúl iratott ſzámtalan könyvek, ha oly világos a' Szent Iráſnak értelme?

F. Ki mondgya olly világoſnak, hogy mindé viſgálás, tudakozás és magyarázás nélkűl, akárki akar holot annak értelmét él érheſſe? Azt reánk költeni nem egyéb, hanem vagy elménknek nem értéſe, vagy annak, álnokúl el-fordétáſa.

Ita Kalauz fol 616.

K. Ha olly világos a' Szent Irás, magyarázza meg egy Deáktalan paraszt Ember Sz: Péternek amaz szavait. 1. Pet. 3. v. 19. *Fejese meg mi légyen*, Sabbathum secundò primum, *melyről emlekezik* Sz. Lukács. *Mondgya-meg azt is mi légyen* peccatum ad mortem, *mellyért szent János tiltya az imádságot, mi légyen a' halottákért való kereszteltetés, szent Pálnál; mi légyen a' széna pozdorja, fa, kő, arany, mellyet ír Sz. Pal hogy az épétők épétnek a' Christuson.*

Luc. 6. 1. 1 Joh 5. 16 1. Cor. 15. ℣. 29. 1. Cor. 3. ℣. 11.

F. Paraszt és tudatlã emberhez illendő kábaság ez: mert senki közzülünk a' Szẽt Irást olly könyü értelmünek lenni nem állártya, hogy a' Tanétók és halgatók (kik közöt sok deáktalan parasztok vadnak) semmi külömbség nem vólna. Tudgyuk azt, hogy nem mindnyájan *Doctor*ok az emberek az Eccleſiában; hanem vadnak Tanétok, vadnak Tanulók; és ezek közzül Szent Pál külömböztetési szerent a' tudományra nézve némellyek Tsecsemők, némellyek korosok, és öregek.

Hebr. 5. ℣. 13. 14.

TIZEN-NEGYEDIK RESZ.

A' Szent Irásnak értelmérül és magyarázattyárul.

KERDES: A' Szent Irás minémü értelemben Isten beszede.

Ita & Kalauz folio 379.

F. Csak az ő igaz értelmében.

K. Mellyik a' Szent Irásnak igaz értelme?

F. Az a'

F. Az a' melyre a' Szent Lélek, kinek szava a Sz. Irás, tzélöz.

K. Az Sz. Irásban szolló Sz. Lélek mellyik értelemre tzélöz?

F. Arra, mellyet a' betü mutat, és magával hordoz. Ugyan-is mint *Bellarminus* igazán tanéttya: *Ex solo sẽsu literali scripturæ possunt peti argumenta efficacia, nam certum est eum esse sensum Spiritus Sancti.* Az az: *Az irásnak betüszerent való értelmébül vehetni hathatós erössegeket: mert bizony dolog, hogy az a' Sz. Lélekneḱ értelme.*

Lib. 3. de Verb. Dei Cap. 3.

K. Hány értelme vagyon a' Szent Irásnak?

F. Nints töb egynél, mely *literalis*nak betü szerént valónak mondatik: noha annak külömb külömb féle alkalmaztatási lehetnek; vagy az erköltsi dolgokra, melly *Tropologia*nak mondatik; vagy a' vitézkedő Anyaszent-egyházra, mely neveztetik *Allegoria*-nak; vagy a' győzödelmeskedő Anyaszent-egyházra, mellyet a' Doctorok hivnak *Anagogia*nak.

K. De vagyone valami bizonyos út és mód az irás igaz értelmének esmérésében?

F. Vagyon. De hogy ez a' kérdés minden homályból ki takartassék, egynéhány dolgokat kell körülötte meg-jegyeznünk.

I. Mind mi, mind az Ellenkezők meg-eggyezünk abbã, hogy a' Sz. Irás tsak az ő igaz értelmében Isten szava. Ugyan-is igázán mondotta régen *Jeronymus: Quicunq; Scripturas non intellegit ut res habet, uvam acerbam comedit*: Az az, *a' ki az Irásokat ugy nem érti a' mint a' dolog vagyon egreſt essik.*

Ad Caput. 28. Isa. & Dist. 37. Cap. 7.

II. Abban-is meg-eggyezünk, hogy az Irásnak igaz

Kalauz l. 7. Cap. 1. § 3.

értelme nem emberi okoskodástol, agytul s-főtűl fűg hanem istennek őnnőn magának, kinek beszéde a' Sz. Irás elméjétűl és akarattyátul: Mellyhez képest senki az Irásokat igázan nem értheti és magyarázhattya, annak a' *Léleknek* mellytűl származtanak, meg-világosító kegyelme nélkűl.

2. Pet. 1. ỳ. 20. 21.

III. Ez is meg-engedve vagyon mind a' két részrűl hog ma az Istē maga személyébē, mint *Mósesnek* régēten, feleleteket a' kétséges dolgokrúl nem ád. Nem is ugy vagyō a' dolog mint Christus Urunknak itt e' főldőn jártában, hogy űtet személyében, mint gyakorta a' Tanétványok tselekedtenek, a' homályos és kétségbē forgódolgokrúl megkérdhetnők és szólléthatnók

Exod. 33. ỳ. 11.

IV. Kűlőnőzve már a' Pápistáktúl mi azt állattyuk, hogy a' miképpen a' Sz. Irásnak olvásásátul tsak egy keresztyén embert sem kell meg-tiltani, ugy annak igaz értelmének és magyarázattyának visgálásátul sem: ezzel mindazonáltal az Istētűl rendeltetet egyházi szolgálatot semmivé nem tészűnk; a' *Doctor*okat, és Prædikatorokat a' prædikálló székekből le nem hagyigállyuk; sem penig azzal mindē paraszt *Corydonra* (szegény egyűgyű emberek igy bőtsűl titeket a' nagy Ersek) a' hitnek igazgatását nem bizzuk. Hanem ezzel tsak azt akarjuk, hogy igē hasznos minden keresztyén embernek; kinek Isten módot adott benne, a' maga lelki ismeretinek épitésére az Irásokat visgálni. A' Tanétóknak penig és *Doctor*oknak az ugyan kőzőnséges tisztekben és hivatallyokban áll, hogy masoknak az Irásokat magyarázzák.

Pazmannus Lib. 7. Cap. 2. §. 1

V. Hogy immár a' dolognak kérdőire és bőkkenőjére

nőjére jússunk. Mi itt e' főldőn sem egy embert ollyat, sem ēbereknek gyűlekezetit, avagy tanétó széket ollyat, nē ismérűnk, kihez a' Sz. Irásnak magyarázattya el-válhatatlā képpē kőttetet vólna: ugy hogy sē emberi gyarlóságból, sē szāt szādékból az Irásoknak magyarázásábā soha meg nē botolhatnék. Nēis oknélkűl

1. Mert (mint Szent Pál tanét bennűnket) itt e' főldőn tsak rész szerént vagyon bennűnk az ismeret; rész szerént a' Profétálás-is. 2. Mert az Isten elméjének mélységét, magasságát, hosszaságát, szélességét, senki vólta-képpen és minden részében, meg nē foghattya, által nem láthattya, ki nem merétheti. 3. Mert Szent Pál tanétása szerint minden ember hazug.

1. Cor. 13. ỳ. 9.

Rom. 11. ỳ. 34.

Rom. 3. 4.

K. Hát a' Pápistáknak itt ez aránt értelmek mitsoda?

F. Az hogy nints más bizonyos út s-mód a' Szent Irásnak igaz értelmének meg-tudására, az Anyaszentegyháznak itéletinél: melyhez képest, mind szávok tartya, nem kell egyébtűl az Anyaszentegyháznál várni az Irásnak bizonyos magyarázattyát.

Ita Kalauz Lib. 7. Cap 6. §. 1.

K. Hát te mit mondaß erre?

Tsak azt kivánom tűllők mondgyák-meg minden tétovázás nélkűl, mit értenek az Ecclesián, melytűl várják a' Sz. Irásnak meg-tsalhatatlan magyarázattyát. El-hittem, nem a' nagyokból, kitsényekből, férfiakból, aszonyiállátokból álló hivatalos szentek-nek seregét. Mert ezek *Pázmány* Apáturnak itéleti szerént *Corydon* parasztok. Talám a' Pápát magát? A' sem lehet: Mert Péter Cardinálnak tanúbizonysága szerént *nē kevessen a' Catholicus* Doctor*ok meréßen tanettyák, hogy a' Római Pápa maga a' kőzőnséges gyűlekezet nélkűl meg-*

Lib. 7. Cap 2. §. 1.

fol. 649.

In Cap. 16. Matth.

Ita Enchir. Cap. 3.

Libr. 2. de Conciliis Cap. 2.

Libr. 1. de Conciliis Cap. 11.

Præfat. in Librũ de Pontif.

kűl meg-eshetik, es hamisſat tanéthat. Sőt Lyranus miklós régi nevezetes *Doctor* azt írja, hogy ſokā a' Pápák kőzzűl hittűl ſzakattak voltak. *Coſterus* is egyeb aránt igen mérges Jeſuita, nyilván ezt beſzélli: *Fieri enim poteſt ut Petri ſucceſſor idola colat, apud ſe fortè de fide non recte ſentiat, adeoque diabolicis artibus operam navet.* Hát a' *Concilium*ban őſzve gyűlt Püſpőkőket Papi Fejedelmekkel egyűt? Azt ſem látom: mert Bellárminus Cardinálnak tanú-vallása ſzerént, *ſine dubio ſinguli Epiſcopi errare poſſunt, & aliquando errant.* Kétség nélkűl egyen egyē a' Püſpőkők tévelyeghetnek és néha tévelyegnek. Azt-is meg-tanúlhattyuk azon Cardinál irásából: *Noha* (ugy mond) *a' Pápa a' hitben támadott villongáſoknak felső meg-itélő Bírája legyen, mind-azon-által a' hitbéli villogáſoknak meg-itélésébē nem kell tsak a' maga itéletire támaſzkodni, avagy iſteni jeleneſt arrúl várni, hanem olly ſzorgalmatoſſágot minémút a' dolog kéván kell el-kővetni, és a' rend ſzerént való ezkőzőket: és ugy kell oſztán várni a' Sz. Léleknek jelen létét, és az Iſteni igazgatáſt.* Tegyűk-fel immár, hogy a' Pápa tudatlan és feſlet erkőltsű gonoſz ēber lévén (a' minémúnek kőzzűlők ſokan voltanak Bellarminuſnak tanú bizonyſága ſzerént) el ne kőveſſék magánoſſan a' Szent Irás magyarázáára tartozó rendes eſzkőzőket, ugymint a Szent Irásnak ſzorgalmatoſſággal való olvaſáſát, arra tartozó ſzent nyelveknek tanúláſat &c, nem látom hogy ez illyen Pápa, ha ſzintén *Concilium*ot hirdettetvén, ott helyhezteti ſzékit-is, igazán magyarázhaſſa a' Szent Irást, és a' hittűl támadot villongáſokat hellyeſen le-ſzálléthaſſa. Ha máſodik Pál Pápára

kőlt

In vita Pauli 2.

kőlt vólna a' dolog, nem tudom mitſoda magyarázatot várhattunk volna ő tőlle: Ki, mint felőle *Platina* irja, a' tiſztes ſſéges tudományokat annyéra gyűlőli vala, hogy azoknak tanúloit egy ſzóval Eretnekeknek hija vala. Ezek így lévén mig meg nem határozzák mit értsenek az Anyaſzentegyházon, mellytűl az Irásnak meg tsalhatatlā magyarázattyát várják, mind addig tsak a' levegő égben hirjókáznak, avagy magóknak oly Eccleſiát képzenek, mely a' főldőn nem találtatik, hanem ha oda fel a' hóld várasában.

K. Hát mellyek a' Szent Irás magyarázattyára tartozó rendes eſzkőzők?

F. Azok két félék, vagy első rendbéliek, vagy máſod rendbeliek. Az elsső rendbéliek iſmét, vagy minden hiveknek kőzőnſégeſſek, avagy kiváltképpen valok, mellyek az Anyáſzētegyházban forgolodó Páſztorokat és *Doctor*okat nézik inkább.

K. Mellyek a' kőzőnſéges eſzkőzők?

F. Illyenek. 1. A' buzgó és áhétatos Imádtság, hogy a' Jeſus Chriſtus ditsőſſéges Evangeliomának fényeſſége haſſon-bé a' mi meg-ſetétedet elméinknek rejtekében: melly által lathaſſuk az Ur tőrvényének tsudálatos dolgait. 2. Cor. 4. ℣. 4. Pſal. 11. ℣. 18.

2. Az iráſoknak ſzorgalmatos viſgáláſa és az Ur Tőrvényétűl való mindenhái elmélkedés: Ugyan-is bóldog ember az, ki az Ur tőrvényétűl éjel és nappal elmélkedik. Pſal. 1. v. 2

3. Az elménck tiſztaſága és minden *Prajudicium*tűl eleve való éretlen itélettűl valo meg űreſitéſe: egyéb aránt a' ki más elmével forgolódik az Irásnak

olvaſá-

olvasásábã és viſgálásábã, ſemmit avagy igen keveſſet éppűl a' Szent Iráſnak igaz értelmében. A tőbbi kőzőt ez az oka a' Sidóknak temérdeki vakságoknak, mert a' mint Szent Pál mondgya a' Moſesnek fédele vagyon tétetve az ő ſzivekre: az az, ollyan itélet és vélekedés fogta el űket hogy ſoha világ végezetig ne leheſſen a' Moſes *Ceremonias* tőrvényének el-tőrőltetéſe.

2. Cor. 3. v. 14. 15.

K. Hát mellyek azok a' kiválképpen való eſſkőzők a' kik nem annyéra kőzőnségeſſen minden hiveket, mint az Anyaſzentegyházban ſzolgaló Doctor*okat, és Páſztorokat nézik inkább.*

F. Illyenek. 1. A' Sidó és Gőrőg nyelveknek, mellyeken az Iſten eredet ſzerént az ű ſzent igéjét ki atta, vagy tsak kőzép ſzerént valo tudáſa. 2. A' Szent Irás *Stilus*-anak, ſzava jarásának ſzemes megviſgaláſa. 3. A' meg előző és kővetkező dolgoknak figyelmetes meg-gondoláſa. 4. Az Iráſoknak egy máſſal valo őſzvevetéſe és haſonlétáſa: mert ugyan azon dolognak, melly edgyűt az Irásban homállyoſſabnak látzik, más Sz. Iráſbéli hellyek világoſſagot adnak és nyutnak. Innen ſzokta vólt Sz. Agoſton mondani: *Nihil ferè de iſtis obſcuritatibus eruitur quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur.*

Lib. 2. de Doctrin. Chriſtiana Cap. 6.

5. A' tulajdonképpen valo ſzólláſoknak nemeinek a' *Tropica* és *Figurata* ſzólláſoktúl való jó meg-kűlőmbőztetéſe: melly dolognak el-mulatáſa ſok tébolygó vélekedéſekre tagás utnak nyitáſa. Immár penig Sz. Agoſtonnak tánétása ſzerint: *Quicquid in Scriptura Sacra nec ad morum honeſtatem, nec ad fidei veritatem pro*

Libr. 3. de Doctrin. Chriſtiana Cap. 10.

priè re-

priè referri poteſt id figuratè intelligendum eſt. Az az: a' mi a' Szent Iráſban ſem az erkőltsőknek tiſzteſſégére, ſem a' hitnek igaſságára tulajdon-képpen nem vitethetik, azt nem tulajdon-képpen kel érteni. 6. A' kereſztyéni hitnek és valláſnak *Analogia*jának az Iráſok magyarázásábã ſzorgalmatos meg-tartáſa. Erttyuk penig a' hitnek *Analogia*-ján azokat a' Szent Iráſbéli helyeket, mellyek a' minden kereſztyének idveſſégekre ſzűkséges-képpen tartozó hitnek tzikkelyit világoſſon és értelmeſſen ki-fejezik: a' minémű Vallásbeli tzikkellyeknek és ágazatoknak mint egy tsomója az Apoſtoli *Credo*. De láſſuk e' megmondott eſzkőzők ellen kőzőnségeſſen, mit gőrdétsenek az ellenkezők.

Rom. 12. 6.

K. Ezek az eſzkőzők minden Eretnekség hintegetőknek kőzők: Mivel ezek egy-aránt az iráſt olvaſsák, egy máſhoz haſonléttyák, nyelveket tanulnak és igáſſagnak iſmeretiért Iſtenhez fohászkodnak, mind azonáltal ugyan nem értik igazán a' Szent Iráſt: Azért ezek nem bátorságos eſſkőzők a' Szent Iráſnak értelmének meg-tudására.

Ita Kalauz Libro 2. Cap. 5. fol. 627.

F. Hogy mind ezek az eſzkőzők *collectivè* egy tsomóban minden Eretnekekkel kőzők vólnának, az ſemi képpen nem helyes, ki vélné, hogy az Eretnek, elméjenek meg világoſétáſát, Iſtentűl igázán kérhetné? Hiſzem az igaz kőnyőrgés hitből ſzármazik; az Eretneknek penig nintsen igaz hiti. Ki gondolná azt is hogy tiſzta és el foglaltatás nelkűl való elmét vinne az Iráſoknak viſgálására?

K. A' Sz. Iráſt nem kell emberi okoskodásból magyarázni, hanẽ a' Sz. Léleknek kinek akarattyából ſzármaztanak

2. Pet. 1. 19.

az irá-

az iráſok, tanétásából. De mivel á' meg-mondott eſzközök jobb részre emberi okoſságon fundáltattak, tehát azok nem lehetnek alkalmatoſſok, á' Szent Irás igaz értelmének megtudására?

F. 1. Á' Sz. Léleknek tanétása közöt és a' megmondott eſzközök között, a' ki igy okoskodik, roſzul tészen ſzakádást: Mert ma a' Szent Lélek ſenkit *immediate* minden eſzköz nelkül nem tanét, hanem megſzentelvén a' rendes eſzközöket azokáltal vezérel bennünket az igáſſágnak iſméretire. Hiſzem mint *Bellarmiuus* tanéttya, még a' Pápa ſem várhattya egy ébképpen a' Szent Léleknek jelen-lételét, és igazgatását, hanem ha a' rendes eſzközöket el-követi: azért azok között, és a' Szent Léleknek tanétása között nē jo ſzakadáſt tenni. 2. Á' ſem igaz, hogy azok tsak tsupa emberi okoſſágon fundáltatot eſzközök volnának, hanem ugy köttetnek öſzve az igaz okoſsággal hogy egyſzer-s-mind Istentül az iráſoknak viſgálására rendeltetet eſzközök légyenek.

Libro 1. de Conciliis Cap. 11.

K. Ha egy maganos tudós embernek ki azokat az eſzközöket el követi, hítele lehet á' Szent Irás magyarázásában; mennyivel nagyob hitelt érdemel az Eccleſia á' híveknek közönséges egyeſsége?

F. Semmit nem ellenkezünk mi ebben; nem-is a' forog kérdésben, ha érdemel e' hitelt az igaz Eccleſia; balgatagſág vólna azt tagadni; hanē azt kivánnók fel lyebb töllök, kik mindenkor tsak az Eccleſiát pengetik ajakokon, mondgyák-meg egyſzer ugyan valóában mit értsenek az Eccleſián. Mert hogy a' Római Pythagoráſnak (ez ö nállok az Eccleſia) akar mely

dictálá

dictálását ſzem bé-hunyva be-vegyük, ez uttal magunkat arra nem vészük.

K. A Szent Irás magyarázattyának bizonyoſnak kell lenni, melly bizonyos önnön maga á' Szent Irás: mert ha külömben volna, ſemmi tökélletes állandoſság nem találtatnéka' kereſztyéni hitben melly az Iráſnak igáz magyarázattyán fundáltatik. De a' meg-mondott eſzközök által, olly bizonyos magyarázatra ſzert nem tehetünk, á' minémü bizonyos önnön maga á' Szent Irás: azért azok nē elégséges és alkalmatos eſzközök á' Szent Iráſnak igaz értelmére való jutásra.

F. 1. Sokkal-is alkalmatoſſabbak és elégségeſebbek, hogy ſem mind az Eccleſiának puſzta *declaratio*-ja. En bizony ezekhez az eſzközökhöz inkab biznám, hogy ſem a' Pápának, Papi fejedelmi *dictatura*-jahoz. Mert mutaſſon Isteni igéretet rúlla, hogy ö ſoha az Iráſok magyarázasában meg nem botolhatik. ö né ki ſem ſugal mindeneket *immediatè* a' Szent Lélek; hanem mint *Bellarm.* tanéttya úgy várhattya az Isteni igazgatáſt, mind az Iráſoknak magyarazásában, mind a' hitben támodot villongáſoknak meg itéléſében, ha a' rendes eſzközöket el-követi. 2. Ezt mondván, hogy az Irás magyarázattyának ſzintén oly bizonyoſnak kell lenni, mint önnön maga a' Szent Irás, tudatlanúl egybe keverik, a' Szent Irás értelmét, annak magyárázáſával. Bizony dolog, hogy a' Sz. Iráſnak értelme ſzintén olly bizonyos, mit maga a' Sz. Irás: mivel az írás, nē Sz. Irás az ö igaz és bizonyos értelme nelkül. De az Iráſoknak magyarázaſában, melly nē egyéb, hanem az Iráſnak értelmének ki-feſzegetéſe, gyakorta az emberi gyarloſág, és tudatlanſág miat lehet nem

Libro 1. de Conciliis Cap. 11.

tsak bizonytalanság, hanē tévélygés-is. Innét mindazonáltal nem kövétkezik, a' kereſztyéni hitnek álhatatlan bizontalanſága: mert a' Sz. Iráſnak értelme, a' hitre és a' jó erkölcsre ſzükſégesképpen tartozo dolgokban olly világos, hogy tsak azok nem látyák kiknek e' Világnak Iſtene meg vakétotta elméjeket.

2. Cor. 4. ℣. 3. 4.

K. A' Szent Irásnak igáz értelme, nem tsak az igen tudós embereknek, hanem az együgyű tudatlanoknak-is ſükséges: mivel a' hitnek igaſſágát az iráſnak tökelletes értelméből kell venni. Lehetetlen dolog penig hogy az elő ſzámlált eſzközökkel élheſſenek a' tudatlanok, kik tsak olvaſni ſem tudnak.

F. 1. A'ſem lehetſéges, hogy vagy magát a' nagyſágos Pápát, vagy a' *Conciliumot* (itt bezzeg padalat lenne hellyek) mindē együgyű ſzegyén ēber halgathaſſa, és tűllök a' Szent irás igaz értelmét vehesſe: azért az Eccleſia itileti ſem élegſéges és alkalmatos út, az Irásnak értelmének mindenektűl való meg-tudáſára. De a' ſzűrős és gubás embereknek mitsoda kőzök a' Sz. Iráshoz? hiſzem *Kalauz*nak itiléti ſzérint ezek tsak *Corydon* Paraſztok. Tsép, kapa, ezeknek dolgok, nem ſzent Irás értelmének viſgáláſa. 2. Ha mindenek nem élhetnek, a' mint hogy nem-is, azokkal az eſzközökkel az Iráſoknak igaz értelmének meg tudáſára, arra valo az Iſtētűl rendeltetett egyházi ſzolgálat, hogy az által az együgyűek is épétteſſenek az Iráſoknak értelmében, mellyre magoktúl nem juthatnak.

Fol. 606.

Ita Kalauz Fol. 630.

K. Haſznoſok ugyan az elő ſzámlált eſzközök, de ugy ha az Anyaſſentegyháznak regulája *mellet járnak, ha az*

ő ſinórá-

ő ſinorjával egyeznek: Ha penig ettűl el-ſzakadnak és tsak magán vétetnek, ha az Anyaſzentegyház tanétáſával ellenkező dologra viſnek, nem kell ſemmi helyt nékik adni.

F. Mi-is a' meg-módot eſzközöket, nem ſzakaſztyuk-el az Anyaſzent-egyháztúl, hanem inkább az égyházi ſzolgálattal, mellyet Iſten az Anyaſzentegyházban réndelt, őſzve kőttyük; és kivánnyuk, hogy az Iráſoknak viſgáláſában, mivel ma Iſtennek rend kivűl való jelenéſe és tánétáſi nintsenek, azokkal a' rēd ſzérént való eszközökkel éllyen az Eccleſia. A' Pápiſták penig az Anyaſzentegyháznak *regula*ján es ſinórján mit értsenek, akarnók meg-tudni. Gondolom a' *Traditio*-kat: de akár *Traditio* ſzérént, akár a' kivűl (már nem viſgálom) melly kelleméſen magyárazzák a' Rómaiak a' Szent Iráſt ezennel meg-mutatom.

TIZEN-Ő TŐDIK RÉSZ.

Egy néhány példákkal meg-muttattatik, mely helytelen és gyermeki módon magyarázzák a' Pápiſták a' Szent Iráſt.

KERDES: *A' Rómaiak a' többi kőzőtt mivel vádollyák és karhoztattyák a'* Reformatus *kereſztyén Doctorokat?*

F. Azzal, mint ha a' Szent Iráſt hamiſſan magyaráznák, és a' magok vélekedéſeknek óltalmazáſara, hamis meſterségekkel tsigáznák. Nehéz és terhes vádlás; mely igaz légyené vagy hamis. moſtā nem viſgá-

Kalauz fol. 372.

lom azt: mindazonáltal tudom, hogy akar melly műhelyből sẽ származhattanak bárdolatlanabb és gyermekebb írás magyarázások, mint a' Rómaiakéból: Végy egy néhány példát rúlla.

1. Cor. 2. ỳ. 15. Extra Can Unam Sanctam.

I. *Szent Pál szava: A' lelki ember mindeneket megitél: de ő senkitűl nem itéltetik-meg.* Ezt arra magyaráznak, hogy a' Római Pápa mindeneket meg-itél, de ő senkitűl meg nem itéltethetik. Kellemés magyarázát! Holott Szent Pál a' lelki emberen ért míden keresztyén a' Christus lelke által ujjá-szűlettetet embert, mint meg tetzik a' tizennegyedik versnek a' tizenőtődikel való őszve vetéséből.

Rom. 8. 8. Caranza Sum. Concil. p. 65.

II. Az-is Szent Pál mondása: *hogy a' kik a' testben vadnak, nem lehet hogy kedvesek legyenek Istennél.* Ezt Siricius Pápa arra magyarázza, hogy a' Papoknak nem tiszteséges dolog meg-házasodni.

Genes. 1. De Majora & obed. Can. Solicitæ.

III. Azt irja Moses; *hogy az Isten két világosító állatokat teremtett, nagyobbat és kissebbet.* Innocentius Pápa ezt arra magyrázza, hogy a' nagyobbik világosító állat, tudniillik a' Náp, a' Pápa; a' kissebbik, ugy mint a' hóld, a' Császár.

1. Sam. 2. 8 Apud Polyd. Virgil. pag. 336.

IV. Az Anna Aszszony énekében im ez vagyon irva: *Domini sunt Cardines terræ, & posuit super eos orbem:* Mi ennek értelme? Némely Pápista Doctorok ezt a' Romai Ecclesiának Cardinalirúl értik: hogy a' mint az ajtó a' sarkon forog, ugy a' Római Anyaháznak dolga a' Cardinálokon.

V. Szent Dávid Prófeta ditsérvén az Istent a nyolczadik Sóltárban, azt mondgya, *hogy az embernek birtoka alá vetette a' juhokat, ökröket, égi madarakat.*

Itt né-

Itt némelynek magyarázattya szerint, az égi madárakon értetnek a' jó és gonosz Angyalok, és a' Szentek, kiknek az égben vagyon lelkek.

Antoninus Hist. part. 3. Tit. 22. Cap. 5.

VI. Szent Jobnak igy beszél égy szolgája: Az *ökrökön szántunk vala, és a' szamárok az ő rendelt helyeken legeltetnek vala.* Mi ennek értelme? Hallyad Szent Thamás magyarázzattyát: *Quia videlicet minores qui significantur per asinos, debent in credendis ad hærere majoribus, qui per boves significantur.* Mert tudni-illik a' kissebbeknek kik a' szamárokõ értetnek, a' hitelre való dolgokban kell fűgeni a' nagyobbaktúl, kik az ökrökön jelentetnek. Szinte kőszönetre méltó magyarázzat! mely az okos emberekből ökröket és szamárokat tsinál.

Iob. 1. 14. 2. 2. q. 2. Artic. 6.

VII. Lésznek gabona kévék a' földön a' hegyeknek tetején, Az az: *Erit placentula panis in terra in capite sacerdotum,* Tudni-illik: Az oltyát a' Papnak fel kell emelni a' feje felett.

Psal. 71. ỳ. 16. Coster. in Enchirid. pag. 328.

VIII. *Et erit sepulcrum ejus glorioſum:* Az az: a' Christusnak hólt testet a' kenyérnek ízine alatt drága Kelyhekben, nem külömben mint valami koporsóban kel tenni, hogy imádtassék.

Esa. 11. 10. Idem. pag. 332

IX. *Es a' kik tégedet nyomorgattanak azoknak fiok tehozzad mennek, magokat meg-alázván, és leborulnak a' te lábadnál a' kik téged meg utálnak vala.* Az az: A' Római Pápának lábát méltó hogy minden keresztyének tsókolgassák.

Esa. 60. 14 Christoph. à Capite fontium Defens. fidei. p. 253

X. *Az Istennek fundálása a' szent hegyék közőtt vagyon.* Az az, A' Szentek több emberek közőtt, ollyanok mint valami magas hegyek, de az hegy, melly az

Psal 87. 1. Joh. Nádasi in libello Hung. A. B. Szűz

Ur ha-

a' halállal tusakodók Annya.

Ur hazá és lako hellye, ugy-mint a' Bòldog szűz, azokon a' betkeken fundáltatot Esaiás mondasa szerént: *Mons domus Domini in verticæ montium præparatus*: mert a' menyivel a' Szentek a' kőz embereket meg-halladgyák, annyival az egész Szenteket meg előzte Aszszonyunk Mária.

Psal. 45. 10 Idem in præfatione pag. 29.

XI. *A te jegyesed áll a' te job kezed felől aranyás öltözetben.* Az az: Aszszonyunk Szűz Mária testestűl lelkestűl fel vitetetr az égben és helyheztette az ő fiának jóbja felől.

1. Tim. 3. 2. Apud Polyd. Virgil. pag. 395.

XII. *Annak-okaért szükség a' Püspökőknek fegyhetetlennek lenni, egy feleségű ferfiunak, &c.* Az az: Egy Püspőknek nem kell tőbbet egy Püspőkségnél birni.

Psal. 133. 2

XIII. *Ollyan* (tudni-illik az atyafiui szeretet) *mint az ember fejére öntetet drága kenet, melly Aron Pap szakállán mégyen vala, melly le-foly szinten az öltözetinek alsó perémjére:* Az az: mít nagy Albert Magyarázza. *Caput Ecclesiæ Christ⁹ est; barba adhærens ori Apostoli; vestimentũ Ecclesia; fimbria sive ora vestimenti, qui libet simplex de Ecclesia.* Az Anya-szent-egyháznak feje Christus; a' szakáll az Apostolok; az öltőzet az Anyaszentegyház; a' ruhának alsó perémje, ki ki a' kőség kőzzűl.

Super 1. Cap. Lucæ

Esa. 49. 22. Romatriũphans. pag. 281. Luc. 12. 42. Johan. de Turre cremata Summæ de potest. Eccl. Lib. 1. C. 90. Apoc. 4. 2.

XIV. *Jmé el-hozzák a' te fiaidat ölökben és a' te leányid az ő vállokö hordoztatnak.* Az az: meg jővendőlte Esaiás hogy a' Romai Pápát az emberek vállokon fogják hordozni:

XV. *Amaz bölcs Sáfárt az Ur az ő szolgain fűvé tészi:* Az az: a' Pápa a' Christus egyész tselédgyének (Anyaszentegyházának) feje.

XVI. *Jmé egy királyi szek tétetet vala le Menyben, és ül va-*

és ül vala a' szekben egy valaki. Az az a' vitezkedő Anya szentégyhazban űll a' Pápá kőrnyűlőtte lévén 24. székekben a' 24. Cardinálok.

Idem Lib. 1. Cap. 8.

Psal. 74. 14 Discipulus de tempor. Serm. 110.

XVII. *A' vizekben meg-rontodtad a' sárkánynak fejét:* Az az A' Papoktúl hintetet szentelt vizzel el űzetnek az őrdőgők.

Zac. 11. 20 Antonin. Hist. part. 3 tit. 23. C. 1

XVIII. *Mind a' két vessőt fel-vévém; az edgyiket nevezvén szépségnek, a' másikat kötelnek.* Az az: Itt a szép ség jelenti a' Prædikállók rendit, a' kőtél a' *Minoritakat*, mert azzal ővedzik magokat kőrűl.

Malderus in Exod. 19 f. 237.

XIX. *Valami oktalan állat meg ne illesse a' hegyet.* Az az: Nem kell a' *Prælatust* mindennek meg-feddeni.

Psal. 34. ℣. 21. Bozius de signis Ecclesiæ L. 15 Cap. 6. Gen. 1. 1. Lib. 2. Dist. 12. lit. C. Luc. 5. v. 4. Serm. 3. de Consecrat. Pontificis.

XX. *Meg őrzi az Isten az ő szenteinek tsontyokat.* Az az: A' Szentek *reliquiait* felette nagy betsűlletben kell tartani.

XXI. *Kezdetben teremté Isten a' mennyet és a' földet.* Az az Lombárdus mester magyarázáttya szerint, az Angyali természetett.

XXII. Mond Urunk a' tengeren halászó Péternek: *Duc in altum.* Vidd a' mélyére a' hálót. Ertsűk errűl Harmadik Innocentius Pápa magyarazáttyát: *Annak a' tengernek mélysége Róma, melly e' világot hatalma alá hódoltatta vala; mint ha aszt mondaná, meny Rómában, és vond-meg ott a' hálót, fogj nagy halakat.*

Ezech. 24. ℣. 11.

XXIII. Mond Isten Ezechielnél: *Es tészem a' fazekat üressen az ő tűzére hogy el-hevűllyön, és meg-égjen az ő feneke, és egyben olvadgyon ő benne az ő undoksága, meg emésztessék az ő tájtéka.* Jelesen magyarázza ezt egy Apatur. *A' fazek*, egyem *minden keresztyén lélék*

Bernardus Abbas son.

nis calidi in Tractatu contra Valdenses. C. 10.

a' mely néha jo tselekedetekkel tellyes, néha azoktul üres, az az nem tökélletes. Es mivel szent kivánságokkal és tselekedetekkel tökéllettessen nem tellyes, hanem némely apróléknak rosdajával meg motskoltatot, azért a' Purgatorium tüzének szenére kellannak tétetni, és ott koholtatni mind addig mig a' hozzája ragadot bünöknek motska meg emésztetik. Addig kellpedig a' Purgatoriumban lenni a' mennyi lészen a' bünnek rosdaja. El halgatóm több ezekhez hasonló Szent Irás tsá váláſit és martzongáſit az Ellenkezőknek: a' kereſztyén olvaſo è néhány példákból meg tudhattya mely kellemés magyarázoi légyenek a' Római Doctorok, a' Szent Irásnak.

TIZEN-HATODIK RÉSZ.

Egy néhány Példákkal meg-mutattatik, az Ellenkező Rómaiak, mely igen ellenkezzenek a' Szent Iráſſal.

K. Meg-édgyezé a' Pápiſták valláſa a Szent Iráſſal?

F. Sok dolgokban mint ſzentin a' tüz a' vizzel, ugy ellenkezik. Végy égynéhány példát rúla.

1. Tim. 2. ℣. 5. I. *Szent Irás ſzava: Egy a' közbenjáro Iſten közöt és az emberek között, az ember Chriſtus Ieſus.* Nem hiſzik ezt a' Pápiſták, midőn magok és Iſten között a' meg hólt ſzenteket közben járókká állyatyák: kik közzül némellyek a' Criſtuſſal egyenlők, avagy fellyeb valok is, mert a' mint *Caſſander* hires Pápiſta ember

Conſult. Art. 21.

fel-jegyzette *eò ventum eſt ut Chriſtus etiam in Cœlo regnans Matri ſubjiciatur.* Az az: annyéban költ a' dolog, hogy a' Chriſtus még az égben uralkodvánn-is, birtoka alá vettetett Annyának. A' nagy Eraſmuſ-is ezen ſebet tapogattya, midőn egyűt azt irja: *Sunt qui ſinguli pluribus in rebus valent, præcipuè Deipara Virgo cui vulgus hominum plus propè tribuit, quàm filio.* Az az, ki ki (tudni illik a' ſzentek közzül) ſok dolgokban háſznál kiváltképpen a' Boldog ſzüz, kinek a' köz emberek majd többet tulajdonétanak, hogy ſem a' Fiának. In Moria.

II. Szent Pál tánéttya, *hogy a' Chriſtus égyſzer áldoztatot meg.* A' Pápiſtak azt hiſzik hogy a' Miſében valóságos-képpen minden nap meg-áldoztatik a' Chriſtus. Hebr. 7. ℣. 27. & 10. v. 14.

III. Az Irás mondgya, *hogy a' Chriſtust tötte légyen Iſten az Anyaſzentégyháznak fejévé.* A' Rómaiak a' Római Pápát-is oda bidgyeſztik, hogy két fejű tsuda légyen az Eccleſia. Eph. 1. 22.

IV. Szent Pál hatalmaſſon vítattya, hogy *a' törvénnek tselekedetibül tsak egy teſt-is meg nem igazúl Iſtennek elötte.* Tudgyuk penig hogy a' Rómaiak értelme ſzerínt a' jóſágos tselekedetek-is bé jünek az Iſten elöt való meg-igazulásnak múnkájában. Rom. 3. 20 Gal. 2. 16.

V. Urunk módgya, mikor az Ur vatsoráját ſzerzené: *Igyatok ebbül a' pohárbúl mindnyájan,* A' Pápiſták azt mondgyák ne igyék a' köſſég, hanem hatjtsák-fel ő érettek-is a' Papok. Mert hogy Urunknak abbeli mondását és parantsoláttyát tsak a' Papokra határozzák, még eddig hellyes és fontos okát nem adták Matth. 26. ℣. 27.

VI. A' Szent Irás ſzerént Chriſtus Urunk a' kereſzt-

Matth. 28. ℣. 19.

resztségnek ki-szolgáltatását a' Tanétványokra és azok után következö Tanétókra bizta: De ellenben az Esztergomi Agenda azt tanéttya, hogy mikor a' gyermek, vagy öreg, életének veszedelmében forog, ki ki meg keresztelheti: akar Pap, akar paraszt, akar pogány, akár kereszttyén, akár Catholicus, akár Eretnek, akár férfi, akár aszszonyi-állat légyen.

Rituale Strigoniensie. p. 7.

VII. Szent Pál tanétása; hogy a' házássag tisztességes mindē rendek között. Az Apostolok nevek alatt kézben forgo *Canonok* közzül-is igy szóll eggyik. *Episcopus aut Presbyter aut diaconus uxorem suam ne ejiciat occasione religionis.* De a' mit Isten mindeneknek megenged, és szent szerzésével-meg-szentelt, megtiltyák a' Papoktúl a' Pápisták. Söt a' mint *Costerus Jesuita* hozzá szóll, nagyobb vétek a' Papnak igaz törvény szerént valo feleségének lenni, hogy nem mint egynéhány ágyasokat tartani. Bezzeg más *Credo*-ban vólt Szent Pál, midön másütt e' dologrúl *tractál: A' paráznaságnak el-távoztatásáért.* (ugy-mond) *minden férfiunak tulajdon felesége légyen. Hogy ha magokat meg nem tartóztathattyák, házasságban éllyenek; mert jobb házasságban élni, hogy nem mint égni:*

Heb. 13. 4.

Can. 5.

In Enchirid. C. 17. Propos. 9.

1. Cor. 7. 1.

℣. 9. 10.

VIII. Irja Szent Pál, hogy *az örök élet Istennek ajándéka a' Jésus Christusban. Es hogy kegyelemböl tartatunk-meg hitnek általa, mely nem mitüllünk vagyon, hanem Istennek ajándéka.* Tudgyuk penig hogy a' Pápista papok, égy részrül az érdemes tselekedeteknek lajtorjáján akarják az embereket Meny-Országban hágatni.

Rom. 6. 23. Eph. 2. 8. 9.

IX. Az Isten tilalmazza a' tiz Parancsolatban. *Ne tsinálly magadnak faragott képet, hogy tisztellyed azt:*

a' Pá-

A Pápisták penig ezt meg-fordéttyák, és azt tanéttyák, hogy a' Christusnak, Szüz Máriának, és a' Szenteknek képeket, azon tisztelettel kell tisztelni, mellyel tiszteli valaki önnön magát a' Christust, Szüz Máriát, és a' Szenteket. Hallyuk erre *Aquinas Thamás* szavait. *Holott a' Christus Isteni tisztelettel tisztelte-tik, következik, hogy az ö képét-is Isteni tisztelettel kell imádni.* Más *Scholásticus Doctor*ok-is apjok után ezen nyomon ballagnak; mint ezt más közöttök lévö túdós ember jelenti: A' *Scholasticus Doctor*ok (ugymond) *majd mind meg-egygyeznek ebben, hogy a Christusnak és a' Szenteknek képei ugyan azon imádással imádtassanak, mellyel önnön maga a' kép által példáztatott dolog.*

In Summ. part. 3. q. 25. Art. 3.

Martinus Perezius part. 3. de divinis traditionibus.

X. Irás van rúla Szent Jánosnál; *a' Jesus Christusnak az Isten Fiának vére tisztét-meg minket minden bűneinkböl.* A' Pápa ellenben a' Szenteknek vérét öszve timporálván a' Jesusnak vérével, egy flastromot tsinál a' kettöböl, mellyet *bútsúnak* hijnak: és a' kinek pénze vagyon az ö patikájában vehet affélét, bűnének meg-orvoslására.

1. Joh. 1. 7.

Bellarmin. de Indulg. Lib. 1. C. 2.

XI. Erössen állattya a' Szent Irás; hogy *nints az ember ki nem vétkeznék; hogy minnyájan vétkeztenek és az Isten ditsösségétül el-maradtak; hogy sok dologban megesünk minnyájan; ha azt mondángyuk hogy nem vétkeztünk, hazuggá teszszük az Istent.* A' Pápisták még-is halálban vitattyák, hogy az ember az Istennek törvényét tökélletessen bé-töltheti, söt még többet-is tselekedhetik annál.

1. Reg. 8. ℣. 46. Rom. 3. 23. Jac. 3. ℣. 10. 1. Joh. 1. 10

XII. Nagy állatással mondgya Christus Urunk, *hogy a' ki az ö bessédét halgattya* és *hiszen annak a' ki ötet*

Joh. 5. v. 24.

el-bolsa-

el-botsátotta, annak örök élete leszen, és az ítéletre nem mégyen, hanem általment a' halálból az életre. De a' Pápisták értelme szerént a' hivek közzül a' halál után mindgyárt, tsak *quotus quisque* mégyen-bé az örök életbe, hanem a' kínos *Purgatorium*ban jól meg kell egy ideig koholtatni.

Bellar. de Amissione gratiæ & statu peccati Lib. 5. Capite 5. Coll. Cap. 14. Rom. 7. v. 7

XIII. Tagadgyák a' Pápisták a' kívánságot, az az amaz természeti velünk született gyarlóságot, melly miatt hajlandók vagyunk a' gonoszra, tulajdon-képpen való bűnnek lenni az Ujjá születtetett és meg-kereszteltetett emberekben. Szent Pál penig ellenben tanét, a' mikor azt mondgya: *A' bűnt nem tudtam hanem a' törvény által: Mert a' gonosz kívánságot-is nem tudtam volna, ha a' Törvény nem mondotta volna: Ne kévány.*

Psal. 50. v. 15. Coll. Hos. 13. 9.

XIV. Maga hadgya Isten, *hogy minden nyomorúságinknak idein ötet hijjuk segétségül: mert tsak ő nálla vagyon a' segétség.* A' Pápisták penig azt tanéttyák hogy valakinek az ő inségének és nyomorúságának idején, szabad illyen módon a' meg-hólt Szenteket segétségül hijni. *Szent Péter könyörüly én rájtam, idvezits engemet, nyisd-meg ennékem a' Meny-ország kapuját, adgy énnékem egéséget, adgy békéséges türést, adgy erősséget, adgyad ezt vagy amazt a' te könyörgésed és érdemed által.*

Bellarmin. de Beatit. Sanct. Lib. 1. Cap. 17.

XV. Isten ő szent Felsége maga parantsollya Esaiásnál. *A' ki magát áldgya e' földön, áldgya magát az igaz Istenében, és a' ki eskűszik e földön eskűdgyek az igaz Istenre.* Tudgyuk penig, hogy a' Pápisták az egy Istenen kivül a' szentekre-is szoktanak eskűdni.

Esa. 65. 16.

Kalauz Lib. 23. Cap. 2. §. 4.

XVI.

XVI. Az is szent Irás szava: *A' te Uradat Istenedet imádgyad és tsak ötett szólgállyad.* Ellenkeznek ezzel a' Pápisták, a' mikor a' Szenteknek tiszteletit egy részről azoknak imádásokbā állyáttyák. Sok több efféle dolgokat találunk a' Pápistaságban, mellyek egyenese ellenkezneka' Szent Iráſſal. De meg elégszem ezekkel, mert bizonyos dolog, hogy valamelly Vállásban, nem több hanem tsak égy dolog ellenkezik a' Szent Iráſſal, az nem Istentől vagyon.

Matth. 4. v. 10. Deut. 6. 13 Kalauz ut supra.

Kalauz pag. 99. 565.

TIZEN-HETEDIK RÉSZ.

A' Vallásbéli villongásoknak fő Birájáról.

KERDES: *Vagyon-é valami út és mód a' vallásbéli villongásoknak el-igazétásában?*

F. Vagyon. Itt mind ázonáltal meg kell e' követ kezendő dolgókat jegyeznünk.

I. Minden kérdés és kétség kivül vagyon az, hogy ma az Isten és Christus Urunk, magaszemélyében látható képpen nem ül itélő széket, és nem ád feleleteket: mint hajdan Mosesnek és a' Profétáknak szóllott, az Uj Testamentumban penig az Apostoloknak

II. Abban-is meg édgyeznek velünk, avagy tsak némellyek az Ellenkezők közzül, hogy senki egyéb nem lehet a' hit dolgában *Summus Judex* fő itélő Biró, hanem a' Szent Lélek Isten: mert ugyan-is az I-

Kalauz fol 642.

sten

steni dolgokat egyéb nem tudgya, hanem Isten ű maga, és a' kinek ő meg jelenti: Nem-is lehetne tőkélletes bátorság a' keresztyéni igasságban, ha máshúl kellene ennek erősségét várnunk.

III. Azt mondgyuk továbbá: a' mint hogy a' Sz. Irásnak olvasásától és annak igaz értelmének tudakozásától senkit el nem kell tiltani; ig' kinek kinek nem tsak szabados, hanem hasznos-is itélletet tenni a' vallásbéli villongásokrúl, a' menyire Istē ő néki az ő ajándékát adta. Sz. Pál nagy Apostol vólt, még-is mikor a' Bálványozást meg-tiltotta vólna azt veti utanna: *Vos ipsi judicate quod dico*; magatok tegyetek itélletet arrúl a' mit mondok. Azt-is tudgyuk hogy a' *Beroa*-béliek visgállyák vala a' Szent Pál tanétását; hogy a' lelki ember meg-itél mindeneket; hogy a' Pásztor szavát meg-kell a' Christ⁹ juhának választani a' farkas ordétásától. Tehát itéletet kell-tenni a' tudományrúl. Majd ezen az uton ballag *Kalauz*-is, a' midőn egyűt azt mődgya: *Bizonyos dolog hogy minden keresztyén embernek itélletett kell tenni az igaz hitrúl: mert ha azt nem itélné, hogy az ű vallása méltó hitelre, és igasságot foglal magában, nem követhetné azt jo lelki ismérettel.*

1. Cor. 10. ỳ. 15.
Act. 17. 11.
1. Cor. 2. ỳ. 15.
Joh. 10. ỳ. 4. 5.
Lib. 7. C. 7. Fol. 642.

IV. Noha senkinek értelmét és itélletit meg-nem kell kőtni, a' Vallásban támadot villongásoknak magános meg-itéllésében, mindazonáltal az Anyaszentegyházban elő állatot egyházi Tanétoknak kiválképpen való tisztekben áll az, hogy midőn valamely dologrúl villongás támad, az Urnak nevében őszvegyűlvén, azt az Istennek Igéjébűl el-igazétsák, és jó módgyával le tsilapétsák. E' vólt a' Szent Apostolok

prax-

Praxis-ja melyben minékűnk-is példát hadtanak. Igy lévén azért a' dolog merő tsak patvarkodás az Ellenkezőknek dolgok, midőn azt fogják reánk, hogy mi egy arántakár melly magános embert Itélő Birává tészűnk a' hitnek dolgában. Act. 15.

V. Az-is meg-tetzik a' mingyárt meg-mondott fundamentomból; olly távol vagyon, hogy mi a' keresztyén Anyaszentegyháznak itélletit, és a' maga rendiben való biróságát meg-vessük, sőt tsak egy magános keresztyén ēbernek-is itélletit itt ez aránt meg-nem fojttyuk. Tsak ebben forog azért köztűnk és az Ellēkezők közőtt a' kerdés: Mivel ma az Istē látható vagy halható képpen, maga személyében, a' kétséges dolgokban feleleteket nem ád, tőrvény széket nem ű l; hol vagyon tehát Tőrvény szék hellye a' hova mehessűnk, hogy itéletit meg-értsük; mellyik az a' földi meg tsalhatatlan *normalis* (mert itt tsak ezt a' Birót visgállyuk) Biró melly által a' Szent Lélek itélletet tészen, és tőrvént mond a' vetélkedőknek? Mi a' Szent Irást tartyuk annak, a' Pápisták az Ecclesiát állattyák.

K. Mivel állatod abbéli értelmedet?

F. A' több erősségek közzűl im emlétek edgyet vagy kettőt.

I. A' mint hogy a' Polgári társaságban, a' veszekedéseknek és perlekedéseknek, nem egyéb vét útólsó véget, hanem az Országnak tőrvénye: igy az Anyaszentegyházban, melly Istennek országa, midőn valami Villongások támadnak, azoknak el-igazétására, nem másuvá igazét a' felső láthatatlan Biró tudni-illik az Isten, hanem az ő tőrvényére; melly a' Szent Irás.

Esa. 8. 20. Luc. 16. ỳ. 29. Deut. 18. v.

58. 31. v. 9. 10. Maga Christus Urunk midőn kételkednének és vetélkednének ő rúlla a' Sidók, ha ő volna-é' amaz megigértetett igaz Messias, nem másúvá, hanem egyenesJoh. 5. v. 39. 46. sen a' Szent Irásra igazéttya őket: *Tudakozzátok* (ugy mond) *az Irásokat, mert néktek ugy tetzik, hogy azokban örök életetek vagyon. azok a' mellyek én rúllam bizonyságot tésznek, mert ha hinnétek Mosesnek, énnékem-is hinnétek, mert ő en felőlem írt.*

II. Ollyannak kell lenni a' Hitnek dolgát el igazéto birónak, kinek itélletitűl ne lehessen itt e' fődőn *apellatio* más felsőb székre: illyen penig tsak az Istennek ki-adatott tőrvénye és beszide, Mert a mi az Ecclesiát illeti, mivel ez a' Szent Iráson fundáltatot, Sz. Eph. 2. 20. Pálnak tanétása szerént, ennek itélletitűl lehet *apellatio* a' Szent Iráshan, és a' Szent Irás által szolló szent Lélek Istennek itéllő székire.

III. Amaz kőz mondás szerént: *Propter quod unum quodque tale est, illud magis tale est.* Az Ecclesiát penig annyiban birállyuk-meg a' mennyiben az Istennek tőrvénye szeréntt szóll és ítél, azért a' Szent Irást Deut. 17. v. 9. 11. inkább meg birálhattyuk.

IV Ha a' régi Szent Atyákat errűl a' dologrúl meg kérdgyűk, ugyã azont vallyák, a' mit mi. Hallyuk Epist. 180. ertűl Szent Balás *Doctort: Igitur scriptura divinitùs inspirata arbiter a' nobis constituatur: & apud quos fuerint dogmata divinis sermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis suffragium accedat.* Az az: Annak okaért az Istentűl származot Szent Irás légyén mi kőzőttünk biró: és a' kiknél találtatnak az Isten beszedével meg-egyező tudományok, egyátallyaban azokhoz járullyő az Iga-

az igasságnak *voxa*: Ugyan ezen *voxon* volt Szent Agoston *Doctor-is*, a' mikor azt irja: *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus hæc dicit Dominus. Sunt certè libri Dominici quorum authoritati utriq; consentimus, utriq; servimus: ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Az az: Ne hallassék kőzzőttünk, ezt mondom s-ezt mondod, hanem ezt mondgya az Ur. Az Ur kőnyvei mellyeknek méltóságában mind a' két részről meg-nyugszunk nálunk vadnak: ott kéressük az Ecclesiát, ott hánnyuk s-vessük meg igyünket. Lássuk mindazonáltal, mi-ként akarják le-vonni a' bíróságot a' Szent Irásrúl a' Pápisták. Lib. de Unit. Eccle. Cap. 3.

K. Ha a' Szent Irás vólna Biró az egyenetlenségekben, tehát nem kőtelezne bennünket Isten arra, hogy az Ecclesiat halgassuk, mikor magunk kőzőtt meg nem alkatunk, és hogy a' Lelki Pásztoroknak engedgyünk?

F. Vaj nem kővetkézik; mert amaz kőz mondás szerént: *Subordinata non opponuntur.* Tartozunk az Ecclesiát halgatni, nem mint fő itélő birót; hanem a' menyiben a' fő Birónak tudni-illik az Istennek tőrvénye ő nála vagyon le-tétetve, és ő ahoz olly kőteles, Josuæ. 1. 7. 8. hogy attúl se jobra se balra nem szabad el távozni. Ez az Ecclesiának az ő határa.

K. Ha a' Szent Irás minden viszszavonásokban, mellyek a' tudományrul támadnak, világos sententiat *adna, nem vólnának szűkségesseg a' Lelki-Pásztorok arra, hogy az idegen tudományoknak szeletűl el ne ragadtassunk: mert a' Szent Irás* sententiaja, *elégséges óltalmunk vólna a' tévelygéstűl. De Szent Pál világossan irja, hogy az Anya-* Eph. 4. 14. *szentegyház* Doctori *arra valók, hogy ne szenvedgyék*

az idegen tudomanyok szeletül el-ragadtatni a' hiveket. Azért, &c.

F. Itt-is roszszúl választyák-el egy mástúl a' melyeket Isten őszve kötött; tudni-illik az egyházi szolgálatot a' Szent Irástúl. Tsak ollyan az mint ha valaki igy eszelősködnék: A' fegyver az ő nemében szükséges az oltalmazásra, azért nem szükségesse az oltalmazó vitézek. Ostoba vólna a' ki igy kábálkodnék: szintén olly ostobaság, az egyházi szolgálat között és a' S: Irás között szakadást tenni, a' tévelygéstül való óltalomra nézve. Ugyan-is az egyhazi szolgák, ugy vadnak az Istennek országában mint óltalmazó vitézek; a' Szent Irás penig fegyver gyanánt vagyon az eretnekségek és tévelygések ellen.

K. Ollyannak kell lenni a' viszsza vonások le-szállító Bírónak, a' ki minden perlekedéseknek, és egyenetlenségeknek végét szakaszthassa. De a' Szent Irás magán végét nem szakaszthattya minden perlekedéseknek. Mert olly vélekedések támadhatnak a' Religioban, *mellyekrül vagy emlekezet nints a' Bibliában; vagy ha vagyon-is nem olly nyilván, hogy tsak magán a' Szent irás szavaiból az el-igazodhatnék.*

Capite 8.

F. Hogy a' szent Irás önnön magában, minden *Traditio* nélkül elégséges légyen a' kereszttyéni hitnek meg tudására, és azzal ellenkező tévelygéseknek meg tzáfólására, éléggé meg probáltuk fellyeb, azért nem szükség itt arrul szót szaporétani. A' sem szükség, hogy minden villongásoknak szórúl szóra valo *decisio*-ja le légyen nyomtattatva a' Bibliában: hanem erre való immár az egyhazi szólgálat, hogy a' lelki Pásztorok, az

rok, az Urnak törvényébül *voxot* mondgyanak az eretnekségek és tévelygések ellen.

K. Minden törvényben a' Bírónak ollynak kell lenni, a' ki meg-halgathassa a' perlődöket, és azoknak igyét, s-bizónyságit meg-érthesse s-meg-fontolhassa; a' ki olly sententiát *mondgyon, hogy a' pereséssek nyilván és bizonyossan meg-értsék, ki-nyerte, s-ki veszttette a' pert, &c. De a' két dolgot a' Szent Irásrúl nem mondhattyuk: Mert a' Biblia semmit nem hall, senki bizonyságit nem érti, semmit a' pereséssek kerdésére nem szóll; olly* sententiat *sem foglal magában melly a' birósághoz kivántatik.* Azért, &c.

F. Erre azt felellyük: *Ab actibus Judicü personalis ad Judicem normalem qualis est scriptura sacra non valet consequentia.* Az az A' személlyi Bírónak tselekedetitül, nem jó a' következés az eszközképpen való bírára; a' minémü a' Szent Irás. Ugyan-is nem a' forog kérdésben: Ha a' Szent Irás személybéli biró é, a' ki a' fellyeb elő számlált *processu*-sokat meg szokta tartani; azt soha nem állattuk. Hanem ez a' dolognak kerdője. Ha a' Szent Irás-é az az egyedül való *regula*, mérték sinor, melly szerént minden a hítrül támadott villongásokat kellessék el-igazétani? Mi ugy állattyuk Tsak Isten azért önnön maga a' hit dolgában a' fő Biró: Az Ecclesia futoso biró gyanánt vagyon; ő tiszti a' pereséseket meg-hallani, és az Isten törvényébül a' *sententiat pro* vagy *contra* ki mondani.

K. Hát mit mondasz a' Pápistáknak kik az Ecclesiát, és annak szavát állyattyák itt é földön a' hitbéli villongásoknak leg-felsőbb el igazéto Birájának?

F. Minden *allegatio*-jok tsak hijában való addig.

mig meg nẽ határozzák mit értenek az *Ecclesián*, melynek ezt a' fõ Bíróságot tulajdonéttyák. A' Római Pápát magáté? Ebbẽ magok sem eggyeznek-meg: *Mert* (mint Kalauz emléti.) *nẽ kevessen a' Catholicus Doctorok közzûl méreßen tanéttyak, hogy a' Római Pápa magán a' közönséges gyülekezet nélkûl meg eshetik eshamisſat tanéthat.* Ha igy vagyon a' dolog, tehát maga a' Római Pápa nem lehet a' hit-béli villongásoknak meg-tsalhatatlan el-igazétó Bírája. Tudgyuk ugyan, hogy a' *Jesuita Doctorok*, Pápájoktúl más *Credo*-ban vadnak; mint ezt ki-is fakasztották a' *Ratisbonai* beszélgetésben: hogy a' Római Pápa akar magánossan, akar a' közönséges gyülekezettel légyen, mindazonáltal tsak megtsalhatatlan itélló Bíraja a' hitrûl támadot villongásóknak; a' mely vakmerõ mondás. Ertik talám a' közönséges keresztyén Anyaszentegyházat? Igy cirkalmazza az dolgot *Kalauz*. Ha ugy, tehát ebben a' bíróságban réßz vésznek, nem tsak a' Pápa, nem tsak a' Püspökök, nem tsak a' Cardinálok, hanem minden keresztyenek, valakik az Anyaszentégyháznak tagjai: mert nem tsak azok tészik a' közönséges Anyaszentegyházat. De nem gondolom, hogy a' szûrös gubás embereket itt ezaránt bíróvá tegyék. Hogy be sumállyam a' dolgot, mi ugyan a' keresztyén Anyaszentégyháznak itéletit meg betûllyük az û határában: de nagyobnak bátûllyük az Istennek itélletit, mellyet a' Szent Irásban a' Hit dolgárúl minékünk ki jelentett.

Fol. 649.

Sess. 1. pag. 15.

Ut Supra.

TIZEN-NYOLCZA-DIK RÉSZ.

A' Vallásnak Reformatiojárúl.

KERDES. *Mitsoda a' Reformatio?*

F. Semmi nem egyéb hanem az igaz keresztyéni tudománynak-s-vallásnak a' sok égyszer-is máskor-is ahóz ragasztatott és adattatott babonás és haszontalan emberi találmányoktúl, mint meg-annyi polyvátúl való meg-tisztétása, elébbeni szinében és fényességében való állatása.

K. A' Reformatio nem kohol tehát Uj valláſt; s' nem-is emel valami uj Eccleſiát a' melly annak elõtte sohul és soha nem vólt vólna?

F. Bezzeg nem: hanem a' vallásbéli fogyatkozásokat *èmendállya*, és az Istennek Házát melly az Ecclesia tisztogattya a' vesztegetéseknek és emberi találmányoknak kûlõmb-kûlõmb fele gazzaitúl. A' mint hogy *Ezechias* az ô Testamentumban az Ur házát meg-tisztétván; *Christus Urunk* az Ujban az vévõket és adókat abból ki-hajtván, azzal uj Templomot ném tsinálának, hanem tsak az ellebbenit állatták az Isten akarattya szerént való jó rendben.

2. Chron. 29. v. 16. Jo. h. 2. 15

K. Hát a' keresztyéni vallás abban az ô tisztaságában mellyben Christus Urunktúl ki-adattatot és a' sent Apostoloktúl praedikáltatot, mindenvestegetés nélkûl meg-maradotté?

F. Nem: Ugyan-is mint *Egesippus* mondgya, kit *Eusebius*-is emlét, nem sókáig maradott éppen és szûzẽ az Anya-

Lib. 4. Hist. Eccl. C. 21.

az Anyaszentégyház: hanem ottan hogy az Apostolok serege, és az időbéli férfiak a' kik Urunk szájából vötték a' tudományt, ki-múltanak, mint egy puszta házban bé-tódúlt a' hamis tudományoknak tévelygése.

K. Hát a' Római Ecclesia, meg-tartotta é ollyan éppen és tisztán a' keresztyéni és Apostoli valláſt, hogy a' Hit dolgában semmi reformatio nelkül nem szükölködnek?

F. Felette ditsekedik azzal a' Római Anyaház: de ellenkezőt mutatnak. 1. Az érzékenységgel meg-tapasztaltatot dolog: mert *sok dolgokban* szemtül szemben ellenkezőt tanét, vall, és hiszen a' régi szent Apostoli tudománnyal; Sokakot ismét ki-átkozásnak büntetése alatt Apostoli hitnek ágazattyának tartlenni, a' mellyeket az Apostolok és a' régi keresztyének annak nem tártottanak és nem vallottanak. 2. A' Papistaságban a' *Reformatio* előtt élő és lévő sok tudósemberek: kik mind szóval, mind irásokkal tudománt tőttenek a' Római Ecclesiának meg-veszet vóltárul, nem tsak az erkölcsökre, hanem a' hitre tartozó dolgokban-is. 3. A' Keresztyén kösségnek lelki ismeretiben arrúl való meg győzettetése. Innet lőtt hogy a' Hatalmas rendek eszekben vévén a' sok fogyatkozást nem tsak kévánták a' *Reformati*-ot, hanem ugyan szorgalmaztatták érette a' Római Pápát. Hogy többet ne emlitsünk, 1564-ben a' Felséges Ferdinand Császár követi által a' Tridentomi gyülést valóban szorgalmatoztatta, hogy a' Magyaroknak meg-engedtessék két szin alatt az Ur-Vatsoráját venni: mivel látta az egy szin alatt való ki-osztogatást mind Christus Urunk

Vide sup. Cap. 16.

Vide Catalog. Testium verit. Gabriel. Povelum in Præfat. Disput. ad Academ. Oxonienſ. de Anti-Christo, & ejus Eccl.

Refert Nicolaus Istvanfilib. 21 pag. 436. Ioh. Sambucus in Ap

runk szerzése, mind a' régi elődedi Ecclésiának *praxis*a ellen volónak lenni. Meg-is lűn ez a' Magyaroknak engedve. *a* Sőt Bétsben-is a' *Sz. István* Templomában *Orban Gurcenſis* Püspők által *publicaltaték*, hogy azoknak a' kik két szín alatt kivánnák az Ur vatsorsját vēni, igy adnák nékiek a' Papok. *b* 4. Eönnön magoknak né mely jóbb lelki ismeretű Római Püspőköknek a' valláſbéli fogyatkozásrúl való tudomány tételek és a' *Reformatio*ra való szandékoskodások. Csak Hatodik *Adorján* Pápát emlétem, ki 1523-ben követét botsáván a' *Norimbergabā* ősze gyült Német Országi *Status*okhoz több dolgok közőt *inſtructio*jábā ezt adá a' követnek hogy meg mondaná a' *Status*oknak: *Se quidem non ignorare nec omninò diſſimulare poſſe quin quod ſcriptura dicat verū ſit; nempe à ſacerdotibus populi iniquitatis originem ſcaturire, & jam àmultis annis multa vitia Romæ graſſari, & ab ipſo capite Pontificio malum diffluere in membra inferiora, in primates & proceres Eccleſiæ: ſed ſe in poſterum operam daturum ut Roma primo omnium ſeriò corrigatur, ab eoq; remedium cujus mali, cujʳ cauſa fuiſſet, petatur.*

K. Ha senki sem idejét, sem Urát nem adhattya a' mikor es ki által kezdet volna a' Római Ecclesia el-hanyatlani az igaz Apostoli tudománytul: Azert mind é mai napig éppen meg-tartotta a' Római Ecclesia az igaz keresztyéni és Apostoli valláſt; nem-is szükölködik a' Hit dolgában reformatio nelkül.

F. Valamely dolognak valóságának meg próbálasárá nem szükség annak kezdetinek vagy eredetinek pertzentéset tudakozni: mert a' természetben-is sok dolgok vadnak ollyak mellyeknek kezdete vagy

pendic. ter. Hung. apud Bonf. pag. 779.

a Istvánfi l. 22. pag. 451 notat.

b Oſiand. Cent. 10. Hiſt. Ecc. pag. 790. refert.

Pezelius. Mellif. Hiſtoric. pag. 425. & Platina in Adriani vita.

eredete meg-taposztolhatatlan; hanem idővel a' nevekedéssel mutattyák-ki magokat. A' kertész sem visgálodik azō, mikor kezdett a' tsalán és dudva a' kertben fogonodni; elég az hogy el fogta a' kertet a' tövis; az az ō dolga hogy ki-szagassa onnat. Ha azért meg nē határozhatná-is, szempillantását méllyben a' Római Ecclesiá el kezdet hanyatlani az igaz Apostoli tudománytúl, elég az hogy be-tsúszot a' tévelygés mélly maga magát idővel eléggé ki-mutatta. Nē-is tsuda ha annak pertzentését tővel ember nem illetheti, mert
Math. 13. ℣ 25. Urunk mondotta-ként éjjel (az az alattomban) mikor az emberek alunnának jött el az *inimicus homo*, akkor hintette a' tiszta buzá közzé a' konkolt. *Szent Pál*
2. Tessa. 2. ℣. 7. is titkos és alattomban-be tuszott dolognak mondgya azt lenni. De haugyan üzni füzni akarnók a' dolgot, mind Urát mind idejét adhatnók sok tévelgéseknek, és babonás emberi találmányoknak, mellyekkel egyszer-is mászor-is a' Római Ecclesia megvesztegette a' régi Szent Apostoli valláſt. Láſd alább *lib. 2. Cap. 39*

K. Kit illet a' vallásnak Reformatio-*ja?*

F. Mivel Isten a' Magistratusokat tötte az ō két Táblán lévō Törvényének óltalmazojának, mindenneknek előtte ō nekik áll tisztekbē a' vallásnak tisztaságára gōdot viselni, és azt a' bé-tsúszott tévélygésektúl és vesztegetésektúl meg-tisztogatni. Ezt mivelték Sidó országban a' régi Szent Királyok *Asa, Josaphat, Ezekhias*. Ezeknek nyomdókat követték a' néhai
Vide Polanum in Synt. lib. 9. c. 1° fol 577.
2. Cron. 14. & 17. kereszttyén Császárok; a' Nagy *Constantinus*, a' Nagyob és kissebbik *Theodosius* és *Martianus*: kik derék *Concilio*-okat gyüjtöttenek ōszve a' vallásban lövō veszekedéseknek

seknek el-igazétására és a' bé-tsúszot tévelygéseknek ki gyomlálására. Ha penig, a' *Magistratusok* tiszteket nem tészik az Egyházi elō-járóknak kell mind magokát, mind másokat fel-serkenteni. Ha ezek-is ugyan tsak alusznak, és fel-serkenni nem akarnak, tiszti minden magános kereszтyén embernek, mind magát a' tévélygestúl meg óvni, mind másokat affélől meginteni.

K. *Hát az ezer ötszáz tizen-hétben kezdetett nagy* Reformatio-*nak kiisoda vólt Authora?*

F. Fō-képpen ōnnōn maga az Isten; eszközképpen pedig a' Bóldog emlekezetú *Luther Márton Doctor*.

K. *Mitsoda indéttotta ötet arra?*

F. Kétségnélkúl belsō képpen az Istennek lelke: ki meg-akarván könyörúlni az ō lelki Babyllonban nyomorgó népén, azt az edényét választa magának ki által mint egy Záſzlót emelte tse, és szabadságot ki áltatna a' tévelygésnek lántzaival meg-kötte tet fog- Apo. 13. 4.
lyoknak a' fogságból való ki jövetelre. Alkalmatosság szerént penig ok volt erre, *Tetzélius* Barátnak Német országban a' Tizedik *Leo* Papa bútsu levelével való szemtelen kereskedése és kalmárkodása: kinek füstös árúnak olly nagy erōt tulajdonét vala, hogy valaki azt pénzen meg vennéje nem volna olly nagy latorság, mellynek menten botsánattyát nem nyerné. A zt-is kiáltya vala a' szemtelen *Judas* Barát hogy tsak ki ne szánnya penzét attúl az óldozó levéltúl annak erejével Apjának, annyának, rokonának lelkét a' *Purgatoriumbúl* ki szabadéthattya, ottā mindgyárt mihelt

a' perselybẽ, (mert azt szokot vólt ki-rakatni a' Templomok eleiben) vetett pénz meg-pendűl. Látván *Luther* ez szemtelen *Simon Magusi* kereskedéſt, kezdé inteni a' kerſztтyén kőſſéget, hogy annak a' *Sirenes*nek mézes szavának válogatás nélkűl hitelt ne adnának. Végtére *Disputatiora* kele a' dolog *Luther* és *Tetzelius* kőzt: amaz ellene ira az *Indulgentia*nak; ez párttyát fogá: és egy nyittaték út Istennek bőlts tetzéſébűl a' derék *reformatio*-ra.

Kalauz. fol. 391.

K. Ha tsak az irégség és negédség vitte Luthert arra, mivel a' Pápa nem ő reá és az ő Rendén való Auguſtianus *Barátokra (mint az előt szokta vala) hanem a'* Dominicanuſokra *bizá az* Indulgentiák *hirdetését, és a' Szent Péter Templomára való alamiſna szedéſt. Látván azért hogy az erſzént el-vonták orrárúl az* Indulgenti-*ák ellen kezde kramſalni.*

Inactis Lutheri Anni. 1517.

F. Cochlæuſſal így kanáloz Kalauz: de *Thuanus* emlekezetes Pápiſta *Hiſtoricus* más lével adgya azt fel; mas okát s' alkalmtoſſágát adgya a' *Reformatio*nak kezdetinek; azt tudni-illik, a' mellyet mi fellyéb említettűnk: *Peccatum* (inquit) *in ſacris muneribus diſpenſandis admiſſum Leo X. Pontifex mox longè graviore cumulavit. Nam cum alioquin ad omnem licentiam ſponte ſua ferretur, Laurentii Pucci Cardinalis hominis turbidi impulſu, ut pecuniam ad immenſos ſumtus undiq; corrogaret, miſſis per omnia orbis Chriſtiani regna diplomatib⁹, omnẽ delictorum expiationem ac vitam æternam pollicitus eſt, conſtituto pretio quod quis q; pro peccati gravitate dependeret, in eam q; rem per provincias, quæſtores & æraria ordinavit, quibus additi præcones, qui tanti beneficii magnitudinẽ apud populum com-*

lum commẽdarent & orationibus artificiosè compoſitis, propoſitis q; palam libellis rei efficatiã inmoderatè extollerent, quod licentioſe à Pontificiis miniſtris paſſim, at q; in Germania præcipuè fiebat, ubi qui redimendam pecuniam Romæ à Pontifice conduxerant, per luſtra & popinas quotidie ſine pudore in aleæ luſum, uſus q; turpiſſimos poteſtatem extrahendi animas defunctorum ex igne expiatorio profundebant. Tunc exortus Martinus Lutherus Auguſtianus Wittembergenſis in Saxonia theologiam profeſſus, qui refutatis primùm, mox dãnatis præconum concionibus, eò poſtremùm devenit ut ipſam Pontificis poteſtatem, quam ſibi per illa diplomata arrogabat, in dubium vocaret, ac tandem ad doctrinæ examen, quam ſucceſſu temporis labefactatã dicebat, creſcentibus per contentionem animis deſcendebat. Igy *réferallya* azt a' megłőtt dolgot, a' meg-emlétet *Thuanus Hiſtoricus* a' *Pariſi* méltóſágos Tanátsnak néhai *præſeſſe*. Azon nyomon és úton *Gregorius Caſſander* az ő idejében a' Pápiſtaſágban igen nevezétes tudós fő ember: *Accuſandi ſunt noſtri Pontifices qui inani titulo inflati eo q; ad dominatũ abutentes, hominibus non malis huic Eccleſiaſtico ordini detrahendi, & ab eo deficiendi occaſionem dederunt.* Meg tetſzik ezekbűl, hogy nem a' *Luther Marton* ördögi kevélſége (mint *Kalauz* vádollya) hanem a' Római Pápák telhétetlen főſvenſége, azoknak fel puffadott negédſége, a' lelki-iſmereten való el-ſzenvedhetetlen uralkodáſa, a' vallásban való ſok fogyatkozáſoknak tűzzel vaſſal való állatáſa, adott alkalmatoſſágot mind a' veſzekedéſre, mind a' ſzakadáſra. Hallyuk erről Caſſandernek bőveb *declaratio*-jat: *Non negarim multos initio pio ſtudio ad acriorèm reprehenſionẽ quorundã abuſuum manifeſto-*

Lib. 1. Hiſt.

Conſult. Artic. 14.

Folio 391.

Artic. 7. de Eccleſia.

nifestorum impulsos fuisse & praecipuã causam hujus calamitatis & distractionis Ecclesiæ illis assignandam, qui inani quodam fastu Ecclesiasticæ potestatis inflati, rectè & modestè admonentes, fastidiosè & superbè contemserunt & repulerunt. Quare nullam in Ecclesia firmam pacem puto sperandã nisi ab iis initium fiat, qui distractionis occasionẽ dederunt, hoc est ut ij qui Ecclesiasticæ gubernationi præsunt de nimio rigore aliquid remittãt, ut Ecclesiæ paci aliquid cõcedant, ac multorum piorum votis ac monitis obsequentes manifestos abusus ad regulam divinarum literarum & veterũ Ecclesiæ à qua deflexerunt, corrigant.

Præfat. 1. Tom' oper.

K. *Lám Luther az ô tanétásának kézdetirûl szólván azt irja, hogy veletlenûl akada ebben a' versengésben és készvólt magát a' Pápa itélletére hagyni, tsak az ô bajnoki határokban tartották vólna magokat: Azert nem Isten indétasából sôt inkább lelki ismereti ellen kezdett á* Reformatiohoz ?

F. Meg-nyugott lelki-ismérettel vólt abbã Luther hogy á' mit az *Indulgenti*-ák ellen tanétot, azt minda Szent Irás szerént tánétotta: noha még akkor egy elein nem gondolta hogy az által a' vetélkedés által nyittassék út és ajtó a' deték *Reformatio*ra. A' melly munkában hogy Isten Keze forgot légyen az *eventus* meg-mutatta, maga-is *Luther* annak-utanna meg-ismérte, mikoron ezt irja: *Nunc frustra quæruntur consilia, frustra coguntur studia, Dominus evigilavit, & stat ad judicandum Populos.* Hogy penig elcîte bajnokinak mód nélkûl valóságok miatt a' Pápára *Apellált*, nem tsuda: holot mint keteszтyén ember a' szeretetnek *regula*ja szerént itél vala a' Pápárúl, gondolván azt, hogy a'

Præfat. ut supra.

Pápá

Papa ki az kereszttyen Anyaszentégyháznak fejének magát lenni tartya vala, azoknak az *Indulgentia*kkal kereskedõ Barátoknak szemtelenségeket, és a' határõ kivûl való lépéseket meg-zabolázza; holott õnnõn magábã a' Pápák tõrvényirûl irott könyvbẽ affélek nek abbéli magok viselések kárhoztattatik. Bizván azért jó ügyéhez, azert *Appellált* a' Pápára. Hallyuk erre Luthert õnnõn magat: *Cum Anno 1517. Indulgentiæ in his regionibus venderentur (promulgarentur volui dicere) turpissimo quæstu, ego tum eram Concionator, juvenis (ut dicitur) Doctor theologiæ, & cœpi dissuadere populis, & eos dehortari, ne Indulgentiarum clamoribus aurem præberent, habere eos meliora quæ facerent. Et in iis certus mihi videbar me habiturum patronum Papam, cujus fiduciâ tum fortiter nitebar, qui in suis decretis clarissimè damnat quæstorum (ita vocant Indulgentiarios prædicatores) immodestiam.*

Præfat. eadem.

K. *Ha maga meg-vallya Luther, a' mikor 1519 ben Ecciussal Lipsiábã vetélkednék. Nõ propter Deum cœpta est hæres, nec propter Deum finietur. Nem Istenert kezdetett ez a' dolog, és Istenért sem végezõdik-el. A' honnét meg-tetzik hogy nem Isten indétasából fogot á* Reformatiohoz.

Kalauz. fol. 404.

F. Az az egész *Disputatio*, annak rendi, szórul szóra bé vagyon irva a' *Luther* könyveibẽ; *a* de se tenyere se talpa annak a' mondásnak ott nem találtatik. De *Emserus*sal és *Cochleus*sal bizonyét *Kalauz*: tudni-illik Luthernek meg-eskütt ellenségivel, kik ha lehetet volna a' mennyet és fõldet *Lutherre* és a' tõbb kereszтyén Doctorinkra fordétották vólna. Ha penig valamit ollyat mondott, valóba a' nyaka kõziben illet *Ec-*

a Tom. 1 oper. folio. mihi. 243.

cius

cius-nak, aki az *Indulgentia*-kat nem Istenért, hanem a' maga hasi kedvéért (mivel Rómából a' Pápától derék igirétekkel táplaltatik vala) *Luther* ellē óltalmazzavala. Hogy penig Luther *serió* és lelki-ismeretből agálná a' dolgot, hallyuk magát rúla: *Non eram ita glacies* (cum esset Papista) *& frigus ipsum in defendendo Papatu sicut fuit Eccius & sui similes qui mihi verius propter ventrem suum Papam defendere videbantur, quàm quòd seriò rem agerent. Imó ridere mihi Papam adhuc hodie videntur velut Epicurei. Ego serió rem agebam, ut qui diem extremum horribiliter timui, & tamen salvus fieri ex intimis medullis cupiebam.* Præfat. ut supra.

K. Egy néhany helyen irjá Luther, hogy maga sem hiszi a' mit tanét. Es noha míg Pápista vólt mindenekben alhatatosson vallotta a' Pápista tudományat, de most immár nem hihet; Azert lelki-ismereti ellen fogot a' Reformatiohoz? Kalauz.ut supra.

F. Holott irja azt *Luther? Kalauz allegal. ex Tom. 5. Oper. Lut. Commentar. ad Galatas* fol. 374. de a' *Luther* szavait, szokása szerént, mind tsonkán (*Conferallya* a' kinek tetszik a' *Luther textus*at a' *Kalauz allegatio*val) hozza-elő, mind penig hamis értélemre tsigázza. A' meg-emlétet helyen a' Pápistáknak abbéli tévelygéseket tapogattya *Luther*, kik a' Chistusrúl ugy vélekednek mint valami uj s Mosesnél fellyeb való Tōrvény ki-adó felől: holott a' Christus tulajdonképpen nem tōrvényt, hanē Evangeliomot hozott e' világra. Azt irja *Luther*, hogy az a' hamis vélekedés gyermekségétűl fogva annyéra elméjéhez ragadot vólt ō nékia' Pápistaságban, hogy meg-térése utánna-is nehezen tō-

lülhette-ki oñét; nehéz vólt ellenkezōt hinni. Nemis tsuda, mert nem kitsén' dolog embernek gyermekségétűl fogva valamihez szokni, és élemedett korában attúl magát el-szoktatni.

K. Abban a' munkában rettenetes habzó elmével vólt Luther: mert nē egyszer irja, hogy gyakran rémúlt szive resketett, mikor eszében jútot menyi sōk lélek vész-elō miatta, menyi Barát és Apátza szégi hitit: Azért lelki-ismereti ellen forgatta minden dolgát. Kalauz ut supra.

F. Hogy ezt *Kalauz Luthernek* fejére rakhassa, *allegal ex Tom. 2. Oper. fol. mihi 244.* de ha ki az Irónak tzéllyát jól meg-fontollya, ottan eszében vészi hogy *Kalauz*nak *calumnia* minden dolga. Ugyan-is a' bé-hozott helyen *Luther* ír az ō *Agustinus* rendén való Barát társainak, kik az ōClastrōokb āa' *lassu miset* el tōrleni kezdették vala. De mivel a' Sátán, a' test, és a' világ annak a' sok idōknek szokása miatt meg-mohosodott *caremonia*nak félben való hagyásáért, nem gyenge fal tōrō kosokkal ostromolhattyák vala azoknak hiteket és álhatatosságokat; ehez képest abban az irásban szándéka az, hogy azokot azok ellen az eleveel-látot nyilák és késértetek ellen meg-erōssétse és meg-bátorittsa; még penig a' maga példájával: ki-is kiválképpen eleinte az ō ügyének, a' testnek, és e' világnak sugallása miatt nehéz késérteteket szenyvedett. Hogy e' légyen tzéllya *Luthernek* a' meg emlétet hellyen, meg-tetszik a' maga irásából; noha hosszabkább de nem sajnálom a' Tanúlók kedvéért le-irni: *Significatum est mihi fratres charissimi & literis & verbis amicorum, cœpisse vos primos omnium in vestra congregati-* Missa privata

one abusum illum missarum, quas vocant, abrogare. Quæ res etsi gaudio non mediocri me affecit, ut qui hoc argumento cognoscam, non esse in vobis verbum Christi ociosum, tamen ut nihil satis habet pia charitas, mixto timore solicitari cœpi, ne fortè non omnes pari constãtia & libera conscientia arduam hanc rem tentetis. Ut enim omittã quæ in dies moliuntur Pontifices idolorum & sacerdotes Baal ad terrendos infirmos fide, dum alius erigit fœdas indulgentiarum bullas, & Fraternitatum ludibria, alius sacerdotes conjugatos captivat, alius alia monstra parit, nullus autem nõ pessima alit. Quid hoc putabitis fore, quod præ omnib⁹ hominibus in mundo pessimè estis audituri, ut qui omnia, tam pauci divina & humana ausi sitis innovare? Quæ sacrilegia? Quæ flagitia? quæ scelera nõ jactabunt in vos, etiam ii qui sibi & aliis graves, prudentes, piiq; videntur? Magnum est certe tot seculorũ consuetudini, tãtæ multitudinis sensui, tantorũq; authoritati reluctari, & eorum murmura, opprobria, judicia surdis auribus præterire, & quandam invictam scillam his latrantib⁹ procellis, ventis non aliquãdo quieturis objectare. Si estis ædificati super firmã petram, sat scio, frustra flaturos hos ventos, frustra impetum facturа hæc flumina, quod si super arenam statis, quanta vobis, obsecro impendet ruina? Accedit ad hæc, quod ego quotidie in me ipso experior, quàm difficilè sic conscientiam longo impietatis usu vexatam, ad sanam pietatis sententiam revocarè, & infirmitatẽ ejus sanare. Quot rogo medicamentis, quam robusta resina Galad, quam potentibus & evidentib⁹ scripturis meam ipsius conscientiã vix dũ stabilivi, ut auderẽ unus cõtradicere Papæ, & credere eũ esse Antichristũ, Episcopos esse ejus Apostolos, Academias esse ejus lupanaria. Quoties mihi palpitavit cor tremulũ, reprehendẽs objecit

objecit eorum fortissimum & unicum argumentum: Tu solus sapis? Totne errant universi? Tãta secula ignoraverũt? Quid si tu erres, & tot tecũ in errorem trahas æternaliter damnandos! Et tandem (itt vala már a' bökkenôjea' mit el-hagyott Kalauz) confirmavit me verbis suis certis & fidelibus Christus, ut jam nec tremat, nec palpet, sed insultet cor meum his Papisticis argumentis, non aliter quàm tutissimum littus minaces & tumidas, procellas ridet. Ládd Kegyes Olvasó! melytsonkán, bonkán; mely meg-veſztegetve ſzoktáka' Pápiſta Doctorok az Authorokat Allegálni.

K. Luther semmiben nem vólt álhatatos, hanem hol egy felé hol más felé kapot: midôn három Sácramentomokat monda lenni, azt tsak pro tempore ideig való tudományának nevezé, Azert, &c. Kalauz ut supra.

F. Hogy Luthert az alól a' Calumnia alól fel ſzabadétsuk, értsük meg elôſzôr ſzavait, mellyekbôl azt merétik. Igy ir lib. de Captivit. Babylonica. Tom. 2. Oper. folio mihi 65. Principio neganda mihi sunt septem Sacramẽta, & tantum tria pro tempore ponenda, Baptismus, pœnitentia, panis; & hæc omnia esse per Romanam curiam nobis in miserabilem captivitatẽ ducta, Ecclesiamq; sua tota libertate spoliatam. Quamquam si usu scripturæ lõqui velimus, non nisi unum Sacramentum habeam, & tria signa Sacramentalia. Ha ki ezekben az igékben ſzemeſſebben bé teként, meg-láthattya, hogy Luther a' Sacramentomrúl ſzólván, meg-kûlômbôzteti a' Sacramentomnak valóſágát a' Sacramentomi jélektûl. Igazán mondgya, hogy tsak egy a' Sacramentom annak valóſágára nézve, mely a' Chriſtus minden ô jó tétemenyivel és igeretivel edgyütt. A' Sacramentomi jelek penig, a' Saermentomnak

igéjét, most *tulajdonképpen*, most *tulajdonétásképpen*; most *tágassabb*, most *sorossabb* értelemben vévén, vagy többek vagy kevessebbek lehetnek. Igy *Luther* midőn három *Sacramentomokat* nevez, mellyek közzé számallya a' *pœnitentiat*-is némely hasonlatosságra nézve, mellyel közelét a' tulájdon-képpen való *Sacramentomokhoz*, a' *Sacramentom*nak nevezetit *szélesseb* jegyzésben vészi: mert *tulajdonképpen* és *sorosban* szólván, nem ismért többet két *Sacramentomoknál*, mely a' kereszteség és az Ur-Vatsorája. Lássad *Luther*nek ebbéli nyilván való *sententiaját* Tom. 2. Oper. fol. 88.

K. *Ulemburgius, Justus Calvinus, Fevardentius, és sokan egyebek Luthernek tulajdon irásából eme' sókat hozzák elő*: Istam cogitationem nunquam ex animo deponere possum: Optarem hanc meo causam nunquam cœpisse; *kivánnám*, egyem, *hasoha ezt a' viszálkodást nem támosztottam vólna?*

F. Afféle szókot nem azért ejtet, mint ha tanétását, vagy szégyenlette, vagy meg-bánta vólna: hanem fájt a' lelke rajta, hogya' tiszta tudomány megvesztegetettvén, *reformatio*ra jutott az *Ecclesia*nak állapattya; és hogy nem azok kezdették a' *reformatiót*, a' kik kűlső-képpen-is hatalommal és méltosággal fel vóltanak ruháztatva. Egyéb aránt mely kész vólt vólna Tudományát életével-is (ha Istennek úgy tetszet vólna) meg-petsételni, meg-tetszik im ez szavaibúl: *Fœlix illa dies, fœlix illa mors, cum gaudio & summa gratitudine Deo referenda, si quãdo fiat ut in ista causa me apprehendat, & perdat. Sed aliis des hujus nominis honorẽ, & dignum quærit ista causa martyrem: ego peccatis meis alia meritus sum.* K. Hát

Tom. 2. oper. fol. mihi 86.

K. Hát a' több Reformator Doctorok felől mitsoda itéletben vólt Kalauz?

F. Hogy *Melanctont Carolstadiust Oecolampadiust*, (kiket-is bé-hoz) ne emletsük, *Calvinusban* és *Bezában* ütközik, azokat-is hasonló lúggal szapullya *Calvin*, egyẽ, és Béza *magok felől azt irják, hogy ők az Istẽ igéjéttsak fel-forgattyák; és mint a' dög nem repülhet, ugy nem hihetik ők-is a' mit Isten meg-jelentet.* Erre penig citallya Cálvinusnak irását *Comment. in Joh. 6. v. 41.* de szokása szerént mind tsonkán sokat el-hagyva *citallya* (lásd-meg Kegyes Olváso a' *Textust*) mind penig hamis értelemre tsigázza. A' vakondaknál vakabb a ki nem láttya mi légyen ottа' helyen *Calvinus*nak értelme: tudni-illik meg-mutatni, hogy a' testnek bőltsesége miat fel-puffat, és a' meg-veszett természeti okosságnak nyomdokát követő embereknek, a' Christus és az ő tudománya nem egyéb, hannem tsak tusság és botránkozás. Mely igaz légyen penig ez már régen meg-mondotta Sz. Pál. *1. Cor. 1. 23. 1. Cor. 2. 14.* Ugyan azon értelme *Bezának Confess. citat. Cap. 4. Artic. 5. pagina mihi 23.* hogy ha nem tsonkán (mint *Rhapsodus Kalauz*) hanẽ egészlén és éppen hozattattak elő szavai. Summa szerént tsak azt akarják tanétani, hogy az emberek a' Szent Léleknek meg-világosító kegyelme nélkűl szintén olly vakok a' lelki dolgokban, mint a' baglyok a' déli világosságban. Ha ki penig ezt tagadgya, a' vakondaknál maga vákabb.

Fol. 406.

*K. De mitsoda elő-menetele vólt az 1517-ben kezdetet Reformation*ak?

F. Isten áldásából boldog: mert *Luther* által mint

egy záſzlót emeltetvén Iſtē, nem tsak Német Orſzágban, hanē más Orſzágokban-is mind az egyházi, mind a' világi emberek megeſzmélvén magokat, a' *Reformatio*nak mind el-kezdōi, mind ſegédi és elō-mōzdétói vóltanak.

K. Hogy tōbb Nemzeteket és Orſzágokat el-hadgyunk, a'mi Orſzágunkban kik vóltanak az elsō egyházi Reformatorok.

F. Valóban káros és ſzánakodáſra méltó dolog, hogy más egyéb nemzeteknek példajok ſzerént, errūl tellyes *hiſtoria* nem irattatott, hogy lōt vólna ōrōkké való emlekezetūl a' maradekoknál. A' bóldog ēlekezetū *Katona Gelei Iſtvā* az Erdélyi *Reform.* Eccleſiáknak néhai érdemes Pūſpōke ezeket ſzámlállya, s illyē rendel *in Præf. Præconii*: mely *Catalogust* le-irni nē reſtellém, nem-is ſzégyenlem. Rendel igy kōvetkeznek: *Gálſzetsi István, Ciriacus Márton Lōtsei,* ki mindeneknek elōtte Magyar Orſzágbúl Lutherhez ment Wittembergábā tanulni, *Linci Dienes, Budai Boldiſar, Utlimannus János ugyan Budai, Criſtianus Lanius, Szalai Mihaly, Dévai Máthe, Debreceni György, Simon Tranſylvanus, Csuda Demeter, Ovari Imre, Thuri Lukács, Farkas Andras, Tornai Ferentz, Antal János, Szerentsi Benedek, Kopátsi István és Sztárai Mihály,* (ezek reformálák a' Hegyek alatt Sátor-allya Ujhelyt, és a' néhai nagy emlekezetū Prinyi Péter Urat) *Szilváſi Mihály, Batizi András és Dévai Máthe,* (ezek reformálák Drágfi Gáſpárt) Debrecent reformálá *Bálint Pap, kit Tōrōk Bálint Páparúl alá hozott vala.* Beregſzázt *Radán Balás, ki ugyan ott martyrōſságot ſenvedett, Derecskei Demeter. Kálmántsai Márton,*

(ez refor-

(ez reformálá Petrovicz Pétert Munkáts várában) *Oſztorai Imre.* Illyen Reformatorok voltanak *Dobai András, Batizi Demeter, Gálſétsi Thamás, Abádi Benedek, Székely István, Huſsár Gál, Mohi Ferentcz,* &c. Ezek és ezekhez haſonló Iſtenes Tanétók által hozá-bé Iſten a' mi ſzegény Nēzetūnkben az Evangeliōnak világát. Hogy azért a' tudománnyal eggyūt a' jó egyházi rend és fenyitéki-is fel-állattatnék és meg-tartatnék, elſō Synat tartaték *Erdōdōn* 1545-ben 20. *Septemb.* mellyben ſzāſzerént huſzon kilencz *Reformator* Tanétók vóltanak jelen, ugy mint. *1. Kopátsi István, 2. Székely Bálas, 3. Calotsai János, 4. Thordai Demeter, 5. Batizi András, 6. Bōrvei Bernáth, 7. Csúri Jakab, 8. Vátzi Gergely, 9. Babóltsai István,* 10. *Gyulai Mihály,* 11. *Báts-mezei Janos,* 12. *Iloſvai Balás,* 13. *Etsedi János,* 14. *Czeglédi Ambrus,* 15. *Batizi Domokos,* 16. *Fel-némethi Máthé,* 17. *Csehi Mihály,* 18. *Berkeſzi Kelemē,* 19. *Dévai Miklós,* 20. *Huſsti Thamás,* 21. *Egri Péter.* 22. *Déſi Márton,* 23. *Szakáts Janos,* 24. *Mohi Ferentz,* 25. *Debreceni Mihály,* 26. *Kaſzoni János,* 27. *Szadai Domokos,* 28. *Miskoltsi János,* 29. *Batizi Lōrincz.* Ebben a' Synatban 12. *Articuluſok* irattattának. 1. Az Iſtennrūl. 2. A' kōzben-járórúl. 3. A' meg igazúláſrúl. 4. A' Hitrūl. 5. A' jó tselekedetekrūl. 6. A' *Sacramentomok*rúl. 7. A' *Sacramentom*nak bōtsūlletirūl. 8. A' gyónáſrúl. 9. A' kereſztyéni ſzabadſágrúl. 10. Az Anyaſzentegyháznak fejérūl és abban való rendrūl. 11-ben okát adgyák a' miért el-ſzakadtana k a' Pápátúl. 12-ben bé-rekeſztik az *Articuluſo*kat ezt mondván: *in reliqüs fidei articulis conſentimus cum Eccleſia vera, ſicut patet in Confeſſione fidei Auguſtæ ex-*

hibita

hibita Carolo V. Masodik Synat lűn *Tornán* 1549-ben: a' holot tizẽ harom *Articulo*sok végeztetének az egyházi szemellyeknek életekről, erkölcsökről, és öltözetekről. Ugyan ott másodszor 1550-ben más Synat tartaték, mellyben 19. *Canon*ok irattatának, mellyek szerént a' Püspökök, és Espereſtek *procedalnanak* az Eccleſiaknak *viſitálásá*ban. Harmadik Synat lűn *Beregszászban* 1552-ben. *1. Decemb.* a' holott. 1. Az Ur-Vatsórájáról való vallástétel viszont meg-erősíteték. 2. A' fülbe-sugó gyonás meg-vetteték. 3. A' Tanétoknak két dologban rend szabadtaték. 1. Mint kellene magokat viselni a' háládatlã-fizetést meg nem adó hallgatókhoz. 2. Hogy a' holott az Oltárok ki-hányattattak ujjak ne csináltassanak; a' holott penig erősza-kos-képpen meg-tartatnak, szabad légyen a' Prædikátoroknak azokról az Ur-Vatsoráját ki-szolgáltatni, tsak a' tudományt tartsak-meg. Itt jelẽ valának. 1. *Kálmántsi Márton.* 2. *Radán Bálás* 3. *Tólnai Bálás.* 4. *Batizi Mihály.* 5. *Batsi Kelemen.* 6. *Csuzi Lőrincz.* 7. *Kállai Lukács.* 8. *Tutaſi Ferencz.* 9. *Szőlősi Péter.* 10. *Eszéki Balás.* 11. *Szemer Pál.* 12. *Dési Thamás.* 13. *Tsűrei János.* 14. *Dési Bálint* 15 *Pesti Gáspár.* 16. *Pelbartus Beregszászi Schola Meſter.* Negyedik Synat *celebral*taték *Ovárat* 1554-ben, Virág vasárnapja előtt harmad nappal. Itt az *Ovári* prædikátor Püspökségre választaték. Tizenkét kérdések adattatának-ki nagyobb értekezésnek okáért: a' többi között elvégezé a' Synat, hogy az óltároknak a' Templomokból ki hányattatása és le-rontatása, nem az egyházi személyeket, hanem a' Magistrátust illetné, kinek hi-

révei

rivel s' akaratyával kellene annak lenni. Kik voltanak légyen jelen ebben a' Synatban, nincsenek meg-nevezve; hihető hogy azok vagy mindenik; vagy némellyik a' kik a' felső meg-említet Synatokban. Többet egyebet valami bizonyoſt a' Magyar országi Eccleſiáknak *reformatio*járól, alig tudhatunk és nyomozhatunk, részszerént az időnek gonoszsága, részszerént az embereknek ebbéli meg lőtt dologrúl való gondviseletlenségek miatt. Tudgyuk azt hogy 1562-ben az egész *Eger völgye* Nemesség a' több lakosokkal, lovas és gyalog sereggel *Confeſſiot* adának-bé némely derekaſſab hitnek ágázatirúl *Ferdinánd* Császárnak, és fiának *Maximilian* Királlynak. Mellynek alája irának a' *Debreczeni*ek és az ott körűl való Eccleſiák. Annak-utánna nem sok idővel 1567-ben, a' Helvetiai *Confeſſio*t vövék-bé a' Magyar Országi Eccleſiák a' *Debreczeni* közönséges gyűlésben. Es igy, illyen módon, rendel és formán, Istennek meg-köszönhetetlen irgalmasságából, hatola-ki a' mi nemzetünknek nagyobb része a' Pápista tévelygésnek sűrű homályából.

K. Hát a' világi rendek közzúl, kik vóltanak a' mi nemzetünkben a' Reformationak nevezetesb dajkái, segédi, és elő mozditoi?

F. Sok jeles Uri személyek és *Familia*k: kiket nevek és méltóságos tisztek szerént, illyen rendel ád elönkben *Abrahamus Scultetus*ból, egy *Adamus Conczen* nevű Jesuita. Lib. 9. Politic. Cap. 10.

Per Ungariam & Tranſylvaniam Eccleſiarum Reformatarum Nutricii.

Gabriel Bethlen Princeps Transylvaniæ, Partium Regni Hungariæ Dominus Siculorum Comes.

Stephanus Bethlen, Capitaneus Huſztienſis, Præfectus Maramarosſæ.

Franciſcus Rhédei Comes Comitatûs Biharienſis, Capitaneus Varaddienſis.

Franciſcus
Gabriel
Georgius } *Peréni, Comites Abaujvarienſes.*

Stephanus Tôrôk, Comes Hunyadienſis, Hæres & Capitaneus Papenſis.

Georgius Rákoczi, Comes Sároſienſis, Capitaneus Onodienſis, ejus Frater Sigiſmundus Rákoczi.

Franciſcus Battyáni, Comes Comitatûs Sopronienſis.

Nicolaus
Georgius } *Zerényi, Comites Szaladienſes.*

Paulus Nádasdi Comes Caſtriferrei.

Thomas Nádasdi.

Staniszlaus Turzó de Bethlenfalva, Comes Sepuſienſis.

Emericus Turzó Comes Arvenſis.

Petrus de Reva Comes Turocienſis.

Stephani Illyésházi vidua cũ filio Comite Trintsinẽſi.

Petrus Forgáts de Gimes, Lib. B.

Nicolaus Forgáts de Gimes, Lib. B. Capitaneus Szécsénienſis.

Michaël Károlyi, Lib. B.

Stephanus Nyári, Lib. B.

Stephanus Tökölyi, Lib. B. in Késmárck.

Thomas Szétsi, Lib. B. & Filius Georgius Szétsi.

Sigiſmundus Præpoſtvári, Lib. B.

Johan-

Johannes
Stephanus } *Liſztius Lib. B.*

Nicolaus Botskai, Lib. B. in Kövesd.

Franciſcus Bánfi, Lib. B. Stephanus Kakoni, Lib. B.

David Zolyomi, Lib. B. in Székelyhida.

Franciſci Patzót vidua.

Sigiſmundus
Paulus } *Máriási.*

Andreas Kapi.

Stephanus Korlát Capitaneus Szendrôvienſis.

Johannes Bakos in Oſgyán.

Ladiſlaus Barkoczi Vice Comes Comitatûs Zemplenienſ.

Stephanus Petneházi, Comes Szarandienſis, Capitaneus in Jenô.

Wolfangus Kamuthi. Caſpar Petô Capit. Geſztelienſ.

Balthaſar Kováts, Capitaneus Galankienſ.

Thomás Oknai, Capitaneus Szögyenienſis.

Et alii quàm plurimi nobiles Urbium, Civitatumque Cives ſpectatiſſimi Orthodoxi.

Ebből a' Laiſtromból bár tsak azt jegyezd-meg Kegyes Olvasó, mely ſzép elő-menetelt adott vólt a' jó Iſten a' mi édes Nemzetünkben a' *Reformatio*nak. Imé (a' mint hallod és látod) többire minden jeles és nevezetes' Uri *Familia*k, azt bé-vötték vólt; és a' melly Uri ſzemélyek ma a' Római Anyaháznak kebelében vadnak, többire mind azoknak néhai édes elejek *Reformatu*ſok vóltanak. De láſſuk némelly Római *Doctor*ok mivel ótsárollyák ez Iſteni *Reformatio*nak munkáját és annak *progreſſu*ſát.

K. Ha Luther, Calvinus, &c. ſemmi tsudat nem tőttenek, Kalauz fol. 135.

tenek, mellyel hitelt szerzettenek vólna magoknak arrúl, hogy Isten küldötte a' Reformatiora.

F. Nem vólt szükség hogy abbéli hivatallyokat és munkájokat tsuda tétellel meg-erösséts ék. 1. Mert nem valami uj tudományt, vagy Evangeliomot tanétottanak, hanem a' Christus és Apostolok tsudáival meg-erössittetett vallást és tudományt. 2. Mert a' tsudák magokban az Istennek ki jelentett igéjé nélkül, nem elégséges jelek valamely vallásnak vagy tudománynak meg-igazitására. Mert a' Szent Irásnak tanétása szerént, a' Sátán, az Antichristus, a' hamis Proféták-is, nagy jeleket tésznek és tehetnek; azzal mindazáltal nem igazodik-meg tudományok. 3. A' Csudák ö magokban nem elégséges eszközök valamely dolognak el-hivésére. Nemde nem számtalan tsudákat tött Urunk a' Sidók között? mindazonáltal nem hittenek ö nékie, hanem végtére meg-fogták, és kegyetlenül meg-ölték. Ugy gondollyuk, ha ezer s' meg ezer tsudákat tettenek vólna-is *Luther* és *Calvinus*, és mi mostan tehetnénk-is, annyéra elhatott némellyeket a' tévelygésnek ereje, hogy ugyan nem hinnének affelöl; mint ezt *Leonardus Lessius* Jesuita nem homályossan emléti: *Etiam si mille mortuos excitassent, & centena millia claudorum, cæcorũ, paralyticorum curassent, vix satis fuisse ad tantæ rei fidem faciendam.* 4. Mert még a' rend kivül való egy házi szolgáknak szolgálattyokkal sem köttetett mindenkor el-válhatatlan képpen öszve a' Tsuda tétel. Keresztelö Jánost méltán mondhattyuk elsö *Reformator*nak az Uj Testamentomban még-is azt mondgya

Calvinus in Præfat. Institut.

Matth. 24. ℣. 24. 2. Thess. 2. ℣. 9. Apoc. 16. ℣. 14.

Joh. 12. ℣. 37.

2. Thess. 2. ℣. 11. Consultat. quæ fides sit capessenda. p. 75

az Irás

az Irás felöle, hogy semmi tsuda tétellel nem fényeskedett: Söt noha a' Pharisæusok ugyan kétségben és kérdésben hoznák az ö keresztelésre való hatalmát, mind az-on által nem olvassuk, hogy valamely tsuda tétellel szerzett vólna magának hitelt azok elött. De mond *Kalauz: Ha ugy volna-is, hogy Sz. János semmi tsudát nem tselekedett, elég hogy Isten sok tsudákkal hitelessé tötte az ö méltóságát. Mert tsudálatos vólt fogantatása, Apjának hirtelen némulása, születésekor szollása, nenevének választása, sanyaru és szokatlan szent élete, mellyet méltán* continuum miraculum*nak, egy szüntelen tsudának mondhatunk.*

Ioh. 10. 41 Ioh. 1. 25.

Fol. 139.

F. Ezek a' Sz. János körül történt dolgok nem mindeneknek, nem-is az egész kösségnek vóltak tudtára, hanem tsak némely szomszédoknak, *Luc. 1. 65.* és történtenek, minek elötte a' tanétásnak tisztihez fogott vólna. Azt kivánnyák penig *Reformator*inktúl a' Pápisták, hogy külsö látható, mindeneknek tudtára lévö tsudákkal erössétették légyen meg hivatallyokat. Nem-is a' forog kérdésben, mitsoda tsudára való dolgok történtenek Keresztelö Sz. János körül, hanem maga mitsoda tsudákat tselekedett. Elég tsudára méltó dolog vólt az a' mi *Reformator*inkbã-is, hogy ök alá való, el-vettetett sorsu emberek lévén, még-is tsak az egy Isten igéjével annyéra erössek és hatalmasok vóltanak, hogy a' Keresztyén világnak nagy részét magok után vonták; és a' régi meg-mohosodott tévelygést sok ezer embereknek elméjekböl ki-gyomlálták; és a' Római Pápának birodalmát nagy részént le rontották, s' meg etötelenétették.

Ioh. Major. Kihez képest egy Poëta nem ok nélkül versificalt igy *Lutherrûl*:

Vir sine vi ferri, vi verbi, & inermibus armis,
Vir sine re, sine spe eontudit orbis opes.
Lutherus Decimum confecit strage Leonem;
De clavâ noli quærere, penna fuit.

K. Mitsoda Reformatio *az a' mellyre tsak egy pogány Nemzet sem tért, hanem tsak azok a' kik a' Keresztyén nevet viselték az előtt; de a' testnek szabadsága és az Ujságoknak kivánsága el-ragadván őket, el-szakadtanak az előbbi vallástúl. Ellenben penig tsak a' Nap-keleti és Napnyugati Indiában, a' pogány és szabados bálványozásból,* fol. 142. *az után hogy Luther támada, többen tértek a' mi Hitünkre* (mond Kalauz) *hogy sem valamenyi Lutherista, Calvinista, &c. vagyon Europában.*

F. Nints módgyok benne az Ellenkezőknek hogy nálunknál itt ez aránt sokkal fellyebb hajazzanak: mert a' mi részünkrûl-is Isten kegyelméből mind *Pálok* vóltanak a' kik azokban az Indiai tartományok- 1. Cor. 3. 6. ban plántáltanak; mind *Apollók* kik öntözgettenek; az Isten-is a' nevekedő erőt nem vonta-meg. Hálá légyen a' jó Istennek minekünk-is azokban az országokban, a' Belgák és Angluſok forgolódása által sok szép Ecclesiáink vadnak; mostann-is minden esztendőben Angliából és Belgiomból sereggel mennek a' Tanétók azokban az országokban a' Hitnek terjesztésére; mind Templomokot, mind *Scholak*ot eleget számlálhatni Uj Angliában és Uj Belgiomban mellyeket a' *Reformatus*ok éppétettenek. A' nyavalyás *barbarus* Indusoknak meg-térétésekben penig mirso-

da mó-

da módot tartottanak a' Hispanusok? Bezzeg elébb járt otth, a' fegyver és az erő hatalom az Evangeliomnak tsendes prædikálásánál; mint ezt *Thuanus* fő Pápista ember irja: *Tanto auro & cruore veræ religionis cognitio miseris Indis constitit; quam etsi nullo pretio ne vitâ quidem æstimari posse censeam, verendum tamen est ne ea divinæ vocis promulgatio non ex præscripto Dei, qui suos non ferro & rapinis, sed charitate & pio ad monitionibus grassari voluit, apud Indos instituta, cum non propter Christum inceperit, neque Christi gloriam pro-fine, ut sunt principia, olim habitura.* Azon módon *Franciſcus de Victoria* a' Salmanticumi Academiának *Professora Relect. 5. Cum audiamus apud Indos tot hominum cædes, tot spolia hominum alioqui innoxiorum, deturbatos tot Dominos possessionibus, & ditionibus suis privatos, dubitari meritò potest jure an injuriâ hæc facta sunt; metuo ne ultra res progressa est, quàm jus fasq; permittebat.* Hallyuk végre *Josephus Acosta* Jesuitát, a' ki nem hallomást, hanem maga szemével látott dolgot ír és beszél: *Quis non videat quàm implacabile Christiani nominis odium apud barbaros excitetur, quàm grave & immedicabile scandalum! tota res ista vergit in obstinatam quandam invidiam, odium fidei, & perniciem hominum. Christus quod non debet, tributum solvit, ne scandalizet: nos nullo modo debitas terras, si spoliemus, vexemus, prædemur, nullumne iustum timebimus scandalum? res ipsa satis clamat, per se omnino verum esse quod scribit Gregorius: Qui fidem asperitatibus propagari volunt, suas non Dei causas probant attendere.* Ha ezeket meg-gondolnák Ellenkezőink, sem a' mi hitünknek terjedését annyéra nem ócsárol-

Lib. 1. Hist.

Lib. 2. Cap. 4. De. Procurat. Indorum salut.

hatnak,

hatnak, sem az Indusok meg-térésével oly fennyen nem dicsekedhetnének.

K. A' mostani vélekedések haddal, pártolkodással, confœderatiokkal, vérontással, plántáltattak, gyökeresztek, és gyarapodtak: mert csak az egy Frantzuz országban vallásoknak terjedésenek alkalmatosságával sok ezer embereket öltenek-meg a' Calvinisták.

Kalauz. fol. 144.

F. Tudgyuk hogy akar mivel-is inkáb gyűlölöink nem terhelik eleinket, és általok terjesztetet keresztyéni vallásunkot: Itéllye-meg Isten, ha igazánné? Azt meg-engedgyük, hogy a' *Reformatusok*nak nem tsak pénzekben, hanem bö vérekben-is áll vallások: Ugyan-is Tertullianusnak mondtaként; *A' Keresztyeneknek vére magva az Ecclesianak.* Ha penig néha a' lelki ismeretnek szabadtsága mellet darabossab eszközökhöz nyúltanak, a' kételenség vitte reá öket: holott *nec prece nec pretio* sem kérelem sem jövedelem által nem nyerhették-meg a' lelki szabadtságot; söt ellenben nem tsak hitekben, hanem joszágokban és személyekben-is sok helyekben és országokban, rettenetes és hallatlã kegyetlenségeket szenyvedtenek. Csak egy férgecskébẽ-is be-óltotta a' természet, hogy az erőszak ellen magát óltalmazza: Azért ha magok óltalmábã, Galliabã és más országokban a' *Reformatu*sok fegyvert fogtanak, és ha annak alkalmatosságával az ö ellenek vérhűt ellenkezök közzűl sokan elvesztenek és meg-emésztettenek, azt nẽ a' *Reformatio*nak, nẽ-is a' *Reformatusok*nak, hanẽ magoknak köszönnyék. Hát a' *Reformatusok*nak egygyűtt-is másutt-is mennyi véreket õtották-ki a' Páp:sták? alkalmas ten-

In Apologet. Cap. Ult.

ger

ger telnék belöle ha mind egyűtt vólna. Nem szűkség ezt bö szóval terjeszteni; tanú erre a' fényes nap; tanúk a' kézben forgó tellyes Historiák, Martyrologiomok; és a' meg-számlálhatatlan példák.

K. Isten vesztette vólna-el azt a' Reformatiot; soha né lött vólna hogy Luther és Calvinus világra születtettek vólna: mert az-ólta jöve minden nyomoruság, viszszavonás, háboruság, egy más között meg-hasonlás, ország pusztulás, &c. a' keresztyén világba.

F. Tellyessek a' fűleink efféle gyűlöltetésre szereztetet szókkal: nehezebbenn-is szenyvednök, ha nem tudnók abbéli ártatlanságúnkot; és hogy a' régi keresztyéneket-is hasonló dolgokkal vádolták a' Pogányok. Ugyan-is mint *Tertullianus* irja, ha mikor valamely közönséges ostor és tsapás szállot a' tartományra; ha a' *Tyberis* vize felettéb meg-áradván nagy károkat tött; ha a' *Nilus* folyó vize az ö szokot idejében ki-nem vetett a' földnek meg-öntözésére és ásztatására; ha szárasság vólt; ha föld indulás; ha éhség, dög-halál, &c. a' keresztyéneket vetették okúl; mind azokat a' gonoszokot a' keresztyén vallásnak tulajdonétották. *Szent Agoston-is* azt irja, hogy a' mikor a' *Gottu*sok nagy roppant hadakkal *Alaricus* Király vezérsége alatt a' Romai birodalomban béűttöttek vólna, és Róma városát-is fel-dulták vólna, sokan a' keresztyéni vallásnak bé-vételét veték okúl, azt mondogállyák vala, azért esett, egyem, az a' pusztulás és nyomoruság a' városon, hogy a' régi Isteneknek *Jupiter*nek, *Mars*nak, &c. tiszteletit, elhagyta, s'-más Uj vallást vött bé. De a' mitt Sz.

In Apologia fol. m 880.

In Argumento lib. De Civitate Dei.

De Civit. Dei lib. 2 Cap. 23.

Agoston afféle ő idejebéli patvarkodóknak felel vala a' kereſztyéni vallásnak mentségére, mi-is azont fellyük moſtan Ellenkezőinknek. Avagy a' *Reformatio* előtt, minek-előtte *Luther* és *Calvinus* ingyen ſem vólnának, haſonló dolgok nem történtenecké-meg a' kereſztyén világban; nem vóltanak-é hadakozáſok, viſzſzſza-vonáſok, meg-haſonláſok, éhség, dög-halál, s' több efféle Iſtennek igaz itélletiből ſzármazott oſtorok és tsapáſok? Hogy meſzſzére példaért ne menyünk, tsak a' magunk Nemzetét tegyük előnkbe tükörül. Bóldog emlekezetű *Iſtván Királynak* forgolódáſa által, alig hatolhata-ki nézetünk a' Pogányſágnak ſürű ſetétségéből, ottan hamar támadás és ſzakadás lőtt közőtök. *Cúpas*, Zirindi fia vágyódván a' Királyſágra, pártot üte a' Király ellen; ſokakot-is a' maga pártyára vona. Miben kőlt a' dolog? Rettenetes vér ontás lőn közőttök; kevesbe múlék, hogy Nemzetünk a' pogányſágra viſzſza nem vetemedék: hanem Iſten *Iſtván* Királynak adván a' győzedelmet, ugy óltá-meg a' támadáſnak tüzét. Annakutánna bóldog regnáláſa után, bóldogúl e' világból ki-mulván *Szent Iſtván* Király, *Péter* Király válaſztaték Királyſágra, kinek kegyetlen uralkodáſát, és nem Királyhoz illendő maga-viſeléſét nem türhetvén Nemzetünk; noha eleget kérték és intették a' *Statu*ſok, végtére pártot ütének ellene, a' királyi ſzékből ki-üzék *Péter* Királyt, *Abát* ültetek helyébe. *Aba* háromeſztendőt elig tőlthete a' Királyſágba, ottan *Péter*, Henrik Német Csáſzár erejével ki üzé *Abát*; viſzont meg-erőſsété magát a' Királyſágban. De annak utánna

Bonfinius lib. 1. Decad. 2. fol. 172. refert.

Bonfinius. lib. 2. Decad. 2. fol. 189.

tánna ſem alkhatának-meg a' Magyarok *Péter* Királylyal, másodſzor-is el-ſzakadának tőle, *Andráſt* és *Leventát* hivák haza az országba; többire penig oll *conditio*val hogy a' kereſztyéni vallást falban rugván ſzabad légyen viſzſza térniek a' régi pogány vallásra. *András* és *Leventa* bé-jővén az országban, *Péter* Király ſzaladóra vévé a' dolgot; amazok utánna lűnek, meg fogák és a' ſzemét ki-tolyák: mely miat nem ſokára meg-hala. Azt irja *Bonfinius* Hiſtoricuſunk, hogy *Péter*nek, *Aba*nak, *Andráſ*nak és *Leventá*nak veſzekedéſek miat, annyira jutot az ország, hogy majd ſemmivé lenne. Meg-halván *András* Király, a' fia *Salamon* regnála helyette: de nem ſok idő mulva *Bela* Andráſnak attya-fia, az őtsére Salamon Királyra támada, és győzedelmet vévén rajta az országot magához tsatolá. *Bela* meg-halván, *Salamon* iſmét Negyedik *Henricus* Csáſzár erejével bé-ült a' Királyi ſzékbe: de nem lehete békeſséges uralkodáſa, mert az atyafiaival *Láſzló*val, és *Geiſa*val addig veſzekedék, hogy végtére amazoktúl az országból ki-üzeték és ſzámkivetéſben hala-meg. Azért *Salamon* után uralkodék *Láſzló* Király; kinek *ſucce*dala *Könyves Kálmán*: ez *Almoſſal* vér ſzerént való attyafiával ketten az országon kocződván, tsak nem vérrel forditották-fel az országot, végtére *Almoſt* megfogatván, ſzörnyű kegyetlenséggel magának és fiainak ſzemeket ki-tolatá, hogy jövendőben a' Királyſágra alkalmatlanok lennének. Attyának *Calmán*nak *ſucceda*la a' fia *Második Iſtván* Király: ki-több kegyetlenſéginek példái közőtt a' ſzegény vak *Almoſt* ſzám kivetésben *Rátz* országban üzé. Meg-halván Második I-

Bonfinius ut ſupra fol 95.

Fol. 196.

Fol 202

Decad. 2. lib. 4 De cad. 2 lib. 5. fol. 234

fol 248.

ol. 251

ſtván Király, a' Magyarok válaſzták a' Máſodik *vak Bélát*. Ennek *Ilona* nevű feleſégétől négy ſzép jeles fiai valának *Geiſa*, *Láſzló*, *Iſtván*, és *Almos*. *Béla* után a' fiát *Gejſát* uralák a Magyarok: ez után Harmadik Iſtván Király uralkodék. Ennek idejében meg-haſonlék az orſzág, két felé ſzakada. Láſzló ki Geiſával az Iſtván Király attyával egy vala, az őtsére támada, hogy a' Királ'ſágtúl meg-foſzſza. űtközetre méne a' dolog, rettenetes vér ontás lőn. Végtére meg-győzettetvén Láſzló, *Zemlénben* hala-meg. El halgatom *Lajos* Király után eſett ſok zenebonás állapotokat. Meg-halván az a' jó Király, és ſemmi férfiu magot utánna nem hagyván, *Máriát* a' leányát Koronázák-meg a' Magyarok. Ennek menn'i kereſzti és a' ſzerentsétűl való hányattatáſi vóltanak teli véle a' Hiſtória. Sokan a' nagy Urak meg-unván és alkalmatlannak tartván az aſzony emberi birodalmat, pártot űtnek ellene. Az akkori *Zagrabiai* Pűspők ki a' párt-űtéſnek feje vala, Olaſz orſzágból ki-hivá *Kis Károlyt* Apulíának fejedelmét. Ez-is kapva kapá az alkalmatoſſágot, el-jőve, és *Mária* Királynét Annyával őrsébettel edgyűtt a' birodalomból le-veté. De Károly ſem őrűlhete ſokáig a' Királyſágnak, mert edgy vendégſégben Gara Miklóſnak akkori Palatinuſnak, és őrsébet a' Mária Királyné Annyának akarattyábúl véletlenűl meg-őleték. Ennek halálát meg-akarván torlani *János* Horváth orſzág-nak akkori Bánnya, nem mulatá-el az alkalmatoſſágot; Azért mikor egykor Mária Király-né Annyá-val őrsébettel, és Gara Miklóſ-ſal alſó Magyar orſzágnak réſzeit járnák, és látogatnák, véletlen mi-

fól. 269.

Bonf. fol. 355. 373.

Bonf. fol. 365.

Fol. 367.

dőn ingyen ſem reménlenék, rájok úte a' *Bán*; Gara Miklóſt ki mind halálig, a' Királyné Aſzonyok mellet emberkedett, le-konczolá; Máriát Annyá-val edgyűtt el-fogá; őrsébetet a' *Bozota* vizében vetteté; Máriát ſokáig ſzoros és ſanyaru fogſágban tartá. Mind addig ſem botsátá-el, miglen hallaná, hogy *Sigmond* Máriá-nak férje nagy haddal jőne *Cseh* Orſzágbúl. Meg-ſzabadúlván azért Mária, és Budában bé-menvén, nagy közőnſéges gyűléſt hirdete, a' mellyben Sigmond-nak férjének *reſignálá* a' Királyſág-ot. De mint jára Sigmond? A' *Nicápolyi* ſzerentsétlen hartz miat el-idegenedének tőlle a' Magyarok, addig s'addig gerjede a' pártoláſ-nak tűze, hogy végtére meg-fogják Sigmondot, és nem kevés ideig *Soklós* Várában tarták fogva: a' honnét egy Aſzſzony-embernek, ugymint Gara *Miklosné*-nak emberſége és meſterſége által ſzabadula-meg: Viſzont bé-álván *Sigmond* Király a' birodalomban, menyi ſok zűrzavarok, jóſzág foglaláſok, Uraknak egy-máſra való támadáſok vóltanak, bőven meg-irja Bonfinius Hiſtoricus. Nem emlitem Nemzetűnknek néhai győzhetetlen Királyát, a' bóldog emlékezetű *Hunyadi Mátyáſt*. Mint lőn néki-is dolga? A' Pápa fel-űlteté a' Csehek ellen, (*noha maganak kedve ellen*) hogy általa annak a' Nemzetnek a' Roma-i Széktől való el-ſzakadáſát meg-bűnteſſe. *Mátyás* Orſzágát mint egy a' Tőrők torkában hagyván, életét, ſzerentzéjét a' Pápa mellet kotzkára veti. Azonban mikor hazája kivűl a' Romai Szék méltóſága mellett katonáskodnék és viaskodnék, othon az Orſzág-nak nagyobb réſze tőle el-pártol; el-annyéra,

Fol. 368.

Fol. 369.

Fol. 372.

Fol. 379.

Fol. 382.

Bohemis in viti bellum indiximus apud Bonf fol. 574.

Fot Comitatibus constabat tűc Hungaria.

Bonf. fol 664.

hogy a' *hetven-öt* Vár-Megyék közzűl alig találkozék kilécz, mellyek Királyokhoz való hűségekbe meg-maradtak vólna. A' pártolás-nak feje pedig vala az Esztergomi Ersek *Vitéz János*, öttsével *Jánossal* a' Pétsi Püspökkel. De hogy több példáknak bé-hozásával Historiát né láttassam írni, meg-tetzik ezekből, hogy a' *Reformatio*-nak előtte-is még mikor *Luther* és *Calvinus* ingyen e' világon nem vólnának-is, a' mint más Országokban, ugy Magyar Országbann-is vóltanak háborusságok, zenebonák, egy más között való hasonlás-ok. Csak patvar azért azt a' Reformatio-nak tulajdonitani, a' minek az emberi veszetség az oka. Sőt bátran mondhatni, Historiákkal-is könyű meg-bizonyétani, hogy miólta a' *Reformatio* Magyar Országban bé jött, korán sem vóltak annyi veszekedések, meg-hasonlások, Király ellen való párt ütések, mint annak előtte, a' mikor az egész Magyarság Papistaság vólna. Es igy értvén a' Reformátiorúl, szükség hogy azokat a' Patvarkodásokat el-háritsúk, mellyekel az ellenkezők a' keresztyén Reformáta Valláft terhelik és gyülöltetik. Mellyben mivel a' Magyar Papistáknak Kalauz mint egy Zászlót emelt Lib. III. et VII. Azért kiváltképpen mi-is őtet nyomozzuk.

TIZEN-KILENCZEDIK RÉSZ.

A' Reformata Vallás nem bonttya-fel a' Szent Iráft.

KERDES. *A' Reformata Vallas fel-bontya-é a' Szent Iráft?*

F. Nagy hoszszan fejünkre akarja ezt rakni *Kalauz*; de haszontalan minden igyekezeti; lássuk *fundamentomit.* Lib. 3. Cap 12.

K. A' Szent könyveknek meg-ismérésében nints bizonyos módgyok az Ujjétóknak: Azért fel-bonttyák a' Szent Iráft. Fol. 331.

F, Bátor né legyen abban módgyok az Ujjétóknak: de vagyon a' régi Szent Apostoli tudománt s' Valláft követő kereszstyéneknek. Lásd erre fellyebb a' *Hetedik* Részt, fol. 61.

K. A' Szent könyvekben sokat meg-vetnek az Ujjétók: Azért fel-bonttyák, a' Szent Iráft.

F. Hogy a' Tobith, Judith, Baruch, Machabeus-ok, &c. könyveit meg-vetik, azzal a' Szent könyvekben tsak edgyet sem vetnek-meg: mert azok nem Szent könyvek, az az nem ollyanok, mellyek vagy a' Szent Lélek által *dictáltat*tanak vólna a' Prophétáknak; vagy az Anya-szentegyháznak meg-tsalhatatlan *regula* gyanánt adattattak vólna, a' hitre és a' jo erkölcsökre tartozó dolgokban. Vide sup. Cap. 3.

K. Lám Calvinus magyarázván az Uj-Teftamentom könyveit, a' Szent János Második és Harmadik levelét, elhullattya és magyarázattyát el-hadgya. Azért nem tsak az Apocrifusok-at veti-meg.

F. Más könyvei-is vadnak a' Szent irásnak, a' mellyekre *Calvinus*, tellyes *Commentariuft*, vagy magyarázatot nem irt; a' minemüek a' Samuel két könyvei, a' Királyokrúl irott könyvek, Esdrás, Nehemias, Esther, Ruth, Példás könyv: de innét nem következik; sőt

szem-

szemtelenség vólna Calvinusra azt fogni, hogy ezeket a' könyveket meg-vetette vólna. A' mi penig illeti *Szent Jánosnak* két utólsó apró levelét, vóltanak a' régiek közzül ollyanok, a' kik azoknak Isteni méltóságok felöll kételkedtenek; mint *Eusebius* fel-jegyzette. Hist. Eccles. Lib. 3. Cap. 3. & 18. 19. *Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.*

Fol. 348. *K. A' Szent könyveknek igaz betüje nintsen az Ujjétók-nál: Azért a' Szent Irást felbonttyák.*

F. Vaj nálunk vagyon az Istennek Sidó és Görög nyelven irattatott Bibliájának betüje: a' melly minden, más égyéb Fordétásoknak, még a' *Vulgata*nak-is kut-feje, regulája és tsapó sinórja. De láfd erre bőven oda-fel a' Negyedik Részt.

Fol. 370. *K. A Szent irásnak igaz értelmét nem tudhattyák az Ujjétók.*

F. Vallyon nem-é? Szintén a' Pápista Doctorokra szorúltak Szent Irás magyarázást tanúlni: kik melly bőlts és fontos magyarázói legyenek a' Szent Irásnak, egy néhány példákkal meg-mutattuk fellyebb a' *Tizenötödik* Részben. De láfd az egsz *Tizennegyedik* Részt, az Irásnak értelméről és magyarázatyárúl.

Fol. 372. *K. Az Ujjétók sok czigány mesterségekkel szoktak élni a' Szent Irás magyarázásában, mellyekkel minden erejét és betsülletit a' Szent Irásnak semmivé teszik.*

F. Egynéhány példákkal akarja ezt *Kalauz* doceálni; lassuk rendre.

I. Czigányság, egyem: *A' Szent Irásnak uj, szokatlan és hallatlan significatioját jegyzesét költik önnön magok*

gok agyából, és ezzel a' mesterséggel akar melly mondásokból akar mit ki-hoznak. A kereſtségnek ſükséges vóltát nyilván ki-fejezi Christus, midőn azt mondgya, hogy Meny-Országban nem mégyen, valaki ujjonnan nem szűlettetik viztől és Sz. Lélektűl. De mivel Cálvinus kereſztség nélkül-is Meny-Országban akarja vinni az embereket, azt mondgya, hogy az Aqua *nem vizet jegyez, hanem lelket. Kár hogy Mólnár fel nem jegyzette az ő* Dictionariomában, *hogy* Aqua *lélek. Szent Péter azt mondgya, hogy a' Christusnak lelke nem hagyatik pokolban. Béza a' lelken hólt testet, a' poklon, koporsót magyaráz. Ez-is jó vólna a' Mólnár* Dictionariomában; Anima, *test;* Infernus *koporsó. Azt mondgya Christus, hogy könnyebb a' Tevének tő fokon által bujni, hogy sem a' gazdagnak idvezülni. Elgondolá Cálvinus, hogy ha a' Teve tő fokban férhet, a' Christus teste-is, egy morſa kenyér ſzin alatt lehet: azért azt mondá, hogy a'* Camelus *kötelet jegyez. Maga Béza igazán irja, hogy ſemmi irásban nem találtatik, hogy a'* Camelus *kötelet jegyez, &c.*

Johan. 3. 5.

Inſt. 4. lib. Cap. 16. n. 25.

Act. 2. 27. In Annot. ibid

Matt. 19. 24.

In eum. locum.

F. Semmi tsalárdságot nem ejtenek *Doctor*ink a' bé-hozott Szent Irásoknak magyarázásában; nem-is költik uj és szokatlan *significatio*it a' szóknak. A' mi Urunknak Szent Jánosnál való mondását nézi: *Valaki ajjá nem szűletik viztűl és Szent Lélektűl, nem mehet-bé az Istennek Országában*; ott ha szintén a' vizen nem érti-is Cálvinus a' külső éltető állatott, hanem a' Szent Léleknek belső tisztitó és tápláló erejét, azzal mindazáltal nem költi annak a' szónak hallatlan és szokatlan *significatio*ját: mert nem szokatlan dolog a' Szent Irásban, a' Szent Lelket, az ő hatható munkálkodá-

Jon. 3. v. 5.

Matt. 3 11. Esa. 44. 3. sára nézve; hol *tűznek* nevezni, mint Szent Máthénál; hol viznek, mint Esaiásnál: *Imè vizeket töltök-ki a' szárazra, és folyó vizeket a' szomjuhozókra.* Mit értsen penig a' vizeken, ugyan ott meg-magyarázza a' Próféta: *Ki-töltöm* egyem, *az én lelkemet a' te magodra, és az én áldásimat a' te tsemetéidre.* La hogy nem szokatlan dolog a' *vizen* érteni az Istennek Szent Lelkét. Az-is szokása hellyel hellyel a' Szent Irásnak, hogy midőn amaz őszve-foglaló igétske által (Et) két *substantivum*ok őszve kőttetnek, azok kölömbőző dolgot nem jelentenek, hanem eggyik a' másiknak magyarázattyára szolgál. Ugy itt-is a' *Viznek* nevezeti alatt a' Léleknek munkája fejeztetik-ki, a' melly a' mint hogy a' külső viz a' szennyet, úgy a' bűnnek motskát mi belőlünk az Ujjá szűletés által naponként tisztogattya. De ha szintén a' *Vizen*, Szent Jánosnál a' külső kereszтségnek vizét értyük-is, ahoz mind azonáltal nem kőttetett az Istennek idvezitő kegyelme olly el-válhatatlan-képpen, hogy annélkül senki nem idvezülhetne. Mert mint maga *Bellarminus* tanéttya: *Nem kötötte Urunk az ő kegyelmét a' Sacramentomokhoz.* Hát Szent Mathénál a' *Cameluson* mi értettetik? Nem mondgya Calvinus, hogy minden bizonnyal, egy általlyában az a' szó kőtelet jegyezzen, hanem *arbitrativè*, vélekedés képpen szóll hozzá, mint szavaiból ki-tetszik: *Cameli voce funem nauticum potiùs, quàm belluam notari arbitror.* *Beza* sem mond ennek meg-általkodás-képpen ellene, hanem tsak azt mondgya, hogy ő azon a' szón, inkább akar tevét érteni, mind addig, mig hiteles *Author*okból meg-

Lib. 4. de Mediat. Cap. 16.

mutat-

mutattatik, hogy hajó kőtelet-is jegyezzen az a' szó. De akar *Tevét*, akar *hajó kötelet* (e' sem mégyen könnyen a' tő fokban) értsünk a' *Camélus*on, egy szálnéra sem segéti a' Pápistáknak abbéli vélekedéseket, hogy egy morsa kenyérnek szine alatt leheссen a' Christusnak egész teste: mert azzal a' mondással Urunk két lehetetlen dolgot vét őszve egy mással, a' mellyiknek eggyike a' másikénál könnyebnek és lehetőbnek látszik. *Béza* sem kohol idegen és szokatlan *significatio*kat, a' mikor magyarázza Sz. Péter mondását, *Act.* 2. 27. Mert a' Sidó szó *Nephes*, melly vagyő a' tizen-hatodik Sóltárban, a' honnét Szent Péter *allegal*lya azt a' *locus*t, a' Sz. Irásban hol állatot-is tészen. Lásd, *Lev.* 19. 28. *Num.* 5. 2. & 9. 6. A' *Scheolon*-is, mellyet a' Görögök *Ades*nek, a' Deákok *Infernus*nak neveznek; nem szokatlan dolog koporsót érteni. Olvasd ide, *1. Reg. 2. 6. 9, Job. 14. v. 13. & 17. v. 13. Psal. 141. v. 9.*

II. Czigányság. *Ahol a' Szent Irásnak világos szavaira fogokra nem fér, azt költik, hogy nem kell a' szókat tulajdon értelmében venni, hanè figuratè, más idegen jegyzésbe. Nem örömest hallya Calvinus a' pokol tüzét: azért azt irja, hogy ahol Urunk tüzre itili a' gonoszokat, nem kell a' tüzön tüzet érteni. Ama' mondásról-is:* Ez az én testem, *igy ir, Dico Metonymicum esse sermonem:*

In Matth. 3 v. 12.

Lib. 4. Inst. Cap. 17. n. 21.

F. Mivel sok képtelen dolgok következnének, ha a' Szent irásnak minden szavai az ő tulajdon jegyzésében vétetnének; azért némelly Szent irásbéli hellyeket *figuratè & impropriè* magyarázni s' érteni nem czigányság. Bezzeg a' nagy *Szent Agoston* Doctor, nem tartottta azt czigányságnak, a' midőn egygyűt

De Doctrina Christiana Libr. 3. Cap. 10.

azt irja: *Quicquid in Scriptura Sacra, nec ad morum honestatem, nec ad fidei veritatem, propriè referri potest, id figuratè intelligendum est.* Hogy penig Calvinus szólván a' Pokolnak tűzéről, azt nem olly tűznek itélte lenni, a' minéműnél mi sütünk és főzünk, abban semmit nem czigánykodott: mert a' mint hogy az Irás az örök életnek bóldogságát, földi dolgoktúl vött hasonlatosságok alatt szokta gyakotta minékünk le-rajszolni, úgy a' pokolnak kinnyát is. Tudgyuk penig azt, hogy a' világi kinzások között nem lehet nehezebb és szenyvedhetetlenebb a' tűzben való égésnél. Hogy ha penig *Szent Máthénál*, a' pokol tűzén, ollyan tűzet kel érteni, a' minéművel néha a' boszorkányokat fel-szokták perselni, tehát a' következik, hogy a' pokolban tulajdon képpen való embereket éjjel nappal mardosó férgek-is lésznek: Mert *Esaiás* emlekezvén a' pokolnak tűzéről, férgekről-is emlekezik *Cap. 66. v. 24.* Kitsoda inkább az, a' ki bizonyossan a' pokolnak tűzét meg-meri határozni, és bizonyossan azt felölle állatni, hogy minden képpen olly tulajdon tűz légyen, melly e' világó vagyon? Bezzeg *Sz. Agoston*, olly bátran nem piszkálta azt a' tűzet, a' midőn felőle

De Civit. Dei, Libr. 20. Cap. 16

azt irja: *Ignis Inferni, cujus modi, & in qua Mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus divinus ostendit.* De még Bellarminus-is függőben hadgya a' dolgot, nem határozza-meg bizonyossan annak a' tűznek minémüségét, a' mi, kor ezt mondgya: *Certum est in Inferno esse pœnam ignis sive iste ignis accipiatur propriè, sive metaphoricè*: Az az: Bizonyos hogy pokolban tűznek büntetésé légyen,

akar a'

akar a' tűz értessék tulájdonképpen, akar hasonlátosság-képpen. Abbá sem czigánkodott *Calvinus*. a' mikor Urunknak amaz mondását: *Hoc est Corpus meum, figuratè*, az az metonynicè értette és magyarázta: hanem ha Szent Agoston-is tzigánkodott vólna, a' mikor azon sententiárúl azt irja: *Non enim Dominus dubitavit dicere, Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui.* Mert az Ur nem kételkedett igy szólni: *Ez az én testem*; holott jegyét adná az ő testének. Csalárkodott hát Tertullianus-is a' mikor edgyütt azt mondgya: *Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum dicendo, ideſt figura corporis mei.* Vévén a' kényeret és osztogatván a' Tanittványoknak, ő testévé tötte azt: Ez az én testem, mondván, az az ábrázattya az én testemnek. De láss erről a' vetélkedésről bőven alább. Lib. 2. Cap. 32.

Tom. 6. L. contra Adimantum Cap. 12.

Lib. 4. adversùs Marcionem. Cap. 40.

III. Czigányság. *Ha a' Metaforák nem használnak azt mondgyák, hogy tsak tréfaképpen kell a' Szent irás szavait venni. Azért mikor azt mondá Christus, hogy adgyunk alamisnát, és mindenek tisztak nékünk*, Ironia *vagyon abban, azt irja* a' Concordia.

Luc. 11. 40.

F. A' mint hogy hellyel hellyel a' Szent irásban minden *Tropus*oknak példái fel-találtatnak, igy annak-is a' mellyet a' *Rhetor*ok *Ironia*nak neveznek, néhol vagyon hellye. De meg-kell tudni, hogy két féle az *Ironia*, jó és vétek nélkül való, vagy gonosz és vétkes. A' gonosz és vétkes *Ironia*, származik a' gonosz indulatból, mellynek módgya és vége-is gonosz. Illyen *Ironia*nak neme vagyon ezekben a' Szent irásbéli hellyekben, *Joh. 19. v. 14. Matth. 27. v. 40. Matth.*

Calvin. in Act. 23. 5.

4. v. 3. Ellenben a' jó és vétek nélkül való *Ironia* az, melly tanétásnak, dorgaláſnak, jobbitáſnak, és több efféle dolgoknak okáért léſzen. Illyen *Ironia*nak neme találtatik im ez iráſokban, *Gen. 3. 33. Jud. 10. 14. Job. 38. 35. 1. Reg. 18. 27. 1. Reg. 22. 15. 1. Cor. 1. v. 21. 25. 1. Cor. 15. 55. 1. Cor. 4. 8. Matth. 22. 12. Marc. 7. 9. Matth. 26. 45.* Ezekből a' példákból meg-tetſzik, hogy az *Ironia*nak külömb nemei vadnak, és még a' *Sarcaſmus*t-is néha magában foglallya; mind-azon által a' hol a' Chriſtus azzal él, bűn és fogyatkozás nélkül él. *1. Pet. 2. 22.* De vallyon a' *Concordia*s könyv, (kit mi egyéb iránt mindenben nem mentegetünk) tzigánykodotté, a' mikor Urunknak ama' mondáſát: Adgyatok alamiſnát, és mindenek tinéktek (Phariſæuſoknak) tiſzták léſznek, *Ironia*val érti. Czigánkodott hát a' nagy *Cajetanus* Cárdinál-is, a' ki azt a' helyet nem külömben magyarázza: *Increpativè & Ironicè dictum: datis vel date quæ adſunt, per fas & nefas elemoſynam: & hoc adjuncto ad exteriorem mundiciem, omnia munda ſunt vobis hoc eſt apud vos, non in veritate.*

IV. Czigányſág: *Mikor a' tréfából ki-fognak, azt beſzéllik hogy a Szent irás ſzavaiban* Hyperbole *vagyon, az az, meg-haladgya az igazat. Igy mondgya Béza, hogy* Rom. 1. 8. *Sz. Pál* hyperbolicè *ſzóll, mikor a' Római hitet az egész világra terjedetnek irja. Calvinus penig ſokſzor igy ſzóll:* Hyperbolicè loquitur Chriſtus.

F. Ugy vagyon, hogy némellyek nem akarják meg-engedni a' *Hyperbole*t az Iráſban. De ha a' *Hyperbole*t a' Szent Iráſból ki akarjuk tudni, bátor a' *Metaphora*t és *Synecdoche*t-is ki-tudgyuk: mert azok a' *Hyperbo-*

perbole által hath. *Hyperbolica Metaphora* vagyon, *Gen. 4. 11. Pſal. 114. 3. Hyperbolica Synecdoche* vagyon, *Luc. 10. 4. Marc. 16. v. 15.* és több hellyeken. Nem csak a' *Beza*, hanem még a' tudós *Eraſmus* értelme ſzerént-is ollyan vagyon Sz. Pálnak ama' mondáſában, *Rom. 1. v. 8.* Hallyuk mit ír *Annot. ad iſtum locum*: *Cùm græcè dictum ſit* ἐν ὅλῳ τῷ κοσμῳ, *in toto mundo, idque juxta Græcos interpretes dictum ſit* ὑπερβολικῶς, *pro eo quod eſt in multis partibus mundi.* Ez azért igy lévén, sem Calvinus, sem *Beza* nem érdemlenek pirongatáſt azért, ha némelly Szent iráſbéli helyekben *Hyperbole* lenni mondanak. Meg kell mindazonáltal tudni, hogy a' mikor az iráſban ſzólló Szent Lélek, ollyan ſzólláſnak módgyát ejt, semmit az igaſság kivül vagy felett lenni nem állat; hanem a' mi igaz kiváltképpen való fontoſsággal akarja ki-fejezni.

V. Czigányſág. *Sokſzor azt mondgyák hogy Chriſtus és az Apoſtolok nem a' magok itileti ſzerént ſzollottanak, az az, nem azt mondották a' mit igaznak itéltek, hanem egyebeknek temerdek hamis vélekedéſekhez ſzabták magokat; vagy csak verſengésből ſzollottanak.* Hogy ez igy légyen, Fol. 373. *allegal Kalauz* Calvinuſnak némelly ſzavaira.

F. Hogy a' Szent Lélek Notáriuſi néha néha némelly balgatagoknak vétkes és balgatag vélekedéſek ſzerént, intézzék és ejtsék ſzavakat, az nem csak *Calvinuſ*nak itileti, hanem más tudós emberek-is vadnak és vóltanak ollyan értelemben. Hogy több-bet ne említsek a' nagy *Bellarminus* Cardinál, magyarázván Szent Lukátsnak ama' mondáſát: *A' gyermek Jeſus nevekedik vala Iſten és az emberek előtt a' böltseség-* Luc. 2. 52. Lib. 4. de Mediat. c. 5. §. Reſtat.

ben; azt

hen; azt mondgya felőle: *Sed est certa & communis expositio eorum Patrum, quos supra citavimus, Gregorii Nanzianzeni, Cyrilli, Damasceni, Theophilacti, Bedæ, Anselmi, Bernardi, & aliorum, quod Christus profecerit sapientiâ & gratiâ, opinione hominum, quibus in dies magis aperiebat sapientiam suam.* Az az: mint ha azt mondaná: A' mit Szent Lukáts mond, nem kell azt érteni a' dolognak igaz valósága szerént, hanem tsak az embereknek vélekedésekhez szabván magát az Evangelista, mondotta, hogy a' Jesus nevekedett a' bőltseségben. Csak szinesség azért Calvinusban azt kárhoztatni, a' mint magok-is a' Pápista Doctorok meg-engednek. Meg kell mindazonáltal tudni, hogy ha szintén néha némelly balgatagoknak vélekedések szerént intézték-is szavokat a' Sz. irásnak Notáriussi, azzal azoknak balgatag vélekedéseket egy szálnéra sem segétették, sem nem javallották, hanem tsak *narrativè*, mint egy historiai képpen hozták-bé.

VI. Czigányság. *Mikor egyéb uton nem szaladhatnak a' Szent irásnak világos szavai előtt, azt mondgyák, hogy nem azt kell érteni a' Szent irás szaván, a' mit a' szók jegyeznek tulajdonságok szerént, hanem* impropriè, *idegen értelemben kell azokat érteni. Calv. Matth. 6. 18. Matth. 12. 33. & v. 5. Et Cap. 19. 19. Cap. 20. 26. Joh. 17. 12. & 6. v. 29.*

F. Bezzeg bizony ha a' Sz. Irás szavait mindenütt azért veszszük, a' mit az ő tulajdonságok szerént, *ex prima impositione* jegyeznek, tehát ugy sok képtelenségekre fakadunk-ki. A' Szent Irás hellyel hellyel, az Istennek szemet, fület, szájat, kezet, szivet, &c. tulajdo-

tulajdonét: melly Szent Irásbéli hellyeket, ha a' szóknak tulajdon jegyzési szerént vészünk, mi sül egyébki belőle, hanem a' régi *Antropomorphitak*nak eretnekségé: kik az Istennek emberi testet tulajdonétottanak. Távoly légyen penig az, mi tőllünk keresztyénektül! Azzal penig idegen értelemre a' Szent Irás nem fatsartatik, a' mikor ugy kivánván mind az hitnek *Analógiája*, mind a' szóknak tulajdon-képpen való vételekből származhatandó képtelenségnek el-távoztatása, némelly szók *Impropriè*, nem a' magok tulajdon jegyzésekben vétettetnek. Mert magának-is az Irásban szolló Léleknek nem vólt az tzéllya, hogy afféle hellyekben a' szók *Propriè*, az az, az ő tulajdon jegyezésekben vétessenek. Az-is ide való, hogy az *impropria locutio* nem mingyárt *aliena*, az az, idegen *locutio*. A' bé-hozot héllyekben nem mondgya *Calvinus*, hogy *aliena locutio* vagyon, hanem *impropriat* mond lenni. Immar penig *impropriè* vagy *propriè* vétessenek-é azokban a' hellyekben némelly szók, itt annak meg-visgálásának nintsen helye.

VII. Czigányság. *Mikor olly nyilván szóll az Irás, hogy semmi után el-nem szaladhatnak előtte, azt mondgyák, hogy a' Szent Irásbavai igazak az emberek előtt; de nem az Isten előtt. Igen világossan mondgya a' Sz. Irás hogy a' jósságos tselekedetek által igazul-meg ember. Jac. 2. 21. 24. Az Ujjétók azt mondgyák, hogy ezek az emberek előt ugy vadnak de nem Isten előtt.* Calv. in Dan. 4. 24. 1. Pet. 4. 8. Joh. 15. v. 2.

F. Soha sem Calvinus, sem más felekezetünkön való Sz. Irás magyarázó *Doctor*, nem tartotta azt olly vi-

aſz orrnak lenni, hogy annak, az Iráſban ſzólló Lélek-
nek *intentio*jából, külömb értelme légyen az embe-
rekre nézve; külömb ismét az Istenre nézve: hanem
tsak azt akarják jelenteni, hogy némelly dolog az I-
ráſban mondatik illyennek, vagy amollyannak, nem
az Istenre nézve, hanem az emberekre nézve. De
czigányſágé ez? Czigánykodott hát Szent Pál (bo-
tsáſſa-meg az Ur Isten mondáſom) a' mikor Abra-
hámtúl ſzólván azt mondgya, *Rom. 4. v. 1. 2. Mitsodát mondhatnánk azért hogy az Abrahám, a' mi Atyánk nyert vólna teſt ſzerént? Mert ha az Abrahám a' tselekedetekbúl igazult-meg, vagyon mivel ditsekedgyék, de nem Isten előtt.* Ugyan ezen Apoſtol, meg-külömbözteti a' Sidót, és azt mondgya felőle, hogy az Isten előtt nē mind igaz Sidó az, a' kit az emberek annak tartanak lenni, *Rom. 2. 28. 29.* Hogy tudni illik vagyon külső, a' teſten kivúl való környúl-metélkedés által való Sidó, és ismét titkon való lelki környúl metélkedés ſzerént való Sidó, mellynek ditséreti nem emberektúl, hanem Istentől vagyon. De hiſzem maga-is Urunk Szent Máthénál azt mondgya, hogy vagyon olly dolog, melly lehetetlen az emberekre nézve; az Istenre nézve penig mindenek lehetségeſek. Továbbá az Evangeliomot Szent Pál nem egyſzer mondgya *myſteriom*nak, az az, Titoknak, *Eph. 3. 3. & 6. v. 16. Coloſſ. 1. 26. 27.* De vallyon az Istenre nézve-é? Koránt ſem: mert maga tanéttya, *Hebr. 4. v. 13.* hogy az Istennek ſzemei előtt mindenek mezitelenek és nyilván valók. Hát? Bizony az emberekre nézve; mint maga magát az Apoſtol magyarázza, *Col. 1. 26. 27.* Immár a' Calvinuſ-

Matth. 19. v. 26.

vinuſból *allegal*t Szent Iráſbéli hellyeket ollyan értelemmel kelleſséké magyarázni vagy máſſal, más kérdés; máſ-is felőle a' tudakozás.

VIII. Czigányſág. *A' mit a' Szent Irás egy általlyában*, abſolutè *mondott, ha eſzekben veſzik, hogy az ő nékik ellenek vagyon, alattomban a' Sz. Irás közzé irván ama' kitsiny deák ſzótskát*, (Si) conditio *alá vetett mondáſnak teſzik. Szent Pál egyúttal azt irja, hogy a' környúl-metéletlen ember bé-tellyeſitvén a' Tőrvént, kárhoztattya a' tőrvény-ſzegő környúl-metéltet. Nem tetſzik Calvinuſnak és Bézának, hogy valaki bé-tellyeſiti a' tőrvényt, azért a' Deák, Görög, Syria betű ellen egy* (Si) *igével meg tóldgyák a' Szent Pál ſzavát, és igy fordittyák:* Præputium ſi legem ſervet. Rom. 2. 27.

F. Bóldog Isten be ſzemtelen vádolás! A' kinek Isten ſzemet adott, nyiſſa-fel mind a' Görög, mind a' régi Deák Bibliát, mind a' kettőben ott találálya *v. 26.* ama' *conditionalis* particulátskát (ἐαν) (Si) Még-is Calvinuſt s' Bézát azzal vádollyák, hogy meg-tóldották a' Szent Pál ſzavait. A' 27-dik verſben penig, a hová *Kalauz* mutat, a' Béza fordétáſa ſzerént-is, nintsen az a' kitsiny Deák ſzótska (Si)

IX. Czigányság. *Mikor egyéb-képpen vélekedéſekre nem vohattyák a' Szent Iráſt, vagy hozzá-adnak, vagy el-tsípnek, vagy el-változtatnak valamit benne. Ezt ſok példákkal meg-mutatok a' Luther és Károlyi Bibliájárúl ſzólván.*

F. Mi is azoknak a' *Károlyi* Bibliája ellen tűrkölődő példáknak ſzarvokat le-vertük. Sup. Cap. VI.

X. Czigányság. *Ha ſemmi uton s'-módon magok tettzésére nem tsigázhattyák az Isten igéjét, azt vetik belé,*

hogy az Apostolok nem ugy irták vólt, de valaki más minden Görög és Deák könyveket meg-vesztegetett és változtatott hamis betűvel. Beza In Luc. 22 20. Calv. in Matth. 20.16.

F. Csuda dolog, hogy Doctorinkat Biblia vesztegetéssel akárják vádolni: holot magok mesterségessen öszve-kereſtetet ſok példákkal akarják *evïcalni*, mind a' Sidó, mind a' Görög betű felől, hogy mind a' kettő ſok hellyékken meg veſztegettetet. De mint ha a' Pápiſta Tanétok, nem mondanának elég ſzókat az ő Bibliájokban mellyek a' Próféták és Apoſtolok kivül máſtul valakitül hellyheztettek abba, vagy meg-veſztegettettek abban, avagy ki töröltettek abból. Beza e' megemlétett hellyen, nem mondgya a' *Textust* meg-veſztegettetnek, hanem tsak a' ſzóknak *conſtructio*-járúl, öſzve-ſerkeztetéſérül téſzen itiletet: mellyről közbe vetvén a' maga vélekedéſét, azt mondgya, hogy abban a' mit Sz: Lukáts ir, hogy *a' pohár öntetik ki mi érettünk*, avagy *Solecophanes* vagyon, avagy hogy a' könyv ſzélérül tsuſzott a' *textus*-ban. Bizony dolog hogy a' rend ſzerént váló *conſtructio* ſzerént más-képpen kellene a' *textus*-nak folyni. *Calvinus* penig mitsoda fundamentomból gyanakodot arrul, hogy amaz rövid ſententia, *Multi ſunt vocati, pauci electi*, máſtúl irattatott a' Chriſtus ſzavához, én nem tudom; nem-is tudakozom: elég az, hogy *Unius vel alterius opinio non præjudicat communi ſententiæ.*

Vide Sup. Capite 4.

Luc. 22. 20.

Matth. 20. v. 16.

XI. Czigányság: Végezetre eſzekben vévén az ellenkezők, hogy a' Sz. Iras a' törvény meg-tártóknak igéri az örök életet és igazulaſt: Si vis ad vitam ingredi, ſerva manda ta. Hoc fac & vives. Reddet unicuiq; ſecundùm ore-

ra. Factores legis juſtificabuntur. *Azt mondgyák, hogy afféle igéretek, lehetetlen okot és conditiot foglalnak magokban. Calv. in Math. 19. 17. In Luc. 10. 26. Beza in Rom. 2. 7. Calv. Inſtit. Lib. 3. Cap. 17. n. 7.*

F. Afféle törvény-béli igiretek két-képpen gondoltatnak, avagy az el-válaſztott és ujjá ſzületet emberekre nézve, a' kikben gyümölcsöſök afféle igéretek, mert az igéret mellé adattatot *conditio* ő bennek bételyeſedik; mivel a' Chriſtus ki ő nékiek fejek, ő érettek a' törvényt tökélleteſſen bé-töltötte. Ha penig gondoltatnak afféle igéretek a' meg-vettetett és hypocrita emberekre nézve, azokban nem érik-el végeket afféle igéretek; mivel az igéret mellé adatott *conditiot* ſem magok nem præſtállyák, ſem a' Chriſtus ő érettek nem præſtalta, Hogy penig afféle lehetetlen *conditio*kkal *circumſcribal*tatott igiretekkel hivogattatnak az örök életnek el-vételére, azzal Chriſtuſtúl meg nem játtzodtattatnak; hanem réſz ſzerént az ő nyavalyás és magokkal jó tehetetlen állapattyoknak megiſméréſére ſerkengettetnek; réſz ſzerént annak megtselekedéſére öſztönöztetnek, mellyre hajdan erőt és tehettséget vöttenek vólt, mellyről az ördögnek tsalárdſága, és a' magok ſzabad akarat ſzerént való engedetlenſége miatt, magokat meg-foſztották. Ezek lőnek az okok és példák, mellyekkel iſmértetni akarta *Kalauz*, hogy a' mi Doctorink czigányul és csalárdul magyarázzák a' Szent Iráſt. Légyen itéleted rajta Kegyes Olvasó, ha igazé a' vádolas. Sőt mellykellen és magyarázói legyenek a' Romai Doctorok a' Szent Iráſnak, mi-is egy néhány példákban meg mutogatók. Sup. Cap. XV.

K. Az uj tudományok egyenessen ellenkeznek sok dolgokban a' Sz. Iráſſal: Azért a' Szent Iráſt fel-bontyák.

Lib. 3. Cap 12. §. 8. F. Ezt tizen-nyoltz példákkal akarja *Kalauz* fejünkre rakni. Lássuk rendeléket.

2. Theſſ. 2. ℣. 15. *I. A' Szent Irás parantsollya, hogy nem tsak azt tartsuk, a' mit irva olvaſunk. Az Ujjétók azt hirdetik, hogy ſemmit nem kell bé-venni, tartani, és követni, a' mit irva nem találunk.*

F. 1. Mitsoda számban és betsben legyenek nálunk a' *Traditio*k, arrol való értelmünket bőven megmagyaráztuk, és az ellen-vetésekre meg-feleltünk. Sup. Cap. 8. 2. Az is tsak patvar és hamis költés, hogy tsak azt hinnők és vennők-bé, a' mi a' Sz. Iráſban szorúl szóra, betűről betűre, fel-találtatik. Láſd erről való értelmünket-is. Sup. Cap. XII.

Eph. 5. 32. II. *Szent Pál az házaſságot nagy* Sacramentom*nak mondgya, Görögül Myſteriomnak, melly szóval az Anyaſzentegyháznak* Sacramentomi *ſzoktak neveztetni, mint meg tetſzik Szent Ambruſnak könyvéből. Soha ſem a' Kereſztséget, ſem az Ur-Vatsoráját* Sacramentom*nak nem nevezte a' Sz. Irás; még-is az Ujjétók ezeket* Sacramentom*oknak mondgyák lenni: a' Házaſságot penig, mellyet a' Szent Irás világos igével* Sacramentom*nak nevez, nem akarják Sacramentomnak hinni, &c.*

De iis qui initiantur Myſteriis. F. 1. Békét hagyok annak, hogy némellyek azt mondgyák, hogy ez a' Szó *Sacramentum*, a' Szent Iráſban nem találtatik: melly nem tsuda, holott nem Sidó vagy Görög, hanem Deák szó légyen az. A' Biblia penig nem Deák, hanem Sidó és Görög nyelven iratott a' Próféták és Apoſtolokáltal. 2. Nem igaz az, hogy

hogy ezzel a' Görög szóval *Myſterium*, mindenkor az Eccléſiának *Sacramentomi* nevezteſſenek és fejeztesſenek-ki: egyéb aránt az Anya-szent-egy-háznak nem tsak hét (mint a' Pápiſta Doctorok akarják) hanem tizen-hét s' annál-is több Sacramentomi vólnának. Sacramentom vólna igy a' Pogányoknak el-hivattatáſa; a' vólna az el-válaſztás; a' vólna az egész Evangeliom; a' vólna az Iſten fiának meg-teſtesüléſe; a' vólna az Anti-Chriſtuſnak fogantatáſa és születtetése; a' vólna a' Hét Aſiai Eccleſiáknak dolga; a' vólna ama' nagy Babylon, &c. mert mind ezek a' Görög betű ſzerént *Myſterium*nak; a' régi Deák betű ſzerént *Sacramentom*nak mondattatnak, *Eph. 3. 3. Eph. 1. v. 9. Col. 1. 26. 27. 1. Tim. 3. v. 16. 2. Theſſ. 2. 7. Apoc. 1. 20. Apoc. 17. 7.* De alig vólna száma a' *Sacramentom*oknak, ha mind azok igaz valóságos *Sacramentom*ok vólnának, a' mellyeket a' régiek *Myſteriom*nak és *Sacramentom*nak neveztenek. *Sacramentom* vólna igy a' láb moſás, ſzentelt viz, kereſzt-vetés: mért a' régiek, mint *Bellarminus* bé-hozza, ezeket *Sacramentom*oknak mondották: illyen módon, tudni-illik, a' ſzónak tágaſſabb és ſzéleſſebb jegyzéſében, meg-engedgyük hogy a' Házaſságot-is mondották *Sacramentom*nak; de hogy tulajdon-képpen való *Sacramentom*nak iſmérte vólna lenni Szent Agoſton, Beza (kit *Kalauz* pirongat) igazán tagadta azt. 3. Hogy közelitsük a' dolgot, Sz. Pál a' bé-hozott hellyen nem a' Házaſságot nevezi vagy *Myſteriom*nak, vagy a' mint a' Deák fordétás tartya *Sacramentom*nak; hanem azt a' titkos eggyesüléſt, melly vagyon a' Chriſtus és a' hivek közöttt: mellynek

Lib. 1. de Sacramen. Cap. 24.

minémű ki-abrázolása vagyon a' testi Házasságban.

Jac. 2. 14. 21. 24. III. *Szent Jakab egy néhányszor irja, hogy az ember nem tsak hitből igazul, hanem jó tselekedetekből. Mindazzonáltal az uj Valláſok erőssen vitattyák, hogy* sólâ fide, *tsak egyedül magán a' hit által igazulunk. Maga* Contradictio, *világos ellenkezés vagyon a' két mondásban:* Sólâ fide. Non ex fide tantùm.

F. Jóvá hadgyuk mi a' *Sz. Jakab* tanétálát: meg-is álhat a' kettő eggyütt; hogy *sólâ fide* igazullyunk-meg, és tselekedetekből-is meg-igazullyunk. *Sólâ fide, tanquàm principio efficiendi justificationem; operibus tanquàm principio cognoscendi justificationem.* Ugyanis mint a' fa gyümöltséből ismértetik-meg jónak lenni; igy az embernek-is hiti, és Isten előtt való meg-igazulása, a' jó tselekedetekből tetszik-meg, a' mint Jakab Apostol maga ezt világosittya, *Jac. 2. 18.*

Matth. 11. ℣. 30. 1. Jan. 5. 3. IV. *Nem tsak Urunk mondgya, hogy az ő igája gyönyörűséges, az ő terhe könyü, de Szent János édeſgetni akarván mindeneket az Isten Törvényére, azt irja, hogy nem nehezek az Isten parantsolati. Az Uj valláſok azt tartyák, hogy lehetetlen és el-viſelhetetlen terh az Isten Törvényének meg-tartása.*

F. Betsülettel veszszük, mind Urunknak, mind Szent Jánosnak szávát: de eggyikből sem sül-ki a' mit akarnak az Ellenkezők. *Szent Máthénál* a' gyönyörűséges és könyü igán nem értetik a' Törvény, hanem az Evangeliomnak lélek meg-vidámitó tudománya: melly az Ov Törvényhez képest, mellyet Szent Péternek proteſtálása szerént, *sem mi, sem a' mi Atyáink el nem hordozhattanak*, mondatik gyönyörűséges és kö-

Act. 15. 10.

nyü igának. Azt-is meg-engedgyük, hogy könyüek és nem nehezek az Istennek parantsolati a' mi fejünkben a' Chriſtusban, ki a' törvény alá adván önnön magát, azt tökélleteſſen az ő hiveiért bé-töltötte, *fel szabaditván őket a' Törvénnek átka alol.* Innét foly immár a' Hitnek az az ereje, mellyel a' kereszтyén ember a' Törvényen sőt az egész világon triumfál. *1. Joh 5. 4.* Gal. 3. ℣. 13.

V. *Szent Péter nyilván irja a' Sz: Pál leveleirül, hogy azokban némely igen nehéz értelmü aolgok vadnak: Az Ujjétok könyünek, igen világosnak hirdetik lenni a' Szent Iráſt.* 2. Pet. 3. ℣. 16.

F. Mitsoda értelemmel és határozáſſal mondaſsék a' Sz. Irás nehéznek vagy könyünek; világosnak vagy homályosnak, bővön fellyeb, meg-magyaráztuk CAP. XIII. A' holott a' Sz: Péter mondására-is meg-feleltünk.

VI. *A Szent Irás nyilván tanéttya, hogy midőn Isten az embért meg igazéttya, el-vészi, le-törli emberből a' vétket. Joh. 1. 29. Act. 3. 19. Az Uj Tanétok szerént tsak bé-fedezi Isten a' vétket le nem törli.*

F. Hogy Istē az ő hiveinek bünöket el nem venné abban semmit nem kételkedünk. A' meg igazulásban egészlen el-vészi annak fulákját, az az, örök kárhozatra kötelező erejét. Innen mondgya az Apostol: *Semmi kárhoztatások nintsen azoknak, kik a' Jesus Chriſtusban vadnak. Ismét: Kitsoda vádollya az Istennek választottit? Az Isten a' ki meg igazét.* A' bünnek motska-is naponként fogydogál a' meg-szentelő kegyelem által, *és az uj ember naprul napra ujjul,* miglen vége ére a' halál tavában vettetik a' bün és tellyességgel meg emésztetik. Rom. 8. ℣. 1. ℣. 33. 2. Cor. 4. ℣. 16. 1. Cor. 15. ℣. 55. 56.

VII. *Apoſtoli tanétás az, hogy ember nem vetkezik a'*

jó tselekedetben, 2. Pet. 1. 10. 1. Cor. 7. 28. Ez ellen a mostani Hit szerzők, azt mondgyák hogy az ember minden jó tselekedetiben vétkezik.

F. Láſd ennek a' patvarnak bőſéges meg tzáfoltatáſát, *Infra Lib. 2. Cap. 28.*

VIII. *Sz. Dávid magárul azt mondgya, hogy megtartotta az Iſten parantsolatit, Pſal. 119. 168. Amaz Iſſiu azt mődgya Chriſtuſnak, hogy mīd meg tartotta az Iſtēparātsolatitt, kiért ſzerette ōtet Jeſus. Sz. Pál is azt irja magárul.* Omnia poſſum in eo qui me-confortat. *Ezt igen orrollyak az ujſág kővetők, és azt vitattyák, hogy ſenki az Iſten tőrvényit meg nem tarthattya.*

Phil 4. 13.

F. Efféle példákra bő feleletet találā kegyes olvaſó a' Máſodik könyvnek mindgyárt meg emlétett reſzében. Mi ugyan alatsonabban és alázatoſſaban értünk magunk felől, hogy ſē azt mondanok amaz magában fel fuvalkodot Iſjuval: *Omnia hæc à juventute mea ſervavi quō ad huc deficior?* Ki azonban temerdek és tetemes hypocrita vólt, a' mint az *eventus* meg mutatta: mert inkáb akárt világi joſzágához ragaſzkodni, hogy nem mint a' Chriſtuſt kővetni; mint. *Sz: Mark* Evangeliſta fel-jegyzette. Mondgya penig az Evangeliſta, hogy a' *Jeſus ōtet ſzerette*, a' mennyiben annak fél-részént való ſzándékát s tehetſégét javallotta.

Matth. 19. ℣. 20.

Marc. 10. ℣. 22. Ibid. ℣. 21.

IX. *Urunk azt mondgya, hogy az ő tőlle épéttetet Anya ſzentegyházat, a' pokol meg nem győzi, Math. 16. 18. Az Ujjétók azt vitattyák, hogy ſok eſztendőkig tellyeſſégel lenyomta, és ki gyomlálta vólt az Anti-chriſtus a' Chriſtus Eccleſiaját.* Calv. citat. apud Kalauz, fol. 159.

F. Sz. Chriſtus Urunknak ebbéli ſzava; és könnyebb az égnek földnek elmúlni, hogy ſem abban hi

hibának leñi. Mindazonaltal, mint maga *Kalauz* tudományt téſzen rúlla fol. 759. *Noha az egéſs Eccleſia ki nem ſzagattathatik, de azért réſz ſzerént nemely tartományokban a' pogányság és eg yéb tévelygés meg fojthattya, és el fogyathattya az igaſſágot, mert az Iſten az Eccleſiának igérte hogy mind vigiglen meg-márad, de azt mem igérte hogy minden Városban tártományban melyben égyſzer béplántáltatik az igaſſág ōrōké meg marad.* Ez azért igy lévén, nem vólt lehetetlen hogy Rómában, és ſok más hellyeken, a' holott hajdan az igaz Apoſtoli tudomány hirdettetett, hogy moſtan a' tévelygéſnek ereje az igaſságot ottogyō el-fojtotta, és hogy a' Chriſtus az *arany gyertyatartót* azokból a' helyekből ki-mozdétotta. De hogy Calvinuſt, kinek mondáſibúl akarja *Kalauz* az Iſten Anya-ſzent-egyházának tellyeſséggel való ki-gyomláltatáſát probálni, a' patvar alól felmentsük, kűlőmbőző állapatit kell meg-gondolnunk az Anyaſzentegyháznak. Ugyan-is (1.) Vagy gondollyuk a' Chriſtus Anya-ſzent-egyházát az ő belső és állat ſzerént való állapattyára nézve, mellynek meg-mozdulhatatlā fudamentoma az Iſtennek ōrōkke való el-valaſztáſa. *2. Tim. 2. 19. Meg áll az Iſtennek erős fundamentoma, mellynek petſéte ez, Tudgya Iſten kitſődák az ővei:* Bezzeg erre az állapatyara nézve, az Iſtennek Anyaſzentegyháza noha eleitől fogva eleget oſtromoltatot, ſoha tellyeſſéggel el-nem nyomattatott, nem-is nyomattatik ugy el, hogy a' Chriſtuſnak itt ez földőn vitezkedő válaſztot ſerege ſemmi nem vólna, mivel igy a' Chriſtus nem vólna *a, Dávid házán ōrökké országlo király.* Ide való a' ſz. Iráſnak im ez tanu

Apoc. 2. 5.

Luc. 1. ℣. 32. 33.

bizonyſági, Math. *16. 18.* Math. *24. 24. Joh. 10. 28. 2. Tim. 2. 19. 1. Pet. 1. 5.* (2) Vagy gondolluyk az Anya ſzētegyházat *quoad ſtatū ſuū integralē*, az az abbeli állapattyára nézve melly ſzerént a' tagok a' kűlſő és latható Egy-házi Igazgatas által őſzve tsatoltavā ſzabadoſſán és rēdeſſen az Iſtent ditsérik, félik és tiſztelik. Erre az allapattyára nézve juhat néha olly időre az Eccleſia, kiváltképpen az űldőzéſeknek hánkodo habjai és haborgo ſzél-véſzei miat, hogy tőbbire e' főldőn ne láttaſſék lenni; mint im ez Sz-iráſbéli hellyek mutattyak. *1. Reg. 19. 14. Apoc. 12. 14. Tren. 4. 1. & 5. 18.* (3) Vagy gondollyuk az Eccleſiat, *quoad ſtatum organicum*, az az, arra az állapattyára nézve melly áll az egy-házi ſzolgálatban, tudni-illik az igének tiſzta prædikalláſábā és a' Sacramentmoknak igazán való kiſzolgáltátáſában. Erre az álapotyára nézve-is juthat az Anyaſzētegyház olly időre a' ſok tévélygéſeknek el áradáſamiat hogy az ő ortzája alig vagy még nē-is láttaſſék. Ezt je lēgetik im ez Sz. Iráſ beli bizonyſágok. *Hoſ. 3. 4. Math. 9. 36. & Cap. 26. 31. & 24. 24. Apoc. 13. 8.* Calvinus a' *Kalauztul* fel jedzet hellyekben az ő mondáſiban czélozott az Anyaſzētegyháznak e'két utolſó állapattyára.

X. *Világos ſzókkal tanétya Szent Pál, hogy jobb embernek házaſság nélkül maradni, és bóldogabb léſzen a' kiigy marad. 1. Cor. 7. ℣. 38. 40. Az uj Tanétók, a' Házaſságot parantsolatnak tarttyák, sőt lehetetlennek mondgyák a' hazaſság nélkül való életet.*

F. A' mi a' házaſság dolgát illeti, mi azt olly kőzben vetett dolognak tartyuk lenni, mellyet Iſten ſe nem tilt, ſe nem parantsol: hanem minden rend-béli

embe-

embereknek meg-enged, és ſzabadságában hágy; Nem igaz azért az, hogy mi a' házaſságot parantsolatnak tartanánk. Mind-azonáltal, a kinél amaz ritka maga meg-tartoztatáſnak ajándéka nintsē, añak az Apoſtollal tanátsúl adgyuk: *Jobb meg-házaſodni, hogy nem mint* égni. A' nőtelenségnek állapottyát penig jobnak mondgya az Apoſtol a' házaſságnál; de nem ugy, mint ha roſz vólna a' házaſság; nem-is mindenekre nézve, hanem a' kik ollyanok mint ő vólt, az az, Iſtennekarra való ajándékát vőtték. ℣. 7. 40; de nem egy-átallyában, hanem némely ſzorongató állapotokra nézve, mellyekben az egyedűl való ember inkább le-hajthattya fejét, hogy nem mint a' házas tűzes és tselédes ember. ℣. 26. 29. 1. Cor. 7. 9.

XI. *Idvezitőnk azt mondgya, hogy valaki vizbül és Szent Lélekből ujjonná nem ſzűletik, menyorſzágban nem mégyen, Joh. 3. ℣. 5. Az uj Tanétók kereſztség nélkül-is Menyorſzágban akarják vinni a' kereſztyének fiait.*

F. A' kis dedek kereſztségének ſzűkséges vólrát a' mi illeti, arrúl ſzóllottunk allább. *Lib. 2. Cap. XXXII.* a' holott a' *Szent János* irásából elő-hazott ellen-vétéſre-is meg-feleltűnk.

XII. *Szent Irás ſzava ez, hogy az ember nem kételenségből hanem ſzabad akaratból tselekeſzik. 1. Cor. 7. 36. 37. Az Ujjetók vitattyák, hogy a' bűn által, meg foſztatott ember a' ſzabad akarattúl, és kételenéttetik azt tselekedni a' mit Iſten rendelt.*

F. Csak merő patvarkodás ez. Nem vagyunk ollyan eſze felejtettek, hogy az okos emberből őkrőt, fát, vagy kővet tsinálnánk; melly meg lenne, ha az

embert

embert minden szabad akarattúl meg-fosztanók. Nem-is forog kérdésben köztünk és az ellenkezők között, vagyon é az emberben szabad akarat: hanem annak mivóltárul, és erejérül, meddig és mikre terjedhet a' ki, vagyon a' villongás. Láss bőven erről alább, *Lib. 2. Cap. XI.*

XIII. *A Genevai gyülekezetnek* Statutomit *követvén az Ujjétók, igen könnyen el-választtyák, és ujjabban házasságra szabadéttyák a' régi házasokat. Kit hogy szinesben tselekedgyenek, a' Szent Irást-is magok tóldalékjával meg-vesztegetik. A' Szent Irás penig világos, igékkel mondgya, hogy ha ki feleségétül el-válik házasság nélkül éllyen. &c.*

F. Erre a' patvarra, a' hová *Kalauz* a' könyvnek karéján mutat, fellyebb meg feleltünk. *Cap. VI. fol. 51.*

XIV. *Szent Pal Apostol nyilván irja, hogy jo embernek hust nem enni. Rom. 14. v. 21. Azt is melleje veti, hogy ha a' hus ételben meg botránkoznék valaki soha hust nem ennék 1. Cor. 8. v. 13. &c.*

F. Mi a' hus' etelt, vagy nem ételt magában nem kárhoztattyuk; hanem a babonás hus nem ételt, nem javallyuk: midőn az ember a' hus ételtül való maga meg-tartóztatását Isteni tiszteletnek részének tartya; midőn annak némelly időben való meg-ételét, halálos bűnnek lenni gondollya; midőn attúl való meg-tartóztatását, Isten előtt érdemesnek lenni állattya. Mi a' keresztyéni szabadtsággal élvén az Apostolnak regulájához tartyuk magunkat: *Mert az Istennek minden teremtet állattyajo: és semmit meg nem kell vetni ha hálá adással élnek azzal. Mert meg-szenteltetik az Istennek igéje által és könyörgés által.* A Szent Pál mondását penig a' husnak meg nem ételérül, kell érteni *in casu scandali*, a' gyenge atyafiakra nézve. De a' Papisták ki-költek már a' böltsőből, nem is olly gyengék, hogy ő reájok képest bűjtöllyenek a' Calvinisták.

1 Tim. 4. v. 4. 5.

XV. *Sz. Irás szava az, hogy Isten senkit gonoszra nẽ késért, Jak. 1. 13. Luther és Calvinus ez ellen azt vitattyák, hogy az Isten izgattya, taszittya kételeniti embert a' gonoszra.*

F. Erre bő feleletűuk vagyon oda alá Lib. 1 C. 33.

XVI. *A' Szent Irás parantsollya, hogy az előttünk valóknak úgy engedgyünk, mint Istennek, Rom. 13. v. 1. 5. nem tsak félelemért, hanem lelki-ismeretért: mert a' kiezek ellen tusakodik, Isten ellen tusakodik, 1. Pet. 2. v. 13. 18. Coloss. 3. 23. Heb. 13. 17. Calvinus azt beszélli, hogy az egyházi és világi Fejedelmek, semmi törvényt sem szabhatnak, és ha szabnak-is nem kötelesznek lelkiismeretet. Calv. Lib. 4. Cap. 10. n. 7. 8. Lib. 4. Cap. 10. n. 5.*

F. Mind magát mind másokat vízre akar vinni *Kalauz*, nem külömböztetvén meg a' meg külömböztetendő dolgokat: *Calvinus* azt állatván, hogy a' *Magistratus*oknak nintsen törvény tévő hatalmok, érti azt ollyan törvényekrűl a' mellyek valamelly Isteni tiszteletben forgó dolgokat parantsolnának, vagy tilalmaznának; azt mondgya, hogy affélében nintsen hatalmok az embereknek, akar minémű méltóságban legyenek azok. Okát adgya. *Quod ad perfectam bene vivendi regulam pertinet, totum sic complexus est Dominus lege suâ, ut nihil hominibus reliquerit quod adderent.* Lib. 4. Cap 10. n. 7.

Nem-

Nem szükség hát hogy az Isteni tiszteletre való dolgokrúl uj törvényt szabjanak az emberek; mert szabott egyszer Isten elégséges-képpen. A' polgári törvényeket penig, olly távoly vagyon, hogy *Calvinus* rontsa, sőt hatalmasson állattya. Csak azt mondgya, hogy afféle törvények, magok erejével a' lelki-ismeretet (melly tsak az Istennek birtokában vagyon) nem kötelezhetik; hanem az Isten parantsolattyának erejével, ki azt hadgya, hogy minden lélek a' felső hatalmasság alá vettessék, *Rom. 13. 1.* Ugyan-is a' keresztyéni szabadság, melly minden hivekkel (akar Király, akar kóldus légyen) minden meg-különböztetés nélkül köz, nem törüli-el a' külső polgári birodalmot; mint *Calvinus*-ra szavair meg-tsonkitván, *Kalauz* ezt fogni akarja. Holott azon a' hellyen *Calvinus* a' polgári hatalmat az Anabaptisták ellen erőssen állattya.

Lib. 4. Cap 20. n. 1.

XVII. *A' Szent Irás szokszor tanéttya, hogy a' keresztség által bűnünk meg-botsáttatik. Act. 2. v. 38. Ez ellenpenig nyilván tanétanak az Ujjétók.*

F. Szent Péter, *Act 2. v. 38.* nem mondgya azt, hogy a' keresztség által meg-botsáttatik a' bűn: hanem arra inti a' Sidókot, hogy keresztelkedgyenek meg *in remissionem peccatorum.* Más penig *baptizari in remissionem peccatorum; más ismét per baptismum remitti peccata.*

XVIII. *Az Apostolok a' Credoban azt vallyák, és Szent Péter a' Sóltárbol bizonyéttya. Act. 2. hogy Christus Urunk, halála után poklokra szállott. Ezt a' Calvinisták erőssen tagadgyák.*

F. Ta-

F. Tagadgyák-é? Nem igaz. Hanem ezt tsak azért fogják a' Pápista Doctorok reánk, hogy a' *Credo*nak azt a' tzikkelyit az ő balgatag értelmek szerént nem veszszük és nem értyük. Lásserrúl alább. *Lib. 1. Cap. 37. et Lib. 2. Cap. 22.* Ezek lőnek keresztyén olvasó azok a' példák, mellyekkel *Kalauz* Doctor ellenünk docealni akarta, hogy mi sok dolgokban szemtül szemben ellenkezünk a' Szent Irással. De vihette-é véghez szándékát, légyen itélleted rajta.

K. Az uj Tudományoknak egy tzikkelye sem találtatik a' Szent Irásban hanem valamiben mi tőllünk különböznek, valamit mi ellenünk állatnak, azok tsak mind az álnok Pradikátorok álma, és hivságos gondolattya; azok közzül tsak egy pont sem találtatik a' Szent Irásban. Kalauz. lib. et Cap. ut sup. §. 9.

F. Vallyon nem-é? Láss ennek ellenben való bőséges meg-mutogatását fellyebb. *Lib. 1. Cap. XII. fol. 116.*

K. Nem tsak erőtelenől, de ugyan esztelenül bizonyétnak a' Szent Irással az Ujjétok. Azért a' Szent Irást felbontyák. Kalauz ibid. § 10.

F. Ezt tiz példákkal akarja *Kalauz* Doctor *docealni*: mellyeknek jóbb része, mivel a' *Lutheranus* Atyafiakat illeti, mi azokat ő nekiek engedgyük; a' Hármának, mellyekben minket illet, feleletit mi-is ránk veszszük.

1. Calvinus és Hunnius, *drágalátos magyarázattal bizonyéttyák, hogy a' keresztyének gyermeki keresztség nélkül idvézülnek; mert az Isten azt mondgya Abrahámnak:* En te Istened lészek, és a' te magodnak Istene. *Mint ha az Isten mindeneknek mondotta volna, Abrahámnak a' mit mondott, &c.* Gen. 17. 17

F. Hogy az az ígéret, nem csak azokra terjedgyēki, a' kik az Abrahám magvából test szerént szarmaztanak; hanem mind azokra-is, valakik a' hitben Abrahám fiai, nyilván állattya Sz. Pál. *Rom. 4. 23. 24. Calvinus* penig ott a hová *Kalauz* mutatt *Inst. Lib 4. Cap. 16. n. 26.* semmi emlekezetet nem tészenarrul a' *locus*rul, *Gen. 17. 17.*

II. A' Calviniſtaſágbol ſármazott Libertinuſok, azzal bizonyéttyak, hogy egyéb lelek nints az Istennél, s hogy önnön maga az Isten elevensége az embernek. Mert Sz. Pál mondá, hogy az Istenben élünk és mozgunk. Act. 17. 28.

F. Semmi közünk nintsen minekünk a' *Libertinus*okkal. Vallyon kitsoda tzáfolta-meg hatalmasban *Calvinus*-nál azoknak hamis és balgatag vélekedéseket? *In Opusc. Instruct. ad versus Libertinos.* Csak gyülöltetésre szerezteteti patvar azért azt mondani, hogy azoknak szülö Attyok a' *Calviniſtaſag* lött vólna.

Inſt. Lib. 3. Cap. 3. n. 10. III. *Calvinus minden gonoss indulatott bünnek nevez. Ezt jeles fő magyarazattal bizonyéttya Sz. Pálból, hogy a bünnek ſoldgya a' halál. Maga Szent Pál nem mondgya, hogy minden bünnek halál a' ſoldgya, hanem* indefinitè *ſőll. szinte mint ha azt mondaná: A' lopásnak akasztás a' ſoldgya, kibül nem következnék, hogy egy ferges mogyoró lópaſert, felkellyen embert kötni.*

Rom. 6. 23 F. 1. Mivel minden gonosz és rendeletlen indulat, ellenkezik amaz elébbeni szentséggel és tisztasággal mellyben Isten az embert teremtette vala; azért igazán mondgya *Calvinus* mind azt bünnek lenni, *ex natura contrariorum.* 2. Koz mondásoka' Dialecticusoknak: *Propoſitio indefinita interdùm æquipollet univerſali.* Ugy

li. Ugy vagyon itt a' dolog, mint meg tetzik *ex antitheſi ſanctimoniæ & peccati.* Mert ha az Apostolnak tanétasa szerént mindē szent életnek vége az örök élet. *v. 22.* tehát ellenben minden bünnek vége és soldgya az halál. 3. Látzik hogy a' Papista Doctorok, a' gonosz kivánságot, sem magokban, sem másokban, semminek sőt ing'en bünnek sem tártyák; akarmint égjenek és gerjedezzenek-is, a' mikor tsak égy férges mogyoróhoz, melynek el-lópasa akasztó fát nem érdemel, hasonlétyák. Vaj ki külömböznek az Istennek utai az embereknek utoktúl. A' mi az ēbereknek szemek előt gyakorta kitsennek sőt semminek latzik, azaz Istennek szeme előtt nagynak és kárhozatosnak latzik. Láss *Math. 12. 36.* A' mi penig azt a' villongást nézi, mellyet mint egy ujja hegyével illet *Kalauz*, ha minden bün az ü maga természetiben hálalosé vagy némellyek menedékenyek; Láss erre alább *Lib. 2. Cap. 12.*

K. A' Szent Irásnak minden hitelét és betsülletit fel-bontyák az Ellenkezők: Azért a' Sz: Irást fel bontyák.

F. Ezt nagy fennyen, és nagy hoszszan, fejünkre akarja *Kalauz* Doctor rakni; lássuk minden tehetséget. Lib & Cap citat. 9. 11.

I. Mert, egyem, semmi után modon bizonyoſſak nem lehetnek, mellyek legyenek a' Sz. könyvek, és ha ezeket igazán vétek nélkül irták-ki az első betűből.

F. Vaj igē-is lehetünk; mint ezt oda fel büvön megmutattuk: kihez képest nē illik, hogy itt arrúl tőbb szótt szaporétsunk. Cap. 10. fol 88.

II. Mert az Eccleſiának és a' szent Atyák tanubizonyságának hitelt nē adnak. Azon kivül semmi bátorságos modót nem mutathatnak a' Sz. Irás könyveinek bizonyos ismérésebē

Cap. 7. fol. 67.

F. Mint már erről fellyebb protestaltunk, mi sem a' szent Aryá'tnak, sem az Ecclesiának tiszteséges tanubizonyságát a' sz. könyveknek Isteni méltósága felől meg nem vettyuk; sőt bé veszszük a' maga határában és rendiben. De hogy az Ecclesianak szava és *Traditioja* légyen az az eléggéges egyedül való fő ok, és fundamentom, mellyen kellessék hitünket fundalni a' szent Irásnak Isteni méltósága felől, azt meg-nem engedgyük. Minémű utokon ésmódokon juthassunk penig a' Szent könyveknek ismeretire, azokról már bőven szóllottunk. *Cap. VII. fol. 65.*

III. *Ennek felette azt állattyák és tanéttyák, hogy semmit nem tartoznak hinni valami a' Szent Irásban nem találtatik. Mivel hogy azért a' Sent Irásban sóholt fel nem talállyuk, hány és mellyik légyen a' Szent Irás könyve &c. Tehát következik, hogy ezékben semmit nem kell hinnünk; és így a Sz. Irás betsülleti, mind füstben megyen.*

F. Hamis költés, hogy mi tsak azt hinnők, a' mi a' Szent Irásban irva, azon igékkel és betükkel fel találtatik. Lásd erről való értelmünkket fellyebb. *Cap. XII. fol. 105.*

IV. *Azt-is hirdetik az Ellenkezők, hogy az egész látható Ecclesia elátévelyedhetik, és eretnekségben eshetik. Ez ha igy vagyon, nem lehetünk bizonyossok, hogy akkor nem tévelyeg, mikora' Szent Irás könyvett előnkben adgya.*

F. 1. Hogy a' közönséges keresztyén Anyaszentegyház úgy el-tévelyedhessék, és vég képpen való eretnekségben eshessék, hogy senki ne légyen, a' ki az Istent igasságban és tisztaságban tisztellye, a' nem vallásunk. 2. Ugy vólna ennek az okoskodásnak valami

valami ereje mi ellenünk, ha mi az Ecclesiának tanubizonyságát tartanók fő és egyedül való utnak és módnak a' Szent könyveknek meg-ismérésére; más penig és külömb értelmünk.

V. *Bár meg-ismérhetnék is a' Szent könyveket; ugyan nem tudhattyák, ha igazán fordétották-é a' Sidóból és Görögből; hanem ha azt bizonyossan tudnák, hogy a' kik fordétották, olly méllyen tudták a' Sidó és Görög nyelvet, hogy ennek egy szavában, egy szó irásnak formájában, meg nem tsalatkozhattak. Ezt penig senki nem tudhatiya, tsak szintén emberi gyanóságból. &c.*

F. Nem is tartozik azt valaki Isteni hittel elhinni, hogy a' Sidóból és Görögből való fordétásokban, semmi fogyatkozás nem volna, vagy hogy a' Forditók valamiben meg-nem botolhattak vólna. Ugyan-is mi a' forditásoknak nem tulajdonétunk olly méltóságot, hogy azoktúl tsak egy szálnéra sem vólna szabad el-távozni: ezt a' méltóságot tsak a' Sidó és Görög betünek engedgyük.

VI. *Az igazán forditott Biblia, tsak az ő értelmében Isten igéje. Azért az Ujjétóknál semmi bizonyos módnem lévén a' Szent Irás betüjének igaz értelmében, nem lehet a' Szent Irásnak olly betsülleti nálok, a' mint kivántatnék. Melly dolgokrúl ez elébb bővebben szóllánk.*

F. Mi-is erről a' dologrúl máskor bővebben szóllottunk; meg-is mutattuk, hogy bizonyos módaink vadnak az Irás értelmének visgálásában. *Sup. Cap. XIV.*

VII. Calvinus és Luther, *nem tsak* a' Patere-*ket hanem a' regi szenteket-is gyalázzák: Azért a' Szent I-*

ráſnak hitelét és betsülletit fel-bonttyák.

F. A' *Luther* Apológiaját én máſokra hagyom; *Calvinuſ*-ra mint rakja *Kalauz* azt a' terhes vádot, láſſuk.

1. *Calvinus Abrahámot feleſége keritőjének nevezi.*

Comment. ad Rom. 8. ℣. 35.

F. Hogy ez alóll a' patvar alóll fel-mentsük Calvinuſt, hallyuk ſzavait: *Porrò tria hæc, ideſt, tribulatio, anxietas, & perſecutio, ſic inter ſe differunt, quòd tribulatio, quod libet moleſtiæ vel incommodi genus comprehendit: anguſtia verò interior eſt paſſio, dùm ſcilicet difficultates ad inopiam consilii redigunt: talis fuit Abrahæ & Lothi anxietas, dùm alter uxorem ſuam, alter filias proſtituere coactus eſt, quia deprehenſi & perplexi exitum non inveniebant.* Vedd eſzedben jó lelkű Olvaſó mi jő ebből ki? nem az, hogy Abrahám feleségének keritője lőtt vólna: hanem a' félelem miatt, tettetvén Sárát feleségének nem lenni, alkalmatoſságot adott *ad raptum illius*, annak el-vitelére Abimelechtől, Gerárnak Fejedelmétől. Ezt penig maga mutogattya a' Szent Irás, *Gen. 20, v. 9. 10. 11.*

2. *Sámſomot kárhoztattya. Inſt. Lib. 3. Cap. 20. n. 15.*

F. Ha ki ſzemeſsen *Calvinus*-nak abbéli irásában bé-teként, könnyen eſzében veſzi, ott az aránt milégyen *Calvinuſ*nak tzéllya. Az tudni-illik, hogy meg-mutaſſa, hogy az Iſten néha az embereknek, még nem ſzintén tsendes és rendes indulatból ſzármazott könyörgéſeket-is meg-halgattya. Azt penig *Sámſomnak* példájával mutattya meg: ki noha fel-forrott indulatból, és boſzſzu állásnak kivánságából könyörgött Istennek azon, hogy elébbeni erejét ő

néki

néki adná meg, hadd álhatna boſzſzut a' Philiſteuſokon; mindazonáltal meg-halgatta Iſten őtet.

3. *Sárát és Rebecat gyalazza. Lib. 3. Cap. 2. n. 31.*

F. Azon a' hellyen Calvinus, nem egyebet akar, hanem azt akarja jelenteni, hogy még az Iſtenek Szentis-is gyakorta, nagy lelki érőtelenségekkel és fogyatkozáſokkal *laborál*nak. Ennek meg-mutatására penig *Sárát* és *Rebeccát* hozza bé például. Sárának Abrahámmal edgyütt igéretet tőtt vólt Iſten arrúl, hogy meg-ſzaporéttya az ő magvokat; de még-is Sára mint egy hihetetlenségtől viſeltetvén, hogy már ő ſoha nem ſzülne, ſzolgálóját adgya férjének, hogy az által kereſſen magának fiat. Azonképpen *Isák* és *Rebecca*, még jó elevé Iſteni jelenéſből meg-tanéttatnak vala arra, hogy a' nagyobbik ſzolgálna a' kiſſebbiknek; mindazonáltal még-is láttattak mint egy az Iſtennek gondviſelésére a' dolgot tellyeſséggel nem bizni, hanem *Rebecca* néminémű ravaſzságot-is elegyitett belé, hogy a' kiſſebbik fiára Jákóbra vohaſſa az első ſzülöttnek áldását. Ez Calvinuſnak értelme azon a' helyen; de ezzel gyalázza-é a' Szent Aſzszonyokat?

4. *Dávidot mint egy valami kéttségben eſett balgatagot rongallya. Lib. 3. Cap. 20. n. 16.*

F. Csak azt akarja *Calvinus* a' meg emlétet hellyen jelénteni, hogy néha még a' ſz: embereknek, kivaltképpen a' mikor valamelly nagy ſzorongatáſban vadnak, könyörgéſek-is meg-elegyittetik néminemű rendetlen és feletteb való panaſzolkodáſokkal. Ezt penig *Dávidnak* példájával bizonyittya: ki midőn nagy inſég-

ben

ben vólna illyen szókra fakad-ki *Psál. 39. 14. Szûnnyél meg én tûllem, hogy vehessek erôt minek elôtte el-mennék, hogy az után ne legyek.* Mely szavaira Davidnak ezt irja Calvinus: *Diceres homine desperatum nihil aliud expetere, nisi ut cessante Dei manu in suis malis putrescat. Nõ quòd devoto animo, ruat in illam intemperiem, aut ut solent reprobi velit Deũ facessere: sed tantum conqueritur iram Dei sibi esse intollerabilem.*

5. *Christus Urunkat sok-képpen tudatlanságban keveri Calvinus; sôt azt irja, ollyakat-is mondot, mellyeket* corrigalni, *és viszsza kellett mondani. Elôl hozom* (mond Kalauz) *ezekrûl Calvinusnak tulajdon szavait, a' hol annak helye lészen.*

F. Mi-is ott, a' holot annak helye lészen arra meg felelûnk. *Infra. Lib. 1. Cap. 36.*

6. *Az Apostolokat tudatlansággal és nagy esetekkel vádollya Calvinus.*

F. Lássuk mellyek azok.

In 2. Cor. 1 ℣. 9. 1. Cor. 2. ℣. 4 Heb. 9. ℣. 16. *1. A választot edényt Sz: Pált vakmerô kevélynek nevezi. Másuti azt irja, hogy a' Prófétak irásával nem jól lattatik élni. Feddi és dorgállya másut szent Pált, harom dologért Edgyért hogy el-vált Sz: Barnabástul. Másért hogy Sz. Márkot ugy nem oktatta, a' mint kellet vólna. Azért minek utana azt mondotta vólna, hogy Szent Márk hitt szegô árulo volt. ibid. v. 40. utánna veti Sz Pálrul: Non debuit* Marco blandiri nec dissimulare ejus peccatum. *Harmadszor* Act. 21. 23. *hogy a' Sz. Jakab tanatsát követvén meg nyirette magát fogadásbol.*

F. Agas bugas vádlások ezek, azért rend evegyûk-fel ûket. Az 1-re. Semmi betstelenséget azzal Sz. Pál-

Pálon *Calvinus* nem ejtett, hogy azt mondotta felôle, hogy ô is a' közönséges emberi gyarloság alá vólt vettetve: Ugyan-is az Apostoli tiszt, és méltoság nem változtatta az Apostolokat Angyalokká, hogy semmiben nem vétkezhettenek vólna. Hogy peniglen a' természeti veszetség, ôket ár viz modgyára, el nem ragadta, Istennek kegyelmébûl vólt; mint Calvinus szépen maga magát magyarázza: *Non dico ejusmodi vitiis ipsum laborásse* (Paulum) *sed dico potuisse sollicitari, atq; hoc fuisse remedium, quod Deus in tempore opposuit ne in ejus animũ penetrarent.* La! nem mondgya azt *Calvinus* Sz: Pálrul hogy vakmerô kevély lõtt vólna; hanem hogy ollyan lehetett vólna, ha az Isten kegyelme meg nem tartoztatta vólna.

Az 2-dikra: Nem a' maga értélmébûl mondgya azt *Calvinus*, hanem némely agyafurtaknak, kik az Apostolban kõtõdhetnek vala; mintha nem hellyessen hozná a' maga tzéllyára a' Próféta mondását, *per modum prolepsis*, kerul ellenekben. Hogy ez igy légyen, könyû által látni szavaiból *1. Cor. 2. 9. Nunc ad rem venio, illic Propheta commemorans, quàm præclarè opitulatus sit Deus in necessitate populo suo, ex clamat ejus erga pios beneficia superare captum humani sensûs,* De azt gõrdétheti vala valaki az Apostolnak: *Quid hoc ad spiritualem doctrinam (dicet quispiam) & promissiones æternæ vitæ, de quibus hîc Paulus disputat.* Erre az ellen vetésre szépen meg felel Calvinus a' következõ igékben: *Hujus quæstionis triplex est solutio: nihil enim absurdi erit si dicamus Prophetam, cùm de terrenis beneficiis meminisset; hâc occasione evectum ad generalem sententiam, adeoq; ad prædicandam*

ſpiritualem beatitudinem, quæ repoſita eſt fidelibus in Cœlo.

A' 3-dikra: A' Pál és *Barnabás* kőzőtt való meg-haſonlás és idéig valo meg-háborodás, tapaſztalható jele annak, hogy még a' nagy ſzentekben-is nintsen itt e' világon tellyes tőkélletesſég. Azt penig *Calvinus*, nem azoknak a' ſzenteknek betſtelenſégekre hozzabé, hanem inkáb a'mi oktatáſunkra és intettetéſünkre mint kővetkező ſzavaiból meg tetzik: *Nobis quid accidet quorum affectus nondum ita in obſequium Dei ſubacti, absq; modeſtiâ ſub indelaſciviunt?*

A' 4-dikre: Semmi ollyan a' *Calvinus* iráſában nem találtatik, hogy ſzent Pált azért feddette vólna, hogy ſzent Márkot ugy nem oktatta vólna, a' mint kellet vólna. Hiti-ſzegő árulónak ſem mondgya Calvinus *Markot*, hanem tiſzti és hivatallya hagyotnak; mivel Barnabáſtul ét Páltul Pamphiliaban el-ſzakadot vólna és nékik nem ákart vólna a' dologban uti társoklenni De hiſzem nem *Calvinus*; hanem ſzent Lukáts beſzélli ezt, *Actorum 15. 38.* Amaz ſzokat penig; *Non debuit Marco blandiri, nec diſſimulare ejus peccatum*, egyeneſſen a' *Calvinus* értelme ellen tekeri *Kalauz*. Nē az annak értelme, mint ha Sz. Pál ketsegette vólna Márkot, és ſimogatta vólna tiſzti hagyáſának tselekedetit: ſőt inkább igazéttya *Calvin*ō Sz. Pált hogy méltā tselekedte, hogy *Márkot* nem tſak keményen meg-dorgálta, hanem hogy elebbeni társaſágában-is (mellyet *Barnabas* kiván vála) nem akarta venni. Miért? Okát adgya Calvinus: *Et certè longè gravius erat Johannis Marci peccatum quàm vulgò putetur,*

Az 5dikre: *Kalauz* vagy nem értette, vagy ſzándékkal bal értelemre csigázza Calvinuſnak mondáſát, mert mikor *Calvinus* ſzent Pálrúl azt irja: *Quod ad Paulum ſpectat, quoniam non propriâ Conſcientiâ ſuſcepit hoc votum, ſed in eorum gratiam, quorum errori veniam dabat, diverſa fuit ejus ratio*, Nem az annak értelme, mint ha azt lelki iſmereti ellen tſelekedte vólna ſzent Pál; hanem ez: hogy noha ő lelki iſmeretiben tudós és bizonyos vólt arrúl, hogy immár az Ov cæremoniak Chriſtus halálával kimúltanak, mind azonáltal engedet valamit az Atyafiak kéréſének. Nagy bő beſzéddel igy magyarázza ezt *Calvinus* in *Act. 21. 23.* In Act. 21. v. 23.

II. A' Chriſtus ſzerelmes Tanétványárul, ſzent János Apoſtolrúl azt irja Calvinus *hogy balgatag bálványozo volt.* Lib. 1. Cap. 14. n. 10.

F. Koránt ſem irja, nem igaz a' mit mondaſz: hanem a' bé-hozott hellyen azt akarja Calvinus állatni, hogy az emberek terméſzet ſzerént igen hajlandók a' teremtet állatoknak imádáſára; kiválképpen ha valamelly fényes ditſőſſéget és ditsőſſéges fényeſſéget azokban tapaſztalnak. A' mellyre ſzent Jánoſt hozzabé például, ki látván az Iſtennek Angyalát az ő fényeſſégében, mint egy magán kivűl ragadtatván, kéſz vólt vólna őtet imádni, ha az Angyaltúl meg nem tiltatott vólna. *Apoc. 22. 9.*

II. Beza edgyűt azt irja hogy ő néki nem látſzik hiteleſnek, a' mit ſzent János beſzél.

F. A' meg emlétet hellyen, vágyon emlekezet a' parázna aſzſzonyi-állatnak hiſtoriájárul: melly ſem a' Syriai fórdétónál, ſem *Chryſoſtomus*-nál, ſem *Teophilactus*-nál nem talaltatik; azért ſok tudós emberek a vagy tſak kételkedtenek annak a' Hiſtoriának igaz vóltárul In Ioh. 7. 53.

Hist. Eccle siast. Lib 3. Cap. 33. Dialog. 2. advers. Pelagianos.

Eusebius nyilván mondgya, hogy egy *Papias* nevű férfi irta vólna azt a' historiát, mellyet mond, hogy a' Sidó Evangeliomban bé-foglaltatott. *Jeronymus*-is bizonyság felőle, hogy némely Bibliákban nem találtatik az a' Historia. *Beza*-is meg-gondolván ezeket, igy fejezi bé irását. *Tanta lectionis varietas facit, ut de totius historiæ fide dubitem.*

IV. *Szent Matherúl azt irja* Calvinus *és* Beza, *hogy feledékenységből Jeremiasnak tulajdonéttya a' mit Jeremiás nem mondott, és hogy a' Proféták irását roszszul tekeri tétova.* Calv. *Matth. 27. ℣ 9. Beza ibid. Calv. Matth. 4. 13. & Matth. 8. 17.*

F. Mind magárúl, mind az igaz mondásrúl el-felet kezet vólt *Kalauz* a' mikor *Calvinus-ra* és *Bezára* ezt fogná. Nem mondgya azt ott *Calvinus*, hog' Sz: Máthenak vag' feledékenységéből, vagy meg tébolyodásából esett vólna a' *Zachariás* nevének Jéremiás nevére való tserélése, hanem igy beszéll: *Quomodò Jeremiæ nomen obrepserit, me nescire fateor, nec anxiè laboro, certè Jeremiæ nomen errore positum esse pro Zacharia, res ipsa ostendit: quia nihil tale apud Jeremiam legitur vel etiam quod accedat.* La! hogy azt a' név el-tserélést nem tulajdonéttya Sz: Mathé vagy feledékenységének, vag' tébolygásának Calvinus: mindazonáltal meg lehetet másképpen, tudni-illik a' Notarius-oknak vigyázatlánságok miatt, hogy edgyik név a' másik hellyében tétetet. Azt penig soha *Calvinus* sem Sz. Mátherul, sem más Apostol vagy Evangelistárul nem mondotta, hogy a' Profétak irását roszszul tekernék tétova: tsak azok az igetskék is *videtur, videri posse* nyilván jelentik, hogy

affé-

affele hellyeken *per prolepsin* ellenvetésképpen szóllott *Calvinus*; a' mellyekre azon hellyeken fundamentomosson meg-felel.

HUSZADIK RÉSZ.

A' Reformata Vallás nem tanét nyilván való hamisságot.

KERDES: *Itt ez aránt* Kalauz *Doctor, mivel vádollya Vallásunkat?*

F Azzal, hogy sok nyilván való hamisságokkal elegyéttetett-meg. *Lib. 3. Cap. XI.* El-hagyom itt a' mellyeket Luther ellen be-hozott. *§. 3. 4. 5. 6.* Csak azokat illetem, a' mellyek vagy magánosson minket illetnek, vagy az Atyafiakkal közönségessek. Lássuk rendel, ha valoságos hamisságok legyenek é azok

K. A' Keresztséget sok képpen meg-motskollyák az uj Harpyák. Azért nyilván való hamissággal elegyéttetettmeg-Vallások. §. 7.

F. Csak Harpya mardosás azt reánk fogni. Mellyek azok a' motskok, és a' keresztségrűl való képtelen vélekedések, értsűk.

I. *Azt tanéttyak, hogy a' keresztseg nélkül idvezülnek a' keresztyének gyermeki, és a' keresztseg által meg nem tisztulnak az eredendö bűntül: mert a' keresztyének magzati még Annyokméhiben örökösi az örök életnek, kedves fiai az Istennek.*

F. Az

F. 1. Azoknak vagyon inkább mind képtelen, mind kegyetlen értelmek, a' kik a' szegyény se magok vétke, se szüléjek gondviseletlensége miatt, keresztelet-len ki-mult kisdedeket, tellyességgel az idvességtül ki-rekesztik, és nem tudom, mitsoda pokolbeli *Limbus-ba* küldik. Kemény és kegyetlen itélet. Mi nem mond gyuk, hogy minden keresztség nélkül ki mult kisdedek idvezüllyenek: hanem azt vallyuk, hogy a' kik Istené-i az örökké való el-választás szerént, azok ha szintén nem érik-is el a' külső keresztségnek vizét, azzal mind-azon-által el nem kárhoznak. Ugyan-is abbéli fogyatkozás, fel-bonthattya-é az örökké való el-választásnak kegyelmét? mellynek fundamentoma erős és meg-áll szent Pálnak tanétása szerént. *2. Tim. 2. 19.* Ide való az-is a' mit *Bellarmi-nus* Doctor tanét: *Dominus non est alligatus Sacramentis.* Nem köttetet Isten a' Sacramentomokhoz. Ismét: *Certum est, Deum posse sine ullis Sacramentis hominem justificare.* Bizonyos dolog, hogy az Isten minden Sacramentomok nélkül meg igazéthattya az embert.

De Christo Mediat. Lib. 4. Cap. 16. De Sacrament. Cap. m 2.

2. Az eredendő bün mivel magában foglallya az egész természetnek veszetséget és a' gonoszra való hajlandoságát; e' peniglē hólta napig az emberbē meg-marad, nyilván való jele, hogy a' keresztség által az eredendő bün mindenestül fogva el nem vétettetik. Ugyāis ha a' keresztség a' kisdedekbül ki-törölne minden eredendő bünt, következik, hogy a' mikor osztán fel-serdülvén tselekedet szerént vétkeznek, afféle vétek ő bennek tsak szokásból vólna más gonosz példák nak szemléléséből, nem a' beléjek avutt, és hozzájok ragadot természeti veszetségből származnék; és hagonosz példákat nem látnának, soha nem vétkeznének. De ellenben tanét az Istennek lelke. *Gen. 8. 21. Gonosz az embernek szive gondolattya az ő gyermekségétül fogva.*

3. Azt állatni sem képtelenség, hogy *Infantes fideli-um, hæreditario jure à matris utero in fœdere continentur*; és hogy még Annyoknak méhében szentek. Ugyan-is Sz. Pál mondása. *Rom. 11. 16. Ha a' gyökér szent, az ágak-is szentek.* Jeremias felől-is az mondatik, hogy még az ő Annya méhében meg vólt szenteltetve. Ezzel pedig hogy a' kereszttyéneknek gyermeki, még az ő annyoknak méhében az Istennek frigyében vadnak, és szentek-is a' frigyes szentség szerént, a' keresztség haszontalanná nem tétetik; sőt inkább az Istennek frigye mi beñünk el petséltetik és meg erősítettetik. Abrahám minek előtte környül-metélkednék, immár Istennek kedvében és frigyében bévétetet ember vólt; azzal mind azonáltal a' következendő környülmetélkedés haszontalanná nem tétetet ő benne; sőt inkább jele és meg-erősítő petsétje vólt az ő benne, az Istennek vélle tött szövetségének, *Gen. 17. 11. Rom. 4. 11.* De azt mondod: *A régi Atyák tanétása ez ellen azt tartya, hogy*: Fiunt non nascuntur Christiani. Nem születnek hanē lésznek az emberek kereszttyénekké. *És a' tellyes szent Irás hirdeti, hogy természet szerént, minnyájan haragnak fiai születtetünk, bünben fogontatünk, mert Adamban minnyájan vetkeztünk, 1. Cor. 15. 22. Eph. 2. 3. Rom. 5. 8. Psal. 51. 7.*

Calv. Lib. 4. Cap. 16. n. 14.

Jer. 1. 5.

Hieronymus Epist. 7. ad Lætam.

F. Abbéli állatása *Calvinus*-nak, hogy a' kereszt-

tyének kisdedi még az ő Annyok méhében frigyesi az Istennek, sem a' régi Atyáknak értelmeket, sem a' Sz: Irásnak elő hozott bizonyságit nem őlti-keresztül: mert annak a' lelki szövetségnek fundamentoma, nē a' terméſzet szerént való szűletés, hanem az Istennek ingyen való jó volta, melly szerént azt igérte amaz minden hivőknek nagy Attyának, *Léſzek te Istened, és a' te magodnak te utánnad.* Továbá ezt a' frigyes szentséget melly kűlső képpen való, nem kel őszve-keverni, amaz belső ujjá szűletes szerént való szentséggel, mellyről Urunk szól Szent Jánosnál. Azt tudom nem egy hellyen állattya Agostō, hogy a' kereszteletlē gyermekek el-kárhoznak; de azt-is meg-tanultam Bellarminus-ból. *Scripta Patrum non ſunt regulæ, nec habent authoritatem obligandi.* Azt is Bellarminus vallya: *Præcipuos ex illis (Patribus) non leviter lapſos eſſe.* Abban sem vétett *Calvinus*, hog' tsak annyi haſznot tulajdonétot a' keresztségnek mint a' kőrnyűlmetéléſnek: mert az Ov és Uj Testamentomi Sacramentomok az ő állattyokra nézve ugyan azonok, egyenlő erejűek és méltóságuak. Fel kiált itt *Kalauz*, azt mondgya: *Jó út ám ez a' Törökségre!* Vaj bizony nem jó, nem-is oda viszen: mert a' Törökök kőrnyűlmetélkedése kőzőt, és a' régi szentek kőrnyűl metélkedése kőzőt nem kisſebb távolyság vagyon mint az ég és a' föld kőzőtt.

Act. 2. 39

Joh. 3. 5

Lib. 2. de Concil. Cap. 18 Lib. 3. de Verbo Dei Cap. 10. Inſt. 4. Cap 14. 23.

II. *A' kereſztséghez a' vizet nem alléttyák szűkségesnek az Uj Tanétok, hanem mind borban, s' mind egyéb nedvességben szólgáltattyák.* Beza Epiſt. 2. Teolog. ad Thomam Tilium.

F. 1. Azt a' mit mi a' kereszségről tartunk; nem egy

egy maganos embernek értelméből kell meg-itélni, hanem Eccleſiáinknak *praxiſsából* és *Confeſſio*jából: hol látta penig valaki, hogy a' Cálviniſták borral, vagy más egyéb nedveſséggel, az egy vizen kivűl, kereſztelnének? Nyilván való hazugság azért azt ránk fogni, hogy mi mind borban, s' mind egyéb nedveſségben szolgáltattyuk a' kereſztséget. 2. A' mi *Bezat* illeti: 1. Amaz mondáſt; *de quovis liquore*, kell érteni az ollyan nedveſségről, a' melly alkalmatos a' testnek kűlső szennyének el-mosására; és vagy a' terméſzettől, vagy a' meſterségtől arra rendeltetett: nem affélétől, a' mellyel meg-motskolhatnék inkáb a' test, hogy nem meg-moſattatnék; a' minémű a' ténta, vér, s'-több afféle. 2. *Beza* szól *de caſu neceſſitatis*, ha hól viz nem találtatnék. De hiſzem, *in tali caſu*, magok vitattyák a' *Scholaſticus* Doctorok, hogy lúgban, húgyban, hal és hús lében meg-lehet a' kereſztelés. Hallyuk kettőnek vagy háromnak értelmét. Igy szólla ehez Gvido de monte Rhocherii.: *In lixivio, ſi aqua non poſſet inveniri poſſet fieri baptiſmus: & propter eandem rationem dicunt aliqui Doctores, quòd in urina propter defectum aquæ poſſet baptizari: quod non credo verum, quia urina non eſt aqua, ſed humor reſolutus à cibis commeſtis. Et idem dico de ſaliva. Sed nonne in brodio carnium poſſet fieri baptiſmus, ubi alia aqua non poſſet inveniri? Dicendum eſt, aut tanta reſolutio carnium facta eſt in brodio illo, quod deſinit ſpecies aquæ eſſe, & eſt alia ſpecies de novo generata, & tùm non poteſt fieri baptiſmus: aut non eſt ibi tanta reſolutio carnium facta, & tunc fieri poteſt, & in tali*

Cap. 2. de Baptiſmi materia in Manuali Inſtruct. Paſtorum & Vicariorum.

Lib. 5. Instruct. Sacerd. Cap. 18. 3. Part. q. 66. Art. 4.

in tali brodio baptizari. Toletus azon nyomon: *Potest fieri baptismus in lixivio, brodio carnium, quando non est notabilis mistio.* Aquinas Thamás Doctor semkülömben: *Quæcunque transmutatio circa aquam facta est per artem, sive commiscendo, sive alterando, non transmutatur species aquæ: inde in tali aqua, potest fieri baptismus.* Meg-lehetne hát igy lőrében és korpa tziberében-nis keresztelni. Bellarminus Cardinalis ide tzéloz: *Omnem veram & naturalem aquam, quantumvis accidentaliter mutatam & alteratam, esse materiam idoneam ad baptismum.* Mitsoda penig a' hugy, lúg, ser; hanem *aqua accidentaliter mutata?* Azért ha hól tiszta vizet nem kaphatnak, emezekkel hozzá. *Durantes*-is igy ir: *Si alius aquæ liquor admisceatur, benefit ibi baptismus, dùm tamen aqua prævaleat: quotidiè enim mari novus liquor, vel sputum, vel urina additur, & tamen ibi baptizatur.* Ezeket kegyes Olvasó, mind a' Pápista Doctorok tanéttyák, megis Bézát az egy mondásért tsak nem azebnek hagyéttyák.

Lib. 6. Rational. Cap. 42.

III. *A' Viszsza-keresztelésre nagy okot adnak az Ujjétók. Mert nem csak Calvinus. Lib. 4. Cap. 15. n. 7. 18. de egyebek-is azt mondgyák, hogy a' keresztelő János keresztelése, égy volt a' Christus Urunktúl rendelt kereszt ségel. &c.*

Lib. 2. Cap. 31.

F. Láfd ezt a' villongáft alább, a' holott mind meg-probáltuk, hogy a' János' és Christus Urunk keresztsége között állat szerént való külömbség nintsen; mind penig az Ellen-vetéfeket el-hárétottuk.

IV. *A*

IV. *A' Calvinus tanitása szerént senkit a' Prædikátorok meg-nem kereszthetnek árúltatás nélkül. Mert azt irja Calvinus, hogy a' kerszts g nem egyéb, hanem egy petsét, mellyel az Istennek hozzánk való jó-akaratatya bé-petsételtetik &c. Ebbúl azt hozzaaki Cálvinus, hogy nem szabad senkit egyebet meg-keresztelni, hanem* Lib. 4. Cap 14. n. 1. *tsak azt, a' kit immár az előtt kedvében fogadott Isten, es a' ki valakit e' kivúl keresztségre botsát, meg-fertezteti a' keresztséget. Ez ha igy vagyon, tehát tsak azokat kell meg-keresztelni, kik Istennek kedves fiai. A' Calvinus vallása szerént penig tsak a' választottak kedves fiai Istennek: mivel hogy a' ki egyszer kedvében vagyon ő néki, johá ki nem eshetik. Tehát következik, hogy tsak a' választottakat kell meg-keresztelni. &c.*

F. Szokása szerént patvarkodik *Kalauz*, a' mikor a' *Cálvinus* mondásabúl afféle gőrbe *Consequentiákat* gúsol és teker. A' bizony dolog, hogy a' Sacramentomok az Isten kegyelmének és keresztyénekkel tőtt szővettségének petséti és zálogi; kihez képest ezekkel a' *privilégio*mokkal senkik nem élhetnek, hanem a' kik az Isten Városának, az az, az Isten Anyaszentegyházának polgári. Mivel azért a' keresztyéneknek magzati, itélvén a' szeretetnek régulája szerént, nem meg-vettettek; azonban valóságoson az Istennek külső szővetségében vadnak, azért az Isten szővetségének petsétit a' kereszts get, árúltatás nélkül rájok nyomhattyák a' Prædikátorok. Tegyük-fel, sőt engedgyük meg-azt, hogy nem minden meg-keresztelendő gyermekek választottak: de azért mivel minden keresztyén szüléktúl származott kisdedek az

Istennek kűlső szővetségében vadnak, avagy tsak ennek meg-petsétlésére nem haszontalan az ő meg-kereszteltetések: Ugyan-is a' kereszténségnek kűlömb végei vadnak. Fő vége a' bűn botsátó kegyelemnek meg petsétlése: ha szintén minden kisdedekben a' kereszténség által ez el-nem végeződik-is, el a' másik, tudnillik hogy az Istennek kűlső szővetségében lenni, azzal meg-bizonyittassanak.

§. 8. K. *A' pœnitentiát és a' többi Sácramentomokat, sok tévelygésekkel rutittyák az Ujjétók.*

F. (1) Ha a' kereszténséget és Ur-Vátsoráját meg nem rutittyuk (a' mint hogy nem is) egyet sem rutitunk-meg: mert mi több Sacramentomot annál a' kettőnél nem tartunk. (2) De mellyek azok a' Sacramentomok meg-rutétó tévelygések?

I. *Cálvinus azt látta álmában, hogy a' Pœnitentia nem egyéb a' kereszténségnél, és akkor tart ember pœnitentiát, mikor meg-emlékezik, hogy meg-kereszteltetett. Mert a' kereszténség által meg-botsáttatnak tellyes életében következő bűnei az embereknek. Calv. Lib. 4. Cap. 19. n. 17. Lib. 4. Cap. 15. n. 4. ibid. n. 3. Beza Epist. Theolog. 5. ad Alemannum.*

Marc. 1. 4. F. Almodott hát Szent Márk Evangelista-is, a' mikor keresztelő Jánosrúl azt irja, hogy *prædicabat baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Almodott Szent Agoston-is a' mikor a' kereszténséget a' Hitnek és Pœnitentiának Sacrametomának mondgya lenni. Hapenig ezek nem álmodtanak, Cálvinus-is azont mondván, nem álmodott. Igen hellyessen mondatik penig a' kereszténség Pœnitentiának és bűn-

In libello de fide ad Petrũ.

botsá-

botsánatnak Sacramentomának az ő végire nézve, mert az által petsétli-el Isten a' bűn-botsánatot az emberekben. *Act. 2. v. 38.* A' kik penig a' kereszténségnek erejét, tsak az eredendő bűnre terjesztik azt igen meg-keskenyitik. Ugyan-is a' kereszténség azért mondatik Christussal való el-temettetésnek, hogy légyen bizonysága annak, hogy mi minden bűneinknek készek vagyunk meg-halni. Nem kitsiny vigsztalására vagyon penig a' pœnitentiát tartó bunős embernek az ő kereszténségéről meg-emlekezni; mert meg-erősittetik azzal Istennek a' kereszténségben tőtt ő vélle való szővetségéről, hogy ő néki irgalmas kegyelmes Attya lészen, es ő néki minden bűneit megbotsáttya. Cálvinus sem akar ennél egyebet mondani. Rom. 6. v. 4

II. *A' Cálviniták több balgatagságok közőtt azt vitattyák, hogy a' hol kenyeret és bort nem tanálnak akarminémű ételben italban szolgáltathatni az Ur-Vatsoráját. Azért mikor a' szállot várban ló hussal élnek, ló husban kell a' Cálviniśta Vatsorát osztogatni, az havasokon makban és fokhagymában.* Beza Epist. 2. Theolog. Idem. 25.

F. Vallyon Cálviniták-é az egy *Beza?* Egy fa nem erdő. Igazán irja a' Spalatai Ersek: *Non privata Doctorum sententia, sed publica Ecclesiæ definitio facit rem de fide.* Azon módon *Henricus Alting*, több Theologus ink képekben protestátiot tészen errúl; *De doctrina Ecclesiæ, non ex scriptis, privatis, sed ex publicis confessionibus judicandum est.* De hól látta valaki, hogy a' Cálviniśtak más egyéb *elementomban*, kenyéren és boron kivűl osztogatták vólna az Ur-Va-

Antonius de Dominis Lib. de Repub. Eccles. Cap. 3. n. 48. Exeges. Confess. Augustæ pag. 9.

tsoráját? A' mi penig Bezának abbéli itéletit nézi; láſd arra való feleletünket alább *Lib. 2. Cap. 32.* Az Ur-Vatsorájárúl.

Calv. Lib. 4. Cap. 17. n. 19.

III *A' betegekhez nem akarják a' Cálviniſták vinni az Ur-Vatsoráját: maga akkor vólna leg-ſzükségeſſeb, ha igaz Ur-Vatsorája vólna.*

F. Hogy a' betegeknek az Ur-Vatsoráját fel ne adgyák, tsak légyen illendő formán és módon, Cálvinus abban ſemmit nem ellenkezik, mint maga edgyütt irja *De Cœna adminiſtratione ita ſentio, libenter admitendum eſſe hunc morem, ut apud ægrotos adminiſtretur communio, cùm ita res & opportunitas feret.* Epiſt. 37. ad Mompelgardenes. Máſut penig. *Lib. 4. Cap. 17. n. 39.* a' Pápiſtáknak azt a' ſzokáſokat nem javallya, kikamaz vélekedéſtől viſeltetvén, hogy *Sacramenta etiam extra uſum ſint Sacramenta,* ſegreſtyékben teſzik-el (a' mint ők ſzólnak) az Urat; a' többi között a' végre, hogy a' mikor kivántatik a' betegekhez vigyék. *Cálvinuſ*-nak nem tettzett az; nékünk ſem tettzik. Ha azért a' betegeknek Ur-Vatsoráját akarunk ſzolgáltatni, vagyon-házok, ótt az Urnak rendeléſe ſzerént el-kéſzitvén a' Sacramentomot, máſokkal edgyütt comunicálhatnak.

Eph. 5. 32. IV. *A' Házaſságot Szent Pál Sacramentomnak nevezi, az el-ſzakattak, ki-rekeſztik ezt a' Szentségek közzül.*

F. Soha Szent Pál a' Házaſságot Sacramentomnak nem mondotta: hanem a' régi Déák fordétó nevezi annak a' Déák Biblia ſzerént, mellyet Szent Pál ſoha nem látott, s' nem is olvaſott. Ennek alkalmatoſ

matoſságával többet-is fog *Kalauz* reánk.

1. *Akarmi aprolékért el-válaſztyák* egyem *a' Házaſokat. Minap. 1610. eſztendőben, edgy könyvet nyomtatának a' Debreczeni* Prædikátorok, illyen Tituluſſal. Lex politica Dei, &c. *több dolgok között fel-ſzabaditák a' kereſztyén embert, hogy valamikor meg-unnya feleségét, adgyon-ki rajta, egy menedéken levelet vetvén torkában,*

F. Nyilván való hazugság: ſoha a' mi Eccléſiáink több okokot kettőnél, mellyek az igaz házaſságnak kötelit meg-óldgyák, nem iſmérnek; ugy mint a' paráznaságot, és a' hitetlenül való él-hagyáſt.

2. *Bernardinus Ochinus egy egéſz könyvben, ſok bizonyságokkal igyekezik erősſiteni, hogy ſzabad embernek annyi feleséget venni, mennyit el-tarthat: mert nints nyilván való parantsolat arrúl hogy többet ne vegyen.*

F. Ugy, de *Beza* egéſz könyvben keményen meg tzáfolta Ochinuſt; nem is iſmérte felekeztünkön valónak lenni. Minémű ember lőtt légyen az az *Ochinus*, ſzőrétül le-irja ugyan azon Beza: *Sceleratus hypocrita, Arianorum clandeſtinus fautor, polygamiæ defenſor, omnium Chriſtiana religionis dogmatum irriſor.* Epiſt. 1. ad Dudithiu. Nem kellet vólna hát *Kalauz*nak réánk kenni a' más ember ſzennyét.

3. Slejdanus *irja, hogy Veſtfaliaban ugyan nyilván prædikállották ezt a' rut tudományt: sőt hogy a' prædicállás foganatoſſab lenne, példát ada* Lejdenſis János, *ki egyſzers-mind harom feleséget vőn.*

F. Kitsodák prædikállották? A' Cálviniſták-é vagy a' Lutheránuſok? Tőkéletlen hazugság! ha-

nem

nem az Anabaptisták bolondtsága vólt az, kinek Profetájok és Királyok vólt *Leydenſis János*, mint bőven Slejdanus Hiſtoricus le-irja. Azont bizonyétty *Florimundus* Pápiſta Hiſtoricus. *Lib. 2. de Orig. Hæres. fol. 140.* a holott azt irja: *Erat verò* (Johannes Leydenſis) *Anabaptiſta vehemens, aſtutus, eloquens, & mediocris lectionis: audax inſuper & ad omnia projectus. Iſinét: fol. 153. Hic rerum potitus, edictum proponit de Polygamia, mox ut ſuo exemplo alios incitaret, ternas ducit uxores, quibus deinde adhuc undecim ſuperinduxit.*

De ſtatu relig. fol. 269. & ſeqq.

4. *Eraſmus irja, hogy iſmért olly ſzőkőt Barátot, ki hármaſával vötte az Aſzſzony embereket.*

Epiſt. ad Fratres infer. Germaniæ.

F. Ebből tettzik-meg, melly katzérok a' Barátok a' Claſtromokban; ha ki-ſzaladhatnak, tsak nem ugranak a' karóban: de hiſzem, nem tortozunk mi, minden ſzamárnak terhét hordozni. Ezek lőnek kégyes Olvasó, azok (ha a' Mennyeieknek ugy tettzik) a' rettenetes hamiſságok, mellyekkel vallásunkat meg-elegyétetnek lenni mondá *Kalauz*. Azokra penig, nem tsak olly tsekély feleletink, és mentségink vadnak, a' mint ő itélte: *Láſſa*, egyem, *Luther és Calvinus mit mondották; magok terhét viſellyék*: de mind magunkat, mind azokat a' jámborokat, mivel mentsük, vadnak fundamentomos okaink. A' mivel penig ez ideig káromlották, és moſtan-is káromollyák a' Romai Doctorok Vallásunkat; vagy tsak hazugúl kenték azokat réánk, noha ſem hirünk, ſem tanátsunk nints benne; vagy nem értvén Vallásunkat méltatlan rágalmazták; vagy igen erőtelen fundamentomokból, mód-nélkül ſzidalmazták a' tiſzta igaſságot; mint készek vagyunk ezeket, akar melly közben-vetett tzikkelyről meg-bizonyitani. Végtére lássuk mivel kérkedik *Kalauz*.

§. 9.

K. Soha ſenki nem találkozot, a' ki tsak égy hamis tzikkelyt mutathatótt vólna a' Romai Gyulekezetnek közönſéges valláſában. Fol. 322.

F. Ennec a' ditsekedéſnec ſzarvát könyű le-rontani; eléggé-is le-rontották égyſzer-is máſzor-is Doctorink: én móſt tiz Példával elégſzem-meg.

I. Római közönſéges Vallás, hogy a' Miſe holtaknak és elveneknek bűnök botsánattyára való vér nélkül való aldozat. Ez penig nem igaz, mert nyilván való ellenkezés vagyon benne, bűnért való áldozatnak lenni, azonban vér nélkül valónak lenni. Ugyan-is mint Szent Pál tanéttya, nints bűnnek botsánattya, vérnek ki ontáſa nélkül. Heb. 9. 22.

II. Közönſégeſſen vallyák a' Romaiak, hogy Szűz Maria Urunkat méhének nyilatkozaſa nélkül ſzülte e' világra: Ez ſem igaz: mert Szent Lukáts azok közzé az első ſzülöttek közzé ſzámlállya Urunkot, kik az ő Annyoknak méhét meg-nyitották. Luc. 2. 23. collat. Exo 13. 2. Num 8. 16.

III. Vitattyák azt-is a' Romaiak, hogy a' Chriſtusnak emberi lelke az ő fogantatáſától fogva minden tudóſsággal téllyes lőtt vólna. Ezt-is nem igaznak lenni Szent Lukáts nem homállyoſſan mutattya. Luc. 2. 52.

IV. Közönſéges valláſok ez-is hogy az Ur-Vatsorájában a' kenyér és bor Chriſtuſnak valóſágos teſtéve és vérévé változik. Ez penig ſokképpen nem igaz; mint alább bőven meg-mutattuk. Infra Lib. 1. Cap 3. §

V. Azt-is egész Conciliumban végezték, hogy a' kősség parantsolatnak kőteleſſége alat nem tartozik az Ur Vatsorájában két ſzin alat coműnicálni. Ezt penig meg-hamiſſéttya Szent Pál, *1. Cor: 11. ỳ. 28. Probállya meg-minden ember magát, s-ugy egyik ebből a' kenyérből, és ugy igyék ebből a' poharból.*

VI. Kőzőnſégeſſen állattyák azt-is, hogy a' rendeletlen kivánſág a' kereſztſég után nem tulajdonképpen való bűn az Ujjá-ſzűletett emberekben. De ennek ellene tanét Szent Pál. *Rom. 7. ỳ. 7. A' kivánſágot nem tudom vala bűnnek lenni, ha a' Törvény nem mondotta vólna: Ne kivány.*

VII. Az-is nem egy két Doctor Valláſa, hogy az Iſten az eleve el látot jó tselekedeteknek tekéntetiből válaſztot-el némelly embereket az őrők életre. Ezt a' Szent Irás hamiſnak lenni tanéttya, *Rom. 9. ỳ. 11. & 11. ỳ. 5. 6. 1. Joh. 4. ỳ. 10.*

VIII. Tilalmas és vétkes dolognak tartyák kőzőnſégeſſen, az Egyházi ſzeméllynek meg-házaſodni. De Szent Pál annak nem tartotta. *1. Tim. 3. ỳ. 2. Tit. 1. ỳ. 6. Heb. 13 ỳ. 4.*

IX. Kőzőnſéges hittel vallyák, hogy az Ur-Vatsorájának Sacramentomát imádáſſal kelleſſék tiſztelni. E' ſem igaz, mert Urunk oſztogatván a' Sacramentmot nem mondotta hogy imádgyuk, hanem hogy együk vegyük.

X, Kőzőnſéges Hitnek ágazattya nálok, hogy a' Római Püſpők, Chriſtuſnak rendeléſéből, az egész kereſztyén Anyaſzent-egyháznak feje. Ez ſem igaz: mert nem találtatik egy kőröm feketénnyi a' Szent Iraſban mellyel ebbéli hiteket állathatnak. Huſza-

HVSZONEGYEDIK RÉSZ.

A' Reformata vallás nem ujjéttya-meg a' Tévelygéſeket.

KERDES. *Mivel terheli Kalauz Doctor itt ez áránt Valláſunkat?*

F. Azzal, hogy nem egyéb légyen hanem a' régi tévelygéſeknek őſzve-zűrt-zavart ſepreje és moſléka. *Lib. 3. Cap. X.* De ennek a' vádoláſnak terhe és ſullya ſemmiképpen reánk nem rakattathatik igazán. Hanem tudta azt *Kalauz*, hogy minden kereſztyén fűl meg-iſzonyodik, az Eretnekſégnek tsak halláſánn-is; azért hogy gyűlőlteſſen bennűnket, azt az otſmány ſzennyet akarta réank kenni. Melly dologban, mivel hogy lelki iſméretűnk nem vádol bennűket, meg-kel rővideden felelnűnk, hogy halgatáſunk, fogyatkozáſáraés gyalázattyára ne kővetkezzék a' mi tanétaſunknak. Minek előtte penig az lenne, elő járóban jegyezzűnk-meg két vagy három dolgot.

1. Nem mind eretnekſég az a' mit égy két ember ſőt egész Gyűlekezet-is annak tart vagy tartot lenni. Chriſtus Urunkat, az egész Papi Fejedelmi *Concilium* Hitetőnek, Eretneknek tartotta, s' kiáltotta lenni; de ugyan nem vólt affelől az. Az Evangeliomi tudománt eleinte többire mind Eretnekſégnek tartották; de ugyan nem vólt az. Mat. 27. ỳ. 63. Act. 28 ỳ. 22.

II. Szokások némelyeknek igen könyű és többire semmire kellő okó Eretnekségnek sapkáját másoknak fejekbe nyöni. Mint Zacharias Papa, a' Juvaviai Püspök őt Virgiliust, tsak azért hogy Antipodes-eket állatna lenni, mint Eretneket kárhoztatta. Egy Victor nevű Római Pápa az Asiai Ecclesiákat tsak azért excommunicalta, hogy ő velle edgyűt a' Husvétot azon napon nem akarták üdleni: melly dologért őtet Sz. Irenæus Lugdunomi Püspök merészen meg-dorgálta.

Aventinus Annal Bojor Tom. 3. refert

III. Tulajdonképpen azt mondhatni Eretneknek, a' ki a' Hitnek valamelly fundamentomos ágázattya ellen valamelly dögleletes vélekedést meg-átalkodott képpen állat; és noha arrul elégséges képpen meg-győzettetet, ugyan még-is nem szűnik abban meg-átalkodni. Igy ma a' Romaiak minket Eretnekeknek tartanak, noha semmi eretnek és hamis tudományrúl. még ekkédig bennünket, a' Szent Irásból meg nem győzhettenek; azért tsak *Calumnia* minden dolgok.

§ 3. *K. Husz nevezetes Eretnekeknek, harmintz őt tévelygését meg-ujjéttyák a' Pártosok: Azért Eretnekek.*

E. Kemény és terhes vádolás, lássuk rendre mindeniket.

1. Aërius *Eretnekben, egyéb dolgok kozot harom tévélygést átkozot az Anyászentegyház.*

1 Hogy a' halottakért való imadtságok nem használnak a' hóltaknak. 2. Hogy nem szabad bizonyos böjtnapokra kötelezni, hanem ki ki akkor böjtöllyön mikor kedvének tetzik. 3. Hogy a' Papnak és Püspöknek egyenlő rendi és méltósága vagyon. Ebben a' három dologban egyet értneka' Calviniták Aëriussal.

F. Csak

F. Csak ezekért Aëriust senki igazán Eretneknek nem tarthatta; mert ezek nem Szent Irás ellen való dolgok. Hogy a' két elsőrűl móst ne szollyák, Eretnek vólt vólna hát Szent Jeronymus-is, ki azon hiszében vólt *Aëriussal*, hogy tudni-illik a' Pap és Püspök közöt, nintsen méltósag szerént való külömbség. *Idem Presbyter qui Episcopus. Et antequam diaboli instinctu dissidia in religione fierent, & in populis diceretur, Ego Pauli, Ego Cephæ, communi consilio Præsbyterorum, Ecclesiæ gubernabantur. Postea ut dissensionum semina evellerentur; ad unum omnis solicitudo est delata: Sicut Præsbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consvetudine, ei qui præest subjectos, ita & Episcopi noverint, se magis consvetudine, quàm Dominicæ dispositionis veritate Presbyterii esse majores, & in communi debere Ecclesiam gubernare.* Sokkal nagyobb dolog vólt, a' melly Aëriust Eretnekké tőtte; mert a' mint Agoston felőlle irja, Arianus vólt.

Comment in Epist ad Titum Cap. 1

Hæres. 53.

II. Jovinianus Eretnek hat eretnekséget tanétot 1. *Hogy a' bűjt és bizonyos étkektül való meg-tartoztatás, semmit nem haszná.* 2. *Hogy B. Asszszony a' szűléskor elvesztette szűzességét,* 3. *Hogy az Apátzák szűzessége, nem érdemesb Isten előtt, a' jámbor házasok tiszta életénél.* 4. *Hogy a' házasság nélkül való élet tsak e' világi nyugodalomra hasznos, de Isten előtt nem érdemes.* 5. *Hogy a' ki egyszer ujjá szűlettetett, soha el nem esik.* 6. *Hogy a' Menyországban egyenlő dicsőségben lésznek minnyájan a' szentek. Ezekben nem külömböznek az Ujjétók Jóviniánustúl.*

F. Az 1. őre: Mi az igaz és Isten szerént való bűjtöt nem kárhoztattyuk; hanem a' babonás étrelben való válogatást, a' mely bűjt nem bőjt. Lásd alább *Lib. 2.*

Cap. 37. Böjtölünk-is a' mikor a' szükség kivánnya, s' az üdö ugy hozza; hogy penig abban érdemet nem hellyheztetünk, azzal eretnekek nem vagyunk, mert Szent Pál tanéttya. *1. Cor. 8. ℣. 8. Esca nos non commendat Deo, neq; enim si edamus, ampliùs habemus, neq; si non edamus minus habemus.* A' 2 dikra. Hamissan fogják azt reánk; mint-meg mutattyuk ott, a' hová *Kalauz* mutat Es ha Jovinianus azt állatta, légyen Eretnek; nékünk semmi közünk vélle. A' 3-dikra és 4-dikre. Abban az állatásban semmi eretnekség nintsen; mert egyátallyában szólvan, egyik állapot sem jóbb a' másiknál, és igy egyiket a' másiknál érdemesebnek vagy érdemetlennebnek nem mondhatni. Holot mind a' nötelenség, mind a' házasság, olly közben vettetett életnek módgya, mellyet Isten sem nem tilt, se nem parantsol; és igy se-*virtus* se-*vitium* nintsen benne. *Vide Amesium Lib. 4. Casuum. Cap. 35. q. 1.* Az 5-dikre: Más azt állatni, hogy az ujjá szüllettetet ember, a' keresztség után bünben nem eshetik, más ismét azt mondani, vég-képpen az Istennek kedvébül ki nem eshetik. Jóviniánus az elsöt allátta; mi az utólsót. A' 6-dikra: A' tsak Scholai kérdés, mellyet a' Hitnek sérelme nélkül, mind a' két részre disputálhat az ember.

Infra, Cap. 35.

III. IV. V. VI. Az *Anomæus* ok, Simon Magus, Eunomius, Aëtius, *három dolgot hirdettek, mellyekért Eretnek nével béllyegeztettek, 1. Hogy az Istennek törvényére ök nem kötelesek, mert ettül meg szabadétattak. 2. Hogy a' bünök semmit nem ártanak az igaz hitü embernek. 3. Hogy a' hit elégséges az idvösségre, és a' jó tselekedetek nem szükségessek. Ezeket közönségessen az Uj Tanétok be-veszik.*

F. Mind

F. Mind ezekre a' hamis vádolásokra alább bösségessen meg-felelünk. *Lib. 1. Cap. 24.*

VII. Vigilantius *három dolgot tanétott, mellyeket Eretnek tudományoknak itélt az Anyaszentegyház. 1. Hogy a' szentek tetemit drága edényekben foglalni, ezek elött nappal gyertyát gyujtani, és le-borulván a' földet meg-tsokolni, nem egyéb vak pogány szokásnal. 2. Hogy az Egyházi emberek nötelensége nem ditséretes, 3. Hogy a' szabott böjtök nem kellemetessek Istennél.*

Az 1-söre. A' Szenteknek tetemeit az ö nyugvó helyekböl fel-ásni, bizony nem egyéb hanem koporsó torés, azok elöt le borúlni s' tsokolgatni; nappal elöttök gyértyát gyujtani, bizony nem keresztyéni szokás; hanem vagy bálványozás, vagy pogyanysághoz közelétö babonaság. Az igaz régi keresztyének azt nem tselekedték. Olvassuk, hogy Szent Istvánt a' Sidók meg-kövezték: de a' keresztyének drága edényekben nem foglalták tetemit; hanem azt olvassuk hogy ki vitték, és el temették. Ennyiben azért *Vigilantiust*, senki igázán Eretneknek nem mondhatta; minket sem mondhat. Mi ugyan a' Szenteknek tetemeit annyiban betsüllyük, hogy ha láb alatt hevernének, tisztességessen el tennök és el temötnök: nem veszekednénk rajta, mint hajdan a' Ferentz szerzetén lévö Barátok az Esztergomi Ersekkel, a' Béla Király testén. A' penig nē derék ok, mellyel Jeronymus Vigillātius ellen oltalmazni láttatik azt a' szokást: *Tehat hit árulo vólt Constantin' &c.* Mert az emberi méltóságnak akar minémü légyē is az, a' Hitnek dolgábā, nintsē próbálo ereje. Nē tsak *Humfredus*, (kit *Kalauz* allegál) hanē a' tudós E-

Act. 8. ℣. 2.

Bonfinius Decad 2. Lib. 8 fol. 303.

Annot. ad C. 5 Rom.

dós *Erasmus* is azt irja Jeronymusrul: *Hieronymus disputando contra suos adversarios, Scripturæ verba non ad mentẽ S. Sancti, sed ad victoriam utcunq; detorquet.* A' 2-dik ra: Mit mondhatunk, bizony nem sok ditséretet érdemel a' Papista Papok nőtelensége. Melly kellemés, és ditséretre méltatlan nőtelenség légyen az régen irásban hadta Polydorus Virgilius régi papista tudos ember. *Illud tamen dixerim, tantùm abfuisse, ut ista coacta castitas, illam conjugalem vicerit, ut etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impresserit, inusserit, quàm sacerdotum libidinis labes. Proinde forsan tàm è republica Christiana, quàm ex ordinis usu esset, ut tandem aliquandò jus publici matrimonii Sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamia sanctè potiùs colerent, quàm se spurcissimè ejuscemodi naturæ vitio turpificarent.* A' 3-dikra: Az igaz Isten szerént való bűjtől mi egy szálnéra sem kárhoztattyuk.

De. Invent rerum pag. 401.

VIII. A' Donatistak*ban egyéb gaz vélekedések között négy dolgot itélt Eretnekségnek az Anyaszentegyház. 1. Hogy tsak az igazak vadnak az Anyaszentegyházban. 2, Hogy az oltárokat és kelyheket égyben rontották: az oltári szentséget penig ebeknek hántak. 3. Hogy az Apátzákat fogadások ellen fel szabadétották az Anyátzaságra 4. Hogy az igaz Anyaszentegyház, régen ki gyomláltatott vólt az egész Világból, és ujjonnan ő általok ki-sendült Africabán. Ezekben tudva vagyon, hogy követői az Ujjétók a' Donatistáknak.*

F. Az 1-sőre. Nagy kulőmbség vagyon mi köztünk és a' Donatisták között. Mi Vallásunk, hogy a' láthatatlan Anyaszentegyház tsak a' választot és Christusban meg-igazúlt emberekből áll; ugy mindazonáltal, hogy a' külső és' látható Anyaszentegyháznak kebelében elegyesek a' jók a' gonoszokkal. A' Donatisták ellenben külső-képpen-is olly tiszta Ecclesiát képzettenek, a' minémű e' földön nem találtatik. A' 2-dikra: A' Donatistáknak abbéli fergetegességeket mi nem javallyuk. Az Isten házának a' sok babonaságoktúl való tisztogatását kivánni kell ugyan és' elő-mozditani; de rendessen és módgyával kell annac lenni. Az 3-dikra: A' kiknél magok meg-türtetésnek ajándéka nintsen, jobb afféle fogadásokat meg-szegni, hogy sem mint mindenkoron égni. A' 4-dikre: Mi vallásunk, hogy néha az Ecclesia külső-képpen juthat olly állapotra, hogy mint egy el-rejtetve légyen a' világnak szemei elől: ugy mindazonáltal, hogy mindenkoron legyen a' Christus-nac itt e' világon vitézkedő választott serege.

1. Cor. 14. v. 40.

IX & X. *Egy* Markos *nevű Eretnekrúl irja Irenæus, hogy az Aszszony embereket reá szabadéttotta az egy házi szolgálatra, és még az Ur-Vatsorájának ki-szolgáltatására is.* A' Pepucianus*-okrúl ugyan ezent irja Szent Agoston. Ebben Luther Márton edgyet értett Márkossal, és a' Pepucianusokkal, midőn a' kereszтyéneket egy aránt mind Papokká tőtte, a' praedikálásra, és szentségek ki-szolgáltatására fel-szabadétotta, &c. A' Calvinisták penig, a' meg-hólt Angliai Kárálynè Aszszonyt, az egész Angliai Ecclésiának fő lelki Pásztorának tartották, és a' ki kűlőmbet mondott, meg-ölték érette.*

F. 1. Mivel mi az Aszszony-embereket egy házi tisztre nem botsáttyuk, hogy vagy kereszтellyenek,

vagy Ur-Vatsoráját oſztogaſſanak, vagy prædikállyanak; azért ſem Markoſſal, ſem a' Pepuciánuſokkal tzimboráláſunk nintsen. Tudgyuk penig hogy a' Pápiſtáknál, a' bábának-is ſzabad néha keresztelni; azért közelebb való rokonságok ő nékik vagyon azokkal az eretnekekkel. 2. Az egy házi ſzolgálatot nem kell a' Papsággal őſzve zavarani. Minden kereſztyén ember bizony dolog hogy lelki pap, nem tsak Luther-nek, hanem a' Szent Iráſnak tanétáſa ſzerént, *1. Pet 2. v. 9. Apoc. 1. v. 6.* de nem minden lelki pap, egy házi ſzolga. Tudgyuk hogy a' Romaiknál tsak a' fel-tarlott és meg-olajozott embereket tartyák Papoknak *3.* Más egy-házi hatalom ſzerént tanétani; bezzeg ez nálunk ſenkinek meg-nem engedtetik, hanem ha arra vagy rendes, vagy rend kivül való hivatallya léſzen: más iſmét, kinek kinek Iſtentül vött ajándékát máſokkal közleni, és fele baráttyát az igaſságnak uttyára oktatni; erre minden ember, akar aſzſzony, akar férfiú (a' kinek Iſten ollyan ajándékot adott) köteles, az Apoſtoli *Credo*-nak amaz tzikkelye ſzerént: *Hiſzem a Szenteknek edgyeſségét.* Melynek értelme a' mi Catechiſmuſunknak magyarázattya ſzerént az, hogy édgyenként kiki a' melly ajándékot Iſtentül vött, kész légyen azokkal közönséges haſzonra, és mindeneknek idveſségére nagy örömeſt ſzolgálni. Ha azért némelly kereſztyẽ Aſzſzonyi állatoknak, a' Bibliának, és más haſznos könyveknek olvaſáſa által, Iſten olly *profectuſt* adott, hogy a' Hitnek dolgairúl ſzépen tudakozhattak, még azokkal-is kik tudóſoknak tartot-

q. 55.

ták magokat, az nem hogy aláztatáſt (mint *Kalauz* tsufoláſ-képpen emléti) sőt ditséretet érdemlett ő bennek. Ugyan-is mint *Eraſmus* edgyűt irja: *Factum eſt operâ & ſtudio Lutheri, ut mundus veritatem Evangelicam ſitiret, & fatali quodam deſiderio eò ferretur.* Es a' mint Friderik Saxoniai Hertzeg irja: *Tunc Laici quoque ſapere incipiebant, & ſtudio cognoſcenda ſcripturæ tenebantur.* 4. Csufolás-képpen emliti *Kalauz* a' bóldog emlekezetű Angliai örsébeth Királyné Aſzſzonyt: *Kit* egyem, *a' Calviniſták az egéſz Angliai Eccleſiának fő Lelki Páſztorának tartottak.* Erre meg-kell tudnunk. Lűn 1534-ben, hogy Nyoltzadik Henrik Angliai Király el-ſzakadván a' Pápától, *edictum*-ot ada-ki, mellyben magát az Angliai Eccleſiának Fejének a' Chriſtus után nevezi, a' Római Pápának minden birtokát Angliában el-törli: sőt meg-tiltya, hogy ſenki az ő Orſzágában feje s'-joſzága veſztesége alatt, a' Pápának ſem világi ſem egy-házi felső hatalmot ne tulajdonitson; a' Szent Péter eſztendőnként való adajat el-fogá, és hogy azontúl Romában ſenki pénzt Angliából hordani ne méréſzellyen, kemény fenyéték alatt meg-tiltá. Ezt penig mint *Slejdanus* irja, nem tsak a' maga tettzéséből, hanem a' Parlamentomnak meg-edgyezéséből tselekvé Henricus Király: melly végezést az ő utánna való Királyok-is, kik a' Romai Pápának jármából ki bujtanak, meg-tartottak Angliában; meg-tartotta a' nagy emlekezetű örsébeth Királyné Aſzſzonyis'. Azzal a' Tituluſſal penig; *Caput Anglicana Eccleſia ſub Chriſto,* magokat Pápává, vagy fő Lelki

Apud Lutherum Tom. 2. Oper ol. 49.

Vide Slejdanum de Statu religionis pag. 239.

Pásztorrá nem tötték; hanem tsak azt a' *Just* vötték viszsza a' Pápától, mellyet az Isten a' keresztyén Magistratus-oknak adott az egy-házi dolgok körül. Ugymint. 1. Szorgamatoson rá vigyázni, hogy a' Vallás éppen és tisztán a' polgári társaságban meg-tartassék. 2. Az igasságot oltalmazni, és azzal ellenkező tévelygéseket meg-fojtani. 3. Az egy-házi személyeket és jókat birtokokkal bé-fedezni. 4. Reá vigyázni, hogy az egyházi személyek, az egy-házi hatalommal viszsza ne éllyenek, a' polgári birodalomnak és' hatalomnak kárára és ártalmára. 5. A' vallásnak meg-háborodott állapottyában közönséges Gyülést hirdetni, és a' Villongásoknak le-tsillapétására a' Püspököket, Prædikátorokat, öszve-gyüjteni; a' mint tselekedtenek a' régi keresztyén Császárok, a' Nagy Constantinus, a' Nagyobbik és' kissebbik Theodosius és Martianus. Annak a' *Titulus*-nak azért *Caput Ecclesiæ Anglicanæ*, tsak ez az értelme. Ma-is az Angliai Királyoknak méltoságos' *Titulus*-ok ez: *Defender of the Faith*: Defensor fidei.

XI. Novatus-nak két eretnekségit jegyzik-fel a' Doctorok. 1. Hogy a' keresztség után *nem szükség a' Püspöktül meg-bérmáltatni.* 2. *Hogy a' bűnös embert meg-ne öldgya az egy-házi ember, hanem Istenre hadgya a' bűnnek botsánattyát. Ezeket az Ujjétók-is tanéttyák.*

F. Az 1-sőre: Bezzeg az ollyan bérmálást vagy *Confirmatiot*, a' minémű a' régieknél szokásban volt, tudnillik hogy a' Catechumenus-ok a' Hitnek dolgaiban jol meg-examináltassanak, és abban *profectus*-ok lévén Istennek áldásával az Ur-Votsorájával valo élet-

Vide Apologiam Valdensium editam

ló éléire ugy botsáttassanak, mi nem kárhoztattyuk, sőt inkább felette javallyuk. Azokat a' játékos Cæremoniákat penig, mellyeket a' Papisták a' Bermálásban végben viznek, mi egy szálnéra sem kedvellyük: de azért Eretnekek nem vagyunk. A' 2-dikra: *Novatus*-nak a' vólt értelme, hogy valaki egyszer a' keresztség után halálos bűnben esett, annak bűne többször meg-nem botsáttatik; kihez képest affélé embereket, nem-is akart az Anyaszentegyházban bé-venni. De mi azt nem vallyuk s' nem állattyuk: sőt igaz, de szolgai bűn-botsátó hatalmat tulajdonétunk az Egyházi embernek, Christus Urunknak amaz mondása szerént: *Valakiknek meg-botsáttyátok bűnöket meg-lésznek botsáttatva.*

Roterodami Anno 1616. Part. 4. pag. 284. 286.

Joh. 20. 23

XII. XIII. A' Manichæus-*oknak sok eretnekségi közzé számlállyák a' Szent Doctorok ezeket. 1. Hogy a' keresztyénségben nints egyéb óltár a' tiszta szivnél, sem egyéb áldozat az Imádtságnál. 2. Hogy a' keresztyének bálványoznak a' Martyrok tiszteletiben. 3. Gyalázták a' keresztyéneket, hogy a' Szüzességre intettek sokakat, ugy hogy majd többen vólnának a' kik Szüzességben akarnának élni, hogy sem a' kik férhez mennének. 4. Hogy a' vizben való keresztség nem szerez idvességet. 5. Tagadták a' szabad akaratot, midőn azt hirdették, hogy a' bűn nem az emberi szabad akaratból származik.*

F. Az 1-sőre: A' mint-hogy az Uy Testamentomnak óltára a' Jésus Christus, *Hebr. 13. v. 10.* ugy több tulajdonképpen való áldozatot az Uy Testamentomban a' Christus kereszt-fán véghez vitt áldozattyánál, mi nem ismérünk. Azt penig Szent

Agostonnal meg-engedgyük, hogy az Ur Votsorája betsülletes áldozat a' kereszтyéneknél annyiban, a' menyiben ott betsülettel meg-emlekezünk a' Christusnak érettünk való egyszeri tökélletes áldozattyárúl. A' 2-dikra: Mi a' Szent Martyreknek illendő tiszteségeket meg-adgyuk: de hogy azoknac tiszteségére Templomokat, óltárokat emellyünk, ő szamokra idnepeket szentellyünk, nevekre megeskűdgyünk, Tetemeket ki-ássuk, drága edényekben foglallyuk; azokat tsókolgassuk, előttök le-borúlván imádgyuk, jó illatu füstölgéseket nékik tégyünk (a' mellyeket mivelnek a' Pápisták) mi azt egy átallyában nem tsekeszszük; mert ugy nem tsak Eretnekek, hanem bálványozóc vólnánk. A' 3-dikra: Mi a' tiszta szüzeséget nem ótsárollyuk; de némelly embereknec tisztátalan nőtelenségeket sem magasztallyuk. A' 4-dikre: Semmi közünk nintsen a' Manichæus-okkal: mert mi a' kereszтséget, mind az Isten idvezitő kégyelmének petsétinec ismérjük lenni, mind a' bün botsánatnac Sacramentomának. Az 5-dikre: A' szabad akaratrúl való igaz és Szent Irás szerént való értelmünket. Lásd alább *Lib. 2. Cap. XI.*

XIV. Xenias *Eretnek a' Szentek képeit betsülletlenül el-szaggatta.*

2. Reg. 18. ỳ. 4. F. Jobb-is Szent Ezechiás Királynac példája szerént azokat el-rontani, hogy nem mint bálványozásnac eszközivé tenni. Azért Isten senkit Eretnecnec nem tart.

XV. Julianus *Császár több sok hitetlensége között*

1. Az ördög tanátsából a' Szentek tetemit ki-ásatta.
2. Az egy-házi ékeséget maga hasznára téritette.

F. Az 1-sőre. Mert mi nem hogy fel-ásatnók a' Szentek tetemit, de ha a' föld szinén vólnának-is tiszteséggesen el-temetnők. Tudgyuk hogy a' Pápisták még a' sirból-is ki-ásattyák, drága edényekben foglaltattyák, &c. már ki tanátsából tselekedgyék, azt nem visgállyuk. A' 2-dikra. Azt kérdgyük: *Dicite Pontificies in sacro quid facit aurum?*

XVI. XVII. Florinus *és a' Seleutiánus-ok az Istent mondották bünnek okának.*

F. Mert mi annak nem mondgyuk. Cálvinus-ra mutat *Kalauz*; ott a' hól helye lészen, mi-is arra a' patvarra meg-felelünk *Infra Cap. 33.*

XVIII. Pelagius *több tévelygési között azt tanétotta, hogy az Anyaszentegyházban nintsenek bünös emberek.*

F. Mert mi azt nem tanéttyuk: vallyuk ugyan hogy az Isten Anyaszentegyházának tulajdon-képpen való tagjai, tsak a' Választottak; de azzal Pélagianus-ok nem vagyunk: Mert az el-választás nem tsinál az emberekből tellyességgel bünteleneket.

XIX. Pelagius után Vincentius Victor, *azt itélte hogy a' kisded gyermekek, ha kereszтség nélkül meg-halnak-is idvezülnek, a' mint Szent Agoston fel-jegyzette.*

F. De mellyik Concilium itélte azért Victort Eretneknek? Az is ide való, hogy nem minden vélekedés tsinál Eretnekséget.

XX. Az Ariánus-ok *egyéb Tévelygőkkel egyetemben azt vitatták, hogy ők egyébnek helyet nem adnak, hanem*

tsak annak á' mit olvaſnak a' Szent Irásban. &c. Ezt vitattya Dávid Ferentz *az Uy Ariánuſ-okkal egyetemben. Ennek utánna meg-mútattyuk hogy a' több Ujjétók-is ezen tévelygésben vetik fundamentomát tudományoknak.*

F. Mi nékünk ſem Ov ſem Uj Arjánuſ-okkal ſemmi közünk nintsen. A' ſem Valláſunk, hogy tsak azt kellyen hinnünk, a' mit az Irásban ſzórúl ſzóra olvaſunk; mint már fellyebb errúl tudományt tőtaünk. *Supra Cap. 12.* Ezek lőnek kegyes Olvasó, azok a' dolgok, mellyekben bennünket *Kalauz* a' régi Eretnekekkel, (mint ő mondgya) egy járomba akarna fogni: de látod nem olly erős járom ſzegek azok, mellyeket könnyen ki nem ſzeghetnénk.

K. Hát a' Romai Eccleſia nem követ-é régi Eretnekségeket?

§. 4. In prœmio Catholici Orthodoxi

F. Felette igen le-rázná ezt *Kalauz* a' magok nyakárúl: de valóban oda rakta a' tudós *Rivetus*; és meg-mutatta a' Pápiſtáknak ötven rendbéli Eretnekekkel való tzimboráláſokat: melly könyv, mivel kézben forgó, oda igazitom az Olvasókat. Wittakerus-is, egy néhányat vet ſzemekre a' Pápiſtáknak: a' mellyeket némelly fogáſokkal akar *Kalauz* bé-ſzinleni; de a' ki a' Rivetus *collatio*-ját meg-tekénti, nem feſtéknek, hanem tsak fűſtnek lenni, azokat meg tapaſztallya.

HU-

HUSZONKETTŐDIK RÉSZ.

KERDES. Mivel gyalázza itt Kalauz Valláſunkat?

F. Azzal, hogy kétſégben ejtő bizonytalanſágra viſzi az embert. *Lib. 3. Cap. 2.* Mi tagadgyuk; láſſuk fundamentomit a' hamis Patvarnak.

K. *A' Romai Eccleſiától el-ſzakadtak, első és fő fundamentomúl azt vetik, hogy ſemmit nem kell hinni, valami a' Szent Irásból az Iſten könyvéből világoſſan ki nem nyilatkozik és meg nem bizonyoſodik: mellj ha ugy vagyon, azt ſem kell tehát el-hinnem, hogy ezeket a' könyveket, mellyeket a' Bibliában Szent Pál és több Apoſtolok neve alatt olvaſók, valóſagoſſan azok az Apoſtolok irták kiknek nevet eleiekben függeſztik, és nem más valaki ő nevékkel. Ahoz ſem ragaſzkodhatom bizonyos hittel, hogy ezeket a' könyveket Szent Lélek oktatásából és vezérléséből irták, hogy éppen minden idegeny konkoly nélkül ugy meg-maradtak minden réſzeiben a' mint elősző irták, hogy ſenki hozzá nem tóldozott, ſenki belőlle ki-nem lopott: Mert tsak egy könyv ſints a' Bibliában, mellyről nevezet ſzerént ezek a' dolgok irva találtatnanak, &c.* Calv. Lib. 4 Cap. 8 n. 8. Cap. 10. n. 30.

F. Nem Valláſunk (mint immár égynéhányſzor tudománt tőttünk rulla) hogy tsak azt kelleſſék hinni, a' mit a' Szent Iráſban ſzórúl ſzóra irva fel-találunk. Sőt Bellarminus-ſal edgűt azt mondgyuk: *Ad probandum fidei dogma, non eſt neceſſe, ut expreſſè id in Scriptura habeatur, modó ex iis apertè colligi poſſit.* Erre tzéloz Beza, a' mikor ezt irja: *In doctrina nihil eſt ſequendum, ni-* Lib. 1. de Purgat. Cap. 3. In Præfat.

Nov. Test. ad Condam.

si quod est in verbo Dei dissertis verbis expressum, vel ex collatione locorum necessariò sequitur A' Calvinus mondásának-is tsak ez az értelme. 2. Fel teszi *Kalauz* mint ha mi a kereszttyén Anyaszentegyháznak a' szent könyvek fe' lől való tiszteséges tanubizonság tételét tellyes séggel meg vetnők; ez ellen-is immár nem egyszer protestaltunk. 3. Elég az idvősségre hinni azokat a' Sz. könyveket, Isten lelkének illésébül irattattaknak lenni, ha szintén minden módon bizonyossok nem lehetnénk-is arrúl hogy azok az Apostolok vagy Evangelisták irták, a' kiknek neveket elöttök viselik. Ugyan is- ki tudgya bizonyosson meg-mondani, kitsodak irták légyen a' Királyokrúl való könyvet, a' Cronikák könyvét, az Ester könyvét; mindazonáltal, az kereszttül nem álván, Isteni hittel hiszszük azokat a' könyveket Sz. könyveknek lenni. De mit mondgyak? Hiszẽ nagyobbat mond Bellarm. *Historias V. Testamenti, vel Evangelia Marci & Lucæ esse Canonica scripta, imò ullas esse divinas scripturas credere, non est ad salutem necessarium.*

De Eccles. Milit. Lib. 3. Cap. 14.

4. Hogy a' Sz. könyvek éppen és tsaválás nélkül Christus Urunk, és az Apostolok idejeig, meg maradtak, elég bizonyság az arra, hog' azokkal a' könyvekkel mind maga Christus Urunk, mind az Apostolok minden kétségnélkül éltenek: egyéb-aránt ha meg-veszteget tettek vólna, Chistus Urunk, vagy az Apostolok azt szó nélkül nem hadták volna. Ide való az Istennek áldandó és örökké imádandó gondviselése: ki könnyebben meg-engedi, hogy az Eg és a' föld el mullyék, hogy sem az ö beszidében egy pontomi fogyatkozás essék. Ezeket igy meg tartván, tsak szó szaporitások valamel

Luc. 16. 17.

lyeket

lyeket Kalauz ellenünk bö beszéddel szemetez. § 3.

K. *A' Romai Ecclesianak tudományától külömbözö Vallások semmit a' Szent Irás-ból mi ellenünk* (mond Kalauz) *nem bizonnyéthatnak.* Azért bizonytalan Vallások. §. 4.

F. Vallyon nem é? Hallyuk okát miért nem. *Ugyan azon fel-vetett fundamentomból, tudni-illik hogy tsak azt kell hinni, a' mitt olvasunk a' Szent Irásban, más-képpen-is nagy bizonytalanságra jutnak az Ujjétók. Mert ha tsak azt kell hinni a' mit a' Szent Irásban fel találunk, igy immar szemnél égyéb nem kivantátik mellyel meg-lassuk mi légyen a' Szent Irás-ban. Ihon azért a' Biblia, mutasd-meg abban hogy tsak két Sacramentom vagyon, többnitsen; Hogy a' Házasság nem Sacramentom és a' kereszt ség Sacramentom; Hogy a' halottakért nem szabad imádkozni; Hogy a' meg-ditsöült Szenteket nem szábad érettünk való köryörgésre kérnünk.*

F. Nem a' mi tüllünk fel vetet fundamentomon, hanem a' *Kalauz* agyaskodásának jég pádimentomán éppéttetét ház ez; mett a' mint sokszor meg-mondottuk és tsak az imént-is emlétök, nem Vallásunk, hogy tsak azt kellessék hinni, a' mit a' Szent Irásban szórúl szora olvasunk. De lásd bö feleteket efféle szeleskedésekre tellyebb. *Lib. 1. Cap XII. A' Consequentiákrul,*

K. A' Sz. Irás nak magyarázásában nintsen módgyok az Ujjétóknak, a' Szent Atyák és Conciliomok tanétását meg vetvén: Azért bizonytalan Vallások. §. 5.

F. Hazug és szemtelen vadolas. Hogy más Nemzet-béli Doctoroknak az ellen való *protestatio*-jokat el mulassam, hallyuk a' mi Magyar Theologusinkat a' Sz. Attyáknak irások felöll: *Etsi autem vera Ecclesia alliga-*

In Articulis Debrecini editis. Anno. 1633. Artic. 19.

ta est Verbo Dei, hoc est Scriptis Prophétarum & Apostolorum, & ædificata est in Christo, super petram, juxta illud: Ad legem & testimonium. &c. Tamen Scripta Patrum ab Ignatio usq; ad Bernardum, qui græcè & latinè scripserunt, quatenus horum scripta Symbolo Apostolico & Scripturis sacris consentiunt, & sunt fideles Bibliorum Comentarii, & expositones, cum scriptis Commentariis, & Confessionibus Doctorum Virorum, qui post revelationem per Lutherum factam scripserunt in Ecclesia Christi, quatenùs & horum Commentarii & Confessiones, Symbolo Apostolico, & Bibliis sacris consentiunt, recipimus & approbamus. La! hogy a' Szent Irás magyarazásában nem vettyük meg a' Szent Attyákat. Hát a' régi Szent Conciliomokat meg-é? Ez ellen-is értsük magának Calvinusnak protestatioját. *Priscas illas Synodos, Nicænam, Constantipolitanam, Ephesinam, primam, Chalcedonensem, & similes, quæ confutandis erroribus habitæ sunt libenter amplectimur, reverenterq; ut sacro-sanctas, quantum ad fidei dogmata attinet: nihil enim continent, quàm puram & nativam Scripturarum Interpretationem,* Meg-tetzik ezekből, nem igazán mondgya valaki mondgya, hogy mi a' Szent Atyák és Conciliomok tanétását egy általlyában meg-vetnők. Nem-is vöttük soha azt kérdsben, ha meg-kell-é vetni a' Szent Atyáknak tanétásokat; hanem többire minden vetélkedés itt ez iránt közöttünk és a' Pápisták között, ez három kérdésnek sarkán fordul-meg. 1. *A' Szent Atyáknak irások és tanétások, egyenlő méltóságu-é a' Próféták és Apostolok irásával és tanétásával; és a' hitnek dolgában bizonyéthatunk-é véllek, mint meg-tsalhatatlan erősségekkel?* Mi tagadgyuk; és Sz. Agostonnal edgyüt azt mond-

Instit. Lib. 4. Cap. 9. n. 1. 8.

Epist. 19.

gyuk:

gyuk: *Ego solis eis Scripturarum libris, qui jàm Canonici appellantur, didici hunc timorem, honorem q; deferre, ut nullum eorum authorum scribendo errasse confidam. Alios Autem ita lego, ut quantumlibet sanctitate, doctrinâq; polleant non ideò verum putem quod ipsi ita senserunt: sed quia mihi per illos Authores Canonicos, vel probali ratione, quod à verò non ab horreat, persvadere potuerunt.* 11. Kérdés. A' *régi Attyáknak és Doctoroknak tánétasokon és Irás magyarazáttyokon ugy meg kell-é állani és nyugodni, hogy attúl égy szalnéra se szabad légyen el távozni, vagy külömbet érteni?* Mi itt-is tagadó felek vagyunk. Magok-is némely tudosb Papista Doctorok nem törlötték ugy fel homlokokat, hogy ellenkezőt mernének állatni. 1. Mert némellyek, még penig a' füvebbek azok közzül, néhól igen megütötték a' szárokat, mint *Bellarminus* Cardinál meg-vallya: *Præcipuos ex illis in quibusdam non levitèr lapsos esse.* 2. Mert az Attyák iráshoz nem vagyunk kötelesek mint valami törvényhez és regulához. Ezt is Bellarminus tanéttya: *Scripta Patrum non sunt regulæ nec habent authoritatem obligandi.* 3. Mert azok közzül a' régi Doctorok közzül sem érte-el, és értette által mindenik mindenekben a' szent Irásnak igaz értelmét és igaz Magyarazáttyát; mint *Baronius* tudományt tészen róla. *Non omnes, qui loco apostolorum successerunt Episcopi, assecuti sunt sensum & intelligentiam Scripturarum, vel eos ipsa semper excelluisse gratiâ, fuit necessarium. Nam sanctissimos Patres quos Doctores Ecclesiæ ob sublimen eorum eruditionem meritò nominamus, quantumlibet eâ Spiritus Sancti gratiâ imbutos esse liqueat, in interpretatione Scripturarum non semper, nec in omnibus sequitur Ecclesia Catholica*

Lib. 3. de Verbo. Dei Cap. 10.

De Concil. Libro 2. Cap. 12.

Baronius Tom. 1. ad Ann. 34. §. 213.

4. Mert az Attyák-is az Iráſoknak magyarázásában gyakorta hol homályoſok, hól kettős értelműek, hól meg-tsalatkozhatók; a' könyvekrűlis gyakorta kétſéglehet ha azoknak a' Doctoroknak igaz Iráſok-é a' kiknek neveket viſelik. *Tannerus* Jeſuita feſzegeti mind ezeket. *An fortaſſis Sancti Patres jam demortui Patrum monumenta Judices erunt? Neq; hoc: tùm quia non min⁹ aliquandò de Patrum, quàm de ſcripturæ ſententia, propter ambiguitatem & obſcuritatem dubitari poteſt: tùm quia ſinguli Patres fallere poſſunt, omnia monumenta vel non extant, vel dubiæ fidei poſſunt eſſe: tùm quia novæ ſemper oriri poſſunt controverſiæ, in antiquorum Patrum monumentis vix aut ne vix quidem agitatæ.*

Hypot. 17. de Patribus, Theſ. 83.

III. Kérdés: *Vallyon az utólb idejű Doctoroknak, Luthernek, Calvinuſnak, &c. iráſokot és irás magyarázattyokat, olly ſzoroſſan kell-é mérſékelni, a' régi Doctoroknak Iráſokhoz és irás magyarázattyához, hogy ha amazok ezektűl valamibenkűlömbőznek, tellyeſſéggel meg-vetendők, mint hamis és ſemmiré kellő magyarázatok?* Koránt ſem: mert a' Sz. Lélek az ő ajándékát, nem kötötte tſak a' régiekhez; hanem az utolſóbb időkben-is ſzabadoſſan oſztogattya a' kiknek akarja: ſőt az Irás magyarazáſnák ajándéka mind világ végezetig meg-leſz az Iſtennek Anyaſzentegyházában. Ezek azért igy lévén valamit *Kalauz* § 5. 6. nagy bő ſzóval ellenünkki öntött, mind el-apadnak és füſtben mennek.

K. *De vallyon a' Papiſta Doctorok, ſzintén olly nagy betsben tartyák-é a' régi ſzent Attyákat és Doctorokat, a' mint azt ſzóval nyeſik?*

F. Koránt ſem; mint ez' egy-néhány jelekből meg-tettzik

I. Mert az Apoſtoloktúl fundáltatott Eccleſiákban fényeskedő régi Tanétóknak iráſokat és bizonyétáſokat nem mindenben véſzik-bé. Példának okaért: Szűz Máriának bűnben való fogantatáſa felől, némellyek 15. némellyek 20. némellyek penig 300. régi Tanétóknak-is meg-vetik értelmeket, és igy felelnek bizonyſágokra: *Locum ab Authoritate eſſe infirmum, ac prudens quidam pater dixit: Pauperis eſt numerare pecus; Salmeron Jeſuita. 1. Joh. 5. Diſp. 73. circa finem.* Ugyan ezen dologrul *Canus* igy ir: *Sancti omnes, qui in ejus rei mentionem inciderunt, uno ore aſſerunt B. Virginem in peccato originali conceptam: Et cùm nullus Sanctorum contra dixerit, tamen contraria ſententia & probabiliter & piè defenditur in Eccleſia.*

Duræus contra Vitakerum Art. 5. & 6. Gregorius de Valentia. Lib. 8. Cap. 8. in Analyſi. In locis Theologicis Lib. 7. Cap. 3.

II. Mert az Szent Iráſnak fejtegetéſében ſem kőzönſégeſſen, ſem édgyen édgyen, az Apoſtoloktúl fundaltátot Eccleſiákban fényeskedő régi Tanétóknak értelmeket bé nem veſzik. Melly tſelekedetekrűl elsőben-is ſzollyon Cajetanus Püſpők. *Ha valahol valamelly textus Szent Irás mondáſa uj értelemmel hozzattatik-bé, ha ſzintén a' Szent Doctorok értelmétűl idegen-is, kérek minden Olvaſókat, ne veſſék, ne utállyák-meg, hanem legyenek igaz itéllői.* Es alább egy keveſſé: *Senki a' Sz. Iráſnak uj értelmét azért meg ne utállya, hogy a' régi Doctorok tanétáſától kűlömbőz. Iſten nem kötötte a' Szent Iráſnak magyarázattyátt a' régi Doctoroknak értelmekhez. Mert igy el-mettzetnék mi tűllünk és a' következendőktűl az Irás fejtegetéſének reménſége.* Igy ſzóll ez dologrul Canus-is *Követni a' mi Eleinket mindenekben, és az ő nyomdokokat kereſni, mint a' gyermekek járván a' ſárban a' nyomdé-*

Præfat. in Pentateuchum.

In locis Thologi-

is Lib. 7. Cap. 3.

kokban szoktak hágni, ez dolog nem egyébnek látzik, a' mi elménknek kárhoztatásánál, itellet-tétel és igasság keresésétül magúnk meg-fosztásánál; követtyük ugyan a' régieket mint Kalauzinkat, nem mint Urainkat. Nem uralkodhatnak a' mi hitünkön, és nem-is kell magunkat rabúl ugy nekiek adnunk, hogy a' Szent Irás fejtegetésében semmi szabadságunk ne légyen. Hasonlo értelemben vagyon Bellarminus-is: *Aliud est interpretari legem more Doctoris, aliud more Judicis: ad explanationem more Doctoris requiritur eruditio, ad explanationem more Judicis requiritur authoritas: Doctor enim non proponit sententiam suam, sed solúm quatenús ratio svadet. At Judex proponit ut sequendam necessariò.* Immár Agoston Doctor, és a' tőbb Szent Atyác az ő Irásokban szóltác ugy mint Tanéto Doctoroc.

Lib. 3. de verbo Dei Cap. 10.

III. Mert a' régi fényes kedő Tanétokat tsac akkor ismeric Patereknec igaz Tanétoknac lenni, mikor szájok izént szólnak; mikor penig ellenec tanétnac, semmire kellő embereknec tartyac. Ez dolgot a' Papistác felől igaznak lenni Duræus és Gretser Jesuitac irásokban hadtac. Duræus szava ez Vittakerus ellen irt könyvének, *p. 140. Patres non censentur Patres, cum suũ aliquid, quod ab Ecclesia non acceperunt, vel scribunt vel docẽt.* Hát mitsodák? Erre felel *Gretzerus*, s' azt mondgva; hogy nem Atyák hanem mostohác; nem Tanétóc hanem tsalárd hitétőc: *Non Patres sed vitrici; non Doctores sed eductores.* Példánac okaért: A' nagy Agoston Doctor irásat és ertelmét ugy veszik, mikor tévelygésec szerént szól, mint az egész nap nyugati Ecclesiaknac vilagosító szővétnekét: Mikor penig ellénec tanét, meg vetic, meg-tsafollyác és hamisséttyác; és tudatlanság-

Lib. 2. de Jure prohibendi libros nostros. C. 10. Bellarm. in Præfat. Libri de Monachis.

ból meg-

ból meg tsalatott embernec nevezic. *Bellar. Lib. 4. De Christo Cap. 14 §. Hanc expositionem: Et Lib. 1. de Pontifice Rom. Cap. 10. § Addo.* Tertullianust midőn kedvek szerént tanét illyen ditséretes nevezetekkel nevezik: *Nobilis ad modùm Author, latinorum communium facilè Princeps, magnum quondam Asiæ lumen.* Midőn penig kedvek ellen borsol, meg-fórdéttyák értelmeket, ugyan azon Tertullianus felőll igy irnak: *Author hæreticus. Tertullianus inter Catholicos non est numerandus.* Másutt-é régi jámbort, Eretnekek Fejedelmének, Catholicus-ók ellenségének, Montanus Eretnekségét kővetőnék mondgya: De Sanct. *Lib. 1. Cap. 5. §. Habemus. Et Lib. de Purgat. Cap. 8. §. Euchar. & lib. 4. de Romano Pontif. Cap. 8. & Lib. 2. De bonis operibus, Cap. 9.* Másutt igy ir felőlle, *lib. 1. de bonis operibus. Cap. 5. & lib. 3. de Eutharist, Cap. 6: Tertulliano consequens error abstulit authoritatem: nec magni facienda est ejus authoritas, cùm constet etiam hominem Ecclesiæ non fuisse.* Igy tselekesznek. *Jeronymus*-sal, midőn ellenek szóll, ottan igy felelnek értelmére: *Hieronymus non est regula fidei.* Igy tselekesznek *Origenes*-sel, mert midőn értelme nem tettzik nekik, mindgyárt Eretnek embernek kiáltyák, Hittűl szkattnak mondgyák; Arius dőgleletes tudományát kővető személynek irják: *Canus ubi supra. Lib. 7. Cap. 3. & Lib 11. Cap. 6. Maldonat. in Joh. 13. n. 60. Ribera* in Malach. Proemio. Azt-is utánna tóldgyák; *Origenes non est tantæ anthoritatis in Ecclesia, ut ejus sententia necessáriò approbanda sit.* Mind ezekből meg-tettzik, hogy a' Pápistáknál a' régi Tanéto Doctorok, tsák mint égy lapta gyanánt vagy-

Lindanus. Panop. Lib. 1. Cap 23. & Lib. 2 Cap. 18. Azorius. Tom. 1. Moral. Lib. 8. Cap 16. Bellar. de Pœnit: Lib 1. Cap. 1.

Canus in Loc. Theolog. Lib. 7. Cap. 11.

Bellar. de Matrimonio Cap. 5.

nak,

nak, a' mikor akarják őket fel-hagyéttyák; a' mikor kedveknek tettzik őket le-vetik.

IV. Mert a' régi fényeskedő Tanétóknak egész könyveket-is' meg-vetik, ha ellenek tanétnak, igy felelvén azokra: *Aál hamis és tsalárd könyv az.* Megtettzik ennek-is igaz vólta, példákból. A' képek tiszteletit tiltó Tanétók, értelmek állatására több erősségek között élnek az Epiphanius regi Tanétónac értelmével, ki igy ir ez dologrúl: *Méltósága ellen vagyon a' Szent Irásnak, hogy embernek képe fügjön a' gyülekezetben*; Mit felelnec erre a' képeken kapdosó Pápistác? Ezt: *Verba illa esse supposititia.* Bellárm. *Lib. 2.* desanct. *Cap. 9.* §. *Ad quintum.* Az emberi találmányoknac méltósága ellen, és a' Szent Irás tőkélletességénec állatására hozzák a' Cyrillus régi Tanétó irását: Ez *authoritas* ellen Bellárminus azt feleli: *Homilias illas in Leviticum non esse Cyrilli.* A' Jeronymus irásábúl ellenec hozott erősségre-is, hasonlatossan felel: *Respondeo commentaria illa in Epistolas nomine Hieronymi inscripta, non esse Hieronymi, sed Pelagii Haerentici.* Az Agoston irásábúl mikor szorongattatnac, hogy a' külső Sacramentomoknac nintsen bűnt botsátó erejec; azt feleli Bellárminus réá: *Librum citatum non esse Augustini, sed alicujus Haeretici.*

Epist ad Joh. Hierosolymitanum.

Lib. 4. de Verb. De. Cap. 11. Ibid. Cap. 5. §. His quinque.

Lib. 2. de Sacrament Cap. 10.

Ha miben penig a' Pápistác a' régi fenyeskedő Tanétóknac egészlen könyveket meg-nem vetik-is, de arrúl a' részről, darabrúl, a' melly az ő tévelygő vélekedések ellen vagyon igy szóllanac: *Nem a' Páter szava ez; hozzá tóldatot az; a' könyv szélérül tsussottbé; sok exemplarokbban nem táláltatik; Az Eretnekektöl vesztegettetett meg. &c.* Láss példát mind ezekre Bellárminus-nál, *Lib. de Matrimoni Cap. 17.* §. *Si tamen. Lib. 4. de Eucharist. Cap. 9. Ibid. Cap. 26.* §. *Respondeo primum. Lib. 5. de Grattia & Libero Arbit. Cap. 26.* §. *Adhuc.* A' *margo*-rúl bé tsuszott bizonyságrúl, lásd meg. Maldonatus Jesuitát, a' Szent Mathe irásánac fejtegetésében. *Cap: 27. v. 9.*

V. Mert a' régi fenyeskedő Tanétóc irásiban, sok vétkeket, hamisságokat, hazugságokat, Eretnekségeket, közönséges értelem ellen való dolgokat, káromlásokat mondanac lenni: Es magokat a' Pátereket égy mással viszszalkodóknac, egy más ellen törekedőknek, és' álhatatlanoknac irják. Hogy a' Pátereknek mind irásokat, s'-mind penig magokat igy betsüllyék a' Pápisták, irások bizonyéttya; mert ez dologrúl Cánus igy ir: *Cum sanctorum quisque duntaxat humano spiritu fuerit locutus* &c. *Aliquando vel in eo eravit.* Es alább egy kevesse, mind tudossát, Szentét, a' régieknec egy-aránt vakoskodni, el-esni, és' hazudni mondgya: *Nemo quantumvis eruditus & sanctus; non interdûm hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur.* Salmeron Jesuita-is hasonlatosson szóll Damascenus-rúl, Agostonrúl, Theodoretusrúl, Cyprianus-rúl: *Noha Szentek vóltak, mindazonáltal, a' mint hogy nem mentegettyük aprólék bűnöktül, ugy némelly tévelygésektöl és tudatlanságoktúl sem.* Bellarminus sem utólsó ez dolognac állatásában, igy irván: *Ki tagadná hogy a' régi Páterek közzül sokan a' Szent Irás fejtegetésnek lelkét bűven nem vötték vólua? s'-még-is nyilván vagyon, hogy némellyek a' fövebbek közzül-is nem*

In locis. Theolog. Lib. 7. Cap 3. n. 2.

Ibid. n. 4.

Disp. 51. in Rom. 5. §. neque.

De Verbo. Dei Lib. 3. Cap. 10.

Roffensis in Confut. Proemii.

keveſsé eſtek-meg. Luther Márton ellen tanétván Roffenſis, nagy teli torokkal kiáltya ezt a' régi Páterek ellen: *Nem tagadgyuk, megvallyuk, hogy a' Peterek vétkeztek, mert ôkis emberek voltak.* Azorius Jeſuita Lactantiuſ-rúl, Pamphiliai Eusébiuſ-rúl, Alexandriai Kelemenrûl, Affricai Juſtinuſ-rúl, Caſſianuſ-rúl, és Arnobiuſ-rúl azt irja: *Omnes lapſi fuerunt in aliquot errores.* Azon eskûſzik *Canus*, hogy ô nem fedezgeti a' Gôrög nemzetbôl való Tanétóknac hazugságát, mert annac a' Nemzetnec tulajdona a' hazugság: *Equidem Sozomeni mendacia non excuſo, Græcus namque fuit, & natio hæc ſemper fuit ad mentiendum promptula.* Grecserus Jeſuita az, a' ki azt tanéttya, hogy a' régiek eretnekséget egyelitettek irásokban: *Inter Veteres, qui non pauca hæretica operibus ſuis aſperſerunt, haud poſtremus eſt Tertullianus.* Medina, Bellarminus tanétása ſzerent. *Lib. de Clericis Cap. 15. §. Michael Medina,* Aërius dôgleletes eretnekségében léledzett emberknek mondgya Jeronymuſt, Ambroſiuſt, Agoſtont, Seduliuſt, Primáſiuſt, Theodoretuſt, Oecumeniuſt, Thophilactuſt. Origenes felôll maga-is állattya *Bellárminus*, hogy ſok káromlás vagyon irásában. Alphonſus a' *Caſtro* irja, hogy a' Páterek értelme gyakorta ellenkezik égy máſſal, az Iſten penig ellenkezô dôlgot nem parantsolhat: *Cum ſanctorum Patrum ſententiæ ſæpe invicem repugnent, non poteſt certè Deus contradictoria præcipere.* Ezen értelme a' régi Páterekrûl Andradius-nac: *Quis ignoret quanta inter Chryſoſtomum & Epiphanium de Origene diſſenſio extiterit? Quem Auguſtini atque Hieronymi de ſeptua-*

Tom. 1. Oper. Lib. 3. Cap. 10.

In locis. Theolog. Lib. 11. Cap. 6.

Lib. 1. de Prohib. libris noſtris Cap. 24.

Lib. 1. de Chriſt. Cap. 10.

Lib. 1. ad. verſus hæreſes. Cap. 7.

Deſens. Concil. Trident.

ſeptuaginta Interpretum authoritate; deque Petro à Paulo reprehenſo, digladiationes lateant?

Lib. 5. pag. 830.

VI. Mert mikor a' régi Páternek authoritáſsával ſzorongattatnak, tsuda melly ravaſz és álnok meſterséggel és fogáſokkal akarják azokat magoktúl el-vetni. Ellenek vettetik Juſtinus, Irenæus, Epiphanius, és Oecumenius; meg-felel Bellarminus, s' mond: *Nem tudom mitsoda módon menthetnôk-meg értelmeket a' tévelygéſtôl.* A' *Tranſubſtantiatio* ellen hozzák a' Theodoretus irását, azt feleli Valentia: *Theodoretus ille de aliis quibusdam erroribus in Concilio Epheſino notatus fuit.* Az emberi találmányok ellen hozzák Cyprianus értelmét, azt-feleli Bellarminus: *Cyprianus akkor irta azt, mikor fogyatkozását óltalmazni akarta, azért nem tsuda, ha némelly tévelygôk módgyára okoskodgyék.* Sokrateſt támaſztyák ellenek, azt mondgya Bellárminus: *Avagy nyilván hazud Socrates, avagy az ô könyvemeg-veſztegettetett.* Ha valaki Gratianuſt támaſztya ellenek, ezzel dugja-bé ſzáját Coſterus: *Gratianus eſt imperitus fabulator.* Támazd Ruffinuſt ellenek, el-veſzed a' feleletett Poſſevinuſtúl: *Haud facilè judicari poſſe, cujuſnam ingenii aut fidei Rufinus fuerit.* Gôrdéts eleikben Procopiuſt, meg-felel Bellarminus, de *Chriſt. Lib. 1. Cap. 6. Procopium meliorem Rhetorem quàm Theologum fuiſſe.* Hozd elô Prudentiuſt a' Purgatorium rontására; tsak könnyen el-vétti maga mellôl Bellarminus: *Nihil aliud dico, niſi more poëtico luſiſſe Prudentium.*

Lib. 1. de Sanctis. Cap. 6. §. Antonius.

De Tranſubſtant. Cap. 7.

Lib. 4. de Verbo Dei Cap. 11.

Lib. 2. de bonis operibus Cap. 15.

In Enchirid. Cap. 3 Pag. 144. Apparat Tom. 2. pag. 358.

Lib. 2. de Purgurgat. Cap. 16.

VII. Mert az egy Romai Pápának itélletit és értelmét a' hitnek dolgaiban nagyobra betsüllik

miden régi Doctoroknak értelménél és' itélletinél; mint erről tudományt tészen Cornelius Mussus Bipontinomi Püspök: *Ego ut ingenuè fatear, in iis quæ fidei mysteria tangunt, plus uni summo Pontifici crederem, quam mille Hieronymis, Augustinis, Gregoriis; ne dicam Richardis, Scotis, Gvilielmis.* Bellarminus-is rettenetes méréfzséggel azt állattya, *hogy a' Pápa értelmén inkább meg-kell állani, hogy nem mint az egész Világén.* Meg-tettzik azért kereszttyén. Olvasó az elő-számlált hét okokból, melly kevesre betsüllyék a' mostani Pápisták a' régi fenyeskedő Tanétókat. Ezt bővetkébbé kelleték terjesztenem, mert *Kalauz* ottan ottan elő-hozza; ne légyen azért máfzszor gondunk rá.

Comment. in Rom. Cap 14.

De Concil Lib. 2. Cap 17.

7. §. *K. A' Viszsza vonásnak le-szállétásában, nints módgyok az el-szakadtaknak. Azért merő bizonytalanság Valláfok.*

F. Miért nintsen? Két okát rebesgeti *Kalauz.* 1. *Mert,* égyem, *egyebet nem akarnak Itéllő e Mestereknek ismérni a' vételkedésekben, hanem a' Szent Iráft: ezt-is agy a' mint ő magok értik és magyarázzák.* Láss. erről való bő feleletet és tanétást oda fel. *Lib. 1. Cap. XVII.* 2. *Mert az egész régi Anyaszentegyháznak, a' közönséges gyülekezeteknek, a' Szent Doctoroknak itélletit megvetik.* Ez tsak réánk költött hazugság; mint nem régen fellyebkébb ezen részben bőven meg mutatók. Hallyuk-meg ez ellen a' patvar ellen Cálvinust: *Quod hic rigidior sum futurus, non ideo esse, quòd vetusta Concilia minoris faciam quàm decet. Veneror enim ea ex animo, suoque in honore apud omnes esse cupio*: Hogy ezaránt keményebnek és darabossabnak kell lennem,

Inst. Libr. 4. Cap. 9. n. 1.

nem

nem azért vagyon, hogy a' régi Conciliumokat kevesbé betsülném, hogy nem mint illenék: mert én azokat szivem szerént tisztelem, és' kivánom hogy azoknak betsülleti és mélrósága mindeneknél meglégyen, és' meg-maradgyon. Alább egy kevessel ugyan azon Részben, a' Villogásoknak el-igazétásában sem veti meg a' Szént Conciliomokat: *Mitsodát tehát? mondhatnád ugyan nintsé semmi ereje a' Conciliomoknak, az ügyeknek meg-forgatására és el-intézésére? Sőt igen-is vagyon: Mert nem az itt az én értelmen, hogy minden Conciliomokat kárhoztatni kellyen, avagy minden ő dolgait fel kellyen forgatni, és a' mint szokták mondani egy által-vonással el-törleni.* Ezeket igy értvén szégyenüllyenek-meg, a' kik azt költik réánk, hogy mi az egész régi Anyaszentegyháznak, a' közönséges gyülekezeteknek, és' a' Szent Doctoroknak itélleteket meg-vettyük.

n. 8.

K. *Jszonyu bizonytalansagnak ki-feselhetetetlen* §. 8. Labyrinthusában *keverőznek az* Uy tudományok.

F. Lássuk azokat a' mi Dædalusunktúl tsinált-atott *labyrinthusok*at; talám tanálunk valami *Ariadne* fonalát, mellynek általa ki-feselhetünk abból a' kerengőből.

I: Labyrinthus. *Mihent az igazhitnek edgyeségétúl el-szakad az ember, ottan nem lehet bátorságos es bizonyos, hóvá hajtsa fejét, mellyik felre bizza lelkét.* Az az, mint *Kalauz* magát magyarázza, a' ki a' Pápistáktúl elszakad, nem adhattya igaz és bizonyos okát, miért a' Lutheristákhoz adgyamagát, és nem a' Cálvinistákhoz, vagy az Arjánusokhoz: mert mind ezek nagy

torok-

torokkal egy-aránt kiáltyák, hogy semmit a' tiszta Szent Irásnál egyebet nem tanétanak.

F. 1. Ennek a' *kerengőnek* mindgyárt az első fundamentom köve-is *fallacia*, mellyet a' Deákok *Petitio principii*-nek *hijnak*. Ugyan-is a' tévődik-fel, hogy mi Protestánsok él-szakadván a' Roma Anyaháztúl, azzal el-szakattunk vólna az igaz hitnek egyességétűl. Kérdésben forog ez: proba kell hozzá; nagy penig. 2. Abban-is mesterséges practica vagyon, hogy a' Lutheránusokat és Cálviniſtákat őszve botsáttya. Azt mondom én erre, hogy az igaz Lutheránus-ok, kik Tanétó Mestereknek Luthernek igaz Tanitványi, nem látom igazán egyébben miben külömbözzenek, vagy külömbözhessenek tőlünk, az egy Sacramentomi dolognál, melly az Auguſtai Confeſionak tizedik Articulusában bé-vagyon foglalva. Mert Schluſſelburgiuſſal, Eccarduſſal, Graveruſſal, és' hasonlo bordában szűtt, minden szeretet és' békeség nélkül való emberekkel, semmit nem gondolunk: kik nem tsak a' mi Doctorinkat, hanem a' magok felekezetin lévő tudos embereket-is mérges nyelvekkel meg-sérteni nem átallották. *Nos verò* (mond Schluſſelburgius) *hactenus publicè in Templis & Scholis, imò & in ſcriptis noſtris qua extant, ſine ambagibus ſpeciatim condemnavimus dogmata & errores Oſiandri, Philippi, Victorini, Majorii, Pfeffingeri, Cinglii, Calvini, Crellii, & multorum aliorum.* Hallod! a' mérges ember, hogy meg Philep Melanchtont-is kárhoztattya: ki Luthernek az Evangeliomnak munkájában el-válhatatlan társa vólt; és a' ki felőll maga Luther, illyen ditséretes' tanu-

In Præfat Catalog. Hæreticorum.

tanubizonyságot hagyot: *Redeo ad Philippum, quem tantùm abeſt ut ullus Eccius poſſet mihi reddere invidioſum, ut in omni mea profeſſione nihil ducam antiquius calculo Philippi, cujus unius authoritas & judicium mihi ſtat pro multis millibus ſordidorum Ecciorum: Neq; me pudet etſi Magiſtrum Artium Philoſophiæ & Theologiæ, & omnibus penè Eccii titulis inſignem, ſi hujus Grammatiſtæ mihi diſſenſerit ingenium, meo ſenſu videre, quod & ſæpius feci, & quotidiè facio ob divinum quod Deus in hoc fictile vaſculum Eccio quidem contemtibile, largâ benedictione infudit. Philippum non laudo, creatura Dei eſt & nihil, ſed opus Dei mei in ipſo veneror.* 3. A' ki a' Romai Valláſtúl el-szakadván, a' más Vallásokkal együtt akár válaſztani, tartsa magát Szent Pálnak amaz mondásához. *1. Theſſ. 5. 21. Omnia probate, quod bonum eſt, tenete.* De mitsoda a' proba kő? Nem egyéb az Istennek ki-jelentet akarattyánál. *Gal. 6. 16.*

In resolut. Disp. Lipſic. 2 ad Georgium Spalatinum.

II. Labyrinthus *abból nevekedik, hogy a' Szent Irásnak magyarázásában, az Anyaszentegyháznak itéletin nem akarnak meg-nyugodni a' Pártosok.*

F. Enneka' kerengőnek fundamentomát régen fel forgattuk oda fel. *Lib. 1. Cap. XIV.* Nem szűkség azért arrúl szót szaporétani

III. Labyrintus *onnan származik, hogy az Ujjétók az Eccleſiának és Szent Attyáknak annyi hitelt nem adnak a' Szent Irásban, mint a' magok saját vélekedésének. &c*

F. Eza' kerengő ugyan tsak azon a' felsővel; azért azzal edgyűt le-romol. A' Papiſta Doctorok, melly nagyra betsűllyék a' régi fényeskedő Tanétókat, fellyebb ezen részben bűvön meg-mutatók.

IV. Labyrinthus; Summa szerént itt igy a' ar

bennünket *Kalauz* a' kerengőben szorétani: *A' kik a' régi Ecclesiának és Szent Atyáknak itéletin meg nyugosznak a' Szent Irásnak könyveirül, Laistomárul, Canonárúl; hogy a' melly könyveket ezek bé-vöttenek, azokat ők-is bé vészik, a' mellyeket penig azok meg-vetettek, vagy elő nem számláltak; azokat ők-is félre tészik, más felől penig a' Hit dolgának egyéb tzikkelyeiben, és a' Szent Irásnak magyarázásában, sem a' Conciliomoknak, sem a' Szent Doctoroknak egyenlő értelmeknek helyt nem adnak, azok kerengőben vadnak. De a' Pártosok ollyanok, Azért &c.*

F. Ennek a' kerengőnek-is fundamentoma tsak patvar és hamisság; melly ellen immár egynéhányszor protestáltunk. *Vide supra hoc Cap. fol. 259.*

V. Labyrintus: *Azt vitattyák az Ujjétók, hogy semmit azon kivül nem kell hinni, a' mit nyilván a' Szent Irásban fel nem találunk.*

F. Itt-is a' hazugságnak kerengőjében kalandoz *Kalauz*: mert nem vitattyuk, hogy tsak azokat kellyen hinni, a' mellyek a' Szent Irásban nyilván, az az, azon igékkel fel-találtatnak. Láld kegyes Olvasó! mely mesterségtelen kerengők valának azok, mellyekben *Kalauz* akara bennünket szorétani.

§ 9. *K. Meg tetzik gyümöltseiből az Uj Tudományoknak bizonytalansága.*

F. Mellyek azok a' gyümöltsök? Számlálhattza elöll.

1. Magok meg vallyák az Uj Tudományok kezdői hitben való habozásokat: mert Luther sokszor és nyilván irja, hogy nem hitte maga-is a' mit praedikállot. Calvinus, Beza ezent irják magokrúl és több társokrúl; Sőt Calvinus nem alélttya

alélttya hogy hitetlenség és kételkedés nélkül lehessen az igaz Hit.

F. A' mi Hitben való habozással vádollya Reformátorinkat, immár arra fellyeb meg-feleltünk. *Lib. 1. Cap. XVIII. a' Reformátiorúl. fol. 171. etseq.* A' maskra, a' mit Calvinus ellen támaszt, ott a' hová igazét meg felelünk. *Infra. Lib. 1. Cap. 33.*

II. *Amaz nagy habozás, álhatatlanság, és önnön magokkal való ellenkezés, melly arra juttatta őket, hogy a' mint Beza és egyebek irják, senki nem tudgya, mit fognak holnap hinni.*

F. Lássad erre való feleletünket alább *Lib. 1. Cap. 29.*

III. *Luther és Calvinus meg-vallyák, hogy az ő tanétások után az emberek semmit nem hisznek, az Evangeliomót fabulanak tartyák, és lassan lassan nem tsak az Arianismus, de az Atheismus, és Török pogányság-is bé-tsuszmász mint a' tű után a' czérna.*

F. Nem igazán tulajdonéttatik az a' Luther és Calvinus tanétásának, a' minek az emberi veszetség az oka. Ottan hamar az Evangeliomnak az Apostolok által való ki terjedése után, tudgyuk mennyi sok eretnekségek támadának: de az Evangeliom vólt-é az oka? A' sötétben mindenek el tsillapodnak, de tudgyuk, ha világ virrad még az artalmás állatok-is fel támadnak. Nem tsuda azért ha sok embereknek, kik annak előtte a' Papistai setétségben el-fedve voltanak, mind erkölcsök mind hitek nap fényre jötta' Luther és Calvinus által meg ujjéttatott Evangeliomi világosságnak alkálmatosságával. Luther és Calvinus, mint az Istenes Tanétók szoktak, panaszolkodtanak az embe-

rek feslet erkölcsökrül, és az Evangeliomi tudományhoz való háládatlanságokrúl, annak meg utálásátul. Esa. 53. 1. Jer. 20 8. Azont tselekedték a' régi próféták és Szét Doctorok; panaszolkodtanak az ő idejekbéli halgatokrúl, hogy nem hittenek, és hogy az Urnak beszéde náilok betsületlen és gyümöltstelen vólt.

K. Ha talám a' maga sajját fundamentomibul, és természetibûl termi affele gyümöltsöket a' Reformata Vallás?

F. Ugy akarja *Kalauz* docealni, némelly költöt és hamis okokon magát fundálván; mellyeket lássunk.

I. *Mert* egyem, *a' jó élet nélkûl a' Hit hamar meg szárad. De az Uj Tudományok fundamentomi az Isteni félelemnek gyökerét ki gyomlállyák; nem tsuda azért ha a' hitben habozást szereznek.*

F. Hamis fogás, hogy a' Reformata Vallás az Isteni félelmet az embereknek szivekbôl ki gyomlálná: De bûvön bé töltöttük ennek a' hamis patvarnak az árkát. *Infra Lib. 1. Cap 25.*

II. *Mert a' kösséget birova, tészik a' Hit dolgában, mint ha a' szent Irást akar ki-is világossan által értene; a' régi Szentek betsülletit ki-vészik az emberek szivébûl. Igy azért senki nem akarja máshozkötelezni magát; hanem ki ki mind azt követi a' mi néki tetzik.*

F. Régen bé sózott alaputtréták ezek: mellyeket mi-is fellyeb meg-kavartunk. *Lib. 1. Cap. 13. 14. 17. hoc Cap. 22.*

III. *Mert utat nyitnak az Ariánussá, Sidóvá, és Török ké való lételre. Ugyan-is látván az emberek, hogy ennyi vissszálkodás támadott az Ujjétók között, mellyeket még a' bölts emberek sem tudnak el-igazétani, kétségben esnek az igasságnak is-*

nak ismêretiben, és végre tsak emberi vélekedésnek alêttyák a' Hitnek dolgát, mind egynek alétván, akár melly Vállásban légyen ember. Hogy penig ezeket könyvnélkûl ne láttassék *Kalauz* mondani, utánna veti: *Azért Beza sem tagadgya, és bö beszedel elö hozza Schlusselburgius, hogy valamenyi éles elméjû Tanitványi voltanak Calvinusnak, majd mind Arianussá, Sidová, és Törökké löttek; és meg vallották, hogy a' Calviniságon által egyenes ösvény vagyon ezekre a' tévelygésekre.*

F. 1. Ugy vagyon hallására irtoztató vád, hallani, hogy a' mi tudományunk azokra az Istentelenségekre ösvént készétsen, és utat nyisson; de nem kell felettébb meg-indulnúnk rajta, meg-gondolván azt, hogy eleitûl fogva az igaz tudománnyak és annak követöinek sok hamis gyalázói voltanak. Mitnem kiáltottak régenten Illyesre, Christus Urunkra, és az Apostolokra? Justinus Martyr bizonyéttya, hogy mihelt az Evangeliom kezdet praedicaltatni, a' keresztyéneket mind *Atheus*-oknak Istenteleneknek kiáltották a' Pogányok. Es mikor Szent Polycarpus a' Vallás miatt a' Proconsul-nak itélö szeki eleiben citáltatot vólna, fel kiált a' kösség: *αἶρε τὸς ἀθέους, tolle de medio istos homines impios.* Nem azért mint ha a' keresztyéneknek Istenek nem vólt vólna, hanem azért tartottak Atheusok-nak a' keresztyéneket, hogy a' Pogányok költött Istenit Jupitert, Marst, Saturnust, &c. nem tisztelték. Mi is azért szenvedünk ma, sok gyalázatos nevezeteket Ellenkezöinkrûl, hogy az Istent az ö módgyok szerént nem tisztellyük; hogy az ö tudók Kalendariomban bé-irattatott Szenteket nem imádgyuk; Eusebius Lib. 4. Hist. Cap. 14.

hogy a' Szenteknek képei és Ereklyéi előtt le nem borulunk, azokat nem tiſztellyük, nem tsókolgattyuk, jó illatu füſtöket nékik nem téſzünk, &c. Ha ezeket meg-tselekednők, mindgyárt ſzent vólna a' barátſág. Kire nézve nem ok nélkül irta Luther Márton Doctor. *Pontifex me excommunicavit & damnavit, non ideo quod ſim infirmus & peccator: nam peccata mea poſſet ferre ſicut fert ſuorum fornicationes, adulteria, & nefandas libidinum ſpecies. Hoc autem damnat, propter hoc me & fratres excommunicat, quód doceamus ſermones Dei, quibus arguuntur peccata, & cœcitas Papatûs.*

In Enarrat Pſal. 51. ad v. 6.

2. Oſztán mi leſz belőle, ha ſzintén Calvinuſnak némelly Tanétványiból Törökök, Tatárok, Sidók, és Ariánu-ſok lőttenek volna-is? Chriſtus Urunknak tizenkét Tanétványa vólt, még-is az egyik ördög vólt. Ha én *Florimundus-ſal* azt módanám, hogy mindé Ov és Uj Eretnekek a' Barátoc Claſtrőiból jőttenek ki; jóvá hagynád-é azt; azért a' Baráti ſzerzet vólt az oka mind azoknak az Eretnekſégeknek 3. Hellytelenül akarja maga mellé vóni Bézát; mert né irja azt Bezá Epiſt 81. hogy amaz nevezetes Apoſtaták, Alciatus, Valentinus Gentilis, Georgius Blandrata, Franciſcus Davidis &c. a Calvinus Scolajából ſzármaztanak vólna; hanem azt mondgya; *Ex ludo Serveti*, a' Servetus Scholájából. *Prodierunt tamen ex illo, tanquam ex ludo quopiam diſcipuli non pauci, ſui etiam Ducis inſaniam & impietatem penè ſuperantes.* Eles' vagy tompa elméjü emberek lőttenek légyen ezek; minékünk keves gondúnk rea. Mind azonáltal ha tezzik Bezának itéleti ezekről, kiket *Kalauz*

Joh. 6. 70. De Orig. hæres Lib. 1. Cap. 7.

Idem ſcribit & Florimundus de orig. hæres lib. 2. fol. 270.

lauz gyülöltetésképpen Calvinus éles elméjü Tanitványinak nevez, hallyák-meg. *Alciatus fuit homo jàm antea freneticus & vertiginoſus. Valentin⁹ Gentilis qualis fuerit ex ipſius ſcriptis & eoru refutatione liquidò cognoſci poteſt. Georgius Blandrata profeſſione Medicus, Gentili quidem indoctior ſed multò impudentior & Sceleratior. Gribaldus Juriſconſultus, homo planè improb⁹, ut cui nulla religio fuerit, dogma quod corde retineret manifeſto perjurio abjurare.* Schluſſelburgius-nak, kit-is *Kalauz* ellenünk támaſzt, tanubizonyſága ſemmire kellő; ugy mint ki a' mi emberinknek halálos ellenſége vólt: és a' ki nem tsak Calvinuſt, hanem az Wittebergai Academiának ſok fü fü tudos Doctorit nagy ſzemtelenül *Apoſtáták* nak nevezi; nevezet ſzerént ezeket: *Caſpar Peuceruſt, Henricus Molleruſt, Caſpar Crucigert, Chriſtoforus Pezeliuſt, Fridericus Videbrãduſt, Joachimus Cureuſt, Jacobus Kimedone uſt, Georgius Spindleruſt, David Pareuſt, Gulielmus Vittakeruſt.* Nagy meſzſzevetette azért *Kalauz* Schluſſelburgiuſſal együt a' ſulykota' mikor azt irja, hogy a' Calviniſta tudomãyból vőt légyen okot az Arianuſſág. Avagy minek előtte még ingyen Calvinus e' világon ſem vólna, nem vóltanak-é már az Arianuſ-ok? De vallyon mivel ád okot a Calviniſta Vállás az Arianuſſágra? Mond *Kalauz:* Azzal a' mikor azt tanéttya, *hogy tudni illik nem kell hinni valami rül a' Szent Irásban nints emlekezet, és hogy ſemminekkell tartani az Iráſnak értelmében a' régi Szentek tetzéſét.* Tőkélletlen tzigányſág mind a' kettő; a' mint immár égynéhánſzor ellene proteſtáltunk.

Catalog. hæretic. Lib. 3. Pag. 35.

§ 10.

K. *Hát a' Papiſta Vállásban nem találtatik-é kétſégbenejtő nagy bizonytalanſág.*

F. Nagy fennyen ditsekedik ezzel *Kalauz*, hogy semmi ollyan fogyatkozás az ő Vallásokban nem találkozik; és mint ha rajtunk tellyességgel triumfált vólna, tsak magának fujja a' trombitát. De ha jól meg ezirkállyuk fundamentomit a' Papista Vallásnak, alig ha ellenkező-képpen nem találályuk a' dolgot. En tsak két vagy három fundamentomból mutogatom annak a' Vállásnak kétségben ejtő bizontalanságát.

I. A' melly Vallásban nem tudhattya-meg az ember ha Isten fia-é vagy nem; irgalmas kegyelmes-é az Isten neki vagy nem; botsátotta-é bűneit meg vagy nem, az ketségben ejtő bizonytalan vallás. De a Papista Vallásban ugy vagyon a' dolog. Azért a' Papista Vallás kétségben ejtő bizonytalan Vallás. Magok tanéttyák ennek az Erősségnek második részét. *Bellarm. de Justif. Lib. 3. Cap. 3, Concil. Trident Sess. 6. Can. 9.*

II. A' melly Vallásban az ember hitnek bizodalma nélkül reméll, az ketségben ejtő bizonytalan Vallás. De a' Papista Vallásban az ember hitnek bizodalma nélkül reméll. Azért &c. Ennek a' kötésnek második része világos: mert ha meg kérded a' Papista embert; hiszed-é hogy idvezülsz? soha nem mondgya azt hogy bizonyossan hiszem; hanem tsak reméllem.

III. A' melly Vallásban hitnek bizodalmával senki nem lehet arrúl bizonyos, ha vészen-é igaz Sacramentomot vagy nem, az kétségben ejtő bizonytalan Vallás. De a' Papistaságban ugy vagyon a' dolog. Azért kétségben ejtő bizonytalan Vallás. Bizonyéttya ennek a' kötésnek második részét Bellárminus. *Lib. 3. de Justif Cap. 8.*

IV. A'

IV. A' melly Vallás szerént az Isten kegyelmében való végéglen meg maradás vagy nem maradás; idvességre való jutás, vagy nem jutás, az emberek változó, s'-jóra, gonoszra hajlandó szabad akarattyán áll, a' kétséges' és bizonytalan Vallás'. De a' Pápista Vallás szerént ugy vagyon a' dolog a' mint mondom. Azért, &cc.

V A' melly Vállás szerént az ember, Istennek elválasztot fiából őrdőgnek martálékja és meg vettetet ember lehet, a' kétségben ejtő bizonytalan Vallás'. De a' Pápista Vallás szerént az ember ollyan lehet; mert tagadgyák az El választás Decretomának változhatatlanságát. Azért a' Pápista Vallás kétségben ejtő bizonytalan Vallás. Ezek igy lévén, gondolkozzál rula kereszтyén ember, mitsoda vigasztalása lehet a' Papista embernek, akar életébe, akar halálában.

HUSZON HARMADIK RESZ.

Nem Uj a' Reformáta Vallás.

KERDES. *Mivel ótsárollya itt ez aránt* Kalauz *Vallásunkat?*

F. Azzal hogy Uj, minapi, tsak Luthertül és Calvinustul költetet és kohoitatott; és hogy az Apostolok után kétőre kezdet tsirázni és nevekedni. *Lib. 3. Cap IV.*

K. De minek előtte a' próbára menne, mit tselekeszik?

F. Dandárúl, a vagy mint égy szállás osztojúl, há-

rom dolgokat botsát elő.

I. Meg engedi, hogy ottan hamisnak nem kell itélni a' Tudománt, mihent meg-bizonyodik, hogy valamelly időben ujonnan kezdetett: mert mind a' Moses Törvénye, s'-mind az Uj Testamentom ujjak Voltak, midőn elsőben ki-adattak: Jól vagyon; azért a' mi Vallasunk-is, ha tsak ma, vagy tégnap kezdetett volna-is, *ex hoc principio*, hogy Uj, nem vólna hamis.

II. Azt-is meg engedi, hogy ok vetelen igaznak nem kell azt a' Valláſt itélni, mellyben az Apostolok idejétűl fogva mindenkor Tanétók voltak: mert ha az eléb való igaz Pásztoroktúl és az Anyaszentegyháznak égyességétűl el-szakadtak, tsak szentén a' Tanétok *Succeſſio* ja nem teheti igazzá a' Tudománt. Ez-is kedvünk szerént vagyon; azért ha szintén Adámig vihetnék-is a' Papista Doctorok Tanétóinknak genealogiajokat, ebbűl nem igazodnék-meg sem Vallások, sem Ecclesiájok. Ellenben a' mi vallásunk sem hamisodik-meg *ex hoc principio*, ha szintén meg nem mutathattyuk-is Tanétóinknak egy más után való szakadatlan *ſucceſſio*-jokat, ha meg-mutattyuk hogy az Anyaszentegyháznak néhai igaz Pásztoritul, az Apostoloktúl, Profetáktúl és Evangelistáktul a' tudományra nézve el nem szakadtunk. Ezeket azért *Conceſſá* banvéven, tovább mit akarsz? *Csak azt mondom* (mond Kalauz) negativè efficaciter concludendo, *hogy a' melly Vallásban ez a' két dolog nem találtatik, tudni illik, hogy az Apostololok idejétűl fogva minden időben meg maradt, és hogy mindenkor Pásztori vóltanak, lehetetlen hogy abban igaſ-*

ſág légyen. De azt tartyák a' Dialecticus-ok, hogy *expurè negativis, non concluditur efficaciter.* Ollyan Syllogismus sűl penig ki abból a' *diſcurſus*-ból ha éppen formállyuk; tsak hogy *Kalauz* ravaszul *Enthimema*-nak az őrvével el-titkolta a' Minort. Fejtsük-ki mind fonalát, mind bélit: *Valamelly Vallásban a' meg mondott két dolgok nem találtatnak, lehetetlen hogy abban igaſſág légyen. De a' Reformata Vallásban a' meg mondot két dolgok nem találtatnak. Azért lehetetlen dolog, hogy a' Reformata Vallásban igaſſág légyen.* La hogy erőtelen *diſcurſus* ez; mert *purè negativus.*

III. Azt vittattya nagy bő beszeddel, hogy Christus Urunktul és a' Szent Apostoloktul plántaltatott igaz tudomány világ végiglen meg marad, és Pásztorok által legeltetődik, és nem lehet igaz valamely az Apostolok után meg-fogyatkozott és idő jártában ismét ujjobban ki fakadott. Erre azt felellyük. 1. Jó kedvel meg engedgyük, hogy Christus Urunktul és az Apostolóktul fundáltatot és plantáltátot Szent Tudománynak mind világ végezetiglen meg kell maradni; és hogy a' pokolnak minden kapui sem fordéthattyák azt el. 2. Azt sem vallyuk, hogy az Apostoli Sz: tudomány az Apostolok utan ugy meg fogyatkozott vólna, hogy tellyességgel e' világból ki töröltetet vólna. Tegyük-fel, ha szintén egy ember az Apostolok után e' világban ezt nem vallotta volna-is, mindazáltalugyan meg-maradot ő magában az a' lelki *manna*, és bé vólt zároltatva az Istenek frigy ládájában, tudni illik az Ov és az Uj Testamentomban. Ha azért az Istennek Testamentoma a' Szent Irás az Apostolok-

után meg-maradott,, tehát az Apostoli Sz. tudomány sem jutott ollyan fogyatkozásra, hogy tellyességgel e' világból ki tőrőltetett vólna. De vallóira nézve sem fogyatkozot ugy meg, hogy tellyességgel senki
Joh. 4. 23. éz világon nẽ vólt vólna, a' ki az Istent lélekben és igasságban tisztelte vólna. Mert noha sok hamis Profé-ták támadtanak eleitűl fogva, a' kik azon voltának,
Math. 24. 24. hogy még a' válásztottakat-is el tsábitsák; de lehetetlen az. 3. Fel-teszik azt Ellenkezőink, mint ha a' *Reformatio* által, valami uj, vagy soha annak előtte nem lévő vagy tellyességgel el veszet tudomány fakadot vólna
Vide supra fol. 159. ki; koránt sem: Hanem amaz régi a' Világnak nagyob részénél unalomban ment Szent Apostoli tudomány vétetett-elő; az Istennek tiszta buzájá válásztatott-el a' konkolyóktul; és az Apostoloknak véka alá dugattatot gyertyája tétetett az Istennek gyertya tartójában. A' mint hogy Christus Urunk azzal hogy a' Moses Tőrvényét, az Pharisæus-ok és Irás-tudók sok
Matt. 5. gaz leleményétűl tisztogatta, más valami uj tőrvént nem hozott e' világra; ugy Reformatorink-is a' reformatio által nem kőltőttenek ujj Vallást és tudományt, melly soha annak előtte nem vólt vólna. De lássuk *Kalauz*-nak fundamentomit, mellyekkel akarja mutogatni Vallássunknak Ujságát.

§. 2. *K. Mert*, egyem, *magok sem tagadhattyák a' Pártosok, hogy Luther és Zvinglius kezdette ez mostani szakadást és visz sza-vonást.*

F. Osztán; mi kővetkezik abból? Bizony nem az hogy a' vallás uj vólna, hanem más 1. Hogy a' régi Vallásnak uj oltalmazói, és a' sok emberi találmány-

oktúl

oktul tisztogatói, támadtanak és találkoztanak Vallyon ha a' kapás avagy bányász az aranyat vagy drága győngyőtt, melly a' földnek gyomrában vólt elrejtetve, onnét ki-ássa, azzal uj aranyat teremt-é, melly annak előtte soha ott nem vólt vólna? 2. Hogy azt a' dolgot nem szenyvedhetvén az irégy őrdőg, annak alkalmátosságával uj zenebonákat szerzet a' keresztyén Világban.

K. A' régi Ecclesiát és Patereket tévélygőknek mondván a' Pártosok Vallások ujságát bizonyéttyák. §. 3.

F. 1. A' régi Ecclesiát mellyben az Apostolok és az Apostoli férfiak fényeskedtenek, tévelygőnek nem mondgyuk; sőt tudományunkra nézve azokra apellálunk. Meg-vallyuk mind-az-onáltal Egesippus-sal, kit Eusebius-is' emlét, hogy nẽ sokáig maradott éppen és szűzen az Anyaszentegyház; hanem ottan hogy az Apostolok serege, és az időbéli férfiak, a' kik Urunk szájából vőtték a' tudományt, ki-multanak, mint égy puszta házban bé-tódult a' hamis tudománynak tévelygése. Mindazon-által minden űdőben támasztot Isten ollyanokat, a' kik az igasság mellett meg-szóllaltanak, sőt vérekkel-is azt meg pétsétlették. Azokat a' *Textus*-okat penig mellyeket nagy téhellyel Calvinus-ból *Kalauz* bé-hozott, az Ecclesiának minémű állapottyárúl kellyen érteni, bőven fellyebb meg magyaráztuk 2. A' Páterekrűl mi légyen értelműnk, azt-is meg-mondottuk fellyebb *Lib. 1. Cap. 22.* De ha ebbűl kővetkezik Vallásunknak újsága, hogy a' régi Patereket némelly dolgokban Tévelygőknek mondgyuk, tehát a' Pápista Vallás-is e' szerént új lé-

Hist. Ecclesiast. L. 4 Cap. 21.

Supra fol. 211. 212.

 szen

Lib. 3. de Verbo Dei Cap. 10.

szen; mert Bellarminus nyilván irja a' régi Paterekrül: *Præcipuos ex illis in quibusdam non leviter lapsos esse.*

K. *Vallások újságát bizonyittyák az Ellenkezök, mikor a' régi szent Atyákat velünk edgyezöknek és ö tölök külömbözöknek ismérik.*

§. 4.

F. 1. Sokat akarna a' szarka, de nem birja a' farka. Ollyat-is kérne tüllünk *Kalauz*, a' mit soha néki nem adunk. Soha nem vallyuk mi azt a' Pápisták felöl, hogy ö véllek a' régi Paterek mindenben megedgyeznének. Söt prótestálunk, bár csak edgyet mutassanak ollyat a' régi igaz Doctorok közzül, a' ki a' mostani Romai Vallást, a' mint a' Tridentomi Gyülésben ki-adatott, és declaraltatott, és mint most practikáltatik, minden részeiben tartotta s-vallotta vólna, s'-azzal ellenkezöt semmit nem. Rövidtségnek okáért, bár tsak a' Bellárminus *Controversia*-it forgassa-fel valaki, ellenkezö-képpen tapasztallya a' dolgot: mert nintsen olly derekas' *Conclusio* benne, a' hól *Páter* Authorokat nem vetne meg. Ninrsen is olly *Páter* tsak edgyis, a' kit valahol irásában meg-nem hazuttolna; ha vagyon mutasd meg. 2. A' magunk fejére sem kaparunk földet, az az, nem vallyuk azt, hogy a' régiek mindenekben, még a' mellyekben a Pápistáktúl külömbözünk is, mi töllünk külömbet vallottak és tartottanak vólna. Söt ez ellen már régen protestált Cálvinus: *Nobis Patres opponunt, (antiquos & melioris adhuc seculi scriptores intelligo) ac si eos haberent suæ impietatis suffragatores, quorum authoritate si dirimendum certamen esset, melior victoriæ pars (ut modestissimè etiam loquar) ad nos inclinaret.* Csak hijjában

Præfat. Institut. ad Regem Galliæ.

fonnya

fonnyasztotta penig magát azon *Kalauz*, hogy azt meg-mutassa, hogy a' régiektül némelly dolgokban külömbözött Cálvinus'. Csak az egy Bellárminusrúl, nem huszon egy, hanem száz s'-annál-is több példákkal könyü vólna nékünk meg-mutatnunk, a' mellyekben külömbözött a' régi Páterekrül. *Summa summarum*: A' Pápistákkal sem egyeznek meg mindenekben a' régiek; mivelünk sem: vadnak ollyanok, a' mellyekben mivelünk tartyák a' Pápisták ellen; vadnak ismét ollyak a' mellyeket a' Pápistákkal tartnak avagy tsak tartani láttatnak mi ellenünk; mi sül azért innen ki? Csak az, a' mit Szent Balás Doctor együtt igen szépen ir és' mond: *Igitur Scriptura divinitùs inspirata Arbiter à nobis constituatur: & apud quos fuerint dogmata divinis sermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis suffragium accedet.* Tovább tartsuk ahoz magunkat, mind a' két részrül a' mit Bellarminus nem helytelenül mondott: *Scripta Patrum non sunt regulæ, nec habent authoritatem obligandi.*

Epist. 180.

De Concil. Lib. 2. C. 12.

§. 5.

K. *Ujsága a' mostani tudományoknak meg tettzik abból, hogy az Apostolok idejetül fogva senki ezeket nem követte. Nevezzenek tsak egy nemzettséget, tsak egy Tartományt, egy Várost, egy falut, egy házat, a' hól ez elött száz esztendövel az ö Hitek tanettatott, &c.*

§. 6.

F. 1. Nem apellálok ennek meg mutatásában a' régi Szent Profetákra és Evangelistakra, az az, a' Szent Irásra: mert már ennek elötte jó-elevé megintette *Kalauz* társait, hogy ne ereszszenek bennünket a' Szent Irásból való vételkedésre. Vallyon mi az oka? Az a' mit *Albertus Pighius* emlekezetes' Pápista

Lib. 3. C. 2. §. 1.

pista Doctor bánatos szivel ki-fakasztá: Ki második Pál Pápától kérdettetvén, mint kellene az Eretnekeket (érti a' *Protestans*-okat) le tsillapétani, nem tanátslotta Vitézinek, ha pereket el-nem akarják veszteni, hogy azokkal a' Szent Irásnak tér mezején ütközzenek-meg: *Si hujus doctrinæ* (inquit) *memores fuissemus, meliori sanè loco essent res nostræ, sed dùm ostentandi ingenii & eruditionis gratiâ, in certamen descenditur scripturarum, excitatum est proh dolor? quod videmus incendium.* Nem-is tsuda, hogy olly igen félnek némelly emberek a' Szent Irástúl; mert olly tűz az, melly meg-emészti az emberi találmányoknak polyváját.

Libro 1. Hierarch. Eccles. Cap. 4.

Jer. 23. 28.

§. 7. II. A' négy első régi Conciliomokra semmutatok; mert a' következő részben bőven fogunk azokrúl érteni.

§. 8. III. A' Görög Ecclesiát sem akarom magunk mellé tsatolni: Noha ha a' Cyrillus Constantzinápolyi Görög Patriarcha *Confessio*-jából kellene ítéletet tenni Vallásunkrul, bizony a' mi pártunkon vólnának a' Görögök. *Extat illa Confess. apud Alstedium Tom. 3. Encyclop. Lib. 25. Cap. 5. & in Corpore Confess.* Annak a' jámbor Pátriarchának mind élete, mind tiszti ellen, a' miéinkel való *correspondentiáért*, a Török Császár portáján mennyit törekedtenek a' Jesuiták, világosságra hozta az a' ki *Mysteria Patrum Jesuitarum*, a' keresztyén világnak tudtára adta.

In Appendice.

§. 10. IV. Azt sem tselekeszem, hogy *Hunnius*-sal, kit *Kalauz* emlét, a' Pápistak bóltsóbéli gyermekit, tegyük miéinké. Jól lehet mint Szent Dávid említi, gyakorta a' kisdedek által vészi Isten véghez az ő ditséretit.

Psal. 8. 3.

§. 11. V. Némelly titkon lappangó szenteket sé akarok magam mellé fogni: noha nem tsak Vittaker, kire *Kalauz* utaz, hanem Szent János-is említi az Anyaszentegyház-nak olly állapottyát, mellyben szárnyak adattatnak neki, hogy a' sárkány elől el repülne a' puszátában az ű hellyére, hogy tápláltassék ott ideig, időkig és az időnek feléig.

Apoc. 12. 14.

§. 12. VI. *Luciper*-hez sem folyamodom, hogy a' Calvinista igasságrúl tegyen bizonyságot; mint Illyricus-ra fogja, hogy azt irná hogy ama' régi kigyo *Lucipera*' pokolbéli ördögnek feje bizonyságot tészen a' Lutheránista igazságrul. Mert egyem egynéhány leveleket irt *Luciper*, mellyekből ki tetzik hogy a' Papistaságot nem javallotta. Azokat a' leveleket penig szorúl szóra fel irja Illyricus *in Catalogo Testium Veritatis*. Bátor légyen ugy (mellyet mindazon-által tsak egy okos ember sem enged meg) hogy afféle leveleket *Luciper* irta vólna; nem de nem még az ördög-is néha, még a' maga veszedelmére-is bizonyságot tészen az igasságrúl? Láss erre példát *Act. 16. 17. Mar 5. 7.* De nem Luciper irta azokat, hanem *per Mimesim Rhetoricam* emberek irták, mellyekben a' Pápát az ő utánna tódúlt Papi seregével tréfálon, de valót értvén alatta leráj szolták.

Scripta videtur illa Lutetiæ, cùm eam excusam legamus cum Tractatu Gvilielmi Parisiens. de Beneficiorum Collatione.

VII. Annak meg mutatására azért hogy Cálvinus János előtt vólt valaha, valaholott, és valakinél a' mi Vallásunc, mutatoc amá régi Valdenses nevű keresztyénekre; ezeket állatom elő Tanújúl: kik-

Editus à Gretsero Tom. 13. Bibliothecæ Patrum Cap. 4.

nec eredeteket, mint *Rajnerus hæretica pravitatis inquisitor* ez előtt három száz esztendővel irta, némellyek első Sylvester Pápáig; némellyek szintén az Apostolokig viszic fel. Thuanus-is a' Parisi Méltóságos Tanátsnac *Præsese*, ki a' felső *Seculum*-ban élt, maga előtt három száz esztendőkre nyomozta-fel azoknac eredeteket. Azoc a' jámboroc, nem tsac *in essentialibus*, hanem sokakban, még a' külső szer-tartásokra és cæremoniákra tartozó dolgokban-is, azt hittéc vallottác, a' mit a' mostani Calvinistác hisznec vallanac, és tartanac: kihez képest Gretserus Jesuita nyilván a' Calvinistác ősinec neveziazokat. Hogy az ugy légyē, semmiből világossabban ki nem tettzic, mint azoknac a' régi keresztyéneknec vallásának le-táblázásából, és a' mi mostani Valláſunkal való öszve-vetésébűl; mellyet én Keresztyén Olvasó, kedvedért megtselekedni, nem restellem. Ennec a' Táblának tsinálásában penig, nem élec magam házából és kebeléből elő hozott tanubizonyságockal: hanem ebben nékem, elől mentenec részszerént némelly emlekezetes Pápista Doctoroc, *Æneas Sylvius*, *Thuanus*, *Rajnerus*; részszerént azoknac a' régi Jámboroknac világ eleiben ki-terjesztetett *Confessio*joc, *Apologia*joc, nyilván mutattya mi előtt légyen Valláſoc.

In Scriptis editis contra Valdenses. Cap. 5.

Indices horum articulorum à parte Valdensium vide apud Thuanum Histor. Lib 6. & L. 27.

Régi Valdenseſec és a' mostani Calvinista Vallásnac vérsége.

1. *A' Romai Püspöc egyenlő a' több Püspökockel, és nintsen a' Papos között semmi* (tudni-illic méltóság szerint-való) *külömbség.* Ugy tartyác a' Calviniſták-is.

2. *Edgyic Papot a' másiknál, nem a' méltóság teszi fő-*

vebbé,

vebbé, hanem az életnec mi-vólta. Mi sem mondunc ellenc.

Apud Æneam Sylvi. Histor. Bohem. C. 35

3. *A' lélec mihelt a' testűl el-válic, ottan mindgyárt vagy az öröcké-való gyötrelemre mégyen, vagy az öröcké-való örömet éri-el.* Bezzeg mi-is azoknac lelkeket, kic az Urban halnak-meg, nem igazittyuc a' kinos Purgatoriumban.

Libr. 1. de Purgator. Cap. 5.

4. *Nintsen azért Purgatorium.* Bellárminus-is vellünc tartya, hogy nintsen a' Sz. Irásban egy *locus*, a mellybűl nyilván ki üthetné valaki a' Purgatorium tüzét.

5. *Haszontalan dolog a' halottakért könyörögni, és nem egyébb, hanem a' fösvény Papoktúl szereztetett találmány.* Tudgyuc mi-is, hogy némellyeknec eléggé füstölög ettűl konyhájoc.

6. *Az Istennec és a' Szenteknec ábrázattyokra tsináltatott képeket el kell törleni.* Mi sem akarjuc vagy mago'kat azokat, vagy azoc által az Istent és a' Szenteket tisztelni.

7. *Nevetségre méltó a' Viznec és a' Pálma ágaknac megszenteléſe.* Mi sem tartunc abban igen nagy titkot.

8. *A' kólduló Barátoc szerzetit, nem a' jó Angyaloc találtác.* Mi-is ugy hiszszűc, hogy Gabriel Angyalt e' végre nem küldötte Isten hozzájoc követségben.

9. *A' Bérmálás, és az utólsó kenet, nem az Anyaszentegyháznac Sacramentomi közzűl valóc.* Mi sem számlállyuc azoc közzé.

10. *A' fülben súgó gyónás hazug találmány, elég ha ki az ő rejtek házában maga bűneit Istennek megvallya.* Mi sem tanúltuk a' szent irásbúl azt az Arithmeticát,

hogy kiki szegről végről minden bűneit a' maga Papjának elő-számlállya.

11. *A' Keresztségnec vizét valami szentelt olajjal, nem kell meg-elegyiteni.* Mi-is meg-elégszünc a' tiszta vizzel.

12. *A' temető helyeckel való viszsza élés, komplárkodásnac okáért találtatott.* Tudgyuk mi-is, hogy némellyeknec alkalmas hasznot hajt, a' Templomban az Oltár mellett, vagy ahoz közel való temetkezés.

13. *Az Istennek Temploma e' széles világ; azért őszve szorittyác az Istennec felséges méltóságát, a' kik Templomokat, Claſtromokat, Oratoriomokat azért tsinálnac, mint ha az Isteni jóság ott könyörületesſebb vólna.* Mi-is azt tartyuc szent Pállal, akarmelly helyen légyen, tsak tiszta kezet emellyünc fel Istenhez, irgalmas, kegyelmes ő Felségehez. 1. Tim. 2. 8.

14. *A' Papi öltözetec, Oltároknac tsikornyázási, Coporálec, semmire kellők.* Mi-is azt vallyuk, hogy az Isten Anyaszentegyházának ékessége a' belső és lelki dolgokban áll. Psal. 45. 14

15. *A' Pap akar melly helyen, akarmelly időben, Christus Urunknac szent testét (az az, a' Sacramentomot) meg-mivelheti: elég a' Sacramentomnac szerző igéjét elmondani.* Mi-is a' Miſe Canonát nem tartyuc idehez szükségesnec lenni.

16. *Az égben Christussal regnáló Szenteknec ſuffragiomokat hijában kivánni, mellyec nem segithetnec.* Mi-is tudgyuc, hogy Isten a' Szentec nélkül-is tudgya és láttya minden hellyben lévő könyörgőknec szükségeket; és mint az édes Atya önnön magától hajlandó ő a' kegyelemre.

17. *Csak*

17. *Csak idő vesztegetés a' Canonica Oráknac elkintornálása.* Mi sem itélünc külömben.

18. *Semmi napon nem kell a' munkától meg-szünni, hanem a' melly Vasárnapnac neveztetic; a' Szenteknec innepec meg-vetendőc.* Mi-is Karátson napjának, Husvétnec, Pünkösdnec, &c. meg-szentelését, csak kereszтyéni szabadságban forgó dolognac tartyuc lenni. Más emberec tiszteſségére rendeltetett innepeket penig, nem sokban hajtunc. Conf. Helv. Cap. 24. de Feriis.

19. *Az Eccleſiáktól szereztetett böjtölésekben semmi érdem nincsen.* Nekünk-is az értelmünk.

20. *Továbbá, a' Szenteknek tiszteſségekre épittetett Templomokban, ritkán mennek (Valdenſes) hanem ha a' szomszéd helyekben fordulnak vévésnek vagy adásnak okáért: hogy ha valamikor oda bé-mennek, az Istennek és a' Szenteknek képek előtt le nem borulnak, sem azoknak viasz gyertyákot, vagy más egyébb ajándékokat nem viſznek.* Mi sem gyakran nyomjuk a' Papisták Templomának küszöbit: Ha penig *caſu quo* oda találnánk menni, mi tőlünk se várjanak vagy fő-hajtáſt, vagy ajándékot a' képek; *habemus nobiſcum ſemper pauperes.* Marc. 14. 7.

21. *A' Papokat azon nem kérik, hogy vagy magokért, vagy rokonoknak lelkekért Misét mondgyanak.* Mi-is a' jámborokat azzal nem fáraſztyuk.

22. *Mikor az Eg dörög, nem szokások mint némellyeknek kereſztet homlokokra hánni.* Mi-is hasznoſſabnak tartyuk az Urnak nevét félelemmel és rettegéſſel segitségül hijni.

23. *Nem hintik magokat szentelt vizzel; hanem felemelvén szemeket az égre az Istennek segedelmét kivánnyák.*

nyák. Mi-is tudgyuk, hogy csak a' Jesus Christus vére
1. Joh. 1. 7. tisztit meg minket minden bűneinkből.

24. *Vallásnak-okáért nem szoktak messze földre szarándokságban menni.* Mi sem megyünk azért Romában, Compostellaban, vagy Cseszstakóban vándorlani: mert el-jött az idő, mellyben Istennek mindenütt
1. Tim. 2. 8 tiszta kezeket fel-emelhetni.

25. *Az útszéleken való feszületeknek, nem szoktak süveget vetni.* Mi-is el-mulunk a' nélkul-is azok mellett.

26. *Az Isteni szolgálatot közönséges anyai nyelven viszik véghez.* Minékünk-is ez szokásunk, mert alkal-
1. Corinth. 14. ℣. 19. matosságnak láttyuk áz éppületre:

27. *A' Pápának és Püspököknek nem tulajdonitnak tisztességet; hanem magok közzül választanak elől-járókat és Tanitókat.* Mi-is nem csokolgattyuk a' jámboroknak lábokat; nem-is kivánunk tőllök Tanitó Doctorokat.

28. *Az Ov's Uy Testamentumban és az Apostoli* Credó-*ban be-foglaltatott tudományt, két kézzel fogják.* Mi-is elégségesnek vallyuk az idvességre.

29. *A' Szabad-akaratból és emberi találmányból bé-csuszott* Traditió-*kat es* Ceremoniá-*kat meg vetették; a' mellyek penig, az Istennek nyilván-valo igéjével meg-egyegyeznek, azokat nem utállyák.* Mi sem vallunk különbet. Következnek a' *Confessió*-ból és *Apologiá*-ból excerpáltatott czikkelyek.

Indices Articulorum x Confessione & Apologiâ excerptorum.

30. *A' Pœnitentiának erejét, nem az embernek vagy* Confessio*jában, vagy* Contritio-*jában helyheztetik, hanem csak a' Jesus Christus halálának érdemében. Conf. Art.* 5. A' Cálvinisták-is azon nyómon járnak. 31.

31. *Hogy csak az egy Jesus Christusban való hit-által minden emberi munkának tekinteti kivül igazúllyon-meg ember, Isten előtt, álhatatossan vallották. Artic. 7.* Azont vallyák a' mostani Calvinisták-is.

32. *Tagadták hogy az ember, Isten előtt való meg-igazúlását nyerje jószágos-cselekedetivel. Artic. 7.* A' Calvinisták-is tagadgyák.

33. *Allattyák hogy senki az Istennek törvényét cselekezdettel tökélletessen be nem tölthetti. Artic eod. & Apol. Conf. fol. 148.* Azont állattyák a' Calvinisták-is.

34. *Csak az egy Christust ismérik az Anyaszentegyháznak fejének és fundamentumának lenni. Artic. 8.* A' Calvinisták-is úgy.

35. Az Anti-Christus *felől ugy itéltek, hogy immár el-jött, és az Isten Templomának közepette, az az, az Anyaszentegyházban úl. Articulo eod.* Ebben az értelemben vadnak a' Calvinisták.

36. *Tagadgyák hogy az Eccesiának* coactiva potestas-*sa vólna. Artic.* 6. A' Calvinisták-is tagadgyák.

37. *A' Papoknak szabad akarattyokban hadták a' házasságot vagy nőtelenséget. Art. eod.* A' Cálvinisták-is ugy.

38. *Több Sacramentomot a' Keresztségnél és az Ur-Vacsorájánál nem ismertenek. Art. 12. 13.* A' Calvinisták sem.

39. *Allatták az Ur-Vacsorájának nem csak a' Papokra, hanem a' kőssegre nézve-is két szinzalatt-való ki szolgáltatását. Præfat. in Confess.* Azont állatryák a' Calvinisták.

40. Confessio *jokban sohol a'* Transubstantiatiót, *s' Miset* meg sem álmodták. A' Cálvinisták sem.

41. *Ama'*

41. *Ama* ſpecialis *hitet, mellyel ki bizonyoſſan elhiſzi, hogy Iſten néki a Jeſus Chriſtusért minden bűneit megbocsáttotta, állatták és vallották. Art. 20.* A' Calviniſták-is állattyák.

42. *Hogy a' Hit Iſtennek ingyen kegyelmébűl való ajándéka légyen vallották. Art. 6.* Vallyák a' Calviniſták.

43. *Hogy a' gonoſz embernek nincs ſzabad akarattya a' jónak bé-tellyeſitésére, állatták. Art. 4. & Art. 7.* Allattyák a' Calviniſták,

44. *Hogy az idvezitő hit csak a' választottaknak légyen tulajdona, tanittyák akkor, a' mikor azt a' jó gyűmölcs termő fáknak tulajdonittyák. Art. 7. Ugyanis csak a' választottak az Iſtennek igaz és jó gyűmölcs-termő fái. Pſalm. 1. 3.* A' Calviniſták ſem terjeſztik azt kűllyebb,

45. *Hogy az ember* Sola fide, *csak hitbűl igazullyon meg Iſten előtt,* Valdenſeſek *Valláſa volt. Art. 6.* Azon ma a' Calviniſták Valláſa.

46. *Hogy az Iſtentűl rendeltetet felső hatalomnak minden ember magát alája veſſe, s-a' Magiſtratuſt meg-becsűllye, vallották. Art. 16.* A' Calviniſták-is vallyák.

47. *Hogy az igaz Hit légyen közönséges fundamentoma az ember idveſségének, melly Hit ingyen adatik a' Szent Lélektűl, a' Chriſtuſnak érdemébűl. Profeſ. fidei, fol. 3.* Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

48. *Hogy csak a' Választottak legyenek részeſi az igaz Hitnek, kegyelemnek, a' Chriſtusban való igazságnak. Ibid. fol. 16.* Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

49. *Hogy az Ur-Vacsoráját nem kell imádni. Apolog. Confeſſ. fol. 43. 44. & 70.* Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

50. *Hogy az Ur-Vacsorájában a' Chriſtuſnak valósá-*

gos te-

gos teſtét és vérét eſzik és veſzik. Apolog. Confeſſ. fol. 98. Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

51. *Hogy a' Chriſtus az ő emberi terméſzetinek valósága ſzerint, csak az Egben vagyon, és onnét ſoha alá nem ſzáll, hanem csak az itéletre. Profeſſ. fidei fol. 30.* Ezt vallyák a Calviniſták-is.

52. *Hogy az egy közben-járó Chriſtuſon kivűl ſenkit, imádni, ſegitségűl hijni nem kell. Apolog. Confeſſ. fol. 50.* Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

53. *Hogy a' Machabeuſok könyvei, s-máſok afféle* Apocrifuſ-*ok legyenek. Apolog. Confeſſ. fol. 59.* Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

54. *Hogy valaki idvezűlni akar, hidgye a' Chriſtuſt ő tulajdon meg tartójának lenni. Apolog. Confeſſ. fol. 143.* Ez ám amaz *Speciális* Hit. Ezt vallyák a' Calviniſták-is.

55. *Hogy a' kűlső s-látható Anyaſzentegyházban itélet napig a' gonoſzok a' jokkal elegyesek legyenek. Profeſſ. fidei, fol. 7.* A' Calviniſták-is azt vallyák.

56. *Hogy a' ſzent iráſt csak a' ſzerint a' Lélek ſzerént kell és lehet idveſségeſſen érteni és magyarázni, a' mellytűl irattatott. Apolog. Confeſſ. fol. 146.* Azt vallyák a' Calviniſták-is.

57. *Hogy a' Chriſtus bűntelen és ártatlan lévén a' mi bűneinknek bűntetését hordozta s-azokert meg-fizetett. Apol Confeſſ. fol. 151.* Azon Credóban vadnak a' Calviniſták.

58. *Hogy a' Chriſtus az ő emberi terméſzetire nézve, a' mint idejében ugy a' bőleſeſségében-is gyarapodott. Apolog. Confeſſ. fol. 152.* Azt vallyák a' Calviniſták-is.

59. *Hogy a' Pœnitentia vagy Iſtenhez való meg-té-*

rés nem áll embernek maga erejében, hanem Istennek ingyen való ajándeka. Apolog: Confess. fol. 145. Azont vallyák a' Cálviniſták-is.

60. Hogy a' Romai Eccleſia el-tévelyedett az idveſségnek országá-ttyárúl, és nem az, a' minek magát mondgyá, tudni-illik Jeſus Chriſtuſnak igaz tiſzta jegyeſſe. Apolog. Confeſſ. fol. 85. Nem kűlőmben itélnek felőlle a' Cálviniſták.

61. Hogy a' maga cselekedeti által ſenki csak leg-kiſſebb bűnét ſem moshattya vagy tőrőlheti-el. Apolog. Confeſſ. fol. 165. Azont vallyák a' Cálviniſták-is.

62. Hogy csak a' Jeſus Chriſtusban kedveſſek és kellemeteſſek a' jó-cselekedetek, Istennek előtte. Apolog. Confeſſ. fol. eod. Abban a' hiſzemben vadnak a' Cálviniſták is.

63. Hogy az Isten előtt való meg-igazulás ſemmi részeiben nem függ az embernek érdemes cselekedetitűl vagy ſzabad akarattyátul, hanem az Istennek ingyen való jó kedvétűl. Apolog. Confeſſ. fol. 237. A' Cálviniſták-is azont állattyák.

64. Hogy az a' meg-igazitó igazság egéſzlen az emberen kivűl légyen, tudni-illik a' Chriſtusban, kinek érdemes igazságáért igazit-meg Isten. Apolog. Confeſſ. fol. 241. A' Cálviniſták-is azont vitattyák.

65. Hogy az embereknek még leg-jobb cselekedetek-is ſok fogyatkozaſokkal burittattanak-bé. Apol. Conf. fol. 167. Ugy mondanak a' Calviniſták-is.

66. Hogy az Hitbűl ſzármazott jó-cselekedetek által, meg-erőſſittetik a' kereſztyén ember, az ő el-hivattatása és el-válaſztatása felől. Apolog. Confeſſ. fol. 164. Azt vallyák a' Cálviniſták-is.

67. Hogy

67. Hogy az idvezűlendő kereſztyén embernek ſzükséges-képpen bizonyoſnak kell lenni az ő idveſségérűl, és arrúl, hogy az egyſzer adatott kegyelemben bizonyos meg-maradáſt ád Isten néki mind hóltig, és annak-utanna az örök idveſségre által viſzi. Apol. Conf. fol. 173. Ugy itilnek róla a' Cálviniſták-is.

68. Hogy ſenki az igaz Hitre maga erejébűl s-akarattyából ſzert nem tehet: mert Istennek ajándéka, ki a' holott és mikor neki tetczik azt a' Szent Lélek által munkáloſzſza. Artic. 6. Confeſſ. Ugy itilnek róla a' Calviniſták-is.

69. Hogy az egy Chriſtusban kell minden bizodalmunkat és reménségűnket vetnűnk, mert csak ő érette, és csak az ő érdeméért kegyelmes atyánk minékűnk az Isten, ő benne vagyon az örők élet és azt ő által a veſzik-el valakik ő benne biznak. Artic. eod. A' Cálviniſták ſem itilnek kűlőmben.

70. Hogy az ember az eſetnek által a természet ſzerint ugy meg-romlott és meg-veſzett, hogy már ő benne jó ne lakozzék, hanem csak bűn és gonoſz kivánság. Apolog. Confeſſ. fol. 248. Azt hiſzik a' Cálviniſták-is.

71. Es hogy a' miatt az eredet ſzerint-való veſzetség miatt, melly az emberben vagyon, az Isten tőrvényének bé-tőltésére egy-átallyában erőtelen. Ibid. fol. eod. A' Calviniſták ſem kűlőmben.

72. Hogy ſzükség lenni a' jó cselekedeteknek e' végre, hogy bőséges bé menetel ſzolgáltaſsék a' Mennyeknek Országában, és innét bőségeſſeb jutalom véteſsek Istentűl. Art. 7. Conf. Apolog. Confeſſ. fol. 165. A Calviniſták ſem tartyák haſzontalanoknak a' jó cselekedeteket.

73. Hogy a' kereſztyén ember bizonyoſsá lehesſen az ő

Istenelőtt való meg igazításárúl. Apolog. Confess. fol. 249. A' Calviniſták-is azt vallyák.

74. *Hogy nem más okból, hánem csak az Istennek ingyen való könyörületeſségébúl vagyon az, hogy némellyek a maz közönséges veſzedelemnek sárából fel-vétettenek, az az, el-választattanak. Apolog. Confeſſ. fol. 149. & 150.* Ugy állattyák a' Calviniſták-is.

75. *Hogy a' Pœnitentia, az áz, a' bűnnek állapottyából való fel-kelés, nem függ az embernek maga szabad akarattyának erejébűl, hanem Istennek csupádon való ajándéka. Apolog. Confeſſ. fol. 158.* A' Calviniſtáknak-is az Vallások.

76. *Es hogy az* Abſolutio*-nak ereje nem másunnan függ, hanem Istennek a' Jesus Christusban való irgalmaſságátul, mellyet a' meg-térő bűnos ember igaz hitnek általa fog-meg. Apolog. Confeſſ. fol. 158. 159.* Ugy tartyák a' Calviniſták-is.

77. *Es hogy a' bűnök némellyek meg-bocsáthatók, némelly meg-bocsáthatatlan. Apolog. Confeſſ. fol. 168.* A' Calviniſták-is jóvá hadgyák azt a' meg-kűlömböztetéſt.

78. *A' kik a' magok érdemés cselekedetibűl várják az örök életet, azt tartyák azok felől, hogy az Evangeliombéli drága igéreteket ki üreſsitik. Apolog. Confeſſ. fol. 236.* A' Calviniſták-is ugy.

79. *A' Tiz-parancsolatot, minden Istenhez való engedelmeſségnek tökélletes regulájának tartották lenni. Apolog. Confeſſ. fol. 231.* A' Calviniſták-is ugy tartyák.

80. *Az Ujjá-szűletéſt avagy Istenhez való igaz megtéréſt kettőben állatták lenni; tudni-illik az Ov embernek meg-*

meg-öldöklésében, es az Uj embernek meg-elevenetésében. Apolog. Confeſſ. fol. 233. A' Calviniſták-is azonképpen.

81. *Hogy az Isten az ő Anyaszentegyházát e' világnak mind ennyi fel-fordúlt állapottyaban-is soha el ne hadgya, hanem világ végezetig e' földön meg-tarcsa, hitték és vallották. Apolog. Confeſſ. fol. 245.* Hiszik és vallyák a' Calviniſták-is.

82. *Alkalmatlan dolognak tartották a' Sacramentomot emitt amott az úczákon* Proceſſ*ojokban kordozni, fel-emeléſſel mutogatni,* &c. *Apolog. Confeſſ. fol. 258,* A' Calviniſták-is annak tartyák.

83. *Nem állatták a' Sacramentomokrul, hogy csak puſzta és erőtelen jegyek volnának. Apolog. Confeſſ. fol. 263.* A' Calviniſták ſem vallyák.

84. *Mindazonáltal a' Sacramentomoknak munkájátúl és erejetúl az idveſséget szűkségesképpen fel nem függeſztették. Apolog. Confeſſ. fol. 257.* A' Calviniſták ſem.

85. *A' Kereſztségnek Sacramentomát meg-elegyités nélkúl tiszta vizben szokták vólt ki-szolgáltatni. Apolog. Confeſſ. fol. 265.* A' Calviniſták-is ugy.

86. *Szorgalmatoſſan meg-kűlömböztették a' kűlső viz által való kereſztseget a' belső kereſztségtúl, mellyet csak az Isten az ő lelke által viszen véghez. Apolog. Confeſſ. folio 272.* A' Calviniſták-is meg.

87. *Hogy a' meg-szentelés után-is az Ur-Vacsorájában a' kenyer és a' bor az ő állattyokban meg-maradgyanak, állatták. Apolog. Confeſſ. fol. 292. 300.* A' Calviniſták-is állattyák.

88. *Hogy a' Sacramentomi kenyér és bor a' Chriſtus teſtének és vérének velünk való igaz közősülé légyen, világoſſan*

állatták. *Apolog. Confesi. fol. 293.* A' Calviniſták-is állattyák.

89. *Es igy a' Chriſtus teſtét az Ur-Vacsorájában jelen lenni hitték és vallották; lelki és Sacramentomi mód ſzerint való jelen-létellel. Apolog. Confeſſ. fol. 301.* A' Calviniſták-is ugy hiſzik.

90. *Es igy nem teſti ſzájjal, hanem Hitnek általa ôtték és vôtték a' Chriſtus teſtét és vérét. Apolog. Confeſſ. fol. 311.* A' Calviniſták-is ugy értenek.

91. *Hogy a' Sacramentomoknak kiſzólgáltatása, csak egyedûl az igaz és hivatalos Egyházi ſzolgáknak tiſztekben állyon, állatták. Apolog. Confeſſ. fol. 313.* A' Calviniſtak-is ugy állattyák.

92. *Az Ur-Vacsoráját égyeleſleg mindeneknek fel nem adták, hanem csak az igaz* Pœnitentia-*tartó, tôredelmes ſzivet lelket mutató kereſztyéneknek. Apolog. Confeſſ. fol 314.* A' Calviniſtáknál-is ugy kell lenni.

93. *Hogy az Ur-Vacsorájában igaz és tulajdonképpen való áldozat mennyen véghez, tagadták. Apolog. Confeſſ. fol. 316.* A' Calviniſták-is tagadgyák.

94. *Hogy az Ur-Vacsoráját nem valami magános helyen, nem-is kûlön-ſzakaſztva, hol egynek, hol máſnak; hanem kôzônségeſſen a' Szenteknek gyûlekézetiben kelleſsék ki-ſzólgáltatni, állatták, és vallották. Apolog. Confeſſ. fol. 317.* A' Calviniſták-is javallyák azt a' rend tartáſt.

95. *Hogy a' Sacramentomok igaz és meg-erôſſitô petséti legyenek, a' Chriſtuſtúl ſzereztetett és mi velünk kôzlött lelki jó tétemények, állatták. Apolog. Confeſſ. fol. 327.* A' Calviniſták-is állattyák.

96. *Hogy minden Sacramentomban két egy-máſtúl meg kûlôm-*

kûlömbôztetett dolgok legyenek, tudni-illik, kûlsô és teſti, belsô és lelki, a' vagy a' jegy, és a' jegyeztetett dolog; olyan hiſsemben vóltanak, Ap. Conf. fol. 329. A' Calviniſták-is ugy.

97. *Es hogy a' Sacramentommal való igazán élésben, egyik a' máſiktul Urunknak rendeléſe és meg-csalhatatlan igérete ſzerént el nem ſzakaſztathatik,* vallották. *Ibidem* A' Calviniſták-is vallyák.

98. *A' Sacramentomi igéket hangos ſzóval, mindeneknek hallattára, értelmeſſen maga ſaját ſzületett nyelvén ſzokta az Egy-házi ſzolga el-mondani. Apol. Conf. fol. 353.* A' Calviniſtáknál-is az a' ſzokás.

99. *A' Sz. Vacsorának ſzolgáltatása alatt, az egéſz Kereſztyén ſzent ſereg Hymnuſokkal és ſép Soltáros Dicséretekkel ſokta az Iſtent magaſztalni. Apolog. Confeſſ. fol. 353.* A' Calviniſtáknál-is meg-tartatik ez az Iſtenes rend-tartás.

100. *El-utôllyára véghez menvén a' ſzentség, az Egy-házi ſzolga meg-áldgya az egéſs gyûlekezetet, Iſten bucsújával bocsáttya; de ſemmi kereſztet nem hány reája. Apolog. Confeſſ. fol. 354.* A' Calviniſtáknál-is az a' *praxis.*

Ihon K. Olvaſó, ſzemed eleiben terjeſztem mi ſôtt légyen a' régi Valdenſes nevû Kereſztyéneknek Valláſa; és annak a' moſtani Calviniſta Kereſztyének vallásával való vériségét ſzáz *Articulus*ôkban meg-mutatám. Ez *Articulus*oknak laiſtromával penig (mint a' Valdenſeſek ſzóllanak. *Apolog. Confeſſ. fol. 176.*) nem azt akarjuk, mint ha azoknak ſzámok, ugy hozván az alkalmatoſság, és az igazok, vagy kiſſebb nem terjeſztethetnék, vagy kevesebre nem ſzoríthathatnék; meg-tartván mindazonáltal minden változtatás nélkûl az

kűl az idveſségnek czéllyát. A' honnét jegyezd-meg immár ezt: Nem igaz hát a' mit némelly emberek mondanak, hogy csak Calvinuſtúl kőltőtt Vallás légyen a' mi Valláſunk; és hogy Calvinus előtt csak eggyetlen egy ember ſem vólt a Világban, a' ki ebben a' Hitben vólt vólna. Emberek vóltanak a' Valdenſeſek; nem-is a' Hóldnak Városſában, hanem a' főldőn laktak; nem-is egygyen ketten vóltanak, hanem feleſſen egéſz gyűlekezetekkel; nem-is Calvinuſſal eggyűtt ſzűlettettenek, hanem ő előtte egynehány ſzáz eſztendővel éltenek és vóltanak. Hogy penig mi kőzőttűnk és azok kőzőtt a' régi kereſztyének kőzőtt, *quoad omnia eſſentialia*, ſzép meg-eggyezés légyen, végy még-is errűl egy az *experientián* fundáltatott oktatáſt Kereſztyén Olvasó.

Lőn ezer őt ſzáz negyven nyólcz eſztendő tájban, midon azoknak a' *Valdenſes* kereſztyéneknek maradványi Cseh-Orſzágbúl ki-űzettenek vólna, emitt amott el-ſzéledvén, jobb réſze Lengyel-Orſzágban telepedék-meg: kiknek annak-előtte csak hireket halván a' Lengyel-Orſzágban immár akkor ſzedegettetett *Réformata Eccleſiák*, *collatiót* tőnek vélek a' Valláſnak dolgairúl; és ugy találák, hogy vélek minden a' kereſztyéni hitre ſzűkséges-képpen tartozó dolgokban, ſzépen meg-eggyeztenek: kihez képeſt kereſztyéni tárſaságnak job kezét nyujták azoknak, és őket a' Valláſra nézve Atyafiaknak iſmérék lenni. Sőt annak-utánna, azok a' ſzám-ki-vettetett Valdenſeſekbűl álló Eccleſiák, Lengyel Orſzágban *concorporáltattanak* a' Reformata Eccleſiákkal. Emlekezik arrúl az *Unio*-

az *Unio*rúl Calvinus *Epiſt. 201. ad Polonos. Valdenſes etiam cupimus, vobis ſemper conjunctiſſimos manere.* Ibid. *Vos divortium cum Valdenſibus facere minimè vellemus; quibuſcum fraterna conjunctio ad extremum uſque colenda ſit.* Magok-is a' Valdenſeſek Calvinushoz irott levelekben igy ſzólnak errűl az egymás-kőzőtt való ſzővetségrűl. *Epiſt. 253. Videmus hoſtes Domini, & totius Eccleſiæ variè mutuas operas tradere, & ad opprimendam veritatem prorsùs conſpirare: quibus cùm nos ſtrenue reſiſtere oporteat, omninò curandum eſt, ut omnes unum ſimus in Domino.* Gondolodé hogy azokat a' Valláſra nézve Atyafiaknak tartották vólna a' *Roformatuſok*, ha tőlők valamelly *eſſentiale*ban kűlőnőztek vólna?

Ez immár igy lévén, el-enyéſzik mind *Kalauz*nak, mind az ő utánna bőlcselkedőknek amaz paraſztos *Conſequentiája*: *Ha mind Calviniſta a' ki valemelly aprolékban az újjitókkal eggyez, a' Romai gyűlekezettel ellenkezik; nem csak a' Viſzſzá-kereſztelőket, Arianuſokat, de a' Törökőket, Tatárokat, Sidokat magok kőzzé vehetik: mert ezekkel-is némellyekben meg-eggyeznek.* Vaj nem jó Száſz! Kűllyebb veted itt a' *comparatio*nak pórázzát, hogy nem kellene: mert a' mint meg-mutatok, a' régi *Valdenſes* kereſztyének mi velűnk moſtani Calviniſtákkal, nem csak holmi aprolékban, hanem *in omnibus eſſentialibus fidei*, meg eggyeztenek; meg azokban az *Articuluſ*okban, a' mellyeket vitatunk a' Romai Vallás ellen. A' Törőkők, Tatárok, *Anabáptiſtak*, Sidók felől penig, ójjon Iſten, hogy azt vallyuk. Csak patvar azért ez. Fol. 173.

Tudom hogy *Prateolus*, s-máſok, kikkel *Kalauz*-is bizo- Fol. ut ſupra.

bizonyit, sok képetlen dolgokat fogtanak azokra a' régi keresztyénekre. De azt is meg-tanultam *Tertullianus*búl, hogy eleitől fogván az igaz keresztyénekre sok képetlen dolgokat költöttenek azoknak gyülölői; hogy mind Isten s-mind emberek előtt gyülölségessé tehessék, kigyót, békát rájok kiáltottanak. Mivel eleitől fogva, azok a' szegény régi keresztyének-is ellenében vetették magokat a' Romai Pápának; nem csuda, ha ennek hűsi sok hamis dolgokat költöttenek reájok. Mutassák-meg, vagy irásokbúl, vagy *Confessio*jokbúl, hogy azokat a' képtelenségeket vallották és tanitották vólna, a' mellyeket *Prateolus* és mások ellenek kákognak. Nincs semmi könnyeb, mint az artatlan emberre hamissat fogni. Tekintsmeg Kegyes Olvasó, azoknak a' jámboroknak *Confessio*jokat, és *Apologia*jokat, ollyat a' mivel vádoltatnak egy szálnét benne nem találsz; *hogy nem szabad volna senkire törvényt tenni; hogy a' ki bűnben esik, minden méltóságábúl ki-esik; hogy semmi esküvés nem szabad; hogy a' kit a' test izgat, szabad annak minden fertelmeség*, &c. A' keresztyénségnek sengéjében effféléket szoktanak vólt a' keresztyénekre fogni azoknak gyülölői. De minden a' *Valdenses*ek ellen kákogó *rabulá*knak bédugja szájokat, amaz emlekezetes *Sadoletus Cardinális*, *Carpentoratum*nak Püspöke: *qui ut erat animo pio ac miti ingenio, perbenignè supplices accepit, & quæ ultra ea capita libro comprehensa, de ipsis sparguntur, ad invidiam conficta, & meras nugas esse, ingenuè declarat.* *Thuanus* irja ezt. *Lib. 6. Hist. fol. 121.* Értelme az: Mikor ezek a' szegény keresztyének *Gallia*ban nyomorgattatnák a

In Apolog. Cap. 7.

nak a' Vallás miatt, és dögletes Eretnekségekkel vádoltatnának, magok mentségére, és Vallásoknak *declaratio*ját a *Confessió*t adának bé. 1. Ferencz Franczia Királynak; ki annak meg *examin*álását a' megnevezett *Sadoletus Cardinál*ra bizá: ez a' *Confessió*t meg-visgálván, igaz lelki ítélet szerint való tanubizonyságot tön azoknak ártatlanságok felől, hogy mind azok, a' mellyekkel vádoltatnának, csak méltó gyülölségbül szerzetetett hazugságok vólnának.

K. *De tovább micsoda erősséggel állatod, hogy a' mostani Calvinisták Vallása, nem csak Calvinustúl fogva kezdetett, hanem annak előtte is vólt.*

F. Ezzel. *Az igaz keresztyéni tudomány, minden czikkelyiben és punctomiban vólt Calvinus János előtt. De a' Calvinisták Vallása minden czikkelyiben és punctomiban igaz keresztyéni tudomány. Azért a' Calvinisták Vallása vólt Calvinus János előtt.* Ennek a' kötélnek első ága, olly világos, mint a' dél-szinben ragyogó fényes nap. A' második részét, ellene-mondhatatlan szent irásbéli bizonyságokkal, minden czikkelyire nézve a' Calvinista Vallásnak probállya a' *Helvetica, Belgica*, és *Gallica Confessio*, a' *Palatinátus*i *Catechismus*sal együtt.

K. *Hat a Papisták micsoda jelenséget adgyak az ő régi és koros Hiteknek?*

F. A' Magyaroknak ezzel akarja szemeket békötni *Kalauz*: *Mi Magyarok csak az esztendők Holnapit sem tudgyuk külömben nevezni, hanem Bóldog Aszonyrul, a negyven-napi böjtrül a Szentekrül. A Vasárnapokat, mind e' mai napig nagy részre a Misének kezdetirül nevezzük.* De erre nem nehez a' válasz. 1. Az esztendő- Fol. 164.

nek Hólnapit, másképpen-is tudnók nevezni, ha akarnók. Nem de nem jól neveznők-é igy; Első Hólnap, Második Hólnap, Harmadik Hólnap, &c. mint a' régiek némelly Hólnapokat neveztenek, *per ordinis consequentiam*; *Quintilis*, *Sextilis*, *September*, *October*, *November*, *December*. Ostán, ha szintén nem Misélünk-is, az egymás után következendő Vasárnapokra rendeltetett Evangeliomoknak kezdetirül, nevezhettyük a' Vasárnapokat. 2. Ha az Hólnapoknak a' Szentekrül való neveztetésétül akarják Valláſoknak igaz régiségét, és régi igaſságát probálni a' Pápiſták; tehát bizony mind régibb, mind igazabb léſz a' kereſztyén Valláſnál a' pogány Vallás: mert elébb kezdettek a' Hólnapok, Hetek a' Naprúl, Hóldrúl, *Mars*rúl, *Mercurius*rúl, *Jupiter*tül, *Venus*rúl, *Saturnus*rúl neveztetni, hogy nem mint a' kereſztyénségben hajdan élő Szentektül. 3. Meg-engedgyük mi azt, hogy régi dolog a' Misélés, a' Szenteknek tiſzteleti, Purgatorium, s-több afféle *Papiſmus*; de nem minden régi dolog jó dolog. Régi a' bün, régi ravaſz kigyónak mondatik az ördög-is; de mind a' kettő régi roſz.

Apoc. 12. ℣. 9.

K. *Lám a' mi régi Magyar eleink-is a' Pogányságbúl Pápiſta Hitre állottanak elsőben*; *azért a'* Papiſmus, *az régi és egyſzer s-mind igaz Vallás.*

F. 1. Nem következik onnét: mert tegyük-fel azt, hogy a' mi eleink a' pogányságbúl elsőben *Arianuſ*ságra tértenek vólna, abbúl nem következnék, hogy az *Arianuſ*ság vólna az igaz régi Vallás. Meglehet az, hogy a' juh mihelt a' mezőre hajtyák, leg-elsőben-

sőben-is mételyben harap; azért a' métely leg-jobb füve a' mezőnek? Az-is meg-lehet, hogy ki a' vetés közzé menvén, és a' gabona közzé kapván, leg-elsőben-is konkolyt talál fel-ſzakaſztani; de azért azzal a' konkoly nem leſz leg-jobb magva a' vetéſnek. 2. A' ſem igaz, hogy a' mi Magyar Eleink a' pogányságbúl *perſe & directè* egyeneſſen és magánoſſan a' Pápiſtaságra tértenek vólna; hanem kereſztyénségre (de nem kell ezt amazzal egy lévben habarni) tértenek: a' melly mindazonáltal immár akkor a' *Papiſmuſ*nak, az az, a' ſok emberi találmányoknak mételyével és konkolyával igen igen meg-vólt elegyitve.

Mikor jó emlekezetü Iſtván Királynak forgoló dáſa által a' ſzegény Magyarok a' pogányságnak ſzővevényébül emigy amugy ki-feſelnének, a' Romai nagy Apátur nem annyira lelkeknek örülvén, mint hogy a' vitéz Nemzet nagy támaſza lehetne az ő Papi Fejedelmi ſzékinek, igen kapa eleinken: De a' mint Székely Iſtván a' Magyar Chronicában irja, *nem tudák eleiben adni a' Szent irás ſzerint való kereſztyénséget, mert immár a' csokolódó Barátok regnálnak vala. Ennek okáért csináltatának véle nagy ſok Claſtromokat és Templomokat, továbba ſzereztetének vele nagy Tüſtökségeket, de Collegiomot egyet ſem, kibe az igaz tudomány meg-tartatott vólna: mert kiki mind az ő maga fazeka mellé ſzita. Azért a' Magyarok Tsak (*hoc extenuativè dictum*) Romai kereſztyénné lünek.* Ki-kapának ugyan a' sürü pogányságbúl a' kereſztyénségnek mezejére, de nem találák azt tiſztán: mert az *inimicus homo* az Iſtennek első magvát, azaz, a' ſzent irás ſzerint való igáz régi ke-

Fol. 159.

resztyénséget, sok konkolyokkal immár igen igen meg-vesztegette és meg-elegyitette vólt. Találanak ugyan emillyen amollyan Pásztorokra; de oliyakra, a' minémüeket *Ezechiel* emleget. *Cap. 34. 3. 4.*

Meg kell azért a' keresztyénséget az ö állapottyára és *successio*jára nézve külömböztetni. Vagyon tiszta szent irás szerint való, haszontalan babonás emberi találmányoktúl el-választatott keresztyénség; illyen a' régi Magyarok elméjében nem esheték. Miért? Azért: mert az akkori immár meg-mé elyeledett Tanitók nem tudták elejekben adni az irás szerint-való keresztyénséget. Vagyon ismét emberi gaz és semmire kellö találmányokkal, mint meg annyi konkolyokkal, meg-elegyittetett keresztyénség. Ezt ismét két-képpen gondollyuk, vagy az ö állattyára nézve, a' mi jó s épp vagyon benne; a' nem egyébb hanem az Apostoli szent tudománynak olly része, mellyet most mi bennünk gyülölséges nével Calvinistaságnak mondanak a' Pápisták: avagy *quoad accessoria*, az az, az Apostoli tudomány köziben elegyedett gaz leleményekre nézve; ez nem egyébb egy csomóban, hanem a' mit ma *Papismus*nak mondunk. Illyen a' Purgatorium, Búcsú járás, Szenteknek való imádkozás, Halottakért való könyörgés, és alamisnálkodás, Templombéli képezés, Pénteki hús nemétel, Papi nötelenség, Romai Papi Fejedelemség, Szentelt vizzel való hintegetés, Olvasón való birbitélés, szamtalan sok idnepezés, Holtakért és Elevenekért való Misézés, Ur-Vacsorájának egy szin alatt való osztogatása, annak imádása, *processió*kban való

széllyel

széllyel-hordozása, a' Szentségeknek idegen nyelven való ki-szólgáltatása, a' *Transubstantiatio*nak állatása, sülbe súgó gyónás, a' jó-cselekedetek által való meg-igazulás, &c. *Papismus*ok ezek, és az igaz régi Christus Urunktúl ki-adatott, és az Apostoloktúl terjesztetett keresztyéni tudománytúl, szintén ugy külömböznek, mint a' konkoly a' tiszta buzátúl; az eczet a' tiszta bortúl; a' mocsok a' szép testül; mint a' zavar a' szép tiszta eleven forrástúl.

HUSZON NEGYEDIK RESZ.

Nem forgattya-fel magát a' Reformáta Vallás.

KERDES. *Itt ez aránt mivel ostromollya* Kalauz *a' Reformáta Vallást?*

F. Azzal hogy magát fel-forgattya, az az, olly dolgokat hirdet, mellyekkel edgyütt meg nem maradhat a' maga igazsága. *Lib. 3. Cap. 5.* Ertsük fundamentomit.

K. *Mind az* Augustai Confessio, *mind Luther bizonyságot tésznek a' Romai Ecclesiának igazságárúl. Azért ezzel a' magok igazságát el-fordittyák. Nagy mérészszen hirdeti a'* Confessio, *hogy az ö követöi, a' Hit dolgárul nem viaskodnak a' Romai Ecclesiával, és a' közönséges Anyaszentegyházzal; hanem csak valami új és mód nélkül való szokásokat nem kedvelnek a' Romai gyülekezetben,* &c. *Azonkép-* §. 2.

zonképpen teli torokkal kiáltya Luther, *hogy ő előtte a' Romai gyülekezet igaz Ecclesia volt, mellyben igaz Evangeliom, igaz Catechismus, igaz kereszt ség* &c. *volt.*

F. Sem Luther, sem az Augustai *Confessio* nem támogattyák annyira a' Romai Ecclesiát és annak dolgait, hogy magokat fel forgassák. Mert midőn Luther imigyen szóll: *Ante me vera Ecclesia fuit Romana, in qua Deus miraculosè servavit baptismum, in publicis suggestibus textum Evangelii idiomate patrio, Absolutionem, Altaris Sacramentum, Symbolum,* &c. Ismét: *Multa bona ex Papatu ad nos fluxêre,* &c. Effélé mondással (mondom) nem azt akarja Luther jelenteni, mint ha a' Pápistaságban az Egyházi szolgálat és a' keresztyéni tudomány éppen az ő elébbeni tisztaságában meg-maradott volna: hanem szóll *comparatè ad Mahumedanismum & Judaismum*; a' melly *sectákat* a' *Christianismust* tellyességgel ki-tagadták és meg-vetették; a' Pápistaságban penig, noha sok emberi találmányokkal meg-vesztegettetett a' keresztyéni tudomány, mindazonáltal tellyességgel el nem óltatott. Hogy penig a' Pápistaságban a' keresztyénségnek némelly fundamentomi meg-maradtanak; hogy meg-maradott a' keresztség, meg-maradott az Ur Vacsorája, noha csonkán; meg-maradott az Apostoli Credó; meg maradott a' Szent Biblia, azt Luther nem a' Pápának, s-más ő utánna valóknak köszöni és tulajdonittya, hanem az Istennek csudálatos gond-viselésének: ki nem engedte, hogy az ő Anyaszentegyházának azok a' czimeri tellyességgel el-tőltessenek. Hogy e' légyen Luthernek értelme, értsük magától.

Tom. 7. Lat. Vit. 1557. fol. 233.

Tom. 2. fol. 229.

Turcatus

Turcatus & Papatus sunt potentissima monstra, quibus Ecclesia novissimis temporibus graviter affligitur, & tamen in mediis furoribus Draconis & Leonis manet baptismus, manet Eucharistia, manet clavium potestas, manet textus biblicus, seu Sancta Scriptura. Non quidem virtute humana, alioquin jàm dudum utrique abolevissent hæc; sed Deus virtute suâ hæc conservat, ut manente verbo & Sacramentis, maneat quoque fides & Ecclesia, invitis Papâ & Turcâ. Egyéb aránt, az Evangeliomnak és más mint egy ő rőkség szerént Christus Urunktúl maradott drágajóknak minémű becsek volt a' Pápistaságban, azt-is másutt meg-jelenti: *Doctrina Evangelii non solùm neglecta, sed humanis Traditionibus obscurata & deleta jacuit, & tantùm nuda lectio Scripturæ, & in Templis usitatæ ex ea Cantiones sumptæ, sine aliquo tamen intellectu, in Ecclesia retentæ sunt.*

Comment in Genes. fol. mihi 192.

Tom. 2. Oper. fol. mihi 386.

Hát az *Augustai Confessio* emelié johát a' Romai Gyülekezetnek? Nem felettébb. Holott az *Epilogus*ban, mellynek némelly mondásibúl akar *Kalauz Apologiat* csinálni, *declarátiót* tésznek arrúl a' *Confessió*nisták. 1. Hogy a' Romai Ecclesia sok *abusus*sokkal vesztegtettetett-meg; sokkal többekkel penig, hogy nem a' mellyeket a' *Confessió*ban ki-fejeztenek. Azokat az *abusus*sokat penig nem érthetni csak némelly szokásokrúl és Cæremoniákrúl; mert nem tsak azokrúl irattatott a' *Confessio*. 2. Ellenében a' Romai Gyülekezetnek tudományt tésznek arrúl, hogy ők sem a' tudományra, sem a' cæremoniákra nézve, semmit nem állatnak, a' melly vagy a' Sz. irás ellen volna; vagy a' közönséges Anyaszentegyház ellen: sőt felette meg-ójták magokat va-

kat valamelly uj és hamis tudományoknak bé-vételétűl. Nem látom hogy ezzel a' magok ügyét el-árulnák, a' Romaiakét ellenben igazitanák. 3. Tudományt tésznek arrúlis, hogy ők a' Vallásban semmi olly dolgot bé nem vöttek, a' melly vagy a' Sz. irástúl, vagy a' közönséges Anyaszent-egyháztúl különözne. Azt penig nem vohatni a' Romai Gyülekezetnek meg-igazétására: holott a' közönséges Anyaszentegy-háznak küllyebb a' határa a' Romai Gyülekezetnél.

§. 3. K. *Magok meg-vallyák az Ujjétók, hogy a' Papista hitenlévők között Szent emberek vóltanak. Azért azzal a' Romai Valláſt meg-igazéttyák; ellenben a' magoket el-fordéttyák. Mert ha a' Romai Vallásban Szentek és Mennyei bóldogságban örvendező hivek találtattanak, tehát a' Romai Vallás nem lehet bálványozó, és Isten ellen való tudomány, mivelehogy a' bálványozó nem láthattya színét Istennek, a' tévelygés sem jutathat senkit Isten kedvében, &c.*

F. Hogy enneka' *Kalauz*túl tágas czirkalomra vettetett feneknek, szélit, hoszszát, el-bárdollyuk, vigyázzunk ez dolgokra.

I. Meg-engedgyük miazt, hogy eleitűl fogva a' Pápistaságban élő s-lakó emberek közzül Szentek vóltanak, s-idvezültenek-is; de nem a' Romai Vallás által, mellyet mi *formalis Papismus*nak, azaz, hol egyszeri, hol mászszori emberi leleményeknek nevezünk. Ugyan-is mint Urunk mondgya: Hijjában tisztelik őtet olly tudományokkal, mellyek emberek parancsolati. *Matth. 15. 9.* Ha *hijjában*, tehát azoknak meg-tartása által senki Isten előtt sem szent, sem kedves nem lehet; nem is idvezülhet. Csak azt akarom

karom mondani: sem most, sem ennek-előtte a' régiek közzül senki ezzel, hogy Purgatoriumot vallott, Misézet, Szenteket segitségül hivott, képeket tiszstelt, halottakért imádkozott és alamisnát osztogatott, Pénteken húst nem evett, a' Szenteknek tiszteségére Templomot csináltatott, azoknak megdicsőittetéseknek napját meg-üdlőtte, &c. (ezek mind *Papismus*ok) ezekért (mondom) sem szent nem vólt, sem Isten előtt kedves; csak egy lélek-is ezek által nem idvezült. Hát mi által? Rész-szerént az igaz régi s-Apostoli keresztyénség által, mellynek némelly fundamentomi még a' Pápistaságban megmaradtanak; rész-szerént az Istennek irgalmassága által, ki az övéit még a' tüz és viz között-is meg-tarthattya, (mint Noët és az három Ifiakat) hogy a' gonoszokkal edgyütt el ne veszszenek. Maga Calvinus igy magyarázza ez dolgot. *Instit. Libr. 4. Cap. 2. n. 12. Innét azért nyilván vagyon, hogy mi semmiképpen nem tagadgyuk azt, hogy az Anti-Christusnak kegyetlen regnálása alatt-is ne maradgyanak Ecclesiák: de ollyanok, a' mellyeket szentség-törő Istentelenségével és bálványozásával megfertéztetett, a' mellyeket szörnyüséges uralkodásával nyomorgatott, a' mellyeket gonosz és ártalmas tudományokkal meg mételyesétett, és csak nem halálra sebessitett, a' mellyekben felig el vagyon temettetve a' Christus, az Evangelium el-nyomattatott, az Istenesség el-üzettetett, az Istent tisztelet csak nem el-óltatott, és végre minden ugy meg-romlott, szakadozott, hogy sokkal inkább láttassék, és ereszteſsék a' Babylonnak képe, hogy nem mint az Isten szent Városának ábrázattya. Egy summában ezt mondom, hogy Eccle-*

siák annyiban a' menyiben az Ur Isten az ő népének valami kicsiny sengécskéjét azokban, noha nyomorúltúl, szellyel elhintetvén és el-hányattatván csudálatos-képpen meg-tartya, és a' menyiben az Anyaszentegyháznak ottogyon némelly ismértető jelei meg-maradnak: kiváltképpen az ollyanok, a' mellyeknek erejét sem az ördögnek álnoksága, sem az embereknek gonoszsága el nem törölheti. Ezzel penig mikor azt mondgyuk, hogy sokan eleitűl fogva a' Papistaságban élő emberek közzűl idvezűltenek; ma sem veszünk minnyájan el (mint ők mi felőlünk ítélik) sem a' Papista Valláft bátorságosá nem teszszük; (mert a' mint meg-mondottuk a' *Papismus* által soha csak egy lélek sem idvezűlt, nem is idvezűl) sem a Romai Gyülekezetben való meg-maradásra senkinek konázatot nem adunk: mert meg-lehet az, hogy néha régi tőredezett hajón is által evezkélhet ember a' tengeren; de bátorságosabb azért új és jó erős hajóra szállani.

II. Külömböztetésben kell venni a' Romai Valláft és Ecclesiát az ő állapottyára és *successio*jára nézve; mert vólt olly idő, a' mellyben a' Romai Ecclesia nem vólt Papista Ecclesia. Annak-okáért három *intervallum*ban idő közben gondollyuk a' Romai Ecclesiát. Az első *intervallum* ki-terjed a' szent Apostoloktúl fogva két száz esztendőkig. Ez alatt az idő alatt a' Romai Ecclesia nem vólt Papista Ecclesia; és valakik a' Romai Ecclesiában Szentek vóltanak, nem vóltanak Papista Szentek; nem is mostani Romai Papista hitben hóltanak-meg. A' Romai Ecclesiának errűl az állapottyárúl kell érteni szent Pálnak amaz szép

dicsi-

dicsiretit. *Rom. 1. ℣. 8.* Mátodik *intervallum*át számlállyuk, Christus Urunk szűletésének két századik esztendejétűl, a' hat száz hatodik esztendeig, az az *Victor* Püspöktűl fogva, Harmadik *Bonifacius* Pápáig *excluſivè*. Ebben az *intervallum*ban noha immár mind a' tudománynak tisztaságátúl, mind az Apostoli szertartásoknak és cæremoniáknak egyűgyűségétűl elkezdének az emberek hanyatlani; mivel mindazonáltal a' tévelygésnek ereje annyira el nem hatalmazott vala; a' Romai Püspök-is fejét annyira fel nem emelte vala, tehát az idő alatt a' kik a' Romai Ecclesiában Szentek vóltanak, nem vóltak Papista Szentek; nem-is a' mostani Romai Papista Hitben hóltanak-meg. Ide számlállyuk szent Agostont, Jeronymust, Cyprianust, Chrysostomust, a' Nagy Balás Doctort, Nanzianzenust, szent Ambrust, s-többeket illyeket. Ezeket Romai Papista Szenteknek és Doctoroknak nem mondhatni: mert sok dolgokban ellenkezőt hittenek, tanitottanak és vallottanak, a' mostani *Tridentino-Romai* Valláſſal. A' harmadik *intervallum*, kiterjed hat száz hat esztendőtűl fogva a' mostan folyó ezer hat száz hatvan hat esztendeig, Harmadik *Bonifacius* Pápán el-kezdve. Ekkor változék a' Romai Ecclesia Christus jegyesébűl Pápa jegyesévé: mert *Bonifacius* ki-nyeré a' gyilkos *Phocas* Császártúl, hogy a' Romai Püspök lenne minden Püspököknek; sőt az egész keresztyén Anyaszent-egyháznak feje; és hogy a' Romai Ecclesiának mint leges-leg-felsőnek birodalma alá vettetnének minden Ecclesiák. Annak-utánna osztán idő jártával el-hatalmazván a'

II

III

Refert. Anastasius bibliothecarius in ejus vita.

Romai Püspökök, végtére törvényt irának rúla, hogy átkozott és idvessége vesztett lenne, valaki az Hitnek dolgában a' Romai Pápától nem függene; igy lőnek az emberek Romai Pápistává. Hallyuk nyolczadik *Bonifaciusnak* errűl ki-adott végezését: *Porrò subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus omninò esse de necessitate salutis. Datum Laterani Pontificatus nostri Anno Octavo.* Extravag. Commun. de Majorit & obedien Cap. 1. Erre az *intervallum*ra tartoznak immár amaz Calendariomban bé-iratott Szentek, Bernárd, Ferencz, Domonkos, Gergely Pápa, Aquinás Thamás, Bonaventura, s-többek illyenek. Bezzeg immár ezek Romai Pápista Szentek vóltak.

K. *Hát ebben az* intervallum*ban élő s-lévő Romai Pápisták felől mit itélsz?*

F. Ezeket sem kell mind egy karba venni. 1. Meg-kell kűlömböztetni a' *Hitetőket* az *El-hitettektűl.* Jaj amazoknak, Christus Urunknak ki-mondott sententiája szerént. *Matth. 18. 7.* Ezeknek penig; mivel tudatlanságbúl tévelyegnek inkább, hogy nem el-tőkéllet gonoszságbúl, nem metczetett-el az idvességnek reménsége. Idvezűlnek-is sokan közzűlők; de (a' mint már meg mondottuk) nem a' *Papismus* által. 2. Más az ollyan Pápistákrúl szóllani, a' kik semmi jó tanácsnak, tanitásnak, oktatásnak helyt nem akarván adni; ha szintén lelki-ismeretekben az igazságrúl meg-győzettetnek-is, mind-azonáltal meg-átalkodott vakmerőségbűl óltalmazzák tévelygéseket; az igasságnak vallóit halálos-képpen gyűlölik; azokat üldözik, kergetik. Ez illyetének, ha meg

ha meg nem térnek, nem várhatnak egyebet a' kárhozatnál. Más ismét azokrúl gondolkodni, a' kik a' *Papismus*nak titkait nem értvén, vagy szokásbúl, vagy tisztább Vallásrúl való oktatásnak és oktatóknak fogyatkozása s' nem-léte miatt, vadnak a' Pápistaságban. Ezek előtt sem zárjuk-bé az idvességnek ajtaját. Ezek közzé kell számlálni azokat a' sok ezer lelkeket, a' kik a' *Reformatio* előtt ki-múltanak. Ezek közzé számállya Luther a' *Kalauz*túl bé-hozatott Szenteket, Bernárdot, Ferenczet, Domonkost, &c. *Tom. 2. Oper. fol. 100. Per Papam errasse S. Bernardum, Franciscum, Dominicum, & multos alios sanctissimos viros & fœminas, ut regnum facierum non intelligerent, & multa Papæ probarent: non dubito alioquin in eum insurrexissent verbo Dei, sed nondum erat tempus. Huc mihi Bonaventuram numero, incomparabilem virum, in quo multum fuit spiritus, præ omnibus, qui ex Academiis servati sunt,* &c. *Omnes inquam hi viri in errore fuerunt, Papæ abominationem secuti, sed citra pertinaciam, & vel in morte liberati.* Ezek azért igy lévén K. O. látod hogy nem nehéz meg-állatni, *Kalauz*nak futását.

K. *A négy közönséges Gyülekezeteket hellyén hagyván az Ujjitók, el-rontyák es meg-hamisittyák a' magok tanitását: mert mind az* Augustai, *mind a'* Helvetica Confessio *éllel állószve ezekkel.* §. 4.

F. Minek-előtte fejünkrűl el-háritanók ez *Calumniát*, még-is *solenniter* protestálunk Calvinussal: *Triscas illas Synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, & similes, quæ confutandis erroribus habita sunt, libenter amplectimur reve-* Lib. 4. C. 9. num. 8.

renterque, ut Sacro-Sanctas, quantum attinet ad fidei dogmata: nihil enim continent, quàm puram & nativam scripturam Interpretationem. A' Calvinus határozását; *Quantum ad fidei dogmata attinet*, jól meg kell róni, hogy a' csavargasok el-árkoltassanak. Mert a' mi némelly egyházi szer-tartásokat és rendeléseket illet, nem kell azokat egy fontba vetni a' hitre szükségesképpen tartozó dolgokkal: holott minden Ecclesiákat mindenkor és minden helyben azon szer-tartásokhoz kötni nem illik, nem szükséges, nem-is éppületes. Magok-is által-látták ezt a' Papisták, azért szólnak igy a' Nagy-Szombati Gyülésben. *Cap. 1. de*
An. 1611. *Officio Episcoporum Artic. 12. Quamvis summa semper fuerit Ecclesiæ Catholicæ in rebus fidei constantia & firmitas, atque uno ore omnes, locorum spatiis ac temporum intervallis sejuncti fideles, idem senserint ac docuerint: in iis tamen quæ ad ritus externos spectant, pro locorum & temporum varietate, quædam vel adstricta validiùs, vel non nihil remissa sunt ab Ecclesia, prout fidelium utilitas exigere videbatur.*

§. 5. K. *Hát mit itélsz a'* Nicænum-*i Gyülésnek méltóságárúl?*

F. Mi ugyan azoknak a' fényeskedő Tanitóknak dicsőséges seregét nagyra becsüllyük; nem-is kellet vólna *Kalauz*nak arról annyi szót szaporitani: mind-azon-által hogy az ő végezéseket egyenlő méltóságban tartsuk, a' négy szent Evangeliomokkal
Dist. 15. Cap. 2. (mint a' Pápák törvényérül irott könyv tartya) szintén annyira nem megyünk: mert noha Szentek vóltak azok az őszve-gyült Atyák, de ugyan emberek vóltak,

vóltak, és némelly dolgokban az emberi fogyatkozástúl üressek nem vóltának. Fogyatkozás vólt az, mikor azt végezik, hogy az Eretnekek viszszá-kereszteltessenek; a' mint szent *Cyprianus*-is hajdan illyen vélekedésben vólt. A' sem vólt fogyatkozás-nélkül, mikor azt rendelik: *Post pœnitentiam ad militiam secularem redire non licet.* Láttatik ez ellenkezni keresztelő szent Jánossal, kihez midőn a' vitézek mentenek vólna, és tőle tudakoztanak vólna, mit cselekedgyenek; nem mondgya nékiek, hogy a' zászló alól ki-álliyanak: hanem azt hadgya nekik, hogy a' magok sóldgyával meg-elégedgyenek, és senkit meg ne nyomoritcsanak. Tántorgottanak a' Papoknak házasága felől: sőt annyira kólt a' dolog, hogy ha az egy vén *Paphnutius Confessor* nem vólt vólna, ottan még akkor a' nőtelenségnek jármát a' Papoknak nyakokban vetik vala. De keresztül álla benne *Paphnutius*, és meg-győzé az Atyákat rúla, hogy annak nem kellene ugy lenni. Ugy-is lűn, hogy kinek kinek szabad-akarattyában hagyák a' nőtelénséget, és feleségétül való maga meg-tartóztatását. El-hagyom azt, melly nagy csorbaság vólt bennek az atyafi szeretetre nézve, Némelly magános okok véget, annyira égett és gerjedezett a' gyülölség a' Püspökök között, hogy mérges vádoló levelekkel sértegetnék egymást *Constantinus* Császárnál. Es ha a' szent Császár a' közöttök való vetzekedésnek tüzét meltóságával és okosságával meg nem óltya vala, alig lött volna jó kimenetele annak a' Gyülésnek. Ezeket nem azért emlitem, hogy azokat a' szent Atyákat kissebbitsem,

Canon. 19

Canon. 12. Dist. 5. De Pœnit. cap. Contrariũ Luc. 3. 14.

Narrat Karanza in Summa Concil. fol. 28. & Tom. 1. Conc. fol. 235. idem refertur.

hanem hogy meg-tudgyuk, hogy még a' Szentekben is itt e' földön nem találtatik fogyatkozás-nélkül való tökélletesség.

§. 6. *K. Hány* Canoni *vagy* Articulus-*i vadnak a' Nicænomi Gyűlésnek?*

F. Igaz Canoni mellyeket ott csináltanak vólna, husznál többek nincsenek: mint ezt bizonittyák *Theodoretus, Lib. 1. Cap. 8. Conscripsêre,* inquit, *leges administrationis Ecclesiasticæ viginti.* Azon értelemben vagyon *Gelasius*, ki többet husznál nem számlál. *Lib. 2. Cap. 32. Rufinus* huszonkettőről emlekezik; de a mellyek amaz husztúl keveset különböznek. *Lib. 1. Cap. 5. Gratianus*-is meg-vallya: *Viginti tantùm capitula Nicæna Sydoni in Sancta Romana Ecclesia haberi.* De *Kalauz* a' több Pápistákkal edgyütt, hogy a' Romai Püspöknek főségét a' Nicænumi Gyülésnek végezésével valamint támogathatnák, azt beszélli, hogy a' Nicænumi Gyülésben nyolczvan *Articulust* és *Canont* szerzettenek elöször: annak-utánna a' tizét alkalmatos helyeken a' többivel egybe-foglalák, hogy a' Christus Tanitványinak száma szerint csak Hetven *Articulus* lenne mindenestül fogva. Támaszkodnak penig ennek meg-probálásában szent *Athanasiusnak* Marcus Pápához irott leveléhez. De tudgyák meg azt, hogy az a' levél szent *Athanasiusnak* igaz maga irási között nem találtatik; kihez képest *Bellarminus*-is másutt meg-veti. *Vide plura apud Chamierum de Oecumenico Pontif. Lib. 13. Cap. 3.*

Ita Tomi Concil. in Præfation.

Distin. 16. Cap. 20.

Notat Kalauz in Márgine. Lib. 2. de Pontific. Cap. 25.

K. Hát a' Reformatusok *meg-eggyezneke a' Nicæabéli Gyülekezetnek vallásával?*

F. Azt

F. Azt mondgya *Kalauz*, hogy olly távoly estek tőle, mint az ég a' földtül; kit kilencz példával akar bizonyitani. Lássuk szándékát. *I. Az Ujjitók megvetik az irásokivül-való* Traditiókat, *és a' hitben való külömbözésnek végbe-vitelében, meg nem becsüllik a' régi Doctorok tanitását. Noha midön Arius ellen sokat viaskodnának a' szent irásból a'* Nicæabéli *Atyák, és sok csavargással minden nyilokat el-kerülné Arius, végre a' régi szent Atyák iráſit támaszták ellene, és az ő tőle gondolt ujságokat ezekből kárhoztaták,* &c. *Ezekből meg-tetczik, hogy ez a' szent Gyülekezet nem értett edgyet a' mostaniakkal.*

F. 1. A' *Traditió*krúl mi légyen értelmünk, régen meg-mondottuk; hogy a' régi Doctoroknak tanitásokat meg-utálnók, az sem igaz. Errül-is bőven szollottunk fellyebb. *Cap. 22. 2.* Ha igaz a' mit *Kalauz* beszéll, hogy a' *Nicæa*béli Atyák *Ariust* nem győzhették meg a' szent irásból, hanem *Traditio*hoz kellett folyamodniok, és azzal nyakazták-le az ő Eretnekségét, nem szintén találta hát szent Pál mondani, *hogy az Istennek beszéde élő és ható, és hathatóbb minden két-élü fegyvernél,* &c. Sőt bizony ha a' keresztyéni Vallásnak illy fő és fundamentomos ágazattya csak a' *Traditió*knak gyenge szegén függ, nem derék bástyái lesznek a' keresztyéni tudománynak. Hogy penig a' Sz. irásnak erős pörölyével inkább rontották-meg fejét az *Arius* eretnekségének a' *Nicæa*béli szent Atyák, meg-tetczik *Constantinus* Császárnak az Atyákhoz lőtt imez szavaibúl: *Evangelici & Apostolici libri, nec non antiquorum Prophetarum oracula, perspicuè nos instruunt de iis, quæ de Deo sentire oportet.* Kihez képest a' szent

Sup. cap. 8.

Heb. 4. 12.

Refert Theodoretus Hist. Lib. 1. Cap. 7.

Tomus 1. Conc. fol. 249.

Ad Serapionem de S. Sancto.

szent Császár inti az Atyákat, *ut depoſita omni hoſtili diſcordia, ſumant ex dictis divini ſpiritus explicationes quæſtionum.* Szent *Athanaſius*-is elégségesnek tartotta erre a' szent irást: *Ne interroges de Trinitate, ſed ſolùm ex ſacris literis condiſcas: ſufficerint enim quæ in ipſis reperias fundamenta.*

II. A' Nicænum Concilium *azt végezte, hogy Pappá ne lehessen valaki másodszor meg-házasult.*

F. Ha meg-tartotta vólna *Kalauz* a' Calvinus meg-határozását, *quantum ad fidei dogmata attinet*, a' *Nicæa*béli Atyákat a' *Reformatus*okra itt ez aránt nem támasztaná. Hiszem csak egy-házi szer-tartós és rendelés afféle. Mit hoz, avagy árt az idvességre egyszer vagy kétszer házasodgyék a' Pap? De vallyon a' Pápisták a' *Nicæa*béliekkel tartyák ez aránt? Korántsem: Mert a' Papoktúl nem csak a' *Bigamiát*, hanem a' *Monogámiát*-is meg-tiltyák.

III. Azt-is ezen Gyülés végezte, hogy a' Romai Pápa feje minden Papoknak, és felsőbb az egyházi rend kőzött.

F. Hiszem méréſz mondás ez! Sőt a' hatodik *Canon* nyilván meg-czáfollya ez tetemes hazugságot, mellyben igy végeznek az Atyák: *Mos antiquus perduret, in Ægypto, & Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem: quoniam quidem & Epiſcopo Romano parilis mos eſt.* Mit akarnak ezzel azok a' jámborok? Azt, hogy a' mint a' Romai Püspöknek hatalma bizonyos Ecclesiákra vólt ki terjedve, ugy az Alexandriai Pülpök birtoka alá tartozó Ecclesiákat-is meg-akarták czirkalmozni. Ha penig a' Romai Pápa minden Papoknak és Ecclesiáknak fe-

je vólt vólna, gorombaság vólt vólna annak hasonlatossága szerént az Alexandriai Püspöknek vagy Patriárchának hatalmát meg-határozni: *Particulare non poteſt commenſurari univerſali.* Bizonyét *Kalauz* a' 39-dik Arabiai *Canon*nal; de fattyú *Canon* az: mert mint már fellyebb meg-mondottuk csak husz igaz *Canoni* vadnak a' Nicæabéli Gyülésnek.

IV. Sozomenus, *Nicæabéli Gyülekezet végezésének mondgya, hogy egy közönséges Gyülekezetnek se légyen erőssége a' Romai Pápák ſententiája nélkül. Annak-okáért a' Nicæabéli gyülekezet*, Sylveſter Pápának *egy levelet ira, mellynek kezdeti ím illyen*: Beatiſſimo Papæ Urbis Romæ, cum omni reverentia colendo Sylveſtro. *Kit meg-is cselekedett Sylveſter. Tom. 1. Concil. Artic. Concil. Nican.*

F. Csak egy vakarétás sincs erről a' végezésről a' Nicænumi *Concilium*nak *Canoni* között. *Sozomenus* nális az *allegált* helyekben semmi afféle nem találtatik; ha találtatnék-is könnyen meg-vethetnők: mert mint Bellarminus irja, *Sozomenus in hiſtoriis multa fuit mentitus.* Sőt a' mi a' Romai Pápáknak szemődőkét le vonsza, azt irja *Sozomenus* a' tizedik részben; *Quòd Epiſcopi Orientis decretis ſuis, quæ de Athanaſio, Paulo, Marcello & Aſclepa ediderant, ſtabilitis, Julium Epiſcopum Romanum, quod cum ipſis communicârat, abdicârunt.* La! hogy nem sokat várták még akkor a' Püspökök a' Romai Pápától. Az sem igaz, hogy a' Nicæabéli gyülésnek végezése Sylveſter Pápától vőtt vólna erősséget és méltóságot. Irja jóllehet *Karanza*, tettzett a' Gyülésnek, hogy a' mit az Atyák végeztenek,

Lib. 3. Cap 8. & 10.

Lib 3. de Pœnitent. Cap. 14.

In Summa Conc. fol. 9.

Sylvester Pápának küldgyék. De nem irja, hogy olly véggel küldöttek volna, mint ha az ő tetczése nélkül semmi ereje nem lehetet volna azoknak a' végezéseknek: hanem küldötték azért, hogy Sylvester-is tetczését hozzá adgya, és azokkal az Atyákkal edgyütt tartsa. Csak ebből-is meg-tetczik, hogy még akkor a' Romai Püspöknek nem volt birodalma az egész közönséges keresztyén Anyaszentegyházon, és a' közönséges Gyülekezeteken; mert a' hozzá-küldött levélben Sylvestert csak Roma Városának Pápájának intitulállyuk: *Beatissimo Papæ Urbis Romæ cum omni reverentia colendo Sylvestro.*

Lib. 4. C. 4. n. 15.

V. Azt végezi másutt, hogy a' Püspököt három Püspök szentellye; és az Ersek akarattya nélkül erötelen és törvénytelen légyen a' Fel-szentelés. De Calvinus, ezt kevélységnek és rút szokásnak meri mondani.

F. Nem gondolunk véle ha tizen-három szenteli-is; mi nállunk-is szokás az, midőn Esperestet tésznek, két vagy három Vár-Megyei szomszéd Esperestek öszve-hivattatnak. *Calvinus* sem azt mondgya kevélységből és rosz szokásból származott dolognak, hogy a' Püspöket három Püspök szentellye-fel, az Erseknek akarattyából és meg-edgyezéséből: hanem azt, hogy hajdan a' keresztyén kösségnek-is *Vox*a játúlt az Egy-házi embereknek választásához; Püspöket egy Városra-is erövel az Ersek nem köthetett. De lassan lassan más szokás csúszott-bé; hogy a' kik választatnak a' *Captalan*túl semmit nem várván a' keresztyén kösségnek *vox*átúl és választásátúl, menten a' fő Városban mennek, a' fel-szenteléshez kérésére. Erről mond-

ről mondgya *Calvinus*, hogy inkább lött tiszteség-kivánásból, és a' régi rendeléshez fel-forgatásából, hogy nem mint igazság szerént való okból.

VI. A' Nicæabéli Gyülekezet azt tanéttya, hogy a' Judith könyve méltán Szent Irás közzé számláltatik.

F. Holott tanéttya azt a' *Nicæa*béli Gyülekezet? Csak egy vakaritást-is arról ott nem olvasunk. Ha azt a' könyvet a' *Nicæa*béli Gyülés a' szent könyvek közzé számlálta volna, egy-átallyában a' *Laodicenum*i Synath, melly nem sok idővel amaz után volt, a' Sz. könyveknek Laistromából azt ki nem hadta volna. *Jeronymus*nál-is kire a' könyv szélin *Kalauz* igazit, minémű hitele lött légyen annak a' könyvnek, hallyuk magától: *Apud Hebræos liber Judith inter Hagiographa legitur, cujus authoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minùs idonea judicatur.* In præfat. Judith.

VII. Azt is tanittya, hogy a' szent Asztalon ugyanazon Bárány vér áldoztatik a' Papoktul, melly a' Világ bűneit el-mossa.

F. Nem ellenkeznek ebben a' Calviniták ollyan értelemmel, mellyel edgyütt szent Agoston magyarázza: *Vocatur (inquit) ipsa immolatio carnis, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio.* De Consecrat. Dist. 2. C. Hoc est. Ládd! minémű áldozat vagyon az Ur-Vacsorájában; Nem valóságos és tulajdon-képpen való, a' minéműnek állattyák a' Pápisták a' Misét.

VIII. Azt végezi ezen Concilium, *hogy midőn a' Püspök meg-hal, el izennyék mindenüvé a' Claustromokban és egyébb Templomokban, hogy imádságok legyenek ő érette.*

F. Nem

F. Nem *Arabiából*, (oda idazit *Kalauz* a' könyvszélin) hanem *Nicæából* kell vala erre bizonyságot hozni. Ott penig egy vakaritás sincs afféle.

IX. Végezetre az Anyaszentegyháznak régi Traditiója szerént azt végezi, hogy a' ki nőtelen lőtt Pappá meg ne házasodgyék: noha a' ki házas-korában választatott egyházi rendre, nem akará kötelezni, hogy kedve ellen el-vállyék feleségétűl.

F. Mutassák Tábláját annak a' végezésnek. Hijában igazit minket *Kalauz* a' *Pisanus*túl nyomtattatott Arabiai Canonokra, mellyek mi nálunk nem érnek többet egy borsónál; sőt *Possevinus*-is *Baronius*sal edgyűtt nem sokat tulajdonit azoknak *in Apparat. Tom. 1. pag. 113.* *Sozomenus* is kire más felől *Kalauz* utaz, nem irja azt, hogy a' Papok nőtelenségérűl törvényt szabtak vólna a' *Nicænumi* Atyák. Azt sem vitatom, melly régi *Traditio* légyen á' Papok nőtelensége. Lásd *Lib. 2. Cap. 34.* Akar minémű légyen; Calvinusnak a' Conciliumokrúl lőtt meg-határozása szerént, *non pertinet hoc ad dogma fidei.* Erted K. O. e' kilencz *Kalauz*túl bé hozott példákra való feleletünkes; itéld-meg, ha ki tudhatotté bennünket a' *Nicæa*béli Gyűlésbűl.

§. 7. *K. Hát a'* Nicænum Concilium *után való Három közönséges Gyülekezetekkel ellenkeznek e a Reformatusok?*

F. Ugy akarja *Kalauz* ellenünk némelly példakkal *doceálni.*

I. A' Constantinápolyi, Ephesumi, Chalcedon*béli Gyülekezetek, mind ugyan azonokat végezték, a' mit a'* Nicænum Concilium*ból hallánk.*

F. Ezek-

F. Ezekbűl a' Gyülekezetekbűl sem tudhatz hát ki bennünket; mert az elsőbűl ki nem tudhatál.

II. Azt végezi a' Constantinapolyi *Gyülekezet, hogy a' kereszteség által bűnünk bocsáttatik. A Ujjitók penig azt vitattyák, hogy a' bűnt el nem vészi a' kereszteség, mint ez után meg-hallyuk.*

F. Mi-is erre ez előtt feleletet adtunk. *Supra Cap. 20. fol. 229.*

III. Az Ephesumi *Gyülekezet szent Jánosnak hatodik részébűl állattya,* in incruento Ecclesiæ Sacrificio vivificatricem & verbi propriam carnem nos sumere.

F. Mi-is Calvinussal edgyütt, *Corpus & sangvinem Christi & offerri nobis à Domino, & à nobis recipi prædicamus.* Azt-is mondgyuk: *Sacra Cæna est epulum in quo verè Christi carne & sangvine pascimur.* Az Ur-Vacsorája olly vendégség, mellyben a' Christus testével és vérével valóságosan tápláltatunk. Az-is mi Vallásunk: *Dominus visibile illud symbolum nobis porrigendo, unà dat etiam nobis suum corpus: neque enim fallax est Christus, qui vacuis figuris nos ludat.* Urunk a' látható jegyet minékünk adván, azzal edgyütt adgya minékünk az ő testét is: Ugyan-is nem csalárd a' Christus, hogy minket puszta jegyekkel meg-játzottassan. Majd azon szókkal és értelemmel *ad Galat. 3. 27. Neq; enim fallacem pompam ostentat in Sacramentis, sed quæ externa cæremonia figurat, exhibet simul re ipsa. Hinc fit ut veritas, secundùm Dei institutum conjuncta sit cum signis.* Ezek igy lévén, ládd, hogy nem ugrunk szemben az *Ephesumi* Gyülekezettel.

De necess. refor. Ecc. pag. 65. Epist. 139. ad Mompelgard.

Calvin. 1 Cor. 11. v. 24.

IV. A' Chalcedomi *Gyülekezet a' Romai Pápát, Sz. és közönséges Püspöknek nevezi.*

F. Afféle köszöntélekkel nem magasztalhattya-fel magát a' Romai Pápa minden Püspökök felett; mert másokat-is, kik Romai Püspökök nem voltanak, köszöntettenek ugy. Hallyad mint idvezli az ötödik közönséges gyülés, Constantinápolyi János Patriárchát: *Domino nostro per omnia Sanctissimo & Beatissimo Patri Patrum Archi-Episcopo & Oecumenico Patriarchæ Johanni, Synodus in hac Imperiali Urbe congregata.* Azért a' Chalcedomi Gyülés, ha szintén meg-becsülötte-is a' Romai Püspökőt, azzal nem törte minden Ecclesiáknak és Püspököknek fejévé. Sz. Agostont, Jeronymus, nem egyszer, *Sanctissimus & Beatissimus Pápának* nevezi; noha csak Hippo Városának Püspöke volt Agoston. Hogy penig majd egyébb Püspökök felett becsültetett a' Romai Püspök, a' nem Istenitől rendelésből volt, hanem emberi szokásból; az *Imperium*ra nézve kiválképpen, mellynek fészke és Fő Városa vala Roma; mint ezt *Caranza* nem homályosan jelenti: *Etenim sedi Senioris Romæ, propter Imperium Patres consequenter privilegia reddiderunt.*

Tom. 2. Concil. f. 35.

Apud Aug. Tom. 2. Epist. 11. 13. 14.

In Summa Concil. fol. 118.

V. Ugyan ezen Concilium *azt végezi, hogy a' melly szűz leánzó vagy Barát, Istennek szentelí magát, házasságban ne kötelődhessék; és ha külömbet cselekednék, ki-átkoztassék.*

F. Mit vétenek a' *Reformatus*ok az ellen a' végezés ellen? Mi-is a' maga meg-türtetésnek ajándékával fel-ruházott emberekben, akar férfiak, akar leányzók legyenek, a' nőtelen életet nem kárhoztattyuk. Más az, *Caranza*nál ki a' *Conciliumo*kat le-irta, semmi olly végezést nem találok; kétség-nélkül *Kalauz* sem talált erre más Tanút, hanem a' Pápák törvényes könyvét citállya. *Caus. 27. q. 1.* de csonkán bonkán, elvágván a' *Canon*nak im ez utólsó részét: *Statuimus tamen ei posse fieri humaniter, si ita probaverit Episcopus loci.* Meg-tetczik ebből, hogy a' *Chalcedomi* Atyák (ha valaha olly végezést töttenek-is) az egyszer nőtelenségre magokat kötelező férfiakat és leányokat, nem zártak ugy a' Moloch kemenczéjében, hogy onnét érezvén bennek a' kivánságnak tüzét, ki-jöni szabad nem volt vólna. De most, ha meg-sül-is valaki a' gonosz kivánságnak tüze miatt, nem adattatik néki szabadság a' házasságra.

VI. Azt is végezék, hogy a' melly jószágot Egy-háznak hadtak, soha világi emberekre ne szálljon.

F. Semmi idvesség dolga nem forog ebben. Mi-is azt mondgyuk: Adgyátok-meg Istennek a' mi az Istené; a' Császárnak a' mi a' Császáré. Mat. 22. 21.

VII. Másutt Proteriust, *Martyrok közzé számlállyák ezen szent Gyülekezetben, és az Istent kérik, hogy ennek könyörgése által nékik kegyelmes légyen.*

F. Mi-is a' kiket Isten arra méltóztat, azok közzé számlállyuk; azt sem bánnyuk, ha Isten előtt esedeznek érettünk. Ezeket igy rendel meg-visgálván, látod K. O. nem igazságát annak a' fogásnak, hogy mi a' négy első *Conciliumo*kkal ellenkeznénk.

K. Mivel bőven értettem a' Conciliumokról, mondmeg minémű hitelt és méltóságot érdemlenek a' közönséges Gyülekezetek?

F. Im egynehány regulákban magyarázom ezt meg.

I. Vallyuk, hogy a' kereſztyénségben tamadott ész-veſzéſeknek, hitben való villongáſoknak le-csillapitására igen nagy haſzna vagyon az Iſten ſzerént celebrált tatott *Conciliumok*nak. Nem-is ſzabados azt akar kinek feſzegetni és bontogatni, a' mit egyſzer a' *Conciliomok* az Iſtennek beſzéde ſzerént el-végeztenek és el-intéztenek. *Calv. Lib. 4. Cap. 9. n. 13. In. 1. Cor. 14. 29. Auguſt. Epiſt. 118.*

II. Noha a' közönséges Gyülekezeteknek végezéſek becsülletre méltó, mind-azon-által nem kell azokat egyenlő karban és méltóságú rendben helyheztetni a' Szent Próféták és Apoſtolok iráſival. Es igy ſzent Gergelynek amaz mondását: *Sicut Sancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor*, sózva kell érteni és bé-venni. *Vide Rivet. in Catholic. Orthodox. Tractat. 2. q. 6. §. 4.*

Diſt. 15. Cap. 2.

III. A' *Conciliumok*nak méltoságok nem független, nem-is meg-határozatlan, hanem függő és meg-határoztatott. De honnét függ méltósága a' közönséges Gyülekezeteknek? Bezzeg nem a' Romai Pápától; akar gondollyuk azokat az öſzve-gyüjtetéſre nézve, mint ha csak a' Romai Pápának hatalmában vólna a' *Conciliumok*nak hirdetéſe; mint vitattyák a' Pápiſták. *Bellarm. de Concil. Lib. 1. Cap. 14.* akar azoknak erejére nézve; mint ha csak azoknak a' közönséges Gyülekezeteknek vólna hiteles méltósága, mellyek a' Romai Pápától javaltatnak és meg-erősittetnék; mint ezt-is igen hevenyen vitattyák a' Pápiſta Doctorok. Hanem minden hiteles méltósága a' *Conciliom*nak függ a' Szent iráſtúl: ugy hogy akkor hitelesek annak végezéſi a' mikor az Iſten ki-jelentett akarattya ſzerént intéztetnek.

IV. A' *Conciliumok* noha a' közép terméſzetü és a' külső egyházi igazgatáſra tartozó dolgokrúl *Articuluſok*at és *Canonok*at irhatnak, de csak egy *Conciliumnak* ſincs olly ereje és méltósága, hogy vagy valamelly új, hitnek ágazattyát csinálhaſſon; vagy meg-változtaſſon; ahoz a' mit Iſten a' hitre és a' jó erkölcsökre tartozó dolgokban egyſzer ſzabott, vagy hozzá adgyon, vagy tölle el-vegyen. *Deut. 4. 2. 12. V. 32.* Ugyan-is egyſzer az Iſten az ő igéjében tökélleteſſen ki-adta mind azokat a' mellyeket az idveſségnek dolgában kell hinnünk és cselekednünk; nem ſzükség azért ide a' *Conciliumok*nak végezéſe. Noha a' Pápiſták küllyebb-is terjeſztik a' *Conciliumok*nak perémit, tudni-illik, hogy új Hit ágait ſzerezhetnek. Tagadgya ezt *Kalauz* igy lenni; de könnyü ellenkezőt probálni. 1. Hitnek ágazattya a' Pápiſtáknál, hogy a' *Traditió*kat azon becsben kell tartani az Iſtennek meg-irott beſzédével. Ezt az *Articulust* 1545-ben csinálá a' Tridentomi *Concilium*. Seſſ. 4. 2. A' Purgatorium-is Hitnek fő czikkelye a' Pápiſtáknál. Ezt penig 1439-ben helyhezteté a' *Florentiai* Gyülés a' Hitnek Várában: mert az előtt a' Purgatoriumnak tüze csak egymás között való vetélkedéſekkel éleſzgettetett. Innét mondta *Roffenſis*, hajdan Angliai nagy Pápiſta Püſpök, *Artic. 18. contra Lutherum*: *Serò tandem fuit cognitum ac receptum Univerſæ Eccleſiæ*. 3. Mert a' Hitre tartozó dolgot, átok alatt tiltyák a' Pápiſták, hogy a' Pap két ſzin-alatt a' kőſségnek ne oſztogaſſa az Ur-

Vacsoráját. Ezt penig 1415-ben a' *Conſtantiai* Gyűlés faragá. 4. Fő Hitnek ágazattya nálok a' *Tranſubſtantiatio*. Ezt 1215-ben tévé a' Hitnek czikkelyi közzé, a' *Lateranomi* Gyűlés: holott annak-előtte mint maga *Kalauz* irja a' régiek irásában csak neve s-emlekezete sem vólt a' *Tranſubſtantiatió*nak.

Seſſ. 13.

Fol. 857.

V. A' *Conciliom*ok nem mindenképpen meg-csalhatatlanok, akat a' ſzent iráſnak magyarázattyában, akar némelly Hitbéli dolgokban. Mondom *némelyekben*: mert a' melly *Concilium* a' kereſztyéni Hitnek minden czikkelyiben tébolyog, a' nem leſz kereſztyén *Concilium*. Minden igaſságnak ſzine kivűl mondgya azért *Bellarminus*, *Lib. 2. de Concil. Cap. 9. Etſi ſummus Pontifex & omnes Epiſcopi qui ad Generale Concilium convocantur, eſſent corde hæretici, & ſola externâ profeſſione Catholici, tamen certi ſumus Deum non permiſſurum ut ejusmodi Concilium in decretis ſuis formandis erraret.*

K. Hát ellenben a' Pápiſták mit mondanak?

F. Meg-felel képekbe *Kalauz*: *Mi penig azt hiſzszűk, hogy mikor a' Conciliom rend és ſzabott mód-ſzerént Iſtennek nevében őſzve-gyűlekezik, noha végezhet ollyat az Egy-házi rend-tartáſrúl, melly annak-utánna alkalmatlannak találtatván, el-változhatik. De a' Hit dolgában ugy vezéreltetik a' Szent Lélektűl, hogy azokban meg nem csalatkozhatik.* De sűtve alánk akarja tenni *Kalauz*, mikor ſzabott módos *Conciliomot* emleget: mert ő azon ollyan közönséges Gyűlekezetet ért, mellyet a' Romai Pápa hirdet; vagy más, vagy maga által ő igazgat, javall és confirmál. Tagadgyuk mi, hogy ez illyen módos *Concilium* minden csalatkozás kivűl vólna a'

Vide Bellar. de Cōcil. Lib. 2. Cap. 2. 3. 4. 5.

na a' Hitnek dolgában. Láſs erre való erőſségeket alább. *Lib. 2. Cap. 29.* Az *Eccleſiá*rúl. Illyen módos *Concilium* vala a' Tridentomi Gyűlés; de melly távoly járt légyen attúl a' Szent Lélek, irásban hadta *Dudithius András*, néhai Pétsi tudós Püſpök, ki maga ott jelén vólt: *Nihil habuit cum illo conventu S. Sanctus commercii, omnia erant humana conſilia, quæ in immodica & ſanè quàm pudenda Pontificum tuenda dominatione conſumebantur. Illinc reſponſa tanquàm Delphis aut Dodonâ expectabantur: illinc nimirum Spiritus ille Sanctus, quem ſuis conſiliis præeſſe jactant, tabellarii manticis incluſus mittebatur, &c. O portentoſam & ſingularem dementiam! Ratum nihil eſſe poterat, quod Epiſcopi tanquam plebs ſciſcerent, niſi Papa author eſſet.* De láſſuk, micsoda erőſségekkel támogattya *Kalauz* ez illyen módos *Conciliom*oknak csalatkozhatatlanságát.

In Epiſt. ad Maxim. 2. Imperat.

I. Ha az Eccleſia tévelygésben nem eshetik, tehát az Concilium ſem: mert az Eccleſiának vezéri, pásztori, és Tanétó Doctori gyülekeznek az Conciliumban, kiknek ſzavokat és tanitáſokat követi az Eccleſia.

F. 1. A' *Conciliumban* nem foglaltatik-bé mindenkor az Eccleſia. *Concilium* vala az, a' mellyben az Eccleſiának Feje a' Chriſtus kárhoztaték; de nem vólt abba bé-rekeſztve az Eccleſia. 2. Az ollyan Eccleſia, a' minéműbűl a' Pápiſta *Concilium* áll, tudniillik, az Pápábúl és az Püſpökökbűl, miért nem csalatkozhatnék-meg? Hiſzem maga mondgya *Bellarminus*: *Quanquam Pontifex ſit ſupremus controverſiarum Judex, tamen non debet in controverſiis fidei dijudicandis aut ſolo ſuo judicio fidere, aut expectare divinam revela-*

De Concil. lib. 1. cap. 11.

tionem, sed eam adhibere diligentiam quantam res postulat; & ordinaria media: & tùm demùm expectare assistentiam Spiritus Sancti, & divinam directionem. Tegyük-fel már, hogy az Pápa tudatlan és feslett erkölcsü gonosz ember lévén (a' minémüek sokan közzülök vóltanak, ugyan *Bellarminus*nak tanú-bizonysága szerént) el ne kövessék magánossan a' szent irás magyarázattyára, és a' Hitbéli dolgoknak el-igazitására tartozó eszközöket; ugy mint a' Szent Irásnak szorgalmatos olvasását; arra tartozó szent nyelveknek tanulását, &c. nem látom, hogy ez illyen Pápa, ha szintén *Concilium*ot hirdetvén, ott helyhezteti székit is, hogy vagy az Irásoknak magyarázásában, vagy a' Hit dolgában, meg nem csalatkozhatnék. A' mi penig az Püspököket, kik a' *Concilium*nak részei, illeti; azok felöl-is azt mondgya *Bellarminus: Sine dubio singuli Episcopi errare possunt, & aliquando errant.* 3. Arra sem kötelesek az Hivek, hogy egyveleg akar melly Tanitókat halgassanak, és azoknak tanitásokat válogatás-nélkül bé-vegyék. Sőt maga Isten hadgya, hogy ne hidgyünk minden lelkeknek, hanem meg-próbállyuk az lelkeket, ha Istentül vadnaké: mert sok hamis Próféták jöttek ez világra.

Præfat. in lib. de Pótifice.

Libr. 2. de Concil. cap. 2.

1. Joh. 4. v. 1. 2.

II. Ha a' Concilium tévelyeghet, tehát az Ecclesiában olly itélő Biró nincsen, kinek minnyájan tartoznának az Hitrül támadott versengésben engedni.

F. Vaj vagyon. De kicsoda az? A' Pápaé? Koránt sem. Hát kicsoda? Maga meg-tanit erre bennünket *Kalauz, fol. 642. Azt mondom, hogy senki egyébb nem lehet a' Hit dólgaiban fő itélő Biró; hanem a' Szent Lelek Lélek Isten: mert az Isteni dolgokat egyébb nem tudgya, hanem Isten ő maga, és az kinek ő meg-jelenti. Nem is lehetne tökélletes bátorság az keresztyéni igazságban, ha máshul kellene ennek erősitését várnunk. Ha azért:* Optimus interpres verborum est quisque suorum, *ki ki, mind az ő szavának bizonyos magyarázója, és az keresztyénségben majd minden vetélkedés az Isten szavának értelmérül vagyon, kétség nélkül, csak Isten ő maga lehet Fő-Biró az ő szavainak magyarázásában.* Ezeket mind igazán és helyessen irja *Kalauz*: de az a' kérdés; Hol találljuk-fel ezt a' Fő-Birót, tudni-illik a' Szent Lelket? Hol vagyon ennek Törvény-szék helye, a' hová mehessünk, hogy itéletit meg-érthessük? Az Egben-é? Még mostan oda nem hághatunk. Romában-é az Pápa *Cancellariá*ján? Ott igen pénzel járják a' Búcsút. Hát hol találljuk-fel az Birót? Igen szépen meg-tanit erre bennünket *Optátus Milevitanus- Vos (*inquit*) dicitis licet; nos dicimus non licet. Inter licet vestrum & non licet nostrum nutant & remigant anima populorum. Nemo vobis credat, nemo nobis: Omnes contentiosi sumus. Quærendi sunt judices; si Christiáni, de utraque parte dari non possunt, quia studiis veritas impeditur: Si Paganus, non potest nosse Christiana secreta. Si Judæus, inimicus est Christiani baptismatis. Ergò in terris de hac re nullum poterit reperiri judicium: de cælo quærendus Judex. Sed ut quid pulsamus cælum, cùm habeamus hic in Evangelio testamentum.* Láss ezekrül bővebben fellyeb, *Cap. XVII.*

Contra Parmenionem lib. 5.

III. Lám maga-is Calvinus azt mondá, hogy bizonyosb és bátorságosb mód nincsen a' Hitben támadott egyenetlenségeknek el csendesitésében, mint a' Sz. Gyülekezetek, &c:

Lib. 4. cap. 9. n. 13.

Ha penig az Concilium tévelyeghet, nem bizonyos, nem bátorságos az ő itélleti; és így semmi bizonyos mód nem lészen az ész-vesztések le-szállításában, a' szent irás igaz értelmének ismeretiben.

F. Azzal a' mondással Calvinus nem tulajdonit a' *Concilium*oknak egy-átallyában-való csalhatatlanságot; hanem *comparatè* szól. Csák azt akarja mondani, hogy a' kétséges dolgokban, bátorságossab a' *Concilium*ban egybe-gyűlt tudós Doctoroknak köz̄önséges értelmeken meg-nyugodni és állani, mint valakinek vagy csak az maga elméjéhez támaszkodni, vagy egy s-két ember itélleti után futni. Ugyan-is amaz köz̄ mondás szerént: *Oculi plus vident, quàm oculus.*

§. 9. *K. Minket Papistáknak nevezvén az Ujjitók, ezzel a' magok Vallását hamisittyák és fel-forgattyák. Mert mikor Papistáknak neveznek, annyit tészen, mint ha azt mondanák, hogy azon az hiten vagyunk, mellyben az Pápák vóltak és vadnak. Ebből penig nyilván következik, hogy miénk vólt, és az Calvinistáktúl nagy távoly-járt szent Cletus és Cyprianus Martyr, mivel hogy ők Pápák vóltak, &c.*

F. 1. Mint egy sajnállotta szabású *Kalauz*, ez nevezetet, mikor azt irja, hogy mi kezdettük ők̄et elsőben *Papistáknak* vagy *Pápásoknak* nevezni; mostan-is ők̄römesben nevezik magokat *Catholicus*oknak, hogy nem Papistáknak. Jóllehet *Lorinus* Jesuita felől̄le azt irja: *A Papa Papistas dici, nec veremur, nec erubescimus.* *Florimundus* is igy szóll hozzája: *Ejus nominis neminem pudere debet, cùm nihil aliud eò significetur, quàm Catholicos Spirituales esse infantes Sanctissimi Domini nostri Papæ.*

In Act. 20. ℣. 30. De origin. hæres. lib. 7. cap. 12.

Senki

Senki azt a' nevezetet ne szégyenlye, mert azzal nem egyébb jelentetik, hanem hogy az *Catholicus*ok a' mi Szentséges Urunknak az Pápának lelki csecsemői. 2. Ha penig *Kalauz*nak magyarázattya szerént, Papistának neveztetni annyit tészen, mint az Pápákkal azon Hitben lenni, tehát a' Papista Doctorok *Ariánus*ok-is lehetnek, mert ollyan vólt *Liberius* Pápa, mint fő̄ Papista Doctor bizonittya: *Potest etiam exponi de Liberio Papa, qui dicitur Pastor Stultus, eò quod fuit finaliter Arianus*; *Monotheliták*-is, mert ollyan vólt *Honorius* Pápa; *Atheusok*-is, mert ollyan vólt Huszonharmadik János Pápa, ki az léleknek halhatatlanságát tagadta; *Eretnekek*-is, mert mint Lyránus Miklós bizonittya, sokan az Pápák köz̄zül̄ el-tévelyedtenek az Hittül̄; *Apostáták*-is, mert mint *Genebrardus* sohajtya, majd más fél száz esztendő̄ forgása alatt, majd ötvenen az Pápák köz̄zül̄, el hagyván az ő̄ elejeknek nyomdokát, *Apostaticus*ok vóltanak inkább, hogy nem *Apostolicus*ok; *Bálványozók*-is, mert mint *Costerus* Jesuita irja; *Fieri potest ut Petri successor idola colat, apud se forte de fide non rectè sentiat, adeoque diabolicis artibus operam navet* 3. Mikor mi az Ellenkező̄ket Papistáknak nevezzük, azzal sem a' magunk vallását meg nem hamisittyuk, sem az ő̄ tollokat nem simogattyuk; ha meg gondollyák mit tészünk mi nálunk ezek az *Conjugatum*ok: Papismus, Pápa, Papista. A' mi Logicánk szerént, annyit tészen a' *Papismus*, mint a' keresztyéni Vallásnak sok emberi találmányokkal való meg-veszteget̄ése; A' *Pápa*, annak a' meg-veszteget̄et Vallásnak Fejét és Fő̄ Vezérét; A' *Papista*, je-

Lyranus in Zachariæ Undecimum. Damnatus ob illam hæresin in Synod. 6. Act. 13. Vide Concil. Const. Tom. 2. Concil fol 1060 In cap. 16. Matt. Lib. 4. Cronol. ad Ann. 901. In Enchir. cap. 3.

lent olly személyt, a' ki a' Pápát azokban az emberi találmányokban követi. Tudgyuk ugyan azt, hogy eleinte nem csak a' Romai Püspök neveztetett Pápának, hanem a' Sz. és tudós Püspököknek, a'kik jámborsággal és tudománnyal mások felett mintegy tündöklöttenek, tiszteségbéli *Tituluso*k vólt ez: De minek-utánna a' Romai Püspök magát minden Püspökök felett emelé, e' *Titulust* csak magának tulajdonitá. Innét vagyon, hogy ma immár csak az egy Romai Püspök nevezteségek *per excellentiam* Pápának; és igy a' melly nevezet annak-előtte közönséges vólt, immár kiválképpen-valóvá tétetett; a' mi annak-előtte *pietatis & eruditionis vocabulum* vólt, már *est titulus Ambitionis & Supremi in Ecclesia Dominatûs.* 4. A' mi az *Sanctissimus* és *Beatissimus* nevet illeti, azt mi senkitül nem irigylyük, csak felellyen-meg nevének. Hogy penig a' Pápa magát *Servus Servorum Dei*nek irja, elég ha kép-mutatás nincsen benne; holott ama' mondás szerént: *Ejus vestigia adorant; Cæsar, & aurato vestiti murice Reges.* Helyesebben találta talám más irni:

Servierant tibi Roma diu Domini Dominorum;
Servorum Servi, nunc tibi sunt Domini.

Vide Epist. Aug. Tom. 2. Epist. 11. 13. 14. 17. 18. 30.

Mantuan9 de Julio 2.

HVSZONÖTÖDIK RESZ.

Gonoszságra nem vezet a' Reformáta Vallás.

KERDES: *Mivelgyalázza itt ez aránt* Kalauz *Vallásunkat?*

F. Azzal

F. Azzal, hogy a' maga természetiben minden jó-cselekedeteket ki-gyomlál, és minden gonoszságra szabad menedéket ád. *Lib. 3. Cap. 7.* Terhes és mérges vádolás; lássuk *Kalauz*nak jég-háton éppitetett Fundamentomit.

K. Első Menedék a' gonoszságra; Az Isten Törvényének meg-tartása lehetetlen; Melly ha ugy vagyon, mi szükség az ő meg-tartására igyekeznem? Bolondság abban munkálkodni, a' mit bizonnyal tudok, hogy lehetetlen, &c. §. 3.

F. Hogy ez szines fogásnak semmire kellő vólta ki-tessék, im az mi értelmünket az Isten parancsolatinak meg-tarthatása avagy nem tarthatása felől, két vagy három *punctum*okban foglalom.

I. Hiszszük és vallyuk az Isten törvényét a' mi életünknek tökélletes *regulá*jának lenni: ugy hogy, ha valaki azt tökélletessen bé-töltenéje, az által ő ők életet venne. Ide való Urunknak amaz mondása: *Matt. 19. ỳ. 17. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*

II. Annak az törvénybéli igazságnak és engedelmességnek, mellyel valaki meg-akar állani, az Istennek itélő széki előtt, hogy ott igaznak *pronunciál*tassék, tökélletesnek kell lenni, mind részeire, mind *gradus*ira nézve. Deut. 27. 26.

III. Vallyuk tovább, és minden magában szállott keresztyén lélek keserveſſen érzi, hogy az ember, miglen az ő halandóságának köntösét magával hordozza, arra a törvénytül kivántatott tökélletességnek grádicsára fel nem hághat. Ugyan-is az törvénynek kivánsága, hogy szeressük az mi Urunkat Istenünket tellyes szivünkbül, tellyes lelkünkbül, tellyes Matth. 22. ỳ. 37. 39.

lyes minden tehetségünkből; és a' mi Felebarátunkat mint szintén minnen magunkat. De kicsoda még a' leg-szentebbek közzül-is, a' ki annak a' parantsolatnak minden gráduſiban és részeiben eleget tött vólna? Innen vagyon, hogy még a' nagy Szentek-is gyakorta keserveſſen panaſzolkodtak az ő fogyatkozáſok és gyarlóságok felől: *Senki nincs a' ki nem vétkeznék*, azt mondgya bölcs Salamon. *Ne szálly Uram pörben a' te szolgáddal, mert az élők közzül senki meg nem igazulhat te előtted*; ezen kéri Istenét David. *Oh én szegény nyavalyás ember! Kicsoda szabadit-meg engemet e halálnak testéből*; igy fohászkodik Szent Pál. *Jaj embernek még leg-dicsiretesſebb életének-is, ha irgalmaſsága kivül iteli-meg azt Isten*; igy panaſzolkodik Agoston.

1. Reg. 8. ℣. 46. Pſal. 143. ℣. 2. Rom. 7. ℣. 24. Lib. 9. Cõfeſ. cap. 3.

IV. Vallyuk végtére, hogy noha az emberek közzül senki az Istennek parancsolattyát és törvényét, a' maga kivánt tökélleteſségében bé nem tölthetti; mindazonáltal a' Hivek az ő-nékikadatott kegyelemnek mértéke-szerént, engedelmeskednek az Istennek törvényének: melly ő fél részént való engedelmeſségeket az Mennyei Atya nem veti meg; sőt kedveſſen vészi, és a' mi fogyatkozás abban vagyon, az ő szerelmének Fiában meg-engedi és megbocsáttya. Ezeket azért igy értvén, itéld-meg jó lélekkel K. O. ha azok, a' kik az Istennek parancsolati felől illy értelemben vadnak, nyitnaké tágas útat és szabad menedéket minden gonoſzságra? Hanem ha a' fellyebb meg-emlitett szentek-is azt nyitották vólna, a' mikor ezen értelemben vóltanak.

K. Ugy

K. Ugy vagyon, lehetetlen, hogy valaki csak puſztaemberi erőből, az Istennek gratiája és malaſztya-nélkül az törvényt meg tarthaſſa. De meg-lehet az Istennek malaſztyával bővölködő embertül.

F. Bezzeg szintén az a' kérdéſnek bökkenője, ha az emberben mig él ez gyarló életben, vagyoné a kegyelemnek olly bővölködő mértéke, hogy az által az Isten törvényének minden *gradus*iban és részeiben eleget tehesſen. Ellenkezőt mutatnak im ez szent irásbéli bizonyságok. *Rom. 8. ℣. 23. 1. Cor. 13. 9. Gal. 5. 17. 2. Cor. 4. ℣. 16.* De hiszem maga a' Nagy *Lombardus* Meſter meg-vallya *Lib. 3. Sent. Diſt. 26, Lit. B. Pleniſſima charitas quamdiu hîc homo vivit, in nemine eſt.* Ha azért tellyes és tökélletes szeretet nincs az emberben, mig él ez gyarló életben, tehát az törvénynek tökélletes bé-töltése-is nincsen; mert Sz. Pálnak tanitása szerént, a' törvénynek bé-töltése áll az tökélletes szeretetben. Urunk-is azt állattya, hogy az egész törvény ettül függ.

Rom. 13. ℣. 10. Matth. 22. ℣. 40.

K. Azt tanittyák az Ujjitók, hogy az Jó-cselekedetek nem szükségeſek az idveſségre, hanem csak az Hit elégséges. Azért menedéket nyitnak a' gonoſzságra. §. 4.

F. De honnét akarják enneka' Patvarnak fundamentomát fel vetni? Calvinuſnak s-más Authorinknak im ez illyen mondáſokból: *Unicum recuperandæ Salutis reſtat in Fide ſubſidium.* Solâ fide, *& in Chriſti pervenimus ſocietatem, & cum illo cohæremus.* Fides ſola *eſt, quæ vitæ perpetuitatem adfert. Nos* ſolâ Fide *juſtificamur*, &c. Mivel azért egynehány felé ágazó értelmi lehetnek efféle mondáſoknak, szükség

Vide loca apud Kalauz fol. 233.

hogy

hogy meg magyarázzuk: mert ez aránt az Pápisták avagy nem értik, avagy szánt-szándékkal hamis értelemre csigázzák a' mi Vallásunkat. Nem értik:

I. Ha *confundál*lyák a' kettőt, ugy-mint *actum Justificationis & Salvationis*. Ugyan-is jónek olly dolgok bé az idvezülésnek munkájában, mellyek a' meg-igazitásnak munkájában bé nem jónek. Bezzeg az Isten előtt való meg-igazitásnak dolgából ki-rekesztyük a' jó-cselekedeteket; akar azok gondoltassanak mint a' meg-igazulásra való készületek; akar mint eszközi a' meg-igazulásnak. Miért? Ezért: Mert a' valóságos jó-cselekedetek nem előzik-meg a' meg-igazúlást, hanem azt követik. A' meg-igazitó Isten mikor az embert meg-igazittya, sem találllya őtet készen; hanem az készületlenből csinál készet, hogy nem test-szerént, hanem lélek-szerént járjon. *Rom. 8. ℣. 1.* Az idvezülésnek dolgában penig, kiválképpen az öregekre nezve, bé-rekesztyük az Jó cselekedeteket; de nem ugy, mint érdemlő okait az idvességnek, hanem mint útakat, mellyekben rendelte Isten hogy járjunk, és az örök bóldogságra jussunk: Ugyan-is meg-áll Szent Pálnak amaz mondása: *Heb. 13. ℣. 14. Sine Sanctimonia nemo videbit Dominum.* Calvinus-is ezent tanittya: *Neque interim negamus, quin fidelibus sua integritas dimidiata licet ac imperfecta, gradus sit ad immortalitatem.*

Lib. 3. cap. 17. n. 15.

II. Ha meg nem külömböztetik *inter Justificationem Activam & Passivam*. Amahoz, mivel olly múnka, mellyet az Isten egyedül maga a' maga elméjében viszen véghez, az embernek sem hite, sem jó-cselekedete

kedete nem járúl. Ehez penig; melly nem egyébb, hanem annak a' kegyelmes sentencziának meg-fogása és embernek magára való szabása, mellyet az Isten az ő szent igéjében ki-jelentett bűneinknek a' Jesus Chriſtusban való bocsánattya felől, járúl az Hit: de nem valami hólt Hit, hanem élő Hit; nem olly Hit, melly csak maga vagyon, és el-szakadott minden jó-cselekedetektől, hanem olly Hit, melly a' szeretettel, reménséggel, és több jószágokkal eggyütt vagyon. Hogy ez légyen értelmünk, maga Calvinus *cum proteſtatione* declarállya ezt *in Antidot. Concil. Trident. Seſs. 6. ad Can. XI. Tudományt teszek, egyem, errúl az Olvasóknak, valamikor ebben az vetélkedésben csak a' Hitet emlegettyük, nem költünk valami hólt hitet, melly az szeretet által nem munkálkodik: hanem csak azt akarjuk, hogy az Hit egyedül való oka a' mi meg-igazulásunknak. Azért csak az Hit igazit-meg, mindazonáltal az a' meg-igazitó Hit nincsen magánossan. Az miképpen csak a' Napnak melege melegiti-meg a' földet: mindazonáltal az a' melegség nincsen csak maga a' Napban, hanem mindenkor eggyütt vagyon a' Napnak fényével.*

III. Ha a' *Sola Fidest* ugy értik, mint ha a' mi Hitünk érdemlő oka vólna, vagy a' meg-igazulásnak, vagy az idvezülésnek. Hamis értelem ez. Mert a' meg-igazulás Istennek ingyen kegyelméből vagyon. *Rom. 3. ℣. 24.* A' Hit csak annyiban járúl ahoz, mint valami kéz és eszköz. Nem ugy, mint ha a' mi hitünknek méltóságáért volnánk Isten előtt igazak és kellemetesek. Az örök élet-is Istennek ingyen kegyelméből való ajándéka. *Rom. 6. ℣. 23.*

Vide Catechis. q. 61.

IV. Ha ugy gondolkodnak rúla, mint ha azt tanétanók, hogy *nudus articulorum religionis Christianæ assensus*, elégséges az idvességre; akar mint éllyen ember egyéb-aránt, tolvaj, parazna, gyilkos legyen, &c. Ez-is hamis értelem: Atkozott légyen az ki azt tanittya! Sőt Catechismusunk kérdésben fel-tévén; Q. 87. Ha idvezűlhetneké azok, a' kik háladatlanok lévén, az ő bűnökben bátorsággal meg-maradván, az ő gonoszságokbúl Istenhez meg nem térnek? kerekdéden meg-felel: *Semmiképpen nem: Mert mint az irás bizonittya; sem a' szemtelenek, sem a' bálvány-imádók, sem a' paráznák, sem a' lopók, sem a' fősvények, sem a' részegesek, sem a' szitkozódók, sem a' ragadozók, az Istennek országát* 1. Cor. 13. ℣. 2. *örökségül nem birhattyák.* Azért Szent Pállal bizváft mondgyuk, ha kinek olly hiti vólna-is, hogy az hegyeket egy helyből, más helyre vihetné; de szeretet nem lévén benne, csak semmi.

V. Ha *Kalauzzal* (*infra* §. 6.) azt fogják reánk, hogy az jó-cselekedetek haszontalanok. Protestálunk a' világ előtt, hogy a' nem vallásunk. Hogy sokat el-mulassak, hallyuk az egy Calvinust: In Opusc. fol. 368. *Non est certè inanis in Domino piorum labor, cui & varia quotidie præmia in mundo rependuntur, & summum in cœlis repositum est.*

K. *Mit akarnak tehát Doctorink efféle szollásnak formáival*; Nos *sola fide* justificamur; Unicum recuperandæ salutis restat in fide subsidium; Hominem nullo operum adminiculo justificari; Paulus ex parte hominis, *solùm* recipiendæ salutis modum, in fide constituit, alia media rejicit, &c.

F 1. Ez-

F. I. Ezzel nem azt akarják (mint fellyebb-is emlitők) mint ha az mi bennünk lévő Hitnek méltósága vagy érdemes volta inditaná Istent arra, hogy minket meg-igazitson és idvezitsen: hanem hogy az egy igaz Hitnél nincs több eszköz, mellyel az Jesus Christust, ki minékünk lőtt igazságunk és váltságunk, meg-foghassuk és magunkévá tehessük az mi meg-igazúlásunkra és váltságunkra. Igy *declarállya* ezt Calvinus: *Ergò cùm fidei tribuimus justificationem,* Ad Gal. 3. ℣. 6. *non de causa principali disputamus; sed tantùm notamus modum, quò perveniunt homines ad veram justitiam. Justitia enim hæc merum est Dei donum, non qualitas quæ in hominibus hæreat: sed fide tantùm possidetur: neque id meritò fidei, ui sit quasi debita merces: sed quia fide recipimus, quod Deus ultrò donat.* Az a' Hit penig, mellyel ollyanképpen meg-fogja az keresztyén ember a' Christust az ő meg-igazulására és idvességére, nem valami hólt, sovány és gyümölcstelen Hit; hanem szeretettel és több jó-cselekedetekkel virágzó Hit: de a' miképpen hogy a' Hit önnön maga nem érdemlő oka az mi idvességünknek, és Isten előtt való meg-igazulásunknak; azonképpen abból ki-csirázó Jó-cselekedetek sem: Hanem rész-szerént a' meg-igazitásnak csalhatatlan jelei; rész-szerént út és ösvények Ephes. 2. ℣. 10. gyanánt vadnak, mellyekben járván akar minket Isten az örök életre vezérleni.

II. Ezzel az igécskével *Sola*, s-ehez hasonlókkal, nem az szándékok, hogy az Hittül az Sacramentumokat, és más afféle idvességre tartozó Istentül rendeltetet eszközöket, el-szakasszák, s-azokat

X x 2 meg-

meg-vesék: Sőt melly igen jóva hadgyák azokat, és az Hittel őszve kősék, hallyuk rúla Calvinust *super Eph. 4. ỳ. 6. Unde enim fides? Unde baptismus? Unde Christi etiam Dominium, cujus auspiciis copulamur: nisi quia Deus Pater se in nos diffundens, his quoque* NB. *mediis vicissim nos ad se colligit.* De minémű eszközöket rekeszszűnk-ki afféle szollásnak formájával az idvességnek és meg igazulásnak dolgából, azokat-is meg jelenti Calvinus *super Eph. 2. ỳ. 8. Nonne hoc modo & liberum arbitrium, & bonæ intentiones, & præparationes fictitiæ, & merita, & satisfactiones conticescant oportet.* Ezeket azért igy értvén, csak egy jó lelki-ismeretű ember sem mondhattya, hogy a' mi Vallásunk *ex hoc principio* útat nyitna a' gonoszságra.

§. 5. *K. Az Ujjitók-ként, A' jó-cselekedetek mind bűnök: mellyel az embernek szivéből minden jó-cselekedetnek és tökélletes erkölcsnek szikráját el-óltyák; és nem csak ingerlik, hanem ugyan kénszeritik embert a' gonoszra,* &c.

F. Tudgyuk, hogy semmivel gyakrabban, mint ezzel, nem terhelik Vallásunkat az Papista Doctorok az tudatlanok előtt; és e' végre Doctorink irásokbúl sokat sóznak rakásra: de láss bőv feleleteket mind azokra alább. *Lib. 2. Cap. 28. Az Jó-cselekedetekrűl.*

§. eadem. *K. Azt tanittyák, hogy az Bűnök mind egy-aránt kárhozatot érdemlenek:* Azért az gonoszságra menedéket nyitnak.

F. Olly távolly vagyon, hogy az a' tanitás az gonoszságra valakinek konázatot adna; sőt nem lehet egy hatalmassab tartalék embernek a' gonoszságtúl való maga meg-tartóztatására, mint ha meg-gondol-

lya, hogy minden vétekkel, akar nagy, akar kicsiny légyen az, a' dicsőséges Isteni Felség bántatik-meg; a' kinek kezében esni rettenetes dolog: mert ő meg-emésztő tűz. Sőt a' Papista Doctorok alkalmas rést nyitnak azzal az fellétségre, a' mikor némelly bűnöket csak kordénak tartván, egy s-két *Mi-Atyánk* mondással, valami viznek meg-hintésével, azoknak el-mosását igérik az embereknek. De láss errűl az dologrúl alább. *Lib. 2. Cap. XII.* Heb. 12. ỳ. 29.

§. 6. *K. Az Jó-cselekedeteket haszontalanokká tészik az Ujjitók, tagadván azoknak Isten előtt való érdemes vóltokat: melly nem egyébb, hanem nagy menedék az jóra való reststégre.*

F. Vajj bizony a' jó-cselekedetek érdemes vóltának tagadása, nem hozza magával azoknak haszontalanságát: mert sok dolgok hasznosok, mellyek mindazonáltal nem érdemesek. Hasznos mindennek az étel, ital, ruházat; de nem érdemes. Hasznos, sőt ugyan szükséges az levegő-ég; mert a' nélkűl fél oráig sem élhetnénk; de nem érdemes. Ojjon Isten attúl bennünket, hogy a' jó-cselekedeteket haszontalanoknak mondanók vagy tartanók! Sőt Szent Pállal edgyütt azt vallyuk: *A' kegyesség mindenre hasznos, mellynek mind ez életben, mind a' más életben igireti vadnak.* Hogy penig érdemet a' jó-cselekedeteknek nem tulajdonitunk, azzal senkinek az jóra való reststégre menedéket nem adunk: mert ezen kivűl-is vadnak sok hatalmas serkengető ösztönink, az jó-cselekedeteknek serénnyen való gyakorlására. Mellyek azok? 1. Tim. 4. ỳ. 8.

I. Az Istennek erről való sok rendbéli erős ki-adatott parancsolattya: mellyet senki lelke veszteségе alatt el nem mulathat. *Psal. 34. ℣. 15. Ezech. 20. ℣. 19. Joh. 13. ℣. 14. 1. Thess. 4. ℣. 3.* &c.

II. A' kegyelem állapottyának, mellyben az Hivek bé-vétettenek, mi-vólta: melly azt kivánnya ő tőlök, hogy nem test, hanem lélek-szerént járjanak. *Gal. 5. ℣. 25.* Ide valók immár az Jó-cselekedetek gyakorlására serkengető sok szép intések. *Col. 1. ℣. 10. Phil. 1. ℣. 27. Tit. 2. ℣. 10. Rom. 6. ℣. 13. 1. Thess. 4. ℣. 6. 1. Cor. 5. ℣. 7. 1. Joh. 5. ℣. 2.* &c.

III. A' mi hivatalunknak, el-választatásunknak, meg-szenteltetésünknek, Istentől való meg-igazittatásunknak meg-bizonyitása és meg-erősítése. *2. Pet. 1. vers. 10.*

IV. Az ingyen kegyelemből való bő meg-jutalmazás: mert áldott Urunknak igireti szerént csak egy pohár hideg viznek jutalmát sem veszti-el. *Matt. 10. ℣. 42.* Sőt az itiletben-is dicséretes emlékezetben lesznek az mi Jó-cselekedetink. *Matth. 25. ℣. 34. 35. 36.*

V. A' Bóldogtalanság és örökké-való nyavalyáság, melly követi az Istentelenségnek utában járó embereket. *Psal. 1. ℣. 4. 5. Matth. 25. ℣. 41. 42.* A' kit ezek az ösztönök nem inditnak a' Jó-cselekedeteknek gyakorlására, nem tudom egyébb mi indithassa. Sőt azt mondom, hogy minékünk Calvinistáknak, ha szintén érdemeseknek nem vallyuk-is a' Jó-cselekedeteket, nagyob okunk vagyon azoknak serénnyen való gyakorlására, mint az Pápistákaak: mert

mert ők akar mi jót cselekedgyenek-is, abbul sem idveségek, sem el-választatások felől (a' magok Vallása szerént) bizonyossok nem lehetnek. Mi penig Szent Péter tanitása szerént, ezek által meg-erősittetünk, a' mi hivatalunk és választatásunk felől. 2. Pet. 1. ℣. 10.

K. Egyenlő értelemmel hirdetik az Ujjitók, hogy az Isten Törvénye nem kötelezi az Hiveket; és ezekben semmi cselekedet nem bűn: sőt hogy az keresztyén ember semminémű pólgári, vagy jó-erkölcsről való törvénynek meg-tartására nem köteles; mellynél nagyobbat a' testi szabadságnak támasztására ugyan senki nem mondhatna, &c. §. 7.

F. Mivel *Kalauz* ennek az Isten s-emberek előtt gyülöltető hamis fogásnak ki-terjesztésében igen kiterjedet; és e' végre Doctorinknak irásokból sokat sózz rakásra, szükség hogy annak az fortélyos Patvarnak el-hárétására meg-magyarázzuk ez aránt való értelmünket; mellyet én bizonyos *Regulák*ban foglalok. Vide locz Authorum apud Kalauz fol. 240.

I. Vallyuk, hogy az Istennek igaz Hivei, az Christus által ki-vétettenek a' Törvénynek örök kárhozatra kötelező átka alól: De hiszem Szent Pál-is azt vallya. *Gal. 3. ℣. 13.* Illyen értelemben mondottak *Luther* s-mások, kiket *Kalauz* bé-hoz: *Conscientia in Christum credens, tam certa esse debet, Legem cum suis terroribus & minis esse abrogatam, ut planè ignoret, an unquam Moses, Lex & Judæus extiterit,* &c. *Quare dicimus Legem Decalogi, nullum habere jus accusandi, perterrefaciendi conscientias: quia Christus jus illud antiquavit,* &c. *Hactenus abrogata est Lex Dei, quatenus nos amplius non damnat, nec iram in nobis operatur.* Confess. Helvet. Art. 12. Mindazonáttal ezzel

zel (mint az Helvetica Confessio szépen declarállya) *nem vettyük-meg a' Törvényt, mert meg-emlekezünk az Christus beszédérül, ki igy szóll:* Nem jöttem az Törvényt és az Prophétákat el-bontani; de bé-tölteni. *Tudgyuk hogy az Törvény mutattya-meg minékünk az jószágos dolgoknak és vétkeknek formáját. Tudgyuk hogy az Törvénynek olvasása, ha az Evangeliom által magyaráztatik-meg, haszнos az Ecclesiának, és ezért-is nem kell ki-irtani annak olvasását az Ecclesiából.*

Art. eodé. Matt. 5. ỳ. 17.

II. Tanittyuk, hogy az eset után, az Törvény nem adatott az embereknek olly végre, hogy annak meg-tartásából igazittatnának-meg; de hogy annak mutatásából gyarlóságunkat, az bűnt, és kárhozatunkat inkáb meg-ismérjük, és erőnk felől ké elkedvén, térjünk hit által az Christushoz: ki az Törvénynek vége és bé-töltője minden hivő embernek az idveſségre. Mert mint Szent Pál szóll: *A' mi az Törvénynek lehetetlen vala, mivel hogy ő erőtelen vala a' testnek miatta, az Isten önnön Fiát el bocsatván az bűnös testnek hasonlatosságában, a' bűnert, a bűnt kárhoztatta az ő testében.* Illyen értelemmel kell a' Calvinus szavait venni, mellyeket *Kalauz* fel jegyzet, *Lib. 3. Instit. Cap. 19. n. 2.* Luthernek s-másoknak-is némelly mondásokat illyen értelemben kell venni.

Art. eodé. Ita & Catechismus q. 115. Rom. 10. ỳ. 4. Rom. 8. ỳ. 3.

III. Ehez-képest azt-is tanittyuk; olly távolly vagyon hogy az Chtistus valami Uj Törvényt szerzet vólna az Uj Testamentomba, mellynek meg-tartása által az emberek Isten előtt meg-igazúlnának, hogy ez tekintetre nézve a' Moses Törvenyet-is el-törölte-tet. Ugyan-is Christus Urunk nem azért jött e' világra,

világra hogy valami Uj Törvényt hozzon, hanem hogy Evangeliomot nyújtson: Az Evangeliom penig tulajdonképpen szólván, nem cselekedendő, hanem hiendő dolgoknak tudománya. Ide czéloz Luthernek amaz mondása: *Ut nihil justificat, nisi fides, ita nihil peccat nisi incredulitas*, &c. Melly Evangeliomi Jesus Christusban való igaz pœnitentiával őszve-kőttetett Hitnek olly ereje vagyon, hogy valaki ő benne hiszen, ámbár a' Törvény ellen felette vétett-is, el nem vész, hanem örök élete lészen. Illyen értelemmel mondotta Luther: *Vides, quàm dives sit homo Christianus seu baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis, nisi nolit credere, nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas*, &c.

Tom. 1. fol. 371. Tom. 2. de Captivit. Babyl. de Bapt. fol. 78.

IV. Tanittyuk, hogy az Istennek törvénye mutattya-meg minékünk az Isten akarattyát, mit kivánnyon mi tülünk s-mit nem; mi légyen a' jó és igaz; mi a' gonosz és hamis. Azért vallyuk, hogy jó és Sz. a' Törvény. *Rom. 7, ỳ. 12.* Es igy ez aránt, minden élő embert kötelez az Istennek törvénye.

V. Hiszszük azt-is, hogy az Istennek törvénye, tellyességgel előnkben adgya az Istennek minden akarattyát, és minden szükséges parancsolattyát, mellyek az életnek minden részeire illendők. *Deut. 12. ỳ. 32.* Ez szerént-is átkozott, valaki az Törvénynek kötelét meg-óldgya.

VI. Mivel a' lelki-ismeret egyedül csak az Istennek birtokában vagyon, azt állattyuk a' külső Polgári és Egy-házi Törvények felől, hogy azok magokban

és saját tulajdon erejekkel a' lelki ismeretet nem kötelezik; hanem a' menyiben az Isten Törvényéhez alkalmaztatnak; és a' menyiben az Isten parancsollya, hogy minden jó és tiszteséges dolgokban engedgyünk az mi elöl-járóinknak. Vétkezik-is Isten ellen, valaki afféle Törvényeknek magát ellenébe veti. Igy értvén azért K. O. az Isten Törvénye felöl való értelmünket, jó lélekkel itéld meg, ha ez a' tudomány nyité menedéket (mint *Kalauz* vádol bennünket) a' feslet életre, és minden testi szabadságra.

Heb. 13. ℣. 17.

§. 8.

K. Az Isteni félelmet öt-képpen rekesztik-ki az Ujjitók. Azért menedéket nyitnak az utólsó veszedelemre.

F. Vallásunknak egynehány fel-vettetett *fundamentum*ibúl akarja *Kalauz* ez szörnyü dolgot ki facsarni; Lássuk ha igaz következés szerént-é?

1. Tim. 1. ℣. 19.

1. Noha Szent Pál azt mondgya, hogy sokan el törik Hiteknek hajóját, az tiszta lelki-ismeretnek el-vesztése után; De Calvinus azt vitattya, hogy valakiben egyszer igaz Hit találtatott, akar mit cselekedgyék-is, soha az Isten Fiának méltóságát és örökségét, gonosz élettel vagy hittül-szakadással el nem veszthetti, &c. Azt-is tanittya, hogy nincs senkiben igaz Hit, hanem csak abban, a' ki örök életre választatott. Az-is az Calviniták közönséges valláa az választot emberrül, hogy soha az igaz Hittül meg nem foszlatik, ha Szent Péterrel edgyütt, a' Christust szájjal megtagadgya-is, és Dávid esetit követi-is. Nem-de-nem nagy menedék-é ez a' zabolátlan feslet életre?

F. A' mi Vallásunk *de perseverantia Sanctorum* a' Szenteknek az Isten kegyelmében és az igaz Hitben végiglen való meg-maradások felöl, olly távolly vagyon

gyon hogy az Isteni-félelmet az embernek szivéből ki-öltaná; sőt éleszgeti, neveli, és vastagéttya. 1. Mert az az állapat és abban való végig meg-maradás, nem fundáltatott a' Hiveknek vagy szabad-akaratyokon, vagy saját magok erején; hanem rész-szerént az Isteni választásnak meg-változhatatlan vóltán; *2. Tim. 2. ℣. 19.* rész-szerént az Istennek erején, melly által őriztetnek és meg-tartatnak az ő nékik készittetett idvességre. *1. Pet. 1. ℣. 5.* 2. Mert az a' kegyelem nem hiválkodó az választottakban, hanem érzékenyes és hatható, hogy az által félelemmel és rettegéssel munkálódgyák az ő idvességeket. *Phil. 2. ℣. 12.* Nem szavunkat szóllya azért *Kalauz*, mikor azt mondgya: *Valakiben egyszer igaz Hit találtatott, akar mit cselekedgyen-is, soha az Isten fiainak méltóságát, &c. el nem vesztheti.* Ugyan-is mint Szent János mondgya: *Valaki Istentül születtetik, bünt nem cselekeszik, annak magva vagyon abban; ingyen sem vétkezhetik, mivel Istentül születet.* 3. Olly kegyelem az, melly által a' választottak az Istent szerelmes Attyoknak kiáltyák. *Rom. 8. ℣. 15.* De vallyon Isteni és fiúi félelem nélkül-é? Korán sem: mert *Malachiás* mondta-ként, a' jó fiú féli és tiszteli az ő Attyát. 4. Mikor az Calviniták azt tanittyák, hogy az igaz Hittel egyszer fel-ruházstatott ember, annak sarkából vég-képpen ki nem eshetik, a' Hiten nem értik csak *fidem quam credimus*; melly Vallásnak avagy Historiai Hitnek neveztetik. Meg-engedgyük azt, hogy sokan ettül el-szakadhatnak *Hymaneus*sal és Sándorral edgyütt. *1. Tim. 1. ℣. 19.* Hogy sokan, kik

Vide Calv. in Joh. 13. ℣. 18.

1. Joh. 3. ℣. 9.

Mal. 1. ℣. 6.

gyermek korokban az Christus tudományát tisztán igazán tanulták, idő-jártában attúl el-hanyatolhatnak. *Calvinus in 1. Tim. 4. ỳ. 6. Nam multi, qui à pueritia Christum purè didicerunt, postea degenerant temporis progressu.* Hogy sokan az keresztyéni Valláſt falba-rúghattyák, Tőrökökké, Tatárokká-is lehetnek; sőt hogy az választottak-is ennek *professiójában* ideig meg-fogyatkozhatnak. Ertyük azért *fidem quâ credimus*: melly nem csak az puszta tudományban áll, hanem olly bizonyos bizodalom, mellyet a' Szent Lélek az Evangeliom által gerjeszt az idvezülendő embernek szivében, mellyel Istenben tőkélleteſſen meg-nyugszik, hogy nem csak egyebeknek, hanem őnéki-is bűne-bocsánattya, örökké-való igazság és élet ajándékoztatott Istentül csak az egy Christus érdemeért. A' ki illyen hittel meg-ajándékoztatott, azt vallyuk felőle, hogy soha attúl vég-képpen és mindenestűl-fogva meg nem foszthattatik. De vallyon roszszúl tartya-é ezt a' Calviniſta Vallás? Nem jól tartya hát az irás-is, hogy lehetetlen az, hogy a' választottak el-csábitassanak, *Matth. 24. ỳ. 24.* hogy az Christus juhai semmi úton módon az ő kezéből ki nem ragadtathatnak, *Joh. 10. ỳ. 28.* Ha Hitek az választott embereknek el-veszhetne, mind ezek megeshetnének rajtok; Farkasok prædájává lehetnének. A' mi penig Szent Dávid esetit, és Szent Péter Christus meg-tagadását illeti, azzal belőlők az Hit gyökeres-képpen ki nem szaggattatott, hogy tellyeséggel el-fogyott vólna; következnék, hogy abban az állapotban Szent Dávid és Szent Péter nem vóltanak

vólna

vólna Hivek és keresztyének, hanem Tőrökök, Tatárok, Pogányok: Ugyan-is az kiben semmi hit nincsen, Pogány az. Ládd mire viszen a' Pápista *Theologia!* Ezek igy lévén, el-enyészik *Kalauz*nak amaz ámitásra és bámitásra való hahotálása: *Ládd melly szép dolog az Calviniſtaság! A' ki abban egy cseppet kaphat, ne féllyen attúl hogy el-essék. Ha az után Tőrökké lészen-is, meg-marad benne az Calviniſta Hit, és az által kétség-nélkül a' Mahometh menyországában mégyen.*

II. Az Uj Valláſok-szerént, kiki mind tartozik, olly bizonnyal el-hinni, hogy őtet Isten örök életre választotta, és az boldogságban viszi, melly bizonnyal hiszi, hogy az Christus meg-hólt ő érette. Ezt penig nem valami meg-határozott bizonyos okok és conditiók alatt kell hinni, ugy mint, ha az Isten törvényét meg-tartyuk, jámborúl élünk, &c. *hanem kerekdéden, egy-átallyában, minden ok-vetetlen,* &c. *Melly dolog, a' bűnnek minden tartóztatását el-tapodgya, és az Isteni félelmet, melly nélkül meg nem igazúlhatunk, éppen ki-vészi az emberek szivébül.*

F. Az el-választásrúl és örök bóldogságrúl-való bizonyossá-létel, semmiképpen nem gyomlállya-ki az Isteni-félelmet az embernek szivébül; nem-is ádd okot az testi bátorságra, hogy ő el nem kárhozik, akar mit mivellyen-is. Ugyan-is az Isten a' kit el-választot, nem csak a' végre választotta-el; hanem az eszközökre-is, *hogy legyünk Szentek és fegyhetetlenek ő előtte a' szeretet által. Eph. 1. ỳ. 4.* Maga-is *Kalauz* igy *declarállya* ezt együt: *A' kiket magának választa* (Isten) *nem ugy választá, hogy akar mint éllyenek, bóldogságra jussanak; hanem ugy hogy az ő malasztyának segitségébül,*

Vide Calv. ut supra.

Fol. 480.

szentûl s-jámborúl éllyenek, &c. Nem igaz azért az, a' mit *Kalauz* beszél, hogy egy-átallyában, minden *conditió*-nélkûl, kinek kinek csak el kell magával hitetni, hogy ő el-választot, s-idvezûlendő ember. Ki-rekeszti ugyan mind az el-választás, mind az örök életre való jutás, mind az bûn-bocsánat az jó-cselekedeteket, mint meg-előző s-érdemlő okokat és *conditiókat*; és igy mind az el-választást, mind az bûn-bocsánatot, mind az örök-életre való jutást egy-átallyában valónak mondhattyuk; ez értelme az *Augustai Kalauz*túl citáltatott *Confessió*nak. De mind az el-választás, mind az bûn-bocsánat, mind az örök boldogságra-való jutás magokban foglallyák. 1. A' Hitnek *conditió*ját: Ugyan is Szent Pálnak oktatása szerént, kinek kinek meg kell magát probálni a' maga hiti felől; sőt lehetetlen-is hogy valaki Hit-nélkûl Isten előtt kedves légyen. *Heb. 11. ỳ. 6.* 2. A' jó-cselekedeteknek *conditió*ját-is annyiban, a' menyiben azoknak utában akar minket az Isten az örök életnek birására vezérleni: mert a' szent élet-nélkûl senki nem láthattya az Urat. *Heb. 12. ỳ. 14.* 3. Az Isten meg-csalhatatlan igéretinek *conditió*ját. 4. Az elég-tételnek *conditió*ját, mellyet az Christus az választottakért véghez-vitt, hogy lennénk az Istennek örökösi, az Christusnak penig örökös társai. *Rom. 8. ỳ. 17.* 5. Az Istentûl rendeltetet Sacramentomoknak *conditió*ját; mellyekkel mint egy zálogokkal és függő pecsétekkel meg-erősittetünk mind azokrúl a' jókrúl, valamellyeket a' Christus vére hullásával szerzett. Errûl mondgya Calvinus: *Innét következik,*

2. Cor. 13. ỳ. 5.

Ephes. 2. ỳ. 10.

Lib. 4. C. 17. n. 2.

hogy

hogy bátran azzal biztathattyuk magunkat, hogy az örök élet miénk légyen, az mellynek ő (a' Christus) örökőse, hogy az mennyeknek országa, a' hová ő ment, mi tőlünk szintén ugy nem vétethetik-el mint szintén ő tûle. Mivel azért ezek az *conditiók*, Isten kegyelmébûl bizonyossan az választottakban bé-telnek; következik, hogy jövendőbéli bóldogságok felől meg-csalhatatlan hitek és reménségek lehet ő nékik, ugy hogy bizonyossan azt mondhattyák Szent Pállal. *2. Timot. 1. ỳ. 12. Tudom kinek hittem, és bizonyos vagyok benne, hogy az ő nála le-tőtt kincsemet meg-tarthattya amaz napra.* De nem csak meg-tarthattya, hanem ugyan bé-tellyesítés-képpen-is meg-tartya; mint más szent irás bizonittya. *1. Cor. 1. ỳ. 8. 1. Pet. 1. ỳ. 5.*

III. Azt-is közönségessen tanittyák az Ujjitók, hogy noha az Isten elein annyira gyûlölte az Bûnt, hogy csak Sz. Fiának halálával elégednek-meg, hogy el ne veszténé az egész emberi nemzetet az bûnért: De most az Luther és Calviniſta hitû emberben az bûnt nem tulajdonittya bûnnek, hanem el-fedezi és szamot sem tart reá, &c. *Ha azért Isten bûnnek nem tulajdonittya az paráznaságot, lopást, gyilkosságot, az Luther és Calvinus hitin valókban: miért kell félni Isten haragjától, bûntetésétûl,* &c.

F. Itt ez-aránt, avagy nem értik Valláſunkat, avagy csak szeleskednek. Mert mikor azt mondgyuk, hogy az Isten a' bûnt nem tulajdonittya az embereknek. 1. Nem értyük azt közönségessen minden emberekrûl, hanem csak az választottakrúl; kiknek, meg igazittatván az Christusban, semmi kárhoztatások nincsen. *Rom. 8. ỳ. 1.* 2. A' bûnt nem

tulajdo-

tulajdonitani nem annyit tészen, mint ha az Isten az választottakban-is a' bűnt bűnnek nem ismérné lenni; mint ha az rútat szépnek, a' feketét fejérnek tartaná: hanem értelme ennek ez; hogy az ő szerelmének Fiáért, ő nékiek bűnöket meg-bocsáttya, őket azokért el nem kárhoztattya, az meg-sententiázó számadásra nem vonnya; mert Christus azokért vére-hullásával meg-fizetet. Hát nem igaz-é az? Hiszem az *Credó*ban-is azt vallyuk: *Credo remissionem peccatorum.* Szent Dávid-is ezt énekli: *Bóldog a' kinek az ő hamisság meg-bocsáttatott, és kinek az ő bűne el-fedeztetett: kinek az Ur nem tulajdonittya az ő hamisságát.* 3. Nem-is az értelme, mint ha Isten a hivekben csak hivalkodó szemmel néznéa' bűnt; korántsem: sőt őketis meg-sujtollya és meg-sanyaréttya a' bűnért; mint Dávidot az paráznaságért: de nem azért, hogy őket szine elől tellyességgel el-vesse, hanem inkább magához tanittya, hogy az világgal egygyűtt el ne veszszenek. *1. Cor. 11. ỳ. 32.*

Psal 32. ỳ. 1. 2.

IV. Azt vitattya Luther és Calvinus, *hogy Isten taszéttya, kiszteti, kételeniti embert a' bűnökre; Isten oka mind azoknak, valamit az ördög és az Istentelenek cselekesznek,* &c. *Ez igy lévén, nem kell félni, hogy az Isten meg-ostorozzon azért, a' minek maga oka, a' mire maga vezet és erőltet,* &c.

F. Mivel *Kalauz* ennek meg-mutatásában másuvá igazit, mi-is oda halasztyuk a' feleletet. *Infra C. 33.*

V. A' bűnnek-bocsánattyárúl azt mondgya Calvinus, *hogy mikor meg-kereszteltelkedünk, akkor az jövendő büneink-is mind meg-bocsáttatnak. Es valamikor meg-emlekezünk*

lekezünk, hogy meg-kereszteltettünk, mindgyárt szent az Istennel való békeség, &c. *Ha a' keresztségnek egy emlekezeti ki-moshat minden rútságot, kellemes okom vagyon, hogy tartóztatva járjak, és mint valami derék dologtúl ugy retteg jek a' bűntúl.*

F. Ez nem új dolog; mellyre immár fellyebb meg-feleltünk. *Cap. 20. fol. 236.*

K. Mérges gyümölcsi vadnak a' fel-jegyzet hamis Tudományoknak. §. 9.

F. Ugy a' hamis Tudományoknak. A' fel-jegyzet tudományoknak penig némellyike nem Vallásunk; némellyike igaz Szent irás szerént való tudomány, és csak azoknak lehet mérges gyümölcsü, a' kiknek az Evangeliom-is halálnak illattya a' halálra. *2. Cor. 2. ỳ. 16.* Azok a' fojtós gyümölcsök penig, mellyeket *Kalauz* rázdogál; tudni illik a' *Libertinismus*; az életnek fesletsége, akar egy-házi, akar pólgári rendben, nem hulla' mi valláspunknak fájárúl. Adná Isten bár ugy vólna, hogy az igaz Reformata Valláson valók között, semmi gonosz erkölcs, semmi undokság ne országolna: de elég az mentségünkre, hogy semmi szabadságra vivő fundamentomot (mint meg-mutatók) nem tanit a' mi igaz Hitünk; hanem ha ki magát ebben gonoszúl viseli, maga gyümölcse, nem vallásának jövése és bimbója az ő feslet-sége. Ugyan-is mint *Bellarminus* igazán mondgya, *Lib. 4. de Pontif. Cap. 14. Quot numerari possent qui rectissimè credunt, & perditissimè vivunt.* Minden Vallásban inkább ugy vagyon ez. Nagy Tractát indit *Kalauz* ez alkalmatosságg al az Magyar-Országi Calvini- §. 10.

ſta és Lutheriſta Prædikátorok erkölcsérül. Könnyű vólna ezt a' ſzennyes sákot más embereknek fejekbe vonni; de nem hogy nyelvemmel, de csak pennával ſem akarok afféle ganéjban turkálni. A' ki efféle büdös virágoknak ſzaglásában gyönyörködik, bár csak a' Pápák életekrül irott Pápiſta könyveket, *Platinát, Johannes Stellát, Naucleruſt, Paulus Joviuſt, Baroniuſt*, &c. tekintse meg; kelletinél többeket talál azokban affélét. Kerekdéden meg mondgya Baronius, *ad Ann. 897.* minémű Istentül el-ſzakatt, el-vetemedett életű, erkölcsökkel eget földet dögleltető emberek foglalták-el a' Szent Péter ſzékit; *Homines* (ait) *monſtroſi, vitâ turpiſſimi, moribus perditiſſimi, uſquequaq; fœdiſſimi.*

§. 11. *K. Hát, ekkédiglen eleget gyalázván* Kalauz *a' Reformata valláſt, mivel magaſztallya az magáét?*

F. Azzal, hogy csuda mint meg-tartóztattya embert az Büntül a' Romai Vallás. Lássuk azokat az tartalékokat.

I. Azt tanittya, egyem, *a' mi Hitünk, hogy egy halálos bün, elégséges az örök kárhozatra, ha idején ki nem tér ember, és pœnitentiát nem tart bűneirül.*

F. A' mi Valláſunk penig inkáb meg-ſzorittya ez tartóztató kötelet, a' mikor azt tanittya, hogy minden bün az ő maga terméſzetiben válogatás-nélkül örök kárhozatot érdemel. Menyorſzágban sem hágattyuk a' bünösöket a' pœnitentiának lajtorjája nélkül.

II. E' mellé veti azt is, hogy a' Hit ſemmit nem ſzolgál, ha hozzá nem járúl az tökélletes erkölcs, és az bünnek el távoztatása.

F. Mi

F. Mi sem *commendállyuk* a' puſzta gyümölcstelen Hitet, hanem a' melly a' ſzeretet által idvességes gyümölcsöket terem és hoz. Gal. 5. 6.

III. A' Gyónás, mellynél majd nincsen az kereſztyénségben nagyobb zabolája az Bünnek.

F. Mi az oka hát, hogy az Pápiſtaságban-is sem józanab, sem más kereſztyéni *Virtuſ*okkal virágzóbb emberek nincsenek? Hanem egy-aránt akar Sidó, akar Görög, akar Pápiſta, akar Calviniſta légyen, Sz. Pálnak mondtaként mind egy hajóban eveznek: *Minnyájan a' bün alatt vadnak: nincsen csak egy igaz-is: minnyájan el-hajlottanak, haſzontalanokká lőttenek, nincsen ki jót cselekednék*, &c. *Nincsen az Iſteni-félelem ő előttök.* Rom. 3. ℣. 10. 11. 12. Sőt inkább az ollyan Gyónás konázatot ád az embernek, és párnát varr az hólna alá; a' mikor magával el-hiteti, csak öntheſſe füleiben a' maga Papjának bűneit, ottan ment ember leſz Isten előtt. Innét mondgyák a' Magyarok: Tetten teſzi, gyónton gyónik. Es bizonyára ha az égben az Istennek itélő-ſzéki előtt, nem egyéb-képpen óldoztatunk meg, hanem ha minden vétkeinket ſzám-ſzerént a' Papnak elő-ſzámlállyuk, s-azokért *proportionaliter* eleget teſzünk; kicsoda lehet bátorságos bűneinek bocsánattya felől? Holott ſokaságokra-nézve megſzámlálhatatlanok a' mi bűneink. *Pſal. 19. ℣. 13.* Csak réſzegségekben gyakorta ollyat cselekeſznek az emberek, melly ő nékik ſoha józan korokban eſzekben nem jút: Hát hogy tehet efféléről gyónáſt? Soha nem leſz hát az ollyannak bocsánattya, és igy örökké-való halál léſzen a' sóldgya. Erre nézve méltán

mondhatni, hogy a' fülbe-súgó gyónás nem egyébb, hanem kétségben-eséſnek kelepczéje; az mint hogy *Georgius Caſſander* az ő idejében a' Pápiſtaságban túdós fő embert már régen annak mondotta: *Credo de hac re controverſiam nullam fuiſſe futuram, ſi non ſalutaris hæc confitendi medicina ab imperitis & importunis medicis multis inutilibus traditiunculis infecta & contaminata fuiſſet, quibus conſcientiis quas extricare & levare debebant, laqueos injecerunt & tanquam tormentis quibuſdam excarnificarunt.*

In Conſul. Art. 11. ad Imperat.

IV. A Purgatoriumnak kinnya-s.

F. Holmi ſzó-fia beſzéddel, a' minémű a' *Purgatorium*, ſenkit nem akarunk ijegetni. Maga mondgya máſutt *Kalauz*: *Ha az embereket egy hazugsággal megtérithetnők-is az igazságra, nem ſzabad azzal megtériteni.* Oſztán, a' kit a' pokolnak kinnya nem rettent a' bűn-tételtűl, nem látom mint irtózzék az a' *Purgatorium*tűl. A' falra irott tűz ſenkit nem ſzokott megégetni.

Fol. 257.

K. Hát micsoda a' Jó-cſelekedetekre izgató erős ősztöni és eſzközi vadnak a' Romai Eccleſiának?

F. Azokat is elő ſzámlállya *Kalauz*.

I. Mert a' Jó-cſelekedeteknek Iſten előtt kedves-voltát, jutalmát, érdemét, fiai eleiben adgya.

Heb. 13. ℣. 16.

F. Mi-is a' mi fiainkat arra tanittyuk Szent Pállal, hogy ne feletkezzenek-el a' jó-tételnyről, mivel afféle áldozatokban gyönyörködik az Ur; és ha ſzintén nem érdemeſek-is, mindazonáltal igen haſznoſok: ugy-mint a' mellyeknek mind ebben az életben, mind az jövendőben bő meg-jutalmazáſi vadnak.

1. Tim. 4. ℣. 8.

II. Azzal-

II. Azzal-is biztattya, hogy ne reſtellyék a' fáratságot, mert nem haſzontalan az ő munkájok az Urban.

F. Szent Pál után, minket-is azzal biztat Calvinus, *in Opuſc. de vera Eccles. Reformat. fol. 368. Bizonyára az Híveknek múnkájok az Urban nem haſzontalan, mellyeket mind e' világon naponként külömb külömb-féle jókkal meg jutalmaz; mind pénig az égben a' fő jutalom le-tétetett.*

HUSZON HATODIK RÉSZ.

Hazugsággal nem nevekedet a' Reformáta Vallás.

KERDES: *Mivel korbácsollya itt ez aránt* Kalauz *a' Reformáta Vallást?*

F. Azzal, hogy hazugsággal gyarapodot, és hogy hazugsággal gyűlöltteti az Igazságot, tudni-illik a' Romai Vallaſt. *Lib. 3. Cap. VIII.* De mig tovább menne, két *Hypotheſiſeket* avagy fenekeket kerekit.

§. 1.

I. A' Tévelygéſek, egyem, Hazugsággal járnak. Megengedgyük azt a' mondáſt; de nyakunkra nem ſzabjuk: mert még eddig, ſem Iſten, ſem ember igazán meg nem győzőt rúla bennünket, hogy Vallaſunk Tévelygés vagy Eretnekség volna. Azért a' miket Tertullianusbúl, Athanagorásbúl emlit, az élődedi kereſztvénekre ſok hamiſságot fogó és költő Pogányokrúl, annak ſem újját, ſem gallérát magunkra nem veſzſzük.

§. 2.

II. Az Hazugság, nem szabad semmi okon. Szent és igaz mondás; csak az Romai Doctorok-is ehez tartanák magokat; de feszegetnek olly dólgokat, mellyekkel nem egyébb, hanem tágas kapu nyittatik minden csalárdságra, hazugságra, hamis esküvésre és Hit-szegésre.

I. Miden sokan közzülök, még penig a' tudósi, amaz csalóka *Æquivocalás*nak mesterségét, nem csak szabadosnak lenni tanéttyák; hanem a' mikor a' haszon vagy a' szükség kivánnya, élnek-is véle. Hogy penig ez igy légyen értsük magoktúl. Illyen oktatast tészen errül *Toletus Jesuita Lib. 4. Instruct. Sacerd. Cap. 21. Aliquando uti licet æquivocatione, & decipere audientem, ut cùm judex petit juramentum ab aliquo, ut dicat crimen vel proprium vel alienum, si omninò est occultum, & jurare cogatur, utatur æquivocatione, puta nescio, intelligendo intra se ut dicam tibi, vel simile. Et cùm non juridicè interrogaretur, licet ei uti æquivocatione, & dicere, se non habuisse complices, quamvis habuerit, ita ut intendat dicere, non feci, putà in carcere; & non habui complices in aliis criminibus.* Ismét. *Lib. 4. Cap. 21. Si vir ab uxore petit an sit adultera, ita potest dicere, non sum, quamvis verum fuerit, intelligendo, ut tibi revelem. Similiter qui cogitur jurare se accepturum aliquam in sponsam, potest jurare se accepturum, intelligendo, si postea placuerit.* Tovább: *Si quis centum aureos juravit se latronibus daturum, poterit æquivocè jurare ratione coactionis, dicendo juro me daturum, & intra se dicere, si mihi libuerit, & tunc non tenetur.* Meg-tetczik, hogy Dávid idejében, még ez a' mesterség nem vólt *praxis*ban: mert azt irja ő az igaz kegyes

Ita & Becanus Lib. 5. manual. Controv. Cap. 21. Martinus Navarrus Aspilcueta Lib. 4. de æquivoc. pag. 352.

Ibid. Cap. 22.

kegyes emberrül, hogy esküvését kárával is meg-állya, és meg nem változtattya. *Pater Zanchez*-is fő Doctor vólt ez mesterségben; mert azt irja *Operum Moralium Lib. 3. Cap. 6. n. 31. Qui nummos mutuò acceptos solvit, si à judice interrogetur de mutuò, jurare potest se non mutuò accepisse, intelligendo apud se, ita, ut teneatur solvere. Atque idem credo, si tunc non teneretur solvere, eò quod terminus ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, vel præpaupertate excusatur debitor à tum solvendo.* Sőt ugyan rá akarván a' dolgot fejezni, azt mondgya: *Causam justam utendi his amphibolis esse quoties id necessarium aut utile est, ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas.*

Psalm. 15. ℣. 4.

Ibidem n. 19.

II. A' mikor azt tanittyák, hogy az Eretnekeknek egyszer adott Hitet nem kell meg-tartani. Tagadgya *Kalauz* hogy ez ugy vólna, *Lib. 15. Cap. 2.* de hallyuk ellenben az Tanúkat. *Jacobus Simancha Episcopus Pacensis*, csak kerekdéden ki-mondgya ezt, *Instit. Cath. Tit. 46. Artic. 52. Ad hæreticorum pœnam & odium pertinet, quod fides illis data servanda non sit (ut in Concilio Constantiensi factum) non obstante juramento.* Utánna-veti okát: *Si enim tyrannis, pyratis & cæteris prædonibus fides servanda non sit, qui corpus occidunt, longè minùs hæreticis pertinacibus, qui occidunt animas.* Ismét: *Cum hæreticis, nullum commertium, nulla pax Catholicis esse debet: quamobrem fides illis data, etiam juramento firmata, nullo modo servanda est.* Sőt hogy méllyebben ez hamis *principium*ot az Olvasóknak elméjekben bé-nyomhassa, ugyan meg-hármaztattya mondását: *Nullo nullo nullo modo fides hæreticis servanda est, etiam si juramento*

firmata

firmata sit, sæpè idmonitum: tamen necesse est incessabiliter iterare, & tàm diu non tacere, quàm diu pacis nomen obtenditur. Semmi semmi semmi módon nem kell az Eretnekeknek (ért minket *Protestans*okat) adott hitet meg tartani, ha szintén esküvéssel erősíttetett-is az, &c. *Hosius*-is az ő idejében nagy Gardinál, valóba vólt rajta, hogy ezt a' mindeneket vérrel fel-forgató és háza békeségét rontó tudományt az akkori Lengyel Királynak elméjébe csepegethesse, a' mikor

Epist. 197. 202. 210.

igy ir hozzája: *Quod licet obligatus sit Poloniæ Ordinibus æquè se defensurum Catholicos & Hæreticos; nullâ tamen ratione tenetur ad præstandum quod promiserat.* Hallod! hogy nyilván mondgya; Nem tartozik fogadot hitit meg-tartani. Ebből a' zavaros és mindeneket meg-zavaró büdös kút-főből folynak immár az Jesuita Doctoroknak im ez minden lelki s-testi békeséget tántorgató *effatum*i. 1. Hogy ha valamelly Ur vagy Fejedelem Eretnekké lészen, az az, a' Romai Valláſt el-hagyván más Vallásra áll, nem tartoznak annak az Jobbágyok engedelmeséggel. *Azorius Jesuita Instit. Moral. part. 1. Lib. 8. Cap. 13. Eos omnes qui erant hæretico aliquâ ratione obstricti, jurisjurandi seu fidelitatis, seu alterius pactionis, & promissionis, liberari. Absolutos se noverint à debito fidelitatis Domini, & totius obsequii, quicunque lapsis manifestè in hæresin, aliquo pacto, quácunque firmitate tenebantur astricti.* 2. Hogy a' Pápa az Eretnek vagy Eretnekségben esett Fejedelmeket, minden ő világi Uraságoktul meg foszthattya; az alattok valókat az engedelmeségnek kötele alól fel szabadithattya. Ugyan Hitnek ágazattyának mondgya ezt

gya ezt lenni *Svarez Jesuita: Propositio hæc, Papa potestatem habet, ad deponendos Reges hæreticos & pertinaces, suóve regno in rebus ad salutem pertinentibus pernicioses, inter dogmata fidei tenenda & credenda est.* Ugyan-ezent *dict*állya *Nicolaus Sanderus Jesuita de Monarch. visibili Lib. 2. Cap. 4, Rex qui Pontificis arthoritati se subjicere recusabit, nullo modo tollerandus est; sed omnem operam subditi dare debent, ut alius in locum ejus quàm primùm surrogetur.* Item: *Regem hæreticum à regno quod inter Christianos obtinet, removere oportet, Episcoposq; omni ratione providere, ut alius in ejus locum quàm primùm surrogetur.* Ezent vitattya *Gregorius de Valentia Tom. 3. Disp. q. 12. Punct. 2.*

Defens. fidei Cath. Libr. 6. Cap. 5.

III. A' mikor némelly vélekedéseknek óltalmazására és az emberekkel való el-hitetésére, sok hazug dolgokat, csudákat, kőltenek és tettetnek: mint hogy a' faragot képek vérrel veréteztek, firtak, nevettek, egy helyből más helyben mentenek, szoltanak, és meg forgattak magokat, tiszteségnek vagy szánakozásnak okáért. A' mint errül bőségessen olvashatni abban a' könyvben, mellynek tituluſſa ez: *Kines-tartóczka a' világos Cseszteköi Egy-házának.* Ezt a' könyvet Lengyenből Magyarra forditotta *Frater Lajos* Első Remete Pál szerzetin lévő Barát. Nyomtattatot-ki Magyarúl 1627-ben. Ajánlotta az Tekéntetes és Nagyságos Groff Erdődi Pálffi Kata Aszszonynak. *Approbál*tatott a' Craccai Püspöktül. Summa-szerént magában foglallya a' Bóldog Aszony képének Historiáját miképpen kőlt Lengyel Országba, és e' mai napig miképpen maradott ott meg. El-be-

szélli a' csudákat, mellyek a' kép mellet történtenek. Mivel az könyv ritka, s-nem mindennek kezénél forog, nem sajnállom valamit belőle ki-jegyzeni. Csuda mit beszéll *Lajos Frater* arrúl a' képrűl. *Part. 1. Cap. 3.* azt irja rúla: *Az a' kép*, egyem, *olly dicsőséges ábrázatú, ugy tetczik, mint ha valami istenség néznének belőle; nem mindenkor egy állapotban tetczik, magam vigyázván szorgalmatossan reá, néha fejér hóhoz hasonló, néha fényes, ugy annyira, hogy a' szemeit alig láthatni, néha piros. Egyszer imádkoztunk más Frateremmel, egy más mellett térden állottunk, egyszer-s-mind néztünk, ő feketeszínűpirosnak látta, én láttam fejér hóhoz hasonlónak. Ibidem in Appendice Cap. 3.* azt beszélli: *De az is csuda, hogy mikor edgyik helyrűl a' másikra vitték, néha olly nehéz volt, hogy alig birta két erős Pater: néha penig olly könnyű, hogy egy is el-vihette volna.* Azt mondgya még-is felőle *Part. 1. Cap. 6.* Hogy mikor egykor a' képet, László Herczeg Lengyel Országnak Gubernatora, és Lengyel Kazmér Király után Orosz Országnak gondviselője, Oroszországbúl Sleziába Opolia Városban akarná vinni: a' kép mikor el-akarták vinni, és a' szekérre tenni, nem engedte magát helyébűl meg-mozditani. Melly csudát látván a' Herczeg, meg-ijjedc, imádságnak esék ugyan ott a' kép előtt, Istent ő Szent Felségét kérvén, és Bóldog Szűz Máriát, hogy jelencsemeg, mit kellessék cselekedni a' Szent képpel. Ugyan azon imádságán el-aluvék az László Herczeg, mélly álmában meg-jelenti néki Isten akarattyát, és Bóldog Szűz Mária tetczését, hogy az ő képét Cseztahova felett való hegyen Slesia felől le-tenné, melly

világos

világos hegy Olstini Várhoz két mély földön vagyon, azon éppittessen Claſtromot. Fel-serkenvén a' Herczeg, mindent meg-igére hogy meg-cselekeszik, csak még-is házához közelebb viheſſe. Az után a' képet minden akadály-nélkűl fel-tehették a' szekérre, és arra a' helyre el-hozta, mellyet mutatott vala néki Bóldog Szűz Mária Szent Berthalan nap után való Szeredán, Urunk szűletése után 1182-ben. Hiszed-é ezeket Kegyes Olvasó? Hidgyed, ha lelkednek nincs hová lenni. A' Pápisták sokan mint a' Szent iráſt ugy tartyák, és az egyűgyű kősséget véle áméttyák.

IV. A' mikor a' meg-hólt Szentek tiszteletinek fel-állatására, némelly hazug hirekkel és költött Historiákkal kelletik Valláſokat, az egyűgyű kősség előtt. Teli affélékkel az a' könyv, mellyet *Legenda* (inkább *Lugenda*) *Sanctorum*nak neveznek: mellyben némelly Szenteknek életek és cselekedetek felől olly képtelen dolgok beszéltetnek, hogy csak az hiheti, a' kinek a' Világnak Istene elméjét meg-vakétotta. 2. Cor. 4. 4.

Kihez képeſt *Ludovicus Vives* az ő idejében fő tudós Pápista ember, minémű itéletben lőtt légyen arrúl a' könyvrűl, mellyet ma becsűlletnek-okáért a' Barátok *Aurea Legenda*nak hijnak, értsük: *Quam indigna est divis & hominibus Christianis illa Sanctorum historia, quæ Legenda Aurea nominatur? Quam nescio cur Auream appellant, cùm scripta sit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid fœdius dici potest illo libro? O quàm pudendum est nobis Christianis, non esse præstantissimos Divorum nostrorum actus, verius & accuratius memoria mandatos.* Apud Gerardum Tom. 5. Loc. Com. fol. 1257.

Efféle *Legendás* példák közzűl való az, mellyet Bonfinius

bé-hoz, *de S. Germano Decad. 1. Lib. 5. fol. 72.* Mikor, egyem, Szent Germanus Britanniában bujdosnék, és ott prædikállana, igen nagy téli csikorgó hideg idő lévén, tanitványival edgyütt méne az Király Udvarában szállást kérni, de nem adaték néki. Történék azért mikor szállást nem találván, künn az hidegen kelletnék hálni, szem-közbe jő véle a' Király disznó-pásztora; ez látván Szent Germanust a' véle való Sz. sereggel edgyütt, meg-esék szive rajta, és bé-hivá kunyócskájába a' szent embert. Azonban egy bornyucskája lévén a' disznó-pásztornak, meg-hadgya a' feleségének hogy azt is messe meg, és készitsenek vendégséget a' szent embernek. Mellyet midőn végh-hez vittenek vólna, hogy ebbéli emberségét a' disznó-pásztornak meg-hálállya szent Germanus, mond az Aszszony embernek, hogy a' bornyúnak minden csontyait szedgye-őszve, és bé-takarván tegye a' jászolban az ökrök eleiben. Meg-cselekszi az Aszszony: mi lőtt benne? ki-mennek reggel, hát a' meg-süttetett és meg-ett bornyú éppen mint az előtt, meg-vagyon, és az annyával edgyütt eszi a' szénát. Hasonló ehez, a' mit azon szent Germanus felől bé-hoz ugyan Bonfinius, *fol. ibid. 73.* Egykor szent Germanus Olasz Országban járván, mégyen *Ravennas* nevű városban; vendégségbe hijja őtet egy *Placidia* nevű Ur-Aszszony. Immár a' koroság miatt nem igen járhatván szent Germanus, fel-ül a' szamárra, mellyen szokott vólt járni, el-mégyen a' fő Aszony udvarába. Azonban a' vendégség közbe, meg-súgják szent Germanusnak, hogy hirtelen meg-hólt a'

szamár.

szamár. Ezt meg-értvén a' fő Aszony, egy szép és csendes lovat hozat, s-kinállya véle szent Germanust hogy arra üllyön és azon járjon. Nem kell szent Germanusnak, hanem parancsollya, hogy vigyék eleibe a' meg-hólt szamárt. Meg-cselekszik a' szolgák. Nézdegelvén azért reá, egykor meg-szólittya mondván: Kelly-fel *Muscio* (a' vólt a' szamárnak neve) mennyünk a' szálláshra. E' szóra mint egy álombúl fel-serkenvén fel-kele a' szamár; és szent Germanus fel-ülvén reá, szállására méne. Sokat találsz efféléket a' *Legendába*; hidgye a' kinek lelkének nincs hová lenni.

V. A' mikor némelly Vallás-béli dolognak megtudására az Hazugságnak Attyához folyamodnak, atrúl tudakoznak. Nincs titokba amaz hires neves *Cottonus Jesuita Pater* dolga Galliába: ki mikor egykor az ördöggel szó-beszédben akadott vólna, több kérdezkedési között arrúl tudakozik a' fekete Angyaltúl; mellyik vólna a' Szent Irásban leges-leg-erősebb bizonyság a' Purgatoriumnak állatására az Eretnekek ellen. *Videatur Turretinus contra Genevam plagiariam Cottoni in Præfat. & ejusdem Præfat. defensione. Thuanus in historiæ suæ continuatione, ubi prolixè factum hoc narrat.* Lib. 132. Nem halgatom-el itt, ugyan Galliában minémű Tragœdiát üztenek a' *Franciscanus* Barátok 1534-ben. *Aurelia* nevű Városban meg-hal a' *Prætor* felesége, és a' *Franciscanus*ok Templomában temettetik. De midőn sok halotti pénzt várnának, hat aranynál többet nem ád nékik a' *Prætor*. Igen nehezteltik ezt a' Barátok. Másszor ismét erdőt vá-

gat a' *Prætor*, pénzen adattya-el a' fát; hozzá mennek azon Barátok, fát supplicálnak tőle, de semmit nem nyernek. Annál inkább boszszonkodnak; mesterkednek rajta, miképpen tréfálhassák-meg a' Birót, és ki-tőlthessék boszszújokat rajta. Azt kőltik azért, hogy el-kárhozott á' *Prætor* feleségének a' lelke. Mellyet hogy el-hitessenek az emberekkel, illyen tsalárdságot gondolnak-ki. Egy *Novitius Fratert* a' Templom padlására helyheztetnek illyen *instructió*val, hogy mikor éjjel bé-mennek a' Templomban kőnyörögni, zörögjön a' padlás felett. Amaz-is mint néki parancsolták véghez-viszi. Azonban el-hirdetik a' Városban, hogy lélek jelent-meg a' Templomban. Oda gyűl a' sokaság éczakának idején, ismét zörög, csaté-patét indit a' lélek hogy már. Kénszeriti az *Exorcista*, hogy szollyon, s mondgya-meg ha jó lélek-é vagy kárhozott lélek? Ha nem azoknak az Halottaknak lelke közzül való-é, a' kik abban a' Templomban el-temettettek. Végre addig addig fűstőlik, kénszeritik; el-kárhozott léleknek jelenti magát lenni. Tovább kérdezkednek tőle, ki lelke vólna? A' *Prætor* felesége lelke, azt mondgya. Tudakozzák mi okon kárhozott vólna el? Azért, azt mondgya, mert a' Lutherana Eretnekségbe kapott vólt; kiért kivánnya, hogy testét-is ki-ásák, és a' Sz. helyről ki-vigyék. Búsúl a' *Prætor* kedves feleségének illyen állapottyán, nem tudgya medgyen. Azt találly-fel, mennyenek a' Templom padlására igaz szava hihető emberek, lássák mint vagyon a' dolog, ha mit kaphatnak, vagy láthatnak. Ellenkeznek benne a'

ne a' Barátok; nem kell, egyem, a' Lelket meg-háboritani. Végre a' Királyra kőlt a' dolog; meg-fogattatnak a' Barátok, és mikor *examináltatnának*, az egész Játéknak *pcoceſſusát* pontrúl pontra ki-vallya a' *Novitius*. Magok-is a' fő Barátok, kik szerzői valának e' hitetésre szerzett mesterségnek, sokkáig *Aureliá*ban tőmlőczbe tartatván, végre a' közönséges büntető helyen vallák-meg ebbéli gonoszságokát, s-ugy bocsáttatának-el. Láss bőven ezt a' *Tragœdiát Slejdanusnál de ſtatu religionis. Llb. 9. pag. 239. & ſeqq.*

VI. A' mikor a' régi igazán meg-lőtt dolgokat kétségben hozzák, ha Vallásoknak szeme fényét azok szurkállyák. Csak egy peldát emlitek erre. Vólt az ideje, a' mikor János Asszony Pápa, jércze létére kakas képébe a' Romai kakas-ülőre hága; ugyan ott meg-is tojék. Ezt a' mostani Jesuiták, kik a' Romai háznak régi meg-feketedett falát új festékkel mázollyák, csak szó-fia beszédnek mondgyak; noha mint a' fellyeg, annyi ellenek a' sok régi tanú, még penig a' magok felekezetin valók. *Vide apud Pleſſeum in Myſter. pag. 362. Forbeſium in Inſtruct. Hiſtorico-Theolog. Lib. 7. Cap. 12. §. 15.* De lássuk már micsoda jelenségekből akarja *Kalauz* doceálni, hogy hazugságokkal nevekedett a' Reformata Vallás.

K. Az Ujjitók sok kazugsággal terhelik az Romai Vallást: Azért hamisággal gyarapettyák a' magok Vallását. §. 3.
Hogy penig ezt ellenünk *doceálhassa*, hármat cselekeszik *Kalauz*.

I. Mutat az *Augustai, Helvetiai Confeſſió*kra, és a' *Liber Concordiæ*ra: arra kőti magát, hogy ezeknek a'

könyv-

könyveknek sok czimeres és czégéres hazugságit máſutt elő ſzámláliya.

Infra Cap. 42. F. Mi-is ott a' holott helye léſzen a' *Helvetica Confeſſió*nak pártyát fel-veſzſzük; és a' reá költött hazugságok alól fel-mentyük.

II. Némelly Pápiſta *Author*okat hoz-bé: kik, egyem, az *Evangelicuſ*ok könyveibül ſok hazugságokat ſzedtenek öſzve és jegyzettenek-fel. Mindenek előtt emliti magát, hogy *Gyarmati Miklóſ*nak a' Szentek ſegitségérül irott könyvébül csak ugyan temérdek hazugságokat, ſzám-ſzerént ſzázat jegyzet fel az ő feleletiben. Azután *Cochlauſt*, *Piſtoriuſt*, *Juſtus Baroniuſt*, *Bellarminuſt* citállya; kik-is ki több ki kevesebb hazugságokat jegyzett, egyem, ki az Ujjitók iráſiból.

F. 1. Sokat nyilván-való hamiſságnak mondanak a' Romai Doctorok az *Evangelicuſ*ok iráſiban, mellyet annak lenni ſoha meg nem próbálhatnak. Ugyan-is vadnak ollyan emberek, a' kik az igazságot hamiſságnak, a' világoſságot ſetétségnek ſzokták Eſa. 5. 20. Joh. 8. 13. módani. Sokan módgyák vala Chriſtus Urunk felöll, hogy nem igaz az ő tanú-bizonysága; de ugyan igaz vólt affelöl. 2. Azoknak a' Pápiſta Doctoroknak, ha nem mindeniknek (ki győzné minden fecsegő *Sophiſtá*knak ſzájokat bé-dugni) meg feleltenek a mi Doctorink; és a' hazugságnak rájok költött gallérát nyakokbúl ki-hánták. *Piſtoriuſ*nak meg-felelt *Mencerus*. *Bellarminuſ*nak, ki a' többeknek elő-járó hadnagyok vólt, eléggé ſzájába adták a' ſipot *Lambertus Danaus*, *Franciſcus Junius*, *Wittakerus*, *Sutlivus*, *Sibrandus Lubbertus*, *Chamierus*, *Ameſius*, &c. *Gyarmati Miklóſ*sal mi dolga lött légyen *Kalauz*nak, azt nem tudom; abbéli irását edgyiknek ſem láttam.

III. Hogy más emberek után ne láttatnék a' talyigát tolni, maga-is *Kalauz* Doctorinknak iráſokbúl egynehány hazugságokat (hogy már) *excerpál*; lálſuk ha azok-é?

Lib. 3. C. 20. n. 21. In Matth. 29. ℣. 29. *I. Calvinus azt irja hogy mi a' Martyrokat Iſteni tiſztelettel illettyük, és minden Litaniánkban, Proſánkban, Hymnuſinkban egyſzer ſincs emlekezet Chriſtuſrúl.*

F. Hát nem igazat mondott abban Calvinus? Hiſzem maga meg-vallya alább *Kalauz Lib. 13. Cap. 2. §. 4.* hogy ők a' Szentekre ſzoktak eskünni; az ő tetemekhez ſzarándokságban járni; dicsőitések napját idnepleni; érdemekért Iſtentül jót kérni. Azt-is hozzá adgya *Bellarminus*, hogy ők a' Szentek képeinek, s-azoknak ereklyéinek, a' Templomokban jó illatú füſtölgéſeket ſzoktanak tenni. Micsoda tiſztelet-nek nemei ezek? Bizony nagyobbak, hogy nem mint puſzta teremtett álliathoz férnének; azért ezt cselekedvén Iſteni tiſzteletet *honorem religioſum* ruháznak a' Szentekre. Ugyan-is az eskűvés az Iſten nevének kivált-képpen való ſegitségül való hivása; azért Eſaiáſnál Iſten önnön maga parancsollya, hogy a' ki áldgya magát ez földön, áldgya magát az igaz Iſtenben; és a' ki eskűſzik a' földön, eskűdgyék az igaz Iſtenre. Oſztán az áldozat olly tiſztelet, melly csak az egy élő Iſtent illeti. A' Templombéli jó illatú füſtölgéſeknek csinálása penig az Ov Teſtamentomban Aldozatnak neme vólt; mint meg-tetczik *Exod.* 30. ℣. 34.

De beatif. Sanct. Lib. 1. Cap. 13.

Eſa. 65. ℣. 16.

30. ℣. 34. & seqv. 1. Reg. 12. ℣. 33. 2. Chron. 26. 19. Maga-is meg-engedi azt *Bellarminus, Lib. 2. de Imaginibus, Cap. 17.* Azért a' Pápisták, a' Szenteknek, azoknak képeknek, és ereklyéjeknek a' Templomokban *incensum*okat, jó illatú füstölgéseket csinálván, azoknak áldozatot tésznek; és igy Isteni tiszteletet nyújtnak nékiek. De láss bőven alább a' Szenteknek tiszteletiről. *Lib. 3. Cap. 1. 2.* Mikor penig *Calvinus* azt mondgya, hogy a' Pápisták az ő Litaniájokban, &c. egyszer sem emlitik a' Christust, abban sincsen semmi tetemes hazugság. Tudgyuk ugyan, hogy *Litaniá*joknak az elein és utóllyán szokták emlegetni, *Christe eleison, Christe eleison*: de mikor osztán a' sok Szentekre jutnak, csak azoknak mondgyák a' sok *Orate pro nobis*t; csak egyszer sem emlitik a' közben-járó Christust, hogy ő esedezzék szent Attya előtt érettek. Ha nem hiszed, nézd-meg erre az Esztergomi Agendát, *in Processione Litaniarum majorum*, csak egyszer sem találod benne, *Christe intercede pro nobis*; hanem *Omnes Sancti & Sanctæ Dei, intercedite pro nobis.* Csak ez a' *Calvinus* értelme, mint maga magát azon helyen meg-magyarázza: *Ad conciliandam Dei benevolentiam eorum* (Sanctorum) *merita subinde obtruduntur: atque ut plurimum Christo præterito, per eorum nomina Deus obsecratur.*

Edit. à Paz. máno Anno 1625.

In Harmonia ut supra.

II. *Másutt azt irja Calvinus, hogy mi a' Christust ha most élne elevenen meg-sütnők.* Hazugság penig; mert mi Pápisták azt nem cselekednők.

F. Akkor válnék-meg. Ugyan-is mint *Calvinus* azon helyen mondgya, *sæviendo contra fideles, ostendunt qualis*

qualis futura sit sua pietas erga Apostolos, & Martyres, si hodie superstites idem quod olim munus obirent. A' bizony dolog, ha ma Christus Urunk Tanitványival edgyütt a' földön járna, és mint hajdan az Irás tudókat, Papokat, Phariseusokat; korpázná a' Pápista Papokat a' sok emberi találmányokért, Isteni tiszteletnek megveszteg etéséért, a' nagy világi Uraságért, alig ha ugy nem járna, mint régenten a' Sidók között járt volt; avagy tsak az meg-történhetnék, hogy a' *Gergesenus*ok módgyára a' határból ki-igazitanák. *Matth. 8. 34.* Ugyan-is mi az oka, hogy ma minket annyira gyülölnek, és a' hol módgyok vagyon benne, sokakat-is meg-sütnek? Azért hogy a' Christusnak szent Evangeliома mellett meg-szóllalván, azokat a' fogyatkozásokat nem szenvedhettyük; mint *Calvinus* ugyan ott *declarallya*: *Cur enim tantâ in nos rabie exardent, nisi quia eam doctrinam recipi ac vigere cupimus, quam suo sangvine obsignarunt Apostoli & Martyres.*

III. A' Pápárul igy ir Calvinus: *Papa Sacramenta pro libidine sua vel nova instituit, vel quæ à Christo instituta sunt, corrumpit, imò penitus abolet; ut in eorum vicem substituat, quæ finxit ipse sacrilegia, &c.* Calvin. in 2. Thes. 2. 4.

F. Hazugság-é ez? Korán sem; ha meg-gondollyuk, hogy Christus az Uj Testamentomban tsak két tulajdonképpen való Sacramentomokat szerzett; a' Pápa penig őttel szaporitotta-meg a' *Tridentomi Concilium*ban; még penig ki-átkozásnak fenyitéke alatt, mondván: *Si quis dixerit Sacramenta novæ legis, aut esse plura, vel pauciora quàm septem. & aliquod eorum non esse verè ac propriè Sacramentum, Anathema* Sess. 7. de Sacramen. in genere Can. 1.

sít. Azt-is tudgyuk, hogy Christus Urunk az Ur-Vacsoráját kenyérből és borból szerzé; a' régi keresztyének-is ugy éltenek ezer esztendőnél többig vélle:

Sess. 13. de a' Pápa a' Constántiai gyűlésben el-fogá a' kősségtűl a' pohárt az Ur-Vacsorájának másik nemes részit. Továbbá a' Christustúl szereztetett Vatsorában igaz-valóságos kenyér és bor volt; de a' Pápa vacsorájában se kenyér se bor nincsen, hanem a' kenyérnek csak ízi, szaga, bűzi, színe: azért nem Ur-Vacsorája. A' Misse penig, mellyet az Ur-Vacsorája helyett költöttenek, mivel szintén ugy ellenkezik a' Christustúl szereztetett Vacsorával, mint a' tűz a' vizzel; azért ezt tellyességgel el-törli. El-halgatom a' másik *Sacramentum*nak, a' keresztségnek sok meg-vesztegetésit.

Ut supra. IV. Azt-is irja Calvinus a' Pápárúl: *Totam religionem pro suo nutu mutare non dubitat.*

F. Alig ha abban-is igazat nem talált mondani *Calvinus*, ha igazak azok, a' mellyeket az ő mindenhatóságok és meg-csalhatatlanságok felől vagy magok *dictál*tanak, könyvekben fel-irattanak a' Pápák; vagy mások ő felőlök mondottanak. *Papa secundùm plenitudinem suæ potestatis de jure potest supra jus dispensare. Decretal. Greg. Lib. 3. Tit. 8. Cap. 4. Pontifex Romanus habet potestatem condendi novas leges. Caus. 25. q. 1. Can. 6. Coll. Can. 7. 8. 9. 10. Papa statuere potest contra Epistolas Pauli. Carolus Ruinus Consil. 109. n. 1. Volum. 5. Papa sicut potest novum symbolum condere, ita potest novos Articulos supra alios multiplicare. Augustinus Triumphus de Ancona, q. 59. Artic. 1. & 2. Papa potest inducere novum Articulum*

ticulum fidei. Abbas Panormitanus in Cap. Cùm Christus, de Hæret. n. 2. Papa potest facere novos Articulos fidei, id est, quod modò credi oporteat, cùm sic priùs non oporteret. Petrus de Anchorato in idem Cap.

V. *Azt-is teli torokkal kiáltya* Calvinus, *hogy a' Pápáknak régtúl-fogva e' mai napig, közönséges tudományok az, hogy Isten nincsen; és valamit Christusrúl olvasunk, azok mind hazugságok: a' Fel-támadás penig és az örök élet, csak agnő beszéd,* Lib. 4. C. 7. n. 27.

F. Alig ha igazat nem talált mondani *Calvinus*, ha igazak azok, a' mellyeket a' Roma Papi-Fejedelmi Udvarnak, erkölcsérűl, irásban hadtanak magok némelly tudós fő Pápista emberek. Vendég a' Historiákban, a' ki nem tudgya, *Platina* ki a' Romai Udvarnak csinnyát kűvűl belűl jól tudta, mit hagyott erről irásban: *Quanta est* (inquit) *avaritia Sacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur: quanta libido undiq; conquisita: quanta superbia & desidia: quanta ignorantia, tùm sui ipsius, tùm doctrinæ Christianæ: quàm parva religio,* NB. *& simulata potiùs quàm vera.* Hallyuk *Petrarchát*-is: *Novi expertus, ut nulla ibi pietas, nulla charitas, nulla fides,* NB. *nulla Dei reverentia,* NB. *nullus timor,* NB. Tovább: *Vidisti fictè & inaniter fieri omnia, non tantùm hominibus, sed Deo* NB. Micsoda az *Atheismus*, ha nem ez? Ezen sebet tapogattya *Franciscus Picus Comes Mirandulanus: Apud pierosque religionis nostræ primores, ad quorum exemplum componi, atque formari plebs ignara debuisset, aut nullus, aut certè exiguus Dei cultus.* NB. De kicsoda mentegetheti Huszon kettődik János Pápát az *Atheismus*túl? Ki nyilván meg-vallotta, In Vita Marcelli Papæ. Epist. 12. In Orat. ad Leonem X. & Concil. Lateran.

Teſte Eraſmo Præf. ad Libr. 5. Irænei. & Joh. Gerſone ſerm. de Paſchate.

hogy halandók a' lelkek, és hogy a teſtel edgyütt mind el-enyéſznek mind a' fel-támadáſig. Ennek az eſzelőſségnek penig, csak egy Cardinál ſem mondott ellene: hanem a' Pariſi Oskola inditotta a' Franczia Királyt, hogy a' Pápával azt a' tévelygéſt viſzſzámondatná, és annak meg-tagadására kénſzeritené. Ugy-is lőtt a' dolog. Mert a' Király minden alattavalóknak meg hatta, hogy a' Pápával ſemmi kőzők ne légyen, hogy ha ez tévelygésből mindgyárt ki nem térne. De hogy még tizedik *Leo* Pápa-is ugyan valóban hitte vólna a' Léleknek halhatatlanságát, nagy kétség hozzája, ha igaz a' mit felőle irnak. Egykor *Leo* két *Philoſophuſ*okat ültetvén aſztalához, a' Pápa a karattyából azok keményen vetélkednek: edgyik azt állattya, hogy a' lélek halhatatlan; a' máſik azt vitattya, hogy halandó; végtére mikor a' Pápa itéletire hadták vólna a' dolgot, hogy igazittsa-el köztők a' pert, meg-ſzóllitván azt, ki a' lélek halhatatlanságát állattya vala, azt mondgya néki *Leo* Pápa: *Tu vera quidem videris dicere, ſed adverſarii tui oratio facit bonum vultum*. Ugyan ezen *Leo* Pápa, mikor egykor Bembus Cardinállal beſzélgetne a' Keresztyén hitre tartozó dolgokrúl, több ſzó-beſzéd kőzőtt igy felel a' Cárdinálnak: *Quantum nobis & noſtro Cœtui profuerit fabula de Chriſto, ſatis eſt omnibus ſeculis notum.* Ha ezek igazak, tehát Calvinus-is nem hazudott.

Refert Lutherus cap. 19. Geneſ. fol. 150.

Index Hiſpanicus. fol. 139.

VI. Luther Márton *egy könyvben okát adván, miért égette-meg a'* Jus Canonicumot, *Pápák végezésének mondgya azt lenni; hogy ſem a' Pápa, ſem az ő alatta valók nem köteleſſek az Iſten parancsolattyára.* Cap. ſolitæ

Extra

Extra de Majoritate. *Azért-is dorgallya, és nagy méltatlan vádollya a' Pápákat, hogy magokat minden Törvénytúl fel-ſzabadittyák, mintha nékik hatalmok vólna minden törvényeken.* Lib. 1. de Conſtit. in 6. &c. *Ezekben olly nagyot hazudott Luther, hogy csudálom, mint fért-ki ſzáján. &c.*

F. Minden hazugság nélkül ki-fértenek ezek az Luther ſzáján, ha igazak azok, a' mellyeket ő rúla a' *Jus Canonicum* dictál: *Papa Romanus in Petro Cœli terræque retentat habenas.* A' Romai Pápa Szent Péterben az égnek és földnek gyeplőjét tartya. *Tantâ reverentiâ apicem ſedis Apoſtolicæ omnes ſuſcipiunt, ut antiquam Chriſtianæ religionis inſtitutionem, magis ab ore præceſſoris ejus, quàm à ſacris paginis, & paternis traditionibus expetant.* Az Apoſtoli ſzéknek méltóságát mindenek olly becsüllettel veſzik, hogy a' kereſztyén Vallásnak régi ſzerzetit inkább annak elő járójától kivánnyák, mint a' Sz. iráſtul, és az ősi *Traditió*ktul. Mitsoda ez? hanem a' Pápát a' Sz. irás felett, (melly minden törvényeknek törvénye) magaſztalni? *Neque Papam, neque ejus ſententiam quiſquam in terris judicare poteſt, ipſe verò Papa omnes homines judicat:* Sem a' Pápát, ſem az ő *ſententiá*ját ſenki e' földön meg nem itélheti, ő penig minden embereket meg-itél. *Romanus Pontifex omnia jura in ſcrinio pectoris ſui habere cenſetur.* Minden törvények a' Romai Pápa elméje ſzekrényében tartatnak el-rejtve: mellyről második Pál Pápa, hogy ugyan valóban magát Anti-Chriſtuſnak lenni megmutatná, *ſolennis* de igen kevély *proteſtatiót* téſzen: *Stat ſententia, loco cedant omnes, eant quò volunt, nihil*

Distin. 40. Cap. 6.

Ibid.

Cauſ. 9. q. 3. Canon. Cuncta.

Cap. 1. de Conſtit. in 6.

Apud Platinã in Vita Pauli. 2.

eos mo

eos moror, Pontifex sum, mihique licet aliorum acta & rea scindere & approbare: Omnia in scrinio pectoris nostri sunt collocata. Mit tészen ez egyebet, hanem hogy a' Pápának minden Törvényeken szabad uralkodása vagyon? De alig ha abban-is igazat nem mondott Luther, hogy a' Pápa mind magát, mind az alatta-valókat fel-szabaditotta az Isten parancsolattyának kötelessége alól. Ugyan-is Isten parancsolattya Sz. Pál által, hogy minden lélek alája vesse magát a' felső hatalmasságnak. Az alól penig mind magát, mind az ő utánna halgató Egyházi rendet régen ki-vötte a' Pápa; ha igaz a' mit magok dictálnak: *Papæ data est omnis potestas in Cælo & terra.* A' Pápának adatott minden hatalom mennyen és a' földön. *Papa utriusque potestatis apicem tenet.* A' Pápa mind a' két hatalomnak méltóságát tartya. *Pontifex tanquam summus in mundo, gemina potestate Rex imperat*: idem ibid. A' Pápa mint mindenek felett való Király kettős hatalommal a' világban regnál. *Ecclesia Romana, quæ in Romano Pontifice virtualiter inclusa est, temporalis & spiritualis potestatis summum apicem tenet.* ibid. A' Romai Ecclesia, melly a' Romai Pápában bé-foglaltatik mind a' lelki, mind az idő szerént való hatalomnak reteiben helyheztetett. Innet vagyon, hogy egykor Nyólczadik Bonifacius Pápa a' Galliai Királynak Philippus Pulchernek azt irnája: *Bonifacius Episcopus servus servorum Dei Philippo Francorum Regi; Deum time, & mandata ejus observa: Scire te volumus, quòd in spiritualibus & temporalibus nobis subes: beneficiorum & præbendarum collatio ad te nulla spectat, &c. Aliud credentes hæreticos reputamus.* De el

Rom. 13. 1.

Cæremonial. Rom. Lib. 1. §. 7. pag. 85. Sylvester Prieras ad propos. Lutheri.

Vide apud Plessæum in Mysterio iniquitatis pag. 947.

vötte a' feleletet a' nem lágyára esett Királytul: *Philippus Dei gratiâ Francorum Rex, Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam sive nullam: sciat maxima tua Fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse. &c. Secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* Hogy penig a' Pápa nem tsak magát hanem az ő utánna halgató Egy-házi rendet-is, minden külső hatalmasság alól ki-vötte légyen, ebben is magok legyenek a' tanúk. Hiszem Bellarminus szava: *Clericatus eximit à subjectione Civili, & transfert in subjectionem Ecclesiasticam, etiam non consentiente vel repugnante superiore civili.* Mások ugyan azon társaságból azon nyomon: *Rebellio Clerici adversùs Principem non est crimen læsæ Majestatis, quia Principi non est subditus. Clerici non possunt puniri à Magistratu seculari, etiamsi leges non observent. Regula generalis est, personas Ecclesiasticas gaudere immunitate seu privilegio fori in Causis criminalibus; non solùm in criminalibus ecclesiasticis, sed etiam Civilibus, ut verbis utar Justiniani ita distinguentis.* Ha ki efféle mondásokat a' Romai Doctoroknak, Pápájokrúl és magokrúl jól meg-fontollya, alig ha a' Luther mondását igaznak lenni meg nem tapasztallya.

Lib. 1. de Clericis. Cap. 30.

Emanuel S A. in Aphorism. Tit. Clericus. Becan. Theolog. Schol. de legibus. p. 336. Svarez Defens. fidei. Lib. 4 Cap. 15. sect 1.

Csak szin azért és tettetes fogás a' mellyel *Kalauz* efféle mondásokat bé-akar berenálni. 1. *Sőt*, egyem *Irásokban mindenütt azt hirdetik a' Pápák, hogy ők az Apostolok és Próféták irása ellen, az Isten parancsolatya ellen, a' Sz. Atyák végezése ellen nem cselekedhetnek, mint Urbanus, Sozimus, és Leo Pápák errúl tudományt tésznek.*

F. Bezzeg *de jure* nem cselekedhetnének, de *de facto* külömben vagyon a' dolog; azért a' *protestatio*-is

helytelen és semmire kellő. Nem csak a' Próféták, Apostolók iráſok ellen, hanem még a' Szent Atyák végezése ellen-is vagyon, hogy ſenki az ő teſt-vére ſzerént való Atyánkfiának feleségét el negye. *Non licet ut relictam Fratris ſui quis in Matrimonio ducat. Si quis fratris uxorem duxerit, in conjugium, anathema ſit.* Tudgyuk penig hogy ebbéli határokat a' Regieknek a' Pápák egy-néhányſzor által-hágták, a' mikor az Isten törvényéből való ſáfárkodáſra magoknak hatalmat tulajdonitván, efféle házaſságot meg-engedtenek, és fel-ſzabaditottanak.

Canon. 29. Conc. Antiſiodorenſis. Synod. Romã a ſub Gregor. 2. Can. 5.

2. Fogás: *Mert* in Cap. Solitæ. *a' Kilenczedik Gerzgely Pápa, csak azt mondgya, hogy midőn Szent Péter parancsollya, hogy engedelmeſek legyenek a' Királyoknak, azoknak parancsollya, kik a' Király birtoka alatt vadnak. Azért nem következik ebből, hogy a' Pápa kiválképpen a' lelki dolgokban, és az egy-házi igazgatátban engedgyen a' Királynak, mellynek birtoka alatt nincsen?*

De Majoritate & obedientia.

F. Ugy de Szent Pál Apoſtol, igen közönségeſſen és minden *exceptio*-nélkül mondgya, hogy minden lélek a' felső hatalmaſság alá vettetett légyen. Továbbá mint fellyeb meg-értettük, mind a' *Canoniſták* mondáſiból, mind nyólczadik *Bonifacius*nak példájából; a' Pápák nem csak a' lelki dolgokban, hanem a' világiakban-is fellyebb valóknak akarják magokat iſmérni a' Királyoknál és Fejedelmeknél.

Rom. 13. 1.

3. Fogás: Bonifacius Octavus Cap. 1. de Conſtit. *Nem szóll közönségeſen minden törvényekről, hanem csak a' Conſtitutiókról, az Anyaſzentegyháznak jó rend tartására nézö parancsolatiról: ezekről mondgya, hogy a' Pápa ezeket*

F. 1. Láttatik ez a' fogás ellenkezni az elsővel, a' holott azt mondgya *Kalauz*, hogy a' Pápák a' Szent Atyák végezése ellen nem cselekedhetnek: itt penig azt mondgya, hogy a' Pápa az Egy-házi parantsolatokat (illyenek penig többire a' Szent Atyák végezéſi) meg-ujjithattya. 2. Közönségeſen és minden *exceptio* vagy *limitatio* nélkül ſzóll a' *Conſtitutio: Omnia jura in ſcrinio pectoris habere cenſetur.*

VIII. Beza azt irja, *hogy a' Pápiſták a' fajtalanságot bűnnek ſem tartyák.* In Confeſ. Cap 7. de Matrimon.

F. Alig ha igazat nem talált mondani Béza, ha kiím ez dolgokat meg-fontollya. 1. Hogy a' Papiſtak a' rendeletlen kivánságot az ujjá-ſzületett emberekben, tulajdon-képpen való bűnnek lenni nem tartyák. 2. Hogy a' Pápiſta *Decretum* a' paráznaságot az aprólék vétkek közzé ſzámlállya, melyből a' Püſpök *diſpenſá*hat a' Pappal, Extra de Judiciis. *Cap. 4. De adulteriis verò & aliis criminalibus quæ ſunt minora, poteſt Epiſcopus cum Clericis poſt peractam pœnitentiam diſpenſare.* 3. Hogy a' fajtalanságnak műhelyit, tudniillik a' Bordély-házakat lenni meg-engedik. Avagy csak Romában, melly Városnak, mind külső, mind belső *Magiſtratuſa* a' Pápa, könyű volna azt a' Pápának meg-tiltani egy hunyorittáſſal; de nem cselekſzi: mert mint hajdan Veſpáſiánus Császár mondta volt: *Turpis lucri bonus odor.* Pál Pápától a' *Reformatio*ra válaſztatott Cardinálok-is *notá*ba vötték volt ezt, a' mikor a' Pápának ezt irják: *In hac enim Urbe* (Romæ) *meretri-*

Svetonius in illius vita.

Tomo 3. Conc. pag. 823.

meretrices, ut matronæ incedunt per Urbem, seu mulâ vehuntur, quas assectantur de media die Nobiles, familiares Cardinalium, Clericique. Nulla in Urbe vidimus hanc corruptionem præterquam in hac, omnium exemplari. Habitant etiam insignes ædes. Fol. 313. Csudálom hogy csak pennáját-is meg-mozditotta *Kalauz* annak a' *Venus* fertelmes hajlékának mentegetésére. *Hogy* (egyem) *a' meleg természetû nemzetségek között a' házaság-törést és gyilkosságot el-távoztassák, a' mennyire lehet, a' keresztyén Fejedelmek el-tûrik, hogy legyenek gyalázatos személyek, hogy ne rûhessíttsék az egéséseges tagokat.* Ha szintén a' Fejedelmek el-szenyvedik-is, de a' keresztyén Fejedelmeknek Papi-Fejedelmének semmiképpen nem kellene el-szenyvedni, kiválképpen Romában, mely Várost a' keresztyénségnek fő-Várának tartanak. Ha penig azért kell gyalázatos személyeknek lenni, és őket a' polgári-társaságban el-szenyvedni, hogy a' tiszteſségbéli személyek meg ne rutittassanak, tehát igy Magyar-Országban (elég meleg ország ez-is) igen kevés jámbor és tiszteſségbéli Leánzók és Aszszonyemberek vólnának; mivel hogy a' mi tiszta Nemzetünk nem-is vőtte bé afféle gyalázatos személyeknek szabados kurválkodását.

Aug. Tom. 1. Lib. 2. de Ordin. c. 4.

Tudom Szent Agostonra igazitanak e' mentségben, ki igy szóll edgyütt: *Auferantur meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus. &c.* De kész erre a' felelet: 1 Mert mikor ezeket irta vala Agoston Doctor, még igen Ifiju vala a' Keresztyén vallásban; sőt maga-is az előtt Agyast szokott vólt tartani, mint rúla *Erasmus* irja: *Adolescens habuit Concubinam, quod humana*

In Epist. ad Archiepisc

mana permittunt leges: & hâc non repudiatâ, sed ereptâ, ascivit alteram. Maga-is emlekezik erről Szent Agoston *Lib. 6. Confess. Cap. 15. Illa* (Concubina) *in Africam redierat: at ego non amator conjugii, sed libidinis servus eram, procuravi aliam non utique Conjugem,* &c. Annak-okáért bár szintén a' Bordély mellett szóllott vólna-is Agoston Doctor, az Isten parancsolattya mint hogy a' tisztátalanságot tiltya, inkább kell Istennek engednünk, hogy sem az emberek tetezésének. 2. Az után meg-vallya Szent Agoston, hogy ő a' Bordélyt utállya, holott ez rusnyaságot nem az Isten, sem az ő hivei, hanem e' világnak testi gyönyörűség szeretői fiai engedik-meg. *Lupanarium terrena Civitas licitam turpitudinem fecit & sunt latibula fœditatis.*

Toletanũ præfixa Tõ. 1. Operum Augustini.

De Civita. Dei. Lib. 14 Cap. 18.

VIII. A' *Fel-földi* Prædikátorok *nyomtatott könyvekben, azt hirdetik, hogy a' Papák engedelmébûl, szabad a' Papoknak fajtalankodni: noha ez olly igaz, mellyigaz, hogy a' hó nem fejér, a' tûz nem meleg,* &c.

F. Bizony elég engedelem és zabola lágyitás a' fajtalanságra, mikor szabadságot ád reá a' Pápák Decretoma, hogy a' kinek felesége nincsen, Agyast tartson magának. A' Papot sem tiltya-el az Ur-Vacsorájától, azért ha felesége nem lévén, Agyast tart magának. Melly *Canonok*ra illyen magyarázatot ád amaz *Panormitanus* nagy *Canonista* Doctor: *Ad varietatem temporum debent mutari statuta humana: ideò hodie ex simplici fornicatione Clericus non deponitur.* Ebből a' bűdős és zavaros kut-főből, folynak immár némelly Papista Dóctoroknak ím ez Bordély mesterekhez illendő kellemés oktatások: *Kissebb ha a' Pap paráznál-*

Distin. 34. Can. 5. Ib. Can. 4.

Costerus in Enchirid.

Cap. 17. Propoſ. 9. Lib. 5. Inſtruct. Sacerdotalis. Cap. 1.

kodik, avagy házánál ágyaſt tart, hogy nem mint ha megházaſodik. Ugyan ſzégyenlem azt magyarúl ki-mondani, a' mit Toletus Jeſuita edgyűtt ir: *Si quis deſideret habere pollutionem ob bonum finem, ut ob ſanitatem, aut ad levandas tentationes carnis, quibus interdùm affligitur, non eſt peccatum.*

Quæſt. 5. de Eccl. C. 8.

IX. Wittakerus azt irja, *hogy a' Pápiſták Iſten gyanánt tiſztelik a' Pápát. Ebbenpenig ſzem-latomáſt hazud, &c.* F. Nem hazud ebben *Withakerus*, hanem ha a' Pápiſta Doctorok hazudnak, a' kik Pápájoknak minden emberi állapot és ſors felett való méltóságot tulajdonitanak, a' mikor effféléket irnak:

Sic habet Inſcriptio Arcûs Triumphalis Sixti IV. Alcaſar in Apocalyp. de Paulo V. in Carmine ad Johann. Apoſtolû.

Orâclo vocis mundi moderaris habenas,
Et meritò in terris crederis eſſe Deus,
——— Quem Numinis inſtar
Vera colit pietas. &c.

Ismét: *Vice-Deo, Chriſtianæ Reipublicæ Monarchæ invictiſſimo, & Pontificiæ omnipotentiæ conſervatori acerrimo.* Hallod! Nem Iſten-é az a' ki mindenható? Tovább: *Divinæ Majeſtatis tuæ conſpectus, rutilante cujus fulgore, imbecillès mei oculi caligant*; így üdvezlik Tizedik *Leo* Pápát az utólsó Lateranomi gyűléſben. Ugyan ott Simon Begnius Modruſomi Püſpök, azon *Leo* Pápát egy *Oratio*jában Judából támadott Oroſzlánnak, Jeſſe törsökének és idvezitőnek, kit vártanak, mondgya lenni, A' Patratzai Iſtván Erſek, ugyan ott mennyen és földön hatalmat tulajdonit néki: *Reges in compedibus magni Regis liga, & Nobiles in manicis ferreis cenſurarum conſtringe*: *quoniam tibi data eſt poteſtas in Cœlo & Terra.* Cornelius Muſſus Bipontinomi Püſpök ismét azt irja,

Sic habet Inſcriptio Arcûs Triumphalis Sixti IV. Alcaſar in Apocalyp. de Paulo V. in Carmine ad Johann. Apoſtolû. Benedictus de Benedictis libro Bononiæ excuſo Anno 1608. Seſſione 9. Seſſione 6. Seſſ. 10.

azt irja, hogy ſenki nincsen a' ki a' Pápa akarattyának ellene álhaſſon: *Ipſe eſt in cujus Dominio cuncta ſunt poſita, & non eſt qui ſuæ poſſit reſiſtere voluntati.* Más ismét azt bőſögi, hogy a' melly tiſzteletet Sz. Péter Corneliuſtúl, az Angyal Szent Jánoſtúl fel nem vőtt, a' Pápa fel-véſzi a' Hivektűl: *Recipit enim Papa à fidelibus adorationes, proſtrationes, quod non permiſit Petrus à Cornelio, nec Angelus à Johanne Evangeliſta ſibi fieri.* Innet vagyon imár, hogy a' Pápa még a' hatalmas Királyokkal és Csáſzárokkal-is lábait csókoltattya. Példa erre Harmadik Sándor Pápa, ki első Friderik Csáſzárral azt cselekedtette; mint Bonfinius fel-jegyzette: *Ubi Imperator accitus Divi Marci veſtibulum attigiſſet, demiſsâ humeris trabeâ ſuplex ae humi proſtratus, pedes deoſculatus eſt Pontificis præſidentis, mox ejus dextrâ ſublevatus ad oris oſculum admiſſus.* Ne véld penig ezt a' ſzokáſt, és láb csókoláſt, csak kűlső s-világi tiſzteſség-tételnek módgyának lenni; ſokkal-is fellyebb való: mint *Chriſtophorus à Capite fontium* a' *Franciſcanus* Barátok Generállya ki-fakaſztya: *Oſcula iſta ſummi Pontificis pedibus* NB. *religiosè figuntur.*

In Cap. 13 Epiſtol. ad Romanos. pag. 571. Act. 10 26. Apoc. 22. 9 Antoninus Part. 3. Tit. 22. Cap. 5. §. 4.

Decad. 2. Lib. 7. fol. 271.

Defens. fidei Majorum p. 252.

De talám csak az Hizelkedő Hűsők magaſztallyák ollyan nagyra a' Pápát, és csinállyák őtet Iſtenné? Nem csak. Hanem önnön magok ő magoktúl a' Decretomban ezt mint egy parancsolatban hadták: *Satis evidenter oſtenditur, à ſeculari poteſtate nec ligari prorsùs, nec ſolvi poſſe Pontificem, quem conſtat à Pio Principe Conſtantino Deum appellatum: nec poſſe Deum ab hominibus judicari manifeſtum eſt.* Ezek igy lévén, itéld-meg Kegyes Olvasó ha hazudott-é *Withaker.*

Diſtin. 96. Cap. 7.

K. Szent

§. 4. *K. Szent Péternek Rómában való nem létérül hímes hazugság: mert noha olly bizonyos, hogy Szent Péter Rómában szenvedett Martyromságot, melly bizonyos, hogy Julius Császár Rómában lakott és azon Városban ölettetmeg Brutustúl: mindazonáltal a' minapi emberek, csak nem Hit-ágazattá akarják tenni, a' Szent Iráſnak* (hogy már) *bizonyságiután, hogy Szent Péter nem vólt Rómában*, &c.

Vide Amesium in Bellar. Enerv. Tom. 1. lib 3. c. 3. n. 15.

F. Az én itéletem-szerént ez csak *Quaſtio problematica*, az az, ollyan kérdés, mellyet a' Hitnek minden sérelme-nélkül, mind két-felé hántorgathatni. Ugyan-is mit hoz, vagy nem hoz az idvességre, vólté vagy nem vólt Szent Péter Rómában? Ha azért némellyek Doctorink közzül, azt kétségben hozzákis, elég arra Szent Agostonnal mondani: *In quibuſdam rebus nihil intereſt, ad capeſſendum Dei regnum, utrum credant an non: vel utrum vera ſive ſint ſive putentur, an falſa: in his errare, id eſt, aliud pro alio putare, non arbitrandum eſt eſſe peccatum: aut ſi eſt, minimum eſſe, atque leviſſimum.* Mindazonáltal *Calvinus*sal szólván, nem ellenkezünk benne, hogy Szent Péter Rómában vólt vólna, és ott megöletett vólna. De hogy ott magának Püspöki széket emelt vólna; ott huszonöt esztendeig *regnál*t vólna; hogy a' Romai Eccleſiát és annak Püspökit következésképpen az egész közönséges Keresztyén Anyaszentegyháznak fejévé tötte vólna, ezek forognak derék kérdésben; kívánnyuk-is a' Pápistáktúl, hogy ezeket mutassák-meg a' Szent Irásból.

Lib. 4. Cap 6. n. 15.

§. 5. *K. A' Jesuitákra sok tökelletlenséget fognak az Uj Tanitók: Azért hazugsággal nevelik Vallásokat.* F. En,

F. En, a' kik azt cselekeszik, egy szálnéra sem mentegetem: mert a' mint hogy baráttya kedveért, ugy ellensége gyülöltetéséért sem szabad embernek hazudni. De csuda, hogy ezt feszegeti *Kalauz*, és ö utánna mások. Mások szemében hántorgattyák a' szálkát, a' magokéban nem láttyák a' nagy gerendát. Vaj ha itt a' magok kebelében nyulnának, bizony bél-pokloſſon vonnák-ki kezeket. Hát a' Pápista Doctorok, bóldog Isten! mit nem költöttenek eleitülfogva, ma-is költeni nem szünnek a' mi Keresztyén Doctorinkra, csak azért, hogy öket személyekben meg-gyülöltessék, és az embereket tüllök idegenittsék. Bár hadgyunk-el másokat, a' *Kalauz* kerte eleget termett efféle büdös virágokat. Lutherrül edgyütt azt irja, hogy születése és fel-nevelkedéseördögi társalkodással vólt, ugy hogy, nem mindenestül a' természet folyása szerént születtetett, hanem ördög bagzott *Lidérez* módgyára az Annyával. Halálárúl ismét azt mondgya, hogy Luthert az ördög fojtotta-meg: noha ugyan ott arczul csapja mondását, és más hazug után azt irja: *Lutherum ſibimet ipſi laqueo injecto, necem attuliſſe.* Hogy Luther ö maga fojtotta avagy akasztotta-fel magát. Noha Melancton és Slejdánus, többekkel edgyütt a' kik jelen vóltanak halálán, bezzeg azt irják, hogy Istennek ajánlván lelkét, szép csendes halállal mult-ki e' világból, mint ha csak elalutt vólna. De nem csuda, ha Luthernek halálárúl halála után illyet költöttenek, holott még élt Luther, a' mikor Olasz-Országban nyomtatást bocsátának-ki arrúl, melly hallatlan szörnyü halállal múlt

Exod. 4. 6.

Lib. 3. Cap 6. §. 3.

ibid. §. 8.

Philippus Melanct. in vita Lutheri.

Slejdanus Lib. 16. Hiſtoriarum.

vólna-ki e' világból; hogy tudni-illik, az ő koporsójánál sok zörgés csattogás hallatott, mikor penig meg-nézték vólna, tehát sem testét, sem csontyát nem találták a' koporsóban, &c. Melly irás, midőn kezében akadott-vólna, és meg-olvasta-vólna, maga kezével azt irja alája: *Fateor & testor, hac mea manu ego Martinus Lutherus, me 21. Martij figmentum hoc iracundiæ & furoris plenum de morte mea accepisse, lætâque mente & hilari vultu legisse, &c. & me non posse non gratulabundum ridere Sathanæ, ejusque squammorum, Papæ & complicum ejus odium, quô me insectantur. Convertat eos Deus à diabolica illa malitia. Sin autem decretum est, preces meas propeccato in mortem irritas esse, faxit Deus, ut mensuram peccatorum compleant, & libellis hujusmodi mendaciis scatentibus seipsos ad invicem ad satietatem usque oblectent.* Hasonlatosképpen 1556-ben Galliában a Noviodunumi (ez Város vólt hazája *Calvinus*nak) *Canon*ok, *solennis proceſſio*ban hálákat adtanak Istennek a' Calvinus haláláért; holot még akkor Calvinus élt; és jóval az után, ugy-mint 1564-ben mult-ki bóldogul e' világból. Bézára-is azt költék egykor, hogy halála-óráján hitit meg-változtatván a' Romai vallásra állott vólna. De az után jó időkig élvén Béza, maga pennájával azt a' hamis hírt meg-czáfolta.

Vide Theatrum Historicum Hondorfii in Exemplis 3. Præcepti. fol. 317.

Libri & Capit. ut supra §. 9.

Hát a' több Doctorokrúl minémű költött *Tragœdiák*at beszélnek? *Oecolampadius*t, azt mondgya *Kalauz*, hogy ördög fojtotta-ki e' világbol. *Carolostadius*rúl azt irja, hogy ördög tekerte-ki nyakát. *Bucerus*rúl, hogy halála-óráján egy szörnyű ördög ment eleiben; kitúl meg-ijjedvén a' környúl-állók, el-futának; ötet penig az

nig az ördög ágyából le-hurczolá, el-szaggatá bélit, a' házban el-hinté. *Calvinus*rúl, hogy négy esztendeig-való sok kínlódások után a' tetvek kezdének szemérmes teste-körúl ki-posogni, mellynek el-szenyvedhetetlen büdösége miatt, senki csak feléje sem mehetett, végre kinnyaiban kéttségben esvén, Istent megátkozván, az ördögöket segittségúl hiván, iszonyu káromkodásokkal mulék-ki e' világból. Másutt *Calvinus*rúl azt irja, hogy egy Pap fattya vólt vólna. Eletérúl ismét, *Jeronymus Bolsecus* után azt hamiskodgya, hogy Noviodunumban egy gyermekkel kapák, kiért halálra itélék: Sok kéréssel nyerék-meg életét; mindazáltal *adperpetuam rei memoriam*, tüzes vassal liliom bélyeget sütének hátára. Efféléket Kegyes Olvasó, mint meg-lött bizonyos dolgokat, Doctorinkrúl nem csak beszéllik a' Jesuiták, hanem nyomtatott könyvekben-is mindenfelé hintegetik, és ki-áraszttyák: noha nyilván való tökélletlen hazugságok. Mert ha Tanúra kél a' dolog, ki-szakadnak és csak egyik a' másikra igazit; tudni-illik, czigány czigánynyal bizonyit. Vallyon vádolóink, és meg-eskütt ellenségink lehetnek-é egyszer-s mind biráink és tanúink? Semmi Ország törvénye szerént nem.

Lib. 2. Cap. 13. §. 5.

Hát a' Prædikátorok mit költenek a' Jesuitákra? Hol mi *Pasquillus*okat emleget *Kalauz*, mellyeket emitt amott, mondgya, hogy irtanak, és el-hullattanak a' Jesuiták ellen. De mivel afféle *pasquillus*ok, mint egy hó-harmatok hamar el-enyésznek, nem-is mindenek kezében akadnak, itélletet könnyen rulok nem tehetni. Tudgyuk mindazonáltal abbéli ravasz-

ságokat a' Jesuitáknak, hogy magok a' Prædikátorok képében rettenetes dolgokat szoktanak gyakorta költeni, és emitt amott irásban hintegetni, csak ez végre, hogy a' Prædikátorokat másoknál gyülöltessék, és hazugságnak kovácsinak lenni el-hitessék. De afféle Jesuitákrúl irott dolgok igazak vóltak-é vagy hamissak, én nem hántorgatom. A' mint hogy azt sem, ha vólt-é valami részek vagy nem, a' Negyedic Henricus Galliai Király halálában: elég erre a' méltóságos Párisi Tanácsnak, és Parlamentomnak világ eleiben terjesztett *Relatoriája*, mellyben pontrúl pontra az egész *processus* meg-vagyon irva, miképpen *per viam juris*, igaz törvényes úton a' Jesuiták *convincal*tattanak, és a' Király halálában részeseknek lenni találtattanak. Elég tovább erre, amaz fel emelt *Pyramis*, avagy kő-szál, mellyre *ad perpetuam rei memoriam*, a' Jesuiták ellen való ki-mondott törvényes *sententia* illyen igékkel vala fel-irva: *Societas pernicioſiſſimæ factionis, hæreſis peſtifera, & genus hominum nova ac maleficæ ſuperſtitionis, qui rempublicam turbant, quorum* NB. *Inſtincta piacularis adoleſcens* (Joh. Caſtellus) *facinus inſtituerat*. Elég végre erre, hogy ez okon a' Jesuiták egész Galliából ki-üzettenek vólt. Ennek a' gyanúnak penig, vagy inkább *notorium facinus*nak el-mosására, nem hogy a' *Gretserus Jesuita* szappanos vize vólna elég; de Galliának nevezetes folyó vizei-is, a' *Sequana* és a' *Rhodanus* elégedendő-képpen ezt a' szennyet nem mosshattya-le rúlok. Azzal sem tehetik büntelené magokat, a' mit Gretserus és Becanus Jesuiták után ír *Kalauz*, hogy tudni-illik, a' Párisi Püspök An. 1610. die 26. Junii,

Vide Hiſtoriam Jeſuiticam Ludovici Lucii.

Lixivium Gretseri.

Junii, pecsétes levéllel bizonyságot tön a' Jesuiták ártatlanságárúl; és hogy annak-utánna ő maga a' Királyné Aszszony fiával egyetemben, levélben bizonyságot ada a' Jesuiták ártatlanságárúl, és nem csak az Ifiju Király, lelki Atyát Jesuitát választa, de erős parantsolattal Országának minden tartományiban meg hagyá, hogy senkitül bántások ne lenne a' Jesuitáknak. Tudgyuk azt, hogy midön Galliából a' Jesuiták kiüzettettenek vólna, addig futák a' Pápát, hogy ez közben-vetvén magát, addig istenkedék és törekedék a' Jesuiták mellett a' Királyné Aszszony, és az Ifiu Király előtt, hogy szabadtságot nyere nékiek az Országban való viszsza-menetelre: de hogy *ſimpliciter* egyátallyában ártatlanoknak *pronunciál*tattanak vólna, az nem hihető dolog. Az egy Párisi Püspöknek pecsétes levele-is (ha vólt ollyan valami) a' Jesuitáknak ártatlanságárúl, nem teheti hamissá a' Parlamentomnak a' Jesuiták ellen való *cõdemnatio*ját és *executio*ban vött *sententiá*ját. Mind ezeket el-mulatom, mivel nem nálunk, nem-is mostan történt dolgok; hanem tsak azt visgálom-meg; igaz-é az, a' mit *Kalauz* a' Jesuiták felől ír; *A' ki meg-olvaſſa*, egyem, *a' miket ír Tertullianus, és Szent Agoston a' régi keresztyének magok-viseléserül, eszébe veheti, melly közel járnak a' Jesuiták a' keresztyének első sengéjéhez*. Bátor maradgyunk tsak az egy Szent Agoston mellett, és a' mostani Jesuitákat vessük-össze azokkal a' régi keresztyénekkel, kiket Szent Agoston emleget, alig ha nagy távolyságot nem találunk a' két-fél között. I. Azok a' keresztyének el-vonván magokat az emberek tekinteti

Tom. 1. de Moribus Eccleſiæ. Cap. 31.

előtt, többire csak kenyérrel és vizzel éltenek. A' mostani Jesuiták, tudgyuk, hogy ázalékot-is tésznek a' kenyér mellé; a' bort-is inkább szeretik a' tiszta víznél. II. Azok a' régi keresztyének, kietlen puszta helyeket laktanak, hogy annál-is inkább az Isteni dolgoknak gyönyörüséges szemlélésében magokat gyakorolhatnák. A' Jesuita keresztyének a' mint láttyuk, inkább szeretik lakni a' nagy roppant Városokban; ottis a' szegy helyeken, hogy nem mint vagy a' pusztákban, vagy emez amaz füstös falukban. III. Azt irja Agoston azokrúl a' régi keresztyénekrül, hogy magok kezével munkálkodván kerestenek életek táplálására való eledelt: A' Jesuita keresztyének penig nem vehetik arra magokat, hogy magok szántsanak, kaszállyanak, kapállyanak. IV. Szokások vólt azoknak a' régi keresztyéneknek, hogy a' mi meg-maradott, a' magok kezével keresett mindennapi táplláltatásoktúl, azt a' szegényeknek osztogatták: sőt gyakorta a' magok kezével keresett jókból teli hajókat küldöttenek, más helyekben lakozó szükölködőknek: Alig ha illy *liberalis*ok ma a' Jesuita keresztyének. V. Szent Agoston arrúl dicséri edgyikrül azokat a' régi keresztyéneket, hogy nem vágytanak friss konyhára, a' frissen készitett, száj-izét gyönyörködtető ételektül meg-óvták magokat. Nem tudom ha a' Jesuita keresztyénekrül mondhatná ezeket. VI. Arrúl-is dicsértetnek Szent Agostontúl azok a' keresztyének, hogy szeléd, együgyü, emberséges, békeség-szerető, irégység és kevélység nélkül való emberek vóltanak. De ha ki a' Jesuita keresztyéneket kivül

kivül belől jól ismeri, alig bokrétázhattya-fel őket e' szép virág szálakkal. Csak *Kalauz* ki-is hajdan a' Jesuita keresztyének társaságából vólt, hogy több szitkait el halgassam, csak ez helyen-is a' Prédikátorokat *Ugató ebeknek*, *ördög katonáinak* nevezi: bezzeg nem illenék efféle a' régi keresztyének módgyára magokat szabni akaró keresztyénekhez. Légyen azért itélleted rajta K. Olv. ha igaz-é az, a' mit *Kalauz* a' Jesuiták felől mond, hogy igen közel járjanak a' régi keresztyének első sengéjéhez. Mert azzal, hogy néha-néha böjtölnek; némelly régiek módgyára, közönséges társaságban élnek; edgyen-edgyen jószágot s-örökséget nem birnak; azzal mondom a' régi keresztyének virágjának nem tehetik magokat: mert a' mint Sz. Agoston azon könyvben bé-hozza, a' Manichæus Eretkek-is mind nőtelenségben éltenek, mind sanyaru böjtös életet követtenek; még penig szorossabban hogy nem az igaz keresztyének. Mostan-is az Uj keresztyén nevet viselő Eretnekek egy társaságban élnek, ki ki magának semmit nem keres, hanem közre tévén minden kereseményeket, abból élnek. De lássuk a' magok felekezetin lévő tudós emberek minémü itélletben legyenek ezekrül a' leg-utólsó szerzetü Jesuita keresztyénekrül.

I. *Canus Canariai* Püspök, Eretnekeknek, vagy Eretnekekhez hasonlóknak mondgya őket, ezért, hogy a' *Jesus*i szép nevezetet csak a' magok szerzetire akarják ruházni. *Quæ sine dubio cum Christi Ecclesia sit, qui titulum illum sibi arrogant, hi videant, an hæreticorum more penes se Ecclesiam existere mentiantur.* Eusta- Loc. Theol Lib. 4. C. 2

thius

In Censura de Jesuitis, An. 1554.

thius Bellajus-is Parisi Püspök ez nevezetet dölyfös kevélységgel tellyesnek lenni mondotta.

In Apolog. p.40. & 115

II. *Valerianus Magnus Capucinus*, nem csak Eretnekeknek, hanem majd *Atheus*oknak kőszönti őket: *Fovent enim doctrinam malam, hæreticam, proximamq; Atheismo: Eaque Jesuitarum hæresis, non petit dogma disputabile apud Theologos, sed Decalogum cum omnibus legibus humanis & divinis naturalibus & positivis.*

III. *Jacobus Augustus Thuanus* nagy *Historicus*, a' Parisi méltóságos Tanátsnak *Præses*se álnok képmutóknak.

Hesperiæ fuscis gens emissaria aboris;
Fucum affectata quæ pietate tegit.

Comment. de varia librorum Ebraicorum scriptione ad apparatus Sacri Tomum 2. An. 1581. à Plantino excusum Antuerpiæ

IV. *Arias Montanus Benedek*, Sidóul túdó fő Doctor, kevély, maga hányó, másokat magokhoz-képest semminek tartó embereknek jelenti őket: *Sunt quidam qui cùm soli sapere, soli benè vivere, Jesumque propiùs insequi & comitari sibi videantur, atque id palam profiteri jactitent, me, qui minimum atque inutilem Jesu Christi discipulum ago, odio habuerunt gratis. Atque hi, quod neminem qui alias benè audiat, palam improbare audent, aliorum quos ad eam rem occultè inducere possunt, ingeniis & nominibus abutuntur. Horum autem nos nec artes fallunt, nec gregem prodere aut cognomen indicare juvat. Utuntur quidem illi magno & inaccessibili ad suas res agendas* MYSTERIO, *sed quod facilè iis, qui simpliciùs apertiùsque agere volunt, pelluceat, quodque non post multos annos aperiendum est virtute illius, qui illuminabit abscondita cordis, & occulta tenebrarum.*

V. *Passeratius* a' Parisi *Academiá*nak fő Doctora,

Harpyáknak, őzvegyek, árvák jószágát szomjuhozó Nadályoknak: *Certè vix quemquam illud sibi persvadere posse, quòd Jesuitæ gratis doceant, qui eos benè novit. Testes honestissimæ amplissimaque familiæ, quarum sanguinem pro exiguo Minervali istæ hirudines exorbuerint.* Tovább: *Meminisse debemus quonam pacto profugi homines, nec minùs vagi quàm Scythæ, nova gratuitæ doctrinæ professione vulgo commendati, huc irrepserint, & in Academiæ* (intelligit Parisiensem) *parte consederint, quibus artibus inhiantes locupletum fortunis, divites orbos vel cælibes, deliros senes, superstitiosas mulierculas & adolescentes imperitos deceperint, & velut Circæo poculo repentè immutarint, ut religionis specie, quam inexplicabili suæ avaritiæ, suisq; fraudibus obtendunt, equum Trojanum paulatim introduxerint, &c.*

Præfat. in Disput. de Ridiculis.

VI. Egy nagy fő ember *Carolus Molinæus*, mint Tituluſsa tartya, *Franciæ & Germaniæ Juris-consultus, & in supremo Parisiorum senatu antiquus Advocatus*, egy könyvet ira illy *Titulus*sal: *Consilium super commodis vel incommodis novæ sectæ seu fictitiæ religionis Jesuitarum.* a' melyben sok erőltségekkel állattya, hogy sem az Országnak, sem a' Parisi *Academiá*nak nem hasznos, sőt igen ártalmas a' Jesuita szerzetnek bé-vétele.

In Breviario Orbis Terrarum. pag. 25.

VII. Hát a' Parisi fő Oskola (mint *Petrus Bertius* nevezi majd minden Europai *Academiá*knak annya) mi ítéletben légyen rulok, értsük végre. 1. Nevezi őket elő-vágyódó, tiszteſség kivánóknak: *Qui cùm in Ecclesiam venerint penè postremi omnium, primi esse gestiunt, illam Evangelii vocem malè sibi assumentes, erunt novissimi primi, & primi novissimi.* 2. Ismét, ugyan

In Censura Vindiciarum. p.318

ott, a' Parisi Doctorok, kerekdéden Ujjítóknak kőszöntik őket: *Cur castitatem, quam Christus laudavit contrahunt ad solum regularem? Novatores sunt, ut in aliis, ita in hoc quoq;.* 3. Mind az egy-házi, mind a' polgári állapotban zenebonát, háboruságot, viszsza-vonást szerző embereknek: *In Censura de diplomatibus & Privilegiis à Paulo III. & Julio III. Pontificibus, Societati Jesuitica concenssis Anno 1554.* Azért igy concludállya itéletit a' hires neves *Sorbonica Facultas*, abban a' könyvben: *Itaq; his omnibus atque aliis diligenter examinatis, perpensis, hæc Societas videtur in negotio fidei periculosa, pacis Ecclesiastica perturbativa. Monastica religionis eversiva, & magis ad destructionem, quàm ad adificationem.* Ha ezek igy vadnak, nem látom igaznak lenni *Kalauz*nak a' Jesuiták felől tött dicséretit; hogy tudni-illik, a' régi keresztyének sengéjéhez ollyan közel járjanak. Ib. p. 667.

HUSZON HETEDIK RÉSZ.

Igaz Lelki Pásztori vadnak a' Reformata Vallásnak.

KERD. *Mivel kisebbiti ez helyen* Kalauz *Vallásunkat?*
F. Azzal, hogy nincsenek Istentől hivatott Lelki Pásztorink. *Lib. 3. Cap. 3.* Mellyben nyomon követia' régi *Pharisæus*okat, és irás-tudókat: kik Keresztelő Jánosnak tudománya ellen nem tudván mit mondani, hivatallyát kezdik háborgatni, követeket küldenek

denek hozzá, azon pántolódnak véle: *Miért kereszteltetsz, egyem, ha Christus nem vagy, sem Illyés, sem Prophéta?* Azonképpen bánának magával Christus Urunkal, mert midőn az Istenek Templomát tisztogatná, a' népet abban tanitaná, sok csudákat tenne, ugy hogy sem tudománya, sem maga-viselése ellen semmit nem mondhatnának, csak arra fokadnak-ki: *Mitsoda hatalomal cselekeded azt? Kitsoda adott tenéked arra hatalmat?* Azon néhai ravasz *Pharisæus*okat követik ma az Pápisták; nincs mivel meg-hamisitani a' tudományt, mellyet tanitanak és hirdetnek Tanitóink, hanem hivatallyokat és küldetetéseket piszkállyák, mint *Kalauz*-is a' fellyebb meg-emlitett részben. De minek előtte bellyebb vetné hálóját, némelly *Hypothesis*eket küld-elő postájúl. Joh. 1. 25. Matth. 21. v. 23.

I. *Hasznos az igaz Pásztoroknak meg-ismérése.* §. 1.

F. Mi ezt igen jóvá hadgyuk: mert maga a' Szent Lélek int bennünket, hogy ne hidgyünk minden léleknek, hanem meg-probállyuk a' lelkeket, ha Istentől vadnak-é? Tartozunk-is magunkat meg ójni a' hamis Profétáktúl, a' kik juhoknak öltözetiben járnak kivül, de belől ragadozó farkasok. 1. Joh. 4. 1. Matt. 7. 15.

II. *Nem elégséges az igaz és törvényes Pásztorságra avagy egy-házi szolgálatra az Isten igéjének tisztán és igazán való hirdetése.* §. 2.

F. Mi sem mondgyuk azt, hanem szükségesnek tartyuk a' Hivatalt arra, hogy ki egy-házi méltósággal hirdesse az Istennek igéjét, Sacramentokat szolgáltassan: *Mert senki nem veheti maganak azt a' tisztességet, hanem ha hivattatik Istentől, miképpen az Aaron.* Calvin. in Harmonia Evang. pag. 82. Hebr. 5. 4.

Amesi. Lib. 4. Casuum C. 25. q. 1.

Mindazonáltal az Evangeliomnak alkalmatosságképpen való hirdetésére, a' Tévelygőknek meg-intésére, és azoknak az igazságnak utában való vezérlésére, nem kivántatik a' kiváltképpen való egyházi hivatal: mert ki-kiki tartozik felebaráttyát éppiteni a' néki adatott kegyelemnek ajándéka szerént. Példa erre *Ponticus Aquila* feleségével *Priscillával* edgyütt,

Act. 18. 26.

kik noha egyházi hivatalos személyek nem vóltanak, mindazonáltal másoknak magyarázták az Urnak utait.

v. 24.

Más egy Apolló nevű Alexadriai Nemzetből való Sidó felől-is ugyan ott azt tartya az Irás, hogy ez igen ékesen szólló Férfiu vala, és hatalmas az Irásokban. Effelől sem tudatik penig, hogy hivatalos egy-házi szolgaságott vólna.

§. 3.

III. *Az Anyaszentegyháznak mindenkor igaz Pásztori vadnak, és lésznek világ végeig.*

E. Ennek a' Fundamentomnak meg-probálására sok tanubizonyságokat hord-elő *Kalauz* mind a' Sz. irásból, mind Doctorinknak irásokból; mellyben magát annyira fáraszani nem szükség vólt vólna: mert mi azt jó különböztetéssel meg-engedgyük. Ugyan-is, a' mint hogy az égen lévő fényes nap néha sürü homállyal vonatik-bé; néha *Ecclipsist* setétülést szenyved; néha ismét vidám ortzával fénlik; azonképpen az Isten Anyaszentegyházának-is néha szép csendes békeséges állapottya vagyon, melyben az egyházi szolgálatnak rendes és szabados folyása lehet; a' Pásztorok rendessen egy-más után következnek: néha viszont szoros és kemény sorsa s állapottya. Bezzeg az Anyaszent-egyháznak illyen állapottyában, mikor tudni-illik a' kegyetleneknek vagy Eretnekeknek üldözések miatt nyomattatik, &c. meg-eshetik az, hogy a' rendes Tanitókbá meg-fogyatkozhatik. A'mint hogy egész hetvén esztendők alatt, a' Sidók között szünésben vólt a' közönséges egy-házi szolgálat: meg-szünteneka' Papok, meg a' Próféták. Illyen állapotra való jutását jövendőbéli az Irás az Anyaszentegyháznak, az Anti-Christus *regnálásának* idejében. *Math. 24. v. 24. 2. Thess. 2. 1. Tim. 4. 1. 2. Pet. 1. v. 1.* Kiváltképpen a' Mennyei látásárúl iratott könyvben. *Cap. 12. 6. 13. 14.* melly állapotrúl maga-is Bellárminus meg-vallya, hogy a' közönséges és mindennapi egyházi szolgálat, meg-fog szünni az Anyaszentegyházban. *Veniente Anti-Christo, omnes publicas religionis caremonias, publicum & quotidianum Ecclesiæ officium, adeoque omnem divinum cultum, qui in Ecclesiis Christianorum nunc exercetur, cessaturum.*

Thren. 2. 9.

Libr. 3. de Rom. Pontifice C. 7.

Hát az Anyaszentegyháznak illyen állapottyában el-vész é tellyességgel az Ecclesia? Oda lesz-é tellyességgel az Isteni igazság? Nem lesz-é senki a' ki az Istent igazságban és lélekben tisztellye? El óltatik-é mindenstül fogva az Isten igéjének és tisztább tudományának fáklyája? Korant sem. Hanem az Isten csudálatossan meg-tartya: vagy alattomban mint egy Illyés idejében, a' mikor az Urnak Prófétái a' barlangban lappangottanak: ayagy annyiban a' mennyiben Isten a' Szent Irást, a' tiszta tudománynak kút fejét, nem engedte, hogy vagy a' Sátán, vagy a' kegyetlenek, vagy a' hamis Doctorok tellyességgel el-óltsák; sőt mind ennyi sasok körmök között-is meg-

1. Reg. 18. v. 6.

tartotta: mint vala a' Pharisæusok idejében, meg-vesztegettetett vala az Isteni tisztelet; mindazonáltal éppen meg-tartotta Isten nálok a' Törvént, és a'
Matth. 23. ℣. 2. 3. Proféták irását. Vagy némelly Isten félö, tiszta tudományt szeretö Tanitókban és hivekben, kiket a' közönséges tévelygésnek árja nem ragadhatott el, hanem vagy szóval, vagy irással ellene mondottanak a' *regná*ló tévelygéseknek. Illyek valának Illyés idejében amaz hét ezer emberek, kik a' Bálnak nem hajtották meg az ö térdeket. Christus Urunk idejében Zachariás Pap, Keresztelö Szent János, Simeon, s-többek ollyanok. A' Papistaságnak setétségében-is sokak vóltak ollyanok; mint erről láthatni *in Catalogo Testium veritatis*. Ha azért ideig, Istennek bölcs itéletiből, fel-függesztetik-is az egyházi szolgálatnak külsö rendes és szabados folyása, s-annak a' maga erejében és tisztaságában való gyakorlása, mindazonáltal nem hadgya-el Isten végképpen az ö Anyaszentegyházát, hanem el-üzvén vagy a' tévelygéseknek homályát, vagy a' szorongatásoknak felyhöjét, ismét fel-deríti ö rajta az igazságnak napját. Ezt azért igy értvén, azok az öt okok, mellyekkel *Kalauz* probállya, hogy az Anyaszentegyháznak világ végeiglen mindenkor igaz Pásztori lesznek, mi ellenünk avagy semmit nem csatáznak, avagy inkább mi érettünk vadnak.

§. 4. IV. *Az igaz Pásztor, Istentül hivattatik és küldetik.*

F. Mi-is azont vallyuk és állattyuk az *Anabaptisták* és *Photinianus*ok ellen; meg-gondolván a' Szent irásím ez tanúbizonyságit, *Rom. 10. v. 15. Hebr. 5. v. 4. 5. Actor.*

Actor. 20. v. 28. Johan. 10. v. 1. Jerem. 23. v. 21. 2. Cor. 5. v. 20. Mellyekből meg-tetczik, hogy azok nem lehetnek igaz Tanitók, kik Istentül nem vöttek követséget a' hivek legeltetésére.

K. Hát a' Romai Anyaháztúl el-szakadott Protestans Ecclesiák*nak, vadnak-é Istentül küldetett, igaz hivatalos Lelki Pásztori?* §. 5.

F. Ugy állattyuk a' Pápista Doctorok ellen, kik Tanitóinkat gyakorta lopóknak, tolvajoknak; nem az ajtón bé-ment, hanem ablakon bé-mászot farkasoknak kiáltyák lenni.

K. Ha Luther *és* Zvinglius *nem vóltak Istentül küldetet igaz Tanitok, tehát kétség-nélkül, az ö tülök származott, és ö utánnok nagy lépésekkel rohant Tanitók sem küldettek Istentül.*

F. Akarnók hallani, mi okon vonhassák-le a' Pápista Doctorok, *Luther*rül és *Zvinglius*rúl az igaz tanítóságot.

K. A' melly Tanitót Isten küld, vagy szokott rend-szerént emberek által küldi; vagy rend-kivül maga választya, mint az Apostolokat. mert a' hivatalban, ennél a' két módnál egyébb út nincsen. De Luthert *és* Zvingliust *sem edgyik sem másik-képpen nem küldötte Vallások tanitására. Tehát nem igaz Tanitók, hanem ragadozó farkasok.*

F. Ennek az Ellen-vetésnek elsö részét meg-engedven; az elsö Reformátorokat *Luthert, Zvingliust*, &c. tulajdon-képpen szólván, rend-szerént való hivatal által küldettetett és választot Tanitóknak mondgyuk lenni. Magok-is azok a' jámborok nem tulajdonitottak magoknak rend-kivül-való egyházi szolgá-

szólgálatot; mi sem tulajdonituok nékiek. Ő maga *Luther* tudományt tészen errűl, mikor magát Profétának lenni tagadgya: *Ego non sum Propheta.* Másutt ismét magárúl azt mondgya: *Sibi non licere ire extra sortem suam in aliam civitatem, ubi non esset vocatus verbi Minister, & ibi prædicare.* Ha penig rend-kivűl-való Tanitónak tartotta vólna magát lenni, annak a' rend-kivűl való hivatalnak erejével mindenűtt prædikálhatot és tanithatot vólna.

Tom. 2. Oper. fol. mihi 397. Tom. 5. Oper. fol. 276.

Marc. 16. v. 15.

K. Ha Luther, *&c. rendes hivatal szerént választatot és küldetet Tanitó vólt, micsoda oka és Fundamentoma vagyon az ő rend-szerént-való hivatallyának?*

F. Egy-néhány. I. Hogy a' Pápistaságban, *Anno* 1507 ben huszon négy esztendős korában, rendes mód szerént Papságra szenteltetet: a' melly fel-szenteléstnek erejével hatalmat vőtt az Isten igéjének hirdetésére, magyarázására, és prædikállására. Ugyanis a' Papi fel szenteléstnek ez az ő kiválképpen-való vége. II. Hogy ugyan a' Pápistaságban, a' szokott rend szerént, Szent iráft tanitó és magyarázó Doctorrá tétetet: mellynek erejével hatalmat vőtt magának a' kőz helyen való tanitásra, az irásoknak hasogatására, minden azokkal ellenkező tévelygéseknek kárhoztatására és meg czáfolására. Errűl mondgya *Luther: Quatenus sum Doctor, possum in toto Papatu prædicare.* III. Hogy nem csak Pap, nem csak Doctor vólt, hanem egyszer s-mind a' Wittebergai Academiának rendes *Professora*: melly tisztre a' Felséges Harmadik Friderik választó Fejedelemtűl hivattatott 1508-ben, és a' rendes mód szerént bé-állattatott.

In Caput 1. ad Gal.

Errűl

Errűl emlekezik *Luther: Cùm Princeps seu Magistratus vocat, certò gloriari possum, me à Deo per hominem vocatum esse.* De lássuk ezeket a' Fundamentomokat mivel feszegeti *Kalauz.*

Ut supra.

K. Mivel ostromollya az első Fundamentomot? §. 6.

F. Ezzel: *Nem elég*, egyem, *az igaz hivatalra, hogy Luther elein Catholicus Pap vólt.* Okai:

I. *Mert ha a' Pápa által küldötte ezeket* (Luthert és Zvingliust) *Isten, mivel hogy ők* (a' Protestansok) *a' Pápát Anti-Christusnak, a' Püspőköket Anti-Christus rabjainak nevezik; a' magok vallása-szerént ördög által vagyon hivatallyok.*

F. *Luthernek, Zvingliusnak*, &c. a' Pápistaságban lőtt egyházi hivatallyokat két-képpen gondollyuk; vagy az ő modgyára-nézve, a' menyiben a' Pápa és a' Püspőkők, a' hivatalnak *jussától* meg-fosztván a' Keresztyéni gyülekezeteket, azt a' hatalmat csak magoknak koporitották vólt; igy nem vólt minden hiba és vétek-nélkűl; ennyiben az Anti-Christusnak szurka és szennye ragadott vólt hozzá. Avagy gondollyuk azt a' hivatalt és küldetést az ő állattyára nézve; igy-is két-képpen: vagy a' küldő személyeknek, ugy-mint a' Pápának és a' Püspőköknek *intentiójokra* nézve, kiknek a' *Luther* és *Zvinglius* küldettetésében és fel-szentelésében e' vólt végek, hogy ezek Miséket énekellyenek, a' Pápai *Traditiókat* hirdessék, az emberekkel azokat el-hitessék, &c. igy-is az Anti-Christus keze szennye vólt azon a' küldésen és hivatalon. Vagy Istennek önnön magának *intentiójára-nézve*: ki gyakorta a' rosz eszközők által-is jól múnkálkodván,

az egyházi hivatalban arra néz és czéloz, hogy az ige tisztán hirdettessék, a' Sacramentomok az ő rendelése-szerént szolgáltassanak-ki, &c. Ha azért a' mi első *Reformator*ink, az ő hivatallyokban ennek a' felső, és Istentől czéloztatott végnek meg-feleltenek (a' mint rúlok állattyuk) tehát ahoz a' hivatalhoz a' Pápistaságban ragádott mocsok és hiba, nem tehette azt semmisé. Ugyan-is mindenkor meg kell különböztetni a' *rendes* egyházi szólgálatot a' *tiszta* egyházi szolgálattúl. Meg-vólt a' Pápistaságban a' *rendes* egyházi szolgálat; noha nem vólt az ő tisztaságába. A' mint hogy azért a' Pápisták, noha a' mi Tanitóinkat hamis Tanitóknak hiszik és állattyák lenni, mindazonáltal ezek által meg-kereszteltetet embereket viszszá nem keresztelik, afféle keresztséget semminek nem tartyák; azonképpen, noha a' Pápistaságban az egyházi szólgálat igen meg-vólt veszthegetve, ugyan nem vólt a' hijával semmi az ott való egyházi fel-szentelés; és igy Reformatorink méltán támogathattyák ezzel rend-szerént-való egy-házi hivatallyokat.

II. *A' Pápistaságban-való hivatalt, és egy-házi szolgálatra-való rendelést, csak csufságnak és hivalkodó gazságnak tartyák az Ujjitók:* Ordinatio nihil aliud est, quàm merum ludibrium. *Tehát (a' magok tetczésészerént) csak csufság az ő hivatallyok, ha a' Pápisták szentelése által hivattattak.*

Calv. Lib. 4. Cap. 5. num. 3.

F. A' hivatalt a' fel-szenteléssel nem kell összve-elegyiteni: mert meg-különböztetet dolgok ezek. A' hivatal a' választást-is magában foglallya. A' fel-

szentelés penig tulajdon-képpen nem egyéb, hanem az el-hivattatott és választot személynek meg-erősítése, és tisztinek gyakorlására-való ki-bocsátása; ennyiben *Calvinus* a' fel-szenteléstt csúfságnak lenni nem mondotta. Hanem némely a' fel-szentelés közben a' Pápistáktúl meg-tartandó játékos *ceremoniák*ra nézve: a' minémű a' fel-borotválás; a' fel kenés; teste állásának meg-cirkálása, ha nincsé valami hiba benne; a' tudományban lévő csekély és többire gyermeki meg-próbálás, &c.

Vide Pontificale Romanum. p. 3. & 16.

III. *Ha az Isteni hivatalra elégséges a' Romai Ecclesiának Papi-szenteléséből; nem csak a' következik, hogy a' kiket fel-szentel a' Romai Ecclesia, azok Isteni hivatalból rendeltetet igaz Pásztorok: de az-is, hogy Luthernek Isteni hivatallya nem volt az Augustai Confessióban foglalt tudománynak hirdetésére. Mert a' Romai Ecclesia senkit nem hiv, senkit nem küld, &c. hanem csak az ő tanitásának hirdetésére.*

F. 1. Nem tudom ha tudatlanságbúl vagy ravaszságbúl cselekedte-é *Kalauz*, hogy a' Papi fel-szenteléstt elibe tette a' Hivatalnak, mint ha ennek amazt kellene követni. Holott a' miképpen hogy a' Király választás meg-előzi a' Király Coronázáss; azonképpen az egyházi hivatal és választás-is meg-előzi a' Papi fel-szenteléstt. A' hivatal és választás előtt való fel-szentelés, csak ollyan mint ha valaki menyegzőt hirdetne, mikor még semmi mátkája nem vólna. 2. Meg-engedvén azt, hogy a' Romai Ecclesiának

hivatallya, az ő állattyára nézve, igaz Isteni hivatal és fel szentelés vólna, ugyan nem következik onnét, hogy a' Papista Papok igaz lelki Pásztorok vólnának: mert az igaz lelki pásztorságra nem elég csak a' Hivatal és a' fel-szentelés; hanem meg-kivántatik, hogy kiki a' hivatal szerént felellyen-meg tisztinek, a' mint Isten, (ki a' hivatalnak főoka,) kivánnya; tudnillik hogy az ige tisztán igazán hirdettessék; az emberi találmányoknak polyvájával meg ne elegyittessék; a' Sacramentomok az Urnak rendelése szerént szolgaltassanak-ki. Mivel a' Papista Papok ebbē el-maradnak, csak az egy Hivatallal és fel-szenteléssel nem támogathattyák igaz Pásztorságokat. A' mint az igaz Királyságra nem elég csak a' választás és megkoronázás; egyéb aránt a' ki *Tyrannus*sá lőtt-is Király vólna: hanem meg-kivántatik az Istē s' haza tőrvénye szerént való országlás; egyéb aránt mind a' választás, mind a' coronázás semmivé lészen. Hasonló az itilet a' lelki Pásztorságrúl-is. 3. Jól-lehet Luther az Augustai *Confessió*ban bé-foglalt tudománynak hirdetésére nem küldettetett a' Romai Ecclesiától, azzal az ő hivatallya és fel-szenteltetése semmisé nem tétetett. 1. Mert a' Papisták tanitása szerént, a' Pap a' fel-szentelésben olly bélyeget vészen, melly ő belőle soha ki nem tőröltetik, ha szintén eretnekké lészen-is. 2. Mert az egyázi hivatalnak vége, nem a' Romai Ecclesia tudományának, hanem az Isten kijelentett akarattyának, hirdetése: mellyet ha az Augustai *Confessio* szerént Luther el-követett, azzal hogy a' Romai tudományt falba rugta, hivatallyát és Papi fel-szen-

Vide Calv. in Harmonia in Mat. 7. ỳ. 16.

Bell. Lib. 6. de Sacrament. Cap. 24.

fel-szentelését el nem veszteti.

IV. *A' ki egyszer egyházi hivatalra választatot, ha az után mindenkor Istentűl küldött Pásztornak kellőtet tartani, akar mit tanittson-is: tehát, ha valaki a' Luther avagy Calviniſta Prædikátorok közzűl Tőrökké lesz-is, és a' Tőrök hitet kezdi tanitani,* &c. *tehát ugyan Istentűl küldetett lelki Pásztornak kellőtet tartani,* &c.

F. Bezzeg a' Papista Doctorok vallásából igazán következik ez: mert, a' mint fellyebb hallók, azt tanittyák ők, hogy a' fel-szentelés által olly Papi bélyeg nyomattatik az emberbe, a' melly soha ő belőle, ha eretnek, s-Hittűl-szakadt lészen-is, ki nem tőröltethetik. Azért, e' szerént a' fundamentom szerént, a' Papista Pap ha szinte Tőrökké leszen-is, és a' Tőrök Hitet kezdi tanitani; vagy ha *Reformatus*sá lészen, és az igaz *Reform.* valláſt kezdi hírdetni; azt kell mondani felőle, hogy Istentűl küldetett igaz Pap affelől. A' mi fundamentomunkból penig, nem következik afféle Tőrök Hogytsaság: mert mi az Istentűl küldetett igaz Pásztorságra nem tartyuk elégségesnek magánossan a' küldetést és fel-szentelést; és hogy akar mit tanittson afféle személy: hanem hogy hivatallyának meg-felellyen; és azt a' tudományt hirdesse, a' melyre Isten néz és czéloz abban a' hivatalban és küldésben.

V. Luther *és* Zvinglius *ellenkező tudományt tanitottak: Tehát mind ketten Istentűl nem küldettek. Mert az Isten magával nem ellenkezik,* &c. *Más az ismét, hogy a' Romai* Ecclesia *mind a' kettőt ki-átkozta, és az Egyházi tisztűl meg-foszto a' partolkodásért.*

F. I. Nem minden tudományban-való külömbözés, szakasztya-el a' Hitben-való edgyeségnek kötelét. Már az Apostolok idejében, mind a' Corinthusi, mind a' Philippisi *Ecclesiák*ban vóltanak némely szegre való vonások; azzal mindazonáltal Eretnekeknek, vagy hamis hitűveknek, hivatallya hagyottaknak nem nevezi Szent Pál azokat a' Tanitókat. Azért Luthernek és Zvingliusnak a' Sacramentomi dologban való külömbözések, edgyiknek vagy másiknak hivatallyát és Istentűl-való küldetését nem tötte semmisé. Más az, hogy Luther és Zvinglius között (ha jól meg-fontollyuk) nem annyira a' dologrúl, mint a' dolognak módgyárúl vólt a' vetélkedés. Mert a' mint hogy a' Luthert követő *Ecclesiák*, a' Christus testét és vérét az Ur-Vatsorájában valóságossan jelen hiszik lenni; ugy a' *Helvetica Ecclesiak*-is Zvingliussal edgyütt hiszik: hanem *de modo præsentiæ* vólt, és mái napon vagyon az ellenkezés és vetélkedés; ismét *de modo manducationis*, a' vételnek és ételnek módgyárúl. De ha az emberek békeség szeretők vólnának, nem kellene ezen halálba kardoskodni. Másutt errűl többet. II. Légyen ugy, hogy mind Luthert, mind Zvingliust ki-átkozta a' Romai Anyaházból Tizedik *Leo* Pápa; azzal mindazonáltal őket igaz Pásztori tisztektűl meg nem foszthatta. 1. Mert a' magok tanitása szerént, a' Papi bélyeget melly a' fel-szentelésben ő beléjek nyomattatott, rulokle nem vakarhatta. 2. Mert a' mint hogy az igézet nem fog minden emberen; ugy az a' ki-átkozás-is, mivel törvénytelen és igazságtalan vólt, nem ránthatta-le Lutherrűl

1. Cor. 3. 3. Phil. 3. 15.

Vide Capita recessus Marpurgensis die 3. Octob. 1529. Articul. 14 Calv. Inst. Lib. 4. Cap 17. n. 31.

és Zvingliusrúl az igaz lelki Pásztorságot. Innet mondgya Szent Agoston: *Quid obest homini, quòd ex illa tabula vult illum delere humana ignorantia, si de libro viventium non deleat iniqua conscientia.* Azon formán *Gabriel Biel*, hires *Scholasticus* Papista ember: *Non semper est excommunicatus à Deo, qui excommunicatur ab homine & Prælato: nec semper habetur ratum in cœlis, quod fit à Præsidente in terris, sed duntaxat dum ligat & solvit clave non errante.*

Ad Clerũ Hipponen.

In Expositione Can. Missæ Lect. 26.

VI. *A' ki egyszer igazán Pásztorrá választatik, csak addig kell őtet igaz és rend-szerént-való Pásztornak tartani, mig abban a' tudományban marad, mellynek tanitására igaz Pásztorrá választatott: mihent attul el-szakad, ottan farkassá és lopóvá lészen, kitűl a' juhoknak távoly kell futni*, &c. *De Luther és Zvinglius nem maradtanak-meg abban a' tudomanyban, mellynek tanitására igaz Pásztorokká választattanak vólt a' Romai* Ecclesiában, *hanem attul el-szakadtanak: Azért ottan igaz Pásztorokból lopókká löttenek.*

Rom. 16. ℣. 17. Gal. 1. ℣. 9.

F. A' mint immár fellyebb-is fundamentom szerént ezt emlitettük, a' Hivatalban és választásban meg kell külömbözteni *Finem per se, & finem per Accidens:* Az az, annak igaz és Isten akarattya-szerént-való végét, attúl a' végtűl, a' melly nem az Istennek akarattyából, hanem csak az embereknek szerzéséből ragadott ahoz. Az igaz Pásztorságra való egyházi hivatalnak és választásnak *Finis per se*, igaz Istenszerént való vége nem egyéb, hanem az igének tiszta prædikállása, a' Sacramentomoknak Christus rendelése szerént való ki-szolgáltatása: A' Misélés, s-több

afféle Pápistai találmány és cæremoniázás, Isten akarattya kivül, csak az embereknek rendeléséből ragadott az egyházi-Hivatalhoz és Pásztorsághoz. Azért, *Reformator*ink el-választván a' polyvát a' búzától, az az, az egyházi-szolgálathoz ragasztatott emberi találmanyokat, az egyházi szolgálatnak igaz valóságától el-szakasztván, és ehez ragaszkodván, azzal olly távoly vagyon, hogy igaz Pásztorokból lopókká és farkasokká lőttenek volna; sőt inkább a' farkas bőrt melly a' Pápistaságban mint egy nyakokban akadott vala, el-vetették és magokról le-hánták.

VII. *Ha meg nem szűnt volna-is a' Luther hivatallya a' pártolkodással; mindazáltal, az ő utánna következő Tanitók, nem lehetnének* Ordinaria vocatione, *szokott rend szerént küldött Pásztorok.*

F. Vallyon miért nem? *Okai*, egyem, *mert a' rend-szerént valo hivatalhoz, két dolog kivántatik.* I. *Hogy azoktól választassék ember az Egyházi-tisztre, kikre bizatott az Anyaszentegyháznak gond-viselése, vezérlése, igazgatása.*

F. Tudgyuk mi fekszik ez alatt. Nem egyéb, hanem az a' lelki kegyetlenség, mellyel a' Pápa és a' Püspökök, a' Keresztyén kőséget meg-foszták a' Hivatalnak és Választásnak *jus*ától, azt a' hatalmat csak magoknak koporitották; hogy a' kit akarnak, mint egy Ur borát, vagy kell vagy nem, a' szegény kőségre vessék. E' penig roszszul vagyon. 1. Mert eleitől fogva nem volt ugy. Tudgyuk, hogy az elődedi *Eccleſiá*ban, nem hogy valamelly köz-tanitónak, de még Mátyás Apostolnak választásából sem rekesztetett-ki

Actor. 1. ℣. 25. 26.

tett-ki a' keresztyén kőség; nem a' Hét *Diaconok*nak választásából: sőt az Apostolok, falunként s-Városonként *ſuffragiom* szerént szoktanak volt Tanitókat tenni, *Act. 14. v. 23.* A' holott a' gőrög szó χειροτονήσαντες, olly választásnak módgyát jelent, mellyben a' kőség kezе fel-emelésével mutatott arra a' kit javallana. 2. Ezen szokáſt bizonyittyák a' Régieknek irások. Hogy többeket el-hadgyunk, hallyuk az egy Cypriánust *Lib. 1. Epiſt. 4. Plebem maximè habere poteſtatem eligendi dignos ſacerdotes, vel indignos recuſandi.* Igen-is a' kőségnek hatalmában áll, hogy méltó Papokat válaszszon magának, a' méltatlanokat megvesse. Nem-is kell arrul úgy gondolkodni, mint ha a' Keresztyén kőség csak *precariò* (mint *Kalauz* szóll) az Anyaszentegyháznak, az az, a' Pápának és Püspőkőknek engedelméből birna a' Hivatalnak és választásnak *jus*ával; nem ugy: hanem olly tulajdon hatalma az minden magános egyházi-gyülekezetnek, mellyet szentség-törés nélkül senki ő tőle el nem vehet; őtet attul meg nem foszthattya. Hogy penig idejártába a' Pápa és a' Püspőkök a' Hivatalnak és választásnak hatalmát csak magoknak koporitották, semmit egyebet kezek között nem hagyván a' keresztyén Halgatóknak, hanem hogy a' választott személynek maga viseléséről bizonyságot tehetnének; ez része annak a' *Tyranniſ*nak, mellyel az Istennek Anyaszentegyházát el-nyomoritották. De vallyon méltóztattyák-é, avagy csak arra-is a' kőséget, hogy a' felszentelendő embernek erkőlcsétől és maga viseléséről tudakozzanak tőle? Korán sem. Hanem hogy

Actor. 6. 5.

Vid Voetii Desperat. Cauſ. Papatus Lib. 2. Sect. 2. Cap. 12. Joh. Crocium in Antibecano. Tom. 2. fol. 533.

Vide Crocium ut ſupra fol. 534 ſequent.

a' régi jó szokásnak még-is valami árnyékát tetteſék, mikor Papot szentelnek, a' fel-szentelendő személyt az óltár elibén állatván, a' Püſpök Deák nyelven háromszor fel-kiált: *Utrum dignus sit & justus, qui eligatur & confirmetur.* *Hogy ha méltó-é az elő-állatott személy a' tisztre?* Akkor egy (ki őtet az előtt talám soha nem ismérte, hanem hogy e' játéknak semmi hijja ne lenne, csak arra szolgál ez dologban) azt feleli: *Ugy vagyon; igen-is méltó.*

Infra §. 8. n. 7. Canon. 13.

A' mit penig elő-hoz *Kalauz* a' kőséginek választása ellen, nem nagy vadra való. Első. *Sőt a' Laodicenũ Concilium, ugyan meg-tiltya, hogy a' kőség ne válaszsza a' Pásztort. Kit ha Calvinusnak hiszünk, igen okossan, és jól cselekedett.*

Lib. 4. C. 4 n. 12.

F. A' Laodicenumi Gyülés nem foſztotta meg a' kőséget a' Választásnak hatalmától; hanem azt a' hatalmot csak meg-szoritotta és meg-határozta, hogy ne hagyattatnék a' dolog csak magára a' kőségre, a' zürzavaroknak és veszekedéseknek el-távoztatására. Ha Calvinusnak hiszünk, abban a' végezésbẽ csak ez a' Laodicenumi Gyülésnek akarattya s-értelme: *Presbyteros eligere dicuntur Paulus & Barnabas: an soli hoc privato officio faciunt? quin potius rem permittunt omnium suffragiis. Ergo in Pastoribus creandis libera fuit populi electio; sed ne quid tumultuose fieret, præsident Paulus & Barnabas, quasi moderatores. Sic intelligi debet Laodicienſis Concilii decretum, quod vetat plebi electionem permitti.* Második: *Magokat az Ujjítók, ennél nagyobb hatalmat nem adnak a' köz embereknek a' Prædikátor választásában, hanem hogy a' választott személynek magaviselésérül bizonyságot tehessenek.* F. Vaj

In Actor. 14. v. 23.

F. Vaj többet s-nagyobbat adunk: mert nem szokás nálunk, hogy a' Püſpök vagy Espereſt, a' kit akar, mint egy Ur borát a' kőségre vesse: hanem minden magános Egyházi gyülekezetnek hatalmábã áll, hogy magának lelki Pásztort hijjon és válaszszon. A' fel-szenteléſt a' mi nézi; bezzeg abban a' kőségnek egyéb része nincsen, hanem csak az, hogy a' Választott személynek magaviseléséről bizonságot tégyen. Erre nézve igazán mondgya *Kalauz*, *Hogy soha nem volt szokás az* Eccleſiában, *hogy csak maga a' világi Fejedelem* (vagy a' kőség) *valakit Egyházi-hivatalra emelne.* Többire az-is szokásunk (ha hol, s-néha külömben esik, nem szinte rendeſſen esik) hogy senkit addig fel-szentelni nem szoktunk, hanem a' kinek valamelly Gyülekezettül hivatallya vagyon az egyházi szolgálatra. A' fel-szenteléſſel sem szoktunk hamarkodni, hanem midőn egy ideig a' Hivattatott személy, mind életében, mind tudományában meg probáltatott vólna a' Halgatóktúl, ugy oſztán jó bizonyság-tétel alatt, szoktuk a' Szent tisztet néki feladni. De a' Pápiſtáknál más külömben vagyon a' dolog. Minek-előtte valamelly *Eccleſiától* semmi hivatallya nem vólna, fel-szentelik, Pappá csinállyák. Szintén ollyan az, mintha valakit Királyságra koronáznának, semmi ország nélkül; Vő-legénynek mondanának, mikor semmi mátkája nincsen.

Vide Antibecanum Crocii, de Vocat. Miniſtr. §. 7. Tom. 2. fol 549.

II. *Az-is meg-kivántatik*, egyem, *a' rend-szerént-való Hivatalhoz, hogy a' Választott személy fel-szenteltessék, és az ő hivatallyának illendő viselésére Szent Lelket végyen. Mert ez a' Sz. tisztet, mellyet az Ur Isten az igaz*

Idque contra Can. 6. Concilii Chalcedonenſis.

Pásztorokra bizott, bizonyos szenteléssel, és Szent Lélek-nek vételével jár, &c. *E' penig az igaz Pásztorok fel-szentelése soha az* Ecclesiában *külömben nem vólt, hanem Püspökök által*, &c. *Ezekből ki-tetczik, hogy egy igaz Pásztor sincs az Ujjítók között, mert ők mind Luthertül származtanak, ki Püspök nem lévén Pásztorokat nem szentelhetett. Nem vólt penig, s-nincs-is közöttök igaz Püspök, ki Papságra szentelhetne*, &c.

F. I. Meg-engedgyük mi azt, hogy a' fel-szentelés réd szerént a' Püspököknek tisztek: de a' Püspökökön nem csak a' szkófiomos süvegü és horgas botú nagy Papokat értyük: nem-is csak az Espereſtet: hanem minden törvényessen hivattatott, és igazán fel-szenteltetett, Isten igéjét prædikálló *Presbyter*eket. Mert ugyan-is a' Szent irás-szerént, nincsen valóság-szerént való külömbség a' Püspök és *Presbyter* között. *Philip. 1. v. 1. Tit. 1. v. 5. 7. Act. 20. v. 17. coll. cum v. 28. 1. Petr. 5. v. 1.* Ha azért Luther, Zvinglius, Calvinus olajjal fel-kent Pápista Püspökök nem vóltanak-is; mivel rendes és törvényes egyházi-szolgák, *Presbyter*ek vóltanak, fel-szentelés-képpen magokhoz hasonló rendes egyházi-szolgákat bocsáthattanak-ki. In Titum Cap. 1. Mert a' mint hogy Szent *Jeronymus*nak mondása-szerént, a' Püspökök inkább emberi-szokásból, hogy nem Isteni-rendelésből, fellyebb valók a' *Presbyter*eknél; az-is csak egyházi-rend-tartásbúl vagyon, hogy Püspök vagy Espereſt szokott Prædikátort szentelni. Noha mi nálunk nem csak maga az Espereſt szokta kezét a' *Candidatus*ra tenni, hanem mások-is a' kik ollyan tisztet nem viselnek. Azért, ugy hozván

a' szük-

a' szükség, ha szintén Püspök vagy Espereſt nem vólna-is, a' fel-szentelés a' *Presbyter*ek által igazán végh-hez mehetne. *1. Timot. 4. v. 14.* Sőt a' Szent Agoston neve alatt kézben forgó Ov és Uj-Teſtamentomi kérdésekben nyilván olvassuk; *Quòd in Alexandria & per totam Ægyptum si desit Episcopus, consecrat Presbyter.* Quæſt. 101. II. A' sem igaz, a' mit rebesget *Kalauz*, hogy a' *Reformata Ecclesiá*nak Pásztori, mind Luthertül származtanak, az az, szenteltettenek vólna az egyházi-tisztre. Nevezhetünk sok fő egyházi-Tanitókat, a' kiknek abbéli tisztek nem függött Luthertül; nem-is ő-általa szenteltettenek-fel. Helvetiában nem ő-tüle *Zvinglius*, *Leo Juda*, *Oecolampadius*; Argentinában, *Capito* és *Bucerus*; Genevában, *Farellus*, *Viretus*, *Calvinus*; Angliában, *Crammerus*, *Ridleus*, *Hopperus*; Scotiában, *Cnoxus*, *Patricius Hameltonius*, *Adamus Falladus*; és más országokban mások. Ha azért a' Luther hivatallya kétséges vólna-is; ezzel, másoknak pásztorságok, kik azt ő-tüle nem vötték, semmisé nem tétethetnék.

K. Hát tovább mivel oſtromollya a' Luther hivatallyának második fundamentomát? §. 7.

F. Ezzel: *A' mi illeti*, egyem-, *a' Doctorságot, e' sem elégséges az egyházi hivatalhoz.* Okai:

1. *Mert a'* Doctorság *nem egyéb, hanem a' Fejedelmektül és bőlcs Iskoláktúl szereztetett becsüllet, mellyel a' túdós embereket fel-ékesitik tudományokért, és külömb-külömb-féle* privilegium*okkal tekintetetessékké tészik. Azért az* Academiák *módgya-szerént-való* Doctorság, *csak emberektül szerzett méltoság, melly a' Keresztyének között*

nem is volt sok száz esztendeig Urunk halála után, &c.

F. A' *Doctorság* (értvén a' Szent irásban való *Doctorságot*) két tekintetek alatt gondoltatik: avagy az ő állattyára nézve, a' mennyiben olly bizonyos tisztet jelent, melly-szerént a' Keresztyén iffjuság a' *Scholákban* és *Acadimiákban*, bizonyos arra rendeltetett személyektűl a' mennyei igazságban oktattatik, azok által a' tiszta tudomány az *Ecclesiában*, minden tévelygések és eretnekségek ellen óltalmaztatik; ennyiben tagadgyuk, hogy a' *Doctorság* csak emberektűl szerzeztetett méltóság vólna. Sőt Sz. Pál tanitása-szerént, Ephes. 4. 11. Isten annak *Authora*; *Ki némellyeket Pásztorokat, némellyeket Doctorokat rendelt az ő Anyaszentegyházában.* Néminéműképpen hasonlatosok az illyetén *Doctor*ok az Ov-Testamentombéli Profétákhoz, és mint egy azoknak *succesſori*, a' kik még a' Papokat is oktatták, Vide Calv. in Ephes. 4 v. 11. és gyakorta tévelygésektűl meg-intették. Efféle *Doctorság* magánossan, nem elég ugyan az egyházi szolgálatra, hogy ki valamelly *Ecclesiában* prædikátorkodgyék, Sacramentomokat szolgáltassan, *&c.* De elég az igaz tudománynak mind szóval, mind irással való tanitásra, annak terjesztésére, azzal ellenkező tévelygéseknek meg-czáfolására. Luther-is azért a' *Doctorság*on nem fundálta az ő Papi tisztit, hanem az ő *Reformatori* tisztit. Ugyanis a' *Doctorság* magánossan nem tészen valakit Pappá vagy Prædikátorrá: de annak erejével hatalma vagyon a' *Reformatió*ra, az az, az igaz tudománynak közönségessen való tanitására, azzal ellenkező dögleletes tudományoknak meg-czáfolására. Avagy tovább gondollyuk a' *Doctor*ságot azokra

azokra az *Academiai* cæremoniákra és *Privilegium*okra nézve, mellyel afféle személyeket fel-szokták ékesiteni, és az ő tiszteknek gyakorlására ki-bocsátani; ennyiben meg-engedgyük, hogy csak emberektűl szereztetett méltóság.

II. *Mikor valakit* Doctor*rá tésznek, bizonyos meg határozott okokkal adgyák néki a tisztet; mellyeket ha általhágánd, minden becsületi meg-szűnik, mivel hogy a' szabott* Conditió*knak nem áll. Egyéb között penig arra esküvéssel kötelezik, hogy a' Romai Anyaszentegyháznak régi gyükeres tudományát, éppen meg-tartya és tanittya. Mint hogy azért ezt Luther által lépte, meg-fosztatott a'* Doctorság*nak méltóságától, mint hiti-szegett ember,* &c.

F. Am járják a' *Doctori* palást, süveg, s-több affélé *Academiai* ékességek; a' mi *essentiale* vólt a' Luther *Doctor*ságában, tudnillik, az Evangeliomi tiszta tudománynak hirdetése, azzal ellenkező tévelygéseknek fel-fedezése, attúl Luthert sem Pápa, sem más valaki meg nem foszthatta. A' mi nézi az esküvést, mellyel a' Romai *Ecclesiában* Luther és más Doctorok szoktanak kötelezteti, az a' Romai *Ecclesiában regnáló* némelly tévelygésekre nézve, vétkes vólt: azért Luthert és másokat minek utánna jobban *informál*tattanak, az nem kötelezte, amaz mondás-szerént: *In malè promissis rescinde fidem, & in turpi voto muta decretum.*

III. Carolostadius *Doctor vólt, sőt ő-tőle vötte Luther a'* Doctorságot; *mindazáltal ő-maga Luther hamis Tanitónak nevezé, és egész Saxoniából ki-kergeté* Carolostadiust, *&c.*

F. Immár

F. Immár fellyebb meg-mondottuk, hogy a' *Doctorság* magában nem elég az egyházi hivatalra, az az, a' prædikátorágra: hatalmat ád mindazonáltal a' tudománynak méltósággal való hirdetésére, és azzal ellenkező tévelygéseknek oſtromlására; melyben ha *Carloſtadius* meg-fogyatkozot, ám lőtt-légyen bűnös. Noha alig ha Luther a' *Carloſtadius*sal való veſzekedésben, valami emberi indulatot nem ſzenyvedett.

IV. *Voltak régen tudós* Doctorok, *mind a' Sidók között, s-mind a' Keresztyénségben; de azért a' tudománynak úrúgyével, soha az Egyházi-tisztekben nem kaptanak, csak tudományokhoz bizván*, &c. *Azért Luthernek is egyházi-hivatallyát nem fundálhatta csak a'* Doctorságon.

F. Az egyházi hivatalon értvén a' Papi vagy Prædikátori tiſztet, azt Luther, mint immár meg-mondottuk, csak a' *Doctorságon* nem fundálta. Az-is igaz, hogy a' tudomány magában ſenkinek nem ád ſzabadtságot a' közönséges tanitásra: de a' *Doctorság*, járulván a' hivatal, azt ád és tulajdonit.

§. 8. *K. Végre mivel oſtromollya* Kalauz *a' Luther hivatallyának harmadik Fundamentomát?*

F. Azzal, hogy a' Fejedelmek hivatallya, mellyel Luther Márton dicsekedik, hogy őtet a' Fejedelmek és Tiſzt-viſelők hijták, és igy Iſten hijta emberek által, nem elég az igaz lelki Páſztorsághoz. Ezt Hét okokkal oſtromollya *Kalauz*; mellyek jó különböztetés által fűſtben mennek. A' lelki Páſztorságban kettőt gondolunk. 1. A' hivatalt és válaſztáſt; erre minden magános egyházi gyülekezetnek, melynek elől-járói és mint egy fő tagjai a' Kereſztyén Fejedelmek és

mek és Tiſzt-viſelők, hatalma vagyon: ſőt ez a' hatalom olly tulajdona a' Kereſztyén gyülekezeteknek, hogy ettől őket ſe Pápa, ſem Püſpők, Szentség-törés nélkül meg nem foſzthattya. 2. Az *Ordinatiót* avagy Fel-ſzenteléſt; immár erre rend-ſzerént nem elég a' kőſségnek vagy azok között elől-járó Fejedelmeknek és Tiſzt-viſelőknek hivatallyok: hanem ennek a' Kereſztyén Anyaſzentegyháznak régi meg-rögzött rendes *praxiſ*a-ſzerént, a' *Synat*ban vagy *Presbyterium*ban őſzve-gyülekezett Kereſztyén Püſpökök, az az, *Presbyter*ek-által kell véghez menni. *Kalauz*nak lövöldözéſi többire csak ide czéloznak; azért minket ſemmire nem ſértegetnek. Ertvén azért a' dolgot a' Fel-ſzenteléſtől, igazán rekeſzti-bé *Kalauz* erről való tanitását: *Soha nem volt olly ſzokás az* Eccleſiában, *hogy csak maga a' világi Fejedelem, valakit egyházi-hivatalra emelne.*

Vide Crocium in Antibec. Tom 2. de Vocatione Miniſtrorű §. 6. n. 3. 1. Timoth. 4. ℣. 14.

K. Hát a' Kereſztség téſzen-é valakit Pappá?

§. 9. F. Csuda! itt ez-aránt mint torſolkodik Luther ellen *Kalauz*: hogy tudni-illik, ſemmi-képpen nem ſzaladhatván az Igazság előtt, végtére utólsó pajiſſát kapja; és azt forgattya, hogy a' Kereſztyének kitsinytől fogván nagyig, tetétől fogva talpig, mind férfiak, s-mind aſzſzonyi-állatok, Papok, *&c.* Holott az *allega*ltatott helyeken, koránt ſem vólt ſzándékában Luthernek, hogy a' kereſztséggel támogaſſa az ő egyházi-tiſztit és hivatallyát: hanem azt akarja jelenteni, hogy az Uj-Teſtamentomban nincsenek külső áldozó tulajdon-képpen való Papok; a' minémüeknek tartyák magokat a' Pápiſtás olajjal fel-kenetett

Miſélő Papok; hanem hogy lelki Papság vagyon, a' melly köz minden igaz kereſztyénekkel. *1. Pet. 2. ỳ. 9. Apo. 1. ỳ. 6.* Maga magát igy magyarázza *Luther:* Tom. 2. Operum fol. mihi 365. *Stet itaque primùm tibi rupes illa inconcuſſa, in Novo Teſtamento Sacerdotem externè unctum nullum eſſe, nec poſſe: ſi qui autem ſunt larvæ & idola ſunt. Quòd hujus ſuæ vanitatis nec exemplum, nec præceptum, nec ullum verbum in Evangeliis aut Apoſtolorum epiſtolis habeant, ſed mero hominum invento, &c. Sacerdos enim in Novo præſertim Teſtamento non fit ſed naſcitur; non ordinatur ſed creatur. Naſcitur verò non carnis ſed Spiritûs nativitate, nempè ex aqua & Spiritu in lavacro regenerationis. Suntque prorſus omnes Chriſtiani Sacerdotes, & omnes Sacerdotes ſunt Chriſtiani.* Ezt a' Lelki-Papságot penig, nem kell eggyé-venni az Egy-házi ſzolgálattal: Ugyan-is mondhatni, hogy minden kereſztyén ember lelki Pap; de nem minden lelki Pap és kereſztyén ember ottan Egy-házi ſzolga. Maga *Luther* aláb kevéſſel igy *declarálja* ezt: *Sacerdotem non eſſe quod Presbyterum vel Miniſtrum: illum naſci, hunc fieri.* Ezekből könnyű meg-érteni, minémű értelemmel nem akatja a' *Helvetica Confeſſio* (mint *Kalauz* emliti) még a' Prædicatorokat-is Papoknak nevezni. Nyilván-való dolog, hogy ſoha az Apoſtolok és Evangeliſták, magokat meg-külömböztetve a' több Kereſztyénektől, Papoknak nem mondották; de Prædicatoroknak (noha a' Pápiſta Tanitókezt a' nevezetet nem igen kedvellik) mondották, *1. Tim. 2. ỳ. 7. 2. Tim. 1. ỳ. 11.*

K. Hát rend-kivül magától Iſtentől nem küldettek-é §. 10. 11. *Luther, Zvinglius,* &c?

F. Itt immár keménnyen csapdoſſa a' levegőeget *Kalauz*, és a' maga árnyékával harczol; a' mikor kilencz erőſségekkel vagy okokkal akarja állatni, hogy *Luthert, Zvingliuſt*, és *Calvinuſt*, Iſten rend-kivül nem küldötte. Holott immár fellyeb meg-mondottuk, hogy ſem magok azok a' jámborok olyan rend-kivül-való hivatalt a' minémű vólt az Profétáké és Apoſtoloké, magoknak nem tulajdonitottanak; mi ſem akarunk tulajdonitani. Ehez-képeſt azért, valamellyeket §. 10. 11. 12. a' rend-kivül-való hivatalnak mi-vóltárúl és tulajdonságirúl, nagy bő ſzóval ír és emleget, csak merő a' czéltúl való el-csavarodáſok, és haſzontalan ſzó-ſzaporitáſok.

K. Hát az első Reformatorok valamiképpen nem mondathatnák-é rend-kivül-való Tanitóknak?

F. A' mint meg-mondottuk, tulajdon-képpen nem; mert illyenek csak a' Profétak, Apoſtolok, és Evangeliſták vóltanak: mindazonáltal *Analogicè* néminémű haſonlatoſság-képpen meg lehet. De az a' rend kivül-valóság nem állot. I. A' csuda-tételekben: Holott a' tulajdon-képpen való rend kivül-való ſzolgák közzül-is nem fénlet mindenik csuda cselekedetekkel. Mondgyák-meg Hoſeás, Joël, Amos, Hobadiás, &c. mitsoda csudákat tőttenek? Sőt hiſzem Kereſztelő János az Uj Teſtamentomnak első *Reformatora* vala; a' mit mond vala mind igaz vala, még-is mint az Irás felőle tartya, ſemmi csudát nem téſzen vala. A' penig nyilván-való hamiſság, a' mit ittegyen *Kalauz* s-máſok *Calvinus* ellen regélnek: hogy tudni-illik egykor *Calvinus* csudát akarván ten-

Vide ſupra fol. 181.

Joh. 10. 41.

ni avagy tettetni, egy *Bruellus* nevű paraſzt emberrel meg-alkutt vólna illy véget, hogy tegye hóltá magát, és oſztán az ő ſzavára fel-kellyen. Ki midőn az alkuvás-ſzerént, magát hóltá tötte vólna, egynehány barátival egyetemben bé-tére (hogy már) a' halottas házhoz *Calvinus*, hogy fel-támaſzſza a' halottat. Mi lőtt belőle? Egynehányſzor (egyem) kiáltá, ſerkengeté, czibálá, ránczigálá az embert, de ſem ſzó, ſem érzékenség nem vala benne, &c. *Kalauz* és máſok ki után krámsállyák ezt a' pokol torkából meritet hazugságot? Egy *Genevá*ból ki-csapattatott *Bolſecus* nevű Barát után; ki minémű ember lőtt légyen, bővebben meg-értyük alább *Cap. 30.* Moſtan csak azt mondom, mivel azt beſzéllik, hogy egynehány barátival ment-bé *Calvinus* a' halottas házhoz, a' halottat, hogy már, fel-támaſztani; kicsodák vóltanak azok? bár csak edgyet nevezzenek közzülök: mellyet ha tehetnek, bátor lőtt légyen csalóka Próféta *Calvinus*. De tudgyuk, *Calvinus* nem hogy csudát valahá tenni próbált vólna; sőt az embereket a' csudáknak kivánásától, az Iſtennek a' Szent Irásban ki-jelentet akarattyára útahétotta. II. Nem-is valamelly jövendő dolgoknak bizonyos és meg-csalhatatlan meg-prófétálásában. Holott afféle jövendő-mondó Próféták, mint az Irás tanit, keresztelő Janoſig tartottanak. III. Nem-is a' *Reformatio*nak Iſten áldásából való gyors és ſok nemzetekre-való ki-terjedésében minden erőſzak és külső erő-nélkül: noha a' régiek a' világnak illyetén-képpen való meg-téritését, csudák közzé ſzámlallyák. Mivel ócsárollya itt ez-aránt *Kalauz* a'

Vide plura apud Voetiũ in Deſper. Cauſa Papat. fol. 303.

Vide Præfat. Inſtit.

Matth. 11. ℣. 13.

Chryſoſt. Homil. 6. in 1. Cor. Auguſt. de Civit. Dei L. 22. C. 8.

Kalauz a' *Reformatio*nak elő-menetelit, meg láttuk fellyeb *Cap. XVIII.* a' *Reformatio*rúl.

K. Hát miben állott az elsö Reformatorok Egyházi ſzolgálattyának néminémű-képpen-való rend-kivűl-valósága?

F. Abban. 1. Hogy némellyekben majd haſonló dolgot cselekedtenek a' régi rend-kivűl-való egyházi Tanitókkal: tudni-illik a' meg-veſztegettetett Iſteni-tiſztelettet helyére állatták; az hamis tanitók ellen ki-kőltenek, és azok ellen mind irásokkal, mind élő-nyelvel bátran viaskodtanak. 2. Abban, hogy némelly dolgokat az akkori meg-veſzett ſzokás és rend-kivűl kellet tselekedniek és probálniok: Ugyanis ha a' Pápától és a' Püſpőktől, kik az egyházi rendnek fejének és fejedelminek tartották magokat, várták vólna, ſoha a' *Reformatio*hoz nem fogtak vólna. Errűl kell érteni *Calvinus*nak amaz mondását: *Apoſtolos & Evangeliſtas interdum excitat Deus, ut noſtro tempore factum eſt. Talibus enim, qui Eccleſiam ab Anti-Chriſti defectione reducerent, opus fuit. Munus hoc, extraordinarium apello, quia in Eccleſiis ritè conſtitutis locum non habet.* 3. Abban, hogy abbéli munkájoknak végh-vitelére, Iſten tűl máſok felet kiváltképpen-való ajándékot-is vettenek.

Vide Ameſium Lib. 1 Medull. C. 33. n. 39.

Lib. 4. C. 3. n. 4.

K. Hát okoſſan cselekeſznek-é azok, a' kik Reformatus Prædikátorokat tartnak? §. 17.

F. Minek-utánna *Kalauz* minden tehetségével azon vólt vólna, hogy *Reformator*inknak nyakokból az egyházi tiſztet le-ránthaſſa; immár azon tanátskozik, és azt akarja az emberekkel el-hitetni, hogy nem okoſſan cselekeſznek azok a' kik *Reformatus* Præ-

dikátorokat tartanak. Oka: *Mert*, egyem, *az ő szolgalattyoknak semmi haszna nincsen azokra a' dolgokra, mellyekért méltó hogy a' hivek becsüllyék, tisztellyék, és testi szükségekben táplállyák az igaz Pásztorokat.* Ezt hat erősségekkel akarja állatni.

Először. *Az Isten akaratyának ki-nyilatkozására nem szükségesek a' Prædikátorok.*

I. *Mert a' magok tanitása-szerént, a' Szent Irás olly nyilván és világossan magába foglallya a' szükséges dolgokat, hogy ezeket minden ember meg-értheti. Azért a' ki maga olvassa, vagy egy gyermekkel olvastattya a' Szent Iráſt, magától meg-értheti a' szükséges dolgokat, nem szükölködik tehát Prædikátor Uram kiáltása-nélkül.*

F. A' mi tudományunk a' Szent Irásnak világossága felől a' Hitre és a' jó erkölcsökre szükséges-képpen tartozó dolgokban, semmi-képpen nem tészi haszontalanná az egyházi szolgálatot és a' Prædikátorokat: mert noha a' Szent Iráſt világosnak lenni állattyuk; de nem egyenlő-képpen mindenekre-nézve; nem-is egy-aránt minden a' Szent irásban bé-foglalt dolgokra-nézve; nem egyenlő-képpen minden részeiben; nem-is ugy mint ha ki egy két belé-tekintéssel a' Szent irásnak minden mélységét ki-merithetné. Ugyan-is jóvá hadgyuk mi Szent Agostonnak amaz szép mondását: *Tanta est Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepetam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: non quoad ea, quæ necessaria sunt saluti* NB. *tanta in eis perveniatur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua piè re-*

Tom. 2. Operum. Epist. 3.

étéque

étéque non vivitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solùm in verbis, quibus ista dicta sunt, verùm etiam in rebus quæ intelligenda sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contigat, quod eadem scriptura loco quodam habet: Cum consumaverit homo tunc incipit. De láſd errül való bő értelmünket fellyeb *Lib. 1. Cap. XIII.* Eccl. 18. 16

II. *A' Szent irás értelmérül támadot egyenetlenségeknek el-igazitására sem szükségesek a' Prædikátorok: mert önnön magok hirdetik, hogy a' kősségnek kell itéletet tenni a' Prædikátorok tanitásárul, és a' Hit dolgáról.*

F. Vallyon azért, ha a' Juh meg-külömböztetia' jó tápláló füvet a' mételytül; a' farkast az őrző kuvasztúl, nem szükölködik-é Pásztor nélkül? Ha penig a' kősségnek a' Hit dolgárúl való itéleti, haszontalanná tészi a' Prædikátoroknak szolgálattyokat, tehát a' Papista Papokon-is ez okon mind ki kell adni; a' sok szép jövedelmet el kell tölök vonni: mert hiszem maga tanittya *Kalauz* ezen részben *fol. 130. Hogy az ember tartozzék valamit el-hinni, sőt, hogy okossan és vétek-nélkül hihessen, nem elég hogy puszta és száraz beszéddel eleiben adassék, hogy ez az Isteni tudomány, mivel hogy Isten azt nem kivánnya, hogy valamit oktalan és illetlen módon, szem bé-kötve, el-átalkodot vakmerőséggel hidgyünk, hanem hogy bizonyos okokból hajollyunk, és mind addig függőben tartsuk a' mi indulatunkat, mig valami bizonyos és csalhatatlan jelenségekből, hihetőve nem tétetik az elönkben rakogatot Tudomány.* Másutt ismét kerekdéden állattya: *Bizonyos dolog, hogy, minden keresztyén ember-* Folio 642.

nek itél-

nek itélletet kell tenni az igaz Hitről. Láttyátok jó Papista Papok, ha ez okon haszontalanoka' Prædikátorok, hogy a' kősségnek-is itéleti járulhat a' Hijendő dolgokhoz, ti rulatok-is a' Papságot le-vonsza *Kalauz*tok.

III. *A' mi illeti a' tanitást, semmire nem kellenek a' Prædikátorok. Mert ha egyebet tanitnak a' Szent iráſnál, nem kell nékik hinni: ha csak a' Szent iráſt beszéllik, azt egy Aszszony ember-is meg-olvashattya. Ha az iráſt magyarázzák, nem tartozik senki hinni nékik, hanem a' kősségnek kell meg-itélni magyarázását. De mi szükség a' magyarázás és fejtegetés, a' hol világos és mindentől meg érthető az Iras?*

F. 1. Az egyházi tanitás nem áll csak a' Sz. irás puszta betűjének olvasásában; ez ugy vagyon meglehetne csak egy Aszszony embertől-is: hanem az Iráſoknak fejtegetésében, magyarázásában; annak a' Halgatókra-való *authoritás*os szabásában: ezt penig Isten minden emberekre egyenlő-képpen nem bizta, hanem az ő követségét viselő Tanitókra. Hogy penig akar melly te-mondádot, s-magyarázatot szem bé-kötve a' kősségnek bé ne kelleſsék venni, maga az előtt *Kalauz* meg-tanita rúla. De Szent Pál-is azont tanácsollya: *Omnia probate, quod bonum est tenete.* 2. Az Iráſnak világoſsága tem törli-el a' Magyarázatnak és fejtegetésnek szükséges vóltát; mint erről csak ez iként-is világoſon hallánk.

1. Theſſ. 5. ℣. 21.

Vide ſupra Cap. 14.

Masodszor. *A' bűntől-való meg-óldáſra sem szükségeſek a' Prædikátorok.*

I. *Mert magok vallyák, hogy a' bűnnek-bocsánattyára*

semmit

semmit többet nem haſznál az ő Egyházi emberek, akar melly köz embernél.

F. A' Calviniſta Tanitók, kiket egyenlő-képpen korpáz a' Lutheriſtákkal, azt sohul nem vallyák. Hanem Luthernek imez mondásából akarja ezt ki-sotulni: *In Sacramento pœnitentiæ ac remiſſione culpæ non plus facit Papa, Epiſcopus, quàm infimus Sacerdos, quàm quilibet Chriſtianus, etiam fœmina & puer.* De ugyan ott szépen meg-magyarázza magát Luther Doctor: *Cùm ex prædictis pateat, quia non poteſtas Miniſtri, ſed fides pœnitentis remiſſionem peccatorum operetur, velim doceri ab iſtis Bullenſibus, quomodo plus Papa faciat quàm quilibet Sacerdos, cum fidem ipſe æquè non præſtare poſſit ac quilibet Sacerdos, nec alio verbo abſolvat quàm illo: Quodcunque ſolveris, &c. quo omnis Sacerdos abſolvit. Si ergo idem verbum, eadem fides utrobique, quæ eſt differentia illorum. At Caſus reſervati hic Papæ plus tribuunt?* &c. A' mint könnyű eszünkben venni, kettőt akart azzal a' mondáſsal *Luther* jelenteni. 1. Hogy a' Hit, mellyel a' mi bűneinknek-bocsánattyát meg-fogjuk, csak egyedül Istennek ajándéka; és hogy a' Pap nem inkáb nemzhet hitet a' pœnitentia-tartó emberben, mint akar melly kereſztyén ember. 2. Hogy edgyik Papnak szintén olly hatalma vagyon akar melly bűnnek megbocsátására, mint a' máſiknak; és igy Evangeliom ellen cselekeszik a' Pápa és a' Püspökök, kik némelly bűnök alól való fel-óldoztatáſokat az embereknek, *reſervata*ban a' magok *Cancellaria*jára tartyák. Holott minden *reſervata*-nélkül mondotta Urunk Tanitványinak: *Valakiknek meg-bocsáttyátok bűnöket, meg-leſz-*

Tom. 2. Oper. fol. mihi 104.

Joh. 20. ℣ 23.

nek bocsáttatva. Nem olvassuk itt, hogy Péternek más tanitványok felet valamit *reservált* vólna.

II. *Mert az* Absolutiót *csak a' bűn-bocsánatnak hirdetésében állattyák lenni; hogy azoknak a' kik hisznek, hirdessék a' bűnnek-bocsánattyát; azoknak penig kik nem hisznek, a' kárhozatot. Ha csak abban áll a' bűnnek-bocsánattya, semmire nem szükségesek a' Prædikátorok. Mert azt akarki meg-olvashattya az Irásbúl, hogy a' ki nem hiszen el-kárhozik. Máshúl-is a' ki nem Prædikátor, ezt meg-halhattya* &c.

F. Nem igaz, hogy mi Calviniſták az *Absolutiot* csak az Isten kegyelmének vagy haragjának puszta hirdetésében állatnók. Hanem a' mi értelmünk és Vallásunk ez aránt ez: A' mint hogy minden igaz lelki Pásztornak vagyon Istentűl adatott hatalma az Evangeliomnak prædikállására, a' Sacramentomoknak ki-szolgáltatására; azonképpen a' bűn-alúl-való fel-óldozásra-is. Nem ugy mint ha Uri és magok erejével a' bűnt meg-bocsáthatnák; csak Isten munkája ez, Szent *Cyprianus*nak tanitása-szerént: *Solus Dominus misereri potest; veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest largiri, qui peccata nostra portavit. Remittere aut donare indulgentiâ suâ servus non potest, quod in Dominum commissum est.* Hanem Egyházi és szolgai hatalommal. A' melly hatalomrúl, hogy el-mesűk minden kötődésnek csomóját, meg-kell tartanunk. 1. Hogy az a' hatalom nem közönséges minden emberekkel, hanem azoknak tulajdonok a' kik a' Christusnak követségét viselik a' bűnös emberekhez. *2. Cor. 5. ℣. 20.* 2. Nem-is valami mondom mondom és képzés-képpen való hatalom, mellynek semmi

Sermone de lapsis.

ereje foganattya és gyümölcse nem vólna a' bűnös emberben: hanem olly igaz és valóságos hatalom, melly szerént a' meg-tért, és hitnek általa Christushoz ragaszkodot bűnös ember, szintén olly bizonyossan fel-óldoztatik az égben az Istennek itélő széki előtt az ő bűneinek kötelessége és büntetése alól, a' melly bizonyossan hallya az Egyházi szolgától im ez szókat: *En az én Uram Jesus Christusnak méltatlan szolgája, meg-bocsátom tenéked a' te bűneidet.* Igy *declarállya* ezt a' *Helvetica Confessio.* Igy a' mi Ecclesiainknak *Catechismus*a. Igy a' Pataki 1658-ben nyomtattatot *Liturgia.* A' holott az Egyházi szolga az Ur-Vacsorájához majdan járulandó, igazán el-készült, és tőredelmes lelkű hiveket igy szolittya-meg: *En-is az én Uram Jesus Christusnak méltatlan hivatalos szolgája, értvén ez ti hitetek felől való kész vallás-tételeteket, a' hatalom-szerént, melly adatot minékünk az Apostolokkal egyetemben, hogy valakiknek e' földön bűnöket meg-bocsáttyuk, az egekben-is meg-lesznek bocsáttatva; a' kikeit penig meg-kőttyük, meg-kőttetnek az égben-is, hirdetem, sőt a' mint Christus Urunk szavában nyilván ki-fejezve vagyon, meg-bocsátom az ő nevében, az az, szolgai vagy adatott hatalommal és méltósággal, a' ti bűneiteket, ti-is a' ti részetekrűl igazán tartván pœnitentiát. Sőt ennek-felette örök-életetek felől-is bizonyossá teszlek benneteket,* &c.

Cap. 18. de Ministris Ecclesiæ. Quæst. 83. 84. 85. Pag. 43.

Ezek azért igy lévén, csak szót szaporit *Kalauz*, a' mikor nagy bő beszéddel probállya, hogy az *Absolutio* nem áll csak a' bűn-bocsánatnak puszta hirdetésében; mi sem tartyuk azt.

HARMADSZOR: *Az Ur-Vacsorájának ki-szolgáltatására*

tására sem szükségesek a' Prædikátorok. Mert a' Calvinisták semmit egyebet kenyérnél nem vesznek Tanitójoktúl, hanem magok hitek által égbe repülnek, ott egyesülnek Christussal. Itt-is azért a' Prædikátor haszontalan, mert kenyeret mindenüt találnak, és hitek által égben sétálhatnak a' Calvinisták, valamikor kedvek tartya.

F. Nem igaz a' mit rajtunk *Kalauz* követ, hogy a' Calvinisták az Ur-Vacsorájában csak puszta kenyeret és bort vennének; hanem eszik és veszik a' Christusnak valóságos testét és vérét-is a' külsö jegyekkel edgyüt: de nem *Capernai*ták módgyára (mint a' Pápisták) Urunknak Szent s-meg-dicsöült testét fogokkal meg-rágván, gyomrokban hányván, &c. mert a' mint hogy a' Christusnak teste nem testi hasnak és gyomornak meg-elégitésére való eledel, hanem lelki és léleknek táplálására-való; igy étele és vétele-is annak nem testi szájjal és foggal való, hanem lelki-képpen-való. De hogy a' *Kalauz* játékos fortéllyára megfelellyünk; *hogy tudni-illik a' Calvinisták a' mikor kedvek tartya hitek által az égben repülhetnek, s-ott egyesülhetnek a' Christussal*; meg kell külömböztetnünk a' Christus testének ételét és vételét az ö módgyára-nézve. Az azért két-féle: vagy csak lelki étel és vétel, vagy Sacramentomi étel és vétel. Ennek a' külömböztetésnek fundamentomát magok le-tötték a' *Scholasticus* Doctorok; *Lombardus 4. Sent. dist. 9. Thamás Aquinas Part. 3. q. 80. Artic. 1. Bonaventura in 4. dist. 9. q. 1.* Nem-is kell öszve-elegyiteni e' két ételnek és vételnek módgyát. 1. Mert, a' mint *Lombardus* Mester bizonittya, Sacramentomi módon mind jók, mind gonoszok

noszok ehetik és vehetik a' Christus testét; de lelki módon csak a' jók abban részesek. 2. A' Sacramentomi étel és vétel, hogy hasznos és idvességes légyen az évöknek és vévöknek, szükséges-képpen fel-teszi a' lelki ételt és vételt: de a' lelki ételhez és vételhez nem köttetett szükséges-képpen a' Sacramentomi étel és vétel: mert eheti és veheti valaki a' Christust lelki-képpen a' Sacramentom kivül-is. Ugyan-is lelki-képpen enni és venni a' Christust, Szent Agostonnak magyarázása-szerént, semmi nem egyéb, hanem ö benne hinni, igaz hitnek általa ö véle egyesülni, ö benne maradni. Innét mondta Szent Agoston: *Ut quid paras dentem & ventrem? Crede, & manducasti.* Mit készited fogadat és hasadat? Hidgy, és ötted. Bezzeg ehez, hogy a' Prædikátorok asztalt tericsenek, kenyeret és bort elö-tegyenek, azt meg-áldgyák és meg-szentellyék, nem kivántatik; mert ez a' Hitnek belsö és mindenkori munkája. Ennek a' Christushoz ragaszkodó hitnek meg-erösitésére szolgál immár a' Sacramentom, a' mellynek ki-szolgáltatására, Christusnak rendelése-szerént, meg-kivántatnak az Egyházi szolgák. Nem haszontalanok hát itt ez-aránt a' Prædikátorok.

Tractat. 25 in Joh.

NEGYEDSZER: *A' Keresztelésben sincs semmi hasznok a' Prædikátoroknak, az önnön Hitek fūdamētomi szerént.*

I. *Mert azt hirdetik, hogy keresztség-nélkül idvezülhet ember, mivel hogy csak az egy Hit-által idvezülünk. Kiböl világoson következik, hogy nem szükséges a' Keresztség idvességünkre. Mert ha szükséges vólna, nem lehetne a' Hit elégséges.*

Cap. 25. fol. 343.

F. Bővön meg-magyaráztuk fellyeb, hogy efféle szolláſnak formáival; *Sola fide ſalvamur, juſtificamur*, &c. nem a' ſzándékok Doctorinknak, hogy vagy a' Hittűl el-ſzakaſzſzák a' Sacramentomokat, vagy az idveſségnek dolgábúl azokat ki-tudgyák és ki-rekeſzſzék: sőt *Calvinus* ſzépen őſzve-foglallya azokat egymáſſal: *Unde enim fides? Unde baptiſmus*, &c. *niſi quia Deus Pater ſe in nos diffundens, his quoque mediis viciſſim nos ad ſe colligit.* Azért a' Hitnek maga nemében való elégsége, nem rekeſzti-ki a' Sacramentomoknak magok rendében-való ſzűkséges vóltokat az idveſségnek dolgábúl. Az étel a' maga nemében elégséges az embernek táplálására; hát nem ſzűkséges-é az ital?

In Ephes. 4. ℣. 6.

II. *Annak-felette azt tanittyák, hogy a' Sacramentomok csak tiſztán jelek; és nem egyébre valók, hanem a' Hitnek fel-inditására: A' Hit penig fel-indithatik a' Kereſztség kivűl-is.*

In 1. Cor. 11. ℣. 24.

F. Itt ſem ſzavunkat ſzollotta az Erſek. Nem igaz, hogy mi a' Sacramentomokat csak puſzta jegyeknek tartanók lenni: hanem azt vallyuk, hogy a' kűlső jegyekkel edgyűtt, minden igazán élők, eſzik és veſzik egyſzer-s-mind a' Chriſtuſnak valóságos teſtét és vérét-is. *Calvinus* valláſa ez: *Dominus viſibile illud ſymbolum porrigendo, unà dat etiam nobis ſuum corpus: neque enim fallax eſt Chriſtus, qui vacuis figuris nos ludat.* Másutt nevezet-ſzerént a' Kereſztségről ſzolván, illyen tudományt téſzen: *Principium illud valere debet inter pios, Deum non inanibus nobiſcum figuris ludere, ſed virtute ſua intus præſtare quod externo ſigno demonſtrat. Quare baptiſmus congruenter & verè lavacrum regenerationis di-*

In Tit. 3. ℣. 5.

citur.

citur. Vim & uſum Sacramentorum rectè is tenebit, qui rem & ſignum ita connectet, ut ſignum non faciat inane aut inefficax: neque tamen ejus ornandi cauſa, Spiritu Sancto detrahat quod ſuum eſt.

Heb. 5. ℣. 1. Cap. 8. ℣. 3.

EŐTŐDSZŐR: *Noha a' Sz. Pál tanitáſa-ſzerént, a' Papság áldozat-nélkűl nem lehet. Mert a' végre leſznek Papok, hogy áldozatok mutattaſſanak Iſtennek, nem csak magokért, hanem a' kőſségért-is: De az Uj Praedikátorok megvallyák magok, hogy ők ſemmi áldozatot bé nem mutatnak a' hivekért, és azért Papoknak ſem merik magokat nevezni*, &c. Mivel azért nem Papok, ſemmi haſznok nincsen az Anyaſzentegyházban.

Heb. 10. ℣. 14.

F. Igazán tanittya Sz. Pál, hogy a' Papság áldozat-nélkűl nem lehet: de mivel az Uj Teſtamentomban a' Chriſtus Papságánál több tulajdon-képpen-való Papság nincsen, áldozat-is nincsen. Nem-is ſzűkség, hogy egy más után következendő, mindennapi áldozatot bé-mutató Papok legyenek: mert mint Sz. Pál tanittya a' Chriſtus eggyetlen egy áldozattyával tökélleteſsé tötte mind örökké azokat, a' kik meg-ſzenteltetnek. Azzal penig nem tétetnek haſzontalanokká a' Prædikátorok, ha tulajdon-képpen-való Papságot nem viſelnek-is: mert világ végéig meg-marad az Anyaſzent-egyházban az egy-házi ſzolgálat, a' mellyre ſzűkséges az ő munkájok. Az-is igaz mondás: *Hogy a' hol Papság nincsen, ott Eccleſia ſem lehet.* Ertvén a' dolgot. 1. A' Chriſtus Papságárúl, a' ki örökké-való Papja az Anyaſzentegyháznak, Melchiſedeknek rendi-ſzerént. 2. A' Chriſtusban hivő kereſztyénekrűl, a' kik minnyájan lelki Papok. *Apoc. 1.*

Pſal. 110. ℣. 5.

℣. 6.

ỳ. 6. Való-dolog, a' holott Christusban hivő keresztyének nincsenek, ott Ecclesia sem lehet.

HATODSZOR: *Az Anyaszentegyháznak gond-viselésére sem látom haszнát a' Prædikátoroknak. Mert ők, a' Keresztyéni szabadságnak olly erejét mondgyák, hogy, senki semmire nem kötelezheti az embert, hanem csak a' menyire kinek kinek tetczik. És nem csak az Angliai Királynak, de egyéb világi Tisz-viselőknek-is fejet hajtnak a' Prædikátorok az Egyházi gond-viselésben; ezekre bizzák a' Conciliomok hirdetését,* &c.

F. 1. A' mi nézi a' keresztyéni szabadságrúl-való tudományunkat, az a' Prædikátorokat az Egy-házi gond-viselésre-nézve haszontalanokká nem tészi. Tanittyuk ugyan, hogy se Pap, se Barát, se Prædikátor, sem Anyaszentegyház, valamit valakire Isteni tiszteletnek részе-gyanánt nem vethet, hogy azzal annak lelki-ismeretit meg-kösse. Oka: *Egy.* Mert a' lelki-ismeret csak az Istennek birtokában vagyon. *Más:* Mert az Isten az ő igéjében az ő tiszteletinek minden részét olly tökélletessen ki-adta, hogy nem szükség azt semmi lelki-ismeretet kötelező emberi *Traditio*kkal meg-töldani. De viszont azt-is tanittyuk, hogy az Anyaszentegyház a' külső egyházi igazgatásban törvényt szabhat; szabhat az Isteni szólgálatban-is a' külső rendre, helyre, és időre-nézve: a' melly szabott regulákat senki vétek és botránkozás-nélkül meg nem vethet. Nem ugy, mint ha azok magokban, és a' magok erejével a' lelki-ismeretet köteleznék; hanem, kötelezik az Isten parancsolattyának erejével, ki azt hadgya, hogy engedelmesek legyünk a' mi elől-járóinkhoz. 2. Az Angliai Királynak az Angluſok, s-mi-is Keresztyén Tiszt-viselőinknek, menyiben hajtsunk fejet az Egyházi gond-viselésben, bővön meg magyaráztuk *Cap. XXI.* Azért nem szükség hogy arrúl több szót tegyünk. Valóban vala rajta *Kalauz*, hogy szegény Prædikatorinkrúl nem csak a' Prædikatori tisztet vonnya-le, hanem hogy emberek előtt való becsülletektűl-is meg-fosszа, kevés jövedelmeket túlök el-huzza: Okait meg-értéd Kegyes Olvasó; fontold-meg ha ollyak-é mellyek az okos embert valamenyire mozdithassák.

Heb. 13. ỳ. 17.

Fol. 251.

HUSZON NYOLCZADIK RÉSZ.

Nem ördög Tanitványi a' Reformatorok.

KERDES: *Mivel gyalázza itt* Kalauz *a' Keresztyén Protestansok Vallását?*

FEL. Azzal, hogy ennek a' Vallásnak első Tanitói, ugy-mint *Luther* és *Zvinglius*, a' Pokolbéli ördögnek Tanitványi vóltanak; és hogy *Lucifer*rel szövén fonván, ő tűle kapták Uj vallásokot. *Lib. 3. Cap. VI.* Mérges és mirigyes szitok és vádolás. Régenten ezt mivelték a' régi hamis és álnok Pharisеusok, nem lévén mit ellene mondhassanak a' Christus tudományának, végtére azt fogták reá, hogy ördöge vagyon, ördöggel határos. *Joh. 8. ỳ. 48.* Minek-előtte penig ki-ontaná *Kalauz* ebbéli mérgét, két feneket kerekit:

§. 1. I. *A' régi Tévelygéseknek fö Mesteri, ördögi-szövetségben vóltanak.* Itt hoszszú Cathaloguſt csinál némelly Tévelygéseknek kezdöirül; kiket mi egy szálnéra nem mentegetünk, követni sem akarunk. Mindazonáltal azok közzé, amaz szitkos *Schlusselbergius*, és tüzes *Fevardentius* után, nem igazán számlállya azért *Berengariust*, hogy a' Christus testének az Ur-Vacsorájában ollyatén-képpen-való jelen-létét tagadta, a' minémüt a' Pápisták hisznek és állatnak. Lass errül aláb *Lib. 2. Cap. 32.*

§. 2. II. *Az ördögtül kezdetet Tudomány, igaz nem lehet.* Joh. 8. ỳ. 44. Mi-is tudgyuk Urunknak oktatásábúl, hogy az ördög eleitül-fogva az igazságban meg nem állott, mert nincsen ö benne igazság. Valamenyiszer hazugságot szol, a' magáébúl szol, mert hazug és hazugságnak attya. De hogy Reformatorinknak tudományok ördögtül kezdetet vagy tanittatott tudomány vólna, azt halálban tagadgyuk.

K. Micsoda jelekböl vagy okokbúl állattya Kalauz, *hogy Luthernek Tanitó Mestere, Pokolbéli ördög lött vólna?*

§. 3. Ipsi médaciorum fabri inter se dissentiüt; aliis hoc verum esse affirmantibus; aliis neganribus ut videre est apud Florimundü l. 1. de Orig. Hær. pag. 34.

F. Négyböl: I. *Hogy Luthernek születése, és felnevelkedése, ördögi társalkodással vólt.* Azt olvasom, egyem, *Luther* felöl, hogy nem mindenestül a' természet folyása-szerént születtetett, hanem ördög bagzott *Lidércz* módgyára az Annyával. Mikor penig fel-nevekedet vólna, és Baráttá lött vólna, azt irják rúla, hogy egy Vasárnap, a' néma ördögrül olvasván az Evangeliomot, el-düle hirtelen *Luther*, mint ha földhöz csapták vólna, és azt kezdé kiáltani, hogy, nem ö az. Végezetre, midön immár valami szikrája

támadot vólna szakadásának, bé-méne egykor *Luther* az Elsö Maximilián Császár palotájában Augustában: A' Császár ötet meg-látván, egy *Erpach* nevü Urat szoléta, és kérdé tüle, mit látna ama' Barát mellet? mert én (ugy-mond) egy iszonyu ördögöt látok mellette. Hiszed-é ezeket Kegyes Olvasó? *Kalauz* mint való dolgot ugy beszélli; de csak azoknak, kiknek a' fa-pénz-is jó. Kicsodák a' Tanúk? *Luther* életének és nevének meg-esküt ellenségi; illyen tiszteletes fö emberek, mint *Cochlæus, Serarius, Alanus Copus, Prateolus; Bredenbachius,* &c. De nem szükség, hogy én *Luther*rül *Apologiát* irjak: mert az Augustai Valláson lévö Doctorok eléggé meg-torkolták errül, mind *Kalauzt*, mind másokat. *Vide Baldvinum in Phosphoro Lib. 3. Cap. 25. Benedictum Nagy in Libro:* Pázmány Péter Pironsága. *Pag. 65. & seqq.*

§. 4. II. *Sok Catholicus és Calvinista Doctorok irásibúl megbizonyittatik, hogy Luther az ö Tudományát ördögtül vötte.*

F. A' Pápista Doctoroknak itt ez-aránt *Luther* ellen való tanú-bizonyság-tételek tsak annyit tészen, mint Christus Urunk ellen a' Sidóknak hamis vádolása: *Nem-de-nem jól mondgyuké mi, hogy te Samaritánus vagy, és ördögöd vagyon tenéked?* Joh. 8. ỳ. 48. Kicsodák azok a' jeles Tanúk? *Luther*nek mind meg-esküt ellenségi; *Cochlæus, Hosius, Lindanus, Prateolus, Surius, Duræus, Ederus, Nasus, Perpinianus, Copus, Bellarminus, Ulemburgius, Serarius,* &c. a' minémüeknek *fassio*jokat semmi Ország-törvénye nem szokta bé-venni. *Caus. 2. q. 7. Can. Alieni. Leg. 3. Dig. de Testibus.* De ezekkel a' *Luther*en rágódó rókákkal roszszúl köti öszve a' Calvinista Docto-

rokat. Soha a' Calviniſta Doctorok, Luthernek a' miſe-ellen-való tanitását, ördögtűl vött Tudománynak lenni nem mondották. Hanem elett igy a' dolog: Midőn *Luther* nem ſzintén birhatván indulatival, *Zvingliuſt*, és más ő tőle a' Sacramentomi dologban kűlömbőző Doctorokat, mód-nélkűl kárhoztatná, ördög Tanitványinak mondaná: nem csak maga penig, hanem az ő halála után annyival-is inkáb gerjeſztenék a' veſzekedéſnek tűzét némelly *Ubiquitaſ*son kapdosó Doctorok; és a' *Zvingliuſ*sal edgyűt értő Tanitóknak gyakran hánnák ſzemekre, hogy *Zvinglius* az ördögtűl tanulta vólna a' Sacramentomi igéknek magyarázattyát. Innét lőtt, hogy a' *Zvinglius* követői-is nem ſzenyvedhetvén amazoktúl rajtok tőtt kiſſebséget, néha néha igazitották őket, *Luther*nek az ördöggel lőtt *Diſputatio*jára. A' Sholában *Retorſio*nak ſzokták ezt hijni, avagy *Argumentum*nak *ad hominẽ*.

Vide apud Zvinglium Tom. 2. Oper. f. 376.

§. 5. III. *Luther maga meg-vallya mit tanúlt az ördögtűl. Mert ezer őt ſzáz harmincz három eſztendőben egy könyvet nyomtata* de Miſſa privata, *mellyben azt irja, hogy egy éjjel álmából fel-ſerkenvén, az ördög ő véle diſputálni kezde; és egynehány bizonyságokat támaſztván, erőſſen állattya, hogy a' Miſe merő bálványozás.*

F. Nem ſzűkség, hogy ebben én *Luther*nek pártyát fel-vegyem: mert az *Auguſtanus* Doctorok elégedendő-képpen fel-mentették *Luthert* az alól a' *Calumnia* alól. Nevezet-ſzerént *Kalauz*nak fortélyoskodáſit földhőz verte *Fridericus Baldvinus* Wittebergai Doctor *in Phoſphoro Lib. 3. Cap. 27.* Láſd a' mieink közzűl-is *Voetius Gisbertet*, Ultrajectomi nevezetes Doctort

Doctort *in Deſperat. Cauſa Papatus Lib. 1. Sect. 2. Cap. X.*

§. 8. IV. *Luther ördögi halállal hóltt-meg: azért ördög tanitványa vólt. Mert azt olvaſom felőle, hogy 1546. eſztendőben, 13. Februarii, mikor vacsorán vigan lakott vólna, azt beſzéllé több aſztali trágárſági között, hogy, egy éh ember ördögnek igéré lelkét, ha őtet jól tartaná: és midőn kedve-ſzerént jól tartotta vólna, kéré tőle lelkét. Azt felelé az ember, hogy várja-el halálát, mert ő csak lelkét igérte, nem teſtét. Az ördög azt mondá, hogy a' ki lovat vészen, a' féket-is véle vészi; és el-ragadá nyavalyáſt véletlenűl. Effele ſok tréfák után leefekvék* Luther, *és éj-fél után halva találtaték, a' ſzája félre fordulva*, &c.

F. Nem elég vala *Kalauz*nak *Luther* ſzűletését mocskolni, hanem *Epitaphium*ot-is fekete ſzénnel kelle néki irni: mellyről hogy én, vagy más bő *Apologiát* irjon, nem ſzűkség. Soha csak egy jó lelki-iſméretű ember ſem ád hitelt annak a' *relation*ak, ha ki jól meg-fontollya a' *Circumſtantiák*at. I. Kik beſzéllik ezeket? *Luther* hirének, nevének, tudományának meg-eskűtt ellenségi; *Cochlæus, Florimundus, Claudius Sanctes, Thomas Bozius, Bredenbachius, Thyræus:* Kik közzűl *Luther*nek vagy halálán, vagy temetésén csak edgyik ſem vólt jelen; hanem a' Hazugságnak Attya a' mit edgyiknek elsőben ſzájában adott, a' többi-is egy-más-után ugyan azon hazugságot hámozza. Bezzeg *Juſtus Jonas, Michael Calius*, kik utólsó pihenéſeig mellette vóltanak, máſt beſzélnek. Máſt irnak *Philep Melanchton, Sleidanus János*, kik *Luther*nek életét és halálát hiſtoriában foglalták. Ezek igy emlekeznek *Luther*nek halálárúl. Lűn 1546-ben, midőn a' Mantz-

feldi Grofoktúl *Islebium*ban (ez vala házája *Luther*nek) hivattatnék némelly a' Grofok között való villongásoknak el-igazitására; noha immár gyenge egéſséggel bir vala, mindazonáltal házájának ſzeretetitűl viſeltetvén el-méne. Ott való létét penig, nem vendégeskedéſekben, és trágár beſzédekben töltötetel (mint *Kalauz* más hazugok után beſzélli) hanem a' melly dolog végett hivattatot vólt, azon kivűl prædikállot, Ur-Vacsorájával kétſzer élt, két Prædikátorokat ſzentelt. Halála-előtt-való nap, noha igen laſſu és vékony egéſséggel birna, mindazonáltal a' Grofok aſztalához űlvén vacsorának alkalmatoſságával, nem hogy trágár és tréfás beſzédekkel (nem tudom mint lehetne kedve a' beteges embernek a' tréfához) legeltetet vólna másokat; sőt ſzép Iſtenes beſzélgetéſekben mulatta-el az egéſz Vacsoráláſnak oráját. Több beſzédek között, azt kérdik tőle: Vallyon az örök-életben az emberek meg-iſmérik-é egymáſt? Igen ſzép haſonlatoſsággal meg-felel erre *Luther*: Ha Adám Evát, kit annak-előtte ſoha nem látott, mihelt Iſten hozzá-vitte, menten meg-iſmérte; hát mi kik nagyob tökélleteſségben leſzünk az örökéletben, mint Adám vólt az épségben, annyival inkáb meg-fogjuk egy máſt iſmérni. A' Vacsorától felkelvén, méne a' néki rendeltetet házba, és ſzokáſaſzerént eſtvéli imádtságát el-végezvén, kezdé inkáb inkáb nyavalyájának öregbűlését érzeni, és a' fuladáſrúl avagy nehezen-való lehellétről, azoknak kik mellette valának, panaſzolkodni. Annak okáért *Unicornis* ſzaruban adának néki valami italt bé-venni; mellyet bé-

lyet bé-vévén egy kevéſsé édeſdeden el-ſzenderedék utánna. Annak utánna fel-ſerkenvén, annál nehezebben kezde lenni; és látván hogy az utólsó óra elközelget, fel-fohászkodván Iſtenhez, illyen könyörgéſſel ajánlá lelkét ő Felségének: *Omi Pater cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deus omnis conſolationis, gratias tibi ago, quod filium tuum dilectum Jeſum Chriſtum mihi patefeciſti, in quem credo, quem prædicavi & confeſſus ſum, quem dilexi & laudavi, quem Papa & omnes impii blaſphemant, perſequuntur, & contumelia afficiunt: oro te, mi Domine Jeſu, ſuſcipe animulam meam. O Pater cæleſtis, etiam ſi corpus hîc relinquo, & ex hac vita abripior; certus tamen ſum, quod tecum æternùm futurus ſim, quodque nemo ex manibus tuis me eripiet.* Es igy könyörgését el-végezvén, amaz ſzép ſzokat-is ottan-ottan emlegetvén; *Ugy ſzerete Iſten e' világot, hogy az ő ſzerelmes Fiát adta ő érette*, &c. nem ſok időre Iſtennek lelkét meg-adá, és e' világból ki mulék. Teſtét a' Mantzfeldi Grofok ón koporsóban tétették, és *Islebium*ból Wittebergába nagy tiſzteſséggel kéſérteték; s-ott temetteték-el, ſok fő fő rendek, Tudós emberek, és köz-népek jelen-létében. Ezt irják *Luther*nek halálárúl és temetségéről, azok a' kik ott jelen vóltanak, *Juſtus Jonás, M. Celius, Philep Melanchton*; és ezek után *Sleidanus lib. 16. de ſtatu religionis.* Méltób ezeknek hitelt adni, hogy nem mint más hazug hireket hordozó kufároknak. II. Az-is ide való, hogy a' *Luther* halálát váró és azon kákogó Varjak ſem egy módon ſzollanak. Némellyek azt beſzéllik, hogy maga fojtotta és akaſztotta vólna fel magát; némel-

lyek,

Joh. 3. v. 16.

lyek, hogy az ördögtűl fojtatot vólna meg. Honnét ki-tetczik, hogy a' hazugságokat soha ugy nem fedezhetik egy felől, hogy ki ne lássék farka más felől. III. Még élt *Luther*, hogy Olasz-Országban ugyan nyomtatásban bocsáttyák vala ezt ki, melly hallatlan szörnyű halállal múlt vólna ki ez világból, és hogy az ő koporsójánál sok zörgés csattogás hallatot; mikor penig meg-nézték vólna, tehát sem testét, sem csontyát nem találák. Melly irás *Luther*nek kezébe akadván, tulajdon kezével azt irja alája: *Fateor & testor, hac mea manu ego Martinus Lutherus, me 21. Martii figmentum hoc iracundiæ & furoris plenum de morte mea accepisse, lætaque mente, & hilari vultu legisse*, &c. *& me non posse non gratulabundum ridere Satanæ, ejusque sqvamorum, Papæ, & Complicum ejus odium, quo me insectantur. Convertat eos Deus à diabolica illa malitia*, &c. Ha azért még életében ez hazug hirt *Luther*re merék költeni a' szemtelen lelkek, nem csuda hogy némely hivságban gyönyörködő emberek most-is ezent regéllik.

Tom. 8. Ienenſi.

K. Hát a' többb Reformatorokrúl mit beszél Kalauz?

§. 9. F. Többire azokrúl-is hasonló fekete szénnel-irott hamis *Epitaphium*okat ragaszt ki.

1. *Oecolampadiust*, egyem, *ördög fojtotta-ki e' világból; a' mint böven bizonittya Florimundus Ræmundus Lib. 2. de Origine Hæres. Cap. 8. in fine.*

F. 1. *Florimundus*nak, ki *Oecodolampadiust* soha nem látta, nem ismérte, annál inkáb halálán jelen nem vólt, ellenébe vettyük *Simon Grynæust*, *Wolfangus Capitot*, *Lavaterust*, *Sturmiust*, *Sleidanust*; *Oecolampadius*nak több ismérőit, életének halálának tanúit: kik után

után *Melchior Adamus* igy ir *Oecolampadius*nak haláláról: *Sanctè expiravit & placidè, cum quindecendium decubuisset, præsentibus decem fratribus, qui id atteſtati, die primo Decembris, anno Christi milleſimo quingenteſimo, trigeſimo primo, ætatis ſuæ undequinquageſimo.* II. Ha igaz volna az, hogy *Oecolampadius* olly gyalázatos halállal hólt vólna meg, tudni-illik vagy az ördög fojtotta vólna meg, vagy a' mint mások hazudgyák, maga ölte vólna meg magát, nem hihető hogy a' Basileai méltóságos Tanáts olly tiszteséges *Epitaphium*ot emelt vólna néki, a' mellyet ma-is a' fő Templomban illyen igékkel olvasunk:

In vitis Theologorum. pag. 57.

DEO Opt. Max. & Christo ſacrum. D. Johannes Oecolampadius, Profeſſione Theologus, Trium lingvarum peritiſſimus, Author Evangelicæ Doctrinæ in hac Urbe primus, & Templi hujus verus Epiſcopus, ut Doctrina, ſic vita Sanctimonia colendiſſimus, ſub breve ſaxum hoc reconditus jacet. III. *Florimundus* Pápista *Hiſtoricus*-is, kire *Kalauz* igazit, nem allattya azt *Oecolampadius*rúl, hogy ördög fojtotta vólna ki e' világból, hanem mint *Hiſtoricus*, másoknak iléleteket hozza-elől *Oecolampadius*nak haláláról: *De morte ejus diverſa ſunt judicia, Lutherus à diabolo noctu eum in lecto ſtrangulatum ait. Beza peſte mortuum ſcribit. Capito longo & gravi morbo confectum obiiſſe dicit; cumque amicum quendam ad lectum accedentem vidiſſet, rogaſſe: Ecquid novarum rerum afferret? Illo nihil ſcire ſe negante, dixiſſe: Atqui ego ſcio. Mox enim in Paradyſum ego abibo. Alii contra ajunt, eum exclamaſſe, jam jam in inferno futurum. Lindanus in deſperatione mortuum author eſt: & alii ejusdem temporis violentus ſibi*

manus inferre conatum esse affirmant. E' kűlömbőző és egy-mással ellenkező itéletek az *Oecolampadius* halálárúl, mivel mind őszve igazak nem lehetnek, szűkség valamellyiknek hamisnak lenni.

II. *Carolstadiusrúl azt irják, hogy az ördög tekerte-ki nyakát.*

F. Noha mi *Carolstadiuson* nem sokat törődűnk, mindazonáltal azt kérdhettyűk: Kicsodák irják azt *Carolstadius*rúl? Rész-szerént a' Papisták; *Claudius Sanctes, Rescius, Copus, Fevardentius, Ulenbergius, Bellarminus*: kik effélé dologban, az indulattúl viseltetvén, igen ritkán tudnak igazat mondani. Rész-szerént némelly *Lutheranus* Doctorok, kikre mint egy örökség szerént szállott az a' meg-békélhetetlen gyűlölség, melly vólt *Luther* és *Carolstadius* között; kik annak-előtte egy-mással szerelmetesek és bárátságosok valának. Nem csuda azért, ha az emberek arrúl, a' kit nem szeretnek bal itéletet tesznek. Igy emliti ezt *Florimundus*: *Lutherani à diabolo eum strangulatum, neque hoc ipsos Calvinistas negare posse asseverant,* &c. Mi Calvinisták, mint fellyebb-is mondók, nem sokat törődűnk azon. De azt mondgya *Kalauz*, hogy *Vithakerus*-is azont irja *Carolstadius*rúl *De Ecclesia, quæst. 5. cap. 15.* Oh miért nem égeti-meg az hazugság az ember szaját, nem venné olly gyakran nyelvére. Nem igaz, hogy *Vithaker Carolstadius*rúl azt irná, hanem *Bellarminust* hozza-bé, ki *Carolstadius*rul azt irta, hogy az ördögtűl ölettetett-meg. Halhatza *Vithakerust*: *Jam verò de Carolstadio minùs moror, quem Bellarminus ait à dæmone interfectum esse. Sed verisimile est, mendacium hoc reliquis esse simile.* NB. III.

III Bucerusrúl *bizonnyal irják, hogy halála oráján, egy szörnyű ördög méne elíbe; kitúl meg-ijjedvén a' körúl-állók, el futának; ótet penig az ördög ágyából le-hurczolá, el-szaggatá, bélit a' házban el-hinté* &c.

F. Kicsodák irják azt *Bucerus*rúl? Némelly a'mi Atyánk-fiait Isten s-emberek előtt szűntelen vádoló Sátánok; *Ulenbergius, Bozius, Serarius, Frusius.* Bezzeg *Bellarminus*, egyéb-aránt a' mi Doctorinknak földig való le-tsepűllésében igen nagy *Coriphæus*, emlekezvén másoknak (hogy már) szörnyű halálokrúl, azok közzé nem számlállya *Bucerust*; mellyet kétség-nélkűl el nem mulatot volna, ha abban valami hihetőséget tapasztalt volna. Mi-is mást olvasunc a' *Bucerus* halálárúl *Sleidanusnál*: *Buerus Cantabrigiæ vitam finit, honorificè ad modum sepultus, & doctorum hominum celebratus epitaphiis, inter quos adolescentes etiam erant duo, fratres è familia Suffolcia, quorum mater & antea semper, & ægrotanti Bucero fidem omnem & benevolentiam præstitit, fœmina religionis amantissima.* De statu Religionis pag. 703.

IV. Calvinusrúl sók fő emberek azt irják, *hogy négy esztendeig való sok kinlódások után, a' tetvek kezdének szemérem teste körúl ki-posogni, mellynek el szenyvedhetetlen bűdőssége miatt, senki csak feléje sem mehetet. Végre, kinnyaiban kétségben esvén, Istent átkozván, az ördögöket segitségűl hivván, iszonyu káromkodásokkal mulék-ki e' világból. Azért egy tudos ember a' Calvinus halálárúl ezt a' rövid versét irá:*

Vermibus erosus, blasphemo dejerat ore?
Spe cadit, accito Dæmone. Beza quid hoc?

F. Kicsodák azok a' fent férfiak, és tiszteletes

fő emberek, a' kik *Calvinus*ról azt irják? Az egy *Bolsecus*nál többet nem nevezhetnek. A' többek, kiket *Kalauz*-is emlit; *Schlüsselburgius*, *Bredenbachius*, *Harennius*, *Genebrardus*, &c. mind csak az egy után hazudnak. De micsoda ember vólt az a' *Bolsecus*? Háromszori gyalázatos Apostata, hiti hagyott és hire vesztett ember; a' minémünek bizonyságát, csak egy jámbor ellen-is, a' törvények bé nem szokták venni. *Caus. 2. q. 7. Can. Alieni. Leg. 3. Dig. de Testibus.* Továbbá, *Calvinus* hirének nevének meg-eskütt ellensége: ki *Genevá*ban laktában, a' *Genevai* Tanitókkal, kiváltképpen *Calvinus*sal midőn sokat izgágálkodott vólna, végtére a' *Magistratus*, mint afféle semmire kellő és izgága szerző embert ki-üzeté a' városból. Mellyet *Bolsecus* kiváltképpen *Calvinus*nak tulajdonita; azért fel-kavarodot zuzzos epéje valamit *Calvinus* ellen ki-turhata és ki-tajtékozhata, semmit benne el nem mulata. Ugy gondolom, ez aránt sem érdemel a' *Bolsecus* nyelveskedése hitelt: Mert a' mint Szent Agoston egyűt helyessen mondgya: *Ut amico laudanti non credendum est, ita nec inimico detrahenti.* Végre, egy szőkött Barát fecsegésénél, nagyobb hitelt érdemel azoknak bizonyságok, a' kik utólsó pihenéseig *Calvinus* mellett vóltanak. A' többi között *Beza Calvinus* életének és halálának historiáját hűségesen le-irta, de csak egy vakaritás sines arrúl a' mit *Bolsecus*, és ez egy fekete varjú után a' többi kákog a' *Calvinus* halálárúl. Ha ki penig *Beza*nak nem hinne, ez okon, hogy ő *Calvinus*nak baráttya és egyszer s-mind *collega*ja vólt, *extá publicè* a' *Genevai* Notariustúl

Lib. 3. cőtra literas Petiliani. Cap. 10.

Beza de vita Calvini & in Apologia 2. cőtra Claudium de Sanctes.

iratta-

iratattatott, s-azon város pecsétivel *confirmál*tatott Testamentom levele és tétele *Calvinus*nak; a' mellyből nyilván meg-hamisittatik az a' *Calvinus* halálárul kőltött hamis hir. I. Azt olvasom ott, hogy *Calvinus* érezvén immár utolsó orájának közel-vóltát, a' Város Notáriusát *Petrus Chenalatust* magához hivatta, hogy *disponál*lyon dolgairúl; a' Testamentomot penig szórúl szóra a' Notáriusnak mind maga *dictál*ta. Nem igaz hát a' mit *Kalauz* másokután regéll, hogy olly nyavalyában hólt vólna meg *Calvinus*, mellynek el-szenyvedhetetlen büdősége miatt, senki csak feléje sem mehetet. II. Azt-is olvasom ott, hogy más nap a' Testamentom tétel után, azon meg-nevezet Notárius, s-más becsülletes Genevai fő emberek; ugy-mint *Theodorus Beza*, *Rajmundus Calvetus*, *Michaël Copus*, *Ludovicus Enochus*, *Nicolaus Caladonius*, *Jacobus Bordesius*, *Henricus Scringerus*, mind a' *Calvinus* házához gyűltenek, kik a' Testamentomnak *Calvinus* szeme előtt *subscribál*tanak. Nem vólt hát olly el-szenyvedhetetlen büdős nyavalyája, hogy közel feléje-is senki nem mehetet vólna. III. Minek-utánna Testamentomot tett vólna, azt-is olvasom, bé-izent a' Tanáts-házba, hogy magát oda vitetvén, minek-előtte e' világbúl ki-költöznék, még egyszer vélek beszéllyen, és őket Istennek ajánlya. De a' becsülletes Tanáts akarván kedvezni *Calvinus*nak, nem akará hogy oda fáraszsza és törődtesse magát, hanem seregestül a' *Calvinus* házához méne az ő véle való beszélgetésre. Nem vólt hát olly büdős a' *Calvinus* háza, hogy ingyen feléje sem mehettek vólna. IV. Az-is ki-tetczik a'

Testamentombúl, micsoda hitben és reménségben hólt légyen meg *Calvinus*: *Testor atque profiteor mihi esse in animo quod reliquum est vitæ in eadem fide & religione transigere, quam mihi Deus per Evangelium suum tradidit: neque aliud præsidium aut perfugium salutis habere, quàm gratuitam ejus adoptionem: quâ una salus mea nititur: ac toto pectore amplector misericordiam, quâ propter Jesum Christum erga me est usus: compensans mea crimina cum merito mortis & passionis ipsius, ut hac ratione pro criminibus & delictis meis satisfiat, eorumque memoria deleatur. Testor etiam & profiteor me suppliciter ab eo petere, ut ita me ablutum & mundatum velit sanguine summi illius Redemptoris, effuso pro humani generis peccatis, ut mihi liceat apud tribunal ipsius consistere sub ipsius Redemptoris imagine.* Ez igy léven, el-enyészik az a' *Calvinus*ra költött ördögi *Calumnia*; hogy tudni-illik kétségbe elvén, Istet átkozván, az ördögöket segitségül hiván, iszonyu karomkodásokkal múlt vólna ki ez világbúl. De miért költenek *Calvinus*ra illy szem-látomást való hamisságot? Oka, hogy az ő személyében Vallásunkat gyalázzák és az emberek előtt alázzák. Jövendőben micsoda légyen jutalmok efféle hazugság költőknek, meg-jelenti az Istennek Lelke. *Apoc. 22. ỳ. 15.*

V. *Mind a'* Lutheristák, *semind a'* Catholicusok *szörnyű dolgokat irnak a' tévelygő Tanitóknak kétségbe-eséseikrúl, és ördög hohérsága miatt ki-mulásokrúl:* Tragicus Zvinglii, Oecolampadii, Stesselii, Victorini, & aliorum Sacramentariorum exitus, publicum dicunt testimonium, quod pessima conscientia istam causam agunt, &c.

Schlüsselb. lib. 2. Theolog. Calvin. Art. 9. fol. 82.

F. Ha

F. Ha itt ez aránt a' *Lót* fiai *Assur* mellé adgyák magokat, az Isten népének, s-annak Tanitóinak ostromlásában, nem tehetünk rúla; az Isten hozza szelideb elmére őket, s-bocsássa-meg abbéli cselekedeteket. De hogy *Oecolampadius*t, *Carolstadius*t, &c. kiket amaz mérges és szitkos *Schlüsselburgius* emlét, már ne emlitsük; mit tudnak akara' Lutheristák, akara' Pápisták, a *Zvinglius* halála ellen vetni és mondani? Azt-é hogy hazája s-vallása mellett a' hadban esett és veszet-el? Nem gyalázatos halál ez. Gyalázatos halállal hólt vólna hát meg az Esztergomi Ersek, *Szálkányi László*; A' Váradi Püspök, *Prinyi Ferencz*; A' Győri Püspök, *Paxi Balás*; A' Csanádi Püspök, *Csaholyi Ferencz*; A' Pécsi Pülpök, *More Philep*; A' Bósznai Püspök, *Palinæus György*, és több fő egyházi személyek; a' kik Ezer öt száz huszon hat esztendőben, Mohátsnál *Lajos* Királlyal edgyütt el-veszének. Azt-is tudgyuk, hogy *Zvingliu*snak hólt testét meg-találván a' több testek között, négygyé vágták, fel-mészárlották, s-annak utánna meg-égették: de kitsodak vóltak azok a' fel-mészárló Hohérok? Nem az ördög, hanem a' Pápisták, kiknek fegyverek miatt esett-el *Zvinglius*: kik elevenen rajta ki nem tölthetvén boszujokat, a' hólt testen kegyetlenkedének. Ezek lőnek azok a' *Kalauz*túl bé hozatott Példák: mellyekben tsak arra czélozott, hogy azokbúl probállya nem igaznak lenni azt a' Valláft, mellyet *Reformator*ink vallottanak és tanitottanak; de igen helytelen: I. Mert mert balgatagság, valamelly vallásrúl itéletet tenni, annak némelly vallóinak, bóldog vagy bóldogta-

Psalm. 83. ỳ. 7.

Nicolaus Istvánfius Hist. Ung. lib. 8.

Sleidanus lib. 8. Cómét. Adamus Melchior in vita Zvinglii.

dogtalan életeknek ki-menetelirül. Mert noha az ő igaz itéletibül meg-bűnteti a' hamisſakat Iſten; mind-azonáltal ez életben avagy csak látható-képpen nem mindenkor léſzen az, hanem az élet után való állapotra halaſztatik. *2. Theſſ. 1. ℣. 6.* Nyilván vagyon a' külső Hiſtoriákbúl, némelly, egyéb-aránt kegyetlen *Tyrannuſok*, és átkozott Eretnekek, külső-képpen, melly ſzépen és csendeſſen multanak-ki e' világbúl. Ha azért, a' fellyeb bé-hozott *Reformatus* Tanitók, ſzintén olly bóldogtalan halállal múltanak vólna ki-is, a' mint *Kalauz* beſzélli, nem következnék abbúl Vallásunknak hamisſága. II. Mert ellenben ezen Vallásban lévő ſok *Reformator* Doctorokat számlálhatunk, kikrül magok ſem mondhattyák ellenkezőink, hogy emez vagy amaz ſzörnyű halállal holtanak vólna meg; hanem ſzép csendeſſen költöztenek-ki ez árnyék világbúl: ugy-mint *Philep Melanchton, Pellicanus, Farellus, Viretus, Fagius, Muſculus, Bullingerus, Hieronymus Zanchius, Beza*; t-többek illyenek. III. Ha mi-is afféle fekete ſzénnel irott gyalázatos Epitaphiomoknak ki-ragaſztásában gyönyörködnénk, vólna materiánk reá, s-könnyő vólna meg-mutatni, ſokan a' Pápiſta Vallásnak nagy oſzlopi közzül, melly ſzörnyű és gyalázatos halállal veſztenek-el. Hogy a' Fejein kezdgyük, Második *Anaſtaſius* Pápa, mint egy *Arius* módgyára, alúl a' bélit ki-hánnya. Első *Sozimus* és második Miklós Pápa nagy hirtelen meg-halának. Tizedik János Pápát, ſzáját teli gyömöczkölvén, a' tömlöczben fojták-meg. Harmadik *Leo* a' Romai kösségtül meg-fogattaték, keménnyen meg-veretteték, s-

tömlöczre vetteték; annak-utánna Galliában ſzám-ki-vetésbe hala-meg. Második *Sylveſter*, ki az ördög ſegitségével hágott vala a' Romai póczra, mikor a' ſzent kereſzt kápolnájában, mellyet Jeruſalemnek neveznek vala, Misét mondana, hirtelen meghala: teſte apróra vagdaltaték, hogy az ördög kinek éltében magát igérte vólt, ol ne ragadná. Hetedik *Bonifacius* nem ſokkáig pápálkodhatván, hirtelen meg-dermede: az hólt teſte ſzéllyel az úczákon hurczoltaték, és a' Romai Pólgároktúl láncsákkal öklelődezteték, által s-meg által ſpékelteték. Nyólczadik *Bonifacius*, mint egy féle állat meg-dühödék, s-abban veſze-el. A' honnét illy köz mondás kele felölle: *Intravit ut Vulpes, regnavit ut Leo, mortuus eſt ut Canis.* Ötödik és Hatodik *Benedek* meg-fojtatának, amaz a' tömlöczben; ez a' Romai Pólgároktúl. Negyedik *Adrianus*nak egy légy repülle a' ſzájába, mellyet ſemmi meſterséggel onnét ki nem vehetének, hanem a' miatt kelle meg-fuladni. Gondolhattya ember, találma a' *Belzebub* ſeregéből, ki legyeknek fejedelmének mondatik, repült vólt a' Pápa ſzájába az a' gonosz Légy. Tizen harmadik János Pápát, ſok fajtalan cselekedeti után, egyſzer ugyan a' *factum*on kapván, verék által, s-ölék-meg. Hatodik Sándor, a' melly mérget máſoknak készitet vala, a' miatt veſze. Láſd effélle példákrúl *Platinam in Vitis Pontificum, Balaum in Actis eorundem, Szegedinum in ſpeculo Pontificum.* Végre a' Pápa után lévő némelly derék Hüsök; ugy-mint *Eccius, Pigghius, Latomus, Olivarius, Gardinerus, Creſcentius*, mint veſztenek-el; ki egy-képpen, ki más-képpen, fel-jegyzették máſok.

Ranulphus in Polychronico, lib. 7. cap. 39.

Vide Witakerű de Eccl. Cont 2. q. 5. cap. 15.

K. Hát a' Proteſtantica Religionak kereſztyén dajkáirúl, s-azt elő-mozditó némelly fő fő rendekrúl micsoda itéletben vagyon Kalauz?

§. 10. F. Nem lőn elég csak Doctorinkat gyalázatos *Epitaphium*okkal fel-czimerezni: hanem Valláſunkat gyarapétó kereſztyén Urainkot-is gyalázza; hogy kit egy-képpen, kit más-képpen vert vólna meg Iſten azok kőzzúl, kik valamelly Országban első kővetői és gyarapétói lőnek az Uyságoknak; és hogy világ ſzerént-is ſzem-látomáſt meg-rontattanak. El mulatom a' más Ország-béli példákat; csak Hazánk-béliecket láſsuk, mellyeket bé-hoz *Kalauz*:

I. *Az Urak kőzzúl, leg első* Prinyi Péter, *Kopacsi Iſtvántúl, és Sztárai Mihálytúl meg-tsalattatván,* Luther *után indula. Meg-fizete Iſten néki: mert meg-fogatá Prinyit Ferdinand Császár, és Uj-helyben őt egéſz eſztendeig tartatá rabságban; az után Bétsben hala-meg, 1550. eſztendőben.*

F. A' mi a' Néhai Prinyi Péter fogságát, s-abban való halálát nézi, bőven le-irja azt a' Hiſtoriát Iſtvánfi Miklós, nagy Nemzetű Magyar Hiſtoricuſunk *Lib. 15. pag. 253. 254.* A' holott fogságának egy-átallyában való okát, nem meri állatni a' Lutheriſta Valláſnak Magyar-Országban általa való bé-hozattatását, hanem csak azt irja: *Quod credi par eſt, ob invectum ab eo in Pannoniam Lutheranum dogma, divinitùs plecteretur.* Hihető dolog, ugy-mond, hogy a' *Lutheraniſmuſ*nak Magyar-Országban való bé-hozáláért, bűntette-meg Iſten. Derekaſſab okait, máſokot adgya a' Hiſtoricus. Mellyek azok? *Affectati regni ſuſpicio: occulta cum hoſte conſi-*

conſilia: antiqui & quidem triplicis transfugii culpa. A' Királyságra-való vágyódás: az ellenséggel-való titkos czimborálás: és Urának hűségétúl-való hármas el-pártolás. Ez lőtt lévén oka Prinyi halálának és fogságának, bár lakólt légyen meg érette: de a' Hiſtoricus ezt-is csak függőben hadgya.

II. *Leg-előſzőr* Petrovics Péter *kezdé, egy* Kalmanesi *vagy* Sánta Márton *nevű Prædikátor által, a' Calviniſtaságot nyilván hirdettetni* Munkáts *Várában, mellyet ſummában bir vala. De ő is el-vévé sóldgyát, mert egykor a' képeket rontatván, mikor maga-is ſegitene egy Feſzületnek le-rántásában, ugy üté az agyát a' feſzület, hogy ſokkáig nyege utánna.*

F. Pázmány Péter azt a' *fabulát* beſzélvén, igazit Iſtvánfira *Lib. 15. & 16. Hiſt. Ungar.* De ott egy cseppis afféle nincsen. Beſzél ollyat Iſtvánfi *Lib. 16. ad finem*, hogy mikor *Iſabella János* Királyné Aſzſzony, a' Magyar Coronát, és Erdélyt Ferdinand Császárnak akarná *reſignálni*, *Petrovics* egy nehány erős helyeknek; Tőmős-Várnak, Lippának, Caránnak, Sebeſnek, Lugaſnak Kapitánnya lévén, nehezen hajla a' Váraknak fel-adására; hanem el-végtére Ferdinand Császár élteig Munkats Várát igéré néki, ezzel hozák az engedelmeſségre. Ugy gondollyuk, ſok fa-feſzületnél tőbet ért vólna ez; ma ſem fájna igen a' feje belé a' kit illyen jószággal agyon-ütnének.

III. *Ha az Iſtennek ítéletit efféléken érteni akarod, forgaſd-el minden felé ſzemeidet, ſzámláld-meg hány Ur vagyon Magyar-Országban, azoknak maradéki kőzzúl, kik a' Püſpökségeket el-ragadozák, és az Ujságokat gyarapéták?*

Vagy meg-apróſodtak, vagy el-veſztek, mind magok, mind emlekezetek, mind nemzetségek.

F. Te-is ha az Iſten itéletit akarod ſzemlélni, ſzámláld-meg, hányan maradának meg az Urak, Pűſpőkők, és *Prælatuſok* közzűl, a' kik ezer őt ſzáz huſzon őtben a' Rákos mezején el-végezék, hogy az Országbúl az *Evangelica* Vallás tellyeſséggel ki-gyomláltaſsék, a' *Lutheranuſok* meg-fogattaſſanak és meg-égetteſſenek? Ottan hamar, mikor e' vérhűt ſzándékot véghez akarnák vinni, ezer őt ſzáz huſzon hat eſztendőben, Mohácsnál az ártatlan Királlyal együtt, többire mind el-veſzénec. Mint maga *Kalauz Catalogus*ban ſzedte, el-veſze az Eſztergomi Erſek, *Szálkányi László*; A' Váradi Pűſpők, *Prinyi Ferencz*; A' Győri Pűſpők, *Paxi Balás*; A' Csanádi Pűſpők, *Csaholyi Ferencz*; A' Pécsi Pűſpők, *More Philep*; A' Boſznai Pűſpők, *Palinaus György*, és ſok több fő egyházi ſzemélyek.

§. 11. *K. A' Sacramentariuſok Hitinek-is első Iskola Meſtere, őrdög vólt: Azért őrdög Tanitványi az Ujjitók.*

F. Erre meg-kell tudnunk, mi vólt eredeti és alkalmatoſsága ennek a' nevezetnek. A' mint Sz. Pál idejében, némelly ſzegre-való vonálok alkalmatoſságot adtanak a' ſzakadáſos nevezetekre, hogy némelly magát mondaná Pálénak, némelly Cephaſénak, némelly *Apollo*énak: ugy ez a' *Sacramentariuſi* nevezet-is afféle meg-haſonlásbúl ſzármazott. Lűn 1521-ben, mikor *Luther* mind a' Pápától ki-átkoztatott vólna, mind a' Császártul *proſcribal*tatott vólna, és élete veſzedelemben forgana; hogy valamiképpen őtet ellenségi el ne óltanák, *Friderik* a' Saxoniai

1. Cor. 3. v. 3. 4. Vide Annal. Sculteti Decad. 1. ad ann. 1524. 1525 Lavaterum de Hiſtor. Sacramen. Melch. Adamum in vita Carolſtadii.

Herczeg

Herczeg nagy titkon és alattomban egy Wartenburg nevű Várba küldé őtet nagyobb bátorságnak-okáért. Ott azért, mint egy Szent János Pathmosban, alkalmas ideig lévén és lappangván, *Carolſtadius* azonban ki a' Wittebergai Eccleſiának *Archidiaconuſa* vala, hogy a' *Reformatio*t ő-is elő-mozdétaná, kezdé a' képeket a' Templombúl ki-hányatni: mellyet midőn *Luther* az ő Pathmoſsában meg-hallott vólna, igen viſzſzá-tetczék neki a' dolog, hogy *Carolſtadius* az ő hire, tetczéſe, és akarattya-nélkűl, ő tűle ſe nem kérdvén, ſe nem halván, azt cselekedte vólna. Azért nagy hirtelen, a' Fejedelemnek-is hire s-akarattya-nélkűl, haza mégyen Wittebergába: és ott kezdé Prædikatióiban-is a' *Carolſtadius* cselekedetit *improbál*ni, hogy a' képeknek a' Templomokbúl való ki-hányattatásában nem rendeſſen cselekedet vólna. *Carolſtadius* ſem ſzenyvedhetvén *Luther*nek ellene való hegyes és ſzeges beſzédit, ottan irással kezdé óltalmazni abbéli cselekedetit. E' lűn első ſzikrája a' meg-haſonláſnak *Luther* és *Carolſtadius* között; a' mellyből annak-utánna a' Sacramẽtomi hartznak tűze, melly még e' mai naponis a' kereſztyén Eccleſiák között, meg-ſirathatatlan kárral lángol, gerjede. Mert látván *Carolſtadius*, hogy ketten *Luther*rel egy *portán* meg nem maradhatnának, el-hagyá Wittebergát, és méne Orlamundába, Thuringia tartományának egy Városába Prædikátorságra. Ott-is a' képektűl tiſztittatván a' Templomot, *Luther*nek és más némellyeknek itéletek-ſzerént, láttatott azzal *Carolſtadius* botránkozáſt és zenebonát az Eccleſiában ſzerzeni; azért tetczék hogy viſzſzá-hi-

vattaſsék Wittebergába, elébbeni tiſztinek az *Academiá*ban való gyakorlására; igéretet-is tőn a' viſzſzámenetelről, ha az Orlamundiak benne meg-egygyeznének. Szintén ez időben némelly kócsogos elméjű, és eſzelős fejű emberek, kiknek *Munczerus Thamás* vala fő Doctorok, kezdének támadni Thuringiában. Ezek Iſteni jelenéſeket fitogatván, több bolond tépelődéſek között azt állattyák vala, hogy Iſtentől meg vólna nékik parancsolva, hogy minden gonoſzokot e' világból ki-tőrölvén, új karban hoznák és állatnák e' világot, mellyben csak a' jókés Szentek uralkodnának. Azért ezeknek le-csilapitáſokra, és a' következendő zenebonának még fűvében való el-nyomására, az *Elector* akarattyából méne *Luther* Thuringia tartományba, elsőben Jena nevű Városban, az után Orlamundába. Jenában lévén, Kis Aſzony havának huſzon-kettődik napján, hét orakor reggel kemény Prædikátiót téſzen *Luther* a' *Munczeriſták* ellen, hogy nem Iſteni, hanem ördögi lélek lakoznék bennek, s-attól viſeltetnének. Ezen Prædikátiójában forditván ſzavát az *Iconomachuſ*okra és az *Sacramentariuſ*okra, teli torokkal kiáltya vala, hogy azokban-is azon lélek munkálkodnék a' melly a' *Munczeriſták*ba. Ben-vagyon a' Prædikátión *Carolſtadius*, veſzi eſzébe hogy őtet érdekli kiváltképpen *Luther*: mivel ő vala az, a' ki mind Wittebergába, mind Orlamundába a' Templomokból a' fa képeket ki-hányattya vala; az Ur-Vacsorájárúl való értelmét-is *Luther*nek nem mindenben javallya vala. Meg-lévén a' Prædikátio, *Carolſtadius* mégyen a' *Luther* ſzállására, ott egy-más között viſzál-

viſzálkodván, *Carolſtadius* pennával fenyegetődzik *Luther* ellen; *Luther*-is kéſz a' tromfot tromfal viſzſzá-ütni: sőt fordétván erſzényét, egy arany pénzt ád néki, mellyel mint egy el-foglallya az ellene-való irásra, ha meri. Ezen-túl, *Luther* és *Carolſtadius* között mind inkább nevekedék a' gyűlölség, és az egy-máſtúl való meg-idegenedés: el annyira, hogy azon uttyában *Luther* Jenából menvén Orlamundába a' hová való Prædikátor *Carolſtadius* vala, még csak köſzöntését-is *Carolſtadiuſ*nak nem akarja vala hallani: hanem a képekért perlődik az Orlamundiaiakkal, miért azoknak ki-hányásában *Carolſtadiuſ*nak ſzavát fogadták vólna. Végre addig kocsódék nyavalyás *Carolſtadius Luther*rel, hogy egéſz Saxoniából a' Herczegtől ki-üzeték. Nem lehetvén azért maradása ſohol *Carolſtadiuſ*nak a' Saxoniai Fejedelem tartományában, fogá magát, méne Argentoratumban; ott nem ſokat mulatván, Helvetiának Baſilea nevű nevezetes városában méne, s-ott bocsátá-ki az Ur-Vacsorájárúl irott könyvecskéit; melly dologrúl a' tudós *Eraſmus* egyűt igy emlekezik: *Carolostadius hic fuit, ſed vix Oecolampadio ſalutato. Edidit ſex libellos: duo, qui exuderunt, nudius tertius conjecti ſunt in carcerem juſſu Magiſtratûs, ob id potiſſimum, quod ut audio, doceat, in Euchariſtia non eſſe verum Corpus Domini. Hoc nemo fert. Indignantur laici ſibi eripi Deum ſuum, quaſi nuſquam ſit Deus niſi ſub illo ſigno.* Summa-ſzerént *Carolſtadius* az Ur-Vacsorájárúl azt tanitotta. 1. Hogy az Ur-Vacsorájában nintsen jelen a' Chriſtus teſte, nem-is vétetik teſti ſzájjal; hanem hogy abban a' cselekedetben a' Chriſtus mi éret-

Libr. 19. Epiſt. pag. 604.

Sculteti Annal. decad. 1. pag. 130.

tünk

tűnk meg-tőrettetett testének, és ki-ontatott vérének emlekezeti *celebrál*tassék. 2. Hogy amaz igéket; *Hoc est Corpus meum.* Ez az én Testem, *Tropus*sal avagy *figurá*val kell érteni szükségesképpen: ne kénszeritteſsünk azt állatni, hogy a' kenyér feszittetett-meg mi érettünk; vagy hogy a' Christus testének testi szájjal való rágása parancsoltatnék a' Szent Irásban; vagy hogy a' Christus teste az Ur-Vacsorájában mi érettünk meg-törettetnék, és a' mi váltságunkra adatnék. 3. Tagadta a' Sacramentomot zálogának és petsétének lenni a' mi váltságunknak: holott, egyem, a' mi a' Christusnak és a' Szent Léleknek tulajdona, nem kell azt a' külső éltető állatokra ruházni, &c.

Mikor azért *Carolstadius*nak ez iratta Tigurumban is el-érkezet vólna, a' Tanács, mivel újnak és szokatlannak látczék *Carolstadius*nak az Ur-Vacsorájáról való ebbéli sententiája, meg tiltá, hogy senki az ő Városokban a' Könyv-árosok közzül a' *Carolstadius* könyveit ne árullya. *Zvinglius* és *Oecolampadius*, kik immár jóval az előtt által látták vólt, hogy *Tropus* nélkül lehetetlen Urunknak szavait venni, hanem ha ki-feslehetetlen képtelenségekben akarjuk magunkat és hitünket kötelezni, közben-veték magokat. *Zvinglius* a' prædikálló-székből-is intette a' Tanácsot, ne tileson, se gátollyon meg senkit-is azoknak a' könyveknek olvasásától, hanem szabadgyában ki ki olvassa, hadd inkább tetűdgyék-ki vagy az igazság, vagy az hamisság. Mert, egyem, ez arránt *Carolstadius*nak ugy vagyon dolga, mint az új vitéznek, kinek mind szive helyén vagyon, fegyvere-is vagyon, de a' fegyvert jól forgat-

Vide Zvinglium de vera & falsa religione Tom. 2. fol. 215.

In exegesi Eucharist. negotii fol. 340. Tom. 2. Operű.

forgatni és alkalmaztatni még nem tudgya. Igy *Carolstadius*-is nem esett távoly az igazságtúl, *Tropus*t állatván Urunknak szavaiban, hanem annyiban nem találta tő-hegygyel illetni a' dolgot, a' menyiben a' *Tropus* szerént, nem helyessen rendelte Urunknak szavait. Ugyan-is *Carolstadius* amaz mutató igét *Hoc* τοῦτο, nem a' kenyérre viszi vala, hanem amaz *Substantivum*ra *Corpus sive* σῶμα; mint ha e' vólna Christus Urunk szavainak értelme: *Vegyétek, egyétek ezt a' kenyeret az én emlekezetemre, mert itt úl avagy vagyon az én testem, melly ti érettetek adattatik.* A' melly erőszakos magyarázás se *Zvingliu*snak, sem *Oecolampadiu*snak nem tetczet: (sőt maga-is *Carolstadius* jobban *informál*tatván *Zvingliu*stúl és *Oecolampadiu*stúl, azt le-törte) megeggyezvén mindazonáltal a' dolognak summájában *Carolstadiu*ssal; mind hogy Urunknak teste hely-foglalás-képpen nincsen jelen a' Sacramentomban, ugy hogy azt valaki testi-szájával enné és venné; mind hogy Urunknak amaz szavait; *Hoc est corpus meum*, *Tropus*sal avagy *figurá*val kell érteni. Meg-értvén *Luther*, hogy *Zvinglius*, *Oecolampadius*, és többire a' *Helvetiai Theologus*ok a' *Carolstadius* értelmétúl nem vólnának szinte idegenec, meg-háborodék rajta; mint megtetczik *Amsdorfius*hoz irott levelébűl: *Nobis nihil est, nisi unde humiliemur, nam Caroloſtadii venenum late serpit, acceſſit ejus ſententia Zvinglius Tiguri, & Leo Judæus, aliique multi conſtanter aſſerentes, in Sacramento eſſe purumpanem, ſicut in foro*, &c. Innét lobbana oszton fel derekasan a' Sacramentomi harcznak tüze a' *Saxoniai* és *Helvetiai Theologus*ok között. Luther a' *Carol-*

Vide Zvingliű Tom. 1. operum fol. 115. & fol. 208.

Tom. 2. Epist. pag. 246.

ſtadius könyvei ellen vetè magát. *Lib. cui Titulus; Contra cœleſtes Prophetas. Johannes Bugenhagius Wittebergai* Prædikátor, egy levelet ir az Ur-Vacsorájárúl, mellyben *Zvinglius* ellen erőſſen csatázik a' Chriſtus teſtének és vérének teſti ſzájjal való ételéért és vételéért; mellyre *Zvinglius*-is mind emberűl, mind emberségeſſen meg-felel. Sok hegyes és ſzeges iráſok jővének-ki, mind a' két réſzrűl, miglen végtére a' két réſznek Hadnagyira *Luther*re és *Zvingliuſ*ra kele a' dolog: kik-is ez csatában mint forgatták magokat, ki-tetczik őſzve-feleletekből. Addig s-addig nevekedék azért ez a' Sacramentomi dologrúl-való veſzekedés, hogy a' *Saxonia*iak a' *Helvetiuſ*okat, több mérges és mirigyes ſzavok és ſzitkok között *Sacramentariuſ*oknak; az az, *per Antiphraſin minimè Sacramentariuſ*oknak nevezék: tudni-illik a' Sacramentomnak meg-eskűtt ellenségeinek, veſztőinek, és ſillyeſztőinek. E' lűn eredeti és alkalmatoſsága ennek a' nevezetnek. Hogy azért immár az út-félrűl a' derék útba térjűnk, ez a' kérdés: *Ha* Zvingliuſnak, *és azoknak a'* Theologuſoknak, *kiket a'* Saxonia*iak*, *s-azok után a' Pápiſták* Sacramentariuſoknak *neveznek*, *ördög vólt-é első Iskola-Meſterek?* Ugy állattya *Kalauz*; láſſuk Fundamentomit.

Vide Tom. 2. operum Zvinglii.

§. 11.

I. *Mert valamit a' felyűl elő-hozott Leczkében* (az az *Lutherrel* való *diſputatió*ban) *tanita az ördög, és* Luther *eleiben ada, azt egy nyomban hiſzik és vitattyák a' Calviniſták: Azért ők-is ördög Tanitványi.*

F. A' Misét nem azért tartyuk mi Bálványozáſnak, hogy az ördög a' *Luther*rel való *diſputatio*ban vag' nem *diſputatio*ban annak mondotta és vitatta: hanem azért; hogy a' Szent Irásbúl meg-vagyunk arrúl győzettetve. Az ördög a' Chriſtuſt Iſten fiának vallya lenni, *Marc. 5. ỳ. 7.* mi-is annak vallyuk; de azzal nem tzimborálunk az ördöggel: mert nem azért hiſzszűk, hogy az ördög arrúl tanú-bizonyságot tőtt, hanem hogy ugy jelentette-ki Iſten a' Szent irásban.

II. *A'* Sacramentariuſok Luther *fiai, és magzati, mint maga hirdeti* Luther, *im illyen ſzóval:* Liberos è corpore meo genitos, Abſolones meos, ferre cogor, qui vehementiſſimè mihi reſiſtunt; Sacramentarios dico, præ quorum furoribus, Papiſtas mites, & modeſtos judico. *Ha azért a'* Sacramentariuſok, Luther *Tanitványi és csemetéi,* Luther *penig az ördögé; könnyű általlátni, mit kellyen itélnünk a' Calviniſtakrúl.*

Luther Tom. 9. Epiſt. ad Joh. Hauſmannum f. 234.

F. 1. Hogy *Luther* ördög Tanitványa vólt vólna, azt mondani, nem távolly eſik az ördögi káromkodáſtúl. 2. Noha a' *Reformatuſ*ok, kiket *Kalauz Sacramentariuſ*oknak nevez, tiſztelleget adnak *Luther*nek, mint ollyan edénynek, kinek múnkája által élt Iſten az Evangeliom világának világra-való hozásában; mindazonáltal őtet a' mi Valláſunknak Apjának vagy *Auth*orának lenni nem iſmérjűk. Ugyan-is *kicsoda Pál, és kicsoda Apollo* (Luther, Zvinglius, Calvinus) *hanem ſzolgák kik által hittetek, és a' mint kinek kinek az Ur adta.* 3. *Zvingliuſt* (kit a' *Sacramentariuſ*ok Apjának, és fő-vezérének mond lenni *Kalauz*) a' mi illeti; a' *Reformatio*ra nézve ſem mondhatni *Luther* Tanitványának: holott már az előtt, mikor még ingyen hirét ſem hallaná *Luther*nek, *Helvetiá*nak *Glarona* nevű városában prædikállotta *Zvinglius* az Evan-

1. Cor. 3 ỳ. 5.

In opere Artic. An. 1527. explan. Art. 18.

Vide Melchiorem Adamű in vita Zvinglii.

geliomot; mint maga errűl együt emlekezik: *Cœpi ego Evangelium prædicare in anno salutis decimo sexto supra milleſimum & quingenteſimum, eo ſcilicet tempore, cum Lutheri nomen in noſtris regionibus ne auditum adhuc erat.* Irt és tanitott a' jó-cselekedeteknek érdemes vóltok-ellen; a' Purgatorium-ellen; a' Misének áldozattya-ellen; a' Miſe *Canon*a ellen; az Ur-Vacsorájának csak egy ſzin-alat-való ki-ſzólgáltatása ellen; és egyébb Pápiſtai vélekedések és találmányok ellen. A' Sacramentomi *Controverſiát* penig ezer őt ſzáz huſzon négy eſztendő előtt nem illette. Már az előtt látta mit kellyen itt el-kerűlni, de mit kővesſen bizonyoſt, nem látta. Látta, hogy ſem a' *Tranſubſtantiation*ak, mellyet a' Pápiſták halálba vitatnak; ſem a' *Conſubſtantiation*ak, avagy mint *Gvitmundus* nevezi *Impanation*ak, mellyhez *Cameracenſis* után, *Luther* ragaſzkodott, egy tű-fokni fundamentoma a' Szent irásban nincsen; nincs a' Chriſtus ſzavaiban mellyekkel az Ur-Vacsoráját ſzerzette; és hogy ſem a' *Luther*, ſem a' Pápiſták értelme nem férne őſzve vagy a' kereſztyéni hitnek fundamentomos *articulu*s*ival*, vagy a' régi *Orthodoxus* Doctoroknak értelmével. Látta hogy eggyik ſem álhat-meg. Nem a' Pápiſták magyarázattya: *Hoc ſit aut fiat corpus meum.* Ez a' kenyér légyen avagy változzék én teſtemmé. A' *Luther*-é ſem: *Sub hoc vel in hoc eſt aut continetur corpus meum.* Ez alatt avagy ebben a' kenyérben vagyon az én teſtem. Mit kellyen azért e' két ütközetre-való kű-ſzál között követni, gyakor fohászkodásokkal kérte Iſtent azon. Végre a' Sz. irásnak ſzorgalmatos viſgálása, és a' régieknek; kiváltképpen

képpen *Tertullianu*ſnak, *Ambru*ſnak, *Agoſtin*nak, *Theodoretu*ſnak, *Bertramu*ſnak olvasása után, nem látott illendőbb, a' Sacramentomok terméſzetihez közeljárób, és a' Hitnek közönséges ágazatival inkább őſzve-férhetőbb értelmét annál, mint ha *Tropus*t iſmétűnk lenni Urunknak amaz mondásában: *Hoc eſt corpus meum.* Ebbéli értelmét penig, hamar és maga gondolatlanúl nem repéte ſzárnyára, hanem, meg-gondolván azt, hogy a' ſzemek többet látnak, mint egy ſzem, Galliában és Németh Országban a' kik tudománnyal hireſſek és nevezeteſſek vóltanak, többire mind közlé vélek ebbéli értelmét. Látván hogy ſokaknak a' Tudóſſok közzűl tetczik; járulván egyſzer s-mind a' *Carolſtadius* könyveinek-is alkalmatoſsága, ki azon dolgot feſzegeti vala, nem akará tovább ebbéli értelmét el-titkolni, hanem irásban-is közönségeſſé tővé. Magától *Zvingliu*stúl hallyuk ennek *declaratio*ját: *Ante omnia verò quorundam calumniis ſatisfacere ſtatuimus; ſunt enim qui dicunt intempeſtivè evulgatam à nobis eſſe hanc verborum Chriſti expoſitionem: ſunt & alii qui nos Caroloſtadianum apellant. Accipiant ergo per Chriſtum obſecro noſtram adiſta reſponſionem tàm veram, quàm ab omni amaritudine alienam. Fuimus ante annos plures, quàm nunc conveniat dicere, hujus opinionis de Euchariſtia, quam & per Epiſtolam & in Commentario promulgavimus: ſed conſilium erat eam non temere in vulgum diſſipare, ne margaritas ante poreos, niſi cum doctis ac piis hominibus crebrò contuliſſem: quo res omnium ferme opinionibus maxima, cum aliquando prodiret, & patronos haberet multos, & invidiam iſtam clamoſam declinare poſſet: quæ à legendo, audiendo,*

Subſidium Euchariſt. Tom. 2. Operum fol. 244.

diendo, judicando solis quiritationibus deterret pias mentes. Procedebat ex sententia consilium, nam quibuscum conferebam pedibus concedebant ad nostras partes, imò plerique non aliter respirabant, quàm qui longa captivitate liberati è tenebris ac profunda solitudine in lucem & amicorum amplexus redierunt. Ibi prodit cum sua expositione Carolostadius, violenta nimis, ut etiam isti pronunciaverunt, qui vehementer Carolostadiani sunt, posteaquum veterum expositionem per nos reductam expenderunt. Compertum quoque habemus quod Tigurum non alia causa statuerat proficisci, quàm ut rem vulgi auribus inusitatam nobiscum conferret, quem tamen melancholicus quorundam spiritus sic à congressu nostro deterruit, ut ne salutaverit quidem. Atque isto pharmaco sic munitus ac servatus est, ut neque Basileæ, neque Argentorati quicquam super hac re cum verbi ministris contulerit. Neque ignoraverunt isti, quos paulò ante melancholico spiritu imbutos diximus, scientiam nostram de Eucharistia, sed induci nulla ratione potuerunt ut adstipularentur. At ubi Carolstadii viderunt, jam Basileam ipsi volabant, ac libros ejus suis humeris asportantes, eis non modò urbes, oppida, pagosque, verum etiam villas fermè omnes opplebant. Spei tamen non respondebat eventus, pauci enim recipiebant sententiam: sed non alia, ut arbitror causa deterriti, quàm violentia duritiaque expositionis. Quid hìc porrò faceremus, qui Tiguri verbo præsumus? Cum fratrum magna pars sententiæ summam probaret, quisque enim domi ex fide didicerat, nostrisque prædicationibus, quàm portentosum esset carnem & sanguinem hìc sperare, cum Christus spiritum & vitam esse dixerit, quod ipse de carne & sanguine suo docuerat. Non probabatur tamen eis tam audax expo-

positio.

sitio. Quid, inquam, faceremus! an in priorem labyrinthum retruderemus contra nostram hac in re sententiam? præsertim cum jam veterum expositionem ac mentem vidissemus? Cœpimus ergo protinus aperire Tropum qui in verbis Dominicis est, atque hoc tam fœliciter ut fratrum captus nostram enarrationem anteverteret, qui tamen Carolstadii expositionem supra modum abhorrebant. Ecce ad hunc modum Carolstadiani sumus, non quòd hominis fermè undique ignoti nomen alia causa deprecemur, quàm quod odiosa sunt omnia sectarum nomina. Prodidimus ergo veram istam de gratiarum actione sententiam, cum res maximè postularet, cum Carolstadius vehementer quidem curreret, sed non nihil extra oleas. Qui ergo nos ejus nomine respergunt, nihil quàm iniquitatem suam produnt. Quis enim tam vecors est, ut non videat nos nunquam ituros in Carolstadii sententiam, si non aliis authoribus didicissemus hìc tropum esse in verbis Dominicis, non demonstrationis amphibolum, apostropham, aut metabolam.

III. Uldricus Zvinglius, *ki elő-járója, Apja, és fő vezére vólt a* Sacramentariusoknak, *nem homályosson jelengeti, hanem nyilvan világos szókkal hirdeti, honnan es mitmódon vette tanitását, tudni illik a' fekete Angyaltúl.*

F. Hogy kőnyv-nélkűl ne láttassék *Kalauz* szóllani, maga sajátirásábúl akarja ezt *Zvinglius*nak fejére rakni: de mivel igen csonkán és hibáson allegállya, én ugy irom-le, a' mint szórúl szóra *Zvinglius*nál az a' *relatio* le vagyon irva. Mond azért *Zvinglius*: *Restabat adhuc haud minimus conatus, quo scilicet exempla proderemus, quæ nulla cum parabola conjuncta forent. Cœpimus ergo cogitare omnia, omnia revolvere, attamen aliud nihil* Subsidium Eucharist. Tom. 2. fol. 249.

exem-

exemplorum occurrebat, quàm quod in Commentario prodi-tum est, aut quod decurrebat erat illorum simile. Cum vero tredecima dies appeteret, vera narro adeoque vera, ut cela-re volentem conscientia cogat effundere, quod Dominus im-pertiit, non ignorans quantis me contumeliis risibusque expo-nam, Cum, inquam, tredecima Aprilis lux adpeteret, visus sum mihi in somno, multo cum tædio denuo contendere cum adversario scriba, sicque obmutuisse, ut quod verum scirem, negante lingvâ beneficium suum, proloqui non possem: qui me angor, ut solent nonnunquam somnnia fallaci ludere no-cte (nihil enim altius quàm somnium narramus, quod ad nos attinet: tametsi leve non sit, quod per somnium didici-mus, gratia Deo, in cujus solius gloriam ista prodimus) ve-hementer turbare vedebatur. Ibi ἀπὸ μηχανῆς visus est mo-nitor adesse (ater fuerit an albus, nihil memini, somnium enim narro) qui diceret, Quin ignave respondes ei, quod Exod. 12. *scribitur, Est enim Phase, hoc est transitus Domi-ni. Protinus ut hoc Phasma visum est, simul expergefio, & è lecto exilio. Locum apud septuagint a primum undique cir-cumspicio, ac de eo coram tota concione pro virili dissero: qui sermo ubi acceptus est, quemadmodum paulò post dicemus, omnibus sacrarum literarum candidatis, qui adhuc non nihil propter parabolæ obstaculum hærebant, omnem nebulam di-scussit.* Ez az, a' mit *Kalauz* rebeſget. De mire való ez? Tudd-meg Kereſztyén Olvasó, nem egyebet akar *Zvinglius* jelenteni. Lűn ezer őt száz huſzon őtben, mikor a' Tiguromi Eccleſiának Páſztori *Zvinglius*, *Leo Juda*, *Engelhardus*, *Megander*, és *Myconius*, a' Tanáts akarattyábúl a' Város házához gyűltenek vólna, hogy a' Misének el-tőrléséről, és egyéb a' *Reformatio*ra tar-

Ut ſupra apud Zvinglium fol. 247.

tozó

tozó dolgokrúl *tractál*nának és tanátskoznának: a' tőbbek közőtt kik *Zvingliuſ*nak az Ur-Vacsorájárúl-való értelmével láttattanak ellenkezni, fel-kele egy *Notarius* s-azt veté ellenébe, hogy a' haſonlatoſságokban és példa beſzédekben, neveztetnek a' jegyek-is a' jegyzett állatok nevével; ugy-mint a' jó mag Iſten igéjének; a' világ mezőnek (mert efféle példákkal mutogattya vala *Zvinglius* azt, hogy amaz igécske *EST* a' Szent irásban azt-is teſzi *Significat*) de az haſonlatoſság és példa-beſzéd kivűl, ſoha ez a' ſzó *EST* nem vétetik amaz máſik ſzóért *Significat*. A' Vég-Vacsorán penig, nem haſonlatoſságot vagy példa-beſzédet mondott Urunk, hanem Teſtamentomot rendelt. No a' ſok ſzó beſzéd után el-oſzla a' Tanáts, a' Prædikátorok-is házokhoz menének. *Zvinglius* azonban kezde gondolkodni házánál, a' Szent iráſt hánni vetni, ha találna-é olly *locuſt* a' Szent irásban, a' holott a' haſonlatoſság és példa-beſzéd-kivűl, ez a' ſzó *EST* azt tenné *Significat*. Azonban midőn émette ollyan *locuſra* nem akadna, *Aprilis*nek tizen-harmadik napjára virradóra ágyában nyugodván *Zvinglius*, ugy tetűt néki álmában mint ha iſmét a' felyűl meg-mondatott *Notariuſsal* *diſputál*na és veſzekednék, kitűl ugy meg kőttetett hogy csak meg-némúlna, s-egy ſzót ſem ſzólhatna. Mikor azért álmában igy kocczódnék a' *Notariuſsal*, ugy tetczék néki álmában, mint ha egy valaki (fejér-é vagy fekete vólt nem tudgya) a' ſzugolya avagy karpit mellől elő-jővén, meg-állapodék előtte, s-dorgáló ſzóval azt mondgya néki: Tunya ember nem tudtz-é néki (a' *Notariuſ*nak) meg-felel-

ni? Nem tudod-é mi vagyon meg-irva *Exod. 12. ỳ. 11. Eſt enim Phaſe, id eſt tranſitus Domini.* A' holott az irás a' Huſvéti Báránynak ſietséggel és ſovány kovásztalan kenyerekkel való meg-ételét a' verekedő Angyalnak által-menetelinek mondgya lenni. Fel-ſerkenvén álmából *Zvinglius*, kapja a' Bibliát, meg nézi a' *locust*, és meg-fontolván minden *Circumſtantiait* a' *Textuſ*nak, láttya hogy ott az Irás nem valami példa-beſzédről, hanem Sacramentomról (mert a' vala a' Sidóknál a' Huſvéti Bárány) ſzól; még is ama' ſzócskát *EST* nem véſzi az ő tulajdon jegyzéſében, hanem amaz máſik ſzóért *Significat*. Ez rendi és ſummája az egéſz *Narration*nak. Mikor azért ez álmában történt dolgot *Zvinglius* mind beſzéllette vólna máſoknak, köz irásban-is rúla emlekezetet tőtt vólna; a' mint hogy az emberek ki egy-képpen, ki más-képpen ſzokott itélni, némellyek a' *Lutheranuſ*ok tudni-illik, és a' Pápiſták azt hozák-ki belőle, hogy az az álmában *Zvingliuſ*nak tetező *Monitor* (kiről maga-is azt irta, nem tudgya ha fejér vólt-é vagy fekete) nem egyébb vólt a' Pokolbéli őrdögnél; és hogy *Zvinglius* nem egyébtől hanem a' fekete Angyaltól tanúlta vólna a' Sacramentomi igéknek amaz magyarázattyát: *Ez a' kenyér én Teſtem.* Az az: Ez a' kenyér jegye és pecsétje az én ti érettetek meg-törettetett Teſtemnek. De bizony erőſzak-nélkül azt onnét ki nem ſotulhattyák. I. Mert *Zvinglius* nem ugy hozza azt bé mint valóban meg-történt s vagy lőtt dolgot, hanem mint álmot. *Somnium narro*; azt mondgya. Tudgyuk, hogy ember gyakorta álmában-is azon tépőlődik, a'

dik, a' mivel émette vagyon gondgya; mint a' *Poëta* is mondgya: Claudian9 lib. 3. præfat.

Omnia quæ ſenſu volvuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.

Szintén ugy *Zvinglius*-is, a' mint émette, ugy álmában-is láttatott a' *Notarius*sal kocződni. II. A' Tanúló emberek magokon tapaſztallyák azt, hogy a' melly dologrúl émettek gondolkodtak és tőrődtenek, éczaka-is gyakorta az forog *Phantaſia*jokban; és csendes el-ſzenderedéſekben, midőn az elme a' külső érzékenységektől el nem vonattatik, gyakorta világoſſabban képzik a' dolgot mint émettek. Innét ſzokta vólt mondani *Heraclitus: Vigilantibus unum communem eſſe mundum, ſopitos in ſuum quemque diſcedere.* III. Az az álombéli *Monitor*, *Zvingliust* nem oktatta a' Sacramentomi igéknek magyarázattyára; holott immár annak előtte régen tudta és magával el-hitette, hogy azokat a' ſzókat tulajdon jegyzésben nem vehetni: hanem annak meg mutatására, hogy amaz igécske *EST*, azt-is téſzi hogy *Significat*, láttatott álmában mint egy valakitől olly példárúl meg-intetni, a' mellyre émette nem akadott, s elméjében meg nem fordúlt. IV. Hogy penig azt mondgya *Zvinglius*, hogy ő nem tudgya ha *fejér-é vagy fekete* vólt az az ő néki álmában tetező *Monitor*, azzal nem azt akarja ki-fejezni, mint ha vagy őrdög vagy Angyal lőtt vólna az; mert ő arrúl a' látáſrúl nem itélt mint valami akar jó, akar gonoſz Angyal által lőtt jelenétről, hanem csak mint Alomrúl, *Somnium narro*, azt mondgya. Egyéb-aránt-is igen ſzokott ſzava-járáſa vólt az

De Subsidio Eucharistiæ fol. 247.

Zvingliusnak. Fellyebb-is amaz véle koczódó *Notariusrúl* igy szól: *Ibi scriba quidam (qui albus an ater sit, non est hujus instituti dicere) fortè surrexisset*, &c. Ki gondolná, mint ha azt akarná azzal mondáni, hogy vagy ördög vagy Angyal vólt vólna az a' *Notarius?*

In Exegesi Eucharist. Negotii fol. 327.

Alább ismét, szólván valamelly tudománynak igaz avagy hamis, bizonyos vagy bizonytalan vóltárúl, ezen *Phrasis*sel él: *Tumultuabitur insanum aliquod caput coram Ecclesia, hoc esse hæresin aut errorem, quod nondum exploratum habet* Album an atrum sit: *& dum Ecclesia videre volet quid liquidò sit in causa, cornicabitur.* Mit akart hát *Zvinglius* azzal a' szóllásnak formájával jelenteni? Azt a' mit a' Deákúl túdó emberek. Ugyanis, mint *Erasmus* fö Deákúl túdó ember magyarázza, ollyan példa-beszéd-szerént-való szóllásnak formája az, mellyel a' Deákok valamelly személynek vagy dolognak ismeretlenségét akarják ki-fejezni. *Albus an ater sis, nescio. Solet dici de homine vehementer ignoto.* Ezt *Erasmus* fö Deák emberek irásokbúl elö-hozott példákkal bizonittya. Hogy a' többit el-hadgyuk, *Catullus Poëtá*nak illyen verse vagyon errül:

In Chiliadibus fol. 181.

Nil nimium studeo Cæsar tibi velle placere,
Nec scire utrum sis albus, an ater homo.

De lássuk, micsoda jelenségekböl akarja *Kalauz* mútogatni, hogy az a' *Zvingliusnak* álmában tetczö *Monitor*, nem egyébb lött vólna a' pokolbéli Sátáñál.

I. *A'* Lutherista *Tanitók; a' többi között egy* Conrádus Schlüsselburgius, Raceburgi Superintendens, *sokszor nagy bátran, nagy bizonnyal kiáltya, hogy ördög vólt ez a'* Zvinglius *álom mutatója*, &c.

F. Tud-

F. Tudni-illik az Irás-tudók és Phariseusok teli torokkal ördöggel határosnak kiáltották magát Urunkot; azért a' vólt. Annak az *Aspis* nyelvü *Schlüsselburgius*nak, és más ahoz hasonló mérges *Lutherista* Tanitóknak, ez aránt való kiáltások csak annyit tészen mi nálunk, mint a' Pápista Doctoroknak kajabajálások. Mert tudgyuk, hogy ebben a' dologban *Zvingliusnak* nem kisseb ellenségi vóltak (ha nem nagyobbak) némelly *Lutheranus*ok, mint a' Pápistások. Maga *Luther*, nem birván indulatival, minémü mérges szókot ejtet-ki szájábúl *Zvinglius*, s-az ötet követök ellen, fel-jegyzette *Zvinglius*: *Atqui longè aliter hæc res cedet, Deo volente, quàm tu eam dijudicare ac proponere soleas: Hic enim Dei verbum, non vesana illa convitia, quibus nos svermeros, dæmones, fanaticos, nequam, hæreticos, latrones, seditiosos, simulatores, hypocritas, & quid non? esse clamitas, victoriam obtinebit.*

In Respõsione ad Lutheri librum de Sacramento. Tom. 2. fol. 376.

II. *Valamikor a' jó Angyal meg-jelent a' Profétáknak, és az Isten szolgainak, mindenkor meg-ismértette magát és bizonyossá tötte azt a' kinek meg jelent, hogy Isten szól néki*, &c. Zvinglius *penig azt mondgya, hogy ö nem tudgya, fejér vólt-é vagy fekete, ördög vólt-é vagy Angyal, a' ki ötet tanitotta. Tehát nem Istentül, hanem ördögtül adatott látás vólt a'* Zvinglius *látása*, &c.

F. Csak az ösvény kivül botorkázik *Kalauz*. Hiszem meg-mondottuk immár, hogy *Zvinglius* arrúl a' látásrúl nem itélt mint valami rend-kivül-való álombéli látásrúl; a' minémüveket néha az Isten, néha az ördög szokott az emberekre bocsátani: hanem mint természet-szerént-való álombéli képzésrül, a' miné-

müek

mûek kûlömb-kûlömb-féle formán és módon szoktak az embernek *Phantasiá*jában forgani és ûtközni. És igy amaz mondással-is, *Album anater sit, nescio*, nem azt akarja jelenteni, hogy Angyal vagy ördög vólt vólna annak a' látásnak oka.

III. *Nyilván jelengeti* Zvinglius, *hogy fekete Angyal vólt, a' ki meg-sugallotta néki titkos tanitását. Mert azt irja, hogy örömest el-titkolná ha lehetne, ezt a' jelenést; de titkos furdalásokkal kénszerittetik ki-fejezni. Ha azt itélte, hogy Istentûl lett ez a' jelenés, mi szûkség vólt rejtegetni,* &c. *Ennek felette, ha Isteni látásnak alitotta ezt* Zvinglius, *illy bócsûletlen, és gyalázatos formán, nem kellet vólna emlekezni felôle. Mert ezt a' látást, Görögûl* PHASMA*nak, szem-fény vesztô árnyékból csinált ábrázatnak nevezi. Azt is irja, hogy ez a' vász és árnyék, nem az égbûl, hanem* EX MACHINA, *egy mesterséges csinálmánybúl jöve elô,* &c.

F. Szintén ez a' jele, hogy *Zvinglius* azt a' látást, nem tartotta valami természet felett és rend-kivûl-való jelenésnek, hanem csak álombéli képzôdésnek. Ha azért az álmot álomnak, az az *Phasma*nak vagy *Phantasma*nak, embernek agya-velejében formált, tetczô s-ottan el-enyészô képnek (mert ezt teszi a' *Phasma*) nevezte, azért nem inkább érdemel bal szót, mint a' ki a' csónakot csónaknak, a' kapát kapának mondgya lenni. Hogy penig ebbéli álmát vontatva jelentette-ki, viseltetet az embereknek itéletektûl, kik a' magában szabados dolgot-is gyakorta bal értelemre magyarázzák; roszszat szoktak belôle ki-hozni.

IV. *Ha azt mondaná* Zvinglius, *hogy nem tudgya, álmában vólte ez a' látás vagy émette, miképpen Szent Pál mondgya, hogy nem tudgya, ha teste szerént történte é az ô látása, vagy test-kivûl; csuda nem vólna. De nem azt mondgya, hanem hogy ô nem tudgya, minémû Lélek vólt (nyilvan vagyon penig hogy Lélek vólt, mert a' testes állat nem tanithatta álmában az ô lelkét) a' melly meg-jelenék,* &c. *Ha penig nem tudta* Zvinglius, *fejér vólt é vagy fekete az árnyék, minémû nagy és el-átalkodot vakmerôség vólt ô benne, és az ô követôiben, hogy, az Apostoli tudomány szerént, meg nem próbálták, micsoda lélek vólt a' ki ôtet tanitotta, hanem proba-nélkûl illy derék dologban, az egész Anyaszentegyháznak itélleti ellen, egy szavára annak a' kit nem tudnak ha ördög-é vagy Angyal, szakadást szerzettek; vallyon s-ez nem annyit tészen-é, mint ha a' Czigánnyal azt mondanák; Ahon, akar Istennek, s-akar ördögnek?*

2. Corint. 12. v. 2.

F. 1. Mivel tudta *Zvinglius*, hogy az a' látás nem émette, hanem álmában vólt; *Somnium narro*, azt mondgya, azért nem szûkség vólt arrúl Sz. Pál módgyára szóllani; Ha émette vólt-é vagy más-képpen. 2. Soha *Zvinglius* azt a' *Monitort*, Léleknek, az az vagy Jó vagy Gonosz Angyalnak nem itélte lenni: holott a' Lélek, akar ördög akar Angyal légyen az, magán meg-álló valóság; *Zvinglius* penig azt csak *Phasma*nak tetczô képnek vagy árnyéknak mondotta és tartotta lenni. Hogy penig *Kalauz* azt gôrditi: *Nyilván vagyon hogy Lélek vólt, mert a' testes állat nem tanithatta álmában az ô lelkét*, csak merô tudatlanságbúl származott fortély. Hiszem tudgyuk a' *Philosophiá*búl, hogy sok a' kûlsô dolgoktûl vôtt hasonlatosságoc, *ideak, species*sek, vadnak az embernek agyában, mellyek a' mint

mint hogy külömb-külömb-féle módon a' belső érzékenységeknek elejekbe-vettetnek, ugy külömb-külömb-féle látásokat-is szereznek mi bennünk: Csak az hivhattya ezt kétségben, a' ki soha nem álmodott. Talám némelly embereknek mindenkor ördög vagy Angyal búvik a' fejekben, valamikor álmokban valamelly dologtúl meg-intettetnek. 3. Azt-is fel-teszi *Kalauz*, mint ha *Zvinglius* a' Sacramentomi igéknek magyarázattyát attúl az álomban látott *Phasma*-túl tanúlta vólna; koránt sem. Holott jóval minek-előtte azt az álmot látta vólna, könyvet-is irt vólt azoknak az igéknek magyarázattyárúl: hanem abban az álomban csak amaz *locust Exod. 12. ℣. 11. Est enim Phase*, láttatott mint egy valaki néki meg-sugallani. Arra sem valami tündér árnyék vitte, hogy másképpen vegye értelmét azoknak az igéknek, mint a' Romai Anyaház szokta, hanem a' Szent iráson fundáltatott derék okok, mellyek a' Pápista *Transubstantiatió*nak dögleletes tudományát, fenekestúl fogva kidúitik.

Vide Epist. de Cœna Domini ad Matth. Alberú Rutlingensium Ecclesiasté. Commentarium de vera & falsa religione Tit. de Eucharist.

V. *A' Zvinglius tudományának gonosz gyümölcsébúl meg-mutattya* Schlüsselburgius, *hogy nem Istentúl vólt ez az éjjeli tanitás. Mert ebből a' gonosz tudománynak szikrájából, iszonyu hamis Vallások gyuladási származának; ugymint az Isteni tiszteletre éppetet egy-házaknak pusztulása, Klastromok rontása, régi szép Rend-tartásnak és áhétatosságnak ki-gyomlálása,* &c. *Azért a' hol el-hatalmazott ez a' Zvinglius kovásza, nem szentegyházakban (mellyeket el-rontottak) hanem Pajtákban, Csűrökben, csak nem diszno alamakban prædikálnak,* &c. *A' kelyhekből Serlegeket; a' ketzelyékből rokolyákat; a' Papi öltözetekből szoknyákat és fardagályokat csinálnak.*

F. 1. Hogy az utolsón kezdgyem, én még csak egy Nemes Aszszonyon, se Prædikátornén nem láttam Papi köntösből szabott szoknyát vagy fardagályt Magyar Országban. 2. Ha szintén Csűrökben és alacson pajtákban prædikáltatnék-is az Evangeliom, azzal nem kisebbednék semmit-is annak szentsége. Tudgyuk hogy ennek az ő első hirdetése nem valami czifra faragot kövekből éppitteteti Templomokban vólt, hanem a' mint az alkalmatosság hozta, hol a' hegyen, hol a' mezőn, hol hajóban ülvén a' tengeren, tanitotta Urunk az hozzá gyülekezet sokaságot. Az Angyalok-is az Evangeliomi első örömöt; *Ne féllyetek: imé hirdetünk néktek nagy örömet, melly lészen az egész népé*, nem a' Jerusalemi hires neves nagy Templomban; nem valami ékessen fel-készült Synagogában hirdeték-ki és terjesztek széles e' világra, hanem a' mezőn a' juh mellett vigyázó Pásztoroknak. Szent Pál is Troasban prædikálván nem keresett Templomot, hanem egy ebédlő házban tanitotta az ő-ízvegyült sokaságot. A' penig nem igaz, hogy a' holott a' *Zvinglius* tudománya el-hatalmazott, ott le-rontanák a' Templomokat, pajtákban és Csűrökben prædikállanának. Mehetze *Helvetia*ban, a' hol kiváltképpen-való fészkét mondgyák lenni a' *Zvinglius* tudományának, más külömben találod a' dolgot. Mi-is inkább kedvellyük, hogy az Isteni szolgálat-közbe nyakunkba ne csorogjon az első: ha penig másképpen nem lehet, a' holott vagy Templomot nem en-

Luc. 2. ℣. 10.

Act. 20. ℣. 8.

gednek a' Pápisták éppiteni, vagy a' ki vólt attúl bennünket meg-fosztottak, ott nem szégyenlyük a' fűstös kunyhókba-is ősszve gyűlni, és a' mi Istenünk előt meg-jelenni; Szent Pálnak amaz oktatásához tartván magunkat: *Volo viros orare in omni loco, levantes manus puras, sine ira & disceptatione.* Szent *Jeronymus*-búl-is *in Psal. 133.* meg-tanultuk, hogy *Ecclesia, non in parietibus consistit, sed in dogmatum veritate*: az Ecclesia, nem a' kő falokban áll, hanem a' tudománynak igazságában. 3. Tudgyuk, Ellenkezőinknek sok mérges vádolások között, nem utólsónak lenni azt, hogy tudni-illik a' *Reformatió*nak alkalmatosságával sok Templomoknak, Claſtromoknak pusztuláſi, fel-dulási lőttenek; és melly nagy háborút, menyi támadáſt, minémű villongásokat inditott légyen a' mi tudományunknak prædikálása, és minémű gyümölcsöt teremtsen mostan-is sokakban, *&c.* De méltatlanúl fogják efféle veszélyeknek okát az tudományra, a' mellyet az őrdög gonoszságának kellene tulajdonitani: ugyan-is az Isten igéjével majd mint egy véle termett az, hogy soha ugy el nem indul és elő nem mégyen, hogy a' Sátán leg-ottan fel ne serkenne, ellene ne csatázna, és annak terjedésének, alkalmatosságával valami csate-patét ne inditana. *Nem* mentegettyük mindenestűl-fogva a' mi emberinket-is, hogy némelly Országokban magoknak, s. vallásoknak óltalmazásának alkalmatosságával, valami *excessus* nem lőtt vólna; ugyan-is mindenestűl-fogva Szent hadat ki látott? mindazonáltal a' kik ezzel mosák nyelveket, és ezzel akarják gyűlöltetni az Evangeliom szerént-

1. Tim. 2. v. 8.

Vide Calv. Præf. Inst. ad Regem Galliæ.

rént-való *Reformata* Vallásnak terjedését, hallyák-meg *Horatius*nak amaz mondását: *O major tandem parcas insane minori.* Ha *Historiát* akarnánk irni, vólna *Materiá*nk reá, és sok példákkal meg-mutogathatnók, minémű kegyetlen és kéméletlen dulásokat és pusztitásokat tőttenek magok a' Pápista vitézek, a' magok felekezetin lévő nem csak világi jókon, hanem Isten tiszteségére szenteltetett Templomokon, és azokhoz tartozó egy-házi jókon. A' többi között jussón eszekben, *Pompejus Columna Cardinál*nak hadai, el-foglalván Romát Hetedik *Celemen* Pápaságába, mint viselték magokat? Nem csak a' *Vaticanum*i Palotát fosztták-meg minden világi és egy-házi ékességétűl, hanem a' Szent Péter Templomát-is fel-dúlák, minden kéntsétűl meg-fosztták; nem inkább félvén Istentűl, mint a' Törökök, a' mikor a' Magyar-Országi Templomokat kóborollyák, dúllyák és fosztyák. *Celemen* Pápa ismét neki fordulván *Columná*nak, és a' véle való szövetségeseknec, vérhütt indulattal kergeti őket; hadaival tizen-négy Városokat amazoknak *Latium*ban fel-dulattya, és fel-gyujtattya minden kéméllés nélkül. Ezen *Celemen* Pápával ötödik *Caroly* Császár mit mivele? Hadaival Romát reá szállatá, a' Várost meg-vövék, minden kéméllés nélkül fel-dúlák, magát a' Pápát kézben ejték. *Paulus Jovius* Nucerinomi Püspök, ki a' mieinc kedveért semmit nem szokott hazudni, meg-vallya, hogy a' Német *Protestans* Vitézek sokkal jámborabban és szelidebben viselték magokat a' Romaiakhoz, mint az Olasz, és Spányol Pápista vitézek: *Nam Germanus à primo impetu, quo armatos*

Lib. 2. Satir Satyra 3.

Refert Onufrius in vita Clementis 7. Meminit & Istvánfius Lib. 9. Histor. fol. 133.

Paulus Jovius Hist. lib. 24.

In vita Pompei Columnæ.

matos deleverat, à gladiis temperabat; usque adeo remissâ animi ferociâ, ut exiguo facilè pretio libertatem captivis daret, & præsentibus tantùm spoliis ac compotationibus lætaretur; verteretque demum furorem in Templa & antiqui operis statuas, deformando cuncta atque vastando, quod plerique eorum, irrisis Pontificum legibus, Lutherana dogmata sequerentur. Hispani autem astuta & implacabili crudelitate acerbiores, ut abdita arcanaque familiarum eruerent, tormentis atque suppliciis in nobilissima corpora grassabantur: tanta auri cupiditate, ut Julii Pontificis cadaver, multa exesum carie, eruere, & annulo spoliare non dubitarunt. Sed ejus etiam gentis facinora Itali, Brutiique præsertim, decerptis vitiis, nec ullis omninò admixtis virtutibus, facilè æquabant. De hogy a' kűl valókat el-hadgyuk, házi példák-nélkűl sem vagyunk szűkősök. Lűn mikor *Maximilian* Császár és *Vladislaus* Cseh Király Magyar-Országfelett veszekednének, a' *Maximilián* hada megszállá Székes Fejér-Várat, meg-is vévé; olly kémélletlen bánának a' vitézek (kik többire mind Pápisták vóltanak) a' szegény Fejérváriakkal, kik-is azon Valláson vóltanak, hogy többire egy lábig mind le-vágák őket. Sőt a Templomnak minden drága kincseiben és eszközében-is sakmányt hánnak vala, ha a' Császárnak kemény parancsolattya nékik zabolát nem vetett vólna; mint Istvánfi Miklós *Historicus*unk irja: *Nec à Templorum donariis ac vasis Deo dicatis impias manus abstinuissent, nisi Cæsar eos, qui tale facinus patrare ausi essent, laqueo se puniturum severâ voce edixisset.* Gondollyák-meg efféle példákat azok, a' kik a' *Protestans*oknak gyakorta hánnyák szemekre a' *Reformatió*nak alkalmatosságával lőtt némelly Templomoknak pusztulását, Clastromoknak romlását.

Lib. 1. Hist. Hungar. fol. 10.

VI. *Az-is bizonyos jele, hogy ördög vólt a' Zvinglius Mestere: mert noha a' Szent iras hozza elő, mint szinte mikor a' pusztában Urunkal bajt vivna; de ezt hamis értelemmel meg-rutittya, mivel hogy, sem az elő-hozott Szent iras mondásában, sem sóha egyebbütt ama' Deák szó* EST *nem vétetik pro* Significat.

F. Immár meg mondottuk hogy sem Angyal, sem ördög nem vólt az az álom mutató, hanem csak *Phasma*, a minémű ottan ottan forog az alvó embereknek ágyokba; azért ha meg-csalattatott vólna-is *Zvinglius* abban, nem ördög űl csalattatott vólna meg, hanem csak a' maga álombéli képződésétűl. Emez Deák szó penig *EST*, vétessék é valaha a' Deák nyelven amaz másik szóért *Significat*, bátor légyen kérdés rúla. Elég az, hogy sem a' Szent irásnak más világos tanú-bizonysági, sem a' keresztyéni hitnek *Analogia*ja nem engedi, hogy im ez Sacramentomi igéket, *Hoc est corpus meum*, tulajdon jegyzésben vegyük. Minnyájan meg-eggyeznek ebben Doctorink, hogy ezt a' sententiát *Tropus*sal kell érteni; csak arrúl vagyon a' tudakozás; ez sententiának melyik részében légyen a' *Tropus*. *Zvinglius* a' *copula*ban állatta lenni. A' bizony dolog, ha szintén a' Deák nyelven ez a' szó *EST* azt nem teszi-is (most azt nem vitatom) *Significat*, mindazonáltal valamikor *disparatum de disparato enunciatur*, csak lehetetlen dolog hogy valami *periphrasis* környűl-irás nélkűl ki-mondattathassék. Mint ha azt mondándom: *Hercules est vulpes*; ha tulajdon

lajdon értelemre akarom forditani ezt a' mondást, szükség hogy valamit adgyak az *EST*-hez: *Herodes est similis vulpi.* Mikor Móses-is azt irja: *Est enim Phase*; az az a' Báránynak meg-étele a' verekedő Angyalnak által-menetele, lehetetlen dolog hogy ezt másképpén tulajdon értelemben vegyük, hanem ha amaz szócskát *EST circumscribál*lyuk illyen vagy hasonló módon: *Commestio agni paschalis est signum transitus Angeli percutientis, vel significat transitum Angeli percussoris.* Igy ennek a' sententiának, *Hoc est corpus meum,* akar a' *subjectum*ába, akar *prædicatum*ába helyhezteſſe valaki a' *Tropus*t, de ha az egész sententiát tulajdon értelemre akarja forditani, szükség hogy az *EST* mellé valamit adgyon, illyen módon: *Hoc est signum corporis mei.*

Exod. 12. ỳ. 11.

K. Carolstadius, *a* Sacramentariusoknak *fő* Kalauzza, *egy nyomban sétált* Zvingliussal: *mert ő felőle nem csak* Justus Calvinus, *de bőségesben* Fevardentius, *a'* Carolstadius *kenyeres-társainak irasából bizonittya, hogy ő-is őrdögtől szopta tudományát.*

F. Mi *Carolstadius*nak pártyát mindenben fel nem veszszük, mindazonáltal a' kik őtet azért őrdög Tanitványának mondgyák, hogy a' Sacramentomi igékben *Tropus*t állatott lenni; és hogy a' Chriſtus testének testi szájjal való ételét és vételét tagadta, akar Papisták, akar *Lutheristák* legyenek, ez aránt lelkek-ismereti ellen szóllanak.

K. A' Lutheristák *nagy bizonnyal irják, hogy a'* Calvinisták *őrdög Tanitványi: mert* Calvinus *egyebet nem cselekedék, hanem egybe zura zavará a'* Luther *és* Zvinglius *moslékát, és szép Deák szókkal csalárd képzmutatással meg-himesité.*

F. A' kik a' *Lutheristák* közzül ollyanok, azoknak kivánunk jobb eszet, az Isten-is bocsásson-meg nékiek. Amaz átkos szitkos *Schlüsselburgius*sal, s-más azokhoz hasonlókkal semmit nem gondolunk, tudván azt hogy csak indulatból irtanak. A' mi penig illeti *Calvinus*nak az Ur-Vacsorájáról-való tudományát, azt mi *Luther*nek, *Zvinglius*nak nem köszönnyük, *Calvinus*nak sem. Ha penig *Calvinus* a' *Zvinglius* sententiáját világossabban ki-magyarázta és fel-fejtegette, abban mit vétet? Meg-halván annak-okáért, és jól meg fontolván Kegyes Olvasó eddig való *Apologiá*nkat, itéld-meg minémű lélektől viseltetet *Kalauz*, a' mikor őrdög Tanitványinak irja keresztyén *Reformator* Doctorinkat. A' jó Lélek még magát az őrdögöt sem merte igy szidalmazni. Judæ ỳ. 9.

HVSZON-KILENCZEDIK RESZ.

A' Reformáta Vallás nem sz̃ülő Annya a' Viszálkodásoknak.

KERDES: *Itt ez aránt* Kalauz *mivel alázza a'* Reformata *Valláſt?*

FEL. Azzal, hogy térmészet-szerént avagy a' maga fel-vetett fundamentomiból szülő Annya légyen minden visza-vonásoknak, egyenetlenségeknek, versengéseknek, és Hit sokasitásoknak. *Lib. 3. Cap. 9.* Es mivel a' tudatlan kősség elméjének meg-tántoritására igen

ra igen alkalmatos patvar vala ez, nagy hoszan és fennyen beszél erről *Kalauz*. Mig penig a' mélyére menne, három dolgot bocsát-elő gázlóba.

§. 1. I. *Az Eretnekek, sem önnön magokkal, sem egy-mással nem eggyeznek.*

F. Nagy bővön, mind példákkal, mind Szent Irásbéli bizonyságokkal próbállya ezt *Kalauz*, mint ha mi ellenünk; noha minket egy szálnéra sem sérteget. Bizony dolog, hogy az Eretnekek között nem lehet sem igaz békeség, sem állandó és fel-bomolhatatlan eggyetség; mert ennek fundamentoma a' Christus; kötele az igazság: mindazonáltal meg-lehet az hogy az Eretnekek-is egy-mással avagy csak szines és külsőképpen meg-eggyezzenek. Tudgyuk a' Phariseusok és Irás-tudók, halálos-képpen veszekedtenek egymással; de igen meg-eggyeztenek, Christus Urunknak magának, és az ő tudományának üldözésében és ei-öltásában. Azért, a' mint hogy nem minden eggyesség meg-csalhatatlan bélyege az igaz Vallásnak, ugy emez amaz vallásbéli villongás és versengés sem teszi ottan hamisá azt a' Valláſt vagy tudományt.

§. 2. II. Végéről tudakozik az Eretnekek között való meg-szakadozásnak: *Mi végre rendelte, egyem, Isten hogy az Eretnekségek meg-szakadozzanak?*

F. Akar mi légyen annak a' vége; elég az, hogy a' *Reformata* Vallásra edgyiket sem fejezhetik, valameddig azt Eretnekségnek lenni meg czáfolhatatlanúl meg nem mutattyák; a' melly akkor lészen, a' mikor minden folyó vizek Nap-nyugatrúl Napkelet felé folynak.

III. Oka-

III. Okairúl értekezik: *Minemű okai legyenek*, egyem, *hogy a' Tévelygők eggyességben nem maradhatnak.* Azok *Kalauz*nak tanitása-szerént két rendbéliek; közönségesek, vagy kiváltképpen-valók. Közönségesek. 1. *Az Istennek igaz és mélységes itéleti, ki az Anyaszentegyháztúl való el-szakadásért, magok között való egyenetlenségre és viszálkodásra bocsáttya az Eretnekeket.* 2. *A' kevélység, mivel hogy a' Tévelygések kevélységnek fajzási, a' kevélyek között mindenkor versengések vadnak.* Kiváltképpen-való okait lenni mondgya: *A' régi Sz. Atyáknak, Conciliomoknak, Anyaszentegyháznak meg-vetését; azoknak végezéseknek meg nem bírálását a' Szent irásnak igaz értelmérűl, és egyéb dolgokrúl támadot visza-vonásokbã.* §. 3.

F. Bátor engedgyük-meg mind ezeket igazaknak lenni, de minket ebből a' tegezből semmiképpen nem lövöldözhetnek. 1. Mert nem igaz az, hogy mi az igaz, régi, Apostoli, keresztyén Anyaszentegyháztúl el-szakadtunk vólna: hanem a' Romai *Synagogá*túl szakadtunk-el; a' melly csak *Æquivocè*, az az ollyan formán Ecclesia, a' mint a' meg-hólt embér mondatik embernek, kiben sem lélek, sem elevenség nintsen. 2. A' sem igaz, hogy mi vagy a' közönséges Anyaszentegyháznak, vagy a' régi szent Atyáknak és *Concilium*oknak itéletit meg-vetnők, semmibe hajtanók, akar a' Szent Irásnak értelmérűl, akár más egyéb dolgokrúl támadott villongásokban. Erről való értelmünket bőven meg magyaráztuk fellyeb *Cap. XXII. §. 5. Cap. XXIII. §. 3. 4.* Azért efféléknek elő-hozása nem egyéb hanem a' maga álmának hivelyezése. De mennyünk immár a' dandarra, és lássuk meg ha

igaz-é az, a' mivel *Kalauz* ebben a' részben oſtromollya a' *Reformata* Valláſt, hogy tudni illik az, az ő maga tulajdon nemébűl, terméſzetibűl, és tulajdonságibúl ſzűlő Annya légyen a' viſzálkodáſoknak, ſok *Apoſtaſiák*nak, és egy-máſſal ellenkező *Secták*nak.

§. 5. *K. Az Uj Tudományoknak* Publica Confeſſiói *magokkal ellenkeznek. Mert hogy az* Auguſtana Confeſſio, *ſok dolgokban ellenkezzék magával, ennek-utánna, Lib. 4. Cap. 2. meg-mutatom. A* Liber Contordiæ*ban, ugyan azon vétkeket, nap-fényre hozók, Lib. 4. Cap. 5. §. 1. A'* Helvetiai Confeſſio*nak maga ellen való viaskodáſit, részszerént elő-ſzámlálom, Lib. 5. Cap. 10.*

F. 1. Amaz régi regét a' mi Valláſunknak Ujságárúl, immár régen meg-tromfoltuk; azért e' csak ſzó ſzátyárság. 2. Az *Auguſtai Confeſſiot*, a' tudós *Melanchton* immár régen meg-mentette az Ellenkezőknek minden marczongáſok ellen. Nevezet-ſzerént penig *Kalauz* ellen annak pártyát fel-fogta *Fridericus Baldvinus* Wittebergai *Profeſſor*. A' mi illeti a' *Liber Concordiæ*t, mi annak óltalmazását bizzuk azokra, a' kik ſzerzői vóltanak. 3. A' *Helvetica Confeſſiot*, mellynek a' mi Magyar Eccleſiáink-is alája irtanak, ott a' holott helye leſz, mi is Iſtennek ſegedelmébűl, *Kalauz*nak arra kent *Contradictiok* alúl fel-ſzabadityuk.

In Apolog.

In Phoſphoro lib. 4.

Infra lib. 1. Cap. 42.

§. 6. *K.* Luther *és* Melanchton, *kik (hogy már) Napa fényre hozták az Evangeliomot, tulajdon magokkal ſem járnak egy kerékvágásban, hanem az álhatatlanságnak habjai között hanyattatván, a' magok értelme-is ellenkezik önnön magával,* &c.

F. Nem ſzükség, hogy én itt *Luther*nek, *Melanchton*nak

tonnak pártyokat fel-fogjam: Egy az, hogy magok magokért azok a' Tudóſok az ő idejekben eléggé meg-feleltenek. Maſik, hogy moſt-is elegen vadnak, a' kik azoknak hirek, nevek, becsülletek mellett megſzóllalnak. Csak három dolgot jegyzek azért meg. I. Ha mikor még a' nagy Tudós emberek-is némelly dolgokban a' kerék-vágás kivűl találnak lépni, és a' *linea* vagy ſinor mérték mellől valamenyire el-menni, az ottan mindgyárt nem jele az Valláſnak hamiſságának, hanem az emberi gyarlóságnak az *argumentuma*; mivel ugyan-is ez életben akar kiben-is csak rész-ſzerént vagyon az iſméret és a' profétálás, *1. Cor. 13. v. 9.* II. Az utólsób gondolatok, mivel gyakorta (a' közmondás-ſzerént) jobbak az elsőnél, *Contradictiók* gyanánt igazán nem tartattathatnak: mert nem azon idő-ſzerént leſznek; a' mint a' *Contradictio*nak törvénye kivánnyá. Immár régen meg-intette *Luther* az Olvasókat errűl, hogy illyen *cautio*val olvaſsák az ő Iráſit: *Ante omnia oro pium Lectorem, & oro propter ipſum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut iſta legat cum judicio, imò cum multa miſeratione. Et ſciat me aliquando fuiſſe Monachum, & Papiſtam inſaniſſimum, cum iſtam cauſam aggreſſus ſum, ita ebrium, imò ſubmerſum in dogmatibus Papæ, ut paratiſſimus fuerim, omnes, ſi potuiſſem, occidere, aut occidentibus cooperari & conſentire, qui Papæ vel unâ ſyllabâ obedientiam detrectarent. Tantus eram Saulus, ut ſunt adhuc multi. Inveneris in iſtis ſcriptis meis prioribus, quàm multa & humillimè conceſſerim Papæ, qua poſterioribus, & iſtis temporibus pro ſumma blaſphemia & abominatione habeo & execror. Dabis ergo hunc errorem pie Lector,* In Præfat. Tom. 1. Operum.

vel (ut ipsi calumniantur) antilogiam, tempori & imperitiæ meæ. Memor sis me unum fuisse ex illis, qui, ut Augustinus de se scribit, scribendo & docendo profecerint: non ex illis qui repentè de nihilo fiunt summi, cum nihil sint, neque operati, neque tentati, neque experti, sed ad unum intuitum scripturæ, totum spiritum ejus exhauriunt. III. Meg kell külömböztetni a' szines költöt és csak tetczésképpen való *Contradictio*kot, az igaz és valóságos *Contradictio*któl. Sokan láttatnak magokkal ellenkezni valamiben, a' holott mindazonáltal igaz és valóságos ellenkezés nincsen; hanem másoknak, elméjeknek vagy tudatlansága, vagy viszszá-fordúltsága miatt, költenek *contradictiót*, a' hol egy cseppis nincsen. Még a' Szent irásban-is láttatnak lenni, az emberi csekély elmére nézve némelly *Contradictiók*; de az dolognak valósága-szerént egy mák szemni sincsen. El-halgatom itt némelly hamis *Sophista*knak fortélyoskodásokat, a' kik mind a' Szent irásban, mind más tudós embereknek világos, egyenes irásokban, nagymagos *Contradictio*knak hegyeit képzik magoknak; és még a' sima kákán-is csomót keresnek, e' végre hogy másoknak nyügöt szerezzenek, és a' világos igazságnak füstöt csinállyanak. Ez három dolgokat meg-róván, könnyű meg-óldani azoknak a' *Contradictio*knak csomóját, mellyeket *Kalauz Luther*re és *Melanchton*ra fog. De mi lássunk ahoz, a' mi minket közeleb illet.

§. 7. *K.* Calvinus, *és* Beza, *önnön magokkal nem eggyeznek. Mert* Calvinus *számtalan sokszor arczúl csapja beszédet.* Beza *hasonló képpen hol hevet, hol hideget fúj.*

F. 1. *Calvinus*t, és *Bezá*t nem tartyuk mi a' mi Vallá-

Vallásunknak szerzőinek, azért ha szintén magok magokkal valamiben tusakodtanak és ellenkeztenek volna-is, abból senki azt igazán ki nem hozhatná, hogy a' mi Vallásunk magával ellenkeznék, és maga magát el-forditaná. 2. Itt-is helye vagyon a' fellyeb meg-jegyzet három *Regula*knak: mellyek szerént, ha meg vilgáilyuk azokat a' példákat, mellyekből vagy mások, vagy *Kalauz* akarja *doce*álni *Calvinus*nak magával való ellenkezésit, könnyen meg-láttyuk, hogy csak hamis és költött *Contradictiók* azok. Lássuk rendel a' Példákot.

1. *Egyút azt irta* Calvinus, *hogy, nem üdvözül, a' ki meg nem keresztelkedik. Másutt azt mondgya, hogy, veszedelmes tudomány az, hogy a' keresztśg szükséges az idveszégre.* In Joh 3. v. 5. Inst. lib. 4. Cap. 15. n. 20.

F. Semmit nem ellenkezik itt magával *Calvinus.* Szükséges a' keresztśg az idvességre, az Istennek parancsolattyára-nézve, ugy hogy valakik meg-utállásból meg-vetik Istennek ebbéli Szent rendelését, azzal kárhozatot érdemelnek magoknak; a' *Theologus*oknak amaz köz-mondások-szerént: *Non privatio, sed contemptus damnat.* De nem szükséges, olly egy-átallyában-való szükség-képpen, hogy tudni-illik mind el kárhoznának azok, valakik külső keresztśget nem érnek. Ezt mondgya *Calvinus* veszedelmes tudománynak. Máltán-is: mert az Istennek idvezitő kegyelmét a' külső Sacramentomokhoz el-válhatatlanúl kötni bolondság.

2. *Nehul azt beszélli, hogy csak egyedül a' Hit eszköze idveszégünknek. Inst. 3. Cap. 11. n. 1. Lib. 4. Cap. 13. n.*

13. ad Rom. 1. ℣. 17. ad Galat. 2. ℣. 17. Máſzor azt tanéttya, hogy a' Jócselekedetek által vitetünk Menyégbe. in Matth. 25. ℣. 34. in 19. ℣. 17. Inſtit. lib. 3. Cap. 14. n. 21.

F. Semmi ellenkezés vagy éllel való öſzve-állás nincsen az *allegált* helyekben. 1. Mert az elsö rendbéliek, mellyek a' Hitről elö-hozatnak, kiváltképpen ſzóllanak a' meg-igazuláſról; a' máſod rendbéliek az idvezüléſről. Immár penig nem helyes a' következés egyiktül a' máſikra: mert ſok dolgok jünek bé az idvezitéſnek munkájába, a' mellyek a' meg-igazuláſnak munkájába bé nem jünek. 2. A' tekinteteknek különbsége el-metzi, ha mi vólna-is, az ellenkezéſnek kötelét. A' Jó-cselekedetek mondathatnak eſzközinek az idveſségnek, annyiban, a' menyiben azoknak utaiban járván akar Iſten minket idveziteni, *Eph. 2. ℣. 10. Heb. 12. ℣. 14.* Innét mondotta Szent Bernáth Doctor: *Bona opera ſunt via ad regnum, ſed non ſunt cauſa regnandi,* A' Hit-is eſzköze a' mi idveſségünknek, a' menyiben az örök-életet, melly Iſtennek ingyen kegyelemből való ajándéka, ez életben csak ez által fogjuk-meg.

Rom. 6. ℣. 23.

Inſt. 4. cap. 6. n. 15. 1. Pet. 5. ℣. 13.

3. *Egyſzer azt irja, hogy Szent Péter Romában hólt-meg: Máſzor meg-tagadgya.*

F. Hogy Szent Péter Romában nem vólt vólna, és ott meg nem hólt vólna, azt *Calvinus* nem tagadgya: hanem hogy Romában Püſpöki ſzéket emelt vólna, és ott huſzon-öt eſztendeig Pápálkodot vólna, azt mondgya költöt dolognak. Ugyan-is ſokan vóltanak, s-hóltanak-is meg Romában, a' kik Romai Pápák ſoha nem vóltanak.

4. *Né-*

4. *Néha azt irja, hogy az Eccleſia ſoha nints igaz Páſztor nélkül: Máſutt azt vitattya, hogy egynehány ſzáz eſztendeig, igaz Páſztorok-nélkül vólt az Eccleſia.*

Inſt. 4. cap. 3. n. 4. De Eccles. Reformat. ratione in Opuſc. pag. 374.

F. Láſs erre való feleletet fellyeb *Cap. 19. fol. 211. Cap. 23. §. 3. Cap. 27. §. 3.*

5. *Egyút azt irja, hogy ſenki a' látható Anyaſzentegyház kivül nem idvezülhet; és hogy ebbe az Eccleſiába kereſztség által vitetik az ember. Máſutt azt vitattya, hogy kereſztség nélkül-is idvezül a' gyermek.*

Inſt. lib. 4. Cap. 1. n. 4. 7. Ibid. Cap. 16. n. 24.

F. Igaz dolog, hogy a' kereſztségáltal avattatnak bé az kiſdedek az Anyaſzentegyháznak külsö társaságában; és rend-ſzerént a' látható Anyaſzentegyház a' mi dajkánk, melly minket az ö két emléje, az az, az Ige és a' Sacramentomok által nevel az örök életre: mindazonáltal *caſu quo*, ha ſzintén el nem érek-is a' kiſdedek a' külsö kereſztséget, hogy az által a' látható Anyáſzentegyházban bé-óltaſſanak, ugyan idvezülhetnek; mivel Iſten az ö idvezitö kegyelmét (mint *Bellarminus*-is meg-vallya) nem kötötte el-válhatatlanúl a' Sacramentomokhoz.

De Chriſt. Mediat. lib 4. Cap. 16.

6. *Némelly helyen azt irja, hogy a' Chriſtus halálába ſemmit egyebet kétségbe esésnél nem találunk: Máſzſzor, a' mi idveſségünk tellyeſségét, az Urunk halálában veti.*

In Joh. 14. ℣. 1.

F. Bizony dolog, hogy ha a' Chriſtus halálát csak teſti ſzemeinkel ſzemléllyük, abban ſemmi vigaſztaláſnak *materiá*ját nem találunk; sőt arra ſakadhatunk ki az Emauſban menö Tanitványokkal: *Mi azt reménlyük vala, hogy ö vólna ki meg-ſzabaditaná az Izraélt: de mi módon ötet el-adák a' Papiſa fejedelmek, hogy halálra kárhoztatnék, és meg-feſziték ötet.* De hitnek ſzemeivel

Luc. 24. ℣. 20. 21.

azt ſzem-

azt szemlélvén, tellyes vigasztalásnak forrása buzog abból ki. Igy magyarázza magát *Calvinus* Szent Jánosnál: *Cum ergo tanta perturbationis hora instaret, remedium ostendit, ne victi* (Apostoli) *succumberent. Neque enim simpliciter hortando eos ad constantiam animat: sed unde petenda sit fortitudo simul docet, nempè ex fide cum ipse agnoscitur filius Dei, qui satis habet praesidii ad tuendam suorum salutem.*

Inst. 2. cap. 17. n. 1.

7. *Egyszer azt vitattya, hogy Christus magának halálával semmit nem érdemlett: Másszor, ezt arczúlcsapja.*

F. Az a' kérdés; Ha Szent halálával érdemlett-é Urunk magának valamit, az *allegáltatott Caput*nak nem első, hanem hatodik czikkelyében illettetik *Calvinus*túl. De vallyon valahol ellenkezik-é *Calvinus* abbéli tanitásával? Meg-láttyuk ott a' hová *Kalauz* igazit, *ad Lib. 5. Cap. 5. §. 1.*

8. *Sokszor azt mondgya, hogy minden hiv embernek bizonyosnak kell lenni az ő idvességéről. Inst. 3. Cap. 2. n. 16. ibid. n. 19. lib. 4. Cap. 17. n. 2. lib. 3. Cap. 13. n. 5. Másut azt irja, hogy az ember szívében nagy setét rejtekek vadnak, és sokszor meg-csalattatik, hogy a' kárhozandók, és a' Választottak indulati között, nem tehet külömbséget. Mellyből a' következik, hogy valasztást nem tudván tenni a' Választottak és a' meg-vettettek hitele között, mindenkor bizonytalan az ember, ha az ő itéleti, csak csalárd vélekedés-é, vagy igaz hit.*

Inst. 3. cap. 2. n. 10. 11.

F. Itt ezaránt *Calvinus*nak utólbi szavai nem hamisittyák-meg elébbi állatását. Mert *Lib. 3. Cap. 2. n. 10. 11.* tanitásának nem egyébb a' czéllya annál, a' mit az Apostol mónd, *2. Cor. 13. ℣. 5. Probállyátok és késer-*

és késsétek-meg ti magatokat, minémű hitben vadtok. Mert sokan meg csallyák magokat ditsekedvén a' Hittel, noha annak valóságától távoly vadnak, és annak csak képe vagy árnyéka vagyon nálok. Sokan egy ideig hinni mondatnak, a' kikben az igének magva, minek-előtte gyümölcsöt hozna, meg fojtatik: avagy, hogy leg-ottan el-hervad és el-vész, minek-előtte gyökeret verne. Mivel azért az emberi szivnek olly sok hivságos lyukai vadnak, annyi sok titkos hazugságnak hézagságival bővölködik, és olly sok csalárdságos kép-mutatásokkal vagyon meg-környékezve és meg-füzettetve, hogy gyakorta ő magát-is megcsallya; ehez képest int mindeneket *Calvinus*, hogy jól meg-cirkállyák magokat, ha igaz valóságos hittel birnak-é, vagy annak csak képe és árnyéka vagyon nálok; int penig igen erős és hegyes ösztönnel: *A' kik*, egyem, *az Hitnek ez üres árnyékával dicsekednek megtudgyák azt, hogy ez aránt ők nem jobbak az ördögöknél.* De vallyon kinek kinek ez illyetén-képpen való hitinek meg-cirkálása, ellenkezik-é az idvességnek a' Választottakban való bizonyos vóltával? Semmiképpen nem. Hogy penig *Calvinus* azt mondgya, hogy a' meg-vettettettek néha majd hasonló indulattal illettetnek, szinte mint a' Választottak, ugy hogy még az ő tulajdon itéletek szerént-is a' Választottaktúl semmiben ne külömbözzenek; abból nem következik az, hogy lehetetlen légyen választást tenni a' Választottak és a' meg-vetettek hitele között: mert nem mondgya azt *Calvinus*, hogy a' Választottak és meg-vettetteka' hitnek dolgában azon indulattal viseltes-

Luc. 8. ℣. 7. 13.

Num. 11.

ſenek; hanē *ſimili* haſonlóval, azt ſem mōdgya, hogy mindē-kor hanē *interdùm* néha: azt ſem mōdgya, hogy mindēképē hasōlóval; hanē *ferè ſimili* majd hasōlóval.

Inſt. 4. cap. 8. n. 8. Lib. 1. cap. 7. n. 4.

9. *Egyût azt irja, hogy ſemmit nem kell hinni, valamit az Irásban nincsen: Másutt azt mondgya, hogy á' mi lelkünknek titkos ſugallásából kell hinnünk, hogy ezek a' könyvek, mellyeket Szent irásnak tartunk, Istentûl adattanak.*

F. Itt ſem csapja *Calvinus* egyik ſzavát a' másikkal arczúl. Mert egy-máſtúl meg-kûlōmbōztetett kérdések ezek, tudni-illik: Mit kellyen Isten igéje avagy Szent Irás gyanánt tartani; és azt a' mit Szent irásnak tartunk lenni, honnét tudgyuk azt annak lenni? Az elsōre kerekdéden azt feleli *Calvinus Lib. 4. Cap. 8. n. 8. Annakokáért légyen ez igaz hitelre méltó mondás, hogy ſemmit egyebet Isten igéje gyanánt nem kell iſmérni és tartani az Anyaſzentegyházban, hanem, csak azt a' melly elōſzōr a' Tōrvényben és az Profétákban, annak-utánna az Apoſtoloknak irásokban vagyon foglalva.* A' másikra ismét azt mondgya *Lib. 1. Cap. 7. n. 4. Hogy ha azért a' lelki-iſmeretnek ez dologban javát akarjuk, hogy valami ártalmas kételkedés által ſzüntelenül ide s tova ne hányattaſſanak, és ottan ottan hol egy-felé szhol más-felé hajladozzanak, és hogy mindgyárt ne kételkedgyenek, ha midōn valami kis követskék állandnak az útban: az illyen bizonyos hitet, a' melly által mi a' Szent iráſt, ugy-mint Isten igéjét bé-veſzük, ſokkal fellyebrûl és másunnét veſzük, hogy nem az emberi okoſságból, itéletből, és teczésből, tudni-illik a' Szent Léleknek* (nem a' mi lelkünknek; mint *Kalauz Calvinuſra* fogja) *titkos és belsô bizonyság-tételébûl.* Azt akarja mondani, hogy az a' Hit, mellyel el-hiſzük a' Szent iráſt Isten be-

ſten beſzédének lenni, nem ſzármazik csak valami emberi *perſvaſiotúl*; hanem hogy ki azt minden kétség-nélkûl Isten beſzédének hinheſſe lenni, meg kivántatik arra a' Szent Léleknek belsō tanu-bizonyság tétele. Méltánais: Mert a' mint maga *Kalauz* fellyeb tanitotta, *erôtelen minden bizonyság, ha a' Szent Lélek meg nem nyittya ſzivünket.* Fol. 20.

10. *Egyût azt vitattya, hogy Urunk ſzületése után, ōt ſzáz eſztendeig, változás-nélkûl meg-maradott az igaz tudomány: Másutt, mind el-tévelyedtenek mondgya a régieket, valakiknek irási nálunk vadnak.* Lib. 1. cap. 11. n. 13. Lib. 4. cap. 2. n. 3. Lib. 3. cap. 4. n. 38.

F. Itt *Kalauz Sophiſták* módgyára, *à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter*, tekeri a' *Calvinus* ſzavát. Nem mondgya azt *Calvinus Lib. 1. Cap. 11. n. 13.* hogy ōt ſzáz eſztendeig egy-átallyában minden változás és elégyités-nélkûl meg-maradott vólna az igaz kereſztyéni tudomány, hanem *comparatè* ōſzve-haſonlitásképpen ſzól; mint ſzavaibúl nyilván ki-tetczik: *Ha*, egyem, *valamenyire meg-indithat és fog rajtunk a' régi Anyaſzentegyháznak becsûlletes méltósága, tehát gondollyuk meg azt valóba, hogy kōzelōt ſzáz eſztendeig, mikor a' kereſztyén* religio *még dicsiretesben virágoznék, és a' tiſzta idveſséges tudomány ſzorgalmatosban gyakoroltatnék, ſemmi bálvány képek a' kereſztyének Templomában nem vóltanak.* Valaki ezt *comparata locution*ak nem láttya lenni, az ſem a' Grammaticahoz, ſem annál inkáb a' Logicahoz egy cseppet ſem tud. Jóllehet azokban az idōkben ſzázad réſzére ſem veſztegetet vala meg a' kereſztyén Vallás, mint az oſztán kōvetkezō *ſeculum*okban; de nem maradott meg minden meg-elegyités-

nélkül. Ugyan-is *Egesippus* mondta-ként: *Ecclesia non diu manſit virgo.* Az Anyaſzentegyház nem ſokkáig maradott ſzüzen. Meg-kell továbbá itt külömböztetnünk a' kereſztyéni tudományt az ő *fundamentum*ára-nézve, és némelly azon felül éppétet dolgokra-nézve. Jóllehet Szent Agoſtonnak s-más ő előtte fényeskedő Tanitóknak idejekig, változás nem eſett a' kereſztyéni tudományban az ő *fundamentum*ára-nézve; mindazonáltal az éppitők közzül, azon a' *fundamentum*on, némellyek aranyat, ezüſtöt, drága köveket; némellyek fát, ſzénát, ſzalmát, kezdettenek vala már éppiteni. Azt ſem mondgya *Calvinus*, *Lib. 3. Cap. 4. n. 38.* hogy a' régiek, kiknek iráſok nálunk vadnak, mindenekben el-tévelyedtenek vólna, hanem ſzólván a' bünökért-való elég-tételről, abban a' *materia*ban avagy meg-botlottanak, avagy igen daraboſan és keménnyen ſzollottanak: *Video omnes ferè, quorum libri extant, aut hac in parte lapſos, aut nimis aſperè ac durè locutos.* La hogy itt-is, *à particulari ad univerſale, Sophiſtá*k módgyára *concludál Kalauz.*

1. Cor. 3. ỳ. 12.

Lib. 4. cap. 16. n. 24.

11. *Néha azt beſzelli, hogy a' Hivek ſai még az Annyok méhében ſzentek, és kereſztség nélkül-is idvezülnek: Sokſzor azt vallya, hogy minnyájan eredő bünbe ſzülettetnek.*

F. De micsoda ellenkézés van ebben? Semmi ſincs: mert a' külső és frigyes ſzentség, nem veſzi-ki a' kereſztyéneknek magzattyokat az eredő-bün alól.

Lib. 2. cap. 3. n. 13.

12. *Egy helyen azt irja, hogy az ember minden cselekedetiben vétkezik, és kárhozatot érdemel: Arczúl csapja azt máſutt, és azt beſzélli, hogy nem vétkezhetünk Iſten ellen ſemmit.*

F. Az

F. Az első dolognak meg mutatására igazit *Kalauz* könyvének 235. 236. *folium*ára: de mi-is arra bővön meg feleltünk alább. A' máſikat *Calvinus*ſnak im ez irásából akarja ki-tekerni *Lib. 2. Cap. 3. n. 13. Primam fuiſſe libertatem poſſe non peccare: noſtram multò majorem, non poſſe peccare.* A' mellyel *Calvinus* nem azt akarja jelenteni, mint ha az emberek e' világon minden bün-kivül lehetnének, hanem őſzve-haſonlitáſt téſzen, az első embernek az eſet előtt való állapottya között, és a' Chriſtus által a' kegyelemben bé-vett hiveknek állapottyok között. Az őſzve-haſonlitás penig ez: Adám az épségnek állapottyában vött vólt ugyan Iſtentül tehetséget arra, hogy ne vétkeznék ha akarná; de nem vött meg-változhatatlan akaratot, hogy ne vétkeznék, és az épségnek állapottyából ki ne eſnék. Ellenben penig a' kegyelemnek állapottyában bé-vétetett embereknek mind tehetséget, mind akaratot ád Iſten, az az, ugy meg-erősiti őket a' kegyelemben, hogy attül vég-képpen el ne ſzakadhaſſanak. Bünben eſnek ugyan ottan ottan, de nem eſnek-el olly halálos-képpen, hogy a' kegyelem tellyeſséggel ő bennek el-óltattaſsék. Nincsenek ugyan bün nélkül, de nem olly rabjai a' bünnek, hogy az ő bennek országollyon. Ez az a' mit *Calvinus* emleget: *Noſtram libertatem multò majorem, non poſſe peccare.* Ezent tanittya Szent János: *Valaki Iſtentül ſzülettetik, bünt nem cselekeſzik, mert annak magva vagyon abban, ingyen ſem vétkezhetik, mivel Iſtentül ſzületet.*

Lib. 2. cap. 28.

1. Joh. 3. ỳ. 9.

13. *Néhol azt mondgya, hogy itélet napig a' mi lelkünk meg nem diesőül: Nehúlt, ezt viſzſzá-mondgya.*

F. A' hová igazit *Kalauz*, tudni-illik *ad Lib. 5. Cap. 9. §. 2. n. 1.* ott várjon erre tőlünk feleletet, *infra c. 30.*

Lib. 4 cap. 16. n. 26. Ibid. cap. 15. n. 3. 4.

14. *Néha azt állattya, hogy a' kereſztség le nem moſſa bűneit embernek: Meg néha azt akarja, hogy a' kereſztség a' jövendő bűnökötsis el-moſſa, és ugy el-törli tellyes életében való vétkeit embernek, hogy ha csak meg-emlekezik-is ember a' kereſztségről, ottan minden bűntől tiſzta.*

F. Semmi ellenkezés. A' kereſztségben, a' holott Iſten minékünk az ő fiában a' Chriſtusban, ſzerelmes Atyánknak kötelezi magát, el-töröltetik a' bűn az ő *reatusára*, az az, örök büntetésre kötelező-vóltára nézve: de az eredendő bűnnek taplója mig él ember ez gyarló életben, tellyeſséggel belőlünk ugy ki nem aluſzik, hogy annak ſemmi ſzikrázási nem vólnának, még az Ujjá-ſzületet emberekben-is. Mivel azért a' *Contradictio*nak törvénye ellen ſemmit nem vétet *Calvinus*, nem igázán fog reá *contradictiót Kalauz*. Láſd erről fellyebb *Cap. 20. fol. 230.*

15. *Erőſſen vitattya ſokſzor* Calvinus, *hogy a' kiben egyſzer igaz Hit ól tatik, ſoha attól meg nem foſztatik: Máſzor ezt arczúl csapja.*

F. Láſs erre-való feleletet fellyebb, *Cap. 25. fol. 354.* a' holott azokra a' *Calvinus* helyeire, mellyekből *Kalauz* ezt a' *contradictiót* kovácsollya, bőven megfeleltünk.

16. 17. 18. A' miket ezekben a' három czikkelyekben emleget *Kalauz*, hogy tudni-illik egy ſzavával *Calvinus* tagadta az Iſtent a' bűnnek okának lenni; más felől penig ſokſzor és világoſſon irja, hogy az Iſten *Authora*, ſzerzője, oka, alkutója az embernek gonoſzságának; és hogy ſzámlálhatatlanſzor mondgya, hogy Iſten izgattya, taſzitya, és ugyan kételeniti embert a' gonoſzságra; mondom erre a' hamis patvarra bő feleletünk vagyo alább, *Lib. 1. Cap. 33.*

19. *Sokſzor azt vitattya, hogy ſoha a' Chriſtus Eccleſiája, tanító Doctorok és legeltő Páſztorok nélkül nem lehet: De mikor rá fogják, hogy mutaſſon maga előtt valakit, olly tudománynak tanitóját, a' minémût ő állat, azt mondgya hogy ſzáz eſztendeig egy igaz Páſztor ſem vólt az Eccleſiában.*

F. E' nem más, hanem a' negyedik ſzines *Contradictió*nak meg-fejeléſe; azért ſemmi más feleletet nem érdemel.

20. *Néhúlt igazán vallya, hogy Chriſtus Urunknak egyenlő Iſtensége, és azon természeti vagyon az Atyával: Máſutt azt irja, hogy az Iſteni név, per excellentiam, az Atyát illeti; és hogy Chriſtus Urunk, mind Iſteni, mind emberi természeti-ſzerént, ſzolgája az Iſtennek, és az Atyától vött hatalmat. Ki ha ugy vagyon, nyilván következik, hogy egyenlő Iſtensége nints az Atyával.*

F. Ott a' hová a' könyv-katéján igazit, *ad Lib. 5. Cap. 2. §. 2. n. 4.* mi-is meg-felelünk alább, *Lib. 1. C. 33.*

21. *Igazán tanittya, hogy Chriſtusban noha két természet vagyon, de a' ſzemély csak egy: Máſutt a' közben-járónak ſzemélyét meg-válaſztya, és külömb ſzeméllyé teſzi az Iſteni ſzemélynél; mint ez után meg-hallyuk.*

F. A' Feleletet-is ez után meg-hallod, ott a' hová útaſz, *ad Lib. 5. Cap. 3. §. 6.* Ezek lűnek Kegyes Olvaſó, azok a' derék (hogy már) *Calvinus*nak magával való ellenkezéſi, mellyeket *Kalauz* például állatott. *Calvinus* után *Zvingliust* és *Bezat* emliti. Mivel *Zvingliust*

*glius*ból egy példát sem hoz elő, hanem másra mutat, en-is azt abba hagyom. *Bezának* maga ellen való támadását egy példával mutattya; lássuk. *Azt irja*, egyem, *együt* Beza, *hogy az idvezült lelkek, szorgalmatoskodnak a' világi embereknek idvességérül*: Beatorum spiritus, fatemur de laborantium fratrum salute, suo, nobis incomperto modo, esse solicitos. *Ugyan ott mindgyárt utánna-veti, hogy a' Szentek lelkei, semmit e' világi dologban nem tudnak*; Spiritus beatorum nullam habent rerum inferiorum notitiam.

Beza in 1. Joh. 2. ℣. 1.

F. A' *Robertus Stephanus* editiojában, melly nyomtattatott 1565-ben, *Bezánál* semmit ollyat az *allegáltatott* helyen nem találok: de ha szintén vólna-is, maga magával ez-aránt *Beza* nem ellenkeznék. Mert ha szintén *in particulari* nem tudgyák-is a' megdicsőült Szentek a' földön vitézkedő híveknek világi dolgokat, mondathatnak annyában szorgalmatoskodni a' világi embereknek idvességérül, a' menyiben kivánnyák, hogy Isten a' vitézkedő Anyaszentegyházat-is mennél hamaréb szabadicsa-meg az ő ellenségitől, és telyesitse-bé a' Választottaknak számát az egekben.

§. 8.

K. A' Lutheristák *ellenkeznek a'* Lutheristákkal. *Mert hogy idegen bizonyságokkal ne támogassam, magok kifakasztyák, hogy sok rút viszálkodások vadnak, az* Augustana Confessio *követő Theologusok között. A'* Concordiárúl *irt gyülevész könyvben egy illyen* Tractatus *vagyon*; Epitome Articulorum, de quibus controversiæ ortæ sunt inter Theologos Augustanæ Confessionis, *&c.*

F. Mivel minket *Calvinistá*kat ez a' csata nem illet, azért belé sem elegyittyük magunkat, hanem inkáb csak nézői vagyunk. A' *Concordiás* könyvnek sem fogjuk fel pártyát; a' kik csinálták, azok óltalmazzák. *Vide Admonitionem Christianam Theologorum Palatinatûs de Libro Concordiæ, edit. Anno 1581.*

K. A' Calviniták *viszát vonsznak a'* Calviniták*kal.* §. 9.

F- Ez ellen a' harapás ellen, maga *Kalauz* orvosságot adott minékünk fellyebb, a' mikor ezt irja: *Ennek-felette azt sem vitattyuk, hogy mindgyárt hamis tudománynak kelleséki azt sententiázni, valamellynek nevezetes vezéri, szóvétneki, fő tagjai között esz-veszés, zurzavar, és egyenetlenség támad, melly egy ideig az Ecclesiának csendes állapottyát háborgattya. Mert jól tudgyuk, hogy az Ecclesiának belső és elő tagjai közzé-is bé-rohantak, és világ szerént elő-menetelt vévén, botránkozást szerzettek a' Pásztorok viszálkodási; mellyeknek ágai, a' közönséges népre-is ki-terjedtek azokrúl, a' kik tüköri és példái vóltanak egyebeknek*, &c. Jó mondás! Azért a' Papisták sem sententiázhattyák hamisnak a' *Reformata* Tudományt ez okból, ha szintén annak vallói között néminemű villongás, visza-vonás vagyon vagy vólna-is. Ugyanis. 1. Ez gyarló életben eligadatik az, hogy mindenek mindenekben mindenestül-fogva eggyet értsenek, *1. Cor. 13. ℣. 9. Phil. 3. ℣. 15.* Mindazonáltal e' kereszttül nem álván, mindeneknek parancsoltatik a' keresztyéni szeretetnek és edgyetségnek kötelének meg-tartása, *Rom. 15. ℣. 1. Phil. 3. ℣. 16. 1. Cor. 11. ℣. 16. 18.* 2. Mert eleitül-fogva mindenkoron vóltanak valami szegre-vonások, viszálkodások az Ecclesiában. Az Apostolok idejében, a' Sidokból és Pogá-

Fol. 278.

nyokból lőtt keresztyének közőtt, *Act. 15. v. 1. 2. 5.* De még magok a' fő Apostolok, ugy-mint Szent Pál és Péter köztt-is, *Gal. 2.* Ismét Pál és Barnabas közőtt. *Act. 15. 39.* Hát a' következő időkben mennyi veszekedések támadtanak? Tudhattya a' ki valamenyire forgatta az Egyházi Historiákat. Illyen villongás vala az Husvét napjának meg-illésérűl, a' Nap-keleti és Nap-nyugati Ecclesiák közőtt. Azonképpen Szent Cyprianus és a' több keresztyén Püspőkök közőtt, senkinél nincs titkon, melly nagy külömbőzés vólt az Eretnekek keresztelésérűl. Szent *Jeronymus* és Sz. *Agoston* irással-is harczoltak a' Szent Péter cselekedetirűl, mellyről meg-dorgálta őtet Szent Pál, *Gal. 2. v. 14.* Szent *Epifanius* és *Chrysostomus*, nem keveset vetekedtek az *Origenes* könyveinek kárhoztatásáért. Hasonló-képpen más régi Tudósok-is, kiegyben, ki másban egy-mástúl külőnőztenek: mindazonáltal meg tartván a' *fundamentumot*, meg maradot közőttők a' Hitbéli egyesség. De hogy *fundamentum*búl meg-felellyünk Ellenkezőinknek, a' kik annyira hántorgattyák a' *Calvinisták* közőtt való egyenetlenséget, külömbőztetésben kell venni a' dolgot.

Vide Irenicum Parei pag. 79.

Refert Sozomenus lib. 8. cap. 14. 15.

I. A' külőnőzések és viszálkodások vagy a' Hitnek *fundamentom*os ágazatit nézik, az az, azokat a' czikkelyeket, mellyeknek nem tudása kárhozatos; kétségben-való-hivása veszedelmes; tagadása eretnekség: ellenben penig tudása, vallása, s-állatása minden idvezűlendő embernek szükséges. Bezzeg a' kik ezekben egy-mástúl külőnőznek, azok közőtt nem lehet hitbéli edgyesség. Avagy a' külőnőzés és villongás vagyon

vagyon olly dolgokrúl és *Conclusio*krúl, mellyeknek sem tudása minden emberekre-nézve nem szükséges, sem az idvességnek sarkát és fundamentomát nem illeti; és igy kiváltképpen a' Tudosok közőtt kérdésben vétethetnek, villongásban foroghatnak. A' Theologusok közőtt effélékben mindenkor vóltanak külőnőzések, lehetnek-is, ugyan azon hitbéli edgyességnek sérelme és fel-bomlása nélkűl.

II. A' külőnőzések és viszálkodások ismét, vagy némelly Egyházi ceremoniák és szer-tartásokrúl valók; vagy *de quæstionibus facti & non fidei*; minémű vala *Jeronymus*nak és *Agoston*nak egy-mással való veszekedése a' Szent Péter cselekedetirűl, mellyről őtet Szent Pál meg-dorgálta; Vagy némelly Szent irásbéli nehéz és homályos helyeknek magyarázásárúl.

III. Némelly vagy Polgári, vagy Scholai, és Academiai szokásokat, ceremoniákat, *observatio*kat, nem kell a' hitnek dolgával őszve-elegyiteni: mert affélében a' menyi Ország s-tartomány vagyon, meg annyi külőnőzés lehet, azon hitnek s' vallásnak fel-bomlása nélkűl. Ezeket a' három rendbéli külőmbőztetéseket meg-tartván, nem nehéz lesz *Kalauz*nak ellenünk való szágóldását meg-gátolni. Azt mondom azért:

I. A' *Reformatus*ok közőtt, valakik a' *Helvetica*, *Gallica*, *Belgica Confessio*t, és a' *Palatinatus*béli Catechismust bé-vették, semmi külőnőzés, s egyenetlenség nincsen a' Hitnek fundamentomos czikkelyiben. Valamenyin vagyunk ezekben meg egyezünk. Ha penig némelly mellesleg-lévő *Conclusio*krúl villonganak a

Theologusok, a' nem bontya-fel azon hitbéli edgyességet; Szent *Agostonnak* mondta-ként: *Possumus de quibusdam rebus salva charitate & pace dissentire.* Meg-róód penig itt a' mit mondok. Szóllok a' *Reformatus*okrúl ezzel a' meg-határozással; *Valakik a'* Helvetica, Belgica, Gallica Confessiot, *és a'* Palatinatus *béli Catechismust bé-vették*, hogy meg-kűlömbőztessünk az *Arminius Jakab* követőitűl (kiket *Kalauz* nem igazán számlál a' Calvinisták lajstromába) kik a' mi Ecclesiáink közzűl magokat ki-szakasztván, kűlön gyűlekezeteket emeltenek magoknak. Ezeknek vakmerőségeket és szakadásokat sohajtya *Wittaker* (mint *Kalauz* bé-hozza) az ő hattyui énekében: *Motæ sunt nuper, nescio quàm auspicatò, de tribus ferè capitibus inter nos quæstiones; de Prædestinatione & reprobatione; de Amissione gratiæ; de Certitudine & securitate salutis.*

In Cygnæa Cantione, ad calcem lib. de Ecclesia.

II. Ha mi kűlömbőzés vagyon a' *Reformata* Ecclesiák között, némelly kűlső egyházi szer-tartásokban és ceremoniákban, nem bontya az fel azon hitnek edgyességét. Ugyan-is mint a' Nagy-Szombati Synat szól, *Cap. 1. de Officio Episcoporum, n. 12. Quamvis summa semper fuerit Ecclesiæ Catholicæ in rebus fidei constantia ac firmitas, atque uno ore omnes, locorum spatiis ac temporum intervallis sejuncti fideles, idem senserint ac docuerint: in iis tamen quæ ad ritus externos spectant, pro locorum ac temporum varietate, quædam vel astricta validiùs, vel non nihil remissa sunt ab Ecclesia, prout fidelium utilitas exigere videbatur.* Jól vagyon! Bizony nem-is hasznos, nem-is éppűletes mindenkor, s mindenűtt az Ecclesiákot azon szer tartásokra kötelezni. Le-

Celebrata Ann. 1611 per Franciscű Forgáts, Archi-Episcopű Strigoniensé. In eundem sensű Calvinus lib. 4. cap. 10. n. 30.

het ezekben kűlömbőzés a' Hitnek és a' szeretetnek meg-bántodása-nélkűl; Sz. Gergely Doctor mondta-ként: *In una fide nihil officit Sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa, Lib. 1. Epist. 41. vd Leandrum.*

III. A' mi illeti az Angliai Calviniskákat, kiket a' *Genevai* és Magyar-Orszagi Calviniskákkal, *Fevardentius* és *Reginaldus* után, őszve akar bocsátani *Kalauz*, azok között sincsen állat-szerént-való kűlömbség: hanem az viszálkodás vólt rész-szerént az egyházi igazgatásnak módgyárúl; rész-szerént némelly Ceremoniákrúl; egyéb-aránt a' tudományban meg-vólt az edgyezés. Némellyek penig azok közzűl, mellyeket *Kalauz* emlegét, vagy csak költött dolgok; mint hogy Pénteken és Szombaton, hust nem ennének az *Anglus* Calviniskák. En Angliában voltam, laktam, de arrúl tudományt tudok tenni, hogy szintén ugy meg-esik, mint mi Magyar Calviniskák. Azokon a' napokon-is a' köz konyhák (a' minémű *Londinum*ban egynehány száz vagyon) szintén ugy nyitva vadnak; a' kinek kell szinte olly jól lakhatik hussal, mint egyéb napokon. Vagy polgári rend-tartások és *constitutiok*; mint hogy a' Király vagy a' Királyné előtt térdre esnek; hogy bizonyos időben meg-tiltatott a' hús vágás a mészároskoktúl. Mint maga-is *Kalauz recognoscálya*, az rész-szerént arra való vólt, hogy a' Halászok meg-adhassák adójokat a' Királynak; rész-szerént hogy a' nem, az az, a' marha, a' szűntelen való véle éléssel el ne fodgyő. *Genev*ában-is, ez az oka, hogy Csötörtökön hust nem vágnak, tudni illik, hogy a' Halászoknak-is kereskedések és jövedelmek el ne fogat-

Hujus factihanc ratio nem reddit Perkinsus Theologus Anglus lib. 2. Cas Conscien. c. 16.

taſsék. Vagy továb *Academiai* ſzokáſok és *ceremoniák*; mint hogy a' Doctorok, és a' *Promotuſok*, a' Leczkéken vagy *Diſputatio*kon, hoſzſzú Papi ruhát, és négy ſzegeletű süveget viſelnek; mint hogy a' *Collegium*okban lakó *Socius*ok, mig ott laknak meg nem házaſodnak: mert a' *Profeſſor*oknak, *Præfectuſ*oknak, Gardgyánoknak ſzabad meg-házaſodni. Mig a' Scholában laknak a' Magyar-Orſzági Calviniſta Deákok ſem házaſodnak-meg; de ugyan nincsenek azzal külön vallás a' Prædikátoroktúl.

IV. A' *Theologuſ*oknak némelly cselekedetben inkább, hogy nem hitben forgó kérdéſekrűl való villongáſok, nem bontya-el a' hitnek eggyeſségét ő közöt tök. Ollyan a' többi között amaz kérdés: Vólt-é Sz. Péter valaha Romában? Allattyák némellyek; némellyek tagadgyák.

V. Meg-lehet az-is, meg-is vólt eleitűl-fogva, hogy némelly Szent irásbéli helyeknek magyarázáſában, különöztek azon egy valláſon lévő *Theologuſ*ok: azzal mindazonáltal nem ütöttek pártot azon egy Hit és Vallás ellen. Es igy, ez nehány *punctum*okat meg-tartván, fűſtben mennek *Kalauz*nak a' *Calviniſ*táknak egy-más között való viſzſza-vonásárúl költöt beſzédi.

§. 11. *K. A'* Lutheriſták *és* Calviniſták *között, halálos ellenkezések vadnak.*

F. A' néhai *Lutheranuſ*ok között, kik az *Auguſtana Confeſſio*nak ſzerzői, bé-adói, társai, és óltalmazói vóltanak; és a' mi Doctorink között, minémück valának *Zvinglius, Oecolampadius, Bucerus, Muſculus, Capito,*

pito, Calvinus, &c. nem vólt egyéb villongás, hanem az egy Sacramentomi dolog felett; egyebekben igaz, valóságos meg-eggyezés vólt. Meg-tettzik ez (hogy több jeleit el-hadgyam) kettőbűl. I. A' mi Eccleſiaink *Confeſſio*inak, az *Auguſtana Confeſſio*val való *collatio*jábúl, öſzve-vetéséből. Mindenekben valóságos és állat-ſzeténť-való meg eggyezés vagyon ez két fél *Confeſſio*k között, az egy Tizedik *Articulus*a kivűl az *Auguſtana Confeſſio*nak, melly vagyon az Ur-Vacsorájárúl. II. A' *Marpúrgumi* meg-eggyezéſnek *par*jábúl. Hogy ezt meg-értsük, lűn 1529-ben, a' dicsiretes emlekezetű Filep Haſſiai Fejedelem kivánságára, *Marpurgum*ba öſzve-gyülének a' *Saxoniai* és *Helvetiai Theologuſ*ok; *Luther* és *Zvinglius* (kik között kiváltképpen támadott vala a' villongás) ki ki a' maga felekezetivel: és mikor egynehány napokon beſzélgettenek és tractáltanak vólna a' Hitnek dolgairúl; mindenekben ſzépen meg-egyeztenek ez egyetlen egy czikkely-kivűl; *Ha tudni illik a' Chriſtus teſte a' kenyérbe avagy a' kenyér alatt jelen vólna-e az Ur-Vacsorájában?* Ez egy *Articulus*rúl való kérdés maradt-fen, ugy mindazonáltal, hogy ez kereſztűl nem álván, kötelezé magát mind a' két fél a' kereſztyéni ſzeretetnek egymáſhoz való meg tartására. Hallyuk errűl való *declaratio*jokat: *Quamquam verò nos, an verum corpus & ſanguis Chriſti in pane & vino ſit corporaliter, hac vice concordare non potuimus: tamen quælibet pars alteri Chriſtianam dilectionem (quantum quidem per cujuſque conſcientiam fieri poteſt) præſtabit: & pars utraque Deum Omnipotentem aſſiduè orabit, ut nos per Spiritum Sanctum, in vèro ſenſu*

Vide Diſp. Harmonicam Henrici Alting. præfixá Exegeſi Confeſſióis Auguſtanæ.

Vide Irenicum Parei Cap. 16 & 20.

Artic. 14. Conventûs Marpurgenſis.

sensu confirmet, Amen. Nyilvánsággal megtettzik innét, hogy az *Evangelicusok* között, az egy czikkelyen kivül, barátságos meg-edgyezés vólt, minden a' kereszтyéni hitre tartozó dolgokban. Ha penig némelly az után következő *Lutheranusokat* gondolunk, kiket inkáb mondhatunk *Brentius*, *Jacobus Andreæ*, és *Osiander* tanitványinak, hogy nem *Luther*énck, ezek felől azt mondhattyuk, alig vagyon a' *Theologiá*bã olly tzikkely, a' holott ellenünk valami gánesot nem keresnének és támasztanának. Panaszolkodott Sz. *Agoston* régenten a' *Pelagianusok* ellen, *de Articulis sibi falsò impositis*, hogy olly dolgokat fogtanak reá ellenkezői, mellyekben semmi hire nem vólt: mi-is azonképpen némelly *Lutheranus* atyafiak ellen, kik a' meg rögzött, és mint egy örökség-szerént reájok szállott gyülölségtül viseltetvén, olly dögleletes tudományokat költenek reánk, mellyekben, Isten s-lelki-ismeretünk bizonyságink, hogy semmi részünk nincsen. Illyenek azok a' *Kalauz*tul emlitet *Theologusok*; *Philippus Nicolai*, *Conradus Schlüsselburgius*, *Polycarpus Lejserus*, *Volfangus Franzius*, *Henricus Eccardus*, *Albertus Graverus*, *Balthasar Menczerus*, &c. Mi ugyan a' vélek való öszve-forradástul, meg-edgyezéstül (mellyet *Kalauz* kép-mutatásnak nem igazán nevez §. 10.) soha idegenek nem vóltunk; sőt minden igaz útakat abban el követtünk: adgyanak Isten előtt számot érette, a' kik a' meg-hasonlásnak okai, és a' kereszтyéni szent békeséget nem szeretik.

Vide de Artic. iftis falsò nobis impositis Pareum in Irenic. cap. 24. Admonitionem Neostadianam cap. 3.

§. 12.

K. Hát a' Romai Anyaháznak fiai között minémű egygyeség vagyon?

F. Mi-

F. Minek-utánna *Kalauz* az *Evangelicusokat* egymás ellen idézte vólna, ostán a' maga felekezetihez fordul; és a' Romai Anyaház fiainak egyességeket rész-szerént igen magasztallya; rész-szerént a' mi egyenetlenség vagyon köztök (mert szemtelenség vólt vólna tagadni, hogy semmi nem vólna) fedezgeti és takargattya. Azért külömböztetéssel szolván hozzá, illyenképpen határozza a' dolgot: §. 13. *A' Tudományt a' mi illeti, minnyájan a' kik* Catholicusok *vagyunk, abban álhatatossan egyet értünk, hogy az ellen, a' mit a' közönséges Anyaszentegyház elönkbe ád, semmiben nem tusakodunk, hanem ennek engedelmessen fejet hajtunk, a' magunk tetczését fogságba tartyuk. A'* Catholicusok *között azért az egyenetlenség és a'* Disputatio, *csak olly dolgokrúl vagyon, mellyekben semmit nem végezet az Anyaszentegyház, hanem szabadossan hadta a' tudós embereket, hogy kiki elméjének élessége-szerént visgállya ezeket*: Quisque in suo sensu abundet. Rom. 14. ℣. 5. Ide viszi a' *Scotisták*, *Thomisták*, és több *Sectak* között való meg-békélhetetlen bajnakoskodásokat. De ezek csak szem bé-kötő pók-hálók.

I. Mivel azt mondá *Kalauz* fellyebb, §. 12. hogy a' Hitnek tudományában nagy egyesség találtatik az Ecclesiában; és hogy a' kereszтyéni tudománynak fundamentom-szerént-való ágaiban, és az idvességre szükséges részeiben ő közöttök szép meg-eggyezés vagyon; hanem a' villongások és *disputatiok* vadnak némelly aprólékosságb, és hitnek sérelme-nélkül mind a' két részre hántorgatható dolgokrúl; azt kérdem tőlök, a' mit mi ellenünk gördit *Kalauz*, §. 11. Honnan tudgyák, hogy csak a' fundamentomban-va-

ló egyenetlenség ártson az idvességnek, és a' Hitnek egyébb czikkelyiben ártalom-nélkül lehet külömbözés? Mondgyák és határozzák-meg aztis, mellyek legyenek fundamentomok, és mellyek nem? Akar Szent iráſból, akar *Traditió*ból bizonyos ſzám-ſzerént irják-le a' fundamentomos és nem fundamentomos czikkelyeket.

II. Mivel azzal határozá a' dolgot *Kalauz*, hogy valamit a' közönséges Anyaſzentegyház ő nékik *Catholicus*oknak elejekben ád, abban álhatatoſſan mind egyet értenek; azt kérdem tőlök, mit érteneka' közönséges Anyaſzentegyházon? A' nagyokból és kiſdedekből, Papokból és világi emberekből álló hivatalos Szenteknek ſeregét-é? Nem gondolom: mert magok vallások ſzerént, a' Hitre tartozó dolgokrúl való végezésben ſemmi *vox*ok nincsen a' világi embereknek; Papokat illet a' Hitről való végezés. Hát magát a' Romai Pápát? A' ſem lehet: mert nem kevesen a' Pápiſta Doctorok közzül, méréſzſzen tanittyák, hogy a' Romai Pápa magán, a' közönséges gyülekezet nélkül meg eshetik, és hamiſſat tanithat. Maga-is *Kalauz* erre hajol, a' mikor azt irja: *Nem vitatjuk, hogy a' Pápa meg nem csalatkozhatik; és irásában vagy beſzédében hamiſſat nem mondhat.* Ha igy vagyon a' dolog, nem álhatni hát meg bátorságoſſan mindenekben az Anyaſzentegyháznak végezésén. De talám a' közönséges Anyaſzentegyházon értik a' közönséges Gyülekezeteket Papi-fejedelmekkel egygyütt. Ha ugy; mi hát az oka, hogy a' mit egy *Concilium*ban el-végeznek, másban annak ellene-mondanak?

Refert Kalauz fol. 649.

Fol. 785.

nak? El-végezék hiſzem a' *Baſileai* és *Conſtantiai* közönséges Gyüléſekben, hogy a' Pápa alája vetteſséka' *Concilium*oknak: Kicsoda tartya azt ma meg? Hogy másokat ne emlicsek, az egéſz Jeſuita ſzerzet, azoknak a' *Concilium*oknak végezéſe ellen, minden *Concilium*oknál fellyeb-valónak hiſzi lenni a' Romai Pápát; mint ezt *Bellarminus*nak világos ſzavai mutattyák: *Summus Pontifex ſimpliciter & abſolutè eſt ſupra Eccleſiam univerſam, & ſupra Concilium generale, ita ut nullum in terris ſupra ſe judicium agnoſcat.* Ezent végezi Tizedik *Leo* Pápa az utólsó *Lateranumi* Gyülésben: melly végezéſnek e' mai napig alája nem irtanak a' *Sorboniſták*. Sőt annyiban kőlt a' dolog, hogy a' *Pariſi* Doctorok ſententiáját Rómában ſenkinek nem ſzabad óltalmazni; a' *Pariſi Sorbona* ſem ſzenyvedi, hogy valaki az ő társaságokban, itt ez aránt a' Romai hűsök *vox*án légyen; mint ezt fő Pápiſta Doctor irja: *Romæ nemini permittitur tenere Pariſienſium & Panormitani ſententiam: nec rurſum Academia Pariſienſis patitur ut contraria opinio aſſeratur in ea.*. Nem igaz hát *Kalauz*nak amaz meg-határozáſa: *Minnyájan a' kik* Catholicus*ok vagyunk, abban álhatatoſſan eggyet értünk, a' mit a' közönséges Anyaſzentegyház el-végez és elönkben ád.* Vagy azért a' *Sorboniſták* nem leſznek *Catholicus*ok, nem értvén edgyet a' *Lateranumi* Gyüléſſel; vagy a' Jeſuiták, a' *Baſileai* és *Conſtantiai* Gyüléſek ellen, a' Pápát minden *Concilium*oknak felett magaſztalván; vagy eggyik ſél ſem. Bátor állyunk-meg az utólsón. De hogy killyeb terjeſzſzük e' dolgot; egéſz kereſztyén *Concilium* végezé, hogy a' mit ember imádna, kép-irótúl a' falra ne iratnék,

Libr. 2. de Concil. cap. 17.

Joh. Major apud Navarrum ſuper Cap. NovitNot. 3. n. 84.

Concil. Elibertin. Can. 36.

iratnék, se penig ki ne faragtatnék. Vallyon a' mai *Catholicus* Pápisták meg-állyák-é e' végezést? Olly távoly vagyon, hogy ők ezt végezést meg-tartanák, sőt Templomiknak minden szugolyája teli vagyon irott vagy faragot képekkel. Az-is *Concilium* végezése lőn, hogy az Apocryfus könyvek, a' Szent irás Laistromába ne számláltassanak: Csak egy Pápista sem tartya ma magát ehez. Azért, hogy többet ne emlitsek, csak ezekből-is meg-tetczik merő fűstnek és festéknek lenni, a' mit *Kalauz* a' Pápistákrúl mondott; hogy ők álhatatossan meg-tartyák mind azt, valamit a' közönséges Anyaszentegyház végez és elejekben ád. Tudgyuk, eleget kelepelik a' régi *Concilium*okat, de csak annyiban tartyák azokhoz magokat, a' menyiben szájok izinek tetczik; mint *Ludovicus Vives* tudós Pápista fő ember irja: *Illa demum ipsis videntur edicta & Concilia, quæ in rem suam faciunt; reliqua non pluris æstimanda, quàm conventus muliercularum in textrina vel thermis.* Hetedik Kelemen Pápának ugyan szokott mondása vólt az; hogy csak addig hasznos a' *Concilium*, mig a' Pápa méltóságát nem hántorgattyák, de mihelt az kérdésben vétetik, semmi nincsen veszedelmesseb a' *Concilium*nál: és hogy egyetlen egy bástya a' Pápa méltóságának meg-maradására, a' *Concilium*okat el-kerülni és el-távoztatni.

Concil. Laodicens. Can. 59.

In August. de Civit. Dei Lib. 20. Cap. 26.

In Historia Concilii Trident.

III. Hát vallyon a' Pápista Hitnek fundamentomos ágaiban meg-eggyeznek-é (mint *Kalauz* fel-teszi, §. 12.) minnyájan a' Pápisták? Ugy-mint a' Sámson rókái. Könnyű vólna ezt nagy hoszszan meg-mutatni; de nem szükség: mert régen errúl a' Pápistákat meg-

meg-győzte a' tudós *Pareus Doctor*, egy irásában, kinek *titulus*sa *Bellum Papisticum*. A' holott két száz harmincz-kilencz *Articulus*okban-való, egy-más-között való meg-békélhetetlen tusakodásokat rakja elő a' Pápistáknak, tulajdon sajat magok irásibúl. Ne-is véllye senki, hogy tsak valami aprólék s-entzen bentz dologrúl vólna közöttök a' villongás: mert az aprólékos dologban-való kűlömbözésért nem illik hogy valaki valakit Eretneknek, *Atheus*nak, Istentelennek nevezzen: a' *Capucinus* Barátok penig (hogy más szerzeteket ne emlitsek) kerekdéden afféléknek köszöntik Jesuita Uraimékot. Okát adgyák: *Fovent enim doctrinam malam, hæreticam, proximamque Atheismo: Eaque Jesuitarum hæresis, non petit dogma disputabile apud Theologos, sed Decalogum cum omnibus legibus humanis & divinis, naturalibus & positivis.* *Melchior Canus*-is *Canariai* Püspök, ezen szép sapkát nyomja fejekben, azért, hogy a' Jesusi szép nevezetet csak a' magok szerzetire akarják ruházni.

In Irenico Cap. 26.

Valerius Magnus in Apol. pag. 40. & 115.

Loc. Theolog. Lib. 4. Cap. 2.

IV. El-halgatom kellemés egyességeket, a' keresztyéni szeretetre-nézve. Bizonyság erre az Anti-Pápáknak gyakorta egy-más ellen való vérhűt hadakozások; kik annyira meg-dühöttek egy-más ellen, hogy egyik a' másiknak nem hogy elevenen kedvezet vólna, de még holt teteme ellen-is kegyetlenkedet. Bizonyság a' Pápáknak a' Cardinálokra; a' Cardináloknak a' Pápákra való ellenséges támadása. Szóllyanak errúl a' Historiák. Irja *Bonfinius Historicus*unk, hallatlan kegyetlenségét, egy Orbán nevű Pápának, ki egyszer s-mind hét fő Cardinálokat meg-

Vide Platinam in vita Formosi. Stephani, & aliorum Pontificű. Decad. 3. lib. 1. fol. 354.

fogatván, ötet közzülök nem külömben mint valami apjokat, annyokat meg ölő gyilkosokat (merr régenten efféléket szoktak vólt illyen halállal meg ölni) bűr sákban dugattatott, s-ugy vettette őket a' tengerbe. Hetedik Kelemenről azt irja *Jovius*, hogy a' nagy *Columna* nevű Romai Cardinálnak, s-véle való *confœderatus*sinak, egyszer s-mind tizen-négy városokat, nem kissebb kegyetlenséggel mint a' Török szokott cselekedni, dulatta s-gyujtatta-fel *Latium*ban. Hát a' külömb-külömb-féle szerzetes Barátok mint barátságosok egy-mással? Ugy-mint a' *Cadmeus* atyafiak. Elég látat erre az, hogy az egy-másra való törésnek, irigységnek, gyülölségnek tüze soha nem alszik ki közzülök. A' Benedek szerzetin lévők konczát irigylik a' *Mendicans Frater*ek. A' *Franciscanus*ok, nem külömben mint valami eretnekeket kárhoztattyák a' *Dominicanus*okat azért, hogy ezek szűz Máriát eredetszerént-való bűnben fogontatotnak lenni állattyák. A' *Carthusianus*ok magokhoz képest a' szentségre nézve másokat semmibe hajtanak. A' Jesuitákat a' több szerzetek mind *Cain* szemmel nézik, ezért, hogy noha leg-utób jöttenek, de ők akarnak elsőbbek lenni; az előbbieknek mind kenyereket, mind emberek előt való becsülleteket el-venni. Ezért az ellenek való torsolkodásért panaszolkodik *Delrio Márton* Jesuita a' *Dominicanus*okra: *Illius ordinis* (inquit) *viri, se palam ut adversarios seu impugnatores societatis gerunt, vel clanculum ex insidiis arrodunt: & magno nisu per Hispaniam, Italiam, & alias orbis partes, invidiam societati excitare, ac Patrum societatis sententias, atque scripta, per se, ac emissa-*

Hist. lib. 24.

Odium & invidia nő minüs in Monachorum Claustris, quàm Regű Palatiis regnant. Florimundus de Orig. Hæres. lib. 1. p. 49.

In Depulsi. præfixa Operi Disquisit. Magicarum.

rios suos,

rios suos, mendaces historicos, & alios denigrare moliuntur. Quamobrem contendo instituti hujus homines, nec ut judices, nec ut testes, contra Societatis nostræ homines, vel societatis scripta, ullo modo admittendos, sed pro accusatoribus & adversariis audiendos, habendosque.

K. Hát minémű edgyeség vagyon a' Romai Anyaháznak fiai között?

F. Azt-is immár utóllyára meg kell tudnunk. I. Ollyan, a' minémű amaz erős fegyveresnek szolgai között, a' ki azon mesterkedik, hogy az ő Országa magában meg ne pártollyon és hasonlyon. II. Külső és csak kép-mutató edgyeség: midőn az emberek egy-mással meg-alkusznak, hogy háborgóknak és nyughatatlanoknak ne láttassanak, noha egyéb-aránt magok között sok tévelygéseket országolni jól tudnak és látnak. Igy ma sok tudós embereknek a' Pápistaságban, kezeket s-nyelveket csak ez tartya kötve, hogy se ne irjanak, se meg ne szolallyanak az ott *regnáló* sok fogyatkozások ellen. III. Oktalan és baromi egy-más-után-való halgatás: minémű azoké, a' kik a' Valláshoz többet semmit nem tudván, csak a' mások vélekedése után futnak. Ollyan vala amaz szénégető, kit midőn az ördög *examinál*na, micsoda hitben volna; azt feleli, ábban, egyem, a' mellyben az Ecclesia. Tovább tudákozik az ördög; mit hiszen az Ecclesia? Meg-felel a' szén-égető: Azt a' mit én. Illyen vala amaz *Placentiai* kalmár-is (kit *Gregorius de Valentia* annyira *commendál*) ki tanácskozván magában mellyik valláſt kellene inkább követni, a' Papistákét-é vagy a' Lutheranusokét; azt találllya-fel magában,

Matth. 12 ỳ 25. Luc. 11. ỳ 8.

In Analysi de Eccles.

gában, hogy a' Pápista Hithez ragaszkodgyék inkább. Oka: Mert ott igen által-úton meg-tanúlhat minden igasságot; azt állatván a' mit a' Pápa állat; tagadván a' mit a' Pápa tagad: De ha *Lutheranus*sá lenne, nehezebben jutna hozzá, mert ugy Catechismust kellene tanulni, Szent irást olvasni és visgálni; és igy a' Kalmári szorgalmatosságban sokat félre kellene tenni. Joh. 6. ℣. 26. IV. Nyerekedő egyesség: Mint hajdan sokan követték Christus Urunkat azért, hogy őket sokszor jól tartotta kenyérrel; igy ma sokan a' Pápát csak hasokért követik: kiknek vonná-el csak kövér *præbendá*jokat meg-látná ha félre nem állanának. V. Kételen és erőszakos egyesség: midőn az embereket a' tűznek, törnek, fegyvernek, tömlöcznek, és egyébb kemény büntetéseknek félelme tartóztattya-meg, hogy másképpen ne értsenek és ne hidgyenek. Ez ma egyik bástyája a' Pápa Országának: mert ha ki tsak meg-moczczan-is hivei közzül ellene, ottan lelki testi meny-ütő-kő esik a' fejére. Ide való amaz véres *Hispanica Inquisitio*. Luc. 23. ℣. 12. VI. *Herodesi* egyesség és Barátság. *Herodes* és *Pilatus* egyéb-aránt egy-mással ellenségesek, őszve-barátkoznak a' Christuson: Igy ma a' Pápista külömb-külömb-féle szerzetek, noha egy-más között gyülölséggel, irigységgel, ellenkező vélekedésekkel meg-hasonlottanak; de mindnyájan meg-eggyeznek az igaz keresztyéneknek kárhoztatásában. Act. 22. ℣. 22. Eggyenként fel-kiáltanak itt; Eretnekek, azért nem méltó hogy éllyenek.

HAR-

HARMINCZADIK RESZ.

A' Reformatoroknak Erkölcsökrül.

KERDES: *Mivel csepülli itten* Kalauz *a' Keresztyén Reformata Vallást?*

F. Azzal, hogy ennek első gyarapétói fesleterkölcsökkel rakva vóltanak. *Lib. 3. Cap. XIII.* Irja *Aristoteles*, hogy *Paoniában* a' *Mesappus* hegyén terem egy *Bonasus* nevű, ökör bika ábrázatú vad-állat: kinek jóllelhet szarvai vadnak, de azok tompák, hátra horgattak; és igy a' túrkölődésre, hogy azokkal vagy más ellene-tusakodó vadaknak, vagy a' vadászoknak árthatna, haszontalanok és alkalmatlanok. Mindazonáltal vagyon más mestersége: mert midőn a' vadászásban a' kuvaszok kergetik, féltében nagyokat fosik; olly sebessen penig, hogy négy lépésnyi földre-is a' *post-prædicamentum*ából ki-lövellik a' fekete festék: melly ha a' nyomában lévő agarakat meg-éri, igen meleg természetű ganéj lévén, a' szőröket el-perseli. Imé e' büdös és szaros állat, más módgya nem lévén benne, fossal és ganéjjal óltalmazza magát, azt hullat a' kuvaszok nyakába. Majd illyen formán cselekedék *Kalauz*unk-is. Ekkédig sok külömb-külömb-féle fortélyos patvarkodásokkal, mint meg annyi szarvakkal eleget türkölődött keresztyén vallásunk ellen: de mivel azok igen tompák, hátra horgattak, és a' csatára igen alkalmatlanok lőnek, immár el-utóllya-felé, De Hist. Anim. lib. 9. cap. 45.

keresztyén *Reformator* Doctorinkat némelly reájok fogott gyalázatos vétkeknek mélég ganéjával fossa artzúl; vádolván őket külömb-külömb-féle fesleterkölcsökkel. Mivel azoknak tudományokat sarkából ki nem dűlytheté, azon lűn hogy személyeket az emberek előtt gyalázatba kevervén, Vallásokat avagy csak ezzel utálatba és unalomba hozza azonok előtt. De mivel szemtelenség vólna, az erkölcsöknek fesletségébűl valamelly tudományt ottan mindgyárt hamisnak sententiázni, azon tudakozic, §. 1. *Minémű fesletség légyen a' hamis Tudománynak jelensége.* Mert meg-vallya, hogy nem szabad a' Tanitónak akar minémű erkölcsébűl, és maga-viselésébűl, a' Tudományt meg itélni: hanem ha ezkét dolog járúl a' gonosz erkölcshöz. I. *Ha a' Tudománynak el-kezdő* Kalauzzi, *és első Doctori, azokkal a' vétkekkel tellyesek, mellyeket a' Szent irás, és a' régi Szentek tulajdonitnak, nem az Istenkövetségében, hanem a' hamisság hintegetésében forgolódó Tanitóknak.* II. *A' mikor a' gyalázatos élet nem ellenkezik a' tudománnyal; hanem inkább mint csemetéje önnön kényén fakad, és következik a' tudománybúl.*

F. Bátor engedgyűk meg ezeket igaznak lenni *in thesi* közönséges fel-tétel-képpen: de *in hypothesi* rá szabás-képpen, mert hamisság. 1. Mert fel-teszi azt, mintha a' mi Vallásunknak el-kezdő *Kalauzzi*, és első Doctori *Luther* és *Calvinus* lőttek vólna: holott a' mi Vallásunknak fő Papjának és *Kalauz*zának, csak az egy Christust ismérjűk lenni, *Heb. 3. v. 1. 2.* Azt-is alatta érti, mintha a' mi Vallásunk az ő természeti-szerént tenyészője vólna a' fesleterkölcsöknek.

Immár

Immár ez hamis patvarkodásra bőven meg-feleltűnk fellyebb, *Cap. 25.*

K. De minémű czégéres fesletet erkölcsökkel vádollya Kalauz *a' Reformator Doctorokat?*

F. Im ezekkel: I. *Eördögi kevélységgel*, §. 3. az holott fundamentomúl illyen *propositiót* tészen-fel: *A' kevélység tulajdona minden Tévelygésnek kezdőjének.* N° 1. Engedgyűk-meg a' Tévelygésnek kezdőirűl. II. *Szitkos átkossággal* §. 4. III. *Ocsmány fajtalansaggal*, §. 5.

K. Luther Márton Doctornak vólt é része az eördögi kevélységben?

F. Egynehány jelenségekből ugy akarja *Kalauz* §. 3. N° 1. ezt meg-ismértetni.

I. *Mert* Luther *eördögi kevélységnek dögleletes kútfejébűl meritette az ő* Deformatioját: *mivel hogy a' Pápa nem ő reá, és az ő rendin való* Augustinianus *Barátokra (mint az előtt szokta vala) hanem a'* Dominicanusokra *bizá az* Indulgentiák *hirdetését, és a' Szent Péter Templomának épűletire való alamisna szedést. Látván azért, hogy az erszényt le-vonták orrárúl, az* Indulgentiák *ellen kezde krámsálni.*

F. Mivel erre bőven meg feleltűnk fellyebb, *Cap. XVIII. fol. 164.* nem szűkség hogy itt szót szaporitsunk.

II. *Mert* Luther *a' régi Szenteket, mint tál-mosóit, lába alá tapodgya; tudatlanoknak, vak parasztoknak, el-tévelyedteknek, csak nem esze-fordultaknak tartya magához képest*, &c.

F. Ez alól a' reá költött hamis fogás alól, régen fel-mentette magát Márton Doctor, a' mikor a' régi Szent Doctorokrúl igy ir: *Non Sanctis Patribus volo detra-* Tom. 2. Oper. fol. mihi 96.

Vide & Antibecanum Crocii cõtra illam Calumniã Tom. 2. fol. 579. & seq.

detractam authoritatem, & ingratitudinem pro Sanctis eorum laboribus repensam, sed libertatem Spiritûs & majestatem verbi Dei illis præpositam. Sint Sancti viri & Ecclesiarum Patres, sed homines Apostolis atque Prophetis impares; & horum authoritati non prælati, nec æquati sed subjecti, ut quos non ipsi erudierunt atque illustrarunt, sed à quibus ipsi eruditi atque illustrati sunt, tantùm nobis exemplo sint, ut quemadmodum ipsi tempore suo in verbo Dei laborarunt, ita & nos pro nostro seculo in eodem laboremus. Satis est è Patribus didicisse studium & diligentiam in scripturis laborandi, non omne opus eorum probare necesse est, siquidem & diligentia quandoque pluribus non dat, quod dat veluni sola occasio, & nescio quæ Spiritûs incomprehensibilis impulsio. Másutt ismét: *Quoties videmus Patrum opiniones cum Scriptura non convenire, cum reverentia eos tolleramus & agnoscimus tanquam majores nostros: sed propter eos tamen non discedimus ab authoritate Scripturæ.* Eddig *Luther.* Azért, az-é kevély a' ki az Istennek szentséges beszédét, és annak fõ Doctorit a' Profétákat és Apostolokat, fellyebb *gradus*ban helyhezteti a' Szent Atyáknál? Hiszem maga-is fellyebb illyen *protestatiot* tészen erről *Kalauz: Senkinek a' Szent Atyák közzûl annyit nem tulajdonitunk, menyit a' Szent irásnak.* Azzal tétetnek-é tudátlanokká, vak parasztokká, hogy egy-átallyába-való tévelyedhetetlenséget *Luther* nékik nem tulajdonit? Hiszem az-is *Kalauz*nak nyelve vallása: *Nem tagadgyuk*, egyem, *hogy a' Szent Atyák emberek vóltak, s-meg-csalatkozhattak. Sôt Szent Agostonnal azt batran mondgyuk:* Solis Canonicis scripturarum libris, didici hunc timorem & honorem deferre, ut

Comment. in Genes. fol. 29.

Fol. 180.

Ibidem.

nullum

nullum eorum authorem, scribendo aliquid errasse, firmissimè credam. *Es a' mit Szent Agoston maga felõl monda, akar melly Szent Atya-is mondhatta magárúl:* Nullo modo meas literas, ab omni errore liberas audeo dicere. Továbbá az tartya-é tál-mosóinak a' Szent Atyákat, a' ki azokat *Szent embereknek*; a' magok idejében az Istennek igéjében *serénnyen munkálkodó szolgáknak* vallya lenni? Ollyanoknak vallotta *Luther.* De hadgyunk békét ennek: bõvõn meg-mutattuk fellyebb, melly nagyra becsûllyék a' Pápisták a' régi fényeskedõ Doctorokat. Cap. 22.

III. *Nem elégedik* Luther *azzal, hogy magát a' Sz. Doctoroknál fellyebb magasztalá, hanem nevezi magát, mind maga, mind az õ Tanitványi.* I. *Néhol Evangelistának.*

F. De nem olly értelemmel, mint Szent Mathe, Szent Mark, Szent Lukács, Szent János; nem-is ugy, mint-ha új Evangeliomot irt vólna: hanem a' menyiben az idvesség-felõl-való Evangeliomi tudományt hirdette; azzal ellenkezõ emberi-találmányoktúl tisztogatta. Illyen értelemmel minden hûséges sáfári az Evangeliomnak, mondathatnak Evangelistáknak. Az Irás, Philepet, és Timotheust, noha nem vóltanak amaz nevezetes Evangelisták közzûl, ezzel az értelemmel, Evangelistáknak nevezi, *Act. 21. ℣. 8. 2. Tim. 2. ℣. 5.*

II. *Néhúl Prófétának.* F. A' sem olly értelemmel, mint-ha a' régi rend-kivûl-való Profétákhoz hasonlittatnék: hanem a' menyiben a' Szent irás-szerént, a' Szent irás magyarázó Doctorok Profétáknak neveztetnek, *1. Cor. 14. ℣ 32.*

III. *Néhol Angyalnak.* Schlüsselburgius-*is azt irja, hogy* Luther *amaz* Angelus volans, *mellyrûl Szent János-is emlekezik, Apocal. 14. ỳ. 6.*

F. A' Szent irás-is nem riskán, kiváltképpen a' Mennyei látásrúl irt könyvben, ugy nevezi a' Lelki-Pásztorokat, *Apoc. 2. ỳ. 1. 8. 12. 18.* Ugyan-is a' mi nyelvünkön, annyit tészen az Angyal, mint követ: tudni-való dolog penig, hogy a' Lelki Tanitók a' Christusnak követségét viselik. *2. Cor. 5. ỳ. 20.* Hát a' Papisták, némelly felekezetekê-lévő csuklyás Barátokat, majd a' Cherubin és Serafin Angyalok közzé helyheztetik, őket *Seraficus* és *Cherubicus* Doctoroknak nevezvén.

Vide Antoninũ Florentinum Hist. lib. 3. Ti. 23. C. 1. de Sanct. Francisco.

IV. *Néhol Illyés Prófétának.* F. Neveztetett annak, nem személyének méltóságára, hanem Isteni buzgóságára-nézve: mert hasonló buzgósággal és méréjzséggel vitatta az Evangeliomnak ügyét annak ellenségi ellen, mint hajdan Illyés az Istennek tiszteletit a' Báál Papjai ellen.

V. *Néhol Apostolnak: el annyira penig, hogy* Luthert *az ô Tanitványi, Christus és Pál után, minden Apostolok eleibe ûlteték. Mert igy szól* Franciscus Lambertus *ôfelôlle: Christus habet primas; habeas tu Paule, secundas: At loca post illos proxima,* Luther *habet.*

Concione 16. de Luthero.

Melly verseket, nem csak Mathesius, *de többekis nagy becsûlettel elô-hoznak; és a' mint* Serari[9] *bizonittya,* Luther *ezeket jó kedvel hallotta, könyveinek eleiben nyomtatta.*

Notat Barclaius in Paræneſi ad Sectarios p. 142.

F. Ha *Xaverius* Ferenczet az ô Jesuita társai Indiának Apostolának nevezik; miért *Luther*-is neminémũ tekintet alatt, nem neveztethetet annak? El-halgatom, hogy Szent István első Magyar Királyt, *Bonfinius*-más Magyarok Apostolának nevezik; de vallyon ezzel piszkálnak-é a' régi Szent Apostolok becsülletiben? Hát amaz ártatlan versek; *Christus habet primas,* &c. mi okon érdemlenek lapoczkazást? Akar ki lőtt légyen azoknak szerzője (egy *Franciscus Lambertus* nevũ embert emleget *Kalauz*) nem vólt *Luther*nek hatalmában a' más emberek pennáját kezekben meg-fogni, mit irjanak, akar diesiretire, akar gyalázattyára ő néki Hogy penig azokat a' verseket *Luther* könyvei elibe nyomtatta vólna, *Kalauz Serarius* Jesuita társával bizonittya: melly csak annyit tészen, mint ha *Cajafás* mondana bizonyságot Christus ellen. Ha versekkel kell versent futtatni, gondollyák-meg azok, a' kik minden kákán csomót keresnek, *Tursellinus* Jesuita társoknak amaz verseit, mellyekben Ferentz Barátot Christus Urunkal ősze-vetvén, többire csak azt a' külömbséget hadgya közöttök, hogy Ferencz Barát kámsát, csuklyát viselt, Christus Urunk nem:

In Decad. fol. 272.

Apud Possevinũ lib 13. Bibliothecæ.

Exue Franciscum tunicâ lacerogue cucullo;
Qui Franciscus erat, jam tibi Christus erit.
Franciſci exuviis (ſi quâ licet) indue Chriſtum;
Jam Franciſcus erit, qui modó Chriſtus erat.

Ezt mutattya amaz káromkodó Imádság-is, mellyel Ferencz Barátot az ô Apródi idvezlik és kérlelik:

In fronte libri Conformit.

Franciſce JESU TYPICE, *dux normaq; Minorum,*
Sedes nobis perpetuas da regni cælorum.

Másutt ismét az egy koldúló Barátot, minden Apostoloknál jobnak lenni mondgyák. De hallyuk kellemés o-

Lib. Conform. pag. 39.

mésokát: *Ferencz Barát, jobb vólt,* egyem, *az Apostoloknál, mert azok csak a' hajójokat és más egyéb eszközöket hadták-el a' Christusért; köntösöket penig mellyet hátokon hordoztanak el nem hánták. De Szent Ferencz, nem csak minden javainak valét mondott, hanem dolmányát s-nadrágát-is magárúl mind le-hánta, és magát mezitelen testestűl lelkestűl a' Christusnak ajánlotta; melly dolgot csak egy Szentrűl sem olvasunk.* Gondollyák-meg azt-is, miképpen Domonkos Barátot Szent Pálnál fellyeb magasztallyák az ő csemetéi, a' mikor rúla illy czimert ragasztanak-ki: *Agios Paulus, per istum itur ad Christum: Agios Dominicus, facilius itur per istum.* Okátis okádgyák, miért hogy *Domonkos* Barát által könnyeb út légyen a' Christushoz, mint Pál Apostol által: *Quia doctrina Pauli, sicut & cæterorum Apostolorum, erat doctrina induens ad fidem: Doctrina Dominici ad observationem Consiliorum, & ideò facilius per ipsum itur ad Christum.* El-mulatom a' több jelenségeket, mellyekbűl akarja mutogatni *Kalauz Luther*nek ördögi kevélységét. Láttson, a' kinek tetczik, azokra-való feleleteket *Baldvinus*nál, *in Phosphor. Lib. 3. Cap. 57.*

Antoninus Hist. part. 3. Tit. 23. & 24.

K. Hát Calvinusnak *vólt-é része az ördögi kevélységben-?*

§. 3. N. 3. F. Ugy állattya *Kalauz* mondván: Calvinus, *az ő czenkivel egyetemben, semmit nem enged* Luther*nek a' fel-fuvalkodott kevélységben.* Okait-is értsük:

Beza Epist. 1. Theol. Libr. de Trinit. Elöször. I. *Mert bátran irják a' Calvinisták, hogy ők a' régieknél tudosbak. Maga* Stankarus *azt irja, hogy* Luther*bűl,* Calvinus*bűl, és a' többibűl, ha mosárba megtörnéd, sem facsarhatnál egy lótnyi Theologiát.*

F. Hogy

F. Hogy *Beza* a' régi Szent irás magyarázó Doctorokkal, a' mostaniakat a' Szent irás magyarázásának ajándékában öszve-vetette, és ezeket amazoknak neminémű-képpen eleikbe-tette, abban semmi kevélység nincsen. Ugyan-is, *vallyon a' jó Isten, az ő lelkének világát, szükebben osztogattya-é mostan az Irásoknak meg-értésében, mint hajdan? Semmikeppen nem; noha ha azt cselekedné méltán cselekedné. Ugy velem ezt énnékem meg-engedik, valakik csak az egy nyelveknek ajándékát, melly adatot a' mi időnkbéli embereknek, annyira becsűllik, a' mint illik.* A' régi Doctorok közzűl (tudgyuk) mely keveſen vóltanak, a' kik a' Szent irásnak fontos magyarázattyára szolgáló szent nyelvekben tudossak vóltanak vólna; mind-is az egy *Jeronymus* és *Origenes* errűl hires s-neves: a' mostani időben penig, a' keresztyén Doctorok nem csak szűrtsölve, hanem teli torokkal sokan isznak az Izraelnek eleven kút-fejébűl. Ebben sem az Istennek jó-vóltát, sem a' mi időnknek bóldogságát meg nem ismérni, nem egyéb hanem temérdek s-embertelen háládatlanság. A' mi Doctorinknak rágására *Stankarust* állatá elő *Kalauz*; nem tudom mitsoda lelki ismérettel: Egy az, hogy mind a' mi, mind a' Pápisták itéleti szerént eretnek ember vólt az a' *Stankarus:* Más az, hogy a' Pápistákat-is azon lúggal szapullya, sűlt bolondságnak tartván a' Pápistáknak az Ur-Vacsorájárúl-való értelmeket; mint *Florimundus* a' *Kalauz*túl *allegált*atott szók után bé-hozza: *Lutheranorum Christum impanatum monstrum vocat* (Stankarus,) *Transubstantiationem Papisticam, meram aiit esse stultitiam; figuram Zvinglii somnium; su-*

Sunt verba Bezæ Epistol. citat.

Apud Florimundum de Origin. Hæres. lib. 2. Cap 14 fol. 268.

um; suam verò cœnam, quæ memoria sit mortis Jesu Christi, veram esse cœnam. Ide-való az-is, hogy *Florimundus*nál, *Stankarus* semmi emlekezetet nem tészen *Lombardus* Mesterről, mint-ha őtet minden *Reformatus* Doctoroknál nagyobra becsülte vólna, hanem igy szóll: *Unum de Schola sua Doctorem plurís esse, quàm centum Lutheros,* &c. Az az: *Egy az ő Tanitványi közzűl tudóssabb száz* Luthernél, *két száz* Melanchtonnál, *három száz* Bullingerusnál, *négy száz* Martyreknél De vallyon kit értet *Stankarus* az ő Oskolájából származotr Tanitványon? *Lombardus* Mestertsé? Ha magok sem engedik azt meg a' Papisták, hogy *Lombardus Stankarus* Tanitványa vólt vólna: mind az, hogy *Lombardus* sok idővel élt *Stankarus* előtt; mind az, hogy eretnek vólt vólna ugy *Lombardus*, ha *Stankarus* eretneknek tanitványa vólt vólna.

II. *Maga* Calvinus *azzal dicsekedik, hogy ő egyedül nagyobb világot adott a' Szent irás értelmére, hogy sem valamenyi Papisták vóltak.* De nobis, quo minùs dicam quod res habet, impedit verecundia: verissimè tamen licebit profiteri, nos intelligendis Scripturis plus lucis attulisse, quàm omnes, qui ab exorto Papatu inter eos vixere Doctores. In Antidoto Concil. Tridentin. Sess. 4.

F. Nem szól *Calvinus* csupán csak a' maga személyéről; mint *Kalauz* tekervényessen magyarázza: hanem kőzönségessen a' keresztyén *Reformatus Evangelicus* Doctorokról: kikről meg-valhatnák a' Papisták, ha igazat akarnának itélleni (még ellenségében meg kell embernek a' jót ismérni) hogy nagyob világot adtanak a' Szent irás értelmére, mint száz *Scotus*ok, két száz

két száz *Thamás*ok, három száz *Occam*ok, négy száz *Biel*ek, őt száz *Holcot*ok, *Bicot*ok, *Tricot*ok; többire, hogy a' magok szava-járása-szerént szollyak, mind csak *Nominalis* Doctorok. Nem de nem nagy világot szolgáltat-é a' Szent iráſnak értelmére amaz három Sidó, Görög, Deák, nyelveknek tudása? Tagadhatatlan dolog penig, hogy a' *Reformatio*-által lőtt Evangeliomi világosságnak fel derűlésével, azok a' nyelvek is mint egy újjonta kezdének e' világra szűletni. Mert az előtt, kiváltképpen amaz két szent nyelv, a' Görög és Sidó, a' Scholák-kivűl szám-ki-vetésben bujdosot: a' Deák nyelv-is tsuda melly szurkos és szennyes vólt; mint meg-tettzik a' régi Papista Doctorok iráſinak olvasásából. A' ki ezeket másképpen lenni tagadgya, bátor az égen fénlő napot is tagadgya. *Calvinus*t magát a' mi illeti, noha egy felől, mint egy *Bálam* módgyára, *Kalauz* és más Papista Doctorok, őtet átkozzák és alázzák, de más felől az igazságtúl meg-győzettetvén, Istennek nála lévő szép ajándékit ugyan nem tagadhattyák, sőt meg-vallyák. Hogy többeket ne emlitsek, hallyuk az egy *Florimundus*t: *Præ cæterís verò omnibus qui in hoc genere aliquid attentarunt,* Calvinus *bene & eleganter scribendi laude excelluit.* Erti *Calvinus*nak a' Szent irás magyarázásában-való *dexteritas*sát; mint meg-tetczik azokból a' meg-előzőt dolgokból, mellyeket fellyebb *Calvinus*ról mondott vala: *Calvinus sine jactantia illud se affirmare posse ait, ad Scripturam Sacram intelligendam plus se adjumenti attulisse, quàm omnes Doctores qui post Papatus initium fuerunt.* Ez igy lévén, mint pirongatodzik azért *Kalauz Beza* ellen, De Orig. Hæresium lib. 7. Cap. 14. f. 442.

Præf. Novi Testam. ad Condæū.

hogy *Calvinus*túl ezt irnája: *Calvinus beatæ memoriæ, in genere interpretandi scripturas, veteres & recentiores omnes longè superavit*, &c. Mit gyalázza azzal *Calvinus*t, hogy undok *Gloss*ákat irott légyen az Evangeliomra? Mellyek azok az éktelen *Gloss*ák? Igazit *Kalauz* ennek meg-mutatására *ad Lib. 5. Cap. 3.* Mi-is ott fogunk beszélleni véle. *Infra Lib. 1. Cap. 34.* Másutt-is, mint egy nem akartva, illyen dicsireti folynak-ki *Calvinus*nak, a' *Florimundus* pennájából: *Calvinus certè ea in re vix parem habuit, nam viginti tribus annis quibus Genevensem episcopatum usurpavit, quotidie concionabatur, & diebus Dominicis plerumque bis: Theologiam verò ter singula quaque hebdomada in Schola prælegebat, ac feriâ sextâ disputationem quoque, quam Collationem vocabant, habebat.*

Ut supra fol. 439.

Masodszor: Calvinus *a' régi* Conciliumokat, *és Szent Doctorokat egy csomóba köti, tévelygőknek nevezi, semmire becsülli.* Azért ördögi kevélységel puffadozot.

F. Vallyon ugy-é! Ertsük a' próbát.

I. *Ez előtt hallók, mit irr a'* Nicænum *és egyébb* Conciliumok *felől, hogy tudatlanságok, és vakmerő indulattyok miatt, azokban a' Szent Atyák igen vetkeztek.*

F. Feleletet-is halhattál erre fellyebb. *Cap. 22. §. 5. Cap. 24. §. 5.*

II. *Azt-is hallók maga szájából, hogy semminek tartya,* parum me movent, *valamit a' régiek irásában talál.*

F. Erre-is feleletet hallottunk fellyebb. *Cap. 29. §. 7. ad Exempl. 10.*

Instit. lib. 1. Cap. 13. num. 29.

III. *Nevezet-szerént, a' Szent* Ignatius *Martyr irásit, bűdös beszédeknek nevezi.*

F. Nem a' Szent *Ignatius* maga irásit irja bűdös beszé-

beszédekoek; hanem annak a' szent jámbornak neve alatt másoktúl ki-költött hamis irásokat, nevezi ollyanoknak: *Nihil nanüs illis, quæ sub Ignatii nomine edita sunt, putidius.*

IV. *A' Nagy Szent Gergelyrűl azt mondgya, hogy nem volt a' Szent Lélek Scholájában.* Institut. Lib. 1. C. 11. n. 5.

F. Bezzeg bizony, azt, hogy a' képek a' tudatlan kősségnek a' Templomokban könyv gyanánt legyenek, (azt illeti *Calvinus*) nem a' Szent Lélek Oskolájában tanulta a' jó Szent Gergely Pápa. Másképpen tanit a' Szent Lélek. *Jer. 10. ℣. 8. Esa. 41. ℣. 29. Habac. 2. ℣. 18. 19. Zach. 10. ℣. 2 Luc. 16. ℣. 29. Joh. 5. ℣. 39. Rom. 10. ℣. 17. 2. Tim. 3. ℣. 16. 17.*

V. *Sz.* Jeronymust, *Istentelenség tanitójának nevezi.* Lib. 4. C. 19. n. 17.

F. Nem *Jeronymus*t nevezi annak, hanem azokat, a' kik *Jeronymus*nak, vagy akar kié lőtt légyen, (függőben hadgya azt *Calvinus*) amaz mondását: *Pœnitentia est secunda post naufragium tabula,* a' magok hamis értelmére csigázzák. Kicsodák azok? Menten alább meg-mondgya *Calvinus*: *Quòd autem durè & impropriè Hieronymus dixit, pœnitentiâ reparari Baptismum (à quo excidunt qui ab Ecclesia excommunicari meruerunt) boni isti interpretes* (Papistæ) *ad suam impietatem trahunt.*

VI. *A' több régi Szentekrűl hasonlóképpen beszél, mint ennek-előtte fel-jegyzettük. Es ugyan közönséges* Axioma *a' Calvinistáknál, hogy minnyájan a' régi Atyák tévelygettek.*

F. 1. A' melly mondásából *Calvinus*nak, *Inst. lib. 3. Cap. 4. num. 38.* ez patvart szivárogtattya *Kalauz*, már annak csatornáját bé dugtuk fellyebb. *Cap. 29. §. 7. ad Exemp. 10.* 2. Mivel a' Paterek-is emberek

voltanak, azt felőlők állatni és el-hinni, hogy semmiben soha meg nem botlottak vólna, merő vakmerőség. De hiszem *Bellarminus* Jesuita is felőlők azt vallya: *Præcipuos ex illis, in quibusdam non leviter lapsos esse.* Ha a' nagygyai, és a' kik mint egy Hadnagyok vóltak a' Páterek közzűl, meg-eshettenek, hát a' köz-legényekrűl mit itillűnk?

Libr. 3. de Verbo Dei Cap. 10.

VII. *A' Calvinisták könyveibül sok rút káromkodásokat számlálnak-elö* Fevardentius, Iodocus Coccius, Ulembergius, Valentia, Jurgevitius; *mellyekkel a' régi Szent Doctorokat földhöz verik, és semmivé teszik.*

Quisque libris à Kalauz annotatis.

F. Tudgyuk, az ezernyi ezer csalárdsággal megrakodott *Sofisták*, menyi sok hamissággal terhellyék keresztyén Doctorinkat, mellyekben, Isten tudgya, hogy semmi részek nincsen. A' mivel peniga' Romai Doctorok, mind irásokban, mind a' kőség előtt ez ideig káromlották Vallásunkat; vagy csak hazugúl kenték reánk, noha sem hirűnk sem tanátsunk benne; vagy nem értvén Vallásunkat, méltatlanúl rágalmazták, a' mit meg-értvén ditsérni kellett vólna; vagy igen erőtelén fundamentomokbúl mód-nélkűl szidalmazták a' tiszta igazságot; mint készek vagyunk ezeket, akar mely közbe-vetett czikkelyrűl meg-bizonyitani.

HARMADSZOR: *Calvinust az ö majmai, gyakran* Profétának *nevezik. Azért fel-fuvalkodván ebben a' bolond áll-ortzában, csak ugy tiszteli az Apostolokat, mintha kemencze-fűjtöi vólnának. Pirongattya öket alattomban, nem csak egyéb fogyatkozásokért, és tudatlanságokért; de azért is, hogy nem tudtak veszteg halgatni, hanem ök-is irkálni akartak.* Ismét, *törvényt szab nékik, hogy ne*

csácsog-

csácsogjanak mindent a mi nékik tetczik. F. 1. Lássad efféle hamis patvarnak meg-czáfoltatását egy részént fellyebb, *Cap. XIX. fol. 224.* Hát ugyan lapotzka alá fogja-é *Calvinus* az Apostolokat; és lakatot vet-é szájokra, hogy ne szóllyanak; kezekre belénczet, hogy ne firkállyanak? Azt fogja rá *Kalauz.* De micsoda okbúl? Ebbűl, hogy egyűt azt irnája: *Ha az Apostolokat tekinted, bizonyára sok szép és jeles dicsirettel ékesitetnek, hogy ök legyenek ez világnak világossági, és a' földnek savai, hogy öket a' Christus képében kellyen halgatni,* &c. *De az ön nevekkel eléggé meg jelentik, menyi adatott és engedtetett nékik meg az ö tisztekben, tudni illik mivel hogy ök Apostolok, az az, követek, és azoknak-is hivattatnak, ne tsátsogják azt, a' mi ö nékik tetczik, hanem annak parancsolatit, a' kitűl ök küldettenek, hivséggel vigyék-meg, és hirdessék-ki,* Mit akart ezzel *Calvinus*? Nem egyebet, hanem a' mint maga magát szépen meg-magyarázza, csak azt akarja jelenteni, hogy csak a' Christus légyen az Anyaszentegyháznak fő és méltóságos Doctora, ki az ő Attyának minden titkait a' mi idvességűnkre elégségessen ki-jelentette: ugy hogy azon kivűl nem szabad senkinek valamit az ő fejérűl koholni. Ambár méltóságos Egyházi szolgák legyenek-is valakik, de mivel ugyan csak követek és szolgai a' Christusnak, nem szabad az ő követségeknek határa-kivűl lépni. De vallyon ezzel lápotzkáztatnak-é az Apostolok? 2. Ha Profétának neveznők-is *Calvinust*, ezzel senkinek szemét ki nem szúrnók: mert azzal őtet a' régi rendkivűl való Profétákkal egy székben nē ültettyűk, hanē becsűllyűk beñe Isteñek szép ajándékat (melly dicsé-

Inst. lib. 4. cap. 8 n. 4.

Ut supra n. 8. Item in Ezechielem 3. ℣. 17.

retit e'

Vide Prolegomena Piscatoris in Prophetas de vocabulis *Prophetæ, Prophetare, Prophetia.*

retit e' világnak minden *Sofiſtáinak calumniái* ſem homályoſithattyák-meg) a' Sz. irás magyarázásában; ugyan-is a' Sz. irás magyarázó Doctorok Profétáknak neveztetnek az irásban, *1. Cor. 14. 32.* 3. Hát a' Pápiſta Doctorok, mit nem tulajdonitanak némelly kőzőttők fényeskedő Doctoroknak? Többire Angyalokká, sőt Istenekké csinállyák őket. Hogy máſokat el-mulaſſak, az egy *Aquinas Thamáſnak* mit nem tulajdonitanak? *Avancinus Miklós* nevű Jeſuita, mikor a' Domonkos Szerzetén lévő némelly Barátokat, nagy pompáſon meg-dicsért vólna, végtére ékeſſen ſzólásának minden folyamattyát igy zudittya-ki *Aquinas Thamás* dicséretire, *Part. 3. Orat. Panegyr. Orat. 13. At ſileamus univerſos, unum dicamus ſapientiæ omnis oraculum, Sanctitatis prodigium Thomam Aquinatem. Quem virum? Oceanum Theologiæ, omnium Academiarum Solem, omnium ingeniorum Phœnicem, omnium Univerſitatum fundamentum, Eccleſiæ clypeum, Hæreticorum malleum, Interpretem divinitatis. Quem virum? Inter Sanctos eruditiſſimum, inter eruditos ſanctiſſimum, inter homines Angelum, inter Angelos Cherubinum, primam ſapientium ſpharum motricem intelligentiam, Magiſtrorum Doctorẽ, Columnam eruditionis, fulcrum labantium Academiarum, vacillantis ſapientiæ fundamentum*, &c. Bóldog Isten! ha Béza vagy más Calvinuſnak illyen *Tituluſokat* adna, mitsoda *Kyriét* nem kintornálnának gyűlőlőink ellenünk. Hát a' Pápának az ő Húſi, bóldog Anya, mitsoda *Tituluſt* nem adnak! a' mikor őtet, a' többi kőzött (hogy ſzámtalan ſokat el-hadgyak) illyen formán kőſzőntik: † *Tu es ſacerdos, & magnus, & Pontifex ſummus.*

† Vide Gravam. Germaniæ oppoſita Concilio Trident. pag 207. Bonfin. Decad. fol. 52.

ſummus. Tu Princeps Epiſcoporum, & hæres Apoſtolorum, in primatu Abel, gubernatu Arca Noë, Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedek, dignitate Aron, authoritate Moſes, judicatu Samuel, zelo Helias, manſvetudine David, poteſtate Petrus, unctione Chriſtus. Csak az kár, hogy az *Atilla Tituluſsát* ide nem alkalmaztatták: *Papa metus Orbis, Deique flagellum.* 5

NEGYEDSZER: *Hógy Calvinus* Lucifer*rel ſzékit fel-emelné* ſuper aſtra Dei, *és nem csak haſonlatoſsá, de ugyan fellyebb valóvá tenné magát a' Felségeſnél, Chriſtus Urunkat Iskolába viſzi, és ſok helyen azt irá, hogy illetlen és éktelen a' Chriſtus beſzéde, gyarló és erőtelen bizonyitása, hirtelenségből ollyakat mondott, mellyeket viſzſza-kellett mondani. Ezeket a' Calvinus ſzavaiból ezután bővségeſſen meg-mutatom.* Eſa. 14. v. 13.

F. Ezekre a' nyilván való patvarkodáſokra bővséges feleleted léſzen alább, *Cap. 34. & 36.*

K. Hát tovább mivel vádollya Kalauz Reformator*_ Doctorinkat?* §. 4.

F. Szitkos átkoſsággal. Hogy Lutherrül ne ſzóllyak, láſſuk mint rakja ezt *Calvinuſnak* fejére.

I. *Az egész világnak ſzine és tudós fő Tanitói, egybe gyültek vala* Tridentom*ban a' közönséges Gyülekezetre: Ezeket* Calvinus, *Barmoknak, majmoknak, játékos bolondoknak, diſznóknak, két ölnyi fülü ſzamároknak, ſkófiomos ſzamároknak nevezi*, &c.

F. 1. Nincsen ſzándékomban, hogy moſtan a' *Tridentomi* gyűléſnek mi-vóltát feſzegeſſem: mindazonáltal, ha igaz a' mit *Dudithius András* néhai tudós Pécsi Püſpők, ki ott jelen vólt, arrúl a' *Conciliom*rúl

írásban hagyott, nem érdemel igen nagy becsülletet.

In Epist. ad Maxim. a. Celarem.

Miért? Im meg-mondgya *Dudithius*: *Nihil habuit cum illo conventu Spiritus S. commertii, omnia erant humana consilia, quæ in immodica, & sanè quàm pudenda Pontificum tuenda dominatione consumebantur. Illinc responsa tamquam Delphis aut Dodona expectabantur: illinc nimirum Spiritus ille Sanctus, quem suis consiliis præesse jactant, tabellarii manticis inclusus mittebatur*, &c. *O portentosam & singularem dementiam! ratum nihil esse poterat, quod Episcopi tamquam plebs scisciverent, nisi Papa author fieret.* De nem csak *Dúdithius* beszélli ezt, hanem magok a' *Tridentom*ban őszve-gyűlt Püspökök, ugyan *Clausula*ban tőtték ezt, hogy ők valamit végeznek, az egyébképpen nem lehet, hanem *salva semper in omnibus Apostolicæ sedis authoritate. Sess. 7. de Confirmat. Decreto de Reformatione.*

Vide Calv. in Antidot. fol. 295.

2. A' sem igaz, hogy az egész világnak színe és tudós fő Tanétói, *Tridentom*ban meg-jelentek vólna. Hogy a' keresztyén világnak több tartományit el-haddyam, hiszem Galliát a' Romai Ecclesiának eggyik fő és nemes tagjának tartyák: Mindazonáltal onnét két Püspöknél több *Tridentom*ban nem vólt, ugy-mint *Natensis* és *Claromontanus*; noha, mint *Philippus Cluverius* irja, Franczúz Országban Érsekség tizen-őt vagyon, Püspökség száz három. Sőt maga a' Második Henrik Galliai Király követe által nyilván *protestáltatott* annak a' Gyűlésnek semmiségéről; mint *Florimundus* Papista *Historicus* fel jegyzette *de Orig. hæres. lib. 3. pag. 458.* De mint a' *subscriptio*kból meg-tetzik, nagyob részre az a' Gyűlés emez amaz aprólék Olasz Püspökökből állott, kik többire a' Pápa asztalától él

In introduct. Geograph. cap. 14.

vén,

vén, és erős hittel ő hozzá kötelelék levén, csak olyan tánczot jártanak, a' minémű nótát Romában fujtanak. Jelen valának ugyan sok keresztyén Fejedelmeknek követi, s *Oratori*; a' sok szerzetes Barátok sem maradának-el, de mind azok csak nézői vóltanak a' *Fabulá*nak, semmi *vox*ok nem lévén a' Gyűlésben: hanem a' Püspökökön fordula-meg minden dolog; főképpen az Olaszokon, a' kik a' mint hogy számmal, ugy *vox*al-is hatalmaskodtak a' többeken. De ezek-is csak ugy *vox*oltanak, a' minémű *instructiót* Romában nékik adtanak; és igy az a' *Conciliom* nem az egész világnak tudós fő Tanitóiba *resolv*altatik, hanem csak az egy Romai Pápába. 3. Tudományokat sem hántorgatom a' *Tridentom*ban őszve-gyűlt Atyáknak. Könnyű az Oroszlánt körmérűl meg-ismérni. Eggyetlen egy példát hozok bé; a' hasonlókrúl légyen hasonló ítélet. Mikor már a' Gyűlés bé-állott vólna, 1563-ben *Sess. 22.* fel-áll a' Velenczei *Patriárcha Lucretius Tyraboscus*, nagy pompával *peror*alván a' *Concilium* előtt, értsük melly fontosson próbállya, hogy Hét Sacramentom vagyon az Ecclesiába: *Mundi creationi septimo die finis impositus est, adeo ut septimus quieti destinatus fuerit. Saturando populo quinque panes & duo pisces, quæ septem efficiunt, sufficerunt. At verò quomódo Concilium panes saturando populo inveniet? Septem nempe constituendo Sacramenta. Quod à Philippo dictum est, ducentorum denariorum panes non sufficiunt, hunc habet sensum, veteris nempè & Novi Testamenti mysteria populo illuminando non satis esse propter ejus densam mentis caliginem & cæcitatem. Quod verò de Andreá dicebatur: Ecce*

Vide apud Joachimű Ursinum in Hist. Concilii Trident. pag. 251.

puer hic quinque panes & duos pisciculos habens de Apostolorum D. Petri successorum ordine intelligi debet. Deinde id quod dicitur: facite sedere homines, idem sonat ac si dixeris, salutem eis offerte, docendo eos septem Sacramenta O kellemés és szép drágalátos Szent irás magyarázat! Meg-kell engedni, hogy az *Origenes* Scholájábúl származott vólt az a' Szent Atya. Bezzeg ha efféle éktelen Szent irás magyarázatokbúl avagy inkább marczongásokbúl kellessék meg-itélni a' Tridentomi Theologusokat, s-azoknak tudományokat, alig ha *Calvinus*, ha daraboskábban-is, igazat nem mondott felőlők.

In 1. Cor. 9. ℣. 5. II. *Másutt azt irja* Calvinus, *hogy kilencz száz esztendőtül-fogva, egy sem vólt a' Pápák közzül jobb, a' Christus aruló Judásnál.*

F. Nem szitok az igaz mondás. Szol *Calvinus* azokrúl, a' kik Szent Péter *successor*inak tartyák és tartattyák magokat, azonban sem tudományokban, sem erkőlcsőkben nem kővetik Szent Pétert; és csak ugy *successori* Péternek, mint Mátyás Apostol vólt Judásnak.

In Matth. 23. ℣. 29. III. *Ismét nagy éktelen káromlással azt irja közönségessen a' Catholicusokrúl, hogy ha most Szent Péter közikbe jöne, el szaggatnák; Szent Pált meg-köveznék; Christust lassú tűzzel perselnék.*

F. Láss feleletet erre, fellyebb *Cap. XXVI. fol. 378.* De nem szűkség effélékrűl huszszú *apologiat* irni. Vessék-ki elsőben ellenkezőink a' magok szemébűl a' gerendát, az után piszkállyák másokéban a' szálkát, s-ugy vádollyák osztán Doctorinkat szitkos átkossággal Bóldog Isten! kiknek szivek tellyessebb méreg-

gel; szájok szitkokkal; könyvők átkokkal, mint a' Pápista Doctoroknak, mind keresztyéni Vallásunk ellen, mind annak Tanitói ellen? Bár ne mennyűnk meszsze, az egy *Kalauz*os könyv olly terhes és megtűzött fűzött affélékkel, hogy az égen lévő Ország-úttyán alig vagyon több apró csillag, mint abban szitok, átok, mocsok.

K. *Végtére mivel vádollya még-is* Kalauz *a'* Reformator*okat erkölcsökre-nézve?*

F. Fajtalansággal. Hogy penig Sirenesek módgyára inkább bé-másztathassa beszédet az Olvasóknak fűlőkbe, hoszszú Lajstromot csinál némelly régi Eretnekeknek feslet és fajtalan erkőlcsőkrűl: kikkel mivel *Reformator*inknak semmi fontani szőszők nem vólt, a' vásznat sem szabhattya reájok. Azoknak a' szennyes szurkoknak el-hárétását, mellyeket *Luther*re kennek, másokra bizom; értsűk *Calvinust* és *Bezát* mivel gyalázzák. §. 5.

I. Calvinus*rúl azt irja* Fevardentius, *és* Hessius*sal bizonittya, hogy egy Pap fattya vólt.*

F. 1. Ugyé Papé? Csuda szűzesség hát némelly Pápista Papoké, hogy még fattyakat-is nemzenek. Ez vólna ám a' kellemés nőtelenség! Szintén valóba meg-herélték magokat némellyek a' Mennyeknek országáért! még-is afféle vad-almákat teremnek. 2. Ha ollyaténképpen lőtt vólna-is *Calvinus*nak származása (mellyet soha a' *Calvinus* ellenségi meg nem probálnak) az ő néki nem vólt vólna személybéli vétke, hanem azé a' hamis, katzér, és fajtalan Papé, ki a' *Calvinus* annyával latorkodot. Ugyan-is mint Sz. Ago-

Distin. 56. Can. 5. ston mondgya: *Nasci de adulterio non est ejus culpa qui nascitur, sed illius qui generat.* Ismét *ibid. Can. 3. Undecunque homines nascantur, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salvi erunt.* 3. De kicsodák ebben *Calvinus* ellen a' Tanúk? *Kalauz Fevardentiust producallya; Fevardentius Heshusiussal* bizonyit; *Heshusius* ismét azt a' tökélletlenséget amaz mérges *Génebrardus* újjábúl szopta: ki *Calvinus*rúl azt hazudgya, hogy egy Papnak ágyasátúl származott vólna. Ezek penig, mivel a' *Calvinus* hirének s-nevének meg-eskött ellenségi vóltanak, még a' Pápista *Decretom* szerént-is, nem álhat-meg *fassio*jok. *Caus. 3. q. 5. Can. 3.*

In Chronolog. ad An. 1555.

II. *Sok fajtalansági között* Calvinus*nak, azt emliti* Jeronymus Bolsecus, *hogy* Noviodonum*ban egy gyermekkel kapák, kiért halálra itélék: sok kéréssel nyerék-meg életét; mindazonáltal* ad perpetuam rei memoriam, *tüzes vassal, Lilium bélyeget sütének a' hátára.*

F. Immár szintén arra a' mezőre jutottunk, melyben minden *Calvinus*on rágódó hamis *Rabulák*, zabolátlan nyelveknek paripáját meg-eresztvén, keménnyen szágódnak; csuda mint handágatnak; majd minden hantot *Calvinus* ellen fel-szaggatnak, s-reá hánnak, hogy örökké-való gyalázatban temessék. De meg kell szájokban a' zabolát rantani, hogy szintén ennyire ne fitzkándozzanak. Légyen ugy, hogy valaha *Calvinus* ollyan fertelmességben, a' minémüvel vádoltatik léledzet vólna, mikor vólt vólna az? akkor a' mikor még Clastromos ember vólt. Ott ott a' Barátok szurdékiban szoktak bőven afféle Sodoma

tava mel-

tava mellet tenyésző korommal tellyes gyümölcsök teremni; mint *Palingenius* magok *Poëta*ja irásban hadta: *Zodiac. vitæ lib. 6. pag. 164.*

Mista, vafrique cuculli
Quos castos decet esse, palam cum pellicibus vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusque
Nocte dieque cubant.

Azért a' Clastromban ha szintén ollyan mocsok ragadott vólna-is valaha *Calvinus*ra, azt meg-térése és szent élete által magárúl le-mosta; azt a' szennyet a' mint-hogy másutt kapta, ugyan ott hadta; és az nem inkább szolgálna gyalázattyára a' mi Vallásunknak, mint némelly Pápáknak eget földet dőglel-tető életek a' Pápista vallásnak. Azt penig nem mi költöttük rájok, hanem a' magok felekezetin lévő tudós emberek hadták irásban rúlok. *Bellarm. Præfat. in lib. de Pontifice. Platina in Vitis Pontificum, Onufrius, Johannes Stella, Bonfinius passim,* &c. De visgállyuk-meg tovább, kik, és mikor költötték *Calvinus*ra azt a' gyalázatos hirt és nevet; mellynek végére menvén, nem hiszem, hogy csak egy jó lelki-ismeretű ember-is azt magával el-hitethesse: mert némelly fecsegő nyelvemosókkal semmit nem gondolunk, koptassák állokat addig, meddig szintén kedveknek tetczik. Egy *Jeronymus Bolsecus* nevű szökött Barát lűn első, ki *Calvinust* abban a' bűzben keveré. Az a' csuklyát falba rugván, midőn Genevában ment vólna, és ott *Calvinus*sal (mert rosz feslett erkölcseért ottan ottan korpáztatik vala) sokat veszekedett vólna, ebedit a' várost ól ki űzé a' *Magistratus*. Onnét Bernaban Helvetiának edgyik

neveze-

nevezetes városában illãta, de mivel ott sem nyuvhaték, hanem csak haboruságot és zenebonát szerzett, ott sem lehete maradása, hanem a' Városból ki ũzék.

Látván azért, hogy a' mieink közõtt rosz maga viseletlensége miatt semmi állapotra nem kaphatna, viszont viszsza téve elébbeni állapottyára, ismét Pápistává lũn. Hogy azért felekezetinél *gratiát* kaphatna, és hogy elébbeni hiti hagyásának gyalázattyát társainál enyhithetné, ugy kapa az undok Harpya *Calvinus*ba; ugy keveré abba a' bũzbe; tudván azt, hogy annál kedvesebb dolgot eggyet felekezeti elõtt nem tehetne, kik *Calvinus*nak még csak emlekezetit-is halálba gyũlõlik vala. Ládd Keresztyén Olvasó minémũ Tanú vádollya Calvinust! *Calvinus*nak meg-eskũtt ellensége, kétszeri vagy háromszori gyalázatos *Apostáta:* a' minémũnek *fassio*ját semmi Orizág tõrvenye bé-venni nem szokta: *Caus. 2. q. 7. Can. Alieni. Leg. 3. Dig. de Testibus.* Ma minden Jesuiták, Barátok, *&c.* kik *Calvinus* ellen kákognak, mind csak az egy hamis tanú után indultak. Nem csuda! Christus Urunk ellen-is találkoztak hamis Tanúk. De azt mondgyák: *Bertelleruſſal a' Genevai Secretariuſſal bizonyit Bolsecus.* Tudni-illik czigány czigánnyal. Szintén olly *nebulo* vólt *Bertellerus* mint *Bolsecus.* Kit midõn *Calvinus*, fertelmes fajtalan életeért *excommunic*ált vólna, nem szenyvedhetvén a' fenyitékét, *Calvinus*nak meg-eskũtt ellenségévé lũn. Ennek-is azért *fassio*ja az igaz birák elõtt helytelen és semmire kellõ.

Gondold-meg azt-is jó lelki-ismẽretũ Olvasó, ezek a' *Cerberus*ok *Bolsecus* és *Bertellerus* mikor kezdének *Calvinus* ellen ugatni? Semõk, sem más (noha számlálhatatlan ellenségi vóltanak annak a' jámbornak) éltébe azt a' fertelmességét nem merék szemére vetni; tudták azt hogy markokban szakad. Hanem midõn sok csatázási után, Istenben bóldogúl ki-múlt vólna, az után tizen-három esztendõvel kezdék rúla azt a' gyalázatos hirt kõlteni és széllyel hintegetni. Könnyũ dolog a' hólt emberen akar mit el-tenni. Tudgyuk az Oroszlánt ha meg hal, még a' félénk nyulak-is által s-meg által ugordgyák.

Végtére minden *Calvinus*on rágódó hamis Prókátorok *Noviodunum*ra a' *Calvinus* hazájára igazitanak; azt mondgyák hogy ott a' *Protocolum*ba vagyon bé-irva a' *Calvinus* meg-sütögetet hátának sententiája. Mi *proteſt*álunk, s arra kénszeritünk minden Jesuitákat, Barátokat, *&c.* hiszem Pápista Város *Noviodunum*, Pápista Püspök lakó helye, Pápista az egész Tanáts, ha mi ollyan vagyon *Calvinus* latorságárúl a' *Protocolum*ban, kérjék ki, adgyanak *párt* benne, lássuk az egész *processust*. Ha ugy találtatik a' dolog, a' mint a' vádolók mondgyák, mi egy szálnéra sem mentegettyük *Calvinus*t: sõt a' *Noviodunumi* Tanáts nem igazán cselekedet, hogy azt a' latorságot csak bélyegzéssel bũntette-meg, meg-kellett vólna *Calvinus*t érette égetni. Miglen penig a' *proteſtatio* szerént nem cselekeznek, addig *Calumnián* maradnak. Gondolodé K. O ha mi afféle *Calvinus*rúl a' *Noviodunumi* Tanáts *Protocolum*ába vólna, hogy eddig a' Calvinus ellenségi, és õ utánna a' mi gyũlõlõink, régen világra nem bocsáttak vólna, sõt nagy áron-is onnét ki nem vaitskálták vólna

De mivel-hogy *seculorum* semmi ott afféle nincsen, azért csak hamis *calumnia* minden dolgok.

Gondollyuk-meg továb, *Calvinus*nak iffiúságától fogva tellyes életében-való szoros és mértékletes életét, el-enyészik ezzel-is az ő kaczérságáról és fajtalanságáról költött hamis költövény. Maga *Florimundus* Pápista ez-aránt *Calvinus*ról mit irjon, értsük: *Calvinus quidem strictiorem vivendi disciplinam secutus est, & secùs quàm Lutherus, à carnis & ventris voluptatibus etiam primo adolescentiæ ingressu alieniorem se ostendit. Homo etiam in juvenili ætate cibi ac potûs abstinentissimus, sive ut valetudini consuleret, ut qui continuis ferè capitis doloribus vexaretur; sive ut ad literarum studia, in quibus dies ac noctes fuit assiduus, tantò esset alacrior atque expeditior.* Bizony a' ki ekképpen rendeli életét, s-ekképpen el-fogja a' testi kivánságoknak abrakát, nem hihető affelől hogy katzér és fajtalan ember vólt vólna.

Lib. 7. de Orig. hæresion cap. 10.

Azt-is gondollyuk-meg végre, ha olly gyalázatos személy vólt vólna *Calvinus*, hogy iffiúságában a' *Sodomia*ért a' hátát tűzes vassal meg-sütötték vólna, kétség nélkül őtet a' *Noviodunumi Canon*ok közzé bé nem vették vólna; hanem ha a' magok rendinek gyalázattyára. Magok-is meg-vallyák penig a' Pápisták, hogy iffianta *Calvinus Canonicus* Pap vólt. Mind ezeket azért jó lelki ismérettel meg-fontolván, * csak az hiheti azt a' vádot *Calvinus*ról igaznak lenni, a' kinek a' fekete fejér, a' setétség világosság.

* Vide cõtra infruni tam illam Calumniã Voetiũ in Desperat. Causa Papatûs fol. 302. & Rivetum in Jesuita vapulante.

K. Hát Bezárúl mit mondanak? F. Más hamis Tanúk után őtet-is hasonló fertelmességekkel vádollya *Kalauz*.

I. *Hogy*

I. *Hogy Párisbúl egy Szabó feleségével szökött vólna Genevába; és hogy szolgáló leányának midőn hasa dagadna, azt költé Beza, hogy mirigyben esett, azért egy kertbe kiiktatá, és olly Borbély inast vete melléje, ki mind ér-vágással, mind erős purgatióval el-veszteté vele a' gyermeket*, &c.

F. Mitsoda majd meg-mondám mi, tudta *Kalauz*nak elméjében és pennájában őnteni ez tőkélletlen hazugságot? Hasonló hazugságnak kovácsi, *Bolsecus, Fevardentius, Laurentius Surius, Genebrardus, Prateolus, Lindanus*, és ezekkel a' mi Doctorinknak gyalázásában őszve-czimboráló *Ubiquista Conradus Schlüsselburgius*. Soha csak egy jó lelki-ismeretű ember-is ezeknek *fassiojokat* Beza ellen bé nem veszi, ha meg-gondollya im ez *Circumstantia*kot. 1. Micsodák ezek a' Tanúk? Rész-szerént mind házi tanúk, az az, Pápisták; rész-szerént a' mi Doctorinknak, s-azok között Bezának meg-eskött halálos ellenségi, kik azokra kigyót békát kiáltanak, eget s-földet, a' menyiben rajtok áll, rájok forditanak: tudgyuk penig azt, hogy efféle személlyek, minden Ország-törvénye-szerént *intestabilis*ek. Azt-is tudgyuk, mit mond efféléktűl együt Szent Agoston: *Ut amico laudanti non credendum est, ita nec inimico detrahenti.* 2. Ki hihetné hogy Parisból Genevában szökött vólna a' más ember feleségével kurválkodni Beza? Génevábanné? Romában kellet vólna inkább szökni, ha szabadossan akart vólna kurválkodni, mert az a' Város az, a' holott szabados műhelyei vadnak a' kurválkodó Venusnak; Genevában penig a' *simplex scortatio*-is gyalázatos büntetéssel büntettetik-meg; a' paráznaság penig főbe-járó vétek. Ez il-

Lib. 3. cõtra literas Petiliani Cap. 10.

lyen városban hogy szenyvedték vólna el Bezát, ha igaz vólt vólna az a' mivel őtet vádollyák? Bezzeg azt Geneva városárúl senki el nem hiszi, valaki annak a Városnak *constitutioját* tudgya, és a' jó erkölcsöknek meg-maradására szolgáló törvényit s-fenyitékit meggondollya; mellyektűl *Bodinus*-is jeles Pápista *Politicus* ember dicsirettel emliti Genevát: *Illud apud Genevates laudabile, si quid usquam gentium quod rempublicam efficit si non opibus & imperii magnitudine, certè virtute & pietate florentem: illa scilicet Pontificum censura, quâ nihil magis aut divinius excogitari potuit ad coercendas hominum cupiditates, & ad vitia quæ legibus humanis ac judiciis, nullo modo emendari possunt. Hæc autem coercitio ad Christi normam dirigitur, latenter primùm & amicè, deinde paulò acerbiùs; tum nisi pareas, sequitur interdictio sacrorum gravis & efficax; interdictionem animadversio magistratuum: ita fit ut quæ legibus nusquam vindicantur, illic sine vi ac tumultu coerceantur, ab iis censoribus, qui summam virtutis opinionem de se ipsis excitarunt. Igitur nulla meretricia, nullæ ebrietates, nulli mendici in ea civitate reperiuntur.* Gondollyák-meg ezt a' Beza hirének s-nevének rágói, Ide való az-is, hogy a' hazugságnak kovácsi-is nem egy nyomban űtik a' Beza ellen költött hamisságnak űlőjét; *Kalauz* Szabonét emleget, hogy azzal szökött vólna Genevában Beza; *Florimundus* Vargának mondgya lenni, *de Orig. hæres. lib. 8. Cap. 17. pag. 634.* Ki-tetczik hiszem a' vas szeg a' sákból.

Method. Hist. Cap. 6.

11. *Maga Beza* 1548. *esztendőben, ki-nyomtatván Deák verseit, nem csak az Aszony emberekhez, de* Audebertus *iffiú legényhez való rút gerjedezésit illyen versekben fog-*

ben foglalta, magának es szabados hitinek örök kisségére:

Abest Candida; Beza quid moraris?
Audebertus abest; quid hîc moraris?
Tenent Parisii tuos amores, *&c.*

F. Tudgyuk, hogy a' mindeneket balra és gonoszra magyarázó elmék, Bezának ez verseit gyanóul forditották ellene, fesset és fajtalan életének, hogy már, próbálására. De merő vakmerő gyanúságnak azt lenni meg-tapasztallya, valaki im ez *circumstantiakat* meg-gondollya. 1. Hogy Beza azokat a' verseket nem üdős s-derék emberi észre jutott korában irta és szerzette, hanem gyermeki s-inasi állapottyában mikor a' Scholában Poesist tanulna, gyermeki csalfaságbúl inkáb, hogy nem mint fajtalanságbúl jáczodta. Mivel amaz köz-mondás-szerént, *Pictoribus atque Poëtis, quidlibet audendi semper fuit aqua potestas; materiát fingál* magának, hogy már egy *Candida* nevű szeretőjét; ezt őszve-hasonlitván *Audebertus*sal, vele azon egy *Poetica* mesterséget tanúló és gyakorló barátyával, *Audebertus*nak barátságát és kedves gyönyörködtető beszédit, még-is nagyobra tartya, azt mondgya, *Candida* képzett mátkájának szerelménél. Csak ez értelmek azoknak a' verseknek, mellyeket némellyek igen nagyra tekernek. Szintén annyit tészen az, mint ha valaki valaha gyermeki csintalanságbúl valami *Cantiot de Amore*, a' mint szokták hijni, irott vólna, azt vetnék meg-élemedet ember korában szemére, s-abbúl hijnák kétségbe életének jámborságát. 2. Azokat a' verseket Beza Pápista *Studens* korában irta, mellyeket Istentűl való meg-világosittatása után, önnön

maga kárhoztatott, és a' menyiben rajta állott el-tőrlött. Nem igaz azért az, hogy ő azokat meg-téréſe után ki-nyomtattatta vólna, hanem ellenségi cſelekedtéc azt az ő gyalázattyára. De vólt ideje és elméje Bezának a' maga mentségére, és már régen egy *Claudius Sanctesius* nevű Barátnak, ki azokat a' verſeket Bezának ſzemére veté iffiuságabéli fajtalanságának hogy már probálására; emberül ſzájába veré a' ſipot. Ertsenek rajta más pat varkodók-is, kiket *Kalauz* maga mellé citál; *Heshusius*, *Schlüſſelburgius*, *Dörhoffius*, &c. Csudálhatni itt ennek a' *Kalauz*túl *alleg*áltatott *Dörhoffius* nevő Jeſuitának ſzemtelenségét, ki *Mantuanus Carmelita* Barátnak amaz Romától búcsúzó verſeit, Beza nevére fordittya, mint ha valaki igy bucsúzot vólna el Bezától:

Vide Rivetum in Jeſuita vapul. cap. 3

Beza vale; vidi, ſatis eſt vidiſſe, revertar,
Cum leno, meretrix, ſcurra, cynædus ero.

Holott *Mantuanus* nem Bezárúl, hanem Romárúl éneklette azokat a' búcsúzó vetſeket, illyen formán:

Roma vale; vidi, ſatis eſt vidiſſe, revertar,
Cum leno, meretrix, ſcurra, cynædus ero.

Ha gyönyörködnek afféle verſekben, többeket-is találnak ollyakat *Mantuanus*nál, Romának ékeſségére valókat: *Ji pudor in villas, ſi non patiantur easdem*
Et villæ vomicas, Roma eſt jam tota lupanar.

Csudálkozhatni rajta, hogy a' Pápiſta Dóctorok csak pennájokot-is nem általlyák mozditani, és a' *Proteſtans*oknak életeket s-erkölcsöket feſzegetni; holott elég ſzemet vólna a' magok háza előtt csak győznék ſepreni. Ha efféle eget földet dögleltető dohos

ganéjokat kellene piſzkálni, vólna elégendő *materiánk*-reá: de nem hogy nyelvel, de csak pennaval ſem akarjuk azokat illetni. A' ki efféléknek ſzemlélésében gyönyörködik, és a' Romai Udvarnak, ahoz tartozó egyházi rendnek erkölcsét akarja tudni, olvaſſa erről *S. Brigittæ Revelationes Cap. 51. Alvarus Pelagiuſt de Planctu Eccleſiæ lib. 2. Artic. 27. & 2. Nicolaus Clemangiuſt de ſtatu corrupto Eccleſiæ.* Olvaſſa-meg *Platinát, Naucleruſt, Balæuſt, Onufriuſt, Stellat de vitiis Pontificum*; megborzad belé a' miket azoknak a' Szent Atyáknak erkölcsökről talál. Maga Hatodik *Adorjan* Pápa, 1523-ban a' Norinbergába öſzve-gyült Német Orſzági Statuſokhoz kövérségben *expedi*álván *Cheregatus Ferenczet* az Aprutiai Püſpököt, meg-vallya általa, *Quod à planta pedis ad verticem uſque nihil eſt ſani in toto corpore ordinis Eccleſiaſtici*; Hogy tetétül fogva talpig ſemmi épség nincsen az egyházi rendben, Súri Lőrincz-is, egyéb-aránt a' mi Doctorink ellen igen mérges Barát, nem tagadhatta azt el, a' mikor a' Pápiſta Papi rendről azt irja: *Multa erant in Clero vitia. —— ut Clerus omnis non alio quàm luporum loco apud laicos paſſim habitus ſit: adeò ut paſſim in ſuis domibus Pontifices, Sacerdotes, Monachos luporum formâ & ſpecie depingi curarint, & incredibili odio atque contemptu proſecuti ſunt. Et fuit id quidem veriſſimum, Clerum multis abominandis ſcatere vitiis.* Gondol lyák-meg avagy csak ezt azok, a' kik a' Lutheriſta és Calviniſta Tanitók erkölcsöknek visgálásában olly ſzemeſſek; a' magokéba vakok. Veſsék-ki elsőben a' magok ſzemébül a' gerendát; az után piſzkállyák a' máſokéban a' ſzálkát.

Coment. rerum in Orbe geſtarũ pag. 122.

HARMINCZ-EGGYEDIK RÉSZ.

Igaz okon szakadtanak-el eleink a' Romai Gyülekezettül.

KERDES: *Mivel terheli és vádollya itten* Kalauz *a' Protestansokat?*

F. Pártosággal; hogy tudni-illik sem Isten, sem emberek előtt igaz okát nem adhattyák a' Romai gyülekezettül avagy vallástúl való el-szakadásoknak. *Lib. 3. Cap. XV.* Itt mint-ha már régen triumfált vólna az *Evangelicus*okon, torsolkodó kérdésekkel hánkódik.

I. *Adhattyák*, egyem, *okát, miért indultak egy szókött Barát után, kiben semmi szentség nem tündöklött, semmi csudaztétel nem fénlett, a' közönséges emberek élete felett semmi jó erkölcs nem látzot?*

F. 1. Hogy eleink a' Romai gyülekezetnek *valét* mondanának, arra őket nem a' *Luther* személye s-tekinteti, melly többire e' világban (ugyan-is ő egy *simplex* Barát vólt) semmi sem vólt, mozdétotta: hanem Christus Urunknak *Luther*ben és *Luther* által amaz zengedező és fenyegető szava: *Fussatok-ki Babylonból én népem, és ne legyetek részesek az ő bűneiben, hogy az ő büntetésével ne büntettessék.* Apoc. 18. ℣. 4. 2. Nem igyekezett azon *Luther*, hogy magának Tanitványokat csinállyon, hanem a' Christusnak és az ő Evangeliomának, melly a' sok emberi leleményekkel felette igen meg-veszte-

gettetet

gettetet vala, Innét mondgya együt maga felől: *Nolo omnium doctior jactari, sed solam scripturam regnare, nec eam meo spiritu aut ullorum hominum interpretari, sed per se ipsam, & suo spiritu intelligi volo.* Tom. 2. Operum fol. mihi 96. 3. Életének szentségét sem hánta, hogy valaki őtet mint valami Christust ugy tartanája; mint erről maga *protestatiót* tészen: *Nunquam exegi ut me quis modestum aut sanctum haberet, sed ut Evangelium omnes agnoscerent, datâ licentiâ in meam vitam grassandi, cujusvis libidini.* Tom. 2. fol. 214. Mindazonáltal ha valami hitele lehet a' tudós *Erasmus* szavának, életére nézve-is sokakhoz képest fegyhetetlen vólt *Lutherus: Hujus* (Lutheri) *lucubrationes nec tueri meum est, nec improbare, ut quas hactenus non legerim, nisi carptim. Certè vitam hominis nemo qui novit non probat, quæ cum longissimè absit ab omni suspicione avaritiæ atque ambitionis, & morum innocentiâ vel apud ethnicos favorem invenit.* Tom. Lutheri ut supra fol. 236. 4. Hogy penig azt lobbantyák, hogy *Luther* semmi csuda-tételekkel nem fénlet, nem csuda: mert nem akarta magát Antichristusnak tűntetni, kinek el-jövételi, Szent Pál tanitása-ként, vagyon a' Sátánnak hatalmas ereje által, minden hatalommal és jelekkel, és hazug csuda-tételekkel. 2. Thess. 2. ℣. 9.

II. *Micsoda okosság mutattya, hogy annak tudományát követsük, a' ki maga sem tagadgya, hogy ördögtül tanulta a' mire tanit egyebeket?*

F. Ez ördögi patvarra, már fellyebb meg-feleltünk, *Cap. XXVIII.* Azért nem szükség hogy itt arrúl szót szaporitsunk.

III. *Minémű okoknak ereje vihet arra, hogy el-szakadgyunk attúl a' Hittül, mellyben a' régi Szentek idvezül-*

tek; mellyben az Augustana Confessionak *tulajdon vallása-szerént-is, nincs a' Hit dolgában semmi tévelygés.*

F. 1. Az igaz Hittűl, melly nem egyéb hanem az Evangeliom-szerént-való keresztyéni tudomány, el nem szakadtunk; hanem a' *Papismus*túl, melly nem egyéb hanem az igaz *Christianismus*nak meg-vésztegetése, és a' sok babonás emberi találmányoknak őszvefűzött csomója. 2. Azt sem vallyuk, hogy valaha valaki a' *Papismus* által idvezűlt vólna, hanem valakik a' Pápistaságban idvezűltenek, idvezűltenek rész-szerént az Istennek irgalmassága által, ki az ő választottit még a' tűz viz között-is meg-tarthattya; rész-szerént a' *Christianismus* által, mellynek még némelly fundamentomi a' Pápistaságban meg-maradtanak; meg-maradott a' Keresztség, a' Mi-Atyánk, az Apostoli Credo, a' Tiz-parancsolat, a' Szent Biblia. De láss bővebben errűl; és a' mit az *Augustana Confessio*rúl emleget, fellyeb *Cap. XXIV.*

IV. *Micsoda mentségét adhattyák, hogy az Anyaszentegyháznak, sőt a' világi Országoknak szokása-ellen, Isten követinek tartyák azokat, a' kik semmi-bizonyos jelét nem adhattyák követségeknek?*

F. A' melly kútbúl szivárogtattya *Kalauz* ez fortélyoskodást, azt fellyeb bé-tőltöttük, és *Reformator*inknak egy-házi hivatallyokat minden az ellen tusakodó fogások ellen meg mentettük, *Cap. XXVII.*

V. *Hogy merik vallyon az ő kicsiny seregeket a' régiek sokaságával; az ő lézzegő, el oszlott, és meg-szaggattatott táborokat, a' Szentek roppant seregével szemben állatni?*

F. 1. A Szentek seregínek magunkat ellenébe nem

nem vettyük, hanem amaz pusztító utálatosságnak, melly áll a' szent helyen, *Matth. 24. ỳ. 15.* és annak, a' ki ugy űl az Istennek Templomában mint egy Isten, *2. Thess. 2. ỳ. 4.* 2. Semmit nem bizonkodunk rajta, hogy a' mi seregünket kicsiny seregnek mondgya: mert Christus Urunk-is kicsiny nyájnak mondgya az ő Anya-szent-egy-házát, *Luc. 12. ỳ. 32.* Noha Isten kegyelméből többen vagyunk, killyeb-is terjedet Vallásunk, mint Ellenkezőink akarnák; mint ezt *Bellarminus* Cardinál dörmölődve említi. *Præf. Tomi 1. Contov*

VI. *Orczázé az, egy vakmerő, és hitt-szeget Barátot, egy tétovázó Melanchtont, egy fajtalan Calvinust, egy dagályos Bezát, szemben merni szóktetni ama' tiszta életű, alázatos Szent Agostonnal, Jeronymussal, Basiliussal, Nanzianzenussal, és ezekhez hasonló sok ezer Doctorokkal, Szűzekkel, Martyrokkal? Mint remélhetik, hogy a' bóldogságban ezekkel edgyütt lesznek, kiktűl a' hitbẽ itt el-szakadtak?*

F. Csak azoknak beszélli *Kalauz* efféle regéket, kik az ő fűstös árúit drága gyöngynek tartyák; de azokat a' mi Doctorink ellen ki-adatott vádokat, soha az okosokkal el nem hiteti: mi-is hellyel-hellyel azokat semmisé tettük. Láss fellyebb *Cap. XVIII. & XXX.*

VII. *Az Apostolok* (ugy mond Erasmus) *halottakat támasztottak, kór-betegeket gyógyitottak, még-is nehezen hódoltatták-meg ez világot: Ezek pedig iszonyu hihetetlen dolgokat tanitván, csak egy szánta lovat sem tudtak meg-gyógyitani; még-is azt akarják, hogy nekik hidgyünk.*

F. Immár erre a' szeleskedésre fellyebb bőven meg-feleltünk *Cap. XVIII.* azért nem szükség, hogy itt rúlla több szót tegyünk.

K. Mond-meg immár igaz és fundamentomos okait, mellyekre nézve Eleink a' Romai Gyülekezettül el-szakadtanak, s-a' Papistaságot falba rugtak.

F. Sokakot számlálhatnék-elő; de tanitásnakokáért mind azokat három rendbe foglalom. Okai azért a' Papistaságtól-való meg-válásnak vóltanak: 1. A' Keresztyéni valláſſal szemtül-szembe ellenkező hamis tudományok a' Romaiaknak. 2. Az Isten tiszteletben való babonáſságok, bálványozások. 3. Az Ecclesia-körül való kegyetlenségek. Ezekrül rövideden szóllyunk.

K. Ellenkeznek-é a' Romaiak a' Keresztyéni valláſſal?

F. Sok *punctom*iban; mellyet én az Apostoli Hitnek vagy *Credo*nak Tizen-két tzikkelyi szerént fejtegetek-fel.

ELSŐ TZIKKELY.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, menynek és földnek Teremtőjében. Melly ágazat ellen vét közönségessen a' Papista gyülekezet.

I. Mert olly uj tudományokat tanit hit ágazattyának lenni, mellyek magoktúl költött dolgok, hitelre sem méltók, nem hogy az Apostoli valláſsban vólnának bé-foglaltatva. Ugy mint, hogy a' Romai Pápa légyen a' Christusnak itt ez földön hely-tartója, az Ecclesiának feje. Hogy olly hely légyen ez élet után, a' holott tűz által a' lelkek meg tisztullyanak, és az után viteſſenek a' menyországban. Hogy az Ur vacsoráját csak egy szín alatt kellyen a' kőrségnek kiszolgáltatni. Hogy a' Sacramentomot Isteni tiszte-

lettel kellyen mádni. Hogy a' Misе igaz engesztelő áldozat légyen, hóltaknak és elevéneknek bűnök bocsánattyára, *&c.*

II. Mert (nyilvánsággal) hiteket a' bóldogúlt Szentekben-is helyheztetik; nem csak a' mindenhatóIstenben. Ugyan-is, mint *Bellarminus* irja: Nem hijhattya a' Szenteket segitségre, a' ki nem hiszen és nem reménl bennek. Lib. 2. de beat. Sanctorũ cap. 20.

III. Mert kételkednek Atyai kegyeſsége felől. Innet vagyon, hogy az embereket-is kételkedni tanittyák idvességek felől, és arra viszik, hogy azt higygyék a' mit a' Romai Ecclesia hiszen, akar tudgyák s-akar né mi légyen az.

IV. Mert tagadgya az Istent csak egyedül teremtőnek lenni; hanem a' Misét szólgáltató Papokat-is teremtőknek; s még Istent (o káromlás!) teremtőknek vallyák. A' mint ezt Miséjek *Canona*, és azt magyarázó Tanitóknak értelmek bizonittya. Gabriel Biel Lect. 48. super Can. Missæ.

MASODIK TZIKKELY.

Es Jesus Christusban, ő egy Fiában, mi Urunkban. Summa-szerént három dolgot vallunk itt. 1. Hogy az Atya Isten Jesust, az az, idvezitőt adott az emberi nemzetségnek váltságára. 2. Hogy az Istentül rendeltetet minékünk Profétánká, Papunká, és szabaditó Királyunká. 3. Hogy a' Messiás eggyetlen egy fia az Atya Istennek. Ez Agazatot sok-képpen bontogattyaka' Papisták:

I. Mert a' Christust magától-való Istennek lenni tagadgyák. *Kalauz Lib. 5. Cap. 2. §. 4. n. 4. Campianus Ratione 8.*

II. Mert egyedűl elégséges közben-járónak lenni nem hiszik; hanem a' meg hólt Szenteket-is közben-járóvá teszik.

III.. Mert tagadgyák a' Christust tökélletes megváltónak lenni, a' mikor a' Szentektűl, avagy magoktúl, avagy másunnan keresnek idvességet és meg-bóldogulást. *A' Szentektűl*: midőn azoknak érdemek és Isten előtt való esedezések által hiszik az ő bűneiknek bocsánattyának, és Isten kegyelmének meg-nyerését. *Magoktúl:* midőn magok érdemi által-is akarnak idvezűlni. *Másunnan:* midőn a' Pápától ki-osztott bűn-bocsánatrúl való menedék levelek (*Indulgentiák*) a' Bútsúk, Mise áldozatok, Szentelt vizek, avagy Purgatorium által akarják bűneiknek bocsánattyát el-nyerni.

IV. Mert nem hiszik a' Christust tökélletes Profétának lenni, ki az Istennek a' mi idvességünk felől való akarattyát tökélletessen ki-hirdette vólna; a' mikor sok emberi találmányokat gondoltak-ki a' Vallásnak dolgában, és azokat szintén olly szorossan akarják meg-tartatni, mint a' Christus Evangeliomát.

V. Mert a' Christus tökélletes Papi tisztit, igen fel-forgattyák. 1. A' mikor azt állattyák, hogy Urunk csak testi halált kóstolt-meg mi érettünk. 2. Hogy csak az eredendő bűnért tött eleget. *Thomas Aquinas Opusc. 58. de Sacramento altaris Cap. 1.* 3. Hogy a' Misében a' bornak és kenyérnek szine alatt, minden napon fel-áldoztassék, hóltaknak és elevenéknek bűnöknek-bocsánattyára; noha ellenek vagyon Szent Pál, *Heb. 9. ℣. 26. 28. 10. ℣. 14.* 4. Hogy ő kivűlette több

te több Papok-is legyenek az Uy Testamentomban, tudni-illik valamenyi Mise mondók vadnak, a' Papságban meg annyi Vicei; noha ellenben tanit ennek-is Szent Pál, *Heb. 7. ℣. 24.* 5. A' mikor a' Christust mi érettünk Istennél való tökélletes s-eggyetlen egy esedező közben-járónak nem ismérik lenni; ellenek vagyon penig Szent Pál, *Heb. 7. ℣. 25. 9. ℣. 24.*

VI. Mert a' Christus felséges s-egyedűl-való Királyságában kapnak. 1. Mikor a' Pápát az Anyaszentegyház fejének és vőlegényének lenni mondgyák: *Bellarm. lib. de Concil. authorit. Cap. 17.* 2. Mikor idvességre szükségesképpen tartozó dolognak tartyák lenni; hogy minden emberi teremtet állat, magát a' Romai Pápa birtoka alá vesse: *Extravag. Com. de Majorit. & obedient. Cap. 1.* 3. Mikor a' Pápának a' mennyen és földön; az eleveneken és hóltakon tellyes hatalmat tulajdonitanak: *Dist. 40. Cap. 6. A Lapide Comment. in 6. Cap. Zachariæ.* 4. Mikor azt tanittyák, hogy a' Pápa nem csak lelki-ismereteket tulajdonképpen kötelező Törvényeket szerezhet; hanem egyszer s-mind a' Törvénybűl még a' törvény felett-is sáfárkodhatik. *Decretal. Gregor. lib. 3. Tit. 8. Can. 4.*

HARMADIK TZIKKELY.

Ki fogantaték Szent Lélektűl, szűleték Szűz Máriától.

Itt 1. azt vallyuk, hogy a' Messiás nem ugy fogantatott mint egyéb emberek, férfiui magbúl, az első embernec reánk szállott átokkal; hanem a' Szent Lélek ereje környékezte-meg a' Szűzet, ugy fogadá és szűle Szent Fiát. 2. Mivel hogy valóságos szűletés által

jött e'

jőtt e' világra, azért most is igaz es valóságos teste vagyon ő néki. Ez Agazatban meg ütköznek a' Pápisták:

I. A' mikor Szűz Máriát, Ferencz Barátot, Keresztelő Jánost, bűn-nélkül az ő annyoknak méhében fogontatni tanittyak: mert igy nem a' Christus lészen csak eggyetlen egy fia Istennek, ki bűn-nélkül fogantaték Szent Lélektűl. Ez értelmeket Szűz Máriára nézve, bizonittya a' Tridentomi gyűlésnek végezése. Ferencz Barát felől penig igaznak lenni mutattya az ő feje felett való irás Blæsaban Galliának fő Városában, holott a' Templom kapuja felett ez vagyon irva felőle: *Keresni fogják az ő bűneit, de nem talaltatik, mert ugyan-is csak illyen közben-járó és meg-tartó kellett az emberi nemzetnek.* Keresztelő János felől láss *Bellarminust, Lib. 3. de Cultu Sanct. Cap. 16.*

Sess. 5. in Appendic. ad Can. 5.

Vide Brutum Fulmé Sixti V. pag. 21.

II. Mikor a' Christus szűletésének módgyát abban állattyák, hogy csak által enyészet vólna Szűz Máriának méhén, minden meg-nyilatkozása-nélkül az ő méhének; noha külömben tanit a' Szent irás, *Luc. 2. ℣. 23.*

III. Mikor azt vallyák, hogy az Ur-Vacsorajában a' kenyérből és borbúl Christusnak valóságos teste lészen. Ha ugy vagyon a' dolog, tehát Urunknak teste nem csak a' Szűz Mária vérébűl formáltatott, hanem a' Misébe-is mindeñap a' kenyérből formáltatik.

NEGYEDIK TZIKKELY.

Szenyvede Pontius Pilátusnak alatta, meg-feszitteték, meg-hala, el temetteték, szálla poklokra. Vétenek e' tzikkely ellen a' Pápisták.

I. Mert

I. Mert tagadgyák, hogy a' Christus az ő kín-szenvedésével hatható-képpen e' világ bűnciért elegetett vólna.

Tapperus Tő. 1. Artic 6. de satisfact. Thomas Opusc. 58. de Sacram. Altaris Cap. 1.

II. Mert azt vitattyák, hogy a' Christus csak csupán az eredendő bűnért, és nem a' cselekedendőért szenyvedet; mett ezért a' Misében való oftya áldoztatik-meg.

III. Mert a' Christust csak testben szenyvedetnek lenni tanittyák, és semmit nem lélekben: *Bellarm. lib. 4. de Christo Cap. 8.* Noha a' Szent irás külömben tanit, *Matth. 26. ℣. 37. 38.*

IV. Mikor a' régi Szent Atyákat, kik Christus Urunknak meg-testesüléssé és szenyvedése előtt éltenek, a' Menyországbúl ki-rekesztik, s-azoknak lelkeket a' Limbusba rekesztik; mint-ha a' világ fundamentoma fel-vetése előtt meg-ölettetett Báránynak halála nem vólt vólna hatható azoknak bé-bocsátta-tásokra a' bóldog Menyországba.

Apoc. 13. ℣. 8.

V. Mikor azt állattyák, hogy Urunknak Szent Lelke minek-utánna testébűl ki-múlt vólna, nem mentigyenessen a' menyországba, hanem valóságoson és hely változtatás-képpen a' Pokolra szallott alá; noha külömben tanit a' Szent irás. *Luc. 23. ℣. 46.*

VI. Ide való a' többi között a' Christus szenyvedésének, és halálának játékos Comediára való forditása; a' melly Jesus Christust boszontó szokást, esztendőnként a' Pápistáknál szemünkel tapasztalunk. A' mellyről, szivének lelki boszonkodásával, már régen a' Papistaságban igy panaszolkodot egy nagy tudós fő ember; kinek szavait méltó hogy ide le-irjam:

Ludovicus Vives Cőment. in August. de Civitate Dei lib. 8. Cap. 27.

Atqui nunc mos est, quo tempore sacrum celebratur Christi morte sua genus humanum redimentis, ludos nihil propè à scenicis illis veteribus differentes populo exhibere. Etiam si aliud non dixero, satis turpe existimabit quisquis audiet, ludos fieri in re maximè seria. Ibi ridetur Judas, quàm potest ineptissima jactans, dum Christum prodit: ibi discipuli fugiunt, militibus persequentibus; nec sine cachinnis & Actorum & Spectatorum: ibi Petrus auriculam abscindit Malcho, applaudente pullatâ turbâ: ceu ita vindicetur Christi captivitas. Et post paulùm, qui tam strenuè modò dimicarat, rogationibus unius ancillæ territus abnegat Magistrum, ridente multitudine Ancillam interrogantem, & exsibilante Petrum negantem. Inter tot ludentes, inter tot Cachinnos & ineptias solus Christus est serius & severus: cumque affectus conatur mœstos elicere, nescio quo pactò non ibi tantùm, sed etiam ad sacra frigefacit; magno scelere & impietate non tam eorum qui vel spectant vel agunt, quàm Sacerdotum, qui ejusmodi fieri curant. Értitek-é ezt Nag-Pénteken Christust csuffondárossan ki-comediázó Jesuiták? Ha nem a' Calvinistáktúl, avagy csak a' magatok felekezetin lévő némelly Tudosoktúl, tanúllyatok; és abbéli Christust boszontó játéknak békét hadgyatok.

EŐTŐDIK TZIKKELY.

Harmad napon halottaibúl fel-támada. Vét ez ellen-is a' Papistaság:

I. A' mikor esztendőnként majom módra Christus helyet egy fa képet zár a' koporsóba, azt siralmas énekekkel sirattya, őrizvén éjel nappal, és ez képnek alamisnálkodván. A' mint ez dolog nyilván meg-tetczik Nagy-Pénteki praxissokbúl.

II. Mi-

II. Mikor tagadgya, hogy a' Christus test-szerént azon tulajdonságokkal támadott vólna fel, a' mineműckkel halála előtt vólt; hanem a' látható testből, láthatatlanná; és az tapasztalhatóbúl tapasztalhatatlanná mondgyák hogy lőtt: *Bellarm. de Sacrament. Eucharist. lib. 3. Cap. 6.*

III. Mikor a' Christus koporsójához Jerusalembe, babonás vándorlásokat tesznek; mint-ha a' Christust most-is a' halottak közőtt kellene keresni, amaz mondás ellen, *Luc. 24. ỳ. 5.*

HATODIK TZIKKELY.

Fel-méne mennyegben, ül az Atya mindenható Istennek jobján. Bontogattyák ezt az *Articulust*-is a' Pápisták:

I. Mert az ő hitek szerént, most is minden óltáron valaholott Mise szolgáltatik, jelen vagyon a' Christus teste; noha Sz. Pál-is ellenek vagyon, *Heb. 8. ỳ. 4.*

II. Mert az Atya Istennek jobján ülő közben-járóval meg nem elégesznek, hanem mást-is állatnak elő e' tisztre, és a' Menyország kapujának meg nyitására, a' kik közzúl Szent Pétert leg fővebnek tartyák.

III. Mert a' Christusnak mennyen földőn való országlását, melly jelentetik az Atyának jobján való ülésén, meg-osztyák a' Romai Pápával, kinek azon hatalmot tulajdonitanak. Supra Articuli 2. n. 6.

HETEDIK TZIKKELY.

Onnét lészen el jövendő itilni eleveneket és hóltakat. Meg-ütköznek ebben az czikkelyben-is a' Pápisták:

I. Mikor azt tanittyák, hogy a' Christus csak érdeméből nyerte, hogy e' világnak meg-itélő birája légyen.

II. Mikor nem várják, hogy Christus Urunk teste szerént az itéletkor el-jőjjön e' világra, hanem most-is minden óltáron a' hol Mise mondattatik, s minden segrestyében őtet test-szerént jelen lenni hiszik; noha Christus Urunk ő maga ebben-is külömben *informált* bennünket. *Matth. 24. ỳ. 26.*

NYOLCZADIK TZIKKELY.

Hiszek Szent Lélekben. Ezt sem hadgyák mindenestül-fogva sértetlen:

I. Mert ez láthatatlan és meg határozhatatlan Istent, galamb formában őntik, irják, és imádgyák.

Cöcil. Trident. Sess. 6. Cap. 9.

II. Mert hatható tiszti ellen az embereket idvességek felől kételkedni tanittyák; jóllehet azért mondatik a' Szent irásban el-pecsétlésnek lelkének, hogy mi bennünk az Istennek szeretit a' Christus érdemeért bizonyosá tészi. *Rom. 8. ỳ. 15.*

KILENCZEDIK TZIKKELY.

Közönséges Anya-szentegy-házat, Szenteknek egygyeséget. Meg-vesztegetik ez *Articulust* a' Romaiak:

I. Mikor csak a' Romai Pápához tartozó gyülekezetet hiszik közönséges *Catholica* keresztyén Anya-szent egy-háznak lenni: más keresztyéneket penig, kik ő tőlök külömböznek, a' pokol seregéhez irják.

II. Mikor egy aránt a meg vettetteket, mint az Válasz-

Választottakat, ez Christus titkos testének, melly az Anya-szent egy-ház, igaz tagjainak lenni állattyák, ha szintén semmi belső lelki jóság bennek nincsen-is, csak külső-képpen a' Romai Pápához halgassanak: *Bellarm. lib. 1. de Milit. Eccles. Cap. 1. 7.*

III. Mikor tagadgyák az Anya-szent egy-házat az Istennek választásától függeni: hanem arra hogy valaki az Anya-szent-egy-háznak igaz tagja légyen, elégnek tartyák a' Hitnek külső *professioját*. Kalanz lib. 8. Cap. 1. §. 6.

IV. Mikor a' Romai Pápát vallyák lenni itt ez földön a' vitézkedő Anya-szent-egy-ház fejének, kiben minden tagok őszve-köttessenek.

TIZEDIK TZIKKELY.

Bűnünknek bocsánattyát. Ez Agazatot-is meg-bolygattyák a' Papisták, a' mikor im ezeket vallyák:

I. Hogy ez életben senki nem lehet bizonyos bűneinek bocsánattyá felől; nem-is kell bizonyosnak lenni: Sőt ugyan nem-is tartozik ember hitnek bizonyosságával bűnei bocsánattyát hinni: *Concil. Trid. Sess. 6. Bellarm. lib. 3. de Justificat. Cap. 8.*

II. Hogy ez élet után Purgatoriumban vagyon bűn-bocsánat és bűn-alól való fel-szabadulás. *Costerus in Enchirid. Cap. 16. Proposit. 5.*

III. Hogy az Isten meg-bocsátván a' bűnt, nem bocsáttya-meg minden azzal érdemlet büntetést: hanem avagy csak az idő-szerént-való büntetésért, némelly sulyos és terhes cselekedetekkel, vagy itt e' világon, vagy a' más világon a' Purgatoriumban, az Isten igazságának eleget kelletik tennünk.

TIZEN-EGGYEDIK TZIKKELY.

Vide Concil. Constant. Tom. 2. Concil. fol. 1060.

Hiszem testemnek fel-támadását. A' Romai Ecclesiának néhai feje, 23-dik János Pápa tagadta ez *Articulust*, a' mikor azt vallotta és meg átalkodással állatta, hogy a' lélek a' testel eggyütt, nem külömben mint a' barmoknak párájok, meg-hal és el-enyészik; és hogy a' ki egyszer meg hal, soha az utólsó napon sem támad-fel. A' holott azért a' fő így meg-vész, mit itilhetni ott a' tagoknak-is épségek felől?

TIZEN-KETTŐDIK TZIKKELY.

Hiszem az örök-életet. Ezt a' fundamentomot-is mozgattyák a' Romaiak:

Ut supra.

I. Mert az ő fejek, a' meg-emlitet János Pápa nyilván tagadta ez *Articulust*; mint ezt a' Constantiai gyülés irásban hadta illyen igékkel: *Johannes Papa 23. sæpè & sapiùs coram diversis Prælatis & aliis honestis & probis viris pertinaciter, diabolo svadente, dixit, asseruit, dogmatizavit & astruxit, vitam æternam non esse, neque aliam post hanc.*

II. Mert nem hiszik, hogy az ember idvessége felől ez életben bizonyos lehetne.

III. Mert azt vélik, hogy az örök-életre el-választatott ember-is vég képpen ki eshetik az Istenek kedvébül, és el-kárhoznatik. Meg-gondolván azért, a' Romai Gyülekezetnek az Apostoli Vallással illy sok és derék *punctum*okban való ellenkezését, itillye-meg akar ki, ha oktalanúl és vakmerő-képpen szakadtanak-é-el Eleink attúl a' Gyülekezettül.

K. Mel-

K. Mellyik vala a' másod rendbéli fundamentomosok, mellyre nézve Eleink valét mondottanak a' Romai Gyülekezetnek?

F. Az Isteni tiszteletnek az első és második Parancsolat ellen való rettenetes meg-vesztegetése.

K. Az első Parancsolat ellen, miben vesztegették-meg az Isteni-tiszteletet?

F. Abban, hogy nem elégedvén meg az egy élő Istennel, ki teremtette mennyet és a' földet, ő mellette és ő kivülette másokat-is kik nem Istenek, emberi mód felett becsülnek és tisztelnek: ennek penig megtapasztalható s-tagadhatatlan Jelei vadnak a' Papistaságban.

I. A' mikor a' meg-hólt Szenteket *cultu religioso* vallás-béli tisztelettel tisztelik, ő bennek biznak, reménlenek, őket segitségül hijják, az ő érdemekhez támaszkodnak. Ugyan-is *Bellarminus* tanitása szerént, szabad igy a' Szenteknek könyörögni: *Sancte Petre miserere mei, salva me, aperi mihi aditum cœli: da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da fortitudinem: da mihi hoc vel illud tuis precibus ac meritis.*

De beat. Sanct. lib. 1. Cap. 17.

II. A' mikor ezen Szentek között ugy osztották-el a' tisztet, hogy kit kit hol egy, hol más szükségekben szoktak meg-találni és segitségül hijni. Ugyan-is a' tengeri szél-veszek miatt hánkódók folyamodnak Szent Miklóshoz; a' kórságosok Szent Jánoshoz; a' kik *pestisben* vadnak Szent Rochushoz; a' vizi betegségben nyavalygók Eutropiushoz; a' kolyikás és arenások Szent Liberiushoz; a' gyermek szülők Szent Catalinhoz; a' foga-fajók Szent Apolloniához; a' vi-

Vide Szegedinű in Locis Cõmun fol. mihi 5. & Salmeron. in 1 Tim. 2.

tézek-

tézeknek penig segitő *Marsok* Szent György. Hogy ez igy légyen, megtetczik azoknak az imádságoknak formáiból, mellyekkel ezeket a' Szenteket megtalállyák. Szent Rochust (hogy többeket el-hadgyak) a' *pestises* időben igy szokták meg-szollitani:

In Missali Sarisburiensi, in Missa de S. Rocho.

Tu qui DEO es tam charus,
Et in luce valde clarus;
Sana tuos famulos.
Et in peste nos defende,
Opem nobis ac impende
Contra morbi stimulos.

III. A' mikor Városon-ként, Tartományonként, Országonként, külömb-külömb Szenteket választanak magoknak Patronusul és Patronájúl. Ugyan-is Romának kiváltképpen-való Patronusi, segédi, és védelmezői Szent Pál és Szent Péter; Bétsnek Szent István *Proto-martyr*; Velenczének Szent Mark; Coloniának a' Nap-keleti három Királyok; Budának Szűz Mária; Váradnak László Király; Parisnak Genevefa; Németh Országnak Szent György; Galliának Mihály és Dienes; Lengyel Országnak *Casimirus*; Magyar Országnak kiváltképpen-való Patronája Boldog Szűz Mária; Spanyol Országnak Szent Jakab Apostol.

Vide Szegedinum at supra.

Bonfinius fol. 728. Kalauz fol. 533. Bonfin. f. 599.

IV. A' mikor a' meg-hólt Szenteknek tiszteségére Templomokat szentelnek, Oltárokat éppitnek, idnepet üdlenek, Miséket énekelnek, a' Templomokban és más köz-helyeken képeket emelnek; s-ezeket viasz égő gyertyákkal, jó illatú füstölgésekkel tiszteltelik. Ugyan-is a' Pápista gyülekezet képében illyen

fassiot

fassiot teszen erről *Bellarminus*: *Suaves odores nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus & reliquiis.*

De beat. Sanct. lib. 1. Cap. 13.

V. Mikor a' Szenteknek fogadásokat tésznek; azoknak nevekre esküsznek; azoknak koporsójokhoz, képekhez, ereklyéjekhez nagy *devotio*val vándorlanak bünök-bocsánattyának meg-nyerésére. Ezt igy lenni mutattya mindeñapi *praxis*ok a' Papistáknak.

Kalauz lib. 13. Cap. 2. §. 4.

VI. Végtére a' Boldog Szüz Máriának, mit nem tulajdonitanak? Mellyet az az együgyü tiszta alázatosságnak tükőre, soha el nem hiszem, hogy ő tőlök jó néven venné. 1. A' mikor őtet nevezik *Nagy Isten Aszonynak*, Bonfinius fol. 218. *Menyországnak felséges Császárnéjának*, Avancinus Jesuita 3. Part. Orat. Panegyricarum pag. 717. *Világ Császárnéjának*, ibid. pag. 719. *Szent Haromság summájának*, ibid. pag. 120. *Istenségnek Királyi székének*, Joh. Nádasi in Præfat. libelli Hungarici pag. 8. *Paradicsom kapujának*; e' világi nyomoruságoknak tengerén evezkélőknek *Vezérlő Csillagának*, &c. Sőt *mindenekben mindennek*; mint amaz *Hymnus*ok tartya:

Tu Spes certa miserorum,
Vera Mater Orphanorum,
Tu levamen oppressorum,
Medicamen infirmorum:
Omnibus es omnia.

2. A' mikor őtet a' Fiának az idvezitő Christusnak néminémü-képpen elibe-teszik; mint amaz énekek tartya:

Habetur in antiquo Missali Parisiensi.

O felix puerpera,
Nostra pians scelera,
Jure matris impera
Redemptori.

Innét mondotta *Cassander*, az ő idejében tudós Papista ember: *Eò ventum est, ut Christus etiam in Cœlo regnans, matri subjiciatur.* Abba kőlt a' dolog, hogy a' Christust noha az égben uralkodik, még-is alája vessék az Annyának. 3. A' mikor szükségeknek idején majd többet biznak Máriához, hogy nem a' Christushoz. Ugyan-is vadnak olyak közzülök a' kik azt irják, hogy a' Mária nevének segitségül való hivása által gyakorta közeleb vagyon a' segitség, mint ha a' Christust hijnák segitségül. Némellyek azt-is mondgyák, hogy az Isten szoros igazságának széki elől szabadossan appellálhatni az irgalmasságnak Annyának széki eleibe. 4. A' mikor Bóldog Szűz Máriának sokkal drágáb és költségesseb képeket tésznek s-emelnek, mint az Istennek vagy a' Christusnak. Ugyan-is a' Christus képét mezitelenen láttyuk; a' Máriáét ellenben drága gyöngyös koszorókkal, koronkákkal, arany-lánczokkal, selyem és vont-arany szoknyákkal ékesgettetni tőlök tapasztallyuk. Templomokat-is mind többeket, mind fényessebbeket számlálhatunk, Máriának tiszteségére éppéttetteket, hogy nem a' mellyeket az Atyának, Fiúnak, vagy a' Szent Lélecknek tiszteségére éppéttettenek vólna.

K. Hát a' Második Parancsolat ellen miképpen veszte-gettetet-meg az Istent tisztelet a' Papistaságban?

F. Sok képpen: 1. A' mikor a' véghetetlen és mérsékhetetlen Szent Háromság Istent le-képezik: Ugyan-is *Bellarminus* tanitása szerént, szabad az Atya Istent őreg embert képében le-irni; a' Szent Lelket galamb képében. Noha ellenben az Isten keményen tiltya a' Masodik parancsolatba: *Ne csinály magadnak semmi faragot képet*, &c. 2. A' mikor az immár megdicsőittetett, és az egekben dicsőségesen uralkodó Christust, vagy fa, vagy egyéb materiabúl csinált, öntőt, faragot-képekben ismét meg feszitik; afféle feszületeket a' Templomokban fel-függesztik, az út fejeken ki-teszik, a' keresztyéni vallásnak nem kicsiny csufoltatására az idegenektől. 3. A' mikor azt tanittyák, hogy a' Szenteknek képeit azon tiszteletted kell tisztelni, mellyel tiszteltetnek ő magok a' kiknek képei. Nyilván állattya ezt *Thamás Doctor* a' Christus képéről *Part. 3. q. 25. Artic. 3. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est quòd ejus imago sit adoratione latriæ adoranda.* *Azorius* Jesuita a' Papista *Theologus*oknak közönséges értelmeknek mondgya penig azt lenni: *Constans est Theologorum sententia, eodem cultu & honore coli imaginem, quo colitur id, cujus est imago.* 4. A' mikor a' képekben, és a' képek által az Istent, a' Christust, és a' Szenteket tisztelik; mint ezt a' Második Niceabéli gyülés után, a' Tridentomi *Concilium* végezésben hadta.

K. Mellyik vala a' harmad rendbéli derék ok, mellyre nézve eleink a' Pápa Országából ki-jöttenek?

F. Az a' rettenetes *tyrannis* kegyetlenség, mellyel az Istennek népét tellyességgel el nyomoritotta. A' mellynek nem kevés látattyi vadnak és vóltanak. 1. A' mikor az egy-házi Tanitók között lévő szép egyenlőséget el-bontván a' Romai Pápa, magát rész-szerént erőszakkal, rész-szerént alattomban való ravasz practikákkal, minden Püspököknek Pülpökévé, Urává, sőt az

Consult: Artic. 25.

Mendoza in Viridario utriusque erudi-tionis Problem. 2.

Holcot. lect. 36. in lib. sapientiæ.

Lib. 1. de reliquiis Sanctorum Cap. 8.

Instit. lib. 9. Cap. 6.

Sess. 25.

Vide inter alios Brutū Fulmé Sixti V. pag. 43. & seqq. Item Gravam. Germaniæ opposita Cōcil. Tridēt. pag. 182. & seqq.

sőt az egész keresztyén Anya-szent-egy-háznak fejévé és fejedelmévé tőtte. Azt penig cselekedte a' Szentirás ellen, *Luc. 22. ỳ. 25. 26. Matth. 20. ỳ. 25. Marc. 10. ỳ. 42.* A' *Carthago*-béli Gyűlésnek végezése ellen, *Can. 26. Prima sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi.* A' Szent Atyák tanitása ellen; említem csak Szent *Cyprianust: Episcopatus unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur. Neque quisquam nostrum Episcopum Episcoporum se esse constituat, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit.*

De Unitate Ecclesiæ.

Vide multa testimonia Patrum contra Papæ primat. in Gravam. Germaniæ Oppositt. Cöcil. Trident. pag. 209. & seq.

II. A' mikor nem csak az egy-házi, hanem a' külső és pólgári minden birodalmoknak és hatalmaságoknak-is felette magát helyhezteti; mint ezt a' Romai Udvarnak hűsei irásokkal bizonityák: *Papa utriusque potestatis apicem tenet. Pontifex tanquam summus in mundo rex gemina potestate imperat. Ecclesia Romana quæ in Romano Pontifice virtualiter inclusa est, temporalis & spiritualis potestatis summum apicem tenet.* Ebből a' zavaros kút-főből folynak immár a' Pápista Doctoroknak (mellyeket néha *praxis*ban-is vőttenek a' Pápák) im ez háboruság szerző mondások. 1. Hogy a' Pápa *successora* és *administratora* az *Imperium*nak a' mikor a' Császári szék *vacál*, mind addig mig új Császárt választa-nak. Előtődik Kelemen Pápának maga nyelve valláſa ez: *Nos tam ex superioritate, quam ad Imperium non est dubium nos habere, tam ex potestate, in quo (vacante Imperio) Imperatori succedimus.* 2. Hogy a' Pápa *disponál*hat minden keresztyéneknek külső és világi javokban a' lelki jóra nézve. 3. Hogy a' Pápa a' birodalmokat meg-

Clementini de sententi & re judicata Cap. 2.

Bellarmin. lib. 5. de Pontific. Cap. 6.

kat meg-változtathattya, egytől el-veheti, másnak adhattya, mint fő lelki-Pap, ha ugy látzik az idvességre szükségesnek lenni. Bezzeg Christus Urunk, ki minden Pápáknál jobban tudta mi légyen hasznos és szükséges az idvességre, az ő ideje-béli Császárokat, noha Pogányok vóltanak, és a' keresztyéni valláſnak nagy ellenségi, székekből le nem hagyigálta; (noha mint Istentől meg-lehetet vólna) Az Apostolok sem mivelték azt. *Rom. 13. ỳ. 1.* Nem az első Romai Pápa (minémünek tartatik) Sz. Péter. *1. Pet. 2. ỳ. 13.*

Idem ibid.

III. A' mikor a' maga találmányit és szerzésit lelki idvességnek vesztesége alatt kőti a' keresztyénekre: ugy hogy valaki azokat által-hágja vagy meg nem tartya, annak bűne meg nem bocsáttatik; mert az ollyan Szent Lélek ellen vétkezik. Magok irták ezt fel a' Pápista *Decretum*ba: *Si quis Pontificum Romanorum Decreta custodire neglexerit, noverit sibi veniam denegari. In Spiritum Sanctum peccant, qui decreta Pontificum Romanorum violant.* Tovább ezt nem terjesztem. Im megértéd Keresztyén Olvasó azokat a' három rendbéli okokat, mellyekre nézve néhai Eleink a' Romai gyülekezettől el-szakadtanak: mellyeket jól meg-fontolván, senki őket igazán pártossággal, szakadást szerzéssel nem vádolhattya; mind Isten, mind ember előtt mentek. Ide járúl az-is, hogy maga a' Romai gyülekezetnek Feje átkozta-ki őket; és ma-is mi rajtunk azoknak maradékin, minden esztendőt által *solenniter continua*ltatik az az átok. Ha azért egyszer búcsút adtak, mit kapdosnak tovább rajtunk: legyenek magoknak, mi-is magunknak.

Distinct. 19. Can. 1.

Die Jovis Magnæ Hebdomadæ.

HARMINCZ-KETTŐDIK RÉSZ.

Calvinus és a' Reformatusok az Apostoli Credót hiszik.

KERDES: *Hitte é Calvinus az Apostoli Credót?*

F. Mikor *Kalauz* a' Keresztyén *Reformata* Valláſt, sok eminnet amonnat öszve-kereſgetet fortélyos patvarkodásokkal Isten s-emberek előtt terhelte és gyűlőlte vólna, osztán *Calvinus*ra tamad, és azzal vádollya, *Lib. V. toto.* hogy a' *Credó*nak egy Agazattyát sem hitte igazán: kiből következik, egyem, hogy azok-is a' kik *Calvinus*sal egy nyomban járnak, és egy értelemben vadnak, azon rút Valláſok ganejában hevernek, mellyben *Calvinus*. Nagy és terhes vádolás! Mellyet hogy *Kalauz edoce*álhaſſon, mindeneknek előtte némelly közönséges *Jelekből* akarja azt mutogatni; az után a' Tizen-két Agazatoknak rendi és folyása-szerént. Lássuk a' *Jelenségeket.*

I. *Azt tanittya* Calvinus, *követőivel egyetemben, hogy az Eccleſiában Isteni tudomány gyanánt semmit nem kell venni, valami a' Szent irásban bé nincs irva. Mivel hogy azért a'* Credót *nem olvaſſuk a' Szent irásban, nem kell ennek helyt adni az Eccleſiában.*

F. Hamis és csalárd *Jelenség* ez: mert sem *Calvinus*, sem mi azt nem tanittyuk, hogy csak azt kellene hinni, a' mit azon *terminus*okkal, igékkel és betűkkel a' Szent

a' Szent irásban bé-irva találunk. Láſd erről való értelmünket, fellyeb *Cap. XII.* A' mi penig illeti az Apostoli *Credót*, jól-lehet azon formában, a' mint a' Tzikkelyek egy-más után folynak és következnek, az a' Szen tirásban bé-irva öszvelegy egy helyen nem találtatik, mindazonáltal azokban az Agazatokban kifejezteted dolgok közzül csak egy sincsen, a' mellyekről hellyel hellyel a' Szent irásban világos és ellene mondhatatlan tanú-bizonyságunk nem vólna. Láſd erről a' *Confeſſio*knak *Corpus*át, a' holott mind azok a' Tzikkelyek a' Szent irásból meg-mutogattatnak. Azért méltó, hogy valamellyek azokban bé-foglaltattak, Isteni tudomány gyanánt vegyük. In Principio.

II. Calvinus *kételsé teszi, ha Apoſtolok ſzerzették a'* Credót: *mellyet, noha a' régiek egyenlő értelemmel az Apoſtolok mű-helyéből ſzármazott tudománynak neveznek; de ő senkivel azért üstököt nem akar vonni,* &c. *A' ki penig ezt bizonytalanná teszi, Isteni hittel nem ragaszkodhatik a'* Credóhoz. Inſtit. libr. 2. cap. 16. n. 18.

F. 1. Soha *Calvinus* azt kételsé nem tötte, hogy a' *Credó*ban bé-foglalt dolgok igaz Apostoli tudományok nem vólnának: sőt azon helyen mellyet *Kalauz* allegál, illyen tudományt tészen *Calvinus* az Apostoli *Credó*rúl: *Ez penig, mellyre egyedúl kell gondunknak lenni, minden viszsza-vonás nélkül vagyon, hogy ebben a' mi hitünknek minden dolgai rövideden és jó rendel számláltatnak-elő, és semmi nincsen belé foglalva, a' mi az Irásnak erős bizonyságival meg nem peesételtetnek.* 2. Micsoda értelemmel nevezteted penig elitől-fogva a' Régektől ez *Apoſtoli Credó*nak, azt is meg-mondgya *Calvinus*:

Avagy

Avagy azért, egyem, *hogy azt tartanák, hogy közönséggel az Apostoloktúl szedettetet vólna öszve, és bocsattatot vólna szin elébe; avagy hogy ez rövid summa, abbúl a' tudományból, a' mellyet ök utánnok hadtanak, hivséggel vólna ki-szedve, és annak-okáért erősittetet vólna illyen nevezettel meg.* Maga felől mondgya *Calvinus*, hogy ő azon senkivel nem czivakodik, a' kettő közzül mellyik lőtt légyen annak a' neveztetésnek fundamentoma. Okát adgya: *Nem szükség*, egyem, *hogy ennek első szerzőjérül magunkat igen szorgalmatossan fáraszszuk avagy valakivel harczollyunk, hanem ha valaki ugyan nem elégednék-meg a' Szent Léleknek igazságát bizonyosnak tartani, hogy ha egyszer s-mind azt-is meg nem érthetné, ki szája által mondatot, és ki keze által iratot légyen meg.* Jól-is mondgya ezt *Calvinus*, mert még a' Szent könyvekrűl-is mindenikrűl nem vagyunk bizonyossak, hogy egy-átallyába azok irták vólna a' kikiűl neveztetnek; mindazonáltal a' keresztűl nem álván, ugyan Isteni hittel hiszszűk őket. Ki tudgya bizonyossan hogy Ruth és Esther Aszony irták vólna az ő nevek alatt kézbe forgó könyveket? Ugyan még is Isteni hittel hiszszűk ezeket, feltévén azt hogy Szent Lélek *dictalásából* származott könyvek, ha szintén bizonyossan nem tudgyuk-is, kik lőttenek azoknak Irói.

Instit. lib. 4. Cap. 8. n. 7. & 4.

III. *Ha tudva vólna-is, hogy az Apostolok szerzették a'* Credót, *nem adna helyt néki* Calvinus. *Mert azt hirdeti, hogy nem kell abban semmit hinni, valamit Christus Urunk önnön maga elönkben nem adott, hanem ő utánna más hirdetet.*

F. Csalárd Jelenség ez-is. *Calvinus* a' fel-jegyzet helyen

helyen (lássa-meg a' kinek tetczik a' *Textust*) nem egyebet akar jelenteni, hanem hogy a' Christus légyen az Anyaszentegyháznak tökélletes Doctora és tanitó Meștere, ki az Istennek akarattyát a' mi ldvességünkre tökélleteſſen és elégségeſſen ki-jelentette; ugy hogy nem kell tovább valami új *revelatio*kat várni az idvességre tartozó dolgokban. Ezzel mindazonáltal az egy-házi szolgálat semmisé nem tétetik, hanem csak meg-határoztatik, hogy az Egy-házi szolgák (akar kik legyenek azok) ne azt hirdessék a' mi nékik tetszik, hanem a' mit az ő Urok, kinek követségét viselik, elejekben adott. Ebbéli értelmét illyen-képpen *declarállya Calvinus Lib. & Cap. citat. n. 4.*

Lib. 3. cap. 2. n. 7. & 12.

IV. *Azt vitattya* Calvinus, *hogy nem egyéb az igaz Hit, hanem Istennek hozzánk való jó-akarattyának ismérete. Ha ez a' Hitnek mi vólta s-terméſzeti, következik, hogy valamit Istennek hozzánk való jó-akarattya kivül tanitnak a' Calvinisták, nem hiszik azt magok-is. Mert a'* Dialecticusok *mondása-ként*, Definitum non debet latiùs patere Definitione; *csak az mondathatik igazán Hitnek, a' mihez hozzá illik a' Hitnek* definitio*ja. Igy tehát, az Isteni terméſzetnek Egy-vóltát, Mindenhatóságát*, &c. *nem hiheti igaz hittel* Calvinus.

F. Csak merő vagy tudatlanságbúl, vagy el-tökéllet gonoszságbúl származot *Sofisma* ez. Mert mikor *Calvinus* a' Hitet mondgya lenni, Istennek hozzánk való jó-akarattyának bizonyos ismérétinek, nem szól amaz közönséges Hitrűl, mellyel el-hiszi valaki mind azokat igaznak lenni, mellyeket Isten az ő igéjében ki-jelentet; Vallásnak neveztetik ez; A' *Theologusok*

logusok nevezik, *Fidem quam credimus.* Hanem érti *Calvinus* abban a' *Definitio*ban a' Hiten amaz *Specialis* Hitet, melly nem áll csak a' puszta ismméretben és *profess*ioban; hanem olly bizonyos bizodalom egyszersmind, mellyel a' Keresztyén ember Istenben megnyugszik, és magában bizonnyal el-hiszi, hogynem csak egyebeknek, hanem ő néki-is bűneinek bocsánattya, örökké-való igazság és élet ajándékoztatott, Istennek irgalmasságából, csak az egy Christusnak érdemeért. A' *Theologus*ok ezt nevizik *Specialis* Hitnek; *Fidem quâ credimus.* Ez penig nem rekeszti-ki amaz közönséges *Assensust*, mellyel hiszük az Isteni természetnek Egy-voltát, Mindenhatóságát, *&c.* sőt inkább fel-teszi és magával hordozza. Ugyan-is mint a' Scholákban tanitó Bölcsek mondgyák: *Speciale præsupponit generale.*

In Matth. 22. ℣. 11. Inst. lib. 3. Cap. 14. n. 18.

V. *A'* Calvinus *itélleti-szerént, nincs ott igaz Hit, valahol Jó cselekedetek nincsenek. Megvallya penig ő maga, hogy ő benne, az ő Tanitványiban, soha csak egy jó-cselekedet sincsen: hanem minden cselekedetek ocsmányság, és kárhozatra méltó vétek. Tehát a' magok itéleti szerint sincs ő bennek igaz Hit, mellyel a'* Credót *hinnék.*

Jacob. 2. ℣. 17.

F. Szent Jakab-is hólt hitnek mondgya az ollyat, mellynek jó cselekedeti nincsenek. A' mit penig itt ez aránt *Calvinus* ellen feszeget *Kalauz* a' Jó cselekedeteknek mi-voltárúl, immár arra bőven meg feleltünk fellyeb, *Cap. XXV.* és aláb, *Cap. XXVIII. Lib. 2.*

VI. Calvinus *maga azt hirdeti, hogy ő, s-az ő Tanitványi, az ő el tévelyedet értelmekkel mind viszszá forgatyák, valami Christusban, és az ő Tudományban vagyon.*

Ha Cal-

Ha Calvinus ebben nem hazud, kétség-nélkül semmit a' Credóban *nem hiszen az ő Iskolája.*

F. Arra a' patvarra, mellyből *Kalauz* ez bűdös *Consequentiát* szivárogtattya, már fellyeb meg-feleltünk *Cap. XVIII. fol. 173.* Azért e' folyamat-is el-apad.

Inst. lib. 4. Cap. 1. n. 1. Ibidem cap. 2. n. 7.

VII. *Azt beszélli Calvinus, hogy ők abban semmit nem hisznek, valamit a' Papisták hisznek. Mert mind Bálványozás a' Papisták vallása. Ha semmit abban nem hiszenek a' Calvinisták, valamit a'* Catholicusok *vallanak, búcsújokat vették tehát a'* Credótúl. *Mert ezt vallották s-vallyák a'* Catholicusok.

F. A' bizony dolog, hogy valamit a' Pápisták hisznek, mint *Papisták*; és mint *Papismust*, mi Calvinisták abban egy pénz árát sem hiszünk: de azzal a' *Credó*túl búcsút nem vettünk s-nem-is veszünk. Miért? Azért, mert a' *Credo* nem *Papismus*, hanem *Christianismus*; sőt a' keresztyéni Vallásnak mint egy veleje és summája. Ugyan-is nem kell a' kettőt egy lévben habarni. A' *Christianismus* nem egyéb, hanem Christus Urunktúl, az Apostoloktúl és Evangelistáktúl származot és ki-adatot vallásnak formája; a' *Papismus* ellenbe nem egyéb, hanem annak az Evangeliomban ki-nyilatkozot vallásnak meg-vesztegetése; sok emez amaz Sz. irás kivül és ellen való emberi találmányokbúl összefűzőt vallásnak formája. Azért mi Calvinisták semmit ebben Isteni hittel nem hiszünk: mert a' mi Hitünknek regulája, a' mi Vallásunk szerént, nem egyéb hanem Istennek a' Szent irásban ki-jelentetet akarattya.

HARMINCZ-HARMADIK RÉSZ.

Az Credónak Első Agazattyát nem rontya-el Calvinus:

Hiszek Egy Istenben, mindenható Atyában, Menynek és Földnek teremtőjében.

KERDES: Itt Calvinust *mivel vádollya* Kalauz?

F. Azzal, hogy az Apostoli Hitnek ez Első Agazattyát hamis tanitásokkal meg-mocskollya, sőt el-rontya. *Lib. 5. Cap. 2.* Erre való Fundamentomit

§. 1. értsük *Kalauz*nak.

K. Calvinus *a' Hitnek mi-voltát, erejét, és tökélletességét el-rontya, és igy a' Hitet tellyességgel ki lopja az emberekből.*

F. Hogy ez igy légyen, ezt nyolcz okokból avagy Jelekből akarja mutogatni *Kalauz*: mellyeket rostállyunk-meg rendel:

I. *A Szent irás szerént a' Hit csak Egy, és mint a' szív,*

Instit. lib. 4. Cap. 1. n. 12. *ugy a' Hit sem szenyved szakadást:* Calvinus *penig azt tanittya, hogy a' Hitben nem kell olly Eggyességet keresni, hogy abban vétkek ne találtatnának.*

F. A' Hit, azaz, a' Vallás két-képpen gondoltatik, avagy *Objectivè*, tudni-illik annyiban a' menyiben a' nem egyéb, hanem Istennek a' Szentirasban a' mi idvességünk felől ki-jelentetet akarattya s-tanú-bizonyság tétele; ennyiben semmi hiba, fogyatkozás, vagy viszálkodás nincsen a' Hitben. Avagy *Subjectivè*, az

vè, az az, a' Vallókra nézve; igy lehet fogyatkozás és viszálkodás a' Hitben, még azon hitnek és vallásnak cselédi között-is. Mindazonáltal nem minden hitbéli fogyatkozás és viszálkodás bontya-el azon Hitnek eggyességét. Ugyan-is nem mind egy formájuak az igaz tudománynak *articulusi* és czikkelyi. Némellyeket olly igen szükség meg-tudni, kogy azokat kinek kinek minden kétség-nélkül kellyen hinni és meg-tartani, ugy-mint a' keresztyéni *religio*nak fő agazatit: a' minémű ez, hogy egy Isten légyen; hogy a' Christus Isten és Istennek fia; hogy mi egyedül tsak az Istennek irgalmasságából idvezülünk, és többek effélék. Bezzeg ez illyen fundamentomos czikkelyekben való vétek, tévelygés, és egyenetlenség el-bontya a' Hitnek mind igazságát, mind eggyességét. Vadnak ismét némelly czikkelyek, a' mellyek felől néha az Ecclesiákban visza-vonások vóltanak, vadnak, és lehetnek, mindazonáltal a' Hitnek eggyességét fel nem bontyák. Ez illyeténekül mondgya *Calvinus* az *allegált*atot helyen, hogy ámbár valamelly Ecclesiában effele fogyatkozások legyenek is, mindazonáltal nem kell azzal való szövetségünket fel-bontanunk, s-azokat meg-vetnünk, valamiglen amaz meg-emlitet fundamentomos czikkelyekben meg-marad. Igazán-is: mert mivel az ismeret csak részszerént vagyon bennünk, eggyikünkben nagyob mértékben, némellyikünkben kisebben, alig lehet az e' gyarló életben, hogy mindenekben, egy húron pendüllyünk: de vallyon ez el-meczi-é azon Hitnek kötelét? Korántsem. Mert a' mint hogy nem minden

1. Cor. 13. ℣. 9.

meg-eggyezés csalhatatlan jele az igaz Hitnek és igaz Ecclesiának, azon-képpen nem minden viszálkodás bélyege a' hamis hitnek és hamis Ecclesiának. De láss erről bőven fellyeb *Cap. XXIX.*

II. *A' mint a' tűz a' vizzel, az igazság a' hamisággal eggyütt nem lehet, ugy a' hitetlenség az igaz Hittel még nem maradhat. Mert Szent Pál mondása szerént, a' Hit győzedelmes erőssége a' láthatatlan dolgoknak,* &c. Calvinus *penig azt hirdeti, hogy a' mig élünk, mindenkor elegyitve vagyon a' Hit a' Hitetlenséggel: mellyel a' Hitnek mivóltát el rontya.*

Hebr. 11. ỳ. 1.

Lib. 3. cap. 2. n. 4. 17. 18. cap. 20. n. 16.

F. 1. A' Hiten nem érti Calvinus *Fidem quam credimus*, a' melly Valláſnak *religio*nak neveztétik; hanem *Fidem quâ credimus*, a' melly *Assensus*nak mondattatik: azért *Kalauz* csalárd *Sofisma*val játzodozik. 2. Az *Assensus*ról sem mondgya azt, *Lib. 3. Cap. 2. n. 4. 17. 18.* hogy a' Hit *hitetlenséggel* vólna meg-elegyitve, hanem *hihetetlenséggel*: *In cunctis semper mixta est fidei Incredulitas.* Egy-é az *Infidelitas* és az *Incredulitas*? Az utólsóról mondgya *Calvinus*, hogy azzal meg van a' Hit elegyitve. Az igaz *Logica* szerént penig, az *Infidelitas* és *Incredulitas* külömben vettetnek ellenébe a' Hitnek. Az *Infidelitas* Hitetlenség *negativè*; az *Incredulitas* Hihetetlenség *privativè*; *& quidem partialiter.* Tudni-való dolog penig, a' mit a' *Philosophus*ok mondanak; *quòd privatio partialis non tollit habitum.* Más Hitetlennek, más Hihetetlennek lenni; a' mint hogy e' két szók mind a' *Grammatica* szerént, mind a' *Logica* szerént meg-külömböztetnek. Bezzeg a' Hitetlenséggel az igaz Hit meg nem maradhat; de meg-elegyedhetik némineműhihetetlenséggel. Világos példánk erre amaz ördöngös nyavalyás gyermeknek az Attya Szent Marknál *Cap. 9. ỳ. 24.* Kit midőn Urunk *examin*álna a' Hitről, azt feleli: *Credo Domine, sed adjuva incredulitatem meam.* Hiszek Uram, de légy segitséggel az én Hihetetlenségemnek. La! vólt itt Hit; mert azt mondgya, *Credo Domine:* de hihetetlenséggel vólt meg-elegyitve, mert azon könyörög; *Adjuva incredulitatem meam.* 3. De a' Hitetlenséget-is, mellyet a' Deákok *Infidelitas*nak mondanak, meg kell külömböztetni. Ugyan-is, a' mint hogy amaz igécskének *In*, mikor más szóval öszve-serkesztetik, vagy egy átallyában tagadó ereje vagyon, *vim habet simpliciter negativam; vel privativam, eamque totalem vel partialem*: igy az *Infidelitas*-is két-féle, vagy *Negativa* vagy *Privativa*; *eaque totalis vel partialis.* Tagadás-képpen *negativè* az mondatik *Infidelis*nek Hitetlennek, a' kiben semmi Evangeliomi Hit nincsen, nem-is vólt; a' minemű a' Török, Tatár, Pogány. *Privativè* ismét, *& quidem privatione totali Infidelis*nek az mondatik, a' kiben vólt Evangeliomi keresztyén Hit, de attul el-szakadot, azt tellyességgel meg-tagagta; mint a' ki keresztyénből Pogánnyá lészen. Bezzeg ez illyenek amazokkal eggyütt meg-maradván Hitetlenségeknek állapottyában, csak készüllyenek a' Szent János tavában *Apoc. 21. ỳ. 8.* De meglehet az, hogy még az igaz keresztyén emberekben-is meg-eshetik valamelly *partialis* rész-szerént való *infidelitas*, mellyet *diffidentia*nak vagy *incredulitas*nak mondhatunk inkáb; mint ezt mutattya a' Zachariás

gyedhe-

Pap pél-

Pap példája, *Luc. 1. ℣. 20.* és az eként emlitet, fiáért Christus Urunknak esedező embernek példája, *Marc. 9. ℣. 24.* Hát ez illyeneket mind a' kénkövés tóban taszicsuk-é? Ojjon Isten. Igy kell érteni *Calvinus*nak amaz allegáltatot *Textus*sát: *Patet, fidem Sanctorum semper mixtam fuisse dubitationibus, ut credendo & sperando, aliquid tamen Infidelitatis proderent.*

Lib. 3. cap. 20. n. 16.

Lib. 3. cap. 2. n. 17. 18.

III. *Azt irja* Calvinus, *hogy a' Hittel mindenkor elegyitve vagyon a kételkedés. Veszesse-el Isten az ollyan Hitet, melly az Istenrûl, Christusrúl, és a' Szent irásnak igazságárúl kételkedik.*

F. Nem minden kételkedés fojtya-meg a' Hitet. Ugyan-is vagyon tellyes kételkedés, melly az embernek szivébûl minden *Assensust*, bizodalmat, meg-nyugvást, és jóva hagyást, tellyességgel ki-gyökerez: bezzeg ez illyennel a' Hit meg nem maradhat: Vagyon ismét rész-szerént-való kételkedés, melly noha a' keresztyén embernek hitit ottan ottan mint valami zivatar ingattya és tántorgattya, mindazonáltal azo fundamentomából és gyökerébûl soha ki nem rázhattya; ha szintén nyomattatik-is ideig a' Hit, mindazonáltal tellyességgel el nem nyomattatik, hanem mint a' Pálma-fa, melly minden terch ellen fel-egyenesedik és magassan fel-emelkedik, végtére minden késértetek és kételkedések ellen győzedelmeskedik. Mind csak ide czéloznak *Calvinus*nak mondási; mint maga magát szépen meg-magyarázza, *num. 18. Noha mi sok-féle gondolatokkal ingattatunk ide s-tova, mind-az-által nem szakasztatunk azért el mindgyárt a' Hittûl. Es ha szintén a' kételkedésnek inditásából fels-alá*

fels-ala hanyattatunk és vettetûnk-is, ugyan nem merûlünk azért menten annak mély örvényében. Es ha ugyan menten keménnyen meg-rázattatunk-is, még sem taszigáltatunk azért nyakra fôre a' mi állapatunkból. Mivel hogy ennek a' viadalomnak mindenkor ez az ô ki-menetele és vége, hogy az Hit azokat a' nehéz késérteteket, a' mellyekkel környûlvétetet, és a' mellyek miatt nagy veszedelemben láttatik forgani, végezetre erôs vitéz módra meg-győzze és a' földhöz verje. Hogy penig efféle kételkedés még az igaz keresztyén embernek Hiti mellé-is magát oda furhassa, világossan mutattya a' vizen fillyedező Péternek állapottya, *Matth. 14. ℣. 31. Modicæ fidei quare dubitâsti*; mond Urunk nékie. Ugyan-is azt kérdem, Szent Péternek ebben az állapottyában vagy igaz Hiti vólt vagy hamis Hiti. Ha hamis Hiti vólt, tehát Eretnek vólt. Ha igaz hiti vólt, tehát igaz az a' mit *Calvinus* mond, hogy az igaz Hit-is meg-elegyedhetik némineműkételkedéssel.

IV. *Mint hogy az igaz Hit, Isten szaván és bizonyság-tételén fundáltatik, valamelly lehetetlen hogy az Isten hamisságot mondhasson, olly lehetetlen hogy az igaz Hitben valami hamiság, tévelygés,* Error, *lehessen: mind-azáltal* Calvinus *azt hirdeti, hogy, a' Hittel elegyes a' tévelygés.*

Lib. 3. cap. 2. n. 31. & n. 4.

F. Nem kell összve-elegyiteni a' Hitnek külömbözö jegyzésit. A' Hitben, a' menyiben a' vétetik *pro religione* a' vallásért, az az, Istentûl a' Szent irásban kiadatot tudományért, bezzeg nem lehet semmi tévelygés, vétek, és hiba: sôt könnyeb az Egnek és földnek el-múlni, hogy sem ebben valami fogyatkozásnak és változásnak esni. De a' menyiben vétetik

pro noſtro Aſſenſu a' mi Hitelünkért, kik elménknek gyarlósága miatt, az Istennek tanú-bizonyságát mellyen a' Hit fundáltatik, nem mindenkor az ő tellyes és igaz értelmében fogjuk-meg, vagy nem mindeneſtül-fogva a' ſzerént követtyük-el, igy gyakorta eshetik hiba, csorbaság, és fogyatkozás a' Hitben: melly noha a' Hitet ideig és valamenyire meg homályoſithattya, mindazonáltal tellyeſséggel el nem óltya. *Calvinuſ*nak az allegáltatot helyeken csak ez értelme, mint magát ottan magyarázza, *n. 4. Mi penig igen-is megengedgyük azt, hogy a' Hit, valamiglen e' világon jövevényen élünk, kötelezet és akadékos légyen: nem csak azért hogy még ſok dolgok legyenek tőlünk el-rejtetve, hanem mivel hogy ſok tévelygéſeknek kődeivel környül-vétetvén, nem mehetünk mindeneknek végére.* Hogy penig efféle hitbéli akadékok a' Hitet el ne óltsák, azt-is meg-jelenti, *n. 31. Ez példák azt tanittyák bizonyára, hogy a' Hittel gyakorta vétek elegyedik öſzve, de ugy hogy mindenkor a' Hit végyen erőt, hogy ha az igaz és valoságos Hit leénd.*

Hebr. 11. ℣. 5.

V. *A Hitről azt tanittya a' Szent irás, hogy olly dolgokról vagyon mellyek nem látzanak; és a' mit hiſzünk, azt tükör és homály által, csak réſz-ſzerént láttyuk. Annakokáért irja Szent Pál, hogy a' Hit fogságba tart minden okoſkodáſt a' Chriſtus engedelme alá.* Calvinus *penig, erőſſen kárhoztattya a' Cátholicuſokat, hogy bé-takartatot Hitet emlegetnek; és azt vitattya, hogy ki-fejtegetve kell a' Hit dolgait értenünk.*

1. Cor. 13. ℣. 12.

2. Cor. 10. ℣. 5.

Lib. 3. c. p. 2. n. 2.

F Hogy a' ſzóban való *ambiguitaſ*nak üregyével meg ne csalattaſſunk, meg kell tudnunk, a' Hit minémű értelemmel mondaſsék *Implicita*nak és *Explicita*nak, az

nak, az az, bé-takartattotnak és fel fejtegettetnek: ugyan-is e' két ſzók alatt *Explicitum, Implicitum*, homályos értelmek feketznek. Az *Explicitum* vagy annyit téſzen mint *Evidens*, az az, vagy külső érzékenységgel meg-tapaſztalható, vagy a' terméſzeti okoſságból nyilván és bizonyoſſan végire mehető dolgot: illyen értelemmel bezzeg az Isteni Hit nem mondathatik *Explicita*nak, ki-fejtegettetnek: mert az Isteni Hit, se nem a' külső érzékenységeken, se nem a' terméſzetnek okoſságán fundáltatik, hanem csak az élő Istennek tanú-bizonyságán. Avagy az *Explicitum* annyit téſzen, mint magános, elegyéttetlen, minden más hozzá nem tartozó fogyatkozáſoktúl meg-vált, sel-ſzakáſztatot. Ezzel az értelemmel ſem mondathatik a' Hit, a' menyiben vétetik az Hitelért, minden módon *Explicita*nak: mert a' mint fellyeb meg-mondottuk, gyakorta még az igaz Hit-is meg elegyedhetik némínémű kételkedéſſel, hiheretlenséggel, és fogyatkozáſſal. Avagy továb az *Explicitum* vétetik olly dologért, mellyről az embernek tőkélletes iſméreti vagyon, mindē réſzeibē és *graduſ*ſiban. Igy ſem mondathatik a' Hit mig itt e' világō élünk *Explicita*nak, kifejtegettetnek: mert Sz. Pálnak tanitáſa ſzerént az iſméret tsak réſz ſzerént vagyon bennünk. Avagy végre az *Explicitum* azt jegyzi, a' mi *diſtincte, in ſe, formaliter, & in particulari notum*; meg-külömböztetve, magában, a' maga nemében, és külön külön, tudva vagyō. Igy a' Hit a' hiſzendő dolgokra nézve, réſz-ſzerént *Explicita* kifejtegettetet, réſz ſzerént *Implicita* bé-takartatot. Azokról az Isteni igazságokról, mellyek ſzükséges kép-

1. Cor. 13. ℣. 9.

pen a' mi idvességünkre tartoznak, bezzeg *Explicita* ki-fejtegetet Hitűnknek kell lenni; nem elég erre csak valami lézzegő, emez amaz homályos, őszve zavartatot ismeret. A' mi penig illet más nem annyira idvességben járó dolgokat, ha szintén azokat külön külön magánossan nem tudgya-is valaki, elég azokra az *Implicita fides*, mellyel valaki hiszi s-jóvá hadgya mind azokat az ő közönséges *Principium*okban, fundamentomokban. A' melly fundamentom nem az Ecclesia, hanem a' Szent irás. *Act. 24. ỳ. 14.* Ezek igy lévén, könnyű meg-tudni minémű *Implicata fideſt* javallott s-nem javallott *Calvinus*. Bezzeg nem javallotta amaz szén-égető hithez hasonló *Implicita fideſt*: melly szerént némellyek bé-húnt szemmel, minden tudakozás, és Szent irásbéli értekezés s-meg-visgálás nélkül, mindent hisznek valamit az Ecclesia mond; illyen a' Pápista kösség Hite. Eővék légyen efféle Hitek.

Lib. 3. cap. 2. n. 9. 10.

Lib. 3. cap. 3. n. 19.

VI. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy a' keresztyén Hit csak abban áll, hogy ember el-hidgye magárúl, hogy ő idvezúl. Azért*, Elősző *Calvinus azt mondgya, hogy csak* per abusum, *rosz szokásbúl mondatik hinni, a' ki az Istent, az Evangeliomot, a' Szent irást hiszi.* Másodszor *a' Hitet csak abban helyhezteti, hogy az Istennek igéretit, és hozzánk való jó akarattyát bizonyossan ismérjük.*

F. Mivel *Kalauz* semmit meg nem külömböztet, *Calvinus*nak minden szavában akadoz. A' Hit a' Szent irásban avagy közönségesen vétetik, tudni-illik mind azoknak a' dolgoknak Hitéről, jóva-való hagyásáért valamelyeket Isten az ő igéjében ki-jelentet: igy a' kereszt-

a' keresztyéni Hit ki-terjed az egész Szent irásra, és abban bé-foglalt dolgokra. A' melly Hit, ha csak az értelemben ülepedik-meg, s-az akaratra és indulatokra által nem hat, mivel a' Hypocritákkal-is közönséges lehet, azért igaz idvezitő Hitnek nem mondathatik; és igy őszve-hasonlitván az igaz idvezitő Hittel, csak *per Catachreſin* mondattatik Hitnek. Avagy továb a' Hit vétettetik nem csak a' puszta vallásbéli *profeſſio*ért, hanem olly bizonyos bizodalomért-is, mellyel ki az Istennek hozzá-való jó akarattyában meg-nyugszik, hogy ő néki Istentűl a' Jesus Christus érdeméért bűnei meg-bocsáttattak. Bezzeg ennek a' Hitnek kiváltképpen való czéllya nem egyéb, hanem Istennek a' Jesus Christusban való bűn bocsátó irgalmassága. Tulajdonképpen csak ez illyen Hit mondathatik idvezitő Hitnek.

VII. *A' Hitet a' Reménségtűl nyilván meg választya a' Szent irás*, 1. Cor. 13. ỳ. 13. 1. Theſſ. 5. ỳ. 8. Epheſ. 3. v. 12. *Mindazáltal azt vitattya* Calvinus, *hogy a' Hit nem egyéb a' Bizakodásnál.*

Ad Rom. 10. ỳ. 10.

F. *Calvinus* sem volt olly bot elmejű ember, hogy a' külömbőző dolgok között nem tudott volna külömböztetést tenni. * A' Bizakodás, mellyet a' Deákok *Fiduciá*nak hijnak, kettőt tészen. Néha jegyzia a' jövendő dolgoknak bizonyos várását, az az, csalhatatlan reménséget; igy a' Bizakodás meg külömböztetik a' Hittűl, mint gyümölcse a' fájátúl. Avagy jegyzi az Isten igéretiben-való erős és hathatos meg-nyugváſt; bezzeg igy a' Hitet igazán mondhattyuk *Fiduciá*nak, Bizodalomnak: mert ezzel el-válhatatlanul

* Fiducia eſt vel *Fidei*, Heb. 10. ỳ. 22. vel *Spei*, Heb. 6. 11.

lanul ősze-kötetett az igaz idvezitő Hit, *Matth. 9. ỳ. 22. Rom. 4. ỳ. 20. 21. Eph. 3. ỳ. 12.*

Lib. 3. Cap 2. n. 11. In Mtt. 13. ỳ. 20.

VIII. *Azt irja* Calvinus, *hogy senkiben igaz Hit nem találtatik, hanem csak a' Választottakban, és valakiben egy szikrája vagyon a' Hitnek, soha el nem veszti Hitét és idvességét. Az Irás penig világossan mondgya, hogy némellyek egy ideig hisznek, a' kísértet idején el távoznak, Luc. 8. ỳ. 13. némellyek el-szakadnak a' Hittül, 1. Tim. 4. ỳ. 1. el tévelyednek a' Hittül, 1. Tim. 6. ỳ. 10. el-vesztvén a' jó lelki-ismeretet, el-törik a' Hitnek hajóját. Es Simon Magusrúl nyilván olvassuk, hogy hitt, meg-kereszteltetett, Act. 8. ỳ. 13.*

E. A' menyiben a' Hiten gyakorta a' Szent irásban értettetik az Evangeliomi tudománynak külső *professioja*, igy a' Hit közönséges lehet még a' meg-vettettekkel-is: és hogy ettül a' Hittül sokan el-szakadhatnak, s ebben hajó-törést szenyvedhessenek, azt könnyen meg-engedgyük. Mind csak ide czéloznak a' fellyeb bé-hozott Szent irásbéli helyek. De a' menyiben a' Hiten értettetik, nem csak a' puszta vallás és ismeret, hanem annak felette olly bizonyos bizodalom, mellyet a' Szent Lélek az Evangeliom által gerjeszt az idvezülendő embernek szivében, mellyel az Istenben tökélletessen meg-nyugszik, hogy nemcsak egyebeknek, hanem ő néki is bűne-bocsánattya, örökké-való igazság és élet ajándékoztatot Istentül, csak az egy Christus érdemeért; bezzeg illyen értelemmel, Szent Pállal eggyütt a' Hitet nem tulajdonittyuk mindeneknek, *2. Thess. 3. v. 2.* hanem csak a' Választottaknak, *Tit. 1. v. 1.* Azt-is vallyuk, hogy az illyen

az illyen hittel fel-ruháztatott embernek, soha tellyességgel és végképpen attül meg nem foztattatnak, s annak sarkából ki nem eshetnek, *Rom. 11. v. 29. 1. Cor. 1. v. 8. 9. 1. Pet. 1. v. 5. 2. Tim. 2. v. 19.* Mind ezeket azért igy értvén, itéld-meg Kegyes Olvasó, ha Calvinus a' Hittül való tanitásával el-rontyaé mi-voltát, erejét, és tökélleteségét a' Hitnek; mint *Kalauz* őtet vádollya.

§. 2.

K. *Az Isteni természetnek Egy voltárúl, alkalmatlanúl szól* Calvinus: *noha nem meri mondani, hogy az Isteni természet egynél több, de olly dolgokat beszél, mellyekből szinessen hihozhatni, hogy több, és egy-mástúl külömbözö Istenséget vallott.*

F. Igazán mondád hogy *szinessen*; mert szivessen, az az, jó lelki-ismérettel soha azt a' *Calvinus* irásiból ki nem hozhatni, hogy ő több, és egy-mástúl külömbözö Istenséget vallott vólna. Ertsük *Kalauz*nak szines *Sofismáit*:

Lib. 1. cap. 13. n. 23.

I. *Azt irja* Calvinus, *hogy az Atya Isten* per excellentiam, seu per excessum, *felsöbséggel, és méltóságosban mondatik Istennek, hogy sem a' Fiú. Másutt azt irja, hogy* Kat' hyperochen, per præeminentiam seu prærogativum, *fellyeb haladóképpen mondatik Istennek az Atya. A' honnét következik, hogy* inæqualis, *nem ázon és egyenlö, hanem más és külömbözö Istensége vagyon az Atyanak a' Fiútúl?*

F. Nem következik: mert *Kalauz* szokása szerént csonkán hozza-bé a' *Calvinus* szavát. Igy irt *Calvinus* ottegyon *Servetus* Szent Háromság tagadó ellen: *Az Isteni név, noha a' Fiúnak köz az Atyával, mindazonáltal*

néha az Atyának mint egy kiváltképpen való felsőségül tulajdonittatik. Miért ugy? Okát adgya menten *Calvinus*, mellyet *Kalauz* csalárdúl el-hullatot: *Mivel hogy kútfeje és eredet-szerént való tévője az Istenségnek. Azért penig, hogy ezzel meg-mutattassék a' fel-óldozhatatlan egygyeség, a' melly vagyon az Istenségnek állattyában.* La! hogy egy fel-óldozhatatlan Eggyeséget ismér az Isteni állatban. Mondattathatik lenni az Atya között és a' Fiú között valami *inæqualitas*; mint maga-is Urunk maga felől mondgya, *Pater major est me.* De nem az Isteni állatra vagy valóságra nézve; nem-is a' személységre nézve, gondolván azt *absolutè*: hanem *relativè*, gondolván az Atyaságot és a' Fiúságot. Ugyan-is, a' mint *Maldonatus* Jesuita magyarázza Szent Jánosnak fellyeb emlitet irását, *Az Atya nagyob a' Fiúnál, annyiban-is a' menyiben a' Fiú Isten vala; nem a' valóságra nézve ugyan, hanem annyiban hogy amaz Atya, ez Fiú: Ugyan-is az Atyai nevezet méltóságossab a' Fiúi nevezetnél, mivel ennek Principiuma; a' mint Athanasius, Hilarius, Epiphanius, Gregorius Nanzianzenus, Cyrillus, Leontius, Chrysostomus, Theophilactus, Euthimius magyarázzák.* *Calvinus* vallyon mit mond többet?

Joh. 14. ỳ. 28.

Lib. 1. cap. 13. n. 24.

II. *Az is* Calvinus *szava, hogy az Istenségben rend és garádits vagyon; és hogy az Atya még a' közben-járónak-is Istene. Azért*, &c.

F. Micsoda hamisság vagy képtelenség vagyon azokban a' mondásokban? Nem egyéb, hanem kákán való csomo keresés. Az Istenségben vagyon rend, nem az Isteni állatra nézve, hanem a' személységre

nézve: Ugyan-is az Atya első személy, a' Fiú második, a' Szent Lélek harmadik. A' micsodás a' rend, ollyan a' garádics-is. Az Isteni személyek között, nincsen *ordo subordinationis*, hanem *coordinationis*. Noha a' Christus, a' menyiben közben-járó, kisebbnek mondgya magát az Atyánál, *Joh. 14. ỳ. 28.* a' mellyre még-is illy magyarázatot hagyot a' fellyebb meg-emlitet *Maldonatus: Filius minor, non quoad naturam substantiæ, sed quoad relationem originis; non quoad divinitatis inæqualitatem, sed quoad munus & voluntatem redemtionis.* Ebből a' magyarázatból azt-is meg-tanúlhattyuk immár, az Atya minémű tekintettel mondathassék Istenének a' közben-járónak. Tudni-illik a' közben-járói tisztre nézve, mellyre rendeltetet és adatot az Atyától, hogy engedelmes lenne mi érettünk mind a' keresztnek haláláig: de ebből nem látom mint sütheſſe valaki azt ki, hogy külömbözö Istensége légyen az Atyának és Fiúnak.

III. *Azt irja* Calvinus, *hogy Christusnak nem csak emberi, hanem Isteni természetit illeti, valami a' közbenjárásnak tisztihez tartozik. Ha azért a' Christus közbenjárásának tisztihez illik, hogy imádkozot. szenyvedet: szent halálával áldozot mi érettünk, következik, hogy ezek a' Christusnak Isteni természetit illetik. Igy az Atyánál alatsonb Isteni természeti vólt Christusnak, melly imádkozot, és szenyvedet.*

Lib. 2. cap. 14. n. 3.

F. A' *Calvinus* szavai imezek: *Légyen ez azért minékünk, kúlts gyanánt az igaz értelemre, hogy mindenek, valamik a' közben-járónak tisztire tartoznak, nem egyedúl csak az Istenségrúl, sem penig egyedúl csak az emberi*

természetről mondassanak. Micsoda értelmek ezeknek? Csak az: A' mint hogy a' Christus Isteni és emberi természeti szerént közben-járó, ugy mind a' két természetnek munkái bé-jönek a' közben-járásnak tisztiben: ugy mindazáltal, hogy a' mint Természetek egy mástól meg-külömböztettek, ugy azoknak némelly munkájok-is; ugy hogy eggyik természetnek munkája tulajdonképpen nem mondathasék a' másik természetről: noha mind eggyik, mind másik természetnek munkája, igazán és valóságossan mondathasék az egy személyben lévő Isten s ember Ur Christusról. Igazán mondom, hogy a' Christus, ki Isten és ember imádkozot, szenyvedet mi érettünk, meghólt, s-fel-támadot: de nem jól mondanám azt; tehát az Istenség-is imádkozot, szenyvedet, meg-hólt, s-fel-támadot. Miért? Mert az okosságnak igaz mesterségе szerént, nem jó a' következés *à Toto ad partem.* Azért *Kalauz*-is *Sofistáknak* módgyára jaczodozot.

Ad Philip. 2. ỳ. 10. Lib. 2. cap. 14. n. 3.

IV. *Azeis* Calvinus *tanitása, hogy Christus nem csak emberi természete, hanem Istensége szerént-is szolgája vólt Istennek, meg-alázta magát, a' bűnök bocsánattyára hatalmat vött az Atyától,* &c. *A' hol ugyan azon egy Isteni természet, egy meltóság, egy hatalom vagyon, lehetetlen hogy ott eggyik a' másik alázatos szolgája lehessen. Tehát* Calvinus *itélleti szerént, kisseb és alatsonb Istensége vagyon a' Fiúnak; és igy, két Istenséggel eggyütt két Isten lészen.*

F. Itt-is hasonló *Sofisma*val bojtorjánkodik *Calvinus*ba *Kalauz*; a' mikor azt a' mi az egész személyről mondattatik, külön magának tulajdonitnya a' természetnek. Jól mondgyuk, hogy a' közben-járó Christus meg-a-

meg-alázta magát, engedelmes lött mi érettünk Sz. Attyához mind a' keresztnek haláláig, *Phil. 2. ỳ. 8.* De nem következik onnét, azért a' Christusban lévő Istenség-is ollyan-képpen meg-alázta magát. Hanem a' Fiú, kinek azon Istensége vagyon az Atyával, mondatik magát meg-alázni annyiban, a' menyiben nem tartván ragadománynak lenni az Istennel való egyenlőséget, a' mi alázatos emberi természetünket öltözte magára. Ez penig nem lött valami kénszeritésből, hanem maga jó kedvéből és szabad akarattyából. Phil. 2. ỳ. 6. 7.

V. *El-akarja hitetni* Calvinus, *hogy Christus a' becsülletben, birodalomban, hatalomban, második gráditson ül az Atya után, ugy-mint olly* vicariusa, *hely-trtója az Atyának, ki semmit maga erejével nem cselekedet:* Calvin. *Matth. 22. v. 44. 26. v. 64. Marc. 16. v. 19. Joh. 17. v. 12. Joh. 6. v. 57. Ha ugyan azon Istensége vagyon Christus Urunknak az Atya Istennel, ezek az* Inæqualitasok, *külömbözö, és egy-mástól el-hasonlott tulajdonságok, köztök nem találtatnak.*

F. Az Atyának és Fiúnak álattya vagy Istensége között, semmi vagy valóságos vagy garádicsos külömbséget nem tészen *Calvinus*; hanem az Atyának és Fiúnak személye között. Azt sem annyiban a' menyiben a' Fiú *absolutè* egy-átallyában, az az, a' közben-járásnak tiszti-kivül gondoltatik; hanem *relatè*, a' menyiben maga kénnyén mi érettünk az Atyánál kezes lévén, magát meg-alázta, szolgai formát vött önnön magára. Illyen értelemmel, micsoda képtelenség vagyon benne, ha ki az Atya és a' Fiú személye között valami *inæqualitast* mond lenni? Hanem ha ma-

ga-is Urunk képtelenül mondotta vólna, *Joh. 14. v. 28. Patér major eſt me.* Hanem ha Szent Pál-is nem helyeſſen találta vólna mondani Urunkrúl: *Ki midőn Iſtennek formájába vólna, nem álitá ragadománynak az Iſtennel való egyenlőséget, hanem ő magát meg-üreſitette, ſzolgai formát vévén magára, haſonlatos lőtt az emberekhez.* Bizony Szent Pálnak ebbéli mondását, nem határozhatni csak csupán az emberi terméſzetre. Arrúl mondgya azt Szent Pál a' mi az Iſtennek formájában lévén egyenlő vólt az Iſtennel: De a' Chriſtuſnak emberi terméſzeti ſoha ſem vólt egyenlő az Iſtennel. Azért, *&c.* Hanem a' Fiú Iſtennek ſzemélye vólt egyenlő méltóságú az Atyának ſzemélyével: ki a' menyiben közben-járóvá lévén, magát meg-alázta, s-ſzolgai formát vőtt fel önnön magára, mondatik kiſſebnek az Atyánál; ki magát ollyan módon meg nem alázta. Csak ez a' *Calvinus* értelme: mellyel egy csepp út ſem nyittatot az *Arianuſ*oknak; mint *Kalauz* ötet azzal vádollya. Hanem ha ollyan módon, a' mint némellyeknek az Evãgeliom halálnak illattya az halálra.

2. Cor. 1. v. 16.

§. 3.

K. A' Szent Háromságot alattomban el-rontya Calvinus: *Azért a'* Credónak *első Agazattyat igazán nem hitte.*

F. Terhes és ſulyos vádolás; láſſuk mint rakja fejére *Calvinuſ*nak.

I. Luther*tűl hallotta vala* Calvinus, *hogy az Ariánuſok jól mivelték, a' Szent irás kivűl való ſzót, a'* Homouſiont *meg-vetvén. Azért ő-is, minek-utánna azt mondotta vólna, hogy Uj ſzokat találtak a' Régiek,* Trinitas, Perſona, Homouſion, *&c. utánna veti; Iſten adta vólna, hogy ezek a' ſzók el-temettettek vólna.* Utinam quidem ſepulta

Tom. 2. Luth. fol. 252. Calv. lib. 1. cap. 13. n. 3. 4 5.

ſepulta eſſent nomina. *Nem jó látat* Calvinus*ban, hogy őrömeſt el-temetné azokat a' ſzokat, mellyek a' Szent Háromságot jelentik. Máſutt imigyen ir:* Precatio vulgo trita, Sancta Trinitas unus Deus miſerere noſtri; miſi hinon placet, & barbariem omnino ſapit, *&c.* Epiſt. ſcripta ad Polonos Ann. 1563.

F. Sem *Luther*, ſem *Calvinus* ittegyen a' Sz. Háromság ellen nem vétettenek. *Luther*nek ſzavai igy vannak az *allegált* könyvben: *Quòd ſi odit anima mea nomen* Homouſios, *& nolim eo uti, non ero hæreticus: quis enim cogit me vocabulo uti, modò rem téneam, quæ in Concilio per ſcripturas definita eſt? Etſi Ariani malè ſenſerint de fide.* La hogy nem igazán *allegállya Kalauz* a' *Luther* ſzavát. 1. Mert csonkán. 2. Mert *Sofiſmát* csinál belőlle, *à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter*: nem mondgya azt *Luther*, hogy ő egy-átallyában gyűlöli, és csak meg-veti azt a' ſzót, *Homouſios*: hanem *haval*, ha meg-vetné-is, és véle élni nem akarna-is, ez okon nem mondathatnék eretneknek; meg-tartván egyéb aránt a' dolgot. Nem-is ſok-nélkül: ugyan-is Szent Jeronymuſnak mondta-ként, *Hæreſis eſt in ſenſu non in verbis.* Es nem ſzintén okoſság, felettéb a' ſzók felett kardoskodni, a' mikor a' dologban meg-eggyezés vagyon. *Magiſter 3. Sentent. Diſt. 14. lit. D. Bellarm. lib. 3. de Euchariſt. Cap. 23. Luther* felől penig, minden tudgya, hogy a' Sz. Háromságnak vallója és állatója vólt.

A' *Calvinus* ſzavait-is haſonló ravaſzsággal *producállya Kalauz.* 1. Mert csonkán. Eppen igy folynak a' ſzók a' *Calvinus* könyvében: *Utinam quidem ſepulta eſſent nomina, conſtaret modò hæc inter omnes fides, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum eſſe unum Deum: nec tamen aut*

Lib. 1. cap. 13. n. 5.

men aut Filium esse Patrem, aut Spiritum Filium, sed proprietate quadam esse distinctos. 2. Mert nem igaz értelemmel. *Calvinus* nem szól egy-átallyában, hanem *conditio*val; mellynek értelme ez: O vajha félre tétetvén a' szókon való kapdosás és kardoskodás, a' mi a' dolog, mindenek meg-tartanak, tudni-illik hogy az Atya, Fiú, Szent Lélek egy valóságos örök Isten; bátor lenne halgatás a' szókrúl. Hogy penig *Calvinus* amaz nevezeteket, *Trinitas, Persona, Homousios*, soha nem kivánta el-temettetni, eléggé meg-tetczik avagy csak a' fellyeb meg-emlitet részbül, a' holott keménnyen *disputál* némellyek ellen, a' kik amaz szót, *Persona*, gyülölségessen rostálták és rázogatták, mint emberi fötül koholt *terminust*. Sőt amaz szóknak *Trinitas, Homousios*, példájával, állattya *Calvinus*, néha szükségesnek lenni az Eretnekeknek meg-torkollására némelly *terminus*okkal élni, mellyek azon betükkel a' Szent irásban nem találtatnak; ott lévén mindazáltal a' dolog, melly afféle szókkal ki-fejeztetik. Végtére igy fejezi bé *disputatio*ját: *Si ergo temerè non sunt inventa nomina, cavendum est, ne ea repudiando superba temeritatis arguamur.* Rójják-meg ezt minden *Calvinus* ellen patvarkodók. A' mi amaz *Litania*ban lévő könyörgésnek formáját illeti; *Sancta Trinitas unus Deus miserere nostri:* melly felől *Calvinus* azt irta: *Precatio vulgò trita mihi non placet, & barbariem omnino sapit.* Azzal a' mondással soha az egy Isteni állatban lévő három személyeknek segitségül való hivását nem kárhoztatta: holott mind nyelvel, mind iráſſal álhatatossan tanitotta, hogy az Egy Istent az Három személyek-

Num. 2. 3. 4.

Num. 5.

mélyekben, és az Három személyeket az Egy Istenségben kellessék imádni. A' ki nem hiszi, tekintse-meg a' *Calvinus* könyörgésinek formáit, mellyekkel hellyel hellyel az ő *Commentarius*iban leczkéit avagy tanitását szokta volt el-kezdeni. Hanem a' Szent Doctornak bajnokoskodása lévén némelly Uj Eretnekekkel, kik a' Szent Háromságot csufondarossan képzik vala, el-szakasztva mint valami meg-külömböztetet dolgot a' három személyektül; a' mint az emberi természetet avagy csak elmével a' *Logicus*ok szokták gondolni meg-külömböztetve minden *Individuo*moktúl. Mivel azért annak a' könyörgésnek formája láttatott mint egy kedvezni azoknak az Eretnekeknek bolond *imaginatio*joknak, ehez képest itélte *Calvinus* azt nem szintén alkalmatosnak. A' penig *Calvinus*nak csak magános itéleti, mellyel senkinek törvényt nem szabott. Sőt ugyan azon levélben arra inti *Calvinus* a' Lengyeleket, hogy emez amaz éppület nélkül való kérdéseken ne huzakodgyanak; csak tarcsák-meg azt éppen és álhatatossan, hogy az Egy Isteni állatban három egy-mástúl meg-külömböztetet személyek vadnak. Mikor penig *Calvinus* arrúl a' formárúl azt mondgya: *Omnino barbariem sapit*; a' *Barbarie*sen nem ért parasszt pogányságot (mint némellyek tekerik a' szót) hanem olly szólásnak módgyát, mellyet némelly *figura* szerént a' *Grammaticus*ok *Barbarismus*nak, az az, nem szintén tő-hegygyel illetet szólásnak módgyának mondanak. Ha ki penig ugyan szemessen abba a' *formula*ba bé-teként, alig ha affélét benne nem talál. Ugyan-is ez a' szó *Trinitas*, nem Isteni ál-

ſteni állatot jelent, hanem az Iſteni állatban való ſzemélyeknek számát. Kihez képeſt, helyeſſebben eſik igy ſzóllani: Három ſzemély Egy Iſten; mint Háromság egy Iſten.

II. Ægidius Hunnius, *nevezetes* Lutheriſta *Doctor, egy könyvet ira illyen Titulusſal:* CALVINUS JUDAIZANS. *Ebben az egéſz könyvben,* Hunnius, *világos példákkal bizonittya, hogy valamelly helyeken a' Sz. irás, a' Szent Háromságnak egyenlő Iſtenségét jelenti, azokat* Calvinus *addig facsarja, Sidó gloſsákkal tsávállya, hogy tellyeſséggel erőtelenekké téſzi a' Szent Haromságnak bizonyitására.*

F. Azt a' mérges könyvet *Calvinus* ellen, nem egyéb *dictálta Hunniuſ*nak, hanem a' méreg, és a' mi Doctorink ellen való meg-rögzött gyülölség. Sem *Hunnius*, ſem más, akar Pápiſta, akar Lutheriſta Doctor, a' Szent Háromságnak ellenségi ellen keményebben nem csatázot *Calvinuſ*nál; még-is azt költik reá, hogy a' Szent Háromságot el-rontya. Hogy penig néha néha az ő *Commentariuſ*iban intéſt téſzen rúla, hogy *Quidvis pro quolibet*, annak a' Titoknak meg-bizonyitására a' Szent irásbúl nem kell akar mit elő-ragadni, hanem *cum delectu* válogatva és jól meg-fontolva kell a' Szent iráſſal itt ez aránt élni; micsoda az? Nem más, hanem fontos és *diſcretus* itéletű embernek látattya. Ugyan-is, mint egyűt jó intéſt téſzen errűl *Luther* (bár *Hunnius*-is meg-gondolta vólna azt) *Si quando diſputamus contra Eccleſiæ hoſtes, ſolida & firma argumenta proferenda ſunt; hoc niſi fiat, non ſolum rident nos inimici, ſed in ſuo errore magis confirmantur.* Azont forgattya

Comment. in Genes. Cap. 18. fol. 231.

gattya Aquinas Thamás, *Part. 1. q. 32. Artic. 1. Cum quis ad probandam fidem Chriſtianam inducit rationes, quæ non ſunt cogentes, cedit in irriſionem infidelium. Credunt enim quòd hujuſmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus.* *Calvinuſ*nak-is csak e' vólt tanátsa, hogy némelly *Theologuſ*ok módgyára ne cselekedgyünk, kik a' Sidókkal verélkedvén, derék meg-fontolás és megválogatás nélkül csak fel-kapnak némelly Szent irásbéli helyeket a' Szent Háromság titkának bizonyitására, vagy tartoznak arra vagy nem; és igy nem hogy meg-győznék a' Sidókat, sőt az ő vakságokban inkább meg-erősődnek, és magokat-is csúffá teſzik azoknál. De két példát gördit itt elő *Kálauz*, mellyekkel nagyob bizonyságnak-okáért meg-mutaſſa; hogy *Calvinus* a' Szent Háromságnak bizonyitására ſzolgáló jeles Sz. irás-béli bizonyságokat meg-erőtelenitette.

I. *Azt irja Szent János, hogy hárman vadnak kik bizonyságot teſznek az égben, Atya, Fiú, Szent Lélek; és ez Három Egy.* Calvinus *ezt igy magyarázza:* Quòd dicit Tres eſſe unum, ad eſſentiam non refertur, ſed ad conſenſum. *Mit mondhatna egyebet az Arianus?* Comment in 1. Joh. 5. v. 7.

F. Igen-is máſſat mond. Azt mondgya az Arianus, hogy az Fiú, és Sz. Lélek, nem azon egy állatú örökké-való Iſten az Atyával; *Calvinus* penig ſoha azt nem mondotta. A' Szent János mondását nem forditttya-el azzal a' magyarázattal: mert az Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek akarattya egy-máſtúl állat ſzerént nem meg-külömböztetet akarat; mint a' Péteré, Pálé, Iſtváné: hanem azon egy *numerica & eſſentialis*, ſzám-ſzerént és állat ſzerént való akarat. De a'

hol illyen akarat vagyon, ott nem lehet állatbéli kűlőmbség; és igy azzal a' magyarázattal nem rontatik el a' Három személyeknek azon egy állatú Istensége.

II. *Christus Urunk azt mondgya Szent Jánosnál:* En, és az Atya eggyek vagyunk. *Itt-is igy beszél Calvinus:* Abusi sunt hoc loco veteres, ut probarent Christum esse Patri Homousion. Neque enim Christus de unitate substantiæ disputat, sed de consensu.

F. Intézd ide a' fellyeb meg-mondot feleletet. A' holott azon egy szám-szerént és állat-szerént való akaratnak meg-eggyezése vagyon, lehetetlen hogy ott állat-szerént való kűlőmbség légyen.

Calv. Joh. 1. ỳ: 1.

III. *Azt állattya* Calvinus, *hogy az Istenségben lévő személyek, csak emberi elmélkedéssel gondolt tulajdonságok. Ha a' személy nem egyéb a' mi elménkel meg-választot tulajdonságoknál annyi személy lészen az Isteni természetben, menyi tulajdonságot el-választhat egy-mástúl a' mi értelmünk. De bizony ez a'* Calvinus *tanitása tisztán a'* Sabellius *valllása, ki a' személyt, gondolatunkal meg-választot kűlőmbőző tulajdonságoknak itélte; és igy a' Szent Háromságot tellyességgel tagadta.*

F. *Calvinus* azon a' helyen nem szóll a' maga értelmébűl, hanem némelly Régieknek szólláſoknak módgyát hozza-bé: mellyet nem-is javal mindenestűl fogva, hanem tűrhetőnek mond lenni. Okát adgya azon helyen, mellyet igen csonkán *allegál Kalauz: Excusatione tamen digni sunt veteres Ecclesiæ scriptores, qui cum aliter rectam & synceram doctrinam, adversus flexiloquas hæreticorum ambages, non possent asserere, voces quasdam excogitare coacti sunt, quæ tamen non aliud sonarent, quàm quàm quod alioquin in scripturis traditur, Tres hypostases vel personas in una & simplici essentia subesse dixerunt—— vel Personas vocarunt discretas in Deo proprietates, quæ se mentibus nostris conspiciendas offerunt.* La! hogy nem a' maga értelmét *referállya* ottogyon *Calvinus*; azért *Kalauz* nem igazán fog reá *Sabellianismust.*

IV. *Egy mondással* Calvinus, *mind az Atya, s-mind a' Fiú Istennek személyét el-rontya. Mert a' ki Atya, szűkség hogy magához hasonló természetet kőzőllyőn Fiának. Azért Christus azt mondgya maga felől:* Ego scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit. Ego à Deo exivi. Joh. 7. ỳ. 29. Joh. 16. ỳ. 27. Calvinus *penig azt vitattya, hogy a' Fiú Isteni természetit nem vette az Atyától.* Lib. 1. cap. 13. n. 23.

F. 1. De micsoda eretnekség vagyon *Calvinus*nak ebbéli mondásában? *Bellarminus*-is irva hadgya azt, hogy noha a' Fiú személyére nézve az Atyától vagyon, de állattyára nézve magától való őrők Isten. Ugyan-is az Istenségben az Isteni állat nem szűl, nem-is szűlettetik; hanem az Isteni állatban szűl az Atya, szűlettetik a' Fiú. Mert a' mint a' Bőlcsek szollanak: *Actiones sunt suppositorum.* Tudni való dolog penig, hogy az Isteni állat nem *suppositum.* Az-is ide való, ha az Isteni állat szűlne vagy szűlettetnék, tehát a' Fiú-is szűlte vólna őnnőn magát; mivel azon egy szám-szerént való állattya vagyon a' Fiúnak az Atyával. 2. Azt-is meg-kell gondolni, mi légyen ittegyen *Calvinus*nak *intentio*ja. Tudni-illik vetélkedik egy *Valentinus Gentilis* nevű Eretnekkel, ki a' Szent Háromságot ollyan módon képzi vala, hogy az Atya maga vólna egéſz Isteni állat avagy valóság; nem egy meg-kű-

Lib. 2. de Christo Cap. 19.

lömböztetet személy a' többektűl azon egy Isteni állatban. Kihez képest azt vitattya vala, hogy az Atya ez által a' jegy által választaffék-meg a' Fiútúl, és a' Sz. Lélektűl, hogy ő azoknak állattyainak szerzője és tsinálója; és igy csak az Atyának volna fő és magától való Istensége, a' Fiú penig és a' Szent Lélek csak második és részeltetet Istenséggel birna. *Calvinus* ellenébe vetvén magát e' Szent Háromság rontó Eretnekségnek, keménnyen állattya, hogy a' Fiú és Szent Lélek, az Isteni állatra nézve, szintén olly magától való örök és méltóságos Isten, mint szintén az Atya; noha a' személybéli meg-választásra nézve, eggyik igazán mondatik lenni a' másiktúl. Maga magát igy magyarázza együt *Calvinus*: *Nam si distinctio spectatur, quæ est inter Patrem & Verbum, hunc ab illo esse dicemus. Si autem verbi essentia consideratur, quatenus unus est cum Patre Deus, quicquid dici de Deo potest, in illum competit.* De vallyon ezzel rontyaé *Calvinus* a' Szent Háromságot? Szemtelenség azt mondani.

Epist. 360. ad Grinæum.

V. *Másképpen el-rontya* Calvinus *a' Fiú Istennek örökké-való szűletését, és ezzel a' Szent Háromságot meg-tagadgya. Mert azt irja, hogy bolondság azt gondolni, hogy az Atya mindenkor szűli az ő Fiát. Ha ez igy vagyon, bizonnyal következik, hogy soha az Atya nem szűlte az ő Fiát. Mert az Isteni személynek szűletése, nem* Actio transiens, *magán kivűl való cselekedete Istennek, melly a' külső állatoknak változásával szokott véghez menni; hanem* Actio immanens, *Istenben marad*, &c.

Lib. 1. cap. 13. n. 29.

F. Soha leg-kisseb szándékában sem vólt *Calvinus*nak, hogy valamit irjon vagy mondgyon a' Fiú Istennek

Istennek örökké-való szűletése ellen. Hanem az *allegáltatot* helyen a' *Scholasticus Theologus*okat korpázza, a' kik vakmerőképpen sokat csácsognak, sok haszontalan, minden éppűlet nélkűl való fent kérdéseket támasztanak arrúl a' Titokrúl, mellyet a' természeti okosság nem hogy meg-foghatna és mérsékelhetne, de annak mi-vóltát, csak meg-is alig sajdithattya. Es bizonyára csak hidgyük azt erőssen, hogy a' második személy az Atyának eggyetlen egy örökké-való szűlött Fia; mit visgállyuk annak a' szűletésnek módgyát, mellyet nem hogy az emberi, de még az Angyali elme sem foghat-meg. Job inkáb fel-kiáltani a' Profétával: *Generationem ejus quis enarrabit!* Es a' mit *Ambrus* Doctor mond, meg-tartanunk: *Non licet servum inquirere in natales Domini, & licet scire quòd natus sit Filius, non licet scire, quomodo natus sit.* Azon módon *Nazianzenus*: *Dei generatio silentio est colenda: & sanè quòd Filius generatus sit, didicisse te magnum fuerit, verùm quomodo sit generatus, ne Angelos quidem nosse, nedum tibi datum esse concessero.* *Calvinus* sem akar mást mondani; hanem ezekkel a' jámborokkal tartya. Méltán-is, mert Sz. Agostonnak mondta-ként: *Non opus est, ut cum discrimine definiatur, quod sine discrimine ignoratur.*

Esa. 53. v. 8.

Orat. 29.

In Enchir. Cap. 59.

K. Calvinus *meg-tagadgya az igaz Istent, midőn bűnöknek okává tészi.*

§. 4.

F. Ez az eggyik széles mező, mellyen minden zilaj *Sofisták* keménnyen szágodnak; csak nem minden hantot *Calvinus* és más Doctorink ellen fel-szaggatnak, gyűlöségessen bennünket azzal vadolván, hogy a' gonoszságot gyűlölő Szent Istent a' Bűnöknek okává te-

vá tegyük. Te tudod Isten, hogy bizony nem vallásunk. *Calvinus*-is (kinek némelly mondásibúl akarják azt ki-tekerni az ezernyi ezer csalárdsággal megrakodot *Sofisták*) azt nem tartotta. Lássuk *Kalauz* mint rakja fejére.

Eccles. 7. ỳ. 29. 15. ỳ. 14. Lib. 3. cap. 23. n. 7. Ibid. n. 4.

I. *Noha a' Szent irás a' mi első Atyánknak esetirül szóla ván, azt mondgya, hogy Isten ötet igazán teremtette; és maga keverödzött véghetetlen gáncsba.* De Calvinus *azt irja, hogy az Istennek el-végezet akarattyábúl lött a' mi első Atyánknak eseti.*

F. Hiszem nagy eretnekség vólt *Calvinus*túl azt mondani! Eretnek az, még penig *blasphemus* eretnek, az ki azt állattya, hogy az ember Istennek minden hire, tudása, és akarattya kivül esett-el. Nem vólna hát ugy az Isten minden jövendö dolgoknak tudója és által-látója. Sőt ha egy verebecske Urunk tanitásaként, Istennek hire s akarattya nélkül nem esik a' földre, hát az emberi nemzetségnek ollyan eseti és romlása, hogy nem vólt vólna Istennek hirével. Járúlt penig ide az Istennek akarattya, nem ugy mint ha a' bűnt vagy esetet javallotta vólna: hanem. 1. A' menyiben azt lenni meg-engedte, az az, az ö hatalmas erejével lenni meg nem gátolta. 2. A' menyiben végére-mehetetlen bölcseség-szerént el-rendelte, minémü jót hozzon abbúl a' gonszbúl ki. Mert az Isten, a' méregbül-is orvosságot tudván csinálni (mint maga *Kalauz* mondgya) soha olly bűnre nem bocsáttya embert, mellybül az ö gondviselése valami jót ki nem hozna. De micsoda gáncsot talál ebben a' józan elme? *Calvinus*nak-is az *allegáltatot* helyen nem külömb ér-

Matth. 10. ỳ. 29.

Fol. 476.

lömb értelme. Mindazonáltal, ha szintén a' megmondot módok szerént, Istennek akarattya kivül nem esett-is első szüleinknek esetek, de ugyan nem kételenségbül estenek-el, hanem szabadon és magok kénnyén. Mert a' mint a' *Theologus*ok szollanak: *Voluntas divina non infert neceſſitatem omnibus rebus futuris, ſed certitudinem tantùm quoad eventum.*

Amesius lib. 1. Medul. cap. 7. n. 49.

II. *Noha Christus azt mondgya, hogy az ördög mikor hazud, tulajdon sajáttyábúl szól,* Joh. 8. ỳ. 44. *De* Calvinus *azt irja, hogy Isten parancsollya néki, hogy hazug lelek légyen: és mind az ördög, s mind a' gonosz emberek csak szolgák és eszközök a' dologban; de Isten a' kórmányos, ö parancsollya mit mivellyenek.*

F. Ennek a' patvarnak meg-próbálására, sok *locus*okat sóz rakásra *Kalauz* a' *Calvinus* könyveibül; de hijába. Mert *Calvinus*, sem a' Sátánnak, sem az Istenteleneknek gonosz cselekedeteknek, a' menyiben az Bün és latorság, vagy okának, vagy kórmányosának, vagy javallójának, Istent lenni nem mondotta. Hanem a' menyiben Istennek bölts itéleti szerént, gyakorta azok a' hiveken látogatás gyanánt vadnak; a' meg-térhetetlen bünösökön penig Istének igaz boszszú-állása gyanánt. Bezzeg igy az Istennek gondviselö kezét onnét ki-tagadni, mero bolondság. Ugyanis sem a' Sátán, sem az Istentelenek meg sem moczanhatnak Istennek hire s-akarattya nélkül, *Job. 1. ỳ. 12. 2. ỳ. 5. 1. Reg. 22 ỳ. 22.* Ennyiben igazán mondhatni Istent abban fö kórmányosnak; a' Sátánt penig, és a' gonoszokat szolgáló eszközöknek, *1. Sam. 16. v. 14. 2. Sam. 12. v. 11. Esa. 10. v. 5. 6. 7. Rom. 1. v. 24. 2. Thes. 2. v. 11.*

Ita & Pazmannus in Postil. fol. 884.

2. v. 11. 12. *Ezech.* 14. v. 9. *Calvinus*nak-is mind tsak ez értelme; mint magát szépen meg-magyarázza, *Lib.* 1. *Cap.* 18. *n.* 2. *Bellarminus* sem mond ennek ellene, mikor imigyen beszél: *Homines in Scriptura dicuntur instrumenta Dei metaphoricè, quia Deus flectit eorum animos, quomodo Artifex flectit instrumenta sua.*

Lib. 4. de Gratia, C. 13.

III. *Azt beszélli* Calvinus, *hogy Isten titkos erejével indittya, izgattya, taszitya, kételeniti, titkos gondviselésével hajtya az embert a' gonoszra.* Calv. *lib.* 1. *Cap.* 18. *n.* 2. 4. *lib.* 2. *Cap.* 4. *n.* 4.

F. 1. *Calvinus* nem mondgya azt, *Lib.* 1. *Cap.* 18. *n.* 2. &c. hogy az Isten a' gonoszra, az az, a' bűnre az embert nóditsa, hajtsa, vagy kételenitse; hanem az ő itéletinek és büntetésének olly-képpen való véghez vitelére és ki-szolgáltatására, mint ha szintén az Istenek parancsolattya vólna bé-nyomva és bé-metzve az ő szivekben. Ennek bizonyságára penig Esaiás nak amaz jeles mondását hozza-bé, melly vagyon *Cap.* 10. *v.* 5. 6. 7. 2. Ha szintén olly keménnyen találta vólna-is ejteni szavát *Calvinus*, keményebbe szollott a' nagy *Bellarminus*, *Lib.* 2. *de Amiss. grat. Cap.* 13. a' holott erről a' dologról igy ir: *Az Isten nem tsak meg-engedi, hogy az Istentelenek gonoszt cselekedgyenek; nem csak el-hadgya a' hiveket, hogy kételenek legyenek szenvedni azokat a' gonoszokat, mellyekkel őket a' hamisság illetik: hanem egyszer s-mind uralkodik azoknak* (tudni-illik a' gonoszoknak) *gonosz akarattyokon, azt birja, igazgattya, tekeri és hajtogattya, láthatatlan-képpen munkálkodván ő bennek; hogy noha magok kénnyén gonoszok lévén* (tudni-illik akarattyok azoknak) *mindazonáltal az Isteni gondviselés*

viselés által nem tételképpen, hanem meg engedésképpen az eggyik gonoszra inkáb hogy nem a' másikra határoztatnak. Ugyan azont állattya alább-is, *Cap.* 16. §. Porro non solam: *Az Isten nem csak el-hadgya a' bűnősöket, mikor őket az ő szíveknek kívánságának adgya, de akkoron-is mikor azoknak gonosz akarattyokat, mellyeket ő nem tött* (tudni-illik ollyanokká) *hanem lenni meg-tudott, olly csudálatossan tekeri, birja, rendeli, hogy azokbúl jót hozzon-ki és cselekedgyék, hogy kételen és akarattyok ellen-is ő néki szolgállyanak, és ezért a' mit örömest cselekesznek, Istennek igaz itéletibűl kemény-képpen meg-büntettetnek.* Mit mondot vagy mondhatot *Calvinus* erről a' *materiá*rúl külömbet és nagyobbat? Hallók mit mondot *Bellarminus*. 1. *Az Isten uralkodik a' gonoszoknak akarattyokon.* 2. *Azt birja.* 3. *Igazgattya.* 4. *Tekeri és hajtogattya.* Bezzeg *Tekerni facsarni*, többet tészen, mint *inditani, izgatni, taszitani*, &c. 5. *Láthatatlan-képpen munkálkodik a' gonoszokban.* 6. *Azokat eggyik gonoszra inkáb mint a' másikra gondviselése által határozza.* 7. *Eőket az ő szíveknek kívánságának adgya.* 8. *Azoknak gonosz akarattyokat csudálatossan tekeri, birja, rendeli.* 9. *Eőket arra birja, hogy kételen és akarattyok ellen-is ő néki szolgállyanak.* Ha azért *Calvinus*nak ez aránt való tanitása *Dæmonolatria*; mint *Kalauz* annak mondgya; mondgyák-meg az Ellenkezők-is, kicsoda Iskolájába tanulta *Bellarminus*-is azokat az *Axiom*ákot. Ha penig *Bellarminus*ban azokat javallyák, *Calvinus*t micsoda lelki-ismérettel kárhoztattyák?

IV. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy valami gonoszt az ember cselekeszik, az Isten cselekeszi; és sokkal inkáb cselekeszi,*

keszi, hogy sem az ember: mivel hogy az ember, csak eszközе Istennek; az Isten penig Authora, *oka, szerzője, alkutója a' Bűnöknek.*

F. Ennek meg-próbálására *Calvinus*búl sok *textus*okat hord *Kalauz* rakásra; de hijába minden dolga: mert a' mint fellyeb meg-mondottuk, *n. 11.* a' gonosz cselekedetnek, a' menyiben bűn és törvénytelenség, Isten semmiképpen nem *Authora*, nem szerzője, nem alkutója; és igy a' bűn-tételben az emberek sem eszközi Istennek. Abban annak okáért a' mi Bűnnek neveztetik kettőt kell meg külömböztetni. 1. Magát a' cselekedetet, el-szakasztva a' hozzá ragadot mocsoktúl, rendeletlenségtűl, a' menyiben tudni-illik természeti múnka és mozgás; igy bezzeg az Isteni munka-is bé-jő ide: mert ugyanis, Szent Pál tanitása szerént, Istenben élűnk, mozgunk, és vagyunk. Ezent tanittyák *Thamás* Doctor után a' *Scholasticus* Doctorok, *in summa Part. 1. q. 46. Artic. 2. ad 2.* 2. Tovább, abban a' mi bűnnek neveztetik, meg kell külömböztetnünk azt, a' mitűl valamelly cselekedet bűnnek nemét és nevezetit veszi önnön magára; az immár az ἀταξία, rendeletlenség, törvénytelenség. Ez ismét két-képpen gondoltatik. 1. *Per se*, a' maga természetiben, a' menyiben ollyan rendeletlenség és törvénytelenség. Ertűl minden keresztyén lélek Dáviddal azt mondgya: *Nem gyönyörködik az Isten a' hitetlenségben, nem lakik ő nála a' gonosz.* 2. *Per accidens*, a' maga természeti kivűl, mind penig a' cselekedőnek *intentio*ja kivűl: a' menyiben néha eggyik bűnt a' másiknak büntetésére fordittya Isten, vagy a' gonoszok-

Act. 17. v. 28.

Psal. 5. v. 5.

nak go-

nak gonosz cselekedetek által, másokban vagy atyai látogatását, vagy igaz itéletit viszi véghez. Igy bezzeg az Istennek hatható gondviselését innét ki nem tagadhatni: de innét semmi szeny és mocsok nem ragad Istenre. 1. Mert Isten senkiben nem önt gonosz indulatot, hogy vétkezzék; hanem az önnön maga kénnyén roszra hajlandó indulatbúl származott gonoszt, forditya meg-foghatatlan bölcsesége szerént jóra. P. O. A' Josef báttyainak szivekben nem öntött Isten irigységnek gonosz indulattyát, hogy el-adgyák ártatlan ötsöket; hanem a' magok meg-veszett természetinek gyümölcse volt az hogy el-adták: mellyet Isten mind Josefnek, mind báttyainak javokra forditot, *Gen. 50. v. 20.* 2. Mert végekben külömböztetnek-meg a' dolgok. P. O. Mikor a' lopós-tolvaj más embernek javát el-prædállya Isten engedelmébűl, ő csak azt nézi abban, hogy felebaráttyát meg-kárositsa, magát törvénytelen gazdagitsa: Istennek penig más a' vége, tudni illillik hogy afféle meg-károsittatot emberen vagy atyai látogatását, vagy büntetésbéli itéletit vigye végbe. Innét mondotta Szent Jób Pátriárcha, mint a' régi Deák Biblia szerént meg-vagyon irva, *Cap. 12. v. 6. Abundant tabernacula prædonum, & audaciter provocant Deum, cum* Ipse (Deus) *dederit omnia in manus eorum.* Ihon nyilván mondgya az Irás, hogy a' más ember marháját Isten adgya a' tolvajnak kezében. 3. Innét származik immár amaz külömbség, melly szerént azon egy dolog a' Sz. irásban tulajdonittatik egyszer s-mind az Istennek, ördögnek, és az embereknek. A' menyiben az ördög-

nek és a' gonoszoknak tulajdonittatik, csupa merő bűn és gonoszság. A' menyiben Istennek, nem egyéb, hanem vagy atyai sanyargatásának veszszeje, vagy büntetésbéli itéletinek pálczája. Mind csak erre czéloznak *Calvinus*nak *textusi*; mint maga magát magyarázza, *Lib. 2. Cap. 4. n. 2.* Ezeket azért igy értvén, spongiában omolnak mind azok, valamellyeket itt ez aránt nagy bő beszéddel *Calvinus* ellen *Kalauz* kiontot, *§. 4. Num. 2. 3. 4.*

§. 5 *K. A'* Calvinus *Istene, igen mostoha Atya; sőt irgalmasság-nélkül való kegyetlen* Tyrannus: Calvinus *azért el-fordittya a'* Credónak *első ágazatyát, mellyben az Istent kegyes Atyánknak vallyuk.*

F. Rettenetes, keresztyén emberben vért megposditó, tetétűl fogván talpig fel-borzasztó patvarkodással, azt fogja itt egyé *Kalauz Calvinus*ra, hogy ő az ő Istenét, kegyetlen *Tyrannus*sá, sőt hohérrá változtattya sok-képpen. Isten hogy nem szállasz-le az itéletre! De lássuk mint rakja *Kalauz Calvinus*nak ez rettenetességet fejére.

1. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy az ő Istene lehetetlen dolgokra kötelezi az embereket, örök halálnak és kárhozatnak alatta. Nem lehet penig e' világon annál nagyob* Tyrannus, *mint a' ki életünk vesztében kötelezne a' lehetetlen dologra, ugy mint hogy repűllyünk, vagy a' Dunát egy italban bé-nyellyük.*

F. 1. A' honnét *Kalauz* ez patvarkodásnak folyamattyát szivárogtattya, annak kút-fejét eléggé bédugtuk fellyeb, *Cap. 25. fol. 341.* 2. Jóllehet a' Törvénynek tökélletes bé-töltése minden ő *graduss*iban és részei-

és részeiben, az eset után lehetetlen ez gyarló életben, mindazonáltal azzal Isten nem lészen *Tyrannus*, ha annak tökélletes meg-tartására kötelezi-is az embert. 1. Mert első szűléinkben kinek kinek elégedendő tehetséget adott vólt Isten arra; mellyet mivel magok vétke miatt vesztének el, ugyan csak megkivánhattya Isten az övét, és igy az egész világ ugyan csak adóssá maradott Istennek, *Rom. 3. v. 19.* 2. Mert Isten abban kiváltképpen arra czéloz, hogy meg-ismérvén az emberek az ő tehetetlenségeket, és a' törvénynek bé-töltése által való lehetetlen idvezűléseket, folyamodgyanak a' Christushoz, ki a' törvénynek vége, minden hivő embernek az igazságra, *Rom. 10. v. 5.* A' mi illeti a' *Kalauz similei*t, azok igen *dissimilék*. Mivel az embernek soha szárnyak nem adattanak a' repűlléshe, sem olly tágas gyomra, hogy egy hörpentésben a' Duna vizét le-nyellye; bezzeg a' ki illyen lehetetlen dolgokat valakitűl kivánna életének vesztesége alatt, a' méltán kegyetlen *Tyrannus* vólna.

II. *A'* Calvinus *Istene kételeniti embert az ő törvénye ellen való cselekedetekre*, Lib. 3. Instit. Cap. 23. n. 9. *Mindazonáltal örök kárhozattal bünteti, valaki azt miveli, a' mit maga kételenségbül cselekedtet az emberrel. Hol lehet ennél nagyob* Tyrannus, *mint a' ki azért büntet-meg a' mit maga cselekedtet velünk.*

F. 1. Hol mondgya azt *Calvinus*, hogy az Isten kételeniti az embert az ő törvénye ellen való cselekedetekre? Az *allegáltatot textus*búl az ki nem sül. Szórúl szóra *Calvinus*ban igy vagyon az ige, mellyet *Kalauz* álnokúl meg-csonkit, eleit és utóllyát el-vág-

ván: *Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandi necessitatem: præsertim cum ex Dei ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas. Nos verò inde negamus ritè excusari, quandoquidem Dei ordinationi, quâ se exitio destinatos conqueruntur, sua constet æquitas: nobis quidem incognita, sed illa certissima.* La hogy *Calvinus* azt, nem ugy a' maga értelmébűl irja, mint némelly agya furt maga bűnőket mentegető emberekneк kerűl eleikben. 2. A' *Calvinus Textus*iban, mellyeket szaporán *Kalauz* bé-hoz, eggyűt sints a' *Coactio*rúl emlekezet, hanem *Necessitas*t emleget *Calvinus*. Nem kell a' kettőt egygyé venni. Igazán mondhatni azt, hogy szűkséges-képpen vétkeznek a' *Reprobus*ok, de nem kénszerités-képpen. Minden kénszerités *necessitas*t foglal-bé magában; de nem minden *necessitas* kénszeritést. Hogy azért rővideden ez dolgot megmagyarázzuk, szűkséges-képpen vétkeznek a' *Reprobus*ok. 1. *Ex hypothesi statûs sui, in quo sunt:* Az ő állapattyokra nézve, mellyben vadnak: ugyan-is ők az ő természeti veszetségeknek állapottyában lévén, mit cselekedhetnek egyebet veszet bűnnél? A' mint hogy a' meg-veszet rosz fa, mit teremhet egyebet rosz gyűmőlcsnél. Isten önnön maga igen szépen bizonittya ezt Jeremiásnál, *Cap. 13. v. 23. Ha el-változtathattya a' szerecsen az ő bőrit, és a' párducz az ő tarkaságát, ti-is jól cselekedhettek, holott a' gonosz cselekedetet megszoktátok.* 2. *Ex hypothesi reprobationis divinæ:* Mert fel-tévén azt, hogy Isten némellyeket el-hagyot, és az ő kegyelmének el-vételére méltatlanokká tőtt, bezzeg azok, mivel kegyelem nálok nincsen, jót nem

cseleked-

cselekedhetnek, hanem csak roszszat; a' mint hogy a' jó nedvesség nélkűl való fa csak rosz gyűmőlcsőt teremt. De a' meg-vettetteknek abbéli bűnőknek és gonosz tselekedeteknek, nem oka az Istenek megvető Decretoma, hanem a' magok természeti veszetsége, mellybe magok kénnyén estenek és léledzettenek. Maga *Calvinus* illyen formán *declar*állya ezt, *Lib. 3. Cap. 23. n. 9. sub finem.* 3. *Ex hypothesi causarum actu & sufficienter concurrentium ad tale effectum producendum.* Az az: mivel a' meg-vettetteknek elméjek megsetétült, *Rom. 1 v. 21.* akarattyok el-fordúlt, és szivek a' pœnitentia tartatlanságban meg-keményedet, *Rom. 2. v. 5.* az ördög-is hatható képpen munkálkodik ő bennek, *2. Cor. 4. v. 4. 2. Thess. 2. v. 10. 11.* mi származhatik egyéb ő tűlők kárhozatos bűnnél?

III. *A'* Calvinus *Istene, egy kis hiválkodó gondolatért, egy leg-kisseb hivságos beszédért örők kárhozattal bünteti szolgait. Ha szánt-szándék-nélkűl és akarattyok ellen, valami gonosz indulat gerjed bennek, ottan pokol helyek, örők veszedelem fizetések,* &c. *Tehát a'* Calvinus *Istene nem Atya, hanem kegyetlen* Tyrannus.

F. Holott irja vagy mondgya azt *Calvinus?* Tőkélletlen hazugság. Azokon a' helyeken penig, mellyekre czéloz *Kalauz*, *Calvin. Inst. Lib. 3. Cap. 4. n. 28. Lib. 2. Cap. 8. n. 58. 59. Lib. 3. Cap. 3. n. 10. in 1. Joh. 5. v. 16.* nem egyebet állat *Calvinus*, hanem hogy minden vétek, mivel az Isteni felségnek meg-sértésével jár eggyűtt, a' maga természetiben halálos és kárhozatos. De innét nem igazán következik az; tehát az Isten minden irgalmasság nélkűl, minden bűnért el-

kárhoz-

kárhoztattya az ő szolgait. Ugyan-is, mint maga magát *Calvinus* magyarázza, *Lib. 2. Cap. 8. n. 59. A' mi a' Szenteknek és híveknek bűnöket illeti, azok jóllehet nem halálosok; de az Istennek kegyelmébűl és irgalmasságábúl vagyon, hogy azok meg-bocsatandók, és nem a' bűnöknek természetekbűl és mi-váltokbúl.*

IV. *Soha nagyob* Tyrannust *annál nem gondolhatunk, mint a' ki haragosságát ismértetni akarván, az alatta valókat halálra sententiazza, csak maga jó kedvébűl, semmit nem nézvén a' veszendő embernek érdemére. Es minekutánna el-végezte, hogy valakit meg-ölljön, ne láttassék tellyességgel mód-nélkúl cselekedni, ugy erőlteti a' törvény ellen való dolgokra, hogy semmiképpen el ne kerűlhesse a' kelepczét, hogy törvény ellen ne cselekedgyék. A'* Calvinus *Istene pontrúl pontra ezt cselekeszi. Tehát nem Atya, hanem* Busiridesnél, Mezentiusnál, Falarisnál *kegyetlemb* Tyrannus.

F. 1. Tegyűk-fel, hogy mind azok ugy vólnának, a' mint *Kalauz* beszélli; mindazonáltal, ha mind azokat mivelné-is Isten, kicsoda ugordhatnék ő véle szembe? kinek nem kisseb hatalma vagyon az ő kezének munkáján, mint a' fazekasnak az ő sárán és fazekán. Es, hogy az Isten az ő felső Uraságának hatalma szerént, még az ártatlan teremtet állatot-is, az ő igasságának meg-bántása nélkűl, ugy hozván az ő akarattya, hogy örökké sanyargathassa, meg-engedik fő *Scholasticus* Doctorok. Emlitem csak *Petrus de Alliacot*, a' *Cameracumi* nagy Cardiñált, ki igy szól ehez a' dologhoz: *Secundùm scripturam etiam si Deus aliquam creaturam æternaliter puniret, vel affligat sine ejus peccato, velpurè*

Rom. 9. v. 21.

In 1. sent. q. 12. Art. 2.

velpurè annihilaret, nullam injustitiam vel NB. *Crudelitatem ei faceret.* Ebbéli értelmét penig fundállya azon, a' mit a' Bölcs mondott, *Sap. 12. v. 12. Mert vallyon kitsoda mondaná mit cselekedtél? avagy kitsoda állana ellene a' te itéletednek? és ki vádolna tégedet, ha a' nemzetségeket, mellyeket teremtettél, el-vesztenéd.* Ezen láttatik következni Szent Jób Pátriárcha mondásábúl-is, *Cap. 9. v. 22. Unum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.* 2. Mind ezek ám bár legyenek ugy, mindazonáltal akarjuk meg-tudni, holott tanitotta azt *Calvinus*, hogy az Isten valakit, semmit nem nézvén a' veszendő embernek érdemére, őtet örök halálra sententiázta vólna? Ennek meg-mutatására semmit *Calvinus*búl *Kalauz* elő nem hozhata, hanem *Calvinus*nak a' *Prædestinatio*rúl való tanitásábúl akarja ezt ki-sotúlni; lássuk melly mesterségessen.

I. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy az Isten öröktúl-fogva csak szinte maga jó kedvébúl, semmit nem nézvén embernek cselekedetire, némellyeket örök kárhozatra rendelt, némellyeket bóldogságra. Ezt penig csak azért cselekeszi, hogy a' kárhozandók bűntetése által, az ő neve dicsőitessék. Azért* Calvinus *az Istent* Tyrannussá *csinállya.*

Lib. 3. cap. 23. n. 2.

F. Soha az eleve-való el-rendelésrűl, annak okárúl *Calvinus* kűlömbet annál nem tanitot, mint Szent Pál tanit, *Rom. 9. v. 18---23.* De vallyon a' ki az eleve való el-rendeléstminden az emberben meg-gondolható oktúl el-szakasztya, az Istenbűl *Tyrannust* csinálé? *Tyrannus* vólt vólna hát a' *Kalauz* Istene, kirűl aláb kevessel maga azt irja: *Hogy penig némellyeket magának választana, kiket ebresztő es vastagitó malasztyával vezérel-*

Fol. 480.

vén, dicsöſségre vinne, nem érdemünkbül, hanem csak az önnön kedves akarattyábúl inditaték: és azért mondgya Szent Pál, hogy ez a' válaſztás nem állott az embernek akarattyán vagy futásán. Aquinas Thamás-is *Tyrannuſt* csinált vólna ugy az Iſtenböl, mert ö-is azt tanittya: *Quare hos Deus elegit in gloriam, & hos reprobavit, non habet rationem niſi divinam voluntatem.* Miért hogy az Iſten ezeket az örök-életre válaſzſza, amazokat meg-veſſe, nincsen egyéb oka az Iſtennek akarattyánál. *Tyrannuſ*sá tötték vólna az Iſtent ſok jeles *Scholaſticus* Doctorok; *Gregorius Ariminenſis, Anſelmus, Dominicus Bannes, Franciſcus Maironis, Marſilius ab Ingen*, &c. a' kik az eleve-való el-rendeléſnek okárúl nem külöm ben értettenek. *Tyrannus* vólt vólna ugy a' *Bellarminus* Iſtene-is; mert ö-is azt irja: *Quamvis gratia ſufficiéns omnibus detur, tamen prædeſtinationis divinæ nulla ratio ex parte noſtra poteſt aſſignari.* Noha elégedendö kegyelem adattaſsék mindennek, mindazonáltal a' mi réſzünkrül az Iſteni eleve-való el-rendeléſnek ſemmi okát nem adhatni. *Tyrannuſt* tött vólna végre Iſtenbül, a' minden *Scholaſticuſ*oknak Atya a' Nagy *Lombardus* Meſter, ki-is errül a' dologrúl azt tanittya: *Reprobavit quos voluit, non propter futura merita quæ prævideret, veritate tamen rectiſſima, & à noſtris ſenſibus remota.* A' kiket akart meg-vetet, nem az ö eleve el-látott gonoſz cselekedeteknek érdeméért, mindazonáltal tökélletes igazságbúl, melly a' mi értelmünktül távoly vagyon. Ezent vitattya *Calvinus*-is, *Lib. 3. Cap. 23. n. 2.* még-is *Kalauz* azt kárhoztatta *Calvinus*ban, a' mit a' magok derék Doctori iráſokkal vallanak és

1. Part. q. 23. Art. 5.

Lib. 2. de grat. & liber. Atbit. Cap. 9. Propoſ. 8.

1. Senten. diſt. 41. lit. D.

tanita-

tanitanak. De hogy Ellenkezöinknek, minden fortélyoskodáſoknak úttya el-árkoltaſsék, meg-kell azt tudnunk, hogy noha az Iſteni öröktül-fogva való el-rendelés Iſtenben egy magános el-oſzolhatatlan *actus* múnka; mindazáltal mi reánk nézve, bizonyos rend és grádits vagyon abban: kihez képeſt az eleve-való el-rendeléſnek okait-is külömb-képpen kell meg-határozni. Azért az Iſtennek eleve-való el-rendeléſében, melly az örök Valaſztáſt és a' meg-vettetéſt magába foglallya, illyen rendet ſzemlélünk. I. Vagyon a' végnek öröktül-fogva Iſtentül való fel-tétele és rendeléſe. E' nem egyéb, hanem Iſtennek olly *intentio*ja, melly ſzerént Iſten bizonyos idöben az ö kegyelmeſségének és igaſságának dicsöſségét meg-akarta mutatni. Micsoda ennek az oka? Csupádon csak Iſtennek ſzabados tetczéſe. II. Vagyon Iſtennek arrúl való végezéſe, hogy embereket teremtsen, kikben abbéli végét és fel-tött czéllyát el-érje. Ennek-is mi az oka? Iſtenen kivül ſemmit nem találhatunk, III. Vagyon Iſtennek olly decretoma, melly ſzerént meg-engedte, hogy a' teremtendö emberi nemzetség Adámban el-eſsék, veſzedelemben keverje magát. Mitsoda ennek-is az oka, hogy Iſten meg-engedte, az az, hatalmas ereje ſzerént, holott tüle meg-lehetet vólna, meg nem gátolta ſzüleinknek eſeteket? Mit mondhatunk egyebet, hanem ugy tetczet a' bölcs Iſtennek. IV. Vagyon Iſtennek olly rendeléſe, melly ſzerént el-végezte, magában el-ſzánta, hogy némellyeket abbúl a' veſzedelemnek sárábúl, mellyben az emberi nemzetség magat ejtendö vala, fel-venne;

Ordo Divinæ Prædeſtinationis.

némel-

némellyeket ismét ott hagyna. Az első kiváltképpen való nevezettel mondatik *Electio*nak, El-választásnak, Isten kegyelmére való fel-vételnek; a' másik *Reprobatio*nak, meg-vettetésnek, el-hagyattatásnak, Isten kegyelmének meg-vonásának. Ennek-is immár, hogy Isten az egyenlő veszedelemnek állapottyában forgandó, magokkal jól tehetetlen emberek közzül, némellyeket fel-vőtt, némellyeket ott hagyot, micsoda az oka? Nem egyéb Istennek tulajdon maga szabados tetczésénél; mint ezt a' Szent irás nyilván állattya, *Rom. 9. v. 13. Jácobot szerettem, Esaut gyűlőltem, még mikor ingyen sem jót, sem gonoszt nem cselekedtenek vólna.* Ibid. ℣. 16. *Azért nem azé a' választás, a' kinek arra akarattya vagyon, sem azé a' ki fút, hanem a' könyörülő Istené.* Mind csak erre czéloznak *Calvinus*nak *Kalauz*ától bőven *alleg*áltatot *Textusi. Lib. 3. Cap. 23. n. 1. A' kiket Isten az ő el-választásában el kerűl, meg-veti azokat. és ezt semmi egyéb okáért nem cselekeszi, hanem hogy őket abból az örökségből, mellyet az ő fiainak rendelt, ki akarja rekeszteni.* Lib. 3. Cap. 22. n. 3. *Ubicunque regnat hoc Dei beneplacitum, nulla in considerationem veniunt opera.* Valahol regnál ez az Istennek jó tetczése, nintsen ott a' cselekedeteknek semmi értékek. *Ibid. n. 11. Neque etiam in aliis reprobandis aliud habemus, quàm ejus voluntatem.* Egyebeknek meg-vetésében sem találunk egyebet az ő akarattyánál. *Lib. 3. Cap. 21. n. 7. Hoc consilium quoad electos in gratuita ejus misericordia fundatum esse asserimus, nullo humanæ dignitatis respectu: quos verò damnationi addicit, his justo quidem & irreprehensibili, sed incomprehensibili ipsius judicio, vitæ aditum præcludi*

Mitsoda

Mitsoda gáncsot talál mind ezekben a' józan elme? A kik másképpen értenek, lássák, ha a' mindeneket szabadossan cselekvő Urral perlenek. V. Ebben az Isteni eleve-való el-rendelésben bé-jűn tovább, az feltőtt fő végnek *executio*járúl való végezés: tudni-illik, hogy Isten azokat a' kiket a' veszedelemnek állapottyából fel-vőtt az ő kegyelmének dicsőségének megmutatására, idvezitse, s örök életre vigye; ellenben a' kiket abban hagyott, az ő igazságának dicsőségének meg-mutatására, azokat örökké meg büntesse. Bezzeg itt immár *consideratio*ba, tekintetbe jűn a' bűn: mert a' mint hogy Isten idő-szerént senkit nem büntet hanem a' bűnért, igy öröktűl-fogva büntetésre sem rendelt, hanem a' bűnért. Ez immár a' mit a' Scholáknak szokott szollások szerént, a' meg-vettetésben *Actus Positivus*nak, *Prædamnatio*nak hivunk. Mivel azért az el-választás és a' meg-vettetés illyen külömbséget tészen az emberek közőtt, hogy az ingyen kegyelemből választottak, Istenek azon ingyen kegyelméből idvezűllyenek; azok ellenben, kiket Isten szabad jó tetczése szerént el-hagyot, meg-vetet, kegyelmére fel nem vőtt, a' maga bűnőknek érdeme szerént el-veszszenek, örökké meg-büntettessenek, ehez képest, mivel mind az idvezűlés, mind az el-kárhozás fel-teszi a' teremtetést (mert a' kik soha sem vóltanak, s-nem lészsznek, se nem idvezűlhetnek, se el nem kárhozhatnak) igazán mondhattyuk, hogy némellyek az életre, némellyek a' halálra teremtetnek.

Hiszem bőlcs Salamon-is azt tanittya: *Mindeneket selekedet az Ur ő magáért, az Istentelent-is a' büntetésnek* Prov. 16. ℣. 4.

Epist. ỳ. 4. *napjára rendelte.* Judás Apostol-is azt állattya, hogy vadnak olly emberek, a' kik még eleve régen bé-irattattanak a' kárhozatra. Azt mindazonáltal nem ugy kell érteni, mint ha némelly emberek teremtetésének fő vége az el-kárhozás vólna; hanem a' teremtetés *causa sine qua non* az el-kárhozásnak. Azt sem kell gondolni, mint ha az el-kárhozás vólna *finis per se* a' meg-vettetésnek: ugyan-is annak vége nem egyébb, hanem az Isten igazságbéli dicsőségének ki-nyilatkozása s-meg-mutatása, melly a' meg-érdemlet kárhoztatásban tetczik-ki. Mind tsak ide czéloznak *Calvinus*nak némelly *allegál*tatot mondási. *In Rom. 9. v. 18. Non modò præcognitum fuisse impiorum interitum, sed impios ipsos fuisse destinatò creatos, ut perirent, Prov. 16. v. 4. Instit. Lib. 3. Cap. 23. n. 6. Deus consilio nutuque suo ita ordinat, ut inter hominet nascantur ab utero certæ morti devoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent. Non pari conditione creantur omnes: in alterutrum finem quisque conditus est, vel ad vitam, vel ad mortem.* Meg-tartván azért a' fellyeb meg-mondott őt *Punctum*okat, fűstbe mennek, mind *Kalauz*nak, mind másoknak a' *Calvinus* itt ez aránt való tudománya ellen való fortélyos patvarkodások.

II. Továbbá még-is azt irja *Kalauz*: *Azt tanittya egyem*, Calvinus, *hogy minek-utánna Isten érdemre való tekintet-nélkül el-végezte, hogy valakit pokolra vessen, végbez akarván vinni ezt az ő szándékát, sok gonoszra taszittya, sőt ugyan kételenitti embert, az ördögöt reá kiszteti, és parancsolattyával izgattya, hogy őtet meg-ejtse. Melly dologrúl*, Calvinus*nak sok rút mondási nem régen hallók.*

F. 1. *Ka-*

F. 1. *Kalauz*nak-is ebbéli *Calvinus* ellen való sok izetlen patvarkodásira, nem régen elégedendő feleleteket hallánk. 2. Fel-teszi ittegyen *Kalauz* azt a' mi nem igaz; mint ha a' *Reprobation*nak *finis per se*, magános és fő vége vólna a' pokolra való vetés; fellyebb erről más külömben tanitánk. Mind ezekből azért meg-tetczik, hamis *Calumnia*nak azt lenni, hogy *Calvinus* az Istent kegyetlen *Tyrannus*sá csinállya, a' *Prædestinatio*rúl való tanitásával.

K. Calvinus *az Istennek mindenható erejét tagadgya: Azért a' Credónak első ágazattyát el-rontya.* §. 6.

F. Csupa merő költött hamis patvar; értsük mint *doce*állya *Kalauz*.

I. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy nem kell az Istenben olly hatalmaságot gondolni, minémút a' Papisták álmodnak*, és Absoluta Potentia*nak, olly hatalomnak neveznek, melly a' természet határához nem kötelezteted, hanem természet felett, szokatlan dolgokat is véghez vihet. Ebből a' szép tudományból sotullya ki, hogy Isten egy testet egyszer s-mind két vagy három helyre nem tehet; sem egy nagy testet kitsiny helyre nem rekeszthet.* Lib. 3. cap. 23. n. 2. In Psalm. 38. ỳ. 4. Lib. 4. cap. 17. n. 24.

F. Ennek a' patvarnak le-tapodására meg kell tudnunk, hogy az Istennek *Potentiája* két-képpen mondatik *Absolut*ának. 1. *Antecedenter ad decretum*, a' menyiben gondoltatik az meg előzve az Istennek decretomát: melly nem egyéb, hanem Istennek olly mindenható ereje, melly szerént valamellyek lehetségesek meg-cselekedhetné, ha szintén azok valósággal soha nem lésznek is. Erről mondgya Keresztelő Szent János: *Az Isten a' kövekből-is támaszthat fiakat* Matth. 3. ỳ. 9.

Abrahám-

Abrahámnak. Urunk-is ezt emlegeti Szent Máthénál: Matth. 26. v. 53. *Avágy nem kérhetném-é az én Atyámot, hogy mostan én mellém adna tizenkét sereg Angyalokat.* Illyen értelemmel soha *Calvinus* az Istennek *Absoluta Potentiá*ját nem tagadta, költött dologgnak vagy Pápisták álmának lenni nem mondotta. 2. Az Istennek hatalma gondoltatik *consequenter ad decretum*: melly nem egyéb, hanem olly ereje Istennek, melly szerént nem csak tehetsége vagyon valaminek meg-cselekedésére, hanem ugyan *actu* valójában-is azt bizonyos időben meg-miveli. Ezt emlegeti hellyel hellyel az irás, *Psal. 115. v. 3. & 135. v. 6. Ephes. 1. v. 11.* Ez immár kettős értelemmel mondathatik *Absolut*ának: vagy az eszközökre-nézve, a' menyiben az Isten nem köttetet ugy a' természetnek rendihez és törvényéhez, hogy a' nélkül, a' kivül, a' felett-is sokat nem cselekedhetnek; bezzeg illyen értelemmel sem tagadta soha *Calvinus* az Istennek *Absoluta potentiá*ját. Avagy továb mondatik *Absolut*ának az Istennek *Potentiá*ja, el-szakasztva az ő akarattyától, melly fő oka, el-rendelő, s-meg-határozó *regulá*ja, minden bizonyos időben ő tőle cselekedendő dolgoknak; abban az értelemben mondotta *Calvinus* az *Absoluta potentiát* csak *commentom*nak lenni. Igazán-is: mert az Isten idővel *actu* csak azt cselekeszi és cselekedheti, a' mit öröktől fogva el-végezet hogy cselekedgyék. Mivel azért Isten öröktől fogva azt el nem végezte, hogy egy test egyszer s-mind két vagy három helyen légyen, *&c.* innét jól hozza azt ki *Calvinus*; tehát nem cselekeszi, s-nem-is cselekedheti, hogy egy test azon egy időben

tőb egy-mástól meg-külömböztetet helyen légyen.

II. *Azt irja* Calvinus, *hogy lehetetlen az, valami eddig nem volt, és ez után sem lészen. Ebből következik az, a' mit* Calvinus *másutt ki-fejez, hogy nints Istennek hatalma arra, valamit az ő gondviselése nem igazgat; az az, valamit ekkorig nem alkutot, és ez után sem alkut. Azért a'* Calvinus *Istene kövekből Abrahám fiait nem teremthet: Urunk óltalmára sem adhatot tizenkét sereg Angyalt, mivel sem eggyiket, sem másikat meg nem cselekedte.* Lib. 2. cap. 7. n. 5.

F. Mérő tudatlanságból származott botorkázás ez. A' dolgoknak lehetősége gondoltatik vagy *antecedenter ad decretum* meg-előzve az Isten decretomának; igy *in numero possibilium sunt*, a' lehetséges dolgoknak számában vadnak, nem csak a' mellyek lőttenek vagy bizonyossan lejendők, hanem mind azok valamellyeknek az Istennek értelmében *idea*jok lehet vagy vagyon. Ellenben, csak azok lehetetlenek, mellyeknek *idea*ja nincsen az Istennek elméjében. Az *Idea* penig az Istenben nem egyéb, hanem *ratio practica, secundùm quam novit, quid qualiter, & quomodo à se possit produci ad repræsentandam sui in illo perfectionem.* Igy a' bűn lehetetlen az Istenre nézve, mert a' bűnben az Isteni *perfectio*nak semmi ki-ábrázolása nincsen. Avagy továb gondoltatik a' dolgoknak *Possibilitas*sok lehetőségek *consequenter ad decretum*, következve az Isten Decretomának: ez szerént csak azok lehetők, mellyeket Isten el-végezet hogy bizonyos időben meg-cselekedgyék; mert minden dolgoknak *futuritio*jok jövendőségek függ az Isteni akarattól, mint fő és leg-felső októl. Ellenben, mind azok lehetetle-

nek, az az, *actu* soha nem lésznek, valamellyeknek lételekről Istennek végezése nincsen. Az *allegált*atot helyeken ez *Calvinus*nak igaz elméje, mellyet *Kalauz* vagy nem értet, vagy szánt-szándékkal hamisra magyarázot. Amaz példák penig, hogy Isten a' kövekből-is Abrahám fiait támaszthat, *&c.* nem azoknak a' *Possibil*éknek rendi közzül valók, mellyek az Isteni végzést követik, hanem a' mellyek ahoz meg-előzésképpen vadnak.

Lib. 1. cap. 16. n. 3.

III. *Azt itélli* Calvinus, *hogy az Istennek hatalmassága csak arra terjed, a' mit* Actu facit, *voltaképpen cselekeszik; úgy hogy, semmit Isten azon kivül nem cselekedhetik, a' mit most és minden időben nem cselekednék. Im hallod melly csekély, fogyatkozot, és meg-határoztatot a'* Calvinus *Istenének hatalmassága,* &c.

F. E' nem egyéb, hanem a' fellyeb fel-adott két okoknak más szókkal való szaporitása; azért semmi új felelet nem kivántatik reája.

HARMINCZ-NEGYEDIK RÉSZ.

Calvinus a' Credónak második Agazatyát fel nem bontya.

Es Jesus Christusban ő egy Fiában, mi Urunkban.

KERDES: *Mivel vádollya itten* Calvinust Kalauz?

F. Azzal, hogy az Apostoli *Credó*nak második ágazatyát fel-bontya, *Lib. 5. Cap. 3.* Ertsük fundamentomit:

K. Calvinus *nem hiszi, hogy Jesus Idvezitő légyen: Azért fel-bontya a' második Agazatot.* §. 1.

F. Azt-is lássuk, minémű tekervényes *Consequentiák*kal akarja ezt *doceálni Kalauz:*

I. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy Christus senkit bűnéből ki nem tisztitot; sőt az ő népe minden cselekedetiben, és akarattya ellen támadot indulatiban vétkezik, örök kárhozatra méltó gonoszságban keverődzik. Ezt eleb a'* Calvinus *irásiból bőségessen meg-hallók,* &c.

F. Mi-is alább, *Lib. 2. Cap. 38.* annak a' *Calumniá*nak csatornáját, mellyből *Kalauz* szivárogtattya ez *Consequentiát*, eléggé bé-dugtuk.

II. *Azt vitattya* Calvinus, *hogy az ember soha meg nem tisztül, sem meg nem szabadúl a' bűnök kötelétül, hanem mindenkor benne marad a' bűn, de Isten bé fedezgeti és polállya, hogy szemei előtt el-rejtve legyenek, Melly ha igy vagyon, a' bizony dolog, hogy csak egy bűntül sem szabadit-meg Christus; és nem mondhattyuk, hogy ő szabadit-meg a' bűntül; ő amaz Bárány, melly e' világ bűneit el-veszi.*

F. Soha *Calvinus* azt nem vitattya, hogy a' Christusban meg-igazúlt ember, a' bűnnek kötelességétül fel nem szabadulna. Azért a' bűnben a' *Reatust*, az az, a' kárhozatra való kötelességet meg kell választani annak az ő mocskától, belé avutt taplójától. A' meg-igazulásban, a' hivek tökélletessen meg-szabadulnak a' bűnnek *reatus*ától, annak örök kárhozatra kötelező ereje alúl fel-oldoztatnak; úgy hogy méltán Szent Pállal mondhatni: *Semmi kárhoztatások nincsen azoknak, a' kik a' Jesus Christusban vadnak. Kicsoda kárhoztattya az Istennek választottit? Christus a' ki meg-hólt.* A'

Rom. 8. ℣. 1. Ibid. ℣. 34.

bűnnek mocska mindazonáltal (mivel az Ujjá-szűlettetés és a' meg-szenteltetés itt ez életben csak rész szerént való) mindenestűl-fogva ugy ki nem tisztitatik emberből, hogy annak semmi maradványa ő benne nem vólna, noha ez-is naponként a' meg-szentelő kegyelem által fogydogal, miglen ostán a' halál által tellyességgel el-tőröltetik a' bűnnek teste, *Rom. 6. vers. 7.*

III. *Azt beszélli* Calvinus, *hogy az ő Christusa, nem azért jött e' világra, hogy idvezűllyön e' világ ő általa*, &c. *hanem, hogy csak a' Válaszottakért hólt-meg a'* Calvinus *Jesusa. Maga a' mi Jesusunkrúl a' Szent irás azt mondgya, hogy mind e' világért meg-hólt. 1. Joh. 2. v. 2. Rom. 11. v. 15. 2. Cor. 5. v. 19. 1. Tim. 2. v. 6. 2. Pet. 3. v. 9.*

F. Hogy a' *Jesus* főrűl főre minden emberekért egytűl ki sem válva meg-hólt vólna; ugy Judésért, mint Péterért, soha a' Szent irás azt nem állattya: azért *Calvinus*-is azzal, hogy a' Jesus halálának érdemét és erejét csak a' Válaszottakra határozza, semmit nem vétet. A' mi penig illeti azokat a' Szent irásbéli helyeket. mellyekkel a' közönséges kegyelemnek *Patronusi*, támogattyák abbéli értelmeket, láss azokra való bő feleleteket alább, *Lib. 2. Cap. 24.*

§. 2. K. *A'* Calvinus *Christusa, maga-is bűnös, nem hogy mást szabaditana bűntűl: Azért* Calvinus *el-rontya a' második ágazatot.*

F. Lássuk mint kovácsollya *Kalauz* ez hamis patvart:

I. *Azt irja* Calvinus, *hogy szinte mint a' Szent irás minket Isten előtt igazaknak mond, azonképpen Christust világ la-*

világ latrának nevezhettyük. Mert ha minket az irás, igazán és méltán, Igazaknak és Szenteknek nevez, mivelhogy a' Christus igazságát nékünk tulajdonittya Isten; Christus Urunknak-is az ő formán tulajdonitotta a' mi bűneinket.

F. Holott irja azt *Calvinus*, hogy a' Christust (megbocsásson az én kegyes idvezitőm, hogy e' káromkodást *Kalauz* után le-kelletik irnom) világ latrának nevezhetni? Bé-telik itt, a' mit a' Bölcs mondott: *A' hazug száj meg-öli a' lelket.* Sohol az a' mondás a' *Calvinus* irásában nincsen, hanem hamis *Consequentiák* által, *Calvinus*nak némelly mondásibúl akarja azt kitekerni *Kalauz*. Mellyre meg kell azt tudnunk: A' Christus mondatik bűnösnek, sőt ugyan mi érettünk bűnné lőttnek, *2. Cor. 5. v. 21.* nem belső meg-fertéztetés vagy szeplősittetés-képpen; holott ő *Szenteknek Szente*, Dan. 9. ỳ. 24. *Macula-nélkül való ártatlan Bárány*, 1. Pet. 1. ỳ. 19. hanem mondatik ollyannak külső tulajdonitás-képpen, a' menyiben mi érettünk kezes lévén, a' mi meg-fizethetetlen bűnbéli adosságunkat magára vállalta, és azokért ugy meg-lakolt, ugy meg-fizetet érdemes halálával és szenyvedésével, mint ha tulajdon maga cselekedte vólna mind azokat. Hát a' Szent irás külömben tanit-é? Bizony nem; *Esa. 53. v. 5. 6. Galat. 3. v. 13. 1. Pet. 2. v. 24.* Mind csak erre czéloznak azok a' *Textus*ok, mellyeket *Calvinus*búl *Kalauz* bé-hoz, *Calv. ad Galat. 3. v. 13. Instit. Lib. 2. Cap. 16. n. 10. Lib. 4. Cap. 17, n. 2. in Matth. 27. vers. 46.*

Sap. 1. ỳ. 11.

Amesius lib. 1. Medull. Cap. 20. n. 7.

II. *Azt-is erőssen vitattya* Calvinus, *hogy Christus néha meg-bolott szavában, kétségben esésnek szavait ej-*

tette gondolatlanságából, kételkedet az Istennek jó-akaratyában, Attya ellen zugolódó indulatit meg-kellett czáfolni, viszszá kellett mondani szavait. Ezek bűn-nelkül nem lehettenek; mint majd meg-hallyuk.

F. Mi-is mind ezekre a' patvarkodásokra, alább nem sokkára feleletet adunk, *Cap. 36.*

§. 3. *K. A'* Calvinus *Christusa tudatlan Próféta: Azért*, &c. F. Rostállyuk-meg *Kalauz*nak erre való próbáit;

In Matth. 24. ℣. 36. In Luc. 2. ℣. 40. I. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy Christus szinte mint mi, elein tudatlan volt, és lassan lassan tanulgatot, mint egyéb gyermekek szoktak okoskodni.*

F. Hogy a' Christus eleinte-is ollyan tudatlan volt volna, mint mi, azt *Calvinus* nem tanittya; hanem az *allegáltatot* helyeken állatni csak azt akarja, hogy az ő emberi elméje és értelme szerént nem tudott mindeneket, hanem naponként a' mint testében, ugy a' bőcseségben-is öregbedet. De hiszem a' Szent irás-is Urunkrúl azt állattya, *Luc. 2. v. 40.*

In Matth. 3. ℣. 16. II. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy azért nyilatkozott-meg az Eg, midőn Urunkat meg-keresztelék, hogy bizonyossá tétetnek Christus az ő tisztirúl es hivatallyárúl.*

F. Mitsoda képtelenség vagy eretnekség vagyon abban a' mondásban? Ha Urunknak semmi kisebségére nem szolgált az ő utólsó baj-vivásában az Isten Angyalától meg-erősittetni, *Luc. 22. v 43.* az sem szolgált kisebségére, ha embertége szerént, lélekben az ő tiszti és hivatallya szerént az Atya Istennek szózattya által meg-erősittetet. Noha *Calvinus* az *allegáltatot* helyen azt mondgya, hogy Keresztelő

János kedvejért lőtt inkább az Egnek meg nyilatkozása.

In Matth. 21. ℣. 18. III. *Azt irja* Calvinus, *hogy mikor a' fige-fát megátkozá Christus, gyümölcsöt nem találván rajta, mert ideje sem volt a' fige-fának; nem tudta micsoda fa légyen. Maga a' fige-fa Sidó Országban olly köz, mint nálunk a' füz-fa*

F. Nem csuda, távolly lévén még Urunk tőle, hogy meg nem ismérhette: de mikor hozzá közelitet volna, jól tudta, hogy nem cser-fa, vagy kőrös-fa, hanem fige-fa.

IV. Grammaticara *tanittya* Calvinus *Urunkat, és gyakran orczázza, hogy nem jól szollott; kemény és illetlen hasonlatosságokat állatot; jobban és alkalmatosban ejthette volna mondását;* Calvin. *Joh. 17. v. 12. Luc. 16. v. 1. Marc. 9. v. 49. Luc. 22. v. 31. Matth. 21. v. 32.*

F. 1. Sohol *Calvinus* azt nem mondotta, hogy Urunk a' *Grammatica*hoz nem tudott volna, vagy tudatlanságbúl az ellen szollott volna, hanem *impropria locutiot* tulajdonit néki: de vallyon minden *impropria locutio*, rosz és *Grammatica* ellen való szóllás-é? Nem vélem. Holott minden nyelv hoz efféle szólláſnak formáját magával. De hallyuk *Calvinus* szavait, mellyeket *Kalauz* csonkán *producál*: *Est igitur, quoad Grammaticam attinet impropria exceptio: verùm si rem expendamus, Christum ex communi hominum sensu ita loqui oportuit.* In Joh. 17. ℣. 12. 2. Abban sem vétet *Calvinus*, Urunk ellen, ha *Catachresist (est durities quædam tropi)* néki tulajdonitot. Nem idegen akar melly nyelvtúl-is efféle szólláſnak módgya. Az *allegált* helyen, nem is mondgya *Calvinus*, hogy ugyan valójában kemény és távolytúl vé-

In Luc. 16. ℣. 1.

tetett hasonlatossággal élt vólna Urunk, hanem hogy ollyannak látczik lenni, ha ki a' példa-beszédnek tzéllyát jól meg nem tekinti; mint maga magát azon helyen szépen meg-magyarázza: *Quanquam autem dura & longè petita videtur similitudo, clausula tamen ostendit, non aliud fuisse Christi consilium, videlicet humaniter & benignè cum proximis nostris agendum, ut cum ad Dei tribunal ventum fuerit, liberalitatis nostræ fructus ad nos redeat.* Utánna veti osztán: *Et hinc perspicimus ineptè eos philosophari, qui in parabolis singulas partes scrupulosè excutiunt.* 3. Abban-is mit vétünk, ha a' *Logicus*okkal eggyütt azt mondgyuk; *Omne simile est etiam dissimile.* *Calvinus*-is csak azt akarja mondani, mikor azt irja: *Similitudo cribrandi non omni ex parte propriè quadrat.* Ugyan-is ez a' szó, *Cribrare*, meg-rostálni, lelki értelem szerént, néha job részre vétetik, tudni-illik a' lelki megtisztitásért; néha bal részre, az ördögtül való szoros és erőszakos meg-kisértésért; mint Szent Lukátsnál *Cap. 22. v. 31.* Igy magyarázza magát azon helyen *Calvinus*: *Nam alibi videmus vanno aut cribro conferri Evangelium, quo triticum purgatur à palea; sed hic simpliciter ventillare aut violenter excutere significat: quia in morte Christi durius solito jactati Apostoli fuerunt. Hoc ideo tenendum est, quia nihil minus Satanæ placet, quàm fidelium purgatio.* 4. Azzal sem vonta *Calvinus* Urunkat a' *Grammaticus*oknak *ferulá*jok alá, ha szintén *Ellipsist*, az az, némelly rövid szollásnak módgyát tulajdonitot-is nékie; kiváltképpen ha okát meg-visgállyuk, miért Urunk néhut ugy szollott; mint Szent Máthénál, *Cap. 21. v. 32.* a' melly *locus*ra *Calvinus* igy ir: *Plenior fuisset locu-*

In Luc. 22. ℣. 31.

set locu-

set locutio, venit Deus justitiæ viam Johannis ore demonstrans: sed quia Johannes Dei nomine non tanquam privatus homo locutus erat, meritò in Dei locum substituitur.

V. *A'* Dialectica*hoz keveset tudott a'* Calvinus *Christusa; mert ö idét, a'* Lossius Dialectica*ja még ki nem költ vala. Azért feddi Christust* Calvinus, *hogy illetlenül hozki egy dolgot másbúl, és erötelenül bizonyit.*

F. Ennek a' játékos fortélynak meg-probálására, a' *Calvinus Commentarius*sibúl sok *Textus*okat hord *Kalauz* rakásra, de hamis és csalárd *Sofisma* minden dolga. Mert *Calvinus*, mint Szent irás magyarázó, azokon a' helyeken bé hozza, minémű nehézségek lehetnének a' *Textus* ellen, mellyeket osztán szépen el-hárit és el-igazit. Es hogy *Calvinus* az *allegáltatot* helyeken, nem *ex thesi*, a' maga értelmébül szollyon, hanem *per modum objectionis*, ellen-vetés-képpen, eléggé meg tetczik csak szava-járásábúl-is; *Videtur hoc ita esse vel non esse*, &c. Lásd azokat a' *Textus*okat, meg-tapasztalod hogy külömben nincs a' dolog; *Calv. in Matth. 12. v. 25. Matth. 7. v. 12. & 16. Matth. 9. v. 5. Joh. 6. v. 35.*

K. *A'* Calvinus *Christusa erötelen és nyomorult Király: mert noha a' Királyságra meg-kenetet Messiást, erös, bölcs, és nagy birodalmú Királynak nevezi az Irás; de* Calvinus *az ö Christusát, mind ezektül meg-fosztya.* §. 4.

F. Hogy; és miképpen? érttük:

I. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy Christus egyebeket magához nem térithetet, hanem csak a' népnek seprejét; kibül igen gyalázatos lött az ö tudománya. De hazud* Calvinus, Non potuit, *nem szedhetet a' világi Bölcsek[illegible]oe melléje: mert szinte ugy birt ö a' bölcsek szi[illegible]evel, mint a' halászokéval*, &c. In Luc. 7. ℣. 29.

F. *Kala-*

F. *Kalauz* sem mond igazat, hogy affélét fog *Calvinus*ra: mert ő nem mondgya azt egy-átallyában hogy *non potuit*, semmiképpen tűle nem lehetet; hanem *non potuit, quia noluit.* Annak a' nem akaráſnak penig okát, alábkáb ſzépen meg-magyarázza *Calvinus*; mellyet *Kalauz* csalárdúl el-hullatot: *Dominus hoc initio ſpecimen edere voluit, ne vel illius ætatis homines, vel etiam poſteri Evangelium æſtimarent ab humana probatione; propenſi enim ad hoc vitium naturâ ſumus ferè omnes. Atqui nihil magis præpoſterum eſt, quàm Dei veritatem ſubjici hominum judicio, quorum totum acumen & perſpicacia nihil quàm mera eſt vanitas. Ergo ut dicit Paulus* 1. Cor. 1. ℣. 22. *partem ſecundùm mundum, infirmam & ſtultam elegit Deus, ut quicquid forte & ſapiens videtur, à ſua altitudine dejiceret.*

II. *A' Szent irás ôt dolgot tanit a' Meſſiás Országáról; tudni-illik, hogy a' Meſſiás el-rontya a' bálványozáſt; az ô birodalmát ki-terjeſztiminden nemzetségekre; megmarad mind örökké; ôpenig nagy bőlcs léſzen országlásában,* Jer. 23. ℣. 5. *Ezektûl a' becsülletes ſzép czimerektûl, mind meg-foſztya* Calvinus *az ô Királlyát*

F. Vallyon miképpen? Ertsük *Kalauz*tûl.

1. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy ezer eſztendôtûlfogva, tellyeſséggel ugy el fogyott a' Chriſtus országa, hogy mindenek fenekkel fel-forgatva vóltak, és a' tiſzta Szent irás hirdetéſe el-enyéſzet.*

F. Laſs erre való feleletet fellyebb, *Cap. 19. fol. 211. & Cap. 27. fol. 404.*

Lib. 4. cap. 2. n. 9.

2. *Azt irja* Calvinus, *hogy olly ſetét bálványozás vólt az egéſz kereſztyénségben, hogy Jeroboam idejében ſem vólt nagyob a' Sidók között.*

F. Annak

F. Annak igazságát felettébb-is bizonittya a' felső *Seculum*oknak ſzomorú példája. A' mindazonáltal a' Meſſiás Országlásának nem *præjudicál*: mert maga meg mondotta a' Meſſiás, hogy a' konkolyok nem eléb, hanem amaz utólsó aratáſnak idején, ſzaggattatnak-ki tellyeſséggel, *Matth. 13.* Szent Pál-is azt tanittya, ſzükség eretnekségeknek lenni, hogy a' jók meg-próbáltaſſanak. 1. Cor. 11. ℣. 19.

3. *A' Meſſiás Országa annyira nem terjedet a' ſzéles világra, hogy ſoha ſem Olaſz, ſem Spányol Országba, ſem több tartományra nem hatott ereje; hanem a' Pápiſta ſetétségben vóltak ezek az Országok, mind az ólta hogy Chriſtuſt meg-iſmérték,*

F. Holott irta azt *Calvinus*? Mert a' melly *Textus*okra igazét *Kalauz* maga könyvének *fol. 159.* annak a' mondáſnak ſe talpát, ſe tenyerét nem találom. Sőt hogy eleinte azokot az Országokot az Evangeliomnak világa, kiváltképpen Sz. Pálnak azokban való forgolódáſa által, meg világoſitotta vólt légyen, a' Sz. irás nem homályoſſon tanittya. *Rom. 15. v. 18.* noha annak-utánna a' tévelygéſnek sűrű ſetétsége bé-buritotta.

4. *A' Chriſtus országlásának és Királyságának, azt irja hogy vége léſzen itéletkor. Lib. 2. Cap. 15. n. 5. Ibid. Cap. 14. n. 3.*

F. Sz. Pál-is azont tanittya, *1. Cor. 15. v. 24.* Vége léſzen a' *Chriſtus* közben járói Országának az itiletkor, nem az ô valóságára nézve, hanem annak moſtani *adminiſtratio*jának módgyára és állapottyára nézve. Mert moſt a' Király Chriſtus az ô ellenségeinek

kőzepette uralkodik; de akkor minden ő ellenségi tellyeſséggel el-tőrűltetnek. Mondatik iſmét az Országot Szent Attyának adni, nem *Abdicativè*, mint ha magát minden Uraſságtúl meg-foſztaná; hanem *Cumulativè & conſumativè*, bé mutatván Szent Atyának tellyes diadalommal azt a' lelki országot mellyet ő rea bizot vólt; hogy igy Iſten légyen minden mindenekben. *1. Cor. 15. v. 28.*

5. *A'* Calvinus *itéleti-ſzerént, Chriſtus Urunk az ő Országában ſemmi útat nem mutatott a' viſzſzálkodáſnak le-csendeſitésében, és békeſséges eggyeſségnek meg-tartásában. Sőt okot adott, hogy naponként ujjab verſengéſek, és gyűlőlséges perlekedéſek támadgyának. Mert olly tőrvényt adott, mellynek kűlőmbőző értelmi lehetnek: Birát penig nem adott, melly az ő értelmérűl inditot veſzekedéſt el-igazithaſſa. De hová lehet képtelenb és alkalmatlanb Országolás effélénél?*

F. De holot itél *Calvinus* illyetén-képpen a' Chriſtuſnak országlásárúl? Azt mondgya *Kalauz* a' kőnyvnek karéján: *Deducitur ex dictis ſupra, fol. 105.* Miis annak a' *Deductio*nak forrását bé-dugtuk fellyeb, *Cap. XVII.* azért nem ſzűkség hogy itt ſzót ſzaporitsunk rúla.

§. 5. *K. A' Meſſiáſnak Papi-fejedelemségét, meg gyalázza* Calvinus.

F. Vallyon miképpen? Hallyuk *Kalauz*túl.

Pſal. 110. ŷ. 4. I. *Noha az irás Melchiſedek rendin való Papnak nevezi a' Chriſtuſt:* de Calvinus *nem akarja hinni, hogy kenyérrel és borral áldozott Urunk, mint Melchiſedek.*

F. 1. Hitte s-vallotta azt *Calvinus*, hogy Urunk Kenyérrel és borral oſztogatta a' Vég-Vacsorát; de hogy a' Kenyérnek és bornak ſzine alatt magát fel-áldozta vólna, és moſtan-is a' Miſében úgy meg-áldoztatnék, azt nem hitte; azzal penig (mivel az tsak kőltőtt dolog) Urunknak Papságát gyalázatoſsá nem tőtte. 2. Az-is kérdésben forog, Melchiſedek elibe menvén Abrahámnak, s-kenyeret és bort vévén, ha Iſtennek mutatta-é azt bé áldozatúl? Hihetőbb az, hogy azzal az ajándékkal Abrahámhoz való barátságos *affectio*ját akarta meg-mutatni. De láſs bőven errűl alább, *Lib. 2. Cap. 33.* Gen. 14. ŷ. 18.

II. *A' kereſzt-fán való véres Áldozatrúl azt mondgya az Irás, hogy* Livore ejus ſanati ſumus, *ez által tiſztittattunk-meg; és a' Chriſtus vére-hullásának tulajdonittya ſzabaduláſunkat,* Heb. 9. ŷ. 12. 1. Pet. 1. ŷ. 19. 1. Joh. 1. ŷ. 7. Eph. 1. ŷ. 7. Calvinus *penig azt mondgya, hogy a' Chriſtus teſti halála ſemmit nem haſználna, ha az ő lelke kárhozot latrok kinnyát nem érzette vólna. Maga, az oſtoba ember, a' nyilván való ſzent iráſtúl meg-győzettetvén, máſutt meg-vallya, hogy a' Chriſtus vére-hulláſa békéltetet-meg minket Iſtennel.* Eſa. 53. ŷ. 5. Lib. 2. cap. 16. n. 10. Lib. 2. cap. 17. n. 4.

F. Hiſzem maga-is *Kalauz* azt irá fellyebb, *fol. 487.* hogy Chriſtus az Atkozottak kinnyát meg-koſtolta; oſtobáúl pirongattya azért ő-is *Calvinuſt* amaz ő mondásáért: *Chriſtus diros in anima cruciatus, damnati & perditi hominis pertulit.* 2. Minden vetélkedés kivűl vagyon, hogy az Irás a' mi váltságunkat, s-bűneinkbűl való ki-tiſztittatáſunkat, néha a' Chriſtus halálának, néha az ő ſebeinek, néha vére-hullásának tulajdonittya: de az ollyan ſzolláſnak módgya, mel-

lyet *Synecdoche*nak hijnak. Ugyan-is abban a' munkában bé-jün az egész Christus, az ő teste, lelke, és Istensége szerént. Innét vagyon, hogy másutt az Irás a' mi váltságunkat tulajdonittya a' Christus Lelkének, *Matt. 20. v. 28.* Másutt az ő testének, *1. Pet. 2. v. 24.* Másutt az ő Istenségének, *Heb. 9. v. 14.* Másutt az emberségből és Istenségből való egész személynek, *Act. 20. v. 28. 1. Tim. 2. v. 5. 6.*

Lib. 2. cap. 17. n. 1.

III. *Méllyebben gázol* Calvinus, *és egy-átallyában azt mondgya, hogy Christus semmit nem érdemlett Istentül. mert ő benne nem vólt olly méltóság, hogy érdemelhetet vólna. Maga a' Szent irás azt mondgya, hogy nagy áron, és bőséges váltságon vött és szabaditot-meg minket. 1. Pet. 1. v. 18. Tit. 2. v. 14. Coloss. 2. v. 14.* &c.

F. Olly távolly vagyon hogy *Calvinus* azt tagadta vólna, hogy Christus Urunk minékünk Szent halálával semmit nem érdemlett vólna, sőt az *allegált*atott *Caput*ban, némellyek ellen, kik az *Erdemnek* nevezetit nem igen türhetik vala (ollyan okon, hogy az az Isten ingyen való kegyelmének meg-homályositására szolgálna) keménnyen vitattya, hogy Urunk igazán és valóságossan érdemlett minékünk Szent Attyánál; és igy nem csak eszköze (mint amazok állattyák vala) hanem igaz és valóságos szerző oka vólna a' mi idvességünknek. Hogy penig az nehézségnek csomóját meg-óldgya, különböztetéssel szól a' dologhoz. Tudni-illik a' közben-járó Christust gondollyuk vagy az Atyára nézve, kinek jó és szabados tetczéséből rendeltetet a' közben-járói tisztre; bezzeg igy mondhatni, hogy Christus Urunk-is *per se* nem érdemlett az Isten-

Vide Amesium lib. 1. Medull. C. 20. n. 16.

az Istentül valamit, hanem *expacto remunerante*, annak a' kötésnek *conditio*ja szerént, melly lött Isten között és a' Christus között, *Esa. 53. v. 10. 11. 12.* Ugyan-is, a' mint hogy Istennek ingyen való jó tetczéséből lött az, hogy mi közben-járónká lenne, ugy az ő halálának érdemes-képpen való *accept*álása-is, egyedül az Istennek jó-akarattyától függött. De ha gondollyuk a' Christust mi reánk emberekre nézve, a' kik semmit nem adhattunk a' mi váltságunknak árába, hanem csak egyedül mind egy fillerig ő fizetet meg érettünk, a' mi büntetésünket ő vállalta magára; igy bezzeg *Calvinus* soha nem mondotta, hogy Urunk Istentül semmit nem érdemlet vólna. Sőt ellenben azt irja *Cap. citat. n. 3. Hogy penig a' Christus az ő engedelmessége által a' kegyelmet az ő Attyánál minékünk bizonnyal meg-szerzette es érdemlette légyen, az Irasnak sok helyeibül nyilvánsággal és bizonyossan ki-hozhatni.*

§. 6.

K. Calvinus *sem Fiú Istennek nem hiszi, sem mint Urát nem tiszteli Christust: Azért a' második Agazatot elrontya.* F. Miért nem? Okait értsük *Kalauz*túl:

I. *Azt jelengeti* Calvinus, *hogy a' mi Urunkban két személy vagyon, és igy jó következés szerént,* Nestorius *tévelygésére hajolván, azt kell mondani, hogy a' B. Asszszony Fia, külömb az Isten Fiánál.*

F. Ertsük azt-is minémü *Consequent*iákkal akarja a' *Nestorianismust* ki-tekerni *Calvinus*ból.

1. *Mert* Calvinus, (*egyem*) *a' közben-járónak személyét meg-külömbözteti az Isten Fiának személyétül. Lib. 1. Cap: 13. n. 9.*

F. Ostobaság a' dolgoknak külömb tekintetekből *con-*

bűl *concludálni* azoknak tőosegekre. Ugyan-is mint a' *Philosophus*ok jól tanittyák, ugyan azon dolog több egy-mástúl meg válaſztatot *Respectus*okat, tekintetecket vehet magára, azon dolognak minden meg több-büléſe vagy ſokaſulása nélkűl. *Calvinus*-is azért, mikor a' Chriſtuſt két tekintetek alatt gondollya, ugymint Istennek Fiát, és mint közben-járót, azzal két ſzemélyt a' Chriſtusban nem csinál. Bizony dolog is az, hogy a' *Philosophus*ok nyelvén ſzollyak: *Conceptus Filii Dei in ſigno rationis prior eſt conceptu Mediatoris.*

Lib. 1. cap 13. n. 24.

2. *Ismét azt irja* Calvinus, *hogy az öröktűl fogva való Ige, fel-vette magára a' közben-járónak ſzemélyét. Más ſzemély vólt hát a' közben-járónak ſzemélye, az Igének ſzemélyétűl.*

Lib. 3. cap. 23. n. 19

F. Mivel *Kalauz* a' ſzónak külömb jegyzéſit meg nem jegyzi, mind magát, mind máſokat vizre akar vinni. Ugyan-is ez a' ſzó *Perſona* (mint *Calvinus* maga fel-jegyzette) nem téſzen mindenkor a' Deákoknál magán meg-álló értelmes valóságot, mellyet ſzemélynek hivunk; hanem némelly a' ſzemélyhez járúló néminémüséget, *conditiot*, és tekintetet, mellytűl valaki illyennek vagy ollyannak neveztetik. Ugy mikor *Calvinus* azt mondgya az örökké-való Igérűl, *Mediatoris induit perſonam*, &c. azzal nem azt akarja jelenteni, hogy a' ſzemély ſzemélyt eggyeſitet vólna magával; hanem hogy az Istennek Fia, amaz örökkévaló ige, közben-járói állapatot és tekintetet vőtt fel önnön magára. Tudgyuk világi-képpen-is a' Király-képét *Perſonalis*nak ſzokták hini: de vallyon a' kit Király-képének teſznek, azzal, két egy-mástúl meg külömböz-

lőmböztetet ſzemélyt azon egy természetben véſzen-é fel magára? Balgatagság vólna azt mondani. A' *Calvinus* mondáſinak is csak ez az értelme.

In Joh. 3. v. 13. Lib. 2. cap. 14. n. 2.

II. *Azt-is feſzegeti* Calvinus, *a' mit* Eutiches *tanitott: mert azt beſzélli, hogy a' teſtesűlés által, az emberi természetnek tulajdonsági, Isteni természetnek tulajdonittatnak; viſzontag az Isteni természetnek tulajdonsági, emberi természetnek adatnak.*

F. Az vólt az *Eutiches* valláſa, hogy az két természetek Chriſtusban, ſem valóságokra, ſem tulajdonságokra nézve, éppen és külön meg nem maradtanak, hanem a' teſtesülés által ugy öſzve-elegyettenek, hogy minden meg-válaſztás nélkűl egygyé lőttenek: de holott tanitotta azt *Calvinus*? Az *allegál*tatott helyekbűl az ki nem sűl. Eggyik természetnek tulajdonsága miképpen tulajdonittaſsék a' máſiknak, ugyan ott (melly magyarázatokat csalárdúl el-titkolt *Kalauz*) meg-magyarázza. Hallyuk: *Quod unius naturæ proprium eſt, in Chriſto, ad alteram transfertur.* A' mi a' Chriſtusban eggyik természetnek tulajdona, vitetik a' máſikra. De miképpen? *Propter unitatem perſonæ*, azt mondgya. A' ſzemélynek egységére nézve. *Propter duplicis naturæ unionem:* A' két természetnek ſzoros eggyesülésére nézve. Nem tulajdon-képpen, mint-ha eggyik természetnek tulajdonsága a máſikba által öntettetet vólna, hanem *Impropriè*, külső tulajdonitás-képpen; mint *Calvinus* magát *declar*állya: *Quæ in humana ejus natura peracta ſunt, ad divinitatem* Impropriè, *licet non ſine ratione transferuntur.* De láſs errűl a' dologtúl bővebben alább, *Lib. 2. Cap. XIX.*

III. *Kegyelmes Urunknak vallyuk Christust, kinek minden tiszteséggel és szolgálattal tartozunk.* De *Calvinus* ötet. 1. *Mint az előtt hallók, sokképpen kegyetlen* Tyrannussá *változtatá.* F. Feleletet-is hallottál erreugyan ott. *Sup. fol. 612.* 2. *Olly kevés tiszteséggel illeti ötet, hogy noha a' Jesus nevére minden térd meg-hajol,* Phil. 2. ℣. 10. *noha még az ördögök-is ki-mentek ennek említésére az emberekből,* Marc. 9. ℣. 38. Act. 16. ℣. 18. Luc. 10. ℣. 17. *mindazonáltal* Calvinus, *csufos, sőt babonás dolognak mondgya, ha ki a' Jesus nevére meg-hajtya térdét.* F. Láss feleletet erre-is alább, *Lib. 2. Cap. 18.* Azt sem kell gondolni, hogy a' Jesus nevének puszta említésével üztenek vólna ördögöket a' Tanitványok; hanem a' Jesus, kinek ők szolgai vóltak, ő általok múnkálkodó Isteni ereje által, töttenek csudákat, *Act. 3. v. 12.*

Ad Philip. a. ℣. 9.

HARMINCZ-EŐTŐDIK RÉSZ.

Calvinus a' Harmadik Agazatot nem mocskollya-meg.

Ki fogantaték Szent Lélektűl, szűleték Szűz Máriától.

KERDES: *Mivel vádollya itten* Calvinust Kalauz?

F. Azzal, hogy ez Agazatot-is meg-mocskollya, és nem egyszer meg-botlik beléje. *Lib. 5. Cap. IV.* Ertsük mint próbállya:

I. *Mint nem régen mondám, azzal mossa nyelvét* Calvinus,

vinus, *hogy az Isten Fiának külömb személye vólt, a' közben-járó Christus személyénél. Ki ha ugy vagyon, nem mondhattyuk, hogy Isten Fia szűletet Bóldog Aszszonytúl; hanem más személy vólt az Isten Fia, a' Szűz Mária Fiától.*

F. Mert nincsen az úgy; mint mi-is nem régen meg-mondók: azért hamis és magától képzet fundamentomon éppittetik itt-is *Kalauz*nak *Consequentiája.* Sup. Cap. 34. fol. 639.

II. *Hallók nem régen, kogy a'* Calvinus *itéleti szerént, Christus, mint egyébb gyermekek tudatlan vólt, és a' többb gyermekek módgyára okoskodot üdő jártában. Maga Szent Pál azt irja, hogy mihent Christus e' világra jöve a' testesülés által ottan be-mutatá magát kedves áldozatúl az ő Szent Attyának.* Heb. 10. ℣. 5.

F. Erre-is Feleletet hallánk nem régey. Sz. Pál-is külömben szóll, mint *Kalauz* mondogallya: *Mikor e' világra be jött vólna, azt mondgya: az áldozatot és az ajándékot nem akartad, testet formálál penig énnékem.* Sup. Cap. 34. fol. 630.

III. *Az Urunk szűletéséről* Wittakerus*sal egyetemben, csak ugy gondolkodik* Calvinus, *mint a' közönséges születésről.*

F. Nem igaz. Mind *Wittakerus*, mind *Calvinus*, Urunknak fogantatását és születtetését rend-kivül valónak ismérték és vallották lenni: de annak módgyát nem abban állatták, a' miben a' Pápisták; mint-ha méhének minden meg nyilatkozása nélkül szülte vólna ötet Bóldog Szűz Anya; hanem abban, hogy a' természetnek szokott rendi kivül minden férfiui mag és munka nélkül, a' Szent Lélek által fogantatot. A' mi penig illeti amaz kérdést, mellyre *Kalauz* itt kicsavarodik: *Hogy ha Bóldog Aszszony, mindenkor szüzen*

maradott-é? ahoz külömböztetéssel kell szollanunk. Minden kétség kivül vagyon az, hogy Urunkat Bóldog Annya szüzen szülte; és a' kiazt nem hitzi, nyilván való eretnek. Minek-utánna penig Urunkat szülte vólna, az után meg-maradott-é holtig szüzeségében, és Josseftül nem vóltanak-é több gyermeki, ertül tudgyuk, hogy egy *Helvidius* nevü ember *Jeronymus* idejében, nagy villongásokat támasztott az Ecclesiában, vakmerö képpen állatván, hogy Máriának, Christus Urunk kivül, Josseftúl több gyermeki-is vóltanak. Melly *Calvinus*nak nem tetczet; sőt ellenben azt irja: *Nemo unquam hac de re quæstionem movebit, nisi curiosus: nemo verò pertinaciter insistet nisi contentiosus.* Melly távoly lőt légyen *Calvinus* a' *Helvidius* vélekedésétül, nyilván meg-tetczik ugyan ott le-tött szavaibúl: *Perpetua Mariæ virginitas acriter & copiosè ab Hieronymo defensa fuit.* Máriának mindenkori szüzeségét erössen és bőségessen meg-óltalmazta *Jeronymus*. Csak hamis patvar azért Doctorinkra külömbet fogni: mert csak egynek irásábúl sem mutathattyákazt meg, hogy *Helvidius*sal eggyütt, Christus Urunk kivül, Máriának több gyermekit állatta vagy vallotta vólna leni.

In Matth. 1. ℣. 25.

IV. *Noha Szent Agoston azt mondgya, hogy Urunknak becsülletiért, a' bünösökrül szolván, nem kell emlekezetet tenni Máriárúl; sőt Mahomet is vallya, hogy soha semmi bünt nem cselekedet Mária: Mindazonáltal* Calvinus, *ö benne sok rút eseteket, szarvas bünöket, és gyalázatos vétkeket álmodoz.*

Calvin. Matth. 12. ℣. 48. Joh. 2. ℣. 3. Luc. 2. ℣. 48. Luc. 8. ℣. 19.

F. Könnyü észre venni, hová czélozott *Kalauz* ebbéli *factura*val; tudni-illik hogy *Calvinus*t, és minket ö

ket ö véle eggyütt az embereknél gyülöltessen, mint ha mi illendö tiszteségét meg nem adnók a' B. Szüznek. Bizonyára nagyra becsüllendö Bóldog Szüz Mária, mint Urunknak áldott Szent Annya; mindazonáltal nem kell nékünk, maga sem kivánnya tölünk, az ö tiszteségét hazugsággal avagy a' mi ugy nincsen azzal öregbitenünk és terjesztenünk. Szent Job mondta-ként, még az Isten kedvéért sem szabad hazudni. A' penig nem igaz, hogy Mária tellyeséggel üres vólt vólna minden fogyatkozástúl. Láss ertül alább, *Lib. 2. Cap XIX.* Hogy szarvas bünök és czégéres rút esetek ö benne vóltanak vólna, azt *Calvinus* (mint reá fogja *Kalauz*) nem mondotta; hanem az *allegáltatott textus*okban jelenteni csak azt akarja, hogy Szüz Mária sem vólt üres minden emberi gyarlóságtúl és fogyatkozástúl. Urunknak sem szolgál az semmi becstelenségére: mert a' menyiben ö Felségének Annya vólt, az az, az ö vérébül fogantatott, és ö tüle születtetet Urunk, annyiban minden bün és *macula* nélkül való vólt.

Job. 13. ℣. 7.

HARMINCZ-HATODIK RÉSZ.

Calvinus a' Negyedik Agazatot el nem rontya.

Kinzaték Pontius Pilátusnak alatta, meg feszitteték, meg hala, és el-temetteték.

KERDES: *Mivel vádollya itten* Kalauz Calvinust?

F. Azzal, hogy ezt a' negyedik Agazatot sok hamisággal elegyitette-meg, *Lib. 5. Cap. V.* Ertsük *Documentumit*:

§. 1. *K. Sok, és rút káromló gyalázatokba keveri* Calvinus *a' mi Urunk halálát, és vére-hullását: Azért el-rontya ez Agazatot.* F. Rakd fejére, had lássuk:

In Joh. 14. ỳ. 1. In Matth. 16. ỳ. 21. I. *Azt beszélli* Calvinus, *hogy semmi vigasztalást és bátorságot nem talál a' mi hitünk a' Christus halálában; hanem tellyességgel csak kétségbe-esést, és gyarlóságot lát, a' mi lelkünk, a' Christus keresztiben. Noha Szent Pál azt irja,* ad Galat. 6. ỳ. 14. *hogy egyébben nem dicsekedik, hanem a' Christus keresztiben,* &c.

F. *Calvinus* ősze-kötvén a' Christus halálát az ő fel-támadásával, azt mondgya, hogy amaz emez nélkül semmit minékünk nem használt vólna, a' mi hitünknek támogatására. De hiszem Szent Pál-is azont tanittya, 1. Cor. 15. ỳ. 17. *Ha a' Christus fel nem támadott vólna, hijában való vólna a' ti hitetek, és még-is a' ti bűneitekben vólnátok.*

II. *A' mi Urunk halálának hasznárúl, csuda menyi sok kábaságokat kérődik.* F. Mellyek azok: értsük:

1. *Mint az előtt hallók, azt rebesgeti, hogy Christus nem hólt-meg az egész világért, hanem csak a' Választottakért.* F. Az előtt erre Feleletet-is hallánk, *Cap. 34. §. 2. n. 3.*

2. *Az irás a' mi váltságunkat, Chnistus Urunk vére-hullásának tulajdonittya. Azt-is melléje vetvén, hogy semmi el nem maradott adóságunkban, kirúl bőségessen eleget nem tőtt vólna,* &c. Calvinus *ezekben-is tétováz, mint ez előtt*

ez előtt hallók. Mert azt mondgya, hogy a' Christus vére-hullása, és Szent halála, semmit nem használt vólna, ha az ő Lelke a' kárhozottak kinnyát meg nem kostolta vólna.

F. Erre való válasz-tételt-is, ez eléb meg-hallók, *Cap. 34. fol. 637.*

3. *Azt irja* Calvinus, *a' Szent irásnak folyása ellen, hogy nem vólt Christusban annyi méltóság, hogy ő miénkünk valamit érdemlet vólna; és ezt, nagy álnokúl Szent Agostonnal támogattya,* &c.

F. Ez álnok rókai gányogásra-it, már feleletet hallottál, *Cap. 34. fol. 638.*

4. *Akar mint kiáltsa Szent Pál, hogy Urunk halálával nyerte az ő Szent testének dicsőségét, és nevének fel-magasztaltatását,* Phil. 2. ỳ. 9. Heb. 2. ỳ. 9. *De* Calvinus *bé-falattya ezt Szent Pállal, és azt irja, hogy semmit magának nem érdemlett halálával, Christus.* Lib. 2. cap. 17. n. 6.

F. Nem kiáltya azt Szent Pál; nem-is hozhatni ki belőle, hogy a' Christus halála érdemlő oka vólt vólna az ő meg-dicsőittetésének: hanem rendit jelenget a' Christus meg-dicsőittetésének; hogy tudni-illik nem eléb, hanem az ő maga meg-alázása, és a' kereszinek haláláig való engedelmessége után, vette-el a' dicsőséget; mint Szent Lukáts szépen magyarázza: *Avagy nem ezeket kellett-é szenyvedni a' Christusnak, és ugy bé-menni az ő dicsőségében.* Luc. 24. ỳ. 26. Sőt ellenkezőt tanit inkáb Szent Pál, *Phil. 2. v. 9. Donavit ei nomen supra omne nomen.* Ajándékozott néki az Atya, mindenek felette való nevet, az az, méltóságot. Nem kiáltya hát azt, hogy nevének fel-magasztaltatását, a' Christus halálával érdemlette vólna magának.

5. *A' Cal-*

5. A' Calvinus *agyaskodási szerent, a' mi igazulásunk, és bűnünk bocsánattya, mellyet nyert Christus, igen férges gyümölcs; sőt, csak egy* Ens tationis. F. Miért ollyan; értsük.

Elősszőr. *Mert ha* Calvinusnak *hiszünk, a' mi Igazulásunk el nem veszi rutságunkat, hanem szinte ollyan fertelmes bűnben hágy, mint az előtt. noha az Ur Isten befedi gondolattyával ocsmányságunkat, és azt gondollya, hogy szép tiszták vagyunk.*

F. 1. Itt *Kalauz*, a' meg-igazitásnak módgyában akadoz. Vallyuk, hogy az nem áll a' bűnnek minden mocskának az emberből való ki-tisztittatásában; hanem rész-szerént a' bűn-bocsánatban, az az, a' bűnnel érdemlett büntetésnek kötelessége alúl való felszabadulásban; rész-szerént a' Christus igazságának, mellyet szenyvedvén és cselekedvén véghez vitt, minékünk Istentől való kegyelmes tulajdonitásában. De férges gyümölcs-é ez? Csak egy *Ens rationis*-é? Férges gyümölcsel tartotta vólna hát Szent Pál a' hiveket, a' mikor azt irja, *ad Rom. 8. v. 1. Semmi kárhoztatások nincsen azoknak, a' kik a' Jesus Christusban vadnak. Ibid. v. 36. Kicsoda vádollya a' választottakat? Isten az a' ki meg-igazit.* Csak *Ens rationis* vólna hát, a' mit másutt azon Szent Pál ir: *A' Christus lőtt minékünk Istentől igazságunk.* 2. A' sem igaz, a' mit emleget *Kalauz*, hogy a' meg-igazittatot ember szintén olly fertelmes bűnben hagyattatnék, mint vólt az előtt. Sőt valakiket Isten az ő bűnöknek kötelessége alúl *absolvált*, és az ő Fiában a' Christusban igazaknak *pronunciált*, azokból meg-szentelő kegyelme által, naponként a' bűnnek

1. Cor. 1. v. 30.

bűnnek rutságát is tisztogattya, és fogyattya. 3. Ebben a' *materiá*ban, *non imputare peccatum*, nem tulajdonitani valakinek a' Bűnt, nem annyit tészen, mint csak gondolattal azt bé-fedni, a' bűnt nem bűnnek, az az, a' rútat szépnek ismérni; mint *Kalauz* álmodozza; mert az Isten még a' meg-igazittatot emberben-is a' bűnt ugyan csak bűnnek ismériː hanem értelme annak az, hogy a' kiket Isten az ő Fiában a' Christusban meg-igazitot, azoknak bűnöket büntetésben nem vészi. Oka: mert a' Christus azokért szent halálával eléggé meg-lakolt, meg-fizetet, eleget tőtt.

Masodrzor: *Mert csak arra sem elég,* egyem, *a Christus halála, hogy ennek erejével mi bennünk egy jó gyümölcs nevekedgyék: hanem minden cselekedeti a'* Calvinista *igazságnak, őrök halálra méltó undokságok.*

F. A' melly fárúl e' patvarnak vad gyümölcsét *Kalauz* rázdogallya, mi-is annak gyükerét alább el-vagdaltuk, *Lib. 2. Cap. 28.*

6. *A'* Calvinus *elmélkedése szerént, nincs egyéb haszunk a' Christus halálában, hanem hogy az Isten reánk keni, a' Christus igazságát; ugy hogy, mi szinte ollyan rutan maradunk, mint-ha soha Christus meg nem hólt vólna érettünk: de azért Isten ugy tart, mint-ha igen tiszták vólnánk.*

F. Ez nem egyéb, hanem a' fellyeb fel-tőtt büszhőtt husnak, más lével való fel-adása; azért nem szükség más feleletet adni reája. §. 2.

K. A' Calvinus *Christusa szenyvedésekor sok-képpen vétkezet, és habozott: Azért* Calvinus *el-rontya a' negyedik ágazatot.*

F. Itt csuda mint dőrög *Kalauz Calvinus* ellen; Christust káromló *Lucianus*hoz, vagy *Julianus*hoz hasonlittya őtet. Okát értsük.

In Matth. 26. ℣. 39. *Mert azt irja*, egyem, *Calvinus Christus Urunkrúl, hogy mikor a' magas kereſztfán Szent Atyához bocsátná könyörgését, ollyat mondott és cselekedet, mellyet meg-kellett* castigálni, frenálni, corrigálni, cohibeálni, revocálni, renunciálni, retractálni; *oſtorozni, zabolázni, jobbitani, tartóztatni, viſzſzá-czáfolni. Mellyekbűl el-kerűlhetetlenűl ki-jő, hogy a' mi Urunk nagyot véikezet.*

F. Semmit ittegyen, ollyat *Calvinus* nem mondott Urunknak halálának és ſzenyvedésének állapottyárúl, mellyet vagy a' Régiek, vagy magoka' Pápiſta Doctorok nem mondanának; im még is *Calvinuſt* Christus káromlónak kiáltyák. A' régiek kőzzűl tudakozzunk egytűl vagy kettőtűl. Azt irja *Jeronymus:* Apud Janſeniű Concord. in Matth. 26. *Chriſtus* revertens *ad ſe ipſum, quod ex hominis perſona trepidanter* Renuerat, *ex Dei, filiique confirmat, cum dicit, non ſicut ego volo, id eſt, non hoc quod humano affectu loquor, ſed propter quod ad terras tua voluntate deſcendi.* Hallyuk Tractat. in Mattheű. *Origeneſt*-is: *Chriſtus* Revocans *deſiderium ſuum, & videns quanta utilitas mundo eſſet futura per paſſionem ipſius, quaſi* Recogitans *dicebat, non ſicut ego volo.* Hallod-é? Azt mondgyák ezek a' régiek, hogy a' mit Christus egyképpen *Renuált*, nem akart, másképpen *Revocálta, Recogitálta, Rediit ad ſe ipſum*; viſzſzá-hitta, másképpen gondolkodot rúla, magában ſzálván, a' mitűl irtozott, azt akarta, kivánta. Mit mondott egyebet *Calvinus*? Ha azért ő azért *Lucianus, Origenes*, és *Jeronymus* léſzen *Julianus*. De találljuk-meg a' Pápiſta Doctorokat-

is. *Bellarminus* igy magyarázza Urunknak amaz mondását, *Matth. 26. v. 39. Pater mi tranſeat à me calix iſte.* Atyám távozzék-el tőlem ez pohár. *Luc. 22. v. 42. Pater ſi vis tranſfer calicem iſtum à me*, &c. *Dicit autem* ſi vis, *non quod ignoret Patrem nolle, ſed ut oſtendat affectum naturalem ſuæ voluntatis ad fugiendam mortem, conjunctam cum omni ſubjectione ad paternam voluntatem. Cornelius Janſenius* azon formán: *Illa vox* transeat, *non profecta eſt à ſpiritu, ſed à deſiderio naturali. Pererius* Jeſuita ſem kűlőmben: *Salvator noſter, ſecundùm voluntatem partis inferioris, mortem reformidans & refugiens, petiit à ſe transferri calicem; quem ſecundum voluntatem partis ſuperioris rationalis, ardentiſſimè cupiebat bibere. Maldonatus* Jeſuita azon nyomon: *Colligitur ex hoc loco duas in Chriſto fuiſſe voluntates, humanam & divinam. Hæc voluntas, quæ recuſavit mori, non fuit plena & perfecta, ſed ut Theologi volunt conditionalis. Nec enim dicebat apud ſe, Nolo mori, ſed nollem mori: quæ voluntas peccatum non eſt adhibita honeſta conditione.* Ezekbúl a' magyarázatokbúl jegyezzük-meg im ezeket. 1. Christus Urunk nem akarta meg-koſtolni a' halálnak keserű pohárát, az ő belé-óltatot terméſzeti *affectus* indulat ſzerént (ugyan-is terméſzet-ſzerint minden dolog irtozik a' maga romlásától) mindazonáltal tellyeſséggel Szent Attyának akarattya alá ajánlotta magát. *Calvinus* is azt mondgya az *allegáltatott Commentarius*ban: *Affectum ſuum ſubigit in obſequium Dei, quaſi modum exceſſerit.* 2. Az a' kivánság; *mullyék-el tűlem a' pohár*, nem ſzármazott Urunkban a' lélektűl, hanem a' terméſzetbe bé-óltatot kivánságtúl. *Calvinus* ſem

Lib. 4. de Chriſto Cap. 5.

In Matth. Comment. in Rom. 9. n. 25.

In Matth. Cap. 26.

Juxta Bellarminum.

In Harmonia pag. 601.

Juxta Janſenium.

In Harmonia pag. 600. Juxta Maldonatum.

külömben: *Nihil esse absurdi, si Christus, ex communi piorum more, omisso divini consilii intuitu*, desiderium *suum quo æstuabat, in Patris sinum deposuerit.* 3. Christusban két meg-külömböztetet akaratok vóltanak, Isteni és emberi. Emberi akarattya szerént (gondolván azt természet szerént) kivánta a' halált el-kerülni: melly kivánságának Isteni akarattya szerént, sőt emberi akarattya szerént-is gondolván azt *moraliter*, Urunk *Renunciált*; azt *Cohibeálta*, *Retractálta*, *Cohibeálta*, *Corrigálta*. *Calvinus*nak-is, ezekkel a' *Terminus*okkal élvén, nem külömb értelme; mint maga magát *declarállya*: *Hic locus clarè docet nimis insipidos fuisse veteres hæreticos qui Monothelitæ dicti sunt, quòd fingerent Christum non nisi una voluntate & simplici fuisse præditum; neque enim quatenus Deus erat aliud voluit quàm Pater. Sequitur ergo humanæ ejus animæ suos fuisse affectus ab arcano Dei consilio distinctos.* Im látod Keresztyén Olvasó, hogy a' *Calvinus* magyarázati is, itt ez aránt csak oda czéloznak a' hová a' Régieké, és a' Pápista Doctoroké; még-is a' mit magokban javallanak, azt *Calvinus*ban kárhoztattyák; azért őtet *Julianus*nak, *Lucianus*nak, Istent gyalázó féregnek kiáltya *Kalauz*. Ez-é a' Lelkiismeret?

In Harmonia p. 601.

§. 3.

K. A' Calvinus *Christusa, lelkének kárhozattyát féltette, és kétségbe esett: Azért*, &c.

F. Ez gyülöltetésre szerezteted patvarnak próbálására, a' *Calvinus Commentarius*ibúl, *in Matth. 27. v. 46. 47. Cap. 26. v. 39.* ~~fok~~ *locus*okat hord rakásra *Kalauz*; lássuk a' fejeit fejeit.

1. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy a' kereszt-fán Istennek a' bün ellen való rettenetes haragját látván Christus, Szent Attyát túle el-idegenyedetnek erzette lenni.* Azért azo va lása szerént éppen kétségben esett a' Christus

F. 1. A' kétségben-esett emberek, mindenestül-fogva való idegenségét *apprehend*állyák magokhoz az Istennek: de *Calvinus*, nem mondgya azt Christus Urunkrúl, hogy tellyességesen idegennek érzette vólna magától lenni az Istent; hanem azt mondgya, *Quodam-modo*: Maga szavát hallyuk: *Certè hic præcipuus fuit conflictus, & omnibus aliis tormentis durior, quòd in suis angustiis adeò levatus non est Patris auxilio vel favore, ut se quodam-modo alienum sentiret.* 2. Meg kell külömböztetni a' külső és belső érzékenységeknek *dictamen*nyét, a' Hitnek *dictamen*nyétül. Az érzékenységeknek dictálása szerént, bezzeg úgy látzot Urunknak, a' menyiben ember vólt, mint-ha tellyességgel meg-vetette vólna őtet Szent Attya: de azonban a' Hit, még abban a' végső baj-vivásban-is, úgy fogta meg az Istent, mint szerelmes Attyát. Errül-is értsük *Calvinus*nak maga *declaratio*ját: *Discrimen etiam notavimus inter naturæ sensum & fidei notitiam: quare nihil obstat quominus Dei alienationem mente conceperit Christus, prout sensus dictabat, & simul fide retinuerit Deum sibi esse propitium.*

In Harmonia p. 649.

In Harmonia, ut supra.

II. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy az ő gyötrődési között, olly kísértet útközőt elmejében a' Christusnak, mint ha örök halálra kellene vettetni:* Azért a' *Calvinus* Christusa kétségben esett.

F. Ugy de a' kétségben esett emberek tellyességgel *succumb*álnak afféle kísértetnek; *Calvinus* penig

In Harmonia, ut supra.

Christus Urunkrúl ugyan ott azt mondgya: *Ipse autem mirifica Spiritus virtute victor emersit.*

III. *Az-is* Calvinus *szava, hogy a' Christus kétségben-eséſnek szavát ejtette:* Azért az ő Christuſa kétségbe eſett.

F. Ezt *per modum objectionis*, ellen-vetés-képpen hozza-bé *Calvinus*; de mindgyárt utánna veti a' feleletet: *Solutio facilis est, quanquam sensus carnis exitium apprehenderit; fixam tamen stetisse fidem in corde, quâ Deum, præsentem intuitus est, de cujus absentia conqueritur.* Bezzeg a' valójában kétségben eſett emberrûl ezt nem mondhatni.

Ut supra in Harmonia.

IV. Az-is *Calvinus* ſzava: *Christum omni ex parte sic fuisse vexatum, ut desperatione obrutus, ab invocando Deo absisteret; quod erat saluti renunciare.* Ihon azt mondgya, hogy Christus el-burittatott a' kétségben-eséſtûl.

F. Vagy nem értette, vagy ſzánt ſzándékkal hamis értelemre csigázta *Kalauz Calvinus*ſnak abbéli módását. Ugyan-is *Calvinus* azzal a' mondáſſal nem azt fejezi-ki, mi tőrtént légyen a' Christuſon ő magára nézve, hanem az ő ellenségi miben akarták őtet hozni és ejteni: tudni-illik nem elégedvén meg a' ſzámtalan kinzáſokkal, mellyeket ő rajta el-tőtrenek, azon vóltanak, hogy még az Iſten nevének ſegitségûl való hivásától-is el-vonnyák és el-ſzakaſzſzák, mintha az Iſtennel ő néki ſemmi közi nem vólna; hogy igy őtet kétségben ejtheſsék. Mert mikor az ő utólsó baj-vivásában Szent Attyát ſegitséggel illyen módon hijná, *Eli Eli!* ezt az ő imádságát-is ellenségi csufolásképpen Szent Illyéſre magyarázták. Miért ugy? Immár meg-felel *Calvinus*; hogy tudni-illik ſzántſzándékkal Christus Urunkat csufollyák, az ő imádságát hamiſſan el-forditsák, őtet kétségben ejtsék. Maga *Calvinus*, igy magyarázza magát, *in Harmon. pag. 649. lin. 32. & seqq.*

V. *Calvinus* mondáſa az-is: *In Christo nihil erat Spei, ut in rebus desperatis fieri solet.* Azért a' Christuſnak kétségben-eséſt tulajdonit.

In Matth. 26. ℣. 39.

F. Értelme annak csak az, hogy midőn Urunk kérné Szent Attyát, hogy múlnék-el ő tűle az a' pohár, azonban ſemmi reménsége nem vólna annak elmulásárúl, az Iſtennek gondviſelésére bizta megát. Igy *declarállya Calvinus* ebben magát: *Quòd verò Christus apud Marcum omnia Deo possibilia esse dicit, non hûc spectat, ut potentiam ejus cum immutabili veritate ac constantia in certamen committat: sed quia nihil erat Spei (ut in rebus deploratis fieri solet) in Dei virtutem se rejicit.*

In Harmonia p. 601.

VI. Azt-is *Calvinus* tanittya: *Bizonyára, egyem, rettenetesſeb feneketlen melység nem gondoltathatik, mint azt érzeni, hogy az Iſtentûl el hagyattattál és el idegenittettél, nem kûlömben mint-ha teneked veſzedelmedre eskütt vólna meg. Láttyuk azt, hogy Christus ſzintén el-annyira taſzittatot vólt, hogy kénſzerittetet légyen, az inségtûl ſzorongattatván, azt kiáltani:* En Iſtenem! En Iſtenem, miért hagyál el engemet! *&c. Micsoda ez, hanem a' Christuſt kétségben-eséſnek örvényében taſzitani?*

Lib. 2. cap. 16. n. 11.

F. Vaj nem következik. Ugyan-is, a' mint hogy a' Christus nem magáért, hanem mi érettünk bocsát kozott a' mi meg-fizethetetlen adoſſágunknak tenge-

rébe, és a' Törvényének átka alá; úgy a' meg-mondott dolgokat kell ő rúla érteni annyiban, a' menyiben a' mi képünket és kezességünket Istennél viselte; mint *Calvinus* azon helyen szépen meg-magyarázza: *Mind-azonáltal ugyan nem akarjuk azt érteni, mint ha az Isten ő néki valaha ellensége vagy gyűlölője lött volna, mert hogy haragudhatnék az ő szerelmes fiára, a' kiben ő néki minden kedve bétölt? Avagy mint engesztelhette volna meg Christus könyörgésével egyebeknek az ő Attyát, midőn annál ő maga is gyűlölségben volt volna? Hanem azt mondgyuk mi, hogy ő az Istennek valóságos keménységének terhét hordozta, mivel hogy az Istennek keze által verettetet és ostoroztatot-meg, és osztán a' meg-haragutt bűntető Istennek minden jelenségét meg-kostolta és megérzette légyen.*

Videatur & Amesius in Medull. lib. 1. cap. 2. n. 9.

VII. *Azt beszélli* Calvinus, *hogy a' Christus az ő idveségéről kétes volt. Lib. 2. Cap. 16. n. 12.*

F. Azt *Calvinus Assertivè*, állatás-képpen nem mondgya, hanem *per modum objectionis*, ellen vetés-képpen Ellenkezőinek képében hozza-bé: a' kik *Calvinust* azzal terhelik vala, hogy ő az Isten fiának olly kétségbe-eséstulajdonitana, melly a' Hitnek ellene volna; és hogy méltatlan kiffebséget tenne az Isten Fián, ő néki lelke-béli félelmet és rettegést tulajdonitván. De meg-felel azon helyen arra *Calvinus: Vakmerőül cselekeszik*, egyem, *azt, hogy a' Christus félelméről és rettegéséről, a' mellyről az Evangelisták olly nyilván irnak viszsza-vonást inditanak. Mert minek előtte a' halálnak idejejelen volna, szomorú volt Lelkében, és keserűséggel volt környül vétetvén, mikor meg-fogattatnék penig, kemennyen kezdett rettegni*, &c. Immár csak az a' kérdés: Urunknak affé

nak afféle Lelke-béli félelme, tettegése, gyötrődése, minémütt néki tulajdonitanak az Evangelisták, honnét származott? Csak csupádon a' testi haláltúl való irtozástúl-é? Azt mondgya *Calvinus*; Korántsem. Okát adgya: *Gondollyak-meg*, egyem, *a' Keresztyén Olvasók, micsoda tisztességére légyen ez a' Christusnak hogy ő lágyab és félénkeb lött volna egyéb köz embereknél. A' gyilkos tolvajok, nagy átalkodva sietnek a' halálra; a' mint egyéb gonoszsztévők közzül is sokan nem rettennek-meg attúl, némellyek békeséges-tűréssel meg-szenyvedik azt. Es az Isten Fiának ettúl kellet volna félni, és abban csak nem el sillyedni; Micsoda álhatatosság és nagy bátor szivűség volt volna vallyon ez?* A' honnét ki-hozza *Calvinus*, hogy Christus Urunk az ő utólsó baj-vivásában nem csak a' testi halállal s-attúl való félelemmel küszködött légyen; hanem küszködött az emberi nemzetnek bűneiért ő rajta fekvő Istennek haragjával s-átkával. Annak mi érettünk való érzékenyes szenyvedése facsarta-ki ő Felségéből a' véres veritéket; a' tekerte-ki amaz keserves panaszolkodó szokat: *En Istenem! En Istenem, miért hagyal-el engemet!* Ezek igy lévén Kegyes Olvasó, el-enyésznek *Kalauznak Calvinus* gyűlöltetésére ittegyen költött sok szapora beszédi.

HARMINCZ-HETEDIK RÉSZ.

Calvinus az Előtődik Agazatot el nem rontya.

Szálla Poklokra, Harmad napon halottaibúl fel támada.

KERDES: *Itten* Calvinust *mivel vádollya* Kalauz? F. Azzal, hogy ezt az Agazatot, mint egy-féle állatt a' gyömbért turkállya, undokittya, és rútúl tapodgya, *Lib. 5. Cap. 6.* Ertsük *Kalauz*nak *Documentum*it:

Lib. 2. cap. 16. n. 8.

I. *Azt beszélli* Calvinus, *hogy ezt a' Pokolra való szálláſt, nem az Apoſtolok műhelyében, hanem ſokkal az Apoſtolok után vetették a' Hitnek Agazati közzé: Azért* Calvinus *ezt az Agazatot nem hiſzi, sőt rútúl le-tapodgya.*

F. 1. Hamis *Conſequentia.* Akar az Apoſtolok lőttenek ſzerzői annak az *Articulus*nak, akar ő utánnok jó idővel adták légyen máſok a' *Credó*nak több Agazatihoz; ez okon *Calvinus* ſohol nem mondgya, hogy azt a' Tzikkelyt vagy el-kelleſsék hadni, vagy a' *Credó*búl ki-törleni: sőt azt mondgya, hogy azt az Agazatot igen-is helyén kell hadni, ugy-mint, a' melly igen nagy dolognak, haſznos és nem meg-vethető titkait foglallya magában; és a' mellynek annyi értéke vagyon a' mi váltságunknak ſummájára, hogy ha ember azt ki-hadnája, a' Chriſtus halálának gyümölcsében nagy réſz minékünk ſemmiſé lenne. Nincs azért itt ſemmi vetélkedés arrúl, ha helyén kelleſsék-é hagyni ezt azt *Articulus*t vagy nem; *Calvinus* azt ſoha nem feſzegette: hanem annak értelme s magyarázattya felől vagyon a' villongás és külömb értelmekre való ſzakadás. Még a' Régiek-is, nem mind egy nyomon járnak annak magyarázásában. Sőt magok is a' Pápiſták egy-máſtúl őtzve-békélhetetlen-képpen különöző magyarázatokkal haſonlottanak-meg; mint a'

mint a' *Bellarminus* irásából meg-tetczik. 2. Hogy penig ez a' pokolra ſzálláſrúl való Agazat, a' mellyet a' *Credó*ban olvaſunk, régenten az Anyaſzentegyházban nem gyakoroltattaot, meg-tetczik az (mint *Calvinus* irja) a' Régiek iráſokbúl. Meg-vallya azt *Bellarminus*-is, hogy ſok régi Eccleſiák ezt a' Tzikkelyt a' *Credó*ban nem olvaſták, *Lib. 4. de Chriſto. Cap. 6.* De láſs errűl bővebben alább, *Lib. 2. Cap. 22.*

Lib. 4. de Chriſto, cap. 15. 16.

Vide Teſtimonia Veterű apud Polanum in Syntag. lib. 6. cap. 21.

II. Calvinus *csak ſzó-fia beſzédnek, és agnó regének tartya azt a' mit ſokan beſzélnek, hogy tudnizillik Urunk halála előtt, a' Hivek lelkei Menyorſzágban nem mentenek, hanem a' föld alatt, egy ſetét tömlöcznek* Limbus *nevű barlangjában rekeſztve tartattak; és hogy ezekhez alá ſzálván Chriſtus, őket meg-ſzabaditotta: Azért* Calvinus *ezt az Agazatot el-rontya és le-tapodgya.*

F. Tudnizillik! Menten Eretnek és Hit tagadó léſzen, a' ki némellyeknek álom hivelyezéſeket, valamelly Hitnek *Articulus*a körűl, tátott ſzájjal bé nem fallya, és két kézzel nem kapja. Kicsoda kinſzerithette *Calvinus*t arra, hogy minden Meſtereknek ſzavok és értelmek alá eskűdgyék? A' *Limbus*rúl való fabulát noha ſokan regéllik, de ugyan csak fabula. *Kalauz* is azt a' fabulát örömeſt valóvá akarná tenni, a' mikor annak javallására a' Szent irásbúl ſok Tanu-bizonyságokat, hogy már, *comport*ál; de láſs feleleteket azokra e' mi könyvünkben alább, *Lib. 2. C. 16. & C. 22.*

§ 3.

K. Calvinus, *kárhozotnak, és a' kárhozottak kinnyában részeſnek mondgya Chriſtuſt: Azért ez Articulus*t *elfordittya, és meg-undokittya.*

F. 1. Holott mondotta vagy irta *Calvinus* a' Chri-

ſtuſt kárhozotnak? Ennek a' hamis patvarnak *doce*álására *Calvinus*búl egy vakaritáſt ſem állathata elő *Kalauz*. Hanem, ugy gondolom, *Calvinus*ſnak im ez mondásábúl akarta azt ki-facsarni: *Quod perſonam noſtram ſuſceperat* (Chriſtus) *ideoque peccator erat, & maledictionis reus.* De meg-kell róni, a' hamis czigányságnak ki-tetczésére, a' mi mindgyárt *Calvinus*ban következik: *Non tam in ſe quidem quàm in nobis: ſed tamen ut neceſſe haberet noſtro nomine defungi.* 2. A' mi a' máſikat illeti, hogy tudni illik *Calvinus* a' Chriſtuſt a' kárhozottak kinnyában réſzeſnek mondotta lenni, immár erre meg-kell tudni; micsoda értelme légyen ennek a' Tzikkelynek: *Deſcendit ad inferos*, Szállá-le Poklokra. A' Pápiſták a' *Poklon* vagy *Poklokon* itt értik a' Limbuſt, Purgatoriumot, és a' kárhoztaknak helyét: kihez képeſt azt állattyák (noha nem mindenek) hogy Urunknak Szent Lelke, midőn a' kereſzt-fán teſtéből ki-múlt vólna, állat ſzerént, ezekre a' helyekre vagy mindenikére vagy némellyikére, alá ment és ſzállott vólna. Ezt hamis értelemnek lenni, aláb meg-mutattuk, *Lib. 2. Cap. 22.* Némellyek itt a' Poklon értik a' koporsót. Igaz dolog is az, hogy amaz ſzó, melyet a' Sidók *Scheol*nak, a' Görögök *Adeſ*nek, a' Deákok *Infernus*nak mondanak, gyakorta a' Szent irásban a' koporsóért-is vétetik; mint meg-tetczik, *Job. 14. v. 13. 17. v. 13. Pſal. 140. v. 9. 1. Reg. 2. v. 5. 9. Beza*-is, kit itten *Kalauz Calvinus*ſal ölzve akar veſzteni, azt nyilván állattya, *in Act. 2. v. 27.* Ehez képeſt, Urunknak a' Pokolra való ſzállásán, némellyek nem egyebet akarnak érteni, hanem az ő el-temettetéſét, koporsóban

Calvin. ad Galat. 3. ℣. 13.

való tétettetését. De ez helyes értelemnek lenni, ſe *Calvinus*nak, ſe *Beza*nak nem tetczett. Okait láſsák az Olvasók *Calvinus*nál, *Lib. 2. Cap. 16. n. 8.* mellyeket *Kalauz*-is onnét elő-ſzámlál. De néha iſmét az Irásban a' Pokol vétetik azokért a' teſti vagy lelki ſzenyvedéſekért, ſzorongattatáſokért, mellyekkül valaki környül-vétettetvén, azoktúl tellyeſséggel majd el-burittatik és el-nyeletetik. Ehez képeſt, *deſcendere ad inferos*, Poklokra ſzállani, annyit téſzen, mint affélé keſerves és ſzorongató állapotban forogni, a' Szent iráſnak im ez tanú-bizonysági ſzerént, *Pſalm. 30. vers. 4. Pſalm. 116. vers. 3. 1. Sam. 2. v. 6. Calvinus*-is a' *Credó*ban, Urunknak a' Poklokra való ſzállását, ebben az értelemben veſzi: értvén tudni illik Urunknak pokolra való ſzállásán; mind az ő ſzivének meg-mondhatatlan keſerüséget, gyötrelmit, és rettegéſit, mellyekben jóllehet annak elötte-is forgott ugyan, de főképpen a' kereſzt-fán függvén tellyeſséggel el-burittatot vólt; mind azoknak a' büntetéſeknek el-viſelését, mellyeket minékünk örök kárhozatot érdemlett embereknek, kell vala elviſelnünk, Iſtennek ſzoros igazsága ſzerént. Mikor penig *Calvinus*, s más Doctorink azt tanittyák, hogy Urunk az ő utólsó baj vivásában, minden felől a' félelemtül és rettegéſtül környül vólt vétetve; és hogy a' kárhozottaknak kinnyokban-is réſzes vólt, azt viſelte és ſzenyvedte, azzal nem azt akarják jelenteni. 1. Mint ha Urunknak Szent Lelke, Pokolra, az örökké való gyötrelemnek helyére ſzállott vólna alá, s-ott az ördögök és a' kárhozott lelkek között kinlo-

dott vólna. Távúl légyen ez a' balgatag vélekedés! Noha a' Pápista Doctorok közzűl némellyek nem irtoznak ettűl; mint *Medina* Jesuita bé hozza; *Aliquos Catholicos sensisse, Christum passum esse aliquas extrinsecas pœnas damnatorum* NB. *in Inferno.* 2. A' kárhozottakon nem értik a' pokolra vettetett, ugyan valójában már el-kárhozot, kárhozatban kinlódó Lelkeket; mint-ha Urunk Judásnak vagy Achitofelnek, *&c.* kinnyában részes vólt vólna, s-azt kóstolta vólna-meg. Csak meg-gondolni-is távolly légyen az! Hanem értik a' Választottakat, a' kik természet szerént ugyan kárhozottak, s-átkozottak vóltanak, az az, kárhozatra és Istennek átkára méltók: de a' Christus azért lőtt ő érettek átokká, hogy őket az Istennek átka és a' Pokolnak kárhozattya alúl ki-venné. Hát nem igaz-é ez? Hanem ha Szent Pál sem mondana igazat, *Gal. 3. v. 13. Col. 2. v. 14. 15. & 1. v. 20.* Hanem ha *Kalauz*-is hazudna a' mikor azt irja, *fol. 487. Mihor átoknak nevezi ötet* (a' Christust) *az Irás, csak azt jelenti, hogy az átkozottak kinnyát meg-kostolta.* 3. Csak azt akarják azért azzal Doctorink jelenteni, hogy a' mi áldott Urunk nem csak testében szenyvedet mi érettünk, hanem Lelkében-is: olly gyötrelmeket penig, mellyek az ő valóságára nézve hasonlatosok vóltak a' kárhozot embereknek kinnyokhoz; de nem a' *duratio*ra nézve; nem-is némelly rendeletlenségekre-nézve, mellyekkel a' pokolban kinlódó embereknek büntetések öszve vagyon kőttetve; a' minémű a' kétségben esés, Istennek káromlása, a' meg-dühött harag, ördögi vakmerőség, *&c.* mellyek a büntetésnek állattyára

Apud Svarezium in Thomam. Part. 3. q. 53. Art. 8. Disp. 43.

nem tartoznak, hanem hozzá-járúltságára, azokban tudni-illik a' kik szenyvedvén a' büntetést, azt meg nem győzhetik, hanem az alatt örökké minden reménség nélkűl *succumb*álnak. Mivel azért Christus Urunk, minket nem csak a' testi, hanem a' lelki és örökké-való büntetéstűl-is meg-váltott, ehez képest hogy mind testünknek, mind lelkünknek meg-váltója lehetne, nem elég vólt hogy csak testében szenyvedne, hanem lelkében-is. Hogy penig Christus Urunk az ő utólsó baj vivásában, nem csak a' testi halállal, s-attúl való félelemmel küszködőt légyen, eléggé mutattyák azt a' *Circumstantiák*; az ő hallatlan vérrel való veritezése; szivének ki-mondhatatlan szomorusága; rettegésében az Isten Angyalától való biztattatása, *&c.* Nem de nem puhaság vólt vólna-é Christus Urunkban, annyira rettegni a' testi haláltúl, mellyet sok Szent Martyromok nagy bátran és vidámon el-viseltenek? Ezeket a' meg-mondott Három jegyzéseket azért jól meg-tartván, el-enyészik *Kalauz*nak amaz emberek bámitására szerzet *Calvinus* ellen lőtt *Epiphonem*ája: *Kegyelmes Ur Isten, ki hinné; ha szemével nem olvasná, hogy illyen káromkodások jussanak eszében az okos embernek? A' kárhozottak kinnya az, hogy az ördögök birjanak vélek, mint rabokkal; ő belejek kétségben-esést, meg-dühött haragot, ördögi vakmerőséget fújnak. Ha Christus ezeket nem szenyvedte, nem mondhatta* Calvinus, *hogy a' kárhozottak kinnyát viselte*, &c.

Videatur Amesius l. 1. Medull. Cap. 22. n. 4. Idem Ener. Bellar. Tom. 1. l. 2. cap. 2. num. 10.

K. *Hát vallyon valóban hitte-é* Calvinus *a' Poklot?* §. 4.

F. Hogy *Kalauz* semmi alkalmatosságot el ne hadná, mellyel *Calvinus*be bojtorjánkodhatnék, *Pro-*

blemá-

*blemá*ban ezt fel-tévén, egynehány Jelekbűl akarja próbálni, hogy *Calvinus* valójában nem hitte a' Poklot: mert, *egyem*, olly dolgokat feszeget, mellyekbűl meg tetczik, hogy a' Pokol csak mint egy madarak ijeszrő váz, és ẽberi találmány. Mellyek azok, értsűk:

Lib. 3. cap. 25. n. 6.

I. *Azt irja* Calvinus, *hogy bolondság artúl tudakozni, hol legyenek a' Halottak lelkei:* Azért, *&c.*

F. 1. Arrúl józanon, és a' Szent irásnak határában tudakozni, *Calvinus* bolondságnak lenni nem mondgya; hanem fellyeb, mint Isten az ő igéjében arrúl tudományt tőtt, azt űzni fűzni. A' holott alattomban korpázza a' *Scholasticus* Doctorokat, kik magokat és másokat nyavalyásson faggattyák, olly dologrúl *disput*álódván, mellyeknek tudása tőbbire az Istennek titkaiban vadnak. De hiszem Szent Pál-is korpázza efféle nyughatatlan elméjű embereket, kik ollyanokban avattyák magokat, mellyeket nem láttanak, fel-fuvalkodván vakmerő-képpen az ő testeknek értelmével. A' Bőlts-is, kit kit arra oktat: *Altiora te ne quæsiveris. Calvinus*-is azon értelemmel irja: *Stultum & temerarium est, de rebus incognitis* altiùs *inquirere, quam Deus scire permittat.* 2. Hogy a' Halottaknak lelkek bizonyos helyben legyenek, arrúl tudakozni bolond kérdezkedésnek *Calvinus* nem tartotta, hanem a' Lelkeknek hely foglalását mérsékelni az szerént a' mód szerént, melly szerént a' test helyet szokott foglalni, tartya ollyannak; mint maga magát ottan *declar*állya: *De loco, non minus inepta & futilis est quæstio: quando scimus non eam esse Animæ dimensionem quam corporis.*

Col. 2. ℣. 18.

Eccles. 3. ℣. 22.

II. *Azt*

II. *Azt irja* Calvinus, *hogy gyermeki esztelenség azt vélni, hogy a' Halottak lelke fogságra vettetik:* Concludere in carcerem mortuorum animas, puerile est. *Az ördögökrűl-is ugyan ezent irja:* Nobis fingendus non est locus, quo inclusi sint diaboli.

Lib. 2. cap. 16. n. 9.

Calv. Jud. ℣. 6.

F. Bizony dolog, hogy a' Poklot gondolni minden módon a' világi Tőmlőcznek hasonlatossága szerént, mellyben a' foglyok lánczon tartatnak, kalodáztatnak, tsintséreztetnek, nem csak gyermeki esztelenség, hanem a' hazug Poëták hivságos kőltővényekhez kőzel-járó bolondság. Hiszem a' léleknek lába nincsen, hogy azt kalodába verhetnék; keze sincs, hogy meg-csincsérezhetnék; testek-is nincsen se az őrdőgőknek, se a' kárhozott lelkeknek, hogy azokat vas lánczal vagy meg-kőtőzhetnék, vagy fel-aggathatnák őket. Mikor azért az Irás a' Poklot Tőmlőcznek hasonlatosságában adgya előnkben, azzal nem egyebet akar, hanem azt akarja meg-mutatni, melly nyomorúlt és bóldogtalan állapattyok légyen, mind az őrdőgőknek, mind az el kárhozott lelkeknek. Igy *declar*állya ezt *Calvinus*, a' *Kalauz*túl *allegál*tátott, de ravaszúl meg-csonkittatot helyen: *Nobis fingendus non est locus, quo inclusi sint diaboli: simpliciter enim docere voluit Apostolus, quàm misera sit eorum conditio, ex quo propter apostasiam, sua dignitate privati sunt. Nam quocunque pergant, secum trahunt sua vincula, & suis tenebris obvoluti manent.*

In Judæ ℣. 6.

III. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy itélletig halad az emberek és őrdőgők kinnya.*

Calv. Jud. ℣. 6.

F. Csudálkozzál Kegyes Olvasó, *Kalauz*nak itte-

gyen való méréſz *Sofiſmáján*: ki hogy a' nem ſzintén ſzemes Olvasókat meg-bóditsa, álnok ravaſzsággal a' *Calvinus textus*ának *interpunctatio*ját meg-változtattya. Igy folly a' *Calvinus* irásá: *Interea in magnum diem*, (itt ſzakaſztya-meg *Calvinus* a' ſententiát) *extremum eorum ſupplicium differtur. Kalauz* penig igy rendeli: *Interea in magnum diem extremum*, (itt csinál ő *Commát*) *eorum ſupplicium differtur. Calvinus* amaz Adjectivumot *extremum*, amaz Subſtantivummal *ſupplicium*, kőtiőſzve; *Kalauz* azt meg-változtattya, és az *extremumot* a' *Dieſre* viſzi. Ládd a' csaláſra rendeltetet hamis *Sofiſmát*! Nem egyebet akar azért *Calvinus* jelenteni, hanem csak azt, hogy noha mind az ő ördőgök, mind a' kárhozott lelkek, moſtan-is hordozzák az Iſten itéletinek terhét; de az ő bűntetéſeknek tellyes és tőkélletes mértéke, az itéletnek nagy napjára halaſztatik. De micsoda gáncsot találsz ebbe a' józan elmének?

Nihil hîc aliud voluit Calvin. quàm Petrus Epiſt. 2. cap. 2. ℣. 4 & Judas. Epiſt. vers. 6.

Calv. Mat. 25. ℣. 41.

IV. Calvinus *csak elme mutogató patvaroſok találmányának mondgya azt lenni, hogy olly Pokol légyen, mellyben az emberek tűzzel kinoztaſſanak. Mert a' Szent iras*, egyem, *ezt nem tanittya: azért, mikor tűzet emlit, nem kell a' tűzön tűzet értenünk.*

F. *Calvinus* a' Poklot, (akar minémű tűzzel kinoztaſſanak ott a' kárhozottak) ſoha nem mondotta elme futtató Patvaroſok találmányának: hanem annak a' tűznek *materiá*járul, *forma*járul, minéműségéről, és tápláltatásáról, a' csomós elméjű *Sofiſtá*kkal, vetélkedő kérdéſeket támaſztani, mondgya hivságos dolognak. Okát is menten utánna veti: *Nam eadem ratione de verme quoque diſputandum eſſet, quem Eſaias* Cap. 66. ℣. 24. *igni conjungit.* Bezzeg Szent Agoſton, olly méréſzſzen mint a' *Scholaſticus Sofiſtá*k, nem piſzkálta azt a' tűzet; nem határozta meg, ha a' Pokolnak tűze ugyan ollyan tulajdonképpen való tűz légyen-é, a' minémű nélmi sütünk, főzünk, vagy más féle: sőt azt mondgya rúla, hogy az ember azt itt e' világon magától meg nem tudhattya: *Ignis inferni, cujuſmodi, & in qua mundi vel rerum parte futurus ſit, hominem ſcire arbitror neminem, niſi forte cui ſpiritus divinus oſtendit.* De olly bőlcsek és tudóſſak ebben a' Pápiſta *Sofiſtá*k, hogy erről a' tűzről való ſzikrázó vetélkedéſekkel, csak nem minden Scholákat fel gyújtanak; mint őket ebbéli bolondsagokért ropogóſſan neveti *Ludovicus Vives* tudós Pápiſta fő ember, Szent Agoſtonnak fellyebb emlitet mondását magyarázván: *Neminem verò? (inquit Vives) non interfuiſti Scholaſticis digladationibus, ibi nullus eſt vel baccalaureus vel magiſtellus qui ignoret ignem fore elementarem illum, cujus domicilium eſt inter aërem & lunæ globum, deſcenſurum eum ſcilicet, & incendio ſuo reliqua tria purgaturum elementa. Quid ſi hoc parùm probas, non deerunt qui perſanctè dejerant, futurum ignem ex incendio radiorum ſolis, in media plaga aëris excitato, coeuntibus eò denſiſſimis & ardentiſſimis radiis, velut in ſpeculum cavum & chalibeum, &c.* Azért, kinek kinek ez a' tánáts: jobb azon igyekezni, hogy azt a' tűzet el-kerűllye, hogy nem mint arról vetélkedni.

De Civit. Dei, lib. 20. cap. 16.

In Comment. ſuper. textű Auguſtini allegatum.

V. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy mi lennünk vagyon a' Pokol; melly csak az, mikor ember magában el-hiſzi, hogy Iſten ő reá harag ſzik*, &c.

Calvin. 1. Joh. 3. ℣. 2.

F. Ha valaha *Kalauz* igazat tudott vólna itélni a' *Calvinus* ellen való mérges borzadozás miatt, kőnyen meg-tudhatta vólna a' meg-előző és következő dolgokból, hogy *Calvinus* az *allegáltatot* helyen, a' Pokolnak nevezetit nem vészi a' kárhozottak helyéért, hanem azokért a' sok külömb külömb-féle sanyarú, keserves, és nyavalyás állapatokért, mellyekkel itt e' gonoszban helyheztetet világban, minden felől körül vagyunk vétetve; és a' mellyekben ottan ottan csak nem el-sillyedünk. A' Pokolnak nevezetit penig illyen jegyzésben venni, nem szokatlan a' Szent irásban; mint fellyeb meg-mondottuk, *ad §. 3.* De abban-is micsoda képtelenség vagyon, azt állatni tudni-illik, hogy a' kárhoztaknak pokolbéli kinnyok az ő állattyára nézve, áll az Isten haragjának, és tülök való vég-képpen való el-idegenülésének érzésében? Bizony az ördögöknek, és a' kárhozott lelkeknek, bár csak egy csep reménségek lehetne, az Istennek még valaha ő hozzájok járulandó kedve és szerelme felől, ottan nagy részről meg-édesednék ő nékiek a' Pokol: de mivel semmi afféle nem lehet, a' gyötri őket; az ő nékiek őket mardosó, soha meg nem haló férgek. Vaj ki nagy dolog az Isten haragjának fuvallási érzeni! Ugyan-is, Szent Pál mondta-ként, meg-emésztő tűz a' mi Istenünk. De ez *Kalauz*nak csak kordénak látczot; azért neveti *Calvinust* érette.

Vide Esa. 30. ℣. 33. Hebr. 12. ℣. 29.

K. *A' Christus fel-támadásának módgyában gánesot talál* Calvinus: *mert azt irja, hogy a' koporsóból nem ugy jütt ki, hogy a' koporsó fedelét helyén hadta vólna, hanem el-forditotta a' követ a' koporsóról, és ismét viszszá tötte.*

Lib. 4. cap. 17. n. 29.

F. Hi-

F. Hiszem nagy eretnekség e' *Calvinus*ban! Ezzel rontotta-é el a' *Credo*nak ötödik Agazattyát? De tetczet *Kalauz*nak minden sima kákán csomot keresni. Az *allegáltatott* helyen *Calvinus* kettőben állattya lenni, Christusnak a' bé-záróltatott koporsóból való ki-jövetelinek lehetséges módgyát. Első az: A' mint hogy a' hig vizen szintén ugy járt Urunk mint egy kemény pádimentomon, ő alatta el nem sillyedet; azonképpen a' kemény kű mint valami lágy viasz engedhetet ő Felségének; által-menetelt adhatot ő néki, és azontúl ismét elébbeni *situs*sára mehetet viszszá. Másik az; mellyet az elsőnél probálhatóbnak mond lenni: hogy Urunk Isteni hatalmával, vagy az Angyalok szolgálattya által el-háritotta a' koporsóról a' követ, s-ugy ment ki a' koporsóból: melly követ azon Isteni erejével, ismét helyére tehetet. Hogy penig amaz balgatag, mind Szent irás, mind igaz okosság ellen tusakodó vélekedést, *de penetratione corporum*, nem javallotta, azzal a' *Credo*nak ez Agazattyát el nem rontotta. Nem-is gondolunk ittegyen, sem *Eccardus*sal, kire *Kalauz* utahit, sem más *Calvinus*ba akadó bojtorványokkal: kik *Calvinus*nak ebbéli értelmét csak azért mondgyák álomnak, mivel az ő arrúl való álmokat bé nem vette, hogy Urunknak teste a' Vacsorában az egy polturányi forma ostyába vólna bé rekesztve.

Matth. 14. ℣. 26.

HARMINCZ-NYOLCZADIK RÉSZ.

Calvinus a' VI. VII. és VIII. Agazatot el nem rontya.

§. 1. A' VI. AGAZATRUL.

Méne Menyégben, ûl a' mindenható Atya Istennek jobjára.

KERDES: *Hát e' kôrûl az Agazat kôrûl mivel vádollya* Kalauz Calvinust?

F. Azzal, hogy itt-is *Calvinus* sok rút *gloſsákkal* bé-mázollya az igazságot, és a' mint eléb tagadá Christusnak pokolra szállását, ugy az ô menybe menetelit-is kéteſsé teszi. De hallyuk *Kalauz*nak fortélyoskodáſit:

I. *Noha gyakran pofázza és ûſtôkôzi* Calvinus *a' Lutheriſtákat, kik az Urunk teſtét mindenûtt jelen mondgyák lenni, mint hogy az Istennek jobja mindenûtt vagyon: De azért néha ô-is hozzájok hajt, és azt irja, hogy az Istennek jobja mindenûtt jelen vagyon, azért eſztelenûl bizonittyák némellyek az Atyának jobb kezére ülésbûl, hogy Christus az égen kivûl nem vólna. Ugyan azon czélra lôvôldôz máſutt, midôn azt mondgya, hogy ne itéllyük Christuſt az égben bizonyos helyen lenni, és bóldog nyugodalomban ûldôgelni, távûl tôlünk.*

In Eph. 1. ỳ. 20.

In Marc. 16. ỳ. 19.

F. Csak egy pont czimboráláſa sincs ez aránt *Calvinus*nak az *Ubiquiſtákkal*: mert ezek Urunknak Sz. Attya

Attya jobjára való ûléſén, értenek *modum præſentiæ majeſtaticum*, olly felséges jelen-való lételnek módgyát, melly ſzerént Urunkat nem csak Istensége, hanem embersége ſzerént-is, mindenûtt jelen-valónak vélik lenni; *Calvinus* penig ſokkal kûlômbet ért az Istenek jobjára való ûlésén. Tudni-illik (mint maga-is *Kalauz* magyarázza) azt a' felséges birodalmat, hatalmat, uralkodáſt és orſzágláſt, mellyre emelte ôtet a' menyiben kôzben-járó, az Atya; adván ô néki (mint Szent Pál magyarázza) minden nevek felett való nevet, az az, méltóságot, hogy ô elôtte meg-hajollyon térdek a' mennyeieknek, fôldieknek, és fôld alatt valóknak. Mivel azért Christusnak ebbéli hatalma és birodalma (melly az Atyának jobjára való ûlésén fejeztetik-ki) mennyet, fôldet bé-fogja, ebbûl igazán hozza-ki *Calvinus*, hogy némellyek ebbûl a' ſzollásbúl, *ûl az Atya Istennek jobján*, nem helyeſſen bizonittyák azt, hogy Christus Urunk csak az égben rekeſztettetet vólna, és a' kivûl nem vólna; mivel azok felteſzik azt, mint-ha az Istennek jobjára való ûléſen valami hely-foglalás értettetnék. Való dolog az, hogy Christus Urunk az ô Istensége, és kôzben-járói hatalma ſzerént, jelen vagyon mindenûtt mennyen és fôldôn; noha embersége ſzerént csak az égben vagyon. És noha az égben menvén, el-távozott mi tôlünk, mindazonáltal nem ûl ott hivalkodva, hanem az Atyától néki adatot hatalom ſzerént, az ô Anyaſzentegyházát hatalmaſſan igazgattya. Igy magyarázza magát *Calvinus*, a' Szent Markbúl *Kalauz*túl *allegá*ltatott, de hamiſſan meg-csonkittatot helyen: *Conſulto autem*

Phil. 2. ỳ. 10.

autem hoc addidit Marcus: ut sciremus non receptum fuisse Christum in Cœlos, ut beatam quietem procul à nobis colat, sed ut mundo præsideat in salutem omnium piorum.

II. *Nyilván nem meri, de alattomban tagadgya* Calvinus *a' mi Urunknak Menybe-menetelit; az az, hogy emberi terméſzetiben felment vólna az égbe: mert a'mint csak moſt hallók, azt irja hogy nem kell valami hellyrûl gondolkodnunk, mikor az Urunk meg-dicsôûlésérûl ſzollunk,* &c. *Maga bizony ha ezekben a' teſti egekben ment vólna, gondolkodhatnánk a' helyrûl-is mellybe ment.*

F. Nyilván csak útat akar veſztetni *Kalauz.* Mikor azt irja *Calvinus: Locum aliquem imaginari non convenit,* nem viſzi azt az égre; mint-ha az az *Ubi,* a' hová Chriſtus Urunk embersége ſzerént vitetet, nem vólna bizonyos és meg-határoztatot hely, hanem az Iſtennek jobjára. Csak azt akarja mondani, hogy az Iſtennek jobján mellyre Urunk magaſztaltatot, nem hely értetik, hanem hatalom, tiſzteſség, és méltóság. Hiſzem azon helyen igy magyarázza azt *Calvinus: Quare locum aliquem imaginari non convenit, cum metaphoricè dextra ſecundam à Deo poteſtatem ſignificet.*

Marc. 16. ỳ. 19.

III. *Szent Pál irja, hogy Chriſtus örökké az ô Attyának jobján ûl: de* Calvinus-*ként, ki a' jobra való ûléſen érti Urunknak mennyen földön való uralkodását és orſzáglását, nem fog örökkè ûlni az Iſtennek jobján: mert ô máſutt azt tanittya, hogy az itélet után, Chriſtus a' birodalmot Szent Attyának adgya.*

F. Láſs erre való feleletet fellyeb, *Cap. 34. fol. 635.*

§. 2. AZ VII. AGAZATRUL.

Onnan

Onnan lélzen el-jövendô, itélni eleveneket, és hóltakat.

K. E' körûl a' Tzikkely körûl, mivel vádollya Kalauz Calvinuſt?

F. Azzal, hogy ez aránt-is gáncsot talált, el-átalkodot agyaskodáſival. Mellyek azok a' gáncsok, értsük:

I. Calvinus *bolondságnak mondgya lenni, azt itélni, hogy iſmét törvényre viſzik Biró eleiben a' mi vétkeinket, mellyekért Chriſtus drága kincsel eleget tött. Bezzeg a' gonoſz-tévô azt akarná, hogy ſe tömlöcz, ſe Pokol ne vólna. De nem igy ſzóll az Irás, hanem azt mondgya;* Filius hominis venturus eſt in gloria Patris, tunc reddet unicuique ſecundùm opera ſua.

In Matth. 27. ỳ. 26.

Matth. 16. ỳ. 27.

F. *Calvinus* nem érti azt egyelesleg minden emberekrûl, hanem a' válaſztottakrúl, kiknek bûnökért mivel a' Chriſtus Szent halálával eleget tött, azokért bezzeg a' kárhoztatáſnak itéletire ôk nem vonattatnak. Meg-jelennek ugyan ôk-is az itélerben, de nem azért hogy bûnök ſzerént meg-itéltetſſenek; hanem hogy az ô bûnök-bocsánattya felôl való kegyelmes ſententiája Iſtennek, melly lött még ez életben a' meg-igazitásban, végsô *executio*ba vétetteſsék. Az-is igaz a' mit az Irás mond, hogy kiki az ô cselekedeti ſzerént itéltetik-meg. A' jók az ô jó cselekedetek ſzerént; de nem azoknak érdeme ſzerént. A' gonoſzok, mind gonoſz cselekedetek ſzerént, mind annak érdeme ſzerént.

II. *Személy válogató Biróvá teſzi* Calvinus *Urunkat. Mert, a' mint az elôtt mondók, és majd a' Tizedik Agazatban nyilván meg-hallyuk, azt tanittya* Calvinus, *hogy*

senki a' bűnből ki nem tisztittatik, hanem minden rútság benne marad; és minden cselekedetiben vétkezik az ember. A' vétkek penig annyiból egy-arányúk, hogy egyenlőképpen örök kárhozatot érdemlenek. Mindazonáltal, egy némelyben el-rejtegeti, bé-fedezgeti, meg nem pirongattya az ocsmányságot Christus; némellyekben penig, ugyan azon vétkeket kárhoztat.

F. Mi-is e' hamis patvarnak fundamentomit le-dűjtögettük fellyebb, *Cap. 33. fol. 615. & Cap. 36. fol. 648.* Es-a' Tizedik Agazatnak alkalmatosságával, a' hová igazit, bővebben. Hogy penig némellyeknek, tudni-illik a' Választottaknak bűnök, Isten itéletiben nem mennek; némellyek ismét, tudni-illik a' megvettettek, azokért el kárhoztatnak, azzal Isten nem lesz személy-válogató Biró. Ugyan-is minden emberek biró kegyelmén maradtanak: azért hogy azon egy nyavalyásságnak állapottyában forgó emberek közzül, némellyeken könyörül, ingyen való jó kedve; hogy némellyeket el-karhoztat, meg-fegyhetetlen igazságának munkája.

III. *Jóllehet az Anzyal azt mondá az Apostoloknak, Urunk menybe-mentekor, hogy ugy jő viszsza Christus, a' mint fel-méne menyégben. Az Evangelisták penig nyilván tanittyák, hogy az ő Szent sebeinek helyei, mellyekben újját bocsátá* Thamás, *meg-maradtak. Kiből a' Szent Doctorok azt hozzák-ki, hogy most-is ezen seb-helyeket megtartya, és az ő Szent Attya előtt mi érettünk mutogattya:* De Calvinus *ezeket csak bolondúl költött beszédeknek és álmos gondolkodásoknak tartya.* Act. 1. ℣. 11.

F. 1. Nem igaz az, hogy a' Christus minden módon ugy

don ugy jőne-el az itéletre, a' mint el-hagyván e' világot, fel-ment az egekbe. Az itéletre el-jű nagy fényes dicsőséggel, az Angyaloknak minden seregével; az ő menybe-menése penig, tudgyuk, hogy illyen pompával nem vólt. Az Angyal azért azzal; *Ugy jő-el, a' mint fel menni láttátok*, nem egyebet akar jelenteni, hanem a' mint hogy a' Christus fel-menvén az egekben, igazán és valóságoson el-hadta e' világot, azonképpen igazán és valóságoson el fog jűni e' világra, itélni holtakat és eleveneket. 2. A' bizony dolog nem szinte józan gondolat az immár meg-dicsőittetett Christust ollyan módon képzeni, a' minémű vólt az ő alázatos állapottyában, tudni-illik meg-feszittetten, által-szegeszteten, és meg-sebesittetten. Szent az Evangelisták szava, hogy Urunkon fel-támadása után-is meg-vóltanak a' sebeknek helyei, mellyekben újját bé-is bocsátotta Thamás: abból mindazonáltal, akarkik legyenek azok a' Doctorok, szükséges-képpen azt ki nem hozhattyák, hogy most-is azon seb és vereség helyeket meg-tartaná Urunk. Mert hogy fel-támadása után ideig meg-tartotta, azt azért cselekedte, hogy annál inkáb hitelt szerzene Tanitványiban arrúl, hogy azon igaz és valóságos testben támadott-fel, a' mellyben el-temettetet vólt. A' mint hogy fel-támadása után, nagyob bizonyságúl fel-támadásának, evett-is Urunk Tanitványival: de kicsoda olly balgatag, a' ki ebből azt hozná-ki; azért, most-is a' Menyországban eszik a' Christus. Vélem, senki ollyan nincsen. Matth. 26. ℣. 31. Luc. 24. ℣. 43.

IV. *Noha a' Szent irás azt hirdeti, hogy a' Christus* Luc. 1. ℣. 33.

Országának vége nem lészen: de a' mint ez előtt Calvinus *beszédéből értők, ő ez ellen azt mondgya, hogy az ítélet lészen utólsó cselekedeti a' Christus birodalmának; az után csak az Attyára biz minden dolgot.*

F. Erre az immár egy-néhányszorta való szó-szaporitására *Kalauz*nak fundamentomossan meg-feleltünk fellyeb, *Cap. 34. fol. 635.*

§. 3. A' VIII. AGAZATRUL.

Hiszek Szent Lélekben.

K. E' Tzikkely körül mivel vádollya Kalauz Calvinust?

F. Azzal, hogy itt-is nem egy-képpen akadozzon *Calvinus*. Lássuk azokat az Akadékokat.

I. *Ugy tetczik, hogy nem hiszi a' Szent Lelket az Isteni természetben igaz személynek lenni. Mert azt mondgya, hogy a' Szent Lélek, az Istennek természetihez illendő hatalmasság:* Spiritus est essentialis Dei virtus. *A' melly nem egyébb, hanem a'* Sabellius *eretneksége mellé való szijtás*, &c. Lib. 3. cap. 13. n. 22.

F. Ugy tetczik azoknak, a' kik *Sabinus*ok módgyára, azt álmodgyák, a' mi nékik tetczik: de a' kik émet és jozan elmével vadnak, affélét a' *Calvinus* mondásából ki nem hozhatnak, ha jól meg-cirkállyák annak környűl-állását. Ugyan-is abban a' mondásban τὸ *Essentiale*, nem vették ellenébe a' személynek avagy személységnek; mint ha a' Szent Lélek nem vólna magán meg-álló személyes valóság: hanem ellenébe vették, rész-szerént az *Accidentale*nak; ugyan-is a' Szent Lélek, nem valami *Accidentalis* (mint némellyek vélik vala) ereje az Istennek; mert az Istenben

stenben nincsen semmi *Accidens:* rész-szerént ellenébe vettetik annak a' mi *Umbratile & imaginarium*, árnyékos és képzés-képpen való. Ugyan-is *Servetus* Eretnek, ki ellen *Calvinus* az *alleg*áltatott helyen csatázik, a' személyt az Istenségben nem egyébnek állattya vala lenni, hanem az Isten dicsőségének csak valamelly kűlső és látható képet, ábrázattyát, és fényességét. Ellenben *Calvinus* igy *concludál* ellene: *Quamquam autem non sit Spiritûs mentio, nisi in historia creationis mundi, non tamen illic inducitur* (ez magyarázó szókat csalárdúl el-hullattya *Kalauz*) *ut* Umbra, *sed essentialis Dei virtus.*

II. *Noha Christus azt mondgya, hogy a' Szent Lélek Atyától származik: de* Calvinus *ez ellen azt kialtya, hogy szörnyű káromlás azt mondani, hogy az Atya közli ő véle az Istenséget származás által. Mert az mint eléb hallók,* Calvinus *lehetetlennek ítéli, hogy a' ki igaz Isten, mástúl vegye közlés által Isteni természetit*, &c. Joh. 15. ℣. 26.

F. Immár e' patvarnak folyamattyát meg-állattuk fellyeb, *Cap. 33. fol. 603.* Es egy-átallyába, ha nem káromkodás, avagy csak balgatagság azt vélni, hogy az igaz Isten, a' minémű a' Szent Lélek, közlés avagy adás által vegye mástúl az ő Istenségét: ugyan-is az igaz Isten magától való állat és valóság. Szent igaz, hogy az Atyától és Fiútúl származik a' Szent Lélek, de nem állattyára, hanem személyére nézve.

III. *Ugy tetczik, mint-ha ki rekesztené* Calvinus *a' Szent Lelket az Hitnek Agazatitúl- mert azt mondgya, hogy csak egyedűl ő maga Christus az, a' kiben tellyes hitünk meg-nyugodgyék, és a' kire csak egyedűl igazitassék.* In Rom. 1. ℣. 3.

F. Feteczik azoknak, a' kiknek minden sima káka csomósnak feteczik. Bizony dolog, a' Hit csak a' Christusban nyugszik-meg, mint kőzben-járóban; illyen tekintettel nem vitetik se az Atyára, se a' Szent Lélekre: de más tekintettel, mind a' Három személyekre egy-aránt vitetik a'mi Hitünk.

1. Pet. 1. ℣. 21. IV. *Szent Péter azt irja, hogy a' Szent Lélek tiszti, a' Próféták, Apostolok, és Evangelisták igazgatása. Mert az ő tanitások bátorságos nem vólna, ha meg-csalhatatlan Istentül nem vezettetnének.* Calvinus *sok helyen alattomban dorgállya, az ő paj-társaival egyetemben, a' Szent Lelket, hogy tisztiben meg-fogyatkozott: mivel sokszor helytelenül és illetlenül szóllott a' Szent irásban, mind Christus Urunk, mind az Apostolok. Szent János bálványozó vólt; Szent Pál, vakmerő,* &c.

F. Enneka' patvarkodásnak forrásit, immár felyeb bé-dugogattuk, *Cap. 19. circa finem, & C. 34. §. 3.*

HARMINCZ-KILENCZEDIK RÉSZ.

A' IX. és X. Agazatot Calvinus el nem rontya.

§. 1. A' IX. AGAZATRÜL.

Kőzőnséges Anya-szent-egy-házat, Szentek-nek egygyeségét.

KERDES: *Itten* Kalauz *mivel vádollya* Calvinust?

F. Azzal, hogy ezt a' Tzikkelyt is csak üti véti, és alattom-

alattomban vermet ás a' Christus házának, rút vélekedésivel. De lássuk miképpen:

Matth. 16. ℣. 18. 1. Tim. 3. ℣. 15. Joh. 14. ℣. 16. Eph. 4. ℣. 12. I. *A' Szent irás tanittya, hogy ez a' kőzőnséges gyülekezet, tudni illik az Anyaszentegyház, ugy meg erősittetet, hogy a' Pokol kapuja ő rajta semmit nem kaphat, le nem nyomhattya, az igazságot belőle ki nem gyomlálhattya,* &c. De Calvinus *ezekkel a' világos igazságokkal semmit nem gondol; hanem a' mint ennek előtte a' maga sajátszavaibúl meg-értők, azt hirdeti, hogy az Istennek Ecclesiája, egy-nehány száz esztendőtül fogva le-dúlt, el-tapodtatott,* &c.

F. Láss erre való bő feleletet fellyebb, *Cap. XIX. fol. 210.*

II. *Az Anyaszent-egyháznak szentségét tellyességgel fel-forgattya. Mert azt hirdeti, hogy ő benne az emberek soha egyebet nem cselekednek, őrők kárhozatra való bűnnel; a' mint nem régen a' maga tulajdon irásibúl fel-jegyzők,* &c. *Ha ez, az Anyaszent-egyháznak szentsége, nem tudom micsoda lészen a' szentségtelenség.*

F. Mi is alább arra a' hamis patvarra illendő feleletet nyujtottunk, *Lib. 2. Cap. 28.*

III. Calvinus *az Anyaszent-egyháznak dajkálkodását (mellyet azért nevezünk Anyánknak, mert az ő dajkálkodása által neveltetünk, gondviselésével tartatunk, és tartozunk engedelmességgel néki, ha Istennek fiai akarunk lenni: mert annak nincsen Attya Menyországban, a' kinek nem Annya e' földön a' Christus jegyese) noha egy felől tetteti, hogy veszi, de más felől tellyességesen meg-veti.*

F. Vallyon ugyé? Lássuk *Kalauznak Documentumit.* Mert, *egyem,* az Ecclesiárúl ezeket nyilván tanittya *Calvinus.*

1. *Hogy*

Lib. 4. cap. 1. n. 2. & 7.

1. *Hogy az Ecclesiában csak a' Választottak vadnak.*

F. Hogy a' látható közönséges Anyaszent-egyházban, a' Hypocriták a' választottakkal; a' gödölyék a' Juhokkal elegyesſek ne legyenek, azt *Calvinus* soha nem tagadta: jóllehet csak a' Választottakat ismérte lenni ennek a' titkos testnek igaz és valóságos tagjainak. Num. 7. Hogy ez igy légyen, értsük *Calvinus*nak maga magyarázását az *allegáltatott* helyen, mellyet *Kalauz* ravaszúl el-dugott és el-titkolt. *Meg-mondottuk*, egyem, *hogy két-képpen szollyon a' Szent irás a' keresztyén Anyaszent-egyházrúl. Néha az Anyaszent-egyházon, csak az a' gyülekezet értetik, a' melly az Isten előtt bizonnyal az igaz Anyaszent-egyház, a' mellyben semmi egyéb emberek nem tartoznak, hanem csak a' kik az Istennek kegyelmébúl és választásából Istennek fiaivá, és a' Szent Lélek által az Christusnak igaz tagjaivá szenteltettenek*, &c. *Néha penig az Anyaszent-egyháznak nevezetin értetik az emberi nemzetségnek ez egész világon el-széledet közönséges serege, a' melly az egy Istent, és a Christust vallya; ez illyen keresztyéni Hitre meg-keresztelkedik*, &c. *Ez seregben penig, elegyesleg* NB. *sok kép-mutatók vadnak, mellyeknek a' Christustúl semmiek nincsen egyebek a' puszta névnél és szinnél való tituluſnál.*

2. *Hogy az Ecclesiát, az egy Istennél egyéb, senki meg nem ismérheti: Azért mondá* Calvinus: Soli Deo permittenda est cognitio suæ Ecclesiæ. *és utánna veti:* Necesse est credere nobis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam. *Mint futhassunk tehát az ő emléjéhez, hogy halhassuk az ő oktatását, ha meg nem ismérhettyük?*

F. Bizony dolog, hogy az Anyaszent-egyházat, az ő bel-

az ő belső és örökké való állapottyára nézve, mellynek fundamentoma az örök választás, más az Istennél nem ismérheti: de az ő külső állapottyára nézve, melly álla' Hiveknek az Ige és a' Sacramentomok által való öszve-kötteteſekben, mások-is meg-ismérhetik; tartozunk-is ezt meg-ismérni, fel-keresni; mint *Calvinus* a' *Kalauz*túl *allegáltatott*, de ravaszúl meg-csonkittatot helyen *declarállya*: *Quemadmodum ergo nobis invisibilem, solius Dei oculis conspicuam Ecclesiam credere necesse est, ita hanc, quæ respectu hominum Ecclesia dicitur, observare, ejusque communionem colere jubemur.* 2. Tim. 2. ỳ. 19.

3. *Hogy az Ecclesia el-tévelyedhetik.* F. Láss erre való feleletet alább, *Lib. 2. Cap. 29. Az Anya-szent-egy-házrúl.* Calvin. in Matheum 28. ỳ. 20.

4 *Hogy az Ecclesia el-fogyhat, és ugyan valóban sok száz esztendő folyásában el-is fogyott.*

F. Erre a' gyakorta való ízó szaporitásra, mi-is már feleletet adtunk fellyebb, *Cap. XIX. fol. 210.* Alább-is errúl szollottunk, *Lib. 2. Cap. 29.*

5. *Hogy az Ecclesia nem kötelezheti parancsolatival a' Hiveket.*

F. Ide való feleletet-is láss fellyeb, *Cap. 25. f. 351.*

IV. *A' Szentek eggyeſségét rútúl fel forgattya* Calvinus. F. Hotyog?

1. *Mert nem akarja*, egyem, *hogy a' dicsőſségben uralkodó Szentek, az ő szarandok tagjairúl gondolkodgyanak és szorgalmatoskodgyanak.*

F. A' bóldogúlt Szentek, legyenek-é vagy ne szorgalmatoſok, az élő Hiveknek állapattyokrúl, azt függőben hagyom: hanem azt mondom, botlik ab-

ban a' *Kalauz*, a' mikor ezt a' Tzikkelyt, *Credo communionem Sanctorum*, melly a' Vitézkedő Anyá-szent-egyházrúl mondatik (maga-is *Kalauz* ezt érti: *A' kilenczedik Agazatban hiszszük*, egyem, *hogy az Istennek e' földön bizonyos gyülekezete, nyájja, Lelki városa vagyon*) a' Győzedelmeskedő Anya-szent-egy-házra huzza és csigázza.

2. *E' világon-is, hogy egy tag részes lehessen a' másiknak jó-cselekedetiben, és sanyaruságinak gyümölcsiben, nem fér fogára* Calvinusnak.

F. *Calvinus* azt nem tagadgya, hogy az Anya-szent-egy-házban lévő Szentek, eggyik a' másiknak nem használhatna vagy jó cselekedetivel vagy szenyvedésivel: hanem hogy egy tag a' másikat érdemes cselekedetivel Istennél segithetné, az nem fért fogára. Méltán-is: mert nem hogy másoknak, de még magunknak sem nyerhetünk Istentül érdemmel semmit-is. Holott ha mindeneket meg-cselekednénk-is, csak haszontalan szolgáknak kellene magunkat ismérnünk, mert azokat cselekedtük a' mellyekkel tartoztunk, *Luc. 17. v. 10.*

§. 2. AZ X. AGAZATRUL.
Bűnöknek bocsánattyát.

K. *Mivel vádoltatik itten* Calvinus?

F. Azzal, hogy mint egy herjóka fen akarván repülni, ollyakat beszél, hogy a' jozan embernek, álmos szemmel sem kellene afféléket mondani. Mellyek azok?

I. *A' bűnnek bocsánattyára nincs* Calvinusnak *semmi szükségе. Mert azt mondgya, hogy mi (az az, Calviniſták) ugyan semmi bűnben nem eshetünk. Tudva vagyon penig, hogy a' kinek bűne nincsen, bocsánat nélkül nem szükös. Ugymond penig* Calvinus: Noſtra libertas eſt, non poſſe peccare. Lib. 2. cap. 13. n. 13.

F. Ennek a' patvarnak forrását bé töltöttük fellyebb, *Cap. 29. fol. 501.* Azért a' folyamattya-is elapad.

II. *Az embernek bűne bocsánattyát, semmi uton nem hiheti* Calvinus. *Mert azt mondgya, hogy az Isten, csak bárány bűrbe öltözteti kivül a' bűnös kosokat, de az ő bak bűzöket el nem veszi; az az, ki nem tisztittya bűnökbül, meg nem újjittya, hanem csak be-fedezi, el-palástollya rutságokat, &c.*

F. Ennek a' bak-bűzű *Sofiſm*ának bűdös dohát, viszszá vertük fellyebb, *Cap. 30. fol. 648.* Azért azok az ő bűdös *Conſequentiák*-is, mellyeket azon bűdös kút főbül szivárogtat *Kalauz*, azzal el-apadnak. De láss, ebbéli vallásunknak bő magyarázattyát alább, *Lib. 2. Cap. 26.*

III. *A' bűnök bocsánattyának eszközérül-is, szinte csak roszszul beszél* Calvinus. *Mert noha Szent Jakab azt irja, hogy nem csak a' Hit által leszen az igazulás; és Szent Pállal eggyütt ezen Szent Jakab azt tanittya, hogy haszontalan, és meg hólt a' Hit, ha jó cselekedet nélkül vagyon. Azt is mondgya az Irás, hogy az Isteni félelem nélkül meg nem igazulunk sem a' Pœnitentia-tartás nélkül, &c. De mind ezekkel semmit nem kófetál* Calvinusunk, *hanem azt pengeti, hogy csak egyedül maga a' Hit eszköze igazulásunknak, és bűneink bocsánattyának; a' mint az ő irásibúl* Jac. 2. ℣. 24. 1. Cor. 13. ℣. 2. Jac. 2. ℣. 17. & 26. Eccles. 1. ℣. 28.

sok bizonyságokkal meg-mutatók ennek-előtte, Supra. fol. 233. 234.

F. Mi-is *Kalauz*nak ebbéli kofitálására, bővön-meg-feleltünk fellyeb; és meg-magyaráztuk, mi légyen értelme ebben a' *materiá*ban a' *Sola Fide*ſnek.

Cap. 25. fol. 343. & ſeqq.

IV. *Igen hamiſſan magyarázza* Calvinus, *ezt á bűnnek-bocsánattya felől való Agazatot, mint-ha arra köteles vólna minden ember, hogy Iſteni Hittel ſzinte ugy elzhidgye magárúl, hogy az Iſten ő néki meg-bocsátotta bűnét, mint hiſzi hogy meg-hólt Chriſtus ő érette. Ezt ez előtt a'* Calvinus *ſzavaibúl meg-hallók*, Sup. fol. 244. *De csak kábaság ez. Mert ebben az Agazatban, ſem te rúlad, ſem én rúlam nincs tábó emlekezet, mint akar melly Törökrúl és Pogányrúl*, &c.

Cap. 25. fol. 357.

F. A' mit *Kalauz* itt ez aránt *Calvinus*ban kábaſágnak mond lenni, arrúl való kajabajálását már fellyebb le-csilapitottuk. Hogy penig az igaz idvezitő Hitre, nem elég az, hogy csak közönségeſſen hidgye valaki, hogy az Iſten irgalmas kegyelmes, a' bűnösöknek meg bocsáttya bűnöket; hanem *applicativè* el-hidgye azt, hogy ő eggyik az a' bűnös, a' kinek bűneit a' Chriſtus érdeméért Iſten meg-bocsátotta, igazán tanittya azt *Calvinus*. 1. Mert az *Articulus* ſem közönségeſſen és *indefinitè* vagyon formálva, *Credimus remiſſionem peccatorum*, Hiſziżük bűneinknek bocsánattyát; hanem, *Credo*; Hiſzem bűneimnek bocsánattyát, tudni-illik én Pál, Péter, *&c.* Ugyan-is ki ki a' maga tulajdon ſaját Hiti által él. 2. Mert Szent Pál Dávidal eggyűtt, az embernek fő bóldogságát helyhezteti az ő bűneinek bocsánattyában. De miképpen álhat

Pſalm. 32. ỳ. 1. 2.

abban az embernek bóldogsága a' mitűl ő nem bizonyos, bocsátotta-é-meg bűnét vagy nem Iſten ő néki-e? Hát ebben az Agazatban, én rúlam s-te rúlad (mint *Kalauz* mondgya) nincs több emlekezet, mint akar melly Törökrúl és Pogányrúl? Bezzeg e' vólna ám a' kábaság. Tehát a' kereſztyén embernek, nem lehet több bizodalma bűneinek bocsánattyárúl ez Agazat ſzerént, mint a' Töröknek és Pogánynak. Tehát ezzel az Agazattal ſemmi külömbség nem tétetik a' Chriſtus és a' Mahomet Valláſa között. Mi penig ugy tartyuk, hogy ez a' *Credo* minden czikkelyiben csak a' tiſzta kereſztyén Valláſt adgya elönkben.

NEGYVENEDIK RÉSZ.

Calvinus a' XI. és XII. Agazatot el nem rontya.

§. 1. A' XI. AGAZATRUL. Teſtnek fel-támadását.

KERDES: *Mivel vádoltatik itten* Calvinus?

F. Azzal, hogy noha kerek ſzóval és egy-átallyában nem meri tagadni a' Teſtnek fel-támadását; de gyanú perrel hozzá felelhetni. De viſgállyuk-meg azokat a' hamis gyanakodáſokat.

I. *Mert, a' mint nem régen hallók, olly dolgokat faggat néha* Calvinus, *mellyek nagy jélenséget adnak, hogy eggyet ſem hitt a'* Credo*nak Agazatiban.*

F. Ez hamis gyanunak Jeleit, mi is fellyeb el tőrlőttük, *Cap. 32.*

Lib. 3. cap. 25. n. 12.

II. *Mert azt beszélli* Calvinus, *hogy az Istennek haragja, nem csak a bűnösöket, de éppen az egész emberi nemzetséget semmivé teszi. Ha semmivé leszen a mi lelkünk, nem szükség a Fel-támadásról gondolkodnunk.*

F. Micsoda ez? hanem önnön magát az Istennek Lelkét perbe fogni, kinek szavai a' *Calvinus* túl *allegált* tatott igék, *Psal. 90. v. 7. 9. Azért meg-emésztetünk a' te haragod miatt, és a' te busulásod miatt meg-romlunk. Minden mi napink el mulnak a' te haragod miatt; meg-emésztyük a' mi esztendeinket, mint a' beszédet.* Szent Pál is azt mondgya, *hogy meg-emésztő tűz a mi Istenünk.* Mit akarjon penig az Istennek Lelke efféle szóllásnak formájával, az *allegáltatott* helyen szépen meg-magyarázza *Calvinus. Ez szolláſnak modgyával a' Szent Lelek minden kétség-nélkül, minden érzékeny értelmességeket akart rettenteni.* Tovább: *Valamenyiszer a' Próféták, minket testi példázatok által rettentenek, noha a' mi gorombba értelmünkhöz képest, semmi természet felett valót nem mondanak, mindazáltal a' következő ítéletnek mint egy élő ábrázolását hozzák-bé, az Napban, Hóldban, és ez világnak egész teremtet dolgaiban.* Es noha az Isten még az ő igaz hiveit-is néha az ő Lelkekben meg-rettenti, hogy annyival-is inkáb félelemmel és reszketéssel munkálódgyák az ő idvességeket; de azért őket se Lelkekben, se Testekben ugy meg nem emészti, hogy semmivé legyenek; sőt inkáb őket a' tellyes váltságnak napjára el-készíti. Igy magyarázza ezt *Calvinus*, a' *Kalauz*-túl bé-hozatot, de hamissan meg-csonkitatot helyen:

Heb. 12. v. 29.

Philip. 2. v. 12.

Noha

Noha csak tekintetivel-is minden embereket el-rettent és eltőről az Isten, mindazáltal az ő szolgait (el-hadgya ezeket a' magyarázó igéket *Kalauz*) *mentül félelmesbek e' világon, ugyan elő-mozdittya, és arra serkengeti, hogy az nehéz kercsztek alatt mind addig siessenek, miglen ő leszen mindenekben minden.*

Lib. 3. cap. 20. n. 24. & 27.

III. *Másutt* Calvinus *a' meg-dicsőült Szenteket, Arnyékoknak, álorczáknak nevezi. Mert ő-is* (*mint Luther*) *a' Lelkek halhatatlanságárúl való tudományt, a' Pápa kamora székén tojott vélekedésnek álittya.*

F. 1. Soha *Calvinus*, az igazán való, Istennél menyei dicsőségben regnáló Szenteket, Arnyékoknak, és Al-orczáknak lenni nem mondotta; hanem némelly költött Pápista Szenteket, kiknek létek-is bizonytalan ha vóltanak-é valaha e' világon vagy nem, még is a' Pápistáktúl nagy becsbe tartatnak, nevezte ollyanoknak: a' minémüek *Christóf, Szent György Vitéz, Hippolytus, Longinus*, és mások affélék. Továbbá: *Calvinus* amaz mondáſt: *Nugantur in suis* Umbris, *nescio quid de fulgore divini vultus ipsos irradiante*, nem érti a' boldogúlt Szentekrűl, mint-ha azok az ő ítéleti szerént, csak *Umbrák*, Arnyékok vólnának; hanem a' Barátokrúl, és más azon bordába szűtt Pápista Doctorokrúl: a' kik, *in suis Umbris*, az az, az ő kamorájokban, cellájokban, szurdékokban, némelly bizonytalan dolgokrúl édesdeden álmodoznak; csuda minémű lelki belső sugalláſokat, Isteni látásokat fitogatnak. Ez illyen észelősöket korpázza azon helyen *Calvinus*. 2. Hogy penig ő, a' lelkek halhatatlanságárúl való tudományt, a' Pápa kamora-székin tojott vélekedés

lekedés

lekedésnek tartotta vólna lenni, a' tökélletlen hazugság. Holott, semikor tanitotta azt *Calvinus*? Mutassák-meg. Sőt *Luther*-is, a' Lelkek halhatatlanságárúl való tudományt, Pápa tojományának soha nem tartotta lenni. Hát mit akar amaz mondással: *Permitto, quod Papa suis fidelibus condat Articulos fidei, quales sunt; Panem & vinum transubstantiari in Sacramento, Essentiam Dei nec generare nec generari, Animam esse formam substantialem corporis humani, se esse Imperatorem mundi & regem cœli, & Deum terrenum, Animam esse immortalem. Et omnia illa infinita portenta in Romano sterquilinio Decretorum.* Nem egyébet, hanem korpázza a' Pápát azért. 1. Hogy olly hatalmat tulajdonit magának, hogy Hitnek Agazattyát-is csinálhat. Holott, mint *Luther* állattya, *Artic. 27. Certum est, in manu Ecclesiæ aut Papæ prorsus non esse statuere Articulos fidei, imó nec leges morum seu bonorum operum.* 2. Azért, hogy magárúl-is Hitnek ágazattyát csinál az ő Decretomában. hogy mindenek hidgyék őtet e' földön, mind a' lelki, ekben, mind a' testiekben fő Birónak és felső Urnak lenni. Teli efféle végezésekkel a' Pápista Decretom. 3. Hogy olly dolgokrúl-is hitbéli *determinatiot* tészen, a' mellyek merő kábaságok, és nyilván való hazugságok; a' minémű az, hogy a' kenyér és a' bor az Ur-Vacsorájában Christusnak testévé és vérévé változzék. 4. Azért, mint-ha a' Pápa végezésén állana, hogy ezt vagy amazt Isteni hittel hidgyük. Ollyan amaz; *Animam esse immortalem.* Nem szükség hogy a' Pápa errúl Articulust irjon; mert azt iratot egyszer Isten az ő igéjében. Csak ez értelme *Luther*nek az *alleg*áltatot helyen.

In Assert. Articulorũ Tom. 1. Operum fol. mihi 108.

IV. *Noha a' Szent irás mindenütt azt hirdeti, hogy meg kell minden embernek halni, és az után lészen a' fel támadás*, Heb. 9. ℣. 27. Rom. 5. ℣. 12. Psal. 88. ℣. 49. *mindazáltal* Calvinus *azt vitattya, hogy nem halunk-meg minnyájan, hanem sokan az utólsó napon, a' Léleknek testtűl el-válása nélkül, az az, halál nelkül, el-változnak. Bizony a' melly test meg nem hal, fel sem támadhat: mert a' halál miatt el-dűlés után, kellene a' fel-támadásnak lenni.*

In 1. Cor. 15. ℣. 51.

F. Hogy az utólsó nagy nap sokakat elevenen találljon, nem *Calvinus* álmodozása az, hanem Sz. Pál világossan állattya, *1. Thess. 4. v. 25. 1, Cor. 15. v. 51.* De láttatik az Apostol magával ellenkezni, mikor másutt el-végeztetet dolognak mondgya lenni, hogy minden ember egyszer meg-hallyon, s-az után itéletre fel-kellyen. Immár *Calvinus* ezt a' csomót óldgya-meg a' *Kalauz*túl emlittetet *Commentarius*ban: *Verum solvendus est nodus ille,* Omnibus constitutum est mori: *nempè ita non difficulter solvitur, cum mutatio fieri non possit quin aboleatur prior natura, ipsam merito censeri speciem mortis: sed cum non sit Animæ à corpore solutio, non reputari in morte ordinaria.* La melly ravaszul mulattya-el a' *Calvinus* magyarázattyát! Summáson csak azt akarja *Calvinus* mondani, hogy az itélet napja sokakat talál elevenen (hiszem a' *Credo*ban-is a' vagyon: *el-jű a' Christus itélni hóltakat és eleveneket*) a' kik noha rendszerént való halállal meg nem halnak, mindazonáltal csudálatos-képpen el-változnak; a' melly változás ő rajtok, mint egy rend-kivűl való halál gyanánt esik.

Heb. 9. ℣. 27.

In 1. Cor. 15. ℣. 51.

V. *A'* Calvinus *levelei között*, Epist. 78. *egy* Farellus *nevű Prædikátor társa, ir* Calvinus*nak illyen szókkal:*

Quòd res tibi incredibilis videatur, hujus Carnis resurrectio, nihil mirum. *Mellyből ki tetczik, mit itélt* Calvinus *a' testnek fel támadásárúl.*

F. Bizony dolog, hogy a' természeti okosságnak lehetetlennek, és majd hitel felett való dolognak tessék azon testnek fel-támadása. Még a' nagy tudós és igaz keresztyén embereknek elméjekben-is néhányszor ütközneke afféle gõdolkodások, mellyeket mindazonáltal a' Szent irásnak a' Fel-támadásrúl való, erõs tanú-bizonyságival, nem nehéz meg-gyõzni és elosztatni.

§. 2. A' XII. AGAZATRÚL.

Es az õrõk életet, *Amen.*

K. Mivel vádollya itt Calvinust Kalauz?

F. Azzal, hogy az õrõk bóldogságról, mellyet reménlünk, és a' mellyrúl vallást tészünk a' Tizenkettõdik Agazatban, sok dib-dáb agyaskodásokat hintegetet *Calvinus* irásiban. Mellyek azok; értsük:

Lib. 4. cap. 17. n. 12.

I. *Azt beszélli a' gonosz bölcsõben bélelgetet bélyeges* Próféta, *hogy szabad vélekedni a' Szentek lelkérúl, ha itéletig menyben legyenek-e vagy nem.*

F. A' *Calvinus* bélyegérúl költött, s-meg bélyegeztetett Lelki-ismeretbõl származott Hazugságot, eléggé meg-torkoltuk fellyeb, *Cap. 30.* De hol beszélli azt *Calvinus*, hogy szabad vélekedni a' Szentek lelkérúl, ha itéletig menyben legyenek-é vagy nem? Mert az *allegáltatott* helyen nem egyebet akar *Calvinus*, hanem hogy némelly az Ecclesiák között fenforgó villongások miatt, nem kell ottan a' Hitnek eggyes-

eggyességének kõtelét el-szakasztani. A' holott példájúl hozza azt bé, a' mit *Kalauz* rebeget: *Ut si altera* (Ecclesia) *citra pervicaciam asserendi, animas à corporibus demigrantes in cœlum convolare putet: altera nihil ausit definire de loco, cæterum vivere tamen Domino certò statuat.* A' melly példában, nem mugy a' maga, mint a' mások vélekedését hozza-bé *Calvinus*, a' ki-múlt Lelkeknek állapattyárúl. Bizony dolog, hogy a' Régiek közzúl, (kiket mindazonáltal a' Pápisták az Eretnekek *Laistromába* nem irnak) sokan vóltanak ollyan vélekedésben. Tanú erre *Vasquez Jesuita, Tom. 1. in Thomam, Disp. 19. Cap. 1. n. 1. & n. 11. Non pauci*, inquit, *neque infimi nominis authores in ea fuerunt sententia, ut assererent Sanctorum defunctorum Animas, quæ ex hac vita decesserunt, non statim in beatitudinem recipi, sed usque ad diem judicii in quibusdam locis reservari, ut interim nec Deum videant, nec beatæ sint.* Kik legyenek azok a' jeles Authorok azt-is meg jelenti: *Euthimius, Tertullianus, Lactantius, Victorinus, qui manifestè hanc sententiam docuerunt, & priscis temporibus hæc res* NB. *satis anceps & dubia fuit.* Sõt, mint *Stapletonus Jesuita* fel-jegyzette, ezen értelemben vóltanak, *Origenes, Irenæus, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophilactus, Ambrosius, Bernardus.* Hogy penig *Calvinus*-is abban a' vélekedésben vólt vólna, hogy senki a' Szentek közzúl, itélet nap elõtt mennyei bóldogságban nem juthatna, azt mi tagadgyuk. Noszíza rázogassuk-meg azokat a' *Textus*okat, mellyekbúl *Calvinus* ellen azt akarja *doceálni Kalauz.*

Lib. 1. de Authorit. scrip. Cap. 2. §. 5.

1. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy nagy messze a' Meny-*

Lib. 3. cap. 20. n. 20.

országtúl, egy Pitvar vagyon, és oda vitettetnek a' Lelkek, s-ott várják az ítéletet.

F. Erre a' *Sofisták* pitvarában költött hamis patvarra, láss bő magyarázatot alább, *Lib. 2. Cap. 39. Az Halálrúl.*

2. *Azt-is* Calvinus *tanittya, hogy a' halhatatlan dicsőség a' váltságnak végső napjára halasztatik:* Interea tenendum est, immortalitatis gloriam usque ad diem ultimum redemtionis differri; *In Luc. 16. v. 22.*

F. Azzal nem egyebet akar *Calvinus* jelenteni, hanem azt: hogy noha a' kegyes lélek a' halál után menten el-veszi az ő akkori állapattyához illendő dicsőséget; de a' dicsőségnek tellyes mértéke lészen az ítélet után, a' mikor a' fel-támadás által ismét a' testel el-válhatatlan-képpen eggyesíttetik. Hát micsoda hamisság vagyon ebben?

In Matth. 25. ℣. 5. 3. *Másutt ismét azt irja, hogy a' Christus el-jövetelig, halál foglallya-el a' Hiveket:* Dormitio (virginum) de morte accipitur, quæ fideles occupat ante Christi adventum.

F. Ugy; de azt-is utánna irja, hogy midőn a' Christusban meg-halunk, nyugodalomban leszünk: *Neque enim nunc tantum expectanda nobis est salus, sed ubi vitâ defuncti in Christo quiescimus.* Nem rekeszti hát ki a' lelkeket ítélet nap előtt a' menyei nyugodalombúl.

In Matth. 22. ℣. 23. 4. *Ismét másutt azt mondgya, hogy az Isten az halál után nem mondgya a' lelkeket bóldogoknak: hanem azoknak reménségeket, az utólsó napig függőben tartya:* Neque enim Deus pronunciat animas à morte esse superstites, quasi jam præsenti gloria, & sua beatitudine fruantur, sed earum spem in ultimum usque diem suspendit.

F. Nem szól *Calvinus* a' bóldogságnak reménségérűl, mint ha a' Szentek lelkei csak reménségben vólnának ítélet napig a' bóldogság felől, s-abban semmi részek nem vólna: hanem a' testnek fel-támadásának reménségérűl; melly nélkűl azt mondgya, hogy merő álom a' léleknek élete. *Et certè si probè expendatur scripturæ doctrina, Animæ vita sine spe resurrectionis merum erit somnium.*

In 1. Cor. 13. ℣. 12. 5. *Másutt még-is azt irja, hogy az utólsó napon fogjuk az Istent szinrűl szinre látni.* Tunc videbimus facie ad faciem. Adverbium Tunc, potius extremum diem notat, quàm tempus statim à morte proximum.

F. Ugy; de azt-is utánna irja, hogy noha az Isten szinének tellyes látása a' Christusnak napjára halasztatik; mindazonáltal menten a' halál után el-kezdődik közeleb való látása az Istennek. *Tametsi autem differetur ad diem Christi plena visio: incipiet tamen statim à morte propinquior Dei aspectus: ubi solutæ à corporibus animæ, neque externo ministerio, neque aliis inferioribus subsidiis ampliùs opus habent.*

Lib. 3. cap. 25. n. 6. 6. Calvinus *bolondságnak tartya arrúl tudakozni, ha a' ki-múlt Lelkek mennyei dicsőségben legyenek-é már vagy nem.* An cœlesti gloria jam fruantur Animæ, stultum & temerarium est inquirere.

F. Hol mondgya azt *Calvinus*? Csudállyad K. Olvasó ennek a' *Kalauz*nak hamis csalóka fortéllyát: ki hogy a' nem szinte szemesseket út félre vihesse, csuda melly ravaszúl meg-csávállya a' *Calvinus* sententiáját, két egy-mástúl meg-kűlömböztetet *Periodus*oknak

részeit ősszve-raggatván. Igy ir *Calvinus: Valde se torquent multi disputando, quem locum occupent,* (Animæ) *& an cœlesti gloria jam fruantur, nec ne.* Itt végezödik az első *Periodus.* A' másik ismét igy következik: *Atqui stultum & temerarium est de rebus incognitis altius inquirere quàm Deus scire nobis permittat.* La melly ki-gondolhatatlan csalárdsággal a' két igazbúl csinál egy hamisſat! az első *Periodus*nak utóllyát ősszve-ragaſztván a' másiknak kezdetivel; mint ha igy folyna ſzava *Calvinus*nak: *An cœlesti gloria jam fruantur Animæ, nec ne, stultum & temerarium est inquirere.* Lásd-meg jó Olvasó! a' ſzemed légyen tanú *Calvinus* ellen, ha ugy vagyon. Nem a' mennyei dicsőſségrűl való tudakozáſt mondgya ő bolondságnak; hanem az iſméretlen dolgokrúl való tudakozáſt. Azt ſem egy-átallyában, hanem fellyeb tudakozni affélékrűl, hogy nem az Iſten tudnunk engedte.

Ut ſupra. 7. *Azt-is* Calvinus *vallya, hogy a' dicsőſségnek koronája a' Chriſtus el-jövetelire halaſztatik; és hogy addig mindenek függőbe tartatnak, mig meg-jelenendik a' meg-váltó Chriſtus.*

F. Azt nem ugy kell érteni, mint ha addig, tudniillik a' Chriſtuſnak el-jöveteleig, a' Szenteknek lelkek a' mennyei dicsőſségben ſemmi részt nem vennének: hanem hogy az itélet után léſzen az ő tellyes mértékben való meg-dicsőittetéſek, a' mikor teſteſtűl lelkeſtűl az örök életnek koronájával meg-koronáztatnak. De hiſzem Szent Péter-is ezent vallya, *1. Pet. 5. v. 4.*

Ad Philip. 1. ℣. 6. 8. Calvinus *tudománya az-is, hogy a' kik meg-hóltanak, még az útban vadnak: mert még oda nem érkeztenek,*

a' hová

a' hová áhétoznak; és hogy még a' bóldogságot és dicsőséget el nem vötték, a' mellyet reménlettenek. Qui ex corpore mortali ſunt liberati, nihil erit abſurdi ſi dicantur eſſe in profectu, quia nondum potiuntur fœlicitate & gloria, quàm ſperarunt, *&c.*

F. Annak-is csak az értelme, hogy a' fel-támadás útánra halaſztatik a' tellyes és tőkélletes dicsőségnek el-vétele. De abban micsoda gáncsot talál a' józan elme? Es igy meg-tetczik mind ezekből, melly nem igazán kennye *Kalauzunk Calvinus*ra azt a' ſzurkot; hogy ſenki a' Szentek közzűl, mennyei bóldogságban nem juthat itélet nap előtt. Meg-tetczik tovább *Calvinus*nak világos mondáſibúl, mellyekben az Iſtenben ki-múlt Lelkeknek bóldogitáſokat nyilván állattya, *In Luc. 23. v. 43. Quiſquis vera ſide cuſtodiam Animæ ſuæ moriens Chriſto committit, non extrahetur in longum tempus, ut ſuſpenſus langveat, ſed ejus voto, eadem quâ erga latronem uſus eſt benignitate, Chriſtus occurrit.* Ad Phil. 1. ℣. 23. *Valet hic locus ad refellendum eorum deliramentum, qui Animas à corporibus diviſas, dormire ſomniant. Nam Paulus apertè teſtatur nos frui Chriſti præſentia dum diſſolvimur.* In 2. Cor. 5. ℣. 8. *Interitus* (*quem tantopere alii horrent*) *nobis magno lucro eſt: nihil enim melius quàm migrare à corpore, ut perveniamus ad Dei contubernium, & illius præſentia verè palàmque fruamur.* Adverſus Libertinos Cap. 22. *Fidelium Animæ ſimul atque ſeparatæ ſunt à corporibus, vivunt cum Deo, ac fœlici regni ipſius gaudio potiuntur.* Ezek a' helyek világoſſan mutattyák mi lőtt légyen értelme *Calvinus*nak, az Iſtenben ki-múlt lelkeknek állapattyárúl.

II. *Chri-*

II. *Christus azt hirdeti, hogy bóldogok a' lelki szegények, mert övék a' menyország; és az igazak kincsét, mennyegben mondgya lenni.* Calvinus *azt tanittya, hogy bolondság arrúl tudakozni, hol legyenek a' Szentek lelkei. Sőt azt irja, hogy nem kell valami bizonyos helyt gondolni, mellyben a' Szentek legyenek. Isten nem tudom hová tegye azt a' Hitet, mellyben nem szabad tudakozni a' más világon való állapatrúl, és a' mellynek bóldogsága bizonyos helyen nincsen,* &c.

Lib. 3. cap. 25. n. 6.

F. A' Lelkeknek állapottyárúl tudakozni, *Calvinus* bolondságnak egy-átallyában lenni nem mondotta; hanem fellyeb arrúl bölcselkedni, mint az Isten azt tudnunk engedte. Hallyuk magát: *De intermedio earum (*Animarum*) statu* curiosiùs NB. *inquirere, neque fas est, neque expedit.* A' holott alattomban korpázza a' nyughatatlan elméjű *Scholasticus*okat, kik mint ha már Szent Pállal az harmadik égben ragadtattanak vólna, sokat csacsognak az oda való állapatrúl; mint-ha ő reájok bizták vólna, mert szálláft osztottanak már a' menyországban; a' mikor a' szerzeteseknek pillangós coronát, és más kereszтyéneknél fellyeb való helyet és szálláft furfant elmélkedésekkel rendelnek; és több afféle kábaságokat álmodoznak. Holott azt mondgya Szent Pál arrúl az Hiveknek elkészitteter állapotrúl, hogy azt szem nem látta, fül nem hallotta, sőt még az embereknek elméjekbe sem ötlött. Es noha ő a' harmadik égbe ragadtatot vala fel, de olly titkos dolgokat látott ott, a' mellyeket, azt mondgya, nem szabad embernek ki-mondani. *Calvinus*nak-is csak itt jár elméje. A' mikor penig azt irja,

1. Cor. 2. v. 4.

2. Cor. 12. v. 4.

in Luc.

in Luc. 10. v. 22. Nec verò certum locum imaginari necesse est; azzal nem azt akarja jelenteni, mint-ha bizonyos helye nem vólna a' Szentek bóldogságának; hanem azt a' mondáft *de subjecta materia* kell érteni: tudni-illik Szent Lukácsnál mi értetsék az Abrahámnak kebelén. *Calvinus* arra magyarázza, hogy azzal a' szólláfnak formájával nem a' hely jelentetik, hanem a' cselédes gazdátúl vött hafonlatosság szerént (kinek mint egy kebelébe gyűlnek az ő cselédi midőn estvére kelve a' munkárúl haza mennek) értetik, az Istenben ki-multaknak a' bóldog nyugodalomban való gyűjtettetések. De hól lészen az a' bóldog nyugodalom? Bizony nem *Utopiá*ban; nem valaholott a' menyországon kivül, hanem mint *Calvinus* azon helyen tanittya, az Egeknek hajlékában: *Re ipsa agnoscant fideles se non frustra sub fide Abrahæ auspiciis militasse, quia eodem in Cœlis domicilio fruuntur.*

III. *A' Calviniſta boldogságban el-rontatik az igaz szeretet, és itélet napig nincs semmi szeretet a'* Calvinus *Menyországában. Mert, ha meg-maradna bennek a' szeretet, félő vólna, hogy imádkozni fognának a' vitézkedő hivekért.*

F. Tudni-illik! minden botbúl borotvát akarna csinálni *Kalauz*, ha lehetne. *Calvinus* az *alleg*áltatott helyen, nem mondgya azt, hogy semmi szeretet nem vólna a' meg-bóldogúlt Szentekben: hanem azt állattya, hogy Szent Pálnak amaz mondásábul *1. Cor. 13. v. 7. Charitas nunquam excidit*, fundamentomosan nem hozhattyák azt ki a' Pápiſták a' mit akarnak, tudni-illik hogy a' meg-bóldogult Lelkek Istennél az

élő hivekért esedeznének; őket az ő szükségekben segitenék, Okait is adgya, mellyeket *Kalauz* el-hullatott. 1. Mert meg-maradhat, egyem, ő benneka' szeretet, de nem következik, hogy az a' földi dolgokra nézve, szakadatlan munkába légyen. 2. Hogy valaki mi-érettünk, *in particulari* imádkozzék, a' szereteten kivül az-is meg-kivántatik, hogy értse, és tudgya a' mi-magános szükségünket: a' penig probálhatóbb dolog, hogy a' Szenteknél, förül-före mindenikünknek szüksége, nincsen tudva. 3. Az egy-másért való esedezés, mivel az élőknek parátsoltatott, tehát a' más világon valókra nem kell azt kiterjeszteni. 4. Azt-is mondhatni, hogy abbéli tartóságát a' szeretetnek, az utólsó nap után való állapotrúl kell érteni; mint ottogyon declárállya *Calvinus*: *Charitis perpetuitatem, cujus hic meminit Apostolus, post diem extremum fore, nihil pertinere ad tempus interemedium.*

IV. *A' minémű nagy két vétkét emlitők* Calvinusnak *a' Bűnnek bocsánattyárúl, ugyan azokat itt-is meg-ujjittya.*

F. Mellyek azok a' tetemes és tenyeres vétkek? 1. *Mert azt mondgya,* egyem, Calvinus, *hogy szintén olly bizonnyal kell hinnünk, hogy menyországba megyünk, melly bizonnyal hiszszük, hogy Christus az ő Attyának diesőségében vagyon,* &c. 2. *Azt-is mellé-veti* Calvinus, *hogy az idvességnek meg-nyerésére, csak egy eszközt, a' Hitet, rendelte Isten,* &c.

F. Mi-is immár ennek a' patvarkodásnak gyükereit ki-ásdogáltuk, *Cap. 25. fol. 343. & 357.*

V. *A' Helvetiai* Tigurina Confessio *azt tanittya, hogy*

hogy a' Pogányokis, ugy-mint Socrates, Numa, *és egyebek menyországba mentek; és egy* Lutheristа Superattendens *kinek* Conradus Schlusselburgius *neve, sok bizonságokkal meg-mutattya, hogy ez közönséges tanitása a' Calviniſtáknak. Csuda ha* Luther Mártonnal, *ebecskéket és macskákat nem viſznek magokkal menyországba. Mert, a' mint ezennel meg-hallyuk, menyországban-is eggyütt akar* Luther *az ebekkel lenni.*

F. 1. Az útból ki-csavarodik itt *Kalaúzunk.* Calvinusrúl, kit azzal vádol vala, hogy ez *Articulust* elrontanája, a' *Helvetica Confessio*ra ugrik-által. 2. A' *Helvetica Confessio*ban, mellynek a' mi Ecclesiáink alája irtanak, sohol az, a' mit *Kalaúz* feszeget nincsen. 3. Légyen ugy, hogy a' *Tiguromi Confessio,* ollyan itéletbén lött vólna a' Pogányok felől (noha az Zvvingliusnak, ki Tiguromi Doctor vólt, magános vélekedésének tartatik lenni) hogy azok közzül némellyek a' *Philosophiának* ismèreti, és a' természet törvényének meg-tartása által üdvezülhettenek; nem uj és hallatlan vélekédés az. Hasonló értelemben vóltanak még a' régi Doctorok közzül-is némellyek; *Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Justinus, Epiphanius, Nicetas* Orat. 2. de Paschate. *Damascenus János* penig *Orat. de mortuis* azt beszélli, hogy Gergely Pápa még pokolból-is ki-*cantálta* a' pogány *Trajanus* Császár lelkét. De mit emlegetem a' régieket? Hiszem a' Coloniai *Academiá*nak *Theologus Doctori,* mint *Balæus* és *Agrippa* † bizonyittyák, egész könyvet irtanak *de salute Aristotelis,* mellyben erőssen vitattyák Aristoteles idvezülését; azt-is utánna vetik, hogy a' mint Keresz-

In Præfat. Expoſit. fidei Chriſtianæ ad Regé Gallix.

† De Vanitate Scientiarum. Cap. 54.

János a' Lelkiekben elöl járó hop-mestere vólt Christus Urunknak, ugy Aristoteles a' természet szerént-való dolgokban. Csak az a' kár, hogy a' Litaniában fel nem irták: *Sancte Aristoteles ora pro nobis.* Söt nem régen 1645-ben egy *Fortunatus Licetus* nevű Doctor, két könyvekből álló tractát bocsátott-ki *de pietate Aristotelis erga Deum & homines*: a' mellyben sok *Argumentum*okkal vitattya, hogy egy-átallyában *Aristoteles* idvezült, s' el nem kárhozott. Az *Author* azt a' könyvet *dedicá*lta az akkori Tizedik *Innocetius* Pápának. Hát a' Jesuita Doctorok nem közelitenek é ahoz a' vélekedéshez? Mindeneknek képében illyen tudományt tészen erről *Moldonátus* Jesuita: *Gentiles poterant servata lege naturali, omnium confessione salvi esse.* Az az: Mindenek meg-vallyák azt, hogy a' Pogányok a' természet törvényének meg tartása által idvezülhettenek. *Andradius* nevű Jesuita is ezen *Credó*ban vagyon, *Explic. Orthodox. lib. 3. pag. 290.* † 3. Azt sem tűrhetem szó-nélkül, a' mit *Luther* Mártonra fog *Kalaúz in Appendice de Mahumedanismo fol. 545.*. hogy tudni-illik a' *Luther* menyországában ebekkel és macskákkal játzodoznak az emberek. Ennek bizonyitására (hogy már) allegál egy illyen *Titulus*ú könyvet, *Colloquia mensalia Lutheri*: de tudgya-meg azt, hogy *Luther* azt a' könyvet nem hogy irta vólna, de soha szemével sem látta. Ugyan-is *Luther* 1546-ben hólt-meg; azok a' *Colloquiom*ok penig nyomtattak 1566-ben. Ezek igy lévén, értéd Kegyes Olvasó *Kalaúz*nak amaz mérges és merigyes, nem tudom mitsoda lelki-ismérétből származott, *Calvinus* ellen ki-szórott vádgyát; hogy tudni-

In Mat. 11. ℣. 27.

† Ita & Peserius Diputat. 18. n Cap. 1. Epistol. ad Rom. Eòd. inclinant Thomas, Nicol. Lyranus, Abulensis, Durandus, Capreolus, Vega, Casalius, Ludovicus Vives.

tudni-illik, az Apostoli *Credó*nak csak egy Tzikkelyét sem hitte vólna igazán. Ertéd annak a' vádolásnak sok-képpen való hamisságát; annak fundamentomos (én a' te itéletedre hagyom a' dolgot) meg-czáfoltatását. Kivántatott-is ezt mivelnünk, mert a' mostani időbéli *Sofisták*, valamit Keresztyén vallásunk ellen magyarul kramsálnak, többire csak mind ezzel a' *Kalauz*túl főzetett, és sok hamis patvarkodásokkal őszve-timporált méreggel kenik nyilokat. Tanú erre a' tűlők ki-bocsátott, emitt-amott el-hullatott, egy-ügyűek csábitására szereztett holmi gézen-gúz könyvők. De tőlünk maradékoktúl a' háládatosság-is azt kivánnya, hogy Keresztyén eleinknek, kik az Evangeliomnak ügye mellett ki-költenek (a' minémű vala az ő idejében a' bóldog emlekezetű *Calvinus János*) halálok után-is hireket, neveket, Szent irás-szerént való tudományokat óltalmazzuk; az-ellen kiáltóknak szájokat bé dugjuk. Ez vala nékē-is eggyik fel-tőt czélom, annak a' *Calvinus*ra költött hamis *Calumniá*nak meg-torkolásában. Nem-is olly könnyen múltunk-el a' dolgok mellől, mint *Kalaúz* gondolta: hanem az ő itt ez aránt *Calvinus* ellen el-lőtt nyilait egygyenként fel-vőttük, és azokat szeme-közibe viszszavertük. Mert ugyan-is, minek-utánna e' *Calvinus* ellen főzött mérget ki-találta vólna, *Conclusio* gyanánt, ezt teszi-fel kérdésben: *Mit felelnek ezekre az ellenkezők?* Két-képpen felelnek, *egyem*, erre az Ujjitók.

I. *Azt mondgyák, hogy csak mi fogtuk ezeket* Calvinusra, *mi irtuk ő nevére azokat a' könyveket, mellyeket emlegetünk. De a' ki fejünk felett áll, az Isten, tudgya, hogy*

 én sem-

én semmit Calvinus*ra nem költöttem, hanem a' mit magam két szememmel, az ö tulajdon könyveiben olvastam, azt irtam.*

F. A' ki fejünk felett áll, az Isten tudgya, hogy nem igaz *Kalaúz*nak ebbéli *protestatio*ja. Meg-engedgyük, hogy azokat a' könyveket mellyeket emleget, ö *Calvinus* nevére nem költötte: de azokból allégálgáltatott *Textus*okat vagy ravaszúl meg-csonkította, vagy álnokúl meg-tóldotta, vagy rendiben és folyásában meg-változtatta, vagy csalárd *Sofisták* módgyára, *Calvinus*nak minden szándéka és elméje ellen, hamis és idegeny értelemre csigázta, s' magyarázta. Hogy ez igy légyen, tagadhatatlan szem-látomásképpen, hellyel-hellyel meg mutogattuk ebben a' *Calvinus* mellett irott *Apologiá*nkban. Es igy, ha szintén szaporán *citá*llya-is a' *Calvinus* irásit, azt mondhattyuk arra, a' mit egy Poëta másnak mond vala:

Martial. l. 1 Epigr. 32.

Quem recitas meus est ô Fidentine libellus;
Sed malè cum recitas incipit esse tuus.

II. *Azt mondgyák, hogy a'* Calvinus *könyveiben sokszor külömbet olvasnak ök annál, a' mit én elö-hozok. Es ha mind ezek igy vólnának-is, egy ember vólt* Calvinus, *az ö rutságát nem illik imádni. Erre elöször azt mondom, hogy* Calvinus*ban én-is sokszor külömbet olvastam; mert ö mind hevet hideget fújt azon szájjal; és meg-mutatta, hogy ö benne fel-találtatik a' Tévelygökre sütött bélyeg,* Proprio judicio subversus, *maga tettzését maga fel-forgattya; mint az elött-is meg-mutatám* fol. 283. 284. *Es jóllehet némelly mondásokat bé boronálhatnánk eröltetett magyarázatokkal, de nem szükség azon fárasztani elménket,* &c.

Ad Tit. 3. ℣. 11.

F. 1. Igazán mondod, hogy mi *Calvinust* nem imádgyuk, imádni sem akarjuk; mert Pápának nem tartyuk: de a' mellyeket ö benne rutságoknak mond *Kalaúz*, azok nem ollyak, avagy *Calvinus*ra hamissan kent szurkos szennyek és mocskok; mint hellyel-hellyel meg-mutogattuk. 2. Hàt azon szájjal hevet, hideget fuvott-é *Calvinus*? A maga tettzésit fel-forgattya-é? A' Példákra, mellyeket ennek meg-mutatására *Kalaúz* bé-hoza, mi-is meg-feleltünk fellyebb, *Cap. 29.* 3. Arrúl penig, tegyenek itélletet az elmés Olvasók, ha ebben az *Apológiá*ban eröltetett magyarázatokkal berenáltuké-bé a' *Calvinus* mondásit. Söt többire *Calvinus*nak tulajdon maga saját szavaival óldottuk-meg azokat a' csomókat, mellyeket *Kalaúz* avagy maga szánt-szándékkal kötött, avagy látott lenni a' *Calvinus* irásiban.

NEGYVEN-EGGYEDIK RESZ.

Hamis itéllet a' Reformáta Vallásrúl.

KERDES: *Mit csinál tovább* Kalaúz?

F. Minek-utánna tehetsége-szerént eget, földet *Calvinus*ra döjtött vólna, és ö benne a' Calvinista Vallást sok hamis költevényekkel gyülöltette vólna, immár Tanúkat és egyszer-s-mind Birákat fogad ellenünk, kikkel voxoltatván meg sententiáztasson bennünket, *Lib. 5. Cap. 10.* cum hoc Titulo: *Minémü itélletet tegyenek a' tudós emberek a' Calvinista Vallásrúl.* De hamis

hamis és törvénytelen *processust* inditott itt ez-aránt *Kalaúz* ellenünk: ugyan-is valaki rendessen és törvényessen akar valaki ellen *procedal*ni, szükség hogy illendö Tanúkat *producál*lyon; ne legyenek *de domo petiti*; sem penig a' más félnek halálos és gyülölö ellenségi. *2. Part. Tit. 28.* A' Pápista Decretom-is itt ezaránt a' polgári törvényekkel tartya, *Caus. 3. q. 5. Can. 1. Quòd verò testes de domo Accusatorum producendi non sint, & quòd vox inimicorum non sit audienda, multorum authoritatibus probatur.* Mind csak ollyan Tanúkat és Birákat *producál* penig *Kalaúz* a' Calvinista Vallásnak megsententiázására. Itéllye-meg minden ha igaz *processus*-é ez? Csak a' világi dolgokban-is az ollyan Tanúk *fassiójára* nem a dnak adjudicatat. Meg esik tovább, ha ellenségink lesznek a' mi Biráink. *Deut. 32. v. 31.*

K. De kitsodák azok a' Tanúk és egyszer-s-mind Birák?

I. Luthernek és némelly ötet követö Doctoroknak az ö itélleteket támasztya a' Calvinista vallás ellen. §. 1. F. Luthernek, a' benne lévö szép ajándékokért, és a' *Reformatio* munkájának ö-általa való elö-mozditásàért, ha ördögnek nevezne bennünket-is (mint edgyütt Calvinus irja) meg-engedünk: *Sæpè dicere solitus sum, etiam si me diabolũ vocaret, me tamẽ hoc illi honoris habiturum, ut insignem Dei servũ agnoscam.* Tudgyuk, hogy ö-is ember vólt, még penig természet-szerént (melly a' nagy elméknek mint egy köznyavalyájok) a' darabósságra és hirtelen fel-gerjedésre hajlando ember: kihez-képest, kiválképpen a' Sacramentomi dologrúl való villongásnak alkalmatosságával, néha nem szintén szeretetböl származott

In Epist. ad Bullingerũ Anno 1544 die 25. Decembris.

szók

szók estenek-ki szájából; mellyeket végtére maga-is meg-bánt: *Mi Philippe fateor in negotio Sacramenti nimium esse actum.* Azért másutt Lutherrül azt irja Calvinus: *Si quid vitii permixtum fuit summis Lutheri virtutibus, sepultum esse velim, certè quæcunque fuerunt, ne ea exagitem, donorum quibus præditus fuit, reverentia & amor me retinet.* A' mi penig illeti *Severinus Scultetust, Philippus Nicolaust, Albertus Graverust,* (kiket *Kalaúz* a' Calvinisták ellen Tanujúl és birájúl allégál) és más azon felekezeten lévö fene és minden keresztyéni atyafiságos békeségtül idegen *Lutherista* Doctorokat, azokkal keveset gondolunk; söt Istentül csendessebb elmét nékiek kivánunk. Ugyan-is jól mondotta egygyütt Szent Agoston: *Ut Amico laudanti non credendum, ita nec inimico detrahenti.* Hogy másokat el-hadgyak, *Graverus Albert*nek, hajdan Cassai mesternek, amaz mérges könyvére; *Bellum Jesu Christi & Johannis Calvini*, emberül meg-felelt *Gönczi István*; ugyan akkor Göntzi Prédikátor.

Vide Admonit. Neostad. cap. 6. Admonit. Ultima ad Westphalũ in Opuscul fol. 967.

Lib. 3. contra lit. Petiliani Cap 10.

II. Magával *Calvinus*sal akar maga ellen *vox*ot mondatni. *De mi szükség*, egyem, *idegeny birákat keresni? Maga* Calvinus *ki mondgya a' Törvényt, a' maga és követöi fejére, és tetétül fogva talpig, a' Calvinistaságnak mivóltát, irásban ki-fejtegeti.* De miképpen? értsük! 1. *Ha vezetöit és út mutatáit meg-tekintyük a' Calvinistaságnak, ezekrül azt irja, hogy kész tüköri, és eleven példái minden feslett tökélletlenségeknék*, &c.

F. Az életnek fesletsége, melly e' gonoszban helyheztetett világban, többire minden rendek és vallásbéli emberek között el-áradott (arrul pana-

Vvvv szolko-

In Opuscul. de Scandalis.

szolkodik *Calvinus* az allgégáltatott helyen) nem teszi ottam hamissá a' valláſt; egyébaránt csak egy igaz vallás sem találtatnék e' világban. De láss erre való feleletett fellyebb, *Cap. 25. fol. 361.*

2. *Azt hirdeti* Calvinus, *hogy ők semmi becsülletes dólgot nem hisznek Christusrúl; hanem valami jó vagyon ő-benne, és az ő tudományáaan, azt mind viszszaforgattyák, és hamisságra tekerik s' csigázzák.*

F. Láss feleletet erre a' hamis patvarra, fellyebb *Cap. 18. fol. 173.*

Lib. 4. Cap 17 n. 24.

3. *Azt-is melléje-veti, hogy nincs e' világon semmi hihetetlenb dolog annál, a' mit ő tanitott, és a' szegény kősséggel el hitetett.*

F. Az is nem igaz, hogy az allégáltatott helyen, *Calvinus*nál az a' sententia azon formábā vólna; azért *Kalaúz* azzal csak a' szegény kősséget csábittya. Gondolom, hogy im ez mondásából akarja *Calvinus*nak azt ki-sotulni: *Nihil magis incredibile quàm res toto cœli & terræ spatio dissitas ac remotas, in tanta locorum distantia non solum conjungi sed & uniri, ut alimentum percipiant animæ ex carne Christi.* Melly mondáſſal *Calvinus* ellenkezőinek patvarkodásokat hárittya-el: kik őtet azzal terhelik vala, hogy az Isten mindenhatóságának többet nem tulajdonitana, hanem csak a' mit a' természetnek folyása és köz értelem meg-enged. Az allégált helyen arra felel meg *Calvinus*; mint-ha azt mondaná: Nem de nem erős állatása-é az az Isten mindenhatóságának, a' mikor kiazt vallya, hogy a' *Sacramentom*ban azok a' dolgok, mellyek olly távol vadnak egy-mástúl, mint a' meny és a' föld, nem csak őszve-

járúlnak,

járulnak, hanem ugy eggyesülnek, hogy a' lelkeknek eledele légyen a' Christus teste, noha az, mennyekből le ne szállyon. En penig (*Calvinus*) azt vallom, hogy a' Christus mind a' külső jegyek-által, mind az ő lelke-által mi-hozzánk le-bocsássa magát, hogy az ő testének és vérének valoságos állattyával igazán meg elevenittse a' mi lelkünket: Azért a' *Sacramentom*ból az Istennek mindenható hatalmát ki nem rekesztem.

4. *Végezetre, ha a'* Calvinus *maradékinak mivóltát akarod érteni, azt beszélli* Calvinus, *hogy ha feslettek és vásottak vóltak a' Calviniſtaságnak első kezdői, sokkal élektelembek leszsznek az ő nyomdokán járó unokák s' maradékok.*

F. Ez nem egyéb, hanem az első feslett és festett *Calumniá*nak más szókkal való meg-fejeléſe, azért más felelet nem érdemel.

III Végre maga kebeléből elő-hozott Tanúkat, s-egyszer-s-mind birákat, Papista Doctorokat, állat elő *Kalaúz* a' Calviniſta valláſnak meg-sententiázására. Kitsodák azok? *Gvilielmus Reginaldus, Fevárdentius Ferencz, Bernardus Dörhoff, Martinus Becanus, Gaſpar Scoppius*, &c. Tudni-illik! A' Farkasokra kell bízni a' juhok felől való itéllet-tételt. Heródes és Pilátus, a' Phariſæusok és Irás-tudók lesznek, illendő és szava-hihető Tanúk a' Christus ellen. Hiszem semmi Ország törvénye szerént, azon ügyben nem lehet valaki biró és Tanú. A' Papista *Decretum*-is azt tartya; *Vox inimicorum non eſt audienda.* Azok az allégáltatott fent férfiak penig, a' Calviniſtáknak egyszer-egyszer mind halálos ellenségi vóltanak. Nem-is hozott vagy hozhat ollyat elő *Kalaúz* azoknak irásokból a' Calvi-

nista vallásnak gyűlöltetésére, melyre vagy mi hellyel helyel e' könyvben, vagy mások meg nem feleltek vólna. Hogy *Fevardentiust*, *Franciscus Agricolát*, *Bernardus Dörhoffiust*, *Jurgevitiust*, *Maldonatust*, mind meg annyi furfant hamis *Sofistákat*, el-mulassák, *Gvilielmus Reginaldusnak* (mint *Kalaúz* dicséri) Angliai tudós embernek, ama' török czimerű könyvére, *Calvino-Turcismus*, meg-felelt emberül más Angliai tudós ember egy könyvben, mellynek czimere *Turco-Papismus*. Amaz *Rhenus* vize mellett Moguntiában *coaxáló Becanus* Jesuitának is bé-dugták szaját más jámborok; jelesbe *Crocius János* Cassellai Professor. † *Baculo-Becanus Salcobrigensis* penig, a' Calviniſta vallás ellen való nyelveskedéséért, emberül meg-botozta. De mivel *Kalaúz*, annak a' *Becanus*nak, és más egy *Gáspár Scoppius*nak itélleteket támasztya ellenünk, mi is kiválképpen azt hárittsuk-el rulunk. *Becanus Jesuita* némelly ki-bocsátott könyveiben, hárommal gyűlölteti *Calvinust*, és ő utánna minket.

† In Anti-Becano duo' Tomis cõprehẽso.

1. *Hogy az Istent bűnnek okának állassa lenni.*

F. Erre az Istentelen patvarkodásra, már bővön meg feleltünk fellyebb, *Cap. 33. §. 4.* melly büdös kútnak torkát bé-dugván, el-enyészenek *Becanus*nak im ez pokol turhájával tajtékozó *Consequentiai*. 1. *Azért külomb a' Calvinus Istene, a' Keresztyének Istenénél.* 2. *Azért a' Calviniſták Istene a' Sátán.* 3. *Azért soha senki olly káromló vélekedésben nem vólt az Istenrül, mint* Calvinus. 4. *Azért jobb* Atheusá *lenni, és egy-átallyábn Istent nem hinni, hogy sem ollyan Istent vallani, minemût* Calvinus. Jehova Isten! hogy meny-követ nem szállitasz le efféle káromkodók fejére.

11. *Hogy méltatlan, és orczátlanul nevezik* Evangelicusoknak *magokat a' Calvniſták.*

F. Miért ugy? értsük *Becanus*nak repegését. 1. *Mert a' Lutheránusok sem akarják az* Evangelicus*ságot másnak engedni: lehetetlen penig, hogy mind a' két párt* Evangelicus *lehessen. Ha azért két ellenkező* Evangelium *nincsen; lehetetlen, hogy ugyan azon egy* Evagelium*túl mind ketten* Evangelicus*oknak hivattassanak*, &c.

F. Minémű és menyire való villongás és meg-hasonlás légyen a' Lutheránusok és Calviniſták között, (mellyet gyakorta *Kalaúz* gyűlölségessen feszeget) nints itt arrúl mondandó helyünk; másutt a' mennyire kellett szóllottunk arrúl: mindazonáltal ha annak a' *denomination*ak neveztetésnek fundamentomát jól meg-fontollyuk, egygyik pártot sem foszthattyuk meg attúl az *Evangelicusi Titulus*túl. Ugyan-is két fundamentomból neveztetünk *Evangelicus*oknak. Abból elsőben, hogy minden emberi *Traditió*knak a' Vallásnak dolgában ellene mondván; azokat félré tévén, csak a' Szent iráſt, melly áll a' Törvényből és az Evangeliumból, ismérjük a' mi Hitünknek eggyetlen egy regulájának lenni. Ebben penig, mind a' két rész egy szivel és szájjal meg-egygyez. Abból másodszor, hogy nem Törvénybéli Jó cselekedetünkből, hanem tsak egyedül a' Jesus Christus érdemében és tökélletes elégtételében meg-nyugvó Hit által (mellyet az *Evangelium* tanit) hiszszük a' mi Isten előtt való meg-igazulásunkat, és jövendőbél idveſségünket. Ebbenn-is mind a' két rész azon *voxon* vagyon; és ebbéli Hite-

Supra Cap 29.

ket álhatoſſan vij tattyák a' Pápiſták ellen. Holott azért a' *denominatio*nak fundamentoma közönséges, a' *denominatio*nak-is közönségeſnek kell lenni; és egy-gyiket attúl a' *Titulus*túl nem inkább foſzthattyák meg a' Pápiſták, mint a' máſikat.

II. *Mert* Calvinus, *és az ő nyája, ſem tudományábã, ſem maga-viſelésében nem* Evangelicus: *mivel derék tudományi az* Evangelium*mal ſzemben viaskodnak.*

F. Mellyek azok? Ugy-mint, midőn azt tanitya 1. *Hogy Iſten taſzittya embert bűnre.* F. Láſs feleletet fellyebb *Cap. 33. §. 4* 2. *Hogy a' Kereſztség nem ſükſéges az idveſségre.* F. Láſs feleletet fellyebb, *Cap. 20. fol. 229.* 3. *Hogy az embernek minden józcselekedete vétek.* F. Láſs feleletet fellyebb, *Cap. 25. fol. 348.* 4. *Hogy csak meg-emlekezzünk a' Kereſztségről, ottan meg-bocsáttatik bűnünk; és nincs egyéb Pœnitentia-tartás.* F. Csak azt akarja *Calvinus*, hogy a' Kereſztségnek ereje és haſzna embernek tellyes egéſz életére ki-hat: és ha ſzinte a' Kereſztség után bűnbe esünk-is, megemlekezvén Iſtennek a' kereſztségben tőtt ſzövetségéről, biztathattyuk magunkat igaz hitnek általa bűneinknek bocsánattyától. 5. *Hogy az Iſtennek Törvénye lehetetlen.* F. Láſs feleletet fellyebb, *Cap. 25. fol. 341.* 6. *Hogy Chriſtus idveſsége felől kételkedett.* F. Végy feleletet fellyebb, *Cap. 30. fol. 652.* 7. *Hogy nem mind e' világért, hanem csak a' Választottakért hólt meg.* F. Végy feleletet fellyebb, *Cap. 34. fol. 628.* 8. *Erkölcsök olly távolyjár az* Evangelium*tól, mint az Eég a' földtül, mert a' maga itélleti ſzerént, minden erkölcse a' Calviniſtáknak, csak csupa undok rutság, és örök halálra méltó*

méló latorság. F. Erre-is végy feleletet fellyebb, *Cap. 25. fol. 348.* 9. *Ennek felette rut tőkélletlen hazugságokal, iſzonyu és hajunk ſzálát fel-borzaztó káromkodáſokkal, ſzitkokkal, gazságokkal rakják a'* Calvinus *könyvei, a' mint elébb meg-bizonyitottuk.* F. Láſs feleletet fellyebb, *Cap. 20. fol. 375. & ſeqq.*

III. *Azt irja* Becanus, *hogy* Calvinus *olly nyilván Hittúl ſzakadott, az az*, magyarúl mondván *Eretnek, melly nyilván a' nap fénlik délben.* F. Tudni-illik! Suſánna-is parázna léſzen, ha az ő tiſztaságát oſtromló, de azt meg nem rontható lator véneknek vádgyoknak helyadattatik. Haſonló az itéllet a' *Becanus* repegéséről. Hallyuk mindazonáltal okait.

1. *Mert valaki a' Chriſtus igaz Eccleſiajában nincsen, azt Eretnek ſzámban kell írnia; mint maga ſem tagadgya* Calvinus. Pro transfuga, & defertore religionis habetur, qui ſe ab Eccleſiæ communione abalienaverit. *Calvinus az ő követőivel az Eccleſiában nincsen. Azért*, &c. Lib. 4. Cap. 1. n. 10.

F. Vaj ne jó Száſz! Talám azért nincsenek az igaz Eccleſiában a' Calviniſták, hogy a' Papiſta *Synagogával* nem tartyák. Igen a' magok fazeka mellé ſzíjtanak itten a' Romaiak. Mint egy *Laurentius Valla* nevű Doctor, több igaz *Dialecticát* a' magáén kivül nem tart valá; igy ők is, meg-utálván minden más Kereſztyén gyülekezetekét, csak a' magokét magaſztallyák az égig; azt tartyák Chriſtus ſzeplőtelen jegyesének. noha ſokkal-is külömben vagyon a' dolog. De miért nincseneka' Calviniſtáknak az Eccleſiábã? *Mert*, egyem, *az Anyaſzentegyház, ſok tagoknak egygyeſségéből áll: Azért ott ne kereſd az Eccleſiát, valahol ſok tagoknak azon*

egy Hit-

egy Hitben egyenlő értelmét, és lelki egygyeſségét nem látod. Nincs penig ez az egygyeſség a' Calviniſták között. Mert ſenki közzülök, ha valójában reá fogják, nem nevezhet ollyat, kiről azt merné mondani, hogy azzal mindenekben egygyez, &c.

F. Ez nem egyéb, hanem az immár ſokſzor feladott és fazekábā meg-bűzhődött alaputrétás *Calumnia*; mellyet mi-is fellyebb meg-kavartunk, *Cap. 29.*

II. *Eretnek az, valaki el ſzakad a' tiſzta igaz Iſteni tudománytúl. Ettúl* Calvinus *el-ſzakadott, Azert*, &c.

F. Da probándi! *Mert*, egyem, *maga irja, hogy Urunk halála után, közel ôt-ſzáz eſztendeig, tiſztán meg-maradott a' Kereſztyénségben az igaz vallás. Azt-is nyilván vallya csigázás nélkúl, kogy ô ſok dologban el-ſzakadt attúl a' Tudománytúl, mellyet a' Kereſztyénségben hittenek Urunk ſzületéſe után ôt-ſzáz eſztendeig; és azt irja, hogy a' Régiek mindnyájan, valakiknek iráſok kezünkbe jutott, el tévelyedtek*, az az, *kúlömbet tanitottak a'* Calvinus *álmánál.*

F. Ez *Kalaúz* álom hivelyezésére láſs feleletet fellyebb, *Cap. 29. fol. 500.*

III. *Átok alá-veti* Szent Pál *azokat, valakik az Apoſtoli tanitás ellen ujjitanak:* Calvinus *penig, az ô Praedikátor czenkeivel egyetemben, ſok dolgot hirdet az Apoſtoli tanitás ellen.*

F. Kuhint abban *Kalaúz* minden ô hozzá-tartozó nyelves czenkeivel egyetemben. De mit tanitunk az Apoſtoli tanitás ellen? 1. *Mert az Apoſtolok*, egyem, *az tanittyák, hogy az Iſten ſenkinek kárhozattyát nem kivánnya; gonoſzra ſenkit nem izgat:* Calvinus *ez ellen*

ellen azt beſzélli, hogy az Iſten érdemre való tekintet nélkúl rendeli az embert kárhozatra, és oſztán ingerli; taſzigállya, ſőt kételeníti a' gonoſzra. F. Ez nem egyéb, hanem *Kalauz*nak meg-ſzokott ſzó-ſzaporitáſa; melyre láſs feleletet fellyebb, *Cap. 33. fol. 617. & ſeqq.* 2. *Az Apoſtolok kedves illatú jó áldozatnak, és bűntúl tiſztáknak nevezik a' hivek jó-cselekedetit:* Calvinus *ezeket ocsmányos rutságoknak mondgya.* F. Ez-is ſokſzor fel-adott alaputréta, melynek meg-kevergetését láſſad fellyeb, *Cap. 25. fol. 348.* 3. *Az Apoſtolok könyűnek irják az Iſten Törvényét:* Calvinus *el-viſelhetetlen terhnek nevezi.* F. Könyű feleletet láſs erre fellyebb, *Cap. 25. fol. 341.* 4. *Az Apoſtolok Chriſtuſt minden bölcseséggel tellyes, tiſzta, fegyhetetlennek nevezik:* Calvinus *ſok tudatlanságát hánnya ſzemére Chriſtuſnak, és azt mondgya, hogy idvéſségérúl kételkedett, Iſten akarattyával tuſakodott.* F. Itt-is csak a' maga agyának képződésével tuſakodott *Kalaúz*; láſd fellyebb, *Cap. 36. fol. 652.*

IV. Calvinus *a' Romai Anyaſzentegyháztúl, mellybe meg-kereſztelkedett, és a' melly ôtet a' Chriſtuſnak ſzülte, el-ſzakadott: Azért* Calvinus *hittúl ſzakadt Eretnekké lőtt.* F. 1. A' ki valamelly gyűlekezettúl igaz és kénſzeritő okoktúl viſeltetvén el-ſzakad, azzal Eretnekké nem léſzen. Hogy penig *Calvinus* eleinkel egygyütt a' Pápiſta gyűlekezettűl el-ſzakadtanak, ollyaktúl viſeltettenek. Láſd fellyebb, *Cap. 31.* 2. A' ſem ſzinte tű-hegygyel illettetett mondás, hogy *Kalaúz* azt mondgya, hogy *Calvinuſt* a' Pápiſta Anyaſzentegyház ſzülte vólna Chriſtuſnak: ugyan-is az Anyaſzentegyház tulajdonképpen ſenkit ujjonná nem ſzül (mert

a' Szent Lélek nek tulajdon munkája az, *Johan. 3. v. 5.*) hanem inkább azt kell mondani, hogy az Anyaszentegyházban születtetnek ujjá az emberek. Azért csak merő kábaság *Kalaúz*nak im ez fogdosása: *A' Romai Anyaszentegyház, melly* Calvinust *a' Christusnak szülte, vagy szent, és tiszta jegyese volt Christusnak, avagy parázna, melly a' Christus házasságát meg-szegte. Ha szent, és tiszta jegyese volt Christusnak, tehát* Calvinus *hittül-szakadott Eretnekké lött, midőn ettül az ő annyától el-szakadott. Ha penig parázna volt, és a' Christus házasságát meg-szegte ez* Calvinus *annya, fattyú volt tehát* Calvinus, *és nem igaz fia az Istennek.* F. Meg-engedvén azt, hogy a' Romai Anya-házban, a' Keresztség által születtetett *Calvinus* Christusnak; és hogy a' Romai Anya-házban igaz Keresztség légyen; de ugyan nem következnek azok, mellyeket *Kalaúz* abból a' fel-tétel ből sotuldogál. 1. Hogy a' Romai Anya-ház igaz Ecclesia volna: mert az Anyaszentegyháznak igazságára a' keresztségen kivül, meg-kivántatik a' tudománynak igazsága is. Magok a' Pápisták igaznak tartyák a' Calviniſta Ecclesiában fel-adott Keresztséget; de a' Calviniſta Ecclesiát (mivel az ő vélekedése k szerént nem igaz tudományt vall) nem tartyák igaz Anyaszentegyháznak. A' Sidó Anyaszentegyházbã-is megvólt a' Környül-metélkedésnek igaz Sacramentüa; de affelől ugyã csak paráznának mongya az Istenek lelke, *Hos. 2. 2.* 2. A' sem következik, hogy *Calvinus* fattju vólt vólna, és nem igaz fia az Istenek: * mert ő az ő Keresztségétül, mellyet a' Romai Ecclesiában igaznak lenni ismérünk; és a' melly által születtet Christusnak, el nem

* Vide Crocium in Anti-Bellarmino. Tom. II. Controvers. f. 398 & 420.

nem szakadot: hanem az ő annyának tisztátalanságát nem javallolta, és azzal azért perlekedett, követvén az ő mennyei Szent Attyának, Hoseás Proféta-által arrúl ki-adattatott parancsolattyát, *Hos. 2. v. 2.* Ezt ün *Becanus* Jesuitának, a' Calviniſta vallás ellen tött, *Kalauz*túl allégáltatott, és sok részében-ő túle meg-fejeltetet hamis itélleti.

Végre egy *Gáspár Scoppius*t támaszt ellenünk, azzal akar bennünket a' hídrúl a' Pokol tavába vettetni. *Gáspár Scoppius*, egyem, *az Anti-Christusrúl irt könyve mellé, egy rövid iráſt vete:* Viri Doctissimi judicium de Calvinistis. *Melyben azt mutattya meg.*

I. *Hogy, valamennyi tévelygés eleitül fogva támadott a' Keresztyénségben, mind azoknál dögleletesb, éktelemb, káromlóbb, veszedelmesb a'* Calviniſta *tudomány.*

F. Hittül szakadt szokott szolga, a' minémü vólt az a' *Gáspár Scoppius*, ritkán szokott Urárúl jót mondani. Ez ak ollyan az, mint ha az árúló Júdás mondana valamit Jesus ellen. De értsük *Scoppius*nak, az az, annak bőrében öltözött *Kalaúz*nak Okait.

1. *Mert az Isteni természetrúl, és Szent-Háromságrúl, éktelenül beszéll, és az* Ariánus*oknak tágas kaput nyit,* tudni-illik, a' Calviniſta vallás. F. Lásd ennek a' hamis patvarnak meg-torkolását fellyeb, *Cap. 33. §. 3.*

2. *Mert az Istent, minden bünök okává teszi.* F. Erreis feleletet lás, *ibid. §. 4.*

3. *Mert az embert meg fosztya szabad akarattúl, az Istent hamis birává teszi: mivel az el-kerülhetelen dologért kárhoztattya embert.* F. Erre-is felelet vagyon, *ib. §. 5. n. 4.*

4. *Mert az ördögöt fogadgya Istenül, midőn azt hirdeti, hogy*

az ő Istene izgattya, kételeníti embert a' gonoſsra. F. Ugyan ott, §. 4. n. 3. bő felelet vagyon erre az ördögi patvarra.

5. *Mert félelem nélkül, minden latorságra ſzabadít: mivel-hogy, a' mire Isten taſzit és vezet, abban minden ſzemérem nélkül engednünk kell néki.* F. Bűdős és béomlott kútnak mellyet *Kalaúz* áſdogált, azon bűdős folyamattya.

6. *Chriſtuſt ſokképpen káromlya, kétségben eſett, bűnös, tudatlan embernek nevezvén.* F. Ennek a' nevezetes folyatáſnak meg-állatását láſd fellyebb, *Cap. 3.*

II. *Hogy ſoha ſem vólt, nem hogy a' Kereſztyének között, de még a' Törökök és Pogányok közöttis, illy ſovány, és mindéjó rend-tartás nélkül való ſecta, mint a'* Calviniſta.

F. Pokol torkából gőzölgő iſtentelen patvarkodás! de értsük ſzinlését.

1. *Minden aitatatoſság, minden Isteni ſzolgálat a' Calviniſták között csak abban áll, hogy Vaſárnap egy vagy két éneket el-kintornállyanak, és a' Prædikátoroktúl a' Kereſztyének gyűlültetésére gondolt mérges gyalázatokat hallyanak az ő Pajtájokbã. Ez a' többi minden* Devotiójoknak.

F. Az Isteni tiſzteletnek fő réſzei a' Könyörgés (ide tartozik az Eneklés-is) és az Isten igéjének halgatáſa: mivel azért a' mi Eccleſiáinkban az Isteni tiſzteletnek ez nemes réſzei, helyeſſen és rendeſſen (a' holott azt meg nem háborittyák a' Papiſták) véghez vitettetnek, nem igazán mondanak bennünket, ſovány, minden jó rend-tartás, és *devotio*-nélkül való *Sect*ának. Jól tudgyuk, honnét mérsékellyék a' Papiſta kiáltók a' jó rend-tartáſt, és áitatoſságot; tudniillik a' ſok babonás, emberi agytul koholtatott cæremoniáknak meg-tartásából: mellyek Istennek előtte utálatoſſak, *Matth. 15. v. 9.* Illyen a' miſelés, olvaſón való birbitélés, képek előtt való le-térdeplés, ſüveg-vetés, Szenteknek való eſedezés; ſzámtalan ſok idnepezés, Templomoktul-Templomokhoz, képektül-képekhez való járás, *proceſſiozás, &c.* Többire csak mind ebben áll a' Papiſta valláſnak *devotiója*; mint a' ſzemmel látott példa bizonyittya. Mint Szent Pál mondgya, a' Kegyeſségnek csak ſzíne vagyon nálok, de annak erejét meg-tagadták. Meg-engedgyük ſovány *Sect*ának lenni a' Calviniſtaságot annyiban, mert olly kövér *Plebanuſ*ságok, Püſpökségek, Erſekségek, Papi-Uraságok, mint a' Papiſtaságnak, nincsenek táskájában. 2. Tim. 3. 5.

2. *Még a' Pogány Török között is Böjt napok vadnak, Teſti ſanyargatáſok vadnak, Alamiſnák vadnak; Szerzetesek vadnak. A' Calviniſtáknál, ſohol ſemmi az egy ſzabadságnál egyéb nincsen.* F. Láttzik, hogy a' Kalaúz *Scoppiuſa* nem ſzintén vólt idegen a' Török Valláſtul, azért magaſztallya annyira. Ha a' Calviniſták cæremoniái ſoványoknak tettzettenek, többeket-is affféléket elég fadgyaſokat találhatott a' Törököknél, mellyek igen egy ſzőrűek azokkal, mellyeket a' Papiſta ſzerzeteſek practikálnak. Mert a' Törökök-is a' Templomba menvén imádkozni, kezeket meg-moſni ſzokták, háromſzor ujjokat a' vizbe mártván magokat meg hintik, a' Pénteket igen ſzoroſſan megtartyák, Emigy-amugy negyven-napi böjtök vagyon, Szerzeteſſek, külömb-külömb félék vadnak közöttök: kik közzül némellyek magokat, mint egy a' Papiſta

Bartholomæus Georgievitz, peregrinus Hieroſolymitanus de moribus Turcarum refert. pag. 11 14. 23. 28. 36. 37.

pista Barátok, verik, korbácsollyák, véresítik, hogy az által Istentűl bűnök bocsánattyát érdemellyék; némellyek kellemés szűzeségeknek meg-tartására, szemérem testeket által-furják, s' három font nyomó réz karikát hurkolnak-által rajta; szarándok járások vadnak közöttök, Alamisnákat osztogatnak az halottakért, szövétnekekkel szokták azokat a' Temetőbe ki-késérni, &c. Lássák a' kik a' Törökökkel akarnak czimborálni effélékben; a' Calviniſtáknak csak nem tettzik: mert ők az Isteni aitatosságot nem szokták mérsékelni *superstitió*búl; a' minémüek mind a' Török köknél, mind a' Pápista Szerzeteseknél a' fellyebb meg-mondott *observantiák*.

3. *Szentegyházok a' Calviniſtáknak (ha történetkölel nem rontatták) ollyan mint a' barom-állás:* F. Tudni illik! mert czikornyás oltárokkal, irott, festet, faragott, öntött képekkel, és egyéb efféle babonás eszközökkel Templominkat nem tziffrázzuk, azért tartyák a' Pápisták barom istállónak. Nem affélékben áll az Isten házának ékessége. Sőt Szent Hilarius Antichristus czimerének mondgya lenni afféle Templombéli feletteb való czikornyázást; intiis a' Kereszтyéneket, hogy afféle el ne fogja szemeket: *Unũ moneo, cavete Antichriſtum; malè enim vos parietum amor cœpit, malè Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini; malè sub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est in his Antichriſtum sessurum? Montes mihi & sylvæ, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores: in his enim Prophetæ aut manentes aut demersi, Dei spiritu prophetabant.* † Szent Eutherius és Beatus-is azt mondották, hogy, *Ecclesia non pa-*

Hilarius contra Auxentium & Arian.

† Lib 1. contra errores Elipandi in Biblioth. Patrum. Tom. 4.

non parietibus, non lapidibus consistit; sed dogmatum veritate; az Anyaszentegyháznak díszessége nem a' faragott kövekben, és nagy magossan fel éppittetett kő falakban áll, hanem a' tudománynak igaz vóltában. Szent *Agoston*-is oda czéloz. *de Consens. Evang. Libr. 1. Cap. 10. Sic errare merentur, qui Christum & Apostolos non in sanctis codicibus, sed pictis parietibus quæsierunt.* Tévelygnek, a' kik a' Christust és az Apostolokat, nem a' Szent könyvekben, hanem a' festett falokon keresik.

4. *Oltári-Szentségek, nem egyéb egy darab kenyérnél, egy ital bornál: Keresztségek ollyan mint a' czégér, melly csak jegyzi az igazságot.* F. Tökélletlen hazugság. Mert a' Sacramentomokat csak puszta és üres Jegyeknek lenni nem állattyuk.

5. *Jó-cselekedetek, nyilván-való ocsmánságnál, jámborságok tökélletlenségnél nem egyéb.* F. Erre a' sokszor elő rakott hamis patvarra, láss feleletet alább, *Lib. 2. Cap. 28.*

NEGYVEN-KETTŐDIK RESZ.

A' Helveciai Confessiorúl.

KERDES: *Mit mivel itten* Kalauz? F. Nem elégedvén meg azzal, hogy eddig *Calvinust*, és a' Kereszтyén *Reformáta* Vallást, sok mind magától ki-gondolt, mind más hasonló hamis *Sofistáktúl* költött patvarkodásokkal terhelte, és a' mennyire tűlle lehetett a' Pokolra vetette; hogy semmit el ne mulatna,

valamit

valamit igaz igyünk ártalmára tudott lenni, el utólyára *Lib. 5. Cap. XI.* a' *Helvetica Confessio*ban ölti körmét, s-azt martzongja: *A' Helveciai Confessio*, egyem, *terhes maga ellen meg-hasonlott hamisságokkal.* Ezt penig Tiz Példákkal akarja *evincálni Kalaúz*; mellyeket lássunk rendel:

I. *Bűdös bornak szép czégért szoktak tenni. A'* Helveciaiákis, *leg elől sűggesztik a'* Theodosius Császár *végezését, mellyben azt irja, hogy a' minémű Hitet Sz. Péter adott a' Romaiaknak, melly ez ideig meg-is maradott, azont követi a' Romai* Damasus *Pápa. Azért őzis azt akarja, hogy annál egyebet az ő birodalmában senki ne kövessen.* Sozomen. Lib. 7. Cap. 4. Theod. lib. 5. cap. 2. Niceph. lib. 12. cap. 6. *Ezt a'* Theodosius *végezését, két kézzel kapják a'* Helvetiák, *és Damasust* Beatusnak, *bóldognak nevezik. De noha igen fel-adgyák a' jó lével a bűdös húst, mindazáltal más-felől, arczúl verik mondásoka't.*

F. 1. A' Theodosius Császár végezését, nem azért függesztették a' Helvetiák elibe *Confessio*joknak, hogy attúl cántálnának annak-hiteles méltóságot; mellyet a' Hatalmas Istennek meg-romolhatatlan beszédén fundáltatni jól tudtanak, s-meg-mutattanak. De, hogy az egész világ előtt tudományt tennének arrúl, hogy ők nem Eretnekek, hanem igaz *Catholic*ᵃ Keresztyének, még a' régi Keresztyén Császároknak *Edictum*ok szerént-is; a' kik mind azokat, valakik az Apostoli tanitás és az Evãgeliomi tudomán' szerént, az Atyának, Fiunak, és Sz. Léleknek egy Istenségét egyenlő felségben, és kegyes Szent-Háromságbã hitték, igaz *Catholicus* Keresztyéneknek tartották, és

Császári

Császári kegyelmeiségek alá fogadták. Holott azért ők, tudni-illik a' *Helveticus*ok illyen Hitben legyenek az Istentűl: következik, hogy a' Császári *Edictum* szerént-is, nem Eretnekek, hanem igaz *Catholicus* Keresztyének. 2. Arrúl tesznek *protestatiót*, hogy ők nem valami idegeny Hitet követnek, hanem azt a' mellyet Szent Péter adótt a' Romaiaknak; azért eretnek vallással nem vádoltathatnak. Azt a' Hitet penig, mellyet Szent Péter adott a' Romaiaknak és másoknak, honnat kellyen meg tudni, minémű Hit vólt az, arrúl-is tudományt tesznek a' *Helveticus*ok: *Továbbá*, egyem, *a' Szent Evangeliomi és Apostoli Historia, mind a' Szent Péternek két leveleivel egyetemben megtanitanak minket, minémű Hitet tanitott a' Szent Péter Apostol, minden nap-keleti és nap-nyugati, sőt a' Romai Ecclesiákban.* A' *Damasus* Pápa Hitit-is, honnét kellyen mérsékelni, meg-mondgyák; tudni-illik az ő vallástévő *Symbolumá*ból: *A'* Damasus *Pápa Hiti és tudománya penig minémű vólt légyen, nyilván vagyon az ő vallásában.* Hogy penig a' *Damasus symbolumá*ban bé-foglalt Hittel ellenkezné a' *Helvetica Confessio*, nem igazán mondgya *Kalaúz*; lássuk igyekezetit.

I. *Abban a'* Damasus Confessio*jában a' vagyon irva, hogy reménleni kell a' mi Jó-érdemünk jutalmát*; Habemus spem, nos consecuturos præmium boni meriti. *A' Helvetiák penig azt tanittyák, hogy nem ád Isten semmit az embernek jó erdemeért, hanem csak jó kedvéből, mert az embernek cselekedeti mind rutságok, és semmit nem érdemlenek.* Conf. Helvet. Art. 16

F. Más a' Jó-cselekedetet érdemesnek tartani;

más annak Istentűl való jutalmazása felől jó reménségben lenni. Az elsőt *Damasus* nem mondotta, az ő *Confessiójában* is az nincsen, hanem az utólsót, melyben a' *Helvetica Confessio* semmit nem ellenkezik. Ugyan-is a' Régieknél ez a' szó *meritum*, gyakorta önnön magáért a' jó vagy rosz cselekedetért, mellyet büntetés vagy jutalom szokott követni, vétetik: amaz, tudni-illik a' büntetés az Istennek szoros igazságából követi a' rosz cselekedetet; ez ismét, tudni-illik a' jutalom, Istennek kegyelmes igéretiből a' jó cselekedetet. Meg-tettzik ez így lenni Szent *Agostonnak* amaz mondásából: *Non quòd non sit aliquod meritum, bonum fidelium, aut malum impiorum.* A' holott a' *Bonum meritumon* értetik a' Hiveknek jó-cselekedetek; a' *malum meritumon*, gonosz-cselekedetek a' hamissaknak. Ertelme azért a' *Damasus* mondásának nem más, hanem, hogy a' Hiveknek munkájok az Urban nem haszontalanok, sőt azoknak bő jutalom tétet-le, mind ez életben, mind kiválképpen a' jövendőben; a' mi Hitünk és reménségünk-is ez..

Epistol. 46.

II. Damasus *azt mondgya, hogy ötet az Isten a' közönséges Anyaszentegyház gondviselőjévé tette; és a' Romai Pápa, Péter helyében, minden Püspököknek feje*, &c. Azt penig a' *Helvetica Confessio* nem tartya.

F. Csuda melly ravaszkodik itt ez a' *Kalaúz*. Azt fogá-fel probálni, hogy a' *Helvetica Confessio* sok dologban el-szakad a' *Damasus Confessiojától*, Vallásától; arrúl penig a' mit ő bé-hoz, hogy tudni-illik, a' Romai Pápa minden Püspököknek feje, a' *Damasus symbolumában*, mellyre *provocálnak* a' *Helveticusok*, csak egy va-

egy vakiritás sincs: hanem a' Pápák *Decretalis* leveleit hozza erre bizonyságul a' Könyvnek karéján; mellyekben a' Pápákat csalatkozhatoknak lenni, maga-is *Kalaúz* nem homályossan meg-vallya: *Nem vitattyuk, hogy a' Pápa meg nem csalatkozhatik; ét irásában, vagy beszédében hamissat nem mondhat*, &c. Abban-is azért meg-csalatkozhatott a' jó *Damasus* (ha övé vólt az a levél) a' mikor a' Romai Pápát minden Püspököknek fejének irja és mongya lenni. A' mi penig illeti azokat a' *Decretalis* Leveleket, a' mellyek *Kelemen, Anacletus, Evaristus, Alexander, Sixtus, Thelesphorus, Hyginius, Pius, Anicetus*, és más régi Romai Püspökök nevek alatt (mint a' bűdös bort szép tzégér alatt szokták néha árulni) olvastatnak, és a' Pápáktúl a' magok méltóságának állatására allégáltatnak, a' Hitnek dolgában semmi hitelt nem érdemlenek; avagy tsak azért, hogy a' maga ügyében senki nem lehet Tanúja magának: látni való dolog penig, hogy azokban a' Pápák csak a' magok fazeka mellé szijtanak; egyes-egyedül azö vadnak, hogy a' magok méltóságát mások felett, fel-állassák. Hogy el hadgyã a' mi tudós Doctorinkat, kik azokat a' leveleket *examen*re vonták; Blondellus *Libro peculiari cum titulo, Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes.* Magdeburgenses, *Cent. 2. Cap. 7. fol. 143.* Johannes Dallæus *de vero usu Patrum, pag. 28.* sokakat azok közzül a' *Decretalisok* közzül, magok a' Papista Fő Doctorok, ál, hamis, és költött Leveleknek tartanak és vallanak lenni; Nicolaus Cusanus *Concord. Catholic. Lib. 2. Cap. 34. & Lib. 3. Cap. 2.* Turrecremata *de Ecclesia Lib. 2. Cap. 101.* Erasmus, Johannes Drie-

Fol. 785.

Vide & Calvin. Instit. Lib. 4. Cap 7. n. 11.

do *de Dogmat. & ſcript. Eccleſ. Libr. 1. Cap. 2. part. 3.* Claudius Eſpencæus *de Continuat. Lib. 1. Cap. 2.* Caſſander *defenſ. libri de Officio Pii viri, pag. 843.* Synodus Baſilienſis *part. præced. paſſim pag. 28. 30. 31.* Baronius *Annal. Tom. 2. Artic. 102. n. 6. 7. & Artic. 865. n. 5. 6. 7.* De fejezze-bé mind ezeket a' Nagy *Bellarminus*, Libr. 4. de Pontif. Cap. 14. *Nam multæ ſunt Decretales hæreticæ, ſicut dicit Occham; & hoc firmiter credo.* Ez azért igy lévén, *Damaſus* képében, ſemmit nem bizonyithat *Kalaúz* a' *Decretaliſ*sal.

III. Damaſus azt mondgya, *Hogy minden Püſpöknek ſzabad a' Romai Pápához* Appellálni; *és az ő akarattya nélkül valaki* Synatot *gyüjt, nem igaz kereſztyén*, &c.

F. Erről ſincsen csak egy vakaritásis a' *Damaſus Confeſſió*jában; a' *Decretaliſ*nak penig, mellyet allégál *Kalaúz* minémű hitele légyen, meg-mondók iként.

IV. Damaſus azt mondgya, *hogy régi ſzokás ſzerént, a' Romai Pápa elibe kell vinni a' Tudományrúl való egyenetlenséget.* &c.

F. Nem ſzokáſon fundáltatik a' Kereſztyéni Hit, hanem az Iſtennek Sz: irásban ki-adott Törvényén: ugyan-is Szent *Cyprianus* mondta-ként, *Conſvetudo ſine veritate eſt vetuſtas erroris.* De hol mondotta azt *Damaſus?* A' *Confeſſió*ban egy vakaritás ſincs rula; a' *Decretaliſ*sal penig nem ſokat gondolunk.

Epiſtol. ad Pompejum contra Epiſtol. Stephani.

V. *Damaſus* azt irja, *hogy a' kit Püſpökök fel nem ſentelnek, azt Püſpöknek nem kell tartani, és ſem Papot, ſem* Diaconust, *ſem* Subdiaconust *nem rendelhet, ſem Oltárt és Templomot nem ſzentelhet, ſem nem bérmálhat; mert ezek csak a' Püſpököket illetik.*

F. Se

F. Se tenyere, ſe talpa nincsen enneka' *Damaſus Symbolum*ában; hanem csak a' *Decretaliſt* fordittya erre *Kalaúz*. Bezzeg ha *Damaſus*, vagy más valaki ezeket a Szent irásból ugy meg-mutathatná, mint a' tűle a' *Symbolum*ban bé-foglalt *Articuluſ*ok meg-mutathatnák, ezekben ſem vólnánk tűle idegenek. De magais afféle dolgokban, a' *Decretaliſ*ban hol ſzokáſra mutat, hol az Atyák rendeléſére, hol némelly *Apocrifus Canono*kra: mellyeknek a' Hit dolgában, leheſſen-é megcsalhatatlan hitele, itéllye-meg a' józan elme.

II. Egy helyen azt beſzéllia' Confeſſio, *hogy a' jócselekedeteket, ők ſem roſznak nem mondgyák, ſem nem kárhoztattyák, Artic. 16.* Non vilipendimus aut condemnamus opera bona. *Masfelől azt irja:* Artic. eod. *hogy ocsmánság, rut fogyatkozás, minden cselekedeti a' Sz. embernek.*

F. Itt a' *Confeſſio* egy ſzálnéra ſem áll éllel őſzve magával: ugyan-is meg-iſmérni még leg-jobb cselekedetinket-is nem ſzinte kiványa tőkélleteſſeknek lenni, nem hozza magával a' Jó cselekedeteknek meg-utállását vagy kárhoztatását, hanem a' mi magunk meg-alázását; nem érdemünkben, haném csak egyedül az Iſten irgalmaſságában való bizakodáſunkat, ugy hogy Szent *Agoſton*nal mindē kereſztyén lélek erre fokadgyon-ki: *Jaj embernek még leg-jobb cselekedetinek-is, ha irgalmaſsága kivül fogja Iſten azt megitéleni.* Lib. 9. Confeſ. Cap. 3. Es noha ſogyatkozáſok találtatnak még a' Szenteknek jó-cselekedetekben-is, mindazonáltal őket kegyelmében vévén Iſten, kedvelli a' Chriſtuſban a' cselekedőket, és az ő nékik igértetett jutalmot

meg-fizeti. Igy declárállya ezt a' *Confessio*, mellynek igéjit roszszul fordittya *Kalaúz: Sunt multa præterea indigna Deo, & imperfecta plurima inveniuntur in operibus etiam Sanctorum, quia vero Deus recipit in gratiam, & complectitur propter Christum operantes, mercedem eis promissam persolvit.*

III. *Azt irja ez a' jeles* Confessio, *hogy ő semmiképpen nem javallya, hogy a' jó-cselekedetek szükségesek idvességünkre, és hogy ezek nélkül senki nem idvezül, Art. 16.* Non sentimus per opera bona nos servari, illaque ita ad salutem esse necessaria, ut absque illis nemo unquam sit servatus. *Maga, egynéhány szó után észre jövén s-megjózanodván, szükségesnek mondgya, hogy a' jó Hitnek jó cselekedeti legyenek:* Opera necessario ex fide progignuntur. *Melly mondásból igy okoskodhatunk: Az igaz Hit szükséges az idvességre; az igaz hithez szükséges a' jó cselekedet: Tehát a' jó-cselekedet szükséges az idvességre, &c*

F. *1.* Valóban szédelgő főtül származott okoskodás vagy inkább vakoskodás ez: Mert az Okoskodásnak mestersége ellen, *Confunduntur casus recti cum obliquis.* Szinte ollyan ez, mintha valaki igy eszelőskődnék: A' kenyér szükséges az életnek táplálására; A' Kenyérhez szükségesképpen meg kivántatik a' sütő kemencze: Tehát a' sütő kemencze szükséges az élet táplálására. Csak téglát, cserepet rágjunk hát 2. Abban-is vakoskodik ez az okoskodás, hogy külömbőző dolgokat zavarőszve, és egygyikről a' másikra *concludál*. Más azt vallani hogy a' Cselekedetek szükségesképpen a' Hitből származnak; más ismét a' Cselekedeteket az idvességre szükségeseknek állatni.

Az igaz

Az igaz eleven Hit, bizony dolog, hogy minden jó-cselekedetektől soha el nem válhat, mellyek mindazonáltal az idvességre nem járulnak mint annak szerző s-érdemló okai: mert ugyan-is (mint a' *Confessio* magát azon helyen declárállya) *Kegyelemből és csak a' Christus jó-vóltából tartattunk meg: és az idvesség ezeknek* (a' cselekedeteknek) *tulajdonittatik, nem tulajdonképpen, melly tulajdonképpen a' Kegyelemnek tulajdonittatik.*

IV. *Egyszer, nem örömest, dicséri a' négy közönséges gyülekezeteket, az ő* Symbolum*inak, és egyéb* Sententiá*inak, becsüllettel helyt ád, Artic. 11.* in fine. Comprehensa symbolis ac sententiis quatuor primarum & præstantissimarum synodorum, celebratarum Nicææ, & Constantinopoli, Ephesi, & Chalcedone, credimus corde syncero. *Menny tovabb ezen a' tiszta szivel megvallott mesdgyén, és kérdgyed a* Helvetiáktúl; *Hiszik-é, hagy a' Romai Pápa, feje és fejedelme minden egy-házi embereknek? Javallyák-é, hogy a' Papság után senkinek nem szabad meg-házasodni, &c. Bátran mondgyák, hogy ők ezeket mind babonának, ördögi-találmánynak,* Antichristus *fel-emelkedésének tartyák.*

F. Itten igen édesdeden a' maga álmát hivelyezdegeli *Kalaúz.* Mivel a' Romai Pápának, mások felett való Papi fejedelemségérül, semmi végezés a' Négy közönséges Gyülekezetekben nincsen; a' Papi nőtelenség-is senkinek erővel nyakában nem vettetett, azért semmit nem vétenek a' négy *Conciliomok* ellen a' *Helveticus*ok, a' mikor afféle álom látásokat semmibe hajtanak. De láss errúl fellyebb, *Cap. 24. §. 6. 7.*

V. *A' mint nem régen hallók, azt mondgya* Confes-

sio*nk,*

siónk, *hogy sok rutság vagyon a' Szentek jó-cselekedetiben; és minden igazsága az embernek olly szép tiszta, mint a' havas aszszony-állatnak véres ruhája. De mivel-hogy ez helyén maradván, azt mondhattya vala egy okos ember a'* Calviniſta *Prædikátornak, hogy ő nem ádokot a' bűnre tanitójának, azért nem akar bért fizetni fáradtságáért; mert ennek el-vételében-is bűnt vallana, a' kinek minden igazsága okádtató rutság. Hogy ezt a' lyukat bé-földozzák, hoſſzu köhögés és szakál simogatás után, viszsza-hazudgyák iráſokat; és azt beszéllik, hogy ebben az egyben nem vétkeznek a' Tanitók, hogy, valami magoknak, és pereputtyoknak szükséges, azt mind el-veſsik;* Artic. 18. Miniſtri non peccant, quando ſtipendium, omniaque interim neceſſaria pro ſe, & pro ſua familia accipiunt.

F. Tudni-illik! a' *Kalaúz dialecticája* ſzerént minden botból borotva léſzen. Vakoskodik azért, nem vezet, a' mikor a' közbe-vetetlen, parancsoltatott vagy meg-tiltatott dologrúl, a' közbe-vetett, az az, ſe meg nem tiltatot, ſe parãtſoltatot dologra, lépik által. A' Deákoc igy mondanák ezt ki: *Inepta eſt conſequentia ab actu moraliter bono vel malo, ad actum in ſe adiaphorum, id eſt, moraliter nec bonum, nec malum.* A' bé-hozott *Articulus*ban vagyon a' ſzó az *Anabaptiſtá*krúl, kik bűnnek és tilalmas dolognak tartyák lenni, hogy a Tanitók ſzolgálattyoknak béréből éllyenek. Kire azt mondgyák a' *Helveticus*ok, hogy a' hiv Tanitók mint jó munkáſok, méltók az ő bérekre. Nem-is vétkeznek mikor fizetéſeket, és minden ſzükségekre valókat, magoknak és cselédgyeknek, halgatójoktúl veſznek. Ellenben abban ſem vétkeznek, ha abbéli *juſo-*

kat re-

kat *remittal*ván, Halgatójoktul ſemmi fizetéſt nem veſznek, s' ingyen hirdetik nékiek az Evangeliomot; mint Szent Pál hajdan cselekedett, *1. Cor. 9. 18.*

V I. *Teli torokkal kiáltyák, hogy a' Terméſzet, és az Moſes tőrvénye által, az Iſten mindent, valami ſzükséges, bőségeſſen előnkben adott. Más-felől penig, nem csak a' Vasárnapot ſzentelik ők-is a' Szombath helyett az Iſteni tiſztetre: de a' mi nagyobb, az Uj-Teſtamentomnak parancsolatit, a' Kereſztségrúl, az Ur-Vacsorájárul, és egyéb derék dolgokrul, a'* Confeſſio *nagy bőven állattya, mintha ezzel még-hazudtatná magát, hogy áz előtt Sidó ſzéltúl feje kocsagos lévén, az Uj-Teſtamentomot haſzontalannak mondotta vala, &c.* Artic. 12. Artic. 24.

F. Talám inkább annak vólt kócsagos a' feje, a' ki ezt krámsálta, mert a' józan elme itt ſemmi *Contradictiót* nem tapaſztol: ugyan-is a' Tőrvény és az Evangelium, nem egy-más ellenébe vettetett két ellenkező dolgok, s-tudományok. Mikor azért az Iſten Tőrvényének tőkélleteſségét állattya a' *Confeſſio* minden a' jó erkőlcsökre tartozó dolgokra nèzve, azzal nem rekeſzti ki az Evangeliumot, és az Uj-Teſtamentomi Iſtentúl rendeltetett cæremoniákat, hanem az emberi találmányokat, mellyek tóldalék gyanánt ragaſztattanak a' Tőrvényhez és az Evangeliumhoz.

V II. *Csuda melly bátran beſzélli a'* Confeſſio, *hogy az Iſten Tőrvényének ſenki eleget nem tehet. Azért, mikor ezt által-lépjük, ſem Iſtennek haragjába, ſem kárhozatba nem esünk, mert által jutottunk mi a' Tőrvénynek keskeny palóján, és a' kegyelemnek legeltető ſzép mezejére vitetünk.*

tünk. Artic. 12. *Vévék eszekbe, hogy lú bőr á szekernye, ha ez igy vagyon; és majd azt fogják mondani áz emberek, hogy bolondoskodnak á' Prædikátorok, mikor Isten haragjával, kárhozattal fenyegetik á' kősséget: Azért térítik jó lovok szaját, és azt mondgyák, hogy kárhoztattyák azokat, kik igy szóllanak; Könyű Istenhéz jutni, mert Christus elmosta minden bűneinket; mit árthat azért á' bűn nékünk. Bizony semmit á' bűn nem árt, ha az Isten haragját fel nem gerjeszti, á' pokol kinnyát nem érdemli.*

Artic. 15.

F. Tudni-illik! minden ökör alatt bornyu találtatik. Bizony dolog az, hogy valakik a' Christusban meg-igazittattanak, Szent Pálnak tanitása szerént, azok nem Törvény, hanem Kegyelem alatt vadnak; az az, a' Törvénynek sattzoltaró igája, és kárkoztató ereje alól fel szabadultanak; mint ugyan Sz. Pál másutt magyarázza. Mindazonáltal ez igy lévén, Sz. Judás Apostollal. ℣. 4. azt javallya a' *Confessio, Art. 14.* hogy senki a' mi Urunk Istenünknek abbéli kegyelmét bujálkodásra, és bün-tételnek szabadságára ne fordittsa. Szent Pál-is azont adgya eleikbe Halgatóinak: mert midőn a' Romába irott levélnek öt elsö részeiben, sok erősségekkel azt állatta vólna, hogy senki a' jó cselekedetek által Isten előtt meg nem igazulhatna, hanem csak a' Jesus Christusban való kegyelem által, végtére fel-kiált osztán a' Hatodik Részнek az elein, s-azt mondgya: *Mit mondgyunk tehát, meg-maradgyunk é á' bűnben, hogy á' kegyelem fellyebb bővölködgyék? Távoly légyen. Mert ha egyszer meg-hóltunk á' bűnnek, miképpen élnénk ismét abban?* Csak mind erra czéloz a' *Confessio.*

Rom. 6. 15

Gal. 3. 13

VIII.

VIII. *Noha azzal mossa szaját á'* Helveciai Ministerium, *hogy bőségessen fel-találtatik az Irásban, valami szükség á' tökélletes hitre és életre: De meg-öblítik szájokat, s csak hamar mást mondanak: mert azt irják, hogy á' Keresztségben azokat á' szókat kell mondani, mellyekkel á' Christus meg-kereszteltetett, és az Apostolok kereszteltek. Kérd meg túllók, hol vagyon az irásban, minémű szókat mondott Keresztelő Janos, mikor Urunkat meg-keresztelte; és az Apostolok mikor á' Keresztyéneket meg-bélyegezék? Annak is menny végére, hol vagyon az Irásban,* az Hypostasis, ordo inter personas; *mellyekrúl ugy-mint szükséges dolgokrúl emlekezik á'* Confessio.

Artic. 1.

Artic. 20.

Artic. 3.

F. 1. Könnyen végére mehettz efféléknek, ha meg-tartottad, á' mellyeket fellyebb errúl tanitottunk, *Cap. 8. fol. 69.* 2. Itten csak a' maga álmát hivelyezi *Kalauz*: mert a' *Helveciai Ministerium Art. 20.* csak egy szót sem tészen arrúl, minémű igéket mondott vagy Keresztelő János akkor, mikor Urunknak a' keresztséget fel-adná, vagy az Apostolok, a' midőn másokat keresztelnének, hanem igy irnak; *Credimus perfectissimam esse baptizandi formam, quâ Christus ipse baptizatus est, & quâ baptizarunt Apostoli.* A' melly igéknek értelme (*mint meg-tettzik á' menten utánna következő* Antithesisből) csak ez: A' Keresztségnek tökélletességére nem szükséges az ördög-üzés, viaszgyertya, olaj, só, nyál, mint az-is, hogy a' Keresztség minden esztendőben, külömb-külömb-féle ceremoniákkal kétszer szenteltetik-meg; és többek effélék, mellyek emberi találmányokból adattanak a' Kereszтséghez. Maga igy magyarázza ezt a' *Helveciai Ministerium, Artic. eod.*

Artic. 17. IX. *Egyszer azt beszélli, hogy mindenkor vólt és lészen Christusnak Ecclesiája, melly az Istent igazán meg-ismeri, és igazán tiszteli. Meg-sajdita, hogy ez igy lévén, könnyen nyaka szakad az ö fortelyozásoknak: mert mihelt ezt a' csálhatatlan Ecclesiát meg-ismérnök, nem kellene egyében versengeni, hanem csak az ö itélletit követni. Azért forditá a' levelet s' azt irá reá, hogy nem tsuda, ha néha az Ecclesia meg-botlik, midön az Isten szava mellöl el múlik. Holott látod csak annyi méltóságot ád az Ecclesiának, mint* Mahumet*nek, vagy az ördögnek; mert ezek sem mondanak addig hamissat, mig az Apostolok szavát beszéllik.*

Ibidem.

F. Itten sem tapodgyák meg a' *Helveciák* egygyik lábokat a' másikkal. Szent-igaz, hogy kezdettül fogva vólt, és világ végezetig lészen mindenkor itt e' földön a' Christusnak olly vitézkedö Anyaszentegyháza, mely az Istent a' meg-váltó Christusban, az íge és Szent lélek által igazán ismérje, és valóban tisztellye. De mivel itt e' földön az ismeret csak rész-szerént vagyon, meg-történhetik az, hogy néha az Ecclesia-is csötlik, botlik: meg-kell mindazonáltal azt tudni, hogy nem minden tévelygés fojtya-meg, és fogyattya-el tellyességgel a' Christusnak Anyaszentegyházát. Vagyon halálos és mirigyes tévelygés; effélétül meg-óltalmazza a' Christus az ö valasztott seregét, hogy belé ne essék, vagy abban vég-képpen meg ne maradgyon. Vagyon ismét némelly aprólékosabb hiba, fogyatkozás, csötlés, botlás; efféléktül a' mint hogy nem mindenkor üres az *Ecclesia*, ugy ezek az Anyaszentegyházat meg nem fojtyák, és el nem óltyák. Hogy penig *Kalaúz* azt mondgya, hogy a' *Confessio*

1. Corinth 13. ỳ. 9.

fessio csak annyi méltóságot ád az Ecclesiának, mint *Mahomet*nek, vagy az ördögnek, azt állatván, hogy addig nem botlik az *Ecclesia*, mig az Isten szava mellöl el nem mulik, azt nem igazán mondgya: mert az igaz *Ecclesia* ha botlik-is, ugyan fel-kél; *Mahomet* penig, és az ördög az ö tévelygésekben el-vesztenek. Hogy *Mahomet*et, vagy az ördögöt halgassuk, azt az Isten sohul nem parancsollya; de hogy az igaz *Ecclesia*át halgassuk, arrul parancsolatunk vagyon. A' bizony dolog, hogy az Anyaszentegyháznak szövétneke az Istennek igéje, mellynek világánál meddig jár, nem botlik; a' mikor penig botlik, az az oka, hogy a' mellöl a' regula mellöl el-lépik. Hiszem *Kalaúz*-is a' Pápa csalatkozhatatlanságát illyen formán határozza, hogy akkor nem juthat tévelygésre, a' mikor az Istentül ki-jelentetett igazságot elönkben adgya. Azért ö csak annyi méltóságot ád a' Pápának, mint *Mahomet*nek vagy az ördögnek: mert ezek sem mondanak addig hamissat (mint ö mondgya) mig az Istentül ki-jelentetett igazságot szollyák.

Mich. 7. v. 8

Matth. 18. ỳ. 17.

Fol. 785.

X. *Erössen biztattya juhait a'* Confessio, *hogy bizonyossak legyenek az örök-életre való választatásokban. Eszébe juta, hogy a' Szent irás nem igy szóll, hanem félelemmel és rettegéssel mondgya, hogy kell keresni az idvességet. Azért arczúl csapja beszédét, és azt veti utánna, hogy jó ez a' biztatás-is; de a' kinek esze vagyon, félve és rettegve jár az idvességnek keresésében*, &c.

Artic. 10.

Ibidem.

F. Arczul csapták hát egy-mást ama' két fö Apostolok-is: mert Szent Péter arra int minden hiveket, hogy az ö hivatallyokat és választásokat igyekezzék bizo-

2. Petr. 1. ỳ. 10.

Phil. 2. 12. bizonyoſsá tenni a' jó-cselekedetek által. Szent Pál iſmét azt hadgya, hogy félelemmel és rettegéſſel mivellye ki ki az ő idveſségét. Ellenkeznek hát egymáſſal? Tudni-illik a' *Kalaúz Dialecticája*-ſzerént, ki az őſzve-férhető dolgokból, minden igaz okoſság ellen, ellenkező dolgokat csinál; mintha az örök idveſség és válaſztás nem álhatna-meg egygyűtt az Iſteni félelemmel. De efféle kábaságot fellyebb meg-roſtáltunk, *Cap. 25. fol. 357.* Es igy Iſten hirével, megmentők a' *Helvetica Confeſſiot Kalaúz*nak ſok ſzem fényveſztéſitűl, mellyekkel az abban declaráltatott mennyei igazságot, meg-homályoſitani, és azt el-nyomni igyekezik vala. Fejéit-fejeit el-ſzedők azoknak a' ſok hamis, terhes, és uſurás vádláſoknak, mellyeket igaz Kereſztyén Valláſunknak oſtromlására és kárhoztatására hellyel-hellyel elő-állatott vala. En úgy itéllem, hogy a' nagy *Kalauz*os könyvnek minden derék mérge, és lélek veſztő mételye, ez eddig elő-hozott, és meg-rázogatott dolgokban állott. A' bizony dolog, Negyven eſztendő forgáſa alatt, valamenyi lelkeket az igazságnak őſvényétűl el-téritettenek az Amítók itten körűl, halálra ſebeſſitő nyílokat többire mind csak ennek tegzéből ſzedték, és moſtann-is ez után a' *Kalaúz* után viſzik a' *Styx* vizére az egyűgyűeket; méltó vólt azért e' méreg ellen valami orvoſságot nyujtani. De ezek felett, ha mi olly gyengéket botránkoztató kő elő-gördűl a' *Kalauz*os Könyvben, azt-is (a' mint a' *Locus Communi*ſoknak vagy Hitnek Agazatinak rendi hozza) háritatlan nem hadgyuk, az *Igazság Iſtápj*ának Második, Harmadik, és

dik, és Negyedik Könyveiben.. Fel-emelvén azért Iſtenhez ſzemeimet, *Eliſæus* Proféтával egygyűtt ezt kiáltom Valláſunknak ellenséginek; *Domine, aperi oculos horum, ut videant*; Nyiſd-meg Uram ſzemeket ezeknek, hogy láſſanak. 2. Reg. 6. ſ. 20.

DOMINE MISERERE.

A M. N. MÚZEUM KÖNYV TÁRA

El-igazitása a' derekassabb nyomtatásbéli fogyatkozásoknak, mellyek az IGAZSAG ISTAPJANAK *Elsö Könyvében estenek.*

PAgina 38. linea 1. olvass *Második*, pag. 43. lin. 10. olv. *Luc* 1. ℣. 1. p. 49 a' Könyv szélin lin. 3. olv. *Cap.* 12. p. 68. l. 20. ol. *mellyel* p. 76. l. 6. ol. *Szaiban.* p. 82. l. 1. ol. *epistolam.* p. 87. a' szélin l. 3. ol. *Kalauz.* p. 101. l. 8. ol. *töldgyák.* p. 105. a' szélin lin. 4. olv. *Lib.* 8. *Cap.* 1. p. 106. a' szélin lin. 3. ol. *fol.* 560. p. 229. a' szelin lin. 1. ol. 2. *Corint:* p. 133. l. 17. ol. *mint.* p. 137. a' szélin lin. 3. olv. *Lib.* 7. p. 144. l. 3. olv. *Gertice.* ibid. lin. 9. olv. *helyheztetett.* p. 164. l. 6. ol. *határozhatniss.* p. 164. l. 8. ol. *igy.* ibid. l. 12. ol. *Augustinianus.* p. 165. l. 17. olv. *Georgius.* p. 190. l. 22. ol. *Lib. III. & VII.* p. 195. l. 13. ol. *hólt-állatot-is* p. 208. lin. 1. olv. *némineműk.* p. 230. a' szélin lin. 6. ol. *Cap.* 22. p. 238. l. 4. ol. *Ginni.* p. 266. l. 21. ol. *Haretici.* p. 282. l. 17. ol. *Tanitóiknak.* p. 328. l. 1. ol. *igazíte.* p. 365. lin. 23. ol. *Eretnekseg.* p. 405. l. 7. ol. *jövendöli.* p. 451. l. 14. ol. *Bucerus.* p. 527. a' szélin l. 7. olv. *In:* p. 583. l. 14. ol. *privatiam.* p. 627. l. 10. olv. *Cap.* 28. p. 643. lin. 14. olv. *régen.* p. 647. l. 10. ol. *gányogásra-is.* p. 728. l. 1. ol *hogy.* Az apróbbakat fogyatkozásokat, maga a' jó Olvasó vagy igazittsa-el, vagy engedgye-meg a' betü szedöknek.

RMK. I.
1096

CATECHISMUS
VANITAS

2

Duplic. Sine indicatione

R M K I. 1096 II. rész.
(2. péld.

RMK I. 1096.

MASODIK KÖNYV.

Mellyben a' Kereſztyéni Valláſnak fundamentomos Agazati meg-magyaráztatnak.

A' M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRÁBÓL

ELSŐ RESZ.

Az Iſtenrúl.

KERDDS. Micsoda az Iſten?

FELELET. Magától való, és élő végheteten lélek. Joh. 4. v. 24. 5. v. 26.

K. *Miért mondod az Iſtent Léleknek?*

F. 1. Mert nem teſt, avagy teſti állatt az Iſten. 2. Haſonlatoſságképpen: mert a' lelki állatokban ſok tökéletteſségek vadnak, mellyek inkább ki fejezik az Iſteni terméſzetet, hogy nem mint a' teſti állatoknak tulajdonságok.

K. Lám az irás emberi tagokat tulajdonit az Iſtennek, úgy mint kezet, kart, ſzemet, fület, &c. Esa. 59. v. 1 Pſal. 34. 16

F. Emberi ſzóllásnak módgyi azok, melly által az Iſteni terméſzetnek tulajdonsági, a' mi elménkhez képeſt, inkább ki féjeztetnek.

Gen. 1. 27. *K. Hát miért mondatik az ember Istennek képére teremtetnek?*

F. Nem azért, mint ha az Istennek ollyan testi ábrázattya, és artzélattya vólna mint az embernek; hanem az Istennek néminémű közölhető tulajdonságira nézve.

K. Vagyon-é az Istennek neve?

Exod. 6. v. 2. 3. F. Vagyon. Es szólitván Isten Mósest, mondanékie: *En vagyok az Ur; és meg-jelentettem magamat Abrahámnak, Isáknak, Jákóbnac, a' mindenható erős Istennek nevében; de az én Jehova nevemben nem jelentettem-meg magamat nékiek.*

K. Lám az Isten ki-mondhatatlan; azért neve nintsen.

F. A' menyiben a' mi idvességünkre elégséges, ki-mondható az isten; és ennyiben magát az ő igéjében elegedendő képpen ki-mondotta, és ki-jelentette.

K. Hány féle nevei vadnac az Istennek?

F. Azok vagy közölhetők a' teremtett allatokkal, avagy közölhetetlenek.

K. Mellyik az Istennek felette tulajdon, és közölhetetlen neve?

Exod. 34. 3 F. A' Jehova nevezet. Ezt éneklik a' Sidók, amaz ő győzedelmes énekekben: *Az Ur erős hadakozó, Jehova az ő neve.* Önnön maga az Isten magának tulajdonéttya ezt Esaiásnál: Esa. 42. 8. *En vagyok a' Iehova ez az én nevem, és az én ditsőségemet másnac nem adom, és az én tiszteségemet a' bálványoknac.*

K. Kik állattyák a' Jehova nevezetet a' teremtett állatokkal

latokkal-is közölhetőnec lenni?

F. Az Eretnek Socinianusok; tsak ez okért penig, hogy a' mi erősséginket, mellyeket veszünk a' Jehova nevezetből a' Christusnac és a' Szent Léleknek valoságos Istenségének meg-probálására, meg-erőtlenithessék és el fordithassák.

Num. 10 v. 35. *K. Lám Moses Profetánál a' frigy láda Jehovának neveztetik?*

F. Korán sem; mert ez a' meg-szóllétás; *Kelly fel Jehova*, nem a' ládára vitettetik, hanem Istenre ő magára: kinek kegyelmes jelen-létének, jegye és mint egy záloga vólt a' frigy láda. Meg-tetzik ez a' Sóltárnak ím ez szavaibúl: Psal. 132. v. 8. *Kelly fel Jehova, hogy menny a' te nyugodalmodban, te és a' te erődnek ládája.* Láttyuk itt, a' frigy láda meg-külömböztetik a' Iehovától.

Ezech. 48 v. 35. K. *Lám Ezechiel-is ezt jövendöli, hogy Jerusálemnek Városa Jehovának fog neveztetni?*

F. Nem azt mondgya Ezechiel, hogy a' Város Iehovának neveztetik, hanem hogy igy nevezik ötett, és ezt fogják felőle mondani: *A' Jehova lakik ott.* Ugy hogy mint egy *Sym-bolum* és tzimer gyanánt vólt ez a' mondás az Isten városának.

K. Szabad-é ezt a' nevet Jehova ki-mondani?

F. A' Sidók nagy szentség-törélnek tartyák, ennek a' nevnek azon formán és betükkel való ki-mondását: innen vagyon hogy ők e' hellyett más Sidó szóval, mellyet *Adonai*-nak hivnak, élnek. De nincs egyéb babonaságnál benne.

K. Ennek a' Iehova *nevezetnek, igazán való ki-*

mondásában, vagyon-é valami Isteni és csuda tétlelre való erő?

F. Ugy állattyák a' Kabbalista Sidó Doctoroc; de minden dérék fundamentom nélkül.

K. Mellyek az Istennek közölhető nevei?

F. Egy néhányak; a' többi között, a' Görög és Déák nyelven a' *Theos* és *Deus* nevezet; a' Sido nyelven az *Elohim.*

K. A' Theos és Deus nevezet, hány képpen vétetik?

F. *1.* Tulajdon és valoságos jegyzésében, amaz
Joh. 4. 24. örökké való lélekért, kit mi Istennek nevezünk *2.* Hasonlétás-képpen, azokért a' teremtet állatokért, mellyeknec nagy erejek, hatalmok, és méltoságok
2. Cor. 4. v. 4. Psal. 82. v. 6. vagyon. Igy az Írás mondatik Világnak Istennec; a' Magistratusok-is Istennec mondattatnak.

MASODIK RESZ.

Az Isteni tulajdonságokrúl.

KERDES. *Minémű az Isten?*

F. Az Istennek néminémuségét ki-fejezik áz ő Tulajdonsági.

K. Vadnak-é az Istennek tulajdonsági?

Exod. 33. v. 6. F. Vadnak: *Jehova, Jehova, erős, irgalmas, és kegyelmes Isten, kesedelmés a' haragra, nagy irgalmasságú, és igasságú.*

K. Mitsodák közönségessen az Istennek tulajdonsági?

F. Nem egyebek, hanem az Isteni állattnac, avagy tsak a' mi elménk szerént, külömb külömb féle tökélletességi.

K. Hát

K. Hát az indulatok, mellyek az Írásban az Istenről mondatnac; ugy mint a' harag, gyülölség, bánat, valoságos tulajdonsági-é az Istennek.

F. Nem: mert effélék nem annyéra tökélletességet mondanac, mint gyarlóságot jelentnek. Tulajdonéttanak azért az Istennec, tsak emberi mód szerént.

K. Minémúek az Istennek tulajdonsági?

F. 1. Ollyanok, mellyek sem az Isteni állattúl, sem önnön magoktúl valóságos-képpen meg nem külömböztetnek. *2.* Ollyanok mellyek az Istenről *in abstracto & concreto* (mint a' Scholában szóllanac) modathatnac. Ugyan-is jól mondom; az Isten igaz, és az Isten igasság; az Isten irgalmas, és irgalmasság. *3.* Ollyak mellyek egymással semmiképpen nem ellenkeznec.

K. Miképpen külömbözteted meg az Istennek tulajdonságit?

F. Ugy; hogy némellyek tellyességgel közölhetetlenek a' teremtett állatokkal; némellyek néminémű hasonlatosságában közölhetők.

Mellyek az Istennek közölhetetlen tulajdonsági?

F. Illyenek az örökké-valóság, Mindenhatóság, Minden-tudósság, Véghetetlenség.

K. Mitsoda az örökké-valóság?

Olly tulajdonsága Istennek, mellyel az ő életének sem kezdeti, sem végezeti nintsen. Erről tanétanak im ez Szent irásbéli helyek: *Dan. 7. v. 9. 13 Psal. 102. v. 13. 28. Job. 36. v. 26. Gen. 21. v. 31.*

K. A' természeti okosságból meg-próbáltathatike az

Istennek örökké-valósága?

Vide Pneumatolog. nostram, Cap. 9.

F. Igen-is meg.

Mitsoda a' Minden hatóság?

F. Olly tulajdonsága Istennek, mellyel meg-tselekedheti mind azokat, mellyeket akar, és a' mellyek az ő tökélletes természetivel nem ellenkeznek. Ezt mutattyák im ez Szent irásbéli helyek: 2. *Chron. 20 v. 6. Luc. 1. v. 37. Psal. 7. v. 21. Psal. 115. v. 3. 135. v. 6. Math. 19. 6. 2. Cor. 6. v. 18.*

K. Hát meg-lehet-é Istentül, hogy hazudgyon, meghallyon, két egy mással ellenkező dolgot egyszer s'-mind igazzá tsinállyon?

F. Nem: mert effelék ellenkeznek az Isteni természetnec tökélletességével.

K Mitsoda a' minden-tudoság?

F. Olly tulajdonsága Istennec, mellyel tudgya mind azokat, valamellyek vóltanac, vadnac, lejendők, és lehetnec. Ezt jelentik im e' Szent irás béli helyek, *Heb. 4: v. 13. 1. Joh. 3. v. 20. Joh. 2. v. 17. Psal. 147. v. 5.*

K. Miért nevezed minden-tudóságnak ezt az Istennek tulajdonságát?

1. Joh. 3. 20 Joh. 21. 17. Heb. 4. 23.

F. Mert mindenekre ki-terjed, valamellyek vóltanac, vadnac, lejendők, és lehetnek.

K. Tudgya-é ismeri-é az Isten önnön magát?

F. Igen-is. 1. Mert nagy tökélletességkinec kinec az ő maga-tudása, és ismèreti. 2. Mert a' magán kivül való dolgokat maga által tudgya az Isten; azért önnön magát annál inkább ismèri.

K. Tudgya-é Isten mind azokat, valamellyek ő kivül-

lette

lette vadnak?

F. Tudgya, *Gen. 6. v. 5. Psal. 90. v. 8. Psal. 94. v. 11. Jer. 16. v. 23.*

K. Tudgya-é hát a' jövendő dolgokat, mellyek vagy az embertül, vagy más egyek állattul lésznek?

F. Tudgya; mint ezt Dávid bizonyéttya: *Mikor még az én nyelvem alatt nintsen a' beszéd, imé Uram te azt jól tudod.* Psal. 139. 4

K. Tsak közönségessen tudgya-é Isten a' dolgokat, vagy ugyan kiváltképpen és szám szerént?

F. Számokban-is tudgya: *Nektek penig fejeteknek haja szála-is számán vadnak. Math. 10. v. 30.* Confer loca. Psal. 56. v. 9. Psal. 139. v. 1. 2.

K. Tud-é Isten minden lehető dolgokat?

F. Tud; mert azoknac lehetségeknec fő oka az Istenben vagyon.

K. Mitsoda a' végbetetlenség.

F. Olly tulajdonsága Istennec, mellyel sem bizonyos helyben bé nem rekesztetik, sem semmi helytől ki nem rekesztik, hanem jelen vagyon minden meg-gondolható helyben. Ezt mutáttyák im ez Szent irásbéli tanubizonyságok, *Psal. 139. v. 7. Esa 66. v. 1. Jer. 23. v. 24.*

K. Lám a' mindennapi imádságban, igy szóllittyuk meg az Istent: Mi Atyánk, ki vagy a' menyégben, *Azért az Isten nintsen mindenütt.* Math. 6. 9.

F. Nem ellenkeznec ezek egy mással, mindenütt lenni, és az égben lenni. Mindenütt vagyon Isten az ő állattyára nézve. Mondatik penig az égben lenni kiválképpen való módon; a' mennyében az ő dicsőséges és felséges méltóságát ott szokta

muto

mutogatni a' Szent angyaloknac és' a' bóldogult lelkeknec.

Num. 14. v. 42. *K. Nincsen Isten a párt-ütő gonoszokkal; mint Moses együtt ezzel fenyegeti a' népet. Fel ne mennyetek, mert nem lész az Ur tikőzőttetek, hogy el ne hullyatok a' ti ellenségetek miatt.*

F. Jelen vagyon Isten a' gonoszokkal-is, mind az ő állattyára nézve, mind a' közönséges gondviseléſre nézve: de nintsen ő véllek az ő kivállyképpen való kégyelmére nézve. Moſes-is a' meg-emlétet helyen nem tagadgya az Istennec mindenůt valóságát, hanem jelen-léténec néminémű módgyát: tudniillik nem léſzen az Izraelitákkal ugy, hogy nékik győzedelmet adgyon, az Hamalekiták ellen.

Pſal. 10. v. 1 *K. Lám azt mondgya az Irás, hogy az Isten az emberektůl néha el-távozik, néha ismét hozzájok közélét. Azert nintsen az Isten mindenkor mindenůtt.*

F. El-távozni az emberektůl, és' az emberekhez közeléteni, nem tulajdonképpen és hely-változtatás ſzerént mondatik az Istenről, hanem tsak emberi mód ſzerént. Mondatik Isten az emberektůl eltávozni, midőn jó-tévő kégyelmét ő tőlők megvonſza; Es ő hozzájok térni, midőn jó tévő kégyelmét viſzont ő vélek közli.

K, Mellyek az Istennek közölhető tulajdonsági?

F. Illyen az élet, és arra vitetendő tulajdonságok.

Miért mondod közölhető tulajdonságoknak?

F. Mert ha nem azon graditsban-is, mind azonáltal avagy tsak a' másodikban mondathatnak a' teremtett

remtett állatokrúl.

K. *Mitsoda az Istennek Elete.* Joh. 1. 4. Deut. 32. 40. Dan. 4. v. 34.

F. Semmi nem egyéb, hanem olly tulajdonság, mellyel az Isten önnön magátúl a' mit tud és akar, hatalmaſſon véghez viſzi, meg-tselekeſzi.

K. *Miben áll az Istennek élete avagy tsak a' mi elménknek meg-foghatása ſzerént.*

F. All az ő Ertelmében és Akarattyában.

K. Mitsoda az Istennek Ertelme?

F. Olly tulajdonság, mellyel az Isten önnön magát, és' mind azokat, valamellyek ő kivülőtte vadnac, s'-lehetnec, meg-fogja, által láttya, és' tudgya.

K. Meg-külömböztetik-é az Istenben az Ertelem a' Tudománytúl?

F. Még a' mi elménknec gondolattya ſzerént. Mert az értelmét az Istenben gondollyuk mint tehetségét; a' tudományt penig, mint annak a' tehetségnek *habitus*-át.

K. Minémű az Istennek Ertelme?

F. 1. Az Istennek értelme nem *Dicurſivus*. Az az: nem ollyan, melly valamelly meg-iſmért dolognac iſméretibűl, jutna más dolognac iſméretire: a' mint az emberek gyakorta egy dolognac iſméretiből ſzereznec magoknac által utat, más dolognac iſméretire. Másképpen vagyon az Istenben. Ő mindeneket magátúl égyenlőképpen tud, és' által lát. 2. Az Istennek értelme *immediatus*. Az az, közben vetés nélkůl valo. Ugyan-is, hogy az Isten valamit meg-értsen, és tudgyon, nem ſzükölködik a' külső

Vide Thomam in Sum Part. 1. q. 14 Artic. 7.

Act. 15. 18

dolgok túl vött hosonlatosságok és képzések nélkül.
Jac. 1. v. 17. 3. Az Istennek értelme változhatatlan, mert nem külömben, nem-is inkább tud egy dolgot, mint mást; nem-is inkább most, mint annac előtte, és annac előtte mint most. 4. Az Istennec értelme örökké való. Mert a'miket tud, mind örökké tudta 5. Az Istennec értelme véghetetlen. Mert minden dolgoknac lehetségeket, lételeket, és lételeknec okát, módgyát, jól tudgya, és által látttya.
Act. 15. 18.
Iob. 11. v. 8. 9.

K. Mitsoda tulajdonságok folynak és származnak az Istennek Értelméből.

F. Illyen az Istennec Tudománya, Böltsesége, Okosága, Mestersége.

K. Meg-külömböztetnek-é ezek valósággal az Isteni Értelemtül?

F. Nem: Hanem tsac a'mi elménket meg-fogása szerént. Mivel az Értelmet az Istenben gondollyuc mint tehetségét; a' Tudománt penig, és a' többit, mint annac a'tehetségnec *Habitus*-it.

K. Hát önnön magok között meg-külömböztetnek-é valósággal?

F. Nem; hanem tsac a'mi elménknec okoskodása szerént. Ugyanazö egy tökélletesége az Istennec külömb tekéntetec alatt mondatik Tudománynac, Böleseségnec, Okosságnac, és' Mesterségnec. Tudománynac a'menyiben jól tudgya, és által láttya, mi miböl következzék és' következhesék. Böltseségnec, a'menyibe jól tudgya a' dolgoknac függését, mi mihez légyen illendö avagy illetlen. Okosságnac, a' menyiben jól tudgya, mit mikor, és' mi helyen

Vide Amesium lib. 1 Medull. Cap. 7. n. 19.

lyen kellyen tselekedni. Mesterségnec, a' menyiben mindeneket a'miket tselekszik, rendesen, ékesen, és hiba nélkül tselekeszi.

K. Mitsoda az Istennek Akarattya?

F. Nem egyéb, hanem olly tulajdonsága Istnnec, mellyel önnön magát, és minden meg-ismértetett jót szeret és kedvell.

K. Vagyonsé az Istenben Akarat?

F. Vagyon: Mert vagyon értelem, melly az akarattal el-válhatatlan-képpen öszve-köttetett.

K. Minémü az Istennek Akarattya?

F. 1. *Szabados*; Mert a'mit akar nem kételenségből, hanem önnön magánac teczö jó kedvéből akarja. Eph. 1. 11.
2. *Hatható és ellene-álhatatlan.* Mert a' Psal. 115. 3.
mi az ö akarattyának tetzik, hatalmasson véghez viheti: *A' mi Istenünk az Egben vagyon, a' mi néki tetzik meg-tselekeszi.* 3. *Változhatatlan.* Ugy hogy
a'mit egyszer akar, meg bánás, szánás és' változás Malach. 3. 6.
nélkül akarja. *Kinél nintsen változás, sőt a' változásnak* Jac. 1. v. 17.
tsak árnyékacis.

K. Lám az Isten akarta egyszer hogy az embert te- Gen. 6. v. 6.
remtse, annak utánna meg-bánta. Akarta hogy Saul 1. Sam. 15.
Király legyen az Izraelen, mellyet annak utánna meg- v. 11.
bánt. Azért az Istennek akarattya nem változás nélkül valo.

F. A' *meg-bánás* a' Szent irásban tulajdonéttatic Istennec emberektöl vött szollásnac hasonlatossága szerént: a'menyiben az Isten ugy szokott gyákorta a' teremtett állatokkal tselekedni, a'mint tselekesznec az emberec azokkal a' dolgokkal, mellyeknec

Esa. 38. 1. K. *Lám az Isten akarta, hogy Ezechiás Király megehallyon, a' mint néki a' Profétától megeüzente: De könyörögvén Ezechiás, Isten ebbéli akarattyát meg-változtatta, és tizen ött esztendővel életét meg-hoszszabbétotta.*

F. Nem következik innét az Isten akarattyának változandó vólta; mint ha akkor, mikor az üzenetet vötte a' Profétától Ezechiás, ő néki az Isten decretoma szerént meg-kellet vólna halni, mellyet ő könyörgésével változtatott vólna meg: Hanem ezzel az izenettel kettőt akart az Isten jelenteni Ezechiásnac. 1. Hogy ha Isten ő véle szoros itélleti szerént akart vólna bánni, meg-erdemlette vólna, hogy abból a' betegségből fel né kőlt vólna, hanem meg-hólt vólna. 2. Akarta ezzel, jelenteni a' betegségnec néhéz és halálos vóltat, mellyben meg-kell vala Ezechiásnac halni terméfzet szerént, ha az Isten rend kivül való hatalmát a' gyógyulásban hozzá meg-nem mutatta vólna.

K. Lám az Isten az ő egyszeri fogadáfit és igéretit meg változtattya. Kell-é példa? Meg-igérte vala az Izraelitáknak, hogy őket bé-viszi a' Canahán földében, Exod. 3. v. 8. 17. *kik mind azon által a' puszttában hullottanak-el. Saulnakis meg-igérte, hogy az ő háza népénél lenne a' Királyság.* 1. Sam. 9. v. 20. *De másképpen lött a' dolog, mert meg-vetvén Isten Sault és az ő háza népét, a' Királyi birodalmot a' Dávid házában vitte bé. Ugy tetzik azért hogy változandó az Istennek akarattya.*

F. Ezek semmiképpen nem okozzák az Isten akarattyának változando vóltát, hanem inkább a' dolgoknac

goknac változását, mellyeket az Isten bizonyos conditiok által igért vólt; az emberec penig nē álván a' *conditio*-nac, az igért dolgot el-nem vehették; mint meg-tetzik a' Saúl példájából: *Es monda a' Samuel:* 1. Sam. 13. v. 13. *Bolondúl tselekettél, nem tartottad-meg a' te Uradnak Istenednek parantsolattyát. Imé mostan az Ur, meg-erősétette vólna a' te birodalmodat, az Izrael népén mind örökké.*

K. Hát még-is az Istennek akarattya minémű?

F. *Függés- nélkül-való*; melly a' dolgoknac akarásában nem függ, nem indéttatik, s' nem mozdéttatik a' teremtett állatban lévő akarat melly oktúl és' *conditio*-túl-is: Ugyan-is. egyébaránt a' másodic és' alsó ok munkálkodnék az elsső és felsső okban; mely a' terméfzetnec rendi ellen vólna.

K. Hány az Istennek Akaratya?

F. Tulajdonképpen tsak egy; melly *Jó tetzésnek* Esa. 46. 10. *akarattyának* mondatic: mellyel az Isten örőktúl fogva el-végezte mit akarjon bizonyos időben, vagy tselekedni, vagy meg-engedni; és mik légyenec az ő hatható munkája, vagy engedelme által; mellyhez képeft *el-rendelő akaratnak*-is mondatik.

K. Hany féle ez?

F. Két féle; vagy *Cselekedő*, vagy *meg-engedő Akarat.*

K. Mitsoda az Istennec Cselekedő akarattya?

F. Semmi nem égyéb, hanem a' melly által minden jót hatalmafon munkálkodic. *Ki mindeneket tse-* Eph. 1. 11. *lekefzik az ő akarattyának tanátsából.*

K. *Mitsoda az Istennek meg-engedő akarattya?*

F. Semmi nem égyéb, hanem a' melly szerént meg-enged valamit lenni a' teremtett állattól, akar jó, akar gonosz légyen az: *Ki az el-mult időkben engette mind a' pogányokat élni az ô akarattyok szerént. És ezt mivellyük ha Isten engedéndi.*

Act. 14. 16. Jac. 4. v. 15.

K. Ez az Istennek jó tetzô és el-végezô akarattya másképpen hogy neveztetik?

F. 1. Mondatik az Istennec Titkos akarattyának: *A' titkok a' mi Urunknál Istenünknél vadnak.* 2. *Meg-előzô* akaratnac; mivel minden dolgoknac létele és valósága előtt vólt Istenben. 3. *Absóluta*: az az, Egyátallyában való akaratnac; mivel hogy nem függ a' teremtett állatoctúl, hanem tsak az Istennec jó-teczésén fundáltatik.

Dent. 29. v. 29. Vide Vollebiú Christ. Tholog. lib 1. Cap. 3 pag. 20.

K. Ez az Istennek titkos és jó-tetzô akarattya reguláje a' mi tselekedetinknek?

F. Nem: mert senki ennec végére nem mehet, hanem tsak a' dolognac ki-meneteli mutattya ezt meg.

Vide Amesium lib 2. Medull. Cap. 1. n. 23

K. *A' mit ember az Istennek titkos akarattya kivûl tselekeszik ottan mingyárt vetélabban?*

F. Nem. Mint meg-tetzik Dávid példájából, ki Templomot akarván Istennec épiteni (noha az Istennec titkos akarattya azt nem tartotta) abban mind azonáltal nem vétett, sôt ditséretet nyert Istentúl.

1. Reg. 8. 18

K. Hát a' mit az emberek az Istennek titkos akarattya szerént tselekeszsznek, dissérendôk-é azért?

F. Nem mingyárt. Az Istennec titkos akarattya szerént lött, hogy Héródes, Pilátus, a' Pogá-

Act. 4. v. 27.

nyok,

nyok, és az Izrael vénei a' Chrituſt meg-fogják, meg-ostorozzác, és meg-ôllyék; mindazonáltal azért nem ditséretet, hanē karhoztatást érdemlenek.

K. Hát mitsoda régulája a' mi tselekedetinknek?

F. Az Istennec ki-jelentett akarattya: *A' ki nyilatkozott dolgok mieink és a' mi fiaink-é mind örökké: hogy ez törvénynek minden igéjét bé tellyesitsük.*

Deut. 29. v. 29.

K. Az Istennek minden ki-jelentetett akarattya régulája é a' mi tselekedetinknek?

F. Nem; hanem tsak az, a' melly a' mi tiszt-ünket elônkben adván, a' végre jelentetett-meg, hogy miáltalunk bé-tellyessitessék. Vétkezet azért Jeroboam az Izrael Országának el-foglalásában, noha az Istennec akarattyát e' felôll néminémûképpen meg-jelentette vólt néki a' Profeta, *1. Reg. 1. v. 31. coll 2. Chron. 13. v. 5. 6. 7.*

Vide Amesium lib 1. Medull. Cap. 7. n. 53. Vollebius Theol. Christ. lib. 1 Cap. 3. Pag. 20.

K. Más-képpen hogy hogy nevezstetik ez az Istennek ki-jelentett akarattya?

F. *Jegyi* akaratnac. Mert tulajdonképpen nem akarattya ez Istennec (mivel az akarat az Istenben vagyon; ez penig az Isten kivûl) hanem az Istennec a' mi tiszt-ünk felôll való akarattyának jelei.

K. Mellyek azok a' jelek?

F. Illyenec az Istennec parantsolati, tilalmazási, fenyegetési, igéreti. &c.

K. Miért mondatik jegyi akaratnak?

F. Ezért; mert mindenkor jegye, és tanubizonysága az Istennek valamelly el-rendelô akarattyának.

K. Az Istennek Jegyi és ki-jelentett akarattya

között,

kőzőtt, és ell-rendelő akarattya közőtt, nints-é valami ellenkezés?

F. Nintsen, *modò rectè apprehendatur habitudo inter decretum & ſignum decreti*; tsak hogy a' Decretum s' annak jegye, végben vitele kőzőt való rendet ember, jól meg-fogja.

K. Minémő regulákat kell ez ránt itt mag-tartani?

F. Illyeneket. 1. *Regula.* Midőn az Iſten valamit lenni parantsol, és meg-léſzen, jele az Iſtennec el-rendelő akarattyának, annak a' dolognac vagy meg-tselekedéſe, vagy meg engedéſe felől. 2. *Regula.* Midőn az Iſten valamit lenni parantsol, és meg-nem léſzen, jele az Iſtennec el-rendelő akarattyának, a' mi tiſztünkről és Iſtenhez való kőteles engedelmeſségünk félől való meg-intetésünkről. 3. *Regula.* Midőn az Iſten valamit igér, és meg-tellyeſiti, jele az Iſtennec el-rendelő akarattyának, a' dolognac bé-tellyeſedéſe. 4. *Regula.* Midőn az Iſten valamit igér, bizonyos *conditio* alatt, és bé-nem tellyeséti, jele az Iſtennec el-rendelő akarattyának effelől, hogy meg-mutaſſa az embernec, mitsoda uton módon, vagy meg-nyerheſſe a' meg-igértetett jót, vagy azt el-veſztheſſe. 5. *Regula.* Midőn Iſten fenyegeti az embert, és megbűnteti, jele az Iſtennek el-végezett akarattyának a' bűntetéſről. 6. *Regula.* Midőn az Iſtē fenyegeti az embert, azonban meg-nem bűnteti, jele az Iſtennec el-rendelő akarattyának affélől, hogy meg-mutaſſa az embernec az utat, módot, melly által a' bűntetést el-kerűlheſſe; melly nem egyb, hanem az idveſséges pœnitentia.

Hic pertinet exempl. Abrahami de immolatione Iſaci Gen. 22.

Vide Calv. Lib. 1. Cap 17. n. 14.

K. Mitsoda

K. Mitsoda tulajdonságok ſzármaznak az Iſtennek akarattyából?

F. Illyen a' *jóság*, és az *igaſság*.

K. Mistoda a' jóság.

F. Olly tulajdonsága Iſtennec, mellyel kedvelli ő magát; és mindenektűl kedveltethetik.

K. Mitsoda némei és gráduſi vadnák az Iſten jóságának.

F. Illyenec; a' kégyelem, Szeretet, Irgalmaſság.

K. Mitsoda a' kégyelem?

F. Olly tulajdonsága Iſtennec, mellyel ingyen közli az ő jságát a' teremtett állatotokkal. Exod. 34. 6.

K. Hány féle az Iſtennek kégyelme?

F. Két féle; kőzőnséges, avagy kiválképpen való.

K. Mitsoda a' kőzőnséges kégyelem?

F. A' melly mind jókra, mind gonoſzokra, sőt az oktalan tetemtett állatokra-is ki-terjed: *A' ti Mennyei Atyátok az ő napját fel-támaſzttya, mind a' jókra, mind a gonoſzokra: és elsőt ád mind az igazaknak, mind az hamiſſaknak.* Matt. 5. v. 45. Conf Pſal 145. 9 Pſal. 119. 64

K. Mitsoda a' kiválképpen való kégyelem?

F. A' mellyel kedvelli kiválképpen azokat, kiket a' Chriſtuſban magának el-válaſztott: *Kégyelmes léſzek a' kinek kegyelmes leſzek.* Eph. 1. v. 2. 3 Exod. 33 v. 19. Ez iſmét az ő módgyára nézve vagy *Kűlső* vagy *Belső*. A' kűlső kégyelem áll az igénec, ugy mint a' Törvénynecés Evangeliomnac prædikáltatásában, és az által való hivatalban. *Laſd. erre, Pſal. 119. v. 105. Rom. 1. v. 16.*

Act. 13. v. 46. 47. A' Belső kégyelem ismét az ő gráduſſira nézve, külömböztetésben vétetik: mert az (1) Avagy *meg-előző kegyelem*, melly szerént az Isten meg-előzés-képpen önnön maga a' kégyelemnec edényiben a' jót el kezdi, őket elmékjekben fel-ébresztvén, s' akarattyokban hathatóképpen a' jóra határozván: Olvasd ide, *2. Cor. 3. v. 5. Phil. 1. v. 6. Joh. 15. v. 5.* Istennec ebbéli munkája az irásban, másképpen neveztetik a' *világoſságra való hivatalnak 1. Pét. 2. v. 9. Ajtón zörgetésnek Apo. 3. v. 20. Atya Isten vonásának, Joh. 6, v. 44.* (2) Avagy *Együt munkálkodó kégyelem*, melly szerént az Isten a' jót mellyet el kezdet a' kégyelemnec edényiben, ő bennek naponként örökbéti, gyarapéttya, és' el-végezi, miglen osztán őket az egekben tökéletessé tészi; *Lasd erre Philip. 1. v. 6. 1. Pét. 5. v. 10. 1. Pet. 1. v. 5. Rom. 14. v. 4. Heb. 3. v. 5. 6.*

K. Mitsoda az Istennek szerelme?

F. Olly tulajdonság, mellyel gyönyörködtetti ő magát abban a' mit javall és kedvell.

K. Hány féle az Istennek szerelme?

F. Két féle; terméſzet szerent való, vagy szabad akarat szerént való.

K. Mitsoda az Istennek Terméſzet szerént való szerelme?

F. Az mellyel gyönyörködik önnön magában, és az ő jóságában.

K. Mitsóda az Istennek szabad akarat szerént való szerelme?

F. Melly szerént az Isten gyönyörködtetti önnön

nön mágát az ő teremtett állatiban. *Légyen az Urnak ditsőſség mind örökké, és örvendezzen az Ur az ő teremtett állatiban.* Pſal. 104. v. 31.

K. *Ez hány féle?*

F. Két féle; közönséges, avagy kiválképpen való.

K. Mitsoda az Istennek közönséges szeretete? Sap. 11. v. 24. 25.

F. Az, a' melly el vitetic minden teremtett állatokhoz.

K. Mitsoda a' kiválképpen való szereteti?

F. Az melly szerént vitetik a' Chriſtusban el-választatott hivekhez. Joh. 3. 16. Rom. 8. 32.

K. Mitsoda az Istennek Irgalmaſsága?

F. Olly *jósága az Istennek, melly szerént könyörül a' nyavalyás teremtett állatokon; Innet neveztetik irgalmaſságnak Atyának.* Luc. 6. v. 36.

K. Ez hány féle?

F. Két féle; közönséges, avagy kiválképpē való?

K. Mitsoda a' közönséges Irgalmaſság?

F. Melly szerént az Isten vitetik, akar melly inségben lévő teremtett állathoz: Ezt hirdeti Dávid szellel a' Soltárokban. Pſal. 104. & 147.

K. Mitsoda a' kiválképpen való Irgalmaſság?

F. Melly szerént Isten némellyeken, a' bűnös emberek közzül könyörül, hogy ő nékik örök életet adgyon: *A' kin akar könyörül, a' kit akar megkeményét.* Rom. 9. 18.

K. Miben tetzik-ki az Istennek irgalmaſsága?

F. Az ő békeséges türésében, és' kégyelmeſségében.

K. Mitsoda az Istennek békeséges türese?

F. Olly irgalmasága, melly szerént sokáig el várakozik a' bűnös ember után, és a' meg érdemlett büntetést el-halasztttya. *Rom. 2. v. 4. 1. Pet. 3. v. 29. 2. Pet 3. v. 15.*

K. Mitsoda az Istennek kegyelmessége?

Ezech. 36. v. 21. F. Olly irgalmasága, melly szerént még az ő haragjában-is meg-emlekezic az ő irgalmasságárúl, kedvezvén a' bűnösnec; noha más-képpen érdemlené.

K. Mitsoda az Istennek Igasága?

F. Olly tulajdonság; melly szerént az Isten fegyhetetlen önnön magában és minden ő tselekedetiben.

K. Hány féle az Istennek igasága?

F. Avagy nézi önnön magát az Istent, avagy a' teremtett állatokat.

K, Mitsoda az Istent magát nező igasság?

Vide loca Deut. 32. 4 Habac. 1. 13 Psal. 10 v. 8. F. Semmi nem égyéb, hanem az Isteni életnec az a' tisztasága és egyenessége, melly szerént ő benne semmi hiba, motsok, fogyatkozás nintsen: Másképpen mondatic *Isteni Szenttségnek.*

K. Az Isteni igasság melly nézi a' teremtett állatokat, hány féle?

F. Két féle; vagy kégyelemnec igasága, vagy büntetésnec igasága.

K. Mitsoda a' kégyelemnek igasága?

Psal. 39. 11. & 71. v. 2. Neh. 9. v. 8 Rom. 3. v. 4 1. Joh. 1. 9. F. Nem égyéb, hanem a' melly szerént az Isten, a' mit meg-igér valakinec, hűségesen bé-tellyesíti: A' honnét *igéretnek igasságának* is mondatik.

K. *Mitsoda*

K. Mitsoda a' büntetésnek igasága?

2. Thess. 1. v. 6. Neh. 9. v. 33. F. Nem egyéb, hanem a' melly szerént az ő igaz itélletit, a' mint még-meg-mondotta, véghez vészi a' bűnért az okos teremtett állatokon.

K. Ez a' büntető igasság állat szerént való é az Istenben?

Vide fusè de hac quæstione Valeum in Loc. Communibus fol. 191. seqq. F. Az: ugy hogy az Isten természet szerént a' bűnt büntetetlen nem hagyhattya, mivel az, az ő természetinec tisztaságával és szentségével meg-békélhetetlen-képpen ellenkezic. Tagadgyák ezt a' Socinianusok; csak azért hogy a' közbenjáró Christusnac a' bűnért való *satisfactio*-ját, kétségben hozhassák.

K. Közönségessen az Istennek tulajdonságiból, mitsoda tökélleteysége származik ő Felségének?

F. *A' boldogság. 1. Tim. 6. v. 15.*

K. Miben áll az Isteni bóldogság?

F. All minden fogyatkozásnac távoly-létében; és minden tökélleteségnec jelen-létében.

K. úrs-é az Isten minden fogyatkozástúl?

Jac. 1. v. 17. F. Igen-is. *Nintsen ő benne változás, sőt a' változásnak még tsak árnyéka-is.*

K. Meg-találtatnak-é az Istenben minden tökélleteységek?

Jac ut supr. F. Igen-is: *Minden jó adomány és tökélletes ajándék származik a' Világosságnak Attyától.*

K. A' teremtett állatoknak tökelleteységek fel-találtatnak-é Istenben?

F. Fel *virtualiter*; mivel mind Isten azoknac szerző oka a' teremtett állatokban, Eddig az Istennec tulajdonságiról. Lássuk az Isteni személyeket.

C 3 HARMA-

HARMADIK RESZ.

Az Isteni személyekről.

KERDES. *Az Isten, a' kinek tulajdonságiról ekkédig szóllottunk, hány?*

F. Csak egy.

K. Honnan mutatod-meg, hogy nints több Isten egynél?

Deut. 6. v. 4 Esa. 44. v. 1 Eph. 4. v. 5. F. A' Szent Irásból: *Hald-meg Izrael, a' mi Urunk Istenünk egy Jehova. En vagyok az elsö és utólsó: én kivülettem nintsen Isten. Egy az Isten.*

K. Miért tehát hogy hármat nevezünk Atyát, Fiat, és Szent Lelket, hatsak egy az Isten?

Esa. 61. 1. Math. 3. v 16. 17. Joh. 10. 36 F. Mert az Isten az ö igéjében ugy jelentette-meg magát, hogy ez három egymástól meg-külömböztetett személlyek, legyenec amaz egy örökké való Isten.

K. Több személlyék vadnak hát az Istenségben egynél?

F. Többek.

K. Kitsodák tagadgyák azt?

Vide Synops. Profes. Leyd. Disp. 7. de S.tæ Trinitate pag. 80 Exod. 5. v 1. Gen. 1. v 19. F. Az Háromságnac ellenségi.

K. Miképpen tanétanál meg-hogy az egy Istenségben több személlyek vádnak.

F. 1. Ezt erösítik a' Szent Irásnac az a' helyei, mellyekben az *Elohim* nevezet, az *Jehova* nevezettel, öszve köttetetic. Mert affélé szóllásnac formájában, a' *Jehova* nevezet egy Isteni állatot, az *Elohim* több személyeket jelent. Ide való az-is a' mikor az *Elohim* nevezett, valamelly *Verbum* vagy *Nomen Pluralè*-val köttetik öszve; mint *Gen. 20. v. 13. &*

13. & 35. v. 7. Deut: 5. 26. 2. Azok a' tanubizonyságok, a' mellyekben az Isten ö magárúl *(in Plurali numero)* a' sokaságú számban szóll. Mint; *Teremtsünk embert a' mi hasonlatosságunkra. Jmé Adám mint egy mi közzülünk! Mennyünk alá és zavarjuk öszve az ö nyelveket.* Gen. 1. v. 26. Gen. 3. v. 22. 3. Azok a' helyek, a' mellyekben Gen. 11. 22 a' *Jehova* nevezet ugyan azon egy sententiában megharmáztatik: *Igy áldgyátok-meg az Izrael fiait, mondván ö nékiek: Áldgyon-meg téged a' Jehova, és örizzen meg tégedet; Világositsa-meg a' Jehova az ö ortzáját terajtad, és könyörüllyön te rajtad. Fordítsa a' Jehova az ö ortzáját te rád, és adgyon békeséget tenéked.* Num. 6. v. 23. 24. 25. 4. Azok a' mondások, mellyekben az Isten ugyan azon *Epithetommal* háromszor illettetik: Mint a' *Serafimok egyik a' másiknak kiáltyák vala; Szent, Szent, Szent, a' seregeknek Ura Istene.* Esa. 6. v. 3. 5. Azok a' helyek, mellyekben az Ur az Urrúl külömböztetve szóll: *Monda az Ur az én Uramnak, ülly az én jobbom felöll. Monda az Ur, meg-kegyelmezek Judának, és meg-tartom öket az ö Urokban Istenekben.* Psal. 110. 1 Hos. 1. v. 7 6. Azok a' helyek, mellyekben több személyek, meg-külömböztetve, külömb nevezetekkel illettetnek. Ugy mint Jehova, Istennek Angyala, és az Ur ortzájának Angyala, Böltseség, Fiu, Jehovának igéje, és Urnak lelke. *Gen. 48. v. 16. Exod. 14. v. 19. Psal. 2. Prov. 8. Esa. 63. v. 9. Psal. 33. v. 6. Gen. 1. v. 2.*

K. Hogy az egy Istenségben több személyek legyenek, a' természeti okosságból meg mutathatni-é?

E. Nem: *Böldog vagy Simon, Jonának fia, a' test és a' vér nem jelentette teneked azt meg, hanem az én mennyei Atyám.* Matt. 16. v. 17.

K. Hány

K. Hány személyek vadnak tehát az egy Istenségben?

F. Hármak.

K. Mellyek azok?

F. Atya, Fiu, Szent Lélek.

K. Hogy sem több, sem kevesebb személyek legyenek ezeknél, meg-mutathatni-é a' Szent irásból?

F. Meg.

K. Mellyek azok a' Szent irásbéli bizonyságok?

Matt. 28. 19 1. Joh. 5. 7. F. *Keresztellyetek Atyának, Fiunak, és Szent Léleknek nevében. Hárman vadnak, kik az égből bizonyságot tésznek, az Atya, az Ige, és a' Szent Lélek.* Ugyan ezen tetzik-meg a' Christus keresztségének alkalmasságából; Az Atya az égből szóll; Az Fiu a' Jordán vizében keresztelkedik; A' Szent Lélek galamb képében a' Christusra száll. Innét szokta vólt Szent Athanasius-is a' Jordán vizéhez igazétani a' ki erről kételkednék: *Abi & videbis.* Szent Pál Aostolis, ezeket a' három személyeket fejezi-ki amaz ő Isteni kévánságában: *A' mi Urunk Jesus Christusnak kegyelme, az Istennek szerelme, és a' Szent Léleknek közösüléſe légyen veletek.*

2. Cor. 13. 13.

K. Ez a' Szent háromságrúl való tudomány, hogy tudnillik az egy Istenségben három egy mastúl meg-külömböztetett személyek legyenek, igaz keresztyéni tudomány-é?

F. Igen-is az. Mert a' mint oda fellyebb megmutatok, a' Szent irásban, melly a' keresztyéni hitnec és vallásnac regulája, ellene mondhatatlan képpen fundáltatik.

Voetius

K. Szükséges-é hát az idvességre ezt a' tudománt hinni?

F. Szük-

F. Szükséges. 1. Mert önnön maga Urunk ebben helyhezteti egyikben az örök életnek mi vóltát, *Joh. 17. v. 3. coll. Cap. 14. v. 1. & Cap. 20. v. 31.* 2. Mert nem elég tsak tudni hogy Isten vagyon, hanem aztis kell tudni kitsoda az Isten: a' penig nem egyéb, hanem Atya, Fiu, és Szent Lélek, 3. Mert szükség hogy tudgyuk, ki légyen a mi hitünknek és Isteni tiszteletünknek tzéllya. Az irás penig, ugy jelentette-meg, hogy Atya, Fiu, Szent Lélek. *Matth. 28. v. 19. Joh. 14. v. 1. Joh. 5. v. 23. &.*

Part. 1.. Disp. pag. 467. Becanus Theol. Scholast. pag. 587.

K. Kitsodák tagadgyák ennek a' tudománynak igasságát: és következés-képpen az idvességre való szükséges vóltát?

F. Az Ariánusok, Sabelliánusok, Samosateniánusok, Photiniánusok: és mások kik ezeknek ünokön szántanak. De lássuk mitsoda erősségekkel ostromollyák ezt a' mi hitünknek kúfalát?

K. Ez a' szó Trimitas *Háromság, az Irásban sohul nem találtatik, hanem tsak az emberektúl költetett. Azért az Isteni személyeknek Háromságarúl való tudomány, nem igaz keresztyéni tudomány?*

F. Nem kell a' szó felett kardoskodni, midőn a' dolog, melynek a' szó tsak jele, nyilván való: A' felúll meg-emlitett Szent Irásnac helyeiből penig nyilván ki tetzik, hogy az Istenségben több személlyek legyenek egynél; és hogy azok a' személyek sem többek, sem kevesebbek, hanem hármak. 2. Ez a' szó *Trinitas*, Háromság, noha *in forma abstracti* (a' mint szóllúnk) a' Szent irásban nem találtatik;

fel-találtatik mind azonáltal *in forma concreti, Tres*, három; a' honnét minden vétek nélkül szabad mondani *Trinitas* Háromság.

K. Uj tudomány ez, mellyet sem az Ov Testamentombéli Szentek nem hittenek; sem a' keresztyén Ecclesiának elödedi hivei nem vallottanak, hanem a' Nicaabéli gyülésben költetett. Azért nem igaz keresztyényi tudomány.

F. Tagadgyuk hogy Uj Tudomány vólna. Az Ov Testamentomnak idejét a' mi nézi, meg-engedgyük, hogy akkor a' Szent Háromságnac tudománya homályosabb vólt, mind azáltal nem vólt tellyességgel ismeretlen: a' mint meg-tetzik az Ov Testamentomi Szent Irásnac fellyebb meg-említett hellyeibül. Az sem igaz, hogy a' Nicæabéli gyülésben költetett tudomány vólna ez, mellyet a' keresztyéni Ecclesiánac elöddedi hivei nem vallottanac vólna. A' Nicæai gyülés elött-is ennek a' tudománynac sok tanui és vallói vóltanac. Lásd azokat *Polanusnál Syntag. Lib. 3. Cap. 7.* Meg-tétzik ezekbül, hogy nem az Nicæabéli Atyák vóltanac ennek a' tudománynac koholói. Igaz dolog ugyan, hogy közönséges *Confessiot* tsináltanac érrül; mert úgy kévánta a' szükség az Eretnekek ellen.

K. Ellenkezik ez a' tudomány az igaz természeti okossággal, hogy égy állatnak három égy mástúl meg külömböztetett személyi legyenek: Azért nem igaz keresztyéni tudomány.

F. A' hitnek dolgát nem kell minékünk a' megveszett természeti okossághoz mérsékelnünk: mert

igy a' keresztyéni hitnek sok tzikkelyit kétségben hozhattyuk. Nem-is' olly tudomány ez, mely a' a' Szent Irásnac engedelmessége alá hódoltatott igaz okossággal ellenkeznek; jóllehet felül mullya annak meg-foghatását.

K. Egy az Isten; Azért nincs Háromság az Istenségben.

F. A' személyeknek háromsága nem bontya-el az Istennek egyedül-valoságát. Mert azok a' három személyek ugyan azon állatú egy Jehova Isten.

K. *Miképpen külömböztetnek-meg egy mástúl ezek a' személyek?*

F. 1. Számlálásnak rendivel; Az *Atya*, elsö; a' *Fiu*, málodik; A' *Szent Lélek*, harmadik. 2. Személyi tulajdonságokkal. Az Atyának személyi tulajdonsága, *Szüln i*; a' Fiunak, *születtetni*; A' szent Léleknek *származni*. 3. A' külsö mukában valo rend tartással. Az Atya mindeneket magától tselekeszik; A' Fiu az Atyá tul; a A' Szent Lélek az Atyától és Fiutul. Matt. 28. 2 v. 20. Psal. 2. v. 7. Joh. 15. 26.

K. Mitsoda az Atya?

F. Az Istenségnek elsö személye, ki az ö fiát szülte azon égy Isteni állatnak, örökké valo közlése által.

K. Az Elsö személy miért mondatik Atyának?

F. A' Christusra nézve, ki önéki égyetlen égy szülött fia, *Psal. 2. v. 7. Prov. 8. v. 22. Joh. 1. v. 14. & 3. 6. Mich. 5. v. 1.*

K. Igaz Isten-é az Atya?

F. Senki azt kétségben nem hozza.

K. Mitsoda az Fiu?

F. Az Istenségnek második személye, ki az Atyának állattyából öröktül fogván születtetvén, az idö-

nek tellyes voltában az emberi testet magára fel-vötte, hogy abban szenyvedvén, és a' bűnért elegett tévén, valaki ő benne hinne el-ne veszne hanem örök életet venne, *Joh. 3. v. 16.*

K. A' Fiu egyenlő állatú és méltoságú igaz Isté é az At'ával

F. Igen-is

K. Miképpen állatod a' Fiunak igaz Istenségét?

F. 1. Az Isteni nevezetekből. Mert ő rula mondatnak azoka' nevek és a' Tituluſok, mellyek az igaz Istent illetik. Neveztetik *Jehovának, Ier. 23. 6. Hoſ. 1. v. 7.* Mondatik *Istennek, Joh. 2. v. 1. Act. 20. v. 18 Rom. 4. v. 5. 1. Tim. 3. v. 16. 1. Joh. 5. v. 20.* II. Az égy igaz Istenhez illendő tulajdonságokbol. Ugyan-is tulajdonéttatik néki. 1. Az örökké valoság. *Eſa. 9. v. 6. Apoc. 1. v. 8.* 2. A' mindenhatoság. *Heb. 1. 3. Apoc. 1. 8.* 3. A' mindenhatoság. *Joh. 21. v. 17.* 4. A' mindenűt-valoság. *Math. 18. ỳ. 20.* III. Az égy igáz Istenhez illendő munkákból; a' minémű. 1. *A' Teremtés;* melly a' Fiunak tulajdonéttatik. *Jőh. 1. ỳ. 3. Col. 1. ỳ. 6.* 2. A' Világnak *igazgatása* és *megtartása. Heb. 1. 3.* IV. Az égy igaz Istenhez illendő *tiſzteletből,* melly közönségesa' Fiuvál. *Joh. 5. ỳ. 22. Heb. 1. 6.*

Joh. 8. ỳ. 49. Phil. 2. 8.

K. A' Christus tiszteli az Istent mint Atyát; engedelmeskedik ő néki. Azért nem egyenlő igaz valoságos Isten az Atyával.

F. Közönséges mondáſok a' Szent Irás Magyarázoknak: *A' tiſzteſség-tétel és az engedelmeſség nem bontya-el az Isteni állatban valo egyenlőséget.* Oka: Mert a' tiſzteſség-tétel, és az egyező akaratból való engedelmeſség

meſség azok között-is meg-lehet, a' kik egyébb aránt egyenlők.

K. Maga Christus nagyobnak vallya az Atyát magánál. Azért nem egyenlő igaz valóságos Isten az Atyával. Joh. 14. 28.

F. A' Christuſt két képpen gondollyuk, avagy a' meg-testesűlésnek állapottyaban, a' mennyiben ſzolgai formát vött fel ő Magára, és lőrt haſonlatos az emberekhez: Igy meg-engedgyük kiſsebnek lenni az Atyánál: avagy gondollyuk őtet a' meg-testesűlésnek állapottyán kivül; igy nem kiſſebb az Atyánál, hanem egyenlő Isten ő vélle.

K. A' Fiu ſemmit nem tselekeſzik ő magától, hanem a' mit lát hogy cselekeſzik az Atya: Azért nem valoságos Isten. Joh. 5. 19.

F. A' Fiu ſemmit nem mivelhet ő magától, tudni-illik ellenkező őt az ő Attyának akarattyával. Mert a' miképpen ő nékik allyattyok égy, azonképpen akarattyok-is égy.

K. Egyedől tsak az Atya igaz Isten. E' penig az örök élet, hogy tegédet egyedűl ismérjenek lenni igaz Istennek. Azért a' Fiu nem igaz Isten. Joh. 17. 3.

F. Ez az ige *csak* avagy *egyedűl,* nem rekeſzti-ki a' Fiat, azon égy igaz Istenſégnek közöſségétől, hanem a' bálványokat, mellyekben igaz Istenség nem találtatik. Ugyan-is Eſaiás majd ezen formán ſzól a' Christuſrul; Onnét mind azonáltal nem következik, az ellenkezők ſem engedik meg hogy az Atya igáz Isten nem volna. Cap. 45. ỳ 22. 23. Coll. Philip. 2. ỳ. 10.

K. Mitsoda az Szent Lélek?

F. Az Istenségnek harmadik ſzemélye, ki az Atyától és Fiutul egyenlőképpen ſzámazik, ugyan azon

ágy Isteni állatnak közösüléſe szerént.

K. Igaz valoságos, és magán meg-állo személyé a' szent Lélek?

F. Ugy allattyuk a' Samosatenianusok és Macedonitanusok ellen: kiknek értelmek szerént, a' szent Lélek nem személy, hanem az Isteni Személynek néminémüsége és ereje.

K. Hogy a' szent Lélek valoságos, magán meg-állo személy légyen, miképpen állatod meg?

F. 1. Mert akarat és tetzés tulájdonéttatik ő néki. *1. Cor. 12. 11. Act. 15. 28.* Ezek penig valoságos személynek tulajdonsági. 2. Mert olly munkak tulajdonéttatnak a' szent Léleknek, mellyek nem egyébtül, hanem tsak a' valoságos személytül származhatnak. Mellyek azok? *Láthato formában meg-jelenni. Math. 3. 16. Act. 2. 3. Minden igasságra vezérleni, Joh. 16. 13. A' Christusrúl tanubizonyságot tenni, Joh. 15. 26. Mi hozzánk jöni, Joh. 16. v. 18. A' jövendö dolgokat meg-jelenteni, Joh. 16. 13. Ajándékot osztogatni, 1. Cor. 12. 11. Pásztorokat az Ecclesiában botsatani, Act. 13. v. 2. Az Atyával és a' Fiuval az égbül tanubizonyságot tenni, 1. Joh. 5. 7.*

K. Tsak az Atyától származik-é a' szent Lélek vagy a' Fiutúl is egyenlöképpen?

F. A' Fiutul-is; noha külömbé hiszik a' Görögök.

K. Miképpen állasz ellenek?

F. 1. Mert a' Szent Lélek szintén ugy a' Fiunak, mint az Atyának Lélkinek mondatik, *Gal. 4. 6.* 2. Mert szintén ugy botsáttatik a' Fiutul mint az Atyától, *Joh. 15. 26. 3.* Mert a' mie a' Szent Léleknek vagyon, azt szintén

szintén ugy vészi a' Fiutul, mint az Atyától, *Joh. 16. v. 14.*

K. Igáz valoságos Isten-é a' Szent Lélek az Atyával és a' Fiuval?

F. Igen-is.

K. Miképpen állatod a' Sz. Lélecknek igaz Istenségét?

F. 1. Az Isteni Tituluſokból. Mondatik *Jehovának Num. 12. 6. Coll. 2. Pet. 1. 21.* Neveztetik *Istennek, 1. Cor. 3. 16. Act. 5. 3. 4.* II. Az Isteni tulajdonságokból. Ugyan-is tulájdonéttatik ő néki. 1. Az örök valoság, *Heb. 9. v. 14.* 2. A' Mindenütt valoság, *1. Cor. 2. 10.* III. Az igaz Istenhez illendö munkákból: a' minémü a' *Teremtés, Psal. 33. v. 6. A' lelki kegyelmeknek szabad akarat szerént való osztogatása. 1. Cor. 12. v. 4. A' Profetáknak titkos-keppen való tanétása. 2. Pét. 1. v. 21. A' meg-szentelés, és Ujjonná való szülés. Rom. 1. v. 4. Tit. 3. v. 5.* IV. Az igaz Istenhez illendö tiszteletböl; a' minémü a' *Segétségül való hivás, Rom. 9. v. 1. Az ö nevében való meg-keresztelkedés. Matt. 28. v. 19.*

K. Az igaz Isten örökké volt. De a' Szent Lélek nem volt örökké, mint meg tetzik. Joh. 7. v. 39. Még nem vala a' Szent Lélek, mert a' Jesus még nem ditsöitetett vala.

F. A' Szent Lelket két képpen gondollyuk: az ö személyében és állattyában; igy mind örökké volt a' Szent Lélek: avag az ö ajándékinac látható formában való ki-osztogatásában; igy az utólsó idöben kezdett lenni, az az, kezdette magát ki-jelenteni, Joelnec jövendölése szerént: *És lészen ezután* Cap. 2. 18.

után ki öntöm az én lelkemet minden emberre. Roſzul okoskodnac tehát az ellenkezők, a' Szent Léleknec néminemű külső ajándékinac nem létéről, a' Szent Lélek ſzemélyének és állattyának nem létére.

Crellius Lib 1 Sect 3. Cap. 1.

K. Sohol az Irásban nyilván es világoſſan nem mondatik a' Szent Lélek, Istennek. Azért nem igaz valóságos Isten az Atyával

Act. 5. v. 3.

F. Nyilván mondgya Szent Péter Ananiáſnak. *Miért hazudál a' Szent Lélek ellen, nem embernek, hanem Istennek hazudal.* 2. Ha ſzintén ez a' Sententia: *A' Szent Lélek Isten,* azon terminuſokbannem találtatik is az irásban, mind azon-által mivel az egy igaz Istenhez illendő tulajdonságok és munkák ő felőlle mondatnak; nyilván következik innét a' Szent Léleknek igaz Istensége.

Crellius ibid Cap. 3

K. *Sohul az irasban ſem példánk, ſem parantsolatunk nintsen a' Szent Léleknek imádásárúl, és segétségül való hivásárúl. Azért nem egyenlő méltóságú Isten az Atyával.*

F. Mind példát, mind parantsolatot találunk e' felől. Példa ſzent Pál, ki kiván a' Chorinthuſiaknak lelki kegyelmeket, ſzintén ugy meg-emliti a' Sz. Lelket, mint az Atyát, és Fiut. Haſonlatos képpen ſzent János a' hét lelkektől, mellyen értetetik a' Sz. Lélek, az ő hét, az az tökélletes ajándékira nézve, kegyelmet és békeſséget kiván az Eccleſiáknak: melly jó kivánſágnak bé-tellyeſitéſére egyſzer s' mind ſegétségül hijja az Szent Lelket. A' parantsolatot a' mi nézi a' Szent Léleknek Isteni tiſzteleti felől, nem nyilván valo-é az? midőn Urunk azt hadgya tanétványinak;

2. Cor. 13 v. 13. Apoc. 1. 4.

Matt. 28. 19

nak, hogy kereſztellyenek a' Szent Léleknek nevében, mint az Atyának és Fiunac nevében. Ugyanis a' kinec nevében ki meg-kereſztelkedic, tartozic azt tiſztelni. Eddig az Istenről a' menyiben az ő tulajdonságiban és ſzemélyében meg-ismértethetic. Láſſuc immár a' menyiben az ő *Munkáiban* magát ki-jelentette.

NEGYEDIK RESZ.

Az Istennek Decretomárúl.

KERDES. *Vadnak-é az Istennek munkái?*

F. Vadnac, mint meg-tetzic *Prov. 16. v. 14. Az Isten mindeneket munkálhodott önnön magáért.*

K. Hány félék az Istennek munkái?

F. Két féléc, ugy mint ſzemély ſzerént valóc, és állat ſzerént valóc.

K, Mit érteſz a' ſzemély ſzerént való munkán?

F. Ertec olly dolgot Istenben, melly ugy tulajdonéttatic egy ſzemélynec, hogy tsac abban határoztaſséc-meg, és máſnac né tulájdonétaſséc. Illyen dolog az Atyában a' *Szülés*; a' Fiuban a' *Születetés*; a' Szent Lélekben a' *Származás.*

K. Mit érteſz az állat ſzerént való munkán?

F. Ertec olly dolgot Istenben, melly mind a' három ſzemállyel köz; és ſzintén ugy tulajdonétathatic egyiknec mint máſiknac.

K. Hány félék ezek a' munkák?

F. Két féléc: Belsőc avagy külsőc.

K. Mit érteſz az Iſtennek belsô munkáin ?

F. Ertem Iſtennec azt a' tselekedetit, mellyet ôröktûl fogván az ô értelmében és' akarattyában véghez vitt: a' minémô az Iſtennec *Decretoma.*

K. Mit érteſz a' kûlsô munkán ?

F. Ertem Iſtennec olly tselekedetit, mellyekrûl Iſtennec örôc Decretoma lévén, bizonyos idôben véghez-is vitt.

K. Vagyon-é Iſtenben Decretum ?

Act. 4. v. 28. F. Vagyon; mint meg-tetzic: *Hogy azokat végh-*
hez vigyék, mellyeket a' te kezed, és a' te tanátsod vége-
Rom. 8. 20. *zett-volt, hogy kellene tselekedni. A' kiket elevé el-rendelt*
Eph. 1. v. 9. *azokat el-is hijta. Meg jelentvén minékünk az ô akarat-*
tyának titkát mellyet el-rendelt vala magában. Ide való az-is, hogy az Irásban *Tanáts* tulajdonéttatic az Iſtennec; mint *Pſal. 33. v. 11. Eſa. 46. v. 10. 11: Act. 2 v. 23. Heb. 6. v. 12.*

K. Mitsoda az Iſtennek Decretoma ?

F. Semmi nem egyéb, hanem bôlts rendeléſe Iſtennec mind azokrúl a' dolgókrúl, mellyeket bizonyos' idôben akar vagy tselekedni, vagy meg-engedni.

K. Hány féle hát az Iſtennek Decretoma ?

F. Két féle: vagy Cselekedô Decretum; vagy meg-engedô Decretum.

K. Mitsoda az Iſtennek tselekedô Decretoma ?

F. Az Iſtennec bizonyos és' bôlts rendeléſe, minden meg-lelendô jó dolgokrúl.

K. Mitsoda az Iſtennek meg-engedô Decretoma ?

F. Az Iſtennec bôlts rendeléſe, még azoknac a' dol-

dolgoknac meg-nem gátolása felôll-is, mellyec roſzſzac, és az ô ki-jelentett akarattyával ellenkeznec.

K. Kûlömbôz-é Iſtenben a' Decretum az akarattúl ?

F. Valóságoſon nem, hanem a' mi elménknec meg-fogáſa ſzerént: mivel az akaratot mi Iſtenben gondollyuc mint egy tehetségét; a' Decretomot, mint abból a' tehetségbôl származó tselekedetet.

K. Hát ônnön magától az Iſtentûl meg-kûlömbôztetik-é az ô Decretoma ?

F. Valóságoſ-képpen nem, hanem itt-is a' meg kûlömbôztetés' függ a' mi elménknec munkájától. Mert az Iſtent ô magát gondollyuc mint Szûkséges' valôságot; az ô Decretomát, mint ſzabad akarat ſzerént való valóságot. Az Iſtent, mint tselekedôt; a' Decretomot, mint tselekedetet.

K. Minémû az Iſtennek Decretoma ?

F. 1. Eörökké való: *Tudtára vadnak Iſtennek* Act. 15. v. 18. *örôktûl fogva minden ô munkái.* 2. *Változhatatlan*, mellyet ſem ô maga meg-nem változtat, mivel jóc, Szentec, igazac és' bôltsec, minden ô tanátsi; ſem a' teremtett állatoc meg-nẽ változtathatnac. *Ug:* yanis kitsoda álhatna a' Jehova tanátsának ellene, és az ô fel-emelt kezét, kitsoda fordéthattya-el? Mind-azonáltal Iſtennek ez meg-változhatatlan tanátsa, ſemmi erôſzakot nem téſzen a' ſzabad akaraton, és' abból ſzármazandó tselekedeteken. Mert az Iſten bôltsen el-végezte a' dolgoknac nem tsak lételeket, hanem lételeknec módgyát-is: Ugy hogy a' termé-ſzet ſzerént való okok, terméſzet ſzerént, és mint egy ſzûkséges-képpen munkálkodgyác azt, a' mit I- Eſa. 14. 27. Pſal. 33. 11.

ſten ő felőllőc el-rendelt. Az értelmes és ſzabad akarattal élő okok ellenben, ſzabadoſó s' magok kényén.

3. Az Iſtennec Dectetoma *abſolutum*, az az, ollyan, melly ſemmi magán kivűl való oktúl avagy *conditio*túl meg-előzésképpen nem függ. Ugyan-is a' mi örökké való, miképpen függhetne valamelly idő ſzerént való oktúl avagy conditio-túl?

K. *Lám az Iſten akar valamit, melly nem leſzen meg a' teremtett állat nak tselekedetinek közben vetéſe nélkül. Példának* okáért *akarja hogy Péter, Pál, idvezűllyön, kik mind azonáltal ſoha nem idvezűlnek ha nem hiſznek &c.*

F. Ugy vagyon, ſokat akar az Iſten, mellyek meg-nem léſznec, hanem a' teremtett állatban lévő némelly *conditio*nac közben-vetésével: mind-azonáltal azok a' *conditio*k, nem előzik még az Iſtennec Decretomát mint okok; sőt inkább az Iſtennec Decretomát követik, és' abból folynac-ki mint Iſtentűl el-rendeltetett eſzközök az el-rendelt végre.

K. Lám az Iſten egy dolgot akar más dolog végett: Példánac okáért, *akarja a' Napot, hóldat, és tsillagokat, az ide alá való állattoknak és dolgoknak ſzaporodáſokért, és éleſzgetéſekért: A' honnét következni láttatik, hogy az Iſteni akaratnak magán kivűllehet valami indétó oka.*

F. Nem következic, mert az a' dolog mely végett az Iſten máſt akar, nem oka, hogy Iſten azt a' máſt akarja. Mint akarja ugyan a' Napot, és' tsillagokat, az ide alá való dolgoknac, ſzaporodáſokért, és éleſzgetéſekért, mind-azonáltal a' Nap, és' a' tsillagok nem okai az Iſteni akaratnac, hogy akarja azoknac

a' dol-

a dolgoknac lételeket és' ſzaporodáſokat.

K. Továb az Iſtennek Decretoma minémű?

F. Ollyon, melly néminémű-képpen ki-terjed minden léjendő vagy meg-lőtt dolgokra; akar jóc, akar gonoſzok legyenec azok.

K. Hát a' bűnök az Iſtennek minden Deretoma kivűl léſznekée?

F. Nem; mint meg-tetzik a' Szent Iráſnac példáiból. Bűn vólt a' Joſephnec el-adattatáſa, atyafi ſzeretet ellen való retenetes vétec, vér-árulás; mind-azonáltal az Iſtennec keze forgott ebben, mint maga meg-iſméri Joſeph. *Moſtan annak okáért né bánkodgyatok, és nè ſzomorkodgyatok azon, hogy engemet ide adtatok; mert a' ti meg-maradáſtokért küldött-el Iſten engemettielőttetek.* Hova lehett nagyobb bűn az Iſten Fiának el-árúltatáſánál, és' gyalázatos-képpen való meg-ölettetésénél, mind-azonáltal ebben-is Iſtennec keze forgott, mint Szent Péter bizonyéttya. *Act. 5. v. 27. 28.* Geni. 45. 5

K. De miképpē vettetik a' bűn az Iſtennek Decretoma alá?

F. 1. Nem *Tselekedő-képpen*; mint ha Iſten a' gonoſzt tselekedné: ugyan-is' ellenkeznéc az, az ő Szent s'-fegyhetetlen terméſzetivel. 2. Nem-is' *javallás-képpen*. Mert az Iſten utállya a' bűnt mint az ő Szentséges' terméſzetivel ellenkező ruſnyaságot. *Gyűlölſz minden gonoſz tévőket.* 3. Nem-is *parantsolás-képpen*. Mert az Iſten a' gonoſzt tiltya, és ellenben a' jót parantsollya: *Távozzál-el a' gonőſztúl, és tselekedgyél jót.* Hanem. 1. Meg-*engedéſ-képpen*, a' mennyiben midőn az Iſten meg-gátolhatná hatalmas ere- Habac. 1. v. 13. Pſal. 5. v. 6. Pſal. 32. 27.

jével a' bűnnec lételét, nem gátollya-meg, hanem meg-engedi az embereket és az ördögöket vitetni az ő szilaj indulattyoktúl, a' mig akarja. Igy engedé meg, hogy az ördög hazugságnac lelke lenne, Achábnac minden Profetáiban. Urunc meg-mentheti vala magát az ötet meg-fogó Papi fejedelmeknec lator szolgáitúl; mind-azonáltal meg-engedé hogy az ő Istentelen kezeket ő réá vetvén ötet meg-fogják, és végtére meg-feszétsék. 2. *Büntetésképpen* a' menyébe a' meg tselekedett bűnnec gyakorta büntetése, a' jövendő s' meg-tselekedendő bűn. Mivel a' pogányoc az halhatatlan Istennec ditsőségét el-változtattác halandó embernec, madaraknac, négy lábú állatoknac, és mászó-állatoknac ki-faragott ábrázattyára, azt mondgya Szent Pál felől, *hogy ennek-okáért adta az Isten őket az ő szíveknek kívánságinak tisztátalanságára, hogy egy másnak testét szeplősétenék.* És mivel az emberec közzül sokan, nem hisznec az igasságnac, büntetés gyanánt osztán az Isten tévelgésnec erejét botsát réájoc, hogy hidgyenec az hamisságnac a' magoc veszedelmére.

1. Reg. 22. v. 21. 22. Math. 26. v. 53.

Rom. 1. 24.

2. Thessl. 2 v. 12.

K. Hát az Isten tsak tsupa, puszta, és szemlelő megengedésel engedi-é meg a' bűnt?

F. Nem; hanem tovább-is megyen. 1. Nem adván az embernec a' kégyelmet ollyan grádusban, melly ha vólna, emez vagy amaz bűnben nem esnéc az ember. Igy Adámnac elégedendő kégyelmét adta vólt Isten, az épségben való meg-maradásra, ha akarta vólna: De nem adot olly meg-erősítő kegyelmet, hog' semmi-képpen el-nem eshetnéc, és a' jótúl-

túl el-nétávozhatnéc; egyéb-aránt, soha Adám el nem esett vólna. Ezzel pedig az Isten nem tétetik okúl Adámnac esetének. Mert az Isten senkinec nem ados, hanem szabados Úr az ő kégyelménec sáfárlásában, a' kinec mit és mennyit akar-adni, azzal kell meg-elégedni. Es kik itt ez aránt Istennel szemben szóknec, és ő véle pántolódnac, el-veszik a' feleletet amaz hásártos' szőlő művesekkel. *Matt. 20. v. 15. Avagy nem szabad-é nékem az én marhámból azt mivelnem, a' mit akarok? avagy a' te szemed azért-é gonosz, hogy én jó vagyok.* 2. A' menyiben az Isten az ő gond viselésének zabolján tartya az embereknec zilaj, gonoságra hajlandó, és el-vetemedet indulattyokat: Ugyan-is ha e' nem vólna, az ördög és annac hagséri el-fordétották vólna eddig e' Világot. Igy meg-enged-é Isten, a' Joseph irégységgel gerjedező bátryáinac hogy az ötsöket meg-fogják, a' kutban vesék, az idegenyeknec el-adgyák; de nem botsátá arra, hogy az ártatlan Ifjat meg-öllyék. 3. A' mennyében az ő meg foghatatlan bőltseségé szerént, a' gonoszból-is jót tud ki-hozni, tudni-illik azt jó végre intézvén. Nagy gonoszság vala Josephnek el-adattatása; mind-azonáltal ugy intézé azt Isten, hogy annac az el-adattatásnac alkalmatosságával, jövendőben Joseph fejedelmi állapotra jutván Ægyiptomban, az ő Attyának háza népének táplálója lenne az éhségnec idején.

Gen. 45. 5

K. Hány féle továbbá az Istennek Decretoma?

F. Két féle: közönséges, vagy kiválképpen való.

K. Miisoda az Istennek közönséges Decretoma?

F. Az, a'

F. Az, a' melly ki-terjed minden okos és oktalan teremtett állatokra, azoknac lételekre, lételeknec módgyára és végekre. *Az ô parantsolattyából lőttenek mindenek. Te teremtettél mindeneket, és a' te akaratod-ért vadnak és teremtettek.*

Psal. 33. 9. Apoc. 4. 11.

K. Mitsoda az Istennek kiváylképpen való Decretoma?

F. A' melly nézi az okos teremtett állatokat, és azoknac leg-felsőbb végeket: Illyen az elevé való el-rendelés, mellyet a' Scholác *Prædestinatio*-nak hivnak.

ŐTŐDIK RESZ.

Az Elevé való el-rendeléſről.

KERDES. Mitsoda az elevé-való el-rendelés?

F. Olly kiválképpen való Decretoma Istennec, melly szerént, némelly okos teremtett állatoknac el-választásokban, vagy meg-vettetésekben, az ő igaſságát, vagy irgalmaſságát, biyonyos időben meg-akarja mutatni.

K. Vagyon-é az Istenben illyen elevé való el-rendelés?

F. Vagyon. 1. Mert semmi nem leſz idővel, mellyről Istennec örökké való végezése nem vólna. 2. A' Szent Irás-is ezt állattya, midőn ezt a' Decretomot illyen nevezettel fejezi-ki: Πρόθεσις, *Rom. 8. v. 28. 29.* Πρόγνωσις, *1. Pet. 1. ỳ 2.* Πρόορισμὸς, *Eph. 1. v. 11.*

Vide vocũ illarum accuratã explicationẽ apud. Valeum. Loc. Comm. p. 354. seqq.

K. Ez az elevé való el-rendelés hány féle?

F. Tzéllyára nézve, két féle; vagy az Angyalokat nézi, vagy az embereket. K. *Mitsoda az Angyaloknak elevé való el-rendeltetések?*

F. Olly végezése Istennec, melly szerént némelly Angyaloknac az ő előbbeni állapottyokban való meg-tartásokban, némellyeknec ábból való kieséſekben, meg akarta mutatni az ő kégyelmének és igaſságának ditsőſségét.

K. Vagyon-é ennek valami fundamentoma az irásban?

F. Vagon. Mert az Irás, két karban helyhezteti az Angyalokat; némellyec *választottt* Angyaloc, *1. Tim. 5. v. 21. Kénszerétlek az Istennek előtt, a' Chiſtus Jeſus előtt, és a' választott Angyalok előtt.* &c. Némellyec meg-vettetett Angyaloc, *kik meg nem tartván az ő eredeteket, el-hagyták az ő helyeket, és amaz nagy napnak ítélletire örökké való kötelben tartatnak. Jud. v. 6.*

K. Mitsoda az embereknek Elevé való el-rendeltetések?

F. Olly végezése Istennec, melly szerént a' bűnnec állapottyából, mellyben az emberi nemzetség esendő vala, némellyket ki-venni; némellyeket ott hagyni akart, az ő igaſságának és' irgalmaſságának meg mutatására.

K. Vagyon-é illyen Deretom, vagy Elevé való el-rendelés Istenben?

F. Vagyon, mint á' Jákob és' Esau példájával szépen bizonéttya Szent Pál Apoſtol. *Mert mikor még a' gyermekek nem szűlettek vólna, és semmi jót avagy gonoſzt nem tselekedtek vólna, hogy az Istennek az ő el-Választása szerént való végezése az ő erőſségében meg maradna. Azt mongya Isten ő néki: A' nagyobbik szolgál a' kiſſeb-*

Rom. 9. v. 11. 12. 13

kissébnek. *Miképpen meg-vagyon irva: Jákóbot szerettem, az Esaut gyülöltem.*

Fúdamenta hujus partitionis vide Rom. 9.v.11 & 11 7. 1. Thess 5.v.9. Math 20.28.& 25 34.41. Esa. 41. v.9.

K. Az ő nemeire avagy részeire nézvé, hány féle ez az Istennek elevé való el-rendelése?

F. Két féle, ugy-mint az *El-választás, és a' meg-vettetés.*

K. Mitsoda az el-választás?

F. Olly Elevé való el-rendelése Istennec, melly szerént a' meg-romlott emberi nemzetből, némellyeket fel-akar venni, az ő irgalmasságának megmutatására.

K. Hany féle a' Választás?

F. A' mi a' szót nézi, el-választotnac mondatik valaki, avagy valami tisztre, hivatalra; mint Saul felöll mondatic, *1. Sam. 10. v. 24. Láttyátok-é kit választott a' Jehova, kihez nintsen hasonló a' nép között. Igy Zorobabelrül. Aggai. 2. v. 24.* Errül szóll Urunkis, *Nem de nem tizenketten választottalak-é titeket,* (tudni-illic az Apostolságra) *és nem de nem ördög-é egyitek?* Avagy el-választottnac mondatic valaki az örök életre: errül, nem az elsörül vagyon itt a' szó.

Joh.6.v.70 Eph.1 v.4.

K. Kitsoda az el-Választásnak fő szerzö oka?

Eph.1.3.4

F. Az Atya, Fiú, és Szent Lélek. *Aldot légyen a' mi Vrunk Iesus Christusnac Attya, ki meg-áldot minket minden lelki áldásokkal Menyégben a' Christusban. Miképpen választott minket ő benne minek-elötte e' Világnak fundamentomi fel-vettetnének.*

K. Mitsoda indétotta Istent arra, hogy némellyeket a' meg-romlott emberi nemzetből, az ő kégyelmére fel-venné?

F. Csak

F. Csak égyes-egyedül az ő kedves jó akarattya s' jó tetzése; mint Szent Pál bizonyéttya: *Ekképpen azért most-is az Isten sokakat meg-hagyott, az ő kégyelmének való választása szerént. Hogy ha kégyelemből vagyon tehát nem tselekedetből. Ki választott minket, kiket fiaivá fogadna a' Jesus Christus által ő magában az ő akarattyának jó kedve szerént.*

Rom. 11.v. 5. 6.

Eph. 1.v. 5.

K. Hát nem az élevé el-látott jó tselekedetek indétották-é Istent arra?

F. Ugy akatják némellyec a' Papisták közzül; de hijában. 1. Mert a' Szent Irás, az el-választásnac munkáját nem egyebnec, hanem tsak az Istennec ingyen való jó akarattyának tulajdonéttya: mint meg-tetzik a' mingyárt meg-emlitett helyekből. 2. Mert az el-választás örökké való munkája az Istennec, nem mehet annak-okáért bé az emberi tselekedetnec tekinteti. 3. Az ellenkezők közzül-is némellyec ez aránt velünk tartani láttatnac. Mint *Bellarminus de Gratia, & Libéro arbit. Lib. 2. Cap. 9. 10.* A' mi *Kalauzunk. fol. 480. Hogy peniglen némellyeket magának választana, kiket eleztö és vastagétó malasztyával vezérelvén, ditsöségre vinne, nem érdemünkből, hanem tsak az ő kedves jó akarattyából indéttatek.*

2. Thess. 2. v. 13.

Ita & Gregorius de Valentia Tom. 1. Disp. pag 158.

K. Hát az elevé el-látott hit és abban való végig meg-maradásnak tekénteti nem oka-é a' mi Istentül el-választatásunknak?

F. Az sem. 1. Mert a' hit gyümöltse a' mi el-választatásunknac. *Es hivének minnyájan, kik el-válának rendeltetve az örök életre.* 2. Mert a' mint hogy az el-választás Isteni kégyelemből, igy az hit-is Isten

Act. 13 v. 28

Eph. 2. v. 8.

ajándékából vagyon. 3. Mert az el-választásnac munkáját az ő értelmében és akarattyában véghez vitte Isten öröktől fogva: annak-okáért a' hitnec, melly idő szerént való ajándéc, tekénteti nem mehet oda bé meg-előzés-képpen. Bé-jün úgyan a' Hit a' választásban, de nem mint annac oka, hannem mint annac végénec égyik-ezköze és szükséges *conditio*-ja.

K. Hát avagy tsak a' Christus érdeme nem oka-é a' mi el-választtatásunnak?

F. Az sem. 1. Mert az el-választás mind idővel, mind természettel meg-előzi a' Christusnac érdemes elég-tételét. Ugyan-is nem azért választott-Isten el-minket, hogy a' Christus mi érettünk meghólt s' eleget tött, hanem mivel el-választott Isten bennünket azért hólt meg a' Chrstus, hog' az el-választásnac vége mi bennünc bé-tellyesednék. 2. Mert a' Christus-is a' menyében közben járó, fejek lévén az el-választottaknac, alája rendeltetett az el-választásnac: nem lehet azért az el-választásnac érdemlő oka.

Vide Synopſ. Lejdens. Diſp. 24. n. 24.

Eph. 1. v. 4.

K. Lám azt mondgya Szent Pál: Hogy Isten el-választott minket a' Christusban, világ fundamentomának fel-vetésének előtte?

Theologi Lejdenſes ut ſu pra diſp. 24. n. 29.

F. Az Apostol nem egyebet akar, hanem azt jelenti, hogy az el-választás nem lött a' közben járó Christusnac, minden tekénteti kivül. Az el-választásban azért nézte Isten a' Christust, nem mint meg-meg-előző s' érdemlő okát az el-választásnac, hanem mint az el-választás munkájának fő végben-vévő okát.

K. Lám

K. Lám a' Christus érdemlő oka az Idvességnek; azért az el-választásnakis.

F. Nem következic. Mivel az el-választás és idvezétés külömbözö munkái Istennec. Az el-választás belsö s' örökké való munkája Istennek; az Idvezétés külsö és bizonyos időben való. Annak-okáért a' mi egyiknec oka, nem lehet ottan a' máſiknac-is oka.

K. Kikre határozodik az Istennek el-választása?

F. Az emberekre.

K. El-választott-é Isten minden Adámban el-veszett és elveszett embereket?

F. Nem. Miért? 1. Mert avagy tsac a' szó ellenkezöt mutat. Ugyan-is el választani nem égyebet tészen, hanem a' több közzül némellyeket ki-venni s' külön tenni. 2. Mert nyilván mondgya az Irás' *hogy sokan vadnak a' hivataloſok; de keveſen a' választottak.* Innét, *Kitsiny nyájnak* mondatik a' választottaknac serege. 3. Mert a' kiket az Isten el-választott, azokatt hatható képpen el-hija, meg-igazéttya, meg-Szenteli, s' meg-ditsöiti. De minden embetec hathatóképpen nem hivattatnac-el, nem igazéttatnac meg, nem Szenteltetnec-meg, nem ditsöittetnec meg. Azért nem-is választatnac-el.

Matt. 22. v. 14. Luc. 12. 32.

Rom. 8. 30.

K. Hát az Isten nem vádoltathatik-é személy válogatással, hogy azon bünnek állapottyában lévö emberek közzül, némellyeket ki-választott, némellyeket ott hagyott.

F. Semmi-képpen nem. 1. Mert szabados Ur az ö teremtett állatin. A' mi-képpen a' fazekasnac hatalma vagyon a' sáron, hogy azon sárból tsinál-

lyon némelly edényt ékeſségre, némellyet éktelenségre. Igy vadnac és' véltanac az emberec az Iſtennec hatalmában és tetzésében. 2. Mert vétkeſſen az mondattatic ſzemély válogatónac, a' ki-egyenlő *Jus*-ſal tartozván többeknec, némelly kűlső vagy belső oda nem tartozó tekéntetért, egyiknec többet, s' jobbat akar hogy nem a' máſiknac. Az Iſten penig, ſemmi illyen tekéntetet nem talált az emberekben hogy egyik a' máſiknál jobb vólt vólna, mivel mindnyájan egyenlő veſzetségben véltanac: annak-okáért nem ſzemély válogatásból, hanem tsak az ónnón ſzabados' jó-tetzéséből lőtt, hogy némellyeket elválaſztana, némellyeket el-hagyna.

K. Az emberek miképpen tétetnek az Iſteni el-válaſztáſnak, vagy meg-vetéſnek tzéllyává?

Vide hanc. quæſtionē luſè tractatam à Vaſco in Loc Comm. pag. 373. ſeqq.

F. A' Tudóſoc itt kűlömbőző értelemben vadnac. 1. Némellyek azt modgyák, hogy az Iſten az elevé való el-rendelesben nézte az embert mint lőttét, vagy bizonyos-képpen lejendőt, mind-azonáltal tsak *abſolutè*, egy-átallyában, a' bűnnec vagy eſetnec állapottyának minden tekénti kivűl. 2. Némellyek iſmét azt állattyák, hogy az el-válaſztásban és' meg-vetésben gondolta és nézte az Iſten az embert nem tsak mint lőttet vagy bizonyoſſon lejendőt, hanem egy-ſzerſmind mint az Adámban el-eſettet, bűnnec sárában keveredettet.

Ita Synodus Dcodracena. Rom. 9. 23.

K. Ez két értelem közzűl mellyiket javallod inkább?

F. Az utolsót. 1. Mert a' válaſztottak mondatnac kégyelemnec és' irgalmaſságnac edényinec.

Azért

Azért az el-válaſztáſnac tzéllya, az nyavalás bűnnec állapottyában helyheztetett ember. Ellenben a' meg-vetés mondatik *Gyűlőlségnek*: Az Iſten penig ſenkit nem gyűlől, hanem a' bűnőſt. Rom. 9. 13. 2. Mert mondatunk a' Chriſtusban el-válaſztottaknac: A' Chriſtuſra penig mint kőzben-járóra, ſenkinec nintsen ſzűkſége, hanem a' bűnnec állapottyában lévő embernec. Eph. 1. v. 4. 3. Mert a' mi el-válaſztatáſunknac vége az, hogy Szentekké tétetteſsűnk. Azért az el-válaſztáſban gondolt az Iſten minket mint Szentség nélkűl valokat. Eph. 1 v. 5. 4. Mert az Iſten tsac egy bűntelen s' ártatlan embert ſem vét-el ő magától: mivel mint egy ellenkeznéc ez az ő jóságával. Ha penig az eſetnec állapottyának minden tekénteti kivűl lőtt vólna az elevé való el-rendelés; tehát az Iſten az ártatlan s' bűntelen embert vetette vólna-el ő magától, mellyet állatni nem igen bátorságos.

K. Ez az értelem miért javalhatóbb és követhetőbb a' más értelemnél?

F. Mind a' fellyebb meg-mondott okokért; mind azért, hogy az Ellenkezőknec patvarkodo ſzájok bédugattaſsék: ugy mint kik a' többi kőzőtt azzal ſzőrnyétik Valláſunkat, hogy az Iſtent miden Tyrannuſnál kégyetlenebbé tsinállyuk, ezt állatván, hogy a' bűnnec minden tekéntetikivűl némellyeket az őrőkké való kárhozatra rendelt légyen. Igy *Kalauz. Lib. 5. Cap. 2. fol. 477. Becanus in Aphoris. Calviniſtarum.*

K. Minémő az Iſtennek el-válaſztáſa?

F. *1. Eőrőkké való. El-válaſztott minket ő benne világ fundameatomának fel-vetésének előtte.* Eph. 1. v. 4. 2. Theſſ. 2. v. 13. El-válaſztott

minket

minket Isten az idveſségre elejtül fogva. 2. *Bizonyos.* Bizonyos penig mind a' ſzeméllyekre nézve, kiknec ſzámok ugy meg-vagyon Istentűl határozva, hogy az
2. Tim. 2. v. 19. ſe nem ſzporodik, ſe meg nem keveſedik. *Mert megáll az Istennek fundamentoma, kinek ez a' petseti: Tudgya Istẽkitsodák az ővéi.* Bizonyos továbbá önnön magokra a' hivekre, vagy el-válaſztottakra nézve, kik rend ſzerént is az ő el-válaſztatáſok felől bizonyoſſok lehetnec. De tegyük kérdésben.

K. *Itt ez Világon rend ſzerént hitnek bizodalmával bizonyos lehet-é a' kereſztyén ember az ő el-válaſztatása felől?*

Rom. 8. 19. Vide inſuper loca Apo. 2. v. 17. 2. Cor. 13. 5. F. Azt vallyuk. Mert bizonyoſsá-tétetnec az ő fiuvá való fagattatáſok felől. Azért el-válaſztatáſoc felől-is bizonyoſok lehetnec: mivel az el-válaſztáſnac, és fiuvá való fogattatáſnac kégyelme, el-ſzakathatatlan-képpen őſzve vadnak tsattolva.

Eccl. 9. v. 1. K. *Lám azt mondgya a' Bölcs: Nem tudgya az ember, ſzeretetre vagy gyűlölségre-é méltó, hanem mindenek jövendőre bizonytalanságban tartatnak.*

F. Vétkes fordétáſon fundáltatik ez az *allegatio*, oda tóldván az Isten beſzédéhez a' mi ott nintsen. Mert hol vagyon az eredet ſzerént való betűben ez a' tóldalék: *Omnia in futurum ſervantur incerta.* Mindenec jövendőre bizonytalanságban tartatnac. Nem kellett vólna ezt a' fóltot az Isten igéjére vetni. Ha az eredet ſzerént való Szent nyelvet követtyük, a' mint hogy követnünk-is kell, máſ-képpen folynac a' Szent Léleknec ſzavai: tudni-illik; *ſem a' ſzeretetet, ſem a' gűlölséget nem tudgya ember azokból mellyek ő előtte vadnak.*

nak. Az az: a' világi bóldog és bóldogtalã, ſzerentsés és ſzerentsétlẽ állapotocból, mellyek közönségeſſek a' jókkal és gonoſzokkal, bölcsekkel és bolondokkal, nem mehet ember végére az Istennec hozzá való atyai ſzerelmérűl. *Sanctes Pagninus*-is hires és tudos Pápiſta Doctor, el-hagyván a' Vulgatat, itt ez aránt vélünk és az eredet ſzerént való betűvel tartya. *Quod juſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu Dei: etiam amorem, etiam odium neſcit homo omnium, quæ ante eos ſunt.*

Vide Reſolut. D phoi in Pſal. 15 zdu. Or ginem Gr pag. 86.

K. Továbbá még-is minémű az Istennek El-válaſztása?

F. *Meg-változhatatlan*: ugy hogy az egſzer el-válaſztatott emberből ſoha meg-vettetett ember nem léſzen, s' nem is lehet. 1. Mert meg-áll az Istennec fundamemtoma az el-válaſztás felől. *2. Tim. 2. v. 19.* 2. Mert az Istennec ajándéki, a' minémű az el-válaſztáſnac kégyelme-is, ollyanoc, mellyeket az Isten ſoha meg-nem bán, azért meg-ſem változtat. *Rom. 11. v. 29.* 3. Mert az el-válaſztáſnac lántz ſzemét, őſzve tsatolta az Apoſtol a' meg-ditsőittetéſnec lántz ſzemével. *Rom. 8. v. 30.* Valakik azért el-válaztattanac, azok meg-ditsőittetnec: ha ugy, tehát ſoha meg nem vettetnec. 4. Mert a' Chriſtuſnak-is ez az ő akarattya, hogy a' kiket ő néki adott az ő Attya, az örökké való el-válaſztás ſzerént, ő vélle égyűtt légyenec, és láſsák az ő ditsőſségét. *Joh. 17. v. 24.* 5. Mert noha magokra nézve ki-eshetnénec az Istennec el-válaſztó kégyelméből, de az Isten őket az ő hatalmának erejével tartya és őrizi, az nékik meg-készéttetett idveſségre.

Calv. in Joh. 13. 18 1. Pet. 1. 5 1. Cor. 1. 8.

1. Sam. 10. v. 24. Joh. 6. v. 70.

K. *Lám Saul választott vólt; Judas-is a' vólt, mind-azáltal meg-vettettenek?*

Vide Calv. ut supra.

F. Az el-választás két féle: vagy az örök életre; e' felöll állattyuk hogy meg-változhatatlan: erre Saul és Judás soha nem vóltanac el-választottac. Avagy kivál-képpen való tisztre, ugy-mint Saul a' Királyságra, Judás az Apostolságra: Az illyenec felöll megengedgyük, hogy mind tisztekbül ki-eshetnec, mind az örök élettül el-máradhatnac.

1. Cor. 9. 27

K. Lám Szent Pál valaszthott edény lévén, azt mondgya maga felöll: Az én testemet meg sanyargatom, és szolgálat alá vetem, hogy midön másoknak prædikállok magam meg-vettetett né légyek. Meg-lehet azért hogy a' választott emberbül meg-vettetett ember légyen.

Rom. 8. 36.

F. Nem szóll az Apostol amaz örökké való meg-vettetésrül, mert a' mint maga mondgya: Bizonyos vólt ö affelöll, *hogy sem élet, sem halál, és semminémü dolog ötet el nem szakaszthattya az Istennek szerelmétül.* Hanem szóll az emberektül való meg-vethetöségrül és fedhetöségrül, kik elött-is ugy akarta az ö életét és erköltsét intézni, hogy minden módon az ö prædikállásával égyezne, hogy senki ötet arrúl meg-né fedhesse, s' meg-se vethesse, mint ha ellenkezöt tselekednék tanétásával.

K. Hát mit felelsz amaz Satántúl tsinált atott Argumentomra, mellyet gyakorta ajakokon pengetnek az Ellenkezök: Ha el-választott vagyok, és a' választas fel-bomolhatatlan, nem szüksegesek a' jó tselekedetek, akar mint élyék, ugyan tsak üdvezülök: Ha meg-vettetett, haszontalanok a' jó tselekedetek, akar mint meséerkedgyem, nem kerülhetem el-a' poklot.

F. Nem

F. Nem okoskodás, hanem bolond és' oktalan eszelösködés ez: Mert a' mellyeket Isten öszve-kötött, el-választtya egy-mástúl, tudni-illik a' véget az eszközöktül. Ugyan-is az Isten nem tsak a' végre, az az, az örök életre választotta-el, a' kiket el-választott; hanem el-választotta az eszközöre-is, a' mellyek által azt a' véget el-érjék, tudni-illik a' Szent életre, és abból származó jószágos tselekedetekre, mint az Apostol tanéttya; *Eph. 1. v. 4. El-választott minket ö benne, hogy lennénk Szentek és fegyhetetlenek.* *Pázmány Peter-ü* meg-eszmélvén magát, igy ment-meg-bennünket ettül a' patvarkodástúl: *A' kiket magának választa, nem ugy választá, hogy akar mint éllyenek, bóldogságra jussanak, hanem ugy, hogy az ö malasztyának segétségéből Szentül s' jámborul éllyenek.*

Vide Calv. in Joh. 13. v. 18. hoc solidè explicantem.

Kalauz Lib. 5. Cap. 2. §. 3.

Eddig az *El-választásrúl.*

K. De mitsoda a' meg-vettetés?

F. Olly elevé való el-rendelése Istennec, melly szerént némellyeket a' meg-romlott emberi nemzetség-közzül el-hagyott, az ö kégyelmére fel-nem vött, hogy azokban az ö igasságának ditsöségét meg-mutatná.

K. Vadnak-é illyen meg-vetésben lévö emberek?

F. Vadnac. 1. Mint meg-tetzik Jákób és Esau példájokból, kik felöll igy szóll az Apostol. *Midön még a' gyermekek nem születtettek vólna, és jót avagy gonoszt nem tselekedtenek vólna, a' mint meg-vagyon irva, Jákobot szerettem, Esaut gyülöltem.* 2. Mert az emberek közzül némellyek bé-irattattanac az élö könyvben; némellyek penig a' kárhozatra irattattanak-el,

Rom. 9. v. 11. 13.

mint Judás Apoſtol tanéttya. *v. 4.* 3. Mert nem tsak kégyelemnec edényi vadnac, hanem vadnac haragnac ddényi-is, *Rom. 9. v. 22.*

K. Mi az oka, hogy Iſten némellyeket, a' meg-romlott emberi nemzetbül meg-vetett?

F. Itt külömböztetéſſel kell a' dologhoz ſzóllani. A' meg-vettetésben kettő vagyon. 1. Vagyon az el-hagyás *Præteritio*, melly ſzerént Iſten a' bűnnek állapottyában eſett vagy eſendő némelly embereknec nem akarta az ő idvezitő kégyelmét adni: ennec egyéb oka nintsen az Iſtennec ſzabados akarattyánál, a' melly minden okoknac oka. Ha peniglen oh ember! az Iſtennel itt ez aránt ſzemben ſzőkől, hald meg-az Apoſtol feleletit: *Ember? te kitsoda vagy, hegy Iſtennel verſengel, Avagy mondgya-é a' föld edény annak a' ki azt formállya, miért tsináltál engemet illyen módon. Avagy nintsen-é a' fazekaſnak hatalma a' sáron* &c.

Rom. 9. v. 20. 21.

2. A' meg-vetéſben ſzemléllyük a' bűntetéſre való rendeléſt. Ezt is két-képpen: Avagy *Comparativè*; a' menyiben a' bűnnec egyenlő állapottyában lévő emberek kőzzül, emezt fel-vőtte, amazt penig ott hadta; mint Judáſt el-hadta, Pétert fel-vőtte: ennec ſem adhattyuk egyéb okát az Iſtennec ſzabados akarattyánál. Avagy *abſolutè*; a' menyében félre-tévén efféle ſzemély-béli meg-külömböztetéſt, melly tsac az Iſtennec jó tetzésén áll, gondollyuk tsak magában á' bűntetéſt, ennec igazán mondhattyuk okánac lenni a' bűnt. Mert a' mi-képpen hogy az Iſten idő ſzerént ſenkit nem bűntet-meg, hanem a' bűnért, igy őrőktül fogva ſenkit nem rendelt a' bűntetéſre, hanem a' bűnért.

Vide Valeum Loc. Comm. pag 490.

K. Mel-

K. Mellyek azok a' bűnők, mellyekért az Iſten a' meg-vettetteket őröktül fogva a' bűntetéſre rendelte?

F. Nem tsak az Adámnak bűne; a' mint némellyek akarják. Nem-is tsak az eredet ſzerént való bűn, hanem mind azok a' bűnők, mellyeket a' meg-vettettek, az őnnőn magok ſzemélyekben-is tselekedendők valánac. Ugyan is a' pokolban nem tsak az eredendő bűnért lakolnac, hanem a' tselekedettel valókért-is, azért a' bűntetéſre való rendelés ſem vólt tsak az eredet ſzerént való bűnért, hanem a' tselekedettel valókért-is.

Vide Molineum in Anatome Arminianismi Cap. 26. n. 8. & Valeum. Loc. Com. pag. 489.

K. Ha talám nints egyéb oka a' meg-vetéſnek, az hitetlenségnél, az az, az Evangeliomi kégyelemnek meg-vetésénél?

F. Ugy akarják némellyek, kivált-képpen a' kik *Arminius* Jákabot kővetik, de helytelenül. Mert igy kővetkeznék, hogy tsac az Evangeliom alatt lévő emberek kőzzül kárhoznánac-el, ezekben találtatván egyedül a' meg-vettetéſnec oka. A' pogányok penig, kik az Evangeliomot ſoha nem hallották, ehez képeſt meg ſem vethették, mind magok menthetőkké lehetnénec

Molineum vide ut ſupra n. 13. & Valeum. ut ſupra

K. Hát az elevé való meg-vetés nem oka-é a' bűnnek?

F. Nem, sőt inkább a' meg-vetés a' menyiben az Iſten bűntető igaſságánac munkája, nem égyéb hanem a' bűnnec bűntetéſe, avagy a' bűntetéſre való rendelés a' bűnért.

Valeus ut ſupra pag. 491.

K. Ezt a' meg-hallott el-válaſztáſrúl és meg vettetéſrül való tudománt kellé az Anya-ſzentegyházban tanétani, és hirdetni?

Vide Szegedinum in Locis Comm. fol. 212.

F. Nem kell egy átallyában mindenestül fogva a' véka alá dugni. Mert a' mellyek meg-irattattanac a' mi tanuságunkra irattattanac-meg. Mind-azonáltal ennec az Urnac félelmében kell lenni, józan és a' hitnec engedelmessége alá hódoltatott elmével, hogy tsudállyuk inkább, hogy nem mint visgállyuk

Rom. 15. 4.

Rom 11. 37

az Urnak ebbéli tanátsát Szent Pállal: *Oh Istennek bőltseſségének és tudományának mélységes gazdagsága, melly igen meg tudhatatlanok az ő itelleti, és végére mehetetlenek az ő utai.*

HATODIK RESZ.

A' Teremtésről.

Szóllottunk eddig az Istennec *belső* munkáiról, mellyeket őröktül fogva az ő értelmében és akaratyában véghez vitt; következnec a' *külső* munkák.

KERDES. *Mellyek azok?*

F. A' *Teremtés* és az *Gondviselés.*

K. Mitsoda a' Teremtés?

Gen. 1. v. 1. Act. 17. 24.

F. Olly külső mnkája Istennec, melly-szerént kezdetben e' világot semmibül teremtette, az ő tökélletességénec meg-mutatására.

K. Hát a' Világ nem volt-é mind örökké?

F. Nem. Noha a' Világnac örökké-való létele-ért Aristoteles, es az őtet követő Philosophusok sokat viaskodnac. De hijjában: kivally-képpen a' kereſztyéneknél, kik a' Szent Iráſt hiſzik, ez kétség kivül vagyon.

K. Hát

K. Hát ha szintén valósággal örökké nem volt; avagy tsak nem teremtethettette öröktül fogva ez Világ?

Ita Gregorius de Valentia, Thomas, Herveus, Ægidius, Franciſcus Svarez. Vide Pneumatol. noſtram Cap. 9.

F. Némelly Scholasticus Doctorok Aristoteles kedvéért eléggé vitattyák a' Világnac lehetős örökké valóságát. De jobb Aristoteles minékünk itt ez eránt el-hagynunk, hogy nem mint a' Szent Irás ellen tusakodnunk. Könyü ezt a' kábaságot meg-tzáfolni a' terméſzeti okoſságból-is.

K. Hát a' Világ nem magától lött-é?

F. Nem: Mert avagy öröktül adott vólna magának lételt, avagy idővel. Eröktül nem, mert a' mint meg-mondók, nem vólt öröktül. Idővel sem, mert igy e' Világ lött vólna maga előtt. Mivel a' mi valaminec létele tád, idővel elébbi annál.

K. Hát kitül vötte az ő lételét és valóságát e' Világ?

Gen. 1.

F. Istentül a' teremtés által; melly teremtésnec hiſtoriáját bőségeſſen és húségeſſen le-irta Móſes: ugy hogy a' kereſztyén embernec semmi kétsége nints affelől.

K. A terméſzeti okoſságból, meg-probálhatni-é ez Világnak Istentül való teremtését?

F. Meg-ugyan; mind azonáltal hittel fogjuk ezt inkább-meg; mint Szent Pál tanéttya. *Heb. 11. v. 3. Hit által értyük hogy teremtetett e' Világ Istennek beſzéde által, hogy az láthatatlanokból lennének láthatók.*

K. A teremtett állatok közzül némellyek, ugy mint az Angyalok, nem vóltanak-é Istennek ſegétő eſzközni a' teremtésben?

F. Ugy akarják a' Sidók, és a' régi eretnec Gnoſticuſok. De nem lehet. Mert minden eſzköz-képpen

pen, való ok munkálkodik valamelly kész matériában: a' világnac penig nem, vólt valami elevé való kész matériája, hanem mind matériája, mind formája a' teremtés által lőtt.

K. Hát a' teremtés ugy é magános munkája Istennek, hogy semmi teremtett állatnak né közöltethessék.

F. Ugy állatyuk az Ariánusok és Sociniánusok ellen. 1. Mert a' mindenhatóság közölhetetlen tulajdonsága Istennec a' teremtett állatokkal: A' teremtés sẽ tulajdonéttathatik azért a' teremtett állatnac, mivel ez véghetetlen és' mindenható erőből szarmazó munka. 2. Mert teremteni annyét tészen, mint függés-nélkül munkálkodni. A' teremtett állat penig a' mint lételében, ugy mukájában-is függ a' felső oktúl.

K. Mikor teremtette Isten e' Világot?

Augustin. de Civit. Dei Lib. 11. Cap. 6.

F. Kezdetben. A' kezdeten penig nem kell érteni magánassan az időt, el-vonván azt a' teremtett dolgoktúl; mert igy az idő meg-előzte vólna a' Világnac lételét, és vólt vólna idő, minek-előtte e' Világ lőtt vólna: hanem együtt kell venni a' teremtett dolgokkal. Es ezzel mikor azt mondgya Moses:

Gen. 1. v. 1.

Kezdetben teremté Isten az eget és az földet, tagadgya a' Világnac örökké való vóltát, hogy az ég és a' föld nem vóltanac örökké, hanem bizonyos kezdetek vólt ő nékiek.

K. Miből teremtette Isten e' Világot?

F. Semmiből. A' melly szó ebben az Isteni munkában négyet jelent. 1. Hogy az Isten nem valami meg-előző matériából teremtette e' Világot: a' mint

láttyuk

láttyuk a' fazekasnac sárjának kell először lenni ha fazékat akar tsinálni. Nem igy az Isten, hanem együtt a' Világgal teremtette a' matériát. 2. Hogy e' Világnac a' teremtés előtt nem vólt semmi valósága; hanem vólt tsak az ő puszta lehetségének állapottyában. 3. Hogy az Isten semmi külső vagy belső oktúl nem függött a' teremtésnec munkájában. 4. Az a' *semmi* tagadgya és ki-rekeszti a' dolgoknác örökké-való vóltokat. Mert a' mint a' tudós Amesius fel-jegyzette: Az a' *semmi*, avagy a' dolgoknac nem létele, meg-előzte azoknac vagyonságokat, nem tsak természetnec rendivel: mert igy örökké lehettek vólna együtt Istennel, hanem tartóságnac rendével-is a' mi elméknec gondolattya szerént.

Lib. 1. Medull. Cap. 8. n. 11.

K. Mi módon teremtette Isten e' Világot?

F. A' Teremtésnec módgya gondoltatik vagy Istenre nézve, vagy a' teremtett állatokra nézve.

K. Az Istenre nézve hány dolgot foglalónnon magában?

F. Négyet. 1. Az Istennec parantsolattyát, melly szerént minden eszköznec közben-vetése nélkül, tsak szólott és' parantsolt az Isten, és ottan lőttenec a' dolgok. A' honnét az Istennec hatalma tetzik ki, kinec akarattya és beszéde, mindeneknec szerző oka, *Psal. 33. v. 9. 115. v. 3.* 2. Az Istennec javallását, ki-meg-szemlélvén a' tőlle teremtett dolgokat, azokat javallotta, jóknak lenni meg-ismérte. Innét ismét az Istennec jó vólta látzik-meg, ki semmit haszontalanúl nem teremtett, hanem jó és hasznos végre. 3. A' dolgoknak el-határozását,

Gen. 1. v. 3

Gen. 1. v. 31

1. Tim. 4. 4.

mert kit kit az ő maga természetihez illendő végre szabott és rendelt Isten el. A' holott ismét tsudálhatni az Istennek bőltseségét. 4. A' dolgoknak megerősítését abban a' rendben és határban, melly nézi az ő végeket, hogy azt mind a' Világnak végeig megtartsák.

Jer. 10. v. 12. & 51. v. 15.

K. Hát a' teremtett állatokra nézve mi módon lött e' Világ?

F. Rendessen, az az, hat napoknak kőz ben-vetésével.

Gen. 2. 2.

K. Miket teremtett Isten első nap?

F. 1. Az felső eget, az az, a' boldog Menyországot, az Szent Angyaloknak és a' meg-bóldogult híveknek lakó helyét: a' holott az Isten szinről szinre láttatya az ő felséges vóltát a' Szentekkel. Ez más képpen neveztetik harmadik Egnek, Egeknekegeinek, és Paraditsomnak. *1. Reg. 8. v. 27. Matt. 18. v. 10. 2. Cor. 12. v. 2, 4.*

K. Továbbá még-is mit teremtett az Isten első nap?

F. Az Angyalokat.

K. Mitsodák az Angyalok?

Math. 8. 16 Luc. 24. 39.

F. Test nélkül való lelki teremtett állatok.

K. Hogy első nap teremtettenek légyen az Angyalok, miképpen mutatod meg?

F. 1. Mert a' mint egyéb teremtett állatokat ottan mingyárt az ő hajlékoknak teremtések után, teremtett az Isten, igy illendő vólt az Angyalokhoz-is, hogy a' Menyországgal, melly ő nékik lakó helyek vagy együtt teremtessenek, vagy ottan hamar azután; 2. Mert midőn Isten egyebeket teremtene immár

Job. 38. v. 7

ők akkor örvendezve szolgáltak Istennek.

K. Vadnak-é inkább effele test-nélkül való teremtett állatok, az az, Angyalok?

F. Ezeknek lételeket senki kétségben nem hozhattya, valaki a' Szent Irásnak hiszen, mert az irásban szerűl-szerte vagyon ezekről emlekezet. *2. Reg. 19. v. 35. Psal. 34. v. 8. & 91. v. 11. Matt. 4. v. 11. & 18. v. 10. & 25. v. 31.*

K. Hát az Angyalok igaz valóságos magán meg-álló személyek-é?

F. Ugy állattyuk a' régi Sadducæusok ellen, kik az Angyalok felől ugy álmodoztanak, mint ha tsak valami indulatok és mozgások vólnának az emberekben. De nem lehet. Mert az Irás olly munkákat tulajdónét ő nékik, melly tsak a' puszta indulattúl vagy minéműségtűl nem származhatik.

Act. 23. v. 8

K. Minémű állatok az Angyalok?

F. 1. Lelki, az az, test-nélkül való állatok. Jóllehet néha testben látzottanak, de annak a' testnek nem vólt ő vélek ollyan egyesűlése, hogy ő nékik részek vólt vólna, hanem ideig bizonyos dolgoknac végben viteléte vőtték azt önnön magokra. 2. Értelemmel és akarattal fel-ruháztatott állatok. 3. Minden egyéb teremtett állatok felett, munkálkodható erővel fel-ruháztatott állatok: A' honnét némellyik kőzzűlők *Gábriel*nek, az az, Isten erejének neveztetik. 4. Mozgó, az az, helyről helyre mehető állatok.

Luc. 24. 39. Luc. 15. 10. Psal. 103. v 20. 2. Thess 1. v. 7. Luc. 1. v. 19 Gen. 28. 12 Joh. 2. v. 52

K. Állapottyokra nézve, hány rendbéliek az Angyalok?

F. Két rendbéliek; jók, avagy gonoszok.

K. Kitsodák a' jó Angyalok?

F. Azok, a' kik az ő Teremtőjökhöz való engedelmességben mind végig meg maradtanak.

Psal. 103. v. 20. Matth. 18. v 10.

K. Minémű Titulusokkal illettetnék ezek a' Szent Irásban?

F. Mondatnak *Istenfiának*, *Job. 1. v. 6. Elohimoknak. Psal. 8. v. 4. Istenseregének, Psal. 103. v. 21. & 148. v. 2.* Az ő szolgálattyoknac hamar, és serénységgel való véghez vitelére nézve *Cherubimoknak*, *Gen. 3. v. 24. Ezech. 10. v. 1.* Avagy mondatnac ollyanoknac az ő mindenkori erejében lévő, s-mint egy virágzó életekre nézve. Az ő tiszta tűzhöz hasonló természetekhez-képest, *Seraphimoknak*, *Esa. 6. v. 2.* Nevezteinek az Uy Testamentomba *királyi székeknek*, *Uraságoknak*, *birodalmoknak*, *hatalmasságoknak*, *Col. 1. v. 16.* Igy penig vagy az ő magok méltóságára nézve; vagy szolgálattyokra nézve, a' hatalmok és birodalmok körül. Hivattatnac *világosságnak Angyalinak. 2. Cor. 11. v. 14. Választott Angyaloknak*, *1. Tim. 5. v. 21. Szolgáló lelkeknek*, *Hebr. 1. v. 14.* Vagyon tulajdon nevek-is; némelly hivattatik *Gabrielnek*. *Luc. 1. v. 19.* Némelly *Michael*nek, *Dan. 10. v. 3. Jud. v. 9. Apoc. 12. v. 7.*

Calv. Inst. 1. Cap. 14. n. 5.

Pleriq; per Michaelem Angelum intelligunt Christum.

K. Menyin vadnak ezek a' jó Angyalok?

F. Számlálhatatlan sok ezerni ezeren, *Psal. 103. v. 21. & 68. v. 18. Dan. 7. v. 10. Matt. 26. v. 53. Luc. 2. v. 13.*

K. Vagyon-é az jó Angyalok között valami felsőség és alsóság?

F. Meg-engedem a' rendre nézve; de a' méltóságra nézve légyen-é vagy né, abban bizonyos nem vagyok.

K. Mi-

K. Miben áll a' jó Angyalokynak állapottyok.

F. Kettőben; A' magok bóldogságában, és' Istenre s' emberekre nézö tisztekben.

K. Miben áll a' jó Angyaloknak bóldogságok?

F. Kivállyképpen abban, hogy ők a' bóldog Menyországnac lákosi lévén, mindenkoron szintől szinre nézik az Istent. *Matt. 18. v. 10.* A' honnét világosságnac Angyalinak-is mondatnak, arra a' fényes ditsőségre nézve, a' mellyben vadnak. 2. Cor. 11. v 14.

K. Az Istenre nézve mitsoda tisztek vagyon az Angyaloknak?

F. 1. Az Istennek parantsolattyát el-fogják, és' azt véghez viszik; *Psal. 103. v. 20.* Azt penig tselekeszik. (1) Hamar és serényen, mellyhez képest szárnyac tulajdonéttatnac ő nékiek. *Esa. 6. v. 2.* (2) Szentül és tökélletessen. *Matth. 8. v. 28.* (3 Vidámon, *Luc. 2. v. 13.* 2. Ditsérik és magasztallyák az Istent. *Esa. 6. v. 3. Apoc. 4. v. 8. & 7. v. 11. 12.*

K. Az emberekre nézve mitsoda tisztek vagyon a' jó Angyaloknak?

F. Ezek két félék: avagy igasságnac munkáját viszi Isten véghez általok; mint Sodomát el-süllyesztették; Senacherib táborát le-vágák: Avagy kégyelmességének munkáját; igy mondatnac tábort járni a' hivek körül, és ki küldettetni a' azokért a' kik az idveségnek örökösi lésznek. Gen. 19. 2. Reg. 19. Psal. 34. 8. Heb. 1. 14.

K. Vagyon-é minden embernek förül före egy őrző Angyala, ki ő melléje adatott légyen léte napjától fogva?

F. Ugy akarják a' Pápisták; de nem láttyuk, miért. 1. Mert semmi irásbéli fundamentom nintsen felől-

le. 2. Mert az a' vélekedés a' pogányoktúl tsuszottbé, kik minden embernek egy jó, s egy gonosz *geniust* tulajdonétottanak. 3. Mert alkalmatosságot szolgáltat az Angyaloknac babonás tiszteletekre; Col. 2. v. 18 mellyet az Apostol tilalmaz. 4. Mert az Irás ellenkezőt tanét, tudni-illik hogy táborral, az az, sokan legyenek az Istenfélők környúl az Angyalok. Nemis tsak egy Angyalnac parantsolt Isten mi felőllünk, Pſal. 34. v. 8 Pſal. 91. 11. hanem többeknek. Eliseust egész Angyali sereg védelmeszre a' Syrusok ellen. *2. Reg. 6. v. 17.*

K. Lám azt mondgya. Urunk, hogy a' kisdedeknek vagyon Angyalok, kik mindenkor szinrúl szinre nézik az Istent. Math. 18. v. 10.

F. Vagyon; de nem következik onnét, hogy fórúl fóre kinek kinek egy kivált-képpen való Angyala vólna, melly ő tólle hólta napig el-nem távoznék. Hanem meg-akarván Urunk mutatni, hogy senki meg-né útállya a' kisdedeket, kikrúl ott szóll, erősséget vészen az Istennek azokra való gond-viselésétúl, ki arra méltóztatta azokat, hogy az ő előtte Udvarló Szent Angyalokkal viseltet azokra gondot.

K. Kitsodák a' gonosz Angyalok?

Joh. 8. 44. 2. Pet. 2. 4. Judæ v. 6. F. Kik az ő erdetbéli állapottyokat, mellyben Istentúl teremtettek vala, meg-nem tartván, Isten ellen pártot ütöttenek.

K. Minémű Titulussal illettetnek ezek a' Szent Irásban?

F. Ezek a' titulusok vagy közönségesek, vagy kivályképpen valók. Közönségesek im ezek: *Satan, Eördög, kisértő, kigyó, Oroszlán, Sárkány.* Kivályképpen való név, mellyel az ördögöknek fejedelme nevezte-

veztetik *Belzebub, Matt. 12. v. 27.* az az Legyeknek fejedelme: melly nevezet vétettetett az Ekronitáknac nevezetes bálványoktúl. *2. Reg. 1. v. 2. Világnak Istene és fejedelme 2. Cor 4. v. 4. Eph. 2. v. 2. Fegyveres vitéz, Matt. 12. v. 29.*

K. Mennyin vadnak ezek a' gonosz Angyalok?

F. Felette sokan, mint ki-tetzik *Luc. 10. v. 17. Látom vala a' Sátánt, mint a' villámáſt le-hullani az égből. Mar. 5. v. 9.* Felele az ördög, Legio *az én nevem, mert sokan vagyunk.*

K. Ezek közöt a' gonosz Angyalok között vagyon-é valami rend és felsőség?

F. Vagyon, mert vagyon ő közöttök egy, ki a' többinek fejedelme, mint meg-tetzik *Joh. 12. v. 31. Mostan jelen vagyon a' Világnak kárhoztatása, mostan vettetik-ki e' Világnak fejedelme, és Joh. 14. v. 30. El-jött e' Világnak fejedelme, és én rajtam semmi hatalma nem vólt, és 16. v. 11. Ez Világnak fejedelme meg-itéltetett.* A' több ördögök kik ennek birtokában vadnak, mondatnac ennec Angyalinak. *Akkoron monda az embernek fia, azoknak kik bal kéz felöll vadnak, mennyetek-el az örökké való tüzre, melly meg-készittetett az ördögnek és az ő Angyalinak.* Matt. 25. v. 41. *Viaskodik vala a' Sárkány és az ő Angyali.* Apoc. 12. 7

K. Miben áll állapottyok ezeknek a' gonosz Angyaloknak?

F. Azt kettőben szemlélhettyük; az ő Esetekben, és Büntetésekben.

K. Mikor estenek-el ezek az Angyalok?

F. Azt a' Szent Irás meg-nem határozza; próbálha-

bálható dolog, mind az által, hogy elébb lőtt az Adámnac eſetinél.

K. Mitsoda vólt ezeknek az Angyaloknak leg-első vétkek?

Eccleſiaſtic 10. v. 14. Sap. 2. v. 24

F. Sokan ſokat vetnek hozzá. Némellyek a' kevélységet lenni állattyák. Némellyek az *irigységet*. Némellyek a' *gonoſz kivánságot*, ide tsigázván Moſesnek amaz mondását *Gen. 5. v. 2.* Némellyek az *hazugságot*, ide alkalmaztatván Urunknac amaz mondását. *Joh. 8. v. 44.* De én azt mondom ezekre, a' miképpen az Adámnac eſetiben, nem tsak egy, hanem ſok bűnök vóltanac őſzve-tűzve és fűzve, igy az Angyaloknac pártolkodáſok-is ſok bűnökkel vólt meg-elegyétve.

K. Mitsoda ezeknek büntetéſek?

Jud. v. 6.

F. Ez, hogy a' ditsőſségből le-hányattatván, amaz nagy napnac itélletire örökké való kötelben tartatnak, mint Judás Apoſtol tanéttya.

K. Mégis mit teremtett Iſten az első napon?

F. Ez világnak matériáját, mellyből a' következő napokon minden érzékenyes és érzékenység nélkül való teſteket tsinált és formált.

K. Minek nevezi Moſes ezt a' Világnak matériaját?

F. Nevezi puſzta és ékſség nélkül való földnek, *Gen. 1 v. 2.* és ugyan ott feneketlen mélységnek az ő nagyságára nézve.

K. Mit mivelt Iſten ezzel a matériával ugyan azon első napon?

F. Ennek leg-vékonyabb réſzét el-válaſztván a' többitől tsinált belőlle *világoſságot*, melly mint egy nap,

nap, Iſtentől belé adatott mozgásával, körül kerülvén a' matériát, tsinált napot és étzakát. Gen. 1. v. 5.

K. Az a' világoſság magán meg-álló valóság vólt-é?

F. Igen-is; mert annak utánna abból formálta oſztán Iſten ki a' napot, és a' több tsillagokat. Gen. 1. v. 14.

K. De mit teremtett Iſten a' második napon?

F. Ugyan azon első matériának abból a' réſzéből, melly vékonyſsággal közeleb járúlt a' világoſsághoz, formála egy ki-terjeſztetett erőſségét, mellyet *Egnek* nevezte. Gen. 1. v. 8

K. Hány Eg vagyon?

F. Ki-válaſztván a' felső eget, melly a' Menyorſzág, nints több egynél. Ez mindazonáltal két réſzből áll; a' felső réſze, mellyre az égi lámpáſok, ugymint a' tsillagok fel-vadnac függeſztve, mondatik *Tsillagos Egnek*. Az alsó, melyben mi élünk, mondatik *Levegő égnek*.

K. Hát nintsenek-é tiz avagy több egy-máſtúl, megkülömböztetett atzéli keménységgel biró Egek.

F. Csak *Ariſtoteleſnek* álom-látáſi ezek; és azoknac a' Philoſophuſoknac kik őtet követik. Mert a' mint mondám, nints több egy Egnél; ez-is penig nem kemény, hanem folyó állat, a' minémünek lenni tapaſztollyuk a' Levegő eget.

K. Mit teremtett Iſten a' harmadik napon?

F. El-válaſztván a' matériának folyóbb réſzét, a' vaſtagabb és ſonkolyoſſabb réſzektől, formála vizet és ſzáraſzt. A' vizeknek őſzve gyűlt ſokaságát nevezé *Tengernek*; a' ſzáraſzt penig *Földnek*. Gen. 1. 10.

K. Mit teremtett Iſten a' negyedik napon?

F. Amaz fellyebb meg-mondott világoſságból formála világoſító eſzközöket az égnek ki-terjeſztésén, ugy-mint Napot és tsillagokat.

Gen. 1. v. 14. 15.

K. Mit teremtett Iſten az ötödik napon?

F. Formált, és hoza-ki a' vizekből úſzó állatokat; Es teremte a' levegő égben repeső állatokat.

Gen. 1. v. 20. 21.

K. Mit teremtett a' hatodik napon?

F. Teremtette az élő s' élet nélkül való, érzékenyes és érzékenység nélkül való földi allatokat: Végezetre mind ezeknek Urát az embert.

Gen. 1. v. 24. 25. 26.

K. Mitsoda az ember?

F. Teſtből és okos halhatatatlan lélekből álló érzékenyes állat. *Gen. 2. v. 7.*

K. Miből teremtette Iſten az Embert?

F. Teſtét formálta a' földből; miért *Ádám*nak, az az, földből vétetnek nevezé őtet. Lelkét penig ſemmiből. *Gen. 2. v. 7.*

K. Elein hány embert formála az Iſten?

F. Csak kettőt Adámot és Evát, kinek egyikét nemeknek külömbségére nézve, nevezé *Férfiunak*; máſikat *Aſzſzonyi-állatnak. Gen. 1. v. 27.*

K. Egyenlő módon teremtette-é Iſten ezeket?

F. Nem; Adámnak teſtét formálta a' földből; az Evájét Adámnak óldala tsontyából.

Gen. 2. 22.

K. Mire teremtette Iſten az embert?

F. Teremtette az ő képére és haſonlatoſságára, *Gen. 1. v. 26. 27.*

K Mit érteſz az Iſtennek képén, és ábrázartyán, mellyre teremtette az embert?

F. 1. Nem értem az ő külső artzélattyát, vagy ábrázattyát, mint ha az Iſten teſt lévén, az ő teſti ſzemélyének és ábrázattyának haſonlatoſságára formálta vólna az embert: mint a' régi *Antropomorphiták*, bolondoskodtanak. 2, Nem-is a' Chriſtus emberi ábrázattyát, mint ha azt mint valami példát nézte vólna Iſten, az embernek formálásában: mint *Oſiander* álmodozta. 3. Nem-is tsak a' teremtett állatokon való külső Uraságot; mint a' *Socinianuſok* akarják. 4. Hanem értem az embernek az ő teremtőjéhez való azt a' *conformitáſát*, melly ſzerént őtet önnön magában mint egy ki-ábrázolta.

In libello edito Regiomonti Anno 1550

K. Miben állott az embernek az az ő Teremtőjéhez való conformitaſſa?

F. Allott réſz ſzerént a' Léleknek javaiban, réſz ſzerént a' Teſtnek javaiban.

K. Mit érteſz a' Léleknek javain?

F. Ertem a' Léleknek mind az ő állat ſzerént való tulajdonságit, a' minémű a' halhatatlanság, romolhatatlanság; mind-annak tehetségét, az Ertelmet, és az Akaratot; mind penig ezekkel a' tehetségekkel együtt lőtt, vagy teremtetett ajándékokat: a' minémő vólt az értelemben a' Bőltseség, az Akaratban a' Szentség, az az, az Iſten akarattyához való engedelmeskedő egyeneſség.

Eph. 4. 24. Coloſſ. 3. 10.

K. Mit érteſz a' teſtnek javain?

F. Ertem a' teremtett állatokon való Uraságot: és azt a' bóldog életet, mellyet a' Paraditsomban minden bú bánat s' változás nélkül élhet vala az ember.

Gen. 1. v. 28. 29. 30. Pſal. 8. v. 6. 7. Gen. 2. 8.

K. Az Iſtennek képe természet ſzerént való vólt-é az első emberben?

Id insinuát Scripturæ loca Gen. 1 v. 31. Eccles 7. v. 29.

F. Igen-is; noha a' Pápisták ellenkezót állatnak. A' mint hogy a' virágzó Ifiu időt követi a' szépség, igy az épp természetet követték vólna természet szerént azok a' jók, mellyekben az Istennek képét állani mondottuk

K. Hát az ember ha meg-maradott vólna az épségnek állapottyában, ugyan végtére meg hólt vólna-é?

F. Ugy állattyák a' *Socinianusok*; de héjában: mert Szent Pál Apostol a' halál bűnnek sóldgyának mondgya lenni. *Rom 6. v. ult.*

HETEDIK RESZ.

A' Gondviselésről.

KERDES. Mitsoda a' gondviselés?

F. Olly külső munkája Istennek, melly szerént e' Világot, és minden abban valókat, az ő hatalmas erejével, tartya és igazgattya.

K. Vagyon-é az Istennek illyen gondviselése?

F. Vagyon.

K. Honnan probálod-meg?

F. Mind a' Szent Irásbúl, mind penig fundmentomos okokbúl.

K. Mutass valami Szent irásbéli tanu-bizonyságokat felőle?

Act. 17. v. 25. 28. Matt. 10. 29 Heb. 4. v. 3.

F. Eő *ád mindeneknek életet. Eő benne élünk, mozgunk és vagyunk. Két verebetskét, nem de nem vehetni-é meg egy filléren, és egy közzúlök, nem esik a' földre, a' ti Mennyei Atyátoknak akarattya nélkúl Mindeneket tart az ő ha-*

az ő hatalmas beszédevel. Az Isten nem messze vagyon mindenikünktől. Act. 17. 22.

K. Mitsoda erősségekkel mutathatnád-meg, hogy vagyon Istennek gongyaviselése?

F. 1. Mert ha nem vólna az Istennek gondviselése, tehát a' dolgok, tsak az ő lételekben függenének Istentúl, az ő meg maradásoban penig, tselekedetekben, és végekben függés nélkúl valók vólnának: és igy vólna valami dolog Istenen kivúl melly az ő hatalmától nem függene; ezt penig állatni, nem józanság. 2. Mert nem olyan az Isten, mint a' kúlső áts mester, ki az ő tőlle épétetett házat, tornyot, &c. magának hadgya, állyon vagy romollyon: hanem erre a' Világra, melly ő néki alkutmánya, nem kúlömben, mint a' jó tselédes gazda az ő házára szorgalmatosson vigyáz, azt tartgya és igazgattya. 3. Tűndöklik ez az Istennek gondgyaviselése némelly természet felett való munkákban, mellyeket Isten a' teremtett állatokban véghez viszen. Ugyan-is a' mint a' Bölts mondgya, az Isten akarattyának szolgál minden állat tehetsége felett-is, a' mint ugyan ott sok példákkal meg-bizonéttya. Mert noha a' viz el-óltya a' tűzet természet szerént, de mikor Isten akarja a' viz meg-gyulad, és ugy ég, mint a' száraz fa. Mikor penig Istennek ugy tetzik, az embernek tsak egy haja szálát sem égetheti-meg a' nagy égő kementze, mint Daniel bizonyságunk ebben. Természet szerént a' vas, és egyéb nehéz állatok alá mennek. Mikor penig Isten akarja fel lább a' vizben, mint a' fa. Az égi világositó állatok, ugy mint a' Nap, &c. természet sze-

Sap. 16. 24

1. Reg. 18. v. 38.

Dan. 3. 50.

2. Reg. 6. 8.

rént mindenkor járnak s' mozganak; mihelt penig
Jos. 10. az Isten akarja, ottan az égen meg-állanak; mint lőn
Josué idejében. 4. Mutattya az Istennek gondgya-
viselését, az a' szép rend, melly vagyon a' terméſze-
ti dolgokban, mely világ teremtésétűl fogva (men-
nyi idő penig az) álhatatoſſan meg-maradott. Vé-
led-é, ha valamelly bőlts és hatalmas oktúl nem igaz-
gattatnék, hogy eddig meg-nem bomlott vólna.
Meſterséges alkutmány az óra, de ha vélle nem bán-
nak, tsak magának hadgyák, ottan meg-bomol. Hát
e' nagy meg-számlálhatatlan réſzekbűl álló alkut-
mány, a' minémű e Világ, hogy né bomolna-meg,
ha valamelly bőlts igazgatója nem vólna. 5. Bizo-
zonyéttya az Istennek gondviselését az emberberben
óltott lelki iſméretnek munkája. Mi lehet nemeſſebb
teremtett állat az embernél, mind-azonáltal még is
tart magánál valamelly fellyebb valót. Ambár hatal-
mas méltóságban légyen-is valaki; Király, Csáſzár,
Fejedelem, láttyuk mind-azonáltal gyakorta igen i-
Svetonius in illius vita. gen meg-rettennek az ő lelki iſméretekben. Caligula
hatalmas Romai Csáſzár lévén, midőn az Isten itél-
letinek valami jelei mutogatták magokat, annyéra-
félt hogy alig maradhatott-meg.

K. Lám itt ez Világon a' jóknak gyakorta gonoſzúl vagyon dolgok: ellenben a gonoſzoknak virágzik állapottyok: külömben kellene penig lenni, ha Istennek ez ide alá való dolgokra valami gondviseléſe vólna.

F. Még ez-is nintsen az Istennek gondviselésének határán kivűl: egy az, hogy az Isten-félőknek, még a' gonoſzok-is javokra ſzolgálnak, mint Szent

Pál ta-

Pál tanéttya. Más az, ezzel az Isten akarja őket tosko- Rom. 8. 28.
lázni, hogy ez világnak tündéres és ſzem-fény veſztő
gyönyörűségétűl el-vonattatván, ő vele együtt el-né
veſzſzenek; mint ezt-is ugyan azon APoſtol mond- 1. Cor. 11.
gya. A' gonoſzok penig noha ideig fénlenek és virá- v. 32.
goznak, de igen ſikamló helyen vagyon az ő lábok, Pſal. 72. 18
és hirtelenséggel mikor ingyen ſem vélnék, nyakra Job. 21. 17.
fűre eſnek. Ugyan-is a' gonoſzoknak világi jó álla- 18.
pottyok, nem egyéb hanem a' veſzedelemre való hiz- Jer. 12. v. 3.
lalatáſok.

K. Lám ſok történet ſzerént való dolgok eſnek e' Világon. Mint vagyon Szent Lukátsnál, a' Síloé tornya hirte- Cap. 13. 4.
lenséggel mikor ſenki nem vélné le-ſzakada, tizen nyóltz
embereket meg-ől. Nyargalódik Abimelek Thebis vára alatt, Jud. 9. v. 53
egy aſzonyi állat égy darab követ vét allá, ugy tanállya Abi-
meleket vélle, ſzörnyű halált meg-hal. Efféle dolgok penig
ugy tetzik nem lennének, ha vólna az Istennek gondviseléſe.

F. Az Istenre nézve, ſemmi nem eſik történet-
ből. Hanem mondatnak némelly dolgok történtek-
nek mi reánk nézve, kik nem láthattyuk által a' dol-
goknak függéſeket, mi módon egyik a' máſikbúl kö-
vetkezhetnek. Mitsoda lehet történhetőbb dolog a'
ſors vetésnél, hogy igy eſsék vagy amugy, de még
az-is az Istennek igazgatásától függ. *Prov. 16. v. 33.*

K. Lám ſok zűrzavaros állapotok vadnak e' Világon: egy Ország, a' más Országra, egyik nemzetség a' máſikra támad, veſzedelmes hadakat egy más ellen viſelnek: ugy hogy tsak nem fenekeſtűl fel-forditták e' Világot. Ha penig az Istennek godgya vólna az ide alá való dolgokra, nem vólnának ezek igy.

F. Valóban

F. Valóban siralmas dolgok ugyan ezek, és magokkal sok gonoszt hordoznak, mind azonáltal még-

Amos. 3. 6. is nem lésznek Istennek hire nélkül: *Avagy lészen-é olly veszédelem a' Városban, mellyet az Ur nem szerzene?*

v. 11. Ismét: *Azt mondgya az Ur: az ellenség, és e' föld környül való szomszédság-is el-vészi tőlled minden erődet, és el-rontatnak a' te palotáid.*

K. Hány féle az Istennek gondgya viselése?

F. Vagy eszköz nélkül való; vagy eszköz-képpen való.

K. Mitsoda az Istennek eszköz nélkül való gond viselése?

F. Midőn Isten önnön maga, minden külső okoknak vagy eszközöknek közben-vetése nélkül, némelly dolgokrúl gondot visel, meg-tartván azokat az ő valóságában. Igy tartya az Eget, földet, és az Angyalokat.

K. Mitsoda az eszköz-képpen való gond viselés?

F. Midőn az Isten némelly dolgokrúl való gond-viselésben, azoknac meg tartásában, külső eszközökkel-is él. Példának-okáért, el-tarthatná Isten az em-

Exod. 34. 19. 1. Reg. 10. v. 8. bert, minden étel és ital nélkül; mint Mosest, Illyést: mind-azonáltal azt akarja hogy munkálkodgyék, és

Gen. 3. 19. az ő orczájának verétékével egye a' maga kényerét.

K. Miért szokott Isten élni eszközökkel, holott önnön maga magától mindent véghez vihetne?

F. Ugyan nem azért, mint ha ő önnön magától nem elégséges vólna mindenre; hanem az ő gazdag jó vóltának meg-mutatására. Cselekeszi azért azt az Isten. 1. Hogy meg-mutassa magát minden teremtett állatnac fő Urának lenni, ki az ő szabad akarattya szerént

szerént oda fordéthattya azokat a' hová akarja, és az ő ditsőségét azokban ki-nyilatkoztathattya. 2. Hogy ezzel az ő teremtett állatit bőtsőssé tegye, ki-azokat meg-nem utállya, hanem gyakorta jeles dolgoknak véghez vitelére fel-vészi, és magát azokban meg-ditsőiti. 3. Mi réánk nézve-is tselekeszi ezt az Isten. Mert mi testiek lévén, hogy a' mi hitünk az Isten igéretiben annál inkább meg-erősödgyék, és meg-nyugodgyék, szükölködünk külső s' meg-tapasztalható dolgok nélkül.

K. Nem kell hát az Istentül rendeltetett eszközökett meg vetni?

F. Bezzeg nem; mindazonáltal nem-is kell azokkal viszsza élni. Viszsza-élnek penig az emberek az eszközökkel. 1. Midőn tsak azokra függesztik szemeket s' elméjeket; El-feletkezvén Istentül, ki-egyedül azoknak az eszközöknek rendelője, meg-áldója, és meg-Szentelője. 2. Midőn több erőt tulajdonétnak az eszközöknek, hogy nem mint vagy Isten, vagy a' természet azoknac adott vólna. 3. Midőn olly dolgokra intézi és szabja ember az eszközöket, mellyre sem Isten, sem a' természet azokat nem rendelte.

Hos. 2. v. 8 Esa. 31. v. 1

K. Mi azoka, hogy Isten néha minden eszköz nélkül tselekeszik?

F. Hogy az ő mindenhatóságát meg-mutassa, ki szükségesképpen nem kőttetett az eszközökhöz, hanem azok nélkül-is a' mikor akarja szintén ugy munkálkodik mint azokkal.

K. Továbbá még-is hány féle az Istennek gondgya-viselése?

F. Rend-szerént való, avagy rend-kivûl való.

K. Mitsoda az Istennek rend-szerént való gondviselése?

F. Midõn a' teremtett állatokkal bánik a' szerént a' szokott rend-szerént, mellyet egyszer õ közikben szabott. Ennek a' rend-szerént való gondviselésnek folyása-szerént vagyon, hogy az Isten meg-halgattya az eget, az ég mag-halgattya a' földet, a' föld meg-
Hos. 2. 22. halgattya a' gabonát, mustot és olajt, és' ezek meg-halgattyák az Izraelt.

K. Mitsoda az Istennek rend kivûl való gondviselése?

F. Midõn Isten a' teremtett állatokkal valamit tselekszik a' szokott és' õ közikben szabott rend-kivûl, felett, avagy néhá ellen-is. Mivel penig ritkán és szokatlan módon szokott Istennek ez illyen munkája esni, mondatik *Tsudának, Tsuda tselekedetnek.*

K. Mitsoda a' Tsuda-tselekedet?

F. Nem egyéb, hanem Istennek a' természetnek szokott rendi felett, kivûl, avagy ellen való munkája. Igy a' természetnek szokott rendi-kivûl essett, a'
Jos. 10. 13. napnac Josué idejében az égen való meg-álláſa: mivel õ természet-szerént mindenkori mozgásban vagyon:
Math. 27. v 45. és ugyan azon napnak Christus Urunk szenvedésekor meg-homályosodása. Ismét azon napnac tiz gráduſſal nap kelet felé való viszsza-fordulása, *2. Reg. 20. v. 11.* A' veres tengernek ki-száradása, *Exod. 14. v. 21.* A' Jordán vizének egy paláſtal való, két-féle válaſztása. *2. Reg. 2. v. 8.* A' forrás viznek kemény kõ sziklából való ki-hozása. *Exod. 17. v. 6.* Egy szamárálbúl való forráſnak fakadása. *Jud. 15. v. 19.* A' Viznek borrá való

való változtatása, *Joh. 2. v. 9.* A' nehéz vaſnak a' vizen való fen-lábbása. *2. Reg. 6. v. 6.* A' szamárnak emberi nyelven való szólása, *Num. 22. v. 30.* Illyésnek a' ragadozó Holló madarak által való tápláltatása, *1. Reg. 17. v. 6.* Amaz három férfiaknac az égõ kemenczében, még tsak hajok szálának-is meg nem perselõdése. Dan. 3.

K. Mi az oka hogy az Isten néha illyen szokatlan tsuda, és a' természetnek szabott rendi-kivûl való dolgokat tselekeszik?

F. 1. Hogy ezzel az õ hatalmát láthatóvá és' Exod. 8. 10
tûndöklõvé tegye. 2. Hogy illyeténképpen az igaz Mare. 16. 17
tudományrúl tanu-bizonyságot tégyen. Mind-penig annak hirdetõinek az emberek elõtt hitelt szerezzen. Erre valók vóltanac mind magának Christus Urunknak, mind az õ tanétványinak tsuda tselekedetek. 3. Jud. 16. 17
Hogy ezek által, mint valami petsétek által, meg-erõsséttetnének az emberek, az Istennek õ hozzájok tõtt igéretiben. 4. Néha penig ezek illyen tsu- 1. Reg. 13.
dák jelentik az Istennek az emberekre következendõ v. 5.
itélletit és bûntetésit.

K. Mitsoda tulajdonsági vadnak az igaz és valóságos Tsuda-tételnek?

F. 1. Az igaz és valóságos tsuda, az Istennek egyedûl való munkája, nem kûlömben mint a' teremtés, *Psal. 72. v. 18.* 2. Az igaz és' valóságos *Tsuda*, természet felett való dolog, mellyre a' természetnek önnön magában semmi hajlandósága és *dispositio*-ja nintsen; hanem tsak tsupa szenvedésképpen vagyon. Tapasztolunk ugyan a' természetben sok

tsudálkozásra méltó dolgokat, mellyeket kiválképpen azok, kik annak okait által nem láttyák, *Tsudának* tartanak: ugy-mint a' Magnes kőnek a' vasnak magához való vonását; a' napnak és hóldnak fogyatkozását; a' tenger vizének hatt órák alatt való ki-folyását, és viszsza folyását, A' Nilus folyó viznek esztendőnként való meg-áradását. De ezek nem számláltathatnak a' valóságos tsudák közzé, mert mind ezeknek igaz és' természet szerént való okai vadnak, noha az emberekre, avagy tsak némellyekre nézve, ezek titkosak. 3. Az igaz és valóságos *tsuda* érzékenységgel meg-tapasztalható dolog. Annak-okáért az Istennek belső munkái, akar állat szerént, akar személy szerént valók legyenek azok, tsudák közzé nem számláltathatnak. Igy a' külső munkák sem, mellyeket az Isten az emberben vagy az ember körül titkos-képpen viszen véghez: a' minémű a' meg-igazzétás, ujjonná-szülés, meg-Szentelés; mivel hogy ezek külső érzékenységgel nem meg-tapasztalható dolgok. 4. Az tulajdon-képpen való *tsuda* ritka és szokatlan dolog. Ugyan-is azért mondatik tsudának; mert a' mi gyakorta és a' rendes szokás szerént esik, azt nem szoktuk tsudálni. Es igy-is a' kégyelemnek munkái nem számláltatnak a' tsudák közzé, mert noha természet felett való dolgok ezek, mindázonáltal rend-szerént valók a' kégyelemnek edényiben. 5. Az igaz *tsuda* jó és Szent végre rendeltetett dolog, hogy tudni-illik az által az Isteni igasság meg-erősittetsék. Annak-okáért az ördögnek, és annac tsinkosinak munkái, akár mi tsudálatosoknak láttassanak-is

azok,

azok, mivel az Isteni igasságnak meg-homályosétására és erőtelenétésére rendeltettek, a' valóságos *tsudák* közzé nem számláltathatnak. Nem külömb itéllettel lehetünk azok felől a' *tsudák* felől, mellyek mind most néhol a' Pápistaságban, mind ennek előtte sok helyeken fitogattattanak. Mivel ezek, nem egyébte valók vóltanác, hanem hogy ezek által a' babonás bálványozás fel-emeltetnék és meg-erősétetnék.

K. Az Istennek gondviselése ki-terjedet-é minden teremtett állatokra?

F. Igen-is; mint meg-tetzik. *Heb. 1. v. 3. Ki mindeneket tart amaz ő hatalmas beszédével.*

K. Lám azt mondgya Szent Pál, hogy az ökrökre nintsen Istennek gondgya: 1. Cor. 9. 9

F. Nem egy átallyában mondgya azt az Apostol, hanem őszve hasonlétásképpen; akarván azt megmutatni hogy az a' Törvény, mellyet ott Mosesből bé hoz: *A' nyomtató ökörnek fel-né kösd a' száját*, nem Deut. 25. 4. annyéra a' barmokért irattatott-meg, mint az emberekért: kivállyképpen az egy házi szolgákért, kik méltók szolgálattyoknak illendő jutalmokra. Hogy penig a' barmokra, s' azok között az ökrökre-is ki terjedgyen az Istennek gondviselése, eléggé bizonyéttya Dávid *Psal. 147. v. 9. Ki a' barmoknak meg-adgya* Confer. Psal. 36. 7. *az ő eledelekét. A' hollós fiaknak, kik ő reá kialtnak.*

K. Ugy tetzik nem fér az Istennek felséges méltóságához minden aprólek dolgok környül forgolódni.

F. Ugy teczik a' veszett testi elmének; de másképpen tetzik a' meg-világoséttatott lelki okosság-

nak. Semmi kissebségére nintsen azért az, az Istennek. Mert ha kissebségére nem vólt azokat teremteni, azonképpen kissebségére nintsen azokrúl gondotviselni. *Sap. 6. v. 8.*

K. De nemeiben mellyek azok, mellyekre az Isten gondviselése ki-terjed?

F. 1. Ki-terjed az *Angyalokra*, mind jókra. mind gonoszokra, *Psal. 91. v. 11. és 104. v. 4. Dan. 4. v. 10. Heb. 1. v. 14. Job. 1. v. 12. 1. Reg. 22. v. 21. 22. Matt. 8. v. 31. 32.* 2. Ki-terjed az *Egre*, *Psal. 33. v. 6. Esa. 40. v. 12.* 3. Ki-terjed az égnek seregire; ugy mint Napra, Hóldra, tsillagokra, *Psal. 19. v. 5. Joh. 10. v. 12. Matt. 5. v. 15.* 4. Ki-terjed az égi repeső állatokra, *Job. 39. v. 3. Psal. 148. v. 10. Matt. 10. v. 29.* 5. Ki-terjed a' vizi állatokra, *Job. 41. Psal 145. v. 25.* 6. Ki-terjed a' nyerseséget tartó lélekkel fel-ruháztatott földi dolgokra, ugy-mint a' fákra, fűvekre, virágokra. *Psal. 104. v. 16. 17. Matt. 6. v. 28. 1. Cor. 15. v. 38.* 7. Ki-terjed mind az négy *Elementomokra:* ugy-mint a' *Tűzre*, *Job. 1. v. 16. 2. Reg. 1. v. 12. Vizre Gen. 6. v. 17. Job. 38. v. 8. 10. 11. Földre*, *Job. 26. v. 7. Psal. 104. v. 5. Levegő égre*, *Deut. 28. v. 23. Hos. 2. v. 21.* 8. Ki-terjed minden féle *Meteoromokra. Job. 38. v. 22. Psal. 18. v. 17. és 104. v. 13. Act. 14. v. 17.* 9. Ki-terjed minden *Ertz nemekre Ezech. 16. v. 17. és 38. v. 22. Joel. 3. v. 5. Hag. 2. v. 8.* 10. Ki-terjed az emberre. *Matt. 6. v. 25. Psal. 8. v. 5. 6. 7. 8.* Ki-terjed pedig (1) Szűlettetésére és fogantatására nézve. *Psal. 139. v. 15. 16.* (2). Külső állapotyára nézve; a' menyében az ember szegény vagy gazdag, Király

vagy

vagy kóldus. *1. Sam 2. v. 7. Prov. 22. v. 2.* (3) A' menyében néha egésséges, néha beteges. *Exod. 15. v. 16. Job. 5. v. 18. 19.* (4). Halálára nézve. *1. Sam. 2. v. 6.* (5). Halálának nemére vagy módgyára nézve. *Exod. 21. v. 13. Jer. 15. v. 2. Esa. 54. v. 16.*

K. Vagyon é az ember életének bizonyos határa mellyet semmiképpen által nem hághat, sem meg-nem rövidithet, sem meg-nem hosszszabbethat?

Vide Voetii Dissertationem Epistolicam de Termino vitæ ad Joh Beverovicium. Job. 14. v. 5 6. Conf. Psal. 139. 16. Joh. 7. v. 30. Matt. 10. vi 20. Matt. 10. v. 29.

F. Vagyon. Mint meg-tetzik. 1. Job Pátriacha tanu bizonyság tételéből. *Az embernek napjai rövidek és az ő hólnapinak száma te nálad tudva vagyon, határt vetettél néki, mellyet által nem hág.* 2. Mert Urunk tanétása szerént, ha embernek még tsak hajának szálai-is számon vadnak Istennél. Hát menyivel inkább meg-vadnak számlálva és' határozva az ő életének napjai. 3. Mert egy verebetske nem esik Isten hire nélkűl az földre: Menyivel inkább az ember életének fonala Isten akarattya, rendelése nélkűl el-nem szakad, el-nem metződik.

K. Lám reméntelen és tőrténet szerént vajó halálok vadnak: Ugy tetzik azért, hogy nintsen bizonyos, és meg mozdulhatatlan határa az életnek.

F. Istenre nézve nintsen tőrténet szerént való halál; hanem még az ollyan halálban-is, melly az embereknek reméntelennek és' váratlannak látzik, Istennek gond-viselő keze forog: Mint meg-tetzik *Exod. 21. v. 12. 13. Az ki valakit ugy verénd, hogy az meg-hallyon, meg-ölettesték a' gyilkos. De a' ki-nem leseskedett az ő felebaráttya után, hanem az Isten vetette azt annak keze eleiben, helyet rendelek néki, a' hová az ollyan ember ssaladgyon.*

K. Lám

Eſa.38v.5. *K. Lám Ezechias Király kőnyőrőgvén Iſtennek tizen őtt eſztendővel, tovább vitte az ő életének határát, mint Iſten rendelte vólt. Azért az ember életének nintsen mozdulhatatlan és változhatatlan határa.*

F. Azoknak a' tizen őt eſztendőknek el-folyáſa vólt Iſten végezéséből az Ezechias életének határa. Hogy penig azt izeni Iſten a' Proféta által néki: *Rendeld-el a' te házadat, mert meg-halſz, és nem élſz*, azt nem ugy kell érteni mint-ha mindgyárt akkor Iſten rendeléſe ſzerént ő néki meg-kellett vólna halni, melly Iſteni végezéſt kőnyőrgésével bontott vólna el: hanem kell érteni a' nyavalyárúl, melly olly ſullyos és halálos vólt, hogy terméſzet ſzerént meg-kellet vólna ő néki abban halni, ha Iſten rajta nem kőnyőrült vólna.

Exod.20. 12. Prov. 10.v.27. *K. Lám a' fiaknak ſzülejekhez való engedelmeſségek, és az Iſteni félelem, meg-hoſzabbéttya az ő életeket. Ellenben az engedetlenség meg-rövidéti Azért az ember életének hoſzſzabb vagy rövidebb határa, magátúl függ inkább, hogy nem az Iſteni gondviſeléſtül.*

F Nem kővetkezik. Mert a' hoſzſzú élét, melly az engedelmes fiaknak igértetik, nem rekeſzti ki az Iſten gondviſelésétől tétetett határt, sőt inkább azt ő magában rekeſzti.

K. Hát a' ſzabad akaratból ſzármazó emberi tselekedetek alaja vadnak-é rekeſztve az Iſten gondviſelésének?

F. Igen-is; mint mutogattyák ez jeles Szent iráſbéli tanu-bizonyságok. *Pſal. 33. v. 13. 15. Az Egből le-tekénte az Ur, és meg-látá az embereknek minden fiait. Ki teremtette egyetemben az ő ſziveket, és ki-érti minden*

minden ő tselekedeteket. Prov. 19. v. 21. Sok gondolatok vadnak mindenek elméjében; de az Urunk tanátsa áll-meg. Prov. 21. v. 1. Mint a' vizeknek fölyáſi, ugy a' Királynak ſzive az Ur kezében vagyon, valahova akarja oda hajttya azt. Jer. 10. v. 23. Tudom Uram hogy az embernek uta, nintsen az ő hatalmában, ſem az utonjáronak, hogy a' maga lépését igazgaſſa.

K. Az Iſtennnek godviſeléſe miképpen hatható az értelemből és akaratból, munkálkodó teremtett állatokban?

F. 1. A' menyiben azokat nem munkálkodókbúl munkálkodókká téſzi: és őket meg-határozatlan állapotbúl meg-határozza, hogy ezt tselekedgyék inkább hogy nem amazt. 2. Nem tsak fel-ébreſzti a' tehetséget a' tselekedetre, és nem tsak el-határozza emez vagy amaz munkára, hanem égyűtt-is munkálkodik ő véllek: ugy hogy mind azoknac a' véteknélkűl való tselekedeteknek, valamellyek ſzármaznac a' terémtett állattúl, igaz és valóságos okának mondhattynk Iſtent lenni. Amaz első tekéntetre nézve az Iſtennek gondviſeléſe a' Scholákban, neveztetik *Præcurſuſ*-nak; A' máſodikrk nézve penig mondatik *Concurſuſ*-nak. Act.17.28. Phli.1.v.6

K. Az Iſtennek gondviſeléſe tsak a' jódolgokban-né látható, vagy még a' gonoſzokban-is?

F. Még ezekben-is, 1. A' menyiben őrőkké való végezéſe vagyon Iſtennek ezeknek meg-engedéſe, az az, meg-nem gátoláſa felőll. *Act. 4. v. 28.* 2. A' menyiben az Iſten a' gonoſzokban vagy magokban, vagy máſokban azok által, véghez akarja vinni az ő itélletit. *1. Reg. 22. v. 20. 21.* 3. A' menyibén az Vide ſuper hac Quæſt. Thelogiam problemat. Altingii. Probl. 30. pag. 142.

Isten még a' gonoszokat-is az ő igazgató gondviselésének zabolján ugy tartya, hogy a' határon kivül, mellyet Isten nékiek enged, né mennyenek. *Confer loca. Psal. 124. v. 2. 3. Job. 1. 12. & 2. v. 6.* 4. A' mennyiben a' bűnt az ő terméſzeti kivül, mind annac tselekedőjének *intentio*-ja kivül ugy igazgattya, hogy jó jőjjőn abbúl ki.

Gen. 50. 20
Act. 2. v. 36

K. Hány része vagyon az Istennek gondviselésének?

F. Kettő. Az Isteni meg-tartás, és az Isteni igazgatás.

K. Mitsoda az Isteni meg-tartás?

F. Olly gondviselése Istennek; mellynek erejével minden teremtett állatok az ő állattyokban és valóságokban meg-álnac és meg-maradnak.

Heb. 1. v. 3.
Neh. 9. v. 6.

K. A' teremtett állatoknak az ő állattyokban és valóságokban való meg-maradáſra, ſzükséges-é ez az Isteni meg-tartás?

F. Igen-is: mert a' teremtett állatnac minden módon való függéſe Istentől vagyon, ugy hogy nem tsak lételében függ Istentől; hanem lételében való meg maradásban-is: el ennyira hogy a' teremtett állat az ő ſemmi-ségének állapottyára térne viſza, ha Isten őtet mint egy kézen nem tartaná.

Psal. 104. v. 29.

K. A' teremtés, és ez Isteni meg-tartás közőtt vagyon-é valami külömség?

F. Vagyon. 1. A' teremtés nézi a' dolgoknac első lételét; a' meg-tartás ugyan azon dolgoknac továbbá való lételét. 2. A' teremtés jegyzi a' dolgoknak ujságát az ő lételekben; a' meg-tartás jegyzi ugyan azon dolgoknak meg maradását valóságokban.

K. Mitsoda

K. Mitsoda az Isteni igazgatás?

Eſa. 46. v. 9 10.

F. Olly gondviseléſe Istennek, melly ſzeréntt minden teremtett állatokat, az ő terméſzetekhez illendő végre el-viſzen és el-vezérel.

K. Szükölködnék-e a' teremtett állatok e' nélkül az Isteni igazgatás nélkül?

F. Igen is. 1. Mert ha attúl az Isteni erőtől nem igazgatnának, mellytől teremtettenek, az ő végeket bizonyoſſan el-nem érhetnek. 2. Mert nem ollyan az Isten, mint a' külső áts meſter, ki a' tülle épéttetett házat magának hadgya: hanem e' Világot és ebben lévő dolgokat a' mint hogy alkutta, ugy bőltsen és hatalmaſſon-is igazgattya.

K. Mit foglal magában ez az Isteni igazgatás?

F. Magában foglallya. 1. Az illendő végnek fel-tételét. 2. Ahoz a' véghez illendő eſzközöknek el-rendelését. 3. Az eſzközöknek erejét, és azok által a' végnek el-érését.

K. Vagyon-é olly teremtett állat, melly magát ki-vohaſſa ez alól az Isteni igazgatás alól?

F. Csak egy-is nintsen. *Psal. 139. v. 7 8. 9.*

K. Hány féle ez az Isteni igazgatás?

Két féle, közönséges, avagy kivállyképpen-váló.

K. Mitsoda a' közönséges Isteni igazgatás?

F. Melly ſzerént Isten minden teremtett állatokat egyenlő módon igazgat.

K. Miket foglal önnön magában ez a' közönséges Isteni igazgatás?

F. 1. A' terméſzetnek törvényét, melly ſzerént minden teremtett állat az ő módgya ſzerént hajol az

ő teremtőjéhez való engedelmeſségre. 2. A' természetett önnön magát: melly nem egyéb, hanem a' teremtett állatnak alkalmatos vólta valaminek vagy tselekedésére, vagy szenyvedésére. Innét vadnac immár minden a' természetben lévő nemes tselekedetek, változások, és szenyvedések.

K. Honnét tetzik-meg ennek a' közönséges Isteni igazgatásnak módgya?

F. Meg-tetzik innét. 1. Mert láttyuk hogy minden dolgok az ő tselekedetekben bizonyos véget néznek: kell azért valamelly bölts és mindenható oknac lenni mellytől azok viseltessenek. A' penig nem egyéb, az Istennél. *Job. 38. v. 27. Esa. 55. v. 10* 2. Abból a' szép rendből, melly vagyon a természet szerént való dolgokban: melly nem egyébtől, hanem valamelly bölts és mindenható erőtől, szá- mazhatott. 3. Abból a' közönséges meg-egyezésből, mely szerént mindé dolog ugy kivánnya a' maga állapottyábã való meg-maradáſt, hogy mindazőáltal még a' maga természeti ellen-is néha vitetteſsék a' közönséges jónac meg-maradására. Igy láttyuk, néha az ő természetek ellen a' nehéz dolgok fel-mennek, hogy a' természetben valami hézag vagy üreg né légyen.

K. Mitsoda a' kivályképpen való igazgatás;

F. Melly szerént Isten az okos teremtett állatokat erkölcsi módon igazgattya.

K. Kikre határozódik ez a' kivályképpen való igazgatás?

F Az Angyalokra és az emberekre.

K. Az emberekre hány féle állapotban?

F. Két félében; az Epségnek állapottyábã, és a' Bűnnek állapottyában

NYOLCZADIK RESZ.

Az Épségnek Állapottyárúl.

KERDES Mit érteſsz az Epségnek állapottyán?

F. Értem az első embernek azt a' boldogságát, melyben Istentől teremtetett vala.

K. Miben állott kivályképpen az első embernek az az ő boldogsága?

F. Állott az Istennek képében és ábrázattyában, mellyre teremtetett vala. De szóllottunk az Istennec képéről, fellyebb a' *Teremtésnek* alkalmatosságával.

K. Annak az Epségnek állapottyában üres vólt-é az ember minden nyavalyáságtúl?

F. Igen-is. Mellyre elég tanu, hogy amaz gyönyörűséges, és minden jókkal folyó Paraditsomnak kertében, mint a' boldogságnrc meg annyi palotájában, vólt helyheztetve.

K. Lám az épségnek állapottyában-is kell vala a' Paraditsomnak kertét művelni. Nem vólt vólna tehát üres akar melly nyavalyáságtúl; a' mi némű a' többi között a' fáratságos munka. Gen. 2. 15

F. Ugy vagyon az épségnek állapottyában-is munkálkodott vólna az ember, mivelte vólna a' Paraditsom kertét; de az a' munka kies, gyönyörűséges, minden fáratság-nélkül való lőtt vólna.

K. Lám az épségnek állapottyában-is lőtt vólna felsőség és alsóság: Az aszony az ő férjétől, a' fiak és leányok az ő szüléjektől függőttenek vólna?

F. Ugy vagyon; de az az egyiknek a' másiktúl való

függese lőtt vólna minden nehezség és viszsza-tetzés nélkül.

K. Lám az épségnek állapottyában-is lőtt vólna nemzés és szaporodás.

F. Ugy vagyon; de mind a' két részről a' lőtt vólna minden erő szakadás és fájdalom nélkül.

K. Az épségnek állapottya személybéli java, vólt-é Adámnak és Evának, vagy örökség szerént való?

F. Eőrökség szerént való, melybe nem tsak ő magok, hanem az ő maradékok-is részesek lőttenek vólna.

K. Ez az épségnek állapottya, változhatatlan vólteé?

F. Nem; a' mint a' dolognak ki meneteli mostan mutattya.

K. Mitül függött ennek változandó vagy változhatatlan vólta?

F. A' Frigy kötésnek mivóltától, melly vólt Isten kőzőtt és ember kőzőtt: Ugyan-is ha első szüléink Istennek vélek tőtt szővetséget meg-tartották vólna, mind magok, mind maradékok abban a' bóldogságban meg-marathattak vólna.

K. Mit értesz azon a' szővetségen?

F. Ertem az Istennek olly kötését az első emberrel, melly szerént ő néki tőkélletes engedelmségnek *conditio*-ja alatt őrők életet igért: ellenben penig az engedetlenségért, halálnak halálával fenyegette meg őtet.

K. Minémő-szővetsége vólt az Istennek?

F. Mondatik ez *Tselekedetnek* szővetségének, hogy meg külömbőzteses a' *Kégyelemnek* szővetségétül, mellyet az eset után tőtt Isten az emberi nemzettel az ő fiában a' Christusban.

K. Mitsoda külömbség vagyon a' tselekedetnek és a' kégyelemnek szővetsége kőzőtt?

F. Egy néhány. 1. A' tselekedetnek szővetségének vólt hellye az Epségnek állapottyában: A' kégyelemnek szővetsége penig, Isten kőzőtt és ember kőzőtt lőtt az eset után. 2. A' tselekedetnek szővetségének *conditio*-ja vólt az embernek tulajdon maga tőkélletes engedelmessége, kinek formája ez: *Hoc fac & vives.* Ezt tselekedgyed és élsz. A' kégyelemnek szővetségének *conditio*-ja, a' Jesus Christusban való Hit; melynek formája ez: *Valaki hiszen ő benne, el ne veszszen, hanem örők élete légyen.* Joh. 3. v. 16 3. A' kégyelemnek szővetsége fel-bomolhatatlan, melly mind őrökké meg-marad Isten kőzőtt és az hivek kőzőtt. *Esa. 59. v. 21.* A' tselekedetnek szővetsége penig fel-bomlott még akkor, mikoron első szüléink vétkezének. 4. A' tselekedetnek szővetsége tsak ideig való vólt. A' kégyelemnek szővétsége penig fenáll világ vegezetiglen. 5. Mert e' két rendbéli szővetségi Istennek külömb Sacramentomokkal vóltanak és vadnak meg petsételtetve.

K. Hát az esetnek utánna a' Tselekedetnek szővetsége sintén annyira el-tőröltetetté, hogy immár annak semmi hassna né légyen?

F. Nem. Mert láttyuk hogy az eset után-is ottan ottan elő hozta és meg-ujjétotta Isten az ő népe kőzőtt, mint meg-teczik. *Exod. 19. v. 5. Deut. 5. v. 7. 8.*

K. Hát az Ov Testetamentombéli Szentek, nem a' kégyelem-

gyelemnek ſzövetsége altal, mellyet az Evangelium hirdet, hanem a' tselekedetnek ſzövetsége által idvezültenek?

F. Nem következik. Mert hogy az Ov Teſtamentomban ottan ottan elö hozta és mint egy meg-ujjétotta Iſten a' Tselekedetnek ſzövetségét, nem az az oka, mint ha valaki az eſet után a' Törvénynek tökélletes engedelmeſsége által idvezülhetne, hanem más végekre nézve lött az. 1. Hogy ez okkal Iſten az eſet után-is meg-intené az embert az ö tiſztérül. Mellyel nem annyéra mutattatik, mit tselekedhetik az ember, mint mit kellene tselekedni. 2. Hogy ezzel mindennek ſzája bé-dugattaſsék, és mind ez egéſz Világ méltó légen Iſten elött a' kárhozatra: Az az, meg-gyözetteſsék a' Törvénnek által-hágáſa felöll és azért érdemlett büntetéſrül. 3. Hogy igy a' Tselekedetnek ſzövetsége által mint égy kezen fogva vinne Iſten bennünket, a' kégyelemnek ſzövetségének Chriſtusban való keresésére. *Rom. 10. v. 4.*

Rom. 3. 19.

K. Az épségnek állapottyában midön lenne ez a' tselekedéſnek ſzövetsegé, kitsoda vólt a' két fél?

F. Az Iſten és az elsö ember, és ö benne az egéſz emberi nemzetség.

K. Egy tekéntettel vólt-é mind Iſtenre, mind emberre nézve?

F. Nem. Iſtenre nézve ſzabados vólt; az emberre nézve penig köteleſség ſzerént való. Ugyan-is Iſten teremtö és ſzabados Ur lévén, arra kötelezhette az ö teremtett állattyát, a' mire akarta. Innét könnyen ki-jö, mint kellyen a' következendö kérdéſre felelni.

K. Ha Adám az épségben meg-maradott vólna, tulajdonképpen ſzólván, az ö jó tselekedetinek éredeme altal, vötte vólnaé el-az örök életet?

F. Nem. Mert Iſten teremtö és felsö Ur lévén, annac a' felsö Uraságnac erejével kötelezhette vólna ötet minden engedelmeſségre, minden viſzſza-fizetéſnek tekinteti kivül. Nem-is találtatik az emberben olly meltóság, mellyel érdemlö-képpen az Iſtent magánac kóteleſsé tegye. Hogy penig Iſten önnön magát köteleſsé tötte arra, hogy az embernek az ö Iſtenhez való engedelmeſségére nézve adgyon jutalmot, az függött egyedül tsak az Iſtennek magános és ſzabados *conventio*-játúl, jó akarattyátúl. Ez tekéntetre nézve a' Tselekedetnek ſzövetségét-is mondhattyuc kégyelemnek ſzövetségének.

K. Ez a' ſzövetség Iſten között és ember között égy átallyában való vólt-é, vagy tsak bizonyos conditiok alat való?

F. Conditiók alatt való.

K. Mitsoda conditiok vóltanak az Iſten réſzérül?

F. Igéret, és fenyegetés. Igéret az engedelmeſségért; fenyegetés az engedetlensegért.

K. Mit igért Iſten embernek az ö engedelmeſségéért?

F. Nem tsak külsö, teſti, világi jót; mint némellyek tartyák, hanem lelki, mennyei, örökké való jót-is. Ugy hogy a' Paraditsombéli tsendes és nyugodalmas élet után, Iſten ötet, mikor ö néki teczett vólna, e' földi ſzálláſrúl amaz örökké való mennyei ſzálláſra vitte vólna által.

K. Hát mivel fenyegette-meg Iſten az engedetlenségért?

F. Halálnac halálával. *Gen. 2. v. 17.* Az az, lelki és teſti, örökké való, és idö ſzerént való nyavalyáſsággal.

K. Mitsoda vólt a' conditio az ember reszerül?

F. Az Istenhez való tökölletes engedelmesség.

K. Mitsoda vólt vólna regulája annak az engedelmességnek?

F. A' természetnek törvénye, mellyet Isten az első embernek elméjében, bé nyomott, és mint egy bé irott vala.

K. Mitsoda vólt a' természetnek Törvénye?

F. Az Isten akarattyának tudása, mind azok felöll a' dolgok felöl, mellyeket tselekedni, és' a' mellyeket el-távoztatni kellett vólna.

K. Vólt-é az emberben illyen tudomány?

F. Igen-is. Mert Az Isten az embert az ö képére teremtette vólt: a' melly egy reszrül állott az elmének böltseségében, az Istenre, és' mi magunkra tartozó dolgok felöll.

K. A' természetnek törvénye külömböz-é a' Moses erköltsökrül meg-irott törvényétül?

F. Valóságában nem, hanem más némelly tekéntetekre nézve. 1. A' Moses' törvénye némelly részben a' Sidóknac kivállyképpen való állapottyokra vólt alkalmaztatva: mint meg-teczik az elöl járó beszédböl. Hald meg-Izrael! én vagyok a' te Urad, ki ki-hoztalak tégedet Ægyiptombúl. A' természet törvénye egy aránt vagyon alkalmaztatva a' pogányokra és a' Sidókra. 2. A' Móses törvénye némelly részében, tulájdonképpen vagyon alkalmaztatva az esetnek állapottyára: mint a' nyólczadik és kilenczedik parantsolatok. Ugyan-is az épségnek állapottyában, a' holott mindenek közönségesek vóltanac, annak nem annyéra vólt vólna helye. A' természetnek törvénye penig egy aránt nézi mind a' két állapotot.

K. A' termeszetnek törvénye az Istennek ismereti és tiszteleti felöll az eset után meg-maradott-é az emberben?

F. Meg; mint meg-teczik, *Rom. 2. v. 14. 15.* De igen meg-homályosittatott és meg-vesztegettetett, melyhez képest szükség vólt azt, külső irás által való ki adással, mint egy meg-ujjitani.

K. A' terméßetnek törvénye szükségesé az idvességre?

F. Szükséges; de nem elégséges.

K. Hát meddig és mennyire hat ennek ereje?

F. 1. Ennek ereje által meg-tanittatunk arrúl, hogy vagyon Isten, a' ki állat tyában tsak egy. 2. Meg tanittatunk az Istennek állat szerént való mind közölhető, mind közölhetetlen tulajdonsági felöl. 3. Arra-is meg-tanittattunk, hogy az Istent nem elég tsak ismérni; hanem tisztelni-is kell. A' mint a' pogány Cato-is mondgya: *Ha az Isten lélek, a' mint nékünk a' versek mondgyák. E' légyen gondod, hogy ötet tiszta elmével tisztellyed.*

Vrde supra Lib. 1. fol 9. & Brochmannum Tom. 2. Systh. Theolog. fol. 14.

K. Hány Sacramentommal erössétette vólt meg-Isten az elsö emberrel való Frigy-kötését?

F. Kettövel: Az élet fájának, és' a' jó s' gonosz tudásának fájának Sacramentomával; mellyek mind ketten a' Paraditsomnac közepén vóltanac helyheztetve.

K. Mi vége vólt ezeknek?

F. Hogy amarrúl való étellel, és ettül való maga meg-tartóztatással, az embernek engedelmessége meg-próbáltatnék.

K. Az első miért mondatott életnek fájának?

F. Nem azért, mintha halhatatlan életet szerző erő vólt vólna benne, hanem Sacramentomiképpen: Mert petséti vólt a' halhatatlanságnak, ha az ember Istenhez való engedelmességében meg-maradott vólna.

K. A' második miért neveztetett jó és gonosz tudásának fájának?

F. Nem azért, mint ha vagy maga az a' fa jót és gonoszt tudott vólna; vagy a' ki annac gyümöltsében ött vólna, minden jo és gonosznac tudoja lött volna. Hanem az *Eventusra* nézve, mert e' dologban tapasztalta-meg az ember, melly nagy jot vesztett volna el, és melly nagy gonoszt vont volna magára.

KILENCZEDIK RESZ.

A' Bűnnek Állapottyáról.

KERDES *Mitsoda a' bűn közönségessen?*

F. Az Istē törvényével ellenkező rendeletlenség

1. Joh. 3. 4. *K. Hány, a' Szent Irásban szokott jegyzését, kell a' bűnnek meg-tartanod?*

F. Kivállyképpen hármat. A' bűn azért vétetik. 1. A' büntetésre való kötelességért, mellyet a' bűn önnön magával hordoz, nem külömben mint a' kigyo a' fulákját; *Exod. 5. v. 16. Gen. 43. 9.* 2. A' bűnért való áldozotért. *Exod. 29. v. 14. Hos. 4. v. 8. 2. Cor. 5. v. 21.* 3. A' bűnnek büntetésért, *Gen. 19. v. 15.*

K. Hány rendbéli okai lehetnek a bűnnek?

F. Két

F. Két rendbéliek, külsők vagy belsők.

K. Mellyek lehetnek a' Külső okok?

F. Illyenek. 1. A' Sátány, a' ki a' mi első szüléinket bűnben ejté. A' honnét kezdettűl fogván gyilkosnak mondatik. 2. Az emberek, kik vagy javallásokkal, vagy parantsolattyokkal, vagy példájokkal másokat a' bűnre vesznek. Igy Salamon Királynac szivét, hizelkedésekkel hajták-el Istentűl az ő Aszony népei. Nabugadnézár parantsolattal vetette az ő alatta valokra a' bálványozást. A' Pergamomi Ecclésiában némellyek követték a' Bálámnac nyomdokát. 3. A' henye, tunya, és gyönyörűségben való élet. *Ezech. 16. v. 49.* 4. Az Istennek törvénye-is alkalmatosság szerént: a' menyiben igyekezünka' meg-tiltott dolgokra, és kivánnyuk azokat, mellyek tőllünk el tagadtattanak. *Rom. 7. v. 9. 10. 11.*

Gen. 1. 13. Joh. 8. v. 44 Confer. 2. Cor. 4. v. 4. Eph. 2. 2. Act. 5. v. 3. 2. Tim. 2. 26. Math. 13. v. 28. 1. Reg. 11. v. 3. Dan. 3. v. 7. Apoc. 2. v. 14.

K. Hát az Isten valami képpen nem oka-é a' bűnnek?

F. Semmiképpen nem: mert sem maga nem tselekeszi, sem másnac hogy tselekedgye nem parantsollya, nem javallya: Sőt inkább keményképpen tilttya, és mind idő szerént, mind örökké való büntetéssel meg-torollya. *Exod. 20. v. 5.*

Confer loca: Psal. 5. 5 Psal. 30. 7. Psal. 45. 8. Esa. 65. 12. Zach. 8. 17.

K. Lám az Isten Semeinek mondotta, hogy Dávidot szidalmazza, 2. Sam. 16. v. 10. a' penig bűn vólt: látzik azért, hogy az Isten valamiképpen a' bűnnek oka.

F. A' *Semei* szitkát, vagy gondollyuk *Semeire* nézve, igy bűn vólt: és ezzel a' tekintettel soha nem mondotta, nem-is parantsolta Isten azt ő néki. Vagy Dávidra nézve, a' menyiben ő rajta vólt Istennek igaz itélleti; igy nem vólt Isten akarattya nélkül.

Confer Iosa. Prov. 1. v. 24. Esa. 65. v. 2.

K. Hát belsô okai mellyek lehetnek a' bûnnek?

F. 1. Kinek kinek az ô maga szabad akarattya és választása, melly szerént az emberek magok kéjén a' bûnnek szolgálattya alá adgyák önnön magokat. *Rom. 6. v. 16.* 2. A' tudatlanság. Innét mondatnak a' pogányok járni az ô elméjeknek hijában valóságában, és

Eph. 4. v. 17. 18 1. Tim. 1. 13

idegeneknek az Istennek életétûl. Szent Pál-is tudatlanságból vóltûldözője a' keresztyéni vallásnak. Olvasd ide. *Luc. 23. v. 34. Act. 3. v. 17.* 3. A' gonosz kivánság, melly midôn meg-foganodik bûnt szûl. *Jac. 1. v. 15.* 4. Az emberben meg-rögzött némelly hitván *habituſ*-ok. *Rom. 1. v. 20. 22. Eph. 2. v. 1. 2.* 5. A' testnek erôtlensége, és' a' hitnek gyengesége. *Matt. 26. v. 41.*

K. A szabad akarat szerént valóság (: tò voluntarium) *Szûkségesképpen tartozik-é a' bûnnek valóságára?*

F. Nem. 1. Mert igy az eredet szerént való bûn, nem vólna bûn: holott az akarattal és értelemmel való élés elôtt szokott a' kisdedekben lenni. 2. Mert vagyon tudatlanságból esett vétek, melyhez nem járúlhat az akaratnac meg-égyezése. *1. Tim. 1. v. 13.* 3. Mert igy nem maradna külômbség az ell-tôkéllett gonoszságból és' erôtlenségbûl lôtt vétek közôtt. 4. Mert tulajdonképpen nem azért mondatik valami bûnnek, hogy akaratbúl vagy nem akaratbúl lôtt, hanem hogy az Isten tôrvénye ellen lôtt.

Num. 18. v. 27. seq.

K. A bûnnek tulajdonképpen kikben vagyon hellye?

F. Csak az okos teremtett állatokban: ugy mint az Angyalokban és az emberekben.

K. Vagyon é minden Adámtúl természet szerént származottt emberben bûn?

F. Vagyon

F. Vagyon. A' ki azt modgya, hogy ô benne bûn nintsen, az hazug. *1. Joh. 1. v. 8.*

K. Közönségesſen a' bûnnek hány csirái vadnak?

F. Kettô. A' büntetésre való kötelezés, és a' Rutság.

K. Mitsoda a' büntetésre való kötelezés?

F. Semmi nem egyéb, hanem az embernek érdemessé tétetése minden lelki testi bûntetéseknek elviselésére.

K. Ez a' büntetésre való köteleſség, mellyet a' Deákok Reátuſ-nak hijnak, igazán mondattathatik-é bûnnek formájának?

F. Nem. Mert a' bûnnek formája a' bûntûl el-nem választathatik. De ez a' köteleſség, Istennek kégyelme járúlván, el-vétethetik.

K. Mitsoda a' bûnnek rutsága?

F. Olly lelki meg ferteztetés, melly miatt az ember undokká és' bôtstelenné léſzen. *Matt. 15. v. 11. Apoc. 22. v. 11.*

K. Mit hoz magával a' bûnnek rutsága?

F. 1. Az Istentûl való meg utáltatást, és meg-vettetést. *Eſa. 1. v. 16. Habac. 1. v. 13. Eſa. 59. v. 2. Deut. 27. v. 26. Math. 25. v. 41.* 2. Az embernek gyalázatos maga meg-szégyenlését. *Gen. 3. v. 7. Rom. 6. v. 21.*

TIZEDIK RESZ.

Az Elsô Bûnrûl, az az: Adámnak esetirûl.

KERDES *Mitsoda az elsô bûn?*

F. A' mi elsô szûleinknek Adámnak és Evának I. Istenhez

Gen. 2. 17.

Rom. 5. v. 12. 13. 14.

ſtenhez való engedetlenségek, mellyel Iſtennek a' meg-tiltott fának gyümöltsének meg-nem-étele felöll való parantsolattyát, által hágták.

K. Az ö nemében mitsoda vólt ez az elsö vétek?

F. Mivel ez, nem valami magános, és egyes vétek vólt, hanem sok bünöknek öſzve-füzött tsomója, azért nem-is adhatni egy magános nemét, hanem tsak *Graduſ*-sát. Innet vagyon hogy Szent Pál-is közönséges névei *Transgreſſio*-nak nevezi.

Rom. 5. v. 14. ſeq.

K. Mitsoda vólt azért elsö graduſſa elsö ſzüléink eſetinek?

F. A' hihetetlenség: az az, Iſtennek amaz fenyegetéſe felöll való kételkedés: *Valamelly nap, eſzel a' meg tiltott fának gyümöltséből, halálnak halálával halſz-meg;* mint ez meg-teczik a' kéſértetnek hiſtoriájából. Mert az ördög meg-kerülvén Eva Anyánkat, legelöſzör-is ez fenyegetését akará Iſtennek kétségben hozni: *Nem haltok-meg, hanem tudgya azt az Iſten, a' melly nap eſztek annak a' fának gyümöltséből, meg-nyilatkoznak a' ti ſzemeitek, és leſztek haſonlók az Iſtenekhez, jó és gonoſznak tudói.*

Videatur Petrus Molinæus in Anat. Arminianiſmi pag. 37.

Gen. 3. 4. 5.

K. Mitsoda vólt második graduſſa annak a' bünnek?

F. Az akaratnak fel-gerjedéſe, annak a' jónak kivánságára, mellyet következni mond vala az ördög, a' meg-tiltott gyümöltsnek meg-ételéből. Itt immár vólt *kevélység*, mert nem elégedvén meg ſzüléink azzal az állapottal, mellyben Iſten öket helyheztette vala, Iſteni méltóságra vágyódnak vala.

K. Mitsoda vólt a' harmadik graduſſa?

F. A' mozgó tehetségnek ſzolgálattya: Mert az elsö

elsö ember járúlván a' meg-tiltott fának gyümöltséhez, ki nyujtotta reá kezét, le-ſzakaſztotta és meg-ötte. Es igy ment véghez az az elsö bün.

K. Mitsoda nemzö és ſzerzö okai vóltanak annak az elsö bünnek?

F. Elsö vólt a' *Sátán*, ki kevélysége miatt, magát örökké való nyavalyáſságban ejtvén, azon lön, hogy az embert-is magával együtt haſonló nyavalyáſságban ejtse és hozza.

K. Az ördög minémü oka vólt annak a' bünnek?

F. Nem vólt kénſzeritö ok, hanem javalló, tanátsló, és igen ravaſzúl magát bé-ſzinlö ok vólt.

K. Hány féle ravaſzságát ſzemlelhettyük a' Sátánnak abban a' kéſértetben, avagy bünre való vitelben?

F. Egy néhányat. 1. Hogy a' kigyót, melly a' földnek minden vadai felett ravaſz állat vólt, vötte és válaſztotta magának eſzközül, alkalmatoſnak látván ezt lenni ſzándékának végben vitelére. A' honnét meg-tudhattyuk, hogy az ördög többire mindenkor bizonyos eſzközökkel, mint az haláſz horgokkal él, az embernek a' bünnek hálójában való kerétésében. Igen meg-válaſztya penig az eſzközt, mind az embernek indulattyára, mind a' bünnek mi vóltára ebben nézvén. 2. Hogy az Aſzonyi állatot, mint erötlenebb edényt, kerülte inkább meg, hogy nem a' férfiat. 3. Hogy egy elöſzör ſem jót, ſem gonoſzt nem állat, hanem tsak mint egy mulóvan kérdezkedik az aſzonyi állattúl: *Azt-is meg-mondotta-é Iſten hogy e' kertnek fáinak ſemmi gyümöltsében né egyetek?* Mint ha ingyen ſem tudta vólna. A' melly kérdés igen

Gen. 3. 1.

1. Tim. 2. v. 14.

Vide Amæ. ſium lib. 1. Medull. Cap. 11. n. 17. & ſeqq.

ambigua, az az sok féle magyarázható vólt.

K. De mellyik vólt más közelebb való oka az embernek esetinek?

Eccles. 7. ℣. 29. F. Eönnön maga az ember, visza-élvén a' maga szabad akarattyával. Mert a' kegyelemnek olly mértékét vötte vólt Istentül, mellyel meg-álhatott-vólna elébbi állapottyában, ha akarta vólna.

K. Hát az Isten valamiképpen nem vólt-é szerzö oka az elsö ember esetinek?

F. Semmiképpen nem; hanem az ember magakéjén szakatt-el Istentül.

K. De miért nem teremtette Isten az embert ugy, hogy semmi-képpen el-ne eshetett-vólna?

F. Itt Isten sem engemet, sem tégedet tanátsában nem hivott vólt. Azért mind kettönknek jobb itt halgatnunk, hogy nem errül tudakoznunk.

K. Ha talám egyszer adott kegyelmét el-vonta Isten az embertül, azért esett el?

F. Korán sem; mert az Istennek ajándékai ollyánok, mellyeket ö meg-nem bán, *Rom. 11. v. 29.* Hanem leg-közelebb való oka vólt az ember akarattyának változhatósága, mellyel jobúl gonoszá változhatott az ember; mivel Istentül nem vólt teremtetve meg-változhatatlan Szentségben.

Calvin. 1. Instit. Cap 25. n. 8.

K. Elsö szüléinknek bünök, ugy teczik nem igen nagy vétek vólt: Mert tsak egy almát öttenek-meg; mi az oka hát, hogy halálnak halálával fenyegette Isten meg-érette?

F. Ha tsak mulóan szemléllyük azt a' bünt, nem igen szörnyünek láczik. De ha jól meg-visgállyuk annac a' Viperának sok mérges fajzati voltanak.

K. Mellyek azok? F. 1.

F. 1. *Hihetetlenség.* Mert kétségben hozták Istennek ama fenyegetését: *Halálnak halálával halsz meg, ha éjéndesz a' meg-tiltott fának gyümöltséböl.* Gen. 2. 17. 2. *Kevélység.* Mert nem elégedvén meg maga állapottyával, az Istenhez egyenlövé akarta magát tenni az ember. 3. *Istenhez való vakmerö engedetlenség.* Isten meg tiltya, hogy ne egyék abból a' gyümöltsbül, ö mindazáltal vakmerö képpen tsak eszik. 4. *Háládatlanság.* Isten mennyi jóban teremtette az embert, tsak az egyet kivánná töllé, még-is háládatlanúl nem fogadá szavát Istennek. 5. *Istentül való nyilván-való el-pártolás.* Mert inkább engede az ördög szavának; hogy nem mint az Isten hagyományának.

K. Elsö szüléink esetek, személybéli bün vólt-é: az az, ollyan melly tsak ö nékiek magoknak ártott légyen?

F. Nem; hanem eredet és örökség szerént való: Rom 5. 12. ugy hogy ö benne mind az egész emberi nemzetség vétkezett: Mind törsök-képpen; mivel az emberi nemzetség ö benne mint törsökben vólt; mind penig tulajdonétás-képpen.

K. Nintsen-é az Isteni igasságnak meg-bántódására, hogy Adámnak vétke az ö maradékinak-is tulajdonéttatik?

F. Nitsen. Söt még az emberek között-is némiképpen helye vagyon ennek. Mert láttyuk azt, hogy a' Szüléknek némelly néminémüségek nemzés képpen el-hat, és által mégyen még a' magzatokra-is. Az-is meg-vagyon, hogy polgariképpen-is a' Szüléknek terheket gyakorta viselni kell az magzatoknak.

K. Lám Isten maga mondgya Ezechielnél, hogy *a' fiu nem viseli az ö Attyának álnokságát: Nem láczik azért* Ezech. 18. ℣. 20.

helyesnek lenni, hogy első Szüleinknek vétkek maradékjoknak is tulajdonittassék?

F. Az Atyáknac álnokságok két féle, vagy személybéli, melly tudni-illik csak az ő személyekben határozódik; ez illyet nem viselik a' fiak: Ezechiel-is ez illyenrűl szóll. Vagy eredet és mint egy örökség szerént való; ez illyen tulajdonittathatik a' fiaknak-is; mivel néminéműképpen részesek abban.

TIZENEGYEDIK RÉSZ.

Az Eredet Szerént Való Bűnrűl.

A.M.N. MÚZEUM KÖNYV-TÁRA

KERDES Mitsoda az eredet szerént való bűn?

F. Semmi nem egyéb, hanem az embernek olly magával szűlettetett veszetsége és gyarlósága, melly miatt alkalmatlan az igaz valóságos jónac meg-tselekedésére; és ellenben igen hajlandó akar melly gonoszsnak-is meg-mivelésére.

K. A Szent Irásban minémű nevezetekkel fejeztetik-ki ez a' bűn?

F. Egy néhány-félékkel. 1. Mondatik *Ov embereknek. Rom. 6. v. 6.* 2. *Bennünk lakozó bűnnek. Rom. 7. v. 17.* 3. *Tagoknak törvényének. Rom. 7. v. 23.* 4. *Kűlső embernek. 2. Cor. 4. v. 16.* 5. *Bűnnek testnek. Rom. 6. v. 6.* 6. *Ovkovásznak. 1. Cor. 5. v. 6.* 7. *Keserű gyükérnek. Heb. 12. v. 15.* 8. *Kívánságnak. Jac. 1. v. 14. 15.*

K. Vagyon-é inkább illyen eredet szerént való bűn?

F. Noha

F. Noha a' régi Peláginusokkal együtt az uj eretnek Socinianusok, ennek valóságát tagadgyák; de nyilván való dolog.

K. De miképpen probálod-meg?

F. Probálom. 1. A' Szent irásnac nyilván való bizonyságibúl: ugy mint. *Gen. 5. v. 3. 6. v. 5. coll. 8. v. 21. Job. 14. v. 4. Psal. 51. v. 7. Rom. 5. v. 12. Joh. 3. v. 6. Eph. 2. v. 3.* 2. A' közönséges *experjentia*-búl: A' honnét vagyon, hogy még a' pogányok-is meg-ismérvén veszetségét, és a' jóra való alkalmatosságát az emberi természetnek, gyakorta keservesen panaszolkodtanak effelől. 3. A' kisdedeknek környűl metéléseksbűl az Ov Testamentomban, és az Uj Testamentomban való meg-kertesztelésekbűl: Mellyek Sacramentomok lévén, jegyzették és jegyzik a' kisdedeknek bűnök botsánattyát: A' kisdedeknek penig egyéb bűnök mitsoda lehet, az eredet szerént való bűnnel. 4. Mert láttyuk hogy a' kisdedek-is meg-halnac; nem halnac penig meg bűntelen; mivel a' halál bűnnek solgya: Azért vagyon. bűnök, a' mellyért meg-halnac; a' penig nem egyéb, hanem az eredet szerént való bűn. Rom. 6. 23.

K. Ha talám a' kisdedek, sem bűnösök, sem bűntelenek, hanem nevekedvén, és a' sok gonosz peldát látván, tanullyák osztán ők-is meg a' bűnt?

F. Ugy akarják ugyan némellyek, hogy a' kisdedekben ne légyen semmi vélek szűletett bűn, hanem tsak szokásbúl legyenek bűnösökké: De ezeket, a' fellyeb meg-mondott erősségek meg-czáfollyák.

K. Ez az eredet szerént való bűn, nem Substantia, *az az, magán meg-álló valóság-é?*

Matthias Flaccius Illyricus.

F. Ugy vélekedett felőlle egy tudos ember, némelly Szent irásbéli helyeket nem jól értvén. De meg tsalatkozott benne, mert minden magán meg álló valóság jó, és Iſtennek teremtéſe; nem mondhatni penig józanon, hogy a' bűn Iſtennek teremtéſe vólna.

K. Ez az eredet ſzerént való bűn, tulajdon-képpen valóbűn-é?

Vide apud Bellarm. fusè lib. 5. de Amiſſ. gratiæ Cap. 25.

F. Némellyek azt tartyák, hogy bűntetés inkább hogy nem bűn, az az, az eredet ſzerént való igaſságtúl való meg foſztatás, az első bűnért. Mondanac ugyan valamit, de nem eleget. Mert ha tsak bűntetés vólna, kővetkeznék, hogy a' kisdedec nem a' bűnért halnak-meg, hanem a' bűntetésért. Kővetkeznéc az-is, hogy a' kereſztség, mellyet a' kisdedec fel-veſznec, a' bűntetéſnec, nem a' bűnnec meg-botsátásának Sacramentoma vólna.

K. Nem mondathatik-é bűnnek és bűntetéſnek egyſzrſmind?

F. Kűlőmb tekéntetek alatt meg-lehet. A' menyibē őnnőn magával hordozza az eredet ſzerént való igaſságtúl való meg foſztatáſt, igy mondhattyuk az első bűnnec bűntetésénec. A' menyiben penig magával hordozza a' gonoſzra való hajlandóságot, és az Iſten tőrvénye ellen tuſakodó terméſzeti rendeletlenségét; igy tulajdonképpen való bűn.

Vide loca Rom. 8. 7. Gal. 5. 17. Rom. 7. ℣. 17. 20. Jacob. 1. ℣. 14.

K. Kikre hat és terjed-ki ez az eredet ſzerént való bűn?

F. Minden emberekre, valakik Adámtúl terméſzet ſzerént ſzármaznac. *Rom. 5. 12.*

K. Boldog ſzűz Mária űres vólt-é ettűl a' bűntűl?

F. Ugy

F. Ugy akarjác a' Franciſcanus és Jeſuita Barátoc, de ellenec támadnac a' Domokos rendén valóc. Es midőn rut veſzekedéſec volna egy más kőzőtt, *Sixtus* Pápa 1483-ben, maga authoritáſsát kőzben vetvén, mind a' két félt ſzabadon hadta az ő vélekedéſekben, egyiket ſem kárhoztatván eretnekséggel.

Vide Bellarm. lib. 4. de Amiſſ. Gratiæ. Cap. 15.

K. Ez az eredet ſzerént való bűn az embert tsak réſz ſzerént veſztegette-é meg, vagy egéſzlen.

F. Egéſzlen, teſtében, lelkében, értelmében, akarattyában, kűlső belső érzékenységiben. *Eſa. 1. v. 6.*

K. Hát a' ſzabad akarat az emberben meg-maradott-é, éppen?

F. Nem; hanem ugy meg veſztegettetett, hogy az ember magátúl alkalmatlan az igaz valoságos jonac nem hogy meg-tselekedésére, de annac még tsac meg-itéllésére és akarására-is.

2. Cor. 3. 5. Jer. 13. 23.

K. Hát az eſet után az emberben nintsen-é ſemmi ſzabad akarat?

F. Nem ez a' dolognac kérdője kőzőttűnc és a' kűlőmbet értők kőzőtt: Mert azt ſenki nem tagadhattya, hanem ha az emberből őkrőt, és oktalan állotot akar tsinál ni. De a' ſzabad akaratnac erejérűl, meddig és mire terjed az ki, vagyon a' villongás.

Rivetus Catholic. Orth. Part 4. q. 3. §. 1

K. Az eſetnek utánna meddig, és mire terjed és hat ki a' ſzabad akaratnak ereje?

F. Hogy ezt meg tudhaſſuk, eſzűnkben kel vennűnc, hogy az emberi tselekedeteknec egynéhány nemei vadnac, az ő czéllyára nézve. 1. Vadnac tsupa terméſzet ſzerént való tselekedetek, mellyek az embertűl ſzármaznak ugyan, de nem annyiban mint

Petrus Molinæus Anatom. Arminianiſmi. p. 179.

ember,

ember, hanem mint érzékenyes állat; a' minémű az érzés, növés, éhezés, szomjuhozás, &c. Ez illyenec minden választás és tanátskozás kivül vadnac, és a' szabad akaratnac erejétül nem függenec.

2. Vadnak rész szerént természeti, rész szerént akaratbéli tselekedetek: a' minémű *járni, enni,* mellyek noha természetbéli munkák, mind azon által az akarattul igazgattatnak; effélékben szabadsága vagyon az akaratnak. Esa. 22. 13.

3. Némelly tselekedetek, külső, világi, polgári, tselekedetek: ugy mint adni, kereskedni, tserélni, perlekedni, meg-házasodni, éppéteni, &c. Effélékben-is oly szabadságavagyō az akaratnak, hogy a'mellyik részt akarja választani, meg-tselekedheti. Erről szoll az Apostol, *1. Cor. 7. 35. & 9. 1. Act. 5. 4. Num. 30. 14. 2. Sã. 24. 12.*

4. Vadnak némely külső tiszteségben forgo dolgok; ugy mint Templomban menni, Prædikátiot halgatni, a' szombatot meg-üdleni, a' szegényeknek alamisnát osztogatni, &c. Ez illyenekre-is ki-terjed a' szabad akaratnak ereje. Expende loca, Amos 8. ℣. 11. 12. 1. Tim. 3. 5. Luc. 18. 12

5. Vadnak némelly rosz, vétkes, és jó erkölcsökkel ellenkező tselekedetek: azillyenekben valóban szabados az emberi akarat. Mert nem csak önnön kéjén vétkezik, hanem két avagy több gonoszok közzül, a' mellyik néki tetzik, választtya.

6. Vadnak jó, tiszteséges, Isten törvényével nem csak külső-képpen, hanem belső-képpen-is egyező, lelki örök idvességre tartozó dolgoc: * A' minémű az Istennec igaz ismereti, igaz Isteni tisztelet, Istenhez való meg-térés, hit, szeretet, reménség; és ezekből *Huc faciunt loca. 2. Cor. 3. ℣. 5. Rom. 8. ℣. 7. Gen. 6. ℣. 5. és 8. ℣. 21.

származó

származó lelki jószágok. Ez illyeneknek nem hogy meg cselekedésére, de még tsak meg-itéllésére, és akarására, állatryuc; hogy nintsen természet szerént az emberi akaratnac ereje. Jer. 13. 24. & 17. v. 9. Math. 7. 18 & 12. v. 35

K. Hát haszontalunok lésznek a' parantsolatok, tilalmazások, intések, javallások, ha az embernek nintsen szabad akarattya, a' valoságos lelki jonak meg-tselekedésére, és azzal ellenkező gonosznak el távoztatására?

F. Nem leznec haszontalanoc. Az ujjá-születtettekben, kikben Isten immár a' jót el-kezdette, ösztön gyanánt vadnac, ugyan azon jóknak továbbá való gyakorlására. Az ujjá nem születtec penig, meg-intetnec az ō tisztekről, mit kellene tselekedniec, és gyakorta azok által az eszközöc által vitetnec az ō tehetetlenségeknec meg-ismérésére, és a' Christusnac (ki a' Törvénynec vége) keresésére. Rom. 10. 4. Gal. 3. v. 22.

K. Hány állapotyában gondolhattyuc az embernec a' szabad akaratot?

F. Négyben: ugy-mint az Epségnec, Esetnec vagy bűnnec, kegyelemnec, és ditsőségnec állapattyában.

K. Egyenlő modon vagyon-é dolga a' szabad akaratnak, mind a' négy állapatban?

F. Nem. Az éptségnec állapattyában egyenlőképpen a' jora és gonoszra vólt hajlandó. A' bűnnec állapattyában az ujjá-születs előtt alkalmatlan minden igaz, valósagos, és lelki jónac tselekedésére: és ellenben alkalmatos, és hajlandó akar melly gonosznac meg-mivelésére. A' kegyelemnek állapottyában, az ujjá-születs után, ugy a' jóra hajlandó, hogy rész szerént a' gonoszra-is a' gyarló test miat vonattasék. Ecclesiastic 15. v. 14. 15

Mert az ujjá szűletés, tsak rész szerént lévén, a' test a' lélek ellen tusakodik. A' ditsőségnek állapottyában penig tsak a' jóra hajló és alkalmatos, *1. Cor. 13. v. 9. 10. 12. 1. Joh. 3. 2.*

K. De mitsoda a' szabad akarat?

E. Semmi nem egyéb, hanem olly tehetség emberben, melly szerént a' mit tselekeszik, nem tselekeszi, vagy természeti szűkségből, vagy kételenségből, hanem bizonyos végezésből és választásból.

TIZENKETTŐDIK RÉSZ.

A' Tselekedettel való bűnről.

KEERDES Mitsoda a' tselekedettel való bűn?

F. Az életnek rendeletlensége, mellyet ki ki a' maga személyében tselekszik, *Math. 15. v. 19.*

K. Számláldzelő a' tselekedettel való bűnöket?

F. Kitsoda számlálhatná meg azokat; Ugyan-is kitudná a' vétkeket? Mind azon által tanitásnak okáért egy néhány meg-különböztetésit adom. Psal. 19. 13.

K. Akarnám meg tudni mi légyen az első meg-különböztetés?

F. A' mint hogy a' szív, száj, és külső munkálkodó tagok meg-különböztetnek az emberben: innet a' bűnök-is meg különböztetést vesznek; hogy némellyek szivnek vétkei; némellyek szájnac; némellyek külső tselekedetnek.

K. Miben áll a' szivnek vétke?

F. áll

F. All rész szerént a' gonosz gondolatokban; rész szerént a' rendeletlen kivánságokban.

K. Mit értesz a' gonosz gondolaton?

F. Ertem az elménck azt a' munkáját, mellyel valamelly Isten törvényével ellenkező dolgot megfog, és abban avagy csak fél részént való javallással meg-nyugszik.

K. Mit értesz a' rendeletlen kivánságon?

F. Ertem az akaratnak azt az indulattyát, és mozdulását, mellyel az Istennek valamelly parantsolattya ellen vitetik és tsiklandoztatik.

K. Az akaratnak ez az első indulattya, midőn vagy tsak leg kissébb tsiklandozással vitettetik az Istennek valamelly parantsolattya ellen, bűn-é inkáb?

F. Ugy állattyuk a' Pápisták ellen. 1. Mert nem a' jó fának, hanem a' meg-veszett természetnek roszfájának gyümölcse ez. 2. Mert ellenkezik a' lélcknek azzal a' tisztaságával, melyben azt Istennek kellene tartanunc.

K. Mit értesz a' szájnak vétkén?

F. Az Apostollal együt, értek minden a' szájból ki-származó rothatt beszédeket; tudni-illik a' mellyekben semmi lelki haszon, épp̈ület, és kedvesség nintsen, sem magunkra, sem Istenünkre, sem felebarátunkra nézve. Eph. 4. 29.

K. Hát a' hivalkodó beszéd bűnë?

F. Az: Mert számot kell adnunk rúlla az utólsó ítéletben. Matt. 12. 36.

K. De mit értesz a' hivalkodó beszéden?

F. Ertem azokat az ag szó veréseket, mellyeket az

emberek piatzon, házak alatt &c. szoktanac szapo-
rétani, trétsélni, teretúrálni.

K. Mit érteſz a' kûlsô tselekedetnek vétkén?

F. Ertem azokat a' bûnôket, mellyek nem tsak a' belsô indulatokban és' tehetségekben mennek végh-hez, hanem kûlsô tselekedettel is ki-mutatty ák ô magokat; a' minémû a' lopás, gyilkoſság, paráznaság, &c.

K. A' kûlsô tselekedettel való bûnök honnét veſznek eredetet?

F. A' ſzûbôl. *Onnét belôll az ember ſzivéből ſármaz-*
Marc. 7. 21. *nak a' gonoſz gondolatok, házaſság törések, paráznaságok, gyilkoſságok, lopások &c.*

K. A' belsô-képpen el-tôkéllett bûnt, nehezíti-é a' kûlsô tselekedettel való végh-hez vitel?

F. Ha valaki el-tôkéllité magában, hogy a' bûnt meg-tselekedgye kûlsô-képpen is, és egyéb aránt végh-hez vitte vólna, tsak az alkalmatoſság ſzolgált vólna, Iſten elôtt ſzintén annyi, mintha meg-tsele-
Mat. 5. 28. kedte vólna: *En azt mondom néktek, ha valaki aſzonyi állatra teként gonoſz kivánságnak okáért, immár paráználkodott az ô ſzivében.* De az emberek elôtt az gondolommal való vétek nem olly ſullyos, mint a' kûlsô tselekedettel való.

K. Akarnám hallani a' bûnnek más meg-kûlömböztetését-is?

F. Masodik meg-kûlömböztetéſſel, a' bûn vagy el-veſztegléſnek vétke, vagy ellen való tselekedéſnek vétke.

K. Mitsoda az el-veſztegléſnek vétke?

F. Midôn

F. Midôn ember nem tselekeſzi azt, a' mit kellene tselekedni. *A' ki tudna jót tselekedni, és nem tseleke-*
Jac. 4. v. 17. *ſzi, az ollyan ember bûnôs.*

K. Mitsoda az ellene-való tselekedetnek vétke?

F. Midôn ember azt tselekeſzi, mellyet nem kellene tselekedni.

K. Honnat vétetik fundamentoma ennek a' meg-kûlömböztetéſnek?

F. Az eredet ſzerént való bûntûl; a' melly áll réſz ſzerént a' jótúl való el-hajlásban; réſz ſzerént a' gonoſztaval hajlásban.

K. Hát jó meg-kûlömböztetése-é a' bûnnek, hogy némelly meg-botsátható, némelly meg-botsáthatatlan?

F. Jó: Mert maga Urunk réſzi eſzt a' meg kûlömböztetést. *Bizony mondom néktek, meg-botsáttatnak min-*
Marc. 3. v. 28. 29. Math. 12. 31. 32. Luc. 12. v. 13. *den bûnok az emberek fiainak, és a' káromláſok-is a' mellyeket ſzóltak. De a' ki a' Szent Lélek ellen ſzóll káromláſt ſoha botsánattya nintsen.*

K. Mitsoda a' meg-botsátható vétek?

F. Minden bûn a' Szent Lélek ellen való vétken kivûl.

K. Mitsoda a' meg-botsáthatatlan bûn?

F. A' Szent Lélek ellen való vétek.

K. Mitsoda a' Szent Lélek ellen való vétek?

F. Az egyſzer meg-iſmért Evangéliomi igaſságnac el-tôkéllett gonoſságbúl és gyûlôlségbûl való tagadáſa, abban való végig meg-maradáſſal, és ellen ſéges ûldözéſſel egyûtt.

K. Adámnak Elsô vétke tulajdon-képpen Szent Lélek ellen való vétek vólt-é?

F. Nem. Mert a' Szent Lélek ellen való vétek, tulajdon-képpen vagyon az Evangéliomi igasság ellen: az épségnek állapottyában penig nem vólt hellye az Evangéliomnac.

K. A' pogányok tulajdon-képpen vétenek-é a' Szent Lélek ellen?

F. Nem. Mert nintsen ő közöttök az Evangéliom.

K. Szent Péter meg-tagadván a' Christust, tulajdonképpen Szent Lélek ellen való vétekben esett-é?

r. Nem. Mert azt nem tselekedte el-tökélle tt gonoſságból, hanem erötelenségből és félelemből.

K. Szent Pálmeg-térésének előtte üldözvén az Istennek Anya-szentégy-házát, és káromolván a' Christus vallását, Szent Lélek ellen való vétekben lélegzette?

F. Nem. Mert azt nem el-tökéllet gonoſzságból cselekedte, hanem tudatlanságból. *1. Tim. 1. v. 13.* Igy ma ſokan vadnac, a' kik a' Szent Evangéliomnac tudományát ſzörnyen káromollyák, és átkozzák; de ha tudnác hogy az Evangéliomnac tudománya vólna, tehát készek vólnának azt tellyes ſzivből meg-betsülni.

K. Hát mind azok, a' kik az igaz Reformata kereſztyéni valláſt el-hagyván, vagy Pápiſtaságra, vagy más eretnek valláſra hajlanak, a' Szent Lélek ellen vétenek-é?

F. Nem: mert ſokan azok-közzül az *Apoſtaták*-közzül, nem vóltak vóltaképpen meg-világoſitatták, az az, nem vólt ő nékiek fundamentomos értelmek és tudományok, az igaz Evangéliom ſzerént való vallásban. Nem tsuda azért, hogy akar melly tudománnak ſzélitül könnyen kereſztül ragattatnak.

Eph. 4. 14.

K. Egy

K. Egy ſzóval azért kikben vagyon helye ennek a' Szent Lélek ellen való véteknek?

F. Azokban, a' kiknek lelkek iſméreti meg-győzettetett, hogy Isteni igaſság, a' mellyet ők meg-vetnek, és a' melly ellen tuſakodnak: mind-azonáltal még ſem ſzünnek-meg az ellen viaskodni; azokrúl mondatik, az, hogy ők a' Szent Lelket káromollyák. Illyenek vóltanak némellyek a' Sidók közzül, a' kik noha a' Szent István által ſzólló Léleknek ellene nem álhatnának, de még-is ugyan ellene tuſakottanak. Act. 6. v. 10.

K. Hát minden tudva és ſzánt ſzándékból való vétek, midőn ki az Urnak törvényéből meg-tanéttatott, hogy nem ſzabad lopni, ſeparáználkodni, mind-azonáltal még-is lop, és paráználkodik, Szent Lélek ellen való vétek-é?

F. Nem: mert a' Szent Lélek ellen való vétek, nem valami egyes, és' magános latorság, hanem az egész el-ſzakadás Istentül. Ide való az-is hogy a' Szent Lélek ellen való vétek, az első tábla ellen vagyon inkáb, hogy nem mint a' második táblán lévő parantsolatok ellen. Calv. in. 1 Tim. 1. 13

K. Az egyſzer meg-iſmért Evangéliomi igaſságnak meg-tagádása, miért neveztetik Szent Lélek ellen való véteknek?

F. Nem a' Szent Léleknek ſzemélyére nézve, mint ha méltóságoſſabb ſzemély vólna az Atyánál és' Fiunál; hanem az ő kiváltképpen való Munkájára és' tiſztire nézve: Mert a' meg-világoſitás, és az Evangéliomi igaſságra való bé-vezérlés, kivályképpen való módon tulajdonéttatik a Szent Léleknek. *Joh. 16. 13.* Calv. 3. Inſt. Cap. 3. n. 22.

K. A' Szent Lélek ellen való vétek, miért mondatik meg-botsáthatatlan bünnek?

F. Nem

F. Nem azért, mint ha felüll mulná az Istennek irgalmaſságát, hanem oka ez: Mert az ollyan emberek azt az eſzközt vetik-meg, a' melly nélkül ſoha nem lehet, és senkinek nem adattatik bűnének botsánattya; tudni-illik Istennek Christusban való Evangéliomi kegyelmét. *Heb. 10. v. 26. 27. 28. 29.*

K. Láttatik az Istennek irgalmaſsága ellen lenni, azt állatni, hogy a' Szent Lélek ellen való vétek meg-botsáthatatlan?

F. Semmi-képpen nints az, az Istennek irgalmaſsága ellen: mert az Istennek bűn botsátó irgalmaſsága csak a' meg-terő bűnösökhöz járúl. Az ollyatén emberek penig ſoha a' pœnitentiára fel-nem éppittethetnek; mivel az ő háládatlanságokert, Istennek igaz itélletibűl örökké való vaksággal verettetnek meg. Heb. 6. v. 4. 5. 6.

K. Egyenlők-é minden bűnök? Ita cenſuêre Stoici teſte Cicerone Paradox. 3.

F. Nem; hanem egyik nagyobb a' máſiknál. *A' ki engemet el-adott annak nagyobb bűne vagyon. Joh. 10. 11.*

K. Mitűl függ a' bűnöknek nagyobb vagy kiſſebb vóltok?

F. Függ egy néhány dolgoknak meg-gondolásától. 1. A' ſzemélytűl a' ki vétkezik, és a' ki ellen vétkezik. 1. Sam. 2. 25. 2. A' dologgnak nemétűl és' terméſzetitűl. Mint Urunk meg-külömbözteti. *Valaki haragſzik felebarátyára ok nélkül, méltó itélletre. Valaki azt mondgya felebarátyának, Racha, méltó gyülekezetre. Valaki azt mondgya, Bolond, méltó a' Gehennának tűzére.* Math. 5. v. 21. 22. 3. A' tselekedetnek lágy-melegebb vagy forróbb vóltától: minémű forrósága vólt egyebek felett Pálnak az Anya-ſzentegy-háznak üldözésében. Phil. 3. 6. 4. A' tselekedetnek módgyától. Mert némelly bűn esik tudatlanságból; némely erőtlenségből, némelly el tőkéllett ſzánt-ſzándékból: és igy ez az utólsó nehezebb az elsőknél. Num. 15. v. 27. 28. 5. A' környűl álláſoknak, ugy mint az időnek, helynek, mi vóltától, *Num. 15. v. 30.*

K. Halálos-é hát minden vétek, az az, örökké való bűntetésre érdemesse?

F. Kitséntűl fogva nagyig, az ő terméſzetiben ollyan. Mert minden meg-külömböztetés nélkül állatrya az Apoſtol, hogy az halál bűnnek ſódgya. Rom. 6. v. 23. Conf. Deut 27. v. 26. Ezech 18. 4. Jac. 2. v. 10.

K. Hát nintsen-é az ő terméſzetiben menedékeny, az az, az Istennek ſzoros itélleti ſzerént örök bűntetést nem érdemlő bűn?

F. Ugy akarják a' Pápiſtác, hogy legyenec a' bűnnec olly nemei, mellyec Istennec ſzoros itélleti ſzerént-is nem érdemlenec egybet a' teſti s' idő ſzerént való bűntetésnél. Es a' mellyek könnyebb orvoſſágokkal el-töröltethetnéc; ugy mint a' Mi Atyánkal, a' Szentelt viznek meg-hintésével, és a' Misénec meg-áldozásával. De e' nem egyéb, hanem hónaly alá való vánkos varrás. 1. Mert minden névei nevezendő bűn az Isteni felségnec meg bántásával jár egyűtt; hát hogy ne volna halálos? Holott tsac a' külső Királyi felségnec meg-sértése-is, polgári-képpen-is főbe járó vétec. 2. Mert tsac a' leg-kiſſebb bűn-is, ha bűnnec nevét viſeli, az Isten törvénye ellen való rendeletlenség; az Isten penig átkot mond azok ellen, valakik meg-nem mardnac mind azokban, valamellyec meg-vadnac irva a' Törvénynec könyvében. Láſſuk mindazáltaltal mivel ſimogattyák a' Pápiſták némelly bűnöknec a' ſzörit. Deut 27. v. 26.

Cap. 5. ỳ 22.

K. Lám Urunk Szent Máthenál, három rendbéli bűnöket elő számlálván, tsak az harmadikat itéli gehennának tűzére: Azért nem minden bűn érdemes örökké való büntetésre?

F. Nem hogy segétené a' Pápisták vélekedését, az elő hozatotthely; sőt inkább ellenec vagyon. Mert ott Urunc szoll olly vétkeknec nemeirűl, mellyeknec egyikét sem tartották a' Phariseusok halálosnac. Urunk penig annac itélli lenni. Ugyan is mitsoda tzéllya Urunknac ott a' helyen? nem egyéb, hanem hogy meg tzáfollya a' Phariseusokat, kik a' hatodik parantsolatnac meg rontását tsac a' külső gyilkosságban vélek vala lenni: ellenben a' gyilkosságnac gyökerét a' haragot, szitkot, &c. avagy ingyen bűnnec sem vélik vala, avagy nem ollyannac, melly az Istennec szoros itélletire vólna méltó. De Urunc ellenben tanét; En penig mondom ti néktek, valaki vakmerő-képpen haragszic az ő felebaráttyára, méltó az itélletre, az az Istennec itélleti szerént arra a' büntetésre, mellyel ti a' gyilkosságot szoktátok meg-büntetni. A' gyilkosságot penig senki nem tagadgya halálos bűnnek lenni. *Lev. 24. v. 14.*

K. Lám Szent Mathenál, 23, v. 24. Szent Lukátsnál, 6. v. 42. némelly bűnök hasonlétatnak könyu dolgokhoz; nemellyek penig sullyos és terhes dologhoz?

F. Nem egyéb következik innét, hanem hogy egyik bűn a' másiknál nagyobb és veszedelmesebb; azt penig közzűlünk senki nem tagadgya. 2. Efféle példa beszéd által való tanétásokat nem kell a' tzéllyán kivűl huznunk és tsigáznuk, itt penig nem a' tzéllya Urunknac, hogy a' bűnöket ótsárollya, és kitsényitse, de hogy a' Phariseusoknac hypocritaságokat dorgállya: kik noha gonosz bűnben élő emberek vólnának, mind-azonáltal magokat igen Szenteknek tartották; és magoknál jobbakat meg-utáltanac, semmire betsűltenek. 1. Joh. 5. ỳ. 16.

K. Lám Szent János nyilván való külömböztetést tészen az halálra és nem halálra való bűn között?

F. Az elő-hozott helyen, nints ellenben-való vetés, a' menedékeny, az az, természetiben halált nem érdemlő bűn között, és a' maga természetiben halált erdemlő bűn között: hanem az Apostol a' Szent Lélek ellen való vétket, melly mind a' maga természetiben halálos, mind az Isten irgalmasságára nézve meg-botsáthatatlan, őszve veti a' maga természetiben ugyan halálos, de az Istennek irgalmassága szerénr meg-botsátható bűnnel. Ez illyen bűnben esett emberekért mondgya hogy könyörögjenek; amaz ollyanokért penig, né.

TIZENHARMADIK RESZ.

A' Bűnnek büntetésérűl.

KERDES. Mitsoda a' bűnnek büntetése?

F. Semmi nem egyéb, hanem olly sanyaru nyavalyáság, és nyavalyas sanyaruság, mellyet Isten igaz itélletiből a' bűnért botsát az emberre.

K. Hát az Isten nem hadgyaszé a' bűnt büntetetlen? Catech. q. 10.

F. Semmi-képpen nem, sőt inkább rettenetes-

képpen haragszik mind a' velünk született bűnért, mind penig azokért, a' mellyeket mi magunk tselekeszünk, és' azokat igaz itélletibűl meg-bűnteti, a' mint ő maga mondotta: *Átkozott valaki meg-nem marad mind azokban, mellyek meg-irattattak, a' törvénynek könyvében, hogy azokat tselekedgye?* Deut. 27. 26.

K. Lám az Isten irgalmas, kégyelmes: Azért bűntetetlen hadgya a' bűnt? Catech. q: XI.

F. Irgalmas bizonyára az Isten, de ugy hogy azon közben igaz-is légyen: Minek okáért kivánnya az Isten igasága, hogy a' melly bűn az Istennek felséges ditsőssége ellen lőtt, ugyan azon bűntetés-nélkűl ne hagyattassék.

K. Erdemes-é minden bűn a' bűntetésre?

F. Ugy állattyuk: Mind-azonáltal a' mint hogy egyik bűn nagyobb a' másiknál, igy a' bűntetésnek-is vadnac bizonyos gráduſi.

K. Mellyikben vagyon nagyobb gonosz, a' bűnben-é vagy a' bűntetésben?

F. A' bűnben: Mert a' bűntetés tsac a' magunk javával és haſznával ellenkezik; a' bűn penig az Istennek felséges vóltának meg-sértésével jár egyűtt.

K. Szabad-é hát tsak leg-kisseb bűnt is meg-tselekedni, valamelly nagy bűntetésnek el-kerűlésséért? Ames. Lib. 1. Medull. Cap. 12. n. 16.

F. Nem: Mert igy inkáb magunk, hogy nem mint Isten szeretők lészünk.

K. Hát minden sanyaruság, mellyet Isten e' Világon az emberekre botsát, tulajdon-képpen való bűntetése?

F. Nem: Különbőztetésben kell azért venni a' sanyaruságokat. 1. Vadnac Isteni bolzszu állásbúl származott sanyaruságok, mellyek tulajdon-képen való bűntetések. Vadnac ismét orvosló sanyaruságok, mellyeknek az emberekre való botsátásában nem a' bűnt nézi az Isten, hanem inkább, hogy a' bűnnek tételétűl magát az ember meg-ojja, és meg-tartoztassa; és igy a' következendő gonoszt el-távoztathassa. *Mikor itéltetünk az Urtúl tanéttatunk, hogy e' Világgal el-ne kárhoztassunk.* Illyen vólt Szent Pálon a' Sátán Angyalának tsapdosása, 2. *Cor. 12. v. 7. Hogy az Isteni jelenéseknek nagyságával feletéb el-ne hinném magamat, adatott énnékem hegyes őszlőn, melly az én testemhez ragadott, a' Sátán Angyala, melly engemet tsapdosna, hogy felettéb el-ne hidgyem magamot.* 1. Cor. 11. v. 32. 2. Vadnac a' bennünk lévő Isteni jószágokat fel-ebresztő, gyakorló, és mint egy köszörülő sanyaruságok. A' minémű vólt Abrahámnac meg-késértetése: és' Jobnac külömb külömb féle szenyvedési. 3. Vadnac ollyan szenyvedések és sanyaruságok, mellyeket valakire botsát Isten másoknac tanulásokra, és példájokra. Illyen vólt Ezechielen, kedves feleségének Isteni tsapás által tűlle való el-vétele. *Embernek fia, imé én el-veszem tőlled tsapással a' te szemednek kivánságát: ne sirasd őtett, se ne jajgasd, se könyved ne menjen rajta.* Ezech. 24. v. 16. 17. Mond osztán Isten a' népnek: *Es lészen ti néktek Ezechiel jegyűl, mind azok szerént a' miket tselekedett, ti-is ugy kezdetek tselekedni.* 4. Vagyon olly sanyatuságnac neme, mellyet Isten valakire nem egyéb végre botsát, hanem hogy abban az ő hatalmának ditsősségét meg-mutassa. Illyen vólt amaz vakon született Ifjuállapottya, *Joh. 9. v. 2. 3.*

K. A bűntetésnek tulajdon-képpen kikben vagyon helye?

F. Tsak az okos teremtett állatokban; noha mind azonáltal az oktalan állatokra-is az emberért néminé nű-képpen ki-terjed, *Gen. 3. v. 17. Exod. 21. v. 29. Rom. 8. v. 22.*

K. Ez a' bűntetésnek nyavalyássága egy szóval minek mondatik a' Szent Irásban.

F. Halálnak, *Gen. 2. v. 17:*

K. Hány féle azért a' halál?

F. Három féle: Lelki halál, Testi halál, és örökké való pokol-béli halál.

K. Mitsoda a' lelki halál?

F. Sémmi nem egyéb, hanem az Isten képének és ábrázattyának, melyben az embernek lelki élete áll vala, el-veszt'ése és meg-veszt'egetése.

K. Az eset miatt el-veszt'ette-é tellyességgel az ember az Isten képét és ábrázattyát?

F. Az Istennek képét ha tágassabb jegyzésben veszük, a' menyiben ő magában foglallya a' léleknek halhatatlanságát, és ugyan azon léleknek tehetségét, az értelmet és akaratot; igy nem mondgyuk, hogy minden-képpen el-veszt'ette vólna ember az Istennek képét. Ha penig szorossabb értelemben veszük, értvén az Istennek képén, a' vélünk szűletett Szentséget és igasságot, igy nem mondhatunk egyebbet. Mert immáron mindnyájan bűnben szűlettetünk és fogantatunk. Pſal. 57. ℣. 6.

K. Az Istennek el-veszett képe és ábrázattya miképpen éppéttetik fel az emberben?

F. Csak az Ujjonná szűletés által. *Joh. 3. v. 5.*

K. Miben áll az Ujjonná való szűletés?

F. 1.

F. 1. Nem abban mint ha az embernek viszontag viszsza kellene menni, az ő Annyának méhében; mint balgatagúl itélli vala Nicodemus, *Joh. 3. v. 4.* 2. Nem-is valami állat szerént való el-változásban, mint ha embernek vagy lelke, vagy teste állat szerént el-változnék. 3. All azért a' Szent Léleknec olly kiváltképpen valo belső munkálkodásában, melly szerént uj lelki néminémüségeket szerez az emberben, mellyeknec ereje által alkalmatossá tészi őtet a' szent, Isten szerént való életnec gyakorlására.

K. Hát mit érted a' testi halálon?

F. Ertem, mind az életbéli sok kölömb külömb féle nyavalyásságokat, mind a' léleknec a' testül való szomorú el-válását.

K. Hát az ember ha bűnös nem vólna, nem halna é meg?

F. Nem. Mert az halál Szent Pál tanitása szerént bűnnec söldgya. Rom. 6. ℣. 23.

K. Számláld elő az élet-béli nyavalyásságokat?

F. Sokkal többec azok, hogy nem elő számláltathatnának: mindazonáltal tanitásnac okáért im egy néhány külömböztetésben foglalom.

K. Mellyik az első meg-külömböztetés?

F. A' nyavalyásságoc vagy közönségessec, vagy magánosoc.

K. Mit érted a' közönséges nyavalyásságokon?

F. Ertem Istennec olly tsapását, mellyec nem tsak egy két személyt illetnec, hanem egész háznépre, tartományra, nemzetségre ki-hatnac. A' miném üec kiváltképpen hármac, a' *pestis*, a' had, és a' drágaság, *Jer. 15. 7. 2. Sam. 24. v. 13.*

K. Mit

K. Mit érteſz a' magános nyavalyáſságon?

F. Ertem olly látogatáſát Iſtennec, melly nem annyéra terjed-ki, mint Iſtennec amaz tsapáſi. A' minémű vólt a' többi között a' Jóbnac kereſztviſeléſe.

K. Akarnám más külömbségét-is hallani a' nyavalyáſságoknak?

F. Azok vagy külsők vagy belsőc-

K. Mit érteſz a' külső nyavalyáſságokon?

F. Ertem mind azokat a' gonoſzokat, valamellyek vagy a' teſtnec, vagy ſzerentsénec javaival ellenkeznec. A' minéműec a' meg-ſzámlálhatatlan teſti betegségec, ſérelmec, fájdalmac, félſzegſégec: Iſmét ſzegényſég, kár-vallás, inſég, és ſzolgálat alá-való vettetés.

K. Mit érteſz a' belső nyavalyáſságokon?

F. Ertem mind azokat a' gonoſzokat, mellyec a' léleknec javaival ellenkeznec. A' minémű az elmében a' tudatlanſág; az akaratban a' rendeletlen kiványág, &c.

K. Hát a' bűnt nem ſzámlálhattyuk-é ezek közzé?

Auguſt. cóntra Jul. Pelagiű Lib. 5. Cap. 3.

F. Oda, à menyiben Iſten néha egyik bűnt à máſiknak büntetéſére fordéttya, *Rom. 1.24. 2.Theſſ.2.11*

K. Vagyon-é valaki az emberek közzűl a' ki üres vólna minden-némű nyavalyáſságtúl?

F. Egygy-is nintsen. Mert egygy-is nintsen bűnnélkűl, *Rom. 3. 10.*

K. De mitsoda az örökké való halál?

F. Semmi nem egyéb, hanem az Iſtennec ditsőſséges ſzine látáſa elől való ki-rekeſztés, és az örök kárhozatra velo vettetés, *Matth. 25.41. 2. Theſſ. 1.v. 9.*

K. Lé-

K. Léſzen-é valaha vége ennek a' nyavalyáſságnak, mellyre az hitetlenek kárhoztatnak?

F Soha ſem. *Mar. 9. v. 44.*

K. Csak lelkekben ſzenvednek-é az el-kárhoztak, vagy teſtekben-ü?

F. Mind lelkekben s' mind teſtekben. *Luc. 16. v 44.*

K. Hol léſzen helye ennek a' gyötrelemnek?

F. A' Pokolban: mellyet a' Szent Irás nevez Gehennának; nevez tűzzel és kénykövekkel égő Tónac, *Matt. 5. v. 22. Apoc. 21. v. 8.*

K. Nagy léſz a' kárhoztaknak nyavalyáſságok?

F. Rettenetes: ugy mint mellyet ſiváſſal, rivállal, fogoknak tsikorgatásával együtt járó gyötrelemhez Luc. 13.28 haſonlit az Iſtennek lelke.

K. Léſz-é mind-azonáltal valami grádus a' büntetéſben, vagy mindeneknek egyenlő büntetéſek léſzen?

F. Nem leſz egyenlő. Mert a' mint hogy az el-kárhoztakközzűl-is egyik a' máſiknál ez életben gonoſzabb vólt, igy a' büntetés-is ſullyoſab léſzen, *Luc. 12. v. 47. 48. Apoc. 18. v. 6.*

TIZENNEGYEDIK RÉSZ.

A' nyavalyáſság alól való meg-ſzabadulásrúl.

KERDES: *Vagyon-é valamelly ut, s' mód, melly-által az em-*

Cate. Palat. q. 12. *az ember fel ſzabadulhaſſon a' bűnnek, és bűntetéſnek nyavalyáſſága alól?*

F. Vagyon, ha az Iſtennek igaſſágánac eleget téſzűnk, vagy magunk, vagy más által.

Quæſt. 13. *K. Mi magunk-által eleget tehetűnk-é az Iſten igaſſágának?*

F. Semmi réſzből nem: sőt adóſſágunkat naprúl napra őregbittyűk, *Rom. 2. v. 5.*

Quæſt. 14. *K. Hát a' Mennyen és a' földön lévő teremtett állatok közzűl, valamely a' melly tsak puſzta teremtett állat, eleget teh et-é mi érettűnk?*

F. Tsak egy ſem. 1. Mert a' bűnt, mellyet az ember tőtt, nem akarja Iſten más teremtett állatban meg-bűntetni. 2. Mert a' mi tsak teremtett állat, az Iſtennek a' bűn ellen való hargjánac térhét el-nem viſelhetné, és egyebeket attűl meg-nē ſzabadithatna.

K. De kik tanéttyák azt, hogy az ember, vagy maga némelly terhes és munkás jó tselekedetek-által, vagy más ő érette Iſten előtt való érdemeſſége által, eleget tehéſſen Iſtennek a' teſti s' idő-ſzerént való bűntetésért?

F. A' Pápiſták, im illyen fundamentombúl, hogy Iſten a' bűnt meg-botsátván, nem botsáttya-meg mindeneſtűl fogva a' bűntetéſt; hanem avagy tsak a teſti s' idő ſzerént való bűntetéſt-fenn-hadgya.

K. De helyeſſen állattyák-é ezt?

F. Nem. 1. Mert ha az Iſten a' bűnnek meg botsánattya után feñ hadna valamit a' bűntetésben, tsac fél réſzént vólna a' bűnnék botsánattya: nem ugy vagyon penig, hanem egéſzlen meg-engedi Iſten az adóſſágot, *Matt. 18. v. 32. Col. 2. v. 13.* 2. Mert az

Mich. 7. ℣. 8.

Iſten

Iſten ugy botsáttya meg a' bűnt, hogy ellenűnk való haragját le-téſzi: Nem tenné penig le mindeneſtűl fogva, ha a' bűntetésben valamit fenn-hadgyna. 3. Mert a' kiknek meg-botsáttya, ugy botsáttya-meg Iſten a' bűnt, hogy ſoha arrúl tőbſzőr meg-nem emlekezik: meg-emlekeznék penig, ha mit a' bűntetésben fenn-hadgyván, azért tőllűnk való *ſatisfactio*t kivánna. 4. Mert igy a' Chriſtus tsak fél réſzént való kőzben járó vólna: ugy mint ki tsak a' bűnért és az őrők bűntetésért tőtt vólna Iſtennek értűnk eleget. A' fen-maradot bűntetéſre nézve penig magunk kőzőtt és Iſten kőzőtt, magunk lennénk elég tévő kőzben járók. Láſſuk mind-azáltal a' Pápiſtáknac itt ezaránt való ellenvetéſeket.

Mich. 7. v. 8

Eſa 43. ℣. 12.

Apud Kalauz fol. 958.

I. Lám Adám vétkezék, magára és maradékira halalt hoza; azután pœnitentiát tarta, Iſtentűl botsánatot nyere; de az halálnak ſóldgyát el-nem kerűlheté?

Rom. 5. ℣. 12.

F. A' halál a' Jeſus Chriſtusban meg-igazult emberre nézve (a' minémű vólt Adám Atyánk,) nem a' bűnért való elég tétel; hanem a' bűnnek el-tőrléſe, és az őrők életre való által-menetel, *Joh. 5. v. 24. & 8. v. 51. 52.*

II. Lám Moſeſnek (: kinek bűne Iſtentűl meg-vólt botsátva) régi kételkedéſéért, az igéretnek földének határán meg-kelle halni, hogy az ő eſete meg-oſtoroztatnék; nem azért hogy tanúlna máſzor ebbűl.

Deut. 32. ℣. 48.

F. Nem mehetett-bé Moſes az igéretnek földében, hanem meg-hólt meg-vallyuk, nem azért hogy tanúlna ebbűl, hanem hogy máſok tanúlnánac az ő példájából, *1. Cor. 10. v. 11.* Mert ugyan-is vadnac a'

kereſz-

kereszteknek olly nemei, mellyeket az Isten nem egyéb végre botsát az ő hiveire, hanem hogy mások azzal meg-intessenek, és magok meg-jobbétására példát vegyenek.

Num. 12. ℣. 14. *III. Lám az Isten meg-engede Máriának a' Mózes hugának; de azért ugyan ki rekeszté ótet egy ideig az Izrael népe közzül. Azonképpen a' pusztában zugolódó Sidók bűnet, meg-botsátá; de azért egy lábig meg-ölé a' pusztában*

Num. 14 ℣ 20. 22. *őket?*

F. Nem tsuda hogy Mária a' tábor kivül rekesztetett, mert bél-poklosággal verte vólt meg-ótet Isten: A' bél-pókloſok penig, hogy másokat azzal a' ragadó nyavalyával meg-ne veszteggessenek, polgáriképpen is ki-szokták vólt rekesztetni a' gyülekezetbül.

Lev. 13. ℣ 3. Továbbá a' mi a' pusztában zugolodó, és' ott el-hullott Sidóknac dolgokat nézi, azt kérdem felölök: Azoknac mindeniknek fölül före, bűnök avagy meg vólt botsátva, avagy nem. Ha nem, tehát helytelenül hozzák-bé peldául őket a' Papisták. Ha meg, tehát minnyájan azok, a' kik a' pusztában el-hullottanac, és vagy egy vagy más-képpen meg emésztettenek, idvezültenek; mellyet senki bátorságossan nem

Num. 16. ℣ 31. 32. állathat. Mert *Kore*, *Dátán*, és *Abiram* ott vesztenek el; de nem gondolom a' Papisták közzül-is, valaki azt mondaná, hogy ezek a' pártos emberek idvezültek vólna. Hogy penig azt mondgya Isten a' Mózes kérésére: *Meg-kégyelmeztem nékiek, a' te beszéded szerént*, ezt kell érteni a' fenn-tartott bűnnek büntetésének el halasztásárúl: Mert mind egy lábig egy szem-pillantásban el akarja vala Isten őket veszteni, de Mózes

kérlelé

kérlelé meg Istent, hogy azt né tselekedné.

2. Sam. 12. v. 13. 14. *IV. Lám Dávid nagyot esék, ki-téve bűnébül, és Prophétája által meg-jelenté az Úr néki, hogy bűne meg-botsáttatott; de mivel vétkezett vala fiát el-vévé.*

F. Nem vólt az Istennek tulajdon-képpen-való bűntetése Dávidon; hanem rész-szerént orvosló látogatása, hogy tanulna máskorra abbúl; rész-szerént a' botránkosztatásért való elég-tétel az emberek előtt.

K. Hát az idő-szerént való bűntetést fel-válthattya-é az ember némelly munkás és terhes tselekedetek által, eleget tevén azokkal az Isteni igasságnak?

F. Ennek a' kérdésnek immár semmi helye nintsen, meg-álván a' maga erejében a' felső kérdés, hogy az Isten meg botsátván a' bűnt, meg-botsát minden azzal érdemlet büntetést-is. A' Papisták mind-azonáltal fellyebb meg-mondot fundamentomok-szerént ugy állattyák.

K. De mellyek azok a' terhes, és munkás jó tselekedetek, mellyekkel (a' Papisták értelme-szerént) az ember az idő-szerént való bűntetést fel-válthattya, és az Isteni igasságnak eleget tehet?

Bellarm. lib. 4 de Pœnitentia Cap. 6. F. Hármat számlálnak illyet a' Papisták. 1. A' bőjtölés: melly alá rekesztik a' testnek külömb külömb féle sanyargatási; ugy-mint *Vigilia*kot, szarandok járásokat, maga veszszőzéseket, sák ruhának viselését, porban való heverést fekvést, &c. 2. A' könyörgés: a' hová viszik a' Miséknek halgatását, a' bóldog Szűz koszorójának sokszori el-mondását, a' szabott óráknac el-éneklését, &c. 3. Az alamisna osztogatás, és ehez tartozó szeretetnek és kégyelmességnek

munkái: a' minémű a' betegeknek látogatása, foglyoknac szabaditása, Templomoknac ajándékozása, avagy egészlen való fundálása, Claſtromoknak, Collegiomoknak épitése, &c.

K. Te mit mondasz ezekre?

F. Meg-vallom, sokak ezek közzül, jó, tiszteſséges, és ditséretre méltó dolgok önnön magokban. De meg-veſztegettetnek. 1. Midőn ember Istent önnön magánac ezek-általi adoſsá akarja tenni, Urunknac amaz mondása ellen: *Ha mindeneket meg-tselekeſztek-is, azt mondgyátok, haszontalán szolgák vagyunk, a' mivel tartoztunk, azt tselekedtük.* 2. Midőn valaki ezeknek Istennél érdemlő erőt tulajdonit: holott a' Menyei Atya, a' mit ád az ő fiának, adgya ingyen való jó akarattyából, hogy ne ditskedhesések tsak egy test-is ő előtte. 3. Midőn némemellyek ezek közzül közép-szerű dolgok lévén, Isteni tiszteletnek részive tétetnek: Mellyet Szent Pál igen kárhoztat.

Luc. 17. 10.

1. Cor. i. 29

Col. 2. v. 23

K. Hát az illyen, vagy szabad akarat szerént fel-vétetett, vagy a' gyóhontató Atyától valakire adattatott munkás és sanyaru tselekedetek, nem szükségesek-é Isten előtt, a' bűnnek egészlen való meg-botsátásara?

F. Nem. 1. Mert Isten ingyen önnön magáért botsáttya meg a' bűnt. Azért semmit nem néz abban az emberi elég-tételre. 2. Mert sokaknac botsátotta-meg Urunk bűnöket, de nem olvasſuk sohol, vagy hogy szarandok járáſt vetett vólna nyakokban; vagy hogy magokat korbátsollyák; vagy hogy ennyi s' meg-ennyi pénteken huſt ne egyenek, &c. hanem elég vólt ő felségének mondani: *Bizzál fiam, meg-botsáttattak*

Esa. 43. 12.

Matt. 9. v. 2.

tsáttattak tenéked a' te bűneid. *Bizony mondom néked, velem leſzesz ma a' Paradicsomban. En sem kárhoztatlak téged, menny-el, és többé ne vétkezzél.* Láſſuk mind-azonáltal, mit görditnek ellenben a' Pápisták. *Kalauz, Lib. 14. Cap. 3. §. 3.*

Luc. 23. 43.

Joh. 7. v. 11

1. Lám Daniel azt tanátsollya Nabugadonozornak, hogy alamisnával, és a' szegényekhez való irgalmaſságtétellel váltsa meg az ő bűneit. Azért a' külső, s idő szerent való bűntetésért eleget tehet ember az Isteni igaſságnak?

Dan. 4. 24.

F. 1. Helytelenül hozzák-bé e' pogány Király példáját, Mert a' mint közönségeſſen tanittyák, (*Kalauz* is meg-vallya) annak meg-igazult embernek kell lenni, a' ki efféle idő-szerént való bűntetéſeket jó tselekedeti által magárúl le-szállitson. De honnat probállyák meg- (: mert azt kivánnyuk tőllők :) hogy Nabugudonozor Jeſus Chrſtiſtus vére által meg-igazult ember lőtt légyen? 2. Nem kell egy lévben habarni az elég-tételt, mellyet, ki-tőlle meg-bántatott felebaráttyának téſzen, az Isteni igaſságért való elég-tetellel: Amarúl szóll Daniel Mivel Nabugodonozor kégyetlen Király lévén sokakat meg-nyomoritott; sokat sokaktúl el-húzott vontt, azt tanársollya immár néki Daniel, hogy szakaſzſza nyakát azoknak, és az erő szakot irgalmaſságnak tselekedetivel pótollya-ki azoknak, a' kiken azt tselekedte. A' mint Zacheus magát erre kötelezi vala: *Ihon Uram mindenjószágomnak felet adom a' szegényeknek; és valamit valakitúl erő szakal el-vőttem, négy annyit adok érette.* 3. Nintsen az eredet szerént való nyelvben: *Válts meg bűneidet*; hanem az a' szó, mellyel éla' Szent Lélek, annyit teſzen

Ut supra

Luc. 19. v. 8

mint

mint *szakaszd*-el, *öldozd*-el. *Alamisnárúl*-is nints ott neme-szerént emlekezet, hanem *igasságrúl*. Melyhez képest a' Daniel tanátsának értelme ez: *Király a' ki sokakat hamissan meg-nyomoritottál, vess-véget annak, és tselekedgyél igasságot kivel kivel a' mint illik.*

Calv. 3. Inst. Cap. 4 n. 36.

II. Lám a' Ninivé-béliek, böjtel, és alázatos könyörgéssel, az érdemlett és fenyegetés-képpen fejekre ki-adatott sententiát, el-teriték?

F. 1. Meg-kellene probálni, hogy a' Ninive-béliek mind meg-igazult emberek vóltak vólna: Mert a' mint oda fellyeb mondók, abban a' ki az idő-szerént való bűntetést magárúl le-szállithattya, meg-kivántatik, hogy meg-igazúlt ember légyen. 2. Senki nem tagadgya, hogy a' könyörgés, igaz magunk meg alázása, nem haszná lna az Isten haragjának meg-engesztelésére; de nem elég-tévő érdem-képpen, hanem Istentűl rendeltetett eszköz-képpen.

1 Reg. 21. v. 27. 28.

III. Lám Achábra iszonyu oltort jövendöle-Illyés: de mivel mezitelen testére Ciliciomot *vön, böjtöle, és magát meg-alazá, Isten-is meg-engede néki?*

F. 1. Soha nem vólt Acháb Jesus Christus véreáltal meg-szenteltetett ember, a' minémünek annak kell-lenni, a' ki afféle bűntetéseket magárúl le-szállitsa; haszontalan hozzák azért őtet bé-példáúl. 2. A' mint bűne Achábnak nem vólt botsánatban Istennél, ugy bűntetése sem vólt; hanem tsak halasztásban ment: mint meg-teczik a' huszon kilenczedik versbűl.

K. Hát mit mondasz a' maga-korbátsolásárúl; kedves, és bűn botsánatott nyerő dolog-é ez Istennek előtte?

F. Nem

F. Nem. Mert sem parantsolatunk, sem ditséretes példánk nints rúlla a' Szent irásban. Olvássuk ugyan a' Báál Papjai felől, hogy azok ugy tselekedtenek: Láttak a' maga veszszőző Atyafiak, ha azoknac pártyokra állanak. 1. Reg. 18. v. 28.

I. Lám azt mondgya Szent Pál maga felől, hogy ő sanyargattya a' maga testét, és szolgálat alá hajtya? Gal. 6. v. 17.

F. A' Testen az Apostol nem érti tsak a' húsos részt, hanem a' meg-veszett, gonoszra hajlandó természetet, az Ujjá nem szűletett részt; mellyet bűnnek testének nevez: melly mindenkor a' lélek, az az, az Ujjá szűletett rész ellen tusakodik. Amaz felől mondgya Szent Pál hogy sanyarggttya, és a' léleknek szolgálattya alá hajtya: mellyet testi korbáts alá ember nem vehet. Rom. 6. v. 6

II. Lám ugyan Szent Pál maga felől vallya, hogy ő az Ur Jesusnak bélyegét hordozza az ő testében: Azért ő-is disciplinálta magát? 1. Cor. 9. c. 27.

F. Ne érts, mint ha Szent Pál maga ejtette vólna magán azokat a' bélyegeket, és hupi kékeket; hanem értsed azokat a' vereség helyeket, mellyeket mások ejtettenek ő rajta a' Jésus Vallásáért: Mint meg-teczik, *2. Cor. 11. v. 24. 25. 2. Cor. 4. v. 11.*

K. Hát a' meg-hólt Szenteknek Szentségek, nem használ-é az élőknek, némelly idő-szerént való bűntetéseknek le szállitására?

F. Ugy akarják a' Pápisták; e' végre gondolták-ki a' *Butsut*, avagy *Indulgentiat.*

K. De mitsoda a' Butsu vagy Indulgentia?

F. Nem egyéb, hanem az idő-szerént való bűn-

tetéſeknek, mellyeket valakinek vagy itt e' Világon, vagy a' más Világon a' Purgátóriomban kellet vólna ſzenvedni, meg-engedéſe, vagy meg-könnyebbitéſe, az Anya-ſzent-egyház kintsének reája való ſzabáſa által.

K. Kitsoda kiáltatta meg elsőben a' Butsu-járáſnak ſokadalmát?

Cornel. Agrippa de vanit. ſcientiar. Cap. 51. de Magiſtratibus Eccleſiæ.

F. Nyólczadik *Bonifacius* Pápa: Ki tellyes életében, három derék (tudni-illik!) és Chriſtus Vicariuſsához illendő dolgot vitt véghez. Egyik hogy az egyűgyű Kelemen Pápát kőltőt iſteni jelenéſſel megtsalta; hogy a' Pápaságot néki engednéje. Máſik: hogy a' hatodik *Decrétaliſ*-nak Babyllon tornyát éppétette, mellyben a' Pápát mindeneknek Urává tőtte. Harmadik: hogy a' Jubilæus eſztendőnek Bútsu-járó ſokadalmát előſzőr ő ſzerzé, s' ő kiáltatá meg a' kereſztyén világba, annak erejét a' Purgatoriomra is kiterjeſztvén.

K. Mitsoda ebben a' ſokadalomban az áru?

F. Az Eccléſiának kéntse.

K. Mit értenek az Eccléſiának kéntsén?

F. Ertik a' Jéſus Chriſtuſnak kelletinél több elég tételét, és a' Szenteknek-is ſzenvedéſének azt a' bőſégét, mellyel többet ſzenyvedtenek, hogy nem mint kivántatott vólna, tsak a' magok bűnének bűntetésének fel-váltására.

K. Kitsoda a' fő kalmár ebben a' ſokadalomban?

F. A' Romai Pápa: Mert a' mint tartyák, ő nálla vagyon az Eccléſia ládájának kultsa, melyben az a' kénts vagy on el-téve; és a' mikor akarja ő nyittya fel, s' oſztogattya belőlle a' kéntset.

K. De adnak-é ingyen?

F. Nem olly bő kezűek, hanem meg-kivánnyák, hogy az Onnért Aranyat vigy amaz verſek ſzerént:

Curia vult marcas, burſas exhaurit & arcas,
Si burſa parcas, fuge Papas, & Patriarchas.
Si dederis marcas, & eis impleveris arcas,
Culpâ ſolveris, quâcunque ligatus eris.

Innét vagyon, hogy egykor Harmadik Friderik Tsáſzár, Kilenczedik Gergely Pápától ſzáz ezer lótot nyomó aranyon nyerte-meg bűnei alól való fel óldoztatását. *Baleus de vitis Pontif. pag. 283.*

K. Hát a' Kalmár legények kicsodák ebben a' Sokadalomban?

F. A' ſok ſzerzeteſek, Püſpökök, Apaturok, Papok, Barátok. A' mint hogy *Tétzelius* Barát-is ezzel a' kéntsel kereskedik vala Német országban: de réá találá egy ſzegény legény (Luther Márton) és minden árujából ki-foſzta a' tsalárd Kalmárt.

K. Egy nyomatniak és fontoſoké mind az Indulgentiák?

F. Nem; hanem vadnak tellyes *Indulgentiák*, és tsak réſz-ſzerént-való *Indulgentiák*.

K. Mitsoda a' tellyes Indulgentia?

F. Mellyben valaki bűneinek minden bűntetéſinek tellyes botsánattyát véſzi.

K. Mikor ſzokott a' tellyes Indulgentiáknak ſokadalma eſni?

F. A' Jubilæus eſztendőben: mellyett ennek első rendelője *Bonifacius* minden ſzázadik eſztendőre kiáltata. Az után hatodik *Kelemen* Pápa minden ötvenedik eſz-

dik eſztendőre. Végtére Máſodik Pál Pápa gondolván azt, hogy ritkán eſnék ez haſznos ſokadalom, minden kővetkező huſzon ötődik eſztendőre húzá és hozá;

K. Mitsoda a' réſz-ſzerént-való Indulgentia?

F. Mellyben valaki bűnének bűntetésének tellyes botsánattyát nem véſzi: és a' mellynek ſokadalma vagy egyſzer eſik-meg, ſoha nem tőbſzőr; vagy hogy minden eſztendőben egyſzer egyſzer; a' minémű Indulgentiák a' Templomoknak. Oltároknac meg bérmáláſakor ſzoktanac engedtetni.

K. De kitsodák a' vevők ebben a' ſokadalomban?

F. Holtak (tudni-illik kiknek lelkek a' Purgatoriomban vadnak) és elevenek.

K. Hát a' pokolban kinlódóknak nem jut-é valami ebben a' vásárban?

F. Eők ſem mennek innét űreſſen, ha igazat mond Bellarminus: *Summus Pontifex, in pœnam purgatorii; imò etiàm in pœnam æternam Gehennæ, ſine dubio poteſtatem habet.*

Lib. 1. de dulg. Cap. 6.

K. De hadgy békét a' tréfának, s' mond-meg egyſzer miért nem tetzik tenéked ez a' ſokadalom?

F. 1. Mert ellenkezik az Iſtennek irgalmaſságával. Az Iſten ingyen adgya az ő kégyelmét. Romában penig ne menny ha pénzed nints: Mert a' mint a' Magyarok igazán mondgyák: *Pénzel járják a' Bútsút* 2. Ellenkezik a' Chriſtuſnak elég-tételével, a' kinek vére egyedűl tiſztét-meg minket minden bűneinkből. Nem ſzűkség hát a' Szentek vérét a' Chriſtus vérével őſzve timporálni; a' mint akarják a' Bútsú adó kalmárok.

Eſa. 55. v. 1.

1. Joh. 1. 7.

rok. 3. Mert ez nem egyéb, hanem Szentséggel való komplárkodás, Judás és Simon Mágus kalmárkodáſa. 4. Ez nem egyéb, hanem a' Chiſtus kőzben járásával meg-nem elégedés. Ugyan-is ha a' Szentek érdemes tselekedetekkel fel-válthatnak máſokat a' bűnnek bűntetéſe-alóll, ők-is kőzben járókká léſznek. 5. Mert (hogy ſummáſon le-irjam) a' bútsúk nem egyebek, hanem a' Chriſtus vérének meg-motskoláſi, és a' Sátánnac tsufolódáſa, mellyek által a' kereſztyén népet, az Iſten kégyelmétűl, és a' Chriſtusban való életrűl el-téritik, és az idveſségnek utárúl el fordéttyák. Ugyan-is mint motskoltathatik a' Chriſtus vére ocsmánnyában meg, mint midőn tagadtatik, hogy az a' bűnőknek bocsánattyára, a' meg-engeſzteltetéſre, és az élég-tételre elégséges nem volna, hogy ha annak ugy mint el-ſzáradott vérnek fogyatkozáſamáſunnan nem potoltatnék és hellyére nem tellyeséttetnék? Teli torokkal kárhoztattya az irás ezt a' káromkodáſt. 6. Mert mint magok a' kalmárok meg-vallyák, nem régen, nem-is a' Szent irás patikájábúl, hanem tsak minap, és nem tudom mitsoda Uj Világrul kőlt ez a' kalmár árú. De láſſuk rővideden; mivel commendállyák árujokat a' Romai Kalmárok.

1. Lám Szent Pál maga felőll azt mondgya, hogy ő a' Chriſtus ſzenvedésének maradékját bé-tölti az ő teſteben az Anya-ſzentegy-házért. Azért a' Szenteknek ſzenvedéſek haſználnak máſoknak a' bűnnek bűntetéſe alól való fel-ſzabadulásra. Col. 1. v. 24.

F. 1. Helytelenűl hozzák ezt bé, mert Szent

Pál élt még akkor, midőn magárúl ezt mondaná. A' kérdés penig vagyon a' meg-hólt Szentekrűl. 2. A' Pál szenvedési nem voltanak eleg-tévő szenvedések az Anya-szentegy-házért; hanem az Anya-szentegy-háznak ügye mellet való szenvedések: Ki szolgája lévén az Anya-szentegy háznak, annak ügye mellett, melly vólt az Evangéliom, sokat szenyvedett. Hasznára vólt ez az Anya-szentegy-háznak nem egy-képpen. A' többi között példa-adás-képpen. Mert a' mint
Phil. 1. 14. maga bé-hozza az Apostol, némellyek az Urban való atyafiak közzül alkalmatosságot vévén az ő fogságából, nagyob bátorsággal mérték az igét prædikálani. 3 Nem szóll Szent Pál Christus Urunknak személy-béli és közben járói szenvedésirűl, mint ha azok magokban elégtelenek vóltanak a' bűnért való elégtételre: hanem azokrúl a' nyomoruságokrúl, mellyekkel a' hivek, mig itt e' Világon élnek, gyakoroltatnak, és a' melly kereszteket az Evangéliomnak igye mellett szenyvednek. Mondatnac ezek Christus szenyvedésinek, mert az hivek tagjai lévén a' Christusnac, az ő nyomorgattatásokat magájénac tartya és betsülli. Mondatnac *U*runk szenvedésinec maradványinac; mert noha ő egyszer ő magábā szenyvedet légyen; mind-azonáltal minden napon szenyved az ő tagjaiban.

II. Lám a' bűnök botsánattyára hatalmot adott Christus az egy-házi gondviselőknek, tehát sokkal inkább a' kissebb dolognak sáfárlását reájok bizta.

Lib. 14. Cap. 3 §. 4 F. Tudom Kalauz fortélyoskodása ez; de nem mehet véle messze. Mert azt kérdem: Ha Isten a' bűn botsánat-

botsánatban az üdő-szerént való büntetésnek adóságát fenn hadta, ők szolgák lévén, hogy merik el-engedni? Mutassák *U*rok *Cummisso*-ját rúlla.

III. Valami akadék lehet a' Menyországba való menetelre, mind azt el-vehetik az Egy-házi szolgák a' Christus érdemének erejével. De nem csak a' bűn, hanem a' sanyarú szenyvedésre való köteleség-is akadék a' Menyországba való menetelre: Azért azt kell mondanunk, hogy nem csak a bűnnek botsánattyára, hanem a' büntetésnek le-szállitására-is hatalom vagyon az Ecclesiában?

F. 1. Együtt jár a' kettő. A' Christus érdemének ereje által meg-botsáttatik a' bűn, azért a' büntetésnek adósága sem mared fenn. Az *Indulgentiak*nac Kalmári rosszúl szakasztyák hát el-edgyiket a' másiktúl. 2. Ha a sanyarú szenyvedésre való köteleség akadály a' Menyországba való menetelre (mint *Kalauz*unc dictállya) tahát az halál által senki nem mehet a' Menyországban: Mett mitsoda lehet sanyarúb szenvedés az halálnál? Ood azért a' száradot, hogy ezt mondván, keménnyen meg-ne üssed.

K. Továbba azt kérdem tűlled, talám nem régén költ az Uj Világról ez a' Kalmár árú?

F. *U*gy vallyák magok a' Kalmároc. *Multos fortassis movet, indulgentiis non multum fidere, quod earum usus in Ecclesia videatur esse recentior, & ad modum serò repertus apud Christianos. Indulgentiæ authoritate scripturæ nobis non innotuerunt; sed authoritate Ecclesiæ Romanæ, & Pontificum Romanorum, quæ major est. De indulgentiis pauca dici possunt per certitudinem, quia nec scriptura deus expresse loquitur. Dicendum, quòd ante tempora beati Gregorii*

Roffensis Attic. 13. cōtra Luthrum. Sylvester Prieras Respons. ad Propos. Lutheri Durand. in 4. Sent. Dist. 20. q. 3.

Gabriel Biel lect. 57. super Canonem Missæ.

Gregorii modicus vel nullus usus fuit indulgentiarum.

K. Mond-meg végtére hogy hijában ne költsem pénzemet a' Butsura, meddig hat-ki az Indulgentiának ereje?

F. 1. Nem a' bűnnek motskától való meg-menekedésre. 2. Az örökeni büntetéstűl való megszabadulásra-is nem. 3. Nem a' természeti nyavalyáknac (a' minémű a' kőszvény, kolyika, &c.) meg orvoslására. 4. Nem azoknac a' büntetéseknek felváltására, mellyeket vagy Isten, vagy ember, a' bűntétel után valakire ád és mér. 5. Nem azoktúl a' *gravaminak*túl, mellyeket vagy a' polgári, vagy a' Sz. széken fenyiték gyanánt valakire adnak. 6. Az Indulgentiábā azért nem egyébre adatik szabadság, hanem a' Pœnitentiánac gyümöltsének szűkebben való meg-termésére: † A' minémű a' könyörgés, böjtölés, alamisnálkodás, *&c.* Igazán irja azért egy jámbor, hogy a' Pápistai butsú nem egyéb, hanem a' jó tselekedeteknek, és az idvességes pœnitentiánac meg-tágitása. Innét immár annak-is végére mehetünk, honnét vőt eredetet ez a' hamis kalmárkodás. Innét tudni-illik, hogy a' régiek az el-estekre gyakorta nehezebb és sullyosabb pœnitentiát vetettenek; hogy nem mint azt el-viselhetnék. Kihez képest azok az Ecclésiához folyamodván, kivánták a' rájok adatott pœnitentiának meg-tágitását: a' melly pœnitentiánac meg-lágyitása avagy könnyebbitése, meg-óldozásnac, botsánatnac vagy butsúnak neveztetett. De ezek a' mostoha fiak ittis által hágták a' régieknek határokat, mert az elég tételt, mellyel a' bűnös tartozott az Anya-szent-egy-háznac a' botránkoztatásért, forditották Isteni elég tétellé.

† Hoc est cum licentiain infernum intrare. Lutherus in Assert. Articulorű damnat. Tom. 2. Oper. fol. 165.

K. Hát ha sem magunk, sem más tsupa teremtett állat a' bűnért eleget nem tehet az Isten igasságának, kit kell keresnünk?

F. Olly közben járót a' ki eleget tehessen.

TIZENŐTŐDIK RÉSZ.

A' Közben járórúl.

KERDES: *Mitsoda a' közben járó?*

F. Olly személy Isten között, és az ember közöt, ki az Isten igasságának eleget tévén, minket a' bűnnek és a' büntetésnek nyavalyásága alól fel-szabaditott.

K. Minéműnek kell azért annak a' közben járónak lenni?

F. Ollyannac, a' ki az egy személyben igaz, valóságos, s' tökélletes igasságu ember légyen, és egyszersmind igaz Isten.

K. Miért kell ő néki valóságos embernek, és tökelletes igaznak lenni? Catech. Palat. q. 16

F. Mert az Istennek igasága azt kivánnya, hogy a' melly emberi természet vétkezett, ugyan azon emberi természet fizessen meg-is a' bűnért: a' ki penig ő magában bűnös vólna egyebekért meg-nē fizethetne.

K. Miért kellet ő néki egyszersmind igaz Istennek is lenni?

F. Hogy az ő Isteni hatalmával az Isten haragjának terhét az ő testében el-szenyvedhetné: és miné-

Catech. Palat. q. 17

kűnk az el-veſztett igaſságot és életet viſzſza ſzerezhetné.

K. Kitsoda penig az a' közbenjáró, a' ki egyſzerſmind valóságos Iſten, és valóságos tökélletes igaz ember-ü?

F. A' Názáret-béli Jeſus a' ſzűz Máriának egyetlen-egy ſzűlőtte.

Vide Joh. Horembek in Teſubah Judah. lib. 3. Cap. 1.

K. De miképpen probálod-meg, hogy a' Názáret-béli Jeſus légyen, amaz Iſtentűl meg-igértetett; Profétáktúl meg jövendőltetett igaz közbenjáró Meſſias?

F. 1. Mert a' fellyebb meg.mondott *conditiok*, hogy a' Meſſiaſnac igaz embernek, és' Iſtennek kell egyſzerſmind lenni, tsak ő benne találtatnak-fel. 2. Mert azok a' jovendóléſek, mellyeket a' régi Profétáknak mondottanac a' Meſſiaſnac ſzemélye és tiſzte felől, tsak ő réá alkalmaztathatnák.

K. A' Profétáknak jövendőléſe-ſzerént minémúnek kellet a' Meſſiasnak lenni?

F. Kellett lenni *Aſzonyi állat magvának, Gen. 3. v. 15 Szűztűl kellet ſzűlettetni, Eſa. 7. v. 14.* Kellet lenni *Emmanuelnek, érős Iſtennek. Eſa. 9. v. 6. Dávid törsökéből ſzármazonak. Eſa. 11. v. 1. Alázatos egy ügyű ſorſu állapotunak. Eſa. 53. v. 11. Zach. 9. v. 9. Kellet Betlehemben ſzűlettetni. Mich. 3. v 2.* még penig a második Templomnac fen állásakor. *Malach. 3. v. 1.* De mind ezek a' Názáret-béli Jeſusban bé-tőltenek, és valókká lőttenek. Azért tsak ő nem más a' közben járó Meſſiás.

K. Kik tagadgyák a' Názáret-béli Jéſuſt igaz Meſſiáſnak lenni?

F. A' Sidók; de merő nád-ſzál, a' mivel tsatáznak,

I. Lám az irások ſzerént a' Meſſiáſnak Királynak kellett lenlett lenni, Pſal. 2. v. 6. Jer. 23. v. 5. Zach. 9. v. 9. A' Názáret-béli Jeſus penig nem vólt Király: Mert a' mint maga mondotta, nem hogy Országa vólt vólna; de tsak annyi helye ſem vólt, a' hol fejét le-hajthaſſa. Matt. 8. 20

F. A' teſti Királyság igen el-fogta vólt ſzemeket a' Sidóknak, azért álmodoztak, és moſt-is azért álmodoznac a' Meſſiáſnak világi pompás országárúl. Vólt ugyan a' Meſſiás Chriſtuſnak Országa; moſt-is vagyon, de nem világi, kűlső ország, *Joh. 18. v. 36.*

II. A' Meſſiaſnak békeſségnek fejedelmének kellett lenni. A' Názáret-béli Jéſus penig, nem hogy békeſségnek fejedelme lőtt vólna; sőt azt mondgya maga felől: nem azért jött ő, hogy békeſséget küldgyön e' Világra, hanem inkább fegyvert? Eſa. 9. v. 6. Matt. 10. v. 34.

F. A' Meſſiás Chriſtus, a' mint hogy nem Világi Király vólt, ugy az ő el-jövetelének vége ſem vólt a' teſti békeſségnek ſzerzéſe; hanem hogy lelki békeſséget hozzon és ſzerezzen az övéinek, *Joh. 14. v. 27.*

III. A' Meſſiáſnak idejében nagy változáſok eſnek a' természetben; mint Eſaiás le-irja: A' farkas a' báránynal lakozik; a' Párdutz a' ketske fiuval, a' fejős tehén és medve együtt legeltetnek, és az Oroſzlán mint az ökör ſzalmát eſik &c. Illyen dolgok penig nem történtenek a' Názáret-béli Jeſus idejében? Eſa. 11. v. 6. 7. 8.

F. Látzik, hogy a' Moſes fédele vagyon a' Sidok ſzemén, és vakoskodnak, nem tudván az Iráſoknac értelmét. Mett ſem a' Názáret-béli Jéſus idejében nem eſett, ſem ennek-utánna (ugy vélem) nem eſik ollyan változás a' terméſzetbe: kell azért a' Proféta irását érteni, a' vad Oroſzlán terméſzetű, pogá-

nyokrúl és nemzetségekrűl, kik bé-jövén az Anyaszentegy-háznac aklában, a' több szeléd hivekkel együtt ott le-telepedtenek, ismérvén Pásztororoknak az Ur Jésus Chistust: ez penigr immá rész-szerént bétellyesedett.

K. Hát a' Sidók mitsoda hiszemben vadnak, a' Messiásnak elejövetelirúl?

Videatur Horem bek contra Judæos pag. 126.

F. Külömb vélekedésben szakadnac. Nemellyek azt tartyák, hogy már régen szűletett, még a' mikor *Titus* a' Jérusálemet el-rontaná, de még e' Világnac magát ki-nem nyilatkoztatta. Némellyek tagadgyák hogy el-jött vólna: és immár a' hoszszas várakorzás miatt, mint egy kétségben ésvén, tilalmasnac tatyák a' Messiasnak idejérűl tudakozni.

K. De te hogy hogy probálod-meg, hogy immar bizonya el-jött a' Messiás?

F. Ezzel a' közönséges erősséggel; hogy mind azok a' Profétiák, valamellyeket a' régi Próféták meg jövendőlteneka' Messiás szűletésének idejéről, s' helyérűl, és több környűl állásirúl, immár régen elmultanak, és bé-tellyesedtenek.

K. Hogy a' Jésus Chrstus légyen Isten közöt és az emberek közöt az egy közben járó Messiás, honnét tudhatmi azt meg?

F. Az Evangéliombúl, *1. Cor. 2. v. 10.*

TIZEN-

TIZENHATODIK RESZ.

Az Evangéliomrúl.

KERDES: Mit tészen ez a' szó Evangélium?

F. Közönségessen tészen akar melly jó és örvendetes hir-mondást valamelly kedves és kivánatos dologrúl.

Aristoph. in Pluto. Plutarchus in Mario.

K. Hát a' Theologusoknál *miért vétetik?*

F. Vétetik. 1. A' Christus Jésus szűletésének, életének és halálának historiájáért: igy szoktuk mondani, hogy négy Evangéliomok vadnak. 2. Vétetik olly tudományért, mellyben hirdettetik Istennek amaz idvezitő kégyelme, a' Jésus Christusban való bűn botsánat felől.

Tit. 2. v. 11

K. Mitsoda hát rövideden az Evangéliom?

Catech. Palat. q. 19

F. Oll tudomány az emberi nemzetségnek váltságának meg-szerzése, és helyben állatása felől, mellyet Isten elöször a' Paraditsomban jelentet-meg; és azután a' Pátriárchák és Próféták által hirdtettetett, áldozatokkal, és egyéb Ov törvény-béli Cere, moniák által meg példéztatott. Végezetre penig az ő egyetlen egy fia által bé-tellyesitett.

Secus ajunt Socinian ut legere est apud Smalcium Disp. 4 contra Franzium pag. 94

K. Uj tudomány-é hát az Evangéliom?

F. Nem az. 1. Mert ez még a' Paraditsomban kezdetett, *Gen. 3. v. 15.* 2. Mert a' régi Szent Atyák, Pátriárchák és Próférák ezt a' tudományt vallották: mint meg-teczik, *Gen. 22, v. 18. 49. v. 10. Act.*

3. v. 1. 24. 1. Pet. 1. v. 11. 3. Mert az Ov törvény. béli áldozatok, és Cæremoniák, mind ennek a' tudománynac petséti vóltanak, *Heb. 10. v. 1.*

Calv. 2. Inst. Cap. 6. n. 1. à medio ad finem usq;.

K. Vólt-é az Evangélium *az Ov Testamentomban?*

F. Vólt; de nem olly világossan, mint az Uj Testamentomban: ugyan-is ez az idő az, melyben felviradott, és dél szinben jött az Istennek idvezitő kegyelme, *Tit. 2. v. 11.*

Joh. 1. v. 17

K. Lám azt mondgya Szent János, hogy a' Törvény Móses által lött, a' kegyelem penig és az igasság Christus által: nem vólt hát Christus előtt az Evangélium?

F. Mondatik a' kégyelem, és az igasság Christus által adatottnak lenni, nem azért mint ha az Ov törvénynek idejében semmi Evangéliom nem vólt vólna; hanem, azért, hogy a' Mosestől ki-adatott törvénynek Christus vólt a' vége és bé-tellyesedése.

Rom. 10. 4.

K. Az Evangéliumi *tudomány szükséges-é az idvességre?*

F. Igen-is, *Joh. 17. v. 3. Act. 4. v. 12. Rom. 1. v. 16.*

K. Az Ov Testamentomi hivek a' törvény által idvezültenek-é, vagy az Evangélium-*által?*

Calv. ut supra n. 2.

F. Mint szintén mi, ugy ők is az Evangélium által. *Act. 10. v. 43. Act. 15. v. 11. Joh. 17. v. 3. 1. Tim. 2. v. 5.*

K. Hát az Ov Testamentomi hiveknek vólt-é valami igéretek az örök élet, és arra tartozandó lelki jók felől?

Vide Smalcium de Divinit. Christ. Cap. 7. & 8

F. Tagadgyák ezt a' *Socinust* követő Eretnekek; de helytelenül. 1. Mert vólt ő nékiek igéretek a' bűn botsánat felől, *Jer. 31. v. 34. Mich. 7. v. 18.* Vólt azért az örök életről, és arra tartozandó lelki jókról-

is. Ugyan

is. Ugyan-is a' lelki jók között, mi lehet Istennek nemessebb ajándéka, a' bűn botsánatnál? Ebben helyhezteti Dávid az embernek fő bóldogságát, *Psál. 32. v. 1.* 2. Mert a' Christus az örök élet, és ő benne vagyon az örök élet, *1. Joh. 5. v. 11. 12.* Moses penig és a' régi Próféták a' Christusról sok szép igéreteket tőttenek, *Gen. 3. v. 15. Deut. 18. v. 18. Esa. 7. 14. 6. v. 9. Act. 3. v. 22.* 3. Mert az örök idvesség felől tudakoztak és kérdezkedtek a' régi Próféták, *1. Pet. 1. v. 10.* Vólt azért ő nékiek igéretek és reménségek erről. 4. Mert nyilván tanéttya *Szent Pál*, hogy hajdan az ő Prófétái által meg-igérte vólt Isten az Evagéliomot. Mitsoda penig az Evangéliom, hanem az örök életnek és minden lelki jóknac bőséges tárháza. Rom. 1. 1. 2

K. Lám azt tanéttya Szent Pál, hogy a' Christus hozta az halhatatlanságot, és az életet világosságra az Evangéliom által. Nem vólt azért a' Christus előt reménség vagy igéret az halhatattlan örök élet felől? 2. Tim. 1. v. 10.

F. Nē tagadgya az Apostol az örök élet felől való igéretet az Ov Testamentombā; hanem azt mondgya, hogy most, tudniillik az Uj Testmentombā jelentetet meg. Nem ugy mint ha annak előtte semmi tudomány, vagy igéret affelől nem vólt vólna; hanem hogy az Ov Testamentomban, az örök életre való menetelnek uttya és módgya nem vólt olly nyilván való, mint a' Christus el-jövetele után az Uj Testamentomban.

K. Hát az Ov Testamentom-béli hivek, igéretek lévén nékik-is az örök életről, halálok után el-vötték-é mindgyárt az örök életet?

F. Ugy állattyuk a' *Pápapisták* ellen, kik a' régi Bellarm. lib. 4. de.

Szent

Christo Cap. 11.

Szent Atyáknak lelkeket, a' pokolnak néminémű szomszéd kamorájában, mellyet *Limbus*nak hivnak, zárják és rekesztik.

K. De miképpen probálnád meg, hogy az Ov Testamentomi Szent Atyáknak lelkek, a' Christus halála előtt menyben mentenek vólna? Mert azt mondgya Kalauz, *hogy nints a' tellyes Szent Irásban egy ige, mely azt jelentené, hogy a régi Szentek Meny-országban vitettenek Christus előtt?'*

Lib. 5. Cap 6. pag. 502

F. En azt mondom, mindeneknek előtte; a' mit együtt *Bellarminus* mond: *Ad probandum fidei dogmanon est necesse, ut expresè illud in scripturis habeatnr, modò exiis aperte colligi possit.* Ha szinte nyilván való ige nints is rula; mindazonáltal vadnak a' Szent Irásban *olly világos jelenségek*, mint sok egyéb dolgokrúl, mellyekből nyilván ki-jű hogy a' régi Szenteknek lelkek a' Christus el jövetele előtt bé-fogadtattanak a' Menyi bóldoságbã.

Lib. 1. de Purgat. Cap. 3.

Ita Kalauz loquitur, lib. 14. pag. 973.

K. Akarnám hallani azokat a' Szent irásból ki-hozatott erősségeket?

Heb. 6. 12.

F. 1. Mert Abrahámrúl és a' több régi Szentekrúl nyilván mondgya Szent Pál, hogy örökség szerént vötték-el az igéretet. Ezt penig nem étthetni tsak a' testi Cánahán földérúl, mert a' mint tudgyuk Abrahám, Isák, Jákób, &c. tsak jövevények és idegenyek vóltanak azon a' földön, *Heb. 11. v. 9.* 2. Mert kitsoda tagadhatná, hogy a' régi Szent Atyáknak bűnöket Isten meg-nem botsátotta vólna? Sőt nyilván állattya ezt az Irás, *Act. 10. v. 43.* Mitsoda akadályozhatta vólna hát még őket, hogy lelkekben ki-rekesztetnéneka' Mennyei bóldogságbúl? Tudgyuk ugyan, hogy semmi tisztátalan oda bé-nem mégyen. De kitsoda

Apoc. 21. v 27.

tsoda mérné mondani, hogy a' Szent Atyáknak lelkek tisztátalan vólt vólna? 3. Mert nyilván mondgya az irás, hogy a' Lázárnak lelke vitetett az Abrahámnak kebelében, a' holot az örömben és vigasságban vólt: nem vólt azért Limbusban. Mert ki-hinné hogy a' setétségnek helyén öröm és vigaság vólna. 4. Mert ha Enoch. és Illyés testestűl és lelkestűl az Egben ragadtattanak, nem látom semmi lehetetlenségét annak-is, hogy a' több Szent Atyáknak lelkek ottan mingyárt ki-mulásokután, a' mennyei bóldogságban bé-fogadtattanak.

Luc. 16. 23

K. De azt mondgya Kalauz-unk, hogy ezek sem vitettettek Menyországban. Ha penig kérded tőlle, hová vitte Isten őket? Azt feleli: Mi nem tudgyuk; mint szintén hogy azt sem tudgyuk hol temettetett Mosés?

Fol. 502.

F. A' mit az irás mond, mi haszna azt kétségben hozni; nyilván mondgya penig Illyésről, hogy felment az Egben. Enochrúl-is bizonnyal állattya az irás, hogy nem találtatott az emberek között, mert az Isten felvötte őtet. Mitsoda az *a' fel*? Nem egyéb annál a' hol Christus vagyon ülvén az Istennek jobján, *Col. 3. v. 1.* 2. A' mit *Kalauz* meg-nem tud mondani, hová vitte Isten Enochot és Illyést, meg-mondgyák mások; a' Paradicsomban. Ha a' mennyei Paraditsomot értik, melly az harmadik Eg, nem lesz köztünk semmi viszszálkodás. Ha penig a' földi Paraditsomot értik, probállyák-meg, hogy a' viz özön után éppen meg-maradott az a' Paraditsom; és mivel a' *Geographiá*hoz jól tudnak, irják le-annak *situs*-sát, hosszaságát, szélességét, had-tudgyuk meg mi-is. Tu-

2. Reg. 2. v. 11.

Gen. 5. 24.

Bellar. de grat. primi hom. Cap. 14.

Iar. lib. citat. Cap. 12.

dom hogy némellyek a' hóldnak hézagja alá helyheztetik; de hoſzſzu lajtorját tsinállyanak, ha mérsékelni oda-akarnak hágni.

2. Chron. 21. v. 12.

K. Lám Illyés Próféta el-ragadtatáſa utánn-is levelet küldött Jórámnak, Jóſaphat Király fiának; nem ragadtatot azért az Egben., mert hogy küldött vólna onnét levelet?

2. Reg. 2. 13 Heb. 1. 14.

F. 1. Tréfában tsak azt mondhatnám, le-vetette, mint Eliſeuſnak a' paláſtot. Más az, jőtőn jőnek az Angyalok az Egből a' földre: talám töttek annyi barátságot Illyéſnek, hogy el hoztak levelét. 2. De tréfa kivül ſzólván a' dologhoz, tzigányság az, hogy Illyés fel-ragattatáſa után küldött vólna Jórámnak levelét.

Kalauz ut ſupra.

K. De azt mondgyák: Nints külömben a' dolog, mert Illyéſnek el-ragattatáſa után jó idővel élt a' Jóſaphát, és az ő halála után lött Királlyá Jórám az ő fia, kinek Illyés a' levelet küldötte.

F. Tagadhatatlan dolog az, hogy Illyés Achább idjében vólt és' Prófétált. Jóſaphát penig Achábbal egy időben élt és uralkodott; amaz Judában, ez penig Izraelben, mint meg-tetzik, *2. Chron. 18. v. 1. 2. 3.* nem igaz azért azt mondani, hogy Illyéſnek el-ragadtatáſa után jó idővel élt Jóſaphát. Sőt nem tsak Jóſaphátot, hanem a' fiát-is Jóramot, (kinek a' level küldetet) a' Királyságban lelte Illyés, *2. Reg. 1. v. 17.* Hogy penig *Kalauz* igazét bennünket a' második Királyi könyvnek harmadik réſzére, itt ez aránt el-veſzti az utat. Mert a' melly Jóramrúl ot ſzó vagyon, más attúl a' kinek Illyés az iráſt küldötte; amaz Acháb fia vólt, ez Jóſaphát é; Amaz Izrael Királlya, ez Juda-é. De láſſuk az Ellenvetéleket.

2. Reg. 3. 1.

I. Lám

Kalauz lib. 3. Cap. 6. §. 2.

I. Lám azt tanéttya Szent Pál Héb. 9. v. 8. hogy mig az elsö sátor fenn állana, a' Szenteknek uttya nem vólt meg nyilatkozva. Azért mig az Ov Teſtamentom fenn állott a' Szent Atyáknak lelkek nem mentenek az Egben?

F. Nem mondgya azt Szent Pál, hogy ſemmi út nem vólt vólna a' Menyorſzágra; azt ſem mondgya hogy tellyeſséggel az az út, iſméretlen vólt vólna: hanem azt mondgya, hogy nem vólt meg-nyilatkozva. Azt penig nem mondgya egyátallyában, hanem ősze haſonlétás-képpen, a' menyében az idveſségnek uttya és modgya, a' Chriſtuſnak el-jővetele előtt, midőn még fen tartatnának a' ſok homályos Cærémoniák, nem vólt olly világos és' nyilván való, mint immár az Uj Teſtamentomban, a' Chriſtus el-jővetele után. Továbbá az Apoſtol mondását érthetni a' Pogányok el-hivattatásárúl, kiknek út nyittatot az Iſten Anya-ſzentegy házában való bé-jővetelre a' Chriſtus által: Ki a' Sidók és Pogányok közt való köz-falt el-rontotta, *Eph. 2. v. 14.*

Hebr. 6. 20

II. Chriſtus kezdette az útat a' Menyorſzágra, mint ugyan Szent Pál tanéttya: Nem vólt azért ő előtte út, mellyen bé-mehettek vólna a' Pátriárchák az Iſten házában?

Epiſt. ad Dardanum

F. Meg-engedem, hogy Urunk vére vólt a' Menyorſzágnak kúltsa, mint *Jéronymus* ſzóll; és hogy mindeneknek előtte mint fő Pap tsak *Urunk* ment-e bé az Iſtennek menyei Templomában: de az ő Papságának ereje által, melly az Ov Teſtamentomra-is ki-hatot, út nyittatott a' régi Szent Atyáknak az Iſten házában való menetelre.

Apoc. 13. 8

III. Mit keresünk más bizonyságot? Chriſtus ő maga

Joh 3. v. 13.

halálo

halála előtt azt mondgya, hogy senki menyországban nem ment, hanem az ember fia, a' ki menyországban vagyon?

F. Erre-is azt mondgyuk, senki nem ment a' menyországban ugy, mint a' Christus: Mert ő ugy ment mint fő Pap, mint közben járó, mint Isten és ember egyszersmind; mások penig mennek és mentenek mint puszta emberek, nem magok erejével, hanem a' közben járó Christusnak érdemének erejével.

Hebr. 11. v. 13. *IV. Lám Szent Pál Apostol azt tanéttya a' régiek felől, hogy azok igaz hitben kimulván az igéreteket el-nem vőtték, hanem tsak messzünnen nézték. Okát-is adgya, mert Isten mi felőlünk néminémű jó dolgot végezett hogy mi nálunk a' tökélletességre ne jutnának:* v. 40. *Ki jő azért innét, hogy az Ov Testamentomi hivek a' Christusnak el-jövetele előtt, menyországnak örökösi nem vóltanak?*

F. 1. Lám ugyan ezen résznek harmintzharmadik versében, azok felől a' Szentek felől kiket hosszú laistromban bé-hoz, azt mondgya maga Szent Pál, hogy el-érték az igéreteket; mig azért tovább mennénk, békéltessék össze a' Papisták Szent Pált Szent Pállal. 2. Hogy közelebb szólyunk, a' tizenharmadik versben, a' régieken kik igaz hitben kimultanak, érti az Apostol, Abrahámot, Isákot, Jákóbot kikről szóllot oda fellyebb. Ezekről mondgya, hogy, v. 8. 9. el-nem vőtték, avagy érték az igéreteket. De mitsoda igéreteket? A' meg-igértetett Canahán földének örökös birását, mint ugyan azon tizen-harmadik versből ki-tetzik. *Es valláſt tőttek arrúl, hogy ők budosók és jövevények vólnának azon a' földön.* Ha penig a' lelki igéreteket kellessék értenünk, érthettyük a' Christusnac

stusnak testben való el-jövetelét, mind azokkal a' dolgokkal egyetemben, mellyeket sok igazak és Próféták kivántanak látni, de nem láthatták, és el-nem érhették. Matt. 13. v. 17.

V. Lám azt mondgyák a' Doctorok, hogy az Ov Testamentombéli Szenteknek lelkek Urunk halála előtt föld alatt való helyen tartattanak?

F. Elől kel vala *Kalauz*-nak számlálni azokat, a' Doctorokat: Mert vadnak igaz Doctorok, vadnak hamis tanétó Doctorok-is, *1. Joh. 4. v. 1.*

VI. Jakób azt mondgya maga felől, hogy az ő fiához Józsefhez sirva szálland alá pokolra. Ott penig a' poklon, nem értethetni, sem a' koporsót, mert Józsefet nem koporsóban tétetetnek, hanem vadaktúl meg-emésztetetnek állitya vala Jákób; sem a' tulajdon-képpen való poklot, melly a' kárhoztaknak helye, mert Jákób Józseph felől nem vólt olly itéletben, hogy el-kárhozott vólna; kel azért érteni a' Limbust, az az, a' pokoltúl, olly meg-külömböztetett helyet, melyben vóltanak a Szent Atyáknak lelkek, a' Christusnak el-jövetele előtt? Gen. 37. v. 35.

F. Bátor engedgyük meg, hogy a' *Sheol*-on ne értessék sem a' pokol, sem a' kárhozatnak helye: De szükségesképpen a' *Limbust* sem kel érteni, hanem a' meg-haláſt. Ugyan-is alá szállani a' *Sheol*ra gyakorta a' Szent irásban annyit tészen, mint meg halni, a' halottaknak állapottyára jutni. Ertelme azért a' Jácob szavának tsak ez: Olly nagy bánatom és keserüségem vagyon énnékem a' Józef halálán, hogy a' miat nékem meg-kel halnom, a' koporsóban kel szállanom. Per metonymiam Consequétis pro Antecedente.

VII. Lám Sz: Péter irja, hogy a' tömlötzben lévő lelkeknek prædikállot a' Christus? 1. Pet. 3. 19.

F. A' Tömlötzön ott nem értetik a' *Limbus*, hanem a' pokol, az az, a' kárhoztaknak helye. A' lelkeken se érts a' Szent Atyák lelkét, hanem az el kárhoztakat, kiknek a' Christus prædikállott; nem akkor mikor a' tömlötzben, az az, a' pokolban vólnának, hanem annak előtte a' mikor itt e' Világon élnének. Nem-is a' maga lelkének pokolra való szállása által (mint álmodozzák a' Pápisták) hanem *Noe* által, kiben a' Christusnak lelke, az az Isteni ereje munkálkodott.

Zach. 9. 11. *VIII. Zacharias mondgya, hogy Isten a' foglyokat megszabaditotta a' viz nélkül való barlangból?*

F. Kettőt kellene itt meg-probálni, ha mit akarnának. Egyiket hogy a' foglyokon minden bizonnyal értessenek az Ov Testamentom-béli Szent Atyáknac lelkek. Másikat, hogy a' viz nélkül való kúton, vagy barlangon értessék a' *Limbus*. De egyik sem lehet. Mert a' kik *Limbus*ból ki-szabadúlnak (ha vagyon ollyan) nem térnek viszsza az ő földi erősségekhez; mint azok felől a' foglyok felől mondatik, *v. 12.* Vagyon azért ott jövendölés bötü-szerént a' Babylloniai fogságból való haza menetelről; lelki magyarázat-szerént penig a' Pogányoknak el-hivattatásokról, kik a' setétségbē és a' halálnak árnyékábā valának, *Luc. 1. 79.*

1. Sam. 28. v. 13. *IX. Lám mikor Samuel Saulnak jövendőt monda a' föld alól jöve-fel az ő lelke. Azért a' Szent Atyáknak lelkek a' Christusnak el jövetele előtt némineмű föld alatt való helyben voltanak?*

F. Az a' földből fel-jöni teczö Samuel, nem vólt amaz igaz Samuel, hanem tsak Samuelnek képe, mellyet az ördög kihez Saúl Király folyamodot vólt, tüntet vala. Mint megteczik. 1. Mert a' mint a' hatodik versben vagyon, az Isten Saúlt meg-vetvén, ő néki sem álom által, sem az Urimok által, sem Próféták által, nem felel vala: Azért Samuel által-is ki Próféta vólt, nem felelt ő néki. 2. Mert az Isten a' törvényben meg-tiltotta az ördöngösöktül és halottaktul való tudakozát. Egyéb aránt penig önnön maga mint egy rést nyitott vólna Isten a' maga törvényén, ha Samuel által, ki immár meg-hólt vala, jövendölt-tetett vólna, kedvezvén ez-aránt Saulnak kivánságának. 3. Mert senki józanon nem mondhattya, hogy Saúlnak és Samuelnek lelkek halálok után egyenlő helyben és állapotban lőttenek vólna. Ez a' jövendölő lélek penig azt mondgya Saúlnak, hogy ő és az ő fiai együtt lésznek ő vélle. *v. 18.* 4. Mert a' régi Doctorok közzül-is sokan, kiket *Bellarminus* számossan bé-hoz, ez mi értelmünket követik.

Vide de hac Quæstione solidè agentem Lavaterum de spectris pag. 121. seq.. Deut. 18. v. 11.

Lib. 2. de Purgat. Cap. 6.

K. Lám egynehányszor Samuelnek mondatik, nem vólt azért valamely tündéres Samuel?

F. Annak mondatik nem a' dolognak valósága szerént, hanem Saúlnak vélekedése szerént, mert ő meg-tsalátt atván az ördöngös aszonytúl, ugy véli vala, mint ha az melly ő néki láczott, amaz valóságos Samuel vólna. Innét vagyon, hogy Szent Agoston sem nevezi Samuelnek; hanem a' meg-hólt Samuelnek képének.

Caus. 26. q. 2. C. 6.

Ecclesiast. 46. v. 23. *K. Lám a' bölts Sirach ezzel ditséri eggyikkel Samuelt, hogy minek utánna el-alutt vólna jövendölt, és fel-emelte a földből szávat, meg-mutatván a' Királynak az ő halálát?*

F. Nem

F Nem Isteni méltóságú könyv az; azért nem alkalmatos a' hit dolgainak erősítésére.

K. Ha ördög s' nem igaz Samuel vólt vólna, nem tudta vólna megmondani, s' jövendölni Saulnak halálát?

F. Meg-lehett affelől. Mert ha a' hamis Próféták, kik az ördögnek tanitványi, némelly jövendő dolgokat meg-mondhatnak, mennyivel inkáb az ő Mesterek az ördög? Járúl ide a' nagy és hoszszas *experientia*, mellyel birván az ördögök, nem csak jövendő dolgokat mondanak meg, hanem szinyes tsudákat-is tészenek; mint ezt Sz: Agoston sok szép beszéddel tanittya.

Deut. 13. v. 1. 2.

Caus. 26. q. 2. C. 2.

K. De ne feletkezzél-el mirúl vala a' Tracta?

F. Az Evangéliumrúl.

K. Az Evangéliom és Törvény között vagyon-é valami külömbség?

F. Igen-is vagyon. Mert 1. A' Törvénynek még az épp állapotban-is vólt helye; az Evangéliomnak nem. 2. A' Törvénynek ereje ki-hat minden emberekre; az Evangéliomnak kégyelme tsak a' töredelmes szivú s' lelkú emberekre, *Matt 11. 28. Luc. 4. v. 18.* 3. A' Törvény tselekedetet kiván; az Evangéliom Hitet. 4. A' Törvény életet igér, de az embernek maga tulajdon engedelmessége és igasága által; az Evangéliom penig a' Christus igasságának és engedelmességének hit-által magunkra való szabása által, *Joh. 3. v. 16.* 5. A' Törvény sebessét, meg-ől, veszt és rettent; az Evangéliom bé-kötöz, meg-elevenit, vigasztal és bátorit.

Levit. 18. 5 Luc. 10. 28.

2. Cor. 3. v. 6. 7. Esa. 61 v. 1.

K. Hát a' Christus az Evangéliomban adott é ki némely törvényeket, mellyekkel a' Moses törvényét, meg-öregbitette és tökélletesebbé tötte vólna?

F. Nem.

F. Nem. Mert a' Móses törvénye oly tökélletes, hogy ahoz sem adni, sem attúl valamit el-venni nem kellett. Hanem némelly közönséges törvényeket vagy nyilvábban ki fejezett, vagy azokat közlebb való *Circumstantiak*ra alkalmaztatott.

Deut. 12. v. 32.

K. Hány, tulajdon-képpen tsak az Evangéliomra tartozó parantsolatokat tartának az Ellenkező Sociniánusok?

F. Hármat: ugy mint az embernek maga meg-tagadását, A' kereszténnek fel-vételét, és a' Christus követését; Urunknac amaz mondása-szerént: *Valaki én utánnam akar jöni tagadgya meg magát, vegye fel az ő keresztét, és kövessen engemet.*

Vide Smalcium lib. de Divinit. Christ. Cap. 6. pag. 22. 23. Matt. 16. 24

K. De az Ov Testamentomi Törvényben nintsenek é ezek bé-foglalva?

F. Bé vadnak. A' maga meg-tagadásrúl szóll Jérémiás illyen igékkel: *Átkozott a' férfiu, ki-bizik az emberekben, és erősséget helyhezteti a' testben, és az ő szive el-távozott az Urtól.* A' kereszténnek békével valo elszenvedéséről im igyen szóll Dávid: *Bizonyára te éretted naponként ölettettünk, és tartatunk mint a' meg-metzendő juhok.* De mind a' hármat Mósés példájában elönkben adgya Szent Pál, kirúl azt mondgya, *hogy mikor immár öreg volna, nem akart Pharao leányának fiának hivattatni: Mivel választá magának, hogy az Isten népével egy yút nyomoruságokkal illettetnék, hogy nem mint a' bünnek ideig valo haszonával élne. Ugyemint ki nagyobb gazdagságnak itéllé lenni a' Christusért valo gyalázatot.*

Jer. 17. v. 5.

Psal. 44. 23

Heb 11. v. 24. 25. 26

K. Hát a' Pápisták minek nevezik efféleket?

F. Evangéliomi tanátsoknak.

K. Mit értenek az Evangéliomi tanátsokon?

Bellar. de Monach. lib. 2. Cap. 7.

F. Értenek olly jószágos dolgokat, mellyeket Christus az Evangeliomban parancsolat gyanánt ki nem adott, hanem csak meg-mutatot; nem hagyott, hanem tsak javallott: mellyeket ha ki el-mulat, bűntetése érette nem lészen, de ha meg-miveli, sokkal nagyobb jutalmat vészen; mint a' törvény-béli parantsolatnak meg tselekedéséért.

K. Mitsoda külömböztetést teszsznek a' törvény-béli parantsolatok között és az Evangéliomi tanátsok között?

Bellar. ut supra.

F. Azt mondgyák. 1. A' parantsolatok könnyebbek; az Evangéliomi tanátsok nehezebbek. 2. A' Törvény-béli parantsolatok kötéleznek minden embereket; az Evangéliomi Tanátsok az embernek szabadságában vadnak. 3. A' Törvény-béli parancsolatok adóság, és tartozás-szerént való munkák; az Evangeliomi tanátsoknak meg-fogadása adóság-felett és kivül-való munkák. 4. Hogy az Evangéliomi tanátsoknak meg fogadása nagyobb tökélletességre viszi az embert, mint a' törvény-béli parantsolatoknak bé-töltése. Innét vagyon, hogy ezekre tsak a' szerzetes Barátok szokták magokat kötelezni, hogy ezzel is az ő igasságok, fellyebb bővölködgyék a' több keresztyénekénél.

K. Mit mondasz te mind ezekre?

F. Azt mondom. 1. Roszúl külömböztetik ellenében a' Christus tanátsát a' parantsolatnak: holott Christus Urunknak minden tanátsát és javallását parantsolat gyanánt kell vennünk. Mert azt kérdem a' Christus tanátsi jók-é, tiszteségesek-é, tiszták-é, igazak é; Ha ollyanok (a' mint hogy senki nem tagad-

tagadhattya) kinek kinek illik azokat meg-fogadni, mint Szent Pál nyilván tanittya, *Phil. 4. v. 8. 9.* 2. Fel-tészik ebben a' meg-külömböztetésben azt, mint ha a' Törvény nem volna elégséges és tökélletes régulája a' mi jó tselekedetinknek, és Istenhez való engedelmességünknek. 3. Azt-is fel-tészik, mint ha ember a' törvényt tökélleteszsen, bé-tölthetné; Sőt még többet is tselekedhetnék annál. 4. Mert igy az Evangéliomot két részre hasétták Parantsolatokra és Tanátsokra. A' Parantsolatokat ki-terjesztik mindenekre, a' Tanátsokat némellyekre. Ez penig nem egyébünnen származik, hanem a' Törvénye s' Evangéliom között lévő igaz külömségnek nem tudásából. Mert mivel az Evangéliom tulajdon-képpen nem Törvény; igy tulajdon-képpen való parantsolati-is nintsenek.

K. De jelesben hány Evangéliomi tanátsokat számlálnak a' Pápisták?

F. Hármat. A' hóltig való nőtelenséget, a' felsőbbekhez való engedelmeséget, és a' szabad akarat szerént való szégenységet: mellyeket a' Baráti szerzetnek fundamentomául fel-tésznek. Mellyről lássaláb, *Cap. 35.*

TIZEN-HETEDIK RÉSZ.

A' Kegyelemnek szövetségéről.

KÉRDÉS: *Mitsoda a' kegyelemnek szövetsége?*

F. Olly Evangéliom-béli kötése Istennek az emberrel, mely-szerént örök életet igér néki, a' Jesus Christusban-való hit-által. Mondatik ez kegyelemnek szövetségének, hogy meg-különböztessék a' *Cselekedetnek szövetségétül*, mellyet az esetnek előtte tött vala Isten első szüleinkkel, és ő bennek az egész emberi nemzettel, igérvén nékik örök életet a' magok tökélletes engedelmességének *conditio*-ja alat. Mivel penig a' Christus halálával erősítetet-meg a' kegyelemnek szövetsége, mondatik azért *Testamentomnak*, *Heb. 9. ℣. 16.*

K. Hány féle a' kegyelemnek szövetsége?

F. Az ő állattyára vagy valóságára nézve tsak egy: mindazonáltal ki-szolgáltatásának idejére és' módgyára nézve, mondatik Ov és Uj Frigynek vagy Testamentomnak, *2. Cor 3, v. 6. & 14.*

Vide Brochmannum fuse de hac materia agentem Tom. 2. Syst. Artic. 20.

K. Mitsoda az Ov Testamentom?

F. A' kegyelemnek szövetségének ki-szolgáltatása a' Christusnak el-jövetele előt. Annak penig három *intervallumi* közbe-vetési vóltanak: Az első Adámtúl fogva Abrahámig: a' másik Abrahámtúl fogva Mósesig: a' harmadik Mósestül fogva a' Christusig. Es jól-lehet mindenikben hirdettetett a' Christusrúl való Evangéliomi tudomány; de gráditsonként, egyikben homályosabban, hogy nem a' másikban: mindazonáltal mindenik közbe-vetésben, némely közönséges igéreteknek és' homályos Cerémoniáknak burokjában, mint egybe-takarva vóltaz Evangéliom. Adámtúl fogva Abrahámig, az Evangéiomnak szíki és velejе, többire amaz jeles igéretbe vólt bé-kapcsolva,

Gen. 3.

Gen. 3. v. 15. Az Aszonyi állatnak magva töri-meg a' kigyónak fejét. Abrahámtúl fogva Mósesig amabban, *Gen. 22. v. 18. A' te magodban áldatnak-meg a' földnek minden hivő nemzetségi.* Melly igéretit Isten a' környül-metélésnek Sacramentomával erősíté-meg Abrahámnak, *Gen. 17. v. 11.* Mósestül fogva Christusig, többire valamenyi áldozatok és Ceremoniak voltanak, a' Messiásnak személyének, tiszteinek, és állapottyának lerajzoláti vóltanak, *Heb. 10. v. 1.*

K. Hát mitsoda az Uj Testamentom?

F. A' kegyelemnek szövetségének ki-szolgáltatása, Christustúl fogva mind világ végezetig. Különböz penig ez a' másiktúl. 1. Az Ov Testamentomban a' Christus felől való tudomány homályosabb vólt, mint az Uj Testamentomban. 2. Az Uj Testamentomban nagyob lelki szabadtság vagyon, hogy nem az Ov Testamentomban: mivel meg szabadúltak a' hivek a' Christus-által a' sok terhes Cerémoniáktúl, mellyeket, mint Szent Péter szóll, sem mi, sem a' mi Atyáink el-nem viselhettenek. 3. Az Ov Testamentomban a' kegyelemnek szövetsége tsak egy kivályképpen-való Nemzetségre vólt határozva: de az Uj Testamentomba ki-terjedet minden nemzetekre; ugy hogy nintsen különbség azok közöt a' kik a' Christusban hisznek, akar mely nembül nemzetségbül legyenek. 4. Különböznek Sacramentomokkal. 5. Az első ki-szolgáltatásnak módgya a' Christus el jövetelével meg-szünt; mivel a' Törvény és a' Próféták Jánosig tartottanak. Az Uj Testamentom penig, és abban a' kegyelemnek ki-szolgáltatása mind

Act. 15. 10.

Rom. 3. 22.

Luc. 16. 16.

világ végéig tart. Ezekből immár következik. 1. Hogy az Ov és Uj Testamentom nem különböznek egy mástúl állat avagy valóság szerént. 2. Hogy az Ov és Uj Testamentomban állat szerént ugyan azon egy Isteni tisztelet vagyon. 3. Hogy az Ov és Uj Testamentomban ugyan azon egy az idvességnek úttya és oka; tudni-illik a' Christus, *Joh. 14. v. 6. Act. 4. v. 12. Act. 15. v. 11. Act. 10. v. 43.*

K. Ez a' kegyelemnek szövetsége kikre terjed-ki?

Amesius lib 1. Medull. Cap. 24. n. 15.

F. Noha a' Szent irás közönséges formában promulgállya azt, mindazonáltal Istennek és a' Christusnac *intentio*-jából a' tsak a' választottakra tartozik. 1. Mert a' szövetségnek vérével tsak azok váltattanak meg, *Act. 20. v. 28.* 2. Mert a' szövetségnek Báránya, ki a' Christus tsak azokért ölettetet meg, kiknek nevek az életnek könyvébe bé-vagyon irva, *Apoc. 13. v. 8.* 3. Mert a' bün botsánat, melly ennek a' szövetségnek gyümöltse, nem terjed-ki minden emberekre.

K. De mitsoda vettetik ellenébe a' kegyelemnek szövetségének?

Vide Amesium ut supra. n. 13. & seq.

F. A' Cselekedetnek szövetsége. Ezek penig nem egy karban különböznek egy mástúl. 1. A' Cselekedetnek szövetsége még az épségnek állapottyában szerezteték; a' kegyelemnek szövetsége az eset után.

Lev. 18. v. 5

2. Amannak fundamentoma vagy *Conditio*-ja embernek maga személy-béli tehetsége: *Hoc fac & vives*; ennek a' Jésus Christusnac tökélletes engedelmessége, amaz mondás szerént: *Ugy szerette Isten a' világot,*

Joh. 3. v. 16

hogy az ö egyetlen egy fiát adta ö érette, hogy valaki hiszen ö

benne

benne el-ne veszszen, hanem örök élete légyen. 3. Amaz minden emberekre ki-terjed; ez tsak némellyekre, tudni-illik a' választottakra. 4. Amaz mint egy barátságnak szövetsége volt a' Teremtö és a' teremtet állat között; ez öszve-békélésnek szövetsége a' két egy mással ellenkezö felek között. 5. Amaz fel-bomolható volt, fel-is bomlot a' bün miat Isten és az ember között; ez penig fel-bomolhatatlan, *Jer. 33. v. 20. 25.* 6. Amaz által tsak egyetlen egy ember sem idvezült, nem-is idvezül; de valakik idvezültenek, és idvezülnek ez által idvezülnek.

K. A' Cselekedetnek szövetsége el-törültetette a' kegyelemnek szövetsége által?

Vide Joh. Cloppenburgium in Syntag. Selectar. Disput. pag. 312.

F. A' választottakra nézve, el. 1. A' büntetéli béli kötelessségre nézve az által hágásért. 2. Az engedelmessségre nézve annyéban, hogy az által idvezüllyenek. Fen-tartatot mindazáltal. 1. A' menyiben ismértetö tüköre az ö nyavalyásságoknak, hogy az orvos Christushoz folyamodgyanak, *Rom 10. v. 4.* 2. A' menyiben régulája az ö erkölcsöknek. 3. A' menyiben abban való magok gyakorlása, gyümöltse az ö háládatossságoknak. A' meg-vettekre nézve penig fen-maradot, mint a' bütetés-béli kötelessségre nézve az által-hágásért; mind a' tökélletes engedelmessségre nézve.

TIZEN-

TIZENNYOLCZADIK RÉSZ.

A' Közbe-járó Jésus Christusnak személyérül.

KERDES: Kitsoda a' Közbe-járó Jésus Christus?

F. A' Szent Háromságnak második személye, ki az időnek tellyes vóltában a' Szent léleknek tsudálatos munkálkodása által, az Aszonyi állatnak magvából testet vött-fel önnön magára, hogy az Adámban el-veszet, magával jó-tehetetlen emberi nemzetségnek váltságot nyerne, engedelmeskedvén ő érette a' kereszthalálig. Phil. 2. v. 8.

K. A Közbe járót miért nevezed Jesusnak, az az, Idvezitőnek?

Ita vult Socinus lib. 1. de servat. Christ. Cap. 2. 3. 4. 5.

F Nem azért tsak, hogy az idvességnek úttyát, minékünk ki-jelentette; hogy azt sok tsuda-tételekkel meg-erősitette; hogy azt vére hullásával meg-petsételte; hogy minékünk magát a' szenyvedésben és Szent életben például adta; hogy fel-támadásával a' menyország úttyát meg mutatta; és hogy ő néki mennyen és földön tellyes hatalom adatott: hanem fő képpen azért, hogy minket a' bűnnek, ördögnek, örök hálálnak birtokából tökélletes elég-tételével fel-szabaditott.

K. Talám tsak történetből adatott a' közbe-járónak ez a' nevezet?

F. Korán

F. Korán sem; hanem a' mennyei követnek Gábriel Angyalnak, Istentül réá bizattatot oktatásából. Mások-is ugyan az Ov Testamentomban mondattak *Jésus*oknak, *Zach. 3. v. 1. 1. Sam. 6. v. 14. 2. Reg. 23. v. 8.* rész szerént külső-képpen, a' menyiben külső szabadságot hoztanak és szerzettenek az Istennek népének; mint Jósue Hertzeg: rész-szerént példázat szerént, a' menyiben mind nevezetekben, mind tisztekben példázták a' Messiást, a' lelki szabadságnak meg-szerzőjét. Az Istennek Fia penig neveztetet *Jésus*-nak tulajdon-képpen és lelki-képpen.

K. A' Jésusi nevezet Szenteb és tiszteletesebbé a' Jehova névnél?

F. Ugy akarják némelly Pápisták; de igen balgatagúl. Mert a' *Jehova* nevezet, olly Szent név, és olly tulajdon neve az Istennek, hogy semmi teremtet állatnak a' nem tulajdonétatik. Tudgyuk penig a' Christuson kivül, Jésusi nevezettel mások-is neveztettenek. Innét vagyon immár némellyeknek amaz babonaságtúl nem mindenestül fogva úres szokások; hogy tudni-illik halván a' *Jésus* nevét, süveget vetnek vagy térdet hajtanak. Miert hogy halván a' *Jehova* nevezetet, melly minden nevei felet méltóságosabb neve az Istennek, azt nem tselekeszik? A' mit penig Szent Pál mond, *Phil. 2. v. 10.* nem ért külső térd hajtást; mert nyilván-való dolog, sem a' Mennyeieknek, se a' föld-alat lévőknek (kiken a' Pápisták értik a' Purgátoriomban lévő lelkeket) térdek nintsen. Hanem azzal a' szólással ki-fejezi az Apostol azt a' tiszteség-tételt és engedelmeséget, mellyet minden

teremtet állatnak kell adni és tulajdonétani, nem a' *Jésusi* névnek el-szakaſztva, hanem a' Jésus Chriſtus személyének, kit az Iſten fel-emelt, és adot ő néki minden nevek felet való méltóságot. Ugyan-is majd minden nyelven szokás, hogy a' néven értesék a' személynek vagy a' dolognak méltósága.

Phil. 2. v. 9.

K. Hát a' Mária nevezet nem egyenlő Szentségű és méltóságuzé a' Jésusi nevezettel?

F. Ugy eszelőskődnek némely Pápisták. Sőt azt mondgyák, hogy a' Mária nevének segétségül való hivása által, gyakorta közeleb vagyon a' segétség, és meg-tartás, hogy nem mint a' Jésus nevének segétségül való hivása által. Ertsük errül amaz *Mendax* Mendozát, a' ki-kérdésben tévén, mellyik foganatosſab, a' Jésus nevét-é vagy a' Máriáét segétségül hivni, kerekdéden (de bálványzó lélekkel) azt feleli: *Dico, esto major sit Christi quàm virginis apud Deum gratia & authoritas, tamen B. Virginem sæpe facilius moveri nostris precibus quàm Christum, proinde præsentius nobis aliquando Matris, quam Filii esse patrocinium. Ab hac sententia stat authoritas, stat ratio, stat experimentum.*

In Viridario utriusque eruditionis lib. 2 Problemat. 2.

K. Vallyon a' Lojola szerzetén való Barátok, helyesſen nevezik-é magokat Jésuiták-nak a' Jésust-úl?

F. A' mi azt a' *Titu*-lust illeti. 1. Az Uj *titulus*, mellyel ő előttök senki nem élt. Volt ugyan néminé mű szerzet, mellynek követői *Fratricellus*-oknak, Jésus Chriſtus ötsöskéinek neveztettenek; de azok is az eretnekek Laistromában számláltattanák. 2. *Schismaticus*, az az, szakadást szerző *Titulus* az, mellyel magokat a' *Lojola* tanétványi, mind más szerzetektől,

Vide Florimund. de orig. hæres lib. 2. Cap. 16.

tektől, mind a' több kereszтyénektől, meg-akarják külömböztetni. 3. Negédes, és dölyfös *Titulus* az; mint igazán jelenti Eusthatius Bellaius Parisi Püspök. Ugyan-is Urunknak a' váltságnak munkájában, melyről *Jésus*-nak neveztetik, nem vólt semmi társa, hanem egyedül nyomta a' sajtót, *Esa. 63. v. 3.* 4. Előmest akarnók meg-tudni a' Lojoliták miben a' Jésusnak *Sociusi*? Az együgyű alázatos szelédségbenn-é? *Math. 11. v. 29.* A' szegénységbenn-é? *2. Cor. 8. v. 9.* Abbann-é hogy annyi helyek nintsen, a' hol fejeket le-hajtanák? *Math. 8. v. 20.* A' Tudománybann-é? Scilicet! *Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur.*

In Censura de Jesuitis Anno 1554

1.
2.
3.
4.

Ecclesiast. 23. v. 3.

K. Hát az aprod fa talpú Fraterek *őreg ősöket* Ferencz Baratot, *helyesſen nevezik-é* Typicus, *az az, abrázoló vagy ábrázoltatot* Jésus-*nak?*

F. Nem távoly esnek a' káromkodástúl; holot sem fa talpu Ferencz, nem vólt a' Chriſtusnak ábrázolója; sem őtet a' Chriſtus nem ábrázolta. Szintén közel jár azért Turſellinus Jéuita a' káromkodáshoz, Ferencz Baratot Jésus Urunká; és Jésus Urunkot Ferencz Baratrá változtatván, amaz káromkodó verſeiben:

Exue Franciſcum tunicâ, laceroque cucullo,
Qui Franciſcus erat, jam tibi Chriſtus erit.
Franciſci exuviis (Si quâ licet) indue Chriſtum,
Jam Franciſcus erit qui modò Chriſtus erat.

Apud Poſſevinum lib. 17. Bibliothecæ.

K. Továb a' közbe-járó minek neveztetik?

F. Chriſtusnak, az az, meg kenetetnek. Mert az Atyától rendeltetet minékünk Profétánká, Papunká,

és Királyunka. Úgyan-is az Ov Testamentomba e' három rend béli emberek szoktanak vólt fel-kenetretni. De a' Christus nem valami kűlső olajjal kenetet-fel, hanem örömnek olajával; az az, fel-ékesétetet a' Szent Léleknek méltóságos ajándékival, mellyek kivántattanak az ő közbe-járói tiszténeknek el-végezésére, *Esa. 11. v. 2. & 61. v. 1.*

Psal. 45. 8.

K. A' Christusrúl minek neveztetnek a' hivek?

Act. 11. 26.

F. *Christianus*-oknak, az az, keresztyéneknek. A' mely nem egyebet tészen, hanem a' Christus kenetében részt venni, az az, ő általa lelki Profétaságot, Papságot, és Királyságot venni. *Vide Catech. Palat. q. 32.* Arra penig hogy valaki keresztyén légyen, a' Pápisták szűkségesnek tartyák a' Bérmálást, mint a' magok Decrétomában fel-irták: *Nullus erit Christianus, nisi Episcopali confirmatione fuerit chrismatus*: senki nem lészen keresztyénné, hanem ha a' Püspöktűl meg-bérmáltatik. De hivságos mondás ez: mert a' keresztyén frigyes szűléknek magzattyok, még annyok méhében keresztyének, és frigyes-képpen Szentek, mint Szent Pál tanéttya: *Ha a' gyökér Szent, az ágak-is Szentek.*

De Consecrat Dist 5. Can. 6.

Rom. 11. v. 16.

K. Szabad é a' Keresztyéneknek a' Vallásra nézve, valamely embertűl neveztetnek?

F. Nem szabados. 1. Mert Szent Pál még régé felette dorgálta a' Chorintusiakban azt a' szokást, hogy némely magát Pálrúl, némely Céfásrúl, némely Appollósrúl neveztetné, *1. Cor. 1. v. 12.* 2. Mert ez illyen nevezetek *Schismat*, szakadást, oszlást, és egy más közöt való gyűlölséges veszekedéseket szereznek

az Ecclésiában, *Ibid. v. 11. 13.* 3. Mert nem embernek nevében kereszteltetődtünk meg; nem-is kell azért az emberektűl nevezetet vennünk, *Ibid. v. 13.* 4. Mert ez illyen nevezet jele a' testiségnek, és a' vétkes testi indulatoknak, mint az Apostol jelenti, *1. Cor. 3. v. 4.* 5. Mert okossan senki nem nevezteti magát a' maga szolgájárúl: Az egyházi tanétók penig, akárkik legyenek azok, csak szolgájok a' híveknek, *1. Cor. 3. v. 5. & 22.* Vétkeznek azért ezáránt a' Romai Anyaháznak lakosi. 1. Közönségessen minnyájan, magokat a' Romai Pápárúl Pápistáknak nevezvén. Teczik-is nékik ez nevezet mint Lorinus Jésuita irja: *A' Pápa Pápistás dici, nec veremur, nec erubescimus.* 2. A' szerzetesek, kik magokat Domokos Barátrúl, Dominicanusoknak; Ferenczrúl, Franciscanusoknak; Bernardrúl, Bernardinusoknak, nevezik, keresztelik, bérmállyák. Láttyuk-is, minémű rosz gyümölcsei legyenek ezeknek a' szakadást szerző nevezeteknek önnön magok közöt a' Barátok közöt. Mert eggyik szerzet a' másikon, régulájának Szentségével, szerzőjének fegyhetetlenségével fellyeb akarván magát magasztalni, soha ki-nem alszik közzűlök az irigységnek, gyűlöllégnek és veszekedésnek tűze. *Vide supra. lib. 1. fol. 518.*

Comment. in Act. 20. v. 30.

K. Hát nem tesznek-é boszszúságot a' Reformata Ecclesiáknak, kik azoknak tagjait Calvinus *Jánosrúl* Calvinisták *nak nevezik?*

F. Igen-is azt tesznek. 1. Mert mi sem Calvinusrúl, sem mástúl akar kűl, a ki-tsak puszta ember, a' Vallásnak dolgában neveztetni nem akarunk.

1. Cor. 1. v. 13. Mert nem Calvinus feszítetett-meg érettünk; nem-is az ő nevében kereszteltkedtünk-meg. 2. Mert noha mi Calvinust betsüllyük, mint a' Jésus Christus Anyaszent egyházának hüséges szolgáját; mindazonáltal valláſunknak szerzőjének nem ismérjük; mint ezt

Epist. 82. *Beza cum protestatione* irja: *Coeterum hæc à nobis non proferuntur, quási religionis nostra dogmata, ad D. Calvini vel cujusquam alterius hominis normã exigenda censeamus.* Azonképpen a' tudos Rivetus:

Cath. Orthod. in Proemio de Hæresibus. *De Calvino, ut fideli Christi servo honorificè sentimus, non tamen illum religionis nostræ vel ducem, vel authorem agnoscimus.* 3. Mert Calvinus, nem hogy szerzője vólt vólna a' mi Valláſunknak, de még a' *Reformatio*nak első kezdői közzül sem vólt. Holott ő előtte jó idővel, Német-Országban *Lutther* Márton, Philep *Melanchton, Capito, Bucerus*; Helvetiában *Zwinglius, Oecolampadius, Hallerus*; Galliában *Petrus Sebevilla, Jacobus Faber, Gvilielmus Farellus, Antonius Salnerius*, a' *Reformatiot* mind el-kezdették, mind jól elő-mozditották-vólt.

Vide Spanhemium de Nominibus Schismaticis. q. 1. in Syntagmat Disput. pag. 316. 4. Mert Calvinus nem hogy valamely Országnak, tartománynak első Reformatora vólt vólna; de még tsak egy magános Ecclésiának, ugy mint a' Genevainak, melyben életének jobb részét tanétásban töltötte-el, nem vólt. Mert immár jó idővel, Calvinusnak Genevában való menetele előt, hirdettetet az Evangeliom abban a' Városban, és a' Pápistaság falba omlott vólt. Azért a' Reformata Ecclesiakot, Calvinustúl Calvinistica Ecclesiáknak, nem tsak gyülölségessen de egytzerssmind helytelenül nevezik az ellenkezők.

Hoc de se fatetur respons. ad Sadoletum in Opusc. fol. 140. Item Præfat. Comment super Psalmos.

K. Hát Külömböztetésnek okáért hogy a' Tévelygőktű meg-

meg-válosztassunk, nem vehetünk é fel valami nevezetet?

F. A' Sidóktúl, Törököktül, Pogányoktúl, kik a' Christusnak ismére ti kivül vadnak, eléggé meg-külömböztethetünk a' keresztyéni nevezet altal. A' keresztyéni nevezetet viselő tévelygőktül penig minémű nevezettel válosztassunk meg, arra meg-tanét Theodoretus:

In Præfat. Dialogi. *Illius qui pro Apostolicis dogmatibus decertat, Orthodoxus nomen esto.* Mondasz: *Ha akar melly eretnekek Orthodoxusoknak, az az, igaz Apostoli tudományt hirdetőknek mondgyák önnön magokat.*

F. Nem az a' kérdés mondgyak é vagy nem; hanem melly igázán mondgyák. Továbbá, hogy őszve elegyedés ne légyen, eggyik fél a' másiktúl *Confessio*jával eléggé meg-külömböztethetik.

K. De immár továbbá mit kell meg-gondolnunk a' közbe-járó Christusban?

F. Az ő meg-testesülését.

TIZENKILENCZEDIK RESZ.

A' Christusnak meg-testesülésérül.

KERDES: Mitsoda a' Közbe-járó Christusnak meg-testesülése?

F. A' Szent Háromságnak olly munkája, melly szerént a' második személy igaz valóságos emberi természetet vött-fel önnön magára, eggyesétvén el-válhatatlanúl az ő örökké-való Isteni természetivel. Sz. Háromságnak munkájának mondatik ez, mert noha

a' meg-testesülés *Határozás-keppen* tsak a' második személyt nézi; mindazonáltal az Isteni külső munkákban fen-tartó rendre nézve, köz a' több személyekkel-is.

K. De kitsoda határa avagy mint egy Principio-*ma a' meg-testesüléſnek?*

F. 1. Tulajdon-képpen szólván, nem az Isteni állat: mert a' közönséges lévén mind a' három személyekkel, következnék hogy nem tsak a' második személy, hanem a' több személyek-is meg-testesültenek vólna. 2. Nem az Atya; nem-is a' Szent lélek. 3. Meg-testesült azért a' Szent Háromságnak második személye, az Istennek fia, amaz örökké-való bőltseség; amaz Ige ki kezdettűl fogva Istennél vala, és Isten vala. Okát penig annac tudakozni, miért a' Fiu testesült inkáb meg, hogy nem mint más valamellyik személy, azt elme nyughatatlanságnac tartom lenni; holot az imádandó Isteni titkok közzűl eggyik az.

Prov. 8. 22. Joh. 1. v. 1.

K. A meg-testesülesben mit vőt-fel önnön magára az Isten fia?

F. 1. Nem Isteni természetet, mert egyenlő Isten lévén az Atyával és a' Szent lélekkel, azzal mindenkoron birt. 2. Nem-is az Angyaloc természetit, mint Szent Pál tanittya: *Nem az Angyalokot vőtte-fel, hanem az Abrahámnak magvát, Heb. 2. v. 16.* 3. Nem-is valami égi testet vagy természetet, mint némely ellenkezőc álmodozzák. 4. Nem-is' Isteni vagy emberi személyt öltözöt-fel önnön magára; mert igy a' Christusban két személyek vólnánac: mellyet némely régi eretnekek ellen tagad a' keresztyén

Anya-

Anyaszentegyház. 5. Vótt azért fel-önnön magára Emberi természetet. *De mitsodáſt?* 1. Igaz s' valóságos emberi természetet, az az, igaz emberi testből lélekből, s' azoknac tulajdonságibúl álló emberséget, *Heb. 2. v. 14. & 10. v. 5. Math. 14. v. 26. Luc. 24. v. 39.* 2. Sz. s' bűnnec szennye nélkül való természetet, *Heb. 7. v. 26.* 3. A' mi természetünkhöz mindenekbe hasonló természetet az egy bűnön kűvűl, *Heb. 2 v. 14.* 4. Az emberi természettel eggyűt magára vőtte még azokat az erőtlenségeket-is, a' mellyek bűn nélkül az emberben meg-lehetnek; minémüek az éhség, szomjuság, fáratság, szomoruság, harag, *Math. 4. v. 2. Joh. 19. v. 28. Joh. 4. v. 6. Math. 26. v. 28. Marc. 3. v. 5.*

K. Miben áll az Isten Fiának meg-testesülésének módgya?

F. A' Személyi eggyesülésben, melly szerént az Istenek fia az emberi természetet ugy eggyesétette az ő Isteni természetivel, hogy ugyan azon egy személyben lenne igaz Isten és ember. Mondatik penig ez *Személyi eggyesüléſnek*, nem azért. 1. Mint ha személy személlyel eggyesült-vólna: mert igy két személyek vólnának a' Christusban, és két Christusok vólnának; holot az Irás tsak egyről emlékezik, *1. Tim 2. 5. 1. Cor. 8. v. 6.* 2. Nem-is azért mint ha az örökkévaló Ige az ő személyi vóltát *(communicatione formali)* közlötte vólna az emberi természettel; mert igy a-vagy tsak *a' posteriori* következés-képpen Személynek mondathatnék az emberség. 3. Hanem azért, hogy az Istennek fia eggyesitvén magával az emberi természetet, azt az ő személyének mint egy részévé avagy-

lha

Vide Valæ-um Locor. Comm. pag mihi. 691.

el-válhatatlan *Adjunctoma*-vá tötte. Innét immár megtzáfoltatnak a' régi eretnek Nestorianusok, kik a' Szűz Máriának fiát más meg-külömböztetett személynek állatták lenni az Istennek fiától; és igy a' személy-béli eggyesülést tsak in *Assistentia gratiosa* helyheztették; abban, tudni illik, hogy az Isten fia a' Szűz Máriának fiában lakot mint ő néki kivály-képpen-való Templomában; hogy azáltal mint követe vagy eszköze által meg-jelent e' világon az embereknek; szollot, tanétott, tsudákot tselekedet.

K. De mikeppen löt ez a' személyi eggyesülés?

Vide Valæ-um ut sup. pag. 689.

F. A' régi Szent Doctorok szépen meg-magyarázzák annak módgyát. Lőt azért az. 1. Változatlanúl: ugy hogy mind a' két természet meg-maradot az ő valóságában; sem az Istenség emberi természetté nem változot; sem az emberség Istenséggé. 2. El-szakasztatlanúl: az az, a' két természeteknek ugyan azon egy személység alá való foglalásával; a' mellyet meg-kell tartanunk a' Nestoriánusok ellen. 3. Eőszve-elegyétés-nélkül: azaz, nem ugy mint ha a' két természet *confundalo*dot vólna, és abból lőtt vólna egy valami harmadik; mint a' régi Eutychianusok álmodozták. 4. El-válhatatlanúl: ugy hogy azok a' két természetek mind őrökké-meg maradnak az egyszeri személyi eggyesülésben.

K. Mitsoda Consequensi *vagy* Effectusi *vadnak ennek a' személyi eggyesülésnek a' Christusban?*

F. Jelesben kettőt számlálnak a' Doctorok. 1. *Communicatio Idiomatum.* A' Tulajdonságoknac közlése. 2. Az emberi természetnek méltósága.

K. De miben áll a' Communicatio Idiomatum?

F. I. Nem abban, mint ha eggyik természetnek tulajdonsága a' másik természetbe öntetet-vólna által; mint némellyek tanéttyák, hogy a' Christusnak emberi természeti az eggyesülés által minden-hatóvá, mindenűt-valóvá, és' minden-tudóvá lőtt vólna. De balgatagság azt állatni. 1. Mert az Isteni tulajdonságok valójában nem külömböznek az Isteni állattúl; azért ha az isteni állat által nem öntődőt az emberi természetben, tehát az Isteni tulajdonságok sem. 2. Mert az eggyesülésbennis, őszve-elegyedés nélkül meg-maradot mind a' két természet; azért a' Tulajdonságok-is meg-maradtanak. 3. Mert az Isteni tulajdonságok eggyik a' másiktúl valójában nem különöznek; azért ha hol egy s' két Isteni tulajdonság által öntetet az emberi természetben, a' többiről-is azt kell mondani: és igy az emberi természet a' Christusban nem tsak mindenható, minden-tudó, midenűt-való lészen; hanem örökké-való, végetetlen, &c. II. Nem-is abban, mint ha az örökké-való Ige az ő Személységében, és' következésképpen Személyének tulajdonságiban részeltette vólna az emberi természetet: ugy hogy valami tulajdonsági legyenek az Igének állat szerént, mind-azokban részes légyen az emberség a' személyi eggyesülésnek kegyelme szerént. Mert igy, ha nem eredet-szerént-is, avagy tsak *Participativè*, személlye lenne a' Christus embersége. III. Nem-is abban, mint ha az emberi természet, némely Isteni tulajdonságokkal, mint eszközivel birt vólna. Hát miben áll az a' *Communi-*

Ita Lutherani apud Brochmannum Systhemat. Theolog. Part. 1. pag. 786.

municatio Idiomatum ? 1. Azon egy személyben lévő természeteknek, mindenikének járulásában azon egy közbe-járói munkához, az ő külön külön tulajdonságok szerént. Mert a' mint hogy a' Christus mind a' két természeti szerént közbe-járó, ugy-mind a' két természetek (*tamquam Principia Quô*) járúlnak a' közbe-járás munkájának véghez vitelére; ugy-mind azonáltal hogy a' személy légyen azoknac a' munkáknak határa (*Principium Quod*). Mert a' mint a' Böltsek szóllanak: *Actiones sunt suppositorum.* 2. A' két egymástúl meg különböztetet Isteni és emberi természeteknek tulajdonságinak igaz és valóságos tulajdonétásában az Isten s' ember, személy Ur Jésus Christusnak: mely szerént valami tulajdonéttathatik egyik vagy másik természetnek, mind az *mediantibus naturis* igazán és valóságosson tulajdonétatik a' Christus személyének, s' rúla mondatik. Enneka' Tulajdonétásnak penig egy néhány jeles módgyai vadnak. 1. Midőn az egész személyrúl olly dolog mondatik, mely tsak az Istenségnek tulajdona. Igy mondgya Urunk Szent Jánosnál: *Minek-elötte Abraham vólna én vagyok.* 2. Midőn a' mi az emberi természetnek tulajdona, mondatik az egész Isteni és emberi természetből álló személyrúl. Igy mondgya az irás, hogy a' Christus születtetet, szenyvedet, meg-hólt, és fel-támadot. 3. Midőn a' mi mind a' két természetnek munkája, mondatik az egész-személyrúl, az Isteni természettúl való neveztetéssel. Igy mondgya Szent Pál, *hogy az Isten az ő vérével váltotta meg az Anyaszentegyházat.* 4. Midőn a' mi mind a' két természettel

Vide Amesium lib. 1. Medull. Cap. 18. n. 22.

Modi Attributionis

Joh. 8. v. 58.

Vide Calv. lib. 4. Cap. 14. n. 2.

Act. 20. 28.

közz, mondatik az egész személyrúl, az emberi természettúl való neveztetéssel. Mint: *Egy a' közbe-járó Isten és ember közöt, az* Ember *Ur Jésus Christus.* 5. Midőn az, a' mi valamely természet tulajdona, mondatik a' személyrúl, ugyan azon természettúl való neveztetéssel. Illyen szóllásnak formái azok, midőn az irás a' Christust nevezi néhol Isten fiának, néhol embernek fiának. 6. Midőn valamellyik természet mondatik a' személyrúl, *voce quidē concretâ, sed significatione abstractâ.* Mint: *Deus est homo. Homo est Deus.* A' melly szóllásnak formájában, *non est enunciatio disparati de disparato, sed quasi partis de Toto.*

1. Tim 2. 5.

Vide Kekermannum Systhemat. Log. lib. 2. Sect. 2. Cap 1.

K. Mellyik vala más ik Effectusa *a' személyi eggyesüléſnek?*

F. Az emberi természetnek méltósága. A' melly áll. 1. Abban, hogy az emberi természet az Isten fiának, amaz örökké való Igének részévé tétetet. 2. Némely természet felet-való ajándékokban, mellyek ő néki mások, sőt minden teremtet állatok felet adattattanak, *Psal. 45. v. 9. Joh. 3. v. 34.* 3. A' Tisztességben, mellyet az Atya adot ő néki mindenek felet, *Phil. 2. v. 9. Eph. 1. v. 20. 21.*

Vide Valaeum in Locis. pag. 703

K. Hány mint egy részei vadnak a' Christus meg-testesülésének?

F. Kettő; A' Fogantatás, és a' Születés. A' Fogantatás nem egyéb, hanem az emberi természetnek a' B. Szűznek méhében, ugyan azon Szűznek véréből és magvából való formáltatása. A' holot jegyezzük-meg ezeket. 1. Nem embertúl, hanem a' Szent lélektúl fogantatot a' Christus. Azzal mindazonáltal

nem mondhatni a' Szent lelket a' Christus Attyának. Mert az Atyaság és Fiuság személy-béli tulajdonság; a' Christus emberi természeti penig, mellyre nézve fogantatot a' Szent lélektűl, nem személy. 2. A' Christus testének formáltatása nem lőtt egy szempillantásban (mint némellyek akarják). Nem-is abban állot annak a' fogantatásnak rend-kivűl-valósága. 3. A' Christus teste nem az égből hozattatott alá (mint némely Eretnekek állattyák) hanem a' szűz Máriának véréből formáltatot. Innét nevezi az Irás a' Christust Aszszonyi állat magvának, *Gen. 3. v. 15.* Jesse törsökéből nevekedet veszszők szálnak, *Esa. 11. v. 1.* Embernek fianak, *Math. 8. v. 20.* Mi attyánk-fiának, *Heb. 2. v. 17.* Dávid magvából valónak, *Rom. 1. v. 3.*

K. Hát mitsoda a' Christus szűlettetése?

F. Nem egyéb hanem az ő Annyának méhéből e' világra-való jővetele. A' holot jegyezzük meg-ezt. I. Boldóg Szűz Mária méhének meg-nyilatkozásával szűlte Urunkot. Mert Szent Lukáts bé-hozván Mosesnek szavát, az első szűlöttek közzé, kik annyoknak méhét meg-nyittyák, számlállya őtet, *Luc. 2. v. 23. Collat. Num. 8. v. 16.* Mondasz. 1. *Nem maradot vólna ugy meg Mária Szűzeségében?*

F. Vaj meg. Mert a' Szűzeségnek el-vesztése nem áll a' méhnek puszta magános meg-nyilatkozásában; holot némely nyavalya-által-is meg-történhetik az: hanem a' férfiúval-való közösűlésben. 2. *Lám azt mondgya Ezechiel, hogy mindenkor bé-téve marad a' kapu mellyen a' fejedelem bé-jőt?*

Ezech. 44. v. 2.

F. 1. Meg-kellene probálni, hogy a' kapun minden

den bizonnyal értesék Boldog Aszony, és az ő bézároltatot méhe. Ertetik inkáb a' menyország, melynek példázója vala a' Jérusálemi Szentséges hely, melybe senkinek nem szabad-vala menni hanem csak a' fő Papnak esztendőben egyszer; a' nyitotta és zárolta-bé. Igy a' menyországnak kapuját, nem más, hanem a' Christus nyitotta-meg az ő közbe-járásának erejével; és valakinek ő meg-nem nyitotta, nem mehet oda bé: mert ő nála vagyon a' Dávid házának kúltsa. 2. Légyen ugy, hogy a' kapun értesék Szűz Máriának méhe, onnét ki-nem hozhatni, hogy Urunk szűletésekor a' meg-nem nyilatkozot vólna: hanem csak azt, hogy minek-utánna azon a' Fejedelem Christus be-jőt, annak-utánna mindenkor bé-zárolva maradot, az az, B. Aszony az ő Szűzeségében megmaradot, Christus Urunkon kivűl, sem ő előtte, sem ő utánna soha több gyermeke nem vólt, mellyet mi meg-engedünk. II. Boldog Aszony méltán Isten Annyának mondathatik; mert a' szűletés tulajdon szólván, nem az embersége, hanem a' Christus emberé; nem a' Terméseté, hanem a' személyé.

Apoc. 3. v. 7

Vollebius Compendii Theolog. pag. mihi. 79.

K. Mivel B. Aszszony Urunknak Annyává rendeltetet, üres vólte tellyeséggel minden gyarlóságtúl, mind eredeti, mind tselekedettel valótúl?

F. Többire ugy állátyák a' Papisták; de minden derék fundamentom nélkül. 1. Mert sohúl a' Szent irásban nem találnak olly Privilégiomot Szűz Máriárúl, mellyel minden bűntúl tellyeséggel eximáltatot és excipialtatot-vólna. 2. Mert valakik Adámtúl természet-szerént származnak, minnyájan bűnösök.

Rom. 5. 12.

Senki

Senki nem tagadhattya penig, hogy B. Aſzony Adám Attyánknak leánya nem volt vólna, és ő tőle természet-ſzerént nem ſzármazot vólna. Hanem ha azt mondod, mint némely góbék, hogy Anna Máriának Annya, őtet nem férfiui közösülés által, hanem férjének Joachimnak tsak tsókja által fogatta vólna méhében. 3. Mert B. Aſzonynak-is ſzüksége volt a' közbe-járóra. Meg-is iſmérte azt nagy alázatoſsággal amaz ő hálá-adó ditséretiben: *Magaſztallya az én életem az Urat, és vigadoz az én lelkem az én Idvezitő Istenembẽ.* Bellárminus is meg-vallya, hogy a' Chriſtus ſzintén ugy meg-hólt Szűz Máriáért, mint egyebekért. Mondaſz: *Ha a' B. Szűz üres nem volt vólna minden bűntül, miképpen fogadhatta vólna Urunkot méhében minden ſzeny és macula nélkül?*

Narratur in Legendis Sanctorum.

Luc. 1. 47.

Lib. 4. de Amiſſione gratiæ Cap. 16.

F. Avagy a' Szent lélek, ki-által Urunk fogontatot, nem tiſztéthatta-é-meg Szűz Mariának vérének azt a' réſzét, minden motsoktúl és ſzennytűl, melyből Urunknak teſte formáltatot és fogonratot?

HVSZADIK RESZ.

A' Közbe-járó Chriſtuſnak Tiſzteirűl közönségeſſen.

KERDES: *Mit érteſz a' Chriſtuſnak Közbe-járói Tiſztén?*

F. Ertem olly munkáját és hivatallyát, melyre őrök-időtűl fogva, az Atyától rendeltetvén, azt ő magára vállalta, az emberi nemzetnek idveſségének meg

meg ſzerzésére, és helybe állatására. Noha penig a' tellyes Szent Háromságnak keze forgot ebbe; mindazonáltal az Irás kivály-képpen való módon tulajdonétya az Atyának, *Eſa. 42. v. 1. Luc. 2. v. 49.* Hogy penig az Atya Iſten az ő Fiát erre a' tiſztre rendelte, arra őtet nem egyéb mozdétotta, hanem az emberi nemzethez való buzgó ſzerelme, *Joh. 3. v. 16. 1. Joh. 4. v. 10.* De magának-is a' Fiu Iſtennek, kedve járúlt mind fel-vételére, mind véghez vitelére, *Joh. 10. v. 15. & 17. v. 19.*

K. Mi végre rendelte az ő Fiát az Atya a' Közbe-járói tiſztire?

F. Hogy ő általa magának a' világot meg-engeſztelné, *2. Cor. 5. v. 19.* A' holot jegyezzük meg ezt. I. A' meg-engeſztelés két egy-máſſal ellenkező ſzemélyek közőt ſzokot lenni. II. Ebben az engeſztelésben, nem tsak az emberi nemzet vólt az ellenkező fél (mint némellyek akarják) hanem az Iſten-is a' vólt. Az ember meg-sértő; az Iſten penig meg-sértetet réſz, vólt a' bűn által. Az Iſten penig ellenségeſképpen gyűlöli az álnokságnak tselekedőit. III. Nem kel nékünk azon fejünket törnünk, ha ez az Iſten s' ember közőt való ellenkezés, más uton módon, ezen kivűl, *Componaltathatot*-vólna-é? Csak meg-kel abban nyugodnunk, hogy igy akarta Iſten. Sőt ha ſzinte más módot talált vólna-is ebben Iſten, ez mindazonáltal minden egyéb, meg-gondolható módok s'utak felet commendállya az Iſtennek ſzerelmét, hogy nem kedvezvén eggyetlen-egy Fiának, azt adta mi érettünk ellenségiért engeſztelő áldozatra, *Rom.*

Soc. inus lib. 1. de ſerva. Chriſt. Cap. 8.

Pſal. 5. v. 6.

Calv. in Joh. 15. 13.

5. v. 8. IV. Az Iſten fiának azért, annak az Iſten s' ember kőzőt lévő ellenkezéſnek el-ſzerzésére ſzűkség vólt kőzbe-járónak lenni, fel-tévén Iſtennek arrúl való decretomát, mellyet affelől a' Szent irásban ki-jelentet, *Rom. 3. v. 25. Col. 1. v. 20. 2. Cor. 5. v. 19. 1. Joh. 2. v. 2. & 4. v. 10.*

K. De kitsoda az, az Iſten s' ember kőzőt békeséget ſzerző kőzbe-járó?

1. Tim. 2. 5. F. Sznt Pál tanétáſa-ſzerént nem más, hanem az ember Ur Jéſus Chriſtus. Még penig mind a' két terméſzeti ſzerént: Mert olly munkák jőnek-bé a' kőzbe járáſnak tiſztiben, mellyek tsak az emberi terméſzetnek nem tulajdonétathatnak. Ugy mint (1) A' bűnt meg-botsátani, *Math. 9. v. 6. Luc. 7. v. 49.* (2) Mindeneket meg-itélni, *Joh. 5. v. 22.* (3) A' halottakot fel-támaſztani, *Joh. 5. v. 28.* (4) Mennyen és' főldőn hatalmaſon uralkodni, *Math. 28. v. 18.* Mondaſz.

I. Lám Szent Pál a' kőzbe járáſnak mivóltát, tsak az emberi termeſzetre határozza, midőn azt mondgya: Egy
1. Tim. 2. 5. a' kőzbe-járó, ugy mint az ember Ur Jéſus Chriſtus.

F. Nem ſzól az Apoſtol meg határozva, a' Chriſtuſnak emberi térméſzetirűl, hanem az ember Chriſtuſnak ſzémélyérűl. Vagyon azért ott ollyan ſzóllásnak formája, mely-ſzerént a' mi mind a' két terméſzettel kőz, mondatik az egéſz ſzemélyrűl, az emberi terméſzettűl való neveztetéſſel.

II. Chriſtus az ő Iſteni terméſzeti-ſzerént meg-sértetet-fél, azért ugy nem lehet kőzbe-járó.

F. A' menyiben az Iſteni terméſzet mint egy réſze a'

ſze a' *Theantropoſ*-nak, az az, az Iſten-ember Chriſtuſnak; igy meg-sértetet félnek nem mondathatik, hanem inkáb a' meg-sértet és' meg sértő réſz kőzőt kőzbe-vetet félnek. Noha gondolván, egy-átallyában az Iſteni terméſzetet a' Chriſtusban, ugy mondathatik meg-sértetet félnek-is.

III. Chriſtus az ő Iſteni terméſzeti ſzerént, nem ſzenyvedet, nem hólt meg, &c. mellyek a' kőzbe-járáſnak tiſztére tartoznak: Azért nem lehet ugy Kőzbe-járó?

F. A' Kőzbe-járásban nem kel tsak a' Halált, ſzenyvedéſt gondolnunk magánoſſon; hanem a' ſzenyvedéſnek és' halálnak *valor*-atis; mely az Iſteni terméſzettűl fűggőt kivály-képpen.

K. Kiknek Kőzbe-járójok az Iſten fia a' mi Urunk Jéſus Chriſtus?

F. I. Nem az minden embereknek főrűl főre; holot tsakarra ſem méltóztattya őket, hogy kőnyőrőgjőn ő érettek, *Joh. 17. v. 17.* Hanem az emberek kőzzűl tsak a' válaſztottaknak. De nem tsak az Uj Teſtamentomi válaſztot Hiveknek, hanem áz Ov Teſtamentomiaknak-is; mint Szent Péter bizonyétya, *Act. 10. v. 43. Act. 4. v. 12. Act. 15. v. 11.* II. Nem az az őrdőgőknek; noha némely régi Atya ugy vélekedet rúla hogy még azoknak-is végtére kegyelem adaſsék: de ellenbe tanét Judás Apoſtol *Epiſt. v. 6.* III. Tulajdon-képpen a' jó Angyaloknak ſem. Mert itt ez-aránt kőzbe-járni annyét téſzen, mint két egy-máſſal ellenkező féleket őſzve-békéltetni: az Iſten kőzőt penig és a' jó Angyalok kőzőt ſoha nem vólt ellenkezés; azétt kőzbe-járás által való őſzve-békéltetés ſem. Mondaſz.

I. Lám a' Christus mondatik az Angyalok fejének lenni?

F. Ugy; de nem a' Közbe-járásra nézve: hanem a' menyiben feje lévén az Anyaszentegyháznak, azoknak szolgálattyokkal él, annak az ő óltalmazásában.

Eph. 1. v. 10. Col. 1. v. 20. *II. Lám azt tanéttya Szent Pál, hogy az Atya a' Christus Kereszténck vére által, mindeneket magával meg-béketlentet, mind a' kik e' földön, mind a' kik Mennyégben vadnak. A' honnét következni látzik, hogy még a' Mennyei Szent Angyaloknak-is Közben-járójok a' Christus*

F. A' Mennyeieken nem szükség hogy értsük a Szent Angyalokot; hanem a' győzedelmeskedő Anyaszentegyházat: a' Földieken penig a' Vitézkedő Szenteknec seregét.

K. Mikor kezdette Christus gyakorlani a' közben-járásnak tisztit?

Genes. 3. v. 15. F. Ottan mindgyátt az eset után, mihelyt Isten igéretet tőn arrúl, hogy az Aszonyi-állatnac magva meg-rontaná a' kigyónac fejét.

K. Az Ov Testamentomban meg-testesülése előtt-is gyakorlotta hát a' Christus a' közben-járásnak tisztét?

1. Pet. 3. v. 19. F Ugy vallyuk; király-képpen Profetai tisztit. Innét vagyon. 1. Hogy néha a' Szenteknec emberi formában és ábrázatban jelent-meg a' jövendő-béli meg-testesülésnek példázattyára. 2. Prædikállott az ő Lelke által az első világnak. 3. Sok Csudákkal és Jelekkel igazgatta az Izrael népét a' pusztában: kikúl egy-nehanyszor meg-is késértetett; mint Sz. Pál bé-hozza. *1. Cor. 10. v. 9.*

K. A' közben-járóság ugyé tulájdon tiszti a' Christusnak, hogy,

nak, hogy más valamelly teremtett-állattal-is közöltethetik?

Act. 4. v. 12. F. Ugy. 1. Mert nincsen más név az Eg alatt, melly által idvőzúlhetne ember a' Jésus nevénél. 2. Mert nem más által békéltette-meg Isten önnön magával a' Világot, hanem tsak az egy Jésus Christus által. 2. Cor. 5. 18. 3. Mert az Atya azt parantsolta, hogy őtet halgassuk; ugy mint a' kiben ő néki minden kedve bétőlt. Luc. 9. v. 35. 4. Mert a' teremtet állatok közzúl, senkiben nem találtatik-fel a' közben-járósághoz való *Conditio*; hogy tudni-illik azon egy személyben Isten és ember légyen.

K. Hát helyesen tselekesznek-é azok, a' kik a' Christuson kivúl, magok és Isten közöt, a' bóldog szenteket közben-járókká tészik?

F. Valóban helytelenúl. 1. Mert Isten azt a' tisztet a' bóldog Szentekre soha nem bizta. *Az ember penig nem vehet semmit magának, hanem ha Mennyégből adatik néki.* Joh. 3. 27. 2. Mert az Irás szerént, az Isten s' ember közöt lévő Közben-járónac, Istennec és embernek egyszersmind kel lenni: A' bóldog Szentek penig ugyan tsak puszta emberek. 3. A' Közben-járónac ollyannac kel lenni kinek hatalma légyen a' Mennyen és földön; a' bóldog Szenteknec penig józanon senki illyen hatalmat nem tulajdonéthat. Math. 28. 19. 4. Mert tsak Egy a' közben-járó Szent Pál tanétása szerént, tudni-illik az ember Ur Jésus Christus. A' Papisták penig több közben-járókot-is állatván; mind az Atya ellen tselekesznec, kinec kedve tsak ebben az ő eggyetlen-egy Fiában tőlt-bé; mind a' Christusnac boszúságot tésznec, az ő tiszteségét teremtet állat-

ra ruházván. De lássuk, mint simogattyák dolgokot a' Romai Atyafiak.

Ita Kalauz. fol. 952. *I. Lám* (ugy mond) *Móses önnön magát Közben-járónak nevezi. Deut. 5. v. 5. Szent Pál-is ugyan annak mondgya öttet, Gal 3. v. 19. a' mint* Beza *Szép bizonyságokkal meg-mutattya. Ha azért Mosest*, Redemtor-*nak*; *Jósefet*, Salvator-*nak nevezhették, nem látom, miért nem mondhatnák öket Közbe-járóknak?*

Beza ad Galat. 3. 19.

F. I. Az élő Szentekrűl a' Meg-hólt Szentekre nem egyenlő a' következés. Az élő hivek, hogy eggyik a' másikért könyörögjenec, és egy másért mint egy közbe-vessék Istennél magokat, errűl az Irásban mind parantsolatunk vagyon, mind penig példánk. De hogy a' meg-hólt embereknek tisztekben állana ez, arrúl semmi jelenségűnk az Irásban nintsen. Alkalmatlanúl hozzák azért-bé Mósest példájúl, mert mikor ő Isten közöt és a' Nép közöt könyörgésével közbe-vetné magát, még akkor az élő Hivek közöt vólt.

Jac. 5. v. 16.

Videatur Beza ad Galat 3. v. 19.

II. A' mi a' Szent Pál tanu-bizonságát illeti; el-halgatom, hogy nem tsak a' mostani, hanem a' régi Sz. iras magyarázók közzűl-is némellyek ott a' helyen, a' Közbe-járón, nem Mósest, hanem önnön magát a' Christust értik: ki-az ő Profétai tisztit még az Ov Testamentombannis gyakorta. De légyen úgy hogy a' tudós Bézával eggyűt, értsűk önnön-magát Mósest; itt mindazonáltal a' Pápistáknak gabona se nem vettetik, se nem arattatik. 1. Mert mikor a' követséget Isten közöt és az Izrael népe közöt Móses hordozná, még akkor az élő Hivek közzűl való vólt: A' villongás penig közöttűnk és a' Pápisták közöt vagyõ

a meg

a' meg-hólt Szentekrűl. 2. Szabad az Istennek akar kit követségben kűldeni az emberekhez; minékűnk penig nem szabad más Közbe-járót azon kivűl keresnűnk, kit az Atya rendelt. III. A' szón sem kapdosunk, hogy az Irás némely földi embereket nevez *Redemtor*-nak mint Mósest, *Act. 7. v. 35.* némellyeket *Salvator*-nak, mint Jósuét és Othonielt, *Gen. 41. v. 45. Jud. 3. v. 9.* Mert tudni-való dolog, hogy azok tsak a' kűlső gondviselésre, meg-tartásra, és szabadétásra nézve mondatnak ollyanoknac; nem az idvezétésre vagy örök élet adásra nézve. A' Pápisták penig, Bellarminussal igy tanétnak könyörögni: *Sancte Petre miserere mei, salva me; aperi mihi aditum Coeli, da hoc vel illud tuis precibus ac meritis.* Vallyon valaki az Ov Testamentomi hivek közzűl, könyörgött-é igy Jósefnek, Othonielnek, Mósesnek? Csak szem-fény-vesztésre és csavargásra ki-gondolt út-vesztesek penig Bellarminusnak amaz Limitatioji; *aliquo modo, idest secundum aliquid, non simpliciter, largo modo, non in rigore verborum.*

Lib. 1. de Beat. Sanctorum. Cap. 17.

II. Nem teszűnk mi ezzel semmi kissebséget a' Christuson, hogy a' Bóldog Szenteket Közbe-járóknak nevezzűk és tartyuk, mivel a' Christust a' Szentekkel nem állattyuk egy karba. Csak a' Christust tartyuk lenni minket meg váltó, és érettűnk eleget-tévő Közbe-járónak; a' Szenteket penig tsak annyéban tartyuk Közbe-járóknak, hogy Isten elöt érettűnk esedezzenek: ugy hogy, minden könyörgésünknek, mellyeket a' Szentekhez botsátunk, tsak ez a' summája, és igaz értelme, hogy imátságokkal segétsenek?

Ita Kalauz ut supra.

F. Jól értyűk, hogy ezen a' résen akartok által

bújni;

Heb 9. 24. 1. Joh. 2. 1. Heb. 7. 25. bujni; de nem lehet. 1. Mert az *Interceſſio* ſzintén ollyan tulajdon része a' Chriſtus Papi tiſztének, mint a' *Satisfactio*: azért eggyikkel nem inkáb oſztoſzhatnak-fel a' Szentek, mint a' máſikkal. 2. Az érdem a' *Satisfactio*ra tartozik; A' Pápiſták penig, Iſten és magok közzé, nem ugy állattyák a' Szenteket, hogy tsak puſzta könyörgéſekkel jelennyenek-meg Iſten előt ő érettek, hanem Erdemeknek bé mutatásával-is. Hallyuk erre a' Nagy Lombardus Meſtert: *Oramus Sanctos, ut intercedant pro nobis, ideſt, ut merita eorum nobis ſuffragentur.* Ugyan-is mint előbbis emlétők Bellarminusból, ſzabad igy a' Szenteknek könyörgeni: *Sancte Petre miſerere mei, ſalva me, aperi mihi aditum Cæli: Da mihi ſanitatem corporis, da patientiam, da fortitudinem: da mihi hoc vel illud tuis precibus ac meritis.* Máſutt iſmét igen javallya annak a' könyörgéſnek formáját, melyben a' Szentek érdemének tekintetiért bűn-bocsánatot és örök életet magoknak vagy máſoknak kivánnak. *Meritum paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti, & B. Mariæ ſemper virginis, & omnium Sanctorum,* &c. *Cedant tibi in remiſſionem peccatorum, in augmentum meriti & gratiæ, & in præmium vitæ æternæ.* De hiszem *Kalauz*-is a' Szenteknek tiſzteletit eggyikben ebben állattya lenni, hogy ők a' ſzenteknek érdemekért, Istentűl jót kérnek.

4 Sent. Diſt. 45. Lit. G.

De Poenitentia lib. 1. Cap. 4.

Lib. 13. Cap. 2. §. 4.

3. Csak meró ſzineskednek a' Pápiſták, mert nyilván-való dolog, hogy az egy puſzta eſedezéſen kivűl, meg-váltást és elég-tételt-is tulajdonitnak a Szenteknek. Könnyű őket a' magok nyelvén meg-fogni. Mire valók *Bellarminus*-nak amaz ſzavát? *Non abſurdum eſſe*

ſi Sancti viri REDEMPTORES noſtri aliquo modo dicantur. Item: *Cur ineptè ſancti viri dicantur, aliquo modo ſuis paſſionibus delicta noſtra poſſe redimere?* Sőt hiſzem a' Búcsúnak kéncse egy részből nem egyébből áll, hanem a' ſzenteknek máſokért elég tévő ſzenyvedéſekből. Mire való amaz B. Aſzſzonyhoz nyújtatot könyörgéſnek formája? *O Regina cælorum, Salus anxiorum, Salvatrix languidulorum.* Innétvagyon, hogy némellyek a' váltságnak tiſztiben társúl téſzik ſzűz Máriát Urunkkal a' Fiával; nevezvén őtet *Redemptrix*nek, *Corredemptrix*nek. Meg-tettzik ezekből, akar mint ſzinellyék és mázollyák dolgokat a' tudatlan kőſségelőtt, de többet biznak a' Szentekre az egy érettek-való eſedezéſnél.

Lib. 1. de Indulgent. Cap. 4.

In Roſario B. Virginis

Salmero Tom. 10. Tract. 41.

K. Hát nem ſzabadé a' meg-hólt Szenteket, valamelly lelki vagy teſti ſükségeinknek meg-nyeréſeért ſegitségűl hijni és ő nékiek könyörgeni?

F. Nem ſzabad. 1. Mert a' Valláſbéli ſegétségűl-való hivásnak tiſzteletit, tsak magának akarja Iſten tulajdonétáni. 2. Mert a' Szent irásban ſem ditséretes példánk, ſem parantsolatúnk nintsen felőle: A' Valláſnak dolgában penig nem bátorságos azt tselekedni, a' mi Szent irás kivűl vagyon. Ugyan-is a Szenteknek ſegitségűl-való-hivása vagy parantsoltatott dolog minden Kereſztyéneknek, vagy tsak közbe-vetett dolog. Ha parantsoltatot dolog, tehát minden Kereſztyének közönségeſſen kötelesek réja; ezt penig tagadgya *Kalauz*. Ha penig tsak közbe-vetteted dolog, tehát minden vétek-nélkűl el-hagyhatni; azért ez okon senkit ſem tévelygőnek, ſem eretnek-

Pſal 50. 15.

Lib. 13. Cap. 6. §. 2.

nek nem mondhatni. 3. Mert a' meg-hólt Szenteknek avagy azért esedezünk, hogy magok adgyák a' jót, mellyet kivánunk; avagy hogy Isten elől a' mi kivánságunkot meg-jelentsék. Az elsőt nem mondhatni, mert Szent Jacab tanétása szerént, nem a' Szentektűl, hanem a' Világosságnak Atyától származik ide-alá mi reánk minden jó ajándék és tökélletes adomány. A' mi az utólsót illeti penig, arrúl illy *instructiot* ád Arany szájú Sz. János: *Non opus tibi patronis apud Deum, ut multo discursu blandiare aliis; sed licet solus sis, patronoque careas, & per te ipsum Deum preceris omninò tamen voti compos eris.* 4. Mert a' Christus avagy tökélletes Közbe-járó; avagy nem az. Az utólsót káromkodás nélkül senki nem mondhattya. Ha penig az elsőt hiszi, nem szükség ő kivüllette máshoz, lelki vagy testi szükségeinknek meg-nyeréséért folyamodnúnk, mert ő általa az Atyától mindent meg-nyerhetni; mint errúl maga biztat bennünket: *Bizony bizony mondom néktek, valamitt kéréndetek az Atyától az én nevemben, meg-adgya ti néktek.* 5. Mert a' Christus maga-kéjén hajlandó mi-hozzánk az irgalmasságra. Ugyan-is, *azért lőtt mindenekben hasonló az ő attyafiaihoz, hogy könyörűlő lenne és hiv Pap az Isten előtt való dolgokban.* Nem szükség azért, hogy a' bóldog Szentek Urunkot, mint valami kemény szivű, s' könyörűlni nem tudó Királyt mi érettünk exorállyák, meg-kérellyék. De lássuk, a' Papisták mivel támogattyák a' Szenteknek segétségül-való-hivásának mind szabados, mind használatos-voltát.

Jac. 1. v. 17

Chrysost. in Serm. de Profectu Evangelii.

Joh. 16. 27.

Heb. 2. 17.

Vide Kalauz lib. 13 Cap 5.

Apoc. 1. 4.

1. Lám Szent János köszönt vén és üdvözölvén a' Hi-

veket,

veket, a' Hét Lelektűl kiván nékik kegyelmet és békeséget?

F. Ugy: de sok jeles Papista Doctorok, ott a' Hét Lelkeken nem értnek valami teremtet Lelkeket: Ugyan-is a' ditső Szent Háromságnak méltóságos Személyivel, az Atyával és Fiuval egy-karba és rendbe tétetnek azok a' Lelkek; melly, a' teremtet Lelkekhez nemférhet. Ertik azért önnön magát a' Szent Lélek Istent, ki Hétnek mondatik, nem az ő Személyére vagy állattyára nézve; hanem az ő Hét, az az, külömb-külömb féle ajándékira nézve. *Ita Glossa Ordinar. interlinearis; cui consentit Glossa marginalis. Hugo Cardinalis de Sancto charo in Postilla super istum locum. Alcasar Iesuita vestigat. in Apoc. pag. 183.*

Per Metonymiam effecti pro efficientie

II. Szabad az Angyalokat segitségül hivni, mint a' régi Szentek példái mutattyák: Ugy mint Jácob Pátriárchá-é és szent Tobiás-é. Sőt Szent Pál-is az Angyalokot tanú-bizonyságúl hijja. Christus Urunk penig, a' meg-dicsőúlt szenteket egyenlőkké és hasonlókká tészi az Angyalokhoz, meg-sem határozza, egy vagy két dólgokra, ezt az egyenlőséget.

Gen. 48. ℣. 16. Tob. 5. ℣. 21. 1. Tim 5. ℣. 21. Matth. 22. ℣. 30.

F. Igazán mondgyák a' túdosok: *Non valet exemplum litem quod lite resolvit.* Bizontalan dologbúl nem okossan próbáltatik más bizontalan dolog. Szintén ugy kérdésben forog penig az Angyaloknak segitségül való hivásais. A' bé-hozott példák sem mutattyák ezt. 1. A' melly Angyalt Jácób Pátriárcha segitségül hiv, az ő Unokáinak meg-áldattatásokra, az nem teremtett Angyal vólt, hanē teremtő Angyal, tudniillik az élő Istennek Sz: Fia; kit az Irás szövetségnek Angyalának nevez. *Malach. 3. ℣. 1.* Ugyan-is

Eph. 1. ỳ. 4 Szent Pálnak tanitása szerént, egyedûl a' Christusban áldatnak-meg a' Hivek minden mennyei ajándékokkal. De a' Jákób Angyala nem vólt más attúl, a' mely ő véle küszködött, *Gen. 32 ỳ. 24.* a' penig, ugyan ott *ỳ. 30.* nyilván Istennek mondatik. 2. Nem feszegetvén a' Tóbiás neve alatt kézben forgó könyvnek hitelét, abból bé-hozott példa sem állattya-fel az Angyaloknak imádását és segitségûl-való hivását: mert ott azt nem olvassuk, hogy Tóbiás imádta vagy segitségûl hivta vólna az Angyalt, hanem kivánnya Istentûl, hogy az ő Angyalát küldgye-el Kalauzúl ifiú Tóbiással. Azzal azért, nem az Angyalt hivta segitségûl, hanem az Angyaloknak teremtő Urát az Istent. 3. Ha penig abból következik az Angyaloknak imádásbéli tiszteletek, hogy Sz Pál őket Tanúbizonyságúl hija; tehát az Eget és a' Földet-is imádnunk kell: mert hajdan Szent *Esaiás* ezeket hivá Tanúbizonyságúl a' háládatlan Izrael ellen.

Esa. 1. ỳ. 2.

III. *Az egész Keresztyénségben meg rögzött szokás vólt, a' Szenteknek való Könyörgés: Azért haßnos és szabados dolog az.*

F. Nem szokáson fundáltatik a' Vallásnak dolga, hanem az Istennek Törvényén és tanú-bizonyságtételén: Meg-vallya penig *Salmero* Jesuita, hogy az Uj Testamentomban, a' Szenteknek segitségûl hivásárúl semmi ki-fejezés nincsen. Okát-is adgya miért: Mert, egyem, a' Sidóknak azt parancsolni, kemény dolognak lenni láttzott; a' Pogányoknak viszont, kik a' Christus hitire tértenek, veszedelmesnek. Az Ov-Testamentomrúl ismét *Svarez* meg-engedi,

Esa. 8. 20. In 1. Tim. 2 Disput. 8.

gedi, hogy annak-idette az élők a' meg hólt Szenteket nem szokták vólt segitségûl hívni. Tagadgyuk azért, hogy vagy az Ov-Testamentomi, vagy az elődedi tiszta Keresztyén Anyaszentegyháznak szokása vólt vólna a' Szenteknek segitségûl való hivása. 2. Idő-jártában penig, a' mint hogy sok más gaz lelemények tsúsztak-másztak-bé az Ecclesiábã, ugy a' Szenteknek imádással való segitségûl-hivása-is: mely közszókásnak árja (a' mint gyakorta ugy szokott lenni) még a' Tudósokat-is néha ugy el-ragadta, hogy annak vagy ellene ne mondanának, vagy magok-is kedvezvén a' köz-szokásnak, a' szerént alkalmaztatták magokat. Maga-felől meg-vallya ezt Sz. *Agoston*, a' holott azt irja: *Aliud eſt quod docemus, aliud quod ſuſtinemus, aliud quod emendare præcipimus, & donec emendemus tolerare compellimur.* 3. Régi szokás, megvallyuk (mellytûl Sz. *Agoston* sem vólt üres) a' Szenteknek segitségûl való hivása; de vallyon erős és meggyőzhetetlen (mint *Kalaúz* hánnya) bizonyság lehet-é ez annak a' dolognak istenes és szabados megprobálására? Bizony nem. Mert azon *Agoston*nak első *Innocentius* Pápával egygyûtt a' vólt értelme, hogy nem csak az öregeknek, hanem a' Csecsemőknek-is szükség az Ur-Vacsoráját fel-adni; egész Hat száz esztendő alatt bé-vétetett szokás-is vala az az Anyaszentegyházbã. De az a' meg-rögzött szokás, jo szokás vólt-é? Ha jó, miért ma nem követik a' Papisták? Szentûl mondotta azért Szent *Cyprianus: Conſvetudo ſine veritate, vetuſtas erroris eſt, propter quod relicto errore, ſequamur veritatem.* Maga-is Szent *Agoston* szép

In 3. Tom. q 52. Disputat. 42 §. 1.

In Epist. ad Januarium.

Teste Maldonato in Johan. 6.

Distinct. 8. Can. 8.

oktatástád errűl, a' mikor azt mondgya: *Fruſtra quidam, qui ratione vincúntur, conſvetudinem nobis objiciunt, quaſi conſvetudo major ſit veritate, aut non id ſit in ſpiritualibus ſequendum, quod in melius fuerit à Spiritu Sancto revelatum.* 4. Azért a' Szenteknek imádással-való ſegitségűl-hivása, nem Istentűl vőtt eredetet; nem-is a' Szent Prophétáktúl és Apoſtoloktúl, hanem azok után következő némelly Doctoroktul: kik a' halottak dicsérésében mód-nélkűl el-menvén, és azoknak majd egy Isteni állapotot tulajdonitván, alkalmatoſságot adtak a' maradékoknak, kiválképpen a' babonaságra hajlandó kőſségnek, a' Halottaknak imádására. Első penig, ki az Anyaſzentegyháznak közönséges Imádtságit, meg-elegyité a' Szentek nevének ſegitségűl-való-hivásával, lűn egy *Petrus Gnaphæus-Fullo* nevű Antiochiai Püſpők: ki azt rendelé, hogy minden imádtságban a' Bóldog Szűz meg-említtetnék, és az ő neve ſegitségűl hivattatnék.

Ibid. Can. 7.

Vide Crocium in Anti-Becano. Tom. 2. de Invocat. Sanctorum §. X. n. 5.

Lætus in Hiſt. Eccleſiaſt p. 149.

IV. *A' Szentekhez nyujtott könyörgéſnek kedves és foganatos vólta, ſok Isteni csudákkal, és a' Szenteknek magoknak meg-jelenésével bizonyittatott-meg: Azért ſzabados és Istentűl javaltatott dolog a' Szenteknek ſegitségűl-való-hivása.*

† Videatur Kalauz fol. 969. Nicol. Lantzkoronai in libello ex Polonico in Hűgaricű verſo, cum Titulo: *Kénts tartóttka.*

F. Tudgyuk, ſok agg-ſzót vernek a' Pápiſták, † kiválképpen a' tudatlan kőſség előtt, a' Szenteknek meg-jelenésekrűl; és azokhoz nyujtott könyörgéſeknek alkalmatoſságával történt csudákrúl. De mitűlünk ez a' Válaſzok. I. A' Csuda nem meg csalhatatlan bélyege és czimere az igaz tudománynak: mert meg-tanúltuk Szent Páltúl, hogy az Antichriſtus-is

ſtus-is nagy jeleket és csudákat téſzen az ő dögletes tudományának meg-erőſſitésére; és ſokakat azok által meg-csal. *2. Theſſ. 2. ℣. 9. 10.* Annak-okáért, nem annyira a' Csudákból kell a' tudományt itélni, mint a' csudát a' Tudományból: ugy hogy, ha a' Sz. irásban ki-jelentett tudománnyal ellenkező dolgot akar valaki csudával meg erőſſiteni; nem kell annak hinni; mint már régen *Moſes* Prophéta meg-intett errűl bennűnket, *Deut. 13. ℣. 1. 2. 3. Kalaúz*-is ſok csavargási után, majd erre tér, egygyűtt ím igyen ſzólván: A' *Szent Doctorok azt mondgyák, hogy ha valaki csudákat cselekednék ſem kellene néki hinni, a' Szent irás, és az Eccleſia tanitása ellen.* Folio 747. Coſterus-is ezen helyen tapogat: *Fides noſtra neque miraculis nititur, neque tali Eccleſiæ conformitate & conſpiratione, ſed divina veritate.* In Enchirid. p. 171. Az az: A' mi hitűnk nem csudákon, nem-is az Anyaſzentegyháznak illyen meg egygyezésén fundáltatik, hanem az Isteni igazságon. Mivel azért a' Pápiſtaságban mutogatott Csudák nagyobb részre arra czéloznak, hogy az embereket az egyedűl-való Istennek tiſztelettűl el-vonnyák, és a' Szenteknek babonás tiſztelletekre huzzák; ehez képeſt minket azok nem ſokat mozditanak. Annyival-is inkább, mivel tudgyuk, hogy a' *Purgatorium*nak ſiros konyhájának óltalmazáséért, és a' Valláſnak ſzíne alatt való haſznos kereskedéſért, ſok csalóka meſterségeket gondoltanak-ki a' telhetetlen haſú Papok és Barátok. Mellyet jó eleve meg-ſajdítván egy tudós jámbor, jövendőt is mondott rúla: *Aliquando fit in Eccleſia maxima deceptio populi miraculis fictis, à Sacerdotibus & eis adhærentibus, propter*

Lyranus in 14 Danielis

lucrum

lucrum temporale. Az az: Idő-jártában nagy el-csábítása lészen a' kősségnek az Anyaszentegyházban a' Papoktúl, és azokhoz tartozóktúl, az idő szerént-való haszonért. Ezent forgattya a' tudós *Ludovicus Vives*, a' mikor az irja: *Avaritia quorundam falsas miraculorum impostúras comminiscitur, quod est in religione pestiferum, & exécrandi qui ea confingunt, majorèsque pœnas meriti, quàm qui adulterant pecuniam, aut antidoto admiscent aconitum.* II. Engedgyük-meg, hogy némelly meghólt Szentek-körül Isteni tsudák történtenek légyen, azok mindazonáltal nem arra valók vóltanak, hogy azokat a' Szenteket imádgyuk: hanem szolgáltanak egy-részént a' tudománynak meg-erősítésére; más-részént arra, hogy az Istennek tulajdonittsunk dicsőséget, a' ki Csudálatos az ő Szenteiben. III. A' mi a' Szenteknek halálok után-való meg-jelenéseket illeti, a' sem erős támasz azoknak segitségül-való-hivásokra. 1. Mert a' mint *Thamás* Doctor helyessen mondgya, *Nititur fides nostra revelationi Apostolis & Prophetis factæ, qui Canonicos libros scripserunt.* 2. Mert nyilván-való tilalma vagyon Istennek rúla, hogy a' Halottaktúl senki ne tudakozzék, azokat ne jósollya. 3. † Nem tartyuk lehetetlennek Istennek engedelméből a' Szenteknek meg-jelenését: de mivel Sz. Pal. nak tanitása-szerént, a' Sátán-is el-változik világosságnak Angyalává, igen meg-kivántatik a' külömböztetésnek lelke, hogy meg-tudgya ember ha jó lélek-é vagy gonosz; a' penig igen ritka, és mint-egy rend-kivül-való ajándék, *1 Corint. 12. ỳ. 9.* Kire nézve *Bellarminus*-is illyen szókra fokad-ki: *Non constat nobis*

De Veritate fidei p. 214.

Psal. 68. 38.

Part. 1. q. 1. Artic. 8.

Deut. 18. ỳ. 11.

†Rivet' in Catholic. Orthodox. Tractat. 2. q. 55. §. 4.

2. Corinth. 11. ỳ. 11.

nobis certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, non esse illusionem Satanæ. Dæmon enim etsi non potest facere verè miracula, tamen potest facere apparenter maxima quæque. 4. A' mi illeti a' Példákat, mellyeket *Kalaúz* és mások nagy téhellyel elő-hoznak, azokra azt mondgyuk: Azok nem-hogy Isteni hitelre vólnának méltók, de csak emberi hitelt sem érdemlenek. *Elsőben.* Mert többire csak bizonytalan hallomáson, te-mondádon és köz hireken fundáltattak. Hallyuk errül *Melchior Canus*nak igen erős Pápista Doctornak itélletit: *Negare non possumus viros aliquàdo gravissimos, in Divorum præsertim prodigiis describendis, sparsos rumores & expressisse, & scriptis etiam ad posteros retulisse. Quâ in re, ut mihi quidem videtur, aut nimium illi sibi, aut fidelium certè vulgo indulserunt.* Ertsük *Robertus* Cardinálnak-is ez aránt-való itélletit *Metaphrastes* felől, ki a' Szenteknek életeket Historiába foglalta: *Illud autem observandum est, à Metaphraste scriptas fuisse historias de vita Sanctorum, multis additis ex proprio ingenio, non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt.* Hasonló itélletben vólt *Baronius Turonensis* Gergelyrül, ki-is a' Szenteknek *Acta*irul maga után irást hagyott; de azokban az igazságnak lineáján kivül hágott; mint fel-jegyzette a' meg emlitett *Baronius: Parcendum est simplicitati viri religiosi Gregorii Turonensis Episcopi, qui multa aliter quàm veritas se habet, æstimans non calliditatis sed benignitatis & simplicitatis voto, literis commendavit.* Ezen sebet tapogattya *Cornelius Agrippa*-is, a' mikor azt irja: *Cæteri Divorum constituunt historias, piè non nihil admentientes, supponunt reliquias, fabricant miracula, confingunt q.*

Lib. 4. de notis Eccles. Cap 14.

Locorum Theolog. Lib. 11. C. 6.

De Scriptoribus Ecclesiasticis ad Ann. 850.

Ad Annum 109. n. 49.

Lib. de Vanitate Scientiarum. Cap. 97.

terribiles fabulas. De az együgyüség, és a' költött kegyesség nem mentti meg se Gergely bátyánkat, sem
Job. 13. 7. máſokat: mert nem kivánnya Iſten, hogy a' Valláſnak ügyét költött hazugsággal támogaſſuk. A' mit azért hajdan *Cicero* mondott a' Pogányoknak ſok Iſtenek felől: *De Diis multa & dicuntur & creduntur ſtultiſſimè, & plura ſunt ſummæ vanitatis, ſummæque levitatis:* Ugyan azont mondhattyuk a' Pápiſtáknak némelly Szentek felől való vélekedéſekről. *Másodſzor.* Mert az-is tudva vagyon nálunk, efféle költött jelenéſekkel mint játzodtatták-meg az együgyü kősségget egy-néhányſzor a' Pápiſta Papok. Nincs rejtekbe, Galliának *Aurelia* nevü Városában, minémü *Tragœdiát* gondoltanak-ki a' fa tapu Barátok. Az-is nyilván vagyon Helveciának *Berna* nevü Városában, a' Domonkos rendén való Barátok, minémü költött csudával akarták el-hitetni a' Ferencz ſzerzetén lévők ellen, Bóldog Szüznek eredet ſzerént-való bünbéli fogantatását.

Apud Auguſt de Civitate Dei. Lib. 4. Cap 60.

Vide ſupra Lib. 1. fol. 373.

Vide Hondorfium. in Theatro pag. 115. Lavaterum de Spectris pag. 27.

V. *A' Bóldog Szentek imádkoznak az élőkért közönségeſſen: Azért ſzabados és haſznos dolog őket ſegitségül hijni.*

Kalauz Lib 13. Cap. 3.

F. 1. Nem hozza egygyik a' máſikat magával. Ugyan-is, ha a' következés jó vólna, az Alamiſna kéró kólduſokat-is kellene imádnunk, s' őket ſegitségül hijnunk; mert azok-is (ha jól teſzünk vélek) Iſtent imádnak éretttünk. †Sőt némelly Pápiſták állattyák, hogy a' *Purgatoriumban* lévő Lelkek-is könyörögnek az élő Hivekért; miért hát azokat is ſegitségül nem hiják? 2. Légyen ugy, mint az Ellenkezők akarják

†Bellar. de Purg. Lib. 2. Cap. 15.

akarják, hogy a' Szentek könyörögjenek az élőkért (mint *Kalaúz* cirkalmozza) közönségeſſen; mi az oka hát, hogy a' bóldog Szentekből kiválképpen-való *Patronuſokat* csinálnak mind a' helyekre, tartományokra, s' Országokra nézve, mind a' kiválképpen-való ſzükségekre nézve? Mert mi azon nem kötődünk, a' bóldog Szentek könyörögjenek-é *in genere* közönségeſſen a' Világnak puſztáján bujdoſó Anyaſzentegyházért; azért ennek meg-probálására nem ſzükség vólt *Argumentom*ocskákat faragcsálni.

Ut ſupra

Vide ſupra Lib. 1. Cap 31. fol. 563

V I. *Tudgyák és értik a' Szentek a' világi dolgokat; Azért ſzabadoſſan ét haſznoſſan ſegitségül hijhatni őket.*

Kalauz Lib 13. Cap. 4.

F. 1. A' Vallásbéli ſegitségül hiváſra nem elég az, hogy tudgya valaki a' mi ſzükségünket: hanem az-is meg-kivántatik, hogy ereje és hatalma-is légyen annak bé-tellyeſitésére; a' Szenteknek-penig ſenki ezt nem tulajdonithattya. 2. Engedgyük-meg tudnioka' Vitézkedő Anyaſzentegyháznak közönséges ſorsát: De mivel a' Pápiſták nem csak közönséges, hanem kiválképpen-való ſzükségekben-is folyamodnak a' Szentekhez, azt kellene meg-probálniok, hogy azok a' Szentek főrül-főre, ſzemélyrül ſzemélyre tudgyák és láttyák minden helyben és időben ő-hozzájok folyamodó élő hiveknek kiválképpen-való ſzükségeket; melyrül kezet merünk adni, ha ſoha igazán meg-probállyák. Sőt, hogy a' meg-hólt embereknek igen kevés gondgyok és iſméretek légyen az ide alá való földi dolgokrúl, nem homályoſſan jelengetik-im e' Szent irásbéli helyek. *Job. 14. 21. Pſal. 146. ℣. 3. Eccleſ. 3. ℣. 22. & 9. ℣. 5. 6. Eſa. 63. ℣. 16.*

3. Légyen az-is engedve tőlünk, hogy az Isten némellyeket a' bóldog Szentek közzül a' világban lött, élett, és történt dolgok felől tudósitana. (mert a' természet erejéből azokat, mint *Kalaúz* meg-vallya, nem tudhattyák) de kik legyenek azok személy-szerént, mi nem tudhattyuk; mivel semmi jelenségünk nincs rula. Meg-történhetik azért, hogy olly Szentnek könyörgünk valamelly kiválképpen-való szükségünk felől, kinek Istentül nem lévén affelől *revelatiója*, abban sem hire, sem tanáttsa nincsen; és igy csak hijába lészen minden *supplicatiónk*. Ha penig a' bóldog Szenteknek egytül ki sem válva, *revelatiójok* vagyon mindnyájoknak, a' földi embereknek sorsokrúl és állapottyokrúl; mi az oka hát, hogy a' Pápisták a' szükségeknek nemek-szerént, külön-külön Szenteket mint *Patronus*okat választanak magoknak? Hiszem ha minden Szentek egyenlőképpen tudgyák szükségeinket, mind egy vólna akar mellyiknek *supplicál*nánk. E' fundamentomokat le-tévén, valamit a' Pápisták sok beszéddel szemeteznek. hogy emigy s' amugy tudgyák a' Szentek a' mi szükségeinket, könnyen ki-sepertetnek. Lássuk mindazonáltal a' kereszt-fogásokat.

Kalauz Lib 13. Cap. 4.

Luc. 9. 30.

I. *Moses régen meg-hólt vala, Christus születtése előtt: mindazonáltal Urunk szine-változásakor, Illyéssel egygyütt meg-jelenék, és Christussal jövendő dolgokrúl beszélle. Nem igaz hát; hogy a' meg-hólt Szentek semmit nem tudnának halálok utánn a' földi dolgokban*, &c.

F. 1. Meg előzésképpen azt mondhattyuk, hogy tosszul hozzák-bé az Ov Testamentomi Szenteket, a' bóldog

a' bóldog Szenteknek segitségül-hivásának támogatására: Mert magok vallyák, hogy Ov-Testamentomi Szent Atyák, Christus születtéséig nem jutottak a' bóldogságban. 2. Moses és Illyés Istennek nagy Profétái lévén, nem csak halálok után, hanem még életekben-is tudhatták a' Messiásra következő dolgokat; azért beszélhettenek azokrúl. Ezek a' példák azért semmiképpen nem férnek a' korlátba: mert nem az a' Kérdés; ha tudgyák-é a' Szentek a' Menyországra tartozó dolgokat (a' minémű vólt a' Messiás dolga) hanem; tudgyák-é külön-külön a' földi embereknek az ő szükségeket.

II. *Lám, a' mint meg tettzik a' Lázár Historiájából, Abrahám tudta, mint vólt e' világon dolga Lázárnak, és a' Gazdagnak; meg-értette a' Pokolban kinlódó embernek könyörgését, és kivánságát, noha* Chaos magnum *vala közöttök. De még Pokolban-is marad az élő emberekrúl emlekezet: Azért mondgya a' Gazdag, hogy néki öt attya-fia vagyon, kikre, a' menyire érkezik gondot viszel.* Luc. 16.

F. Félre-tévén azon való kötődést; ha Historiaképpen hozza-é-bé azt Szent Lukács, vagy példa-beszéd-szerént (noha mind a' régi, mind a' mostani Szent irás magyarázók közzül, nem egygyen, ketten, Példa-beszédnek mondgyák lenni) ebből az ellenvetésből nem egyéb következik, hanem hogy tudgyák a' bóldog Szentek, még penig a' magok földönlaktai *experientiá*ból, hogy itt e' világon gyakorta a' Jóknak világ szerént rosszul vagyon dolgok; mint a' Lázárnak vala: a' gonoszoknak ellenben virágzik állapottyok; mint vala a' Gazdagnak. De a' karhozottak-is

Vide Rivetum in Catholic. Orthod. Tract. 2. q. 48. Chamierum Tom 2. fol. 265.

zottak-is tudgyák közönségessen, s' meg tanulták a' magok sorsából, kogy valakik azon pokolnak uttyán indúltak-el, a' mellyen ők éltekben jártak, ugyan azon kénkövés Tóó lészen jutalmok, a' mellyben immár ők kínlódnak. Mind ezek kérdés kivül való dolgok. Hanem ez a' Villongásnak bökkenője: Ha a' bóldog Szentek, szegrül-végre, külön-külön, magánossan, tudgyák-é az én s' te magános szükségeinket, hogy azoknak fel-segillésére ő-hozzájok folyamodgyunk. Példának-okáért, mikor a' fogad fáj; tudgya-é azt Szent *Apollónia*; mikor a' szemed, Szent *Otília*; mikor hideg lél, Szent *Petronella*; mikor a' feleséged gyermek-ágyban vajuszik, érti-é Szent *Lutza*; ha *Pestis*ben nyavalygasz, van-é tudtára Szent *Sebestyénnek* és *Rochusnak*; ha a' kórság vér, Szent *Balásnak*; ha fogoly vagy Szent *Lenártnak*; ha mérget, enned vagy innod adtanak, Szent *Benedeknek*, &c. Ez a' tárgy jó Uraim; ha mit akartok ezt lövöldözzétek.

Apocal. 6. ỳ. 9. 10.

III. *Lám azt irja Szent János, hogy a' Mártyrok lelkei tudták, hogy még élnek e' földön, és Istentül büntetést nem vöttek azok, a' kik üldözték őket; és azon könyörögnek, hogy bünhödgyenek. Azért* &c.

F. Azzal nem egyéb jelentetik, hanem hogy tudgyák az idvözült lelkek a' Vitézkedő Anyaszentegyháznak sok keresztek alatt való nyögését; kivánnyák-is Istentül, hogy mennél hamarébb hozza-el ama' tellyes meg-szabaditásnak napját: hogy a' mint ők immár, ugy a' több hivek-is, takarittassanak a' Christushoz. Az allegált helyen, nincsen-is szó *in individuo* emez vagy amaz *Tyrannus*túl, ki Szent Pált vagy

vagy Szent Pétert, &c. le-nyakaztatta; hanem *in Communi* a' földön lakozó Isten Anyaszéntegyházának ellenségirül. Azt penig tudgyák a' bóldogult lelkek, hogy migaz Anyaszentegyház e' földön vitézkedik, mindenkoron lésznek ellenséges üldözői.

IV. *Azon Szent János irja, hogy mikor a' földön, és a' föld alatt lévők, aldást és Hosannát kiáltottak vólna, az Isten széki előtt való állatok,* Ament *kialtanak; és a' Huszon-négy Vének imádák az örökké élőt. Ha* Ament *kiáltottak, tehát értették a' földiek szavát: mert a' Szent Pál mondása-szerént, senki igazán* Ament *nem mondhat a' más szava után, ha azt nem érti.*

Apocal. 5. ỳ. 13. 14.

1. Corint. 14. ỳ. 16.

F. 1. Lám a' mikor a' Pápista Papok valamit deákúl el-birbitélnek, *Ament* mond rea a' kőség, noha többire semmit nem ért benne. 2. Sok villongás vagyon rula, nem csak a' moštani, hanem a' régi Doctoroknál-is, kik érteššenek a' Négy állatokon, és a' Huszon négy Véneken (*Kalaúz* a' bóldogólt lelkekre magyarázza) melly mig bizonyossan el nem ígazodik, addig ezzel dolgokat a' Pápisták nem támogathattyák. Mivel azért Sz. Jánosnak látásokban és *figurák*ban adattanak eleibe ebben a' Könyvben sok dolgok; igen közelétik a' dolgot, a' kik a' Huszö négy Véneknek példázattyában, az Ov Testamentomi Anyaszentegyházat, mondgyák le-raszoltattatni; a' Négy állatokon ismét, az Uj-Testamentomi Anyaszentegyházat. Értelme azért e' lehet: mind az Ov, mind az Uj-Testamentomi Szentek meg-egygyeznek abban, hogy a' Christus légyen Istennek amaz áldott Báránya, a' kiel-vötte e' világnak bünét; és a' kit illet

Vide Pareum in Cap. 4. Apocal.

minden

tiszteség földön és mennyen. De mi fúl innét ki a' közbe-vetett dologra?

V. *Az Isten előtt való Huszon-négy Vének drága illat gyanánt bé-mutattyák Isten előtt a' Szentek imádtságát: Tudgyák tehát, és értik a' Szentek kérését.* Apoc. 5. 8.

F. 1. Kérdésben forog (a' mint mondók) kik értessenek a' huszon-négy Véneken. 2. Nincs semmi kéttségabban, hogy a' bóldog Szentek, drága illat gyanánt az ő imádtságokat Istennek bé nem mutatnák; ugy-mint a' kik éjjel nappal szolgálnak Istennek az ő Templomában. A' Kérdés vagyon a' mi könyörgésünkrúl; értik és tudgyák-é azt? Apocal. 7. ℣. 15.

V I. *Azt irja Szent János, hogy az Isten előtt álló Vének, tudták a' földi embereknek dühös haragjokat.* Apocal. 11 ℣. 15. 18.

F. Senki közzúlünk nem tagadgya, hogy a' bóldog Szentek nem tudnák az Isten Anyaszentegyházának itt e' földön való közönséges sorsát; és a' Sátánnak s' annak tagjainak az ellen való fene dühösködését.

V I I. *Azt igéri Isten; hogy a' ki mind végig meg-tartya az ő parancsolatit, Országokon és Nemzetségeken hatalmat ád néki, hogy birja azokat. A' Nemzettségek birása és igazgatása külömben nem lehet, hanem ha tudgyák és értik azoknak dolgokat.* Apoc. 2. 27

F. E' Szerént az *Argumentum*-szerént, a' bóldog Szentektúl, kik immár Istennel országolnak, jól félljünk, hogy valamiképpen Ur-dolgára ne hajtsanak bennünket. Kócsagos fótúl származott *Discursus*. Hiszem a' Christus országa, melynek részesi a' Szentek, nem világi s' nem világból való Ország; azért Joh. 18. 36.

nem

nam kell ugy gondolkodni falólok, hogy mindeniknek egy-egy földi Kapitányságot, vagy Királyságot, osztogatna Christus az Egben. Az allégált helyben azért nem egyebet akar az Istennek lelke, hanem földi dolgoktúl vótt hasonlatosságban rajszollya le a' Mennyei országláft.

V I I I. *A' mennyei Angyalok tudgyák az élók cselekedetit: Tehát a' bóldog Szentek is tudgyák. Mert Christus azt mondgya, hogy a mennyei Szentek nem csak hasonlók, hanem egyenlók az Angyalokkal.* Luc. 20. 35.

F. Sok dolgokban sántikál a' *Comparatio*. 1. Mert bizonytalan a' fundamentoma: hosott az-is kérdésben forog, ha az Angyalok tudgyák-é minden magános szúkségeket, és dolgokat a' földi embereknek? A' *Kalaúz* ertúl való bizonyitási, rész-szerént *Impertinensek*; rész-szerént a' *Conclusiót* egy szálnéra sem probállyák. 2. Mivel az Angyalok, itt súrógnek forognak közöttünk, mint Istentúl ki-küldetett Posták és követek; az *experientiá*ból sokat tudhatnak a' mi dolgainkban, mellyeket a' bóldog lelkek, kik afféle postaságot nem viselnek, nem tudnak. 3. Mivel az Angyalok-is sokat Isteni jelenésból tudnak; az-is kérdésben jóhet, ha mind azokrúl tudósittya-é Isten a' bóldogúlt lelkeket, a' mellyekrúl az Angyalokat tudósokká tötte? 4. Az ószve-hasonlítást nem kell az ő határa-kivúl húzni. Ugyan-is Christus Urunk nem egyebet akar azzal, hanem a' *Saducæus*oknak bolond szeleskedések ellen, azt akarja megmutatni, hogy a' fel-támadás után az égben nem lesz házasulás. Erősségúl vészi az Angyalok állapottyát; Heb. 1. 14.

Cc a' mint

a' mint hogy ezek házaſság kivül élnek, ugy az emberek-is a' fel-támadás után, ebbē nē csak hasōnlatoſok, hanem egyenlők-is leſznek az emberekhez. Igy *limitállya* azt a' *Comparatiót Barradius* Jeſuita: *Erunt ſimiles & æquales Angelis, quod attinet ad* NUPTIAS. Egyéb-aránt ha egy-átallyában való leſz az ōſzve-haſonlétás; kövétkezik, hogy a' mint az Angyalok teſtnélkül-való állatok, ugy az embereknekis a' fel-támadás után nem lenne teſtek. De igy okoskodni Sz. irás ellen való balgatagság. 5. Urúnk az Angyaloknak és embereknek állapottyoknak haſonló vagy egyenlő vóltát, a' fel-támadás után való időre határozza; a' mi Kérdésünk penig vagyon a' bóldogúlt lelkeknek moſtani állapottyokrúl; ha moſtan tudgyák és értik-é a' mi dolgainkat.

Tom. 3. Harm. Evang Lib. 8. Cap. 15. pag. 502.

IX. *Samuelrúl azt olvaſſuk, hogy a' Bájos Aſzſzony ſzavát meg-hallotta, és Saulnak jövendő veſzedelmét meg jövendölte.*

F. 1. Samuelnek lelke, a' Pápiſták értelme-ſzerént, nem vólt akkor az Egben, hanem a' földnek neminémű barlangjában; a' Kérdés penig vagyon az égbe vitetett lelkekrúl. Vaj-ki meſzſze vagyon az Eg a' földtúl. 2. Nem-is amaz igaz Samuel Próféta lelke vóltaz; hanem ollyan lélek, a' ki magát ſetétségnek angyalából világoſságnak Angyalává ſzokta tūntetni.

Vide ſupra Libri hujus 2. Cap. 16

X. Oniaſrúl olvaſſuk, *hogy hólta után* Machabæuſnak *meg-jelent, és kardot adván néki, bátoritotta a' vitézségre. Illyés Prófétárúl-is nem régen hallók, hogy hólta után is levelet kúlde Jórámnak, és feddé ōtet gyilkoſságárúl.*

2. Machab. 15. ℣. 12. 2. Chronic 21. ℣. 12.

F. Ha igaz a' Pápiſtáknak más értelmek, ſem Oniás, ſem az *Illyés* lelke nem vólt még akkor az égben; csak utat veſztenek azért: mert a' Kérdés vagyon a' földrúl el-vitetett Lelkekrúl. Az *Illyés* levelét a' mi illeti, azt-is fellyebb fel-ſzakaſztottuk.

Libri hujus Cap. ut ſup

XI. *Valami tökélleteſséget találunk az élő Szentekben, melly a' dicsőſségnek állapottyával nem ellenkezik, attul a' bóldog Senteket nem méltó meg-foſztanunk. Mert nem hihető, hogy a' dicsőſségben fogyatkozottabb állapottyok légyen a' Szenteknek, hogy ſem e' földön: mivel az Iſten ott mutattya-meg minden dicsőſségnek gazdagságát; ott léſzen a' tökélletes értelem, melly itt igen fogyatkozott, ott az Iſtenhez haſonlók leſzünk.*

Rom. 9. 27. 1. Corinth 13. ℣. 9. 10. 1. Joh 3. 2.

F. 1. Mit hoz a' Szent Pál, Szent Péter, *&c.* mennyei bóldogságának tökélleteſségére, tudni, hány ludam, ökröm, s'tehenem vagyon nékem s. néked? Erteni a' mennyei bóldogságban; ha fáj-é fejed, ſzemed, fogad, *&c.* Haj balgatagság! 2. Oſztán, a' mennyei bóldogságnak tökélleteſsége nem áll a' földi dolgoknak tudásában, hanem az Iſtennek dicsőſséges ſzíne látásában. Sőt azt tanittya Szent Pál, *hogy ennek-utánna ſenkit nem fogunk iſmerni teſt-ſzerént*, azaz, világi módon.

2. Corint. 5. ℣. 16.

XII. *E' földön az Iſtennek kedves ſzolgai, meſzſze lévő, és ſok idők után lejendő dolgokat láttak, a' mint ſok példák bizonyittyák.* Samuel *tudgya vala mind azokat, mellyek* Saulnak *ſzivében valának*, 1. Sam. 9. ℣. 19. Eliſeus a' Geházi *cselekedetit meg-iſméré, noha teſt-ſzerént távoly vala tülle.* 2. Reg. 5. ℣. 26. *Sőt a'* Syriai *Királynak titkos tanátskozáſit, meg jelenté az Izrael Királlyának*, 2. Reg. 6. ℣. 9. 11. 12. Daniel *a'* Nabugodonozor *álmát*, Sz.

† Dan. 2 ℣. 30.

Actor. 5. 3. Péter *az* Ananiás *titkos czigányságát meg-ismére. Hihetetlen azért, hogy a' mennyei Szentek-is efféle dolgot nem látnának. Melly bizonyságot Szent* Agoston *igy hoz-elő:*

Lib. 22. de Civit. Dei Cap. 29. Si Propheta Eliseus, puerum Giezi absens corpore vidit accipientem munera: quanto-magis Sancti videbunt omnia, etiam unde sunt corpore absentes. Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquitur Apostolus; Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

F. 1. Mind egy *punctig impertinens allegatiók* ezek. mi meg-engedgyük, hogy Isten az ő Próféta és Apostol szolgainak, rend-kivül sok titkos és jövendő dolgokat jelentett-meg; és a' kiknek akarja, afféléket mostan-is meg-jelenthet, akar az égben, akar a' földön. Hanem az forog kérdésben: mivel a' Pápisták majd minden rendes könyörgésekben, hol egy, hol más szükségek végett, hol egy, hol más Szentekhez folyamodnak; azoknak ugyan valójában vadnak-é tudtokra azok a' földi dolgok; hitnek bizodalmával lehetünk-é arrúl bizonyossak, hogy Isten őket azokrúl a' dolgokrúl (mivel magoktul azokat nem tudhattyák) tudósokká tötte: Mert csak *à Posse* nem következik *ad Esse*. De bizony Isteni hittel, melly alatt tsalatkozás nem lehet, csak egy Pápista ember sem mehet annak végére, hogy mikor az ő foga fáj, azt tudná Szent *Apollónia*; mikor a' szeme, Sz. *Otilia*. 2. Sz. *Agoston* penig szóll a' fel-támadás után való állapotrúl; mint meg-tettzik az allégáltatott, de *Kalaúz*tul némelly szók ki-csipésével meg-vesztegettetett *Textus*ból. De a' mi kérdésünk vagyon a' Szenteknek mostani állapottyokrúl.

Vide Textum.

XIII. *Az igaz barátsághoz meg kivántatik, hogy barátyának meg jelentse ember, a' mi őtet illeti. Azért, mikor Sodomat el akarná veszteni Isten, el nem titkolá Ábrahámtúl*, Genes. 18. ℣. 17. *Christus Urunk is Apostolinak azt mondgya, hogy őket nem szolgainak, hanem barátinak tartya; mert mindeneket meg jelentett nékik, mellyeket az Attyától hallott. Mivel azért a' mennyei Szentek Istennek baráti, és sokkal inkább egygyesülnek vele, hogy sem e' földön éltekben, az igaz barátságnak törvénye azt kivánnya, hogy Isten ő-nékiek meg-jelentse azokat a' kéréseket, mellyeket ő-hozzájok bocsátnak.*

Joh. 15. 15.

F. 1. Hogy az utólsó ágán kezdgyük: mivel az Isten nem akarja, hogy mássat ő-kivőllette imádgyük és segittségül hivjuk; tehát azt sem akarja, hogy minden mi szükségeink tudtokra legyenek a' Szenteknek. 2. A' baráttságnak *jussa* nem hozza magával, hogy valaki minden titkait másoknak ki-mondgya: mert noha köz-mondás, hogy *amicorum communia sunt omnia*; azt mindazonáltal sózva kell érteni. 3. A' tulajdon-képpen-való baráttság szokott lenni *inter pares* az egyenlők között; de Isten és a' Szentek között nincsen egyenlőség. 4. Osztán, mit illeti Sz. *Eulogiust*, hogy az én lovamra; Szent *Pelagiust*, hogy az én ökrömre; Szent *Antalt*, hogy az én disznaimra, az égből gondot viselljen? 5. Az Istennek szabadságában áll, mit kinek meg-akar jelenteni; mint Ábrahámnak Sodoma veszedelmét: de *ab exemplo particulari* nem jó a' következés *ad Universale*. 6. Szerelmes Tanitványinak meg-jelentett Christus Urunk mindeneket; tudni-illik, mint Szent Lukács magya-

Pſal. 50. 10

Horum Animalium cura his Sanctis in Patria est commissa Vide Segedinũ in Locis. fol. 5.

Actor. 1. 3.

rázza, valamellyek az Isten Országára tartoztanak.

XIV. *A' Szentek menyországban, színrül-színre láttyák az Istent; kiben mint egy tükörben, fénylenek minden állatok. Miképpen azért a' ki a' Tükröt láttya, az ő benne meg-tettzett ábrázatokat-is láttya: ugy Istenben a' Szentek láttyák a' Teremtett állatokat. Ezt a Nagy Szent* Gergely *illyenképpen állattya:* Quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt? *Béda penig ím igyé*: Qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in Creatura agitur, quod videre non possunt.

Greg. Dialog 4. C. 33

Beda Luc. 16.

F. Tudgyuk, hogy eleget; s' még penig egymással ellenkezőt, csátsognak a' *Sofisták* a' Sz. Háromságnak (mint nevezik) Tükréről: melly költött Tükrőt sokan az igazságnak pőrölyével őszve-rontottanak; a' többek között Crocius János *in Antibecano* Tom. 2. *de Invocat. Sanctorum, §. 8. n. 22. & seqq.* a' holott a' *Béda* és *Nagy Gergely* mondási-is rámára vonatnak. En most rövideden azt mondom. 1. Az Isten színének látása nem áll abban, hogy mind azokat tudgyák a' Szentek, valamellyeket az Isten lát és túd. 2. Lehet olly nagy Tükör, mellyben sok dolgoknak ábrázati vadnak, mellyeket a' tükörbe nézőnek szemei bé nem lephetnek. Sőt ha a' Tükör gőmbőlyeg, nem-is lehet, hogy mind azokat az ábrázatokat, mellyek abban *repræsental*tatnak, szemünkel bé-foghassuk. 3. Mivel mindé bóldogúlt lelkek láttyák az Istennek színét; mi az oka hát, hogy a' Pápisták csak válogatva hijják segittségül őket? 4. Ha minden dolgokat látnak és tudnak a' Szenteka' Szent Háromságnak Tükréből; tudgyák hát az Itélletnek napját

és órájátis: azt penig Urunk réges-régen még az Angyalokrúl-is tagadta, *Marc. 13. 32.*

K. Hát a' Protestans *felek, itt ez-aránt a' mi illeti a' Szenteknek segittségül-való hivását, nem terhelik-é hamis költésekkel a' Romai Gyülekezetet?*

F. Azon panaszolkodik ellenünk *Kalaúz*; de lássuk mellyek legyenek azok a' hamis költevények.

Libr. 13. Cap. 2. §. 1

I. *Azt irják, hogy senki a' régiek közzül, Sz.* Gergely *előtt, nem hijta segittségül a' Szenteket. Noha bizony Szent* Agoston, Arany-szájú Szent János, Nanzián-zénus, Eusebius, *sok egyéb fő régi Doctorokkal egyetemben, a' Szenteket segittségül hijták.* F. 1. Meg-engedgyük, hogy már Sz. *Agoston* idétt-is, amaz arany Fundamentomon némelly épitők, hol mi gazhoz csepűhőz hasonló, Isten igéjének tüze-által meg-emésztendő tudományokat kez-dettek-vala éppiteni; de bizony dolog, hogy századrészére sem vólt ugy a' dolog, mint már vagyon a' Pápistaságban. 2. *Agoston*-is az allégált helyen *Tract. 48. in Joh.* nem szóll a' Szenteknek segitségül-val-hivasárúl, hanem azt mondgya, *Martyrum commemorationem fieri, ut orent pro nobis.* De hiszem, nemmindgyárt imádgyuk azt, a' kirúl megemlekezünk. Noha, azt-is meg-jegyezhettyük; hogy Szent Agoston nem annyira a' maga értelméből, mint a' köz immár bé-csuszott szokásból szóll a' *Martyr*oknak *commemoratio*járúl; mint maga magát másutt szépen magyarázza: *Ego multa hujusmodi propter nonnullarum vel sanctarum, vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberiùs improbare non audeo.* Hasonló itéllet *Cryssostomus*rúl és *Nanzianzenus*rúl: kik

Vide Loca apud Kalauz fol. 448.

1. Corinth 3. v. 12. 13.

Augustin. de Pastoribus Cap. 8.

nagy ékesſen ſzólló emberek lévén, halotti alkalmatoſságokkal (mint ſzokáſok az *Oratorok*nak) nagy pompás *Apoſtrophek*kal, *Compellatio*kkal illették a' Halottakat; a' mellyeket oſztán a' maradékok Imádtságnak formájává csináltanak. Efféléből lőn eredeti, mint nem régen-is említők, a' Szentek ſegittségül való hivásának. 3. De nem ſzükség ezen ſokat tűnődni: bár azok a' régi Doctorok itt ez-aránt a' Pápiſtákkal tartották légyen-is; azzál mindzonáltal nem csinálhattyák őket Pápiſtákká: mert nem menten Pápiſta az, a' ki egy-két dologbã ő-vélek meg-eggyez.

Lib. 3. Cap 20. n. 21. II. *Azt mondgya* Calvinus, *hogy a' Catholicuſok Litaniája, Hymnuſa, Prosája, csak nem-is említi a' Chriſtuſt. Melly czégéres hazugságnak hamiſſitására csak ſſem kell, mellyel a' Litaniákat és Hymnuſokat valaki meg-tekintese* F. Láſs feleletet erre, *Lib. 1. fol. 378.*

Calv. Lib. 4. Cap. 10. n. 10. III. *Azt beſzéllik, hogy mi ſokkal nagyobb véteknek mondgyuk, ha ki egy Szentetskének napján, tiſzteſséges munkát téſſen, hogy ſem akar-minémű rút vétket mivellyen.*

F. Nem hazudott ebben *Calvinus*, ha igaz a' mit ír *Joh. Ferus*, az ő idejében a' Pápiſtaságban igen hires neves *Concionator* ember, ki panaſzſzal említi a'

In Mat. 15 Pápiſtáknak ebbéli ſzokáſokat: *Omnium maximè reprehenſibile eſt, quòd conſtitutiones eccleſiaſticas plerumque præceptis divinis æquamus, imò præferimus. Deinde transgreſſores Eccleſiaſticarum conſtitionum rigidiùs punimus, tam in foro Conſcientiæ, quàm in exteriore foro, quàm tranſgreſſionem legis divinæ.* Mitsodák a' Szenteknek idenepi? Hiſzem csak *Eccleſiaſtica Conſtitutiók* azok-is A' hol azért a' bűntetés nagyobb, a' bűn-is nagyobnak tartatik. IV. *Azt*

Calv. Math 23. ℣. 29. IV. *Azt fogják reánk, hogy mi a' Szenteknek Iſteni tiſzteletet adunk.* F. Tudni-illik nagy igazán, Láſd *Lib. 1. fol. 377.*

Lib. 1. Cap 12. n. 1. V. *Eſzébe vévé* Calvinus, *melly nyilván hamis, hogy mi a' Szenteket Iſten helyett tiſztelnők: azért viſzſzamondgya ſzavát, és azt irja, hogy Iſtennek felsőbb helyet meg-tartyuk; de ő-utánna apróbb Iſtenkéket rendelünk, mint a' régi Pogányok. Es nagy hoſzſzú panaſzſzal ſzámlallya,* Lib 3 Cap 20. n. 22. *mint oſztyuk a' tiſzteket a' Szentek között, mint rendelünk Városonként, Falunként Iſtenkéket. Ezis csak káromlás, &c.*

F. 1. Hát nem Iſten-é a' Közbe-járó Chriſtus? A' bizony dolog penig, hogy noha a' Chriſtuſt mindeneſtűl-fogva ki nem rekeſztitek, de ő mellé ſok apróbb közbe-járókat rendeltetek. A' magatok külömböztetéſe-ſzerént, a' Chriſtus a' fő s elég tévő-Közbe-járó; a' Szentek iſmét apróbb, és eſedező közbe-járók. Nem káromkodik azért *Calvinus*. 2. A' mit penig *Kalaúz* Calvinus ellen gördít; hogy, egyem, † Lib 1. cap az ő értelme-ſzerént-is † külön Országoknak, külön 14 n. 7. Angyali vadnak, kik *praſidea*lnak, de ezzel az Angyalok Iſtenné nem leſznek. Tehát, mi ſem teſzſzűk a' Szenteket Iſtenekké, midőn őket *Patronus*okká válaſztyuk; ez, mondom, csak ſzinezéſe a' hitván ügynek. 1. Mert az Iſten Urok lévén az Angyaloknak, ſzabados ő vélek, a' mi dologra akarja őket forditani; de minékünk földieknek, mitsoda Uraságunk vagyő a' mennyei Szenteken, hogy itt e' földön emez vagy amaz Országos vagy Tartományos Kapitányságot oſzſzunk nékiek? 2. Az Angyalok csak elzközei Iſtennek afféle dolgokban; de a Pápiſták, a' Chriſtus

mellé a' Szenteket mint érdemlő okokat, a' megnyerendő jókra nézve, ugy állattyák; mint nem régen meg-mutatók.

Calv. Lib. 3. Cap. 20. n. 21. Ut supra n. 19.

VI. *Reánk fogják az ellenkezők, hogy a' Christust elégtelennek vagy a' Szenteknél irgalmatlanabnak itéllyük, és azért esedezünk. Maga* Calvinus *mondása az, hogy mikor az élő Szentek könyörgését kívánnyuk, azzal a' Christus tiszteségét meg nem sértyük.*

F. 1. A' bizony dolog, ha meg-nyugott szivel lehetnétek a' Christusnak tökélletes Közbe-járásában, és Szent Attya előtt érettünk-való elégséges és mindenre hatható esedezésében; nem vólna szükség a' Szentekhez folyamodni olly véggel, hogy érdemek által Istent hozzájok meg-kérellyék, és mint egy *Propitiust* á tegyék. 2. Nagy külömbség vagyon a' kettő között; kívánni az élő Szenteknek könyörgését, és a' mit ez-aránt a' bóldog Szenteknek tulajdonitnak az ellenkezők.

Lib. 3. Cap 20. n. 25.

VII. *Panaszolkodik* Calvinus *azon-is, hogy Abrahámot segitségül nem hijjuk. De ezzel jelenti, hogy nem jól olvasta a' mi könyveinket: Mert* In Commendatione Animæ, *ezek a' szók vadnak:* Sancte Abrahame, ora pro eo. *Es minden Misében, de fő-képpen* Pro Defunctis, *becsülletes nevezeti vagyon Abrahámnak.*

Pag. 103.

F. Ugy vagyon azoka' szók fel-találtatnak a' Pázmánytúl nyomtattatott Esztergomi *Agendá*ban; de mivel *Calvinus*nak az a' Könyv soha kezében nem vólt, azért sem jól, sem roszszúl, azt nem olvashatta. De mi az oka, hogy *in Processione Litaniarum majorũ*, a' Nagy Abrahámnak, s más néhai Ov-Testamen-

Pag. 216. & seqq.

tomi

tomi Szenteknek semmi hely nem adaték? ellenben emez amaz alá-való Barátok, és Apátzák, kik azoknak a' Nagy Szenteknek csak saru-kötőjöket sem óldhattyák vala meg, a' *Catalogus*ba mind bé férének? Tudni illik: *Sordent antiqui, præjunioribus sanctulis.* Félő, ha sokáig tart a' világ, hogy a' mostani Szenteket, a' jövendők a' *Catalogus*ból ki ne tudgyák. Mint *Carolus Borrhomæus* Uj Szent, Mediolanumban, Sz. *Ambrus* Püspöknek, igen meg-homályositotta néhai fáklyáját

VIII. *Végezetre gyalázatos szókkal rongálnak minket, hogy* Szent Györgyöt, Szent Katalint, Sz. Christófot *tisztellyük, kik soha* in rerum natura *nem vóltak. De valamelly bizonyos, hogy* Sz. István Király *vólt Magyar-Országban, olly bizonyos, hogy a' nevezett Szentek éltek, és* Martyromságot *szenvedtek*, &c.

F. De honnét vagy bizonyos affelől, hogy valaha azok vóltanak; de kiválképpen ollyak vóltanak vólna, a' minemüeknek a' Pápistáktúl mondatnak? Azt mondgya *Kalaúz*, hogy a' Régieknek tanúbizonságából. Tudni illik a' *Legendá*ból: melly Könyv menyi sok hitelre méltatlan képtelenségekkel posogjon, magok-is némelly tudós Pápisták már régen meg-vallották.

K. Hát a' Szentek segitségül hivásárúl, mit tanit a' Romai Gyülekezet?

Lib. 13. C. 2. §. 2.

F. Himezi-hámozza *Kalaúz* a' dolgot, s' azt mondgya: *Azt hiszszük*, egyem, *hogy a' meg-dicsőült Szentektúl, csak azt kérhettyük, a' mit e' földön velünk sárándokságban vitézkedő szolga társainktúl. Tudni-illik, hogy érettünk esedezzenek, és imádságokkal nyerjék meg*

Istentül, a' mire szükségünk vagyon. Ha csak ennyibe vólna-is a' dolog, nem vólna hiba nélkül. 1. Mert Szent Pál oktatása-szerént, a' mi hitből nincs, vétek az: De a' Hólt Szenteknek segitségül-hivása (mivel arrúl Isteni jelenés, mellyen egyedül fundáltatik az Isteni Hit, egy csepp-is nincsen) hitből nincsen. Azért vétkes dolog. 2. Mert a' kit segitségül-hivúnk valamelly dologban, szükség, hogy értse és tudgya a' mi szükségünket: De hogy a' meg-hólt Szentek, miden helyben s' időben élő és lévő embereknek vilagi szükségeket főrül-főre tudnák és értenék, nagy kéttség hozzája; mint nem régen meg mutatók. De bizony csak szinezés és az együgyüeknek szemeket bé-fogó háló az, a' mivel az Ellenkezők simittyák dolgokat; hogy ők csak ollyatén-képpen hijják segitségül a' Hólt Szenteket, a' mint e' földön lakozó szolga társainktúl kivánnyuk, hogy Istennek könyörögjenek érettünk; sokkal kölömben vagyon a' dolog. 1. Az élő Hiveket, ném kérjük arra, hogy magok érdemével nyerjenek nékünk Istentül valamit. De *Kalaúz* a' Szenteknek tiszteletit egygyikben ebben lenni állattya, hogy azoknak Erdemekért, ők Istentül jót szoktak kérni. 2. Az élő Hiveknek nem szoktunk gyertyákat szentelni, azoknak tisztességekre Oltárokat emelni, Templokat éppiteni, képeket az egyházban függeszteni, *&c.* De a' meg hólt Szentek körül, hogy annyival-is inkább magokhoz kérelhessék őket, mind ezeket szorgalmatossán végh ez visziik a' Pápisták. 3. Az élő Hiveknek nem kőgyörgünk, hanem keresztyéni tisztekrül emlekez

Rom. 14. ℣. 24.

Lib. & Cap. ut sup. §. 4.

tettyük-

tettyük-meg őket, hogy Isten parancsolattya-szerént könyörögjenek érettünk. De a' Hólt Szenteket könyörgésnek tiszteletivel imádgyák a' Papisták. 4. Az élő Hiveknek neveket, nem szoktuk *Litania*ban fel-írni, és őket *Processió*kban *Invoca*lni. A' Pápisták-nál pedig a' Hólt Szentek tesznek ebben több számot. Azért, a' mint mondók, tsak szinezés minden ebbéli dolgok. *Agoston*nak amaz mondásával sem festhetik cselekedeteket: *Colimus Martyres, eo cultu dilectionis, & Societatis, quo & in hac vita coluntur Sancti homines Dei,* &c. Mint vólt Szent Agoston idejében a' dolog, azt immár nem visgálom: de bizony dolog, (a' mint meg-mutatók) hogy most a' Pápisták a' segitségül-hivásban, többet biznak a' Hólt Szentekre, hogy nem az élő Hivekre.

Libr. 20. contra Faustum C. 21.

K. Hát a' Protestans*ok mit tanitnak a' bóldog Szétekrül?*

F. Sokat nem igazán fog reánk *Kalaúz*; mellyeket illik hogy meg-rostállyunk.

Libr. 13. Cap. 1.

I. *Azt vitattyák az Uj Tanitók, hogy a' Szentek lelkei, itélletig mennyei dicsőségben nem mennek, hanem annak reménségében várakoznak. Erre nező szavait* Calvinus*nak, ez előtt fel jegyzők, és az Isten igéjéből meg-győzők.*

F. Mi-is ez előtt *Calvinust*, ez hamis patvar alól bővön fel-mentők, *Lib. 1. Cap. 40. fol. 690.*

II. *Noha bátran nem meri allatni, de gyanúsággal azt mondgya* Calvinus, *hogy a' Szentek semmi közöket nem attyák mihozzánk.* F. Ez a' hamis költevény is megczáfoltatott fellyebb, *Lib. 1. Cap. 40. fol 697.*

III. *Rút gyalázatokkal illetik az Istennek kedves szolgait.* F. Kik, kiket, mivel? 1. *Bóldog Asszonyt,*

sok

sok dolgokban kárhoztattya Calvinus, *mint ez-elõtt hallók.* F. Mi-is ez-elõtt *Calvinust*, Kalauznak ebbéli kárhoztatásától meg-mentõk, *Lib. 2. Cap. 35. fol. 644.* 2. *Szent Jánost bálványozónak; Sz. Márkot*, Apostatának; *Szent Pétert, Szent Pált, tévelygõknek nevezi.* F. Efféle hamis regélésekre-is immár meg-feleltünk. *Lib. 1. Cap. 19. fol. 224. & seqq.* 3. *Az Apostolok után való Doctorokat*, Ignatiust, Gregoriust, Ieronymust *rútúl kisségbíti.* F. Ezzel Calvinust nem igazán kissebbíti *Kalaúz*; mint fellyebb meg-mutattuk, *Lib. 1. Cap. 30. fol. 532.* 4. *A régi Szent Atyákat, mind tévelygésekbe keveri.* F. Mi-is ki-mostuk e' mocsokból Calvinust, *Lib. 1. Cap. 23. fol. 286.* 5. *A melly Szenteket a' Catholicusok segitségûl hivnak, azok* Calvinusnak, Colluvies, Larvæ, Umbræ, Sanctuli; *Moslékok, Vázzak, Árnyékok, Szentetskék.* F. E' *Calvinus*ra öntött moslékot-is fellyebb el-apasztottuk, *Lib. 1. Cap. 40. fol 687.*

Lib. 3. Cap 20. n. 24. IV. *Azt tanittya* Calvinus, *hogy a' Szentek, imádkoznak közönségesséen az élõkért. Másutt penig azt vitattya, hogy az itélletig nincs a' Szentekben szeretet, hanem az után lészen; és hogy semmi közök nints nékik mi-hozzánk.* F. Ez-is csak fortélyos kötõdés; mint másutt meg-mutattuk, *Lib. 1. Cap. 40. fol. 697.*

Lib. 3. Cap 20. n. 24. Lib. 4. Cap 17. n. 29. V. *Azt irja* Calvinus, *hogy földig-érõ fülöknek kellene lenni a' Szenteknek, ha hallanák a' mi szavainkat. Másutt ezt meg-fejti, azt irván, hogy a'* Szent István *szemeinek, olly erõt adott Isten, melly az eget által-hatná. Ha az halandó embernek szeme, az egeken által-látot, vallyon miért nem érhet a' dicsõült lelkek értelme e' földre.*

F. 1. Ha

F. 1. Ha *Calvinus* azt meg-fejtette; te mit köttz csomót rajta? 2. *Calvinus* emlegetvén a' hoszszú fület, azzal azt akarja jelenteni; nem hihetõ, hogy a' Hólt Szentek, tudgyák és értsék a' földi embereknek könyörgéseket, 3. A' Gyermekek-is tudgyák, hogy *à Posse* nem jó a' következés *ad Esse.* Más kérdés; ha Istennek csudálatos természet felett való tseledetibõl, *(* a' minémût a' Szent István példája mutat *)* tudhatnák-é a' bóldog Szentek az ide-alá-való dolgokat; más ismét: ha ugyan *actu, reipsa*, tudgyák-é; és az Isten ugy világositotta-é meg értelmeket, az ide-alá-való dolgokra nézve, a' mint Szent Istvánnak meg-nyitá szemeit, hogy látná a' Christust állani, az Istennek jobja felõl? Errûl vagyon jelenségünk; de amarrul semmi sincs. Vide Calv Act. 7 ℣. 56.

VI. Azt vitattyák, hogy, ha a' Szentek e' világi dolgokra vigyáznának, tétovázás, és elme háborodás-nélkûl az nem lehetne: *Nequaquam probabile est, particularibus votis huc illuc circumferri.* Maga ott azt irja, hogy *Pro nobis orant, nec idcirco à sua quiete discedunt.* Calv. Lib. 3. Cap. 20. n. 24.

F. Bezzeg közönségesséen tudni a' mi földi nyavalyás sorsunkat; és e' végett Istennek érettünk könyörögni, nem szerez a' Szentekben tétovázást: de hogy falunként, Városonként, Országonként, az ide-alá-való dolgokra-is gondot viselljenek (a' mit a' Papisták nékik tulajdonitanak) alig álhat-meg azzal, a' mit állat a' bóldog lelkek felõl Szent János, hogy, éjjel, nappal szolgálnak Istennek, az õ Templomában. Apoc. 7. 15

Kihez-képest helyesséen irja a' tudós *Ludovicus Vives:*

Mortu-

De Veritate fidei pag 85. *Mortuorum animi majoribus vel bonis perfruuntur, vel premuntur malis, quàm ut de rebus terrenis, hoc eſt, de nugis vacet cogitare, vel libeat.*

Lib. 3. Cap 20. n. 21. VII. Azt irja *Calvinus*, hogy a' Chriſtus kegyelmeſségének kiſſebsége, a' Szentekhez-való eſedezés.

Ibid. n. 19. Ezt maga meg-czáfollya, midőn az élő embereknek egy-másért-való könyörgését illyen-képpen menti: *Suæ Sanctis interceſſiones relinquuntur, ſed tales, quæ ab unica illa dependeant; tantùm abeſt, ut delibent ex ea quippiam.*

F. Ez nem egyéb, hanem talpas *Elenchus Imparium*: mert a' mint imént meg mutatok, nagy külömbség vagyon az élő Hiveknek, és a' meg-hólt Szenteknek ſegitségül-való-hiváſa között a' Pápiſtáknak *praxiſa*-ſzerént.

VIII. *Noha ez előt Luthertúl hallók, hogy ő nem tiltya a' Szentek ſegitségül-hivását: De az Uj Tanitók közönségeſſen gyalázzák, kárhoztattyák, bálványozáſnak mongyák, a' boldog Szenteknek ſegitségül-hivását.*

F. 1. Némellyeket eleinte meg-engedett *Luther* a' Pápiſtáknak, mellyeket annak-utánna (ugyan-is, *Nemo repentè fit doctus*) az Iſten igéjéből jobban *informa*ltatván, kárhoztatott. 2. A' bizony dolog, a' mit el-követnek a' meg-hólt Szentek körül a' Pápiſták, nem üres a' Bálványozáſtúl, Láſd erre *infra Lib. 3. Cap. 1. 2. & ſupra Lib. 1. fol. 567.*

HVSZON-EGYGYEDIK RESZ.

A' Közbe-járónak Hármas tiſzteirül.

KERD: Hány rendbéli tiſztei vadnak a' Közbe-járónak? F. Három; ugy-mint Profétai, Papi, és Királyi. Ezt kivánta penig az embereknek nyavalyáſságok, kik az eſetnek miatta lelki vakságban, Iſtentül-való el-pártolásban, és amaz fegyveres hatalmaſnak, tudni illik a' pokolbéli ördögnek rabságába ejtették vala önnön magokat. Azért lelki tudatlanságunkat, Profétai tiſztével; Iſtentül való el-pártoláſunkat, Papságával; néhai ſzabadságunkat, Királyságával állatta helyére.

K. Mitsoda a' Profétaság? F. Olly tiſzti a' Közbe járónak, melly ſzerént az Iſtennek akarattyát a' mi idveſségünk felől tökélleteſſen ki-nyilatkoztatta. Ez tiſztre nézve, á' Chriſtus az Irásban neveztetik *Profétának*, Deut. 18. ℣. 15. *Doctornak*, Matth. 23. ℣. 7. *Meſternek*, Joh. 3. ℣. 2. *Apoſtolnak*, Heb. 3. ℣. 1. *Szövetségnek Angyalának*, Malach. 3. ℣. 1. *Iſtennek Böltseſségének*, 1. Cor. 1. ℣. 24. *Népeknek Tanú-bizonyságának*, Eſa. 55. ℣. 3. *Evangelium Prædikátorának*, Eſa. 61. ℣. 1.

K. Mikor kezdette Chriſtus gyakorlani az ő Profétai tiſztit?

F. Ottan mindgyárt az eſet után; mind az Ov, mind az Uj-Teſtamentomban, tanitván az Anya-ſzentegyházat az ő lelke által ſzólló Tanitók által. A' Törvény előtt a' Patriárchák, a' Törvény után rendeſſen a' Papok, rend kivül a' Próféták által. A' Papokat tanitotta, a' Törvény, az az, a' Moſes és Próféták iráſi által, *Eſa. 8. v. 20.* A' régi Pátriárchakat pe-

dig és a' Profétákat kiválképpen három uton s' módon. 1. Külső érzékenységekben ötlő Jelenések által. Igy tanitá-meg Adámot arrúl, hogy az Aszszonyi állatnak magva rontaná-meg a' Kigyónak fejét. *Genes. 3. v. 15.* Igy hol egy hol más dolgokrúl a' több Pátriárchakat, kiknek vagy többször, vagy kevesebszer meg-jelentette magát. *Noënak* a' Viz-özön előtt és utánna. Abrahámnak tizszer, *Isáknak* kétszer, *Jákóbnak* hétszer, *Mosesnek* egy-néhányszor. 2. Alomlátások-által. Igy tévé bizonyossá a' bujdosó Jákóbot, Istennek hozzá-való jó-akarattya felől, *Genes. 28. 13.* 3. Elmebéli-látások, és el-ragadtatások által. Igy a' virágzó mondolának, és forró fazéknak látása által tanitá meg Jeremiást Jerusálemnek és egész Sidóságnak következendő veszedelméről. Más Profétákat-is illyen elmebéli el-ragadtatások által sok dolgokrúl tanitotta-meg.

Jerem. 1. ℣. 12. 13.

K. Hát az Uj-Testamentomban gyakorlotta-é Christus a' Profétai tisztet?

F. Igen-is; mint ez meg-tettzik sok igaz Profétához illendő cseledetiből. Ugy-mint. 1. Jövendőket mondott, mint errúl bőségessen láthatni Sz. Mathénál, *Matth. 24.* 2. A' Törvényt magyarázta, és az Irástudóknak, Phariseusoknak hamis vesztegetésektől meg-mentette, *Math. 5.* 3. A' Profétáknak homályos jövendő-mondásokat fejtegette, *Luc. 24. 25.* 4. Az Evangeliomi tudományt, melly az előtt mint egy homályban vala, tellyes világosságra hozta. Ide tartozott amaz ő első prædikációja; *Térjetek-meg, mert el-közelitett a' mennyeknek országa.* 5. Sok jeles

Math. 4. 17

Csudákkal a' maga tisztét s' hivatallyát meg-erősitette, *Joh. 5. v. 26.* 6. Tanitókat rendelt és botsátott-ki az Evangeliomnak hirdetésére, *Math. 10. v. 1. Luc. 10. v. 1.*

K. De miképpen gyakorlotta Urunk ezt az ő Profétai tisztit?

F. 1. A' mi a' tanitásnak módgyát nézi, igen okosson: többire külső dolgoktúl vött Példa-beszédekáltal; nézvén ebben a' lelki éppületet, hogy annyival inkább a' Halgatók a' mennyei dolgokat meg-foghassák. 2. Szabadossan, minden személy válogatás nélkül; mint errúl a' maga ellenségi-is tanúbizonyságot tőttek, *Matth. 22. ℣. 16.* 3. Hathatóképpen, ugy hogy az ő bölcseségének senki ellene nem álhatott. Fel-készültenek ugyan az Irás-tudók és Phariseusok egy nényszor ellene, hogy őtet az ő szavában és tudományában meg-fognák; de mindenkor szégyen-valláſſal és szájok bé-dugattatásával történek-viszsza, *Matth. 21. 25. 27. & 22. v. 34. 46.* 4. Kedves és ékessen való szólással, ugy hogy csudálkoznak vala mindnyájan az ő kedves beszédén, mellyek származnak vala az ő szájából. Sőt még a' Követek-is, kik egykor az ő meg-fogattatására küldettek vala, viszsza-térvén azt felelik azoknak, kik okát kérdik vala, miért meg nem fogták: *Soha ember ugy nem szóllott mint az.* 5. Tellyes buzgósággal, ugy hogy, gyakorta még ételét-is a' tanitásért el-mulatta, *Johan. 4. v. 32. 34.* Ez a' buzgóság cselekedtette véle, hogy az Urnak Templomából az adókat és vévőket ki-hajtaná. Ugy fel-forrott néha, hogy ugyan sirt a' meg-

Luc. 4. 22.

Joh. 7. ℣. 45. 46.

Joh. 2. 15.

térni nem tudó embereknek sorsán, *Luc. 19. v. 41.* Néha pedig keserveſſen panaſzolkodott, *Math. 23. 37.* 6. Tökélleteſſen és tellyeſségeſſen, ugy hogy valamik a' mi idveſségünkre ſzükségeſſek vóltanak, azokat ki-nyilatkoztatta. *Joh. 15. v. 15.*

K. Kereſztsége után, teſteſtûl s' lelkeſtûl nem ragadtatott é Chriſtus-fel az égben, hogy ott az ô Profétai tiſztire tökélleteſſen meg-tanittatnék?

Vide Smalcium de Divinit. Chriſti Cap. 4. pag. 11. 13.

F. Ugy akarják a' *Socinianuſok*; de helytelenûl. 1. Mert az Irás az ô-benne lévô bölcseſségnek okának mondgya lenni, nem az ô égben való ragadtatáſát, hanem hogy Iſten ô néki máſok felett adta a' kegyelemnek ajándékát, *Pſalm. 45. v. 8.* és hogy az Urnak Lelke tökélleteſſen meg-nyugodott ô-rajta, *Eſa. 11. v. 2.* 2. Mert kereſztsége elôtt-is, a' mikor akarta ſzép jeleit adta az ô-benne lakó bölcseſségének; mint tizen-két eſztendôs-korában a' Jerusálemi Templomban, midôn mindenek álmélkodására nagy bölcsen vetélkednék a' Doctorokkal, *Luc. 2. v. 46. 47.* 3. Mert az Irás nem emlekezik Urunknak kétſzeri menybe-meneteliről.

K. De mitsoda kûlömbség vagyon a' több Proféták között, és a' Chriſtus Profétasága között?

F. 1. A' több Proféták csak ſzolgák vóltanak az Urnak házában: A' Chriſtus pedig Ura és feje az Iſten házának, azaz, az Anyaſzentegyháznak, *Heb. 3. v. 2. 3.* 2. A' több Proféták nem akkor profétálhattanak a' mikor akarták, hanem mikor az Urnak lelke ôket meg illette: De a' Chriſtuſon meg-nyugodott a' Jehovának lelke, *Eſa. 11. v. 2.* 3. A' több Proféták a'

ták a' mint hogy a' Chriſtuſra mutattanak, ugy ôbenne határoztattanak-meg, *Luc. 16. v. 16.* A' Chriſtus penig tegnap, ma, és mind örökké ugyan azô, *Hebr. 13. v. 8.* Innét láttyuk immár okát, miért ma a' profétálâſok meg-ſzûntenek: mert a' Chriſtus az ô tudományának tökélleteſségével azoknak véget vetett. Valakik azért a' Chriſtus tudományával meg nem elégeſznek, azok az ô-Profétaságával ellenkeznek. Illyenek penig 1. A' Pápiſták, kik ſok emberi találmányokat gondoltak-ki a' Vallâſnak dolgában, és azokat ſzinte olly ſzoroſſan kivánnyák meg-tartatni, mint a' Chriſtus Evangeliomát. 11. Azok a' kik a' Szent iráſt, melly a mi életünknek egygyetlen egy *Regulája* meg-vetvén, nem tudom mitsoda lelket válaſztottanak magoknak, melytûl mindenekben igazgattatni akarnak; a' minémûek az Enthuſiáſtâk, Libertinuſok, és uj Quaqqueriſták. Hogy penig az nem igaz lélek légyen, egy-néhány Jelekbôl meg tettzik. 1. A' jó lélek a' Szent iráſt nem utáltattya meg az emberekkel, ſôt inkább azt javallya, *Joh. 5. v. 39.* De az Enthuſiáſtáknak lelke a' pad alá vetteti a' Bibliát. 2. A' jó lélek ſemmi olly dolgot, mely a' tiſzteſséges jó erkölcsökkel, és az Iſtennek a' Szent irásban kijelentett akarattyával ellenkezik, nem ſugall az embereknek: De az a' lélek, melly az Enthuſiáſtákat fel-fujja, ſok éktelenségekre viſzi és izgattya ôket. 3. A' jó lélek nem ſzédelgéſnek lelke, a' mely nyakra fôre maga-gondolatlanul hordozza az embert; hanem tellyes bölcseſséggel és értelemmel, melly által az igazat a' hamiſtúl; a' tiſzteſséges dolgot a' ruſnyá-

Vide Diſputationes Spanhemii de Enthuſiaſmo. 2. Part. Syntagm. Diſput. pag. 281. & ſeq. Item Inſtructionem Calvinianad verſus Libertinos. Bellarminûm de Verbo Dei. lib. 1. Cap. 1.

túl az ember meg-válaſztya: ellenben amaz lélek, ſzeles és ſzédelgő lélek. Eddig a' Chriſtus Proféta-ſágárúl.

K. Mit érteſz a' Chriſtus Papságán? F. Ertem oly tiſztét, melly-ſzerént az örökké-való lélek által, önnön magát engeſztelő áldozat gyanánt a' bűnért Iſtennek mind bé-mutatta, mind penig érdemes eſedezésével azokat kiket az Atya ő-néki adott, ugyan azon Szent Atryának bé-commendálta. Heb. 9. 14.

K. Vagyon-é külömbség a' Chriſtus Papsága s' áldozattya között, és a' Levi rendén lévő Papoknak Papságok s' áldozattyok között?

F. Igen-is vagyon; mint ezt bőségeſſen tanittya Szent Pál a' Sidókhoz irott levélben. 1. Az Ov-Teſtamentomi Papok magok-is bűnösök vóltanak, melyhez képeſt ſzükség vólt, hogy nem csak a' Népért, hanem önnön magokért-is mindennap áldozzanak, *Hebr. 7. v. 27.* A' Papi-Fejedelem Chriſtus pedig Szent vólt, ártatlan, ſzeplő nélkül-való, a' bűnösöktül el-válaſztatott, kinek nem vólt ſzükség áldozni a' maga bűneiért. 2. Az Ov-Teſtamentomi Papok idegen vérrel áldoztanak, ugy-mint kosoknak, tulhoknak, &c. vérével, *Hebr. 9. v. 25.* De a' Papi-Fejedelem Chriſtus önnön maga ſaját vérével, *Hebr. 9. 12.* 3. Az Ov-Teſtamentomi áldozatok, noha ſzakadatlanok vóltanak, mindazonáltal a' bűnös embert az ő lelki iſméretiben meg nem tiſztíthatták, és a' bűnt el nem moshatták, *Hebr. 10. v. 1. 2. 3. 4.* De a' Papi-Fejedelem Chriſtus egygyetlen egy áldozattyával tökélletteſſé tőtte mind azokat, a' kik meg-ſzentel- Vide Synopſin Lejdéſem p. 319.

ſzenteltetnek, *Hebr. 10. v. 14.* Az Ov-Teſtamentomi Papság *Succeſſivum*, az az egy-más után következő vólt; a' Papok-is ſokan vóltanak, mivel a' halálnak miatta örökké meg nem maradhattanak, *Heb. 7. v. 23.* A' Chriſtuſnak Papsága penig *Permanens*, a' melly ollyan egy-más után-való következéſt ki-rekeſzt, mivel ő mindenkoron él, hogy eſedezzék az övéiért, *Hebr. 7. v. 25.* 5. Az Ov-Teſtamentomi Papság mulásban és változásban ment, *Heb. 7. v. 12.* A' Chriſtus Papsága penig mind örökké meg marad, *Hebr. 7. v. 24.* 6. Az Ov-Teſtamentomi Papok Levi avagy Aron rendén valók vóltanak, *Hebr. 7. v. 11.* A' Chriſtus Papsága penig *Melchisédek* rendén-való Papság, *Pſalm. 110. v. 4.*

K. De mit érteſz a' Melchisédek renden-való Papságő?

F. Ertek olly rend-kivűl-való s' a' Levitai Papságtúl meg-külömböztetett Papságot, melly a' Chriſtuſnak örökké-való Papságát kiválképpen-való módon példázta. Mondatik penig ez *Melchisédek* rendén való Papságnak *Melchisédek* tűl: *Ki Papja lévén a' magoſságos Iſtennek, Ábrahámnak eleibe ment vala, mikor a' Királyok le-vágatásából haza menne, és meg-áldá őtet.* Heb. 7. v. 1. Kitsoda lőtt légyen penig az a' *Melchisédek*, kinek mind Személyének, mind Papságának méltóságát, a' Levi rendén lévő Papok felett magaſztallya a' Szirás, a' Tudóſok külömbőző értelemben vadnak felőle. Némellyek tagadgyák, hogy puſzta ember vólt vólna; hanem vagy Angyal, vagy a' Szent lélek, vagy önnön maga az Iſten fia emberi formában. *Vide Scultetum* in Pſal. 110. *Cloppenburgium in Syntagmat. Selectarum Diſput.* pag. 449. K. De

K. De miben ábrázolta az á Melchisédek *á Christust, az Uj-Testamentomnak Fő-Papját?*

F. Nem a' kenyérrel és borral-való áldozatban, mint a' Pápisták akarják, hanem más dolgokban. 1. Hogy *Melchisédeknek*, az az, Igazságnak Királlyának neveztetett: igy a' Christus is Igazságnak Napjának mondatik Malachiásnál, *Malach. 3. v. 20.* 2. Hogy *Salemnek* Királya vólt; mellyannyit tészen, mint békeségnek Királlya: A' Christust-is békeségnek fejedelmének mondgya Esaiás, *Esa. 9. v. 6.* 3. Hogy Király és Pap vólt egyszer-s-mind. 4. Hogy Abrahámot meg áldotta, *Hebr. 7. v. 1.* Igy a' Christus az az igaz magv, kiben az Abrahámnak minden igaz magvai meg-áldatnak, *Galat. 3. v. 17.* 5. Hogy Atya s' Anya-nélkül valónak mondatik lenni, *Hebr. 7. v. 3.* mellyben elégvilágossan ki-ábrázolta a' Christusban lévő két természeteket. Ugyan-is a' Christus emberi természetire nézve, Atya nélkül-való; Isteni természetire penig, Anya-nélkül-való. 6. Hogy a' Papságban sem *Successora*, sem *Prædecessora* nem vólt; mellyel példáztatott a' Christusnak magános örökké való Papsága,

K. De hány részei vadnak á Christus Papságának?

F. Kettő; ugy-mint az Aldozat, és Esedezés. A' mint hogy penig, minden tulajdonképpen-való áldozatban, három dolgok jőnek-bé, a' Pap, az Aldozat, és az Oltár; ugy a' Christus áldozattyában-is ezek fel-találtatnak: ugy mindazonáltal, hogy mind Pap, mind Aldozat, mind Oltár maga vólt a' Christus. Pap vólt Isteni és emberi természeti-szerént egyszer-

egyszer-s-mind, *Hebr. 5. v. 6.* Aldozat vólt tulajdonképpen emberi természeti-szerént. Innét vagyon, hogy az Irásban kiválképpen-való módon mondatik ez néha a' Christus Testérül, *Hebr. 10. v. 10.* Néha Vérérül, *1. Petr 1. v. 19.* Néha Lelkérül, *Esa. 53. 10. Matth. 20. v. 28.* Oltár penig vólt tulajdonképpen Istensége-szerént, *Hebr. 9. v. 14.* Ugyan-is az Oltár méltóságosabb lévén az Aldozatnál, a' szenteli-meg az Aldozatot, *Math. 23. 17.* A' Christus áldozattyais az ő Istenségétül vőtt erőt, és meg-betsülhetetlen méltóságot. Es igy a' Kereszt-fa, igen igen *Abusivè*, a' szónak tulajdonsága ellen mondatik Oltárnak ebben az Aldozatban. Mert a' mint mindgyárt mondók, az Oltár szenteli-meg az Aldozatot; a' Kereszt-fa penig ő-magában, nem hogy meg szentelte vólna, sőt átkozottá tőtte a' Christus halálát, Istennek amaz mondása-szerént; *Átkozott a' ki fán függ.* Deuter. 21 v. 23.

K, Nem kell hát a' Keresztet imádni? F. Senki temérdek bolondság és bálványozás-nélkül azt nem cselekedheti; noha a' Romaiak, mind Irásokkal, mind cselekedetekkel Kereszt-imádóknak jelentik ő magokat lenni. Hallyuk Thamást Angyali Doctort: *Crux in qua Christus crucifixus est, tum propter repræsentationem, tum etiam propter membrorum Christi contactũ, Latriâ adoranda est, eadem adoratione cum Christo.* Gretserus penig, Németh-Orszagi hires Jesuita, egész Könyvet irot errül. Hát Cselekedetekkel nem bizonyittyák ő magokat Kereszt-imádóknak lenni? Igen-is. 1. Azt jelenti a' Nagy-Pénteki *Hymnus*, mellyben a' Keresztet illyenképpen szóllittyák meg: Part. 3. q. 25. Art. 4. Gretserus de Cruce.

† Habetur in Breviario Romano à Pio V correcto.

† *O Crux ave Spes unica,*
Hoc Passionis tempore,
Auge pius justitiam,
Reisque dona veniam.

2. Maga a' Pap meg-szentelvén az Uj Keresztet, az után térdre esik előtte, és azt nagy áhétatossan imádgya, mint *Agendájok* * bizonyittya. *Postea Sacerdos genu flexurus ante Crucem, ipsam devotè adorat, & osculatur, & idem faciunt quicunq; voluerint.* 3. Nem egyebet mutatnak azzal a' cselekedetekkel, mellyel a' keresztnek jó illatú temjéni fűstölgéseket tésznek. Ugyan-is *Bellarminus* valliya: *A' Szenteknek képeinek és maradványinak jó illatú füstöket mutatunk-be.* A' Keresztet penig, azon *Bellarminus*nak tanitása-szerént, *Lib. 2. de Imág. Sanctorum Cap. 26.* Christus Urunk drágalátos maradványi közzül való. De lássuk a' Kereszteſek mivel támogattyák ebbéli cselekedeteket.

* Rituale Strigoniense de benedict. S. Crucis, pag 192.

Libr. 1. de Sanct. Beat. Cap. 13.

I. *Christus Urunk választotta magának a' Keresztet, hogy lenne az ő méltóságos áldozattyának Oltára; azért méltó az imádásra.* F. 1. Tudni-illik: Az ajtó megett a' füstély; azért tsepeg az eszterha. E Következés szerént a' szamár-is méltó volna az imádásra, mert egykor Urunk azt választotta magának, hogy Királyi pompával rajta Jerusálembe bé-menne. 2. Mint fellyebb mondók, a' Keresztet igazán és tulajdon képpen nem mondhattyuk Oltárnak a' Christus áldozattyában.

II. *Christus Urunknak szent testétül meg-illetett a' Kereszt-fa; azért méltó az imádásra.* F. Ha ez a' következés jó volna; tehát minden földet, hantot, levegő-

vegő-eget, vizet, &c. valamit Urunk Szent testével valamiképpen meg-illetett, imádnunk kellene. Imádgyuk hát az áruló Judás száját-is, mivel Urunknak szent orczája azt meg-illette, a' mikor Judástúl meg csókoltatnék.

III. *Hasznos és hatható a' Keresztet az ördögnek el űzésére, és annak Practicáinak meg-erőtlenitésére; azért méltó az imádásra.* F. 1. Nem vélem olly félénknek lenni az ördögöt, hogy a' Keresztet látván, ottan a' pad-alá bujjék. Egy-valaki egykor az ördögnek ajánlá magát, csak hághassa a' Romai poczra; el-is nyeré. De mikor az ördög a' költsönt kérné, és ötet el-ragadni akarná, eleget hányás-veté a' Keresztet, mellyel az ördög semmit nem gondola; hanem illyen hátra-mászó versel felele-meg néki: †

Sylvest. 2.

† Vide Hondorfium in Theatro Historico pag. 175. Libr. 2 de Imag. Sanctor. C. 30. Tob. 6. 20.

Signa te, signa, temerè me tangis & angis,
Roma tibi subitò motibus ibit Amor.

2. Bátor fussón az ördög a' Kereszt előtt (*Bellarminus* szava-ként) mint a' kuvasza' bot előtt, mindazonáltal az nem elégedendő ok ának imádására. Imádgyuk hát a' halnak szívét és máját-is, mert Tobiás egykor (ha igaz) afféléből csinált füstel űzé el magától az ördögöt.

IV. *Lám a' régi Keresztyéneknél a' Kereszt nagy becsülletben vólt: ugy hogy a' Királyok coronájokon; a' Vitézek szablyájokon, a' Hajósok vitorlájokon, és majd minden rendek nyakokon hordoznák a' Kereszt-nek jelet.* F. Nem mondunk ez ellen; becsülték, de nem imádták: mint *Minutius Fœlix* régi Keresztyén felel vala a' Pogányoknak: *Cruces etiam nec colimus, nec optamus, vos*

Baïlius Jesuita in Catech. part. 2 q. 20.

In Octavio

planè qui ligneos Deos consecratis, Cruces ligneas, ut Deorũ vestrorum partes; forsitan adoratis. A' régi Keresztyéneknél azért két féle *usus*a volt a' Keresztnek. Eggyik kűlső polgári ékességért vagy meg-kűlömböztetésért való. Másik *Historia*-szerént való, hogy lenne Urunknak meg-feszittetésének emlekeztető jele. Mikor penig a' régiek közzűl némellyek, mint *Lactantius* † s'mások, a' Keresztvetést hasznosnak lenni mondgyák az ördögnek el-űzésére, és más veszélyeknek meg-előzésére; a' Keresztben nem értik magát a' fa, vas, arany vagy más *materiá*ból álló Keresztet; hanem a' Christusnak keresztét: azaz, az ő-kereszt-fán lőtt érdemes halálát s'annak erejét; a' mely valóba foganatos az ördögnek és annak practicáinak mind el-űzésére, mind meg-előzésére. * A' Keresztvetéssel azért, abbéli hitekről akartak bizonyságot tenni. De a' mostani babonás emberek tovább mennek ennél, a' mikor azt tanittyák. 1. Hogy a' Kereszt-vetés vagy formálás, foganatos (még penig *ex opere operato*) az ördögnek el-űzésére. 2. Hogy a' Kereszt-vetés el űzi a' betegségeket, és minden veszélyeket. Csak egy kőszvényes embert sem tudunk, hogy még azzal meg-gyógyúlt volna. Elég gonosz veszély a háboruság, éhség, és dög-halál; csak Kereszt-vetéssel azért hozzá. 3. Hogy valamire keresztet vetnek, meg szenteltetik azzal. Tudgyuk, hogy azt mondgya Szent Pál az Urnak beszédéről; de a' Kereszt-vetésről semmit ollyat nem olvasunk. 4. Hogy a' Kereszt-vetés imádtság gyanánt vagyon a' Kereszlyéneknél. Akarnók meg-tudni, mellyik

† Instit. divinarum Lib. 4 Cap 26. & 27.

* Vide Lavaterű de Spectris pag. 197.

Bellarmin. Lib. 2. de Imag Sanctor. C. 30.

1. Timoth. 4. ỳ. 5.

Proféta vagy Apostol irásából találnák-fel azt az imádtságot.

K. Azért e' tudva, hogy a' Pápistáknál a' Keresztet a' Vallásnak kűlképpen való eszközévé tétetett, közbe-vetett dolog-é a' Keresztel élni; nyakba hordozni, Templomoknak, Tornyoknak tetejére csinálni, &c.

F. Ha a' régi Keresztyéneknek határában maradott vólna meg a' Keresztnek formálása és hordozása; mi azt közbe-vetett dolognak tartanók lenni. De már nem kűlömben vagyon a' Keresztnek dolga, mint a' Gedeon *Ephod*gyának, mellyet ő győzedelemnek jele-s-czimere gyanánt helyheztetett vala az ő-Városában; de az ő-halála után lőn az ő-egész házanépének botránkoztatására, mivel az egész Izrael bálványozásra forditotta-vólt azt. Hogy azért se a' gyengéket meg ne botránkoztassuk, se a' tévelygőket tévelygésekben meg ne erősittsük, s'vélek czimborálni ne láttassunk, nem kell annak lenni. Tudgyuk, a' pusztában fel-emelt értz-Kígyó példázza vala Christus Urunknak keresztfára való fel-emeltetését; még penig Isten parancsolattyából: De mihelyt a' Nép áldozoni kezde néki, ottan őszve-rontá Ezechiás Király; melly cselekedetiért, dicsérettel említi őtet az Istennek lelke. De ezek, alkalmatosság-szerént mondva, a' Keresztről legyenek elegek.

Vide Rivetum in Catholic. Orthodoxo par. 2. q. 20.

Judic. 8. 27.

Joh. 3. 14.

2. Reg. 18. ỳ. 3. 4.

K. Hányszori vólt a' Christus áldozattya? F. Csak egyszeri, mint Szent Pál tanittya, *Hebr. 10. v. 14. Egygyetlen-egy áldozattyával tökélletessé tötte mind azokat a' kik meg-szenteltetnek.* Innét következik. 1. Hogy a' Vég-vatsorában a' kenyérnek és bornak szine alatt,

(mint a' Pápisták akarják) nem áldozta-meg Urunk önnön-magát. Mert a' Vég-vacsora *Sacramentum*-vólt, nem *Sacrificium*. 2. Hogy ma az Uj-Testamentomban, külső, látható, s' tulajdon-képpen-való Papság nincsen. Mert a' külső áldozatoknak az ő egyszeri áldozattyával Urunk véget vetett. A' hol pedig áldozat nincsen, Papság-is nincsen. Bezzeg vagyon lelki-Papság, a' melly csak valami fel-tarlott embereknek rendéhez nem kötteteti; hanem minden Keresztyénekkel valakik a' Christus kenettyében részt vöttenek, közönséges, *1 Pet. 2. 9. Apoc. 1. 6.*

K. Továbbá mellyik vala a' Christus Papságának második része?

F. Az Esedezés. A' holott jegyezzünk-meg kettőt. 1. Mostan-is Urunk menyben esedezik a' Választottakért: de nem ugy mint az ő-testének napjaiban, nagy kiáltással és könny-hullatással-való könyörgéseket vivén Szent Attya eleiben; hanem az ő-egyszeri tökélletes érdemének és elég-tételének szüntelen-való bé-mutatásával. 2. † A' Közbe-járói esedezés szinte olly tulajdon része a' Christus Papságának, mint az elég-tétel; ugy hogy egygyik nem inkább közöltethetik a' bóldog Szentekkel, mint az másik.

Hebr. 7. 25.

Heb. 5. 7.

† Vide Synopſ. Lejdenſem pagin. 321.

K. Harmadik Tiszte a' Közbe-járó Christusnak mellyik vala?

F. A' Királyság. A' mellyen nem egyebet értünk, hanem azt a' birodalmat, melly-szerént hatalmason ki-szolgáltattya mind azokat, valamellyek az embernek idvességére szolgálnak. Innét következik: Vagyon

gyon hát a' Közbe-járó Messiásnak Országa, *Dan. 2. 44* A' mely minémű légyen, illik meg tudnunk. 1. Nagy Ország. Mert ő magába foglallya minden időben, helyben, s' állapotban lévő Választottaknak seregét. 2. Nem világi, hanem lelki-ország ez, akar végét, akar igazgatásának módgyát nézzük. Nem-is kell azt mérsékelni a' földi-Országoknak módgya-szerént; mivel a' kettő között nem kicsiny különbség vagyon. 3. Bóldog Ország ez: de ne érts külső világi bóldogságot; mert illyet ebben nem igen találsz, hanem lelki bóldogságot: mivel valami a' léleknek bóldogságára kivántatik, itt fel-találtatik. 4. Örökké-való Ország, mellynek soha vége nem leszen, *Luc. 1. 33.*

Vide Voetium part. 1. Politiæ. Eccleſ. pag. 136.

Mondasz: *Lám azt mondgya Szent Pál, hogy vége leszennek az Országnak: mikor a' Christus az ő Attyának adándgya azt.*

1. Corinth. 15. ỳ. 24.

F. Vége lesz, nem valóságára nézve, hanem mostani külső igazgatásának módgyára nézve.

Calv. Lib. 2. Cap. 15. n. 5.

K. Hány állapottyában gyakorollya Christus az ő Közbe-járói Tisztét?

F. Gyakorolta, és gyakorollya mind Alázatosságának, mind Fel-magasztaltatásának állapottyában.

HVSZON-KETTŐDIK RESZ.

A' Christusnak meg-aláztatásáról.

KERD: *Mit érteſz a' Christus meg-aláztatásán vagy meg-aláztatásának állapottyán?*

F. Ertem

F. Ertem az ő tellyes életebéli engedelmeſségét, melly-ſzerént az Iſteni igazságnak eleget tőtt a' bűnért, cselekedvén és ſzenyvedvén. A' honnét a' Chriſtuſnak engedelmeſsége vagy *Cselekedetbéli* vagy *Szenvedésbéli*. A' Cselekedetbéli engedelmeſség magában foglallya Chriſtus Urűnak mind az ő terméſzet-ſzerént való ſzentségét, mellyben fogantatott és ſzűletett; mind penig az Iſten tőrvényével mindenekben egygyező életét, s'annak tőkélletes bé-tőltését. † Ez penig, ſzinte olly réſze a' mi érettűnk való elég-tételnek, mint a' Szenyvedés. 1. Mert az Iſten az ő igazságának eleget akar tétetni; ſzűkség azért, hogy vagy magunk által, vagy más által eleget-tegyűnk. De mivel magunk által eleget nem tehetűnk az Iſtennek tőrvénybéli igazságának, következik, hogy a' Chriſtus tőtt azért eleget. 2. Mert Szent Pál tanittya, hogy a' Chriſtus azért adta magát a' tőrvény alá, hogy a' kik a' Tőrvénynek átka alatt valának meg ſzabaditaná: réſze hát a' Chriſtuſnak tőrvénybéli engedelmeſsége a' mi érettűnk való elég-tételnek. Mondaſz: *A' Chriſtus a' menyiben okos teremtett állat vólt tartozott az Iſten tőrvénye-ſzerént élni; azért az ő tőrvénybéli engedelmeſsége nem léſzen réſze a' mi érettűnk való elég-tételnek.* F. Meg-lehet affelől; mert nem ellenkezik, hogy ugyan azon egy dolognak két vége légyen. A' mint hogy azért az Iſten fia nem magáért, hanem mi érettűnk lőtt emberré; igy a' tőrvénybéli engedelmeſségnek fő-vége-is nem maga vólt, hanem a' mi idveſségűnk.

† Vide Tilenum in Syntagma pag. 427. & Valæum in Loc. Cõmun. pag. mihi 720. & ſeqq.

Gal. 4. 4. 5.

K. Csak az erkölcsi tőrvényhez vólt-é engedelmes a' Chriſtus, vagy a' Cæremoniás tőrvényekhez-is.

F. Még ezekhez-is; mint meg-tettzik a' Kőrnyűlmetélkedéſnek fel-vételéből. Kőrnyűl-metélkedett penig a' Chriſtus, nem azért, hogy a' bűn-bocsánat (melytűl űres vólt) ő-benne meg pecsételtetnék, hanem más végekre nézve. 1. Hogy ezzel meg-mutatná magát igaz valóságos teſtbűl álló embernek lenni. 2. Hogy meg-mutatná magát Abrahámnak igaz magvának és maradékának lenni. 3. Hogy ezzel a' régi Szent Atyáknak kőrnyűl-metélkedéſeket az ő teſtében meg-ſzentelné. 4 Hogy ezzel az egéſz tőrvénynek meg-tartására magát kőtelezné. 5. Hogy minékűnk az Iſten tőrvényéhez való engedelmeſségben példánk és tűkőrűnk lenne. Ugy a' Kereſztséget-is fel-vőtte a' Chriſtus. 1. Hogy ezzel meg-mutatná, mind az Ov, mind az Uj-Teſtamentomi *Sacramentom*oknak erejeket és valóságokat csak ő-tűle függeni. 2. Hogy ezzel meg-mutatná magát Kőzbe-járónak lenni nem csak a' Sidóknak, hanem a' Pogányonak-is, kik meg-térnek, és az ő nevében meg-kereſztelkednek. 3. Hogy ezzel megmutatná a' Kereſztelő János kereſztséget Iſtentűl-valónak lenni. 4. † Hogy a' Kereſztség által, nem kűlőmben, mint valami fel-kenettetés-által, az ő-hármas tiſztire fel-ſzenteltetnék.

Tilenus ut ſup. p. 426.

Rom. 15. 8.

† Ameſius Lib. 1. Medull. Cap 21. n. 32.

K. Mit érteſz a' Chriſtuſnak ſzenvedésbéli engedelmeſségén?

F. Ertem mind tellyes életebéli ſanyarúságát, mind pedig és kiválképpen, az ő utólsó meg-aláztatását. A' melly utólsó meg-aláztatáſnak három gra-

duſi vóltanak; a' Halál, az El-temettetés. és a' Pokolra-való ſzállás.

K. Mitsoda a' Chriſtus Halála? F. Az ő meg-aláztatásának első graduſa, melly-ſzerént a' gyalázatos kereſzt-fára fel-feſzittetvén, Lelke teſtétűl el válaſztatott. Hogy pedig a' Chriſtus Halálának mivóltát jól meg-értsűk, kettőt kell e'-kőrűl meg gondolnunk. 1. A' meg-előző dolgokat. 2. A' mellyek egygyűtt kővették a' Chriſtus Halálát.

Antecedentia Concomitantia.

K. Mitsoda dolgok vőtték-elő a' Chriſtus Halálát?

F. Azok egynéhányak. 1. Tanitványátul való el-árultatáſa. 2. A' Sidóktul-való meg-fogattatáſa. 3. A' Tanáts-házhozvaló hurczoltatáſa. 4. A' Vitézektűl-való egynéhányſzori meg-csúfoltatáſa. 5. Pilátuſtúl-való halálra ſententiáztatáſa. 6. A' maga halálához-való kéſzűleti. Kéſzitette pedig magát Urunk a' halálra ſűrű kőnyőrgéſek és imádkozáſokáltal; mint az Evangeliomi *hiſtoria* bizonyittya, *Mat. 26.* 7. Az ő Kínnyai, győtrelmi, és ſzenyvedéſi. Szenyvedett pedig mind Teſtében, mind Lelkében. Teſtében mit? Meg-kőtőztetéſt, hurczoltatáſt, meg-veſzſzőztetéſt, pőkdőſtetéſt, kereſzt-fára-való fel feſzittetéſt, *&c.* Lelkében mit? Szenyvedett meg-mondhatatlan keſerűséget, elmebéli győtrelmet, félelmet, és rettegéſt, *Mat. 26. 37. 38. Luc. 22. 43. 44.* De honnan ſzármazott az a' ſzomoruság, rettegés, és félelem? Ugyan nem csak a' csupa teſti-haláltul-váló irtozásból: mert nem kicsiny puhaság vólt-vólna Urunkban, attul annyíra irtózni, a' mit ſokan a' Szent *Martyr*ok kőzzűl nagy bátran és vidámon

mon el-ſzenyvedtenek. Származott azért, az emberi nemzettségnek, kinek ſzemélyét viſelte a' Kőzbe-járó Chriſtus, bűnei ellen-való Iſtennek rettenetes haragjának érzéséből. Mondaſz. I. *Hiſzem a' Chriſtus ſzerelmes fia vólt az Iſtennek; nem érzette hát maga ellen való haragját.* F. A' menyiben Fiu vólt nem; hanem a' menyiben a' mi-érettűnk-való kezeſſéget viſelte. II. *Ha félt es rettegett a' Chriſtus az Iſten haragjátul, nem vólt tehát néki tellyes bizodalma és reménsége az Iſtenben: mert a' holott tellyes bizodalom és reménség vagyon, ott nincs félelem, hanem őrőm és bátorság.* F. Nem kővetkezik. Mert noha az ő lelkének Iſteni ereje egy ideig magát el-titkolva tartaná, hogy a' teſt erőtelenségének helyt adna; tudni kell mindazonáltal, hogy e' kisértet és tuſakodádás, melly a' nagy félelemnek és fájdalomnak érzéséből ſzármazott, ollyan módú vólt, hogy a' hittel ſemmiképpen nem ellenkezett.

Ameſius Lib. 1. Medull. Cap. 21. n. 6.

Vide Calv. Lib. 2. Cap 16. n. 12.

K. De minémű vólt a' Chriſtus ſzenyvedéſe és Halála?

F. I. Szabad-akarat-ſzerént való, *Joh. 10. v. 11. & 18.* Mondaſz: *Lám azon kéri Szent Attyát, hogy távoztaſſa-el ő tűle a' pohárt; azért nem vólt ő néki kedve és akarattya annak meg-kóſtolására.* F. 1. Nem egy-átallyában kéri, hanem *Há*-val, ha ugy tettzik Szent Attyának: ugy hogy a' maga akarattyát Szent Attyának akarattya-alá rendelte. 2. A' Chriſtuſt két-képpen gondolhattyuk, tudni-illik a' menyiben Kőzbe-járó; igy kívánva kívánta az ő életét le-tenni az ő-juhaiért: és továbbá, a' menyiben emberi terméſzettel, mely az ő romlásátul irtózik, vólt fel-ruhaztatva; igy Urunk-is

Mat. 26. 39

runk-is irtózott a' halálnak keſerű poháratul, és kivánta azt magától távoly lenni. II. Szent és minden rendeletlenség-nélkül való vólt az ő ſzenyvedése. Mondaſz: *Lám azt tanittya* Calvinus, *hogy az Chriſtus lelkének kárhozattyát féltette, és kétségbe eſett.* F. Erre a' gyűlöltetésre ſzerzett hamis patvarra, mellyet *Kalaúz* máſokkal egygyütt, gyakorta regéllenek, Láſs bő feleletet fellyebb, *Libr. 1. fol. 652 & ſeqq.* Vide Amesium Lib. 1 Medul. cap 22. n. 3. 4. III. Nem csak valami *vulgaris* ſzenyvedés vólt, hanem az ő állattyára nézve haſonlatos ahoz, a' mellyet a' kárhozottak ſzenyvednek: ugy hogy (józan értelemmel ſzólván) a' kárhozottaknak kinnyában-is réſzes vólt Urunk. Azt pedig, minémű értelemmel mondgyák a' mi Doctorink, bőven meg-fejtettük fellyebb, *Libr. 1. fol. 661. & ſeqq.* IV. Nemét a' mi a' Halálnak illeti, Kereſzt-fára feſzíttetett. E' pedig nagyobb dolog, hogy-nem-mint ha valami egyéb halálnak nemével ölettetett vólna-meg, tudni-illik, ha vagy Tolvajok által ölettetett vólna-meg, avagy valami nép támádásának zenebonáján verettetett vólna agyon. Mert a' Kereſztnek halálában titok vagyon el-rejtve: Ugyan-is a' kereſzten való függés átkozott vólt, nem csak emberi vélekedés ſzerént, Deut 21. 22. 23. hanem Iſtennek itélleti-ſzerént-is. Miőn azért Urunk arra feſzíttetett, alája vetette magát az Iſten átkának, hogy minket azzal az Iſten átka alól fel-ſzabaditana, *Galat. 3. v. 13.* V. *Satisfactoria*, az az, Elég tévő Halál vólt a' Chriſtus halála, mellyel a' Válaſztottakat fel-váltotta mind az időſzeri halálnak átkától, mind az örökké-való haláltul. Mondaſz:

Miért

Miért kell minékünk meg-halnunk, ha a' Chriſtus meg-hólt mi-érettünk? F. A' mi halálunk nem bűnért való elég-tétel, hanem a' bűnnek el-törléſe, és az örök-életre-való által-menetel. Innét immár meg-tudhattyuk, mi végre kellett Urunknak mind haláligennyére magát meg-alázni. 1. Hogy az ő ſzenyvedésével mint engeſztelő és kegyelem nyerő áldozattal, a' mi-teſtünket és lelkünket az örök kárhozattul megſzabaditaná. 2. Hogy minékünk az Iſtennek kegyelmét, az igazságot, és az örök-életet, helyre állatná. 3. Hogy az ő halálának erejével a' mi-ovemberünk ő vele egygyütt meg-feſzíttetnék, meg-ölettetnék, és el-temettetnék. 4. Hogy a' gonoſz indulatok, és teſtnek kivánſági ezután mi bennünk ne uralkodgyanak, hanem ő-neki magunkat hálá-adó áldozatúl adgyuk. VI Ollyan vólt a' Chriſtus halála, mellyben noha a' léleka' teſtűl ideig el-vált; de a' ſzemélybéli egygyeſüléſnek kötele, melly vagyon a' két terméſzetek között, meg-maradott, s'el nem ſzakadott. Mondaſz: *Lám keſſerveſen azon panaſzolkodik: En Iſtenem! én Iſtenem! miért hagyál el engemet.* Mat. 27. 46 F. Azt nem ugy kell érteni, mint-ha vagy az állatſzerént-való egygyeſség, (melly vagyon az Atya között és a' Chriſtus között) meg-ſzünt vólna; vagy hogy a' ſzemélyi egygyeſség melly vagyon a' Chriſtuſnak Iſteni és emberi terméſzeti között, fel-óldoztatott vólna: Hanem kell azt érteni a' lelki elhagyattatáſrúl, mely állott a' vidámító kegyelemnek érzésétűl-való meg-foſztatásban.

Catechiſm quæſt. 42.

Vide Catechiſm. q. 37. 63.

K. Hát minemű dolgok követték egygyütt a' Chriſtus halálát és végső ſzenyvedését? F. Egy-

F. Egy-néhányak. 1. A' fő̄ld-indulás. 2. A' Napnak rend és terméſzet-kivűl-való *Ecclipſis*e, meg-ſetétűléſe. Ugyan-is a' terméſzet-ſzerént-való *Ecclipſis* Hóld-fogytán ſzokott leñi †; az pedig hóld-tő̄ltén vólt: mert a' Huſvétot a' Sidóknak akkor kell vala meg-ű̄dleni, *Exod. 11. 14.* 3. A' Templom kárpittyának két-felé-való haſadáſa. 4. Némelly Szenteknek halottaiból-való fel-támadáſok.

† Id eſt, in Conjunctione Solis cum Luna.

K. Mellyik vala a' Chriſtus végső meg-aláztatásának máſodik graduſa?

F. Az El-temettetés. El-temettetett pedig az Chriſtus'. 1. Hogy azzal meg-bizonyoſodnék, hogy ő igazán és valóságoſon meg-hólt. 2. Hogy a' Jonás ábrázolásának meg-felelne, *Math. 12. v. 39.* 3. Hogy a' mi-koporsónkat, az ő ſzentséges teſtének koporsóban-való tétetéſe által meg-ſzentelné, és fel-támadáſunkig-való csendes s' nyugovó ágyunká tenné. 4. Hogy a' mi-ov-emberű̄nket, az az, bű̄neinket, az ő̄rő̄kké-való feledékenségnek koporſójában temetné, *Rom. 6. v. 4.* Itt jegyezzű̄nk-meg négy dolgot. 1. Kik temették-el Urunkat? Két tiſzteletes férfiak, ugy-mint, † az Aremathiai Joſef és Nicodemus. 2. Mi módon temették-el? Igen-igen tiſzteſségeſſen; meg-kenvén Urunknak teſtét *Myrhá*ból és *Aloes*bő̄l csinált drága kenettel, és bé-takarván azt tiſzta lepedő̄kkel. 3. Hol vólt temető̄ hehelye? Kertben. Hogy a' mint az első̄ Adam kertben veſzté-el az életet; ugy a' máſodik Adám, tudni illik a' Chriſtus, kertben-való el-temettetéſe által ſzerzé azt-meg. 4. Mig vólt a' koporsóban? Harmad napig. Ne érts mindazonáltal egéſz három napokat, hanem *per ſynecdochen* (a' mint ſzoktunk ſzóllani) a' réſzt vévén egéſzért; tudni-illik az első̄ napnak réſzét, mellyen meg-hólt; és a' harmadik napnak réſzét mellyen fel-támadott, vévén két-egéſz napért.

Joh. 19. 38.

K. Mellyik a' Chriſtus végső meg-aláztatásának utólsó graduſa?

F. A' Pokolra-való ſzállás. Itt jegyezzű̄nk-meg kettő̄t. I. Kérdés lehet rula; ha igaz Tzikkelye-é ez az Apoſtoli *Credó*nak? Nyilván-való dolog (mint *Bellarminus*-is meg-vallya) hogy ſok régi Eccleſiák ezt a' tzikkelyt a' *Credó*ban nem olvaſták. Ugyan-is *Irenæus, Origenes*, és *Tertullianus*, mind régi Doctorok, a' hitnek *reguláját* magyarázván, azt a' tzikkelyt elhadták. *Agoſton*-is ő̄tſző̄r magyarázván által a' *Credót*, mindenkor Urunknak temetségérű̄l a' fel-támadáſra lépik által, emlekezetet nem tévén a' Pokolra-való ſzálláſrúl. Nincs a' Niceabéli Gyű̄léſnek *Symbolumá*ban; a' *Damaſus*ében-is ninesen. Mindazonáltal mivel e' Tzikkely ſzű̄kséges tudományt foglal ő̄-magában, melybő̄l jól magyarázva, idveſséges haſznot és gyű̄mő̄lcső̄t vehetnek a' hivek, nem kell az Apoſtoli *Credó*nak tő̄bb Agazati kő̄zzű̄l ki-tő̄rleni. *Vide Rivetum in Catholic. Orthodox. Part. 2. q. 60. Calvin. Libr. 2. Cap. 16. n. 8.* II. Némellyek ezt a' Tzikkelyt ugyan azonnak vélik lenni a' felső̄vel, melyben azt vallyuk, *Sepultus eſt*; El-temetteték. De nem helyes: Mert igy az Apoſtoli Hitnek illy rő̄vid magyarázattyában haſzontalan ſzó-ſzaporitás eſnék. Némellyek iſmér a' felső̄ tzikkelynek magyarázattyanak mondgyák lenni. De

Libr. 4. de Mediator. Cap. 6.

In libro de Fide & Symbolo.

ni. De a' sem álhat-meg: mert a' mi valamit magyaráz, világossabnak kell annál lenni a' mit magyaráz. De ez a' tzikkely, *Szálla-le poklokra*, sokkal homályosabb annál, mellynek magyarázáttyának mondatik, tudni-illik, *El-temetteték*; azért amaz nem lehet ennek magyarázattya.

K. De mitsoda igaz értelme ennek a' tzikkelynek, Szálla-le-Poklokra?

F. Hogy ezt meg-tudhassuk, eszünkben kell vennünk, hogy ez a' szó *Pokol*, mellyet a' Sidók, *Scheol*nak; a' Görögök, *Ades*nek; a' Deákok, *Infernus*nak neveznek, külömbözö jegyzésekben vétetik a' a' Szent irásban; mellyhez-képest külömbözö magyarázati-is lehetnének ennek az Agazatnak. Vétetik azért 1. A' Koporsóért; mint *1. Reg. 2. v. 6. Job. 17. v. 13. Psalm. 141. v. 7. Apoc. 20. v. 13.* A régi Deák Bibliában mind a' négy helyen *Infernus* vagyon; lehetetlen dolog pedig az *Infernus*on az allégált helyekben (mint a' *Subjecta materia* mutattya) egyebet érteni a' Koporsónál; a' mint a' mi Deák és Magyar fordítónk fordíttya. 2. Néha vétetik amaz örökké-való gyötrelemnek helyeért, melybe a' kárhozottak halálok után lelkek részérül menten; az itéllet után pedig lelkestül és testestül vitetnek. Igy mondatik Sz. Lukácsnál amaz gazdag felöl, hogy fel-emelte Pokolban az ö szemét. 3. Néha vétetik olly kesserves állapotért, szorongató nyomoruságért, mellyet valaki vagy testében, vagy lelkében visel és szenyved; igy *2. Sam. 22. v. 6. Psalm. 18. v. 6.* és *116. v. 3.* Illyen értelemmel mondgya Szent Anna-Aszszony, *1. Sam. 2. 6.*

Vide Ravanellum in Bibliotheca Sacra.

Luc. 16. 23.

Az Ur megsöl, és ismét megelevenit; pokolra alá-vét, és ismét fel-hoz. 4. Néha vétetik a' halottaknak állapottyáért, a' halálnak birodalma s' hatalma alá-való rekesztetésért, *Gen. 37. v. 35.* A' holott mond Jákob: *Sirván mégyek az én fiamhoz* in infernum. A' holott az *Infernus*on a' tulajdon-képpen-való Poklot érteni bolondság vólna; mivel senki Jákób felöl azt nem mondhattya, hogy Pokolba készült vólna. Azt mondgya *Kalaúz Libr. 5. Cap. 6. §. 2.* hogy a' koporsó sem értethetik; mivel Jákóbnak vélekedése-szerént, nem koporsóba, hãem a' vadaknak gyomrába tétetet vala az ö Josefjének teste. Kell azért ott érteni a' halottaknak állapottyát. 5. A' Pápisták az *Infernus*ö néha értik a' *Limbus*t és *Purgatorium*ot; az az, olly föld alatt való rejtek helyeket, mellyeknek eggyikében (mellyet *Limbus*nak hivnak) vóltanak az Ov-Testamentomi Sz. Atyáknak lelkek a' Christus születése előtt: a' másikban mondgyák lenni azoknak lelkeket, kik itt e' világon a' testi büntetésért eleget nem töttenek. De ez költött, és Szent irás-kivül-való jegyzése a' szónak. Ez azért igy lévén, kérdetik.

K. Mikor a' Credoban azt vallyuk, hogy a' Christus szálla Pokolra vagy Poklokra, a' Poklon mitsoda értsetik?

F. I. Nem értetik a' Koporsó: mert igy e' között a' tzikkely között, és a' felsö között, melyben azt vallyuk, hogy a' Christus el-temettetett, az az, Koporsóba tétetett, semmi külömbség nem vólna. II. A' tulajdon-képpan való Pokol, az az, a' kárhozottaknak helye sem értethetik: mert Urunk vagy teste-szerént ment vólna oda, vagy lelke-

szerént, Teste szerént nem, mert az a' koporsóban
Luc. 23. 46 fekütt. Lelke-szerént sem; mert azt Szent Attyának kezében ajánlotta. III. A' *Limbus* sem értetik, az az, olly föld alatt-való hely, melyben az Ov-Testamentomi Szent Atyáknak lelkek, mint egy fogva-tartattanak vólna. A' Pápisták erre magyarázzák a' Christusnak Pokolra-való szállását; de minden derék fundamentom-nélkül. 1. Mert az irás nem ismér több helyet kettőnél, mellyben a' lelkek ki-múlások után vitetnének, tudni-illik, a' Meny-országot és a' kárhozatnak helyét, *Math. 7. v. 13. 14. Luc. 16. 25. 26.* 2. Agnó beszéd az, a' mit a' Pápisták régéllenek az Ov-Testamentomi Szent Atyáknak fogva-tartatások felől. Lásd fellyebb Cap. 16. *Az Evangeliomrúl.* És így mivel azon a' vélekedésen fundáltatik a' Christusnak *Limbus*ra-való-szálása, tehát ez-is hasonló *fabula.* De lássuk mit mondanak a. I. *Lám Sz. Pál † azt hirdeti, hogy Christus a' meg-szabadéttatott fóglyokat fel-vivé Meny-országban.* F. Nem szóll Szent Pál meg-szabaditott foglyokrúl; sőt ellenkezőképpen mondgya, hogy a' fogságot fogva vitte: de vallyon a' *Limbus*ból ki-szabdult Sz. Atyáknak lelkekeket, kötőzve vitte-é Urunk Menyországba? * Azért a' fogságon értetnek a' foglyok, az az, amaz lelki ellenségek, a' Sátán, bűn, és halál; mellyeken Christus Urunk, dicsősségessen fel-támadván, és menybe menvén, hatalmasson *triumfált*; miut máshutt Szent Pál magyarázza, *1. Cor. 15. v. 55. 56.* II. *Azt is Szent Pál mondgya, hogy a' Christus a' földnek alsó részére szállott alá.* Eph. 4. 9 F. 1. Meg-kellene probálni, hogy a' *Limbus*, Pokol,

a Apud Kalauz fol. 503.
† Eph 4. 8.
* Captivitas hîc est nomé collectivũ pro hostibus captivis.

és *Purgatorium* a' földnek alsó *centrom*ában vólna; mi ugyã nem tudgyuk, tudni sem akarjuk: hanem ha a' Pápisták között találtatnának olly jó *Mathematicus*ok kik azt mérséklették vóna: Avagy talám a' lelkek, kik néha *Purgatorium*ból ki-szaladnak, mondották meg nékiek. 2. A' Földön azért Szent Pálnál *Synecdochicè* értetik a' Világ, melynek *Centrom*a alsó része a' föld, melyre jött és szállott a' Christus láthatóképpen, fel-vévén magára az emberi testet; és onnét viszont az égben fel-ment, mellyet mint-egy láttatott vólt el-hagyni, szolgai formát vévén-fel ő magára. III. Máshutt megént így szóll Szent Pál: *Avagy kitsoda szállott-le a' mélységre? a' nem egyéb, hanem a' Christust a' halálból ujjonnan ki-hozni.* Rom. 10. 7. Felelet. 1. Ha ez a' *Locus* a' *Limbus*nak valamit *patrocinál*, tehát következik, hogy a' *Limbus* nem víz-nélkül-való barlang vólt (így magyarázza pedig *Kalaúz* Zachariásnak mondását, *Zach. 9. v. 11.*) hanem valaholott a' Tengernek feneketlẽ mélységébẽ vólt, s'ott mosódtanak mind a' Christus szűletésig a' Régieknek lelkek: 2. A' bé hozott helyen, Sz. Pál nem szóll Urunknak a' *Limbus*ból-való ki-jövetelérűl, hanem halottaiból való fel-támadásárúl. *Hoc est Christum à mortuis revocare*; azt mondgya. 3. Szent Pál azért maga tzéllyára alkalmaztatván a' Moses szavát, melly vagyon *Deut. 30. v. 13.* azzal nem egyebet akar ki-fejezni, hanem hogy a' hitnek igazságát, mellyel az ember Isten előt meg igazul, s'annak tudományát nem kell messze keresni: mert az Evangeliomban (mellyet ők hirdetnék) találtatik a'-fel. Maga Szent Pál így *declarállya*

Abyssus teste Boetio est copiosa aqua ad cujus fundum non facilè potest penetrari deorsum versùs.

rállya ezt ℣. 8. *Prope est verbum in ore tuo, hoc est, verbum fidei quod prædicamus.* IV. *Szent Máthe-is hirdeti, hogy három éjjel és nappal a' földnek szívében, az az, a' földnek közepiben volt a' Christus.* F. 1. Hogy tudgyák a' Pápisták, hogy szinte harmad-napig mulatozott Urunknak lelke *Limbus*ban; hamarébb nem szabadíthattaé-ki a' foglyokat onnét? 2. Sz. Máthé azzal nem egyebet akar jelenteni, hanem Christus Urunknak harmad-napig koporsóban-való lételét; mint *Cornelius Jansenius* magyarázza: *Jonas præfigurabat Christum, tribus diebus & noctibus in sepulchro.* A' Földnek szívén pedig nem inkább értethetik a' földnek *centroma* kellő-közepi, mint Ezechielnél *Cap. 27. v. 4.* a' Tengernek szívén, a' Tengernek *centroma*, annak mélységének kellő-közepi: melly ha ugy volna, tehát a' *Tyrus*bélieknek mind halaknak kellett volna lenniek (ugyanis a' Halaknak a' mélységbe) mert Ezechiel *Tyrust* a' Tengernek szívében mondgya lenni. Azért valaminek szívében lenni, a' Szentirásnak szava-járása szerént gyakorta nem egyebet tészen, hanem attúl minden felől környül-vétetnek lenni. V. Lám Szent Lukáts illyetén-képpen hozza-be szóllani Urunkat: *Non derelinques animam meam in inferno.* Azért Urunknak Szent lelke a' Pokolra, az az, a' *Limbus*ra szállott volt alá. F. 1. A' görög betűben *Ades* vagyon, mellyet a' Deák fordító *Infernus*nak fordít; meg-mutattuk pedig fellyebb, hogy azok a' szók az írásban nem egyszer a' koporsóért vétetnek. † 2. A' másik görög ige-is *Psyche*, nem ritkán az életért vétetik, *Gen. 9. v. 5. & 19. v. 17. Exod. 4. 19.*

Mat. 12. 40

In Concordia super hunc locú.

Act. 2. 27.

† Vide Ravanellum in voce Anima.

Levit. 24. v. 17. Deut. 16. 6. Math. 2. 20. & 6. 25. 26. &c. Dávid azért, kinek szavai azok, mellyeket az Evangelista bé-hoz, jövendől a' helyen fel-támadásárúl a' Christusnak; hogy tudni-illik, az Isten nem hadgya őtet a' halálnak állapottyában, hanem a' Koporsóbul dicsőségessen az életre fel támasztya; mint a' harmincz-egygyedik vers szépen mutattya: *Tudván azt elestúl fogva, sőllött* (David) *a' Christusnak fel támadásárúl.*

K. Ezeket azért így halván, hát te mit értesz a' Christusnak Pokolra-való szállásán?

F. Kettőt. 1. Értem azoknak a' rettenetes kínoknak, gyötrelmeknek, és keserűségnek szenyvedését, mellyeket Urunk kiválképpen halálának előtte-jében az ő-lelkében szenyvedett és el-viselt *Vide Catechism. Palat. q. 44. Calv. Lib. 2. Cap. 16. n. 10. Amesius in Bellarm. Enervat. Tom. 1. Libr. 2. Cap. 2. n. 1.* 2. Értem Urunknak a' halálnak állapottyára való jutását, s' harmad-napigannak birtoka és hatalma alatt-való létét: ugy hogy, mint a' Próféta szóll, ki-vágattatván az élőknek földéből, láttatott attúl mint-egy el-nyeletteini, az ő ellenséginek nem kitsiny örömökre; mindazonáltal nem maradott abban az állapotban, hanem az Isten fel-támasztotta őtet, a' halálnak fájdalmit meg-ódozván, *Vide Ames. ut supra & in medull. Lib. 1. C. 21. n. 29. Tilenus in Syntagmat. pag. 446.*

Esa. 53. 8.

Act. 2. 24.

XXIII. RESZ.

A' Christusnak Fel-magasztaltatásárúl.

KERD. *Mit értesz a' Christusnak fel-magasztalatásán?*

F. Értem az egy-ügyű szolgai ábrázatnak, a' di-

csőſséges állapoton-való el-változtatását. A' melynek három gráduſi vadnak: A' Fel-támadás, A' menybe-menés, Az Iſtennek jobjára-való-ülés.

K. Mitsoda a' Chriſtus fel támadáſa? F. Az ő fel-magaſztaltatásának első gráduſa, mely-ſzerént a' halálon diadalmat vévén, az ő-lelkét teſtével egygyeſitette, és harmad-napon a' koporsóbúl ki-jőtt a' halhatatlan életre. A' holott jegyezzük-meg ezt. 1. A' Chriſtus tulajdon maga erejével támadott-fel. Ugyan-is, hatalma vólt néki arra, hogy le-tegye az ő életét, és viſzont fel-vegye azt. Hogy pedig Sz. Pál azt mondgya, hogy az Atyaiſten támaſztotta-fel őtet *Galat. 1. v. 1.* azzal nem rekeſztetik-ki a' Chriſtus a' maga fel-magaſztaltatásának munkájától: mert a' Sz. Háromſágnak külső munkái meg oſzlás-nélkül vadnak, az az, közönségeſſek mind a' három ſzemélyekkel. 2. Emberi természeti-ſzerént támadott-fel a' Chriſtus: mert a' fel-támadás annak tulajdona, a' mi el-eſett vagy meg-hólt; Urunk pedig emberi természetire nézve hólt vólt meg.

Joh. 10, 18.

K. A' Fel-támadás után meg maradott-é a' Chriſtus teſte az ő állattyában, és állat-ſzerént-való tulajdonságiban?

F. Meg. 1. Mert ugyan azon egy-állatú teſtben támadott-fel, a' mellyben meg hólt vólt. 2. Ezt bizonyittyák a' teſten meg-láttzó ſeb-helyek, mellyeknek tapogatására hijja a' hihetetlen Thamáſt, hogy azzal meg-mutaſſa magát ugyan azon valóságos teſtben fel-támadotnak lenni, melyben meghólt vala. Következik innét. 1. Hogy a' Chriſtus teſte a' fel-támadás után nem lőtt mindenütt-valóvá;

Joh. 20, 27

mint némellyek állattyák: noha a' Szent irás eléggé meg-czáfollya őket. *Joan. 16. v. 28. Math. 26. v. 11. Hebr. 8. v. 4.* Mondaſz: *Lám maga igérte Urunk, hogy velünk léſzen mind világ végezetiglen.* F. Ugy de nem teſt-ſzerént; mert Szent Jánoſnál nyilván mondgya, hogy el-hadgya e' világot: hanem Iſtensége, felségeſ-vólta, kegyelme, és Szent lelke-ſzerént, *2. Cor. 13. v. 13.* II. Hogy tündéreſſé és láthatatlanná ſem lőtt Mondaſz: *Lám azt mondgya az Evangeliſta, hogy el-tűnt az ő Tanittványinak ſzemek elől.* F. A' görög ige ἄφαντος, nem tündéreſséget, nem is egy-átallyában-való láthatatlāságot téſzen; hanem oly nem láthatóságot, mellyel valaki vagy hertelen el-vonſza magát máſoknak ſzemek elől, vagy hogy csudálatoſſan a' nézőknek ſzemek ugy meg-tartóztatatik, hogy a' mi ſzemek előtt vagyon azt ne láthaſsák, és ollyannak a' minémű, lenni ne iſmérjék. III. Olly vékonnyá ſem lőt, hogy mint a' lelki állat, akar-melly tömött s' vaſtag teſtet által-járhatott vólna; mint némellyek álmodozzák. De mondanak. 1. *Lám mikor fel-támadott vólna, a' Koporsónak kövén által-ment.* F. Azt meg nem probálhatni; ſőt-inkább vagy maga Iſteni erejével, vagy az Angyal hárította-el a' követ, s' ugy jőtt-ki a' koporsóbúl. Ugyan-is, mint az Evangeliſták irják, az Aſzſzonyi-állatok el-hárítva találták a' követ a' koporsó ajtajáról, *Luc. 24. v. 2. Math. 28. 2.* 2. *Lám a' bé-zároltatott ajtókon ment-által a' házba, mellyben vóltanak a' Tanittványok gyülekezve, mint Szent János tanittya.* F. 1. Szent Jánoſnak abbéli mondását nem annyira kell érteni a' bé-menetelnek módgyá-

Mat. 28. 20.

Joh. 16. 28.

Luc. 24. 31.

Joh. 20. 26.

rúl, miképpen ment-légyen Urunk-bé a' házba, mint a' bé-menetelnek idejérűl; mikor ment-bé: tudni-illik, ollyan idő-tájban jelent-meg a' Tanitványoknak, a' mikot az ajtókat bé-szokták vólt zárni, vagy estve, vagy nappal-is a' Sidóktúl-való féltekben. 2. Az-is meg-lehetett, hogy minden zörgés és csattanás-nélkűl, mellyet a' Tanitványok észekbe vehettek vólna, meg-nyilatkozott az ajtó Urunknak parancsolattyára; mint a' Vas-kapu, mellyen Sz. Péter által-ment, *Actor. 12. v. 10.* vagy hogy az Angyalok (kik Urunknak szolgálni szoktanak vólt) nyitották-meg, mint ugyan Szent Péternek a' Tömlöcznek ajtaját, *Actor. 5. v. 19. 23.* IV. Hogy a' feltámadás után halhatatlanná és romolhatatlanná lött Christus Urunknak szent teste. Ugyan-is mint Szent Pál tanittya, *el-vettetik romlandó test, fel-támasztatik romolhatatlan test.* Mondasz: †*Lám fel-támadása után-is evött a' Christus.* Felelet. Nem cselekette azt természeti szükségből vagy kivánságból, mint-ha étel s' ital-nélkűl szükölődött vólna az ő-természetinek meg-tartására; hanem hogy ezzel-is meg-mutassa magát Tanitványinak ugyan azon valóságos testben fel-támadotnak lenni, melyben meg-hólt vólt.

1. Corint. 15. ỳ. 42. † Luc. 24. ỳ. 43.

K. Hátt ugyan valóságossan fel-támadotté a' Christus halottaiból?

F. Ugy hiszszük és vállyuk. Ez pedig meg-tettzik a' Jelekből, a' Tanúkból, és Urunknak fel-támadása után lött egy-néhányszonri meg-jelenésiből. A' Jelek jelesben négyek vóltanak. 1. A' föld-indúlás. 2. A' nagy kőnek a' koporsó ajtajáról való el-

háritása. 3. Az üres koporsó. 4. A' halotti ruháknak, ugy-mint lepedőknek, keszkenőknek a' koporsóban-való találtatása. Ugyan-is, ha a' Tanitványok lopták volna-el Urunknak testét, mint az őrzők hazudták, talám azokat sem hadták vólna ott. A' Tanúk három rendbéliek vóltnak. 1. Eönnön-magok a' koporsót őrző vitézek; noha a' Sidóktúl pénzel meg-veszteget tetvén, azt mondották, hogy a' Tanitványok lopták el Urunknak testét; mely hazugságnak foga igen könnyen ki-tettzik. Mert ha aluttanak (a' mint mondgyák) hogy tudgyák hogy a' Tanitványok lopták-el; talám álmokba látták. Ha pedig vigyáztanak, miért hazudtanak, hogy aluttanak. 2. Az Istennek Angyali kik fejér ruhában a' koporsónál ülvén, ím igy szóllittyák-meg a' Christus testét kereső Aszszonyi-állatokat: *Miért kereszitek az élőt a' hóltak között, fel-támadott nincsen itt.* Luc. 24. 5. 6. 3. A' Tanitványok, kik Urunkal annak-utánna negyven napokig társalkodtanak, *Actor. 1. v. 3.* Bizonyittyák végre a' Jesusnak fel-támadását az ő egy-néhányszori meg-jelenési. Mert csak fel-támadásának első napján egynéhányszor jelent-meg. 1. Mária Magdalénának a' Koporsónál, *Marc. 16. v. 9.* 2. Ugyan azon Máriának a' koporsótúl-való viszszatértében, *Joh. 20. 14.* 3. Az *Emaus*ban menő Tanitványoknak, *Luc. 24. 13.* 4. Simon Péternek, *Luc. 24. v. 34.* 5. A' Tizenegy Apostoloknak, kik őszve valának gyülekezve, *Marc. 16. v. 14.*

K. Mellyik vala második gráduja a' Christus fel-magasztaltatásának?

F. A' Menybe menetel, mely-szerént igaz hely változással a' földet el-hagyván, testét az égbe felvitte, a' melyben nem elébb jő el e' világra, hanem az utólsó napon ítélni eleveneket és holtakat. Következik ázért innét: Hogy a' Christus menybe felmenetele nem valami tündérség; nem-is az ő Testének vagy mindenütt, vagy sok helyen-való léte és elterjedése; hanem e' világnak ez alsó részének igaz hely-változtatással-való el hagyása, és a' mennyei hajlékokban-való által-menetele, *Act.1.v.9. Marc. 16.v.19. Luc.24.v.50.51. Johan.16.v.17. Phil3.v.20. Actor.3.v.21.* Mondasz: *Lám menybe-menetele után-is némellyektűl a' földön láttatott a' Christus: ugy-mint Szent Istvántúl mikor kőveztetnék. Szent Páltúl mikor Damascusban menne,* Actor.9.ỳ.17. *Szent Jánostúl a' hét aranygyertya tartók közepette,* Apoc.1.ỳ.10.13. *Azért igaz valóságos hely változtatás-szerént, nem hadta el a' földet.*

Act.7.55.

F. Szent István nem azt mondgya, hogy a' földön lenni látta a' Christust; hanem látta állani az égben az Istennek jobján. A' mi a' Szent Pál és Szent János látását illeti, azok nem külső szemmel-való, hanem inkább elmebéli látások *Extasis*ok vóltanak. Ugyanis maga Sz. Pál azt a' látást mennyei jelenésnek nevezi, *Actor.26.v.19.* Szent János-is azt mondgya maga felől, hogy lélekben el-ragadtatván, hallott nagy szózatot, *Apoc.5.v.10.* Ugy-is látta mind azokat, mellyeket az ő könyvében bé irt.

Vide Bellarm. Enervatum. Amesii Tom. 3. Cap. 2. n. 3.

K. Mellyik vala a' Christus fel-magasztaltatásának harmadik gráduſſa?

F. Az Atya Istennek jobjára-való ülése. Azon pedig tulajdonképpen nem valami hely foglalás vagy *Ubiquitas* értéttetik, hanem szép hasonlatosság alatt ki fejeztetik az a' felséges birodalom, tiszteség, hatalom, és méltóság, mely a' Közbe-járó Christusnak adatott mennyen és a' földön, *Math.28.v.28. Phil.3. v.10.* A' mely szólásnak formája vétetett a' Királyoktúl, kik néha job kéz felől szokták azokat helyheztetni, kiket nagy tiszteséggel akarnak illetni. Lás példát *1.Reg.2.19.* Arrúl sem kell ugy gondolkodni, mint-ha az Istennek (holott ő nem test, hanem lelki állat) tulajdon keze és karja vólna: hanem az Istennek Jobján néha jelentetik az ő mindenható ereje, *Job.40.v.9. Actor.5.31.* néha felséges és méltóságos állapot; mint itt az Apostoli *Credo*ban.

Vide supra Lib. 1. fol. 671.

K. Mitsoda a' vége a' Christus Közbe járásának, melyrűl eddig bőven szóllottunk? F. A' Váltság.

HVSZON-NEGYEDIK RESZ.

A' Váltságrúl.

KERD: *Mitsoda a' Váltság?* F. Nem egyéb, hanem az el-veszett emberi Nemzetnek, a' lelki nyavalyáságnak, ugy-mint a' bűnnek, ördögnek, és örökké-való kárhozatnak birtoka alól való fel-szabadúlása, a' Christus közbe-járásának elég-tévő és érdemlő ereje-által.

K. Hány részei vadnak tehát a' Váltságnak? F Kettő; az Elég-tétel, és az Erdem. Az Elég tételen itt

Contra Socinianos id tenendum.

nem egyebet értünk, hanem a' bün miatt meg-bántatott Istet, tökélletes cselekedetbéli és szenvedésbéli egedelmességgel meg-engesztelni. A' holott jegyezzük-meg ezt. I. *Szükség vólt* Satisfactiónak interveniálni, *a' bünnek és a' büntetésnek kötelessége s adóssága alól-való fel-szabadúlásra.* 1. Mert az Isten természet szerént gyülöli a' bünt, és haragszik azért, *Psal.5.16. & 34.v.13. Rom.1.v.18. Psal.45.v.9.* 2. Mert nyilván való ki-adott sententiája vagyon Istennek rula, hogy soha a' bünt büntetetlen nem hadgya, *Exod.34.7. 2.Thess.1.v.6. Habac.1.v.13.* 3. Mert egyéb-aránt, mi szükség vólt-vólna az Isten fiának szinte halálig magát annyira meg-alázni, *Phil.2.v.8.* Mondasz: I. *Szabad kinek-kinek az ö jussából valamit* remittálni: *Azért az Isten-is a' bünbéli adóságot el-engedhette* Satisfactio *nélkül.* F. Nem szabad mindenkor, ha tudni illik, az igazsággal az ellenkezik. Meg-mutatók pedig, hogy az Istennek igazsága nem engedheti a' bünt büntetelen. De az Isten-is *remittált* annyiban a' maga *Jussában*, a' menyiben a' mi-büneinket, mellyekért mi-magunknak kell vala meg-lakolnunk, Szent Fiának vállára rakta. II. *Ingyen kegyelemböl bocsáttya-meg Isten a' bünt*, Esa.43.℣.12. *Tehát nem kiván azért* satisfactiot. F. Mind a' Kegyelem, mind az Igazság bé-jönek ebben a' munkában, és szépen meg-tsókolgattyák egy-mást. Az Igazság bé-jön annyiban, a' menyibe a' bün büntetetlen nem marad. A' kegyelemnek-is hely adatik annyiban, a' menyiben a' mi-személyünkrül a' Közbe-járónak személyére vitetett által a' *Satisfactio*, és azt mi helyettünk, s'mi érettünk

acceptál-

acceptállya az Isten. III. *Mi tartozunk felebarátunknak ellenünk lett vétkét* Satisfactio *nélkül meg-engedni; azért az Isten-is, ki magát ebben minékünk például adta*, Math. 18.℣.27. *nem külömbén bocsáttya meg a' bünt.* F. Hamikor közönséges személy ellen vagyon a' vétség, a' minémü a' *Magistratus, &c.* még polgári-képpen sem illik azt minden *satisfactio*-nélkül el-engedni. De minden bün a' közönséges Isteni felség ellen esik, azért meg-kivánnya az Isteni igazság és méltóság, hogy azért *Satisfactio* légyen.

II. A' málodik meg-tartandó dolog ez: *Mi emberek mi-magunktúl az Istennek igazságának büneinkért eleget nem tehetünk, sőt-inkább adóságunkat naprúl-napra öregbittyük; szükség vólt azért másnak eleget tenni: a' pedig nem egyéb, hanem a' Közbe-járó Jesus Christus.*

K. De miben all annak a' Satisfactio*nak módgya?*

F. Abban, hogy azokat a' büntetéseket, mellyekre mi a' bünért kötelesek valánk, magára vállalván, azokért az ö-testében és lelkében elégedendöképpen meg-lakolt. Hogy pedig az ugy légyen, meg tettzik a' Szent irásnak külömb-külömb tanú-bizonságiból. 1. Midön az mondatik, hogy a' Christus lött mi-érettünk bünné, *2.Cor.5.v 21.* az az, bünért való áldozattá, *Eph.5.v.2.* II. Midön nem aranyö, hanem az ö-drága vérének árrán, meg-vétettek-nek és váltattaknak lenni mondatunk, *1.Pet 1.v.18. 19. Rom.3.v.24. Tit.2.v.4. Hebr.9.v.12. Ephes.1.v.7. Apoc.5.v.9.* III. A' holott az mondatik, hogy a' Christus az ö halála és engedelmessége-által békéltetett-meg minket Istennel, *Rom.3.v.25. & 5.v.10.*

2.Cor.5.v.18.21. 1.Joh.2.v.2. IV. A' mikor a' Szen irás azt állattya, hogy a' Chriſtus meg-hólt mi-érettünk, *Matth.20.v.28. Joh.11.v.50. Rom.5.v.6. 2.Cor. 5.v.14.* V. Ezen dolgot erősítik azok a' Sz. irásbéli helyek, mellyekben az mondatik, hogy a' Chriſtus a' mi-bűneinket hordozta, azokat magára vötte, azok miatt meg-sebesíttetett, meg-töretett, szenyvedett s'meg hólt, *1.Pet.2.v.24. Esa.53.v.4.5.10.*

Socinus de Servatore Chriſt. c.3 † Ezech. 18. ỳ. 20.

De mondanak az ellenkezők. I. *Nem állhat meg az Istennek igazságával, hogy az ártatlan szenyvedgyen az ártalmasért. Sőt azt kivánnya az Isteni igazság, hogy a' melly lélek vétkezett, azon bahyon-meg.* † *Azért a' Chriſtus ártatlan lévén, elég-tévés-képpen nem hólt meg a' bűnősökért.* F. Sem a' közönséges igazsággal, sem az Isteni igazsággal nem ellenkezik, hogy az ártatlan az ártalmasért szenyvedgyen, csak a' következő *Conditio*k találllassanak-fel az ártatlanban. 1. Hogy szabad akarattya-szerént, önnön-kéjén vállallya magára a' büntetésnek terhét. 2. Hogy a' büntelen ugyan azon természetű légyen a' bűnőssel, kiért szenyved. 3. Hogy magának semmi része ne légyen abban a' bűnben, a' mellyért szenyved. 4. Hogy a' maga teste s'élete, mellyet másért *interponál* légyen a' maga hatalmában. 5. Hogy a' büntetés alatt ne tsüggedgyen-el, hanem azt szenyvedvén, viselhesse s'megis győzhesse. Mivel azért a' mi-Kezesünkben a' Chriſtusban mind ezek a' *Conditio*k fel-találtattak, meglehetett, hogy ő ártatlan lévén szenyvedett a' bűnősökért.

Vide Maresiű in Syſth. Loc. X. n. 29.

II *A' mi bűntetésünk örök-halál vala. A' Chriſtus pedig nem hólt meg örök-halállal: Azert az ő-halala*

nem vólt elég-tétel a' mi-bűneinkert. F. A' Chriſtus halálát mondhattyuk örökké-valónak és véghetetlennek, nem *duratio*jára nézve; mivel a' Chriſtus csak harmad-napig vólt a' halálban: hanem annak erejére és érdemeſségére nézve. Mivel az nem csupa embernek halála vólt, hanem ollyan személynek, mely egy szer-s-mind igaz Isten-is; a' honnét függ ereje és méltósága annak a' halálnak.

Vide Valzum pagin. mihi 740. & seqq.

K. Minémű a' Chriſtus Elég-tétele? F. 1. Nem csak valami *Imaginaria Acceptilatio* (mint az ellenkezők akarják) hanem igaz és tulajdon-képpen való meg-fizetés. Ezt mutattyák mind azok a' helyek, a' mellyekben árron, még pedig drága árron mondatunk meg-vétetteknek és váltattaknak, *1.Pet.1.19. Actor.20.v.28. Apoc.5.v.9.* 2. Tellyes és tökélletes, melynek ereje ki-terjed nem csak az eredendő bűnre (mint némelly Papisták akarják) hanem a' cselekedet szerént-valókra-is. Mert minden *exceptio*nélkül szóll erről az Irás, *Tit.2.v.14. 1.Johan.1.v.7. Esa.53.v.6.* Ki-terjed tovább, nem csak az örökkévaló büntetésnek meg engedésére, hanem az idő-szerént-valónak-is; mint sok jeles Szent irási helyek ezt mutogattyák, *Esa.44.v.22. & 38.v.17. Mich.7. v.19. Jer.31.v.34.*

K. Vallyon minden emberekért, valakik Adámban elveszttenek, az ő maga és Szent Attyának akarattyából, eleget tött-é a' Chriſtus?

F. Nem, hanem csak a' válaſztottakért; a' mint ez sok okokból meg-tettzik. 1. Mert önnön-maga Urunk mondgya, hogy az ő életét le-tészi váltság-

nak árrájul sokakért, *Math.20.28.* Azért nem mindenekért. 2. Mert csak az ő-juhaiért tőtte-le a' maga életét, *Joh.10.v.15.* Nyilván vagyon pedig, hogy nem minden emberek a' Christus juhai kőzzűt valók,
Mat.25.41 hanem vadnak gődőlyék-is, kik jővendőben bal-kéz felől állattatván, az őrőkké-való tűzre ki-űzettetnek. 3. A' kikért a' Christus szent halálával eleget tőtt, azokért egyszer-s-mind esedezik Szent Attya előtt, *Hebr.7.v.25.* De mindenekért nem esedezik, *Joh.17.9.* Azért, *&c.* 4. A' kikért a' Christus meg-hólt, azokon az Istennek haragja nem marad: mivel meg-igazittatván hitnek általa, békességek vagyon nékiek Istennel, *Rom.5.v.1.* De némelly embereken mind végig az Istennek haragja marad, *Joh.3.v.36.* 5. Mert a' kikért a' Christus meg-hólt, azokat kétség-nélkűl magáénak ismérilenni: De vadnak ollyan emberek, kiket a' Christus magáénak lenni nem ismér, *Matth.7.v.23.* 6. Ha a' Christus mindenekért meg-hólt, vagy mindenekben hatható az ő-halála, vagy csak némellyekben. Ha mindenekben, tehát mindenek idvezűlnek; mely az *experientia* ellen vagyon. Ha pedig csak némellyekben, tehát így a' Christus meg-fogyatkozott az ő végében, akarván mindeneket szent halálával idveziteni, azonban csak némellyek idvezűlnek. 7. Mert ha a' Christus főrűl-főre mindenekért meg-hólt, kővetkezik, hogy némelly el-kárhozott és pokolban kínlódó lelkekért-is meg-hólt-vólna: holot akkor, mikor a' keteszt fán fűggene, immár sokan vóltanak pokolban. Azt pedig állatni képtelenség. Azért, *&c.*

K. De az ellenkezőknek mitsodá kőzőnséges keresztfogások vagyon, ezek ellen az erősségek ellen?

F. Ez; hogy a' Christus mindenekért meg-hólt *quoad Impetrationem*, de csak némellyekért *quoad Applicationem.* De roszszul tesznek szakasztást az *Impetratio* és *Applicatio* kőzőtt; holott mind a' kettőnek egyēlő meg-határozása vagyō: ugy hogy valakiknek a Christus *Jus*sot szerzett az őrők-életnek birására, mind azok azt el-veszik, és nem mások hanem tsak azok veszik-el. De lássuk mit gőrditnek ellenbē a' kőzőnséges kegyelemnek *Patronusi.* I. *A' Sz. irás mondgya, hogy a' Christus mindekért meg-hólt, 2.Cor.5.v.15. és hogy az Isten mindeneket akar idveziteni,* 1.Tim.2.ỳ.4. F. Jó feleletnek fundamentumát hagyott erre minékűnk *Bellarminus*, a' mikor azt irja *Lib.4.* de Sacrament. *Cap.25, § Respondeo*, &c. *Particula*, Omnes, *non semper in scriptura accipitur universalissimè pro omnibus hominibus, sed sæpè pro omnibus certi alicujus generis.* Amaz igétske, *Minden*, a' Szent irásban nem vétetik mindenkor főrűl-főre minden emberekért, hanem mindeneknek bizonyos rendeért. Az allégált helyeket-is azért igy vegyed és értsed. Szent *Agoston*-is így magyarázza Sz. Pálnak amaz mondását, *1.Tim.2.v.4. A' minden embereken értyűk az egész emberi nemzetséget, akar-melly rend, és meg-kűlőmbőztetés-szerént: ugy mint Királyokat, magános embereket, Nomesseket, nemteleneket, felsőket, alatsonokat, gazdagokat, szegényeket, férfiakat, aszszonyi-állatokat, és ha mi egyéb kűlőmbség vagyon az emberek kőzőtt.* Czéllya az Apostolnak nem egyéb, hanem inteni a' Keresztyéneket arra, hogy

Vide Amesium Lib.1. Medull. C. 24. n. 8.

In Enchirid. C.103.

minden ſzemély válogatás-nélkül legyenek könyörgéſek minden emberekért, az az, minden karban, rendben lévőkért; a' Királyokért, minden méltóságan helyheztettekért, &c. Erre pedig erőſséget véſzen az Iſtenek példájátúl, a' ki minden ſzemély-válogatás-nélkül minden embereket akar idveziteni, az az, ſemmi rend, hivatal, s' állapotbéli embert meg nem utáll, hanem ſzegénynek, gazdagnak, Nemeſnek, nemtelennek, &c. nyitva vapyon az ő-idvezitő kegyelmének ajtaja. II. *Lám azt mondgya*
1. Joh. 2. 2. *Szent János, hogy a' Chriſtus lőtt engeſztelő áldozat nem csak a' mi-bűneinkért, hanem mind az egéſs világnak bűneiért.* F. 1. A' világnak nevezetin nem értetnek mindenkor miden emberek egytűlis ki nem válva, hanem
† Johan. 12 ✝. 19. az embereknek nagy ſokasága †. melyre nézve a' Válaſztottaknak ſerege-is mondathatik világnak, *2. Cor. 5. v. 19. Joh. 6. v. 33.* 2. Az elő-hozott helyen, Sz. János külőmbőztetéſt téſzen a' Sidók kőzzűl-való Válaſztottak kőzőtt, és a' Pogányok kőzzűl-valók kőzőtt; és ezeket világnak nevezeti alatt fejezi-ki, mint Szent Pál is *Rom. 11. v. 15.* Ertelme azért Sz. Jánoſnak csak ez: A' Chriſtus lőtt engeſztelő áldozat, nem csak a' mi-bűneinkért, kik a' Sidók kőzzűl válaſztottak vagyunk, hanem azoknak bűnőkért-is, kik a' Pogányok kőzzűl-való válaſztotti Iſtennek: hogy azokat-is őſzve-gyűjtse, és mi-velűnk egygyétegye; mint maga magát máſutt magyarázza, *Johan.*
2. Pet. 2. 1. *11. v. 55.* III. *Lám azt tanittya Szent Péter, hogy a' hamis Profétákat is, kik őtet meg-tagadgyák, meg-vőtte a' Chriſtus.* F. Meg-vőtte, de nem az ő vérének és

halálának

halának árán, hanem az Evãgeliomi prædikáltatáſnak és iſméretnek árrán: mely által lőtt, hogy el-ſzakaſztatnának azoktúl, kik a' tévelygésben vóltanak, és a' Chriſtus igaz iſméretire jutnának. IV. *Ha nem mindenekre hat ki a' Chriſtus halálának ereje az életre, hathatób vólt tehát az Adámnak eſete, melly mindẽ emberekre ki-hatott a' halálra.* F. Nem kővetkezik: mert tőbbet téſzen tsak egy embert-is meg-eleveniteni, hogy-nem-mint egy-néhány ſzázat meg-őlni. V. *Láttzik ellenkezni az Iſtennek gazdag kegyelmével az ő idvezitő kegyelmét csak a' kevés Válaſztottakra terjeſzteni.* F. Az Iſtennek kegyelmét nem kell mi-nékűnk a' mi-értelműnkből mérséklenűnk; hanem az Iſtennek ki-jelentett akarattyából, melly azt tartya, hogy Iſten ebbéli kegyelmét csak a' Válaſztottakkal kőzli; *Joh. 17. v. 24. 1. Cor. 1. v. 26. 27. 1. Pet. 1. v. 3. 4. & 2. v. 9.*

K. *Mellyik vala a' Váltságnak máſodik réſze?* F. Az Erdem. Azon pedig nem egyebet értűnk, hanem a' Chriſtus engedelmeſségének olly méltóságos becses vóltát Iſtennek előtte, mellyel az őrők-élethez, és minden lelki jókhoz igaz valóságos *Jus*sot ſzerzett s' kereſett minékűnk a' Chriſtus. Ezt mutogattyák azok a' Szent irásbéli helyek, a' mellyekben az mondatik, hogy a' Chriſtus igazságot ſzerzett minékűnk, *Rom. 5. v. 19.* hogy Iſtennél kedvet nyert minékűnk, *Roman. 5. v. 10.* hogy őrők életet kereſett minékűnk *Rom. 5. v. 21. Heb. 9. v. 15.* hogy ő-benne áldatunk meg minden lelki áldáſokkal, *Eph. 1. v. 3.* hogy az ő-ſebei által vőttűnk magunknak lelki gyógyulaſt, *Eſa. 53. 5.* és mind azok a' helyek a' mellyekben az őrők élet

Vide Calv. Lib. 2. cap. 17. n. 1

bérnek

bérnek avagy jutalomnak mondatik. *Math.10.v.41. 42. Luc.6.v.35. Math.5.v.12.* Itt pedig jegyezzük-meg ezt. I. A' Christus érdeme vagy érdemlése valójában nem külömböz a' *Satisfactio*tól, hanem csak némelly tekintetekkel. 1. Az elég-tétel nézi a' bűnért való fizetést; az Erdem azt a' jót, mellyet minékünk a' Christus az ő-engedelmességével nyert. 2. A' *Satisfactio* nézi a' nyavalyáság alól-való fel-szabadúlást; az Erdem az el-vesztett boldogságnak viszszanyerését. II. A' Christus nem csak szent halálával érdemlett minékünk; hanem szent fegyhetetlen-életével is, melly-szerént az Istennek törvényét tselekedettel-is bé-töltötte. 1. Mert a' Christus nem magáért, hanem mi-érettünk adta magát a' Törvény alá, *Galat.4.v.4.* 2. Mert a' Törvény minket nem csak a' büntetésre kötelez az által-hágásért, *Deut.27. v.26.* de egyszer-smind az engedelmességre-is', hogy örök-életet vehessünk, *Luc.18.v.5.* Azért szükség vólt a' mi-váltságunkba bé-jöni a' Christusnak mind szenyvedésbéli, mind cselekedetbéli engedelmességének. 3. Mert az Apostol minden megválasztás-nélkül mondgya, hogy a' Christus engedelmessége-által tétettettünk igazakká Istennek előtte. *Rom.5.v.19.*

Amef. Lib. 1. Medull. Capit. 20. n. 13.

Vide Vollebium Lib 1. Cap. 18. Valæum in Locis pag. mihi 720. & seqq.

K. Hát a' Christus az ő-engedelmességével érdemlett-é valamit magának?

Vide Cal. Lib 2. Cap 17. n. 6. Amesii Bel larm. Ener. Tom 1. lib 2. capit. 3. n. 17.

F. Nem mondgyuk: holott a' Christus a' minthogy nem magáért lőtt emberré, hanem mi-érettünk; igy valamit szenyvedett és cselekedett, abban nem a' maga, hanem a' mi-hasznunkat nézte; mint

ezt sok

ezt sok jeles bizonyságok mutattyák, *Esa.9.v.6. 1Cor. 1.v.30. 2.Cor.8.v.9. Phil.2.v.4. Esa.53.v.4. Joh.17.v. 19. Rom 8.v.32.* Mondasz: *Lám azt mondgya Szent Pál, hogy a' Christus engedelmes lévén Istennek előtte mind halálig, azért őtet az Isten fel-magasztalta.* F. A' Christus engedelmessége, és dicsőségre-való jutása nem nézik egymást mint érdemlő-ok, és érdemlett jutalom, hanem csak meg-előzés és következés-képpen vadnak egy máshoz: ugy-hogy a' mint Szent Lukáts magyarázza, szükség vólt elsőben a' Christusnak szenyvedni, s'annak-utánna az ő-dicsőségében bé menni. Szent Péter-is azon módon; *Tudakoztak a' Próféták, mitsoda és az időnek minémű czikkelyére jelentené a' Christusnak ő-bennek lévő jövendőt mondó lelke, hogy következnének a' Christusra a' szenyvedések, ét a' dicsőség a' szenyvedés után.*

Phil. 2. 9.

Luc.24.26.

1.Pet.1.10.

K. Miképpen kapcsolhattya önnön-magához a' Keresztyén ember az ő-idvességére a' Christus érdemét és elégtételét? F. Az igaz idvezitő Hit által.

HVSZON-ŐTŐDIK RESZ.

Az Idvezitő Hitrúl.

KERDES: *Mitsoda a' Hit kőzönségessen?* F. Valamelly tanúbizonyság-tételnek jóvá-való hagyása, a' mondónak méltósága s'szava-hihetőségeért.

K. Kőzönségessen hány-féle a' Hit? F. Két féle:

Isteni, és Emberi. Emberi Hit az, melly emberi tanubizonyságō fundáltatik. Ez alatt csalatkozás lehet, mert minden ember természeti-szerént, mint Szent Pál mondgya, hazug. Rom. 3. 4. Isteni Hit az, a' melly isteni tanúbizonyságon fundáltatik. Ugyan-is a' Hitnek az igével 'el-válhatatlan kōtelessége vagyon; és nem inkább szakasztathatik-el attúl, mint a' Napnak súgára a' naptúl, a' mellytūl származik. Azért semmit Istenni hittel hinni nem tartozunk, valamirūl Isteni tanúbizonyságunk nincsen. Calv. Instit Lib. 3. Cap 2. n. 6. Nem-is lehet ez alatt semmi bizonytalanság vagy csalatkozhatóság, az ō-fundamentomára nézve, melly az Istennek tanúbizonyság-tévō beszéde. Calv. ut supra n. 31. Meg-lehet mindazonáltal mi-reánk nézve, kik néha az Isteni tanúbizonyságot, a' mi-gyarlóságunk miatt, nem az ō-igaz értelmében fogjuk-meg.

K. Hány-féle az Isteni Hit? F. Két-féle; Kōzōnséges vagy Kiválképpen-való.

K. Mitsoda a' Közönséges Hit? F. Nem egyéb, hanem bizonyos hitele mind azoknak a' dolgoknak, valamellyeket Isten az ō-igéjében ki-jelentett, *Actor. 24. v. 14. 1: Thess. 2. v. 13.* Ez pedig magában az idvességre nem elégséges. 1. Mert kōzōnséges a' Választottakkal és a' meg-vettettekkel, *Act. 26 v. 28.* 2. Mert az ōrdōgōknek-is lehet ollyan hitek, *Jac. 2. v. 19. Marc. 5. v. 6. 7.* 3. Mert az idvezitō Hit nem-csak az értelemben ūlepedik-meg, mint a' kōzōnséges *Assensus*, hanem állandó-képpen által-hat az akaratra, és az indulatokra, hogy a' szeretet által légyen gyūmōlcsōző, *Galat. 5. v. 6.*

K. Hány.

K. Hány-féle ez a' közönseges Hit? F. Nem annyira nemére, mint nevezetire és gráduſira nézve, meg-szokták kūlōmbōztetni, hogy légyen *Historiai*, *Idō-szerant-való*, és *Csuda-tételnek Hiti*. Synopſis Lejdenſis Diſput. 31 n. 3. Ugyan-is, ha csak az Istentūl ki-jelentetett dolgoknak tudásában marad-meg, az akaratnak azokhoz-való belsō indúlattya-nélkūl, mondatik puszta *Historiai* Hitnek. Ha pedig az ismérethez-járul az akaratnak gyōnyōrūsége, ōrōme és meg-nyugvása a' meg-ismért dolgokban, mindazonáltal csak ideig, miglen a' késértetnek órái el-jōnek, neveztetik idō-szerént-való Hitnek. Matth. 13. v. 20. 21. A' *Csuda-tételnek Hiti* pedig nem egyéb, hanem olly ajándéka Istennek, mellyel valaki el-hiszi azt, hogy illyen vagy amollyan csuda dolgot vihet végh-hez Istennek hatalmával. Mat. 21. 21.

K. Hát mitsoda a' kiválképpen-való Hit? F. Nem csak olly bizonyos ismért, mellyel álhatatosſan hiszi valaki mind azokat, valamellyeket Isten az ō igéjében ki-jelentett, hanem annak-felette olly bizonyos, rend-szerént az Evangeliom által a' Szent lélektūl szereztetett bizodalom, minden Választott embernek szívében, mellyel az Istenben meg-nyugodván, magában bizonnyal el-hiszi, hogy nem csak egyebeknek, hanem ō néki-is būne-bocsánattya, ōrōkké-való igazság és élet ajándékoztatott Istentūl ingyen-való irgalmaságából, csak az egy Christusnak erdemeért. Catechiſ. Palat. q. 21 A' honnét kōnyū meg-tudni, hogy Három dolgok jōnek-bé az igaz idvezitō Hitbe; *Notitia*, a' hijendō dolgoknak tudása; *Assensus*, jóvá hagyása azoknak; *Fiducia*, a' bizonyos bizodalom és

tellyes

tellyes meg nyugovás az Istennek irgalmaſságában bűneinknek bocsánattya-felől. A' honnét azis kitettzik, hogy az igaz idvezítő Hitnek féſzke *Subjectuma*, nem csak az akarat (mint némellyek akarják) Nem-is csak az Értelem, (mint a' Pápiſták állattyák) hanem az Értelem és Akarat egyſzer-ſmind.

K. De az Isteni Hitre meg-kivántatik-é a' hijendő dolgoknak tudáſa?

F. Igen-is. 1. Mert az Isteni Hit *Assensus*. Az *Assensus* pedig nem egyéb, hanem valamelly igazságnak elmebéli meg-fogáſa, javallás-képpen. 2. Mert rend-ſzerént az idvezítő Hit ſzereztetik az Isten igéjének prædikállásából, s'annak halgatásából: az Isten igéjének halgatásának pedig értelmeſnek kell lenni, hogy meg-tudgyuk s'értsük, mi légyen az Istennek akarattya. 3. Mert tartozunk a' mi-hitünkről valláſt tenni az ő-maga kivánt helyében s'idejében. De miképpe tehetünk valláſt, ha nem tudgyuk, mit hiſzünk. 4. Mert a' Szent lélek öſzve-kötötte az ismérettetet a' Hittel, *Joh. 1. v. 12.* Meg-czáfoltatnak azért innét a' Pápiſták, a' kik elégnek tartyák a' kőſség-részérűl, csak hidgye azt a' mit a' Pap s'az Eccleſia hiſzen; akar tudgya igaz-é vagy hamis, a' mit Pap Uram vall és hiſzen. Sőt dicséretes és érdemes dolognak tartyák ez illyen baromi balgatagságot. *Ha* (mond Toletus Jeſuita) *a' paraſzt ember az ő-Papjának hiſzen, ámbár eretnek tudományt tanittson, érdemel azzal.* Bellarminus-is azt tanittya: *Fides melius per ignorantiam quàm per notitiam definitur.* Isten hová tegye afféle vak Hitet!

Eph. 5. 17.

1 Pet. 3. 16

Instruct. Sacerd. Libr. 4. Cap. 3.

Libr. 1. de Justif. C. 7.

K. De minémünek kellannak az Ismeretnek lenni?

F. Meg kivántatik. 1. Hogy bizonyos és meg csalhatatlan iſméret légyen. Ezzel meg-különböztetik az *Opinio*tól, mellyel ember valamit meg-fog, és jóvá hágy, de félelmeſſen és csalatkozhatás-képpen. 2. Hogy Isteni jelenésen és tanúbizonyságon fundáltaſsék. Ezzel meg-különböztetik a' Hit minden világi bölcseségtűl, melly az Okoſságon, és az érzékenységeknek tanúbizonyságin fundáltatik. 3. Hogy *Explicita* fel-fedeztetett iſméret légyen, azokra a Hitbéli czikkelyekre nézve, mellyeknek tudáſa egy-atállyába ſzükséges az idveſségre. Es így az idvezítő Hit meg-különböztetik amaz *Implicita* vak Pápiſta hittűl.

K. Mellyik vala máſik Ingredientiája *az igaz idvezítő Hitnek?*

F. Az *Assensus*. A' melly nem egyéb, hanem az meg-iſmért Isteni dolgoknak javalláſa, az elménck abban-való meg-nyugováſa. Es így az Isteni Hit kirekeſzti amaz *Peremtoria dubitatio*t kételkedéſt, melly minden *Assensus*t az embernek elméjéből ki-győkerez. Ennek az *Assensus*nak pedig kell lenni, 1. *Universalis*nak, mely közönségeſſen viteſsék mind azokra a' dolgokra, valamellyeket Isten az ő-igéjében ki jelentett; noha kiválképpen-való módon viteték az Isteni igéretekre. 2. Gyökereſnek, és mindenkor meg-maradónak. Ezzel az idvezítő Hit meg-válaſztatik amaz Idő-ſzerént-való Hittűl.

K. De mellyik vala harmadik Ingredientiája *az idvezítő Hitnek?*

Vide ſupra Lib. 1. fol. 584.

Vide Ameſium Lib. 2. Medull. C. 5. n. 19.

F. Amaz *Specialis fiducia*, mellyel az igaz idvezűlendő ember álhatatoſſan meg-nyugſzik abban, hogy nem csak egyebeknek, hanem *in ſpecie* ő-nékis, a' Jeſus Chriſtuſnak érdemeért, Iſtentűl bűn-bocsánat ajándékoztatott. Hogy pedig az idvezítő Hit őſzve-kőttetett légyen a' bizodalommal, mutattyák a' következendő Okok. 1. Mert az idvezítő Hit olly nevezetekkel irattatik-le a' Szent irásban, mellyek nem egyebet jelentenek. Ugyan-is mondatik *Plerophoriának*, *Rom.4.v.21. Katalepſisnek*, *Phil.3.v.12. Hypoſtaſis bebajának*, *Hebr. 3.v. 14.* 2. Mert hinni és bízni az Ov és Uj-Teſtamentomban, gyakorta egy-másért vétetnek, *Prov.3.v.5.* collat. *Rom.10.10.* 3. Mert ez a' bizodalom téſzen kűlőmbséget a' hypocriták-nak és valóságos ſzenteknek hitek kőzőtt. Mon-
Phil.2.12. daſz: *Lám azt mondgya az Irás, hogy félelemmel és rettegéſſel mivellyük a' mi-idveſségünket: Azért az idvezítő Hit nincsen őſzve-kőttetve a' bizodalommal.* F. Kűlőmbőztetésben kell venni a' félelmet. Vagyon dicséretes félelem, mely Fiui félelemnek mondatik. Vagyon ismét vétkes félelem, melly ſzolgai félelemnek neveztetik. A' Fiui félelem viſzont két-féle, Eggyik, meg-hunnyáſzkodáſnak félelme, midőn tudni-illik, őſzve-vetvén a' mi por-hamu vóltunkat az Iſteni-felségnek mivóltával, meg-hunnyáſzkodunk, magunkat csak meg-vonſzuk s'alázzuk. Máſik, meg-óvásnak félelme, mellyel igen ſzorgalmatoſſan meg-ójjuk magunkat, hogy azt a' méltóságos Iſteni-felséget meg ne bántsuk, és bűneinkel haragra ne ingerellyük. Ez illyetén félelelem egygyik ſem óltya el az

Iſten-

Iſtenben-való bizodalmat, ſőt-inkább éleſzti és táplállya. Ezt érti pedig Szent Pál, *Phil.2.v.12.* Bőlcs Salamonis errűl emlekezik, midőn bóldognak mondgya az embert, a' ki mindenkoron fél. Ezen értelemmel mondgya a' Proféta-is: Félelemmel járulnak az Izrael fiai az Urhoz, és az ő-jóvóltához. Prover.28. ℣. 14. Hoſ.3. v.5.

K. A' meg-magyarázott idvezítő Hitet kitsoda ſzerzi az emberben?

F. A' Szent lélek, *2.Cor.4.v.13.* Szerzi pedig, rend-ſzerént az Evangeliom által. Ugyan-is, a' Hit a' hallásból vagyon, a' hallás az Iſten igéjéből, *Rom. 10.v.17.* Nem-is adatik ez a' Hit mindeneknek, hanem csak a' Válaſztottaknak, *Actor.13.v.48. 2.Theſſ. 3.v.2. Tit.1,v.1.*

K. De vallyon a' Válaſztottak az ő-nékik egyſzer adatott igaz idvezétő Hitet, el-veſzthetik-é tellyeſséggel, és mindeneſtűl-fogva?

F. Nem. 1. Mert az idvezítő Hit Iſtennek ajándéka a' Válaſztottakban: az Iſtennek ajándéki pedig ollyanok, mellyeket ő ſoha meg nem bán., *Rom.11.v.19.* 2. Mert ſenki a' Chriſtus juhait az ő kezéből ki nem ſzakaſzthattya; meg-lehetne pedig, ha idvezítő hitek tellyeſséggel el-fogyhatna. 3. Mert a' Chriſtus könyörög az ő-hiveiért, hogy az ő-hitek el ne fogygyon; mint Szent Péter példája mutattya. Luc.22.32. 4. Mert akarja Iſten hogy örők-életre meg-tartaſſanak a' hivek; akarja hát az ő-hitek-nek végig való meg-maradását-is: mert ez az egygyikeſzkőz, melly által az ő-nékik kéſzittetett idveſségre jutnak. Mondaſz: I. *Lám Szent Pál inti a' hiveket, ugy* 1. Corint. 10. ℣. 12.

állyanak, hogy el neessenek; azért az ő-hiteknek sarkából ki-eshetnek. F. Ez illyen ősztőnző intések nem azt hozzák magokkal, mint-ha a' hivek hiteknek el fogyásával az őrökké-való veszedelemben eshetnének: hanem rész-szerént a' magok erejében-való bizakodást, rész-szerént a' testi bátorságot fojtyák meg ő-bennek. Udyan-is, még a' hivek-is magokra néz-
Psal. 145. ỳ. 14. ve kőnnyen el-eshetnének vég-képpen, de mikor dűlő félben vadnak-is az Isten meg-tartya őket. II.
2. Timoth. 2. ỳ. 19. *Lám* Hymenæus *és* Sándor *a' hitben hajó-tőrést szenyvedtenek: Azért meg-történhetik az, hogy ember az idvezítő Hitet el veszthesse.* F. Nem vólt azoknak igaz idvezítő hitek, hanem csak Historiai idő-szerént-való hitek, mellyel ideig hitték és javallották az Evangeliomi tudományt; de attul hátra-állottanak. Ugyan-is, nem ritkán a' Szent irásban, a' Hitnek nevezeti vétetik az Evangeliomi tudománynak vallásáért; mellytűl meg-engedgyűk, hogy sokan el-szakadhatnak, sőt Keresztyénekből Pogányokká-is lehetnek.

K. Mitsoda gyümölcsi vadnak az igaz idvezítő Hitnek?

F. Illyen a' meg-igazítatás, meg-szenteltetés, és ezekből ki-csirázó s' virágzó Jó-cselekedetek.

HVSZON-HATODIK RESZ.

A' Meg-igazítatásrúl.

KERDES: *Mitsoda a' Meg-igazítatás?* F. Istennek olly kegvelmes sententiája, mely-szerént a' bűnőst

bűnőst a' bűnnek bűntetése alól fel-szabadíttya, és a' Christusnak tőkélletes igazságát ő-néki tulajdonittya az őrők-életre.

K. Hány, (mint-egy) részei vadnak a' meg-igazulásnak?

F. Kettő: A' bűn-bocsánat, és a' Christus igazságának tulajdonítása.

K. Mitsoda a' Bűn-bocsánat? F, A' meg-érdemlett bűntetésnek meg-engedése, a' Christusnak elégtételeért, *2.Cor.5.v.19. Eph.1.v.7.*

K. Abban áll é a' meg-igazítatásban-való bűn-bocsánat, hogy az ember mindenestűl-fogva üres és tiszta légyen minden mocskátúl a' bűnnek?

F. Nem abban. *Mert ha azt mondgyuk, hogy bűn nincsen bennűnk, meg-csallyuk magunkat, és igazság nem lészen mi-bennűnk.* All azért, a' bűnnek bűntetése alól való fel-szabadítatásban: Ugyan-is, mint Szent Pál tanittya, *Semmi kárhoztatások nincsen azoknak, kik a' Christusban vadnak.* De lássuk kereszt-fogásokat az ellenkezőknek. 1.Johan.1. ỳ. 8. Rom. 8.1. Vide Kalauz Lib. 12. Cap.2. §.1

I. *A' Szent irásban olvassuk, hogy le-tőröltetik a' Bűn,* Actor.3.ỳ.19. *El-vétetik bűnűnk, ugy hogy keresve sem találtatik bennűnk,* Joh.1.ỳ.29. Jer.50.ỳ.20. *A' Christus váltságának-is ez a' haszna, hogy el-vétetik a' bűn, meg-szabadúlunk a' bűntűl,* Esa.27.ỳ.9. Tit.2.ỳ.14. *Végezetre, sok helyen mondgya az Irás, hogy a' bűnös embert Isten meg-mossa, meg-tisztíttya,* Eph.2.ỳ.16. 1.Cor.6. ỳ.11. Ezech.36.ỳ.25. Apocal.1.ỳ.5. Hebr.9.ỳ.14. Rom.8.ỳ.11.

F. Mind jóvá hadgyuk mi az allégált Szent irás-

 béli he-

béli helyeket; nem-is ellenkeznek mi-velünk semmit-is. Szent-igaz, hogy a' meg-igazítatásban el-vétetnek, el-töröltetnek, sőt a' mint Micheásnál vagyon a' tengernek feneketlen örvényében vettetnek a' mi-bűneink, azoknak *Reatus*okra, az az, örökké-való büntetésre kötelező vóltokra nézve: ugy hogy a' kiket Isten meg-igazít, és meg-igazítván a' bűnnek kötele alól fel-óldoz, azoknak kárhoztatáſzokra a' bűn soha nem szolgál; mint Szent Pál világoſſan tanittya, *Rom.8. v.1.33.34.* De hogy a' meg-igazittatott emberben a' bűnnek semmi motska ne maradna, az nem igaz. Mert még a' meg-igazítás után-is, ki-csoda mondhattya azt, hogy tiſzta az ő ſzíve, és üres minden bűntől? A' meg-igazittatott lélek, tiſztogattatik ugyan naponként a' bűnnek mocskától-is a' meg-ſzentelő kegyelem által: melly meg-ſzentelő kegyelem, mivel csak réſz-ſzerént-való, tehát a' bűntől-való meg-tiſztulás-is csak réſz-ſzerént-való ez életben.

Mich. 7. 18

Prov. 20. ỳ. 8.

II. *A' Szent Atyák ezent tanittyák.* F. 1. A' Sz. Atyák, a' fel-vetett fundamentom-ſzerént, semmit nem ellenkeznek mi-velünk; nem-is annyira ſzólnak a' meg-igazítatáſról, mint az Ujjá-ſzülő, s'meg-ſzentelő kegyelemről; nem kell pedig a' kettőt öſzve elegyíteni. 2. Mivel a' még igazult lélek a' Jeſus Chriſtus drága igazságának köntösében öltöztetik-fel a' meg-igazulás-által, nem csuda, ha Sz. *Cryſoſtomus*nak mondáſa-ſzerént, az a' verő-fénynél tiſztább léſzen. 3. Lám Szent *Agoſton* azt mondgya, hogy *Concupiſcentia reatus, in baptiſmo ſolvitur, ſed infirmitas manet.* De mitsoda az az *Infirmitas*, emberi gyarlóság? Bizony nem egyéb, hanem az eredet-ſzerént-való bűn, az az, az a' velünk ſzületett természeti veſzetség, melly miatt az ember alkalmatlan a' valóságos lelki jónak mivelésére; ellenben pedig igen alkalmatos és hajlandó akar-melly gonoſznak-is meg-cselekedésére. Máſutt iſmét azt irja azon Sz. *Agoſton: Concúpiſcentia dimittitur in baptiſmo, non ut non inſit* NB. *ſed ut in peccatum non imputetur.* La! hogy nem tagadgya, hogy a' Kereſztség után a' kivánság avagy az eredendő bűn az emberben nem vólna, hanem azt mondgya, hogy *non imputatur.* Mitsoda az? Az az, Isten annak büntetését meg-bocsáttya. Hogy pedig, az a' vágyódás avagy rendetlen kivánság, igaz tulajdon-képpen-való bűn légyen, láſſad fellyebb, *Lib. 2. Cap. 12. fol. 107.*

Homil. 40. in 1.

1. Retract. Cap. 15.

Tom. 7. lib. 1. de Nuptiis & Cõcupis. cap. 25.

III. *Az emberi Okoſság arra viſzen, hogy ha a' bűn meg-marad bennünk; ſemmiképpen Istèn minket bűntől menteknek, és igaznakak nem tarthat, mert az Isten mindèt ugy lát, a' mint magokban vadnak, és Szent Pál ſzavaként*, Judicium Dei eſt ſecundùm veritatem; *és az ő ſzemei előtt mindenek nyilván vadnak. Azért az Isten a' rutat rutnak, a' ſzepet ſzépnek itélli*, &c.

Rom. 2. 2.

Heb. 4. 13.

F. 1. A' meg-igazításnak titkát nem kell mérsékelni az emberi okoſság ſzerént. 2. Nem okoſſan mondotta vólna hát Szent *Agoſton*, hogy meg-marad az emberben a' *Concupiſcentia*; mindazonáltal *non imputatur*, az az, annak bűntetésétől menteknek tart Istẽ beñünket. 3. Ha ſzintén magunkbã a' bűntől üreſſek nem vagyunkis, mindazonáltal Igazaknak tart Isten

tart Isten bennünket az ő Fiában a' Christusban, ki mi-nékünk Isten előtt lőtt igazságunk, *1.Cor.1.v.30.*
4. Nem fordíttya az el az Istennek igazságbéli itélletit, sem szemeit kancsallá nem tészi, ha szintén magunkbã bűntelenek nem lévénis, menteknek, és igazaknak tart bennünket; mint fellyebb bőven meg magyaráztuk, *Lib.1. fol.358.*

a Es.43.25. *K. De kitsoda bocsáthattya-meg a' Bűnt?* F. Felső s'birói-hatalom̃al tsak egyedül az Isten: [a] *En vagyok, én vagyok, ki el törlöm a' te álnokságidat én magamért, és*
b Luc.5.21 *a' te bűneidrül meg nem emlekezẽ.* [b] *Kitsoda bocsáthattya meg a' bűnt; hanem csak Isten.*

K. Hát az Egy-házi Szolgák meg-bocsáthattyák-é bűnőket az embereknek?

F. Meg, szolgai vagy adatott hatalommal és méltósággal, Urunknak amaz mondása-szerént:
Joh.20.23. *Valakiknek meg-bocsáttyátok bűnőket, meg-lésznek bocsátva; valakiknek meg-tartyátok, meg-lésznek tartatva.* Miben állyon pedig ebbéli *Absolutio*, bőven meg-magyaráztuk fellyebb, *Lib.1. fol.434.*

K. Meg-kivántatik-é szükséges-képpen a' bűnnek-bocsánattyára, hogy ki ki szám-szerént bűneit, minden környül-állásival egygyütt; a' maga Papjának meg-vallya?

F. Ugy akarják a' Pápisták; de nem láttyuk elégséges okát. 1. Mert a' tenger fővenyinél számossabbak a' mi-bűneink; kitsoda vehetné azért azokat
Psal.19.13 számba? Ugyan-is, mint Dávid mondgya, *Kitsoda tudhattya a' Vétkeket?* Mellyek kőzzül néméllyek igen
Jer.17.v.9. titkossak: *mert csalárd a' szív minden dolgoknak felette, és kitsoda tudhattya-meg azt?* 2. Mert sok emberek-

nek bo-

nek bocsátotta meg-Urunk e' földőn bűnőket, de egyrül sem olvassuk, hogy meg gyohóntatta vólna. A' bűnős *Publicanus* sem gyohónt-meg a' Papnak, Luc.18.14
ugyan meg-igazúlván ment affelől házához. Dávidis elégnek itélte lenni, hogy Istennek, kinek egyedül vétett vólt, *Psal.51.v.6.* vallya-meg bűnét, *Ps.32.5.*
3. Mert nem Christus szerzése, hanem Harmadik *Innocentius* Pápa találmánya ez az *Arithmetica.* Holott ezer két-száz esztendeig vagy tellyességgel nem vólt, vagy ha vólt-is embernek maga szabadságában álló dolog vólt, a' fülbe-súgó gyónás. Decret. de Pœnit. & remiss. cap. 12.

K. Hát nem szabad-é a' bűnt meg-vallani? F. Nem az a' kérdés; hanem ez a' kőzbe-vetett dolog: Ha a' magános Gyónás, az az, a' bűnnek szám-szerént-való elő-számlálása a' Pap előtt, olly szükséges-é a' bűn-bocsánatra, hogy senki azt, valaki (tudni-illik) emberi észre jutott, idvességének vesztesége alatt, el nem mulathattya? Mi tagadgyuk; mivel a' Szent irásban erre kőtelező parantsolatunkat nem láttyuk.

K. Hát néha nem valhattya-é meg ember még titkos vétkeit-is lelki-pásztorának?

F. Lehet olly állapot, hogy nem csak nem szabados, hanem hasznos-is a' bűnősnek lelki-nyavalyáját fel-fedezni lelki-Orvossának: midőn tudni-illik, lelki-ismereti valamelly bűn miatt ugy meg-sebessíttetett, hogy magános oktatás és vigasztalás-nélkül az gyógyúlást nem vehet. De hogy Isteni-parancsolatnak kőtelessége alatt, tartozzék minden ember, minden titkos vétkeinek elő-számlálására, azt meg-nem engedgyük. Vide Calv. Lib.3. cap. 4. n. 12. Rivetũ in Catholic. Orthodox part. 3. q. 11. §. 8. Perkinsum Tom.2. Oper.flo.37.

Jac.5.16. *K. Lám azt hadgya Szent Jakab, hogy vallyuk-meg egy-másnak vétkeinket.*

F. Nincsen ott szó (mint *Cajetanus* Cardinál-is magyarázza) a' Sacramentomi gyónásrúl; mint meg tettzik ebből, mikor Szent Jakab azt mondgya: *Egy-másnak vallyátok-meg.* A' Sacramentomi gyónás pedig nem lesz egy-másnak, hanem csak a' Papnak. Vagyis azért szó olly gyónásrúl, mellyel egy-másnak bűnösöknek vallyuk magunkat, hogy könyörgések legyenek érettünk.

K. Hát egygyik ember más felebaráttyának, kitúl meg-bántatott, meg-bocsáthattya-é bűnét?

F. A' bűnben, mellyel valaki felebaráttyát meg-bántotta, három dolog vagyon; tudni illik a' lelki-motsok; a' kötelesség az örökké-való büntetésre; és a' kár vagy boszúzúság, mellyel felebaráttyát illette. A' bűnnek mocskától, és lelki büntetésre kötelező erejétúl csak Isten szabadithattya fel az embert. Egygyik ember pedig mondatik a' másiknak bűnét meg-bocsátani, a' menyiben a' kárt vagy boszúzúságot, mellyel felebarátttyától illettetett, ő-néki meg-engedi, és békességesen el-túri.

K. Az Istennek bűn-bocsátó kegyelme, ki-terjedhet-é minden bűnökre?

Mat.12.31 F. Ki, az egy Szent lélek ellen való bűnön-kivúl: melyrúl Urunk azt mondgya, hogy soha meg nem bocsáttathatik.

K. A' kiknek Isten bűnöket meg-bocsáttya, csak részszerént bocsáttya-é-meg, vagy egyszer-s-mind minden bűnöket?

F. Egy-

F. Egyszer-s-mind mindeneket; az el-multakat, jelen-valókat, és jövendőket. Ugyan-is, *hozzánk térvén könyörúl mi-rajtunk, el tapodgya a' mi alnokságinkat, és a' tengerben veti minden bűneinket.* Mich.7.19

K. Hát mi az oka, hogy a' Szentek minden nap kérik bűnöknek-bocsánattyát? Mat.6.12.

F. 1. Mert annak a' Kegyelemnek *continuatio*ja szükséges ő-nékiek. 2. Szükséges annak naponként való nagyobb érzékenségére jutniok. 3. Azzal azt kivánnyák, hogy mennél hamarébb az a' kegyelmes *Sententia*, mellyet Isten ő-felőlök a' meg-igazításban *pronuncia*lt, vég-képpen-való *executio*ban vétessék. Amesius Lib.1. Medull. capit. 27. n.25.

K. De miért bocsáttya-meg Isten a' bűnt? F. Csak a' Christusnak tökélletes és érdemes elég-téleért. Ugyan-is *errúl mind a' Próféták bizonyságot tesznek, hogy bűnnek-bocsánattyát veszi az ő neve-altal, minden a' ki hiszen ő-benne.* Act.10.43.

K. Mellyik vala tehát az Isten előtt-való meg-igazúlásnak, mint-egy második része?

F. A' Christus igazságának minékünk Hit-általvaló tulajdoníttatása Istentúl, *Rom.5.18. & 9.30.31. & 10.v.4. 1.Cor.1.v.30. Phil.3.v.9.* A' Christus igazságán pedig, nem értyük amaz ő-Allat-szerént-való Igazságát, melly ő-néki köz az Atyával és a' Szent lélekkel. Hanem értyük az ő Közbe-járói Igazságát, mellyet mi-érettünk, mint Kezes, cselekedvén, és szenyvedvén véghez vitt. Ugy hogy, mind a' kétféle engedelmessége, mind Cselekedetbéli, mind Szenyvedésbéli, bé-jún Urunknak a' mi meg-igazú-

lásunkban, *Rom.3.23. & 5.v.19. Gal.4.v.4.* Értyük pedig, a' Christusnak Cselekedetbéli igazságán vagy engedelmességén, mind az ő természet-szerént-való szentségét, melyben fogantatott és születtett, mind az ő életének az Isten Törvényével minden-képpen-való tökélletes meg-egygyezését. Szenyvedésbéli engedelmességén ismét értyük, mind az ő tellyes életebéli nyomoruságit; mind kiválképpen az ő végső meg-aláztatásának három Gráduſit.

K. Hát a' megigazíttatásban, a' Christus nékünk tulajdonittatott Igazságán-kivül, nem öntetik-é valamelly uj minémüség, az az, szentség vagy igazság az emberben, melly is bé-jöjjön a' megigazíttatásnak munkájában, és a' melynek tekintetiért Isten minket igazaknak tartson?

† Vide Kalauz Lib. 12. cap.2. §.2.

F. Nem; noha a' Papisták † külömben állattyák. 1. Mert áz *Inharens*, az az, bennünk lévő szentség és igazság, követi a' meg-igazíttatást; azért annak vagy része, vagy *formalis Causája* nem lehet. 2. Mert annak az Igazságnak, a' mellyel Isten előtt ember meg állhat, tökélletesnek kell lenni: De a' mi bennünk lévő Szentség és Igazság, mig e' gyarló életben élünk, sokban hibás, és nem tökélletes. Itt ez-aránt pedig, a' meg-igazíttatást (melly az Istennek egyszeri és el-oszolhatatlam munkája) a' meg-szenteltetésnek munkájával (melly külön-külön gráduſokat foglal magában) tudatlanúl öszve elegyítik az ellenkezők: a' mikor sok Szent irásbéli *Locus*okat szóznak rakásra, annak meg probalására, hogy a' kik a' Christus érdeméből meg igazúlnak, nem csak bünökbocsánattyát veszik, de hittel, Reménséggel, Szeretettel,

Vide Kalauz ut supra

retettel, &c. fel-ékesittetnek. Meg-vallyük, Igazsággal, Szentséggel, és más szép lelki jószágokkal fel-ékesittetnek a' meg-igazúlt Hivek a' meg-Szenteltetésben; de e' között, és a' meg-igazítás között, jó külömböztetést kell tenni; s'egygyiket a' másikkal nem kell öszve-elegyiteni. *

* Vide infra cap.27.

K. Hát mitsoda a' mi-meg-igazíttatásunknak Formalis *oka, melly által, és a' mellyért Igazáknak tartatunk Istentúl az örök idvességre?*

F. Nem más; nem-is egyéb, hanem a' Közbejáró Christúsnak tökélletes igazsága, és Sz. Attyánál mi-éretünk lött engedelmessége. *Rom.5.19. 1.Cor. 1.v.30. 2.Cor.5.v.19. & 21. Eph.1.v.6. Galat.2.v.21. Rom.9.v.30. & 10.v.4.* A' melly Igazsága a' Christusnak miénké tétetik *non per transfusionem*, mint-ha a' Christusból mi-belénk öntetnék-által; mert az lehetetlen †: hanem az Isten részétúl *per gratiosam imputationem*, Istennek kegyelmes tulajdonitása-által. A' mi-részünkrúl *per fidem*, csak az egy igaz Hit-által. De lássuk ki-fogásokat az ellenkező feleknek *b*.

† Accidens nő migrat de Subjecto in Subjectum.

b Apud Kalauz folio 924.

I. *Valamelly lehetetlen, hogy fejér légyen a' kiben fejérség nincsen; meleg légyen, tudós légyen, a' kiben melégség és tudomány nincsen: szinte olly lehetetlen, hogy igaz légyen a' kiben igazság nincsen. Azért, csak csupán a' Christusban lévő Igazságnak reánk fogásával, vagy nékünk tulajdonitásával, igazak nem lehetünk.*

F. Alattomban ollyat fog itt reánk *Kalaúz*, a' mi nem igaz: mint-ha a' Christusban meg-igazúlt emberben semmi igazság nem vólna. Igen-is vagyon: a' melytúl ő tulajdon-képpen igaznak mondathatik;

a' mint hogy valaki a' tudománytúl Tudósnak. Mindazonáltal az az igazság, mivel nem tökélletes, nem jún-bé a' meg-igazítatásnak munkájában, hogy azért Istentúl az örök életre igazaknak, s'méltónak ítéltessünk, s'tartassunk: hanem a' Christusnak érdemes és méltóságos igazsága az. A' mellyet Isten nem tsak ránk ken és fog (mint *Kalaúz* becstelenül szóll e' dologhoz) hanem igazán, valóságossan ád, tulajdonit, és ajándékoz a' Választottaknak. Vallyon a' mikor a' Király, a' magában paraszt embernek, Nemességet ád és tulajdonit, csak fogás-képpen kell-é azt Nemes embernek tartani? Noha a' Király senkibe Nemességet nem önt, de azért, ha kiadgya a' Nemes-levelet, és valakit Nemesnek *proclamaltat*, mindnyájan igaz Nemes embernek tartyák azt.

II. *Az ember ugy mondatik Igaznak, mint Józannak, mértékletesnek, tisztának. De a' Keresztyének közzúl senki Józannak, mértékletesnek, tisztának nem mondatik, a' Christus Józansága, és mértékletessége által, ha ő-magában részeges, tobzódó, és fajtalan.*

† *Docemus neminem justificari imputatâ Christi justitiâ, quin simul ejusdem Spiritu sanctificetur.* Beza in Confess. fidei Cap. 7 de Satisfactione.

F. 1. Itt-is azon ősztövér bakot nyúzza *Kalaúz*, mellyet fellyebb. Fel-tészi azt, mint-ha a' Christusban meg-igazúlt emberben nem vólna semmi szentség és tisztaság †. Hiszem a' kiket Isten meg-igazít, azokat meg-is szenteli, *Rom. 8. v. 30.* melly szentség mindazonáltal nem *formalis* oka annak, hogy Istentúl az örök-életre igazaknak, és méltóknak *reputaltassunk*. 2. Ha a' Christusnak mint Közbe-járónak minden engedelmessége mijénk, mivel az ő-szent élete része annak az engedelmességnek; semmi képtelenség

telenség nincsen benne, azt mondani, hogy a' Keresztyén ember a' Christus szentségétúl (a' hová tartozik az ő Józansága, mértékletessége, tisztasága) Szent.

III. *Isten nem itélhet senkit Tisztának, a' ki magában tisztátalan és moskos. Mert a' Szent irás tanitásából hallók, hogy Isten ugy itélli a' dolgokat, a' mint magokban vadnak; és gonoszt jónak nem itél. Tehát az embert sem itélheti Igaznak, ha magában utálatos, &c.*

F. 1. Itt-is a' meg-szenteléssnek kegyelme, mely el-válhatatlan-képpen követi a' meg-igazítatást, el-szakasztatik gorombáson a' meg-igazíttatástúl. Ki mondgya, hogy a' meg-igazíttatott ember magában olly utálatos, hogy ő-benne semmi szentség és tisztaság ne légyen? Bezzeg a' nem mi Vallásunk. 2. Ha a' magában paraszt-Aszszony, Nemes emberhez menvén férhez, igaz Nemesnek ítéltetik: Hát a' kiket a' Christus Hittel és Igazsággal magának el-gyűrőzött, miért nem tarthathatnának azok a' Christusban, Istentúl igazaknak és szenteknek? Hos. 2. 19.

IV. *Ha a' Christusban-lévő Igazságnak nékünk tulajdonitásával vagyunk Igazak, Négy igen nagy alkalmatlanság következik.* F. Mellyek azok? Halhassuk. 1. *Hogy mindnyájan szinte olly szentek vagyunk, mint ő maga Christus, mivel azon egy szentséggel vagyunk Igazak, mellyel Christus.*

F. A' mi nézi az *Inharens*, bennünk-való szentséget és igazságot, meg-vallyuk, hogy ezered-részére sem érjük-el a' Christus igazságát és szentségét. De mivel a' Christusnak közbe-járói igazsága és engedelmessége,

meſsége, Iſtennek kegyelmes *reputatio*ja-ſzerént, mijénk (mivel Chriſtus nem magáért lőtt Közbe-járó) tehát, e'-ſzerént, ſemmi képtelenség nincsen benne azt mondani, hogy ſzinte oly igazak vagyunk, mint a' Chriſtus; a' kinek tőkélletes igazsága, mi-igazságunk Iſten előtt, a' mi-meg-igazittatáſunkra. 2. *Hogy az emberek igazsága nem nevekedhetik, mivel a' Chriſtus igazsága nem öregbülhet.* F. Az *Inhærens*, bennek lévő igazságban és ſzentségben, mind életek fogytáig nevekedneka' Hivek: mellyet nem kell őſzve-elegyíteni amaz Evangeliomi igazsággal, mely *Subjectivè* a' Chriſtusban vagyon; bezzeg ez *omnibus numeris* tőkélletes lévén, nem nevekedhetik. 3. *Hogy a' mi Igazuláſunk, és a' Chriſtus halálának jutalma, csak egy* Ens rationis, *gondolkodáſunk alkotmánya. Mert csak abban áll a'* Calviniſta *igazúlás, hogy gondolkodáſſal nékünk tulajdonittatik, a' mi bennünk nincsen.* F. Csak egy *Ens rationis* vólna tehát, a' magában Paraſzt embernek, a' Királytúl adattatott Nemeſſi ſzabadság: mert ide ſem járúl más a' Király itélletinél, és akarattyánál; mellyet ő levéllel ſzokott *declarálni*. Ha pedig ez, nem csupa *Ens rationis*, bizony annál-inkáb, a' mi Chriſtus érdemeért-való meg-igazittatáſunk, mellyet Iſten az ő-itéletiben és akarattyában viſzenvéghez, és az Evangeliombā *declarál*, annak nem tartathatik. Csak *Ens rationis* vólna hát e' világnak teremtéſe-is: mert az Iſten csak gondolta és akarta, ottan lőttenek mindenek. 4. *Hogy mi csak ugy vagyunk Igazak Iſten előtt, mint Chriſtus bűnös vólt; az-az, miképpen Chriſtusban ſemmi bűn ninesen, és vétkeſnek ſem mondat-*

mondathatik, noha bűneinkért kezes lévén, ugy oſtoroztatott, mintha adós lőtt vólna: azon-képpen, mi-bennünk ſincs ſemmi Igazság; és Igazaknak ſem mondathatunk, &c. F. Szent-igaz, hogy a' Chriſtus *Inhæſivè* bűnős nem vólt; hanem *Reputativè*, a' menyiben a' mi-bűnbéli adóſságunknak meg-fizetését magára vállalta: azon-képpen az a' meg-igazító igazság-is, mellyért, és melly által Iſtentűl az őrők-életre Igazaknak tartatunk, *Subjectivè* mi-bennünk nincsen, hanem a' Chriſtusban vagyon: a' melly mindazonáltal Iſtennek kegyelmes *reputatio*ja-ſzerént miénk lévén, azért ſzintén olly igazaknak tart Iſten bennünket az ő-itéllő ſzéki előtt, mint-ha tulajdon magunk *Inhærens*, s' magunktúl ſzármazott igazság vólna ez. Es a' mint hogy Adámban két-képpen lőttünk mindnyájan bűnők; mind *Imputativè* amaz első Eſetre nézve; mind *Subjectivè* abból ſzivárkozó bűnőkre nézve: igy a' Chriſtusban-is Igazak a' Hivek, mind *Imputativè*, amaz ő-tőkélletes engedelmeſségére nézve; mind *Inhæſivè*, az Ujjá-ſzűletésben nékik adatott kegyelemre nézve. Es igy ezeket értvén, fűſtbe menének *Kalaúz*nak, és az ő-véle bőlcselkedőknek bojtorványos kőtődéſi.

K. De mellyik immár az az eſzköz, mellyel a' Közbejáró Chriſtuſnak igazságát, s' engedelmeſségét, mijénké tehettyük a' mi Iſten előtt-való meg-igazítatáſunkra?

F. Csak egyes-egyedűl az idvezítő Hit, *Marc. 16.16. Joh.3.16. Act.10.43. Rom.3.28. Rom.5.1. Gal. 2.v.16. Heb.10.v.38.* Itt pedig jegyezzünk-meg két vagy három *Punctum*okat. I. Mikor igaz Hitet em-

legetünk, nem értyük azon csak a' puszta ismméretet, és közönséges *Assensust*: mellyel valaki tudgya, és álhatatossan el-hiszi mind azokat, valamellyeket Isten az ő-Igéjében ki-jelentett, hanem annak-felette olly bizonyos bizodalmat, mellyet a' Szent lélek az Evangeliom-által, gerjeszt a' Választott embernek szivében, mellyel Istenben meg-nyugszik, és magában bizonnyal el-hiszi, hogy nem csak egyebeknek, hanem ő-néki-is bűne-bocsánattya, örökké-való igazság, és élet ajándékoztatott Istentül, csak az egy Christusnak érdemeért. II. Nem-is értünk valami gyümölcstelen, szeretetül, reménségtül, és más lelki jószágoktúl el-vált hitet; hanem olyat, melly a' szeretet-által munkálkodó, *Gal. 5. v. 6.* III. Ama' *Sententia*val: *Sola fides justificat*, nem azt akarjuk. 1. Mint-ha a' mi-Hitünk méltóságáért vólnánk Isten előtt igazak, kedvessek, és kellemetessek. Mert az nem egyéb vólna, hanem a' Hitet a' Christus helyében tenni; a' mi a' Christusé azt a' Hitnek tulajdonítani. 2. Mint-ha a' mi-Hitünk vólna *formalis* oka a' mi-meg igazítatásunknak: mert az csak a' Christus tökélletes Igazsága, a' melly-által, és a' mellyért, Igazaknak tartatunk az Istennek tekínteti előtt, 3. Hanem, értelmünk csak ez: Hogy noha sok lelki-Jóságok vadnak az emberben, mellyek el-valhatatlan-képpen őszve-vadnak kötttetve az igaz Hittel, mindazonáltal azok között nincs több, és más eszköz, mellyel a' Christusnak abbéli meg igazítólgazságát magúkévá tehessük, az egy igaz bizodalommal őszve-kötttetett Hitnél. A' mint-hogy a' látó-

Vide Bezā in Confess. fidei Cap. 4 Artic. 5. & Capit. 7. Artic. 8.

Vide Uberiorem illius Phraseos explicationem supra Libr. 1. fol. 343.

Beza ut supra Cap. 4. Artic. 7.

a' látó szemmel sok más tagok vadnak egygyütt, mindazonáltal ugyan csak a' szemnek tulajdon munkája a' látás. Ez a' mi-értelmünk ebben a' dologban, akar-mint patvarkodgyanak az ellenkezők †, el nénket vagy nem értvén, vagy el-tökéllett gonoszságból hamisra magyarázván. És így ez néhány *Punctum*okat meg-tartván, el-enyésznek azok, a' mellyeket *Kalaúz* * *Calvinus*ra fog, ebben a' *materia*ban-való habozásárúl.

† Kalauz & alii Lib. 12. Cap. 1. §. 6.

* Libr. 12. Cap. 2. § 3

K. Hát, az illyen-képpen meg-magyarázott meg-igazúláshoz, el-készítheti-é az ember önnön-magát, némelly Jó-cselekedetekkel?

F. Ugy állattyák a' Pápisták; de minden derék fundamentom-kivül. 1. Mert a' meg-igazító Isten, nem találllya az embert készen, hanem készületlenből tészen készet, hogy nem test, hanem lélek-szerént járjon. 2. Mert a' meg-igazítás előtt az ember természet-szerént meg-veszett rosz fa, *Math. 7. v. 17. 18.* A' bűnben meg-hólt, haragnak fia, *Eph. 2. v. 1. 3.* Miképpen készíthetné tehát-el magát az Istentül-való meg igazításra? 3. Mert Christus Urnk szava, hogy ő-kivülette, és ő-nála-nélkül, semmit (tudni illik Isten előtt-való kedves jót) nem mivelhetünk. De mivel a' meg-igazítatás előtt, minden ember a' Christuson-kivül vagyon, nem láttyuk, mellyek legyenek azok a' jó-cselekedetek, mellyekkel valaki alkalmatossá tehesse magát a' magameg-igazítatására. 4. De mellyek azok a' meg-igazításhoz-készítő jó tselekedetek? A' Hit-é? Szeretet-é? Reménség-é? és más efféle Szent lélek malasztyai? Hiszem *Kalaúz*nak tanitása-

Vide Kalauz Lib. 12. Cap. 1. §. 5

Rom. 8. 1.

Joh. 15. 5.

Libr. 12. C. 1. §. 2.

tanitása szerént, a' meg-igazítatásban ékesittetik ember-fel effélékkel; azért el-készítés-képpen nem előzik meg (ugy kellene pedig lenni) a' meg-igazítatást. A' mi pedig illeti azokat a' Bizonyságokat, mellyeket abbéli vélekedéseknek probálására (hogy már) hoznak-elő a' Szent irásból, azokkal magokat gyengén támogathattyák. Nem a' Szent Pál mondásával, *Rom. 2. v 13. Nem azok*, egyem, *Isten előtt igazak, a' kik a' törvényt hallyák, hanem a' kik a' törvényt bétöltik, azok igazúlnak-meg.* Mert hiszem, a' Törvénynek bé-töltése, magoknak a' Pápistáknak értelmek-szerént, az immár meg-igazítatott embernek munkája: azert a' Törvénynek bé-töltése nem előzi meg a' meg-igazítatást, mint arra készítő eszköz és *conditio*. Értelme azért Szent Pálnak csak ez. Ha a' törvényt ember bé tölthetné, az-által igazúlna meg: De mivel azt senki tökélletessen bé nem töltheti, innét *concluda*llya az Apostol, hogy a' Törvényből nincsen az a' meg-igazító Igazság. Abból sem, a' mit Sz. Jakab mond: *Ex operibus justificatur homo.* Cselekedetből igazúl-meg az ember. Mert mint meg-tettzik az egész részből, czéllya az Apostolnak abban a' mondásban csak az, hogy meg-mutassa azt, hogy a' hólt, puszta, és magános Hit nem elégséges a' meg-igazúlásra, hanem annak jó-tselekedetek-által magát ki-mutató Hitnek kell lenni: Azt pedig mi-közzülünk senki nem tagadgya. Azzal sem, a' mit Szent János emleget: *Qui facit justitiam justus est.* Szent-igaz, hogy embernek az igazságnak tselekedetiben-való maga gyakorlása, mind gyümölcse, mind pedig jegye

Vide apud Kalauz Lib 11. Cap. 1. §. 5.

Jac. 2. 24.

1. Jan. 3. 7.

jegye a' mi-meg-igazítatásunknak. A' *Daniel* Nabugadonozornak adatott tanátsával sem. Mert annak értelme nem egyéb, hanem inti a' kegyetlen Királyt, hogy vessen véget a' kegyetlenségnek munkáinak, és azokat irgalmasságnak cselekedetivel pótollya-ki. Nem azzal, a' mit a' *Tobiás* és *Cornelius* Alamisnálkodásirúl emleget. Mert az Isten előtt kedves Alamisna a' meg-igazító Hitnek gyümölcse; azért el-készítés-képpen nem előzi meg a' meg-igazítatást. Azzal sem, hogy az Irás sok Jó-cselekedeteket számlál, mellyekrúl azt mondgya, hogy ezek-nélkúl ember nem igazúlhat; *Eccl. 1. v. 28. Luc. 13. v. 5. 1. Joh. 3. v. 15. 1. Cor. 15. v. 1.* Szent-igaz, hogy a' meg-igazúlt emberben meg-kivántatnak a' Jó-cselekedetek. De hogy azok a' meg-igazítatásnak érdemlő okai legyenek; avagy tsak *ex Congruo*, mint szóllanak, azt tagadgyuk. Azzal sem, a' mit az Irás mond, hogy ember meg-eleveníti a' lelket a' Pœnitentia-által, *Ezech. 18. v. 27.* És hogy Reménséggel, Hittel, Irgalmassággal meg-szenteli magát, *1 Joh. 3. v. 3. Prov. 15. v. 27. & 16. v. 6.* Mert afféle lelki meg-elevenedés, és meg-szentelte-tés nem előzi meg, hanem követi az Istentűl-való meg-igazítatást. De azt mondgyák: *Világos igékkel parancsollya a' Szent irás, hogy ember lelkét az Úrnak elkészittse*, 1. Sam. 7. ỳ 3. Proverb. 16. ỳ. 1. Eccles. 1. ỳ. 20. *Azt-is parancsolla Isten, hogy ő-hozzá-térjünk, és ő mi-hozzánk fordúl*, Joel. 2. ỳ. 12. Esa. 45. 23. Zach. 1. v. 9. F. *Samuelnél*, az eredet-szerént-való betű-szerént, nincsen szó a' *Præparatio*rúl, hanem, hogy Istenhez-fordittsuk a' mi-szíveinket: a' melly az igaz *Pœniten-*

Dan. 4. 24

Tob. 12. 9. Act. 10. v. 4.

Bellarmin. Libr. 1. de Justif. Cap 21.

*tia*nak egygyik nemes része; e' pedig nem meg-előzi, hanem kőveti a' meg-igazítatást. A' *Proverbium*banis egy falat sincsen a' szívnek a' meg-igazitatáshoz-való maga el-készitésérűl: hanem a' Bőlcs Salamon azzal csak azt akarja jelenteni, hogy sok gondolkodások és tanátskozások vadnak az embernek elméjében, mellyeknek *eventus*sa csak Istentűl fűgg, amaz mondás-szerént: *Homo cogitat, Deus disponit.* A' mikor pedig a' Profeták onszolnak bennűnket, hogy térjűnk-meg Istenhez, és Isten-is hozzánk-fordúl, értvén a' dolgot az első meg-térésrűl, azzal tisztűnket, nem erőnket fejezik-ki. Nem mit tehetűnk magunktúl, hanem mit kellene tennűnk; mint Szent *Agoston* szépen magyarázza: *Ideo Deus jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus, quid ab ipso petere debeamus*

Libr. 1. de grat. & liber. arbitr. Capit. 16.

K. Hát az ember nevekedhetik-é az Igazságban †?

† Kala. Lib 12. Cap. 3. §. 1.

F. Ertvén a' dolgot amaz meg-igazító Igazságrúl, melly mi-kivűlettűnk vagyon, tudni-illik, a' Christusban; ez mivel tőkélletes, semmi gyarapodást s'nevekedést magához nem bocsát. De szólván arrúl az Igazságrúl, a' melly a' meg-szentelő kegyelem-által bennűnk a' Szent lélektűl szereztetik; bezzeg ebben életűnk fogytaig nevekedűnk, és nevekednőnk kell †. Mind csak erre szolgálnak azok a' Szent irásbéli helyek, mellyet *Kalaúz* ittegyen bővőn bé-hordott.

† Apoc. 22. ℣. 11.

K. Hát a' melly ember egyszer meg igazitatott, a' meg igazitatásnak kegyelmét el-veszthetí-é tellyességgel és mindenestűl-fogva: ugy hogy a' bűn-által el-kárhozzék?

* Kalauz Lib. & cap ut supr §. 2

F. Ugy állattyák a' Pápisták *. kiknél a' meg-igazitó

zitó kegyelem csak ollyan mint egy sáru, mellyet a' bűn-által magokrúl le-rúgnak; a' Gyónás-által ismét fel-vonsznak. De ez a' vélekedés hamis fundamentumból származott: abból tudni-illik, mint-ha a' meg-igazúlásnak mi-vólta abban állana, hogy az emberből a' bűnnek minden mocska ki-tőrőltessék, és a' helyében más némineműség őntessék. Kűlőmben vagyon a' dolog, a' mint fellyebb szóllottunk rúla. A' mi pedig nézi az ellen-vetéseket, azoknak megfejtésinek fundamentomit, lássad fellyebb, *Libr. 1. fol. 355. 356. 357. & Lib. 2. Cap. 25. fol. 266.*

K. Hát rend-kivűl-való Isteni jelenés-nélkűl, bizonyos lehet-é a' Keresztyén ember az ő-meg-igazitatásarúl, és idvességérűl?

F. Mi ugy állattyuk 1. Mert a' hivek bizonyosok az ő fiuvá fogadtatások felől; azért bizonyosok lehetnek bűnők-bocsánattyárúl-is: mivel e' kettő el-szakadhatatlanúl őszve-vagyon-fűzve. 2. Mert ez a' kűlőmbség a' meg-vettettek és Választottak kőzőtt, hogy ezek tudgyák azt, hogy ő-bennek lakozik a' Christus. 3. Mert Dávid és Szent Pál bóldognak prædikállyák az ollyan embert, kinek Isten bűnét meg-bocsátotta. De miképpen lehet bóldog, ha nem bizonyos bűnének-bocsánattya-felől. A' mit pedig ittegyē *Kalaúz* † a' *Calvinus* habozásárúl (mint† mondgya) maga haboz; láss arrúl feleletre-való fundamentomokat, *Lib. 1. Cap. 33. fol. 582. & seqq.*

Rom. 8. 16.

1. Corint. 13. ℣. 5

Rom. 4. 7.

Fol. 931.

K. Hát a' Pápistáknak itt ez-aránt-való értelmek micsoda? F. Azt *Kalaúz* négy *Punctum*okban adgya-elő *a* Lássuk.

a Lib. 12 Cap 3. §. 3. n. 2.

I. *Hiszszük*, egyem, *hogy az Isten igaz az ő-igéretiben; azért, valamit meg igért, bizonyoſſan hiszszük, hogy abban semmi hiba, semmi hamiſság nem lehet. Mert a' Szent iráſnak világos mondáſi tartyák, hogy az Isten hamiſſat nem mondhat.*

F. Forditsuk meg. De az Istennek meg-csalhatatlan igéreti tartya, hogy a' Christus juhait senki az ő kezéből ki nem ragadhattya, *Joh. 10. v. 28.* Hogy a' Választottakat az idvesség sarkából semmi ki nem tántorithattya, *Math. 24. 24.* Az-is a' hamiſſat mondani nem tudó Isten szava, hogy mind végig az ő Választottit a' kegyelemben meg-erősíti, *1. Cor. 1. v. 8.* hogy a' nékik készitetett, s' jövendőben meg-jelenendő idvességre őket meg-őrzi, s' el-viszi †. Azért illyen meg-csalhatatlan fundamẽtomon éppittetett Hitek lévén, a' Christusban meg-igazúlt Hiveknek, bizonyosok lehetnek az ő idvességek felől.

† 1 Pet. 1. 5.

II. *Hiszszük, hogy valaki igazán, és mint kivántatik, Istenhez-tér, és pœnitentiát tart, bűnei meg-bocsátatnak: valaki meg-marad az Istenes életben idvezül. De mivel az Igazuláſrúl, és idvességrúl adatott igéretek* Conditioval, *bizonyos meg-határozott okkal és móddal lőttenek: a' mi-gyarlóságunkat és változandó állapotunkat meggondolván, bizonyosok nem vagyunk, ha mind végig bétellyesittyük-é azokat a'* Conditiokat, *és okokat, mellyek alatt lőttenek azok az igéretek.*

F. Fordisd-meg. De a' Christusban meg igazúlt hivek, Istenhez igaz *pœnitentia*-által meg tértenek, *Rom. 6. v. 6. 18.* és az Isten ereje-által őriztetvén, mind végig abban meg maradnak, hogy az ő nékik készittetett meg-romolhatatlan őrökséget el vegyék: Azért idvességek felől bizonyoſſak lehetnek. Szẽt-igaz, hogy Isten nem *Absolutè* és vakjában igéri az idvességet, hanem bizonyos *Conditio*k alatt: De a' melly Isten a' *Conditio*kat tőtte, ugyan azon jó Isten, hatalmas ereje-által, azon *Conditio*kat *effectu* állya az ő Választottaiban; mint Szent Pál Apoſtol igen szépen tanittya: *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi. Deus est qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Bezzeg ha csak a' mi gyarlóságunkon, és változandó-vóltunkon állana a' dolog, a' bizony dolog, hogy igen kevés *securitás*unk lehetne az őrők idvességrúl: holott Szent Jakab tanitása szerént, *In multis offendimus omnes.* De nem az a' fundamentuma annak a' lelki-bátorságnak, hanem az El-választásnak meg-változhatatlan *Decretoma*, *2. Tim. 2. v. 19.* és az Istennek mindenek-felett-való ereje, melly-által vitetetnek az ő-nékik meg-készittetett idvességre, *1. Pet. 1. v. 5.* Hallyuk errúl a' tudós *Calvinus*nak szép *declaratio*ját: *Nam ut caduca est hominum virtus, ad quamlibet auram nutaret, levissimoque impulsu rueret, nisi sustineret eam Dominus manu suâ: sed quia gubernat quos elegit, quascunque machinas admoveat Satan, nihil proficiet, quin firmâ constantiâ ad finem usque perseverent. Nec tantùm perseverantia hic electioni accepta fertur, sed etiam pietatis initium. Unde fit, ut unus magis quàm alter se Dei verbo addicat? Nempe quia electus est. Unde fit rursum, ut pergat idem in recto pietæ vitæ cursu? nisi quia propositum Dei stabile est, ut inchoatum manu suâ opus absolvat.*

Phil. 1. 6. & 2. v. 13.

Jac. 3. v. 2.

In Joh. 13. v. 18. Vide & in Ezechielé, Cap. 3. 20.

III. *Hiszszük, hogy idvességünk meg-nyerésérül, és Istennek hozzánk-való szerelmérül, nem csak kétségbe nem kell esnünk, de sőt az Isteni szolgálatban serénykedvén, tökélletes reménséggel, mint erős vas-macskával, meg-kell szivünket bátorítanunk; és ki-rekesztvén a' nyughatatlan habozásokat, az Istennek irgalmasságában, és Atyai jóvóltában, fijui bizodalommal, és örvendetes szível kell nyugodnunk.*

Rom. 5. 5. F. Fordits-meg, menten jól lészen. De a' tökélletes reménség, Szent Pál állatása-szerént, meg nem szégyenit; de az Istenben-való fiui bizodalom, minden nehézségeket, valamellyek embert az idvességtül el-maraszthatnák, *superal*, *Rom.8.v.37.38.* Minden kételkedést, és habozást magától el-zár, *Jac.1.6.* Azt miveli, hogy a' mi-Urunk Jesusnak el-jövetele napján, meg nem szégyenülünk, *1.Joh.2.v.28.* Valakiknek azért, illyen reménségek, illyen Istenbenvaló fiui bizodalmok vagyon, azok meg-csalhatatlan-képpen bizonyossak lehetnek az ő idvességek felől. Az a' bizodalom, nézvén a' mi-gyarló-voltunkat, és természeti változandóságunkat, bezzeg nem egyéb vólna a' töredékeny nád-szálnál: de a' mint fellyebb meg-mutatók, sokkal más annak a' fundamentoma, tudni-illik, olly erős mellyet sem a' Sátánnak zivataros szél-veszei, sem a' mi-gyarlóságunknák hánkódó habjai meg nem ingathatnak, helyéből ki nem mozdithatnak.

IV. *Azt hiszszük, hogy senki e' földön a' maga idvességét, és igazulását, Keresztyén hittel, mint a' Hit ágazatit nem hiheti, hanem-ha Isten ezt valakinek magán meg-jelentené.* F. Mi-is

F. Mi-is meg-tudgyuk külömböztetni a' Hiendő dolgoknak graduſit. 1. A' Hitnek Agazatit, minden embernek kell hinni. De hogy én, s' te idvezülly, Isteni hittel más nem tartozik azt hinni: hanem kinek-kinek magános hiti munkája az, Szent Pálnak mondása-szerént: *Az igaz a' maga hitiből él.* Hebr. 10. v. 38. 2. A' közönséges Hitnek Agazatinak el-hivésére, a' minémü a' Fel-támadás, jövendőbéli közönséges Itéllet, *&c.* elég csak amaz *Generalis* Hit-is, mellyel valaki vallya, s' jóvá hadgya mind azokat, valamellyeket az Isten az ő igéjében ki-jelentett. De hogy valaki bizonyos légyen az ő idvességérül, több kivántatik hozzá: tudni-illik, amaz *Specialis* Hit, melly csak a' Válaſztottaknak tulajdonok; és a' mellyet csak azok tudnak, a' kiknél vagyon, *Apocal.2.v.17.* 3. Az-is szent-igaz, hogy a' Keresztyéni Hitnek közönséges Agazati, minden *Conditiok*-kivül vétettenek. Az a' Hit pedig, mellyel a' meg-igazult ember hiszi az ő-Idvességét *Conditio*kkal jár egygyütt: de nem valami *Talámos* lejendő vagy nem lejendő *Conditio*kkal; hanem ollyakkal, mellyek Istennek kegyelméből, meg-csalhatatlan-képpen be-tellyesednek a' Válaſztottakban; mint iménten világoſſan megmutatók. Es igy ezeket értvén, mind helytelenek, mind szükségtelenek *Kalaúz*nak bizonyitási, mellyekkel Értelmének negyedik *Punctum*át igyekezik támogatni. Lássuk mindazonáltal a' Szent irásbéli helyeket, és némelly Okokat, mellyekkel a' Tudatlanoknak szint akarnak csinálni, *Kalaúz Lib.12. Cap. 3. §. 3. n. 3.*

I. *Lám sok helyen a' Szent irás* Talammal *szólla a' Pœnitentia-tartó embernek igazulásárúl, és a' Szent Jámborok idvességérúl.* Act. 8.22. Jonæ 3.v.8.9. Joel.2.v.12. Dan.4.24. Soph.2.v.3.

Esa. 5.18.

F. Afféle szólláſoknak módgyaival, a' Sz. Apoſtolok és Proféták, nem akarják kétségben hozni az Iſtennek bűn-bocsátó kegyelmét, mellyet Iſten Eſaiásnál bizonyoſſan igér, az ő hozzá-térőknek. Hanem ezzel kettőt akarnak. 1. Nehezítik a' bűnnek mi-voltát, melly a' maga terméſzetiben nem bocsánatra, hanem örök-kárhozatra vólna méltó †. 2. Serkengetik az embereket, az Iſten bűn-bocsátó kegyelmének szíves és lelkes szomjuhozására. A' mit pedig maga felől mond Szent Pál, *Ne fortè reprobus efficiar*; láſd annak magyarázattyát, *lib.2.Cap.5.fol.50*

† Vide Annot Eraſmi in Matth. 21. ℣. 37.

II. *Azt parancsollya az Irás, hogy félve rettegve keressük idvességünket*, Rom.11.20. Phil.2.12. 1.Pet.1. ℣.17. Pſalm.2.11. F. Láſs feleletet erre fellyebb, *Lib.2. Cap.25. fol.265.*

III. *Ha Keresztyéni hittel vallyuk magunkrúl, hogy idvezülünk: Tehát a' kiben egyszer ez a' Hit vólt, semmi uton el nem kárhozhatik; mivel hamis nem lehet a' mit Keresztyéni hittel vallunk. De a' Sz. irásból világoſſan megbizonyitók, hogy sokan a' kik valaha igazak vóltak, végre el-kárhoztak. A' mi pedig egy emberen meg-történt, máſon is meg eshetik*, &c.

F. 1. A' közönséges Kereſztyéni Hitet, mellyet *Valliſ*nak nevezünk, nem kell őſzve-elegyíteni (mint imént mondók) amaz kivált-képpen-való Hittel. 2. Miés fellyebb a' Szent irásból meg-bizonyitók, hogy

Lib.2. cap. 25.fol.266

hogy az egyszer igaz idvezitő Hittel fel-ruháztatott ember, soha azt vég-képpen és tellyeſséggel el nem veſztheti: Tehát idveſségét ſem veſztheti el. 3. A' ſem igaz, hogy a' Chriſtusban meg-igazítatott emberek közzül, csak egy-is valaha el-kárhozott vólna.

IV. *A' mirúl ember bizonyos, hogy meg-vagyon, és különben ſem lehet, azt hivságoſſan és csufolva kérjük mástúl; mint* Calvinus *is tanittya:* Fruſtra, & per ludibrium à Deo poſcitur, quod domi apud nos eſt. *Tehát ha bizonyoſſak vagyunk, hogy bűnünk meg bocsáttatott, és örök-életre jutunk, hivságoſſan, csufolással kérjük azt Iſtentúl.*

Lib. 3. cap. 20. n. 46.

F. 1. Csak csufolódik hát Iſtennel, a' kinek az aſztalán lévén a' kenyér, még-is így könyörög Iſtennek: *A' mi-minden napi kenyerünket add meg nékünk ma.* Mit kéri azt máſtul, a' mi a' maga házában vagyon. 2. Az inkább mind maga csufos, mind Iſtent csufoló; a' ki azokat, a' mellyeket Iſten őſzve-kötött, egymáſtul el-válaſztya. Mindent meg-adhatna ugyan Iſten könyörgés-nélkül-is az embereknek, mindazonáltal ez az ő-túle ſzabott rend, hogy könyörgésnek közbe-vetésével adgya-meg a' jót, mellyet meg adni rendelt. 3. Az immár meg-lőtt bűn-bocsánatot, mitsoda értelemmel kérjük még-is minden nap, mondván a' mindennapi imádtságban, *Bocsáſd meg nékünk a' mi-bűneinket*, meg magyaráztuk fellyebb †. 4. *Calvinust* pedig ravaszúl hurczollya itt ez aránt a' maga pártyára *Kalaúz*: mert ottegyon magyarázván *Calvinus* az Uri-imádtságnak hatodik czikkelyét, *Es ne vigy minket a' kisértetbe*, csak azt

† Hoc Capit. fol.274

akarja az állégáltatott mondással meg-mutatni, hogy nincs a' mi-hatalmunkban az ördögnek ellene állani; egyéb-aránt, ha mi erőnkben állana az, mit kérnők Istentől, hogy szabadíttson attúl a' gonosztúl bennünket. Hogy ez légyen értelme *Calvinus*nak mutattyák a' mindgyárt meg-előző szók: *Ubi etiam diligenter advertendum est, non nostrarum esse virium cum diabolo tanto bellatore congredi, nec vim ejus atque impetum ferre.* Következnek osztán: *Alioquin frustrà aut per ludibrium à Deo poscereturquod domi apud nos esset.*

V. *Valamit Isten meg nem jelentett, azt nem hihettyük Keresztyén hittel: mert a' Hit Isten szaván éppíttetik. De az Isten te-rulad, én-rulam sohul azt meg nem jelentette, hogy igazak vagyunk, és idvezülünk. Tehát ezt Keresztyéni Hittel nem hihettyük. Mert sohul az Isten igéjében nem olvasom, hogy* Lutther, Calvinus, Béza *idvezül*, &c.

F. 1. Ha Keresztyéni hittel nem hiszed bűnöd bocsánattyát; hát mitsoda hittel hiszed? Talám Sidó, vagy Török hittel. Csak ki-kell hát vakarni a' Keresztyének *Credo*jából ama' tzikkelyt: *Credo remissionem peccatorum.* 2 Hogy *Lutther, Calvinus, Béza*, adgyuk oda *Kalaúzt*-is, idvezüllyenek, annak el-hitelére, én, s'te nem vagy köteles: hanem az a' *Pleroforia*, minden idvezülendő embernek maga tulajdon hitinek munkája; mint az Apostol tanittya, Heb. 10, 38 *Az igaz a' maga hitiből él.* A'-nélkül pedig csak egygyetlen-egy ember-is nem idvezülhet: mert csak a' közönséges *Assensus* nem elég az idvességre. Azért a' *Scholák* bölcsen szokták meg-különböztetni, *inter Actum*

Actum fidei directum & reflexum. Hinni, hogy vagyon bűn-bocsánat a' Keresztyén Anyaszentegyházban, a' Hitnek *Directus actusa*: de hogy énnékem s'tenéked bűnöd meg-bocsáttatot, az immár *Reflexus actusa* a' Hitnek; a' mellyről nem másnak, hanem nékem s'néked kell tudósnak és bizonyosnak lennünk, ha idvözülni akarunk.

VI. *Az Uj Tanitók vallyák, hogy, ha Igazulásunkra és idvességünkre szükségesek a' jó-cselekedetek, és az Isten parancsolatinak meg-tartása; Keresztyéni hittel bizonyosok nem lehetünk igazulásunkrúl, és idvességünkrúl. Mivel* Assecuration*k nincsen Istentől, hogy immár bé-töltöttük és végig meg-tartyuk, a' mit Isten tülünk kiván*, &c.

F. 1. A' régi Szent Apostoli hitet valló Tanítók, mit vallyanak a' Jó-cselekedeteknek szükséges vagy szükségtelenségéről, az Igazuláſra, és idvezüléſre nézve, már fellyebb bőven meg-magyaráztuk. 2. Lib. 1. fol. 344. Bezzeg ha a' mi-magunktúl lőtt Törvénynek bé-töltésétől függene a' mi-Isten előtt való meg-igazulásunk, és idvességünk, így kevés *Assecuration*k lehetne mind egygyikről, s'mind másikrúl: de más annak a' fundamentoma, mint nem régen meg-mutattuk. Arrúl pedig Szent Pál *Assecuratio*t tészen, hogy a' Válaſztottakat meg-erősíti Isten mind végig az ártatlanságban, a' mi Urunk Jesus Christusnak napjára. 1. Corinth. 1. 7. 8.

VII. *Szent Jóbrúl azt olvassuk, hogy olly igaz Istenfélő, magát gonosztúl meg-tartóztató volt, kihez hasonló nem találtatott e' földön. Maga-is azt mondgya, hogy tellyes életérül szíve ôtet nem vádolla: mindazáltal azt irja, hogy, ha együgyü-is, meg nem ismérheti, és nem tudhattya,* Job. 1. 8. Job. 27. 6.

ha hoz-

ha hozzá-jö Isten, vagy el-megyen ö-tülle, Job. 9. 11. 21. *Es azzal fejezi-bé* ℣. 28. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.

F. A' mint már meg mondottuk, az Idvesség, és Igazúlás-felől-való bizonyosságnak fő fundamentoma, nem az embernek jámborsága vagy együgyűvólta; hanem más. Bezzeg Szent Job példája-szerént, ha nem tudom mennyi jót cselekeszik-is ember, alázatossan s'meg-hunnyászkodva kell embernek maga-felől érteni; a' fel-fuvalkodott Pharisæus iffjuval, nem kell arra ki-fakadni: *Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest?*

Math. 19. ℣. 20.

Eccl. 9. 1. VIII. *A' Bölcs szavai amazok:* Vannak igazak, és bölcsek, kiknek cselekedeti Isten kezében: mindazáltal nem tudgya ember, ha haragra-é méltó vagy szeretetre, hanem mindenek jövendőre tartatnak bizonytalanúl, &c. *Másutt még azt arja*, hogy senki magárúl nem mondhattya, hogy tiszta. Es mikor Szent Dávid így szóll: *Delicta quis intelligit?* &c. Szent János-*is erre néz, midőn így szóll*: Most Isten fiai vagyunk, de még meg nem jelent mitsodák leszűnk. *Bezzeg meg-jelent vólna mik leszűnk, ha az Isten meg-jelentette vólna.*

Prover. 20. ℣. 9.

Psal. 19. 13

1. Joh. 3. 2.

F. 1. A' mi a' bölcs Prédikátor mondását illeti, már arra fellyebb † meg-feleltünk. 2. Nyilván-való dolog, hogy mig ember e' gyarló életben vagyon, bűn nélkül nincsen (mind tsak erre tzéloznak a' több allégált helyek) az mindazonáltal nem bontya-el a' meg-igazuláſrúl, és örök-idvességrűl-való bizonyossá-tételt: mert a' Meg-igazitatásnak dolga (mint

† Libr. 2. fol. 48.

nem

nem régen meg-tanitottuk) nem áll a' bűntűl-való tellyes ürességben; hanem rész-szerént a' Christus tökélletes igazságának mi-reánk-való szabásában; rész-szerént a' bűnnek büntetésre kötelező ereje alól való fel-szabadulásban. Szent János pedig nem hozza kéttségben a' Hiveknek jövendőbéli állapottyokat az örök életre nézve, hanem csak azt akarja jelenteni, hogy még most csak senge-képpen-való ismérettünk vagyon, a' mi-jövendőbéli állapotunkrúl, hanem az Egekben lesz annak tőlletes mértéke, a' mikor *ipso experimento* meg tapasztollyuk mitsodák leszűnk. Csak ez az, a' mit Szent Pál másutt mond: *Most az ismeret rész-szerént vagyon bennünk: de minekutánna el-jövend a' tökélletes tellyesség, el-törőltetik a' mi rész-szerént vagyon.* Es így a' Meg-igazitatásrúl.

1. Corinth 13. ℣. 9. 10.

HVSZON-HETEDIK RESZ.

A' Meg-Szenteltetésrűl.

KERDES: *Mitsoda a' Meg-szenteltetés?* F. Olly lelki változás, mellyel az ember a' bűnnek motskátúl naponként inkább-inkább meg-tisztittatik, és az Istennek képére fel-éppittetik.

K. A' Meg-szenteltetés hány-képpen vétetik? F. A mi nézi a' mi itt ez-aránt-való czélunkat, kiválképpen két-képpen. 1. Valamely dolognak a' több közönséges dolgoktul külön-való szakasztatásáért,

Vide Gariac Socio Sanctificare acceptiones apud Ravanellum.

és Szent dologra s'végre-való rendelésért. Igy mondatunk az Ur-vacsarájában a' kenyért és bort megszentelni; és a' Hét napok közzül a' Szombatot. 2. Az embernek belső s'lelki el-változásáért, az életnek rutságából a' Szent életnek tísztaságára. Igy ismét két-képpen. 1. Vagy szélesebben; igy magában foglallya a' hathatós hivatalt, és az első Ujjá-való szűletést. 2. Vagy szorosabban; a' mint mindgyárt fellyebb le-irtuk. Külömbség vagyon pedig a' kettő között. mert az első Uj-á-való-szűletésben az ember tsak merő szenyvedés-képpen vagyon; a' megszenteltetésben pedig egygyütt-is munkálódik az Istennek kegyelmével.

K. Hát vagyon-é valami külömbség a' Meg igazitatás és Szenteltetés között?

F. Noha nagy vérség vagyon, de nincs mindenképpen-való öszve-elegyedés. Külömböznek azért. 1. A' meg-igazitatás áll az Istennek külső tulajdonitásában, melly-szerént a' bűnöst a' bűnnek büntetése alól fel-oldozván, a' Chriſtusban őtet igaznak *reputál*lya, s'mondgya, *pronunciál*lya. A' megszenteltetés áll a' bűnös embernek belső és lelki elvátozásában, az életnek tisztátalanságából, az Isten képének tisztaságára. 2. Külömböznek módgyokban: mivel a' meg igazítatásban bé-jün a' Hit annyiban, a' menyiben *Relatio:* A' meg-szenteltetésben, mint lelki-jószág, sőt mint minden jó-cselekedetek gyükere. 3. Gráduſokban: mivel a' meg-igazítatásnak munkája tökélletes minden részeiben: A meg szenteltetés pedig, mig e' gyarló életben él az

ember

ember, útólsó tökélletességre nem vitetik, hogy a' bűnnek semmi maradványa nem vólna az emberbe. 4. Természetnek rendivel a' meg-igazítatás megelőzi a' meg szenteltetést. Ugyan-is, a' mint a' fának jónak kell elősször lenni, s'ugy teremhet jó gyümölcsöt; ugy szükség a' bűnösnek meg-igazúlni, hogy a' *Pœnitentiá*nak gyümölcsét meg-teremhesse.

K. Kitsoda szerzi az emberben a' meg-szenteltetést?

F. Közönségessen a' tellyes Szent-Háromság: mindazonáltal ez a' munka kiválképpen-való módon az Irásban tulajdonittatik a' Szent léleknek; mire nézve, meg-szenteltetésnek Lelkének-is mondatik. Rom. 1. 4.

K. Mitsoda eszközök által munkálossza a' Sz. lélek az emberben a' meg-téréſt, vagy meg-szenteltetést?

F. Rend-szerént a' Törvény-és Evangeliom-által: de külömböző képpen. Mert a' törvény-által megmutattya az embernek nyavalyáságat; az Evangeliom pedig orvoságot nyujt a' lelki-nyavalyáság ellé. A' Törvény rettenti, ijjeszti az embert; átkozotnak mondván őtet, mivel meg-nem maradottazokban, mellyek meg-vadnak irva a' Törvény-könyvben; az Evangeliom pedig fel-emeli a' kéttségben esendő lelket, és szerez ő-benne idvezítésnek örömét. *Psal. 51. v. 14.*

K. Hány részei vadnak ennek az Isteni meg-szenteltetésnek?

F. Kettő: Tudni-illik, az Ov embernek (mellyen értetik a' bűnös meg-veszett természet) megöldöklöltetése; és az Uj embernek (mellyen értetik az Isten néhai képének bennünk-való fel-éppitetése) meg-elevenitetése. Eph. 4. 22. 23. 24. Rom. 8. 5. 6

K. Miben áll az Ov embernek meg-öldökéltetése?

2. Corinth 7. ℣. 10. Joel. 2. ℣. 12. 13. F. All 1. Az Isten-szerént-való bánatban, mellyel az ember valósággal, igazán, és szíve-szerént bánkodik azon, hogy Istent bűneivel meg-bántotta. Ellenébe vettetik ennek a' világ-szerént-való bánat.

Rom. 12. 9. 2. A' meg-szánt, s' bánt bűnnek gyűlölésében: *Isszonyodgyatok a' gonosztúl, ragaszkodgyatok a' jóhoz.* 3. A' meg-bánt és meg-gyűlölt bűnnek Isten előtt-való fel fedezésében, *Psal. 51. v. 6.*

K. Miben áll az Uj embernek meg-elevenittetése?

Eph. 5. 17. F. All. 1. Az elménck meg-világosításában, „hogy meg-tudhassa ember mi légyen az Istennek akarattya. Ugyan-is, mint máshútt Szent Pál szóll, az

2. Corinth 3. ℣. 5. ember magától alkalmatlan a' jónak még-csak meggondolására-is: ugy hogy, a' veszett elmé ű ember,

Esa. 5. 20. gyakorta a' jót gonosznak, a' világosságot setétségnek szokta mondani. 2. Az akaratnak és indulatoknak az Isten törvényének birtoka-alá-való hódoltatásában: *Mert az Isten az, a' ki azt cselekeszi-bennünk,*

Phil. 2. 13. *mind hogy akarjuk, mind hogy véghez-vigyük a' jót az ő ingyen-való jó kedvéből.* 3. A' Szent lélektűl szerezteteti leki-örömben, mellyel gyönyörködünk az Isten törvényében a' belső ember szerént.

Rom. 7. 12. 4. Minden jóságos cselekedeteknek nagy kész vidámsággal-való gyakorlásában.

HVSZON-NYOLCZADIK RESZ.

Az Jó-Cselekedetekrűl.

KERDES: *Mitsoda a' Jó-Cselekedet?* F. A' Christusban meg-igazult és ujjonná szűletett embernek olly munkája, mely vagyon az Istennek kijelentett akarattya-szerént, ugyan azon Istennek dicsőségére.

K. Kikben találtatnak hát-fel az igaz valóságos Jó-Cselekedetek?

F. Csak az ujjonná-szűletett, Christusban igaz hitnek-általa bé-óltatott emberekben: ugyan-is, mint maga Urunk mondgya, ő-nála-nélkűl semmit (tudni-illik jót) nem cselekedhetűnk. Joh. 15. 5.

Vide hanc Quæstionē fusè tractatā à Brochmanno Syst. Theologici Tom. 1. fol. 377. & seqq.

K. Hát mit mondasz a' Hypocritáknak és egyéb ujjá nem szűletett embereknek Alamisnájok, böjtölések, és egyéb szines cselekedetek felől?

F. Azok nem egyebek, hanem mint *Agoston* egygyűtt mondgya, csak színes bűnök. 1. Mert nem származnak jó és tiszteséges, az-az, ujjonná szűletett szívből. 2. Mert nem annyira az Istennek kijelentett akarattya-szerént lésznek, mint az embernek maga képzése és választása-szerént. 3. Mert a' felső czéltúl, mely az Istennek dicsősége, igen távolyesnek. Ugyan-is, azért gyakorollyák igazságokat az emberek előtt, hogy láttassanak azoktúl. Mat. 12. 36

Math. 6. 11

4. Mert kerekdéd mondása Szent Pálnak, hogy a' mi Hit-nélkűl vagyon, a' csak azon bűn; afféle embereknek pedig, nintse igaz idvezítő Hitek. Rom. 14. ℣. 24.

K. Lám az Isten ezillyeténeknek is cselekedeteket meg szokta jutalmazni; nem tagadhatni azért, hogy jók nem volnának.

Exod. 1. 20 Ezech. 29. ℣. 19.

F. Abban Isten nem egyebet néz, hanem hogy ezzel meg-mutassa, minémű kedves légyen ő előtte az igaz hitből származott engedelmesség, holott annak még csak árnyékát-is nem szokta jutalmazatlan hadni.

Calv. Lib. 4. Cap. 14. n. 2.

K. Mitsoda az igaz és Isten előtt kedves Jó-cselekedeteknek regulája? F. Az Istennek ki-jelentett akarattya.

Deuter. 29 v. 29.

K. Hát a' szabad akarat-szerént való munkák, mellyeket Isten nem parancsol, hanem az emberek választtanak magoknak, hogy azokban, vagy azok-által tisztellyék az Istent, kedvesek-é Istennek előtte?

F. Korántsem; Urunknak amaz itéleti-szerént.

Math. 15. 9 Coloss. 2. v. 22. 23.

Hijjában tisztelnek azzal-is, hogy olly tudományokat tanìtnak, mellyek embereknek parancsolati. Szent Pál-is mástütt nem javallya afféle magunk választásától függő

Deut. 12. 8.

Isteni tiszteletet. Sőt az Isten kemény fenyíték alatt meg-tiltotta, hogy senki ne cselekedgye azt, tudni-illik, az Isteni tiszteletben, a' mi az ő maga szeme előtt jónak és igaznak tettzik. De lássuk kereszt-fogásokat az Ellenkezőknek.

Apud Kalauz fol. 582. & seqq.

I. *Lám az Isten nem kötelezi az embert, hogy fogadásokat fogadgyon; annak-okáért ha ki nem akar fogadást tenni, nem vétkezik. De ha ki jóakarattyából Istennek valamire köti magát, bűnt vall, ha meg nem tellyesíti. Kiből nyilván ki-tettzik, hogy a' mire Isten embert nem kötelezte, azt az ember fel-veheti: és nem csak meg nem bántya Istent ezzel, de sőt meg-bántaná és vétkeznék, ha maga jó akarattyából választott dologban el nem járna. Egyébütt is sokszor azt mondgya az Ur, hogy meg-kivánnya a' mit néki igérünk,* Esa. 19. 21. Psalm. 75, 12. Eccl. 5. 3 Prov. 15. 8. *&c.*

Vide Deut 23. 21. 22.

F. A'

F. A' Fogadás-tétel magában szabados: de a' dolognak melyre valaki fogadás-által köti magát, jónak, tisztességesnek kell lenni: ha pedig illyenek; tehát nem lesz minden parancsolat kivül: mert efféléket hogy cselekedgyünk, Szent Pál-által Isten nyilván hadgya, *Phil. 4. v. 8. 9.* Példának-okáért, bort inni vagy nem inni, embernek maga szabad akarattyában vagyon; mindazonáltal ha ki veszi eszében a' bor ital miatt könyü hajlandóságát a' fajtalanságra, garázdaságra, izgágálkodásra, és abból következhetendő roszszakra, fogadás-által-is kötheti magát a' bor-nem-iszszaságra. De ez nem lesz minden parancsolat-kivül-való golog: mert a' holott az Isten tiltya a' fajtalanságot, a' veszekedéseket, izgága-kereséſt, ugyan ott tiltya az Isten azoknak okaitis; a' minémű afféle emberekben a' bor-iszszaság. De láss többet alább a' Fogadás-tételekről, *Cap. 37.*

Opera supererogationis.

II. *Lám vadnak adóság felett-való Cselekedetek, mellyekre az Istén parancsolattya senkit nem kötelez; mindazonáltal ha azokat valaki mìveli, kedves és kellemetes lészen érette Istennek előtte: Azért a' nem parancsoltatott tisztelet is kedves Istennél*

F. 1. Bár csak adóságunkat adhatnók meg Istennek, az-az, a' Törvényt tölthetnők-bé; hadd lennének az adóság felett-való cselekedetek: De amaban is sok hátra-maradás vagyon; *Mert mindnyájan sok dolgokban vétkezünk; és senki nincsen közzülünk, ki azt mondhatná, hogy tiszta az ő szìve a' bűntül.* 2. A' miket a' Pápisták adóság-felett-való Cselekedeteknek tartanak; ugy-mint, embernek világi javától-való

Jac. 3. 2. Prover. 20. v. 9.

való meg-válását, hóltig-való nőtelenséget, &c. noha azok magokban közbe-vetett dolgok, sem parancsolat alatt, sem parancsolat felett valók: mind-azonáltal a' személyekre nézve, kikben magok megtűrtetésnek ajándéka vagyon; és ha az Isten úgye ugy kivánnya, hogy külső jószágunknak el-hagyása alatt váltsuk azt-fel; így nem lészen parancsolat-kivűl-való dolog, sem a' nőtelenség, sem világi javunktúl, gazdagságunktúl-való meg-válásunk. Igen alkó erre meg-tartanunk a' tudós Bézának *declaratio*ját Conf. fidei Cap. 4. Artic. 16. *Laudabilia hæc esse exercitia, modò adsit quod præcipuum & primarium est, id est, animus nulla ambitione tumens, nec superstitione imbutus, sed Dei timore præditus & proximi charitate: deinde si ita usurpentur ut sic possimus promptiores & alacriores evadere tum ad Deum colendum, tum ad juvandum proximum pro nostræ vocationis ratione*, &c. *Sed absit, ut eorum errorem probemus, qui in istis rebus externis obstupescunt, quasi in istiusmodi exercitiis posita sit pietatis summa.*

III. *Lám a' régi Szentek, gyakran sok dolgokat cselekedtenek Isten tiszteségére, mellyekrűl parancsolattyok nem*
Gen. 28. 20 *vólt.* Példának-okáért: *Jákóbnak senki nem parantsolta vala, hogy minden jószágának tizedét Istennek igérné.*
Esth. 9. 29. 2. Machab. 10 ỳ. 8. Joh. 10. 28 *Mardochæus és a' Machabæusok, az Isteni jó tétemények emlékezetire, és halá-adással-való tiszteletire, uj Innepet rendelének; és Urunk-is meg űllé az őtűlök rendelt Egyház napját. A' Ninivébélieknek senki nem parancsolta, hogy hamvat hintsenek fejekre, és az oktalan állatokat kop-*
Actor. 18. ỳ. 18. & 21. ỳ. 43 *laltatnák. Szent Pálnak vallyon ki parancsolta, hogy fogadásból Jerusálembe mennyen, és hajját fel-nyiretesse? Sz. Dávidnak, hogy az Istennek tiszteségére Szentegyházat éppitene, Enekeséket, Orgonásokat, Czimbalmosokat rendelne, kik szép* Musicával *dicsérnék az Istent? A' Keresztyénségnek sengéjét ki kötelezte arra, hogy el-adgya jószágát, és az Apostolok lábaihoz vigye árrát? Hogy az Apostolok árnyékára ki-tegyék betegeket, és térd-kötőjöket becsűllettel kapják? A' Vér-kórságos aszszony-állat az Urunk ruhájának prémjét illeté: A' Sidók az Urunk szamárának lába-alá teriték ruhájokat:* s' a't. mint *Kalauz* elő számállya.

1. Chronic 17. ỳ. 16. & 15. ỳ. 16 Act. 4. 34. Act. 5. 15. & 19. ỳ. 12. Math. 9. 20

F. Mivel külömbőző Példák ezek, az itéllet sem ugyan azon egy felől. Némellyik olly dologrúl vagyon, melyrűl Istennek tilalma vólt inkább, hogy nem arrúl-való tettzése; ugy-mint, hogy Dávid Templomot éppittsen Istennek. 2. *Sam.* 7. *v.* 5. Némellyek rend-kivűl-való példák, mellyek rend-szerént-való, és mindenkori követésre nem huzattathatnak; mint-hogy az elődedi Keresztyének, mindeneket a' miek vólt közönségessé-tőtték. Némellyek csuda-tételnek alkalmatosságával (mellyek immár meg-szűntenek) lőttenek; mint-hogy az Apostolok árnyékára ki-tőtték a' betegeket, és térd-kötőjöket becsűllettel kapták; és hogy a' vér-kórságos Aszszony Urunk ruhájának perémét meg-illette. Némellyik Ov Testamentomi Cæremoniákra (mellyek hirtelenséggel el nem tőröltethettenek) tartozó dolog vólt; mint-hogy Szent Pál Sidó cæremónia szerént magát meg-szentelvén, hajját el-nyiretté. Némellyek nem annyira Isteni tiszteletben forgó, mint külső emberségben járó dolgok vóltanak; mint

hogy á' Christust követő sereg ágakat szegdelt az útra mellyen Urunk bé-ment Jerusálembe; és hogy a' Tanitványok ruhájokat teregették a' szamárra. Némellyek a' belső pœnitentia-tartásnak, mellyet Isten parancsol, csak külső s'embernek maga szabadságában álló jelei vóltanak; mint-hogy a' Ninivébéliek hamuban hevertenek, sákban öltöztenek, *&c.* Némellyek az egy-házi rend kivül-való hivatalnak tanúbizonyság tévő jelei vóltanak; mint Keresztelő Jánosnak sanyaru, majd többire emberi szokás felett való élete. Némellyek magokba szabados dolgok vóltanak, de a' menyiben az Istenhez való hálá-adóságnak gyümölcsi és tekintetes jelei az ollyanok, annyiban parancsolat-kivül nem estenek; mint-hogy Jákób, ha Isten ötet meg áldaná, minden jószágának tizedét Istennek igérte; Mardochæus és a' Machabæusok az Isteni csudálatos meg szabaditásnak emlekezetire ünepet szenteltenek; és hogy Mária Magdolna hajával törlötre Urunknak lábait. II. Alkalmatlanul alkalmaztattyák a' Pápisták ezeket, és e'hez hasonló példákat a' magok találmányira, mellyekkel akarnak Istennek kedveskedni. Mert ők. 1. A' magok találmányit Isteni tiszteletnek részének tartyák lenni. 2. Erdemben forgó, és Istennek a' bünnek büntetéseért eleget-tévő dolognak. 3. Sokakat azok közzül szükséges-képpen lelki ismèretnek kötelessége alatt vetnek az emberekre: holott a' Christus fel-szabaditotta az övéit minden emberi találmányoknak igája alól 4. Annyira meg-szaporitották azokat, hogy közel el-érkeznek a' Moses Cæremoniáival, mellyeket nem

Gal. 5. ℣. 1.

azért

azért törlött el Urunk szent halálával, hogy a' Pápa, vagy más valaki ujjakat szerezzen helyekbe.

K. Ha még az emberi rendelések-is a' minémüek, a' Polgári és Egy-házi törvények, kötelezik az embert: Azért nem csak az Istennek törvénye a' Jó-tselekedeteknek regulája. Kalauz lib. 6. capit. 3. §. 2.

F. A' lelki-ismèret, olly egyedül-való birtokábã vagyon Isteñek, hogy azt semmi törvény és rendelés, magában és maga erejével nem kötelezheti: hanem csak annyiban, a' menyiben az ollyan rendelés az Isten törvényén fundáltatik, s'attúl vészen erőt: mely Istennek törvénye, ki-jelentett akarattya azt kivánnya, hogy engedelmesek legyünk minden emberi rendelésnek az Urért. Meg-engedgyük azért-mi, hogy nem csak a' Polgári-társaság a' közönséges jóra tartozó dolgokrúl, hanem az Anyaszentegyház-is az Isteni szolgálatban, és tisztességes szer-tártásban rendet szabhat az időnek, helynek, és alkalmatosságnak mivólta-szerént: Azért *Kalaúz* egy-néhány *Argumentum*okkal vitatván ezt ellenünk, nem mivelünk, hanem a' maga árnyékával harczol. Mindazonáltal afféle Egy-házi rendelések, minémü *Conditio*kkal határoztassanak-meg, lásd alab *Cap. 38.*

1 Petr. 2. ℣. 13.

K. A' Keresztyén embernek mitsoda véget kell fel-tenni a' Jó-cselekedeteknek gyakorlásában?

F. Mindenek felett az Istennek dicsőségét, mint Szent Pál oktat bennünket: *Akar esztek, akar isztok, akar-mit cselekesztek, mindeneket Istennek dicsőségére mivellyetek.* Mint-egy másod tekintettel pedig indíthat bennünket a' meg-jutalmazás-is. Mint Moses-is,

1. Corinth. 10. ℣. 31.

hogy

hogy inkább választotta az Isten népével-való sanyaruságot, mint az Uri-állapotot a' Farahó udvarában, nézte a' többi között a' jövendéli Isteni meg-jutalmaztatást-is.

Heb. 11. 26.

K. Hát a' Protestans *felekezetek tudományokkal nem ellenségi-é a' Jo-cselekedeteknek?*

F. Azzal vádol bennünket *Kalaúz Libr. 3. Cap. 7.* Lássuk mindazonáltal miként rakja fejünkre.

Lib. & Cap citat. §. 3.

I. *Mert* (ugy mond) *a' Calvinisták és Lutheranusok, lehetetlennek tartyák az Isten törvényének bé-töltését, mellyel meg-fojtyák a' Jó-cselekedetekre-való igyezetet: mert mi haszna abban fáradozni, a' mi lehetetlen.*

F. E' dologrúl való értelmünket bőven megmagyaráztuk fellyebb, *Libr. 1. Cap. 25. fol. 347. seqq.* mellyet meg tartván, elesapad *Kalaúz*nak ittegyenvaló zavaros folyamattya.

Lib. & Cap citat. §. 4.

II. *Azt tanittyák a' Calvinisták és Lutheranusok, hogy a' Jó cselekedetek nem szükségesek az idvességre, hanem csak a' Hit elégséges: Azért a' jó-cselekedeteket tövestül kigyomlállyák.* F. Láss bőv feleletet erre a' bojtorvánnyos patvarkodásra fellyebb, *Lib. 1. Cap. 25. fol. 343. & seqq.*

Lib. & Cap citat. §. 5.

III. *Azt állattyák a'* Protestanſok, *hogy a' jó-cselekedetek mind bűnök: Azért meg-eskütt ellenségi a' jó-cselekedeteknek.*

F. Hogy mind magunkat, mind Vallásunkat gyülölségben hozhassák, semmivel gyakrabban mint ezzel a' mesterkkel szájokat nem mossák a' Pápista Doctorok. Ennek ellenünk-való meg-probálására Doctorink irásiból sok bizonyságokat sóz rakásra *Kalaúz*s mellye-

mellyeket mindazonáltal ha ki foglalás-nélkül való elmével meg-rázogat, azokból nem egyebet hozhat-ki, hanem: *Elsőben.* Hogy embernek leg-jobb cselekedetinek-is nincs olly tökélletesége, mellyben semmi fogyatkozás és hijjánosság nem vólna, ha az Isten törvényének és szoros igazságának serpenyőjében meg-fontoltatnék. Igaz-is ez, mert tellyes mértéke nincsen mi-bennünk az Ujjá-szülő kegyelemnek, azért jó-cselekedetinknek-is nincsen mindenestülfogva-való tökélletesége. Innét mondotta régen Nagy *Gergely: Gyakorta a' mi-igazságunk, az Isteni igazságnak próba-kövére vonattatván, hamisság.*

Lib. 5. Moral. Cap. 8.

Másodszor. Azok a' fogyatkozások, mellyekkel még leg-nemesebb cselekedetink-is meg-vadnak mocskoltatva, Isten törvénye ellen-való bűnök: és így az ő természetekben örökké-való szégyen-vallást érdemlenének.

Harmadszor. Mivel leg-nemesebb cselekedetink-is illyen fogyatkozásokkal vadnak meg-elegyitve, ha Isten szoros igazsága-szerént akarna velünk bánni, azokat azokra a' fogyatkozásokra nézve meg-vethetné: mindazonáltal azokat meg-engedvén kedvesen vészi tülünk. Halhadtza magát *Calvinus*t errúl: *Pium studium justorum cum à perfectione longè distet, non potest sine venia placere Deo. Quare justitia, quæ in illis laudatur; à gratuita Dei indulgentia pendet, quâ fit, ut quod reliquũ est, in ipsis injustitiæ non imputetur.*

In Luc. 1. ℣. 6. In Joh. 15. ℣. 10. De Necessit. Reformat. Eccles. pag. 63.

Negyedszer. Midőn *Calvinus* és mások, még leg-jobb cselekedetinket-is gyalázatra és büntetésre inkább, hogy-nem-mint jutalomra méltónak mond-

gyák lenni, nem értik a' jó cselekedetet *præcisè* magán; hanem *Concretè* a' fogyatkozásokkal egygyűtt, mellyel meg-vesztegettetik és mocskoltatik. Példának okáért, valaki valakinek nyujtson ámbár drága ajándékot, de ha rút s'mocskos kézzel adgya, könnyen meg utáltathatik.

Lutherus Assert. Artic. Propos. 31 32. Confut. rationum Latomi Tom. 2. Oper. fol. 219.

Előtődszór. Midőn némellyek Doctorink közzűl illyen szókat ejtenek: *In omni opere bono justus peccat. Omne bonum optimè factum est veniale peccatum*; szépen meg-magyarázzák magokat. Nem értik azt *de Peccato Cõmissionis*, hanem *de Peccato Omissionis*. Nem az, mintha szeretvén valaki Istenét és felebaráttyát, abbã vétkeznék. Távol légyen! De hogy ollyan grádusban, mint a' Törvény kivánnya, az-az, tellyes szívből, tellyes lélekből, és minden erejéből Istenét nem szeretheti; és felebaráttyát mint önnön magát, abban vagyon a' vétek és fogyatkozás. Hallyuk erre *Luther* Doctor szavát:

Assert. Articul. folio 110.

Fortè dicent & admittent justum in opere bono deficere quidem, sed non peccare. Verùm superiùs abundè probavi hunc defectum esse verè peccatum: Est enim omissio illius præcepti, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, omnibus viribus tuis, ex tota anima.

Lib. & Capcitat. §. 6.

IV. *A' Protestansok haszontalanoknak állattyák a' Jó-cselekedeteket. Azért restekké tészik az embereket a' Jónak gyakorlásában.*

F. Tőkélletlen czigányság a' mit ránk fognak. Ojjon Isten attúl, hogy haszontalanoknak tartanók. Sőt Szent Pállal álhatossan hiszszűk, hogy a' kegyesség (melly alatt bé-foglaltatik az Istenhez-való egész engedelmességünk) hasznos mindenekre: melynek igéreti

igéreti vagyon e' világon, és a' más világon-való meg ajándékozásiúl. Hallyuk erről Calvinust-is: *Bizonyára a' híveknek munkájok az Urban nem haszontalan, mellyeket mind ez világon külömb-külömb-féle jókkal meg-jutalmaz; mind pedig az égben a' fő jutalom le-tétetett.* Hogy pedig a' jó-cselekedeteknek érdemes-voltát tagadgyuk, azzal használatosságát láb-alá semmi képpen nem tapodgyuk; mivel tudni-való dolog az, hogy sok dolgok hasznosok, mellyek mindazonáltal nem érdemesek.

1. Tim. 4. 8. In Opusc. de Vera Ecclesiæ Reformat pag. 368.

K. Hát Istennél ugyan nem érdemesek-é a' Jó-cselekedetek?

F. Nem. Ugyan-is, Urunk mondta-ként, *ha mindeneket meg-cselekednénk-is, a' mellyek parancsoltattak, csak azt kellene mondanunk, haszontalan szolgák vagyunk, mert a' mit kellett cselekednünk, azt cselekedtük.* Ismét: *Ha igaz vagy, mit adtz Istennek? avagy mit vészen a' te kezedből.* Maga szava Istennek: *Kitsoda adott nékem valamit, hogy ő-néki meg fizessek? Valami vagyon az ég alatt, mind enyém.* Szent Pál-is azt mondgya az örök-életről, *hogy az Istennek ajándéka a' Jesus Christusban* *. Melly Szent irásbéli tanúbizonyságok nyilván ki-rekesztik a' Jó-tselekedeteknek Isten előtt-való érdemes-voltokat.

Luc. 17. 10. Job. 35. 7. Job. 41. 11. Rom. 6. 23. * Confer Psal. 102. ℣. 4. Math 5. ℣. 7. Jac. 2. 13. Dan. 9. 18. Tit. 3. 7. Eph. 2. 8. †In Ps. 127 * De Mensurat crucis

Ide-valók a' Régieknek régi szép mondások. Sz. *Agostoné:* † *Opera manuum mearum non commendo timeo enim, ne cum inspexeris plura inveniaspeccata, quàm merita.* Sz. Anselmusé: * *Si homo mille annis serviret Deo etiam ferventissimè, non mereretur ex condigno per dimidium diem esse in regno cælorum.* Szent Ambrusé: † *Nemo*

ergo

†Serm. 20. in Pſ. 118.

ergo ſibi arroget, nemo de meritis glorietur, nemo de poteſtate ſe jactet: ſed omnes ſperemus per Dominum Jeſum miſericordiam invenire. A' Felséges Első Ferdinand Császár-is midőn beteg ágyában a' halálhoz készűlődögelne, félre tévén a' maga érdemében-való bizakodáſt, csak egyedűl a' Jesus Chriſtus érdemében ajánlya a' maga lelkét Istennek; mint ezt rúla *Sambucus János* irásban hagyta: *Compoſitè ſolùm Filii Dei meritum & gratiam ad omnem æternitatem ſuffecturam aſſeveravit!* De mit hordok sok bizonyságot-elő? hiszem a' Nagy *Bellarminus* Romai Cardinál-is, mikor hoszszú, széles *Diſputatiot* indított vólna a' Jó-tselekedeteknek érdemeſségéről, végtére nem tudvan hol le-tenni lábát, mint-egy Noe galambja, csak egyedűl az Istennek irgalmaſságának bárkájának ablakára repűl, és folyamodik, a' mikor azt irja: *Propter incertitudinem propriæ juſtitiæ, & periculum inanis gloriæ, tutiſſimum eſt totam fiduciam in ſola Dei miſericordia & benignitate reponere.*

In Appendice Rerű Hungaricarum fol. 779.

Lib. 5. de Juſtificat. Capit. 7. Propoſ. 3.

K. Hát a' Papiſtáknak mitsoda értelmek a' Jó-tselekedeteknek érdemeſségek-felől?

†Libr. 12. Cap. 4. §2.

F. Azt *Kalaúz* négy *Punctum*okban adgya-elő †.

I. *Azt tanittyuk*, egyem, *hogy ſenki az egy Közbejáró Chriſtus kivűl az Igazúláſt, bűnnek-bocsánattyát, és örök-kárhozattúl ſzabadúláſt nem érdemelheti*, &c.

F. Jó vólna, ha ugy vólna; de *Bellarminus Cardinál*, *Pázmány Cardinál*nak ez *Propoſitio*ját ellenkező *Propoſitio*val hamisíttya-meg, *Lib. 5. de Juſtif. Cap. 16.* in principio. *Opera juſtorum ex charitate facta, meritoria eſſe vitæ æternæ ex condigno.* Az igazaknak szeretetből szárma-

származott cselekedetek méltóságból érdemlik az örök-életet. Nem csak az egy Közbe-járó Chriſtus érdemlette hát a' kárhozattúl-való meg-szabaduláſt. De azok-is meg-czáfollyák *Kalaúz*nak abbéli *Propoſitio*ját, a' kik a' meg-igazulás előtt-való készűletet az első meg-igazuláſnak érdemlő okának tartyák; avagy csak *ex Congruo*, mint szóllanak: *Bellar. Lib. 1. Cap. 21 §. Jam verò.*

II. *Azt valljuk, hogy semminemű cselekedetünknek, érdeme nincs Isten előtt, ha magunk kedvében nem vagyunk Istennek, Chriſtusba nem öltatunk, ha az ő malaſztyából nem származik fáradtságunk*, &c. *De minek-utánna Chriſtusba öltatunk, nem csak magunk emeltetünk olly méltóſágra, hogy menyországra méltókká leszünk*, †. Digni regno Dei; *hanem a' mi-cselekedetünk-is méltóságot, és érdemre-való elégséget vészen Chriſtus-által.*

† 2. Theſ. 1. 5

F. Tettetes ki-fogás ez; de nem egy csalárdság fekszik alatta. 1. A' Szent irás sohul nem mondgya azt végének a' mi Chriſtusban-való óltatáſunknak, hogy mi, és a' mi cselekedetink az-által érdemeſekké tétesſének az örök-életnek el nyerésére. Szent-igaz, hogy a' Chriſtusban bé-óltatott hiveknek, mind személyek, mind cselekedetek igen méltóságoſok Istennek tekinteti előtt: de az a' méltóság csupádon csak kegyelemből-való méltóság; és így se személyünknek, se cselekedetünknek nincsen valami érdemeſsége. 2. Ha Chriſtus az ő érdemével a' mi személyünknek, és cselekedetinknek érdemlő méltóságot érdemlett vólna; tehát a' Közbe-járáſnak tiſztiben minket maga-mellé társúl vőtt vólna: ugy hogy

N.B. Nova haec eſt Theologia Prophetis & Apoſtolis ignota: *Chriſtus meruit ut nos mereremur nobiſmetipſis Gloriam æternam.*

 eredet-

eredet-szerént ő lévén Közbe-járó, mi-is származás-avagy szivárgás-szerént, azok vólnánk. Ezt pedig állatni Szent-irás ellen-való képtelenség. Sőt ebből a' fundamentumból a' következik, hogy mi magunk közelebb-való okai vagyunk az idvességnek, hogy sem a' Christus: mert a' Christus szent érdemével azt nyerte, hogy a' mi-munkáink érdemelhetők legyenek; hogy pedig *actu ipso* az örök-életet érdemünkel meg nyerjük, áz a' magunk szabados munkájától függ.

III. *Azt mondgyuk, hogy semminémű cselekedettel senki Istent adóssá nem teheti, hogy tartozzék fizetni néki; hanem-ha jó kedvéből, és merő kegyelmességéből meg-szegődik Isten, és jutalmat igér fáradtságának. Mert bezzeg így adóssá teszi magát Isten, fogadásának igazságával,* &c.

F. De vallyon mindnyájan azt mondgyátok-é? Bezzeg itt *Kalaúzt* hazugságban hadgya *Bellarminus* Jesuita baráttya, a' mikor azt irja, *Lib 5. de Justificat. Cap. 17.* in Princip. *Opera bona justorum meritoria esse ex condigno, non solùm ratione pacti, sed etiam ratione operum,* Azon nyomon *Costerus* Jesuita fértattya, in Enchirid. de merit. oper. Proposit. 5. *Opera justorum non solùm ex pacto accepta sunt Deo, & æternam beatitudinem promerentur.* A' Nagy *Cajetanus* Cardinál-is azt vitattya, hogy minden Isteni szegődség-kivül, magokbã, érdemessek az igazaknak cselekedetek. Azont állattya *Dominicus à Soto, Lib. 3. de Nat, & grat. Cap. 7.* La! hogy csak haboz *Kalaúz*, magának és társainak ellen-kezéssel hánkódó habok között. Bezzeg Evangeliomi szent igazság az, hogy Isten meg-jutalmaztattya a' Jó-

Iu 1.2. quæstione 114. Artic. 3.

a' Jó-cselekedeteket; de nem azoknak érdemes-vóltok-szerént: hanem az ő csalhatatlan igérete és fogadása-szerént.

IV. *Azt hiszszük, hogy az igazult, és Isten kedvében ingyen fogadtatott ember, a' Christus érdeméből származott jó-cselekedetekkel, a' meg-igért mennyei-Koronát, és Igazulásának öregbülését érdemli,* &c.

F. Mert azt nem igazán hiszitek. A' Christus érdeméből származnak ugyan a' mi-jó-cselekedetink; de azzal azok nem lesznek érdemessek †. 1. Mert azok nem egyebek, hanem a' mi Istenhez-való hálá-datosságinknak gyümölcsei. 2. Mert adósságbéli cselekedetek, mellyekkel Istennek tartozunk. 3. Mert a' mi-nyavalyásságunk miatt, nem kevés hiba találtatik azokban. 4. Mert azok között, és a' mennyei jutalom között, nincsen *proportio.* De lássuk az Ellen-vetéseket *.

I. *A' Szent irás sokszor mondgya, hogy a' más világon azt aratjuk, a' mit most vetünk, és kinek-kinek maga cselekedetinek mértéke-szerént jóval vagy gonoszszal fizetnek* Psal. 61. 13. Math. 16. 27. Rom. 2. v. 6. 1. Cor. 3. v. 8. Gal. 6. 8. Apoc. 22. 12.

F. Afféle szólásnak módgyai nem hozzák magokkal a' jó-cselekedeteknek érdemes vóltát; hanem hármat jelentenek. 1. Hogy nem másoknak adatik a' menyországnak koronája, hanem csak a' jó-cselekedetekben magokat gyakorló híveknek, *Apoc. 2. 10* 2. Hogy a' mi-jó-cselekedetink, mint-egy sengéje a' jövendőbéli meg-dicsőittetésnek. 3. Hogy jeles tanúbizonysági a' mi-igaz Hitünknek, mellyek-sze-

† Non quic quid est Causæ, est etiam effecti.

* Kalauz Lib & Capit. ut supra §. 3.

rént léſzen ugyan a' jutalmazás, de nem azoknak érdemek-ſzerént. A' mi pedig nézi a' roſz-cselekedeteket, a' hamiſſak, mind azokért, mind azok-ſzerént veſzik-el a' fizetéſt.

II. *Az aitatos Kegyeſségnek, mind itt, s'mind a' más világon igéreti vagyon:* 1. Tim. 4. ỳ. 8. *Es nem csák azt olvaſſuk, hogy uſorát ád Iſtennek, a' ki adakozik,* Prov. 21. 17. *hanem ugyan azt irja Sz. Pál, hogy az Iſtent irgalmaſsággal érdemellyük magunknak,* Talibus enim hoſtiis promeretur Deus, *és az irgalmaſság, helyt ſzerez mindennek érdeme-ſzerént*: Miſericordia facit locum cuique ſecundùm meritum operum ſuorum.

Heb. 13. 16

Eccl. 16. 15

F. 1. Senki kőzzűlünk nem tagadgya, hogy a' Kegyeſség és más jó cselekedetek felette haſznoſſak nem vólnának; de nem minden érdemes, a' mi haſznos. 2. Mikor Salamon kőlcsőnt vagy uſorát emleget, emberi mód-ſzerént ſzóll: nem-is egyebet akar azzal a' Szent irás ki-fejezni, hanem, hogy az Irgalmaſságnak cselekedetit, a' jó Iſten bőven meg-jutalmazza, 3. Szent Pálnál *Hebr. 13. v. 16.* nincsen *Promeretur* (a' Deák fordítónak keze-ſzennye ez) hanem ἐυαρεστεῖται; a' melly ſzó annyit téſzen; mint *delectatur* †. Azt pedig nem tagadgyuk, hogy Iſten előtt kedveſek nem vólnának a' Szenteknek cselekedetek. 4. Az *Eccleſiaſticus*nak, mivel *Apocrifus*, a' Hitnek dolgában probáló ereje nem lehet: noha ott-is másképpen vagyon a' gőrög ige, mint a' Deák fordittya: πάσῃ ἐλεημοσύνῃ ποίεσον τοπον: ἕκαστος γὰρ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐυρήσει. *Omni elemoſyna locum facit. Unuſquiſque enim ſecundùm opera ſua inveniet.* La! hogy itt ſe talpa, ſe tenyere nincsen az Erdemnek.

† Ut & Bellarminus explicat de Verbo Dei Lib. 2. Capit 14. § *Decimus eſt.*

III. *A' Sz. irás bajnokoknak, és pállya-futóknak nevez minket: a' dicsőſséget pedig, igaz Birótúl igazság-ſzerént adatott Koronának,* 2. Tim. 4. ỳ. 8. Jac. 1. ỳ. 12. *Es azzal biztat Sz. Pál, hogy az Iſten nem hamis, hogy el-feletkezzék munkánkrúl,* &c. Heb. 6. 10.

F. Szent-igaz, hogy a' pállya-futóknak adatik a' Korona; de nem a' pállya-futáſnak érdemeért. Igazság-ſzerént-is adatik azon Korona; de nem tartozáſnak vagy adóſságnak igazsága-ſzerént, hanem Iſten meg-csalhatatlan igéretinek és fogadásának igazsága ſzerént: a' melly jó Iſten fogadáſt tőtt arrúl, hogy ſoha ő-nála feledékenségben nem leſznek a' mi-jó-cselekedetink, *Math. 10. 42.*

IV. *Az örők-élet a' Szent irásban ſok helyen bérnek, és jutalomnak neveztetik,* Math. 20. 28. Math. 10. v. 42. Math. 5. 12. 2. Paral. 15. 7. Sapient. 5. 16.

F. 1. Az a' Bér vagy Jutalom, nem adatik érdemből, hanem ingyen kegyelemből; mint Szent Pál ez kűlömbőztetéſt tévén, tanittya *Rom. 4. v. 4.* 2. Az örők-élet mondatik Bérnek, néminemű haſonlatoſſág ſzerént. A' mint-hogy a' művelők eſtve kéſőn ſzokták el-venni az ő ſzolgálattyoknak jutalmát; azonképpen, halóloknak eſtvéje után veſzik-el a' hívek a' nékik ingyen kegyelemből meg igértetett Menyorſzágnak bóldogságát. *Bellarminus* is erősíti e' feleletünket, a' mikor Szent Pálnak fellyebb meg-emlitett helyet, *Rom. 4. v. 4.* így magyarázza, Lib. 1. de Juſtif. Cap. 21. § Deinde non. *Satis apertè indicat, eſſe quandam mercedem, quæ imputari poſſit ſecundùm gratiam, non ſecundùm debitum.*

Matth. 25. ℣. 34. 35.

V. *Itélet napján okát adgya Christus a' gonoszok kárhozattyának, és a' Hivek idvességének:* Jöjjetek én Atyámnak áldottai; mert éheztem, és ennem adtatok, *&c. Ezekből a' szókból ki lopja* Calvinus *amaz igét,* Enim, *maga ott kell maradni,* Calvinus *akarattya ellen-is, mert Christus mondotta. Itt azért Christus szinte ugy adgya okát az üdvezültek boldogságának, mint a' kárhozottak veszedelmének, midőn azt mondgya:* Eredgyetek átkozottak

℣. 41. az örök-tüzre; mert éheztem, és nem adtatok ennem, *&c. Tehát, ha a' gonosz cselekedetek érdemlik a' kárhozatot; az idvesség szerző cselekedetek érdemlik a' boldogságot. Mert egyéb-képpen nem lehetnének okai idvességünknek,* &c.

F. 1. Nagy külömbség vagyon a' jó-és gonoszcselekedetek között az érdemességre nézve. Bezzeg a' gonoszcselekedetek mondathatnak érdemlő okainak a' kárhozatnak: mert ezek a' mi meg-veszett természetünknek saját munkái, és az ő nemekben tökélletes rosszak. De a' Jó-cselekedetekről más a' gondolat; mert ezek nem annyira mi-cselekedetink, mint az Isten lelkének munkái mi-bennünk; nem-is olly tökélletesek, hogy érdemlés-képpen fontban vethetnének az el-vejendő jutalommal; továbbá minden mi jó-cselekedetink adóság és tartozás szerént-való munkák, *Luc. 17. v. 10.* azért minden érdemlés-kivül-valók. 2. Szent Máthénál, elő számlálván Christus Urunk az irgalmasságnak cselekedetit, nem az a' czéllya, hogy azokat az örök-életnek okainak lenni állassa, hanem hogy meg-mutassa kik legyenek részesi annak a' boldogságnak; tudni-

illik,

illik; a' kik afféle jó-cselekedetekben magokat gyakorollyák. Mert a' mi amaz igétskét, *Enim*, illeti, a' következésnek rendét jelent inkább, hogy nem okot. Ugyan-is az az igétske, a' Szent irásban nem mutattya mindenkor valamelly dolognak okát, hanem annak vagy következését, vagy bizonyos jelét, Lásd *1. Cor. 10. 5. 1 Joh. 3. 14. Math. 16. 2. 3. Luc. 7. v. 47. 1. Tim. 1. 13.* Hogy pedig a' Szent Máthéból bé-hozott helyen, a' jó-cselekedetek ne ugy hozassanak bé mint érdemlő okai az örök-életnek, avagy csak ebből meg tettzik, hogy ott az örök-élet ugy irattatik le, mint a' hivek számára világ fundamentomának felvetése előtt meg-készitetett ország és örökség; a' honnét Szent Pál-is az örök-életet örökségnek jutalmának mondgya lenni, *Coloss. 3. 24.* tudni-való dolog pedig, hogy a' fiakra nem érdemből szokott szállani az Atyai örökség. A' mit pedig *Kalaúz* ez ellen gördit, *hogy a' Christus örökőse lévén a' boldogságnak, mindazonáltal halálával kellett nyerni az ő testének dicsőségét: azon-képpen rendelte, hogy mi-is az ő ábrázattyához hasonlók legyünk, és a' dicsőséget fáradtsággal nyerjük;* ez (mondom) hamis fenek-kerekités, hogy a' Christus magának valamit érdemlett vólna. A' sem erős bástya, a' mit Szent *Agostonból* bé-hóz: *Sicut merito peccati, tanquam stipendium redditur mors; ita merito justitiæ, tamquam stipendium vita æterna.* Mert hogy fundamentomból erre meg-felellyünk, ezaránt meg-kell tudnunk, hogy a' régieknél e' szók, *Meritum & mereri,* nem mind azon értelembe vétetnek. Néha a' régieknél *mereri*, annyit tészen, mint

NB. Ordinem Consequentiæ magis, quã causam indicat ea locutio.

℣. 34.

Vide supra Lib. 2. Cap. 24. fol. 256. Epist. 105. ad Sixtum.

valamit

valamit *Consequi*, el-venni vagy nyerni, akar tartozás-szerént. akar ingyen kegyelem-szerént. A' régi Deák *Biblia*, el-hanyatolván a' Deák nyelvnek tiszta-sága, így él ezzel a' szóval, *Genes. 4. 13. Major est mea iniquitas, quàm ut veniam merear:* id est, Consequar. A' Romai Ecclesia-is egy énekében ezt dudollya: *O beata culpa, quæ talem meruit redemptorem!* id est, *ad quam talem consecuti sumus Redemptorem.* Néha ismét, a' *meritum* valamely adósság-és tartozás-szerént való bért avagy fizetést jelent; ebben az értelemben a' mennyei bóldogságra nézve, sohul ez a' szó az eredet-szerént-való Szent Bibliában nem találtatik. Néha tovább a' *meritum* a' régieknél vétetik valamelly jó vagy gonosz cselekedet-ért, mellyet vagy jutalom, vagy büntetés szokott követni. Így *Agostonnál* Epist. 46. *Non quod non sit aliquod meritum, aut bonum fidelium, aut malum impiorum.* Id est, *aliquod opus bonum vel malum.* Ezen értelme *Agostonnak*, az allegáltatott levelben-is. *Epist. 165. ad Sixtum.* Ezeket azért megtartván, fűstbe mennek a' régiek iráſiból bé-hozni szokott fortélyoskodások.

VI. *Lám* Calvinus-*is nem egy helyen* Merceſnek, *Jutalomnak nevezi a' mennyei bóldogságot, Lib. 3. Cap. 15. n. 4. in Math. 19. v. 17.*

F. Ugy-de, nem tulajdon-képpen-való *mercesnek* vagy bérnek, melly adósságból adattatnék; hanem ingyen kegyelemből-való jutalomnak, mint maga magát szépen magyarázza, Lib. 3. Cap. 15. n. 3. *Placent Deo bona opera, nec suis authoribus sunt infructuosa; quin amplissima Dei beneficia, renumerationis loco referunt: non quia ita merentur, sed quia divina benignitas, hoc illis ex se ipsa precium statuit.*

K. Hát a' meg-igazult ember mehet-é a' Jó cselekedeteknek olly tökélleteſségére, hogy az Istennek Törvényének éppen és egészlen eleget tehessen, s' azt meg-tarthassa? Ita statuit Kalauz Lib 12. Cap. 1. §. 3.

F. Korán sem. 1. Mert csak rész-szerént vagyon bennünk az isméret; azért a' cselekedet is csak akképpen. 2. Mert az ujjá-szülő kegyelemnek csak sengéje vagyon nálunk, akar-meddig éllyünk-is ez világon. 3. Mert a' test, az-az, a' meg-veszett természet, mindenkor ellenkező-képpen tusakodik a' lélek ellen. 4. Mert mig itt e' világon élünk, nem jutunk a' tökélletesſségnek czéllyára. 5. Mert még a' nagy Szentek-is (Dávid, Salamon, Szent Pál) panaszolkodtanak ebbéli fogyatkozásokról. *Psal. 143. 2. 1. Reg. 8. 46. Rom. 7. 24.* 1. Corinth 13. ℣. 9. Rom. 7. 14. Gal. 5. 17. Philip. 3. ℣. 12. 13

K. Hát a' Pápiſtáknak ez-aránt mitsoda értelmek?

F. Ők azt állattyák, hogy Isten malasztyával meg tarthattya ember a' Törvént. De itt egy bizonytalan dolgot más bizontalã dologgal támogatnak. Ugyanis az a' kérdés; ha az embernek mig e' gyarló életben él, adattatik-é olly mértékben az Istennek malasztya, hogy az által az Istennek Törvényét bé-tölthesſe? Tagadgya ezt Szent Pál, a' mikor azt tanittya, hogy a' léleknek, az az, az ujjá-szülő kegyelemnek csak sengéje vagyon nálunk; és a' mikor maga felől is tagadgya, hogy ő tökélletes vólna. De lássuk az Ellenvetéseket. Kalauz ut supra. Rom. 7. 14. Phil. 3. 12. Rom. 7. 18.

I. *Lám a' Szent irás nyilván mondgya, hogy valakiben szeretet vagyon, meg-tartya a' Törvényt*, Rom. 13.

ỳ. 8. Joh. 14. ỳ. 15. 21. 1. Joh. 5. ỳ. 3. *Másütt azt olvassuk, hogy valakiben szeretet nincsen, halálban vagyon, és az Istent nem ismëri,* 1. Joh. 3. 15. *Azért a' Szent irás, igen gyakran az Isteni szeretetet, és a' Parancsolatok megtartását egybe-foglallya, Deut. 10. v. 12. Cap. ult. v. 1. Joh. 22. v. 5. Joh. 15. v. 10.* &c.

F. 1. A' bizony dolog, ha kiben a' keresztyéni szeretet, mellyet Urunk elönkben ád, *Math. 22. 37. 38.* a' hivekben tökélletes grádusban meg-találtatnék, az Istennek Törvényét-is tökélletesen bé-tölthetnék. Azt az elsöt pedig tagadgya a' Nagy *Lombardus* Mester *3. Sent. Dist. 27. Litera.* F. *Illud autem praeceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognoscimus. In futuro autem explebitur ex toto.* Sz. *Agoston*-is azt mondgya, hogy *Plenissima charitas in hac vita habere non potest.* Ha azért tökélletes szeretet nincs az emberben, mig él e' gyarló életben, tehát a' törvénynek tökélletes bé-töltése-is nincsen: mert Szent Pál tanitása-szerént; *Plenitudo legis, est dilectio.* 2. A' mikor pedig a' Szent irás a' keresztyéni szeretetet a' Parancsolatoknak meg-tartásával egybe foglallya, azzal azt jelenti, hogy minden mi Isten parancsolatihoz való engedelmességünknek szeretetből kell származni: mert a'-nél'-ül ha mindeneket meg-cselekednénk-is, semmik vagyunk. *1. Cor. 13. 2.*

Epistol. 29. ad Hieron.

Rom. 13. 10

II, *A' kik az Isten parancsolattyat meg nem tartyák, ismérvén az Istent, azok Szent János tanitása-ként hazugok. De a* Lutheristák *és* Calvinisták, *a' magok vallása-szerént, az Istennek parancsolattyát meg nem tartyák. Azért,* &c.

1. Joh. 2. 4.

F. 1. Czéllya Szent Jánosnak a' bé-hozott helyen nem egyéb, hanem hogy a' hipokritákat dorgállya, kik dicsekedvén az Isteni ismérettel, azonban az ö parancsolatiban nem gyönyörködnek. 2. Más az Isten parancsolatit meg-örizni (*Custodit* vagyon a' régi Deák *Bibliában*) más azt éppen és minden hibanélkül bé-tellyesíteni. Minden igaz hivek meg-örzik az Isten parancsolatit, a' menyiben arra igyekeznek, hogy Istennek minden parantsolati-szerént intézzék az ö életeket; de innét nem következik a' törvénynek tökélletes bé-töltése, hogy semmiben el ne maradnának.

III. *Szent Pál tanitása-szerént, csak azok igazulnak-meg, a' kik a' Törvényt cselekeszik. De a'* Calvinisták *és* Lutheristák *a' Törvényt nem cselekeszik. Azért,* &c.

Rom. 2. 13

F. 1. Szent Pálnak czéllya nem egyéb, hanem pirongattya a' Sidókat, kik a' Moses törvényével dicsekedtenek, azonban annak meg-rontói vóltanak. A' bizony dólog, ha ki éppen a' Törvényt bé tölthetné, az által meg-igazuláft venne. 2. *Nego Minorem*: hogy a' Lutheranusok és Calvinisták, a' Törvényt semmi részében nem cselekednék.

IV. *Lám Szent János mondgya, hogy az Isten parancsolati nem nehezek. Urunk az ö igáját és terhét, könyünek nevezi. Azért*, &c.

1. Joh 5. 3. Mat. 11. 30.

F. 1. Magában az Isten törvénye nem nehéz; de nehezíti annak bé-töltését a' mi-gyarló természetünk, melly mindenkor a' lélek ellen tusakodik. 2. Könyüeknek mondatnak az Istennek parancsolati, nem annyira azoknak tökélletes bé-tellyesítésére

Gal. 5. 17.

nézve; hanem a' menyiben az Istennek igaz hivei nagy örömest és jó kedvel gyakorollyák magokat az Istennek minden parancsolatiban: kihez-képest édes lépes-méz gyanánt vadnak ő-nékik az Istennek parancsolati, *Psalm. 19. v. 9.* 3. Az Urunk könyü igáján nem értetik a' Törvény, hanem az Evangeliomnak lélek-vidámító tudománya: melly a' Törvényhez-képest, mellyet Szent Péter el-viselhetetlen igának nevez, könyünek neveztetik. Act. 15. 10.

V. *A' Sidóknak adott törvényrül azt mondgya Isten, hogy nincs az ember felett*, Deut. 30. ỳ. 11. *Igen-is felettünk vólna, ha Isten segitségével sem érkeznénk ennek meg tartására.*

F. Azzal a' mondással nem a' törvény bé-töltheténének könyüsége fejeztetik-ki, hanem annak világos-vólta, mellyben az Isten az ő akarattyát nyilván és világossan ki-jelentette, mind azokrúl, a' mellyeket el-kell követnünk és távoztatnunk.

Phil. 4. 13. VI. *Sz. Pál, válogatás-nélkúl mondgya, hogy mindeneket meg-cselekedhetik annak erejével, a' ki őtet vastagittya.*

F. Nem szóll az Apostol a' Törvénynek parancsolatirúl, hanem az Evangeliumnak ügye mellett el viselendő sok külömb-külömb féle keresztteknek Isten kegyelme-által erős elmével-való el-szenyvedésérül; mint ez a' tizen-kettődik versből világossan meg-tettzik.

VII. *A' Szent irás sokakrúl bizonyságot tészen, hogy minden parancsolatokat bé-töltöttek*: ugy-mint, *Jósuerúl*, 11. ỳ. 15. *Zachariásrúl* és *Feleségérül*, Luc. 1. ỳ. 6.

Szent Dávidrúl, 1. Reg. 15. ỳ. 5. & 14. ỳ. 8. *Josiásrúl*, 2. Reg. 23. ỳ. 25. *&c.*

F. A' mi efféle példákat illeti. 1. Azok nem azt hozzák magokkal, mintha azokban a' Szentekben semmi törvénybéli hiba és fogyatkozás nem vóltvólna; hanem az Istennek lelke *Comparatè* szólván, egyebek felett azokat a' Szenteket dicséri és magasztallya. 2. A' mikor a' mondatik felöl ök, hogy *Toto corde* tellyes szível követték az Urat, azzal azoknak a' Szenteknek *synceritas* ok fejeztetik-ki: hogy tudnillik, ugyan valóban és minden tettetés-nélkül, az Istennek minden parancsolati-szerént igyekeztenek járni. Mert hogy azok sem vóltak üresség minden törvény ellen-való fogyatkozástúl, eléggé ismérteti az Irás. Sz. Josue a' Profetáló nép ellen, irígységgel gerjedezett, *Num. 11. 28.* Szent Dávid paráznaságban és gyilkosságban egyeledett, *2. Sam. 12. 9.* Zachariás Pap az Isten beszédében hihetetlenkedett, mellyért Istentül ideig-való némasággal meg-is büntettetett, *Luc. 1. 20.* Szent Jósiás Király haszontalan és vakmerő harczban elegyedett, mellyben maga-is el-veszett, *2 Reg. 23. 29.* 3. Némellyek a' bé hozott példák-közzül, bizonyos dologra határoztattak. Jósue dicsértetik azért, hogy Istennek parancsolattyát a' pogány népeknek el-törlésérül, hüségesen *executio*ban vötte; Josiás ismét az Isteni tiszteletnek *reformatio*jáért. A' mi pedig illeti amaz iffju legény dolgát, kit is *Kalaúz* említ, ki maga felöl azt mondotta, hogy ő az Isten törvényét éppen meg tartotta, abban tökélletlenkedett, mint *Aquinas Thamás* felöle irja: Thő. 22. q. 189. Artic. 1.

Mentitur adolescens: si enim hoc quod positum est in mandatis, diliges proximum tuum sicut te ipsum, opere complesset, qnomodo postea audiens, vade, vende quæ habes, tristis recessit? Hijában mentegeti azért *Kalaúz* e' hipokrita legényt.

Ezech. 36. ỳ. 27. VIII. *Az Isten azt igérte, hogy az ő Szent lelkét adgya nékünk, és azt cselekeszi, hogy az ő törvénye-szerént járjunk. Nem tellyesíti-bé igéretit, ha senki nem jár az ő parancsolattya-szerént.*

F. De ki mondgya, hogy senki a' hivek-közzül nem járna az Istennek parantsolartya-szerént? Bezzeg minékünk az nem vallásunk.

IX. *Az Isten nem kiván tőlünk erőnk-felett-való dolgot: Azért nem lehetetlen a' törvénynek bé-töltése.*

F. Ollyan erő felett-való dolgot, mellynek tehetségére Isten soha az embernek erőt nem adott, bátor Isten az embertül nem kiván. De a' Törvényhez-való tőkélletes engedelmességre mindnyájunknak első szüléinkben elégedendő tehetséget adott vólt Isten; mellyet mivel magúnk vétkével vesztettünk-el, ha szintén már most erőnk felett vagyon-is, méltán meg kivánhat Isten tőlünk.

Vide loca Augustini apud Kalauz. X. *A' régi Szent Atyák-is ugyan ezent tanittyák, hogy tudni-illik, az Isten lehetetlen dologra nem kötelezi az embert.* F. Azon erre-is a' Felelet.

XI *Akarnám érteni az Ujjitóktúl, mellyik parancsolatot nem tarthattyák meg? Azt-é, hogy hamissan ne eskügyenek? hogy ne páráználkodgynak? Lássák hol marad tisztességek, ha fejekre azt kiáltyák, hogy ők feleségestül, gyermekestül ezt meg nem tarthattyák,* &c.

F. Csak

F. Csak gyermeki módon fortélyoskodik itt ezáránt *Kalaúz*. Bezzeg ha a' Törvényt Farisæusi módon kell érteni és magyarázni, és csak a' külső kérgérül hántani, így számtalan sokan bé-tőlhetik a' törvényt: mert sokak találkoznak ollyak, a' kik soha embert kezekkel nem öltenek, más ember feleségével nem háltanak, *&c.* de a' törvénybéli tőkélletességhez Matth. 5. még több kivántatik; mint Urunk Szent Máthénál előnkben adgya.

Mint a Kalauz hivei.

HVSZON-KILENCZEDIK RESZ.

Az Anyaszentegyházrúl.

KERDES: *Mitsoda az Anyaszentegyház?* F. A' Választott hivatalos Szenteknek olly serege, mellyet az Istennek fia világ kezdetitül-fogva, világ végezetiglen az egész emberi nemzet-közzül, az ő Szent lelke, igéje, és Sacramentomi-által magának gyüjt, szedeget, igazgat, és legeltet az őrök-életnek birására. De Definitione Ecclesiæ.

K. *Kitsodák az Anyaszentegyháznak igaz és tulajdon tagjai?*

F. Csak a' Választott s' hivatalos Szentek: ugyan-is, a' hathatos hivatal első grádics és lépcső a' Esa. 2. ỳ. 3 Sionnak hégyére- (melly az Anyaszentegyház) való menetelre. Ebből következik, hogy a' meg-Vettettek és Hypokriták, nem igaz és tulajdon-képpen-való

tagjai

Act. 20. 28. tagjai az Anyaszentegyháznak: mert az Anyaszentegyházat saját vérével váltotta-meg a' Christus, melyben a' meg-vettetteknek semmi részek nintsen. Mondasz: *Lám széllel az Evangeliomban, Urunk az Ecclesiát hasonlittya* Mezőhőz, *mellyben tiszta búza és konkoly terem:* Halóhoz: *mellyben mindjó, s' mind rosz halak meg fogattatnak*: Menyekezői-házhoz, *mellyben nem csak azok találtatnak, kiknek menyegzős ruhájok vagyon, hanem a' ki a' susnya kőntősben öltőzik-is:* Akolhoz, *mellyben nem csak bárányok; hanem bakok-is rekesztetnek.*

Matt. 13. 27

Matt. 13. 47

Mat. 22. 32.

Mat. 25. 32.

F. Ezek a' Példa-beszédek semmit nem ártanak minékünk: mert meg engedgyük mi azt, hogy a' gonoszok itt e' világon elegyessék a' jókkal. Meg-lehet az-is, hogy az Ecclesiában vadnak, mint néha a' farkas-is bé-mász a' juhok aklában, de nem az Ecclesiából valók. A' mint-hogy gyakorta a' rosz nedvességek a' testben vadnak, mellyek mindazonáltal a' testnek nem igaz részei *.

* Ita hoc nobis explicat Bellarmin. de Eccl. cap. 2.

K. Hát a' jó Angyalok tulajdon-képpen-való részei-é a' közönséges Anyaszentegyháznak?

Act. 20. 28.

F. Nem. Mert az Anyaszentegyházat, mint Sz. Pál tanittya, vérével váltotta-meg a' Christus; mellyet az Angyalok felől nem mondhatni.

Vide Valæum in locis Com. pag mihi 860. Calv. Instit Lib 4. Cap 1. n. 17.

K. Vagyon-é inkább, és volt-é eleitől fogva egy közönséges Anyaszentegyház, a' melly eleitől-fogva mindenestől-fogva el nem fogott, és világ végezetig el sem fogyott?

F. Igen-is. 1. Ezt mutogattyák az Istennek erről-való nagyságos igéreti, *Jer. 31. v. 36. Esa. 55. 15. Math. 16. v. 18. & 28. v. 29.* 2. Mert egyéb-aránt a' Messiás Christus nem volna örökké országló Kiraly:

azt mon-

azt mondgya pedig örula az Angyal, hogy az ő országának soha vége nem lészen †. 3. Mert ha Anyaszentegyház itt e' földön nem volna, Isten fiai sem volnának; holott amaz mondás-szerént: *Non Deus huic Pater est, cui non Ecclesia mater.*

Bezam in Confes. fidei Cap 5. Artic. 1.

† Luc 1. 36

K. De hány az Anyaszentegyház? F. Az ő nemére nézve csak egy; mindazonáltal meg-külömböztetik az ő *Extensio*ara ki-terjedésére nézve, és állapottyára nézve. Az ő ki-terjedésére nézve az Anyaszentegyház vagy *Catholica* közönséges, melly magában foglal mindē Szēteket, valakik voltanak Abeltől-fogva, és lésznek világ végezetiglē. Avagy *Particularis* egy magános gyülekezet, a' minémű volt a' Romai, Chorintusi, Ephesomi, *&c.* Ezt más-képpen a' *Theologus*ok nevezik *Ecclesia Institut*ának. *Vide Amesium* Lib. 1. Medull. Cap. 32. *Gvilielmum Apollonium Considerat quæstionum quarundam* Cap. 3. *Voetium Disput. de Ecclesia Instituta.* Az ő allapattyára nézve tovább, meg-külömböztetik az Anyaszentegyház; hogy tudni-illik, az avagy Gőzedelmeskedő, avagy Vitézkedő Anyaszentegyház.

De Distinctione Ecclesiæ.

Vide Valæum fusè de illa distinctione Cap de Ecclesia

K. Mellyik a' Győzedelmeskedő Anyaszentegyház?

F. A' Választottatnak az a' dicső serege; melly a' bűnön, halálon, és világon győzedelmet vévén, immár a' Meny országban uralkodik †.

†

K. Mellyik a' Vitézkedő Anyaszentegyház? F. A' Választott és hivatalos Szenteknek az a' serege; melly még e' világnak mezején, a' bűn, őrdög, és világ-ellen harczol, tusakodik, Ez a' Vitézkedő Anyaszentegyház ismét az ő állapottyára nézve, vagy *Látható*, vagy *láthatatlan.*

Heb. 12. 22

Eph. 6. 12.

K. De mitsoda értelemmel mondatik a' Vitézkedő Anyaszentegyház láthatónak és láthatatlannak?

F. Láthatónak mondatik. 1. Az ő *Materia*jára nézve, mert az emberek kikből áll és szedegettetik, láthatók. 2. Az ő külső formájára nézve; melly kivàlképpen meg-tettzik az Igének és a' Sacramentomoknak látható ki-szolgáltatásában. 3. Értvén az Anyaszentegyházon a' Sidóktúl és a' Pogányoktúl meg-választatott Keresztyének seregét; így sem mondgyuk mindenektűl fogva láthatatlannak az Anyaszentegyházat. Mert ha eleitűl-fogva a' Keresztyének szembe nem ötölhettek-vólna, sem a' Sidók leg-elsőben, sem annak utánna a' Pogányok őket nem üldözhették-vólna, sem a' pokolnak kapui a' sok erekségek-által azt nem ostromolhatták-vólna. 4. Azt sem tagadgyuk, hogy az igaz Ecclesiának, igaz meg-ismértető jegyei nem vólnának. Vadnak. De arrúl vagyon a' kérdés; mellyek azok a' jegyek? 5. Azt sem mondgyuk, hogy a' Christusnak itt e' földön, szépen fénlő, virágzó, és messze kiterjedett Anyaszentegyháza soha nem vólt vólna, és nem lehetne: mert még a' Próféták-is hajdan errúl jövendőt mondottanak, *Esa. 2. v. 2. Malach. 1. v. 11.* E' Meg-mondott tekintetekre nézve, nem tagadgyuk mi az Anyaszentegyházat láthatónak lenni; és így többire csak haszontalan, és szem-bé-hunyva-való hadazások *Kalaúz*nak ittegyen ellenünk-való csatázási. De ugyan azon vitézkedő Anyaszentegyház mondathatik láthatatlannak. 1. Az ő belső és örökké-való állapottyára nézve, melly áll az örök választásban

Amesius in Enerv. Bellarm. Tom 2. lib. 2. cap 2. n. 1.

In eo figit & fingit Statum Controversiæ. Kalauz Lib 3. Cap. 4. §. 1.

Lib. & Cap citat. §. 3.

táſban. Ugyan-is, csak az Isten tudgya, kitsodák az övéi. 2. A' mennyiben Hitünknek czéllya az Ecclesia: Mert Szent Pálnak tanitása-szerént, a' Hit láthatlan dolgoknak valósága. Ezent forgattya *Kalaúz*-is fol. 679. *Nem külső látásból, hanem Hitből tudgyuk, hogy vagyon az Istennek nyájja e' földön, melly a' Szent lélek Istentűl igaz Isteni tiszteletre és tökélletes tudományra igazgattatik.* 3. Az ő külső állapottyára nézve-is néha láthatlan: Mert meg történhetik az, hogy az Ecclesiának egét a' tévelygésnek sűrű fellegei, és az üldözéseknek zápor-esői, néha ugy béburittsák, hogy amaz Napban fel-öltözött Aszszony ne láttassék, hanem az őtet el-nyelni igyekező Sárkány előtt a' pusztába mennyen, és ott el-rejtezzék; és a' Christusnak Galambja a' Kő-sziklának hasadékjában rejtezzék. Csak ebben forog azért a' kérdés:

1. Tim. 2. v. 19.

Heb. 11. 1.

Apocal. 12. v. 1. 6.

Cant. 2. 14

K. Hajuthat-é, és jutott-é valaha az Ecclesia ollyan állapotra, mellyben avagy a' regnáló tévelygések miatt, vagy az üldözések miatt, ugy meg-homályosittatott az ő orczája, hogy alig, vagy nem-is tudhatta az ember, hol és mellyik légyen az igaz Ecclesia, melly az Istent tiszták és igazán tisztellye?

F. Juthat; és jutott-is. Arra jutott vólt a' Birák idejében, még a' Tizen-két Nemzetségnek egy-mástúl-való el-szakadások előtt. Lásd *Judic. 2. v. 11. 12.* A' meg-oszlás után arra jutott-vólt Achàb idejében: mert annyira el-hatalmazott-vólt a' Bálványozás Izraelben, hogy Illyés azon panaszolkodgyék, hogy csak maga maradott; noha mindazonáltal ő-kivüle egy-néhány ezeren vóltanak, kik a' *Bálnak* térdet

1. Reg. 19. v. 10.

nem hajtottak: de ezek olly titkon és alattomban vóltanak, hogy ezeket valamelly kűlső szemmel tapasztalható jegygyel a' bálványozóktúl a' Profeta meg nem kűlömböztethette. Nem csak Izraelben vólt pedig így az állapot, hanem Judábanis megtörténtez, mint vala Acháznak idejében, *2. Reg. 17. v. 19.* Ki az Ur házának ajtaját bé-zárlatta, és Oltárokat rakata magának (melly vólt a' Törvény-ellen) Jerusálemnek minden szegeletiben, *2. Chron. 28. 24.* Hát Manasses idejében mint vólt a' dolog? Annyira el-hatalmazott-vólt a' bálványozás Judában, hogy a' mint az Urnak lelke bizonyittya, *2. Reg. 21. 9.* Nagyobb gonoszságot cselekedtenek a' Pogányoknál, kiket az Ur ki-veszte az Izrael fiai előtt. Egy szóval mindęk ányéra meg-vesztegettettek, hog' se Izraelben, se Judábā nem találtatott olly valamely látható, tekéntetes s'egész egy-házi gyülekezet, mely az Isteni tiszteletet tisztán és fogyatkozás-nékül meg-tartotta vólna. Hát a' Keresztyén Anyaszentegyház (hogy a' *Synagogát* el hadgyuk) nem jutott é valaha illyen sorsra? Bizony arra jutott-vólt Szent Athanásius idejében; mint a' Szent Jámbor siralmason említi: *Hol az Ecclesia, melly most a' Christust szabadossan imádgya? holott az, ha Istent igazán tiszteli, veszedelemben forog. Mert ha vadnak valahol Isten félők (a' mint hogy mindenütt ollyak sokan vadnak) azok Illyés módgyára elrejtettenek, hogy ők-is valamelly Isten felő Abdiást találjanak: a' barlangban, és föld-alatt-való lyukakban rejtik magokat, avagy a' pusztában lappanganak.* Annyira el-buritotta-vólt akkor a' Keresztyén Anyaszentegháza, az

In Epist ad Solitariam vitam agentes.

zat, az *Arius* eretnekségének özön-vize, hogy *Jeronymus*nak bizonysága-szerént, *Ingemuit Orbis, & Arianum se esse miratus est. Jeronymus*nak pedig abbéli sohajtó nyögése, nem csak Asiát és nap-keletet (mint némellyek ezzel csinálnak fűstöt) hanem Nap-nyugatot-is nézte. Mert vallyō Gallia Asiában vagyoné? Nevetségre méltó vólna, a' ki azt mōdaná. De azt irja *Bonfinius*, hogy azt az Országot-is el-hatotta vólt az *Arianus* eretnekség. *Lyrinensis Vincentius*-is akképpen magyarázza *Jeronymus* mondását: *Pestis Ariana non jam portiunculam quandam, sed penè totum orbem contaminaverat, adeò ut propè cunctis latini sermonis Episcopis, partim vi, partim fraude deceptis, caligo quadam mentibus offunderetur.* Továbbá még-is arra jutott-vólt Christus Urunk szenyvedése-kor, ha igaz a' mit némelly Pápista Doctorok mondanak, hogy az igaz hit csak Szűz Máriában tartatott-vólna akkor-meg. *Refert Bellarm. de Eccles. Milit. Cap. 17. Costerus in Enchirid. Cap. 2. pag. 93.* De még-is arra jut akkor, mikor az egyházi-szolgálat ugy meg-vesztegettetik, hogy sem az ige tisztán nem hirdettetik, sem a' Sacramentomok igazán ki nem szolgáltatnak; meg-történhetik pedig ez: a' mint-hogy meg-is történt a' mi-Atyáinknak idejekben, a' mikor az Anyaszentegyház a' lelki Babylonban fogva-tartatnék. De tegyük kérdésben:

K. Juthat-é valaha az Anyaszentegyház ollyan állapotra, hogy mind az Igének tiszta praedikállásában, mind a' Sacramentomoknak Christus rendelése-szerént-való ki-szolgáltatásában meg fogyatkozhassék, és a' Hitre tartozó némelly dolgokban meg-botolhassék, s' tévelyeghessék?

Conrta Lucifer. cap. 7.

Decad. 1. fol. 73.

Apud Amesium in Enerv. Bell. cap. de notis Ecclesiæ n. 10.

F. A' Pápisták tagadgyák; mi pedig illyetén *Consideratio*val szóllunk hozzá. I. A' mikor a' Pápisták az Ecclesiának egy-átallyába való csalhatatlanságát állattyák; azt kérdgyük mindeneknek-előtte tülök, mit értenek az Ecclesián? El-hittem, nem a' nagyokból, kicsinyekből, férfiakból, s'aszszonyi-állatokból álló hivatalos Szenteknek seregét: mivel ezeket ingyen-sem méltóztattyák a' hitre tartozó dolgoknak meg-itélésére. Talám a' Pápát magát? Vide Kalauz Libr. 8. Cap. 3. §. 2.

† Fol. 649. Igy-is ki-szakadnak, mert *Kalaúz*nak † tanúbizóysága-szerént, *Nem kevesen a' Catholicus Doctorok, méreszen tanittyák, hogy a' Romai Pápa magán a' közönséges gyülekezet-nélkül meg-eshetik, és hamisszat tanithat.* Talám az Ecclesián értik *Ecclesiam* (ut apellant) *repraesentativam* tudni-illik, a' tellyes *Conciliumban* öszve-gyült Püspököknek gyülekezeztit? De ide sem vethetik-meg hátokat. 1. Mert mint *Bellarminus* meg-vallya, a Püspökök (ezek teszik pedig a' *Concilium*ot) egyen-egyen mind el-tévelyedhetnek. A' Nagy *Cusanus* Cardinális kerekdéden azt vallya: *Notandum experimento rerum, plenarium Universale Concilium posse deficere: quomodo varia talia fuerunt Concila, qua judicando erraverunt.* 2. Mert lehetnek, vóltanak-is egy-mással ellenkező *Concilium*ok: mivel azért két egy-mással ellenkező dolog egyszer-s-mind igaz nem lehet, szükség az egygyik részről az igazságnak állani; más részről a' tévelygésnek. A' Laodicenumi régi *Concilium*, a' Judith, Tobiás, Baruch, és Machabæusok Könyveit a' Szent Könyveknek *Laistromá*ból ki-törlé. Ellenben a' minapi Tridentomi gyülés azok-közzé számlálá. El-

Libr. 2. de Conciliis. Capit. 2.

De Concord. Catholic. lib. 2. cap. 5.

Aristot. de Intepret. cap. 7.

Ann. 364.

végezék

végezék az Elibertinomi gyülésben, hogy képek a' Templomokbã ne tartassanak, annál-inkább ne tisztelteссenek. De a' Tridentomi gyülevész, nem csak meg-engedé a' képeket furni, faragni, festeni, csinálni, és a' Templomokban tartani, hanem tisztelni-is parãcsolá. † A' Basileai közönséges gyülés * a' Pápát a' *Concilium*nak hatalma s'itéleti-alá veté, mellyet annak-utánna a' Constantiai gyülés-is javallott és meg-erősitett, sőt a' mai napig a' Galliai Ecclesia a' Parisi fő Scholával egygyütt ezen végezést álhatatosan meg-tartya. De szembe szőkék azokkal az Atyákkal *Eugenius* Pápa, és magát a' Ferrariai és Florentiai gyülésekben, minden *Concilium*ok felett póczoltatá. Tettzék Tizedik *Leo* Pápának-is; mert ő-is az utólsó Lateránomi gyülésben erről végezést hagya.

Canon. 3.

† Sess. 25 * Ann. 1431.

3. Mert gyakorta Szent *Agoston* mondta-ként, az utólsóbb *Concilium*ok meg-jobbittyák (*emendant*) az előbbieket. De mi haszna vólna az *emendá*lásnak, ha semmi hiba nem találtatnék benne. Ezígy lévén, mig meg nem határozzák a' Pápisták, mit értsenek az el-tévelyedhetetetlen Ecclesián, mind addig semmit sem probálnák. II. Nincsen olly magános egyházi gyülekezet, melly a' csalhatatlanságnak határakivül tétetett vólna; mint ezt maga-is *Kalaúz* magyarázza: *Noha az egész Ecclesia soha ki nem szaggattathatik, da azert nemelly tartomanyban, a' poganyság vagy egyéb tevelygés megfojthattya és el-fogyathattya az igazsagot; mert az Isten az Ecclesiának igerte, hogy mind végig meg marad, de azt nem igérte, hogy minden városban, tartományban, mellyben egyszer le-plántáltatik az*

Lib. 2. de Baptismo Cap. 3.

Fol. 731.

igazság,

igazság, örökké meg-marad. Nem vólt azért lehetetlen, hogy Romában-is, és egyéb helyeken, a' hol annak előtte az igaz Evangeliomi tudomány hirdettetett, ha most a' tévelygés az igazságot meg-fojtotta.

Vide Calv de Vera Eccles. reformand ratione fol. 374. Amesium in Enerv. Bell. Tom 2. lib 2. capit. 2. n. 5.

III. A' mi nézi a' kőzőnséges Anyaszentegyházat, affelől nem mondgyuk, hogy vég-képpen-való halálos és kárhozatos tévelygésben eshessék: mert ugy a' Pokolnak kapui hatalmat vennének rajta, és a' Christusnak nyájja tellyességgel el-fogyna a' földnek színérűl. De ha szintén némelly legeltetőknek vagy veszetségek, vagy vigyázatlanságok miatt meg-mételyesedik-is, mindazonáltal nem hadgya Christus az ő nyájját tellyességgel abban el-veszni, hanem támaszt más Pásztorokat, kik az emberi találmányoknak és sok-féle tévelygéseknek mételyét ki szaggatván, az Urnak mezején legeltetik a' Juhokat; a' mint lőtt a' mi Atyáinknak idejekben. Es így megtartván ez három *Consideratio*kat, keveset avagy semmit nem ártanak minékűnk azok az *Argumentum*ok, mellyeket *Kalaúz* † s' mások faragtsálnak az Ecclesiának Csalhatatlanságának probálására. *Vide tamẽ solut. Argument. apud Amesium in Bellarm. Enervat.* Tom. 2. Lib. 2. Cap. 2. n. 4. seqq.

Jer. 23. 4.

Lib. 8. Cap 3. §. 2.

De Notis Ecclesiæ.

K. Vadnak-é valamelly meg-ismértető Bélyegi az Anyaszentegyháznak, mellyekkel más ëgyéb tévelygő gyűlekezetektűl meg-külömböztessék?

F. Vadnak. Illyenek az Igének tiszta prædikállása, és a' Sacramentomoknak igazán-való ki szolgáltatása. Valamelly gyűlekezetekben ezek fel-találtatnak, ott lakozik a' Christus. Azok a' gyűlekezetek,

azok az arany gyertya-tartok, mellyek kőzőtt szűntelen jár az Istennek Fia, *Apoc. 1. v. 13.* Itt mindazonáltal im e' *Punctum*okat világosításnak-okáért meg-kell tartanunk: I. Mikor ezekkel a' Jelekkel tzimerezzűk az Anyaszentegyházat, nem szóllunk amaz kőzőnséges Anyaszentegyházrúl, mellynek csak Isten tudója, hanem a' látható magános gyűlekezetekből álló Ecclesiárúl; *Amesius in Bellarmin. Enerv.* Tom. 2. Lib. 2. Cap. 3. n. 3. *Non adhibentur istæ notæ à nobis ad veram Ecclesiam militantem, quoad essentiam ejus internam, certò & necessariò declarandam, sed ad visibilem aliquem cœtum designandum, qui est Ecclesia particularis ex instituto Christi formata.* II. Meg-kűlőmböztettyűk a' jeleket. Azok avagy *essentialis* állat-szerént-valók, mellyek az Anyaszentegyháztúl, semmi állapottyában annak, el nem szakasztathatnak. Illyetén Jele és czimere az Anyaszentegyháznak, nem egyéb, hanem amaz Egy, Szent, Kőzőnséges, Apostoli Hit és Vallás. A' Tudós *Amesius* így fejezte ezt-ki. Lib. 1. Medull. Cap. 32. n. 29. *Professio veræ fidei est maximè essentialis Ecclesiæ nota.* Azon értelemel *Walæus* Loc. Comm. Cap. *de Notis Ecclesiæ* fol. mihi 880. *Primaria ergo nota & absolutè necessaria ad veram Ecclesiam constituendam, est divina veritas. Hæc nota propriè ad Ecclesiæ esse, & primam constitutionem pertinet.* Avagy tovább *Accidentalis* Jelek, a' mellyek ideig vagy egeszlen, vagy rész-szerént fel-fűggesztethetnek; avagy csak nyilván és mindenektűl tapasztalható szabados gyakorlásira nézve szűnésben lehetnek. Illyen jelek az Igének prædikállása, és a' Sacramentomoknak ki-

szolgáltatása. Hallyuk ertűl a' tudós *Walæus declaratio*-

Loco citat. ut supra.

ját: *Ad ejusdem Ecclesia conservationem & bene esse quod pertinet eadem verbi divini prædicatio, & secundariò administratio Sacramentorum, & disciplina à Christo instituta exercitatio: quæ aliquanto quidem tempore possunt intermitti, ut videmus factum in exitu Izraelitarum in deserto, item tempore persecutionis; sed tum Ecclesia in integro suo statu non est, sed in statu afflicto atque imperfecto.* III. Innét immár az-is meg-tettzik, midőn mi ezeket, tudni-illik, az Igének tiszta prædikállását, és a' Sacramentomoknak Isten rendelése-szerént-való kiszolgáltatását, az Anyaszentegyháznak Tzimerének állattyuk lenni, szóllunk az Anyaszentegyháznak csendes, tiszta, és meg-bántódás-kivűl-való állapottyárúl; mint ezt a' tudós *Crocius* János *declarallya in Antibecano* Tom. 1. fol. 362. *Cum sinceram verbi prædicationem, & legitimam Sacramentorum administrationem, notas veræ Ecclesiæ constituimus, loquimur de statu ejus puro & incorrupto, à quo ad impurum & corruptum arguere non licet, neque nos unquam docuimus, omnino nullam Deum habere Ecclesiam, ubi corruptum est verbi & Sacramentorum ministerium.* Calvinus-is bennünket

In Gal. 1. 2

azon módon informál: *Non igitur adeò nos offendi doctrina, & morum vitiis convenit, ut si non omnia arrideant in quovis cœtu, protinus Ecclesiæ nomen detrahamus.* Sőt afféle haború, és mind a' tudományra, mind az erkőlcsőkre nézve, meg veszteget időkben s'állapotokban-is, nem enyészik el tellyességgel az Ecclesia, hogy annak semmi jelei nem csillámlanának-ki még a' sűrű homályból-is; mint a' tudós *Amesius Doctor* ből-

ctor bőlcsen *declarálla*, Lib. 1. Medull. Cap. 31. n. 39. *Quamvis aliquando vix usquam appareat Ecclesia tam pura, ut ad illam quis confugere possit in communione ejusdem cultûs per omnia; Ecclesia tamen aliquo modo visibilis existit, in illa ipsa impuritate cultûs, & professionis.* A' menyiben tudni-illik, soha az igazság annyira nem nyomattatik, hogy annak (ha szinte keveſen-is) óltalmazói ne legyenek; és az országló tévelygéseknek ellenemondói; a' mint-hogy az Antichristus miatt lett nagy Hit-szakadásban-is, mindenkor találtattak illyenek. IV. A' mikor az Ecclesiának Jeleit visgállyuk, azt-is meg-kell tudnunk, hogy azok a' Jelek puſztán s'magokban az Ecclesiát ki nem mutattyák (mint a' czégér a' bort) mindeneknek; hanem csak azokban lehetnek azok hathatós meg-ismértető Jelek, a' kikben az Istennek lelke azokat foganatossá téſzi. Ugyan-is, mint Szent *Agoston* helyessen tanittya: *Admonere possumus, sed si non sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster. Cathedram in Cælo habet, qui corda docet.* Es így ez négy Punctumokat meg-tartván, könnyen meg-fejtethetnek Ellen-vetések az ellenkezőknek, mellyekkel a' mi Jeleinket ostromollyák. A' *Kalauz Argumentum*it eléggé meg-roſtálta a' tudós *Pécsváradi Péter fol. 518. seq.* azért nem szükség ez *Apelles* után több lineát vonnunk. Hanem értsük a' mi felsőrt sententiánknak egy vagy két Fundamentomit. 1. Mert önnön-maga Urunk ezzel (a' mit mi állatunk) bélyegezi az ő nyájjának juhait: *Az én juhaim* (ugy mód) *az én beszédemet hallyák, és ismérem őket, és ők követnek engemet.* 2. Mert Szent Pális

Tract. 3. in 1. Joh. in fine.

Joh. 10. 27

ezzel czimerezi az Ecclesiát, a' mikor azt Igazságnak Oszlopának lenni tanittya, *1.Tim.3v.15.* 3. Mert minden dolog, a' mint hogy az ő tulajdon formája által, az a' mi az, ugyan azon-által kűlőmbőztetik-is meg más egyéb dolgoktul. De mivel az Ecclesiának formája, lelke, élete, melly őtet tészi, tartya, táplállya, nem egyéb, hanem az Istennek tiszta igéje, *Eph.2.20. 1.Pet.1.23.* Azért ugyan azonnal kűlőmbőztetik-is-meg a' tévelygő gyűlekezetektűl. 4. Mert mind azok a' bélyegek, mellyekkel mások az Anyaszentegyházat szokták czimerezni, nem másunnan, hanem az igaz tudományból itéltetnek és probáltatnak-meg: Azért a' mi jeleink azoknál mind elébb-valók, mind kőzelebb-valók. *Vide ista eleganter deducta ab Alstedio Tract. de Notis Eccl.* Cap.19.n.10. †

† In supplemento Chamieri.

K. Hát a' Pápisták, hány és mitsoda Jeleit adgyák az Ecclesiának?

Vide Kalauz fol.697.

E. Kitőbbet, kikevesebbet. *Bozius* huszon-négyet számlál. *Bellarminus* tizen-őtőt. Tőbbire négygyel elégesznek meg tudni-illik; hogy EGY az Ecclesia; hogy SZENT; hogy KŐZŐNSEGES; hogy APOSTOLI. De mivel ezeket a' Jegyeket Nagy tudós emberek eléggé meg-rostálták, szűkség-kivűl látom lenni ezekrül szót szaporitani. Lásd *Baldvinust* in Phosphoro *Lib.8. Cap.8.9.10. & seqq.* Pécsváradi Pétert *in Examine duorum Pazmanni libellorum de Scriptura & Ecclesia* Lib.2. Cap.3. §.5.6.7 & seq. Hanem mivel azokból a' fel-tőtt Jelekből, *Huszon-hét Argumétumok*at faragtsál *Kalaúz*; † mellyekkel akarja mutatni, hogy az Ujjitóknál (mint ő szóll) nincsen

† Lib.9.C.1.

igaz

igaz Ecclesia; azért azokat visgállyuk-meg; csak rővideden pedig: mivel hellyel-hellyel itt az *Igazságnak Istápjában* meg-vadnak a' Feleleteknek fundamẽtomi, mellyeket csak ujjal kell mutatni az Olvasóknak. Itt pedig mi az *Arianus*oknak s' másoknak, kikkel egy lévbe sóz bennűnket, pártyokat fel nem veszűk, hanem csatázunk a' *Reformata Ecclesia* mellett, mellyet a' Pápisták Calviniszta Gyűlekezetnek neveznek. Kővetkeznek azért azok a' *Huszon-hét* nevezetes Bizonyságok, mellyeket, a' menyire lehet rővid korlátban szoritunk.

An Ecclesia Reformata sit vera Christi Eccclesia.

I. BIZONYSAG. *A' Calviniszta gyűlekezetnek Doctori, nem csak egy-más kőzőtt, de tulajdon magok magokkal, és közönséges vallások magával ellenkezik*, &c. *Azért lehetetlen, hogy a Calviniszta gyülekezet igaz Ecclesia légyen.* F. Ez gyűlőltetésre szerzett hamis patvarnak bővséges meg czáfoltatását lásd fellyebb, *Lib.1. Capit.29.*

II. BIZONYSAG. *Mert a' Calviniszta gyülekezetnek tanitása ellenkezik azzal, a' mit régen az igaz Ecclesia tanitott: és a' magok* Publica Confessiója *ellenkezik magával. Azért nem igaz Ecclesia a' Calviniszta gyülekezet.*

F. A' melly ellenkeztető csomókat kőtőget *Kalaúz* a' *Helvetica Confession*, mellyet a' mi Ecclesiáink bé-vőttenek, azokat mind meg óldottuk, sőt el-téptűk, tapodtuk fellyebb, *Lib.1. Cap.42.* Hogy pedig a' *Primitiva* Ecclesia tanitásától olly távoly estűnk vólna (mint *Kalaúz* szóll) mint az Egh a' földtűl, igen nagy *Doce* kivántatik hozzá. A' mi kút-főbűl pedig ezt a' *Calumniát* sziváttya *Kalaúz*, arra-is

láss felelet fellyebb, *fol. 266. & 449.*)(

III. Bizonysag. *Mert a' Calvinus gyülekezetinek, nincs semmi módgya az Istentül parancsoltatott eggyességnek megtartásában, és a' Hitben támadott egyenetlenségek le-csendesítésében: Azért nem kell abban a' gyülekezetben keresni az igaz Ecclesiát.* F. Régi regéje ez *Kálaúznak*, melynek hamis notáját mi-is másutt megvisgáltuk, *Lib. 1. Cap. 17. toto.* Ibid. *Cap. 14.*

IV. Bizonysag. *Mert a' régi Szentek közzül, csak egy sem vólt a' ki azt hitte, s tanitotta-vólna, a' mit a' Calviniſta gyülekezet vall és tanit. Azért nem lehet igaz Ecclesia.* F. Ez-is régi furfánt hamis költés és kötődés, melyre másutt bőven meg-feleltünk, Libr. 1. Cap. 23. §. 4. fol. 286. 287. *& seqq.*

V. Bizonysag. *Az nem lehet Szent Ecclesia, mely az igaz Hitet és tudományt el-veszthetti, és hamisságra tanithat. De a' Calviniſta gyülekezet el-veszthetti és hamisságra tanithat. Azért*, &c.

F. A' Kötésnek második Aga fonákul esett hamisság; értsük Probáját. 1. *Mert* Calvinustúl *iménti hallánk; hogy az ő Hitek sok kételkedésekkel, és tévelygésekkel elegyittetett.* F. Mi is erre elégedendő feleletet adánk, Lib. 1. Cap. 23. §. 1. No 1. 2. 3. 2. *Mert magok tanittyák, hogy az igaz Ecclesia el-tévelyedhetik*, &c. F. Ittegyen mitsoda *Consideratio*val szóllyunk a' dologhoz, nem régen bőven meg-magyarázók ugyan ebben a' Részben: *fol. 333.* mellyet meg-tartván elenyészik *Kalaúz*nak fraskája.

VI. Bizonysag. *Mert a' Calviniſta gyülekezetnek tanitása, tulajdon erejéből, és természetinek mi-vóltából, minden testi szabadságra viszen, és minden jóravaló igyekezetet meg-fojt az emberben: Azért nem lehet, hogy Christusnak Szent Ecclesiája légyen.* F. Ez nyilván való hamisságnak kötelével öszve-kőttetett Bizonyságnak második részét, bőven meg-hamisitottuk fellyebb, Lib. 1. Cap. 25. toto.

VII. Bizonysag. *Mert a' Calviniſta gyülekezetnek tanitása, az Isteni félelmet, azaz, a' bűnre hajlandó természetnek tartóztató zaboláját, tellyességgel kiveszi az embernek szívéből. Azért nem lehet Christusnak Szent Nyája.* F. Isteni félelem nélkül-való hamis patvar azt reánk költeni; mellynek folyamattya fellyebb spongyiába omla, Lib. 1. Cap. 25. §. 8.

VIII. Bizonysag. *Mert a' Calviniſta gyülekezet. ugyan azon hamis tudományokat hintegeti, mellyekét az egész Keresztyén világ, és ugyan azon Ecclesia, melytül a' Szent irást vöttük, ki-átkozott, és régen el-temetett. Azért nem lehet igaz Ecclesia.* F. Hamissan vádol bennünket *Kalaúz* a' régi eretnekségnek meg-fejelésével; mint már fellyebb meg-mutattuk, Lib. 1. C. 21. toto

IX. Bizonysag. *Mert a' Reformata gyülekezet, sok hamis találmányokkal, és szem-látomást-való Hazugságokkal terheli az ő ellene tüsökodó gyülekezetet, mind tanitásában, s mind az ő Pásztorirül költött hamis hir-hordozásban*, &c. *Azért*, &c. F. Hazugság azt mondani, hogy Hazugsággal terjedett légyen a' *Reformata* Ecclesiának vallása; s' eléggé-is fel-mentettük magunkat *Kalaúz*nak ebbéli patvarkodása alól, Libr. 1. Cap. 26. toto.

X. Bizonysag. *Mert a' Reformata Vallásnak első kezdői,*

kezdői, vagy Reformálói, *ördögtûl vötték s' tanulták, a' mit el-hitettek az egéſs Gyülekezettel. Azért,* &c. F. Ezt pokol kuttyából meritett *Calumniá*nak lenni fellyebb meg-mutattuk, Lib. 1. Cap. 28. toto.

XI. Bizonysag. *A'* Reformata *gyülekezetnek legeſſöbb és becsületesb Fejeiben, azok a' czégéréges gonoſzaságok, és feslett erkölcsök fénylett-nek, mellyeket a' hamis tudomány hintegetöinek tulajdon bélyegeknek nevez a' Sz. irás. Azért,* &c. F. Czégéres hamis *Calumnia* ez. is; mint fellyebb rendeſſen meg-torkoltuk, Lib. 1. Cap. 30. toto.

XII. Bizonysag. *Mert a'* Reformata *Valláſnak Fö-Vezéri, nagy temérdek hamis tudományokat nyilván hirdettenek. Azért,* &c. F. Temérdeki hamis vádnak lenni, ezt-is máſutt meg-mutattuk, Lib. 1. Cap 20. toto.

XIII. Bizonysag. *Mert a'* Calvinus *gyülekezetiben az Iſtennek ſzava, a' Szent irás, ſokképpen, nagy rutúl meg-romboltatik: mocskos fejtegetéſekkel, és a' Szent irás becsülletinek fel-bontó vélekedéſével meg-gyaláztatik. Azért,* &c. F. Ez ſem egyéb, hanem hamiſſan reánk kenett ſzennyes mocsok; mellyet fellyebb eléggé-is meg-ſzapullottunk, Lib. 1. Cap. 19. toto.

XIV. Bizonysag. *Nem lehet az igaz Eccleſia, a' mellyet az ö Elsö gyarapitói, lelkek-iſméretek-ellen követtenek. De ollyan a'* Reformata *gyülekezet. Azért,* &c. F. Lelki-iſméret-ellen-való álnok vádnak ezt lenni máſutt meg-mutattuk, Lib. 1. Cap. 18. toto.

XV. Bizonysag. *Nem lehet igaz Eccleſia, a' mellyben-való meg-maradáſnak, ſem Iſten elött, ſem emberek elött,*

rek elött, elégséges okát nem adhattyák. De a' Reformatuſok *nem adhattyák. Azért,* &c. F. Igaz és fundamentomos okait adtuk, a' mellyekért Eleink a' Romai gyülekezetnek *Valet* mondottak, Lib. 1. Cap. 31. Azért ez, Iſten s' emberek elött-való helytelen vádolás'.

XVI. Bizonysag. *Mert a'* Calvinus *gyülekezetit, az ö maga Hitinek tulajdon fundamentoma-ſzerént-is, egyébnek nem mondhattyuk, el-hanyatlott és az igazságtul meſſze-eſett gyülekezetnél. Azért,* &c. F. Vaj bizony ollyan fundamentomi a' Kereſztyén *Reformata* Valláſnak nincsenek; mellyekkel a' maga igazságát fel-forgatná; mint ez hamis fogáſt máſutt fel-forgattuk, Lib. 1. Cap. 24.

XVII. Bizonysag. *Hihetetlen, hogy ott légyen a' Szent Eccleſia, a' hol azok a' külsö cselekedetek meg-ſzúntek, mellyekben tudgyuk, hogy gyakorlották magokat, a' kik Iſten elött kedvesek vóltak. Meg-ſzúntek pedig ezek a' moſtani Uj gyülekezetekben. Azért,* &c. F. 1. Az Anyaſzentegyháznak ſzentsége nem annyira a' külsö tettetes cselekedetekben (mellyek a' Hypokritákkal-is közönségesek lehetnek) áll, mint a' belsö lelki nemes jóságokban. Ugyan-is, mint Sz. Dávid mondgya: *Omnis gloria filiæ regis abintus.* 2. De mellyek azok a' külsö cselekedetek, mellyekben az Iſten elött kedves Szentek magokat gyakorlották? Ertsük *Kalauz*túl. 1. Cilicia. *Hogy tudni illik teſteket,* Ciliciommal, *és egyéb külsö oſtorozáſokkal öldöklötték, és magok ſanyargatásával Iſtent engeſztelték,* &c. F. Effélék a' pœnitentiának, külsö és embernek a' maga akarat- Pſal. 44. 15

tyában álló Jelei, és mint egy tzégéri vóltanak a' Napkeleticknél; azért minden szentségtelenség-nélkül múlásban mehettenek. Ha pedig efféle *Ciliciu*m hordozás az embert Isten előtt kedves Szenté tötte, tehát *Achâb*-is Istennek kedves szente vólt; mert ő-is *Ciliciu*mbã öltözött, *1. Reg. 21. 2. 7.* Többire csak illyẽ szentek ma a' Pápista *Ciliciu*mos emberek. De Sákot miért nem vonsznak fejekbe a' Pápista Szerzetesek; mert a' *Ciliciu*mos *Achâb* azt-is viseli, *loco citat.* II. Flagellatio: *Mivel a' Szent irás sokszor parancsollya, hogy testünket öldököllyük, és meg-feszittsük*, Col. 3. ỳ. 8. Galat. 5. 24. Rom. 8. 13. *Magok a' Hivek verték, ostorozták, veszszözték magokat. Példánk errül Szent Pál* 1. Cor. 9. ỳ. 27. *&c.* F. 1. Mi még egy Pápista Papot, Barátot, vagy Jesuitát nem tudunk, a' ki magát Istenért meg ölte vagy meg feszitette-vólna. 2. A' mi pedig a' *Bâal* Papjairúl reájok maradott, magok korbácsolását, veszszözését, és sarkantyúzását illeti, már arrúl másutt szóllottunk; a' holott a' Sz. Pal példajára is meg-feleltünk, Sup. Lib. 2. C. 14. fol. 129. III. Jejunia: *A' Böjtölés, közönséges vólt a' Szent Jámboroknál*, &c. F. Mi-is az Isten-szerént-való böjtöt, egy szálnéra sem ócsárollyák. *Vide infra Cap. 37.* A' holott a' Negyven-napi Böjtrül-is szóllottunk. IV. Virginitas: *A' Szüzeség, és Házaság-nlkül-való tiszta élet, felette dicséretes dolog vólt a' régi Anyaszentegyháznak tekintetes Szenti-között*, &c. F. Az Istentül adatott szüzeségnek nemes és ritka ajándékát, mi-is nagyra becsüllyük; a' Házaság nélkül-való tiszta életet sem ócsárollyuk: de bizony dolog, hogy

1. Reg. 18. ỳ. 28.

hogy a' Pápista Szerzetesek tisztátalan nőtelenségét, csak vad-körtvélynek tartyuk. Melly kellemés szüzeség légyen afféle, másutt meg-értettük, Supra Lib. 1. fol. 248. 543. V. Elemosynæ: *Az Alamisnálkodás, melly bőségessen vólt az Anyaszentegyháznak Szenti-között, az Isspitályoknak, és Egy-házaknak eppitésébül, és jövedelmekbül meg-ismérszik.* F. Szintén láttyuk, melly adakozók a' Pápista Szerzetesek; a' mit a' Calvinistáknak torkokból ki nem vonhatnak, azt kételen ott hadgyák. Ugy-is tudgyuk, hogy több szegény, özvegy, árva, kóldús él ma Magyar-országban a' Calvinisták Alamisnájából, hogy nem a' Papistákéból: Ha pedig a' potrohos Barátoknak, és meghizakodott Papoknak, lélek-váltságba semmi Alamisnát nem hagynak, azzal az Irgalmasságnak munkája-ellen, semmit nem vétenek.

XVIII. Bizonysag *Igaz Ecclesiának nem mondhattyuk azt, mellynek éppülésére, és Tudományának fel-állatására, s'meg-erősitésére, soha semmi Isteni csudák nem adattak. Azért.* &c. F. Maga meg-tanitott bennünket arra *Kalaúz, Lib. 8. Cap. 6. §. 1.* hogy a' csudák főképpen arra az időre szolgáltak, mikor ujjontan éppitetett az Anyaszentegyház. A' mi-Eleink pedig a' *Reformatio*-által, nem valami uj Ecclesiát éppitettenek, † melly annak-előtte sohul és soha nem vólt vólna; azért nem vólt szükség csudákkal fényesked-niek.

† Vide supra Libr. 1. fol. 159.

XIX. Bizonysag. *Az igaz Ecclesiának minden időben meg-kell maradni. De tsak egy sincs a' mostani Uj tanitások-között, melly minden időben meg-maradott-vólna.*

Azért, &c. F. 1. Mi sem vallyuk, hogy az Istennek Ecclesiája valaha tellyességgel el-fogyott-vólna a' földnek színérűl. Sőt ha szinte a' tiszta egy-házi szolgálatra nézve el-dőlt-vólna-is az Anyaszentegyház, s'láthatatlanná lőtt-vólna is, azzal el nem veszet vólna. Hóld fogytán láthatatlan a' Hóld, de azzal nem vész el az Eghrűl. 2. Könnyen meg-engedgyűk, hogy *Luther* és *Calvinus* előtt, *cum tali denominatione formali*, csak egy faluban, városban sem vólt *Lutherista* vagy *Calvinista* Ecclesia: de mindenkor vóltanak olyanok, a' kik azt az Igazságot, a' mellyet mi most hiszűnk és vallunk, és a' mellyet most gyűlőlséges' nevezettel *Calvinistaságnak* mondanak, mind szóval, mind irással vallották, bizonyitották, sőt vérekkel-is sokan meg-pecsételték. Nem csak egygyen ketten találkoztanak pedig illyenek, hanem tellyes gyűlekezetekkel; mint fellyebb eléggé megmutogattuk, Lib. 1. Cap. 23.

XX. Bizonysag. *Az igaz Ecclesiának mindenkor nyitva kellett lenni, és meg-esmerhetőnek kellett lenni, hogy ebbe bé-mehetne, valaki Istennek fia akarna lenni. Tudva vagyon pedig, hogy nines egy-is az Uj gyülekezetek-közzül, melly minden időben meg-ismérhető lett-vólna. Azért*, &c. F. 1. Meg-történhetik az néha, hogy az igaz Ecclesia a' puszrában lappangjon, *Apoc. 12. 6. 14.* és a' Christusnak Galambja a' kő-sziklának hasadékjába rejtse magát, *Cantic. 2. 14.* 2. Azt sem mondgyuk, hogy mindenestűl fogva ismérhetetlen, és láthatatlan az igaz Ecclesia, hanem a' mint a' tudós *Amesius declarallya*: *Quamvis aliquando vix usquam appareat Ecclesia tam pura*, Lib. 1. Medull. Cap. 31. n. 31.

pura, ut ad illam quis confugere possit in communione ejusdem cultûs per omnia; ecclesia tamen aliquo modo, visibilis existit, in ipsa impuritate cultûs & professionis. Azért *Luther* és *Calvinus* előtt-is, a' Pápistaságnak polyvájában-is meg-vólt az igaz Ecclesia; és magát az ő tagjaiban vagy inkáb, vagy kevesbé ki-mutatta: miglen vévén a' jó Isten az ő szóró-lapáttyát, az ő szérűjét (melly az Anyaszentegyház) meg-tisztitotta, és a' tiszta gabonát a' polyvától el-választotta. Math. 3. 12.

XXI. Bizonysag. *Mert a' Reformata gyülekezet nem egygyez tanitásában azzal a' gyülekezettel, melynek hitt, tanitása a' világon el-áradott. Azért nem lehet igaz Ecclesia.* F. 1. Ne-is adgya Isten, hogy minden gyülekezettel meg-egygyezzűnk, melynek tanitása a' világon el-terjedett. A' *Mahometh* Vallás, nem-de nem eléggé el-áradott-é a' világon? *Multitudo errantium non parit erroris patrocinium.* 2. Azért a' sokasággal való meg-egygyezés, nem igaz jele az Ecclesiának; mint *Liberius* Pápa felel vala *Constantius Arianus* Császárnak. *Non ideo quod ego solus sim, causa fidei fit inferior.* apud Theodoret. Lib. 1. Cap. 16.

XXII. Bizonysag. *Mert csak egy Pogány nemzet sem tért, a' Luther vagy* Calvinus *zászlója-alatt-valo Gyülekezethez. Azért*, &c. F. Lásserre feleletet fellyebb, Lib. 1. fol. 182.

XXIII. Bizonysag. *Mert a' mostani Uj gyülekezetek, Apostoli munkálkodás által nem terjedtenek az egész világra. Azért*, &c. F. 1. Vard el, ne vesis határt az Isten jó-voltának; el-terjedhetnek még. Az Anyaszentegyháznak ugy vagyon dolga, mint a Nap-

nak, melly egy szem-pillantásban nem járja el az Egnek kerekségét. 2. Magok személyekben nem vóltanak ugyan mostanság nálunk az Apostolok: de nálunk hagyott Szent tudományok által, most-is minden-nap terjesztik az igaz Anyaszentegyházat.

XXIV. Bizonysag. *Mert az Apostolok idejétűl fogva, minden üdők folyásában, egy-más után következő Pásztori, Tanitói, Vezéri nem vóltak a'* Reformata *gyülekezetnek. Azért*, &c. F. A Tanitóknak egy-más után következő személybéli *successioja* nem el válhatatlan jele az igaz Anyaszentegyháznak; mint ezt *Forerus* Jesuita kerekdéden meg-vallya, *Quæst. Vexatæ* Libr. 1. pag. 341. *Successionem personalem nihil valere absque doctrinæ successione, nos ultrò fatemur.* Azonképpen *Stapletonus* Jesuita Relect. Princip. fidei. Controvers. 1. de Eccles. q. 4. Artic. 2. *Nulla est vera successio absque vera doctrina.* Ambár azért Vallásunk Tanitóinak szakadatlan *successiójokat* meg nem mutathatnók-is, nálunk lévén a' tudománynak *Successioja*, meg-lesz nálunk az igaz Ecclesia. Láss ertűl Libr. 1. fol. 282.

XXV. Bizonysag. *A'* Luther *és* Calvinista *gyülekezetnek, nincsenek Istentűl küldetett igaz lelki Pásztori. Azért*, &c. F. Ez nem igaz patvarnak folyatását, már fellyebb meg-állattuk, Lib. 1. Cap. 27.

XXVI. Bizonysag. *Tanitások, sok dolgokban ellenkezik az Apostolok tudományával; mint ennek-előtte sok példákkal meg-bizonyitók. Azért*, &c. F. Mi-is azokra a' példákra fellyebb vastagon meg-feleltűnk, Lib. 1. fol. 206. *& seqq.*

XXVII.

XXVII. Bizonysag. *Mert az Apostolok szavait, külömben vészik és értik, hogy sem az Apostolok. Azért nem lehetnek igaz Apostoli Ecclesiák.* F. Csak mondás az, nem fontos tanitás. A' Pápista gyülekezetnek Doctori, melly szentűl (tudni-illik!) magyarázzák a' Szent Apostolok és Próféták iráſit, mi-is másutt egy néhány Példákkal meg-mutatók, Lib. 1. Cap. 15. Ezek lőnek Kegyes Olvasó, azok a' *Kalauz*túl nagy pompával elő-keresgetett *Huszon-Hét* Bizonyságok, mellyeket a' *Reformata Ecclesiának* ostromlására előkészitett-vala. Tellyes pofával-is kiáltya, azt csudának csudájának lenni, a' kit ezek az *Argumentumok* meg nem szédithetnek. De bizony csak Tők azoknak agya-velejek, kik azokra meg-szédűlnek.

K. Hát a' mostani Romai-Pápista Gyülekezet, igaz Jegyese, és igaz Anyaszentegyháza-é a Jesus Christusnak? An Ecclesia Romana sit vera Christi Ecclesia.

F. Sok ellenkező látattyai vadnak, mellyek nem engedik, hogy őtet azzal a' tiszteséges *Titulus*sal fel-czimerezzük: mellyeket minek-előtte elől hoznánk, lássuk *Kalaúz*nak † *Tizen-nyólcz* Bizonyságit, mellyekkel igyekezik probálni a' Romai Ecclesiát igaz Anyaszentegyháznak lenni. Mellyekre mivel hellyel-hellyel az *Igazságnak Istápjában* Feleletekneк Fundamentomi vadnak; csak rővid, s'ujjal-valo mutatást tészek az Olvasóknak. Azt cselekeszem pedig hogy a' meñyire lehet rővid *Ratio*kba szorittsam a' *Kalaúz* Bizonyságit. †Lib. 3. cap. 2..

I. Bizonysag. *Mert*, egyem, *nagy egygyeség és csendeség találtatik a' Romai Ecclesiában. Azert igaz Anyaszentegyház a' Romai Ecclesia.* F. Nem minden

egygyes-

Math. 22. 23. & seqq

egygyeſség czimere az igaz Eccleſiának. A' Saducæuſok igen meg-eggyeztenek abban, hogy fel-támadás nincsen; keményen-is állatták azt Chriſtus Urunk-ellen: de ugyan hamis vólt mind magok, mind tudományok. 2. De melly kellemés egygyezés légyen a' Pápa záſzlója alatt csatázó vitézek közöt, mind a' tudományra, mind a' kereſztyéni ſzeretetre nézve, máſutt bőven *declara*ltuk, Lib. 1. cap. 29. toto.

II. Bizonysag. *Mert a' Romai gyülekezetben, igen jó mód vagyon az egygyeſségnek meg-tartásában, és az egyenetlenségnek le-ſzállitásában. Azért*, &c. F. 1. Iſtennek hálá, mi ſem fogyatkozunk meg abban; mint máſutt rula mutatáſt töttünk, *Lib. 1. Capit. 17.* 2. Mi hát az oka, hogy e' mái napig-is, a' Pápiſta ſzerzetesek egy-más-között-való öſzve-békélhetetlen-vélekedéſekkel (derekas dolgokrúl pedig) csatáznak. Egykor 1483-ben *Sixtus* Pápa vala rajta, hogy a' *Domonkos* és *Ferencz* rendén-való Barátok-között, Bóld. Szűznek fogantatásárul-való pert el-igazittsa; de nem lehete: azért mind a' két-félt ſzabadon hadta az ő vélekedésében, egygyiket ſem kárhoztatván eretnekséggel.

III. Bizonysag. *Mert a' Romai Eccleſia, az Apoſtoloktul vett tudományt álhatatoſſan, s' változás-nélkül meg-tartotta. Azért*, &c. F. Csak ugy ditsekedhetik ezzel a' Romai Eccleſia, mint amaz orczatlan aſzſzony-állat, ki minek-utánna magát meg-ferteztette vólna, meg-törli a' ſzáját, s' azt mondgya, gonoſzságot nem cselekedtem. Mi pedig eléggé mutogattuk fellyebb a' Romai Eccleſiának az Apoſtoli tudo-

Prover. 30. ℣. 20.

mánytúl

mánytul-való el-hanyatlását, *Lib. 1. Cap. 18. fol. 100.* De láſſuk, *Kalaúz* az ő Annyának abbéli ſzemérmét, mitsoda fűge levelekkel takargattya. Fundamentomi ím illyenek. †

†

Lib. 9. C. 2

Első. *Mert az Apoſtolok idejében igaz Eccleſia vólt a' Romai Eccleſia.* F. Azt közzülünk ſenki kétségben nem hozza; de *à Tunc ad Nunc non valet Conſequentia.* 1. Mert vólt olly idő, a' mikor a' Romai Eccleſia nem vólt Pápiſta Eccleſia, hanem idő-jártában el-hagyván az ő Jegyesét a' Chriſtuſt, lűn Pápa jegyesévé; azért a' Romai Eccleſiának néhai állapottyárúl nem jó a' futkározás annak moſtani állapottyára 2. Mert maga meg-tanitott minket arra *Kalaúz*, hogy nem igérte Iſten azt, hogy minden Várasban, Tartományban, mellyben egyſzer bé-plántáltatik az igazság, örökké meg-marad. Azért meg-engedvén azt, hogy hajdan az Apoſtolok Szent tudománya zengedezett a' Romai Eccleſiában; moſtan az Anti chriſtuſnak baglyai huholhatnak abban: mert hiſzen Roma-is csak egy Város. Hanem ha a' hizelkedő Poétával azt mondaná valaki: *Romana ſpacium eſt Urbis & Orbis idem.*

Vide Libr. 1. fol. 316. 317.

Fol. 731.

Masodik. *Mert Sz. Pál azt igéré a' Romai Eccleſiának, hogy az Iſten meg-rontya a' Sátánt az ő lába alátt. Csak abból-is meg-tettzik azért, hogy a' Romai Eccleſia változás-nélkül meg-tartotta azt a' Tudományt, mellyet az Apoſtoloktúl vett.* F. 1. A' régi Deák Biblia-ſzerént, nem igéret vagyon ott, hanem jó kivánsága Szent Pálnak a' Romaiákhoz: *Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris.* Tudgyuk pedig, hogy ember-

Rom. 16. ℣. 20.

nek nem minden kivánsága tellyesedik bé. Atokkáis
Rom. 9. v. 3. kiván vala lenni Szent Pál az ő Attyafiaiért; de ugyan nem tőlt bé. 2. Az-is meg-történhetik akar-melly *Particularis* Ecclesián, hogy a' Chriſtuſnak Eccleſiájából, Sátánnak Synagogája lehet, *Apoc. 2. v. 9.*

HARMADIK. *Mert kétség-kivül vettetett, hogy az Apoſtolok idejétül-fogva, öt vagy hat-száz eſztendeig, változtatáſt nem tött a' Romai gyülekezet abban a' tudományban, mellyet az Apoſtoloktúl vett.* F. 1. Szinte az forog kérdésben, a' mit okúl tésznek-fel a' vetélkedésben; az pedig nem okoſság, hanem *Dialectica*-ellenvaló vakság. 2. Kétségeſsé téſzi az *Kalaúz*nak állatHiſtor. Eccleſ. Lib. 3. tását, a' mit *Euſebius* az elődedi Eccleſiának állapottyárúl bé-hoz: *Poſtquam Apoſtolorum chorus differentem ſortitus eſt finem, & generatio illa præteriit, quæ divinam ſapientiam ipſis auribus audire meruerat, tunc impii erroris conſpiratio, per ſeductionem eorum, qui alienam doctrinam tradebant, initium cœpit*, &c. 3. Miért-hogy a' Romai Eccleſiának állapottyát csak az első öt vagy hat-száz eſztendőkre ſzorittyak? Avagy az után következő *Seculum*okban nem eshetett-é változás? Avagy az *Inimicus homo* csak egy időben hintegeti-é az ő konkolyát? Meg engedgyük mi azt, hogy azokban az első *Seculum*okban koránt ſem vólt annyira az elhanyatlás mint lőtt annak-utánna; a' mint-hogy
1. Tim. 4. 1. Szent Pál-is az utólsó időre határozza a' Hittúl-való nagy és közönséges el-ſzakadáſt. 4. Azzal pedig, hogy némelly régi Szent Atyák, és *Concilium*ok, dicséretteſſen emlitették a' Római Eccleſiát. nem állathattya fel annak régen le-dűlt falát. 1. Mert, *Ubi*

rerum teſtimonia adſunt, non opus eſt verbis. Erre pedig elég tanú az *experientia*, hogy a' Romai Pápiſta Eccleſia, régen nagy lépésekkel el-hanyatlott az Apoſtoli tudománytúl, Láld *Lib. 1. fol. 160.* 2. Magát *Kalaúzt* támaſztyuk magára. Azt mondá hiſzem máſutt *fol. 731.* hogy a' melly városban, tartományban az igazság egyſzer bé plántáltatott, nem igérte Iſten, hogy mind végig azon igazság meg-maradgyon abbā. Romának ſem hát? Avagy ha igérte, mutaſsátok-meg, mellyik levelén vagyon az a' Szent irāſnak. 3. Sőt némelly jobb lelki-iſmeretű Pápiſták, kikannyira a' Romai Udvarnak hizelkedésére magokat nem adták, ſoha a' Roma Városában lévő Eccleſiának, ollyan *Privilegium*ot nem tulajdonitanak; mint *Dominicus Bannes* nagy *Scholaſticus* ember, *Sotus*, *Cajetanus*, és más nevezetes Pápiſta Doctorok nevével ezt irja, in 2. 2. q. 1. Artic. 10. pag. 138. & 150. *Ex Scriptura certum non eſt, Populum Romanum non defecturum à fide*, &c. *quin imò hoc videtur ſignificari*, 2. Theſſ. 2. *ubi* (*ſi credimus* Lactantio, Athanaſio, Chryſoſtomo, Ambroſio, Hieronymo, *& aliis*) *per defectionem intelligitur abolitio populi Romani.* 4. A' magunk kardgyával ſem meczhetik kereſztül gégénket, a' mikor *Calvinus*nak amaz mondását elő-rántyák, Lib. 1. Cap. 11. n. 13. *Meminerimus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & ſyncerior doctrina vigebat*, &c. Mert azt *de Subjecta materia* kell érteni. Micsoda az? Hogy tudni-illik, öt-száz eſztendeig nem vóltanak képek a' Templomokban; mint az *allegalt* ſzók után menten következik: *Chriſtiana Templa fuiſſe com-*

Locum iſtű ineptè & corruptè allegat Kalauz fol. 189.

muniter ab imaginibus vacua. Bezzeg eggyikből ebből tettzik-meg, hogy még akkor tiſztább vólt a' *religio*; az-is meg-tettzik, hogy attúl az öt-száz eſztendeig tiſztábban virágzó *religio*túl el-hanyatlott a' mai Pápiſta Romai Eccleſia, mert ő néki minden Templominak ſzegi ſzugolyája teli vagyon irott, furott, faragott Képekkel; az-is ezen fundamentumból világoſon iſmértetik, hogy a' mai Romai Eccleſia, a' mellyben a' Képek nem csak faragtatnak, hanem tiſztelteltetnek-is, ſokkal más külömb attúl az öt-ſzázban fényeskedő Eccleſiától, a' mellynek Templomi üreſ ſek vóltak a' Képektől. La! hogy ezzel az *allegált Teſtimonium*mal, a' magok torkában verik inkább a' kéſt. Azzal ſem ſegíthetik dolgokat, a' mit máſutt *Calvinus* a' Romai Eccleſiáról mond, *Hogy a' Romai Eccleſia mindeneknél keményebben óltalmazta azt a' Hitet, mellyet egyſzer bé-vött vala.* Mert *Calvinus* a' bé-vött Hiten, vagy Tudományon, azon a' helyen érti kiváltképpen a' Szent-Háromságról-való Apoſtoli tudományt: mellyről a' Napkeleti Eccleſiákban ſok veſzekedéſek és zenebonás háboruságok vóltanak; a' Romai pedig egyebek felett álhatatoſſabb vóltannak a' titkos tudománynak meg-tartásában, és óltalmazásában. De hiſzem nem csak ebből az egy czikkelyből álla' Romai Vallás.

Lib. 4. Cap 6. n. 16.

Negyedik. *Mert a' moſtan közbe-vetett* Articuluſokról, *ugyan azont hitte Szent* Agoſton *idejében az Eccleſia, a' mit moſt. Azért a' moſtani Romai Eccleſia álhatatoſſan meg-tartotta az Apoſtoloktúl vett tudományt.* F 1. Mindeneknek előtte azt kérdem, mellyek azok a'

közbe

özbe-vetett *Articuluſok*? Laiſtromban ízedi *Kalaúz. Sanctorum invocatio, Purgatorium, Romana Eccleſia, Imagines, Merita, Incertitudo Salutis, Sola fides, Sacramenta, De Cœna Domini.* 2. Arrúl tudakozom, csak ezek a' Kilencz *Articuluſok* teſzik-é a' moſtani Romai Eccleſia vallásának egéſz *corpusát*? Kézzel tapaſztalható hazugság vólna azt mondani. De ha ſzinte *Agoſton* azokbā a' kilencz *Articuluſok*ban meg-egygyezet vólna-is a' moſtani Pápiſtákkal, ugyan nem ſülne ki a' *Concluſio*: *Azért a' Romai Pápiſta Eccleſia álhatatoſſan meg-tartotta az Apoſtoloktul vett tudományt.* Mert, a' mint hallod, nem az *Agoſton* tudományárul *ſonál* a' *Concluſio*, hanem az Apoſtoloktúl vett tudományrúl. De a' ſem következik, hogy Szent *Agoſton* a' moſtani Romai Pápiſta hiten vólt vólna. Mert ha egy s két czikkelyben-való meg-egygyezés valakit Pápiſtává téſzen; már így az *Arianuſok*at, *Anabaptiſtá*kat, *Sidokat*-is a' magok Laiſtromában irhattyák; mert azokkal-is némelly czikkelyekben meg-egygyeznek. De tűrődzék-hozzá akar-melly fent elmejű Pápiſta Doctor, és mutaſſa-meg, hogy Sz. *Agoſton*, vagy akar-ki az öt *Seculum*ok alatt élő Sz. Atyák közzül, a' moſtani *Tridentino* Romai Pápiſta Vallást őſzvelegy tartotta-vólna; s' azzal ellenkezőt ſemmit ſem: mellyet ha véghez viſzen, övék légyen örökkön örökké a' *Palma* ág. Sőt ha az liáſi akarnók ſzaporitani, könyű vólna ízámtalan dolgokból *contrariumot* probalni. 3. A mi pedig nézi azokat a' kilencz *Articuluſok*at, mellyekben magok czimborájának akarják Szent *Agoſtont* iſmérni; láſs azokra-való *ſpecialis conſideratiot*

† In Examine duorum Pazmanni libellorum.

*Baldvinus*nál, *in Phosphoro* Libr. 9. Cap. 4. *Pécsváradi Péter*nél, Lib. 2. Cap. 6. fol. 789. *& seqq.* †.

ÖTÖDIK. *Mert ha a' Romai Ecclesiában valami ujjítás, Tudomány változás, valami hittül-való szakadás lett volna, kétség nélkül a' régi Szent Jámborok, annak a' változtatásnak kezdetit, módgyát, futamattyát, gyarapodását fel-jegyzették volna. De senki azt nem cselekedte. Azért*, &c. F. 1. Immár erre a' csel-vetésre más-

† Sup. lib. 1. fol. 161. Vide Catalog. Testiũ Veritatis.

sutt alkalmasént meg-feleltünk †. 2. Ha bizony sokan meg-sajdították a' Romai Ecclesiának az ő régi szüzességétül-való el-hanyatlását; és mind szóval, mind irásssal arrúl *protestatiot* tőttenek. 3. Ha pedig a' régi Szent Jámborok, *Mysterium iniquitatis* a' Hamisságnak titkát, annyira fel nem fedezték, mint immár a' mi-időnkben Isten kegyelméből fel fedeztetett, és tellyes világosságra hozattatott az alattombã bé-csúszott álnokság; azt nem annyira azoknak vigyázatlãságoknak, vagy aluszékõságoknak kell tulajdonitani, hanem annak, hogy még az ő idejekben, csak mint-egy fogantatásban vólt az Antichristus, és az által *procura*ltatott közönséges *Apostasia*: nem tsuda azért, hogy annak elsö eredetit nem perczentették. A' terhes aszszonyi-állat, tudgya hogy fogadott az ő méhében; de annak szem-pillantását, mikor fogantatott a' magzat, nem tudhattya. Osztán, közmondás-szerént, mikor a' Lúd a' földön jár, meg sem kamalíttyuk: de ha a' ház-tetejére fel-mégyen, ottan mint-egy csudálkozva nézdegellyük. Igy azoknak a' régi Szent Jámboroknak idétte, az Antichristus a' Romai *Apostasiá*nak fő *Author*a nem emelte vólt

még

még annyira fel a' fejét; nem-is hágott vólt még ollyan magas pólczra; nem csuda azért, ha kevesebb *spectatori* vóltanak. 4. A' mint *Livius* a' Romai *Respublicá*rúl irja, hogy nem hirtelen és egy szem-pillantásbã változott el az ő néhai szép erkölcsökkel fénlő állapottyárúl, hanem lassan-lassan, *Labente paulatim disciplinâ, dissidentes mores, deinde magis magisque lapsi sunt, tandem ire cœperunt præcipites, donec ad ipsius* (Augusti) *tempora, quibus nec vitia sua, nec remedia pati potuerant, perventum esset.* Azont mondhatni a' Romai Ecclesiának állapottyárúl. A' víz, ha csak lassan-lassan árad, (noha végtére az egész mezőt el-fogja) alig veszszük *consideratio*ba: de ha hirtelenséggel, nagy zuhajjal ki-vetemedik, ottan a' harangot-is félre verjük ellene, ásóval, kapával futunk elibe, hogy meg-gátolhassuk. Illyenek némelly *particularis hæresisek*, nagy zuhajjal és csergéssel (mint az első patak) jönek; nem csuda azért, ha mindenek reá fel-rezzennek, annak *Authorát*, idejét, helyét, *&c.* fel-jegyzik. De más az itélet az Antichristus-által alattomban és lassan-lassan bé-hozott közönséges *Apostasiá*rúl.

Livius Lib. 1. Histor.

HATODIK. *Senkit nem nevezhetnek a' Pártosok, a' ki változást tett-vólna a' Romai Ecclesiának vallásában. Azért*, &c. F. 1. Majd csak azon rege ez a' felsővel; azért a' nótája sem különb. 2. Christus Urunk sem nevezte meg, a' Pharisæusok vagy Irás-tudók-közzül ki vólt vólna az elsö, a' ki a' Mosestül ki-adott tiszta Sidó vallást, meg-vesztegette vólna; de ugyã affelől meg-vólt vesztegetve, és Urũk eléggé korpázta őket éretre. 3. Ha üzni füzni akarnók a' dolgot, a' lassan-lassan bé-

csúszot

csúszott-mászott veszteségnek, majd meg annyi *Authorit* adhatnók, a' menyi Romai Papákat szám lálhatúk. Láss erről bár tsak az egy *Polydorus Virgiliust de Inventione rerum.* Láss az *Igazságnak Istápját*-is alább. *Lib. hujus 2. C. 39.* 4. Nem-is szükség felettébb embernek fejét azon törni, hogy mindé eretnekségnek *Authorát* ujjal ki-mutassa: mert mint Sz *Agoston* jelenti, *Hæresin quandam, sine authore, & sine nomine Philaster commemorat.* A' Pápista *Decretum*-is azt tartya: *Sunt aliæ hæreses sine authore, & sine nominibus.* Innét némelly Eretnekek régenten *Acephalusoknak*, Fejetleneknek neveztettenek, mert ki előtt-légyen feje, és első kohólója annak az Eretnekségnek, nyilván nem vólt tudva; mint ugyan azon helyen a' *Decretum declarallya. Acephali dicti, id est, sine capite. Nullus enim eorum reperitur auctor.* Hát minket miért kénszerítnek arra, hogy a' Romai *Apostasiának* első perczentését ujjal ki-mutassuk? De ezek legyenek elegek a' Harmadik BIZONYSAGRÚL, melynek támogatásában *Kalaúz* kelletinél fellyebb mulatozott; lássunk a' többekhez.

De Hæres. Capit. 67. Caus. 24. q. 3. C. 39.

IV. BIZONYSAG. *Mert a' Romai Ecclesiába, Szent és Isten előtt kedves emberek találtattak. Azért igaz Ecclesia a' Romai Ecclesia.* F. Hogy a' Romai *Papismus* által, valaha Isten előtt csak egy ember-is Szent és kedves vólt-vólna, azt mi tagadgyuk. Láss ennek bő *declaratioját* fellyebb Lib. 1. fol. 314. *& seqq.*

V. BIZONYSAG. *Mert a' Romai Ecclesia hámisságra nem hajthat, s nem-is hajolhat.* F. Kóldús táska ez. *Hoc est in quæstione.*

VI. BIZONYSAG. *Mert a' Romai Ecclesiának tanitása,*

tása, tulajdon neme, ereje, természeti-szerent, minden vétkektúl el-tiltya az embert. Azért, &c. F. Melly kellemés, hazugságokból fonatott bűn-kerekét meg kötő kötelei legyenek a' Romai Ecclesiának, már fellyebb meg-mutattuk, Lib. 1. fol. 362.

VII. BIZONYSAG. *Mert a' Romai Ecclesiának vallása, Isteni-félelemre, és tökélletes erkölcsre viszi az embert. Azért,* &c. F. Láttyuk minden nap kellemés gyümölcsét: a' minémű a' temérdeki babonás bálványozás, szentségekkel való komplárkodás, a' sok Jámborokon-való kegyetlenkedés, üldözés, &c. *Vide Voetii Inventarium Ecclesiæ Romanæ,* Part. 2. Disput. fol. 684. *Alsted. de Notis Ecclesiæ,* Cap. 10. §. 4 *Gravamina German. opposita Concil. Trident.* pag. 68. & seqq.

VIII. BIZONYSAG. *Mert sem valami regen kárhoztatott tévelygést, sem egyéb éktelenséget nem tanit. Azért,* &c. F. Vallyon nem-é? Sok tudosok fejére rakták azt a' Romai Ecclesiának. *Vide inter alios Rivetum in Proemio Catholici Orthodoxi. Johan. Walchiner in Speculo Papismi. Cap. 3.* Ollyan a' kimaga kohollya az eretnekséget, eretnek affelől, ha tzimborája nints-is.

IX. BIZONYSAG. *Mert a' Romai Ecclesiában, tökélletes erkölcsök, és test fanyargató Istenes-cselekedetek vadnak. Azért,* &c. F. Ollyanok a' minémüekben a' *Baal* Papjai hajdan magokat gyakorlották, *1 Reg. 19. v. 28.* Ollyanok, a' minémüeket Szent Pál már régen, nem Isteni, hanem emberi agytul koholtatotnak lenni tanitott, *Col. 2. v. 21. 22. 23.*

X. BIZONYSAG. *Az Isteni-Csudák bizonyittyák a' Romai Ecclesiának igaz vóltát.*

Fol. 664. F. 1. Meg-tanitott bennünket máſutt arra *Kalaúz*, hogy a' Csudák fő-képpen arra az üdőre ſzolgáltanak, mikor ujjontan éppitetett az Anyaſzentegyház. Immár pedig régen meg-aggott a' Romai Anyaház; mi-is nem annyira elébbi, mint moſtani állapottyát viſgállyuk a' Romai Eccleſiának. Noſza moſtan állyanak-elő; Halottak támaſztásával, Sánták, Némák, Vakok, Pokloſok gyógyításával ſzerezzenek hitelt magoknak? Még csak egy bénna lovat ſem tudunk, hogy ennyi ſok Pápák-közzül valaki meggyógyított-vólna: hanem-ha az Indiába vándorló Jeſuiták vólnának ollyan jó *Miriok*. 2. Melly kellemés Csudákkal fényeskedgyék a' Romai Anyaház, mi-is máſutt Példát adtunk rúla, *Libr. 1. fol. 372.* és mitsoda hitelek leheſſen a' Pápiſtaságban fitogatott csudáknak, arrúl-is bőven ſzóllottunk, *Supra Libri hujus 2. Cap. 26. fol. 190.* 3. A' régi Apoſtoli Anyaſzentegyházban lett csudákkal nem feſthetik dolgokat a' moſtani Romaiak; ugy-mint, a' mellynek mind erkölcsétűl, mind tudományátúl hoſzſzú lépéſſel eltávoztanak. Láld errűl *Antibecanum Joh. Crocii* Tom. 2. *Controv. 3. de Eccleſia.* Sect. x. n. 4. 5. 6. 7. *Johann. Walchiner in ſpeculo Papiſmi*, Cap. 2. n. 4. *& ſeqq.*

XI. Bizonysag. *Mert a' Romai gyülekezettűl meg válva, nem vólt egy Gyülekezet-is, ez előtt ſzáz, két-ſzáz, három-ſzáz, ezer eſztendővel, mellynek társaságába tartoztak-vólna magokat adni, a' kik idveſſégeket kereſték. Azért*, &c. F. 1. Maga meg-tanitott minket arra *Kalaúz*, fol. 704. *Hogy az ósság vagy régiség, csak magában, nem igaz jele az igaz Eccleſiának.* 2. Vóltanak

tanak ollyan gyülekezetek, a' Romain-kivűl, még a' *Reformatio* előtt-is, mellyhez az idveſſégeket kereső emberek bátrabban adhatták magokat. Láld *Libr. 1. Capit. 23.*

XII. Bizonysag. *Mert csak egyedúl a' Romai Eccleſia ſűlte a' Pogány Nézeteket, midőn őket a' bálványozásból Chriſtus iſmeretire hozta. Azért*, &c. F. Itt *Kalaúz* hoſzſzú *ſermot* csinál a' Pogányoknak meg-téritteteſekrűl; hány és minémű Nemzeteket terétetett-meg az ő *Emuſſariuſi*-ſi-által a' Romai Pápa; de ezzel nem haghatnak magoſra. 1. Adná Iſten! hogy a' kiket téritnek, avagy inkább el-téritnek, a' bálványozásból Chriſtushoz téritenek; tsak az Antichriſtushoz ne téritenék, és egygyik bálványozásból a' máſikba ne vinnék. Mint a' régi Phariſæuſok, elég tengert s' földet járnak-bé, hogy magoknak *Proſelytuſ*okat csinálhaſſanak, azokat a' Pápa engedelmeſsége-alá hódoltaſsák, s' annak dőgleletes tudományát vélek el-hiteſsék; de félő hogy nyavalyáſok, kétſzerte (mint Urűk mondgya) Geheña fiaivá ne csináltaſſanak. Mert a' mai Romai *reformatio* nem egyéb, hanē a' régi bálványoknak el-hagyála, s' azok helyében más ujjaknak pótzoláſa, a' régi pogányi tévelgés helyében más uj avagy megfejelt tévelygéſnek állatáſa; mint ezt *Surius* Pápiſta *Hiſtoricus*, irván az Induſok *reformatio*járúl, alkalmaſſént tudtunkra adgya: *Idola omnia ex Templis* (Paganorum) *exturbabantur, Crux Chriſti, & Sanctiſſimæ Virginis imago, in Templis reponebantur. Euchariſtia populis* (ad adorandum) *oſtendebatur. Miſſæ ſacrificium patefiebat —— & quandoque in proceſſione centum millia hominum*

Mat. 23. 15 Ex malis Paganis faciunt non bonos chriſtianos. Ibid. apud Matthæum

Comment. rerum in Orbe geſt. pag. 661.

se Christiano more cæciderint virgis. Szegény Indusok! ez-é a' ti *Reforma*ltatástok, hogy a' Vándor Barátok, veszszők s' korbács alá fognak benneteket. Tegye tova Isten azt a' *Reformatiot*! Más-képpen-is, nem annyira lelketeken, mint aranyatokon kapnak, a' kik benneteket naponként hódoltatnak. Ha pedig nem hódoltok, vagy pénzetekkel eleget nem tesztek az *Auri sacra fames*nek, a' *Reformator*oknak véretekkel fizettek. Láss errűl fellyebb, *Lib. 1. fol. 183.* 2. Az sem igaz, hogy csak a' Romaiak vetnék a' Keresztyénségnek magvát (ha azt vetnék) a' Pogányok közöttt: hálá Istennek, Angliából és Belgiumból seregenként mennek esztendőnként Indiába a' Tanitók az igaz Keresztyénségnek terjesztésére. Sőt *Xaverius* irja, hogy minek-előtte ő társaival oda botorkázott vólna, már a' Görög Ecclesia Püspőköket bocsátott azokba a' Tartományokba: *Priusquam Lusitani Indiam in suam redegissent ditionem, Græca Ecclesia eò mittebat Episcopos, qui Christianos S. Thomæ, ejusque discipulorum opera propagatos, tuerentur.* 3. Azt-is meg kell jegyeznünk, hogy a' melly Népek, Nemzetségek a' Romai Püspőkök forgolódások által a' Pogányságból meg-tértenek, azok *Perse & directè* nem *Papismus*ra tértenek, hanem *Christianismus*ra; a' melly mind-azonáltal már üdő jártában sok Pápai-találmányoknak konkolyával igen meg-veszteget tetett. Azért a' konkolyt tartsák magoknak a' Romaiak; ha mi jó gabona esett pedig és esik a' szegény Pogányok szívében, azért légyen Istené a' dicsőség, ki a' hitván eszközök-által-is gyakorta jó dolgot viszen véghez. 4.

Libr. 2. Epistol. 3.

Mivel minden Keresztyén embernek tisztibe-járó dolog, hogy az ű módgya s' állapottya-szerént, a' Tévelygőket jó útba hozza s' igazittsa; tehát ezzel csak magát a' Romai Ecclesia fel nem czímerezheti.

XIII. Bizonysag. *Mert a' Romai Ecclesia ki-terjedett minden Nemzetségekre, valamellyek-között az Evángeliom zengett. Azért*, &c. F. 1. Mivel a' Romai Ecclesi igazán és tulajdon-képpen szólván, tsak egy magános *Particularis* Ecclesia vólt eleitűl-fogva; azért igen fonákul esik azt mondani, hogy az minden Népekre, Nemzetségekre ki-terjedett-vólna. Vallyon *Particulare æquipollet Universali?* A' kik azért így vakoskodnak, a' *Catholicum*ot és *Romanum*ot egy szélbe fogják és szővik: holott a' Romai Ecclesia csak egy része vólt a' *Catholica* Ecclesiának; mint *Jeronymus*nak vagy tsak amaz módásából meg-tettzik: *Si authoritas quæratur, Orbis major est Urbe.* 2. Nagy alattomban-való ravaszsággal, a' *Christianismust* és a' *Romano-Papismust; Ecclesiam Christianam & Romano-Papisticam*, egy szélbe szővi ittegyen *Kalaúz*. A' pedig jó Takácshoz nem illik: mert mind nyűsti, mind bordája igen külömb a' kettőnek. A' mi illeti a' *Christianismust*, és a' *Christiana* Ecclesiát; arrúl meg-vallyuk, hogy minden Népekre, Nemzetségekre ki-terjedett, vala-holott az Evangelium hirdetteteti: a' *Papismus*túl pedig azt tagadgyuk. Mert mutassák-meg, hogy az első őt *Seculum*ok alatt, *integrum corpus Papismi* a' mai Romai-Pápistá vallás, a' mint az Tridentomi gyűlésben ki-adattatott és *declara*ltatatott, a' Keresztyén világban hirdetteteti és prædikáltatott-vólna. Ha

Epistola ad Evagrium.

szinte szépelkedve megerőltetik magokat is, de bizony azt véghez nem vihetik. 3. Ollztán a' kik a' *Catholica Multitudo*val annyira kellettetik magokat, azt felelhettyük azoknak, a' mit *Jeronymus*nál *Atticus Catholicus* felelvala *Critobulus Pelagianus*nak: *Multitudo sociorum te non Catholicum, sed hæreticum demonstrat.* Azon *Jeronymus*sal azt-is mondhattyuk *in Proem. 5. lib. Comment. in Jerem. Veritas suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur.* 4. Ide-való az-is, hogy a' *Catholica* nevezet, nem annyira a' Látható Ecclesiának (minémünek tartyák a' Romai Ecclesiát) mint a' Láthatatlannak *Titulus*sa és *Epithetum*a. A' melly *Catholicá*nak mondatik. 1. Mert magában foglal minden Szenteket, valakik Abeltől-fogva idvezültenek, és idvezülnek mind világ végeig. 2. Mert az ő külső s' látható állapottyára nézve sem kötött csak egy Néphez, Nemzetséghez (mint vólt az Ov-Testamentomban) hanem mint Szent *Agoston* mondgya, *diffusa est ubique*, mindenütt el-terjedett. Mellyet nem ugy kell érteni, hogy egyszer-smind a' föld kerekségét el-fogja, és bé-töltse; hanem lassan, idő jártában. 5. Ittaz-aránt csak kép-utálódnak a' Pápisták. Egy-felől nagy gőgösön hánnyák vetik sokaságokat; más-felől el-aprósodott állapottyokrúl sirva panaszolkodnak. Pityeredve említi ezt *Sonnius* Antverpiai Püspök: *Quantum obsecro nunc patet per Orbē habitabilem Catholica Ecclesia? Vix tres ulnas longum comparatione ejus vastitatis, quam possidet Ecclesia Satanæ.* *Antonius Marinarius* ismét a' Tridentomi Gyülésnek *Oratora*, azon panaszolkodik, hogy *Europá*nak szugolyájába

In fine libri 3. adverss. Pelagianos.

Epist. 107.

Demonstr. relig. Christ. lib. 2. Tract 3. capit. 3.

lyájában szorittatott az ő Ecclesiájok: *Quòd in Europa angulis arctata sit Ecclesia, & quod adhuc domestici hostes surrexerint, grassantes in reliquam hanc Ecclesiam ad angulum coactam.* Mind ezeket meg-gondolván, le tőrik a' Romai *Catholicismus*nak szarva; *Kalaúz*nak-is ez alkalmatosságal-való hoszszú *sermocinacio*ja spongyiába omol.

Orat. habit. in Cōcil. Tridēt Tom. 3. Fol. 986. Concil.

XIV. Bizonysag. *Mert a' Romai Ecclesiát az ördögnek dühősége soha el nem fogyathatta. Azért*, &c. F., 1. Itt-is nem egyebet cselekeszik *Kalaúz*, hanem a *Christiana*, és *Romana* Ecclesiát egy szélbe fogja. Megengedgyük, hogy a' Keresztyén Ecclesiát, mellyet a' *Credo*ban vallunk, sem eddig, sem ennek utánna a' Pokolnak kapuja el nem dőjthette. De a' Romai Ecclesia még akkor el dőlt, a' mikor a' Christustúl az Antichristushoz hajla. 3. Isten Kegyelméből, sok Országokból, tartományokból ki-is dült már a' Romai vallás, Tővestül, gyükerestül ki-dül pedig akkor, a' mikor ama' bűnnek emberét, az ő szájának lelkével meg öli az Ur Jesus, *2. Thes. 2. v. 8.* Bár ne *prognosticál*lyon annyira *Kalaúz* a' Keresztyén *Reformata* Vallásnak fűstbe-menésérűl: mert ő sem érte azt; ugy hiszszük a' jó Istent, hogy mások sem érik. Ha pedig egy Nép, Nemzetség, közzül, Országból vagy Tartományból, a' háládatlanságért és lelki gyümölcstelenségeért, ki-viszi-is Isten a' drága Evangeliomot; más Népek, Nemzetségek között, szállást rendel annak.

Fol. 763.

XV. Bizonysag. *Mert a' Romai Ecclesia az Apostoloktúl kezdettetett és gyarapodott. Azért*, &c. F. A'

mint

mint másutt meg-mutattuk, *Libr. 1. fol. 310.* Volt olly idő, a' mikor a' Romai Ecclesia nem vólt Pápista Ecclesia; azért ne szűdd mind a' kettőt egy bordába. Tagadgyuk mi, hogy a' mostani *Romano-Papistica* Ecclesia, a' hitben és vallásban, az Apostolok tanitásából kezdetett, és gyarapodott-vólna. *Ergo doce, non suppone.*

XVI. Bizonysag. *Mert az Apostoloktúl vett tudományban meg-maradott. Azért*, &c. F. Ez nem egyéb, hanem kölcsön kenyér kóldúlás. *Hoc est in quaestione.* De eleget szóllottunk errűl a' Harmadik Bizonyságnak alkalmatosságával.

XVII. Bizonysag. *Mert a' Keresztyén világ a' Romai Ecclesiának tanúbizonyságából vette és hitte-el az Apostoli irásokat. Azért*, &c. F. 1. *Quid tum?* Többire a' hitetlen Sidoktúl szállott reánk az Ov-Testamentomi Szent Prophétáknak irások; de vallyon azzal meg-igazodik-é Synagógájok? Igy, ha szinte minékünk mostaniaknak, a' Pápisták adták-vólna-is kezünkben a' Szent Bibliát, azzal nem igazodnék-meg
Numer. 22. Ecclesiájok. Vólt az idő, a' mikor még az oktalan szamár-áltat-is ki-jelentette Isten az igazságot. 2. Mivel az első őt *Seculum*okban csak egygyetlen egy ember sem vólt *Romano-Papista*; *Romano-Papistica* Ecclesia sem vólt; azért azt sem mondhatni, hogy a' Romai Pápista Ecclesia, hozta és terjesztette-vólna eredet-szerént világra a' Szent Apostolok irását. 3. Hogy pedig az el-fajonodott *Romano-Papistica* Ecclesiában, mind annyi sok azt csáváló, szaggató, égető, *Traditio*kkal földozgató kezek és körmök-közöttis

a' Szent

Sz. Biblia meg-maradott, s' mi reánk-is Isten jó vóltából az a' drága kincs szállott, abban az áldott Istennek örökké áldandó gondviselését hálá-adással megismérjük. Láss errűl többet, *Lib. 1. fol. 312.*

XVIII. Bizonysag. *Mert a' Romai Ecclesiának, az Apostoli időktúl fogva, mindenkoron egy-más után következő Pásztori vóltanak, kik hivatallyok-mellől el nem mentenek. Azért*, &c F. 1. Mivel az őt *seculum*ok alatt, egygyetlen egy gyülekezet nem vólt *Romano-Papistica* gyülekezet, egy Doctor vagy Püspök nem vólt, a' ki mindenben azt hitte s' vallotta vólna, a' mit ma a' Tridentomi végezés-szerént vall és hiszen a' Pápista Romai gyülekezet; tehát az Apostolok idejérűl nem kezdhetik *successió*joknak *linea*ját. 2. De költsön légyen tőlünk meg-engedve, hogy innen az Apostolok idejétűl kezdetett a' Pápistaság; és valamelly Püspökök Rómában vóltanak, mind azok olly an Pápista Püspökök vóltanak vólna, a' minéműek a' mostaniak; és hogy *Successio personalis*, a' Romai Püspököknek egy-más után-való következések, bizonyos jele vólna az igaz Ecclesiának; a' mostani Romaiak így sem vihetnék-elő dolgokat. Miért? Azért: Mert nem egyszer el-szakadott annak fonala. El szakasztotta azt *Jantsi* Aszszony Pápa, a' kit *Kalász Fœminá*ból, örömest *Effœminatus*nak csinálná *Baronius* társával egygyűtt; a' maga felekezetin lévő régi sok Tanúk-ellen, *Vide apud Pless. in Myst. pag. 362 Forbesium Instruct. Historico-theolog. Lib. 7. Cap. 12. §. 15.* El-azok, a' kik nem *Canonicè*, rendes uton és módon hágtanak a' Szent Péter székiben: hanem; vagy *In-*
In Appendice lib. 10 de Græcis. §. 2.

I

Ad Ann. 912. §. 8.

Ad Ann. 908. §. 2.

II

Cauſ. 24. q. 1. Can Didicimus

III

Hiſtor. Italicæ Lib. 1.

IV.

truſivè, némelly Romai *Matronák* vagy inkább *Meretrixek*-által; mint *Baronius* nagy Pápiſta *Annaliſta* irja: *Talis erat Romanæ Eccleſiæ facies, ut Romæ dominarentur potentiſſimæ æquè ac ſordidiſſimæ meretrices, quarum arbitrio mutarentur ſedes, & quod auditu horrendum & infandum eſt, intruderentur in ſedem Petri earum amaſii Pſeudopontifices*, &c. Illyen vala a' többi között Tizedik (avagy mint némellyek ſzámlállyák Tizen egygyedik) János Pápa: ki *Theodora meretrix* forgolódáſa-által emelteték a' Romai póczra. Vagy *Shiſmaticè*; mert tagadhatatlan dolog, hogy azon egy időben *Schiſmaticus Antipápák* vóltanak. Azt tartya pedig a' *Gratianus* Decretuma, *Quòd Schiſmatici nihil juris habent in Eccleſia.* Vagy *Simoniacè*: a' kik pénzen vötték-meg a' Pápaságot, mint a' Török urak a' Baſaſagot; a' mint Hatodik *Sándor*rúl irja *Gvicciardinus*: *Partim numeratâ pecuniâ, partim promiſſionibus officiorum & beneficiorum ſuorum, quæ ampla poſſidebat, emit, nemine neſciente, & vidente, ſuffragia multorum Cardinalium*, &c. Vagy *Fraudulenter*: mint VIII. *Bonifacius*, ki az együgyü *Cæleſtius* Pápát arra vövé, hogy ha akarna idvezülni, a' Pápaságot tenné-le, és azt nálánál jobnak hagyná. Magát értvén azon a' *Jóbbon. Scilicet!* Innet kele oſztán rúla amaz *Epitaphium*: *Intravit ut vulpes, regnavit ut Leo*, &c. De még-is el-ſzakaſztották a' *Perpetua ſucceſſio*nak fonalát az Eretnek Pápák. Illyetének hogy vóltanak, ha az iráſt ſzaporitani akarnók, könyü vólna meg-mutatni. Láſd rövidségnek okáért *Honorius* Pápárúl, *Tom. 2. Concil. fol. 599.* Ugyan ott XXIII. *János* Pápárúl *fol. 1060.* Es

így ezc-

így ezeket meg-gondolván, csak ſzem-fény-veſztésképpen fitogattya *Kalaúz* a' Romai Pápák Laiſtromát *fol. 768.* 3. A' mi a' Tudománybéli *Succeſſiot* illeti, mivel magok-is meg-vallyák, hog *Nulla eſt vera ſucceſſio abſque vera doctrina*, annak fonalát akkor veſsék motóllára a' Romai Doctorok, a' mikor a' moſtani Romai Vallásrúl minden hozzá-tartozandó cæremoniáival egygyütt azt meg-probállyák, hogy azt az Apoſtolok ſzötték és fonták valaha. Ezek lönek Kegyes Olvaſó azok a' *Tizen-nyólcz Bizonyságok*, avagy Oſzlopok, mellyekkel *Kalaúz* a' Babylon Tornyát támogatni igyekezi vala; látod, hogy reves és rothadt támaſzok.

K. Hát vadnak-é valamelly Jelek, *mellyekkel iſmértethetni, hogy a' Romai Pápiſta gyülekezet, nem igaz Eccleſia?*

F. Sokak vadnak ollyanok, de én Tizen-hattal moſtan meg-elégſzem: mellyeknek fundamentomi, mivel az *Igazságnak Iſtápjában* hellyel-hellyel fel-találtatnak, csak ujjal mutogatom azokat.

I. Jel. *Nem lehet az igaz Eccleſia, mellynek tanitáſa ſok dolgokban a' Szent iráſſal ellenkezik. De ollyan a' Romai Pápiſta gyülekezet. Azért*, &c. Ennek a' Bizonyságnak első részét világoſſan állattya *Kalaúz*, a' mikor azt irja: *fol. 99. 55. Hogy valamelly Vallásban, nem több, hanem csak egy dolog ellenkezik a' Szent iráſſal, az nem Iſtentül vagyon.* A' második ágának vaſtagitását, láſd *Lib. 1. Cap. 17.*

II. Jel. *Mert az Apoſtoli* Credo*ban bé-foglalt Sz. Apoſtoli hitet és valláſt, ſok-képpen bolygattya, bontogattya,*

és fel forgattya. Láſd *Lib. 1. Cap. 31. toto.*

III. Jel. *Mert tágas kaput nyit ſok csalárdságra, hazugságra, hamis esküvésre, hit-ſzegésre; és ſok költött hazugságokkal a' maga hitinek dolgát állattya.* Láſd *Lib. 1 Capit. 26.*

IV. Jel. *Mert az Elsô és Második Parancsolatokban bé-foglalt igaz Iſteni tiſzteletet, s annak módgyát ſok-képpen el-forgattya és meg-veſztegeti.* Láſd *Lib. 1. Cap. 31. fol. 567. & ſeqq.*

V. Jel. *Mert a' magok vallása-ſzerént,* az Unitás Egygyeſség, *egygyik czimere az igaz Eccleſiának, ollyan pedig a' Romai gyülekezetben nem találtatik, ſem a' tudományra, ſem a' Kereſztyéni ſzeretetre nézve.* Láſd *Libr. 1. Capit. 29. fol. 513. & ſeqq.*

VI. Jel. *Mert az Iſteni tiſzteletnek modgyát, és abban lévô Cæremoniákat, réſz-ſzerént a' hitetlen Sidóktúl, réſz-ſzerént a' régi meg-vakúlt Pogányoktúl veſzi, cseréli, és költsön kéri a' Romai gyülekezet.* Láſd *Lib. 2. Cap. 38*

VII. Jel. *Mert a' Romai gyülekezet ſok régi Eretnekségekkel czimborál, azokat vagy meg-fejeli, vagy magának válaſztya.* Láſd *Lib. 1. fol. 256.*

VIII. Jel. *Mert nem egy s-ket dolgot tanit ollyat, a' mellyben ſemmi Igazság; sôt-inkább nyilván-való Hamisság találtatik,* Láſd *Lib. 1. Cap. 29. fol. 241.*

IX. Jel. *Mert a' Kereſztyén Hitnek bajnokit, a' régi Szent Doctorokat, és Atyákat* (noha ſzóval azt nyeſik) *de a' dolognak valósága-ſzerént, igen kevéſre becsúllik.* Láſd *Lib. 1. fol. 262.*

X. Jel. *Mert a' Romai gyülekezetnek vallásában, kétségben ejtô nagy bizonytalanság találtatik.* Láſd *Lib. 1. fol. 279.*

XI. Jel.

XI. Jel. *Mert ſe Vallására, ſe* Praxiſára *nézve magát a' Romai gyülekezét a' Bálványozáſnak ſzennyétúl meg nem mentheti.* Láſd *Lib 1. Cap. 31. fol. 567. & ſeqq. & Lib. 3. Cap. 1. 2.*

XII. Jel. *Mert noha az Apoſtoli* Succeſsiot, *az igaz Anyaſzentegyháznak egygyik Tzimerének állattyák lenni, De az a' Romai gyülekezetben fel nem találtatik, ſem a'* Perſonalis ſucceſsio, *annál-inkább nem* Succeſſio doctrinæ. Láſd ezen *Caput*ot fellyebb egy kevéſſel.

XIII. Jel. *Mert a' Romai gyülekezetben, ſem a' Tudománynak, ſem az erkölcsöknek ſzentsége,* (noha ezt tartyák egygyik czimerének az Eccleſiának) *valóságában fel nem találtatik.* Láſd *Lib. 1. fol. 387. & 551.*

XIV. Jel. *Mert a' Romai gyülekezetnek Hiti s' vallása-által, mellyet mi* Formalis Papiſmus*nak hivunk, ſoha csak egy lélek ſem üdvezült; nem-is üdvezül.* Láſd *Lib 1. fol. 314. & ſeqq.*

XV. Jel. *Mert az igaz Eccleſia, a' magok vallásaszerént, Iſteni-Csudákkal fényeskedik. De a' moſtani Romai gyülekezetben, ſemmi ollyan nem tapaſztaltatik. Azért,* &c. Hæc eſt una ex Bellarmini notis quinde. cim.

XVI. Jel. *Mert noha az* Antiquitaſt *tartyák egygyik Jelének az igaz Eccleſiának: de az elsô ôt-száz eſztendôk forgása alatt, egy Doctor, egy Püſpök, annál-inkább egy egéſz gyülekezet nem vólt, a' melly a' moſtani Romai gyülekezetnek Vallását éppen s' egéſzlen tartotta s' vallotta-vólna; azzal ellenkezôt ſemmit ſem.* Ha vólt; hol vólt? ki vólt? mutaſsák-meg.

K. Hát (hogy immár errûl ſzóllyunk) *kitsoda az Anyaſzentegyháznak Feje?* De Capite Eccleſiæ.

Eph. 1. 22. 1. Corinth 3. ỳ. 11.

F. Csak egyedül a' Christus, kinek mindeneket lába alá vetett az Isten, és tötte őtet mindeneknek felette az Anyaszentegyháznak fejévé. *Nem-is vethet senki más fundamentumot, melly egyszer vettetett, melly a' Jesus Christus.*

K. Hát a' Christus rendeléséből, nincsen-é az Ecclesiának egy látható földi feje, kitől mind a' Hit dolgára nézve, mind a' külső igazgatásra nézve, függjön az egész Keresztyén Anyaszentegyház?

F. Nincs. 1. Mert igy ugyan azon egy rendű egy-házi szolgák között, felsőség és alsóság lenne: melly egy-más felett-való hajazást még tanitványiban sem szenyvedte Urunk el, *Matth. 20. v. 25. 26. Luc. 22. v. 26.* 2. Mert maga is Szent Péter, (kit az Ecclesiának első *Monárchájának* álmodoznak lenni a' Papisták) tiltya az Istennek nyáján-való egy-házi uraságot, *1. Pet. 5. v. 3.* 3. Mert lehetetlenség is, hogy egy ember, ki Romában helyheztette székit, széles ez világon el-terjedett Ecclesiákra illendőképpen gondot viselhessen. A' mint-hogy ez világnak, soha még egy *absolutus* egyedül-való *Monárchája* nem vólt †; igy az egy-házi dolgokban-is lehetetlennek láttzik lenni. 4. Mert az Evangeliomban egy tű fokni fundamentoma nem találtatik annak az egy-házi Papi-fejedelemségnek. Semmi-képpen nem férhetett-vólna pedig az Isteni-bölcseséghez azt el-mulatni; ha a' Pápaság (mint *Bellarminus* állattya) a' Keresztyéni Vallásnak *Summájára* tartozónék; ha lélek-idvességben járó dolog vólna, minden embernek magát a' Pápa-alá adni; mint *Bonifacius* VIII

† Teste Cornero in Enchirid. cap. 3. pag. 121

Præfat. in lib. de Pontific. Extra de Majorit. & obed. Cap. Unam Sanctam.

Decre-

Decretumot adot rúla: ha senki az Anyaszentegyháznak tagja nem lehetne (mint Tizedik *Leo* el-végezte) ha magát a' Romai székнek birtoka alája nem vetnéje Bizony ha az Ov-Testamentombéli Fő-Papságot, a' leg-kissebbik czeremoniákig, hűségessen le-irta *Moses*; annál-inkább az Apostolok és Evangelisták, az Uj-Testamentomi Papi-Fejedelemséget (ha mit ollyat Christus rendelt-vólna) el nem mulatták-vólna, hogy azt czimeressen le nem irták-vólna. Szent Pál rendessen elő-számlállya, *Ephes. 4. v. 11.* az egy-házi rendet; de nem jutott-vólt eszébe, hogy a' Pápákat abba a' Laistromba szedgye. De mondasz: I. *Egyébaránt fejetlen lábság lészen az Ecclesia.* F. Nem lesz: mert Feje a' Christus, ki azt igazgattya; rész-szerént az ő lelke-által belső-képpen; rész-szerént külső-képpen, *adván némellyeket Prophétákat, némellyeket Apostolokat, némellyeket Evangelistákat, némellyeket Pásztorokat, némellyeket Doctorokat.* II. *Avagy csak ezek között kell valami rendnek lenni.* F. Igen-is kell, mert az Isten nem oka a' zürzavarnak: sőt azt akarja, hogy az ő Házában mindenek diszessen és rendessen legyenek. De az a' kérdés; Ha *Monárchiai* rendet szabotté Urunk ezek között? Mi az Irásban errül-való jelenséget nem látunk.

Eph. 4. 11.

1. Corinth 14. ỳ. 40.

K. Hát Péter Apostolt, Urunk még földön jártában, nem tette-é az Anyaszentegyháznak Fejévé és Fejedelmévé?

De Primatu Petri.

F. Ugy állattyák a' Papisták; de minden derék fundamentom-nélkül. Ugyan-is, mint *Bellarminus Cardinal* irja: *Summa potestas Apostolica non solum data est Petro, sed etiam aliis Apostolis.* Innet mondgya Sz.

Lib. 1. de Pontif. capit. 9.

Pál

In Concil. Lateranensis Sess. 10.

Pál maga-felől, hogy ő semmiben nem vólt alábbvaló a' Fő Apostoloknál, *2.Cor.11.v.5.* Magok-is a' Pápák az ő magok *Decretum*ában felírták, *hogy a' több Apostolok Péterrel egyenlő becsülletet és hatalmat vöttenek.* Ha úgy, tehát Péter és a' több Apostolok között nem vólt Papi-Fejedelmi-felsőség. Szent *Cyprianus*-is azt mondgya: *Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari cõsortio præditi & honorũ & potestatis.* Item: *Episcopatus unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur.* De lássuk igyekezeteket az Ellenkezőknek *.

Distin. 21. Can. 2.

Tractat. de Unitate Ecclesiæ.

*Apud Kalauz lib. 10 Cap. 1. §. 6

I. *Mert mikor az Apostolok* Luc.22.v.26. *a' Főségen egy-más között villonganának, Urunk nem mondgya, hogy senki ő közöttök Nagyobb, és Elől-Járó nem lészen; sőt helyén hagyván, hogy valakinek nagyobnak kell lenni, módot szab ennek mint viselye magát; tudni-illik, ugy, mint Christus, ki főbb lévén, szolgált Tanitványinak. Ki légyen pedig az Apostolok között Nagyobb, és Előttök-járó, ki-fejezi, mikor elsőben bizonyosá tészen, hogy Szent Péter a' Hitben meg nem fogyatkozik: az után meg-parancsollya Péternek, hogy az ő Attyafiait erősíttse a' Hitben, mellyben ő meg nem fogyatkozhatik,* &c. F. 1. Nagy ravaszúl ittegyen *Kalaúz* a' mi Erősségünket, mellyel Sz. Péternek a' több Apostolok-felett-való főségét ostromollyuk, hozza magának (hogy már) bizonyságúl. 2. Nem igaz az, hogy Urunk Szent Lukátsnál az egy-házi uraságot és felsőséget egy-átallyába nem tiltaná, hanem csak annak módgyát; mint *Bellarminus* után a' több *Sofisták* ezzel akarnak fűstöt † csinálni. Probálõ: Azt tiltya Christus Urunk, a' mire a' Zebedeus fiai vágyódnak vala, és a' minn a' Tanitványok egy-

† Vide de fumea illa except. apud Amesium in Bellarm. Enervat. Tom. 1 lib. 3. cap 1 n. 9.

egy más között kotzódnak vala. De a' Zebedeus fiai, a' mire vágyódtanak; és a' minn az Apostolok egymás között kotzódtanak, uraság vólt, *Math.20.21. Luc.22.v.24. Azért*, &c. 3. Hogy pedig a' főségen kotzódó Apostolok között, Urunk Pétert, ugyan csak Főnek hagyta-vólna, azt *Kalaúz* kettőből akarja ismértetni.

Első. *Mert azt igéri Péternek, hogy a' Hitben meg nem fogyatkozik.* F. A' több Apostolok sem fogyatkoztanak meg a' Hitben, azért ők-is mind Fővek vóltanak: Sőt Péter mások felett igen meg-fogyatkozott akkor a' Hitben, a' mikor Christusát meg-tagadta.

Második. *Mert azt hadgya Christus Péternek, hogy az ő Attyafiait a' Hitben meg-erősíttse.* F. 1. A' *Sárdis*béli gyülekezetnek Angyala-is feje vólt-vólna hát az Ecclesiának, mert annak-is azt parancsollya a' Lélek, hogy meg-erősíttsen egyebeket. 2. De mit tészen, *Confirmare fratres vel alios? Kalaúz*nak magának magyarázása-szerént; *Tanitani.* De vallyon csak Sz. Péternek tiszti vólt-é a' *Tanitás?* Lásd ellenbe. *Matth.28.v.19.* Apoc.3.2.

II. *Mert Christus Urunk meg-kérdvén Szent Pétert, ha a' több Tanitványok felett szereti-é őtet? Az után két-szer mondá néki ezeket a' szókat:* Legelteſſed az én Bárányimat. *Harmadszor pedig ím igyen szólla:* Legelteſſed az én Juhaimat. *Miért kivánna nagyobb szeretetet Péterben, hogy sem a' több Apostolokban, ha semmit nagyobbat reá nem akart bíznia? Ládd-é, hogy nem csak a' szopó Bárányokat bizza Urunk Péterre, hanem a' Ju-* Joh.21.15.

hokat-is, kiktűl szopni kell a' Bárányoknak, &c. F. 1. Okát kérded, miért Urunk kérdezi Pétért, ha máſok felett ſzereti-é ötet? Méltán *examináltatik* arrúl Péter: mert ő vala az, a' ki az ő Meſterét háromſzor meg-tagadta-vala, melly miatt *dejure* az Apoſtoli-méltóságból-is ki-eſett-vala; azért, hogy máſok felett viſzont Meſteréhez nagyobb ſzeretit meg-mutaſſa, méltán Urunk tűle meg-kívánhatta. Ugyanis, *Cui multum remittitur, plus ab eo requiritur.* 2. A' Juhoknak és Bárányoknak legeltetéſe, nem hoz magával Papi-Fejedelemséget, hanem egy-házi Páſztorſágot, melly minden egy-házi ſzolgákkal köz. *Actor 20. v. 28. 1. Pet. 5. v. 2.* 3. Hogy pedig *Bellarminus* után, a' Juhokon akarja érteni az egy-házi ſzolgákat; a' Bárányokon a' Kereſztyén kőſéget, abban igen botorkázik a' *Kalaúz*: mint-ha az Apoſtolok az Irásban nem neveztetnének Bárányoknak, *Luc. 10. v. 3.* a' kiket máſutt neveze Juhoknak, *Matth. 10. v. 16.* La hogy az Irás, ollyan foga-fent *diſtinctiot* (a' minéműt a' Pápiſták koholnak) nem iſmér a' két ſzó köz-
Joh. 1. 29. zött. Chriſtus Urunkat is Báránynak nevezi Sz. János; azért e' Pápiſta *diſtinctio*-ſzerént, Chriſtus máſtúl ſzopta vólna a' tudománynak tejét; nem ő tűle máſok.

III. Agas-bugas a' harmadik Ellen-vetés; azért ugy-is kell le-ſzegdelni. I. *Mert Szent Péter vallás-tétele után, bé-akarván tellyesíteni Urunk igéretit, mely-*
Joh. 5. 42. *ben azt fogadá Simonnak*, Tu vocaberis Cephas, *el-változtatta az ő nevét, Sidóul* Cephaſnak, *az az, kő-ſziklának nevezé.* F. (1) Soha, és ſohul nem igérte azt

azt Urunk Péternek, hogy ötet Romai Pápává teſzi; azért nem-is ſzükség vólt azt bé-tellyesíteni. (2) Máſoknak-is adattanak uj nevek, de azzal nem lőttenek Papi-Fejedelmek. Abrámot Iſten, *Abrahámnak*; Sárait, *Sárának*; Jakóbot, *Izraelnek* nevezé. Az Uj-Teſtamentomban a' Zebedeus fiai neveztetének *Boanergeſeknek*; Szent Pálnak-is annak-előtte *Saulus* Marc. 3. 13. lévén a' neve, nevezteték *Pauluſnak*. (3) Hogy pedig Simon neveztetett *Cephaſnak*, az-az, *Petrának* kő-ſziklának, vagy inkább *Petróſnak*, az a' nevezet nem hozza azt magával, hogy ő-vólna fundamentoma és kő-ſziklája az Anyaſzentegyháznak; mert a' Szent irás-ſzerént, a' csak az egy Chriſtus, *1. Corin. 3. v. 11. 1. Cor. 10. v. 10.* Hanem neveztetett ollyannak amaz ő vaſtag, és erős kő-ſziklához haſonló *Confeſſio*-jára nézve: *Te vagy az élő Iſtennek Fia*, &c. Bezzeg ez az a' *Petra*, az élő Iſtennek Fia, a' kinn világ-kezdetitűl-fogva fundáltatott az Anyaſzentegyház. Igy értik ezt ſok régi Szent Atyák, *Chryſoſtomus*, Tom. 3. Serm. de Pentecoſt. *Hilarius*, Libr. 2. de Trinitate. *Ambroſius*, in Cap. 2. ad Epheſ. *Gregorius Niſſenus* contra Judæos Capit. ult. *Theodoret.* Lib. 3. in Cantic. Canticorum. *Lyra*, in Cap. 16. Math. *Nanzianzenus* ibid. *Auguſtinus*, Lib. 1. Retractat. Cap. 21. A' kik pedig a' Régiek közzűl ezt a' Sententiát *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*, Szent Péterre viſzik és magya- Per Metonymiam Cauſæ.
rázzák, értik azt a' csalhatatlan tudományt, és egy-házi ſzolgálatot, melly által ő (de nem csak ő) a Chriſtuſon fundálta az Anyaſzentegyházat; mint *Ambrus* Doctor jelengeti *Serm. 2.* de Sanctis: *Petrus*

Petra dicitur, quia in nationibus fidei fundamenta primus posuit; Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & pro virtute Dominus noncupatur. A' kik pedig mint-egy illetlennek tartyák, hogy azt a' Sententiát *Super hanc Petram*, Christusra határozzák, azokat eléggé megczáfollya *Hilarius Pictavienſis* Lib. 2. de Trinit. circa medium: *Unum immobile eſt fundamentum: una hæc fælix fidei Petra, Petri ore confeſſa: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* Es így kűlömb tekintetek alatt, ſzépen őſzve-békéltethetnek a' Régieknek kűlömbőző értelmek: kik kőzzűl némellyek, *Super hanc Petram*, a' Christusra viſzik; némellyek Szent Péterre; némellyek az ő Hitbéli Vallás-tételére. II. *Mert noha kőzönségeſſen az Apoſtoloknak mondotta Urunk, hogy a' mit meg-kőtnek meg-léſzen kőtve*, &c. *de a' Meny-Országnak kulcsát egyedűl csak Péternek adta*, &c, *Azért őtet tőtte Fővé és Fejedelemmé az Anyaſzentegyházba.* F. 1. Nem *panis*, hanem *kenyér*. Hiſzem mitsoda a' Meny-Országnak kulcsa? Nem egyéb, hanem az Evangelium prædikálláſnak, és azzal őſzve-kőttetett bűn meg-kőtéſnek, és óldozáſnak hatalma; a' melly kőzvólt a' tőbb Apoſtolokkal-is, *Joh. 20. v. 23.* 2. Hogy csak egyedűl Péternek adatott vólna az a' lelki kulcs, eléggé azt a' mondáſt meg-hamiſíttyák a' régiek. *Ambrus* Doctor in Pſal. 38. *Quod Petro dicitur, Apoſtolis dicitur.* *Agoſton* Tract. 124. in Johan. *Quando Petro dictum eſt, tibi dabo Claves regni cælorum, & quodcunque ligaveris*, &c. *Univerſam intelligebat Eccleſiam.* Hogy pedig *in ſingulari* Pétert magát ſzóllittya meg, annak-is ſzép okát adgya azon Szent *Agoſton* Tract. 118

Joh. 20. 23.

Mat. 18. 18.

in Joh. *Ideo unus pro omnibus, quia unitas eſt in omnibus.* 3. Azt-is meg-engedgyűk, (a' mit *Kalaúz* emleget) hogy a' kulcs adáſon hatalom értettetik; de az a' kérdés, ha az a' kulcsnak nevezeti alatt ki-fejeztetett hatalom, Fejedelmi hatalom-é? és csak egyedűl magának Szent Péternek adatott-é az a' hatalom?

IV. *Szent Péternek a' tőbb Apoſtolok felett-való tiſztéſségét ezek-is jelentik.* I. *Hogy Chriſtus magáért, és Sz. Péterért fizetett adót*, Math. 17. ℣. 17. F. 1. Bezzeg ſzinte az adó fizetés téſzen valakit Pápává; hát miért, hogy a' Romai Pápa mind magát, mind az alatta-valókat effélétűl *Immuniſsá* akarja tenni. Bezzeg avagy csak ebben a' *Vicarius*, Christuſt, és Szent Pétert nem kőveti. 2. Hogy pedig magáért és Sz. Péterért inkább mint máſokért, fizetett Urunk, oka ez vólt: mert ki-ki abban a' Várasban tartozott meg adni a' Ravás pénzt, a' melyben néki *Sedeſe* vólt; Szent Péternek pedig háza Capernaumban vólt, *Matth. 8. v. 5 Marc. 1. 21. 29. Luc. 4. 31. 38.* Chriſtus Urunknak-is más Váraſok felett, mint-egy kiváltképen-való hazája vólt Capernaum; a' honnét ő Városának-is mondatik, *Math. 9. v. 1. Coll. Marc. 2. v. 1.* II. *Mert Szent Mathé* Cap. 10. ℣. 2. *Pétert mondgya elsőnek az Apoſtolok kőzőtt.* F. 1. Nem minden elsőség hoz magával *Superioritáſt* és *ſubjectiot*. A' Romai Csáſzárt méltán mondhattyuk Elsőnek, a' Kereſztyén Királyok és Fejedelmek kőzőtt; de azzal a' tőb Királyok és Fejedelmek nem leſznek néki *Subjectusi*. A' *Primatus* azért, *alius eſt Ordinis: alius Juriſdictionis & ſubjectionis**. 2. A' ſem mindenkori, hogy Péter

* *Primatum inter Apoſtolos libenter concedimus Petro, ſed ordinis inter pares, non gradus ſupra inferiores.* Bezajta Math. 10. ℣. 2.

elő tétettetnék. Néhult András után tétettetik, *Joh. 1. v. 45.* Néhult Jakab után, *Gal. 2. v. 9.* Néhult Pál és Apolló után, *1. Cor. 3. v. 22.*

V. *A' régi Szent Doctorok, egyenlő értelemmel bizonságink a' Szent Péter méltóságárúl.* F. 1. Erdemlett becsülletitúl és méltóságától, mi sem foszthyuk meg Szent Pétert; de a' mit Christus néki nem adott, azt reá nem ruházzuk. 2. Szent *Cyprianus*sal (kit *Kalauz allegál*) meg-engedgyük, hogy *Primatus Petro est datus*; ollyan értelemmel, a' mint fellyebb megmagyarázók. A' mint az *Imperialis Politicus Electo*rok között Első a' Cseh Király; tudni-illik, *ratione ordinis, non Jurisdictionis.* 3. *Jeronymus*sal is, (kit *Cyprianus* után *allegál*) nem ellenkezünk, ha a' *Caputon Præsest* ért: könnyen meg-engedgyük, hogy Sz. Péter mig élt, az Apostoli *Collegium*nak mint-egy *Præsese* és *Director*a volt. De légyen elég a' Sz. Péter *Primátus*ságárúl.

De Unitat. Eccl.

Lib. 1. Contra Jovinianum.

K. Hát a' Szent Péter tiszti, Succession*ira szállott-é?*

Kalauz Lib 10. Cap. 1. §. 7.

F: Külömbözö értelmek fekúsznek e' kérdésnek köve alatt. A' Szent Péter tisztin, avagy értik az ö Apostoli rend-kivül-való méltóságát; ez senkire (mivel *Personalis dignitas* volt) nem szállott. Avagy a' Szent Péter tisztin, értik közönségessen az Egy-házi *Minister*iumot; ebben minden igaz egy-házi szolgák *Successori*. Avagy a' Pápaságot, Romai Papi-Fejedelemséget, értik a' Szent Péter tisztin. Ebben (mivel ö soha Papi-Fejedelem nem volt) senki *successor*a nem lehetett. Ugyan-is, mint a' Törvény-tudók *regulája* tartya: *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quàm*

De Regul. Juris. leg. 54.

ipse haberet. Esígy, mivel ezen a' költött *Succession* fundállyák a' Romaiak a' Romai Pápaságot, következik az igaznak lenni, a' mit egygyütt (a) *Antonius de Dominis* Spalatai Érsek mondott: *Papatus est res nova, commentitia, undiquaque falsa*; a' mit *Luther* Márton irott (b) *Papatus est regnum Babylonis, & potentia Nimbrodi robusti venatoris.* Es a' mit *Erasmus* kerekdéden ki-mondott: (c) *Papatus est Christi titulo palliata tyrannis.* De ha szinte valaha Sz. Péter Papi-Fejedelem volt-vólna-is; és abban a' Tisztben *Successori* voltanak-vólna-is, azt kérdgyük: Mi az oka, hogy a' Romai Püspökinkább *Successor*, mint vagy a' Jerusálemi, vagy az Alexandriai, vagy az Antiochenomi, Ephesomi, *&c.* Azért-é, hogy Szent Péter, Urunk parancsolattyából Püspöki székit Romában helyheztette-vólna, és ott huszon-öt esztendökig pápálkodott-vólna; ugy állattyá *Bellarminus*, Lib. 2. de Pontif. Cap. 1. de egy vakaritásni Szent iráft nem tuda elö-hozni Urunknak abbéli parancsolattyárúl. Azért-é, hogy Szent Péter Romában holt-meg, és e' mái napig-is ott vagyon az ö koporsója? Ugy mondgyák, Szent Pál-is ott hólt-meg, az ö koporsóját-is ott mutogattyák; mi hát az oka, hogy nem Szent Pál *Successor*inak, és *Vicarius*sinak irják magokat a' Pápák lenni? Ládd Kegyes Olvasó, hogy csak *Ens rationis*, és minden igaz fundamentum-nélkülvaló *figmentum* a' Romai Papaság; és így valamit a' Pápa becsülletitúl, s'tisztitúl *Libr. 10. Capit. 1. §. 1. 2. 3. 4. 5*: szemetez *Kalauz*, az-is nem Szent iráson, hanem rész-szerént *Præsumtion*, rész-szerént en beri

(a) De Republ. Eccl. Lib. 4. Cap 10. n. 98.

(b) Libro de Captiv. Babylonic.

(c) In Annotat. fol. 392.

Consec-

Consvetudón (melynek a' Hit dolgában bizonyító ereje nincsen) éppittetett *Commentum.*

De Antichristo.

K. Hát ha a' Romai Pápa, Szent Péternek nem Successora; *és így az Anyaszentegyháznak nem Feje, mitsoda tehát?*

F. Vagyon már több más-fél száz esztendejénél, miolta az kerekdéden csak ki-vagyon mondva, hogy nem egyéb, hanem amaz Nagy nevezetes Antichristus: mellyet Szent Pál elég czimeressen le-irott, *2.Thes.2.* és Szent János, *Apoc.13. v.11.——18.* Itt mindazonáltal (hogy fundamentumot vessünk némelly ellen-vetéseknek el-háritására) a' Romai Püspököket (engedgyük-meg, hogy Sz. Péter-is a' vólt) három karban állattyuk. † Az első rendet számállyuk *Cletus*túl fogva *Sylvesterig*; ez magában foglalya azokat a' tudós, Istenes, és együgyü Pásztorokat: kik többire az Igazságért, és a' Christus Evangeliomáért *Mártyrom*ságot szenyvedtek. Távol légyen! hogy valaki ezeket Antichristusi nevezettel illesse; kik a' Jesus Christus ügyének hatalmas bajnoki vóltanak. Másod rendbéliek azok, kik mindenestülfogva nem meg-vetendők vóltak, mindazonáltal a' menyiben vagy magok, vagy mások az ő vigyázatlanságok és *conniventiá*jok miatt, némelly emberi találmányoknak konkolyával, az Istennek tiszta búzáját meg-vesztegették, annyiban az Antichristusnak avagy csak nem tudva, utat irtottanak. Ezt számállyuk *Sylvester*tül-fogva Harmadik *Bonifacius*ig: kit a' gyilkos *Fócás* Császár emele a Romai póczra. Harmadik rend, mellyet számálunk *Bonifacius*túl, magába

† Vide Dreserum Millenarii V. pag. 170 Balæum in Præfat. de Actis Rom. Pontificũ. Szegedinũ in Locis. Commun. fol. 396.

magában foglallya azokat a' Romai Püspököket, kik minden Isteni-, és emberi Törvények ellen, magokat nem csak a' több Püspökök, s' egy-házi rendek, hanem minden földi Uraságok, s' hatalmaságok felett magasztalták: azoknak Országokon, birodalmokon, nem csak egy-házi, hanem világi leg-felsőb Uraságot-is magoknak tulajdonitván; ugy, hogy tettzések-szerént a' földi Királyok, Fejedelmek, Császárok közzül, némellyeket birodalmoknak székiből le-vetnének, némellyeket fel-emelnének. A' kik továbbá, a' magok találmányit az Isteni tiszteletnek részévé tötték, és azoknak meg-tartására minden lelki-ismeretet (a' hová hatalmok el-érkezik) tüzzel, vassal kötteleznek, és kötteleztek. Ezek felől ki mit mondhat egyebet, hanem hogy ki-ki az ő idejében egy-egy Antichristus. Mert az Antichristusság nem kötttetett egy személyhez, kinek mássa nem vólt vólna, vagy nem lehetne, hanem *est status seu ordo hominum in eadem pestilentiæ cathedra sibi succedentium*, ugyan azon dögleletes székben egy-más után következő embereknek serege. Hogy pedig a' Pápaság légyen az Antichristusság, innét meg-tettzik; mert azok a' Jelek, mellyekkel Szent Pál, *2.Thess.2.* Szent János *in Apocalyp.* czimerezik az Antichristust, ma senkire ugy nem illenek, mint a' Romai Pápaságra. Mellyeket, mivel *Huszon-négy* Jelekből meg mutogatott, és ellen-mondhatatlan-képpen a' Romai Pápaságra szabott, a' tudós *Gabriel Povelus* * Brittanniai Doctor, rövidségnek-okáért oda igazítom az Olvasókat. Hanem lássuk *Kalaúz*nak Nyólcz Bizonsagit,

* In Tractatu de Antichristo, & ejus Ecclesia.

† Libr. 10 Cap. 2. §. 2

SAGIT, mellyekkel a' Romai Pápaságrúl el-akarja háritani azt a' nagy igaz vádot †.

ELSŐ BIZONYSAG. *Minden kéttség-kivül vétetett, hogy a' Romai Püspökök az Apostolok idejében, és az után sok ideig Antichristusok nem vóltak*, &c. *Ha azért annak-utánna változtanak*, Három kérdés.

I. KERD: I. *Mi időben, és ki által lett ez a' változás?* az-az, *Ki vólt az első, a' ki az igaz Pásztorságóól ki-állott, és Antichristussá változott*, &c. F. 1. Mi sem számlálunk minden Romai Püspököket az Antichristus laistromába. 2. Ha szintén idejét, hólnapját, esztendejét az Antichristus születésének ember tü-heggyel nem illethetné-is, azzal a' dolog kéttségessé nem tétettethetnék. Tudgyuk a' Christus születésének esztendejérül, napjárúl, hólnapjárúl menyi villongásba vadnak a' *Chronologusok*; de azzal igazán nem tétethetik kétessé a' dolog. 3. De hogy inkáb közelittsük a' dolgot, az Antichristus állapottyában négy időt kell meg-gondolnunk; az ő Fogantatásának idejét; születtetésének és fel-neveltetésének idejét; az ő tellyes feje fel-emelésének idejét; és az ő világ előtt-való ki-nyilatkoztatásának idejét. A' mi fogantatásának idejét illeti, az még az Apostolok idejében kezdődött lenni, mint Szent Pál jelengeti, *2. Thess. 2. 7.* Erre szolgált pedig. I. Némelly Pásztoroknak az Ecclesiában-való nagyra vágyódások, főségen-való kapások; a' minémü vala *Diotrefes*, s'mások ollyanok, *3. Joh. v. 9.* II. Ugyan azon egy-házi személyeknek a' világi dolgokban-való magok elegyitések; minémü vala *Demás*, s'többek illyenek,

Vide Voetium de Tempore Nativitat. Christi. Part. 2. Disput.

1. Tim.

1. Tim. 4. 10. III. Az Angyaloknak, s'más teremtett állatoknak babonás tiszteletek, mely immár bé-csúszni-mászni kezdett-vala, *Col. 2. 18.* IV. Amaz fundamẽtomos meg igazitatásrúl-való Hitbéli Czikkelynek bontogatása, mellyet már az Apostolok idejében, a' hamis Apostolok bontogatni, és meg-veszteget ni kezdettek-vala, mint Sz. Pálnak a' Romaiakhoz és Galatiaiakhoz irott leveleiben bé-foglalt *Disputatio*iból nyilván ki-tettzik. V. Az Antichristusnak fogantatására nem kevessé szolgált (noha *per Accidens*) az Ecclesia állapottyának meg-fordúlása. A' bizony dolog, lelkébẽ sokkal szebbẽ virágzot a' Christus Ecclesiája, mig annak mezeje a' sok Sz. *Martyr*oknak vérekkel öntözgették; és mig a' Pásztorok együgyüek, világi-képpen szegények valának. De mint lőn a' dolog? A' Nagy *Constantinus* Császár, kigyomlálván az üldözőket, szép csendes állapotban hozá az Ecclesiának dolgát: de az emberek ezzel viszsza-élvén; a' mint szokott lenni, hogy *Luxuriant animi rebus plerumque secundis*, az Apostoli szép együgyüségtül igen el-kezdének hanyatlani. Azt-is csekedé *Constantinus*, hogy felette meg-gazdagitá az egy házi embereket. Bezzeg akkor hallaték az éghből ama' szózat: *Hodie effusum est venenum in Ecclesiam.* Akkor változának a' Püspökök, Christusnak együgyü szolgaiból, világi Zászlós Urakká; Földi Fejedelmekkel vetekedő hatalmaságokká. Akkor változék a' szép arany (*Jeremiás mondta-ként*) rosdás salakká. Kivált-képpen Roma, kinek Püspöke mások felett értekesebb-vala, akkor kezdé az Antichristust méhé- Tren. 4. 1.

ben fogadni. Hogy ez mind így légyen, *Baptista Mantuanus* így rajszollya-le versekben †:

†Libr. 2. de Vita Blasii

Vox est blanda quies, pax delectabile nomen.
Plura tamen de pace fluent opprobria, damna,
Dedecora, arumnæ: quàm de crudelibus armis.
Degenerabit enim virtus antiqua, voluptas,
Inter opes & delitias delumbia reddet
Corpora: & amittet mens enervata vigorem.
O studia, O mores, O tempora sordida. Cerno
Oblitos Christum populos, incredula corda,
Conculcare fidem, scelus omne incurrere facto
Agmine certatim, fierique animantia bruta,
Et Romam in caulas, atque in magalia versam.

A' mi tovább az Antichristus szűlettetésének és neveltetésének idejét nézi, ide-is egy-néhány dolgok jönek-bé. I. Az egész Keresztyén Világnak Négy *Patriarchatus*ságra-való osztatása a' Nicénumi gyűlésben; a' holott a' Romai Püspöknek engedtetett az első ülés a' *Patriarchak* között, és a' mellett az bizattatott reája, hogy a' Város birtoka alatt-való Ecclesiáknak gondgyát viselye. A' melly dolog noha magában vétkes nem vala, mindazonáltal a' Romai Püspöknek nem kitsiny alkalmatosságot ada a' fenn-való hajazásra. II. A' Nap-keleti Ecclesiákban támadott villongás és veszekedés az *Arianus*ok szakadása által: melly miatt sok Keresztyén tudós Püspökök (a' minémű vala Szent *Athanásius*-is) szám-ki-vetésben üzettetvén, a' nyomoruság kénszeritette őket Romába menni, és a' Romai Püspöknek *patrociniuma* alá magokat fogni. Midőn azért, az Istenes jámborok ide-

Quibus gradibus Episcopatus Romanus ad Antichristianismi apicem pervenerit, vide sis ex Historiarum monumentis evidenter à Calvino deductum. Lib. 4. Cap. 7.

rok idegeny segedelem-nélkül szükölködnének, és látnák azt, hogy a' Romai Ecclesiában bátorságos óltalmok lehetne, annak a' menyire tűlök lehetséges vólt, tiszteséget töttenek. Látván a' Romai Püspök ez alkalmatosságot alkalmatosnak lenni az ő *Authoritás*sának killyebb-terjesztésére, igen kedven kapá azt; és a' szám-ki-vetett Püspököknek ügyeket felvévén a' Nap-keletiek-ellen *edictum*ot ád-ki, hogy azokat vagy elébbeni tisztekben bé-bocsássák, vagy Romába mennyenek az ügynek meg-láttatására. Noha ezt még akkor nem annyira *jure primatûs*, mint a' jó ügynek ürügyével (mivel a' Nap-keletiek a' Szent-Háromságrúl-való Sz. tudományt igen meg-veszte-gették vala) láttatnék azok-ellen cselekedni a' Romai Püspök. De lassan-lassan ez alkalmatossággal a' linea mellől el-kezde menni a' jó Romai Püspök. Mert mihelyt valamelly *Presbyter* az ő Püspökétül, vagy valamely Püspök az ő *Synodus*átúl le-tétetnék, és tisztiből ki-vettetnék, mindgyárt Romában *apellál*t, s' oda futott, az ő Püspökét sok rágalmazással terhelvén, mint-ha törvénytelen bánt-vólna ő véle. A' Romai szék pedig mindenkor kész vólt magát közbe vetni a' pártosok közzé. Ez ada alkalmatosságot az Africai Püspöknek arra, hogy *Decretum*ot irnának, hogy senki ki-átkozásnak büntetése alatt, a' Tengeren-túl ne *apellál*na. III. Igen nevelte a' Romai Püspöknek méltóságát, Roma Városának-is méltósága: melly, mivel az *Imperium*nak Fő-Városa vala, ennek Püspöke-is mások felett tekintetesb vala, mint ezt *Caranza* nem homályosan irja: *Sedi Senioris*

Vide Acta Concil. Milevitani Can. 22.

In Summa Concilior. pag. 118.

Roma, propter Imperium, Patres consequenter privilegia reddiderunt. IV. Köz-mondások a' *Philosophus*oknak, *Unius corruptio est alterius generatio*; bezzeg a' mások romlása alkalmatosság-gyanánt lön a' Romai széknek maga fel-magasztalására. Mert midőn a' Romai birodalom már meg-hanyatlott és meg-szaggattatott vólna, Francia és Hispania igen meg-erőtelenült, Illyrium el-pusztúlt, Olasz-Ország el-nyomorodott, Africa pedig a' sok inség miatt csaknem el veszett-vólna: hogy azért e' világi *Regnala*soknak illy nagy meg-szaggatásiban, az igaz *Religio* még-is megtartatnék, és tellyességgel el ne fogyna, a' Püspökök többire mindenünnen a' Romai Püspök mellé szerkezteték magokat. Es illyen-képpen lőtt, hogy a, Romai Széknek nem csak méltósága, hanem még hatalma-is igen meg-nevekedett. V. De továbbá, nagy alkalmatosság lön erre a' Constantinápolyi *János Patriarcha*nak a' Romaival a' Főségen vagy Elsőségen-való koczódása. Mivel immár Rómából, Constantinápolyba vitetett vala a' Császári-Szék, nagy fel-fuvalkodtságból *János Patriarcha* azon igyekezik vala, hogy az ő Püspökségének megyéjét vagy hatalmát szinte olly messze ki-terjesszse, mint a' melly messzre az *Imperium*nak határa ki-terjedett-vólna; és hogy mindenektől *Universális* Püspöknek neveztessék, arra vágyódik vala. Ennek *Gergely* akkori Romai Püspök ellene-álla; és valaki azt a' *Tituluſt* magának koporitanája, azt Antichristus Hop-Mesterének lenni bátran irja: *Ego confidenter dico, quia quisquis se Universalem Episcopum vocat, vel vocari desiderat,*

Epistol. 30. Libr. 6.

in elatio-

in elatione sua Antichristum præcurrit. De mivel *János Patriarcha Mauritius* Császárnak igen kedvében vala, tellyességgel akkor *Gergely*től nem tőrettethették-le nagyra vágyásának szarva. De igen meg-fordula a' kotzka. Mert *Phocas* † Urára *Mauritius* Császárra támadván, és őtet meg-ölvén, el-foglallya a' Császárságot; és (mivel a' Romai Széknél kedvet találá) az III. *Bonifaciuſ*nak meg-engedte azt, a' mit *Gergely* Pápa soha sem kivánt, hogy tudni-illik a' Romai szék, minden Ecclesiáknak Feje lenne. Kire nézve e' gyilkos *Phocás*nak és feleségének Leontiának képét a' Lateranomi Szentegyházba helyhezteték a' Romai Pápák. *Teſte Blondo, Lib. 9. Decad. 1.* Annak-okáért lassan-lassan illyen-képpen születtetek és jöve világra az Antichristus

† Qui Phocas ob hoc, & alia scelera quàm pessimè perierit, vide Nicephorum Lib. 18. cap. 56.

A' mi pedig annak feje-fel-emelését, és tellyes meg-élemedett időre, hatalomra-való jutását nézi, a' sem lőtt egy szem-pillantásban, hanem *successivè* grádicsonként. Erre szolgáltanak pedig. 1. A' napkeleti Görög Ecclesiáknak, a' Pogányság-által-való tellyes el-nyomorittatása, és mind a' Constantinápolyi (melly Rómával ujjat vonszon-vala) mind a' több *Patriarchalis* Székeknek el-pusztúlása. Oda vagyon Carthagó (mint szokták mondani) már bátran uralkodik Roma: mert nincsenek *Æmuluſ*ok kik a' közönséges *Juſt* óltalmazzák. II. Nagy segéd vólt ebben, némelly Franciai Királyoknak, nevezetesben *Pipinuſ*nak, és *Carolus Magnuſ*nak alkalmatosságok: kiket mivel a' Romai Szék igen segitett a' Birodalomhoz-való jutásban; azért őtet-is segitették

Vide Balzum in Actis Pontificũ. pag. 87.

a' felső

a' felsõ póczra-való hágásban. Innet lõtt azért, hogy az õ birtokokban-való más Püſpõköket, laſſan-laſſan a' Romai Széktûl meg-hódoltatni el-ſzenyvedték. III. Járult-ide egy réſzént a' Püſpõköknek tudatlanſágok, más réſzént a' magok *Juſsá*nak (melly egyenlõ minden igaz Püſpõkök között) vagy *negligá*lása, vagy annak reſtesen és tunyán-való óltalmazása. Mert midõn egyedûl egy (ugy-mint a' Romai Püſpök) akarna mindenes lenni, és minden törvény, s' igazſá-gellen hova tovább mind fellyebb-fellyebb emelkedni, akkor a' Püſpõkök olly buzgósággal, a' mint illett-vólna, az õ kényeſségének ellene nem állottak. IV. Igen tólditotta a' Romai Püſpõknek mindenek felett feje-fel-emelését, a' Kereſztyén Királyoknak, és Fejedelmeknek *ſimplicitaſ*ok: kik nem tudom mitsoda el-hitetéſtûl viſeltetvén, hogy a' Romai Püſpök Szent Péternek *ſucceſſora*, és a' Chriſtuſnak itt ez földön hely-tartó *Vicariuſ*a-, *Perſonaliſ*a-vólna; erre nézve õ-néki többet tulajdonitottak, hogy ſem hozzá illett-vólna. Ebbõl a' *Superſtitio*ból ſzármazott az, hogy a' Romai Püſpököt még az hatalmas Királyok és Csáſzárok-is, tsak nem Iſten gyanánt tartanák és imádnák, mint amaz vers-is mutattya.

Simplicitas tantum fecit malè provida Papam,
Ut nihil ad Papam dixeris eſſe Deum.

V. Végre, igen nagy lépés vólt arra, a' Romai Széknek nagy gazdagsága, és ahoz-tartozó kövér *Præbendá*knak, *Beneficium*oknak (mint hijják) ſokasága: mellyekkel *potens Vaſallu*ſokat magának csinála. Már az õ idejében panaſzolkodott azon Szent *Bernáth*, hogy

† Libro de Conſid. ad Eugenium

hogy mindenünnen az egéſz világrúl Romában futnak tiſzteſség-halászók, kevélyek, fõſvények, egyházi prædával élõ *Simoniacuſ*ok, vér-ellen fertelmeskedõk, *&c.* hogy az Apoſtoli méltóságos erõ-által Egy-házi tiſzteket nyerheſſenek, avagy meg-tarthaſſanak. Es így ezeket értvén Kereſztyén Olvaſó, meg vagyon a' felelet az Elsõ Kérdéſre: *Mi ûdõben, és ki által lett ez a' változás?* &c. Mivel az *Anti-Chriſtianiſmuſ*nak *Horrendum Monſtrum*nak † kell vala lenni, tehát annak fogantatása, ſzülettetése, fel-neveltetése, és tellyes feje-fel emeltetése, nem egy nap méne véghez, hanem *ſucceſſivè* alkalmas idõnek közbe-vetésével. A' mint hogy ki-nyilatkoztatása-is az Antichriſtuſnak grádicsonként ment-véghez: mert a' *Reformatio* elõtt-is ſokan vóltanak, a' kik mind ſzóval, mind irásokkal annak iſmérték lenni a' Romai Pápát. de a' mi Atyáinknak idejekben fedezteték-fel tellyeſséggel az az alattomba és laſſan-laſſan bé-csuſzott álnokságnak Titka. Arra pedig alkalmatoſságot adtanak (1) A' Romai Eccleſiában *regna*ló ſok tévelygéſek. (2) A' temérdek és tapaſztalható Bálványozás. (3) Az Iſten Anyaſzentegyházán lévõ *Tyrannus*i uralkodás, *Vide ſup. Lib. 1. Cap. 31.*

† Ut Baptiſta Mantuanus deſcribit Libr. 2. Faſtorum.

II. KÉRDÉS.

II. 1. *Ha a' Romai Pápa, az egéſz Romai Eccleſiával egyetemben, Antichriſtuſsá lett, a'* III. Bonifacius *idett* Anno 606. *Következik, hogy a' Chriſtus Eccleſiája, mellyet a' Szent irás örökké-való Országnak nevez, ezer eſztendõ forgása alatt el-hagyatott Chriſtuſtúl; az egéſz világ Antichriſtuſt követte*, &c. F. Tudni-illik! mintha a' Romai Pápasághoz ugy kötteteti-vólna a' Chriſtus

ſtus Eccleſiája, hogy annélkül csak dög és hólt-állat-vólna. Már régen *Johan. Gerſonius* a' Páriſi *Academia*nak *Cancellariuſa* egész könyvet irott *de Auferibilitate Papæ ab Eccleſia*; melyben erőſſen vitattya, hogy a' Papaſág-nélkül-is el-lehetne az Eccleſia. Azért, ha ſzinte a' Romai Pápa Antichriſtuſá lőtt-is, azzal nem dőlt le tellyeſséggel a' Chriſtus Országa. 2. *Végezetre, ha a' Romai Eccleſia illy rutúl el-hanyatlott, mondgyák-meg az Ujjitók, ez előtt két-három-négy-száz eſztendővel, hol vólt, és mellyik vólt a' Chriſtus Eccleſiája, mellyben tartoztak menni, a' kik üdvezülni akartak*, &c. F. Egy részént vólt a' Chriſtus Eccleſiaja Babylóniában, az-az, az Antichriſtuſnak *Tyrannuſsága* alatt: de könyörülvén Iſten rajta, a' mikor ő-néki tettzett, onnét ki-hozta, ſőt ki-jőni parancsolta, *Apocal. 18. v. 4.* Más részént pedig, még a' *Luther* és *Calvinus*-által lőtt *Reformatio* előtt-is vóltanak egész Kereſztyén gyülekezetek, mellyben az Antichriſtuſt nem imádták. *a*

a Vide ſupra Libr. 1. Cap. 23.

III. KÉRDÉS.

III. *Mivel hogy, a' Tanitáſnak ſok czikkelyiben vagyon kőzbe-vetés; mutaſsák-meg az el-fajultak, ezek kőzzül mellyik változtatta Antichriſtuſsá a' Romai Pápát?* &c. F. A' mint-hogy az igaz *Chriſtianiſmus* nem tsak egy s' két czikkelyből áll; ugy az *Antichriſtianiſmus* nem egyéb, hanem ſok dőgleletes, az igaz Kereſztyéni tudománnyal ellenkező dolgoknak őſzve-fűzött csomója: azért nem csak egy s' két Tzikkelybe kell keresni a' Romai Papaságnak Antichriſtuſságát. Mi azért azt mondgyuk, hogy *integrum corpus doctrinæ Papiſticæ cum adjuncta ſpirituali tyrannide, Papam Romanum facit Antichriſtum.*

MASO-

MASODIK BIZONYSAG. *Az Apoſtolok idejétűl-fogva Szent* Agoſtonig, *és a' Hat kőzönséges Gyülekezetig az egész Kereſztyén világ, a' Romai Pápával egy vallásban vólt*, &c. F. A' mint menten emlitők, *integrum corpus Papiſmi*, teſzi a' Romai Pápát Antichriſtuſsá; és így tagadgyuk, hogy azokban a' *Seculum*okban az egész Kereſztyén világ, a' mai Romai Pápiſta valláſt őſzvelegy hitte, s' vallotta-vólna, azzal ellenkezőt ſemmit ſem. Csak az egy *Agoſton*rúl kűnyű-vólna ellenkezőt mutatni. Es, engedgyük-meg azt (a' mit *Kalaúz* említ) hogy Ezer eſztendőtűl-fogva a' Romai Pápa tanitáſa uralkodott az egész Kereſztyén világon; abból a' következik. (1) Hogy a' *Myſterium Iniquitatis* immár igen lábra kezdett vala kapni. (2) Hogy az üdő alatt az Iſtennek házán *tyrannicè* uralkodó Antichriſtus fejét igen fel-kezdette vala emelni, és az ő dőgleleteſségének pohárával a' főldnek népét részegiteni. A' melly *Conſequentiá*kat pedig *Kalaúz* ſotuldogál fel-tőtt Második *Argumentum*ából, azok igen *Inconſequenſek*. *Ezek így lévén, ha a' Romai Pápa Antichriſtus vólt; Következik.* I. *Hogy a' Pokol kapuja, ezer eſztendőtűl-fogva, győzedelmet vőtt-vólna a' Chriſtus Eccleſiáján*, &c. F. Tudni-illik, mint-ha a' Romai Pápa-vólna a' Chriſtus Eccleſiájának fundamentoma; mint-ha ezer eſztendők alatt csak egy ember, s' annál-inkább egy gyülekezet ſem vólt-vólna, a' ki a' Romai Pápától nem függött-vólna. Mind hamis *ſuppoſitiok* ezek. Azért, a' felűl éppitett *Conſequentia*-is *Suppoſititia*. II. *Mivel-hogy veſzni kell azoknak, a' kik Antichriſtus után indulnak; következik, hogy*

a' régi Szent Martyrok, Doctorok, és egy szóval az egész világ pokolra hányattatott ezer esztendőtűl-fogva, &c. F. 1. Mert nem igaz az, hogy ezer esztendőtűl-fogva az egész Keresztyén világ a' Pápa után indult és futott-volna. Ugy tudgyuk, hogy sem a' Görögök' sem a' Valdensesek nem űltenek a' Pápa szekere farkán. 2. A' bizony dolog, hogy valakik tudva és szánt-szándékkal az Antichristus után indulnak, azoknak semmi jó biztatást nem nyujthatunk. De a mi néhai, a' Pápistaság alatt élő, s' ki-múlt Eleinkről mitsoda itélletben s' reménségben kell lennünk, arról másutt bőven szóllottunk †.

† Supra Lib. 1. Cap 24. fol. 314 & seqq.

Harmadik Bizonysag. *Az Irás, és az egész Keresztyén világ, ama' Nagy Antichristust, egy személynek jelenti*, 2 Thess. 2. ℣. 3. Johan. 5. ℣. 43. *De a' Romai Pápák sokan vóltanak. Azért*, &c. F. 1. Meg-engedgyük, hogy egy időben, egy személy a' Nagy Antichristus. 2. A' görög *Articulus* ὁ melly vagyon Sz. Pálnál, *2. Thess. 2. v. 3.* nem jelent mindenkor és szükséges-képpen az Irásban egy olly személyt, melynek mássa soha nem vólt. Lásd ellenbe *Marc. 2. v. 27. Luc 4. v. 4. 2. Tim. 3. v. 17.* 3. Szent Jánosnál-is *5. v. 45.* a' görög ige ἄλλος *Alius*, nem inkáb jelent egy bizonyos meg-határozott személyt, mint másutt, *Joh. 4. v. 37. 1. Cor. 6. v. 1. & 10. v. 24. 29. & 12. v. 9. 10. Gal. 1. v. 19. Jac. 4. v. 12.* Más az, hogy Sz. Jánosnál nints szó amaz Nagy Antichristusról, hanem akar-kikről, a' kik noha nem Istentűl küldettek (mint a' Christus) mindazonáltal a' Sidók kedven kapták őket. Ha azért a' Szent irás nyilván nem mutattya egy személynek

lenni

lenni az Antichristust, a' Keresztyén világ sem hiheti annak.

Negyedik Bizonysag. Melly vétetik az Antichristus jövetelinek módgyából. Innét három Okot hoznak-ki. 1. *Az Antichristusnak el-jövetele szakadással és hasonlással fog lenni*, 2. Thess. 2. ℣. 3. *A' melly szakadáson, noha az Ujjítók értik az elébb meg-gyökerezett Apostoli igaz tanitást; de a' régi Szentek minnyájan azon értik a' Romai birodalomnak Tíz Királyokra-való oszlását, kik mind nevét, mind becsülletit a' Romai birodalomnak el-temetik; a' mint ezt Daniel és Szent János jelengetik*, Dan. 7. ℣. 7. 8. 24. Apoc. 17. ℣. 12. *De a' Romai Pápák sem az Apostoli hittűl el nem szakadtak; sem a' Romai birodalomnak, ollyan formán-való változása még ekkoráig nem vólt, a' minéműt Daniel és Szent János jelent. Azért*, &c. F. Az *Apostasián*, mellyel Szent Pál czimerezi az Antichristus el-jövetelit, akar-értsük az Apostoli hittűl s' vallástúl-való el-szakadást; az tapasztalhatóképpen meg-vagyon a' Romai Ecclesiában. A' mivel pedig azt *Kalaúz* palástollya, már fellyebb meg feleltünk rejá. *Sup. hoc Cap. fol. 351.* Akar-értsük a' néhai Romai birodalomnak Tíz (sőt annál több) Királyságokra-való oszlását; vallyon nem tőlt-é az bé? Hallyuk erre *Salmero* Jesuitát Disput. 2. in 2. Thess. 2. *Imperium illud Romanum jam diu eversum est, & in multa Regna dissipatum, & quasi extinctum.* Azont beszélli *Jacobus Faber Stapulensis*, nevezetes Sorbonicus Doctor in 2. Thess. 2. *Ubi nunc quæso est Romana Monarchia? Ubi qui in ea mundi regit habenas? Cum & videamus Monarchiæ caput* (Italiam) *ab ea deficere. Quam obsecro,*

2. Thess. 2.

Vide Amesium de Apostasia Romana in Bell. Enervat. Tom. 1 Lib. 3. Cap 4. n. 9.

Roma ſuo Regi, ſuo Monarchæ præbet obedientiam? Et neſcio quibus temporibus potuit major defectio apparere?

† Decad. 1 fol. 146. A' mi *Bonfiniuſunk*-is † azont emlegeti: *Imperii Romani ne minima quidem veſtigia hac tempeſtate ſuperſunt.* Hallod? Hát nem tőlt-bé a' Sz. Pál *Profetiája*? Jelen lehet hát az Antichriſtus-is. II. *Urunk azt mondgya,* Joh. 5. 43. *hogy az Antichriſtus maga nevében jő-el, és őtet kedveſen fogadgyák a' Sidók,* &c. *Azért Szent* Ambrus, *innét bizonyittya, hogy környűl-metéltnek kell az Antichriſtuſnak lenni, mert a' Sidók őtet külömben nem kedvellenék. De a Romai Pápák közzül ſenki környűl-metéltetett Sidó nem vólt,* &c. *Azért.* F. 1. Szent Jánoſnál (mint nem régen meg-mondottuk) ninesen ſzó ama' nevezetes Antichriſtuſrúl, hanem akar-melly Istentűl nem küldetett hamis Profétárúl. 2. Beſzéllik ugyan némely régiek, hogy az Antichriſtuſnak Sidónak, még pedig a' Dán nemzetségéből ſzármazandónak kelleſsék lenni. de az csak *Conjectura*, mellynek a' Szent irásban ſemmi derék fundamentomát nem találllyuk. 2. Theſ. 2. 3 Sőt a' Szent irás az Antichriſtuſt ugy irja-le mint *Apoſtatát*, az-az, az Apoſtoli Szent hittűl el-ſzakadott embert; ollyatén-képpen pedig a' Sidót *Apoſtatának* nem mondhatni. III. *Az Antichriſtus a' Chriſtuſt megtagadgya, mint Sz. János nyilván irja:* 1. Johan. 2. ỳ. 22. & 4. ỳ. 3. *magát pedig Meſſiáſnak, ſőt Istennek mutogattya,* &c. *De ſóha csak egy Pápa ſem tettette magát Meſſiáſnak, vagy Istennek, hanem Chriſtus ſzolgai-ſzolgainak irták magokat. Nem-is vólt ſóha ſenki olly bolond a' Kereſztyénségben, ki a Pápát Istennek nevezte-vólna, annál külömb értelemben, mellyben a' Sz. irás Isteneknek nevezi a' gondviſelőket.* F. 1 Valaki magát a' Meſsiáſnak Profétái, Papi, és Királyi tiſztiben elegyíti, az, ha nem ſzóval, de cselekedettel Meſsiáſnak tartya magát lenni: Ollyan pedig a' Romai Pápaság. Láſd *Lib. 1. fol. 558. 559* *. 2. Valaki mind maga magának, mind málok ő néki olly tiſzteſséget, tehettséget tulajdonitanak, melly tsak az egy élő Istent illeti, az eléggé Istennek tetteti magát lenni. De így vagyon a' dolog a' Romai Pápákkal. Láſd *Lib. 1. fol. 390. 391.* 3. Mivel az Antichriſtuſt Szent János ugy irja-le, hogy noha ő magában Sárkány terméſzetű, de néminémű-képpen Bárránynak tetteti magát lenni; nem csuda ha a' Romai Pápák-is *Servos ſervorum Chriſti*, Chriſtus ſzolgai ſzolgainak irják magokat lenni, noha más-képpen *Dominos Dominorum* tartyák magokat lenni. Láſd *Libr. 1. fol. 340.*

* Vide & Ameſium in Bellarm. Ener. Tom. 1. Libr. 3. Cap. 5. n. 28. & 32. Apocal. 13. ỳ. 11.

Előtődik Bizonysag, melly az Antichriſtus birodalmának idejétűl vétetik. Ezen két Erőſséget éppitenek. I. *Az Antichriſtus, világ végén, csak az Itellet előtt jő-el; mint Szent Páljelenti,* 2. Theſſ. 2. ỳ. 3. *De* Bonifacius *után is több már ezer eſztendőnél, miúlta a' Pápák egy-más után következtek. Azért,* &c. F. Ha a' világnak *vége felé-n* értesz két vagy három eſzetendőt, Chriſtus Urunknak az Itélletre-való el-jövetele előtt, ugy tagadgyuk, hogy az Antichriſtuſnak el-jövetele a' világnak vége-felé lenne; Szent Pál-is *præcisè* nem határozza azt ugy meg, *2. Theſſ. 2. v. 3.* noha meg engedgyük, hogy akkor történtetik-el a' Chriſtuſnak dicsőſséges meg-jelenése-által. Ha pedig a' világnak végét veszszük azért a' közbe-vetett időért,

melly vagyon a' Christusnak menybe-menetele, és az utólsó itélletre-való el-jövetele között; így vallyuk az Antichristusnak meg-jelenését a' világnak vége-felé (mellyben a' mi eleink éltenek és miénkünk) lenni. Ugyan-is a' Szent irásnak szava járásaszerént, nem ritkán az *Utólsó idő* így vétetik, *Esa.2.2. Joel.2.v.28. Act.2.v.17. 1.Joh.2.v.17.*. II. *Az Antichristus birodalmárúl azt olvassuk, hogy rövid ideig tart. De a' Romai Pápák már régúlta regnálnak. Azért*, &c. F. Hol olvasod azt a' Sz. irásban, hogy az Antichristus birodalma, csak harmad-fél esztendeig (mint a' Papisták vélekedése tartya) tartana? Danielnél *Cap. 7.v.25. & 12.v.11.* azt fel nem találod, hanem-ha elébb meg-probálod, hogy Daniel ottogyon az Antichristusrúl tractállyon. Ott, (a' mint minden *Circumstantiák* mutattyák) vagyon Tracta az Isten népének amaz meg-dühött ellenségérúl, Antiochus Epiphanesrúl. *Vide eruditissimum Roberti Rolloci Commentarium in loca ista allegata.*

Hatodik Bizonysag, melly vétetik az Antichristus birodalmának terjesztésérúl. Ezen Három Okot fundálnak. I. *Az Antichristus az Istennek népe ellen nagy úldözést támaszt, ugy, hogy Urunk mondása-*
Mat.24.21 *szerént, soha nem volt olly szörnyú nyomoruság e' világon,*
Apocal.13. *mint akkor lészen. Mert akkor a' Sátán, ki most mint egy*
v.7. & 15. *kötve vagyon, fel-szabadúl, hogy hadakozzék a' Szentek-*
Apocal.13. *kel.* Lybiát, Ægyptust, Æthiopiát *meg-győzi több kegyetlenségi között, bizonyos jelt ád, mellyet valaki fel*
v.16. *nem vészen, nem lészen szabad semmit adni, vagy venni. De a' Romai Pápára ez nem alkalmaztathatik: mert ezer*

eszten-

esztendőtúl fogva, soha olly szörnyú úldözést nem indított, mint Nero, Domitianus, Diocletianus, *és több Pogány Császárok. Azért*, &c. F. 1. Sz. Máthénál szóll Urunk a' Jerusálem-Városát meg-előző rettenetes szorongatásrul. 2. Az Antichristusnak úldözése jelesben lelki inkább, hogy nem testi, *2.Thess.2.v.8. 9.11. Apoc17.2.3.* A' mia' kúlső *Persecutiot* illeti, abban-is semmit nem mulatnak el a' Pápák, a' hol erejek és módgyok vagyon benne. Sőt *Baronius* a' Pápa tisztinek mondgya azt lenni, a' mit a' szózat Péternek monda, *Actor.10.v.13. Surge Petre, occide, & manduca.* Ha szintén maga mindenkor a' Pápa kardot nem kőt-is óldalára, elég az, hogy másokkal ő kötteti azt-fel az ő túle kúlönöző Keresztyének-ellen; mint ezt VIII. *Bonifacius* Pápa ugyan *Decretaliter* ki-nyomtattatta: *Uterque gladius est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet & materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille verò ab Ecclesia exercendus. Ille Sacerdotis, ut manu regum & militum, sed ad nutum* NB. *& patientiam Sacerdotis.* Vallyon a' Husiták-ellen-való sok esztendőkig tartó, vérhütt hadakozásoknak ki volt fő indítója s' tanácslója? A' bóldog emlekezetú Mátyás Király meg-vallya maga felől, hogy magának kedve-ellen, a' Pápa ültette-fel őtet azok-ellen. Vallyon a' Calviniſtákat, Lutheránusokat kitsoda úzettette-ki Csehországból? Amaz vérhütt *Carolus* Carafa, *Sedis Apostolicæ* (mint magát irja) *Nuncius*, dicsekedéssel meg-vallya magárúl, hogy ő vötte s' ösztönözte arra a' szeléd természetú Császárt. De vallyon kicsoda akarattyából? Annak a' kinek követségét viselte-

Mat.24.21

In Paræneſi ſuâ.

Extra Can Unam Sanctam.

Apud Bonfinium fol. 574.

Germ. Reſtaurat. pag. 98.103.113

De a' ki a' Pápák-által vagy indittatott, vagy *procural*tatott *Perſecutio*kat tagadgya, bár a' Napot-is az égen fénleni tagadgya. Tanú erre (hogy több Országot el-hádgyunk (*Gallia*, *Anglia*, *Belgium*; a' mely Országokban *bellum nomine religionis geſtum*, nem kevesebb embereket emésztett-meg, mint hajdan *Nero* vagy más Pogány Csaſzár idejében. Még éltében dicsekedéſſel emlegette azt *Albanus* Spanyol Herczeg, hogy hat eſztendő forgása alatt tizen-nyóltz ezer Eretneket (érti a' *Proteſtanſ*okat) ölletett-meg csak hóhér keze-által. 4. Az Antichriſtus bélyegén pedig, mellyet Sz. János emleget, ne érts valami külső bélyeget, mint-ha tüzes patkót vagy liliomot ütttetne az övének homlokokra, vagy jobb karjokra; hanem mint *Thamás Doctor* helyeſſen magyarázza, *Character beſtiæ eſt profeſſio illiciti cultûs*, és így az adáſon s'vévéſen *primariò* értetik amaz lelki-complárkodás, melyről már régen *Baptiſta Mantuanus* Pápiſta Barát így panaſzolkodott †. *Venalia Romæ*, *Templa*, *Sacerdotes*, *altaria*, *Sacra*, *Coronæ*, *Ignis*, *thura*, *preces*; *Cœlum venale*, *Deuſque*. De vallyon ebben a' kereskedésben lehet-é valakinek része a' ki *profeſſione* nem Pápiſta? Noha V. *Márton* Pápa, arrúl-is nyilván-való *Decretum*ot ada; hogy valaki nem Pápiſta, a' Pápiſta birodalomban külső-képpen-is kereskedéſt ne üzheſſen; és arra kötelez minden Magiſtratuſokat, *ut omnes fidem & communionem Eccleſiæ Romanæ non tenentes expellant*; *nec eoſdem in ſuis diſtrictibus prædicare*, *domicilia tenere*, *larem fovere*, *contractus inire*, *negotiationes & mercantias* NB. *quaslibet excercere*, *aut humanitatis ſolatia*

Refert Joh Lætus in Compend. Hiſtoriæ Univerſalis. pag. 429. Apocal. 13. ℣. 16. Vide Pareum in iſtû locum. 3. Part. q. 63. Attic. 3. ad 3.

† Libr. 3. Calamitat.

In Bulla ſubjecta Concilio Conſtantienſi. Tom. 2. Concil. fol. 1168.

latia cum Chriſtianis habere permittant, &c. De ma is ſok Kereſztyéneknek vagyon illyen ſorſok, a' kik a' Romai Vallásnak czimerét fel-venni nem akarják. Csak nem igen régen 1622-ben Cseh-Országban amaz véhült Carafa *intimatio*jából közönséges *edictu* jöve erről-ki, hogy ſenki valamelly állandó jószágot ne vehetne, valaki Pápiſta nem vólna: *Emanavit deinde aliud decretum*, *ut nulla bona venderentur*, *niſi conſtaret emptorem ſolam catholicam Religionem profiteri*. Alább ismét, *pag. 186.* azt irja az az ezer Sátányi meſterséggel meg-rakodott Carafa: *Varia media ante contagionis malum ad extirpationem hæreſeos adhibita fuerant*; *inter quæ non infimum fuit interdictum matrimonium non Catholicis*, *& interdictæ bonorum permutationes*, *emptiones*, *& contractus commerciorum iis*, *qui obſtinatè Catholicam fidem rejicerent*. II *Az Antichriſtus*, *hogy külső birodalmát terjeſzſze*, *nagy hadakat viſel*, *és ezekkel meghódoltattya a' világnak jobb részét*; *mint ki-tettzik*, Apoc. 20. ℣. 7. Apoc. 13. ℣. 7. 2. Theſ. 2. ℣. 7. *De a' Romai Pápa hány Országot raboltatott*, *perſeltetett roppant ſeregével?* &c. F. 1. Mind annyit, a' menyit a' Vallásért, az ő Hűſivel üldöztetetett. Vallyon Cseh-Országban a' Huſsitákat; Galliában a' Valdiſtákat égető, rontó, prédáló Kereſztes hadak ki roppant ſeregi vóltanak? 2. Az Antichriſtus noha törrel-is; de kivált-képpen tűrrel, az-az, a' tévelygéſnek erejével, hódoltattya maga birtoka alá az Országokat, *2. Theſſ. 2. 10.* mint amaz vers-is tartya.

Roma caput mundi quicquid non poſſidet armis,
Relligione tenet, &c.

German. Reſtauratæ pag. 113.

Apocal. 13 v. 3. 13. 15.

III. *Tettetes, de hazug csudákkal bizonyitani fogja méltóságát az Antichristus, ugy-mint, a' ki hóltnak láttzik vala, meg-gyógyittya; Tüzet szállit az Egből; és a' Nagy Beſtiának képével ſzót adat*, &c. *De a' Romai Pápákra ezeket nem ſzabhatni. Azért.* F. 1. A' mit *Bellarminus*, s' máſok ő utánna regéllenek, hogy az Antichriſtus hóltá teſzi magát, s' az után fel-támad, annak ſemmi fundamentoma Szent Jánoſnál, *Apoc. 13. v. 3.* nincsen. *Vide ſuper illum locum inſignem Parei Commentarium.* 2. Mivel az *Apocalypſis*ben, majd menyi ſzó annyi lelki-titok vagyon; azért a' Tűznek le-ſzállitáſát-is titkos-képpen kell érteni. De mitsoda az? Nem gorombaság azon érteni (noha *Kálnáz* annak mondgya) ama' tüzes meny-kőhöz haſonló *Papalis excommunicatio*kat, mellyeket mikor *proclamál* a' Pápa, külső-képpen-is égő ſzövétnekeket ſzokott a' prædikálló ſzékből le-hagyigálni. Ezt pedig a' Pápák nem csak a' köz-rendek, hanem a' hatalmas világi Császárok-ellen-is el-követték; mint Hetedik *Gergely*, az Negyedik *Henric* Romai Császár-ellen. Avagy nem csudálkozhatik-é azon a' Keresztyén világ, hogy egy *Terræ filius*, gyakorta egy kóldúló Barátból lött Pápa †, mint a' laptákat, ugy hagyigállya a' világnak hatalmas Urait? Azt pedig nem ſimíthattyák azzal, hogy eleinte-is Szent Pál példája után, ki-ſzokták az engedetleneket átkozni az Eccleſiából: mert a' mai Papalis excommunicatio, *toto cœlo differt* attul. 3. Hát a' Pápáknak, vagy az ő Hűſinek, nem adtak-é valaha ſzózatot a' képek? Hiſzem magok fel irták, hogy mikor egykor *Aquinas Thamás* a' feszület előtt imád-

Libr. 5. de Pontifice Cap. 15.

† Quales multi extitêre referente Bellarm. in Appendice ad librum. de Summo Pontifice Cap. 24.

1. Cor. 5. 5.

Joh. Baptiſta Ferrarius Orat. 19 de S. Thó. Aquinat.

imádkoznék, illyen ſzózatot adott néki a' feszület: *Bene ſcripſiſti de me Thoma!* Láſs fellyebb a' Cseſztakói képrúl-is *Lib. 1 fol. 370.*

Hetedik Biyonysag. *Az Antichriſtus lakó helye nem Roma, hanem* Jerusálem *léſzen, a' mint nem régen* Irenæus*túl hallók.* F. Más-képpen oktat minket arrúl az Iſtennek lelke, a' kiamaz hét halmokon éppittetett Nagy Várost mondgya az Antichriſtus féſzkének lenni, *Apoc. 17. v. 9.* De a' világon mellyik az a' Város? Máſat nem találunk Románál; mint amaz vers-is ſzépen le-irja:

Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septem quæ una ſibi muro circumdedit arces.

De azt mondgyák: 1. *Mert az Irásban azt olvaſſuk, hogy ama' két nevezetes bajnakit Chriſtuſnak, ott öleti-meg az Antichriſtus, a' hol meg-feſzittetett az ő Urok, ama' lelki* Sodomában. *A' pedig nem Roma. Azért.* F. Mondathatik a' Chriſtus Romában meg-feſzittetetnek; mind magára nézve, annyiban, a' menyiben a' Romai Birónak hatalmával feſzittetett-meg; mind az ő tagjaiban, a' kik moſt és ennek előtte ſok kereſzteket viſeltek a' Romaiaktul. De hiſzem *Bellarminus* azt irja *Lib. 1. de Pontif. Cap. 13.* hogy menybemenetele után Chriſtus Urunk egykor Uton-járó képébe Sz. Péternek meg jelenvén, azt kérdi tűle Péter: *Domine quò vadis?* Hová mégy Uram? Melyre azt feleli a' Chriſtus: *Venio Romam iterum crucifigi*: Romába megyek ismét meg-feſzítetni. Igazán mondhatni hát, hogy Romában feſzittetett-meg a' Chriſtus. Igaz hogy Szent Eſaiás haidan Jerusalemet Sodomához

Apoc. 11. 7

Eſa. 1. v. 10.

mához hasonlította; de Roma sem távoly jár attúl, ha igaz a' mit már régen *Baptista Mantuanus* irásban hagyott rula:

Lib. 2. Fastorum.

Ii pudor in villas, si non patiantur eadem,
Et villæ vomicas, jam tota est Roma lupanar.

Dan. 11. v. 42. & seqq

2. *Daniel Profeta az Antichristusrúl azt irja, hogy minekutánna* Ægyptust, Lybiát, Æthiopiát *meg-győzi, sátorit* Apadnóban *helyhezteti, a' két tenger kőzőtt a' Sz. hegyen.* &c. *Azt pedig a' Romai Pápárúl nem érthetni.* F. A' Daniel Profetiája *proximè & literaliter* (hanem ha *Analogicè*) nem szóll az Antichristusrúl, hanem *Epifanes Antiochus*rúl: ki az Isten népének vérhűtt űldőzője lévén, a' két Tenger kőzőtt, az-az, Judeában (*quæ jacet inter mare mediterraneum & mortuum*) hadi sátorit fel-vonatván, sok kegyetlenséget cselekedett. Amaz Sido szó *Apadno*, valamely Városnak tulajdon neve légyen-é, vagy kőzönségessen *Thronust, Palatiomot* tégyen; arrúl nem szűkség villongást inditani.

Vide Robert. Rollocum in hunc locũ.

Nyolczadik Bizonysag. Melly fundáltatik az Antichristusnak utólsó veszedelmén. Ezen két Okot fundálnak. I. *Amaz két erős bajnokot*, Enochot és Illyést, *kik sákban öltőzvén praedikállanak*, &c. *megőleti az Antichristus, és az ő testek el-vettetnek annak a' Városnak uttzáin, mellyben az ő Urok meg-őlettetett. De ennyi száz esztendőtűl-fogva, semmi illyen nem láttatott a' Romai Pápák-kőrűl. Azért*, &c. F. 1. Mivel az Antichristus tellyes veszélye még bé nem tőlt, annakokáért *ante eventum* minden *Circumstantia*irúl nem tehet ember itélletet. 2. Hogy *Enoch* és *Illyés* még

Apoc. 11. 3

életben

életben a' földi Paradicsomban tartassanak, és onnét a' világnak vége-felé az Antichristus-ellen-valóviaskodásra elő-hozattassanak, igen kőzel jár a' Sidóknak *fabula*jokhoz: kik-is a' *Malachias* profétiáját roszszúl értvén, így vakoskodnak: *Illyés még el nem jött, azért a' Messias sem jött el.* Hasonló-képpen a' Pápisták. *Illyés és Enoch még el nem jöttenek; azért az Antichristus sincsen e' világon.* De tévelygnek mind a' ketten (sőt még a' régiek kőzzűl-is némellyek meg csalattattanak annak a' *Profetiá*nak értelmében) mert Malachiásnál az *Illyésen* nem értetik amaz Acháb idejébẽ profétáló *Thesbites Illyés*; hanem mint maga Urunk Tanitványinak magyarázza, Keresztelő-Szent János, *Math. 11. v. 24. Joh. 1. v. 21.* Az Urnak Nagy és rettenetes napján sem értetik az Utólsó Itélletnek napja, mellyre Christus Urunk el-jővendő; hanem Urunknak első, az-az, a' testben-való el-jövetele. A' melly nem egy tekintetekre nézve, Nagynak és rettenetesnek mondathatik; mind-hogy a' Christus sokaknak veszedelmére tétett, *Luc. 2. v. 34.* mind-hogy szórólapáttyát kezében vévén, a' tiszta búzát a' polyváktúl meg-választotta, hogy ezek meg-ólthatatlan tűzzel meg-égettessenek, *Luc. 3. v. 17.* mind-hogy akkor vettetett a' fejsze derék-képpen amaz nagy fának, tudni illik, a' Sidó *Respublica*nak gyökerére, melly a' Christust meg-vetvén, a' Rómaiaktúl gyökerestűl kivágattaték; mind-hogy a' Christus sokakra nézve útkőzetnek-kőve volt, *Math. 21. v. 44.* Továbbá Malachiásnál, sem az Enoch, sem az Antichristus el-jövetelérűl, nincsen semmi emlekezet, hanem Illyésrűl: de

Luc. 3. v. 9.

rűl: de ki értetsék az Illyésen, mar a' Christus magyarázattyából meg tanultuk. 3. De talám Szent Jánosnál, *Apoc. 11. 3.* talállyák-fel Enochot és Illyést? Ottis csak egy betű sem találtatik eggyikről-is. Hanem az Istennek lelke, két az Antichristus ellen tusakodó Tanúkat hoz-bé: kiken kik értessenek, mind a' régi, mind a' moštani Sz. irás magyarázók, villongásban vadnak rula. Némellyek értik az Ov és az Uj-Testamentomot. Nem csak a' miénk közzül pedig (mint itt *Kalaúz Sarcastice* fel-kiált: *Im hallod, melly jó módgyok vagyon mindenben az Ujjítóknak. Azt akarják, hogy az irás magyarázattyában, egy babot ne adgyunk a' Sz. Atyákon*) hanem a' régiek közzül-is. *Vide notas Apocalypticas, quæ in Operibus Augustini habentur.* Ez értelmet követi amaz *Venerabilis Beda.* De inkáb közelítik azok a' dolgot, a' kik azokon a' két Tanúkon értik *indefinitè omnes veritatis Confessores, & constantissimos testes*; Illyenek pedig, a' kik az Evangeliomi igazságért, a' *Papismus*-ellen tusakodtanak, nem egygyet s' kettőt őletett-meg a' Romai Pápa. Illyenek valának (a' többek között) *Huss János* és *Jeronymus Pragensis*, kiket Constantiában fel-perselének; még pedig *Contra fidem datam*, Hitek s' Pecsétes levelek-ellen. II. *Az Antichristus veszedelmérül azt mődgya az Irás,* †. *hogy az ő két fő Hadnagya* Gog *és* Magog, *mind seregestűl meg emésztetnek, menyből bocsáttatott tűztűl: magát pedig az Antichristust, Christus az ő el-jövetelének fényességével meg-rontya, és mind Prophetástúl kén-köves tűz-kőzzé veti. De még a' Romai Pápán semmi effele nem esett. Azért,* &c. F. A' *Gogon* és a' *Magogon* értesék-é amaz

Vide Pareum in locũ istum.

†. Apocal. 19. ℣. 20. & C 20. ℣. 9. Ezech. 39. ℣. 6.

2. Thes. 2. 8 Apocal. 19. ℣. 20.

nevezetes Antichristus az ő Hadnagyival eggyűtt, kérdés vagyon rula. Közelítik inkább azok a' dolgot, a' kik a' *Gogon* és *Magogon* értik a' vérhűtt Pogányságot, a' Keresztyénségnek *apertus* meg-eskűtt ellenségit, pusztítóit; a' minéműek a' Törökök, Tatárok, és ezekhez hasonló, ezekkel őszve-czimboráló *barbarus* Nemzetek. Es így Isten kegyelméből, fel-fejtegetők *Kalaúznak Nyólcz Bizonyságit*, mellyekkel a' Romai Pápaságrúl el akarja hárítani az *Anti-Christianismus*nak bélyegét.

Vide varias variorũ opiniones apud Pareum.

K. Hát Luther *és* Calvinus *nem vóltak-é Hop-mesteri az Antichristusnak?*

F. Nagyon vagyon rajta *Kalaúz* †, hogy azt a' szennyes sákot, azoknak az Antichristus bajnokinak fejekbe vonnya; kire nézve kilencz Jelekből akarja azt ismértetni; mellyeket lássunk rendel.

† Libr. 10. Capit. 3.

I. *Az Antichristus el-szakasztya az embereket Christustúl, az-az, el-hiteti, hogy Christusnak nem kell hinni. Erre tágas, és tőrött-utat csinálnak a' moštoha atyafiak. Azért,* &c. F. Mellyek azok a' tágas utak? 1. *Mert el-hitetik, egyem, az emberekkel, hogy az egész látható Ecclesia, ezer esztendőnél többig, rutúl tévelygett, és temérdek bolondságokat tanitott. Mivel azért a' Sz. irás Könyveit nem egyébünnen vőttük, hanem a' látható Ecclesiának kézrűl-kézre adatott bizonyságából: ha kétes, bizonytalan, és hamis lehet az ő tanú-bizonysága; tehát bizonyossan nem tudhattyuk, hogy igazán, és nem árúlójúl jutatta kezünkben az Isten Könyveit*; &c. F. Régen fel-talált bűdős húsnak leve ez; láss feleletet *supr. Libr. 1 fol. 211* Ibid. *fol. 62.* 2. *Ennek-felette, a' mint elébb meg-mutatám,*

tatám, az Ujjítók semmi módot nem mutatnak a' Sz. iráſnak tökélletes magyarázásában, &c. F. Vaj csak hazugság ez; mint elébb meg-mutatók, *ſupra Libr. 1. Capit. 14*

II. *Az Antichriſtuſt bün-emberének nevezi a' Szent irás: mert maga-is minden tökélletes erkölcsöktül idegen léſzen, követöinek-is nagy ſzabadtságot ád a' gonoſzságra, és minden jóſzágos életnek ſzikráját el-öltya bennek,* &c. F. Ugy, de az Antichriſtus köntösének ſem ujja, ſem galléra nem fér *Reformator*inkra. Amaz hamis *Calumnia* pedig, hogy a' mi tudományunk ſzabadtságot adna minden gonoſzságra, már régen ſpongiában omla, *ſupr. Lib. 1. Cap. 25.*

III. *Az Antichriſtus el-fogyattya amaz ſzüntelen áldozatot, az ö ſentelésének helyét el puſtittya,* &c. *Az Ujjítók is amaz áldozatot* (tudni-illik a' Misét) *mely a' Melchiſedek rendén-való Fö-Paptul reánk ſzállott, tehetségek-ſzerént fogyattyák,* &c. F. A' *Misét* nem a' Melchiſédek rendén-való Fö-Pap Chriſtus hozta bé e' világba, hanem az Antichriſtus. Láſd alább *Cap. 33.*

IV. *Az Antichriſtus igen Kaczér, és Fajtalan léſzen. De* Luther, Calvinus, Béza *ollyak vóltanak, mint ez elött fel-jegyzém. Azért,* &c. F. Mi-is e' Trágár és Kúfár patvarkodáſra, ez elött alkalmas feleletet jegyzénk, *ſupr. Lib. 1. Cap. 30.*

V. *Fel-fuvalkodott léſzen az Antichriſtus, és ördögi kevélységgel az Iſtent-is felül akarja haladni,* Luther *és* Calvinus *készíteni kezdették jó idején ennek ösvényét.* F. Mi-is jó idején ösvényt készítettünk ez hamis patvarnak el-tapodására, *ſupr. Lib. 1. Cap. 30.* A' hollott *Reforma-*

*formator*inknak erkölcsöket fel-mentettük *Kalaúznak* uſorás vádgyai alól.

V I. *Az Antichriſtus, ſzörnyü káromlásokkal fogja gyalázni Iſtent; a' mint* Daniel *Profeta, és* Szent János *magyarázzák. Nem tudom minémük leſznek az Antichriſtus káromkodáſi; de itéllem, hogy az Ujjítók* Blasfemiáit *meg nem elözik.* F. Azokra a' ſok *ſuprá*kra, mellyekböl a' *Blasfemiá*nak köntösét *Kalaúz* ſzabja, és *Doctor*inknak nyakokba hánni akarja, mi-is böven megfeleltünk *ſupra Lib. 1. Cap. 33.*

V II. *Az Antichriſtus, csalárd meſterséggel, hazugsággal, kép-mutatáſſal plántállya és neveli hamiſságát. Ennek a' meſterségnek fundamentomát vetették az Ujjítók* &c. F. Azokat a' fundamentomokat, mellyeken ez meſterséges hazugság fundáltatik, mi-is le-döjtögettük *Lib. 1. Cap. 26. toto.* Item *fol. 313.* Item *Cap. 14.*

V III. *Az Antichriſtus, mondhatatlan-képpen fogja kergetni s' üldözni az Anyaſzentegyházat, mint ez elött fel jegyzök a' Szent irásból. Ez az üldözés nagy kegyetlenséggel el-kezdetett immár. Mert nem régen fel-jegyzök menyi ezer Szent-egyházakat puſztitottak, menyi vért ontottak az El-ſzakadtak, az Uj Tudományok terjeſztésében,* &c. F. Tudni-illik! Vert viſzen veretlent. Mi-is, ez Tudományunknak s' Vallásunknak gyülöltetésére fel-jegyeztetett vádot, le-törlöttük fellyebb *Lib. 1 Cap. 18. fol. 184.*

I X. *Hamis Csudákkal tetteteſnek mutattya az Antichriſtus az ö tanitását. Az Ujjítók igyekeztek ſok csalárdsággal, hogy csudákat mutathaſſanak.* F. A' melly hamis Csudának tetterését *Calvinus*ra hamiſſan költik,

mi-is annak sarkát hátul kőltőttük másutt, *supra Lib. 1. fol. 428.* De a' Pápisták melly kőltött Csudákkal kelleſsék valláſokat, azt-is fel-jegyzettük fellyebb, *Lib. 1. fol. 372.* Ez eddig elég az Eccleſiáról. A' Kegyes Atya mindenható Iſtent kérem, hogy nyiſſa-meg azoknak elméjeket, a' kiknek a' Romai Anyaháznak kűlső fénye el-fogta ſzemeket, hogy láſsák-meg azt nem ollyannak lenni, a' minéműnek magát tetteti.

HARMINCZA-DIK RESZ.

A' Sacramentomokrúl kőzőnségeſſen.

KERDES: *Ez a' ſzó* Sacramentum, *fel-találtatiké a' Szent irásban?*

F. Az eredet-ſzerént-való betűben ſohul ſem: hanem a' régi Deák forditó, nem egy helyen a' *Myſteriumot*, mely görög ſzó, *Sacramentűnak* fordittya. De nem kell mind a' kettőt egy ſzébe ſzőni: mert ugyanis mondhattyuk, hogy minden *Sacramentum, Myſterium*, az-az, Titkos dolog; de nem minden a' mi *Myſterium*, az-az, a' miben Titok vagyon, *Sacramentum.*

K. *Hát vagy a' Régiek értelméből, vagy a' Kőzőnséges forditás-ſzerént, igaz tulajdon-képpen-való* Sacramentom-é *mind az, valami ugy neveztetik?*

F. Nem: mert így nem tsak hét *Sacramentomok* vólnának (noha a' Pápisták ſem többet, ſem kevebbet

ſebbet nem akarnak iſmérni) hanem ſokkal többek. *Sacramentom* vólna így az *El-válaſztás*; a' vólna a' *Pogányoknak el-hivattatása*, az vólt a' *Chriſtuſnak meg-teſtesűlése*; az vólna a' *Hét Aſiai Eccleſiáknak dolga*; az vólna amaz nagy *Babylon*; az vólna a' *Nabugodonozor álma*: mert a' régi Deák forditó mind ezeket a' dolgokat *Sacramentomi* nevezettel illeti, *Eph. 1. v. 9. Col. 1. v. 27. 1. Tim. 3. v. 16. Apoc. 1. v. 20. Apoc. 17. v. 7. Dan. 2. v. 18* Azvólna tovább a' *Láb-mosás, Szentelt-víz, Kereſztvetés*: mert a' régiek, mint *Bellarminus* bé-hozza, ezeket *Sacramentomoknak* mondották.

Libr. 2. de Sacrament Cap. 24. Catech Pa latin. q. 66.

K. *De mitsodák a'* Sacramentomok? F. Iſtentűl ſzereztetett olly ſzent s' látható jegyek és pecsétek, mellyekkel az Evangeliumnak igéreti a' Hiveknek inkább-inkább meg-világoſíttatnak, és meg-erősíttetnek. *Jeleknek* mondatnak, mert magokon kivűl, más egyéb láthatalan dolgot a' mi elménknek jelentenek. Itt pedig meg-kell tudnunk, hogy a' *Jegyek* két rendbéliek; vagy *Természetiek*, mellyek természet-ſzerént jelentenek valamit, mint a' fűſt a' tűzet; vagy *Szerzés-képpen-valók*, mellyek vagy Iſtennek, vagy embernek rendeléséből, emez vagy amaz dolgot jelentenek. E'hez-képeſt vagy *Emberi*-jegyek, mellyek emberektűl rendeltettenek; vagy *Iſteniek*, mellyeket Iſten maga ſzerzett. Ezek iſmét vagy csak *Puſzta* jegyek; vagy *Jegyek* és *Pecsétek* egyſzer-ſ-mind. Innét immár meg-tettzik minémű *Jegyek* legyenek a' *Sacramentomok*. 1. Nem embertűl, hanem Iſtentűl rendeltetett *Jegyek*. 2. Kűlső s' látható *Jegyek*: és ezzel meg-kűlőmbőztetnek az Igétűl, mely-is az

Istennek mi-hozzánk-való akarattyának jegye, de nem látható, hanem halható jegy. 3. Nem csak puszta jegyek a' *Sacramentom*ok, hanem egyszersmind pecsétek-is, *Rom. 4. v. 11.*

K. Kitsoda a' Sacramentom*oknak szerzője?*

F. Csak az Isten. Nincs azért csak egy embernek-is hatalmában *Sacramentom*ot szerzeni: mert az embereka' mennyei kegyelemnek, mellyet a' *Sacramentom*ok jegyeznek, adói nem lehetnek; azért arrúl a' mit magok nem adhatnak, pecsétet sem-csinálhatnak. A' mi pedig a' *Sacramentom*oknak ki-szolgáltató *Okait* illeti, azok nem mások, hanem csak az egyházi igáz hivatalos szolgák. De nem ugy, mintha azoknak vagy méltóságoktúl, vagy szentségektűl függene a' *Sacramentom*nak ereje; mert az függ az Istennek redelésétűl.

K. Hát a' Sacramentom*oknak ki-szolgáltatására, annyira meg-kivántatik-é az egy-házi Szolgának* Intentio*ja, hogy annélkűl a'* Sacramentom*nak semmi haszna, ereje ne legyen az azzal-való élőkben?*

F. Ugy állattyák a' Papisták, de helytelenűl. 1. Mert azt állatni nem egyebet tészen, hanem a' *Sacramentom*nak erejét, használatos-vóltát, a' Tanitónak munkájátúl fel-függeszteni. 2. Mert ha az Ige prædikállásának foganatossága nem függ a' Tanitó-
1. Cor. 3. 6. nak *Intentio*játúl, hanem ők csak mag-vetők, öntözők, és plántálók lévén, Isten adgya a' foganatot; mit mondhatunk egyebet a' *Sacramentom*okrúl-is? 3. Mert azt állatni, ellenkezik a' Hiveknek vigasztalásokkal; sőt mindenkori kéttségben tartya elméjeket az

ket az Istennek kegyelme-felől, mellyet a, *Sacramentom*ban igér: holott senki más embernek szíve-gondolattyát, elméjének járását által nem láthattya. Innét vagyon az (mint maga *Bellarminus* meg-vallya) hogy a' Papistaságban, *senki hitnek bizodalmával nem lehet affelől bizonyos, vészen-é igaz* Sacramentum*ot, holott a' Papnak figyelmetessége nélkűl nem lesz a'* Sacramentum: *Senki pedig nem láthattya más ember szívének figyelmetességét.* Ha így vagyon a' dolog, tsak egy Papista ember sem lehet arrúl bizonyos, hogy ő igaz Keresztyén vólna, mert mikor a' Pap őtet meg-keresztelte, arrúl bizonyos nem lehet, hol járt akkor elméje; csak egy Papista Pap sem hitetheti el magával bizonyosan, hogy ő igaz Pap-vólna, mert mit tud belé, mikor őtet a' Püspők *Sacramentaliter* fel-szentelte, ha meg-vólt-é illendő *intentio*ja. Libr. 3. de Justificatione Cap. 8.

K. Az igaz és tulajdon-képpen-való Sacramentom*nak hány* Requisitumi *vadnak?*

F. Hármak. 1. Meg-kivántatik az Istentűl rendeltetett külső jegy, avagy élteto-állat. 2. A' Külső jegyek-mellé-adattatott Isteni-igéret. 3. Az Isteni parantsolat azokkal a' jegyekkel-való éléstűl: hogy az által a' cselekedet-által, az Evangeliomi-igéretek, és mind azok a' jók, valamellyeket Urunk testének tőredelmességével, és vére-hullásával szerzett, a' Hivekben el-pecsételtessenek, és ő-reájok szabattassanak.

K. Minémű Okai hát a' Sacramentom*ok a' lelki-Kegyelmeknek?*

F. 1. Nem természet-szerént-való Okok; mint-

ha belé-

ha beléjek óltott erejekkel munkálódnák a' Kegyelmeket, a' Hitet, Meg-igazúlást, &c. a' mint-hogy az orvoſságok beléjek óltott hathatósággal munkáloſzſzák az emberben az egéſséget; a' mint-hogy természet-ſzerént a' Tűz meg-lágyittya a' Vijaſzſzat.

2. Nem ugy kell tula gondolkodni, mint-ha a' *Sacramentom*ban bé-vólna rekeſztve a' Kegyelem, mint a' pénz az erſzényben. 3. A' *Sacraamentom*ok azért, nem egyebek, hanem *ſunt inſtrumenta moralia*, Iſtentűl rendeltetett ſzent eſzközök, a' mellyeknek *Cauſalit*ſok munkálódáſok kivált-képpen háromban áll. 1. Hogy ezek-által az Evangeliomi lelki-jókrúl-való igéretek, mint-egy elevenen le-ábrázoltaſſanak, és ſzemeinkelibe téreſſenek. 2. Hogy azon jók-felől való Hitünkben, nem külömben, mint valami függő pecsétek, bennünket meg-erősítsenek. 3. Hogy azokkal-való élés-által, azon meg-igértetett, és Jeſus Chriſtus vére-hullásával meg-ſzereztetett lelki-jók, igaz valósággal mijéink legyenek, mi-reánk ſzabattaſſanak. Azt pedig nem ugy kell érteni, mint-ha az a' *Sacramentom*i-cselekedet *perſe & intrinſecè*, magában és belső-képpen réſzeltetne bennünket azokban a' jókban; mert az a' Sz. Léleknek tulajdon munkája: *Organa quidem ſunt* (mint *Calvinus* bőlcsen *declara*llya) *quibus efficaciter, ubi viſum eſt, agit Deus: ſed ita ut totum ſalutis noſtræ opus, ipſiuni acceptum ferri de*beat. Hanem a' *Sacramentom*ok a' mi-erőtlenségünknek ſegédi, Iſtennek abbéli bennünk-való munkájának el-végezésében; mint ugyan ott, *Calvinus* jeleſſen magyarázza: *Et quòd Sacramentorum miniſterio uti-*

In tractatu de Conſenſione in re Sacramentaria. in O puſcul. fol. 873.

tur, in

tur, in eo neque vim illis ſuam infundit, neque Spiritûs ſui efficaciæ quicquam derogat: ſed pro ruditatis noſtræ captu, ea tamquam adminicula ſic adhibet, ut tota agendi facultas maneat apud ipſum ſolum. Innét immár következik. 1. Hogy a' Sacramentomok, *ex opere operato* (mint a' Pápiſták paraſzt-deákúl ſzóllanak) a' lelki kegyelmeket az emberben nem termik, s-nem ſzerzik. 2. Hogy a' Sacramentomok tulajdonképpen ſzólván, ſemmit *de novo* újjonnan nem ſzereznek, hanem a' Chriſtuſtúl meg-ſzereztetett, és az Evangéliomban le-tétetett lelki jókat ſzabják reánk; nem magok erejével vagy méltóságával, hánem *vi ordinationis divinæ*, az Iſteni rendeléſnek erejével: mert az az Iſtennek ki-jelentett akarattya, hogy rend-ſzerént, azok által az ő rendeléſi által tegyen bennünket réſzeſekké a' lelki jókban. Péld. ok. A' Móſeſtúl a' puſztában fel-emeltetett ércz-kígyóban, nem vólt olly gyógyító erő, hogy arra-való nézéſſel a' kígyóktúl meg-mardoſtattak meg gyógyúllyanak; mind-azonáltal a' kik meg-gyógyúltanak, nem másképpen akarta Iſten hogy meg gyógyúllyanak, hanem ha a' felemelt ércz-kigyóra néznének. A' Sacramentomokrúl-is ugy kell gondolkodnunk. 3. Hogy a' Sacramentomokhoz az Iſtennek kegyelme nem kőttetett olly el-válhatatlanképpen, hogy minden valaki a' külső Sacramentomban réſzt venne, ugyan azon a' lelki jókban-is réſzesülne. Innét immár az-is ki-jű, hogy a' Sacramentomok, *ſimpliciter & abſolutè* nem-ſzükségeſſek az idveſségre. Azért, nem a' Sacramentomtúl-való meg-foſztatás, hanem annak

meg-vetése szólgál embernek kárhoztatására.

K. De (hogy az Ov Testamentomi Sacramentomokrúl ne szollyuk) *hány igaz és tulajdonképpen-való Sacramentomi vadnak az Uj Testamentomnak?*

F. Csak kettő; ugy-mint a' keresztség, és az Ur-Vacsorája: noha a' Papisták még ezek mellé ötöt költöttenek; a' mellyek a' Bérmálas, Pœnitentia, Papi-rend, Utólsó kenet, és a' Házasság.

K. Micsoda a' Bérmálás? F. A' Pápisták-ként olly Sacramentom, mellyben a' Püspök, a' meg-kereszteltetett embernek homlokán, olajos újjával keresztet vonszon, illyen igéket mondván reája: *Keresztezlek tégedet Szent kereszttel, és bérmállak tégedet idvességnek olajával Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében*, Amen! Azért a' Pápisták-ként: 1. Ennek a' Sacramentomnak *materiája* a' Balsamommal megelegyétetett olaj. 2. Formája áll amaz Igéknek elmondásában, *Keresztezlek tégedet, &c.* 3. Ki-szólgáltatója a' Püspök: honnét meg-tetczik, hogy ő nálok e' Sacramentom méltóságosabb az Keresztségnél; mivel azt, a' mikor a' szükség hozza, a bábára-is reá-bizzák. 4. Cæremóniái ennek igen csuffondárosok; mint láthatni *Bellarminus*nál, *Lib. 2. de Sacrament. Confirmat. Cap. 13.* 5. Hasznát kettőt jelentik. (1) Hogy ez által a' lélek meg-erősíttessék a' Sátánnak minden ostromlási ellen. (2) Hogy ez által a' Christus zászlója alá szentelteссenek a' hivek. 6. Ez penig csak költött Sacramentom. Mert amaz fellyebb meg mondott Három *Requisitum*ok, mellyek minden igaz Sacramentomban meg-kivántatnak, benne

benne nem találtatnak. Mondasz: *Lám az Apostolok kezeket vetették a' meg-kereszteltettekre. Azért ők-is bérmáltanak.* F. Nem minden kéz-vetés, Pápista kenőcsölés; a' mint hogy nem minden kenőcsölés, Bérmálás. Az elődedi Ecclésiában az *Impositio manum* nem vólt rendes Sacramentom, hanem az Apostoloknak engedtetett némelly rend-kivül-való hatalomnak gyakorlásának mint egy jele és czímere. Továbbá a' régieknél mint egy áldás gyanánt vólt, mellyel mint egy külső jellel Istennek ajánlották azokat, kikre kezeket vetették. Act. 8. v. 17. 18. & 19. v. 6. Gen. 48. v. 14. 15.

K. Micsoda a' Pœnitentia? F. A' Pápisták-ként olly Sacramentom, mellyben a' bűnös meg gyohónván a' Papnak, a' bűntül és annak örökké-való büntetésétül fel szabadittatik. A' honnét. 1. *Materiáját* ennek a' Sacramentomnak állattyák lenni, a' pœnitentiát-tartó embernek némelly cselekedetiben; a' minémű a' meg-törödés, a' fülbe-súgó gyónás, és az elég-tétel: de ezek a' cselekedetek még azokban-is, a' kik soha igazán meg nem tértenek, fel-találtathatnak. Mind el-követte ezeket Judás. 2. *Formáját* im ez igékben állattyák: *Meg-óldozlak téged a' te bűneidtül Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében.* 3. De ez csak költött Sacramentom: mert az igaz Sacramentomhoz illendő *requisitum*ok nem találtatnak-fel benne. Mondasz: *Lám az Apostoloknak, és ő utánnok következő egyházi szólgáknak hatalmot adott Urunk a' bűnnek meg-bocsátására.* F. Azt nem tagadgyuk: de az a' kérdés, ha a' bűn-alúl-való egyházi fel-óldozás, tulajdonképpen-való Sacramentoma-é az Uj Testamentomnak. Joh. 20. v. 23.

K. Micsoda a' Papi fel-szentelés? F. A' Pápisták-ként olly Sacramentom, mellyben bizonyos személyeknek hatalom adatik az egyházi tisztnek gyakorlásara. De ez-is csak költött Sacramentom. Mert hol itt a' Christustúl szereztetett külső jegy? hol az igéretnek szava? hol a' parancsolat, hogy ollyan *cæremoniá*kkal szenteltessék-fel a' Pap? Ide járúl az-is, mivel egy-mástúl meg-külömböztetett Hét egyházi rendet állatnak, mellyek magokban egy egy Sacramentomok lévén, immár nem hét, hanem tizen-három Sacramentomok lészen. Mondasz: *Lám* Cálvinus *Sacramentomnak ismeri lenni?* F. Szélessebb jegyzésben vévén a' Sacramentomnak igéjét, akar melly Szent *cæremoniá*ért (mint néha a' régiek-is vöttek †) meg-engedi *Calvinus*, bátor a' Fel-szentelés hivattassék Sacramentomnak: ugy mind-azon-által, hogy tulajdon-képpen-való Sacramentomnak lenni nem ismeri. Hallyuk errül ő magát: *Impositionem manuum, quâ Ecclesiæ Ministri in suum munus initiantur, ut non invitus patiar vocari Sacramentum, ita inter ordinaria Sacramenta non numero.*

Lib. 4. C. 14. n 31.

† Ut notat Bellar. lib. 4 de Sacrament. Cap. 6.

Lib. & C. ut sup. Cõfess. fidei in opusc. fol. 128.

K. Micsoda az Utólsó kenet? F. Olly Sacramentom a' Pápisták-ként, mellyben a' halálos beteg embert némelly részeiben, a' Pap szentelt-olajjal meg-keni, némelly igéknek reá-való mondásával, a' bünnek maradványinak el-törlésére; és ha a' léleknek hasznos, elébbeni egésségének meg-fordulására. A' honnét. 1. *Materiá*ja ennek a' Sacramentomnak a' szentelt-olaj. 2. *Formá*ja áll im ezeknek az igéknek a' kenés közbe-való el mondásában: *Ez által a' szent kenet*

kenet által, és kegyes irgalmasságábúl bocsássa meg tenéked az Ur, valamit látásoddal, hallásoddal, tapasztalásoddal, szóllásoddal, szaglásoddal, vétkeztél. Amen! 3. Hét részeiben szokták penig a' beteg embert meg-kenni; ugy-mint a' szemét, fülét, orrát, száját, kezét, lábát, ágyékát: parancsollya mind-azon-által az Eszergomi *Agenda*, hogy tisztességnek-okáért, az Asszony-emberek ágyéka körül ne tapogassanak a' Papok. 4. De ez csak költött Sacramentom, mert Christus Urunknak sem szerzését, sem parancsolattyát, sem igéretit, sem az igéret és parancsolat mellé adatott Jeleket, errül nem mutathattyák. Mondasz: *Lám Szent Jakab emlekezik efféle kenetrül?* F. 1. Ugy de nem minden kenetbül lesz Christustúl szereztetett Sacramentom. 2. Az elődedi Ecclésiában rend-kivül-való gyógyításnak ajándéki vóltanak, mellynek rend-kivül-való *cæremoniá*ja lehetet abban az időben afféle meg-kenés. 3. A' Pápisták rend-szerént csak azokat a' betegeket szokták meg-kenni, kiknek életek s-meg-gyógyúlások-felől többire semmi reménség nincsen; Jacab penig, minden meg-határozás-nélkül mondgya: *Betegeskedik valaki közzületek, &c.* Azért a' Jacab kenetébül nem csinálhatnak Pápista kenőcsöt.

Rituale Strigoniése pag. 83.

Jac. 5. v. 14.

K. Hát a' Házasság igaz Sacramentoma-é az Uj Testamentomnak? F. Ugy vélik a' Pápisták; de fundamentom-nélkül. 1. Mert a' Házasság nem az Uj Testamentomban, hanem még az eset előtt szereztetet. 2. Mert köz a' Pogányokkal és a' Keresztyénekkel. 3. Mert nem pecséti, annál inkább nem oka valamelly belső s-lelki kegyelemnek. 4. Mert minden igaz Sacra-

cramentom mellé igéret és parancsolat kőttetetett; hol penig valami ollyan a' Házaſságrúl! Ha penig vagyon, tehát a' Pápiſta Papok-is tartoznak meg-házaſodni. 5. Magok-is némelly jeles Pápiſta Doctorok tagadgyák annak lenni. *Durandus in 4. ſent. Diſt. 26. q. 3. Ægidius Conink. Diſp. 24. de Matrim. Canus Locor. Comm. Cap. 8. Eraſmus in 1. Cor. Cap. 7.* Mondaſz: *Lám Szent Pál Sacramentomnak mondgya lenni?* F. Annak mondgya a' régi Deák forditó, de Szent Pál gőrőgűl *Myſterium*nak nevezi; tudgyuk penig hogy nem minden *Myſterium* Sacramentom. Más az, Sz. Pal nem annyira a' Házaſságot mondgya Titoknak, mint azt a' lelki eggyesűléſt, melly vagyon a' Chriſtus és az Anyaſzentegyház kőzőtt; mellynek néminémű-képpen-való ki-ábrázoláſa vagyon a' Házaſságban. Eph. 5. v. 32.

K. Hát az Uj Teſtamentomnak, hány igaz és tulajdonképpen-való Sacramentomi vadnak? F. Csak kettő; ugy-mint a' Kereſztség, és az Ur-Vacsorája. Mert nem találunk többet az Uj Teſtamentomban, hogy az Evangeliomi igéretek mellé, e' két *Caremoniák*nál több rendeltetett-vólná Iſtentűl.

HARMINCZ-EGYGYEDIK RÉSZ.

A' Kereſztségrűl.

KERDES: *Micsoda a' Kereſztség?* F. Az Uj Teſtamentomnak olly első Sacramentoma, a' melly jegyzi, sőt el-pecsétli a' mi Chriſtusban, mint titkos fűben-

fűben-való bé-óltatáſunkat, hogy ő belőle, és ő általa lelki életet s-elevenséget vegyünk, és bűneinknek rútságából ſzent vére-hullásának ereje-által megtiſztitattaſſunk. Mondatik ez az irásban *Ujjá-ſzületésnek* feredőjének, *Tit. 3. v. 5.* Chriſtusba-való *plántáltatáſnak*, *Rom. 6. v. 3. & 5. Meg-téréſnek* kereſztségének a' bűnnek-bocsánattyára, *Marc. 1. v. 4.* Sőt Sacramentoma annak a' ſzővetségnek, mellyet az Iſten az ő Fiában a' Chriſtusban, tőtt a' mi Atyáinkal, és mi velünk ő maradékokkal, *Act. 3. v. 25.* Rom. 6. v. 3. & 5. 1. Joh. 1. v. 7.

K. Mikor ſzereztetett ez a' Kereſztségnek Sacramentoma? F. Akkor a' mikor Kereſztelő Szent János a' pœnitentiát a' Jéſus nevében prædikállana; hoñét meg-téréſnek kereſztségének-is mondatik, *Act. 19. 4.*

K. De vallyon a' János Kereſztsége ugyan azon vólté a' Chriſtus es Apoſtolok kereſztségével? F. Allattyára-nézve ugyan azon; noha némelly *Circumſtantiák*ban vólt valami külőmbség. 1. Mert ſzinte ugy az égből-valónak mondatik lenni. 2. Mert ugyan azon egy vége vólt, tudni-illik a' bűn-bocsátáſnak el pecsétléſe a' hivekben. 3. Mert *caremoniái*-is azonok vóltanak. 4. Mert maga-is Chriſtus Urunk a' János Kereſztségében kereſztelkedet-meg. Mondaſz: I. *Lám meg-külömböztetéſnek-okáért János Kereſztségének mondatik.* F. Ugy; de nem azért, mint ha János vólt vólna annak fő ſzerző oka, hanem azért mivel az Uj Teſtamentomban ő vólt első ki-ſzólgáltatója annak a' Sacramentomnak. Csak ollyan értelemmel mondatik az János kereſztségének, a' miném̃ővel Sz. Pál az Evangeliomot mondgya magáénak. II. *Lám maga* Matth. 21. v. 25. Marc. 1. v. 4. Matth. 3. v. 16. Act. 19. v. 3. Rom. 2. v. 16.

Matth. 3. v. 11. *Keresztelő János azt mondgya, hogy ő vízzel keresztel, a' Christus penig Tűzzel és Szent Lélekkel.* F. Azzal nem tészen állat-szerent-való különbséget a' maga, és a' Christus keresztsége között; hanem összve-veti a' maga személyét a' Christus személyével, ő magát a' Keresztségnek csak külső ki szólgáltatójának ismérni lenni; annak penig erejét és méltóságát, csak a' Christustúl függeni állattva III. *Lám a' kik a' János keresztségében meg-keresztelkedtenek, viszont az Apostoloktúl meg-kereszteltettenek.* F. Az *allegált locus*búl szükséges-képpen nem hozhatni azt ki. Mert amaz igéket: *A kik penig hallák* (tudni-illik őtet) *meg-keresztelkedének a' Jésusnak nevében*; nem szükség Sz. Pálra vinni, mint-ha ő azokat a' kiket Keresztelő János meg-keresztelt, viszont meg-keresztelte vólna; hánem inkább Sz. Jánostúl kell azt érteni: ki az Uj Testamentomban az Evangeliomnak mint egy első *Prædicátora* lévén, sokak ki-mentenek ő hozzája a' Jordán vize mellé, és halgatván az ő tanítását, meg-keresztelkedtek ő túle a' Jésusnak nevében. Kikre annak-utánna Sz. Pál tötte kezeit, és meg-keresztelte őket; de nem vizzel, hanem Szent Lélekkel, reájok szállétván a' Szent Lelket, hogy nyelveken szóllanának és prófétálnának, *Act. 19. v. 6.*

Act. 19. v. 3. & 5.

K. Hát kiknek szabad keresztelni? F. Csak az Egyházi hivatalos szolgáknak, kik a' tanitásra hivattattnak. Ugyan-is a' keresztelésnek tisztit, összve-kötötte Urunk a' tanitásnak tisztivel. Ellenben penig azt *dictállya* az Eszergomi *Agenda*, hogy *mikor a' gyermek, vagy öreg veszedelemben forog, a' szokott* cæremoniák-

Matth. 28. v. 19.

Rituale Strigoniense pag. 7.

moniák-nélkúl, *akar melly nyelven ki ki meg-keresztelheti, akar Pap, akar Paraszt, akar Pogány, akar Keresztyén, akar Férfi, akar Aszszony-ember légyen az, meg-tartván mind-az-által az Anya-szent-egy-háznak módgyát és igyekezetit.* Kellemés *Cautio!* Mint-ha az Eretnek és Pogány, igen sokat gondolna a' Romai Eccléſiának *intentio*jával. Mondasz: *Lám Tzippora Mósesnek felesége, környúl-metéllette az ő fiát; azért Pap nem lévén a' Bába-is keresztelhet.* F. 1. Ugy; de nem emez amaz példával, hanem Törvénnyel kell élni a' Vallásnak dolgában. 2. A' környúl-metélésrúl a' keresztségre nem mindenben egyenes a' következés: mert a' környúl-metéltetésnek ki szolgáltatása az Ov Testamentomban, nem olvassuk hogy bizonyos személyekhez kötettett vólna; mint a' keresztségnek fel-adása az Uj Testamentomban.

Exod. 4. v. 25.

Matth. 28. v. 19.

K. Mibúl áll a' Keresztség? F. Vizbúl, *Matth. 3. v. 6. Act. 10. v. 47.* Noha a' Pápisták sót, olajat, nyalat-is habarnak belé: melly szokást mellyik Apostoltúl vötték-légyen, akarnók meg-tudni.

K. Miben áll a' Keresztségnek módgya és formája? F. Rész-szerént az Igékben; rész-szerént némelly cselekedetekben. Az Igék penig két-félék, vagy Parancsolatnak, vagy Igéretnek igéi. Az Igéretnek igéi ezek: *Valaki hiszen, és meg-keresztelkedik, idvezúl.* A' Parancsolatnak igéi ezek: *Keresztellyetek Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében.* A' melly igéknek illyen formán-való el-mondását: *Keresztellek tégedet, &c.* noha mi javallyuk, magunk-is meg-tartyuk; mind-azon-által nem itéllyük a Keresztségnek való-

Marc. 16. v. 16. Matth. 28. v. 19.

ságára egy-átallyába tartozni. Ugyan-is a' Gőrőgők más-képpen mondgyák; *Kereſzteltesſék-meg a' Chriſtus ſzolgája Atyának, Fiúnak, és Szent Léleknek nevében*; mind-azon-által az ollyan Kereſztséget az Ellenkezők-is helybe-hadgyák. Továbbá a' külső cselekedet, mellyben a' Kereſztségnek módgya áll, nem egyébb, hanem a' Vizzel-való moſogatás. A' mellynek hintéſſel kelleſsék-é lenni vagy belé-mártáſſal; és egyſzerivel-é vagy háromſzorival, azt csak közép dolognak tartyuk lenni.

Calv. lib. 4 cap. 15. n. 19.

K. Micsoda gyümölcse vagyon mi-bennünk a' Kereſztségnek? F. 1. Nem az hogy a' Kereſztség által *impeccabilis* légyen az ember, vétkezhetetlen. Mert meg-áll az a' mit az Irás mond, *1. Reg. 8. v. 46. 1. Joh. 1. v. 8.* 2. Nem-is az, hogy a' Kereſztség által minden bűn az emberbűl ugy ki-tőrőlteſſék, hogy ſemmi benne ne maradgyon; ellenkezik annak állatáſa, (1) A' Szent iráſſal, *1. Joh. 1. v. 8.* (2) Azzal, a' mit minden-nap a' *Mi-Atyánkban* kérűnk: *Bocsáſd-meg a' mi bűneinket.* (3) A' közőnséges *experientiával*: mert ſenki nincsen a' meg-kereſztelkedett Szentek közzűl, a' ki magában gyakorta nem érzené a' Teſtnek a Lélek-ellen-való tuſakodását. (4) Mert kővetkeznék, hogy a' kiſdedek, mikor oſztán fel-ſerdűlnek, csak merő ſzokásbúl vétkeznének, ha *ex toto* a' Kereſztség által az eredeti bűnnek ſemmi maradványa ő bennek nem vólna. 3. A' Válaſztottakban azért az a' Kereſztségnek haſzna; hogy az által meg-bizonyitaſſanak a' Jéſus Chriſtusba óltatott igaz tagoknak lenni; és hogy a' Chriſtus vérének ereje által minden

Ymtg.

minden bűnők ő nékik ſzinte ugy el-vétetik, az az, meg bocsáttatik, a' mint a' külső viz le-viſzi a' ſzennyet. A' Kereſztségnek abbéli haſzna penig, nem csak akkorra ſzolgál, a' mikor az ember meg-kereſztelkedik, hanem tellyes egéſz életére ki-terjed. Nem csak az eredendő-bűnnek meg-bocsátására, hanem a' többeknek-is, valamellyeket az ember cselekeſzik. Ellenkeznek ezzel a' Pápiſták, a' kik azt állattyák, hogy valaki a' Kereſztség után halálos bűnben eſik, ottan a' Kereſztségnek haſzna ő benne el-enyéſzik; mellyet csak a' Papi fel-óldozás által állathat helyére.

Vide Ener. Bellar. Ameſ. Tom. 3. Lib. 5. Cap. 2.

K. Kiket kell meg-kereſztelni? F. Csak az okos teremtet-állatokat, tudni-illik az embereket; mivel csak ők lehetnek illendő edényi annak a' kegyelemnek, mellyet a' Kereſztség jegyez és példáz. Mind azon-által egyelesleg nem kell mindeneket meg-kereſztelni, hanem azokat, a' kik vagy magokban, vagy ſzűléjekben az Anya-ſzent-egyháznak tagjai. Ugyan-is a' Kereſztség az Anya-ſzent-egyháznak Sacramentoma; a' kik azért tellyeſséggel a' Chriſtnſnak frigye és az Anya-ſzent-egyháznak tárſasága kivűl vadnak, azokra nem tartozik. Vétkeznek azért ez aránt. 1. A' kik a' Harangokat, Hajókat, Agyúkat, és más okoſság-nélkűl-való dolgokat meg-kereſztelnek. 2. A' kik a' Pogányoknak vagy Sidóknak gyermekeket el-kapván, ottan meg-kereſztelik; mint az Indiában vándorló Barátok néha ſzoktak cselekedni.

Errant.

K. Hát a' Kereſztyén frigyes ſzűléknek kiſded magzattyokat meg-kellé kereſztelni? F. Ugy állattyuk az *Anabaptiſták* ellen. 1. Mert azokra-is ki-terjed az Iſtennek

Act. 2. v. 39.

nek kegyelembéli igéreti, mellynek pecséti a' kereſztség. 2. Mert a' kőrnyűl-metélkedéſnek Sacramentomát, nem csak az őregek, hanem a' kiſdedek-is felvették: nem láttyuk azért elégséges okát, miért az Uj Teſtamentomban-is a' kiſdedek a' Kereſztségtűl el-tiltaſſanak. 3. Mert az Apoſtolok egéſz Ház-népeket kereſzteltenek-meg; kik kőzőtt igen próbálható dolog, hogy kiſdedek-is vóltanak. 4. Mert az Ujjá-ſzűletéſnek, mellynek feredője a' Kereſztség, a' kiſdedek-is illendő edényi.

K. A' kűlső Kereſztség el-annyira ſzűkséges-é az idveſségre, hogy a' melly kiſdedek kereſzteletlen meg-halnak, az Iſtennek Orſzágábúl ki-rekeſzteſſenek? F. Nem mondgyuk. 1. Mert azt állatni nem egyébb, hanem az Iſtennek idvezitő kegyelmét el-válhatatlan-képpen a' kűlső eſzkőzőkhőz kőtni. Immár penig Urunk, mint *Bellarminus*-is egyűt meg-vallya, az ő kegyelmét nem kőtőtte a' Sacramentomokhoz. 2. Mert ellenkezik ez a' tudomány a' Kereſztyén ſzűléknek vigaſztaláſokkal, kiknek kiſdedek a' haláltúl meg-előztetvén, gyakorta a' kereſztséget el nem érhetik. Ojjon Iſten bennűnket, hogy mind azokat a' pokolba kűldgyűk. 3. Avagy a' Szent Lélek, a' kűlső Kereſztségnek fogyatkozását nem *ſuppleál*hattya-é a' Válaſztott kiſdedekben? Némelly őregekrűl megengedik azt a' Pápiſták; hát a' kiſdedekrűl nem tudom mi okon tagadhatnák. Ugy vélem a' kereſzt-fán megtért Tolvaj, ſoha nem kereſztelkedet-meg; de ugyan idvezűlt affelől. Mondaſz: I. *Lám azt mondgya Urunk, hogy valaki újjá nem ſzűlettetik Viztűl és Szent Lélektűl,*

Lib. 4. de Mediat. Cap. 16.

Joh. 3. v. 5.

lektűl, nem mehet-bé az Iſtennek Orſzágába. F. A' *Vizen* nem ſzűkség értenűnk a' kűlső Kereſztseget, hanem a' belsőt, az az, a' Sz. Léleknek viz módgyára megtiſztitó munkáját, a' mi bűneinknek mocskátúl. Ugyan is nem új dolog a' Szent irásban, a' Szent Lelket az ő munkájára és ajándékára-nézve, Viznek nevezni, *Eſa. 43. v. 18. Joel. 2. v. 28.* 2. Bátor a' Vizen értsűk a' kűlső Kereſztséget, az mind-azon-által olly ſzűkséges-képpen nem kőttetett őſzve az idveſséggel, hogy a' nélkul csak egy lélek-is nem idvezűlhetne. II. *Lám Szent Agoſton ollyan itéletben vólt a' kereſzteletlen meg-hólt gyermekek felől.* F. 1. Ugy; de *Bellarminus* meg-tanitott bennűnket arra, *Scripta Patrum non ſunt regulæ, nec habent authoritatem obligandi.* 2. Agoſton máſokkal eggyűtt, az Ur-Vacsoráját-is ſzűkségeſnek vélte lenni a' kiſdedeknek idveſségekre; de a' Pápiſták őtet nem kővetik ebbe. Hogy az ugy légyen tanú reá *Maldonatus* Jeſuita, *in Joh. 6. Auguſtini, & Innocentii primi ſententia fuit, quæ ſexcentos ferè annos viguit in Eccleſia, Euchariſtiam etiam infantibus neceſſariam eſſe.* La' hogy nem mindenkor bátorságos a' Régieknek nyomdoka!

Vide Baldvinũ in Caſibus Cõſc. pag. 399. Lib. 2. de Concil. Cap. 12.

K. A' Kereſztséget mikor kell fel-venni? F. A' Kereſztyén ſzűléknek nem kell az ő kiſdedeknek Kereſztségét ſokkára halaſztani, hanem mihelt a' jó alkalmatoſság magát mutattya; ottan a' Chriſtuſnak záſzlója alá kell őket ſzentelni. Mivel penig a' Kereſztség az Iſtennek látható Anya-ſzent-egyházábavaló néminémű jeles bé avatás, annak-okáért harendeſſen akarjuk, kell annak lenni az egéſz egyházi gyűlekezet előtt.

Vide Catechiſm. Genev. in Opuſcul. Calv. f. 44.

HARMINCZ-KETTŐDIK RESZ.

Az Ur-Vacsorájárúl.

KERDES: *Micsoda az Ur-Vacsorája?* F. Az Uj Testamentomnak második Sacramentoma, mellyben a' Szent jegyek által minden igaz hitű Keresztyén ember igazán és valóságoson részesül a' Chtistus testével és vérével, és mind azokkal a' jókkal, valamellyeket testének tőredelmességével, és vére hullásával szerzett. Ennek a' Sacramentomnak jeles Tituluſi vadnak mind a' Szent irásban, mind a' Régieknél. Az Irásban neveztetik. 1. *Uri Vacsorának*: Mert Christus Urunk estve későn Vacsorának idején szerzette. 2. *Ur Asztalának*, *1. Cor. 10. v. 21.* Csak innét-is meg-tetczik, hogy a' régi Keresztyének az Apostolok idejében, nem Oltárrúl, hanem Asztalrúl vötték az Ur-Vacsoráját. 3. *Christus testének és vérének velünk-való közlésének*, *1. Cor. 10. v. 16.* 4. *Kenyérnek szegésének*, *Act. 2. v. 42.* Ertvén az egész Sacramentomi cselekedetet annak egy néminémű részén. A' Régiek nevezték 1. *Eucharistiának*, az az, Hála-adásnak: Mert a' Keresztyének ebben a' cselekedetben hála-adással emlegerik az Urnak halálát, és az egész váltságnak munkáját. 2. *Synaxis*nak, az az, Gyülekezetnek. Mind azért, hogy ez a' Sacramentom nem magánossan, hanem a' Szent gyülekezetben szokott vólt ki-szólgáltatni: Mind hogy lenne a' Keresztyéni egymas-között-való eggyeségnek kiváltképpen-való kötele. 3. *Áldozatnak*. Mind azért, hogy az Ur-Vacsorájában meg-emlekezünk a' Christusnak kereszt-fán lött egyszeri áldozattyárúl: Mind hogy e' Sacramentomi cselekedetben, mint egy elevenen le-rajzoltatik a' Christusnak kereszt-fán lött áldozattya. 4. *Agapæ*nak, az az, szeretetnek. Mert a' Keresztyén kőség régenten járulván az Ur-Vacsorájához, kenyeret és bort szokott vólt fel-vinni az Urnak asztalára, és azt bé-mutatni: (a' honnét *Oblatio*nak-is neveztetett az Ur-Vacsorája) mellynek egy részébűl a' Szent Vacsora szólgáltatott ki; a' megmaradott rész penig a' szegények között osztogattatott-el. Sőt némelly helyeken az Ur-Vacsorájának ki szolgáltatásának alkalmatosságával, az egy-más-között-való Keresztyéni szeretetnek meg-mutatására, vendégségek szereztettenek; a' melly vendégséget a' régiek *Agapæ*nak mondottanak. 5. *Liturgiá*nak. A melly Görög-szó közönséges egy-házi-szólgálatot tészen; a' mellynek eggyik nemes része a' Sz. Vacsorának ki-szólgáltatása. 6. Christus Urunk szűletése után négy száz esztendő tájban találtatott a' *Miše* nevezet. De errűl bővebben a' következő Részben.

Vide Synopſ. Lejdens. pag. 618. ſeq.

1. Cor. 11. v. 20.

K. Kicsoda az Ur-Vacsorájának szerzője? F. A' mi Urunk Jesus Christus; mint ezt az Evangelisták bizonittyák; és azok után Sz. Pál-is irásban hadta, *1. Cor. 11.* Szerzette penig annak az éczakának estvéjén, a' mellyen el-árúltaték. Mondasz: *Nem ellenkezünké hát mi Urunknak cselekedetivel, reggel vagy délbe szolgáltatván-ki az Ur-Vacsoráját, nem penig estve.* F. Nem; mert Urunk abbéli cselekedetivel nem akart

kart minket kötelezni az időnek környül-állására.

K. Miből szerzette Urunk a' Vég-Vacsorát? F. Kenyérből és Borból.

K. De micsodás Kenyérből? F. Kovásztalan, mind-azon-által igaz valóságos éltető Kenyérből.

K. Nincs-é valami titok benne, hogy Urunk nem kovászos, hanem kovásztalan kenyérrel osztogatta az Vég-Vacsorát? F. Semmi nincs. Mert az csak alkalmatosság-szerént lőtt: mivel egyébb-féle kenyér akkor a' Sidók között nem találtatott, kiknek Isten tilalmából Husvétben kovászos kenyeret enni szabad nem vólt. Mivel azért az csak alkalmatosság-szerént lett, nem inkább kötelesztetünk azzal a' kovásztalan kenyérre, mint arra hogy estve osztogassuk, és más egyébb alkalmatosság-szerént-való környül-állásra a' Vég-Vacsorának.

K. Mind egy hát akar kovászos, akar kovásztalan kenyérrel osztogassuk? F. Azt mondgyuk a' tudós Bezával: *Panis azymùsne sit an fermentatus, non magnopere putamus laborandum, quamvis communem panem sententiamus ordinationi Christi multó esse convenientiorem.* A' kenyér kovászos vagy kovásztalan légyen, azzal nem sokat gondolunk, noha a' köz kenyeret tartyuk illendőbnek lenni a' Christus rendeléséhez. A' régi Ecclésiában-is e' vólt a' szokás; a' mellyet e' mai napig a' Görög Ecclésia-is álhatatossan meg-tart.

Epist. 12. Theol. Vide & Chamierum de Eucharist. lib. 6. cap. 4. n. 4.

K. Hát az Ostya alkalmatos-é az Ur-Vacsorájának kiszolgáltatására? F. Nem. 1. Mert nem igaz éltető és tápláló kenyér. Ugyan-is *Panis à páscendó venit, Hostia ab hostibus devictis.* Az Ostya nem a' táplálta-

stúl, ha-

stúl, hanem az ellenségnek meg-győzettetésétűl vött nevezetet; az az pogány Bálványózásbúl. Mert valamikor a' Romaiak hadban indultanak, elsőben a' *Márs* hadakozó Istennek áldoznak vala, hogy győzedelmet nyerjenek. Mikor ismét győzedelemmel viszszá-térnének, viszont áldoztanak, mellyet *Victimának* a' *Victoria*, és *Hostiának ab hostibus devictis*, hivtanak; mint *Ovidius* fel-jegyzette:

Lib. 1. Fastorum.

Victima quæ cecidit dextrâ victrice vocatur,
Hostibus à domitis Hostia nomen habet.

2. Mert az Ostya nem ollyan kenyér mellyel az emberek szoktanak az ő táplálta tásokra élni, sőt ugyan alkalmatlan-is arra; azért azt a' lelki táplálta tást mellyvagyon az Ur-Vacsorájában, illendőképpen ki nem fejezheti. De láss errűl a' *Materiá*rúl bűven *Alstediust, Encyclop. lib. 29. Sect. 4. Reg. 8.* a' holott negyven-őt *Argumentum*mal csatázik az Ostya ellen, *Milotait* az *Agendában, pag. 164. & seq.*

K. Mellyik a' második éltető állat az Ur-Vacsorájában? F. A' bor. Annak penig szinével, akar fejér, akar veres légyen, semmit nem gondolunk. Tudgyuk, a' Pápisták vizzel szokták meg-elegyiteni, sőt azt állattyák, hogy nagy vétek-nélkűl nem-is lehet azt el-mulatni: de az egy szokáson-kivűl ebbéli cselekedeteknek semmi fundamentomos okát nem adhattyák. Sőt maga *Bellarminus* meg-vallya, *Lib. 4. de Verb. Dei, Cap. 2.* hogy az Apostolok és Evangelisták irásában arrúl semmi nincsen.

Bellar. lib. 4. de Euchar. Cap. 10.

K. Hát a' hol Kenyérrel és borral nem élnek, avagy ezek az éltető állatok nem találtatnak, akarminémű ételben

és italban ki-szolgáltathatnié az Ur-Vacsoráját? F. Több patvarkodási között azt fogja reánk *Kalauz*, midőn egyűt igy krámsál: *A' Calviniſták* (u. m.) *több balgatagságok között azt állattyák, hogy a' hol kenyeret és bort nem találnak, akar-minémű ételben italban szolgáltathatni az Ur-Vacsoráját. Azért mikor a' szállott várban ló-hussal élnek, ló-husban kell a' Calviniſta Vacsorát osztogatni; a' havasokon mákban és fok-hagymában.* Hogy penig könyv nélkül ne láttassék szóllani, *Bezának* im ez szavaiból akarja azt ki-sotúlni: *Panis & vinum sunt Cœnæ signa ex Domini institutione. Ubi ergo panis & vini nullus est usus, vel nulla pro tempore copia, num Cœna Domini nulla celebrabitur? Imò ritè celebrabitur, si quod panis & vini vicem, vel ex usu communi, vel pro temporis ratione supplet, panis & vini loco adhibetur.* De mivel, mint irásából meg-tetczik igen játékos ember vólt a' *Kalauz*, efféle ag-szó-veréssel csak nevetséget akart inkább úzni, hogy nem fontossan tanítani. Mert a' mi közönséges Vallásunkrúl nem kell itéletet tenni egy magános Doctornak vélekedéséből, hanem *Confessiónkból, Catechismus*unkból, és mindennapi *Praxis*unkból. Hol látta penig, hol tapasztalta, hogy a' Calviniſták kenyér és boron-kivűl, mással egyébbel osztogatnák az Ur-Vacsoráját? Mutasson valaki vagy egy példát. Mi penig mutathatunk a' Pápiſták ellen. Mert azt olvassuk *Bonfiniu*snál, hogy *Báthori István* idejében mikoron a' kenyér mezején meg-akarna ütközni a' Törökkel, kinek kinek a' Vitézek közzűl egy egy darab rögöcskét adtanak az Ur-Vacsorájában lévő kenyér helyett. *Stephanus turmatim rem imprimis divi-*

Fol. 320.

Epiſt. 2. ad Tilium.

Decad. 4. lib. 6. fol. 612.

 Norvegia Országban-is, mivel ott igen szükön találtatik a' bor, meg-engedte egykor Nyólczadik *Innocentius* Pápa, hogy az Ur-Vacsoráját vizzel osztogassák-ki. De hiszem, mint *Josephus Angles* bé-hozza, a' nagy *Cajetanus Cardinal*nak-is vélekedése a' vólt, *Posse consecrationem fieri in quocunque pane usuario: ita quòd si castanaceus panis aut maiceus sit in usu alicui provinciæ, poterit in illo fieri consecrato.* Nincs azért semmi módgyok benne, hogy Bézát szinte olly ropogóson nevessék: mert az ő értelme-is csak arra czélozott.

Refert Bellarm. lib. 4. de Sacram. Cap. 24.

In 4. Sent. q. de Materia Euchariſt. Artic. 3.

K. Hány szín-alatt kell az Ur-Vacsoráját ki-szólgáltatni? F. Kenyérnek és bornak szine alatt; ezt penig Nyólcz Erősségekkel állattyuk.

Első Erősség: Mert maga Christus Urunk, mint magok az ellenkezők sem tagadhattyák, a' Vég-Vacsorán két szin-alatt adta Apostolinak a' Sacramentomot; és meg nem tiltotta hogy jövendőben két szin-alatt ne vegyük. Ez okon az Ecclésiának sengéjében, két szin-alatt adatott a' kősségnek-is.

Kalauz fol. 863.

Második Erősség: Mert egyéb-aránt megcsonkitatik az Ur-Vacsorája; és tökélletessen nem fejeztetik-ki az a' lelki táplálás, mellyet minékünk példáz ez a' Sacramentom.

Harmadik Erősség: Mert nem adhattyák semmi igaz okát, a' miért a' Kősségtűl el kellett vonni az Ur-Vacsorájában lévő Pohárt. Maga a' *Constantiai* gyűlés, a' holott lűn ez a' szentség-törés, az egy *sic volo, sic jubeo* kivűl más okát nem adhatá. *Licet Chri-*

Seſſ. 13.

ſtus ſuis diſcipulis administraverit ſub utraque ſpecie panis & vini venerabile Sacramentum, & in primitiva Eccleſia à fidelibus ſub utraque ſpecie hujuſmodi Sacramentum ſit receptum, tamen hoc non obſtante, præcipimus ſub pœna excommunicationis, ut nullus presbyter communicet populum ſub utraque ſpecie panis & vini. Hallod! magok magoknak örökké-való ſzégyenekre megvallyák, hogy a' Chriſtus két ſzín-alatt oſztogatta, az elődedi Eccléſiák-is akképpen cselekedtenek, ők mégis ſem Chriſtus Urunk cselekedetivel, ſem a' régiek példájával ſemmit nem gondolván, csak ugyan átokalá vetik a' Papot, valaki két ſzín-alatt oſztogattya-ki a' kőſségnek az Ur-Vacsoráját.

Negyedik Erősseg: Mert nem kicsiny boſzſzuságára lehet a' Kereſztyén kőſségnek azt ő tűle elvonni a' mín a' Chriſtus őtet ſzabadoſsá tőtte; melly dolgot még a' mi Magyarink-is nehezen ſzenyvedtenek. Innét lőtt hogy *Ferdinandus* Csáſzár követi által a' *Tridentomi* gyűléſt valóban ſzorgalmaztatta, hogy a' Magyaroknak megengedteſsék két ſzín-alatt az Ur-Vacsoráját venni. Melly dolgot a' Pápa tetczésére bocsátván a' *Concilium*, végtére meg-lűn engedtetve a' Magyar birodalomban az Ur-Vacsorájának kit ſzín-alatt-való vétele. † De mit mondgyunk többet? Hiſzem a' magok *Decretom*ában, hajdan még mikor eſzek annyira meg nem veſze, nagy ſzentség-törésnek tartották a' Pohárnak a' Kenyértűl az Ur-Vacsorájában-való el-ſzakaſztását; mint a' magok meg-czáfolására ezt irásban hadták: *Comperimus quòd quidam ſumptâ tantummodò corporis ſacri portione, à*

Vide Iſtvánfiú lib. 21 Hiſtor. fol. 436.

† Idem lib. 22. fol. 451 refert.

De Conſecrat. Diſt. 2. Canon. *Comperimus.*

Calice ſacri cruoris abſtinent: qui proculdubio aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt pervenire. E' ſzerént a' *Canon*-ſzerént azért, valakik ma csak egy ſzín-alatt veſzik az Ur-Vacsaráját, mind *Sacrileguſ*ok.

Előtődik Erősseg: Fel-tévén azt (a' mint a' Pápiſták † akarják) hogy Szent Jánoſnál a' Hatodik réſzben az Ur-Vacsorájárúl tanítson Urunk, megbizonyodik onnét a' két ſzínnek ſzűkséges vólta, mert az ötven-harmadik versben mind a' kettőt őſzve-köti Urunk, *Bizony bizony mondom néktek, ha nem eſzitek az embernek fiának teſtét*, és nem ijandgyátok *az ő vérét, nem léſzen élet ti bennetek.* Négyet gördit ez ellen az erőſség ellen *Kalauz, Lib. XI. Cap. 5. §. 6.*

† Vide Kalauz fol. 827.

I. *Mert a' lelki Kenyérrúl négyſzer mondgya Urunk, hogy a' ki abbúl eſzik, örökké él; mellyel nyilván jelenti, hogy, az egy ſzín vétel, elégséges idveſségünkre.* F. Ugyan ott Szent Jánoſnál a' Hatodikban, négyet mond Urunk a' lelki italrúl-is; valaki az én véremet nem iſzſza, annak magában élete nincsen, *v. 53.* Valaki az én véremet ijándgya, örök-élete léſzen, *v. 54.* Az én vérem valóságos ital, *v. 55.* Valaki az én véremet iſzſza én bennem marad, *v. 56.* A' mellyel nyilván jelentetik, hogy a' máſik ſzínnek-is vétele ſzűkséges idveſségünkre.

II. *Azt mondgyák némellyek, hogy a' Chriſtus teſtét eſzi, vérét iſzſza, a' ki egy ſzín-alatti veſzi a Sacramentomot: mivel hogy mind teſte vére ott vagyon Chriſtuſnak.* F. Erre a' némellyek monda-mondasára feleletünk léſzen kevéſſel alább.

III. *Sokan azt irják, hogy a Christus mondásában amaz szó,* ET, *és; annyit tészen mint* VEL, *vagy: és igy nem mind a' két szinnek, hanem valamellyiknek szükséges vólta jelentetik.* F. A' sokak közzül, tudgyuk hogy ennek a' világos Szent irásnak, ezzel akar fűstöt csinálni *Bellarminus*; de emberül meg-felelt néki *Amesius Enerv. Bellarm. Tom. 3. lib. 4. Cap. 7. n. 14. In omni legitima disjunctione, oppositio est, & separatio partium, si igitur disjunctivè hæc verba accipiantur, tum manducatio corporis & sanguinis potatio ita separantur, ut non intelligantur existere conjunctim: quod & veritati, & Pontificiorum sententiæ repugnat.* A' bizony dolog, valamikor két dolog között valóságos *disjunctio* vagyon, azok eggyütt egyszer-s-mind nem lehetnek; mint mikor azt mondom: *Aut dies est, aut nox.* Hogy penig valaki a' Christust a' Sacramentomban két szin alatt vegye magok a' Pápisták sem tartyák lehetetlennek. Mi ugyan *Tremelliussal* eggyütt azt meg-engedgyük, *Usitatissimum esse, conjunctionem disjunctivè accipi*: de az a' kérdés, ha Szent Jánosnál ugy vétetik-é?

Lib. 4. de Sacramen. Eucharist. Cap. 25.

Tremellius in Gen. 2. ℣. 6.

IV. *Azt mondgyák némellyek, hogy ha szinte amaz igét,* ET, *saját jegyzésében hadgyuk-is, ugy kell a' Christus parancsolattyát értenünk, a' mint sok egyébb helyeken; tudnizillik, hogy az Ecclésiának, közönségessen parancsolat adatott a' két szinnek vételérül: nem ugy hogy minnyájan tartozzunk két szin-alatt venni, hanem hogy az Ecclésiától arra rendeltetett személyek által, a' két szinnek vétele megtartassék az Ecclésiában, mint hogy meg-is tartatik a' Papoktúl midőn áldoznak, &c.* F. Hogy nem mondod-meg kicsoda az a' *Némelly, Individuum vagum.* Talám

Bellar-

Bellarminus? Az ő berenálása ez-is: de csak *Sophistá*hoz illendő hamis szinyelés. 1. Mert nem *Sacrificium*rúl, hanem Sacramentomrúl vagyon a' szó. 2. Igy hát a' Pápista kőség a' Pápista Papnak szája-által, iszik. Jól vagyon, bár ne költse pénzét a' borra; elég ha Pap Uram dosztig iszik. 3. Abban sem ellékezünk, hogy a' Sz. irásban bizonyos személyekre és rendbéli emberekre határoztatott parácsolatok nē vólnának: de az a' kérdés; ha ollyan é amaz Sz. Jánosnál, *Nisi manducaveritis carnē filii hominis, & biberitis ejus sanguinē, &c.*

Ut supra.

Ut Bellarminus insinuat.

HATODIK ERŐSSEG: Szent Pál-is eléggé jelenti a' két szinnek szükséges vóltát, a' mikor azt irja, hogy a' mint ő az Urtúl vőtte, ugy adta a' *Chorintus*bélieknek az Ur-Vacsorájárúl-való tudományt. De az Urtúl ő ugy vőtte az Ur-Vacsorájának tudományát, hogy az Ur két szín-alatt szerzette, és osztogatta. Azért, *&c.* De azt mondgya *Kalauz*, hogy innét ki nem hozhatni a' két szinnek szükséges-vóltát. Vallyon miért nem? 1. *Mert Szent Pál, semmi újjat nem tanit; hanem a' mint vőtte a' Vég-Vacsorának első rendelését, mellyet az Evangelisták fel-irtak, csak ugy tanitotta ő-is, &c.* F. Szent igaz, hogy Szent Pál semmi újjat az Evangelistákkal ellenkezőt nem tanított; de ti ollyat tanítotok. Mert Szent Pál az Evangélistákkal eggyütt azt tanította, hogy Christus a' Vég-Vacsorát két szin-alatt osztogatta; de a' ti *Praxis*tok ezzel ellenkezőt mutat és tanít. 2. *Szent Pál közönségessen irván az Ecclésiának, ha szinte parancsolta vólna-is a' két szinnek vételét, nem következnék, hogy minden rendeket illetne az a' kötelesség, hanem elég vólna, ha az*

1. Cor. 11. ℣. 23.

Lib. 11. C. 5. §. 7.

Eccle-

Eccléſiában olly ſzemélyek találtatnának, kik a' két ſzinnek vételére köteleztetnének, ugy-mint a' Papok, mikor áldoznak. F. A' mit Szent Pál *indefinitè*, meg-határozás-nélkül mondott, *Quicunque manducaverit panem, & biberit calicem Domini, &c.* azt csak némellyekre, ugy-mint a' Papokra határozni, az nem egyébb, hanem Szent Pál-ellen-való tuſakodás. 3. *Szent Pál azzal a' mondáſſal a' Pohár-vételre nem kötelez mindeneket: mert a' Pohár adás után, ſem azt nem irja, hogy igyanak ebbül minnyájan; ſem hogy azt cselekedgyék: hanem csak módgyát adgya, mint kellyen magunkat viſelni, midön élni akarunk a' Pohárral.* F. 1. A' dolognak módgya egy-gyütt jár önnön magával a' dologgal. 2. Vaj bizony a' Pohár-adás után-is oda teſzi Szent Pál a' *Hoc facit*ét, *v. 25. Hic calix novum Teſtamentum eſt in meo ſangvine*, Hoc Facite, *quotieſcunque biberitis in meam commemorationem.* Oſztán, az Evangéliſták, kikkel Sz. Pál ſemmit nem ellenkezett, nyilván utánna tötték a' Pohár-adáſnak, *Bibite ex hoc omnes, Matt. 26. v. 27. Marc. 14. v. 23.* Mind ezekbül azért meg-tetczik, hogy a' Pápiſta Papok ez-aránt *Sacrileguſ*ok; mivel mind Chriſtus Urunknak ſzerzéſe ellen, mind a' régi Kereſztyén Eccléſiának *Praxiſ*sa ellen el-foſztyák a' Kereſztyén Köſségtül az Ur-Vacsorájának máſodik nemes réſzét.

HETEDIK ERÖSSEG: Ezent erőſsiti Chriſtus Urunk példája, ki ezt a' Sacramentomot két ſzin-alatt ſzerzette s-ugy oſztogatta. Példáink a' régi Kereſztyének-is, kik mint *Caſſander* tudós Pápiſta ember fel-jegyzette, többig ezer eſztendőnél, két ſzin-

In Defens. de officio pii Viri.

alatt

alatt éltenek ezzel a' Sacramentommal. De mond ez ellen *Kalauz*: 1. *Lám* Emaus*ban csak egy ſzin-alatt adta Urunk a' Vacsorát: Azért maga példájával nem kötelezett mindeneket mind a' két ſzinnek oſztogatására.* F. Meg-kellene próbálni, hogy Urunk *Emaus*ban Sacramentomot ſzólgáltatott vólna. Ha ugy, tehát kétſzer ſzólgáltatott Sacramentomot, halála előtt, és utánna: ezt penig maga *Kalauz* világos igékkel tagadgya egy kevéſſel alább, *lin. 18. fol. 865. Ennek-felette hogy csak az Ur-Vacsorájárúl ſzóllyunk, Chriſtus tellyes életében, csak egyſzer ſzolgáltatta a' Sacramentomot; akkor-is csak férfiaknak; csak tizen-két Apoſtolnak, &c.* Hevet hideget fúj azért *Kalauz*unk, egy ſzavával azt állatván, hogy Urunk tellyes életében csak egyſzer ſzólgáltatott Sacramentomot, tudni-illik a' tizenkét Apoſtoloknak Jeruſalemben; más ſzavával azt vijtatván, hogy *Emaus*ban-is Ur-Vacsoráját oſztogatott. 2. *Magán a' Chriſtus* Inſtitutió*ja, rendeléſe, példája, kötelességet nem hoz a' hivekre. A' mint hogy a' Házaſságot, az egyházi rendnek és Lelki-Páſztorságnak hivatallyát, a' Prædikálláſnak és Sacramentomok ſzolgáltatásának tiſztit, Chriſtus ſzerzé és rendelé: mind-az-által azt irja Szent Pál,* 1. Cor. 7. v. 7. *hogy nem köteles minden ember a' házaſságra; ſem arra, hogy minnyájan Papok, és Egyházi ſzólgák legyenek.* F. *Fallacia diſparium:* Mert ſem a Házaſság, ſem a' Papi rend Chriſtuſtúl nem ſzerezte tett Sacramentom. Köz mondás, de igaz: *Quod omnes concernit, omnes etiam tangit:* mivel azért az a' jó mellyet Chriſtus az Ur-Vacsorájában teſtamentomúl hagyott, tudni-illik az ő Szent teſtével és véré-

Lib. 11. C. 5. §. 3.

vel-va-

vel-való közösülés, minden keresztyénekkel köz; tehát *vi institutionis Christi*, ezen jóknak zálogi és pecséti-is, a' minémüek a' kenyér és a' bor a' Szent Vacsorában, közönségesek lésznek. 3. *Ha a' Christus példája és cselekedete, kötelességet hoz, kogy mi-is minnyájan azt kövessük: tehát minnyájan harmincz esztendőt várjunk, és a' Jordán vizéhez mennyünk keresztelkedni, mert Christus harmincz esztendős-korában keresztelték a' Jordánban. Az Ur-Vacsoráját-is estve későn osztogássuk; még penig csak tizen-két férfiaknak, lábamosás-után, &c.* F. 1. Mi sem mondgyuk, hogy Urunknak minden cselekedete, mi reánk-nézve kötelességet hozzon magával; mert Urunknak sok csuda cselekedeti-is vóltanak, a' mellyekben ugyan lehetetlen-is őtet követni. 2. Valami a' Sacramentomokban *Essentiale*; illyen penig a' Szent Vacsorában a' kenyér és a' bor, mert *Materiája* a' Sacramentomnak; annak megtartására kötelesek vagyunk *vi institutionis divinæ*. Ugyan-is mint *Bellarminus* meg-vallya, *Ecclesia non potest mutare substantialia Sacramentorum, sed tantùm statuere modum & ordinem quo Sacramenta administrari debeant.* De az Ur-Vacsorájában a' kenyér és bor *Substantiale*. A' mit penig Urunk Keresztségének, és a' Vég-Vacsorának helyéről s-idejéről, más egyébb az alkalmatossággal lött dolgokról beszél *Kalauz*; azok csak mind *Prætereſſentialék* és *Circumstantialék*; mellyek mi reánk nézve magokkal kötelességet nem hoztanak.

De Verb. Dei lib. 2. Cap. 10.

Nyolczadik Erősség: Mutattyák a' két szinnek vételére-való kötelességünket a' Parancsolatok-is, mellyeket Christus Urunk erről ki-adott.

Mellyek

Mellyek azok? Hogy többeket el-mulassunk, jeles im e' kettő. Első: *Ezt cselekedgyétek az én emlekezetemre.* Mellyet Szent Pál szinte ugy állat a' Pohárrúl, mint a' kenyérnek vételéről, *1. Cor. 11. v. 26.* Második: *Igyatok ebből minnyájan, Matth. 26. v. 27.* A' mi az Elsőt illeti, két Jelenségekből akarja *Kalauz* mutatni, azt kötelező Parancsolatnak nem lenni.

Lib. 11. C. 5. §. 4.

I. *Mert*, egyem, *az Evangelisták közzül, egyedül Szent Lukács emlekezik ezekről a' szókról; ő penig csak a' kenyér szin osztogatása után irja, hogy ezeket mondotta Christus, &c.* F. 1. Hát Szent Lukácsnak magános tanu-bizonysága nem elég-é a' hitnek valamelly dolgára? Ugy gondollyuk, hogy az Isten lelkének (ki által szóllott Szent Lukács) nem szükség, hogy harmad vagy negyed magával eskődgyék valamelly dologra. 2. De hiszem Szent Lukácsnak tanújúl melléje áll Szent Pál; ki azt a' parancsolatot, *Hoc facite*, a' Pohárnak vételére szinte ugy ki-terjeszti, mint a' kenyérnek vételére, *1. Cor. 11. v. 24. 25. Ezt cselekedgyétek, valamenyiszer iszszátok, az en emlekezetemre.* Mondasz: *Jóllehet Szent Pat szólván a' Pohárrúl, utánna veti amaz igét* Hoc facite; *de azzal nem kötelez az italra, hanem csak azt parancsollya, mi-módon kell innya, midőn innya akarunk, &c.* F. 1. Amaz ige, *Quotiescunque* Valamenyiszer, nem módot jelent, sem a' *Logica*, sem a' *Grammatica*-szerént, hanem *repetitionem actûs*, a' dolognak ottan ottan való mivelését cselekvését. 2. Ha annak a' szólásnak formájával, *Hoc facite, quotiescunque biberitis*, nem kötelezetünk a' Pohárnak vételére, tehát a' Kenyérnek vételére sem amazzal,

Lue. 22. v. 19.

Hoc facite, quotiescunque ederitis, &c. Ügyan-is mint a' bölcsek szóllanak, *De similibus idem est judicium.* Es igy embernek szabadságában áll, akar vegye akar né, akar mellyik szint-is. Csak mondgyunk *vélet* azért az egész Ur-Vacsorájának.

II. *Ha Christus a' Pohár után mondotta vólna-is, hogy* Hoc facite, *azt mivellyétek; ugyan nem illetne mindeneket, ez a' Parancsolat: mert ezekkel a' szókkal, az Apostoloknak parancsolá hogy azt cselekedgyék, a' mit ő cselekedék, &c.* F. 1. Tehát a' kenyér adása után mondott *Hoc facite*, sem kötelez mindeneket. Avagy ha az kötelez, miért a' Pohár-adása után mondott *Hoc facite*, nem kötelez? Erőmest okát akarnók tudni, miért amaz kötelességet hoz reánk; e' penig nem. 2. Akkor az időben, a' kenyér osztogatása után-is, csak az Apostoloknak (mivel mint *Kalauz* fellyebb tanította, *fol. 165.* csak azoknak szólgáltatta Urunk ki a' Vég-Vacsorát) mondotta Christus, *Hoc facite, quotiescunque comederitis, &c.* Azért az Apostolokon kivül senki nem tartoznék a' kenyért-is venni; ha helyes vólna az a' vak-*sequentia.*

A' mi illeti a' másik parancsolatot, *Bibite ex hoc omnes*; lássuk micsoda füstöt csinállyon annak szemszúró világa ellen szem-fény vesztő *Kalauz.* Közönségesen azt mondgya: *Az a' parancsolat,* egyem, *csak a' le-telepedteket illeti, kik csak a' tizen-két Apostolok valának.* Mely mondását hat Jelenségekből akarja *doceálni.*

Lib. ut supra & Cap. §. 5.

Marc. 14. ℣. 24.

I. Jelenség: *Sz. Márk meg-magyarázza, kiket kellyen az* Omnes*eken érteni; és azt irja, hogy* biberunt ex eo Omnes, *ivának abból mindnyájan. A Szent Márk mondásából*

sából senki azt nem állattya, hogy Tiberius Tsászár, Pontius Pilátus, az egész Római tanátsal egygyütt, abból a' Pohárból ittak; hanem hogy az Apostolok kik jelen valának, és kiknek Urunk hagyá, hogy mindnyájan innának, mindnyájan ittanak. F. Micsoda a' lelki-ismeret-ellen-való hamis *Sofisticálás*, hanem ez? *Pilátus*nak, és *Tiberius* Császárnak mi közök vólt az Ur-Vacsorájához? De hiszem egy Pápa, egy Pap vagy Barát sem vólt akkor jelen ki abból a' Pohárból ivott-vólna; azért ha az *Omnes* csak akkori időre, és csak az Apostolokra kellene szoritani, tehát Pápista Pap Uramnak sem kellene ma a' Pohárt a' Misében fel-hajtani.

II. Jelenség: *Nem csak azt mondá Christus, hogy mindnyájan igyanak, hanem a' Pohárt-is meg-mutatá, mellyből parancsolá hogy igyanak*, Ex hoc. *Minket penig nem kötelez arra, hogy azon pohárból igyunk mellyet mutata. Azért annak a' parancsolatnak erejével*, Bibite ex hoc omnes, *nem kötelesztetünk mindnyájan a' Pohár szinnek vételére.* F. Haj haj! világos igazság ellen tusakodó hamisság. Ha helyes vólna ez a' vakitás, tehát a' Pápista Papok közzül-is igen keveſen hajthatnák ma fel a' Misében a' Pohárt, hanem ha *Valentiá*ba Spanyól-Országnak városában mennek mindnyájan Misélni, mert ugy olvastam együt, hogy ott tartatik a' *Reliquiák* között az a Pohár, mellyből Christus a' Vég-Vacsorát ki-szólgáltatta.

III. Jelenség: *Azokat kötelez a'* Bibite omnes, *a' kiknek Christus monda hogy azt cselekedgyék a' mit ő cselekedett, tudni-illik, Vegyék, még-áldgyák, osztogassák. De csak az Apostoloknak, és az ő rendeken-való egyházi sze-*

mélyeknek mondá Christus azt. Azért csak azokot kötelezi a' Pohárnak vétele. Ugyan-is a' Papok kötelesek, hogy mikor áldoznak, a' Pohárt-is vegyék, &c. F. 1. Nem *Sacrificium*rúl hanem Sacramentomrúl vagyon itt a' szó. 2. Soha nem csinálta a' Christus az Apostolokat Misemondó Papokká. 3. A' Vég-Vacsorában *Communicans*ok vóltanak az Apostolok, nem Misélő Papok.

IV. Jelenség: *Ha amaz szót*, Omnes, *mindenekre ki kell terjeszteni; mi az oka, hogy a' bőlcsőbéli gyermekeknek nem adnak innya a' Prédikátorok, &c.* F. Nem vagyunk olly bőlcsőbeli gyermekek, hogy az *Omnest* olly széles bordába fogjuk, hogy abba ökrőt barmot, csecsemő gyermekeket bé-szűjjünk, mind ezeket a' Pohárral meg-kinállyuk. Hanem Szent Pállal azt az *Omnest* ki-terjesztyük mind azokra, valakik az Anyaszent-egyházban magok meg próbálásával járulhatnak a' Szent Vacsorához, *1. Cor. 11. v. 28.* Arra penig nem alkalmatosok a' bőcsőbeli gyermekek.

V. Jelenség: *Szent Pál, Urunk szavait a' hívek ususára szabván, nem úgy emliti a' Christus mondását, mint Szent Máthé,* Bibite ex hoc omnes, *hanem ezeket el-hagyván imigyen szóll:* Ezt cselekedgyétek, valamikor iszszátok az én emlekezetemre. *Melly mondásnak folyása-szerént nem parancsoltatik közönségessen a' híveknek, hogy igyanak; hanem csak módgya adatik, mint kellyen innya mikor isznak, &c.* F. 1. A' dolognak módgya nincs el-szakasztva a' dologtúl. 2. A' melly dolog tilalmas, annak a' módgya-is tilalmas. De a' Papistáknál átok-alatt tilalmas a' Pohárt a' Kőségnek adni; azért annak vételének módgya-is tilalmas.

Nem

Nem nagy okosság vólt vólna tehát Szent Páltúl a' tilalmas dologban módót szabni. 3. Ha szinte mindenestűl-fogva nem ugy ejti-is szavát Sz. Pál, mint Szent Máthé; de azért egy cseppet sem ellenkezik véle.

VI. Jelenség; *Annak a' Christus mondásának,* Igyatok ebbűl minnyájan, *csak az értelme, hogy ketten vagy hárman mind meg ne igyák, hanem jussonmindeneknek benne. Mint ezt a' magyarázatot jelenté Christus más mondásával, midőn igy szóll:* Accipite & dividite inter vos; *Vegyétek, és oszszátok-el magatok között.* F. Ha helyes ez a' magyarázat, tehát torkosággal vétkeznek ma minden Pápista Papok: mert ő nékik nem szokások hogy valakit a' Misében a' pohárral meg-kinállyanak, a' benne lévő borban valakinek jutassanak; hanem mind egy cseppig magok köppentik-fel; sőt még a' seprejét-is vizzel ki-öblítik. Bezzeg az Apostolok többet tudtak az emberségkez, mert ők egy-másnak rendre adták. Igy azért értvén a' mi Nyólcz Erősséginket a' Papistáknak abbéli *Sacrilegium*ok ellen, hogy a' Keresztyén kőségtűl el-vonták az Ur-Vacsorájának második nemes részét; lássuk imár micsoda tettetés Bizonyságokkal szinlik abbéli cselekedeteket. *Apud* Kalauz *Lib. 11. c. 5. §. 8. 9. 10. 11.* Luc. 22. v. 17.

Első Bizonysag: *A' Szent irásnak fundamentomi és tanitási-szerént, elégséges az egy szinnek vétele: Azért nem vagyunk kötelesek mind a' kettőre.* F. Mellyek azok a' Sz. irásnak fundamentomi? Kilenczet emleget *Kalauz*; lássuk.

1. *Mind az okosság, mind a' Szent irás azt tanittya,*

hogy

hogy Isten senkit lehetetlen dologra nem kötelez örök kárhozat alatt. De sokan vadnak, kiktül a' természetnek iszonyodása miatt, lehetetlen hogy a' bor szint hozzájok vegyék; Azért, &c. F. 1. Mert többen vadnak, a' kik a' bortúl nem iszonyodnak; miért hát avagy csak azoknak a' Pohárt nem adgyátok; a' kevesekért a' sokakat nem igazság a' köz jótúl meg-fosztani. 2. A' kik tellyességgel ugy irtóznak a' bortúl, hogy csak egy kortyocskát-is el nem szenyvedhetnek, azokat Isten a' köztörvény-alúl ki-vötte. Nem-is kárhoznak azzal el hogy természeti erötlenségek miatt Ur-Vacsorájával nem élhetnek. Mert, *Contemptus non Privatio damnat.* 3. Hiszem a' Pápisták értelme-szerént az ige rá mondása után egy csep bór sem marad az Ur-Vacsorájában; senki azért ott a' bor-íztül vagy szagtúl nem iszonyodhatik. Ugyanis, *Non entis nullæ sunt affectiones.*

II. *Egy szín-alatt annyit veszünk, mint két szín-alatt: mert mindenik szín-alatt az egész Christus vagyon. Azért nincs szükségünk mind a' két színre.* F. 1. Szükség-kivúl szaporitotta hát Christus a' Jegyeket, ha külön külön mindenik alatt annyit veszünk, mint egyszer-s-mind a' kettö alatt. 2. Meg-lehetne hát az-is, hogy csak bornak színe-alatt szólgáltatnék-ki az Ur-Vacsorája. 3. Hát a' Papok a' Misében miért hajtyák-fel a' pohárt, ha a' Kenyérnek színe-alatt mind teste vére a' Christusnak jelen vagyon? De talám szaporább vóltáért kétszer akarnak ökinnya. 4. Ellenébe tanít ennek *Alexander Alensis* nagy *Scholasticus* Doctor, *p. 4. Summæ Theologicæ q. 10. m. 4. a. 1. Sumptio in una specie, non est tantæ efficaciæ, in quantum respicit significatum &*

tum & non contentum, quanta est in utraque.)(

III. *A' mint eleb hallók Christus Sz. Jánosnak hatodik részében, szolván a' Sacramentomrúl, négyszer igér eletet annak a' ki eszi az ö testét, melly igiret nem helyes, ha kötelesek vagyunk a' két színre.* F. 1. Mert ha Sz. Jánosnál a' hatodikban, Urunk a' Sacramentomról nem szoll; tehát semmit onnét ki nem sűthetz. 2. Ha penig a' Sacramentomrúl szol, tehát kötelessek vagyunk a' bornak vételéreis, mert ugyan ott négyszer említi Urunk Sz. vérének vételétis; mint nem régen meg-mutatók, *supra Argument. nostro.* v. Vide Amesium in Bellar. Enervat. Tom. 3. lib. 4. C. 1. n. 15. seq.

IV. *Sz. Pál azt mondgya, hogy minnyájan egy tagok vagyunk, valakik azon egy kenyérben részesülünk. Tehát elég a' kenyér szinnek vétele, hogy Christus tagjai legyünk.* F. Ugy; de szent Pál azon helyen azt irja, *omnes de uno pane, & de uno Calice participamus:* azért a' mit ti nem igazán egy máftul el-szakasztotok, azt ö igazán öszve-köti. 1 Cor. 10. v. 17.

V. *A' Vég vacsorán, a' kenyér adás után, azt parantsollya Christus az Apostoloknak, hogy ök-is azt mivellyék, az az meg-áldgyák, és osztogassák. A' Pohár áldás után, egyik Evangelista sem említi, hogy effele parancsolattal kötelezte volna az Apostolokat. Azért, &c.* F. Vaj nem csak azt parancsollya, hogy meg-álgyák és osztogassák, hanem azt is, hogy minnyájan igyanak abbol. De már meg-feleltünk erre a' regire, *supra Argum.* VI. *nostro.*

VI. *Mint szent Pál szép jelenségét adgya, Urunk azokkal a' szókkal,* Igyatok ebből minnyájan, *az italt nem parancsollya, hanem módot szab, mellyet kellyen tar-*

tani mikor a pohárban részesülünk. F. Ez sem egyéb, hanem csak előbbi szó szaparitás; mellyre iként feleletet adánk, *supra Argum. nostro* VIII. *ad sig.* V.

Luc. 24.32 VII. *Christus* Emausban, *egy szín alat adta a' Sacramentomot. Tehát példájával meg-mutatá, hogy szabad egy szín alat adni az Urat.* F. Tagadgya *Cornelius Jansenius* nagy Pápista Püspök, hogy ot Urunk Vrvatsoráját osztogatot vólna. De mi-is meg mutattuk *Kalauz*nak ez aránt magával való ellenkezését, *supra Argum.* VII. *nostro.*

In locum citat. VIII. *Az Apostolok példája ugyan ezent tanéttya. Mert szent Lukács a' több dolgok közöt, emlétvén a' keresztyének sengéjének Isteni szolgálatban való foglalatosságit, és az Ur vacsorájának gyakorlását fel-jegyezvén, mindenkor csak a' kenyér színről emlekezik, Act. 2. v. 42. & 46.* F. 1. Az allegált helyeken, hogy az Vr-vacsorájárul légyen a' szó, tagadgya a' nagy Cajetanus Cardinál, a' mikor azt irja: *In fractione panis, hoc est in distributione cibi, communicatio redigebat propria in commune: fractio autem panis commune distribuebat singulis.* 2. De engedgyük-meg, hogy Vr vacsorájárul légyen a' szó; nem idegeny szokása a' szent irásnak, a' kenyérnek nevezeti alatt minden tápláló eszközöket érteni; oda tartozik penig a' bor-is. Vallyon mikor Mephibosetről az irás azt mondgya, hogy mindenkor kenyeret ött a' Dávid asztalánál, ugy értié, hogy csak száraz kenyeren rágódot vólna? Vgy gondolhattya ember hogy talám bort-is vittenek-fel a' Dávid Király asztalára.

In Exposit. illius loci.

2. Sam. 9. v. 10.

IX. *Azok közöt a' gyakran communicaló elődedi keresz-*

resztyének közöt, Názáræusok-is *lehettenek, kiknek semmi részegitő italt, mig fogadásoknak ideje tartot, nem volt szabad kóstolniok, Num. 6. v. 3. 4. tehát azoktól nem volt lehetséges, hogy a' bornak szine alatt-is communicallyanak, hanem csak egy szin alat communicáltak.* F. Engedgyük-meg, hogy efféle fogadásbol bort nem ivó *Nazaræus*ok-is löttenek légyen azok között a' *Communican*sok közöt: de mivel az Vr vacsorája nem valami köz világi vendégség vólt, hanem lelki vendégség vólt, azzal nem vétettenek fogadások ellen, ha szinte annak alkalmatosságával valami bort vettenek-is magokhoz. A' mint hogy az Ov reftamentomi Papok nem szegték-meg azzal a' szombatot, hog' akkoron fel-mészárlották az áldozatra való állatokat.

Matth. 12. v. 5.

Masodik Bizonysag: Szokások a' Sofistáknak, hogy mikor fel-tött tzéllyokat egyenes mentében meg nem próbálhattyák, hol mi kérdésekre tsavarodnak-ki; *Kalauz*-is itten azon módon tselekeszik, s-azt mondgya: *Egy néhány kérdésekkel meg-ólták a' két szineseknek Pohár szomjuhozása.* Láffuk azokat a' hánkódó kérdéseket.

In libro scripto de Captivitate Babylonica. I. Kérdés: *Lám Luther nem kárhoztattya az egy szin vételt; és azt mondgya, hogy nem vétkeznek, a' kik egy szin alat veszik, &c. Mi az oka tehát, hogy az Uj tudományok kezdője és Profétája ellen, ennyire vitattyák most a' két szin vételt?* F. 1. Sokat meg-engedet egy elein Luther a' Pápistáknak, mellyet annak utánna mero *Abomination*ak ismért lenni, jobban informáltalván az Istennek igéjébol. Helye vagyon itt annak a' mit eggyut bölcsen ir Calvinus János: *Lex nimis*

Vide supra Libro 1. pag. 491.

In Opusc. fol 924.

dura præferibitur literatis hominibus, si post editum ingenii & doctrinæ specimen, totâ deinde vitâ nihil proficere luceat. 2. De vallyon ez aránt hunyoritotté Luther a' Pápistákhoz? Ertsük magától: *Negare utramque speciem laicis, esse impium & tyrannicum, nec in manu ullius Angeli, nedum Papæ & Concilii cujuscunque. Nec moror Concilium Constantiense cujus authoritas si valet, cur non valet & Basiliense, quod contra statuit Bohemis licere utramque speciem suscipere.*

De Captivit. Babylonica fol. mihi. 66.

II. Kérdés: *Az Uj vallások szerént, a' Keresztség és egyéb Sacramentomok nélkül, idvezülhet az ember Hit által; mi az oka hát, hogy a' két szín vételt illy igen vitattyák?* F. Az igaz régi Vallás szerént, mitsoda értelme légyen a' *Sola fide*snek, bőven meg magyaráztuk fellyeb *Lib. 1. fol. 343. & seq.*

III. Kérdés: *Azt vitattyák minnyájan az Uj tanitók, hogy egyedül a' Hit igazéttya, és teszi kedvessé Isten előt az embert; miért köteleznek hát olly erőssen mindeneket a' két szinre?* F. Nem egyéb ez, hanem a' második kérdésnek meg-fejtése.

IV. Kérdés: *Egyenlő értelemmel tanéttyák az Ujétók, hogy az Isten parancsolatinak meg-tartása lehetetlen, mi az oka tehát, hogy tsak a' két szinről valo parantsolatnak meg tartására köteleznek illy igen mindeneket?* F. Erre a' meg ujétatot hamis *Sofisma*ra láss feleletet fellyeb *Lib. 1. Cap. 25.*

V. Kérdés: *Mind a' Lutheristák, s mind a' Calvinisták azt tanéttyák hogy a' Sacramentomok nem egyébképpen szolgálnak az ember igazulására, hanem a' Hitet fel-ebresztik, &c. De metszünk a' két szinnel, holott az egy*

az egy szinis fel-ebresztheti hitünkőt, eszünkbe jutathatya a' Christus halálát? E. Mit tanitsanak a' Calvinisták a' Sacramentomoknak erejekről, hasznokról, és mivoltokról, meg-értettük fellyeb *Lib. hujus 2. Cap. 30. fol. 415.* Többet annál, a' mit *Kalauz* emleget.

VI. Kérdés: *A Bortúl, Kenyértúl várják é' az Ujjítók lelki táplálásokat, vagy a' Christus testétúl és vérétúl? Ha a' kenyértúl bortúl várják: tehát bálványozók. Ha a' Christus testétúl vérétúl várják lelki javokat; mivel hogy Christust éppen, és nem részre vagy darabra osztva veszik egy szin alat, mit versengenek a' külső jeleken?* F. Igenis a' Christus testétúl és vérétúl várják; a' mellynek a' Christus rendelése szerént, őszve-kőttetet jelei és pecséti, a' kenyér és a' bor.

VII. Kérdés: *Miért vitattyák illy igen a' Christus követését a' Pohár adasban, holot a' Christus és Apostolok példáján, egyéb dolgokban nem kapnak illy igen?* F. Valamellyek rend szerént a' hitre, és a' jó erkölcsokre tartoznak, mind azokban a' Christus és az Apostalok példájokat örömest követtyük. A' minémüeket pedig *Kalauz* emlét, hogy az első kereszttyének el-adták jószágokat, az Apostolok lábaihoz vitték az árrát, &c. azok nem ollyanok. Act. 2. v. 44.

VIII. Kérdés: *Ha szabados igy okoskodni; Christus két szin alat adta a' Vacsorát; tehát nékünk-is ugy kell adnunk: miért nem okoskodnak azon nyomon ekképpen: Christus tellyes életében tsak egyszer osztogatta a' Vacsorát; tsak firjaknak adta, nem Aszonyoknak; tsak egyházi személyeknek, tudni-illik az Apostoloknak; tsak Husvétben, &c. Miért veszik tsak a' Polárt illy örömmel a' Christus*

példájából, el-hagyván a' több dolgokot? F. 1. Ha tellyes életében tsak egyszer szolgáltatot Christus vacsorát, bal kézre vezet azért *Kalauz*, a' mikor azt vitatá, hogy Emausbann-is Vr-vatsorát osztogatot Vrunk. 2. Azért nem okoskodunk ollyatén képpen *Kalauz*-nak kivánsága szerént, mert meg-tanultuk, *quód adjuncta circumstantialia & occasionalia sacramentorum non sunt confundenda & æquiparanda cum eis quæ ad essentium vel integritatem Sacramentorum pertinent.*

IX. Kérdés: *Ha mind a' két szinnek osztogatása szükséges; mi az oka, hogy Urunk a' pohár után nem mondá* hoc facite, *hanem csak a' kenyér szine után; a' mint fel-jegyzi szent Lukáts, a' ki tsak egyedül említi ezeket a' szókat az* Evangelisták *közzül.* F. Erre a' fent fogú kérdésre, már meg-feleltünk fellyeb, *Arg. nost.* VIII.

Luc. 22. v. 19.

X. Kérdés: *Ha ez a' szó,* hoc facite, *közönségesen mindeneket illet; mi az oka, hogy az aszszonyok, és köz emberek, azt nem cselekeszik à mit Urunk cselekvék; vévén, meg-áldván a' szent vatsorát? &c.* F. Ez az oka (ha meg-akarod tudni) hogy nem minnyájan egy házi személyek az emberek: Christus Vrunk pedig a' Vég vatsorának szerzésében egyházi személynek képét viselte; az Apostolok viszont *pro tunc, Communicans*ok vóltanak. Tudgyuk penig, hogy az Vr vatsorájában meg-kűlömböztetnek az osztogató egyházi szolgák a' *Communicans* kősségtűl.

XI. Kérdés: *Ha ama' szók,* Bibite ex hoc omnes, *Közönségesen minden embert illetnek, es nem csak az Apostolokot, kik jelen vóltak; mint lehet igaz à szent* Márk *mondása, hogy abból minnyájan ivának?* F. Akarod-é azt meg-

azt meg-tudni? láld fellyebb *Argument. nost.* VIII.

XII. Kérdés: *Ha a' két szín-vétel olly szükséges; mi az oka, hogy Christus, nem csak a' két szinben részesülőknek, hanem az egy szín-vévőknek, négyszer igér Szent Jánosnál idvességet?* F. Mi az oka, hogy haszontalan szót szaporitasz; mert elég feleleted vagyon erre fellyebb, *Argument. nost.* V.

XIII. Kérdés: *Mi az oka, hogy a' kenyér és bor helyében, akar minémű ételt italt adhatnak az Ujjétók a' Sacramentomban, mint magok vallásából hallók, és csak a' két szinnek meg tartásában mutatnak illy gyenge lelki-ismeretet?* F. Mi az oka, hogy ollyat fogreánk *Kalauz*, a' melly nyilván-való hamisság? a' mellyre már feleletet-is vőtt tőlünk, *Sup. Hoc Cap. fol. 433.*

HARMADIK BIZONYSÁG: *A' régi Ecclésiában helye vólt az egy szín-vételnek. Azért most-is meg-lehet.* F. De honnét próbálod azt meg? Azt mondgya *Kalauz*, meg-tetczik az im ez jelenségekből.

I. *A' régi Ecclésiában, ritkán, és titkon gyülhettek egybe a' hivek a' Pogányok félelme miatt. Mivel penig naponként a' Martyromságra készen kell vala lenniek, hogy a' Szentségeknek erejével vastagéttatnának a' baj-vivásra, meg-engedé az Anya-szent-egyház, hogy házokhoz vinnék az Urat, és othon minden reggel a' Sacramentomban részesülnének. —— Hogy penig házoknál, csak egy szinalatt vették az Urat, bizonnyal tudgyuk: mert a' régiek irják, hogy soha szabad nem vólt a' Pohárt haza vinni; hanem a' Papoknak, vagy* Diaconusoknak. F. 1. Ha szinte valamikor az Ecclésiának szorúlt állapottyában ugy vólt vólna-is a' dolog; de mostan a' holott

az itte-

az Isteni tisztelet szabados folyásban és gyakorlásban vagyon, nem kellene ugy lenni. A' penig tudnivaló dolog, hogy az elődedi Ecclésiában egynehány száz esztendeig, rend-szerént, és köz-helyen, két szín-alatt osztogatták az Ur-Vacsoráját; a' mellynek az a' rend-kivül-való nem szinte babonaságtúl üres szokás, egy szálnéra sem *præjudicál*. 2. De hogy még azok-is, a' kik a' szerént a' szokás-szerént, az Ur-Vacsoráját házokhoz vitték, hogy nem csak kenyeret, hanem bort-is vittenek, meg-tetczik *Jeronymus*-búl, *Epist. 4. ad Rusticum: Nihil Exuperio ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. Nanzianzenus*-is azt irja *Gorgonia* nénnye vagy húga felől, *Orat. 25. Quód corporis & sanguinis Domini antitypa domi reservavit.* A' túdós *Cassander*-is az ő idejében a' Papistaságban nagy ember arrúl a' *Domestica Communio*túl szólván meg-vallya, *Hanc Communionem non fuisse separatam penitus à Calice Domini.*

In Consul. de Comun. sub utraq; specie.

11. *Nagy* Leo *Pápa idejében a' Manichæusok, hogy inkább el-titkolnák magokat, a' Keresztyének gyülekezetiben menéltek, sőt a' Sacramentomban részesültek; de ugy, hogy a' kenyér színét vévén, a' Pohárbúl nem ittak. Oka penig, miért kerülték a' Pohárt a' vólt; mert a' bort őrdög epéjének tartották. Ha azért akkor minnyájan kötelesek vóltak a' két színre, és némellyek egy szin alatt nem communicaltak, nem titkolhatták vólna magokat a' Manichæusok az egy szín-vétellel, &c.* F. 1. Ma senki a' Keresztyének közzül a' bort őrdög epéjének lenni nem tartya; miért tehát Pap Uraiméka' kőségtűl azt el-vonszák? 2. Olly távolly vagyon, hogy *Leo* Pápa idejé-

idejében egy szin alat communicaltak vólna a' Keresztyének; sőt a' Manichæusokrol szolván Leo, ellenkező-képpen mutattya a' dolgot lenni *Sermon. 4. de Quadrages. Nostris misteriis interesse audent, & tamen sanguinem nostræ redemptionis haurire declinant.* La! Nagy *Leo* Pápa azt feddi a' Manichæusokban, hogy a' keresztyének szokása szerént, nem akartak a' szent vacsorában részesülni a' borban. Ha fel-támadna a' *Nagy Leo*, méltán kárhoztathatná ma a' Római Pápákot, a' kik átok alat meg-tiltották, hogy a' Papok a' keresztyén kőségnek a' Pohárt a' szent vacsorában ki ne osztszák.

111. *Arany szájú szent János idét, egy fő Embernek felesége, kedveskedni akarván férjének, tetteté, hogy ő ki-tért a' Macedonius eretnekségéből: és hogy hitele lenne képe-mutatásának az Ur-Vacsorajához járula, olly szándékkal, hogy tettetné, de magához ne venné az Urat. Midőn azért vette vólna a' kenyér szint, le-sütvén fejét, gyorsan el-dugá a' szentséget és a' helyet egy falat kenyeret kezde rágni. A' kenyér kővé lőn szájában, &c. Bizony, ha minnyájan tartóztak a' pohárbúl innya, nem lött vólna módgya ennek az Aszonynak a' képe-mutatásban: mert ha félre tehette vólna a' kenyér szint, az italt el nem kerülhette.*

F. 1. Kik irják vagy beszéllik ezt? Nem Chrysostomus, hanem erre Sozomenust és Nicephorust allegallya *Kalauz*: kiket hazug Historicusoknak nem egy dologban, jelent lenni Bellarminus *Libro 1. de Clericis Cap. 10. Lib. de Scriptoribus Ecclesiast. pag. 383.* 2. De lőtt légyen ugy a dolog, ugyan nem jelentetnék azzal nyilván, hogy akkor szokás lőtt légyen az

Ur-Vacsoráját egy szín alat osztogatni: mert mivel a' kenyeret eléb szokták adni a' Pohárnál, meg-cselekedhette az a' csalárd Aszony, hogy a' kenyeret eldughatta minek-előtte a' pohárt szájához vivén ajakával meg-credentiázta-vólna. Ma-is adhatnánk példát effélére. 3. Hogy penig Sz. Chrysostomus idétte, a' kőlségnek-is két szin alat adták az Ur-Vacsoráját, értsük magától a' szent jámbortul: *Est autem ubi nihil differt Sacerdos à subdito, ut quando fruendum est horrendis misteriis —— verùm omnibus unum corpus proponitur & poculum unum.*

Homil 18. in 2. Cor. 8

II. *Régi szokás szerént, a' Sacramentomot készen tartották mindenkor a betegek szükségére, &c. Sohult penig az egy-házi historiákban emlekezet arrul nincsen, hogy a' bornak szinét meg-tartották, és halálhoz készülő embernek adták vólna, sőt* Paulinus *világossan irja, hogy Sz. Ambrusnak halála oráján, Honorius Püspök, csak egy szin alat adta az Urat. Nem-is vólt alkalmatos, hogy a' bor szinét meg-tartanák, mert ennek hamar ki-mégyen szesse, és meg-vész a' pohárban.* F. Hiszem a' Papisták-ként a' pohárban egy csep bor szincs, hanem tsupa Christus vére; hogy lehet azért, hogy a' bor a' pohárban meg-veszszen, és szesze ki-mennyen? 2. Mi az oka hát, hogy Baronius nagy egyházi Historicus irja, hogy a' tengeri háborukban evezkélők (elég közel járnak az illyenek az halálhoz) a' Christus testét és vérét magokkal hordozták: *Habes id quoque comprobatmm authoritate. B. Gregorii Lib. Dialog. 3. Cap. 36. dum ait, in mari portasse navigantes corpus Christi & sanguinem.* 3, Hogy szent *Ambrus*, halála oráján csak egy szin alat com-

In vita S. Ambrosii

Tom. 4. Annal. An. no. 404.

communicált vólna, azt sem irja rúla Paulinus; hanem azt *referálly*a, hogy *Honoratus* (nem *Honorius* mint *Kalauz* jegyzi) Verczellai Püspök, *Obtulit ei sanctum Domini corpus*: de ezzel a' mondással tagadtatik és ki-rekesztetik-é vétele a' Pohárnak? 4. De engedgyük-meg (noha *Espencaus* nagy *Parisi Doctor* ellenbe azt mondgya, *Eucharistia in utraque specie servata evidentius exstare testimonium, quàm ut negari vel dissimulari possit*) hogy régi szokás-szerént, csak a' kenyér szint tartották a betegek szükségére; miért a' Papisták, nem régi hamis-szokás-szerént, nem csak a' betegektül, hanem az egésségesektül-is el-vonszák a' Sacramentomnak pohárát?

V. *A' Romai Aszszonyok el-válának fogva a' bor-italtúl, és mint a' paráznaságért ugy meg-büntették őket a' bor italért, &c. A' leányok penig csak meg sem kóstolhatták a' bort, valamig férnek nem adattanak. Nem hihetséges tehát, hogy mikor minden-nap* Communicálták *a' Keresztyének, az Aszszonyok részesültek vólna a' bor szinben.*

F. 1. E' csak *conjectálás*, nem fontos próbálás. 2. Ha a' leányok minek utánna férnek adattanak, meg-kóstolhatták a' bort; nem vólt tehát mindenestül-fogva az Aszszonyoktúl tilalmas a' bornak mértékletes itala. Bezzeg mind akkor, mind most a' részeges Aszszonyoknak jámborságokat méltán kétségben hozhatták; büntetés-is esett afféléken: de az Ur-Vacsorájában nem ittak talám annyit hogy meg-részegüllyenek túle. Az-is meg-vólt, hogy a' pogány férjek, a' jó házi békeségért, sokat el-türtek keresztyén feleségekben; azt-is el-türhették, hogy

az Ur-Vacsorájában, a' kereſztyeni ſzokás-ſzerént kevés bort kóſtollyanak.

Negyedik Bizonyság: *Méltó okok vadnak az egy ſzinnek oſztogatásában: Azért, &c.* F. Mellyek azok a' ſzem-fény veſztő Okok? Ertsük *Kalauz*túl.

I. Ok: *Első és leg-főbb Ok* (u. m.) *mellyért az Anya-ſzent-egyház egy ſzínre ſzabta a' Sacramentom ſzólgáltatását az. Hogy ne csak tanitásával, hanem cselekedetivel-is ellene állana a' tévelygéseknek. Szent Agoſton idejében, a' Manichaeuſok kötelezni kezdék az embereket a' Vasárnapi böjtöléſre: Az Anya-ſzent egyház meg-akarván iſmértetni, hogy távolyjár az Eretnekségtől, meg-tiltá a' Vasárnapi böjtöléſt. Mi időnkben-is az Ujjítók kötelezni akarák a' kőſséget a' két ſzínre: Azért, hogy ezekkel ne láttatnék czimborálni az Eccléſia, el-fogá fiait a' két ſzinnek vételétől, &c.* F. Ezt a' leg-főbb ok, valóban ſemmire kellő ok. 1. Mert ſzentség-töréſſel, a' Chriſtus rendelésének meg-csonkitásával (a' minémű a' Pohárnak el-vonáſa a' Sacramentomban) nem kell a' tévelygéſek ellen állani. Jobb az égnek és a' földnek el-múlni, hogy ſem mint a' Chriſtus rendelésében változtatáſt tenni. 2. Mert nem tévelygés a' Sacramentomot két ſzin-alatt ki-oſztogatni; ſőt inkább el-mulatni ſzentség-törő eretnekség. 3. Ha azért fogták el a' kőſségtől a' Pohárt, hogy mi velünk czimborálni ne láttaſſanak; tehát immár ſe *Credo*t, ſe Mi-Atyánkat, ſe Tiz-parancsolatot ne hidgyenek; Sz. iráſſal ſe éllyenek; mert mi ezekre kötelezzük a' mi fiainkat. De ha a' velünk-való czimboráláſtúl annyira irtóznak; harangjainkal miért élnek? Tzinter-

Aug. Tom 2. Epiſt. 86.

minkben (még penig néhúl erőſzakoſon) miért temetkeznek? a' kóldúló Barátok kenyerünkben s egyébb javainkban miért örömeſt réſzesülnek? Azon egy levegő-eget velünk miért ſzíjnak? *&c.* Vagy talám ezt-is irigylik a' ſzegény Cálviniſtáktúl. De hally itt ſzép dolgot *Kalauz*túl: *Ebben-is* (u. m.) *meg-mutatá Anyai dajkálkodását az Eccléſia: mert hogy ne láttatnék az igaz Anyai ſzeretetben meg fogyatkozni, ſok tanácskozás után, az ő ſiainak meg-nyeréſéért ſzabadságot ada az Eſzakiaknak, hogy két ſzín-alatt vennék a' Sacramentomot, &c.* F. Oh gonoſz moſtoha Anya! a' ki a' mit eggyik kezével ád, a' máſikkal el-vonnya. Tudgyuk, hogy a' Cseheknek, Magyaroknak, Auſtriacuſoknak, s-más ſzomſzéd tartományoknak *Pius Quartus* Pápától (nem annyira atyai ſzánakodásbúl mint kétel-enségből) meg-lőn engedve, hogy a' kőſség-is a' Sacramentomot két ſzín-alatt venné: de azt-is tudgyuk, hogy a' minapi Cseh-Orſzági *Deformatio*nak alkalmatoſságával, amaz vérhűtt Carafának *intimatio*jából Nyólczadik Orbán Pápa, a' mit *Pius* adott vala, nagy *impiè* a' kereſztyénektől el-vonná; mint ezt dicsekedéſſel emliti a' meg-emlitett Carafa: *Calicis uſum laicis Bohemis, & aliis vicinarum provinciarum inhibui, contradicentibus nonnullis exprimoribus viris, ſpe inani deceptis uberioris fructus in religione Catholica, ſi de novo concederetur.* Azt kérdhetné azért valaki: Elébbeni *Liberalitaſ*tok avagy roſz vólt avagy jó. Ha roſz, roſzszúl cselekedtetek, hogy meg-engedtétek. Ha jó, tehát abban nem kellett vólna meg-ſzünnötök; a' mi jó, attúl a' kereſztyéneket nem kellett vólna eltíltani.

Rem. eſt. pag. 158.

II. Ok: *Mert igen illet, hogy az eggyeſségnek Sacramentoma egy-képpen adatnék a' Híveknek. Nem lehetséges penig, hogy minnyájan két ſzín-alatt vegyék, mert ſokan iſzonyodnak a' bortúl. A' betegek ſzükségére-is mindenidőben kéſzen nem tarthatni a' bor-ſzint, &c.* F. Immár nem régen erre az oktalan okra meg-feleltűnk; azért több ſzótt nem illik ſzaporitanunk.

III. Ok: *Hogy nagyobb becsülettel ſzólgáltaſsék a' Sacramentom. Mert felette nehéz, mikor ſzámtalan ſokan járulnak a' Sacramentomhoz, hogy a' bornak ſzine alat el ne öntözteſsék az Ur vére.* F. Jól mondgyák a' Bölcsek, *Admiſſo uno abſurdo, multa ſequuntur alia abſurda:* Micsoda ok ez? Nem egyébb, hanem a' *Tranſubſtantiatio* oktalan költövényének oktalan fajzattya. De hiſzem a' Pápiſták-ként a' *Conſecratio* után, egy csep bor ſem marad a' Sacramentomban; mit félnek azért azon, hogy a' bornak ſzine alatt a' Chriſtus vérét el ne locsogaſsák? Es igy értök az Okokat. De azt mondhattya vala valamelly jámbor *Kalauz*nak: Ti Papok minket ſzegény kőſséget meg-csaltok, mert minékünk a' Sacramentomban csak kenyeret adtok; magatok penig a' Pohárt-is fel-hajtyátok. Azt feleli erre *Kalauz: Mi bizony magunkban meg-mutattyuk, hogy ſemmiben a' kőſséget meg nem csallyuk, és magunknak ő náloknál nagyobbat nem tulajdonitunk: mert, mind Pápa, Cardinál, Erſek, Püſpök, Pap, Barát, halálának oráján az Urnak teſtében vérében részesülvén, ezt külömben egy ſzinnél nem véſzi.* F. Ezzel egyebet nem cselekeſztek, hanem azt a' mit Chriſtus a' Phariſeuſokrúl mondott, magatokban valóban meg-mutattyátok, hogy vakoknak vak vezéri vadtok. *K. Eddig*

K. Eddig bűven értvén arrúl, hogy a' Chriſtus rendeléſe ſzerént kenyérrel és borral kell a' Sacramẽtomot ki-ſzolgáltatni; meg-kűlömböztetés nélkül penig valakik azzal élnek; immár a' jó derék kérdésben: Ha a' Kenyér és a' Bor az ő állattyában és valóságában, meg-maradé az Ur-Vacsorájában? F. Mi ugy állattyuk. A' Pápiſták ellenbe azt vallyák, hogy mihelt amaz igéket, *Ez az én teſtem. Ez az én vérem*, a' Pap a' kenyérre és borra reá mondgya, ottan mindgyárt azok az éltető-állatok Chriſtus Jéſuſnak valóságos teſtévé és vérévé változnak; meg maradván mindazonáltal az ő kűlső ſzinekben, ízekben, minéműségekben, és formájokban. Ercsűk Bizonyságokat †.

† Kalauz Lib. 11. C. 4. §. 3.

Első Bizonyság: *A' Szent irásbúl meg-bizonyodik a' kenyérnek és bornak el-változása.* F. Mellyik Sz. irásbúl? Azt mondgya *Kalauz: Urunknak amaz mondásábúl*, Ez az én Teſtem. *Feltévén azt fundamentomúl, hogy azt a' mondáſt tulajdon jegyzésében*, figura-*nélkül kell venni* F. Mert ſzinte a' forog eggyik kérdésben, ha Urunknak abbéli mondását tulajdon jegyzésben *Tropus*-nélkűl kelleſsék-é venni? Mi tagadgyuk, értsük *Kalauz*nak *probáit*, *Lib. 11. Cap. 1. §. 3. Num. 1.*

Először: *A Szent irás világos ſzavainak tulajdon értelme mellől el nem kell távoznunk, hanem ha hitünknek nyilván-való tanítáſa ellenkezik a' ſzóknak tulajdon értelmével.* F. Szinte ugy vagyon itt a' dolog; (mint alább meg-mutattyuk) mi-is azért nem veſztzük tulajdon értelmébe azokat az igéket; meg-fontolván Szent Agoſtonnak mondását: *Quicquid in ſermone divino,*

Lib. 3. de Doctrin. Chriſtia Cap. 10.

divino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas.

Másodszor: *Minemű jegyzésben kelleséék venni a' Szent irásnak szavát, az Ecclésiától kell annak végire menni. De az Ecclésia tulajdon jegyzésben vötte Christusnak azt a' mondását az Ujjítók születése előtt. Azért, &c.*

F. Nem hántorgatván a' Pápista gyülekezetnek Ecclésiaságát; az Ecclésiának néhai fia Sz. Agoston, eléggé meg-tanít bennünket azoknak az igéknek értelmérül, a' mikor azt irja: *Christus non dubitavit vocare corpus suum, cum signum daret corporis sui.* Ismét: *Admiranda Christi patientia, quod Judam adhibuit in convivium, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis commendavit.*

Contra Adimantum Cap. 12. In Psalm. 3.

Harmadszor: *Ha ennek a' Sacramentomnak első rendelésekor, Christus világos és tulajdon szókkal nem élt, semmi bizonyost nem tudhatunk a' Sz. irásból, ennek a' Sacramentomnak természetirül, és mi-voltárul, &c.* F. 1. Nem minden *figurata locutio, obscura locutio*; sőt a' *Rhetorok* a' *figurákat* és *Tropusokat*, az *Oratio*nak csillaginak és világinak szoktak tartani. 2. Másutt az irás szépen meg-magyarázza azt a' *figurát*, *1. Cor. 10. 16.* A' holott a' kenyeret nem mondgya Christus testének, hanem Christus testével-való közösülésnek. 3. Köz-mondások ugyan a' *Theologus*oknak, † hogy a' *Parabolá*kból nem vehetni hitnek bizonyitására-való erős tanúságot; de nem minden *Figurata locutio*, ottan *Parabolica locutio.* Mikor Urunk azt mondaná, *Herodes est vulpes*, bezzeg *figuratè* szóllott; de nem *parabolicè.*

† Ut Kalauz insinuat.

Luc. 13. v. 32.

Negyedszer: *Az Uj és elébb nem hallott dolgot világos szókkal kell tanitani; mert külömben senki azt meg nem értené, &c.* F. 1. Az Apostolok, kik a' Christus Scholájában neveltettenek, afféle szokásnak nemeihez nem voltanak szokatlanok. 2. Osztán, ha Szent Jánosnál a' Hatodikban az Ur-Vacsorájárúl tanított Urunk (mint a' Pápisták akarják) tehát nem új, és hallatlan dolog volt az az Apostoloknál.

Előtődször: *Nem a' kenyér, és a' Christus testének jele adatott mi érettünk a' mi váltságunkra, hanem azon igaz Test, melly a' Szűztül születet. Tehát Urunk nem az ő Testének jelérül szólla, midőn azt mondá,* Ez az én testem. F. 1. Nem a' Vég-Vacsorán adatott, az az, áldoztatott-meg a' Christus teste mi érettünk; hanem a' kereszt-fán. 2. Mi sem mondgyuk, hogy a' kenyér adatott légyen a' mi váltságunkra; hanem adatott a' Christus valóságos teste, melly a' kenyérrül *figuratè enunciáltatik.*

Hatodszor: *A' környül-álló dolgok mutattyák, hogy Urunk homály-nélkül, fényesszen, és* figura-*nélkül ejtette szavát.* F. 1. A' mint már meg-mondottuk, a' *figura* nem szúrja-ki a' szónak szeme-fényét. 2. De mellyek azok a' *Circumstantiák*? Az-é hogy Urunk az Apostolok előtt szóllott, kiknek világosson szokott volt beszélgetni? Az-é hogy a' Vég-Vacsorán Testamentomot tott? Ezek a' *Circumstantiák* nem ellenkeznek a' *figurával.* Jácob Pátriárcha Testamentomot tűn fiainak, *Gen. 49. ben.* De hol több *figura*, mint abban a' *Caput*ban? Szinte Testamentom tételekor mondá Urunk amaz igéket: *Nem iszom ez* Matth. 26. v. 29.

időtűl-fogva e' Szőlő-tőkének gyűmőlcsében, mind a' napiglan, mellyen ti veletek újjat iszom az én Atyámnak Országában. Hát ezt minden *figura*-nélkűl érted? Mi ugy gondollyuk, hogy a' Menyországban nem fognak korcsomát kezdeni. A' sem igaz tovább, hogy a' Christus minden *figura*-nélkűl szóllott vólna az ő tanítványinak; sőt inkább szokása vólt Urunknak *Similék* és *Parabolák* által oktatni Halgatóit.

Hetedszer: *Ha az Urunk szavainak tulajdon jegyzése mellől el-megyűnk, bizonyosok nem lehetűnk, minémű* figurát *kellyen ezekben helyheztetni; hanem ki ki agyának tetczése-szerént, gondolhat szája ízi-szerént-való* figurát, *és azzal alakoskodhatik. Innét vagyon, hogy* Luther Synechdochét *gondola a' Christus szavaiban*; Calvinus Metonymiát *rebeséget*; Sadael *egy nevezetlen* Figura Sacramentaliſt *emleget, &c.* F. A' mi *Reformatus* Doctorink eggyenként meg-eggyeznek abban, hogy Urunknak mondásában *Tropus* avagy *figura* vagyon; hanem kettőrűl vagyon a' kérdés és tudakozás. 1. Mellyik és minémű *Tropus* vagyon abban a' *Sententiá*-ban? 2. A' *Sententiá*nak mellyik része a' *Tropus*nak fészke? A' mi az első tudakozáſt illeti, *Calvinus*sal és a' tudós *Amesius*sal azt mondgyuk, hogy abban a' *Sententiá*ban mindenik *Tropus*nak helye vagyon, és lehet, az egy *Ironia* kivűl. A' *Metonymiá*nak helye vagyon, a' menyiben a' jegyzet dolog, melly a' Christusnak teste, mondatik a' jegyről, melly a' kenyér. Ugyan-is a' Szent irásban, mikor kiváltképpen titkos dologrúl vagyon a' szó, nem szokatlan szóllásnak módgya az illyen. Mint mikor a' környűl metéltetés mondatik

Calv. in Opusc. fol. 979. Amef. in Medul. lib. 1. Cap. 39. num. 31.

Isten

Isten szővetségének, *Gen. 17. v. 10.* A' Husvéti Bárány, *Paschá*nak, *Exod. 12. v. 11.* A' kőszikla, mellyből az Izrael fiai ittanak, Christusnak, *1. Cor. 10. v. 4.* A' *Metaphora*-is ide férkezik, a' menyiben *unum simile ponitur pro altero simili.* Igy a' kenyér mondatik Christus testének, és a' Christus teste kenyérnek, azért a' hasonlatosságért melly a' kettő között találtatik. Innét mondta Sz. Agoston: *Ha a' Sacramentomoknak hasonlatosságok nem vólna azokkal a' dolgokkal, a' mellyeknek Sacraméntomi, tehát ugyan nem vólnának Sacramentomok. Ez hasonlatosságra-nézve penig, többire mindenkor a' jegyzet dolgoknak neveket veszik-fel*; A' *Synechdoche* sem reked innet ki annyiban, a' menyiben neveztetik a' Christus teste, melly része a' Christusnak, és értetik az egész Christus, minden ő nékűnk szerzett jó-tételényivel eggyűtt. A' mi a' másik tudakozáſt illet, tudni-illik a' *Sententiá*nak mellyik része a' *Tropus*naik fészke; Arra a' nagy elméjű *Calvinus*sal eggyűtt azt mondgyuk, hogy *Tropus eſt in toto verborum contextu.* Es igy, a' mi (nem annyira *Theologica* mint *Rhetorica*) villongás vagyon a' tudósok között itt ez aránt, könnyen el-igazítathatik. † A' bizony dolog, hogy noha a' *Tropus*nak tulajdon fészke a' *Prædicatum*, CORPUS MEUM; mind-azon-által a' *Tropus*nak ereje ki-hat a' *Subjectum*ra-is; a' *Copula*ra-is. A' *Subjectum*ra (*Panis*) annyiban, a' menyiben a' kenyér nem a' maga természetibűl, hanem *vi inſtitutionis divinæ* veszi magára azt a' *relatió*t, hogy a' Christus testének jegye és pecséti légyen. A' *Copulá*ra (EST) annyiban, a' menyiben *duo disparata conjungit*; a' melly *propriè* tulajdonképpen so-

Epist. 23. ad Bonifacium.

In Opusc. fol. 980.

† Vide Synops. Lejdens. pag. 644 Amef. lib. 1. Medull Cap. 40. n. 30.

pen soha meg nem lehet, *ut duo disparata combinentur, & de se invicem enuncientur.* Ezeket azért jó *consideratio*ban vévén, el-enyészik *Kalauz*nak Doctorinkellen kőltőtt patvara.

Nyólczadszor: Calvinus *és* Luther *azt vallyák, hogy á Sacramentomban, nem csak testnek Jelét, hanem valóságossan a' Christus testét veszszük. Ezt semmi színnel a' Christus mondásából nem állathattyák, ha az ő szavait tulajdon értelemben nem veszszük, &c.* F. Vaj bizony a' Christus testének az Ur-Vacsorában-való jelen-léte, nem hozza magával szükséges-képpen a' *Transubstantiatiót.* Jelen lehet azért a' Christus teste s-vére az Ur-Vacsorájában, ha szinte a' kenyér és a' bor azzá nem változik-is. Ugyan-is *vi relationis, posito uno relatorum ponitur & alterum*: de nem szükség, hogy a' *Relatum Correlatum*má; és viszontag a' *Correlatum Relatum*má változzék. Es igy meg-álván az, hogy Urunknak amaz mondását, HOC EST CORPUS MEUM, nem *propriè*, hanem *figuratè* kell venni, el-enyésznek *Kalauz*nak abból a' Fundamentomból faragcsáltatott *Argumentomi, Lib. XI. Cap. 4. §. 3.*

I. *Christus világoson mondgya, hogy, á mit Apostolinak a' Vég-Vacsorán ada, az, ő teste. Tehát az nem kenyér: mert* disparatum de disparato verè & propriè dici non potest. F. Jól mondod, hogy *disparatum de disparato propriè dici non potest*; de meg-lehet *impropriè & figuratè.* Ugy értsed hát a' Christus mondását-is.

II. *Ha a' Christus testével egy yütt meg-marad a' kenyér, igazán mondhatta a' Christus, hogy á kenyérben, a kenér alatt, á kenyérrel egy yütt vagyon az ő teste. De semmikép-*

miképpen azt, á' mit kezében tartott, tudni-illik á kenyeret, maga testének nem mondhatta. F. 1. Vaj mondhatta *figuratè, Mystícè, & symbolicè*; a' mint a' Husvéti báránynak meg-étele mondatik *Paschá*nak, *Exod. 12. v. 11.* 2. Mi ugyan azt nem mondgyuk, hogy vagy a' kenyérben légyen a' Christus teste, vagy a' kenyér alatt; mind-azon-által *Calvinus*sal egy yütt azt vallyuk: *Omnino is hæc piis tenenda regula est, ut quoties symbola vident à Deo instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certò cogitent, ac sibi persvadeant.* Lib. 4. C. 17. n. 10. Ismét *ibid. n. 16. Dum panis in mysterio porrigitur, annexam esse exhibitionem corporis, quia inseparabilis est à signo suo veritas.*

III. *Ha meg-marad á kenyér á Sacramentomban, amá' mutató ige* HOC, Ez, *kenyeret mutat. De az nem lehet: mert ha kenyeret mutatott vólna Urunk midőn azt mondaná,* Ez az én testem, *melly ti érettetek adatik; következnék, hogy nem á Christus teste, hanem a' kenyér adatott vólna á' mi váltságunkra, &c.* F. 1. A' Vég-Vacsorán nem adatott, az az, nem áldoztatott-meg a' Christus teste a' mi váltságunkra; hanem a' kereszt-fán lőtt az: kihez-képest, a' Pápista Biblia sem mondgya, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur (in præsenti)* hanem *Tradetur.* 1. Cor. 11. v. 24. 2. A' mutató ige *Hoc*, arra mutat, a' mit Urunk az asztalrúl fel-vőtt, meg áldott, meg-szegett, Tanitványi kőzőtt el-osztogatott. De nem a' maga testét vőtte-fel az asztalrúl, *&c.* hanem a' kenyeret; azért a' mutató ige azt mutattya. Abból penig nem következik a' mit *Kalauz* cántál: mert a' mutatott kenyeret maga testének mondgya Urunk; de nem *propriè*, hanem *figuratè.*

IV. *A' Vég-Vacsorán nyilván mondotta Urunk, hogy,* Ez az ő teſte; *mi ſzükség azért abban gáncsot kereſni?* F. Senki közzülünk abban gáncsot nem talál, s-azt kétségben nem hozza, hogy Urunknak abbéli mondáſa nyilván-való ſzent igaz nem vólna: hanem annak az igaz mondáſnak az értelmérül vagyon a' villongás. Mi *Tropuſt* vagy *figurát* iſmérünk abban a' mondásban; a' Pápiſták azt nem akarják; noha kéſ kételen *Tropus*ban ejtik magokat. Mert ezt a' *ſententiát*, *Hoc eſt corpus meum*; avagy igy magyarázzák, *Ez a' kenyér az én teſtemmé változik:* és igy *figur*ában eſnek; mert ezt az igécskét *Eſt*, az ő tulajdon jegyzéséből idegen értelemre viſzik által. Vgyan-is próbállyák-meg, hogy az *Eſt*, annyit téſzen mint *Tranſubſtantiatur*. Avagy igy magyarázzák; *Ez az én teſtem*; az az, *a' kenyérnek ſzine alatt vagyon az én teſtem.* Igy-is *Metonymi*ában eſnek, *quâ continens ponitur pro contento.* Neveztetik a' kenyér vagy annak ſzíne, és értetik a' Chriſtuſnak teſte, melly vagyon a' kenyérnek ſzine-alatt. De *Synechdoché*ban-is ejtik magokat, mert azt mondgya *Kalauz fol. 843.* hogy mikor a' Chriſtus teſte a' Sacramentomban meg-ſzegettetni, és töréttetni mondatik, *per Synechdochen* kell azt érteni: *Per Synechdochen dicitur corpus Chriſti frangi, teri, quia ſpecies franguntur.*

Ita Bellar. lib. 1. de Euchariſt. Cap. 10.

Kalauz lib. XI. Cap. 4. §. 4.

Masodik Bizonysag: *A' Szent Atyák, és az igaz okoskodás erősſiti a' mi valliſunkat, az az, ezt a' kenyérnek változását.* F. 1. Könnyű vólna *Bellarminuſs*al erre azt mondani, *lib. 2. de Concil. Cap. 12. Scripta Patrum non ſunt regulæ, nec habent authoritatem obligandi.*

Okát-is magától *Bellarminus*túl meg-tudni, *lib. 3. de verb. Dei Cap. 10. Præcipuos ex illis in quibuſdam non leviter lapſos eſſe.* 2. De kicsodák azok a' Szent Atyák? A' *Lateranomi, Conſtantiai, Florentiai, Tridentomi* Conciliomokat toſzſza-elő *Kalauz:* de minket azok az eſze-veſzett Atyák, egy ſzálnéra ſem mozdétanak; mert tudgyuk, hogy azokban a' Gyüléſekben póczoltaték-fel derekasban az *Iniquitatis Myſterium.* 3. Arra-is meg-tanított bennünket *Bellarminus*, hogy, *Patres in ſuis ſcriptis & declamationibus interdum hyperbolicè loquuntur.* A' bizony dolog, kiváltképpen a' Sacramentomrúl prædikálván a' kőſég előtt, ejtettek affélét. 4. Mi azt nem tagadgyuk, hogy a' Sacramentomban valami változás nem eſnék a' Sz. jegyekben; és hogy *ſuo modo* Chriſtus teſtévé vérévé ne lennének: de hogy olly állat-ſzerént-való változás lenne, a' minémüt a' Pápiſták állatnak, azt tagadgyuk; nem-is próbálhattyák azt meg *evidenter*, csak egy ſzava hihető a' *Lateranomi* Conciliom előtt élt Szent Atyából-is. Végre, e' *Második Bizonyság*ban az igaz Okoskodásra-is *provocála Kalauz*; hogy az-is erősítené a' kenyérnek abbéli el-változását; de első ſzavát arczúl-csapja az utólsóval, mert alább egy kevés vártatva azt irja: *Az emberi okoskodáſnak erejébül,* (u. m.) *meg nem bizonyithatni, hogy a' kenyér Chriſtus teſtévé változik.* Ha nem; miért *appellál*ſz hát ebben a' dologban az emberi okoskodásra? Hogy penig azt gördíti: *De azt világoſon meg-mutathatni, hogy Iſten egy teremtet-állatot, máſsá változtathat.* Abban (mondom) 1. *A genere ad ſpeciem affirmativè ſo-*

Lib. 2. de Verb. Dei Cap. 16.

fisticál; a' melly tilalmas a' *Dialecticus*oknál. 2. *A Posse ad Esse* hamis *Consequentiát* csinál. Azt is meg-cselekedhetné Isten, hogy minden *Sofistákat* meg-némitana; de elég csácsogók affelől. 3. A' melly példákat penig *allegál*; tudni-illik a' viznek borrá-való változását; a' Móses veszszejének kígyóvá fordúlását; az Ægyptom vizeinek vérré változását; a' kő-sziklának vizzé létét, *&c.* azok igen *impertinensek*. Mert maga *Bellarminus* azt a' költött *Transubstantiatiót*, igen külömbözőnek mondgya lenni, minden más egyéb el-változásoktúl. A' bizony dolog, hogy szinte ugy külömböz, mint a' hazugság az igazságtól. 1. Minden igaz el-változásban, akar természeti, akar természet-felett-való légyen az, *Terminus à quo*, az el-változandó dolog, mindenestül-fogva, *& ratione materiæ*, *& ratione formæ*; nem szűnik-meg az ő valóságában. Péld. ok. Mikor Urunk Cánában a' vizet borrá változtatá, nem kell rúla ugy gondolkodni, mint ha az a' viz tellyességgel mind *materia*jára, mind *forma*jára-nézve semmivé lőtt vólna. Az az *Elementum* a' menyiben *liquidum quid* vólt, meg-maradott; hanem Isteni erejével ugy *alter*álta Vrunk a' vizet, hogy új *formát* és új *qualitás*okat *introduc*ált abba, a' mellyektül az, a' mi annak-előtte viz vólt, neveztetett bornak. De a' költött *Transubstantiatio*-szerént, a' kenyér a' Sacramentomban tellyességgel semmivé lészen; mind *materia*jára, mind *forma*jára-nézve meg-szűnik lenni, *Bellarm. lib. 3. de Eucharist. Cap. 18. §. Si objicias.* 2. Minden igaz el-változásban, *Terminus ad quem mutationis*, az az, a' dolog melly a' változás-által lészen,

Lib. 3. de Eucharist. Cap. 18. §. *Ex quo intelligimus.*

újjon-

újjonta lészen, avagy csak formájára és minéműségire-nézve. Péld. ok. Az a' bor, mellyet Christus Vrunk Cánában csinála, soha annak-előtte e' világon nem vólt, hanem újjonta kezdett lenni. De senki józanon azt nem mondhattya, hogy a' Christus teste a' Sacramentomban újjonta lenne, vagy *materia*jára vagy *forma*jára-nézve; ugy-mint a' melly több már ezer esztendejénél hogy lőtt és vagyon: Azért a' Pápista *Transubstantiatio* hamis és költött *mutatio*. 3. Mert egy dolognak más dolog helyében-való *successio*ját, *adductio*ját, senki nem mondhattya igaz és tulajdon-képpen-való által-változásnak. Pél. ok. Mikor eggyik Pápa a' másiknak *succed*ál, Orbán Celemennek; senki nem mondgya, hogy Orbán Celemenné, vagy Celemen Orbánná változott vólna. Igy, mivel *Bellarminus*nak, ez hazugságnak habjai között-való kórmányozása-szerént, *Conversio panis in corpus Domini non est productiva, nec Conservativa, sed adductiva, quâ fit ut corpus Christi succedat pani*; következik hogy a' *Transubstantiatio* nem igaz és valóságos *Conversio*. Es igy meg-értők a' Bizonyságokat, mellyekkel a' Pápisták támogattyák abbéli *Commentum*okot, hogy a' kenyér és a' bor a' Sacramentomban Christus valóságos testévé és vérévé változzék.

Lib. & C. ut supra.

K. Hát te mivel ostromlod azt a' költött Tudományt?

F. Őt rendbéli derék Erősségekkel.

Első Erősseg: *Mert Uj Tudomány ez.* A' penig kettőbül tetczik-meg. 1. A' magok saját Tanú-bizonyságokbúl. 2. A' Historiának igasságábúl. A' mi az elsőt illeti, nem eggyen ketten meg-ismérték

azt ol-

azt ollyannak lenni. Vgyanis *Gabriel Biel* szava: *Fortasse hæc ordinatio innotuit Ecclesiæ longo tempore post Sacramenti ordinationem.* Azon formán a' túdós *Erasmus*: *In Synaxi transubstantiationem serò definivit Ecclesia: diu satis erat credere, sive sub pane consecrato, sive quocunque modo adesse verum Christi corpus.* Az éles elmé, ű *Scotus* Doctor is nyilván mondgya, hogy a' *Lateranomi* gyűlés előtt, melly vólt 1215-ben, a' *Transubstantiatio* nem vólt hitnek ágazattya; és hogy sem a' Szirásban eggyetlen egy *sententia* nem találtatik, sem olly egyházi végezés, a' melly vagy nyilván tanítaná, vagy a' mellyből világosson ki-hozattatnék az, hogy a' meg-szentelés után az Ur-Vacsorájában-való kenyér nem maradna-meg az ő állattyában. A' Nagy *Cajetanus Cardinál*-is azt irja: *Non apparet ex evangelio coactivum aliquid, ad intelligendum hæc verba* (Hoc est corpus meum) *propriè. Thomas ab Argentina*-is igy szóll hozzá: *Jam dictam conversionem teneo, non propter rationem aliquam cogentem, sed propter Sanctorum authoritatem, & sanctæ matris Ecclesiæ definitionem.* Többet mond *Petrus de Alliaco*, a' *Cameracomi* nagy Cardinál: *Quod ita esse* (loquitur de Transubstantiatione) *non sequatur evidenter ex Scriptura, nec etiam videre meo ex determinatione Ecclesiæ.* Ha azért, sok idővel a' Sacramentomnak szerzése-után tudódott-ki a' *Transubstantiatio*nak tudománya; ha 1215-ben, a' *Lateranomi* gyűlésben lőtt Hitnek ágazattya; ha sem az okosság, sem az Evangeliomi Sz. irás azt nyilván nem mutattya (mint fő Pápista Doctoroktúl mind ezeket meghallók) tehát következik, hogy nem igaz régi-s Apostoli

Lect. 41. in Can. Missæ.

Annot. in Cap. 7. 1. Cor.

In 4. Sent. dist. 11. q. 3.

In 3. Thomæ q. 75. Art. 3.

In 4. Sent. Dist. 11.

In 4. Sent q. 6. Art. 3.

stoli tudomány a' *Transubstantiatio*; hanem Sz. irás-kivűl kőltött hamis újjítás. Hát micsoda tartya kőtve őket, hogy minden Sz. irás-és okosság-ki vűl azt a' balgatag tudományt hidgyék és vallyák? Az egy *Lateranomi* végezésnek menyűtő-kővé. A' holott ez új fajzatnak új nevet-is találának; mert mint maga *Kalauz* † meg-vallya, a' régi Atyák irásában a' *Lateranomi* gyűlés előtt, még csak nevét sem olvassuk a' *Transubstantiatio*nak. Nem vagyunk ollyan komorok, † hogy a' szónak újságáért a' dolgot meg-vetnők: mert tudgyuk azt, hogy *Verba valent usu sicut nummi.* De a' holott a' dolognak semmi valósága nincsen, ott a' szó csak haszontalan váz; csak ollyan mint a' bornélkűl-való czégér. Ugyan-is mint a' Bőlcsek mondgyák, *Voces sunt symbola rerum.* Próbállyák-meg azért elsőben a' dolgot; annak-utánna a' szó-felett semmit sem kardoskodunk vélek.

† Fol. 857.

† Ut Kalauz objicit fol. 854.

De Másodszor (a' mint mondók) mutattya a' *Transubstantiatio*nak Ujságát a' Hístoriának igazsága, melly annak a' balgatag tudománynak eredetit, előmenetelét, és meg-állapodását előnkben adgya. Eredetet vőn azért Nap-keleten *Ann.* 740-ben azoktúl, kik a' képeknek tiszteletit halálba vítattyák vala. Kik közőtt abban az időben igen nevezetes vólt *Damascenus János.* Ez ellenében vetvén magát azoknak, kik a' képeknek tiszteletit, mint bálványozó dolgot kárhoztattyák vala; és semmi egyébb képet, mellyben a' Chriſtus mint egy elevenen kiábrázoltatnék, a' Sacramentomnál nem ismérnek vala, közönséges iráſt bocsáta-ki, mellyben nagy bátran vitattya: *Nec verò*

Vide Forbesium Instruct. Hist. Theolog. lib. 11. C. 18.

Lib. 4. de Orth. fide Cap. 14.

verò panis & vinum corporis & sangvinis Christi figura sunt (absit enim hoc) verùm ipsummet Domini corpus divinitate affectum. Melly vélekedés, melly igen ellenkezzék a' régi jámborok értelmével, könnyű volna meg-mutatni; hallyuk az egy *Tertullianust*: *Christus acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei.* De azon *Transubstantiatio*-felől-való balgatag tudomány, inkább lábra kapa osztán a' Kilenczedik *Seculum*ban. Kiváltképpen-való *Dajkái* lőnek penig *Paschasius Rathertus* Corbai Apátur, és *Amalarius Treviromi*, az után *Lugdunomi* Püspök. Mindgyárt ellenébe veté magát ennek a' vak tévelygésnek *Rabanus Maurus* Moguntiai Ersek, és *Betramus* ugyan Corbai *Páschasius*nak Apáturfága-alatt lévő Barát és *Presbyter*: ki jeles könyvet irván Urunknak testérül és vérérül, *Paschasius*nak a' *Transubstantiatio*-felől-való hamis vélekedését, erőssen meg-czáfolta. *Betramust* seregenként követték osztán sok túdós emberek, *Valafridus Strabo*, *Heribaldus* Altissiodoromi Püspök, *Johannes Scotus Erigena*, *Florus Magister*, *Christianus Druthmarus*, és *Berengarius*. De *Berengariust*, ki a' tizen-eggyedik *Seculum*ban magát a' *Paschasius* tévelygésének erőssen ellenében veté, el-nyomák végtére az ő ellenkezői: el-annyira, hogy Második Miklós Pápa, hitinek és abbéli vallásának viszszá-tagadására, ki-átkozásnak mëgyűtőkővével meg-fenyegetvén, kénszeríté azt a' túdós Jámbort. Ijettébe, mint egy Sz. Péter módgyára, meg-is tagadá ideig az igazságot. Es igy a' hamis tévelygés el-nyomván az igaz-

Lib. 4. advers. Marcionem C. 40.

ságot, annak óltalmazóival egyetemben; eggyik-is s-másik-is addig nevelé e' csuda fajzatot, miglen Harmadik *Innocentius* Pápa, a' *Lateranomi* gyűlésben, a' Vallásnak Királyi székiben űlteté, Hitnek ágazattyává tévé, illyen végezést adván ki rúla: † *Christi corpus & sangvis in Sacramento altaris, sub speciebus panis & vini veraciter continentur*: transubstantiatis *pane in corpus, & vino in sangvinem potestate divinâ, ut ad perficiendum mysterium unitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.* A' melly végezést az után a' Tridentomi gyűlés nagyobb hahotával ki-adott, és meg erősitet. Igy szűleték azért a' *Transubstantiation*nak fajzattya világra: mellyet soha a' Sz. Apostolok nem szűltenek; és az elődedi Ecclésiának fényes Tanitói nem nevelgettek, nem-is belelgettek.

Ann. 1215. † Cap. Firmiter de Summa Trinitate.

Sess. 13.

Második Erősség: *Ellenkezik a'* Transubstantiatio-*felől-való tudomány a' Sacramentomoknak természetivel, és tulajdonságával. Azért, &c.* Meg-tetczik az ezekből. I. Mert minden Sacramentom két egy-mástúl meg-külömböztetett dologbúl áll, az az, mint Sz. *Irenaus* mondgya, földi és mennyei dologbúl. De e' szerént a' vélekedés-szerént, a' Sacramentomban nem lesznek két egy-mástúl meg-külömböztetett dolgok: mivel az éltető-állatok a' kenyér és a' bor az ő valóságokban nem maradnak-meg, hanem a' jegyzett dologgá változnak. II. Mert minden Sacramentomban szép *Analogi*ának kell lenni a' jegy és a' jegyzett dolog között. De micsoda hasonlatosság vagyon a' Christus teste és vére között, és a' kenyérnek bornak külső szine között? III. Az

Lib. 4. C. 34.

egyenlő méltóságú Sacramentomokrúl ugyan azon itélettel kell lennünk. De a' második Sacramentomban melly a' kereſztség, ſenki nem állattya, hogy a' viz Chriſtus vérévé változnék: balgatagság azért a' Vacsorában-is az éltető-állatoknak által-változáſát állatni. Mond erre *Kalauz fol. 859. A' kereſztségben nem ſzükség hogy a' viz el-változzék; mert midőn kereſztelünk, nem mondgyuk, hogy ez, a' mivel meg-moſſuk a' gyermeket Chriſtus vére.* F. Amaz mondás-is, *Hic eſt ſangvis meus* (mivel *figuratè* vétetik) nem hozza magával a' bornak valóságos el-változását.

HARMADIK ERŐSSEG: *Az Ur-Vacsorájának ſzerzésének Hiſtoriájával, mellyet meg-irtanak a' négy Evangeliſták, és azok után Sz. Pál, ellenkezik a'* Tranſubſtantiatio*rúl-való tudomány. Azért, &c.* Meg-tetczik az im ez Jelenségekbűl. I. Azt tartya a' ſzent Hiſtoria, hogy Urunk kenyeret és bort oſztogatott Tanitványinak. De-ha a' *Tranſubſtantiator*oknak hiſzünk, csak kenyérnek és bornak ſzinét; az az, ízét, bűzit, formáját, minden kenyér és bor-nélkűl. II. Urunk a' Vég-Vacsorát ſzerzette, halálának és egyſzer kereſzt-fán lőtt áldozattyának emlekezetire, *1. Cor. 11. v. 24. 25.* De a' *Tranſubſtantiatio*-ſzerént, önnön maga az Ur-Vacsorája nem egyébb, hanem a' Chriſtus teſtének és vérének fel-áldozáſa. III. Vgy oktat bennünket a' ſzent Hiſtoria, hogy Vrunk oſztogatván a' Vég-Vrcsorát, az aſztal-megett ült, őt, Tanitványinak ſzóllott beſzéllett. Másképpen a' *Tranſubſtantiator*ok; hogy tudni-illik a' kenyérnek és bornak ſzine-alatt egéſzlen lelkeſtűl teſteſtűl lappangot.

IV.

IV. Mind maga Chriſtus Vrunk a' bort, ſzőlő-tőkének vizének, *Matth. 26. v. 29.* Mind Sz. Pál a' kenyeret és bort, a' meg-ſzentelés után-is, ugyan csak kenyérnek és bornak nevezi, *1. Cor. 11. v. 26. 27. 28.* Nem álhatna penig az meg, ha a' meg-ſzentelés után, ſemmi kenyér és bor az Vr-Vacsorájában nem maradna. Mond erre *Kalauz, fol. 858.* Hármat mond penig.

I. *A' Sz. irásnak ſzokott folyáſa-ſzerént, midőn valamelly állat máſsá változtatik, meg-tartya az elébbeni nevét. Igy olvaſſuk, hogy Evát,* Csontnak *nevezi az irás;* Gen. 2. v. 38. *mert csontbúl lőtt; Adámot, pornak, mert porbúl teremtetek, &c, Haſonló formán tehát, a' Sacramentomot, kenyérnek mondgya, mert kenyérbűl lőtt.* Gen. 3. v. 9. F. Ha *haſonlóképpen*; tehát a' *Tropuſt* (mellyet az előtt *Kalauz* felette kerűl vala) el nem kerűlhetik itt a' Sacramentomban: mert Eva módátik, Csontnak; Adam. Pornak, *per Metonymiam Materiæ.* Azért e' ſzerént, a' Sacramentomi dologtól ſem idegen a' *figurata locutio.*

II. *A' Szent irás kenyérnek ſzokott nevezni minden eledelt; mint ki tetczik a Mi-Atyánkbúl, &c. Illyenképpen azért, a' Sacramentomot kenyérnek nevezi a' Szent irás, mivel hogy lelki táplálás.* F. A' mikor a' Szent irás ugy ſzól, az ollyan ſzólláſi *figuratè* ejti, *per Synechdochen ſpecieiprogenere.* Nem idegen azért e' ſzerént a' Sacramentomtúl a' *figura*; mellyet az előtt *Kalauz* főldtűl, menytűl kerűl vala.

III. *A' Sz. irás, annak ſzokott akar mit nevezni, a' minek kűlső ſzinét viſeli: az Angyalokat, mikor férfiú ábrazatban meg-jelentek, férfiaknak hija, Act. 1. v. 10. & 16.*

v. 9.

v. 9. Gen. 18. v. 2. Mit csudállyuk tehát, ha kenyérnek nevezteték a' Sacramentom, mivel hogy kûlsô-képpen kenyér színt visel. F. Azt se csudállyuk hát, hogy Vrunk a' kenyeret maga testének mondá, *Hoc est corpus meum:* mert a' kenyér a' Christus rendelésébûl azt a' *relatiót* veszi-fel magára, hogy légyen az ô meg-tôretett testének jegye és pecsétje.

NEGYEDIK ERÔSSEG: *A Keresztyén Vallásnak egynehány fundamentomos ágazatit fel-forgattya a'* Transsubstantiatio*nak alkotmánya: Azért, &c.* Hogy az ugy légyen, meg-tetczik egy-nehány *Punctum*okbúl. I. Vgy vallyuk az Apostoli *Credo*ban, hogy csak az egy Isten a' Teremtô; e' szerént a' balgatag vélekedés szerént penig a' Mise-mondó Pap-is teremtô; még penig (a' mi minden képtelenséget felyûl halad) a' maga Teremtôjének teremtôje; a' mint *Gabriel Biel* irja: *Qui creavit me sine me, nunc creatur per me.* Uram Jesus! hiszem te felôled mondgya Sz. János, hogy mindenek te általad teremtettenek; imé még-is azzal dicsekedik a' féreg, hogy ô teremt tégedet. II. Arra tanit az Apostoli *Credó*, hogy Vrunknak teste Sz. Lélektûl fogontatott, és a' B. Szûz Máriának vérébul formáltatott; egyszer peniglen, nem tôb. szôr. De nem elégesznek-meg ezzel a' *Transsubstantiátor*ok, hanem az ô értelmek-szerént, minden-nap a' Misében a' Pap kenyérbûl formállya és teremti Christus Vrunkat. III. Keresztyéni hittel hiszûk, hogy Vrunknak teste a' fel-támadás után tôkélletessen meg-dicsôitetvén, halhatatlánná, romolhatatlannáv, és szenyvedhetetlenné lôtt. De ezt a' Hitet ki-

In exposit. Can. Missæ Cap. 3. Joh. 1. v. 3.

veti sarkából a' *Transsubstantiatio*; mivel a' szerént, a' Christus teste minden-napon új új változásokat szenyved: a' Menyországbúl, a' holott ûl Sz. Attyának jobján, csuda meg-gondolhatatlan-képpen alá-hozattatik; az Oltárra helyheztetik; a' Papok kezébe forgattatik; meg-szegettetik; a' szájba vettetik; foggal meg-rágattatik; és a' gyomorban taszéttatik: a' mint ezt Második Miklós Pápa, a' Pápista *Decretum*ban bé-irta *de Consecrat. Dist. 2. Can. Ego Berengarius.* IV. Apostoli hitnek ágazattya, hogy Urunk fel-támadása után meg-dicsôult Sz. testét a' Menyországba fel-vitte, és onnét nem elébb jûn-el, hanem az utólsó napon itélni elevéneket és hóltakat. Ezt penig Urunk maga Sz. szájával bizonittya: *A' szegények mindenkor veletek lésznek, de én nem lészek mindenkor veletek. El-hagyom e' világot, és fel-mégyek az én Atyámhoz. Imé meg-mondottam ti-néktek, imé a' puszta-ban vagyon, imé a' rejtek-házban, ne hidgyetek: mert miképpen a' vilamás kijûn nap-keletrûl, és meg-tetczik napenyugotra-is, ugy lészen az embernek fiának el-jövetele-is.* De a' *Transsubstantiator*ok értelme-szerént, nem csak a' szegények vadnak mi-velünk minden-napon; hanem a' Christus testestûl lelkestûl mindenûtt vala-holott Mise szólgáltatik az Oltáron jelen vagyon. Nem hadta-el a' világot; hanem minden meg-szenteltetett Ostyában jelen vagyon. Nem-is csak a' Menyországban kell keresni, a' hol vagyon ûlvén az Istennek jobján; hanem a' segrestyékben-is meg-találjuk ôtet. Az ô el-jövetele-is nincsen hirtelenséggel; mert a' Mise-mondó Pap minden-nap nagy

Matth. 26. v. 11. Joh. 16. v. 28. Matth. 24. v. 26. 27.

pompás készülettel a' Misében elő-hozza. V. Azt-is Keresztyéni Hitünk tartya, hogy a' fel-támadás után-is meg-maradott a' Christus teste az ő valóságában, és állat-szerént-való tulajdonságában; a' minémű az *Extensio*, az az, szélesség, hoszszaság, magosság, *&c.* Ezt penig fel-forgattya a' *Transubstantiatio*, a' mikor Urunknak egész kéz, lábbúl álló testét, az egy pólturáni szélességű, és papirosnyi temérdekségű Ostyácskában szoríttya.

Előtődik Erősseg: *Sok a' Szent iráſſal, és a' józan okoſsággal ellenkező képtelenségeket hoz magával a'* Transubstantiatio: *Azért, &c.* Ugyan-is, ha a' kenyérbűl és borbúl, Christusnak valóságos teste és vére létzen, következik. I. Hogy a' Christusnak kétféle teste vagyon. Eggyik ez előtt ezer hat-száz esztendővel szűletet Szűz Máriától; a' másik mindennapon a' Misében a' kenyérbűl és borbúl formáltatik a' Paptúl. Az eggyik a' Menyországban űl az Istennek jobján; a' másik a' Pap kezében tartattatik és az Oltárra le-tétetik. Az eggyik látható az Egben; a' másik a' kenyérnek és bornak színe alatt láthatatlan a' földön. Az eggyik fel-vitetett a' harmadik égben, és ott léſz, mind addig, miglen meg-éppítetnek mindenek; a' másik mindenütt e' széles világon, valahol-ott Miſe szólgáltatik, el-terjedett. II. Hogy mind jók, gonoszok; igazak és hamiſſak egy-aránt egyék és vegyék a' Christus testét és vérét. III. Hogy a' Christus teste a' meg-dicsőitetés után-is szenyvedésalá vettetik; mivel meg-étettetik, meg-rágattatik, alá-nyelettetik. IV. Hogy az Ur-Vacsorája nem

A&. 3. v. 21.

csak

csak *Myſterium*, hanem egyszer-s-mind *Miraculum*, az az Csuda; ugy-mint a' mellyben a' kenyérnek és bornak állattya tellyeſséggel semmivé tétetik. V. Hogy a' kenyérnek bornak *Accedenſi*, ízi, szaga, tápláló ereje éppen változás-nélkűl meg-maradgyanak; noha a' kenyér és a' bor az ő állattyokban semmiſsé lőttenek. Ezt állatni feje tőrött gorombaság. Mond erre *Kalauz. fol. 860. Ha a' Chriſtus emberi természete, teremtet, és természeti-szerént-való* Hypostasis, *személy nélkűl meg-maradhatott: a' kűlső színek, és* Accidensek-is *könnyen meg-tartathatnak, természet-szerént-való fundamentom nélkűl.* F. 1. Azt felelné erre még csak az elő-hasu *Dialecticus*-is, hogy tenyeres talpas *Ignoratio Elenchi.* Mert nem az a' kérdés, ha a' *Subſtantia* meg-álhat-é némelly *Accidens*-nélkűl: hanem; ha az *Accidens* meg-álhat-é a' maga *Subjectum*án-kivűl. A' fal, fal lehet minden fejérség-nélkűl-is; de vallyon a' fejérség lehet-é fejérség az ő hozzá illendő *Subjectum*-nélkűl? Mivel azért a' Christusnak emberi természeti, nem *Accidens*, hanem *Subſtantia*; nem csuda, ha némelly *Accidens* vagy inkább *Modus*-nélkűl meg-álhat-is az ő valóságában: de vallyon a' *Mód* lehet-é *mód*, dolog-nélkűl? 2. A' Christus emberi természetinek, ha szinte tulajdon magános *Hypoſtaſis*a nincsen-is, meg-álhat affelől; mert eggyesítetet az őrők igének személyével, a' mellytűl-is tartattatik: de vallyon a' kenyérnek és bornak *Accidenſi* között, és a' Christus teste s-vére között vagyon-é illyen *Hypoſtatica Unio?* Ugy gondolom, magok-is az okos Papisták azt nem tartyák. VI. Hogy az embernek majd

minden érzékenysége vagy el-veſzne vagy meg-kötődnéka' Sacramentomban. Mivel vévén az Oſtyát és a' Pohárt, kenyér s-bor-ſzagot, ízt, érez; noha ott ſem kenyér, ſem bor nincsen. Kenyérnek s-bornak ſzínét láttya; azonban egy morsáni kenyér, egy csep bor ott nincsen. Micsoda a' ſzem-fény-veſztés, ha nem ez? De *excipiál* érre *Kalauz fol. 859. A' Sacramentomban ſzinte ugy nincs ſzem-fény-veſztés, mint csalárdság nem volt, mikor az Angyalok férfiú ábrázatban; a' Sz. Lélek, galamb és tüzes nyelv képében meg-jelenék; noha valóságos emberi, vagy galamb természet, ott nem vala.* Sup. 18. ℣. 21. *avagy midőn a'* Mannában *minden ember olly ízt érzett, a' minémût kivánt.* F. Fel-tétetik ebben a' kereſzt-fogásban az, mint ha az a' teſt mellyben az Angyalok; az a' Galamb mellyben a' Szent Lélek meg-jelent, csak valami tündéres teſt és galamb lett vólna: a' penig nem igaz. Ugyan-is, micsoda képtelenség vagyon benne, azt állatni, hogy az Angyalok ideig-valóságos teſtet vóttek-fel magokra? és a' Szent Lélek valóságos galamb formában akarta meg-mutatni az ő kiváltképpen-való jelen-létét? A' *Mannát* a' mi illeti, mivel az igaz és tápláló *ſubſtantialis* eledel vólt; minden ſzem-fény vagy inkább íz-veſztés-kivül vólt, hogy Istentül belé-adatott ízit meg-tartotta. De vallyon a' kenyérnek ſzaga, ſzine, el-táplállya-é az embert (mint a' *Manna* negyven eſztendeig a' Sidókat a' puſztában) a' kenyérnek állattya és valósága-nélkül? Ha ugy vagyon, valóba jól vagyon a' Pápiſta Papoknak dolgok; bár ſoha ne sütteſſenek kenyeret. De magának *Kalauz*nak ſem tetczet ez, mert azt irja egy kevéſ-

kevéſſel fellyebb: *Nem kenyér ſzínnel, és* accidenſel, *hanem igaz kenyérrel tápláltatik a' mi teſtünk.*

K. *Hát a' Chriſtus teſte,* (hogy immár errül ſzóllyunk) *jelen vagyon-é valóságoſon az Ur-Vacsorájában; ugy hogy a' Sacramentomban a' hivek, nem csak puſzta jegyeket, az az kenyeret és bort vegyenek, hanem egyſzer-s-mind egyék s-vegyék a' Chriſtus valóságos teſtét és vérét-is?* F. Itt ez aránt, ſokat nagy gyülölségeſen patvarkodnak ellenünk a' Pápiſták; hogy (*u. m.*) a' Cálviniſta Vacsora csak ollyan mint a' bor-nélkül-való czégér; ollyan, mint ha ki valakinek ſzáz aranyat igérne, és az arany forintok képét adná; mint ha ki vadáſzattyában fogott ſzép nyúl-húſra hivna, és az aſztalra nyúl-hús képet tenne. Egy ſzóval azt kenik reánk, hogy csak puſzta jegyeket veſzünk a' Sacramentomban. Te tudod Iſten, a' ki mindeneket tudtz, hogy bizony nem valláſunk. Hát micsoda ez-aránt-való értelmünk? Kerekdéden az: Hogy a' hivek réſzesülvén a' Sacramentomi ſzent jegyekkel, egyſzer-s-mind igazán valóságoſon réſzesülnek a' Chriſtus teſtében és vérében-is; azt igazán és valójában eſzik és veſzik. Ezt vallyák közönséges *Confeſſio*ink. A' Helvetica: *Cap. ſeu Artic. 21. Qui foris vera fide Sacramentum percipit, idem ille non ſignum tantùm percipit, ſed re ipſa quoque* (ſangvine & corpore Chriſti) *fruitur.* A Scotica: *Artic. 21. Unio hæc & conjunctio, quam habemus cum corpore & ſangvine Jeſu Chriſti in recto ſacramenti uſu, efficit ut veſcamur corpore & ſangvine Jeſu Chriſti pro nobis effuſi & fracti.* A Belgica: *Artic. 35. Convivium hoc, menſa eſt ſpiritualis, in qua Chriſtus ſeipſum*

nobis cum omnibus bonis suis, miseram nostram animam, omnique solatio destitutam, carnis suæ esu nutriens, corroborans & consolans, sanguinisque sui potu reficiens ac recreans. A' Gallica: *Artic. 36. Christus verè nos pascit & nutrit carne sua & sanguine, ut unum cum ipso facti, vitam cum ipso communem habeamus.* A' Csengeri: *Tit. de Sacramentariis. Rejicimus & eorum delirium, qui cœnam Domini vacuum signum, vel Christi absentis tantùm memoriam his signis recoli docent.* A' Tarczali s-Tordai: *Artic. 44. Non dubium est, quin Deus, qui summè fidelis est, præter signa visibilia, rem ipsam quoque, id est Jesum Christum cum omnibus suis opibus, verè & absque ullo dolo fruendum semper offerat.* Azon Valláſunkat bizonittyák *Catechiſmus*ink; láſd tőbbek kőzőtt *Palat. q. 76.* De mit hordok ſok bizonyságokat elő? Hiſzem maga *Kalauz*, † Calvinus vaſtag állatásának irja azt lenni; *hogy nem csak a' Christus testének jelét, hanem valóban a' Christus testét eszik a' hivek. Es hogy Christus a' kenyérrel egygyütt, az ő Testét adgya, mivis azt veszük; és a' kűlső jelekkel egygyütt, jelen vagyon a' jegyzett dolog.* Cálvinus ebbéli vaſtag állatásának bizonyságára, a' Cálvinus kőnyveibűl ſok *Textus*okat-is hord elő *Kalauz Lib. XI. Cap. 1. §. 1. 2.* A' bizony dologra (ha a' Papiroſnak nem kedveznénk) annak meg-bizonyítására, mi-is kőtven vagy hatvan helyeket a' Calvinus iráſibúl állathatnánk elő. † De aſtéle mondáſokra kettőt *excipiál Kalauz fol. 817.*

† Fol. 815.

Fol. 816.

† Vide interea Forbes. Inſtr. Hiſt. Theolog. lib. II. C. 22.

Első: *Hogy ellel állanak egybe, és magokkal ellenkeznek a' Calvinus mondáſi.* Azt penigőt *Punctum*okban mutattya.

I. *Mert*

I. *Mert eggyűt* Calvinus *azt irja, hogy a' Christus alá száll mi hozzánk, Lib. 4. Cap. 17. n. 10. & 24. Egy kevés vártatva azt tanittya, hogy nem száll alá a' Christus, hanem mi emeltetűnk-fel ő hozzá, ibid. n. 31.* F. Bezzeg nem száll alá ugy a' Chriſtus, hogy teſteſtűl lelkeſtűl a' kenyérnek ſzine-alá rekeſztetsék; mint maga magát Cálvinus magyarázza, *n. 31. Faceſſat illa calumnia, auferri Christum à ſua cœna, niſi ſub panis integumento lateat. Nam cum myſterium hoc cœleſte ſit, neceſſe non eſt, Chriſtum elicere in terras.* De miképpen száll-lyon alá hozzánk a' Chriſtus, azt-is meg-mondgya, *n. 24. Dicimus Chriſtum, tàm externo ſymbolo, quàm ſpiritu ſuo ad nos deſcendere, ut verè ſubſtantiâ carnis ſuæ & ſanguinis ſui animas noſtras viviſicet.* Nincs azért itt ſemmi *Contradictio.*

II. *Egyűt* † *azt irja, hogy nem csak elménk értelmével veszűk a' Christus testét: Másutt azt vitattya, ibid. n. 5. hogy csak hit által, és nem kűlőmben részesűlünk a' Christus testében.* F. Fel-téſzi *Kalauz*, mint ha a' Hitnek munkája csak valami árnyékos képzés vólna: azért ha ſzinte teſti ſzájával nem veſzi-is ember a' Chriſtus teſtét, hanem csak Hittel, nem kővetkezik onnét; *ergo imaginatione duntaxat aut mentis intelligentiâ* (mint Calvinus ſzóll) *percipit.* Sőt Calvinus az *allegált* helyeken *n. 5. 6.* azt állattya, hogy enni a' Chriſtus teſtét tőbbet téſzen, mint csak a' Chriſtusban hinni.

† Ibid. n. 19.

III. *Egyſzer azt mondgya, hogy* Adeſt, *jelen vagyon*; Non eminus, *nem távoly vagyon a' Chriſtus teſte tőlünk: Másſzor azt állattya, hogy olly távoly vagyon tűlünk,*

Ibid. n. 10. & 6.

lûnk, mint az ég a' földtûl. F. Bezzeg *Adeſt*, jelen vagyon Hitünkre-nézve; mert az igaz hit, még a' távoly lévõ, s-kûlsõ érzékenységnek nem tetczõ dolgokat-is magával eggyesíti: De *eminus eſt*, távoly vagyõ arra nézve, hogy azt testi szánkal együk és rágjuk.

Hebr. 11. v. 1.

IV. *Sok helyen azt beszélli, hogy mi a' Christus testét eszûk, azzal tápláltatunk, azzal egybe-foglaltatunk, eggyesedünk. Egyébb helyeken azt irja, hogy a' Christus teste meszsze vagyon tûlünk.* F. Bezzeg *Mysticè* táplálttatunk a' Christus teste s-vére által; de nem *Physicè*, hogy azt a' szánkban hánnyuk.

V. *Azt akarja Calvinus, hogy a' Vég-Vacsorán mondott igékben, a' Test, nem testet, hanem* per Metonymiam *kenyeret jegyez, &c.* F. A' Sacramentomnak igéirûl fellyebb eléggé értettünk. A' penig nem igaz, hogy Cálvinus azokban az igékben a' Testen kenyeret jegyeztetne; sõt ellenbe a' kenyérrel jegyezteti a' Testet: *Quasi verò non videant elementarii quoque pueri, ſymboli nomen ad panem referri, non ad corpus.*

In Opusc. fol. 980.

Masodik: *Csak csalárd szókkal való szinesítés, homályos igékkel-való csel-hányás*, Calvinusnak *dolga: mert õ csak azt tanittya a' Sacramentomrul, a' mit õ elõtte* Zvinglius *tanított vala; tudni-illik, hogy a' Christus teste, vére, nincs jelen a' Sacramentomban; és igy kenyérnél egyebet abban nem eszûnk, hanem csak hit által veszûk a' Christus testét.* F. Tudta Calvinus amaz mondást, *Medio tutiſſimus ibis*; azért õ *Luther* és *Zvinglius* között közép útat követet-el. Mellyre meg kell azt tudnunk. A' mikor a' Nagy emlekezetû *Luther Márton*, a' Pápistaságnak sûrû setétségébûl, Isten kegyelmességébûl, új vi-

új világra juta, amaz balgatag *Tranſubſtantiatio*rúl-való tudományt-is a' többi Pápistai tévelygésekkel egygyütt meg-veté; de amaz vastag vélekedésbûl *de corporali Chriſti in Cœna præſentia*, mindenestûl-fogva ki nem feselhetvén, fen hagyá azt, hogy noha a' kenyér és bor Christus testévé s-vérévé a' Sacramentomban nem változnának; mind-azon-által vagy a' kenyérben, vagy a' kenyér-alatt, vagy a' kenyér-felett jelen vólna a' Christus teste. Ellenben a' *Helveciai Theologusok*, jelesben *Zvinglius* és *Oecolampadius* alkalmatlannak itélvén azt a' vélekedést, *Luther*rel abban meg nem alkhatának. Innét támada osztán a' Sacramentomi harcz. *Luther* a' maga értelme mellett keménnyen csatázik; emezek ismét mind szóval, mind iráſſal elenébe veték magokat à *Corporalis Præſentiá*nak; el-annyira penig, hogy láttatnának a' másik *extremum*ra deflectálni, és az Ur-Vacsorájában csak puszta jeleket állatni, hagyni. Maga *Calvinus* igy *declarál*lya azt, *Tractat. de Cœna Domini in Opusc. fol. 12. Cum Lutherus docere cœpit, ſic materiam cœnæ tractabat, ut, quod ad corporalem Chriſti præſentiam attinet, talem ipſam relinquere videbatur, qualem tunc omnes concipiebant. Nam Tranſubſtantiationem damnans, panem corpus Chriſti eſſe dicebat, quod unà cum ipſo conjunctum eſſet. Dehinc ſuborti ſunt Zvinglius & Oecolampadius: qui cum impoſturam & deceptionem à diabolo invectam conſiderarent, inſtabilienda illa præſentia carnali, quæ ab annis ſexcentis tradita, & pro certa, habita fuerat, rem tanti momenti diſſimulare nefas eſſe exiſtimarunt: maximè cum huic errori execrabilis idololatria annexa eſſet, quod Chriſtus quaſi ſub*

pane inclusus adoraretur. Sed huic proposito nimium intenti, quam præsentiam Christi in cœna credere debeamus; qualis illic communicatio corporis & sanguinis ipsius recipiatur, dicere omittebant. Nam & si veritatem non negarunt, NB; *eam tamen non ita apertè ut decebat, docuerunt. Adeo ut Lutherus eos nihil præter signa nuda & spiritualis substantiæ vacua relinquere velle, existimaret. Habemus itaque quâ in re impegerit Lutherus, in qua etiam Oecolampadius & Zvinglius.* Hát *Calvinus* e' két *extremum*ok kőzőtt magát mint viselte? Közép útat kővetet el. Sem a' Christus testét a' kenyérbe vagy a' kenyér alá nem rekesztette; sem a' Sacramentomot csak puszta jegyeknek lenni nem ismérte: hanem hitte vallotta a' Christus testének, vérének, a' Sacramentomban-való igaz lételét, ételét, vételét; de nem testi-képpen-való jelen-létét; nem-is testi-szájal-való ételét és vételét: hanem lelki mód-szerént-való jelen-létét, ételét, és vételét. Hallyuk magát errűl Calvinust: *Cæterùm, hoc imprimis tenendum, ut carnalis omnis imaginatio excludatur, animum oportere sursum in cœlos erigere, ne existimemus Dominum nostrum Jesum Christum eò dejectum esse, ut in elementis corruptibilibus concludatur. Rursum, ne vis sacrosancti hujus mysterii imminuatur, cogitare debemus, id* (substantiæ corporis & sangvinis Christi veram participationem) *fieri occulta & mirabili Dei virtute: Spiritumque ipsius, vinculum esse hujus participationis: quæ etiam ob eam causam, spiritualis appellatur.* Ezt azért igy értvén, el-enyészik *Kalauz*nak a' *Calvinus* szinyezéséről, és csalárd csel-vetéséről kőltőtt második csel-vetése. Azt-is immárinnét az Olvasók meg tudhat-

In Tractat. de Cœna Domini Opusc. fol. 130.

tudhattyák, hogysoha sem mi, sem *Calvinus* azt kérdésben nem vőttük; Ha jelen vagyon-é Urunknak teste s-vére az Ur-Vacsorájában? Mi azt nem tagadgyuk. Es igy *Kalauz*nak ennek meg-mutatására szóló Hét Bizonysági, *Lib. 11, Cap. 1. §. 3. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* mi ellenünk vagy ninesenek, vagy a' mi igyünknek igen keveset ártanak. Abban sem kételkedünk semmit-is, hogy a' hivek a' Sacramentomban, a' Christus valóságos testét és vérét, eszik és veszik. Hanem minden vetélkedés és különőzés vagyon *de modo præsentiæ & manducationis.* Errűl-is értsük magát Calvinust: *Uno ore fatemur omnes, nos cùm juxta Domini institutum fide Sacramentum recipimus, substantiæ corporis & sangvinis Christi verè fieri participes. Quomodo id fiat, alii aliis meliùs definire & clariùs explicare possunt.* Másutt † kerekdédebben meg-mondgya ezt Calvinus: *Hinc conficitur, neque de præsentia, neque de esu substantiali, sed tantùm de utriusque modo esse certamen: quia localem præsentiam non admittimus, nec crassum vel brutum potiùs esum.* Könnyü azért már által-látni, miben forogjon közőttünk, a' Pápisták; sőt még a' Lutheránusok közőtt-is a' kérdés és a' villongás? Kettőben.

Ut supra fol. 12.

† In Opusc. de vera participatione Christi in Cœna fol. 979.

I. Kérdés: *Ha a' kenyérnek és bornak szine alatt a' Sacramentomban, igaz valóságos hely-foglalás-képpen, jelen vagyon-é a' Christus teste és vére?* F. Mi tagadgyuk a' Pápisták ellen. Méltán-is, mert az az értelem nem egyébb, hanem a' költőtt, fellyebb bővön megczáfoltatott *Transubstantiation*ak fajzattya. Mig azért azt a' Pápisták az Istennek igéjébűl győzhetetlenűl nem *evinc*állyák, addig a' kenyérnek és bornak színé-

vel, csak szineskednek. Nem-is szükség vagy nékem, vagy másnak az ellen a' *kérdés* ellen új Bizonyságokat állatni: mert valamelly Erősségek szólgálnak vagy szólgálhatnak a' *Transubstantiatio* ellen, mind azok *militálnak* a' fel tött kérdés ellen-is. Említek mind-azáltal hármat vagy négyet:

I. Mert Urunk fel-menvén az égben, el-hadta e' világot, *Joh. 16. v. 28.* és ott kell ő néki lenni mind itéletig, *Act. 3. v. 21.* Nincsen tehát a' kenyérnek és bornak szine-alatt a' Sacramentomba bé-foglalva. Mond erre *Kalauz, fol. 835. Igaz, hogy Christus el-hadta e' világot, úgy, hogy szokott módaszerént, látható ábrázatban velünk nem maradott; noha más módon velünk maradott, mint maga meg-mondotta, Matth. 28. v. 20.* Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, *&c. Nincs azért úgy velünk Christus, mint mikor e' földön járt, halandó és táplálás-nélkül szükölködő testben, &c. Meg kell azért választani a' jelen-lételt, a' jelen-lételnek módgyától.* F. Bezzeg mi sem tagadgyuk a' Christusnak a' Sacramentomban-való jelen-létét; hanem annak módgyától vetélkedünk. Tagadgyuk ollyatén-képpen való jelen-vóltát, hogy tudni-illik az egy garasnyi Ostya alá testestül lelkestul rekeszteség. Es soha ezt a' módot a' Papisták a' Szent irásból meg nem mutathattyák.

II. Mert sok éktelen és illetlen dolgok következnek abból a' balgatag értelemből; tudni illik, hogy a' Christus teste vére gyakran a földön hever, a' mikor a' kenyér vagy bor-szin a' földre esik; hogy méreggel meg-elegyítethetik, mert Harmadik *Victor* Pápát, és Hetedik *Henrik* Császárt a' Sacramentomban

ban ételék-meg; *. Hogy a' Christusnak dicső Szenteste, meg-égettethetnék, mert egykor *Hildebrandus* Pápa a' meg-szenteltetett Ostyát, a' Cardinálóknak láttokra a' tüzbe veté; †. Hogy az oktalan állatok Urunknak áldott Szent testét vérét meg-ehetnék s-ihatnák, *&c.* Annyira-is meg-vakított a' világnak Istene némelly Papista Doctorokat, hogy effélében semmi képtelenséget lenni nem látnak; sőt lehetségesnek lenni meg-engedik. Innét mondgya *Josephus Angles: Brutum comedens Sacramentum, verum corpus Christi devorat.* Azon módon káromkodik *Florimundus:* † *Ad receptionem corporis Christi nihil interesse, utrum quis fidem habeat vel non; imò idem tàm à Turca, Pagano, imò à quocunque animali, quàm ab homine Christiano recipi.* Ismét, *lib. 8. Cap. 12. Si bestia hostiam sacram devoraret, esset in ea corpus Christi.* Hiszem rettenetes Vallás ez! Még-is *Kalauz* szint akar néki csinálni, *fol. 840.* Hármas mentegetéssel penig.

Első: *Ezen formán bizonyitottak* (u. m.) *a' Pogányok, hogy Christus nem Isten: mert méltatlan és illetlen dolognak látzott, hogy Isten Aszszonytúl szülessék, meg öljék. Ezek emberi mód szerént, sokkal illetlenbek, hogy sem a' mit a' Sacramentomról emlegetnek, &c.* F. Nem csak a' Pogányok, hanem az igaz Keresztyének-is bolondságnak tartyák azt állatni, hogy az Isten vagy az Istenség *formaliter* születtessék, és meg-öletteség. Hanem az Isten Christusrúl mondatnak affélék, *cum denominatione ab humana natura.* Abban penig semmi képtelenség nincsen, hogy az emberség születtessék, és meg-öletteség. De hogy a' meg-dicsőitetett Testen

*. Bellar. lib. 3. de Euchar. Cap. 24.

†. Refert. Beño Cardinal. in Vita Hildebrandi apud Bal. de Actis Pontific. pag. 203. In 4. Sent. de suscipientib. Eucharist. different. 2.

† De Orig Hæres. lib 2. p. 239.

(a'minémű a' Christusé) afféléknek eshessenek, a' mellyeket a' Pápisták emlegetnek, az Szent irás-ellenvaló illetlenség.

Második: *Valamit méltatlannak ítélnek a' Calvinisták a' Sacramentomban, azt Christus e' földön létében, mind el szenvedte mi-érettünk; és, nem úgy mint a' Sacramentomban, hanem fajdalommal és kin-szenvedéssel. Vérét a' hóhérok ki-öntötték a' földre, &c. Mit csudálod tehát, ha most, fajdalom és szenvedés-nélkül azt mi-érettünk el-tűri, a' mit ez előtt fajdalommal szenvedet?*

F. 1. Vaj méltán csudállyuk; mert az alázatos állapotban, mind azok meg-eshettenek a' Christuson; de hogy a' dicsőséges test tűzbe vettethessék, meg-tapodtathassék, fog alá vétethessék; bezzeg azt csak meg-is gondolni feje-tőrött bolondság. 2. Hogy penig azt mondod, hogy a' Christus a' Sacramentomban, fajdalom és szenvedés-nélkül tűri afféléket-el; az-is fő szédelgés: mert valamit tűrni szenvedni, azonban szenvedés-nélkül szenvedni, nemde nem tetemes *Contradictio*-é? Avagy csak azt teszi az, hogy szenved ugyan a' Christus a' Sacramentomban, de csak *Impropriè & figuratè*; és igy, a' mit a' Sacramentomban kerülnek, tudni-illik a' *figurát*, abban ejtik magokat.

Harmadik: *Efféle dolgokat, mellyeket az emberi felfuvalkodott szeleség illetlennek ítél, a' régi Szentek Isteni szeretetre gerjesztő ősztönöknek tartották, Gregor. Homil. 6. in Evang. Tertull. 2. contra Marcion. cap. 27.* F. Soha a' régi Szenteknek csak eszekbe sem ötlöttenek azok a' képtelenségek, mellyeket a' Pápista Doctorok, a' Christus meg-dicsőitetett testén, a' Sacramentomban történhetőknek lenni meg-engednek. Hanem szólnak azok a' jámborok a' Christus szenvedéséről, mellyeket alázatos állapottyában e' földön az emberi nemnek váltságáért el-szenvedet. Azt mutattyák szavai *Jeronymus*nak, kit-is *Kalauz allegál*: *Quantò sunt humiliora quæ pro me passus est Christus, tantò plura illi debeo.*

III. Nem lehetséges, hogy azon egy test sok helyen légyen: Ugy kellene penig lenni, ha a' kenyérnek és bornak szine alatt, minden Sacramentomban jelen vólna a' Christusnak teste. A' mit *Kalauz* ezellen a' *Bizonyság* ellen *excipiál*, *fol. 841. Bellarminus* után; láss arra való feleletet *Amesius*nál *in Bellar. Enerv. Tom. 3. lib. 4. Cap. 3.*

IV. *A' Testnek bizonyos helyt kell foglalni. Azért mondgya Sz. Agoston:* Spacia tolle corporibus, & non erunt. *Tehát egy morsáni kenyér szinben, éppen és tellyesen a' Christus teste nem lehet.* Ertsük mit *excipiál*lyon erre *Kalauz*:

Első: *Hogy a' nagy testet kicsiny helyre ne tehesse Isten*, Theologicè *senki meg nem bizonyithattya. Christus szava ez, hogy embereknél lehetetlen, Istentűl lehetséges, a' nagy Tevének tű-fokon által-menése.* Matth. 19. v. 24. F. 1. Bezzeg bizony e' világnak minden *Sofistái* sem próbállyák meg, se *Theologicè*, se *Philosophicè*, hogy a Christus épp kézből, lábból álló teste, az egy garasni Ostyában légyen bé-szoritva. 2. A' *Camelus*on, akar hajó kötelet ércs (itt a' szórúl nem *disputál*unk) akar azt a' görcsös hátú nagy Allatot, bátor nagy *Sofista* légyen, a' ki a' tű fokon

fokon akar mellyiket-is által-vonhassa, mig az ő természetekben és tulajdonságokban meg-maradnak. Ha penig vagy Isteni vagy emberi erő által, ugy elvékonyítatnának mint a' czérna-szál, már nem volna lehetetlen, mint *Beza* magyarázza *in Matt. 19. v. 25.* 3. Ha *Cajetanus*sal † azt mondanók, hogy a' Tű-fokon nem varró-tűt kell érteni, hanem Jerusálem Városának egy szoros kapuját, mellyen a' málhás Tevék nehezen, és térdek meg-hajtásával mentenek által; immár *ad propositum*, mi sülne-ki belőle? 4. Az *allegált* helyben azért, Urunk két lehetetlen dolgot vét egybe, a' mellynek eggyikét a' másikhoz-képest könyebbnek mondgya lenni. Értelme azért csak ez: Ha lehetséges volna a' Tevének a' kis tű-fokon által-bújni, lehetőbb volna az, hogy sem a' maga kincsében bizakodó gazdagnak idvezülni.

† In loc. allegat. Matth.

Második: *Az emberi okosságnis arra viszen, hogy, ha természet erejébül azon egy állatt, néha nagyobb, néha kissebb helyet foglalhat, az Istennek ereje ezt könnyebben véghez viheti. Mit csudálod tehát, ha a' kis Ostyácska, magában foglallya éppen a' Christus testét?* F. 1. Nem egy helyen † pirongat bennünket *Kalauz* (noha nem igazán) hogy mi csak emberi okoskodásbúl akarjuk ezt a' dolgot mérsékelni; hát ő-is miért ránt ez-aránt fűz-fa kardot, az az, némelly természeti dolgoktúl vétetett *similéket*? 2. De rázogassuk-meg azokat. Azt mondgya. I-szőr: *Egy darab jeget tégy a' fazék fenekire; noha csak félig sem tölti-meg a' fazekat, de ha meg-olvad, és fel-for, ugy meg-tölti, hogy sok ki-for belőle: ismét meg-hidegedvén a' viz, félig sem marad a' fazék.* F. Látzik,

† Fol. 840. 841.

hogy

hogy a' *Kalauz Philosophiaja* nem *assequálta* volt jól a' *Rarefactio*nak és *Condensatio*nak mi-voltát. Hogy azért erre fundamentombúl meg-felellyünk, az igaz *Philosophiá*búl *supponálni* kel ezeket, tudni-illik; hogy a' viz és a' jég az ő állattyokban nem külömböznek; *quòd aqua constet ex particulis lævibus, oblongis & flexilibus*; hogy a' viznek azok a' részecskéi, mig a' viz hig és folyó, *singulæ independenter ab aliis variè moventur*; hogy mikor a' viz meg fagylalódik, tehát azok a' részecskék, megszűnvén az ő mozgásoktúl, *unæ aliis superincumbentes quiescunt, & figuram mutant suam.* Ezeket *supponál*ván, nem nehez a' bé-hozott *similé*re meg-felelni. Hogy azért a' viz, a' mikor jéggé fagylalódik, kissebb helyet láttatik foglalni, oka ez; mert akkor az ő *particulácskái in quiete sunt, & figuram contrahunt suam.* A' mikor penig a' viz, híg és folyó állatt, tehát akkor, *singulæ particulæ se se explicantes, variè agitantur*; ez az oka, hogy nagyobb helyet láttatik foglalni. Péld. ok. Gondolly egy-néhány száz eleven Angolnát egy csomóban meg-telepedni, egy kis pocsolya mind bé fogja őket; de ha eggyenként néki pesdűlnek, és az ő kavargó *motus*okat el-követik, alkalmas viznek szinét-is bé-fogják. Igy kell gondolkodni a' viznek *rarefactio*ja és *condensatio*ja felől-is. De hogy immár *ad materiam* szóllyunk; vallyon a' Christus teste mikor azt a' kis Ostya magában foglallya, *admittál*-é afféle *rarefactiót* vagy *condensatiót*? Ha ugy, tehát *Physicè alterálódik*: *Quia rarefactio & condensatio sunt species alterationis Physicæ.* Azt mondgya II-szor: *Egy darabcsa temjén, ha tűzre tétetik, az egész házat bé-tölti füstivel.*

F. Nem csuda: mert a' temjénnek *particulái*, mellyek *in quiete* vóltanak, a' tűz által *fölvalódnak*, és egygyenként az *aërben volit*álnak. De nem kell azt vélni, mint ha azt a' *Spatium*ot a' melly látczik, csak mind a' temjén fogná-bé; hanem a' világos *Aër* meg-homályositatik a' temjén füstül, s-ugy tetczik minékünk, mint ha csak a' kis darab temjén töltötte vólna bé az egész házat. Ugyan-is, hogy itt azt az igaz *Philosophiá*búl meg-tanúllyuk: *Corpora per rarefactionem non acquirunt majorem quantitatis seu extensionis suæ molem, sed sitûs duntaxat & figuræ mutationem.* Mond III-szor: *A' Tükörnek akar-melly apró töredéke, éppen az egész embert ki-ábrázza, nem külömben, mint az egész tükör: Meg-lehet azért az-is, hogy az Ostyának minden részecskéiben légyen az egész Christus.* F. 1. Nem igaz az, hogy a' tükörnek egy kis (péld. ok. bab feketényi) töredékje olly *distinctè* az egész embert ki-ábrázollya, mint az egész és épp tükör; azért a' Christus teste-is csak *confusè* vagyon (ha vagyon) az Ostya morsában. 2. A' Tükörben-való emberi ábrázat micsoda? Nem valami *realitas* az, hanem csak *hominis umbra*; azért következik ebbül a' *simile*ébül, hogy az Ostyában sincs a' Christus teste *realiter*, hanem csak a' Pápistáknak árnyékhoz hasonló képzések-szerént. Es igy az *Első Kérdés*tül.

II. Kérdés: *A' Christus teste, és vére a' Sacramentomban, miképpen étetik és vétetik?* F. Köz-vallások a' Pápistáknak, hogy a' kenyérnek és bornak szine-alatt, minden ember testi szájával eszi és veszi a' Christusnak testét és vérét. A' melly semmiképpen meg

nem

nem álhat: I. Mert ez nem egyébb, hanem a' köl-tött *Transubstantiatio*búl származó vallás és állatás. Azért amaz meg nem álhatván, ennek sem lehet maradása. II. Mert *Kalauz* állatása az, † hogy noha az Oltári szentségben, igazán, valóságosan, természet-szerént, jelen vagyon a' Christus teste; mindazon-által nem testi és látható-képpen, hanem lelki-mód-szerént, és láthatatlanúl. Ha igaz ez az utólsó meg-határozás; tehát a' Christus testének étele-is a' Sacramentomban nem testi szájjal-való: mert lehetetlen dolog testi szájjal azt venni és enni, a' mi testi-képpen jelen nincs. Ha penig testi szájjal veheti azt az ember, a' mi testiképpen jelen nincsen, tehát mind egy a' Pápista Papoknak, ha soha testiképpen kenyér és bor nem lesz-is jelen az asztalokon; testi szájjal mind jól lakhatnak affelől a' semmivel *. III. Mert Christus maga mondgya, † hogy a' lélek az, a' melly meg-elevenit, a' test semmit nem használ. Mond erre *Kalauz fol. 830. A' Test semmit nem használ, az az, a' testi fül, testi értelem, testi okoskodás, ennek értelmére nem hasznos. és a' ki az ô szavát testi módon érti, mint ha fel-darabolva, és el-szaggatva kellene a' Christus testét venni, haszontalanul vélekedik.* F. 1. Ha a' Christusnak abbéli mondását testi módon nem kell érteni; tehát amaz szavát-is, *Hoc est corpus meum*, nem illô *propriè*, és testi módon érteni. 2. *Allegá*lván penig Christusnak Sz. Jánosnál le-tött szavát, mi sem arra magyarázzuk, mint ha Urunknak Sz. teste, melly a' mi váltságunknak árra, haszontalan vólna. *Absit!* Hanem csak azt akarjuk jelenteni, hogy a' mi Chri-

† Fol. 818.

*. In hunc modum nostris insultat Kalauz fol. ut supra.

† Joh. 6. v. 64.

ſtuſtúl-való lelki meg-elevenitetésünk nem ál az ő teſtének teſti ſzájjal, foggal-való ételében, és rágáſában. Sőt e' nem egyébb, hanem a' *Capernaiták* bolond vélekedéſe. Engedgyük-meg, hogy a' Pápiſták nem ſzinte olly vaſtagon értik a' dolgot, mint a' *Capernaiták*; mint ha Urunk teſtének juhok módgyára felkellene méſzároltatni, és el-daraboltatni, s-úgy kellene azzal élni; de hiſzem *gradus non variat rem*: Mert ők-is fogoknak bárdgyával tőrik, vagdallyák, és daraboljyák; ha igaz a' mit erről Második Miklós Pápa a' Decretomban ki-adott. † A' holott *Berengariuſ*sal azt vallattya: * *Conſentio Sanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ Sedi, & ore, & corde profiteor de Sacramentis —— poſt conſecrationem non ſolum Sacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe*; & ſenſualiter NB. *non ſolùm Sacramento, ſed in veritate manibus Sacerdotum* tractari NB, Frangi, NB, & *fidelium* dentibus (NB.) atteri. Rettenetes Vallás ez! A' *Capernaiták*énál-is temérdekebb: mert azok a' Chriſtuſnak alázatos és halandó teſtéről vélekedtenek ollyatén képpen; De a' Pápiſták Miklós Papájokkal, a' Chriſtus eleven és meg-dicsőült teſtéről értik mind ezeket. Szánt-ſzándékkal el-hagyok, más ez ellen a' balgatag vélekedés ellen csatázó *Argumentum*okat. Hanem utóllyára, ebben az Ur-Vacsorájáról-való *Tract*ában, a' jő már kérdésben:

† De Conſecr. Diſt. 2. Can 42. * *At nullæ ſunt exactiores loquendi formulæ in materia fidei, quam ea, quibus utuntur, qui hæreſin abjurant.* Bellarm. lib. 2. de Imag. Sanct cap. 22. §. *Secundò.*

K. A' Chriſtus Teſte, Extra uſum, *jelen vagyon-é a'* Sacramentom*ban?* F. A' *Tranſubſtantiation*ak fundamentomából azt állattyák a' Pápiſták, hogy minek-utánna a' kenyér és a' bor a' Sacramentomban Chriſtus teſtévé és vérévé változot, meg-maradván mind-az-által az ő külső ſzinében; valamig a' kenyérnek és bornak ſzine tart, mind addig jelen vagyon a' Chriſtus teſte, akar éllyen valaki azzal s-akar ne. Innét ſzármazott immár a' Pápiſtáknak amaz temérdeki *ſuperſtitio*jok; hogy a' ſzentelt Oſtyát lakat alá zárják; hogy néha arra eskűſznek; hogy azt nagy pompával a' *Proceſſio*kban hordozzák; hogy a' kőſséggel imádtattyák, *&c.* De dőgleletes ſzokás ez:

Vide Kalauz lib. 11. Cap. 2.

I. Mert a' *Tranſubſtantiation*ak dőgleletes kuttyából ſzivárog, és ſzármazik.

II. Mert a' Sacramentomnak rettenetes *Abuſuſa* vagyon ebben. Ugyan-is mi végre rendelte Urunk a' Vacsorát? Nem azért, hogy el-tegyük, bűnős-bájoskodgyunk véle; hanem hogy vegyük, és együk. Mond erre *Kalauz fol. 846. Nem tagadom, hogy a' végre rendelte Urunk a' Vég-Vacsorát, hogy éllyünk véle; de, miképpen mi-kőzöttünk a' végre készítenek ebédet, hogy együnk benne, mind-az által az étel-előtt el-készítik az étket: azonképpen ez a' lelki eledel meg-készül eléb a Chriſtus igéje által, és az után részesülünk benne.* F. Egy ſzálnéra ſem úti a' *Kalauz* feleleti a' tárgyat: mert nem az a' kérdés; ha el-kellé elsőben a' Sacramentomot készíteni, s-az után véle élni: hanem, az el-készítet Sacramentom, ha ſoha ember véle nem él, ha csak a' kelyhben tartatik, igaz valóságos Sacramentom-é? A' mint hogy azért igen gyarló ebéd az, a' mellyet ſoha fel nem adnak, s-nem-is egyebet várhat ember, hanem bűſzhődését afféle főtt éteknek; igy igen ſovány és bűſzhött Sacramentom az-is, a' mellyel a' kereſztyének nem élnek. 1. Cor. 11. v. 24.

III. A' mint hogy a' vizet lenki Sacramentomnak nem tartya, hanem ha a' Christus rendeléſe-ſzerént kereſztelnek véle: igy haſonló az itélet az Ur-Vacsorájában lévő kenyérrűl és borrúl-is. Az-is akkor Sacramentom, a' mikor a' Christus ſzerzéſe és parancsolattya-ſzerént, a' hivek azzal élnek és réſzesűlnek. Mond erre-is *Kalauz, fol. ut ſupra: A' több Sacramentomokhoz a' minémű igék rendeltettek, meg-mutatták, hogy azok csak* Actio*ban emberi cselekedetben állanak, és afféle cselekedetek-nélkűl nem lehetnek. De az Oltári-ſzentséget, a' minémű igék ſzerzik, nem jegyzik az Ur teſtének vételét, hanem csak az ő jelen-létét.* F. Az Oltári-ſzentségben (hogy mi-is ugy ſzóllyunk) két egymáſſal őſzve-kőttetett ſzavai vadnak Urunknak; az eggyik Igéretnek ſzava, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis traditur*; a' máſik Parancsolatnak ſzava, *Accipite, Edite.* De vallyon ezek az *Actio*k, *Accipere, edere*, nem állanak-é emberi cselekedetben? Bezzeg tudgyuk, hogy a' Misélés-kőzben, a' Pápiſta Pap eléggé mondgya, *Accipite, Edite*; azonban csak maga eſzik s-iſzik, máſok csak ſzemmel nézik. Itt telik-bé ama' mondás: *Videtis, ſed non comedetis.* De láſſuk, mivel támogattya *Kalauz* a' Pápiſták dolgát, *Lib. XI. Cap. 2.*

I. *Urunk teſtét, nem a' Sacramentommal élő ember torkának ereje, hanem a' Chriſtus Igéjének hathatósága állattya a' Szentségben. Azért, mihent a' Chriſtus igéje reámondatik a' kenyérre, ottan jelen vagyon a' Chriſtus teſte, akar éllyen azzal valaki-s-akar ne. Mint ez meg-bizonyodik a' Chriſtus rendeléſébűl. Minek-előtte az Apoſtolok enének vagy a' pohárbúl innának, az előtt mondá Chriſtus,*

Ez az

Ez az én teſtem, Ez az én vérem. *Ezek a' Chriſtus ſzavai igazak vóltak, mikor ki-mondatának, az az, minek-előtte az Apoſtolok élnének a' Sacramentommal. Tehát, akkor immár az ő teſte jelen vólt; noha az után éltenek az Apoſtolok a' meg-készitet eledellel.* F. 1. Ez a' Bizonyítás, mivel a' *Tranſubſtantiation*ak kőltött fundamentomán éppítetik; azért azzal eggyűtt el-enyéſzik. 2. Bezzeg mi azt nem mondgyuk, hogy a' Sacramentommal élő embernek torka, hozná és huzná a' Chriſtus teſtét az Ur-Vacsorájába; de azt ſem mondgyuk, hogy amaz igék. *Hoc eſt corpus meum*, a' kenyeret Chriſtus teſtévé változtatnak, és ugy a' Sacramẽtomba jelen-valóvá tennék. Mind *falſa ſuppoſitiók* ezek.

II. *Mert a' Sacramentomot, Chriſtus ſzavai ſzerzik, mint ki-tetczik ama' kőzőnséges mondásbúl, mellyet az Ellenkezők-is javallanak;* Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, *&c. De ha az étel ſzerzené a' Sacramentomot, nem Chriſtus; hanem az évő ember ſzerzené. Azért, &c.* F. Ki mondgya, hogy maga az étel ſzerzi a' Sacramentomot? Hamis fogás ez. A' Chriſtus annak ſzerzője; de ugy ſzerzője, hogy egy-ſzer-s-mind parancsolója-is, hogy azt vegyük és együk; ne penig (né talám az egerek ſzámára) lakatalá zárjuk. Azt-is meg kell tudni, hogy a' Sacramentom nem csak egy magános cselekedetben áll, hanem tőbbek-is *concurr*álnak arra; a' hová tartozik a' vévés, és évés-is.

III. *A' régi Sz. Doctorok azt tanittyák, hogy az Ur teſtét kezekbe veſzik, Oltárra teſzik, és a' mint Sz. Jerónymus ſzóll, kosárocskában hordozzák az emberek. Azt-is ir-*

jak,

ják, hogy ezt a' Sacramentomot elöször imádgya a' ki venni akarja, &c. Ezek a' Primitiva Ecclesia szokási, merö babonák, hivságok, bálványozások vóltak, ha az Ur-Vacsorájának vétele-elött, puszta kenyér vagyon a' Sacramentomban. F. 1. Mi sem mondgyuk, hogy csak puszta kenyér légyen a' Sacramentomban: hanem vagyon olly kenyér, melly immár Sz. dologra rendeltetett, és végire-nézve meg-külömböztetik az othon-való közönséges kenyértül. Sőt nagyobb *reverentiát*-is érdemel annál, ugy-mint a' melly az Isten igéje által azt a' *relatiót* vötte magára, hogy lenne a' Christus mi-érettünk meg-töretet testének jegye, pecsétje, és Sacramentoma. 2. A' mi a' Régieknek némelly szokásokat e' körül a' Sacramentom körül illeti, már azokat nem visgálom, babonátlok vóltanak-é vagy babonátlanok. A' bizony dolog (hogy többet ne említsek) menthetetlen a' babonaságtúl, a' mit Sz. Ambrus † *Satyrus* felöl irott, hogy tudni illik nyakába függesztette a Sacramentomot, s-ott hordozta. Hiszem nem *Clarius* gyanánt rendelte Christus a' Sacramentomot! Sőt afféle szokások sem hozzák szükségesképpen magokkal a' *Transubstantiatiót*, hanem azt mutattyák, hogy a' Sacramentomi kenyért és bort, nem kell ugy tartani mint az othon-való közönséges bort és kenyeret.

† Ut Kalauz refert.

HARMINCZ-HARMADIK RÉSZ.

A' Misérül.

KERDES: *Micsoda szó ez a'* MISE?

FEL.

FEL. Magok-is a' Mise-mondók nem eggyeznek-meg rajta. Némellyek † Sidó szónak tartyák; és fundamentomát keresik Mózes ötödik könyvének tizen-hatodik részének tizedik versében; a' holott azt mondgyák, hogy a' Sidó betüben *Missa* vagyon irva, a' holott a' Deák betü *Voluntaria oblatiót* említ. De ezeket eléggé meg-czáfollya *Bellarminus, Lib. 1. de Missa Cap. 1.* Némellyek ismét a' Deák nyelvbül akarják ennek eredetit ki-hozni: *Missa, à mittendo.* Vagy azért, hogy a' Misében könyörgések bocsáttatnak-fel az Istenhez. Vagy azért, hogy a' Misének áldozattyában, Isten az ö Angyalát le-bocsáttya az égbül, ki jelen-lévén azt a' szentséget fel-viszi Istennek. Vagy azoknak az Ajándékoknak, az az, kenyérnek és bornak küldésétül, mellyeknek egy részét a' régiek az Ur-Vacsorájának ki-szólgáltatására, másikot a' szegényeknek meg-vendéglélére fordították. Vagy a' *Catechumenus*oknak ki-küldetésektül. Mert szokás vólt a' régieknél, † hogy csak azok maradnának a' Templomban a' kik *communic*álnának; azok penig a' kik az Ur-Vacsorájának fel-vételére alkalmatlanoknak itéltettenek, jó eleve ki-bocsáttattanak. Vagy a' hiveknek az Ur-Vacsorájának fel-vétele után, midön a' szentség véghez ment vólna, házokhoz-való bocsáttatásoktúl. A' mikor a' *Diaconus* (a' mi nyelvünkön Egyház-fiú) nagy fel-szóval szokta vólt kiáltani: *Ite Missa* † *est.* Az az: Mennyetek-el, immár el-bocsátás vagyon; szabad kinek kinek házához menni. De akar honnat szüjék fonnyák azt a' szót, megáll az, hogy a' régiek ollyan értelemben mint a Pápi-

† Ut & Kalauz fol. 885.

Vide Ravanellü in Bibliotheca Sacra, in voce *Missa*.

† Vide Cã 19. Cõcil. Laodicen.

† Missa pro *Missio*.

 stázk, a-

ſták, azzal a' ſzóval nem éltenek. Nem a' Sz. Apoſtolok, és Evangeliſták; nem a' Gör. Atyák; nem a' régi Deák Páterek, *Tertullianus, Arnobius, Lactantius, Origenes, Epiphanius, Juſtinus, Jeronymus*; mint *Bellarminus*-is megiſméri, *Lib. 1. de Miſſa, Cap. 1.*

K. *De vólta-képpen, a' Pápiſtáknak le-iráſa-ſzerént, micsoda a'* MISE? F. Semmi nem egyébb, hanem olly Uj Teſtamentomi Aldozat, mellyben a' kenyérnek és bornak ſzíne alatt, a' Chriſtus igazán, tulajdon-képpen meg-áldoztatik a' Paptúl, hóltaknak és elevéneknek bűnök-bocsánattyára. Ennek meg-értésére penig meg kell tudnunk; mi légyen az igaz és tulajdon-képpen-való Aldozat? Mert ugyan-is az Aldozatnak nevezeti nem egy-képpen vétetik. I. Néha a' Sz. irásban vétetik *Improprié*, a' lelki áldozatokért, az az, vagy belső aítatos indulatokért, vagy külső jó-cselekedetekért, mellyekkel Iſtent tiſztellyük. Illyen Aldozat a' töredelmes ſziv, *Pſal. 51. v. 19.* az Igazſág, *Pſal. 4. v. 6.* A' jó-tétemény és irgalmaſságnak cselekedeti, *Heb. 13. v. 16.* az Iſteni dicsiret, mellyet ajakink tulkainak nevez az irás, *Hoſ. 14. v. 2. Pſal. 50. v. 14. 23.* II. Az Aldozat neve jegyzi a' több aítatos jóſzágoktúl külömbözö Iſteni tiſzteletet. Illyen Aldozatrúl ſzól Iſten, midőn azt mondgya, hogy irgalmaſságot kiván inkább tőlünk, hogy nem áldozatot, *Hoſ. 6. v. 6.* Samuel-is az engedelmeſséget jobnak mondgya az áldozatnál, *1. Sam. 15. v. 22.* Sz. Pál-is efféle áldozatrúl emlekezik azt irván, hogy a' Papok arra válaſztatnak, hogy Iſtennek áldozatokat mutaſſanak, *Heb. 5. v. 1. Propriedictum*, tulajdon-képpen-való

Vide Concil. Tridét. Seſſ. 22. Cap. 9. Can 3.

való Aldozatnak mondatik efféle. Es nem-is egyéb *Kalauz*nak † le-iráſa-ſzerént, hanem olly Iſteni-tiſztelet, mellyben a' Pap által, valamelly állat Iſtennek bé-mutattatik, ugy hogy ennek változásával, Iſtennünknek életünkön-való urasága jelenteſsék. Azon formán *definiá*llya *Bellarminus*-is, *Lib. 1. de Miſſa Cap. 2. Sacrificium eſt oblatio externa, facta ſoli Deo, quâ ad agnitionem humanæ infirmitatis, & profeſſionem divinæ majeſtatis, à legitimo Miniſtro res aliqua ſenſibilis, & permanens ritu myſtico conſecratur, & tranſmutatur.* A' melly le-iráſokbúl könnyü által-látni, minémü *Requiſitomi* legyenek az igaz és tulajdon-képpen-való Aldozatnak. 1. Az Aldozat olly tiſztelet, melly ſenkit egyebet nem illet az egy Iſtennél, *Exod. 22. v. 20.* 2. Az Aldozat olly tiſztelet, melly külső cselekedetben áll, és külső *ceremoni*ákkal megyen véghez. Ezzel megkülömböztetik amaz belső s-lelki-képpen-való áldozatoktúl; a' minémü a' töredelmes ſziv, *Pſal. 51. v. 19. &c.* 3. A' tulajdon-képpen-való Aldozat Papi múnka, az az, olly tiſztelet, mellyet akar melly magános embernek nem ſzabad véghez-vinni, hanem csak arra a' tiſztre rendeltetet Papnak, *Heb. 5. v. 4.* Ezzel-is meg-külömböztetik a' lelki akar belső aitatoſságban, akar külső jó-cselekedetekben álló áldozatoktúl: mert ezekre-nézve minden kereſztyén-ember Pap, *1. Pet. 2. v. 9. Apoc. 1. v. 6.* 4. A' tulajdon-képpen-való Aldozatra az-is meg-kivántatik, hogy valamelly külső állat vagy dolog mutattaſsékbé Iſtennek: mint mikor az Ov Teſtamentomban vagy lábas-marhával áldoztak; vagy földi-gyümöl-

† Fol. 884.

csőkkel; vagy folyó és nedves állatokkal, ugy-mint, borral, olajjal. 5. Csak a' bé-mutatás nem elégséges az Áldozathoz, hanem az-is meg-kivántatik, hogy minden tulajdonképpen-való Áldozatban, a' bé-mutatott külső állat, vagy meg-öleſsék, vagy egyéb-képpen el-rontaſsék, és el-változtaſsék. Ezeket azért igy meg-értvén, ez a' kérdéſnek, és a' derék villongáſnak a' feje::

K. Ha a' Miſe *illyen tulajdon-képpen-való Áldozatnak, a' minémût le-iránk, mondathatik-é? Avagy az Ur-Vacsorájának ki-ſzólgáltatásában, igaz és tulajdon-képpen-való Áldozat, megyen-é véghez?* F. Mi tagadgyuk. Tagadáſunknak penig illyen Okait adgyuk.

I. Mert az Ur-Vacsorája *Sacramentum*; nem *Sacrificium*. Tudni-való dolog penig, hogy az Ov Teſtamentomban-is a' *Sacramentomok* és Áldozatok között nem kicsiny külömbség vólt. Az Áldozatban az emberek mutatnak Iſtennek valamit bé; a' Sacramentomban penig Iſtentül veſzünk lelki áldáſokat. Mond erre *Kalauz, fol. 897. Azon egy dolog, Iſtentül nékünk adott ajándék lehet, és mi-tőlünk Iſtennek bé-mutatott tiſztelet lehet. Mert a' régi Áldozatokat, bé-mutatták Iſtennek, de azért meg-ették az után a' Papok, 1. Cor. 10. v. 18. Dávid-is azt mondgya, hogy a' mit Iſten kezébül vött, azt adgya Iſtennek, 1. Chron. 29. v. 14.* F. 1. Előttenek ugyan az Áldozatúl Iſtennek bé-mutatott állatbúl a' Papok, de az áldozatnak végbe-menetele után: a' melly é's immár ſem Áldozat, ſem Sacramentom nem vólt. 2. Dávid nem egyebet akar jelenteni, hanem hogy ſenki tulajdon magáébúl Iſtennek nem

kedveſ-

kedveskedhetik, hanem az Iſtenébül: mert valamivel birunk, csak az ő gazdag tár-házából veſzük.

II. Minden tulajdon bűn-bocsánatért-való Áldozat vérnek ki-ontásával megyen véghez, *Heb. 9. v. 12.* De a' Misében nincsen a' Chriſtus vérének ki-ontáſa; mivel magok is *Ineruentum* vér-nélkül-való áldozatnak ſzokták azt hivni. Azért, *&c.*

III. Minden igaz és valóságos áldozatban (mint fellyebb a' *Kalauz* és *Bellarminus definitio*jából meg-tanúlók) az áldozatra-való állat vagy dolog, tulajdon-képpen vagy meg ölettetik, vagy el-rontattatik: De a' Misében, vagy az Ur-Vacsorájában a' Chriſtus ſe meg nem ölettetik, ſe el nem rontattatik; egyébb-aránt valamenyiſzer a' Pap Misét mond, mind annyiſzor meg-halna Urunk: melly képtelenség, és Sz. Pálnak tanitáſa ellen vagyon, *Heb. 5. v. 25.*

IV. Minden igaz és tulajdon Áldozatban kell valami külső és látható dolognak lenni, melly Iſtennek bé-mutataſsék, az ő tiſztreſségére fel-áldoztaſsék: De a' Misében ollyan nem találtatik, Azért nem igaz és tulajdon-képpen-való áldozat a' Miſe. Mert azt kérdem: Micsoda a' külső és látható állat avagy dolog a' Misében? A' Chriſtus teſte és vére-é? A' nem: mert annak ott-való jelen-létét ſemmi érzékenységgel meg nem tapaſztallyuk. A' kenyér és bor-é? Ha ugy, tehát a' Misében nem a' Chriſtus, hanem a' kenyér és bor mutattatik-bé Iſtennek, hóltaknak és eleveneknek bűnök-bocsánattyára; a' mellyet állatni nem egyébb, hanem a' kenyeret és bort közbe-járóvá tenni. De talám (mivel azt állattyák, hogy az ige

reá-mondás-után a' kenyérnek es bornak állattya tellyességgel meg-szűnik) a' kenyérnek bornak színét, szagát, bűzit (mellyeket az el-változás után-is megmaradni állatnak) mutattyák-bé áldozatúl a' Misében Istennek? Kellemés Aldozat! Ha ugy, tehát az Aldozatnak *materiája*, nem *Substantia*, hanem csak merő *Accidens* lészen; ezt penig állatni, feje-tőrött balgatagság. *Kalauz* nem tudván hová tekeredni ez előtt az Erősség előtt, illyen Feleletre csavarodik-ki, *fol. 897. Miképpen az Urunk véres áldozattyában, olly dolog találtatik, melly egyébb áldozatokhoz nem fér; tudni-illik, hogy ugyan azon Christus vólt a' Pap, és az Aldozat: azon-képpen ebben a' vér-nélkül való áldozatban, vadna olly dolgok, mellyek egyébb áldozatban nem találtatnak.*

F. Tudni-illik! A' mint hogy a' Mise *peculiare figmentum*, ugy kivált-képpen-való, semmi, Istentűl rendeltetet áldozathoz nem illendő, költött tulajdonságinak-is kell lenni. Azonban szinte a' forog kérdésben, a' mit *Kalauz* fel-teszen a' feleletben; ha vólt-é s-vagyon-é a Christusnak több áldozattya, az ő kereszt-fán lőtt véres áldozattyánál?

V. Mert ez az eggyik külömbség az Ov Testamentomi Papság között, és a' Christusnak Uj Testamentomi Papsága között; hogy az Ov Testamentomi Papok minden-nap szakadatlanúl áldoztanak, de még-is azok az áldozatok se a' lelki-ismeretben nem szentelhették-meg az áldozót, *Heb. 9. v. 9.* sem ugy meg nem tisztították egyszer, hogy semmi bűn az után az ő lelkeket nem vádolhatta vólna, *Heb. 10. v. 2.* De Sz. Pál azt irja, hogy Urunk, *Az egyszer meg-lett véres-*

véres áldozattal, örök váltságot nyert nékünk, Heb. 9, 12. Egyszer áldozott bűnünk-bocsánattyáért; nem sokszor, mint a' Törvénynek Papjai, ibid. v. 26. 28. Azt-is mellé veti, *hogy csak egy áldozattal, elégséges váltságot szerzett Christus mindé bűneinknek, Heb. 10. v. 10. 12. Egy Aldozattal tökélletessé tötte a' meg szenteltetteket, ibid. v. 14.* Azzal fejezi bé, hogy, *A' hol a' bűnnek bocsánattya megvagyon nyerve, ott nem szükség a' bűnért-való áldozat, ibid. v. 18.* Ezekből a' Sz: Pál szavaibúl ki-tetczik, hogy nem vólt, nincsen-is több Aldozzatya a' Christusnak, amaz ő véres, tökkélleteszen bűn bocsánatot szerző Aldozattyánál. Azért a' Sz. Pál tanitása ellen, elégtelenné tészi a' Christus véres Áldozattyát, valaki ezen kivől, minden-napi áldozzatot (a' minéműnek tartatik a' Mise) akar rendelni a' bűnök-bocsánattyára. De mond erre *Kalauz, fol. 896. Mi sem mondgyuk, hogy a' Mise olly áldozat, melly a' véres áldozatnak váltságunkra-való elégtelenséget bé töltse, vagy örökbitse, vagy érettünk uy váltságot szerezzen; hanem csak a' véres áldozatra emlekezető, és az ő gyümölcsének reánk szálitó Aldozat a' Mise. Mint a' Isten igéjének hirdetése, a' Hit, a' Kereszt-ség, és a' több jó cselekedetek, a' Christus érdemének hozzánk kapcsoláfi,* applicátioi. F. 1. Jól vagyon! következik azért ebből a' feleletből, hogy a' *Mise* nem igaz tulajdon-képpen-való Aldozat: mert minden tulajdon és valóságos Aldozatban *Oblatio* vagyon; a' Misében penig (e' szerént a' felelet szerént) az immár Christustúl meg-nyert jóknak *Acceptatió*ja, *Applicatió*ja. Még-is következik, hog a' *Mise* nem lesz igaz és tulajdon Aldozat: mert a' Isten igéjének hirdetését,

a' Hi-

a' Hitet, a' Keresztséget, a' jó cselekedeteket, senki nem tartya tulajdon-képpen-való Áldozatnak; *Kalauz* penig ugy *doceál* bennünket, hogy a' *Miſe*-is csak ollyan-képpen szállíttya reánk a' Christus véres Áldozattyának gyümölcseit. 2. Ezzel a' felelettel, nagy lépéssel el-távozik *Kalauz* a' Tridentomi gyűlésnek végezése mellől: a' holott átok-alá vettetik, valaki a' *Misét* csak a' véres Áldozatra emlekeztető Áldozatnak tartya leni; nem penig bűn-bocsánatot nyerő és szerző tulajdon Áldozatnak. A' mint ebbéli átok-alatt-való végezéseket nyilván ki-fejezték, *Seſſ. 22. Cap. 9. Can. 3. Si quis dixerit Miſſæ ſacrificium tantùm eſſe laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificii in cruce peracti, non autem* NB. *Propitiatorium; vel ſoli prodeſſe ſumenti, neque pro vivis & defunctis, propeccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus offerri debere*: Anathema ſit.

K. Hát a' Papisták mivel támogattyák a' Misének *költött áldozattyát?* F. *Kalauz* ennek állatására egynéhány Bizonyságokat állatot-elő, *Lib. XI. Cap. 6. §. 3.* mellyek azt a' Babylon tornyát, mint állathaſsák-fel, lássuk.

Első Bizonysag: *A' Sacramentomnak első rendelésébűl ki-tetczik, hogy a'* Miſe *igaz Áldozat. Mert ha meg-mutattyuk, hogy Christus a' Vég-Vacsorán, igaz és engesztelő Áldozatot szolgáltatott, meg-bizonyodik, hogy most-is a' Sacramentom szolgáltatásban, igazán áldoznak az Egyházi Személyek.* F. 1. Mert ha azt soha meg nem mutattyátok. Bezzeg *hoc opus, hic labor eſt.* 2. Ha a' Christus a' Vég-Vacsorán igaz engesztelő áldozatot szól-

tot szólgáltatott; tehát a' Christusnak kétszeri engesztelő áldozattya vólt, eggyik a' kereszt-fán, másik a' Vég-Vacsorában; tehát a' *Miſe* nem csak a' véres áldozatra emlekeztető, s-annak gyümölcsét reánk szabó Áldozat lészen: igy vezet penig bennünket *Kalauz, fol. 896.* 3. De tagadgyuk mi, hogy Christus a' Vég-Vacsorán Áldozatot tőtt vólna. Ertsük *Kalauz*nak erre-való Próbáit.

Első: *Lám valami szükséges az igaz Áldozathoz, mind fel-találtatik az Utólsó Vacsorának cselekedetiben: Azért a' Vég-Vacsora igaz és valóságos Áldozat vólt.*

F. Vaj koránt sem találtatik. Az igaz és valósagos Áldozatban meg-kivántatik. 1. Az Oltár: Urunk penig mikor a' Vég Vacsorát szerzette, és végh-ez-vitte, nem Oltárnál állott, hanem az Asztal-megett ült, *Luc. 22. v. 14. 21.* 2. Meg-kivántatik az-is, hogy az Aldozatra-való állat vagy dolog tulajdonképpen vagy meg-öleſsék, vagy el-rontaſsék: Urunk penig önnön magát az ő túle szerezteretett Vacsorában meg nem ölte, el nem rontotta, fel nem mészárolta. 3. Az-is ide-való, hogy minden tulajdon bűn-bocsánatért-való Áldozat vérnek ki-ontásával mogyen véghez, *Heb. 9. v. 12.* De Urunk a' Vég-Vacsorában vért nem ontott: mert igy az Ur-Vacsorája, véres, nem vér-nélkül-való (ugy állattyák penig az Ellenkezők) Áldozat vólna.

Második: *A' holmi-érettünk adatik a' Christus teſte, és bűnünk-bocsánattyáért ontatik az ő vére; ott, engesztelő Áldozatnak kell lenni: mivel az engesztelő Áldozat nem egyébb, hanem* Hoſtia pro peccato. *Ez lőtt a' Vég-Vacsorán. Te-*

rán. *Tehát engesztelő Aldozat vólt ott.* F. 1. Ha ugy vagyon a' dolog, mint *Kalauz*unk beszélli, hogy a' Vég-Vácsorában bűnünk-bocsánattyáért a' Chriſtus vére ki-ontatott, tehát az Ur-Vacsorája, véres, nem vér nélkül-való Aldozat vólt. Ez penig közönséges értelmek ellen vagyon, mivel az Ur-Vacsoráját vagy a' *Misét* minnyájan *Incruentum Sacrificium*nak, azaz, vér-nélkül-való Aldozatnak nevezik, hogy meg-különböztessék a' kereszt-fán lőtt véres Aldozattúl. 2. Több engesztelő Aldozattyát Urunknak annál, mellyet a' kereszt-fán véghez-vitt, a' Sz. irás nem emlegeti, *Heb. 9. v. 25. 26. 28. & 10. v. 10. 11. 14.* Azért a' Vég-Vacsora nem vólt engesztelő Aldozat. 3. Tagadgyuk azért, hogy a' Vég-Vacsorában Urunk engesztelő Aldozatot tőtt vólna. De hogy próbállya *Kalauz*? *Igy: Mert Chriſtus nem csak azt mondá a' Vég-Vacsorán*, Ez az én testem: *hanem utánna-veté*; quod pro vobis datur, *melly ti érettetek adatik, most*, in præsenti, *&c.* F. Lám a' régi Deák Bibliának betűjében (melly a' Pápistáknál *Authentica*) nincsen *Traditur*, adattatik, most, *in præsenti*; hanem *Tradetur*, adattatni fog, *in futuro.* A' Vértűl sem mondgya, *effunditur*, most ki-öntetik, *in præsenti*; hanem, *Effundetur*, ki fog öntettetni, *in futuro.* De szint tsinál ennek *Kalauz* a' Könyv-karéján: *Vulgatus pro præsenti futurum reddit: ut significet præceptum* (Hoc facite) *non solum ad præsens, sed & ad futurum tempus spectare.* F. Hiszem keveſſel aláb, azon dörmölődik *Kalauz* ellenünk, hogy a' Chriſtus Testamentomában nem kell a' szóknak tulajdonsága mellől el-távoznunk; nem

1. Cor. 11. ℣. 24.

Matth. 26. ℣. 28.

kell azo-

kell azokot *figurára* vonnunk: mi hát az oka, hogy ő itt a' *Vulgatus*ál eggyűt a' szónak tulajdonsága mellet meg nem marad, hanem *præsens per futurum reddit*? Hiszem nem egyéb az, hanem *figura grammatica*, mellyet *Enallage temporis*nak hivnak. Hiszem *Béza*-is † (kit *Kalauz* ittegyen mint egy pirongat) tsak ezen *figura*t emlegeti, hogy tudni-illik, *per Enallagen temporis*, a' mi már menten menten lejendő vala, ugy mint a' Kereszt fán való meg-áldoztatása Urunknak, arrol ugy szól Chriſtus, mint ha akkor let vólna. Sz. Pál-is illyen formán szol magárul: *Ego jam delibor.* En már meg-áldoztatom. *Inpræsenti* szol pedig, *delibor*; noha még az után élt. Miért ugy? Mert közel vala az ő Martyromságának ideje; mint maga magát az Apoſtol szépen magyarázza, *Tempus reſolutionis meæ inſtat.*

† Matth. 26. ℣. 28.

2. Tim. 4. ℣. 6.

Harmadik: *A' hol az Uj Testamentomnak rendelése és fel-állatása vólt, Aldozatnak kellet ott lenni. De az Uj Testamentom a' Vég vacsorán rendeltetek. Tehát a' Vég vacsorán Aldozatnak kellet lenni.* F. 1. Nem szinte *Theologicè* találta azt mondani *Kalauz*, hogy az Uj Testamentom a' Vég vacsorán rendeltetet. Nem igaz az. Az Uj Testamentom *virtualiter* ottan mindgyárt az eset után rendeltetet: a' mikor szüléinknek Isten igiretet tőn a' kigyó fejét meg-rontandó áldot Messiásrul. A' Vég vacsorán azért nem Uj Testamentom rendeltetet, hanem Uj Sacramentum, annak a' Testamentomnak meg-pecsétlésére, és nagyob meg erősítésére. 2. Ha a' Vég vacsora Uj Testamentomnak rendelése vólt, tehát nem vólt Aldozat a' Vég va-

Genes. 3. ℣. 15.

csora: ugyan-is a' Testamentom halál előt szokot lenni. De mitsoda a' Christus Aldozattya? nem egyéb, hanem az ő szent halála.

Gen. 14. ỳ. 18. MASODIK BIZONYSAG: *Még az Ov Testamentomban*, Melchisédek *Papságában meg-példáztatot a' Misének Aldozattya.* Azért *a' Mise igaz Uj Testaméntöt Aldozat.* F. Enne ka' Bizonyságnak ki terjesztésében igen ki-terjedet *Kalauz.* De vonnyák-bé mind addig az ellenkezők a' bagariát, mig *evidenter* meg próbállyák, hogy azt a' kenyeret és bort, mellyel Melchisédek a' győzedelmeskedő Abrahámnak eleibe mēt, Aldozat gyanánt mutatta vólna bé Istennek. Sokkal mást mutat a' dolognak, és a' Historiának kőrnyűl állása. *Előszőr*: Nem azt mondgya az Irás hogy, *obtulit panem & vinum*; hanem, *Protulit aut proferre fecit:* De kérlek, mitsoda kővetkezés ez: Melchisédek Abrahám eleiben menvén, kenyeret és bort vit, a vagy vitetet; azért kenyérből és borbol Aldozatot tét? nemde nem lehetetté annak más vége? Hogy tudni-illik ezzel a' szent Király, Abrahámhoz való jó akarattyát és barátságos emberségét meg-mutatná. De Hármat *excipial* erre *Kalauz.* 1. *Lám mikor azt mondotta volna Melchisédekrűl Moses, hogy kenyeret és bort hoza, mindgyárt utánna veti:* mert a' Felséges Isten Papja vala. *Mire való à Papságnak emlekezeti, ha nem áldozot? Mint hogy à Papnak tulajdon tiszti az áldozat, azért emliti Móses à Papságot, hogy az áldozatot jelencse.* F. 1. A' *Vulgatus* forditása az, *Erat enim Sacerdos:* de a' Sidóban nincsen כי *Causale*; hanem *vau Copulativum Eterat Sacerdos.* 2. Ha kenyérel és borral *pro tunc* nem

áldozot-is Melchisédek; mindazon-által nē oknélkűl emlekezik Móses a' Papságrúl: mert a' Papoknak tisztek, nē csak az Aldozás, hanē a' meg-áldás-is, *Num. 6. v. 23.* Sz. Pál-is czélozván, Melchisédeknek Abrahámmal való dolgára, az ő Papságát, nem a' kenyérrel és borral valo áldozatban helyhezteti, hanem abban, hogy Abrahámot meg-áldotta, és meg-szentelte, *Heb. 7. v. 1. II. A' kenyeret és bort, tsak testi táplálásra nem hozta* Melchisédek: *mert a' Sz. Irás nyilván mondgya, Gen. 14. 24. hogy a' prédált marhabol ettenek az Abrahám emberi: Tehát Aldozatra hozta.* F. Tudni-illik! mint ha a' nagy emberek tsak *propter necessitatē* szoktanak egy másnak kedveskedni; *propter honestatem* pedig semmit nem. Ugy gondolhattya ember, hogy elég kenyere, bora, aranya, ezűstye, vagyon a' Tőrők Császárnak; de még-is még a' nagy Királyok és Fejedelmek-is *Honorarium*okkal szoktak néki kedveskedni. *III. Christusnak*, Melchisédek *rendén, és hasonlatosságán való Papsága vólt. Tehát, hogy a' Typusnak és valoságnak eg gyezése meg-ismértetnék, szükség volt tudnunk, minémű áldozattya vólt* Melchisédeknek, *mert ennélkűt nem tudhatnók, miben légyen a' Christusnak* Melchisédek *rendén való Papsága. Sohult penig másut az ő áldozattyárul emlekezet nincsen, hanem a' hol* Moses *azt irja, hogy Pap lévén kenyeret és bort hozot elő. Tehát az ő áldozattyát jegyzi* Moses *abban a' mondásban, &c.* F. 1. Szinte a' forog kérdésben; ha a' holot Moses emlekezik, Melchisédek kenyér és bor elő-hozásárul, ugy emlekezik-émint áldozatrul? 2. Nem csuda, ha az Irás kiváltképpen-való emlekezetet nem tészen a' Melchi-

ſédek Aldozáſárul: mert próbálható dolog az, hogy az ő Aldozattya nem volt kűlömbőző a' több ſzent Patriárcháknak; kik a' Lévi rendén való Papok előt éltenek, Aldozattyoktul. Es igy mivel Melchiſédek, a' Törvénynek ki-adáſa előt élt, tehát ezzel-is meg-kűlömböztethetik az ő Papsága és áldozattya az *Aron* rendin lévő Papoknak Papságoktul és áldozattyoktúl: mert ezeket a' Móſes törvénye tötte Papokká, *Hebr. 7. 11.* 3. Ha ſzinte Melchiſédek, tsupa kenyérrel és borral nem áldozott-is; mind-azon-által igaz *Typuſa* vólt a' Chriſtuſnak: a' melly ábrázoláſnak fundamentomit láſd fellyeb *Lib. hujus 2. Cap. 12. fol. 205.*

Másodſzor: Ide járul az-is, hogy Sz. Pál, a' Chriſtus és Melchiſédek közöt való haſonlatoſságot mélyen fel-feſzegetvén, ſemmit nem emlekezik Melchiſédeknek kenyérrel és borral való áldozáſárul: mely dolgot egy általlyába el nem halgatot vólna, ha az olly nagy Titoknak, a' minémünek a' Pápiſták a' Miſét tartyák, példája és *figura*ja let vólna. Kettőt *excipial* erre *Kalauz*. *1. Let az a' Sidóknak gyengesége miat: mert maga mondgya ſzent Pál, hogy mély ſzavai vólnának néki* Melchiſédekről, *mellyet a' Sidók gyengesége meg nem foghat, mivel a' kereſztyénségnek, tsak első elementumit ſem értik, Hebr. 5. 11. 12. Az Oltári Szentségnek titkánál penig egyéb mélységes dolgot nem találhatni a' Melchiſédek tselekedetiben.* F- Vallyon az örök Igének az Atyától való ſzármazáſa; annak bizonyos időben meg-teſtesűléſe, nem mélységes Titkaé a' kereſztyénységnek? Bizony mélységeſeb a' Pápiſta Miſénél. Még-is ſzent Pál abban az Lévélben a' Sidók-

hoz, ta-

hoz tanitáſt tészen azokrúl, *C. 1. & 2.* A' Chriſtus Papſágában, és Profétaságában-is ſok mély Titkok vadnak; de hiſzem ſzent Pál abban a' levélben többire annak meg-mutatásában munkálkodik. Azért *Kalauz* ezzel az *exceptio*val tsak utat veſzt. De hiſzem a' Sidók ſem vóltanak *ſtupiduſ*abbak a' Pogányokból let Chorintuſiaknál; még-is ezeknek az Oltári ſzentségről (hogy a' Pápiſták nyelvén ſzollyunk) eleget beſzéllet ſzent Pál, *1. Cor. 10. & 11. 11. A' kenyérrel és borral valo Aldozatot, nem emléti ſzent Pál, mert az ő igyekezetire nem ſzolgált, mivel hogy ebből meg nem mutathatta* Melchiſédeknek *méltoságosb kűlömbségét*, *az* Aron *Papságánál*; *melly tulkokkal és egyéb eleven állatokkal áldozot.* F. 1. Jól találád, hogy afféle nem ſzolgált ſzent Pálnak igyekezetire: mert a' *Miſét* ő ſoha meg ſem álmodta. 2. Ha ſzent Pálnak nem ſzolgált tzéllyára, meg-emléteni a' kenyérrel és borral való Aldozatot; tehát az ſem volt tzéllya, (abban munkálkodik penig az Apoſtol) hogy meg-mutaſsa Chriſtuſt Melchiſedek rendin való Papnak lenni. Ha penig e' vólt czéllya, tehat valoban igyekezetire ſzolgált a' kenyérrel és borral való áldozatot meg-emléteni: holot mint *Kalauz* † s-máſok tanétanak a' Melchiſedek Papságának (ki nek rendin való Pap vólt a' Chriſtus) e' vólt *propria differentiája* mellyel meg-kűlömböztetet az Aron Papságától, hogy a Melchiſedék áldozattyában, csak kenyér és bor vólt az egéſz Aldozatnak *matériája*. Noha mindazonáltal e' ſem igaz *própria differentia*: mert az *Aron* rendin való Papok ſem áldoztanak csak eleven állátokkal; hanem néha földi gyümölcsökkel;

† Fol. 890. in fine

néha

néha follyó álattal, ugy mint; borral, olajjal: mint maga *Kalauz* jelengeti, *fol.884.*

Harmadszor: Ha szinte meg engednők-is hogy az allegált hellyen *Gen. 14. v. 18.* Melchisedech kenyérrel és borral áldozot vólna, azt mind azonáltal a' Pápisták a' Misének áldozattyára nem vohatnák, s-nem alkalmaztathatnák. 1. Mert ha mi Aldozatot tet Melchisédek, az nem vólt *Propitiatorium*, az az, Engesztelő áldozat, hanem *Eucharisticum*, hálá-adó Aldozat: mellyel hálákot adót Istennek azon, hogy Abrahámot az ő ellenségin győzedelmessé tötte. De a' *Mise*, mint a' viszálkodók akarják, † igaz és tulajdon engesztelő Aldozat. 2. Melchisédek, ha áldozott kenyeret és bort mutatot-bé Istennek. A' *Misé*-ben penig kenyér és bor nincsen, mert azoknak állattyok el-vész; hanem a' kenyérnek és bornak tsak külső szine. 3. A' Melchisédek Aldozattya vér nélkül való vólt. De a' Mise, ha igaz, hogy abban a' Christus teste és vére mutattatik-bé Istennek, véres áldozat. 4. A' Melchisédek Aldozattyának *materia*ja, nem valami eleven allat vólt, hanem kenyér és bor. De a' Pápisták az ő Misejekben, az eleven Christust áldozzák-fel.

† Concil. Tridentin. Sessió. 22. Cap. 2.

HARMADIK BIZONYSAG: *A' Keresztyénnek közöt igaz és tulajdon Aldozatnak kell lenni, mellyel Isten tiszteltessék. Egyéb penig semmi nincs a' Keresztyénségben, a' mirül tsak gyanosággal-is gondolkodhatnánk hogy Aldozat vólna, az egy Ur-Vacsorájának szentelésénél. Tehát ez az Uj Testamentomnak igaz áldozattya.* F. Olly távoly vagyon, hogy a' Keresztyénségben külső és tulaj-

tulajdon képpen való szakadatlan Aldozatoknak kellessék lenni; sőt inkáb a' Keresztyénségnek Authora a' Christus, az ő egyszeri keresztfán let Aldozattyával, minden külső Aldozatoknak véget vetet, *Heb. 10.8.9.10.* Tagadgyuk azért a' kötésnek első részét. Ertsük *Kalauz*nak próbait

Malach. 1. v. 11.

Elöször: *Isten meg-jövendöltette* Malachiás *Prophéta által, hogy a' Sidók meg-vettetése után, az Uj Testamentomban olly áldozat lészen, mellyel ötet az egész világon mindenek tisztelik, &c.* F. Engedgyük-meg azt, hogy *Malachiás* az *allegált* helyen ne szóllyon a' Christusnak Keresztfán let Aldozattyárúl; bátor a' lelki Aldozatokrul, az az, közönségessen akar melly jó tselekedetekrúl se értsük azt a' jövendölést †. De bizony a' *Misére* sem magyarázhatni. Mert ugyan-is, ha a' *Tehora Minchán*, mellyrúl szolla' Próféta, értetnék a' *Mise*, tehát a' *Misé*ben nem az eleven Christus áldoztatnék-meg (ugy akarják penig) hanem valami érzékenység nélkül való dolog: mert a' *Mincha* érzékenység-nélkül való állatoknak áldozatbéli bé-mutatását jelenti. *Constat id ex Levit. Cap.* 2. Nem szól azért *Malachias* valami külső és tulajdon képpen való Aldozatrúl; a' minémünek az Ellenkezők az ő *Mise*jekét állatyák lenni: hanem jövendöl a' Messiás országának ki-terjedésérúl az Uy Testamentomban; errúl pedig kettőt mond. 1. Azt jelenti-meg, miben állyon a' Christus Uy-Testamentomi Országának ki-terjedése? Tudni-illik a' Pogányoknak meg-téréseikben Nap-keletrúl fogva Nap-nyugatig. 2. Mi légyen annak terieszto eszköze? Tudni-illik az Evangeliom-

† Uta Kalauz insinuantur.

nak tiszta tudománya. Ezt érti a' tiszta Áldozaton; mind ellenbe-vetés-képpen az Ov Törvénybéli Áldozzatokkal, mellyek Sz. Pálnak tanétassa-szerént, a' Lelki-ésméretet meg nem tiszthethették; mind *Analogicè* hasonlatosság-képpen a' menyiben az-által a' Pogányok, mind egy tiszta Áldozat-gyanánt mutattanak-bé Istennek, *Rom. 15. v. 16.*

Heb. 9. 9

Masodszor: *Sokszor irja* Daniel Próféta, *hogy az Antichristus idejében el-fogy a' szüntelen Áldozat.* Dan 8, v. 11. 9. v. 77, 11. v. 31, 12, v. 11. *De nincs szóa' lelki aitatosságnak Áldozattyárúl, mellyet az* Antichristus *el nem fogyathat. Azért más külső Áldozatot kell érteni mellyet az* Antichristus *meg tilthat, és annyibúl elfogyathat, hogy nyilván ne szólgáltassék, &c.* F. Nem szól Danniel az hellyekben *proximè & literaliter* (hanem ha *mysticè* & *Analogicè*) amaz hires neves Antichristusrúl: hanem Antiochus Epiphanesrúl, a' kinek kegyetlen üldezése miat a' Sidoi szünetlen áldozat ideig szünésben ment vólt. De az Antichristus is elégge vagyon raita, hogy az Evangeliomi tiszta Isteni tiszteletet szünésben hozza; és sok hellyeken-is abba hozta, fel allatván a' *Maozim* Istennek tiszteletit.

Esai, 19. ℣. 21.

Harmadszor: Isaiás Próféta *együt azt irja, hogy midőn Egyiptomban az Ur meg ismértetik Aldozatokkal, ajándékokkal, és igiretekkel fogják az Urat tisztelni. Másut azt igéri, hogy az Pogány nemzetségbúl fiakat fogad, és az ő áldozattyokot kedvessen fogadgya, mellyeket az Isten Oltárán bé-mutatnak. Olly Aldozatrúl szól* Isaias *mellyek az egyéb ajándékoktul, és igéret tételnek tiszteletitúl külömböznek, és Oltáron szolgáltatnak. Tehát a' tulájdon áldozat-*

Esai, 56. ℣. 7.

dozatrúl kell vennünk ezeket a' fogadásokot. F. Az allegált hellyeken, mint a' *Circumstantiák* mutattyák, jövendől Isaiás a' Pogányoának el-hivattatasárúl, és az Evangeliom alat lévő lelki Isteni tiszteletrúl. De nem szokatlan dolog a' Prófétáknál, az Uy Testamentomnak allapottyát, Ov Törvény-béli ceremoniáknak hasonlátosága és képe alat le-irni. Az Anyaszentegy házat Sionak, s-Isten hegyének nevezni, *Esa. 2. v. 2.* Az Isteni ismáretet álomnak és látásnak, *Joel 2. v. 28.* Ugy az Evangeliom allat lévő tiszta Isteni tiszteletet, Aldozatoknak nevezteti alat szokták ki fejezni.

Negyedik Bizonysag: *Az Keresztyénségben Papok és Oltárok vadnak; szükség tehát hogy Aldozat-is légyen; mert ezek egyút járnak. Nincs pedig semmi egyéb, a' mit csak gyanusággal-is Aldozatnak mondhatnánk az Ur Vacsorajánál. Azért a' Mise igaz tulajdonképpen-való Aldozat.* F. A' micsodás Papság és Oltár vagyon az uy Testamentombã, ollyan az Aldozat-is: De külső, tulajdonképpen-való Papság, Christusnak rendeléséből az Uy Testamentomban nincsen. Azért külső tulaidonképpen való Aldozat-is nincsen. Innet vagyon az, hogy sohul az egész Uy-Testamentomban, az Apostolok magokat, meg-külömbeztet. ve a' több Keresztyénektúl, Papoknak nem nevezik. De lássuk, mint próbállya *Kalauz*, hogy az keresztyénségben, külső s-tulajdon Papság légyen.

Esa. 61. ℣. 4. & 6.

Elöször: *Mert minek-utánna azt mondotta vólna Isten* Esaiásnál, *hogy fel-éppiti a' Nemzetségeknek romlotságát, utánna veti, hogy Isten Papjainak és szólgainak neveztetnek.* F. Tudni-illik Keresztyéneknek; a' kik

mingyájan Istennek mint egy lelki Papjai *Apoc. 1, v. 6.* Excipiál Kalauz: *Hogy pedig ezt a' Papságot, közönségessen minden Keresztyénekhez illendő méltóságnak ne alitanók melléje veti † hogy az Pogányok közzé követeket küld, ezek Istenhez hoznak sokakot a' Pogányságból:* Assummam ex eis Sacerdotes & Levitas. *Nem minnyájan Papok lésznek hanem közzülök választatva emeltetnek némellyek Papságra.* F. Nem idegeny dolog a' Prófétáknál az Vy Testamentomi egyházi szólgáltatot Ovo Törvénybül vet *Epithetomok*-kal ki-fejezni. De mi sem mondgyuk, hogy minden keresztyének Egyházi szólgák legyenek.

Esai. 61. ℣. 21.

1. Pet. 2 ℣ 9.

Másodszor: *Ezent jelenti* Sz. Péter *midőn az Keresztyénséget, Királyi Papságnak nevezi.* F. Ha a' keresztyénséget nevezi annak, tehát minden Keresztyének lelki Papok: és igy a' keresztyénségben lévő szent Papságnak méltóságát, nem igazán tulajdonityák csak magoknak, egy nehány fel-olajoztatot emberek. Mond itten *Kalauz*: *Mósestül vötte ezt a' szóláss* Sz. Pétér, *mert ő-is ezen szókkal magasztallya a' Sidók állapotyát*, † *Mellyekkel nem azt tanitya, hogy mind egyik Papok a' Sidók, hanem azt jelenti, hogy a' Sidóknak, Áldozatra rendelt Papjok vagyon. Tehát*, Sz. Péter-*is ezen szókkal, csak ugyan ezent jelentette.* F. Jól lehet azon szokot referálya Sz. Péter, mellyeket Mósés mondá; de külömbözö, az az, lelki értelem szerént. Sz. János † mikor azt irja, hogy a' Meny országközepin lészen az életnek fája, kétség nélkül *alludál* a' Paradicson kertben lévő életnek fájára: de vallyon azzal azt akarja-é jelenteni, hogy a' Menyországban-

†Exod ℣. 6.

†Apoc. 22. ℣. 1. 2.

is alma

is alma s-körtvély &c. fák, légyenek plántálva?

Harmadszor: *A' mint ennek előtte hallók*, Sz. Jeronymus, és Cyprianus, *azt mondgyák, hogy az hol Pap nincsen, ott Ecclésia sem lehet.* F. Mi-is ez előt erre feleleteket adtunk *Lib. 1. fol. 439.*

Negyedszer: *Sz. Pál nem csak Papnak nevezi a Christust, hanem* Archiereus-*nak*, a' Melchisedek *rendin Papi fejedelemnek, Heb. 5, v. 10. Cap. 6, v. 20. Nem mondhatná pedig Christust* Melchisedek *rendin való Papi fejedelemnek, ha ugyan azon renden való Papok nem vólnának alatta. Mivel hogy senkit nem mondathatunk fejedelemnek, ha alatta valók nincsenek.* &c. F. 1. Jó hogy *Pápá*-nak, vagy *Archi-episcopus*-nak nem nevezi. 2. A' Christus mondatik *Archiereus*-nak, fő Papnak; *Archipoimen*-nek, fő Pásztornak is mondatik, *1. Pet. 5. v. 4.* De vallyon csak egynehány fel-tarlot, és fel olajozot ēbereknek-é fő Papja és Pásztorra a' Christus? Mi ugy tartyuk, hogy mind azoknak fő Papja a' Christus, valakikért szent halálával áldozot, *Heb. 10, v. 10 & 14. Apoc. 5, v. 9.*

Eötödször: *Az Uy Testamentomban Oltároknak kellet lenni, az* Isaiás prófétiája *szerént, Cap. 19, v. 19. Cap. 56, v. 7.* Sz: Pál-is *Oltárt emleget, Heb. 13. v. 10. Holot Sz. Pál nem szól a' keresztyének Oltárárúl mellyrúl ehettek az emberek; és a' melly nálunk vagyon.* F. 1. Nem mondgya azt Esáiás az allegált hellyekben hogy Oltároknak *in plurali numero*, kell lenni az Uy Testamentomban; a' mint hogy a' *Misés* ek czikornyás Oltárokkal teli töltötték e' világnak szegét, zugolyáját; hanem *in singulari* szól, hogy az Urnak Oltára lészen

Egyiptusban. A' mellyel, *phrasi legali prophetis familiari*, nem egyebet akar jelenteni, hanem hogy az utólsó időben a' Pogányok bé jövén a' Messiásnak Országában egy igaz hitben szólgállyák és tisztelik őtet. 2. Sz. Pál sem szól, vagy az Keresztnek Oltárárúl; vagy valamely kőből, fából eppétetet abroszos Oltárrúl; mert errűl minden nap éfznek ifznak a' Misések: Sz. Pál pedig azt mondya az ő tűle emlétetet ól. tártúl, hogy arről nem ehetnek, a' kik szólgálnak a' Sátornak. Hát mi értetik a' Sz. Pál Oltáran? Bizony nem valamely abroszokkal bé-terétetet, képekkel fel-ékesitetet, viasz gyertyákkal tűndöklő Oltyás Oltár; hanem ama' lelki Arany Oltár, a' Jesus Christus, *Apoc. 8, v. 3.*

Előtődik Bizonysag: *Az igaz Okosság erősíti a'* Misében *való Aldozatot. Azért, &c.* F. Csudállyad kegyes Olvasó ennek a' *Kalauz*-nak feje szedelgését, ki csudáltatni akárván ezt a' valóbba csudára
† Fol. 813. való Misét, néhol † azt irja felőle, hogy, az emberi elmélkedés tellyességgel meg-előztetik ebben; és hogy valaki csak az emberi okoskodást akarja kővetni, soha ebből ki nem hatolhat és igasságra
† Fol. 833. nem juthat. Néhol-ismét † azt mondgya rúla hogy az Isteni Hatalmasságnak csudálatos erejével bé kell embernek kőtni szemét, midőn az Ur-Vacsorájárúl gondolkodik: mert annak meg-szerzésére,
* Fol. 891. sok csudák folynak őszve. Néhol * tovább a' Melchisedekről mondandó mélységes titkok kőzzé számlya a' *Misét*: im még-is itt az emberi Okosságból akarja azt erősiteni, és bizonyitani. De

ércsük melly mesterségesen: *Mikor* (u. m) *tanétásunkkot világoſſon ki hozzuk, az igaz Hitnek valamelly bizonyos és mindenektűl be-vett tudományból, akkor mondatunk bizonyitani* Ex Analogia Fidei, *à Hitnek egyenes* Regulájából. F. 1. Az igaz Hitnek mellyik Agázattyából, hozzátok-ki a' Misét? Olly távoly vagyon az, hogy inkább az igaz Hitnek, mely az Apostoli *Crédóban*, summáson bé-vagyon foglalva, majd mindenik fundamentomos czikelyit fel-forgatrya a' *Mise Vide sup. f. 479.* 2. Ez-éaz ēberi Okosságból valo probálás? Tudnillik *Ex Analogia fidei* valamit bizonyitāi. Hiszen a' Hit Istennek a' természeti okosság felet-való ajándéka, *Eph. 2, v. 8.* Az okosság pedig velűnk szűletet természeti tehetség. Azért ittegyen csak botorkozik *Kalauz*. De még-is az emberi Okósság, mint vezessen a' *Misére*, tudgyuk meg tűle: *Mert.* (u. m) *ha a' Christus el-rontván az Ov Testamentomnak Aldozatit, semmi uy Aldozatot nem rendelt vólna, tehát a' Christus el-jövetele által, olly tisztellettűl fosztatot-vólna meg Isten, melly csak egyedűl Istent illet, és a' mellyel a' természet tőrvénye idéttis tiszteltetet. Mert a' Kereszt-fán való Aldozat egy nap megelévén, az után semmi Aldozattal nem tiszteltetet vólna Isten.* F. Az Isteni tisztelet nem ál csak a' kűlső Aldozatokban: sőt ezeknek a' Christus egyszeri tőkélletes Aldozattya által, szűnésben kellet menniek, hogy az Isten Lélekben és igasságban tiszteltetnék *Joh. 4, v. 24.* Mert azok az Aldozatok csak Arnyékok és *figurák* vóltanak, *Col. 2. v. 17. Heb. 10, v. 1.* Azért az kik ma a' Misének kűlső Aldozatyán kapdosnak, csak árnyékon kapdosnak.

HATODIK BIZONYSAG: *Hogy az Ur-Vacsorájának szolgáltatásában igaz áldozat légyen, egyenlő értelemmel tanétották a' szent Atyák.* F. 1. Az Ur-Vacsorájában való Isteni szolgálatot Aldozatnak nevezhettyük ollyan formán, a' mint a' több jószágos cselekedetek Aldozatnak mondatnak *. Annyéban-is annak mondhattyuk, a' menyiben az Ur-vacsorája, amaz véres Aldozatra emlekeztető, és annak gyümölcsét reánk szabó Isteni tisztelet †. Igy érts azért a' régi Atyákot-is, a' mikor ottan ottan az Ur vacsorájának szolgáltatását, Aldozatnak nevezik.

* Kalauz fol. 886.

† Fol. 896.

K. De hogy voltaképpen meg-tudgyam a' Misének dolgát, mond-meg végre, mitsoda külömbség és távolyság vagyon az Ur vacsorája közöt, és a' Pápások Miséje közöt? F. Annyi a' menyi az Eg és a' föld közöt. Ugyan-is. (1.) Az Ur vacsorája a' Christus egyszeri tökélletes Aldozattyának emlekeztető *Sacramentoma:* A' *Mise* a' Christusnak a' Paptúl való minden napi fel-áldoztatása. (2.) A' Szent vacsorában lelki áldomásokot veszünk a' Christustul: A' Misében pedig a' Christust akarják a' Misések lelki ajándék gyanánt Istennek bémutatni; mint *Canonok-is* tartya: *Jube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui in sublime altare tuum.* (3.) Urunk a' Vég vacsorát szerzette az élő hivekért, hogy azt egyék és vegyék: De a' Misét mind hóltakért, mind elevenekért, egy aránt szokták mondani. (4) A' Szent vacsora arrúl tészen bizonyságot, hogy a' Christus az ő eggyetlen egy Aldozattyával, tellyes valtságot és bün bocsánatot nyert a' választottaknak: De a' Misét most-is minden nap a' végre mondgyák,

gyák, hogy annak erreje által, hóltak és elevenek, bün-bocsánatot nyerjenek. † (5) Az Ur-Vacsorája arra tanét bennünket, mint a' régiek mondgyák vala, *Sursum corda*, hogy a' mi szivcinket oda emellyük-fel, a' hol vagyon a' Christus, ülvén az Attya Istennek jobján az egekben: A Mise pedig azt állattya, hogy az Christus teste szerént-is jelen vagyon a' kenyérnek és bornak szine alat és ez oká-ért azokban kel őtet imádni: (6) Az Ur-Vacsorájában sokan esznek és isznak a' hivek, az egy máshoz való kereszteyéni szent szeretetnek meg-bizonyétására: De a' Misében, az Keresztyén kőségtúl külön szakadván a' Pap, csak maga eszik és iszik. (7) Az Ur-Vacsoráját Urunk, igaz és tápláló kenyérbúl szólgáltatta-ki: De a' Misében vas lapoczka közöt sütöt, vahártyához hasonlo Ostya vagyon. (8) Az Ur-Vacsorajában állat szerént-való valóságos kenyér és bor vólt; De az Misében egy morsáni kenyer, egy csep bor nincsen; hanem a' kenyérnek és bornak csak külső *Accidensi*; ize, szaga, szine, bűzi. (9) Az Ur-Vacsorajában Urunk mind kenyeret, mind bort osztogatot: De a' Misében (a' mikor a' Kőségnek osztyák-is) a' kereszteyén kőség, az száraz Osztyánál nem veszen egyebet. (10) Az Ur Vacsorajában semmit nem teremtet Urunk: De a' Misések, minden Misében, a' kenyérbúl csinállyák a' Christust; mint *Bellarminus* világos szókkal jelenti: *Offerimus corpus Domini in specie panis, & ex Pane* (NB.) *confectum.* (11) A' Szent Vacsora a' Christus dicsőséges állapottyának semmit nem *præjudi*-cál: De a' Miséssek meg

† Concil. Trid. Sess. 22. Cap. 2.

Lib. 1. de Miss. Cap. 27. §. Tertia Propositio.

sek megengedhető, és történhető dolognak tartyák lenni, *Christum quocunque modo posse includi in parva pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia.* (12) Christus szerezvén a' Vég-Vacsorát, amaz igéket, *Hoc est corpus meum*, mindenek hallattára mondotta. De a' Misé mondó Pap az ő Misséjében mint valami bajoló igéket csak magában sugja-bug a'. (13) Az Ur-Vacsorájában, mivel az lelki vendégség, lelki-képpen vétetik és étetik a' Christus. De a' Misében, testi szájjal eszi, vészi, foggal ragja a' Misés Pap a' Christus valóságos testét. *Capernaiták* velekedéséhez közelető balgatag vélekedés ez! melly nem csak az igaz keresztyén füleket méltán irtóztattya, de még a' Pogányokot és Sidókot-is igen megtártóztattya a' Keresztyén Hitnek bé-vételétül. Mert, még csak a' Pogány *Cicero*-is azt kérdi: *Quem tam amentem esse putas, qui illud quo vescatur Deum credat esse?* (14) Az Ur-Vacsorája az Isteni tiszteletnek eggyik nemes része: A' Misé pedig temérdek bálványozás. Mert az Ostyát, mely alatt a' Christust jelen lenni álmodozzák, a' Misé mondásnak idején fel emelik; a' Kősségnek mutogattyák; Arany vagy ezüst edényben foglallyák; nyilván az ő Templomokban mint a' Christust mutogattyák; szokatlan nagy Pompával a' *Processiók*-ban útzárúl utzára hordozzák (kivált-képpen a' mint ők hivják Ur napján, avagy Christus testének idnepén;) előtte le-borúlnak; nagy aitatosséggal Isten gyanánt imádgyák; és végezetre e' véget szertelen kegyetlenséggel viaskodnak, s-azt-ugy óltalmazzák.

Bellarmini verba formalia l. 3. de Eucharist. C. 10. § *Denique*

Lib. 3. de Natura Deorum.

HARMINCZ-NEGYEDIK RESZ.

A' Menyországnak Kúltsairúl.

KERDES: *Mit érteszt a' Menyországnak Kúltsain?* F. Olly lelki hatalmot, melly adatot Christustúl az ő Anyaszentegyházának, a' lelki jókban való éppületnek-okáért.

K. Hányak ezek a' Kúltsok? F. Kettő: Az Evangeliomnak prædikálása, és az egy házi fenyiték. Ezek pedig Kúltsoknak neveztetnek. 1. Hasonlatosság-képpen: mert a' mint hogy a' kúltsok meg-nyityák, és bé-zárják az Ajtót; igy ez lelki hatalom által, a' Menyország a' hiveknek meg-nyittatik, a' hitetlenek előt bé záratik. 2. Ezzel ki-fejeztetik az Egy-házi hatalomnak mi vólta, mely nem Uri, hanem csak szólgai hatalom, *1. Cor. 4. v. 1. 2. Cor. 1. v. 24.*

K. Szabad-é minden embernek hirdetni vagy prædikállani az Evangéliomot? F. Tartozik minden ember azzal, kinek Isten ajándékát adta, hogy alkalmatosság-szerént az ő felebarátyát oktassa az Istennek útaira az Urnak igéjébúl; mind-azonáltal egy-házi hatalommal nem szabad mindennek az Evangeliomot hirdetni, hanem csak annak, kinek arra való hivatallya, rend szerént vagy rend-kivúl vagyon. Lásd erre *Rom. 10, v. 15. Tit. 1, v. 5. Heb. 4, v. 5.* Az honnét, az egyházi szólgálatra való Hivatal két-féle: vagy rendkivúl való, vagy rend szerént

Ames. l. 4. casuum C. 25.

való. Az rendkivül-való Hivatal az, a' melly vagy önnön magától az Istentül vagyon minden közbevetés-nélkül, a' Jesus Christus és Sz. Lélek által, *Gal. 1, v. 1.* vagy az mellyben bé-jün ugyan, az Embereknek-is munkájok, de olly embereknek, a' kiknek meg-tsalhatatlã igazgattatások vagyon Istentül; a' mint meg-tetzik az Elisæus Próféta és Máttyás Apostol hivatallyokból. Az rend szerént való Hivatal az, az melly az emberek által, megyen véghez a szerént az mód és rend szerént, mellyet Isten hagyot és rendelt az Anyaszentegyházban. Illyen hivatallyok volt az Ov-Testamentomban a' Papoknak és Lévitáknak. Az Uy-Testamentomban illyen vagyon az Pásztoroknak és Doctoroknak.

K. Hányfélék azért az Egyházi Szólgák? F. A mint hogy az Egyházi szólgálatra való Hivatal, vagy rend-kivül-való, vagy rend-szerént-való; ugy az Egyházi szólgák-is vagy rend-kivül-valók; a' minémük az Ov-Testaméntomban voltak a' Próféták; az Uyban, az Apostolok, Evangelisták, és némely Próféták, *Eph. 4, v. 11.* Vagy rend-szerént-valók; a' minémük az Ov-Testamentomban voltak a' Papok és Léviták. Az Uyban a' Pásztorok, Doctorok. De nem kicsény külömbség vagyon e' két rendbéli Egyházi szólgák közöt. 1. Amazokot rend-kivül-való hivatallyokhoz képest, rend kivül-való ajandékokkal-is ruházta-fel Isten: Ezeknek, rendes ezközök által adattatnak az egyházi szólgálatra tartozó ajandékok. 2. Amazok a' tanétásban egy átallyaba tsalhatatlanok voltanak: Ezek néha meg-botolhatnak.

3. Amazok nem voltanak csak egy mágános Ecclésiához köttetve, hanem az ö szólgálat-béli *Authóritás*-ok ki terjedet minden Ecclésiákra, *Marc. 16, v. 15. 2 Cor. 11. v. 28. Tit. 1. v. 5. Act. 14, v. 22.* Ezek egy idöben egy Ecclésiához kötelezik szolgálattyokot. 4. Amazok gyakorták tsuda tételnek ajandékával fényeskedtenek: Ezek nem. 5. Amazokot Isten szokta volt támoztani, az Anyaszentegy-háznak vagy elsö plántálására, szedegetésére, valamely nép-s-Nemzetség közöt; vagy annak rend-kivül való meg-tartására, vagy annak el-hányatlot dülö félben lévö állapottyának fel-éppétésére: Ezek pedig minden idöben, világ végezetiglen támoztatnak a' Christustúl, a' Szenteknek egy testbe-való kötözésekre, szólgálatnak munkájára a' Christus testének éppétésére, miglen jussunk minnyájan az Isten Fiának ismérétinek eggyességére. *Eph, 4, v. 12. 13.* Amesius lib. 1. Medull. Cap. 33. n. 33.

K. Az rend-szerént-való Egyházi szólgáknak hivatallyok hányféle? F. Két-féle: tudni-illik, *Belsö* és *Külsö*. A' belsö hivatal kettöbül áll. 1. Hogy a' hivatalos személlynek illendö ajándéka légyen annak a' Szent szólgálatnak véghez vitelire, s-annak minden részeinek bé-töltésére, *1. Tim. 4, v. 14. Col. 4, v. 17.* 2. Hogy szives indúlattya és akarattya légyen annak a' szólgálatnak mind fel-vételére, mind hóltig-való gyakorlássára, *1 Tim. 3. v 1.* Az honnét jegyezzük-meg ezt a' kettöt. 1. Nem alkalmatosok azok az egyházi szólgálatra, a' kik csak olvasni tudnak, és a' más ember önöjén, az az, Postilláján szántanak. 1. Mert az Isten szólgájának ollyannak kell lenni, ki

az igaſságnak beſzédet igazán tudgya haſogatni, 2 *Tim. 2. v. 15.* 2. Ollyannak kell lenni, ki az ellenkező értelemmel lévőket tanéthaſſa, azokot megtzáfolhaſſa, ſzájokot bé-dughaſſa, *2. Tim. 2. 24. Tit. 1. 9.* Ezekre pedig nem alkalmatoſok, tsak az olvaſni tudók. II. Azokot ſem kel fel-venni, a' kik csak ſzükségtűl viſeltetvén, mivel kapálni nem tudnak, kúdúlni ſzégyenlennek, adgyák magokat az egyházi ſzólgálatra. 1. Mert az Apoſtol fel téſzi azt *1 Tim. 3. v. 1.* hogy embérnek kéſz indulattal kell magát arrá adni. 2. Mert az egyházi ſzólgálatra menendő ſzemélynek máſoktúl-is jó tanubizonyságának kel lenni, *1 Tim. 3, v. 7.*

K. Hát a' rendes külső hivatal, hány dólgokban megyen véghez? F Kettőben: ugy mint a' Váloſztásban, és a' fel-ſzentelésben.

K: Kitúl fúg azért az Egyházi ſzólgálatra való hivatalés Váloſztas? F. Ugyan nem csak az Pűſpőktűl; mint a' Pápiſtaságban ezt a' hatalmot a' Pűſpők csak magoknak tulajdonétották, és mint az Ur borát, a' kit akarnak, a' Kőſségre vetik: hanem attúl az egéſz egyházi gyűlekezettűl, mellynek ſzólgálattyára kőtelezi magát a' hivatalos ſzemély. Ezt pedig nem meg-vetendő okok javállyák. 1. Mert nem a' Pűſpőknek ſzólgája a' Pap; hanem az Chriſtus-é fő-képpen, *1. Cor. 4. v. 1.* és az Anyaſzentegyház-é, *1 Cor. 3. v. 22.* 2. Mert a' kereſztyén Kőſségnek parancsoltatik, hogy az igaz Páſztorokot a' hamiſsaktúl meg váloſzſza s-meg kűlőmbeztesſe *Matth. 7. v. 15. 1 Joh. 4, v. 1.* 3. Mert az Menyországnak Kúltsa, mellynek eggyik réſze a' hivatalnak hatalma, néminémű módon az egéſz Eccléſiának adatot. 4. A' mi értelmünket próballya az elődedi Eccléſiának *praxiſa*, *Act. 6. v. 3. 5. & 14. v. 23.*

K. Hát az Ordinatiót, *mellyet fel-ſzenteléſnek hivnak, kiknek kell véghez vinni?* F. Az Anya-ſzentegyháznak rendes és csendes állapottyának folyásában, a' Pűſpőkőknek. A' Pűſpőkőkőn penig nem értyűk csak a' ſzkófiomos sűvegű, és hórgas botú nagy Papokat; nem-is csak az Eſpereſtet ő magát: hanem minden tőrvényeſen hivatott, és igazán fel-ſzentelttetett Iſten igéjét hirdető Presbytereknek gyűlekezetit *1. Tim. 4. v. 14.* Mert ugyan-is a' Sz. irás ſzerént, nincsen *gradus*-ſzerént-való kűlőmbség a' Pűſpők és Presbyter kőzött; mint világoſon kővetkezik e' kővetkező *Textuſ*okbúl, *Phil. 1. v. 1. Tit. 1. v. 5. 7. 1. Tim. 3. v. 1. 1. Tim. 4. v. 14. Act. 20. v. 17. 28. 1. Pet. 5. 2.*

K. Hát a' fel-ſzenteléſnek miképpen kell véghez menni? F. 1. A' fel-ſzentelendő ſzemélyt, mind tudományában, mind erkőlcsében ſzoroſſan meg kell viſgálni és próbálni, *1. Tim. 5. v. 22.* 2. Buzgó kőnyőrgéſek által Iſtennek bé kell *commend*álni, *Act. 1. v. 24.* 3. Kéz reá-tétellel meg kell áldani; és azáltal a' *ceremonia* által a' világtúl mint egy el kell ſzakaſztáni, az Iſten ſzólgálattyára egyedűl ſzentelni, *1. Tim. 4. v. 14. 2. Tim. 1. v. 6.* A' mi ezeken kivűl és felűl vagyon a' fel-ſzentelésben, ugy-mint a' Pápiſták ſzokáſa-ſzerént, a' fel-borotválás, bérmálás, fel-olajozás, *&c.* a' mind csak a' *vanitas*túl vagyon.

K. Az ő nemekre vagy graduſokra *nézve, hány*

rendbéli rend-szerént-való Egyházi szólgák vadnak az Uj Testamentomban? F. Az elődedi Ecclésiának állapottyát ha szemléllyük, négy rendbélieket találunk afféléket. Illyeneka' Pásztorok, *Eph. 4. v. 12.* a' Doctorok, *ibid.* az Igazgató vének, *1. Tim. 5. v. 17.* A' *Diaconusok, Act. 6.* Pásztoroknak mondatnak, a' kik a' Sacramentomoknak ki-szolgáltatásában; az Igének prædikállásában, és annak intések, feddések, dorgálások, és vigasztalások által a' Halgatókra-való szabásában, foglalatoskodnak, *2. Tim. 4. v. 2.* Doctoroknak hivattatnak †, a' kik külömb-külömb-féle tudományokkal, és nyelveknek tudásával fel-ékesítettek lévén, a' Sz. iráſt hasogattyák, a' hitnek egyenes *regulája*-szerént azt magyarázzák, a' tiszta tudományt minden eretnekségek és vesztegetések ellen, mind szóval, mind irással óltalmazzák. Némiképpen hasonlatosok az illyetén Doctorok az Ov Testamentomi Profétákhoz, és mint egy azoknak *Successori:* kik meg a' Papokat-is oktatták, és gyakorta tévelygésektül meg-intették *, Az Igázgató véneken, értünk olly tiszteségbéli, vagy észre vagy időre megélemedett embereket, a' kik a' Lelki Pásztorok mellé segédül adattanak, az erkölcsökre-való vigyázásban, és az egyházi fenyítéknek gyakorlásában. A' *Diaconusok* az elődedi Ecclésiában olly személyek vóltanak, a' kik az egyházi jókra viseltenek gondot, azokat *percipiálták*, mind penig *erogálták* nagy hűséggel, a' hová, és a' kiknek illett.

† Synops. Lejdens. Disp 42. u. 27.

*. Calv. in Eph. 4. 11. Synops. Lejden. ut supra n. eodem.

K. De micsoda vége az Egyházi szolgálatnak mellyről eddig szóllottunk? F. Az, hogy az által a' Menyország az embereknek meg-nyitassék, vagy bé-zároltassék. Az Evangeliomnak prædikálása által penig a' Menyországot meg-nyitni, annyit tészen, mint a' hivőknek hirdetni bűneiknek bocsánattyát, az egy közbe-járó Jesus Christusnak érdemeért, *Ezech. 33. v. 11 Joh. 3. v. 16. Act. 10. v. 43. Act. 4. v. 12.* Bétenni ismét annyit tészen, mint az Istennek haragját, és az örök kárhozatot hirdetni a' penitentia-tartatlanoknak, és az Isten fiában nem-hivőknek, *Joh. 3. v. 36. ibid. v. 18.*

K. Mellyik vala a' Menyországnak Második Kúlcsa? F. Az Egyházi fenyíték. A' penig nem egyéb, hanem oly lelki hatalom, mellyel némellyek, kik nével keresztyének ugyan, de tudományokkal vagy életekkel a' Christustúl magokat idegeneknek lenni mutattyák, minek-utánna keresztyéni szeretetbűl egynéhányszor meg-intettenek, de ugyan nem jobbúlnak, elsőben a' Sacramentomtúl el-tíltatnak; annak-utánna, ha ugyan vakmerőségben meg-maradnak, a' szenteknek gyülekezetibűl ki-vettetnek, rekesztetnek, *Matth. 18. v. 17. 18. 1. Cor. 5. v. 4. 5. 1. Tim. 1. v. 20.*

K. Ez az Egyházi fenyíték, Christustúl szereztetett és adatott hatalom-é? F. Ugy állattyuk némelly az ellen tusakodók ellen. Meg-is tetczik az. 1. Urunknak *Commissio*jából, *Matth. 16. v. 19. Joh. 20. v. 23.* 2. Urunknak *Institutio*jából, *Matth. 18. v. 17. 18.* 3. Az Apostoli *Praxis*búl, *1. Cor. 5. 1. Tim. 1.* Ez a' Hatalom penig (mint némellyek mondgyák) nem csak az Ecclésiának sengéjére, mikor még keresztyén *Magistratus*ok nem vólnának, határoztatott, hanem

mind világ végeig fen kell ennek tartatni. 1. Mert Urunk minden idő határozás-nélkül mondgya, *Valakiknek meg-botsáttyátok bűnöket, &c.* 2. Mert az elődedi Ecclésiának fényes Pásztori nem csak a' pogány *Magistratus*ok, hanem a' keresztyén Császárok és Királyok alatt-is gyakorlották ezt a' hatalmat. 3. Mert mindenkor lesznek ollyanok, a' kik vagy tudományokra vagy erkölcsökre-nézve, méltók az Egyházi fenyítékre.

K. De kicsodák vadnak alája vettetve az Egyházi fenyitéknek? F. Mind azok, még penig minden személy válogatás-nélkül, valakik a' külső s-látható Anya-szent-egyháznak tagjai. Nem *excipi*áltatnak ez alúl a' Királyok, Császárok; mert a' Christus Országában, mellynek eggyik pálczája az Egyházi fenyíték, nincsen semmi személy válogatás, *Jac. 2. v. 1.* Igen szép példa erre *Theodosius Császár*, kit midőn az ő parancsolattyából Thessalonicában esett vér-ontásért, Ambrus Püspök az Ur-Vacsorájától el-tiltott vólna, le-vetvén magáról minden Királyi ékességét, nyilván meg-siratta az Egyházban, az ő bűneit, és könyhullatással kérte annak bocsánattyát.

Vide Ambros. lib. 1. Epist. 3 in Orat. super funere Theodosii.

K. De kik ellen kell élni az Egyházi fenyitékkel? F. Azok ellen, a' kik noha nével keresztyének, de vagy tudományokkal, vagy életekkel magokat a' Christustúl idegenyeknek lenni mutattyák: Az az, a' kik botrankoztatók, vagy tudományokra, vagy erkölcsökre-nézve. Mind-azon-által nem kell az Egyházi fenyítékkel hamarkodni, hanem a' botránkoztatót egynéhányszor keresztyéni szeretetből és

nagy

nagy atyafiságossan meg kell inteni, hogy tévelygéséből ki-térjen, és bűneinek véget vessen.

K. Hány részei vadnak tehát az Egyházi fenyítéknek? F. Kettő: ugy-mint az Atyafiságos dorgálás, és az *Excommunicatio.*

K. Az ő gradusira-nézve, hányszori az Atyafiságos dorgálás avagy meg-intés? F. Háromszori; mint Urunknak erről-való oktatása tartya, *Matth. 18.* Ha a' vétek nem annyira szarvas, nem-is czégéreséget ki annyira, hogy közönséges botránkozás származott vólna belőle, azokat a' három grádicsokat el kell a' feddésben követni; de a' czégéres és nyilván-való botránkoztatásokban, nem szükséges †. Hanem, mivel hogy közönségessé lett a' botránkoztatás, a' botránkoztatót közönségessen meg kell feddeni; az Istenhez-való meg-téréstre, a' Szentek gyülekezetinek mellyet meg-botránkoztatott, közönséges megkövetésére kell inteni. Melly ha semmit nem használ, elsőben a' Sz. Sacramentomtúl el kell fogni: ha az sem, annak-utánna az Ur Jesus nevében, a' Szentek társaságából, mint afféle meg-veszett rühes juhot ki kell vetni.

† Calv. lib. 4. Cap. 12 n. 3. 4. Amesii lib. 1 Medull. cap. 37. n 17.

K. Mellyik azért második része az Egyházi fenyitéknek? F. Az *Excommunicatio.* A' melly nem egyéb, hanem olly lelki hatalom, mellyel a' botránkoztató vétkes ember, minek-utánna egynéhányszor az Urnak beszédéből meg-intetett, de magát meg nem-jobbitotta, elöször a' Sacramentomtúl el-tiltatik; annak-utánna ismét ha azon vakmerőségben és pœnitentia-tartatlanságban meg-marad, a' Christus or-

ſzágából ki-rekeſztetik, és a' Sátánnak adattatik, *1. Cor. 5. v. 5.* A' honnét meg-tetczik, hogy nem minden botránkoztató vétkes ember ellen kell az *Excommunicatio*val élni: hanem az ollyaténok ellen, a' kik egynéhányſzor meg-intetvén, ſem az Iſtennel nem akarnak meg-békélni igaz pœnitentia tartás által; ſem a' Sz. gyülekezetnél, mellyet meg-botránkoztattanak, köz gyónás és alázatos meg-követés által, kedvet keresni.

K. Hány-féle az Excommunicatio? F. Kétféle: *Kiſſebb* vagy *Nagyobb*.

K. Miben áll a' kiſſebbik Excommunicatio? F. Az Ur-Vacsorájától-való el-tíltásban.

K. Hát a' kit az Anya-ſzent-egyház, Excommunicatione minore, *el-tiltott az Ur-Vacsorájától, ki kellé a' Templombúl is rekeſzteni, és az igének halgatásától mindeneſtül fogva el-tíltani?* F. Az a' ſzokás (a' hol vagyon) nem javalható †. Ugyan-is, mire való az egyházi fenyíték? Annak fő vége nemaz, hogy el-veſzſzen a' bűnös, hanem hogy igaz pœnitentia-tartás által Iſtenhez térjen: a' meg-térélnek penig rendſzerént-való eſzköze az Iſten igéjének halgatása. Tovább, a' melly tanítók ugy cselekeſznek, azzal a' kiſſebbik *excõmunicatiót confund*állyák a' nagyobbikkal.

† Vide Perkinſum Tõm. 2. Operum fol. 508. Sermon. Domini in Monte.

K. Miben áll a' nagyobbik Excommunicatio? F. A' Sz. gyülekezetbűl, és igy az Iſtentűl-is ő magától a' Chriſtuſnak Országából-való ki-rekeſztetésben, azokra nézve, a' kik ſem az egynéhányſzori intéſſel, ſem az Ur-Vacsorájától-való el-tiltáſſal ſemmit nem gondolván, vakmerőképpen az ő bűnökben megmaradnak.

K. Az

K. Az Excommunicatio *által, mitúl foſztatik-meg az ember?* F. 1. Nem foſztatik-meg kűlső világi jószágától, Uraságától: mint a' Pápák ezzel a' hatalommal viſzſzá-élvén, a' Királyokat, Csáſzárokat, Fejedelmeket, világi birodalmoknak ſzékibűl le-hagyigálni; jobbágyokat hozzájok-való köteles engedelmeſségtűl *abſolv*álni, nem egyſzer s-kétſzer mérészlették. Mert Sz. Pál tanítása-ſzerént, az Egyházi hatalom, nem valami kűlső *Armata potentia*. 2. Az Házaſságnak kötelét ſem bontya-fel a' Házaſok között; ſem az Atyai hatalmat. Hanem. 1. Meg-foſztya az embert azoktúl a' lelki *privilegium*oktúl, mellyekkel a' Chriſtus Anya-ſzent-egyházának igaz tagjai birnak. 2. Fel-bontya a' Szentekkel-való eggyeſségnek és kereſztyéni társalkodáſnak kötelét, *1. Cor. 5. v. 11. Rom. 16. v. 17. Tit. 3. v. 10. 2. Joh. v. 11.* 2. Cor. 10. v. 4.

K. Az egyſzer Excommunicatuſokat *ſoha nem kell-é tóbſzör az Anya-ſzent-egyháznak kebelébe bé-venni?* F. A' régi eretnek *Novatianus*ok, ollyan kemény ítéletben vóltanak afféle meg-eſett emberek felől; de roſzszúl. Ha azért az ollyatén emberek penitentia-tartáſoknak igaz jeleit mutattyák, nem kell reménségeknek fonalát tellyeſséggel el-metczeni. Ugyan-is, az Egyházi hatalomnak fő vége nem az, hogy el-veſzſzen a' bűnős ember, hanem hogy megtartaſsék a' lélek a' mi Urunk Jeſus Chriſtuſnak napjára, *1. Cor. 5. v. 5.*

TOLDALÉK
A' Papoknak Nőtelenségéről.

KERDES: *Mivel az Egyházi szólgálatról szóllottunk, nem kevés villongás vagyon rúla: Ha szabados-é az Egyházi embereknek meg-házasodni, s házasságban élni?* FEL. A' mi *Kalauzunk* ezt a' *Controverſiát tract*állya, *Lib. 15. Cap. 3.* de minek-előtte a' tárgyat letenné, őt *præmiſsákat* kűld-elő postájúl.

I. *A' Házasságot becsülli a' Romai Eccléſia. §. 1.* F. Jól vólna ha ugy vólna; de bizony a' sárba tapodgyák minden becsülletit a' szent házasságnak a' Romai Doctorok, a' mikor ezeket tanittyák. I. *Hogy a' Házasságot fertelmeſség-nélkül nem gyakorolhattya ember. Bellarminus* Jesuita szavai ezek, *Lib. 1. de Clericis, Cap. 19. §.* Jam verò: *Non ſolum conjugium ſacerdotum, quod ſacrilegium eſt, non conjugium; ſed etiam Sanctorum matrimonium, ſine pollutione quadam, & turpitudine non exerceri.* Fedgyen-meg tégedet *Bellarmine* az Istennek lelke ezért, a' ki Szent Pál által azt mondattya, *Hogy tiszteſséges dolog a' hazaſság, és fertelmeſség-nélkűlvaló ágy.* II. *Hogy a' Házaſságnak munkája az embert egészlen testivé teszi, és az Isteni dolgokra alkalmatlanná. Bellarm. lib. ut ſupra Cap. 18.* Si Deus prohibuiſſet Sacerdotibus conjugium, certè prohibuiſſet propter actum conjugalem, qui NB *hominem reddit totum carnalem, & ineptum ad divina.* Ha igaz a' mit *Bellarminus* állat, tehát csak egy házaſságban élő ember sem idvezülhet: Mert Sz. Pál tanítása-ként, *Caro & ſanguis*

Heb. 13. v. 4.

1. Cor. 15. v. 50.

regnum

regnum Dei poſſidere non poſſunt. III. *Hogy nagyobb vétek a' Papnak meg-házasodni, hogy ſem mint parázsnálkodni, vagy házánál ágyaſt tartani, Coſterus in Enchirid. Cap. 17. Propoſit. 9.* Valóba hamis *Coſtus* mondás; és a' Sz. Pál oktatásával ellenkezik, *1. Cor. 7. v. 9. Jobb házaſságban élni, hogy nem mint égni.* De szint csinál *Kalauz* a' *Coſterus* szemtelen mondásának, s azzal paláſtollya, *fol. 1030. Hogy némelly tudós emberek, el-szenyvedhetőbnek mondgyák a' Papok titkon-való bujaságát, hogy ſem a' Házaſságnak szine alatt nyilván-való latorkodását, ezzel szabadoſsá nem teszik a' fajtalanságot; Mert más dolog eggyik bűnt a' másikkal egybe-vetni, hogy meg-tessék, mellyik nagyobb vagy kiſsebb bűn; más ismét, valamelly bűnt dicsérni, és arra szabadságot adni, &c.* F. 1. Feltétetik ebben a' Fogásban az; mint ha a' Papnak házaſsága, bűn és latorkodás vólna? *Hoc eſt in quæſtione.* 2. Sőt inkább a' fogadott nőtelenségnek szine alatt, menyi ocsmánykodás mennyen véghez, másutt immár meg-értettük †. IV. *Hogy a' kinek felesége ninecsen, annak ſzabados légyen Agyaſt tartani.* Még penig *decretaliter* mondgyák ezt, *Diſt. 34. Can. 5. Chriſtiano non dicam plurimas, ſed nec duas ſimul habere licitum eſt, niſi unam tantùm, aut uxorem, aut certè loco uxoris (ſi conjunx deeſt) concubinam.* Szinte szép becsülleti a' Sz. Házaſságnak, valamelly ſafarinát, valamelly nőtelen tzapnak, maga mellé vonni. V. *Hogy másodſzor meg-házaſodni, merő azon latorkodás légyen.* Ezt is *decretaliter* állattyák, *Cauſ. 31. q. 1. Can. 9. Nam ſecundam quidem accipere, ſecundùm præceptum Apoſtoli eſt, ſecundùm veritatis autem rationem,* NB. verè fornicatio eſt. VI.

† Supra lib. 1. fol. 248.

Hogy

Hogy szent, és Isten kedvében nem lehet, a' ki meg-házasodik. Siricius Pápa csinált errűl decretomot, *Dist. 82. Can. 2. 3.* Fogást talál ennek *Kalauz*, s-azt mondgya: Fol. 1029. *Siricius nem mondgya, hogy Isten kedvébe nem lehet a' nős ember: hanem az Egyházi személyekrűl szól, kik egyszer fogadást tőttek a' Nőtelenségre. Ezekrűl igazán mondgya, hogy ha bagzani indulnak, Isten átkában, és fertelmességben élnek, akar-mint palástollyák fajtalanságokat Házasság ál-orczájával.* F. 1. Rútúl ellenkezteti maga magát *Kalauz* ebben a' Fogásban: Hiszem a' ki fogadással Nőtelenségre kőtőtte magát, miképpen palástolhattya fajtalanságát Házasságnak ál-orczájával? Világos *Contradictio* ez! Hanem ha a' fogadás után-is szabados vólna afféléknek a' Házasság? Azt penig maga *Kalauz* alább *apertè* tagadgya. 2. Meg-értők fellyebb *Bellarminus*túl, hogy nem csak a' Papok házassága *Sacrilegium*; hanem mások sem gyakorolhattyák azt fertelmesség-nélkűl. Ezeket azért meg-értvén, csak mázos-kondéság *Kalauz*nak dolga, a' mikor el nagy fennyen mondgya: *A' Házasságot meg-becsűlli a' Romai Eccléſia. Mert mi a' Házasságot Sacramentomnak, Istentűl rendeltetett szentségnek hiszszűk Sz. Pállal; melly által Istentűl kiváltképpen-való malaszt és segitség adatik a' Házasság terhének szentűl viselésére, &c.* F. 1. Miért hát Pap Uraim azzal az Istentűl rendeltetett szentséggel ti nem éltek? De talám *Sacrilegium* tinéktek, a' mi másoknak *Sacramentom*? Méreg tinéktek, a' mi másoknak, Isten rendeléséből a' fajtalanság-ellen-való Orvosság †. 2. Ha a' Házas emberek, kiváltképpen-való malasztot vesznek Istentűl ebben a' szentség-

† 1. Cor. 7. v. 2.

ben,

ben, a' Házasság terhének szentűl viselésére; szemtelenűl mondgya tehát *Bellarminus*, hogy még a' Szenteknek házassága sem gyakoroltatik fertelmesség-nélkűl. De meg-torkollya őtet errűl a' Pápista Biblia-is *Tob. 8. v. 4. 5.* a' holott a' Szentek házasságárúl szentebbűl beszél Tóbiás: *Tertiâ transactâ nocte in nostro erimus conjugio. Filii quippe Sanctorum sumus, & non possumus ita cojungi sicut gentes, quæ ignorant Deum.*

II. *Az Uj Tanítók, gyalázzák a' Házasságot. §. 2.* F. De micsoda jelekből akarja azt *Kalauz* ismértetni; tűle értsük.

I. *Mert nem akarják a' Házasságot* Sacramentomnak *vallani, noha a' Szent irás nyilván annak nevezi.* F. Vallyon annak-é? Lásd fellyebb, *lib. hujus 2. Cap. 30.*

II. *Luthertűl azt hallók, hogy a' ki férhez megyen, vétkezik a' Házasság cselekedetiben, &c.* F. *Bellarminus*túl-is azt hallók, hogy még a' Szentek sem gyakorollyák a' Házasságot fertelmesség-nélkűl. Mossák-ki azért elsőben *Bellarminus*t ebből a' mocsokból; annak-utánna másoknak-is gondgyok lesz *Luther*re.

III. *A' Polygamiára, Feleségek sokaságára, nagy útat nyitnak az Ujjítók, ugy hogy némellyek közzűlök, egész könyvben csak azt állattyák, hogy Török-módra, annyi feleséget tarthat ember a' menyit akar.* F. E' nem egyébb, hanem reánk költött, s-meg-újjított hamisság †.

† Vide supplib. 1. fol. 239.

IV. *Hogy a' Házasságot bátrabban fel-bonthatnák a'* Cálvinisták, *a' Sz. irást meg-veszt egették, egy szónak hozzá-való adásával; a' mint ez előtt fel-jegyzők. A'* Debreczeni *Prædikátorok-is, Sidó módra* Libellus repudiát *engedik hogy adgyon feleségének, a' ki véletzen akar*

lakni. F. Azokra a' *Suprákra*, mellyekbűl ez hamis patvart ſzivárogtattya *Kalauz*, mi-is meg-feleltűnk, *Sup. lib. 1. fol. 51. & 239.*

V. *Noha Iſten tíltya, hogy ember, báttya feleségét el ne vegye, és Kereſztelő* János *feddi azt* Herodes*ben; azonképpen az Iſten világos ſzókkal tíltya, hogy ember el ne vegye, Attyának, Annyának, hugát, öcsét, vagy nénnyét:* *De* Luther *ezek ellen így tanít:* Fas eſt, ut uxorem fratris mei defuncti ducam. Conſobrinos jungi inter ſe; Patris, vel matris ſorori copulari, *&c.* F. 1. Sz. igazak a' Sz. iráſnak arrúl-való ſzavai: de ſzemtelenség máſt azért korpázni, a' miben magok fűligűlnek, a' Pápák: kik egynéhányſzor afféle ſzemélyeknek őſzve-keléſeket meg-engedték. Csak ſzomſzéd példát-is adhatnánk erre, ha a' dolgot akarnók czégéreztetni. A' ſem felette régen tőrtént, † a' mikor Nyólczadik Henrik Angliai Pápiſta Király, teſt-vér báttyának Arturuſnak, feleſégét Catharinát, a' Pápa engedelmébűl el-vévé *. Máſnak iſmét, Eőtődik Márton Pápa ſáfárkodék belőle, hogy teſt-vér-ſzerént-való húgát magának feleségűl el-vegye †. Ezeket a' Nagy Sz. Atya, vagy *per Fas* cſelekeſzi, vagy *per Nefas?* Felellyenek Prókátorí. 2. A' mi *Luthert* illeti. 1. Ha mit ollyat nem ſzinte rendeſt, talált vólna-is a' Házaſságrúl tanítani, meg-mondgya mikor eſett az *: *Conſilium tale jam tum impertii, cum adhuc me detineret pavor Anti-Chriſti.* 2. Az *állegált* némelly mondáſokban, tzéllya *Luther*nek nem egyébb, hanem feddi a' Pápáſokat, a' kik a' nyereségnek űrűgyével, kűllyebb vetették az Atyafiak kőzőtt-való házaſságnak *gra-*

Tom. 5. Serm. de Matrimon. fol. 120.

† Anno 1534.

*Slejdanus de ſtatu religionis refert pag. 237.

† Vide Brutum fulmé Sixti V. pag. 195.

* Libro & folio allegato.

nak *gradus*ít, mint az Iſten azt meg-tiltotta vólna. A' holott elő-ſzámlálván azokat a' 18. Okokat, mellyek a' Pápáſok tőrvénye-ſzerént, a' Házaſságot meg-gátollyák, igy ſzóll az elsőrűl: *Prima ratio matrimonium impediens, Conſangvinitas eſt, hîc tertium & quartum ad uſque gradum conjugium non admittendum ſanxerunt. Ubi ergo nummi non refulſerint, etiam ſi tibi Deus nihil invideat eam rem, nequaquam tamen ſangvine tibi junctam in tertio & quarto gradibus ducere permittitur, aut ſi duxeris, dimittere rurſum adigeris; ſin pecunia affuerit, jam tibi conceſſum eſt, &c.*

III. *A' Házaſságra, ſem Iſten, ſem a' terméſzet, nem kőtelez mindent, §. 3.* F. Mi ſem mondgyuk azt ollyan nyerſen és sótalan. Hanem. I. Szűkséges a' Házaſság az emberi nemzetnek ſzaporodására, a' melly a' terméſzetnek Iſtentűl-való rendelésében és tőrvényében vagyon fundálva. Errűl kell azt érteni a' mit gyakran ſzémére vetnek *Luther*nek a' kellemés ſzűzeségű *Sofiſták*: *Hogy tudni-illik, ſzinte ugy nem lehet a' ferfiú és Aſzſzony egy más-nélkűl, mint étel ital álom-nélkűl.* Maga *Luther* erre magyarázza ezt †: *Deinde mare & fœmina conditis, benedixit eis Deus, inquiens: Creſcite & multiplicamini, ex qua ſententia certi ſumus, oportere coadunari maritum & uxorem, ut ſe ſe* NB. *multiplicent.* Ha ezt a' magyarázatot meg nem engedik a' *Sofiſták*, bátor magokat nem Apátúl Anyátúl, hanem fátúl ſzakadtaknak tartsák. Amaz mondásával-is *Luther*nek, gyakran édeſdeden ſzoktanak álmodozni a' *Sofiſták*: *Si Domina nolit, adveniat Ancilla* †. De mivel ſem eleit, ſem utóllyát, ſem czéllyát annak a' mondáſnak

† Tom. 5. fol. mihi 119.

† Tom. 5 Sermon. de Matrimon. fol. 123.

dásnak meg nem gondollyák, azért igen kaczéron magyarázzák. Mert bizony dolog, akar mit pirittyellyenek, soha *Luther*nek csak elméjébe sem tűnt az, hogy tőrvénytelenűl szabadtságot adott vólna a' szólgálóhoz nyúlni, avagy akar mely kitsiny boszszúságért új Menyegzőre fazokat vásárlani: hanem ezaránt ő csak némelly meg-történhető dologrúl emlekezik, és azt jelenti, hogy ha valakinek olly engedetlen, maszlagos, és durczás házas-társa találkoznék, a' ki semmi úttal, sem szép szóval, sem fenyítékkel, nem akarna férjével eggyűtt lakni a' házasságnak rendi-szerént; tehát intse sokszor, és kénszeritse minden módon feleségét a' házasságbéli szent szövetségnek *continuá*lására: sőt nyilván közönséges helyen, s végre az Anya-szent-egyház előtt-is panaszolkodgyék annak kemény vakmerőségéről. Ha osztán itt-is engedetlen létzen, és semmi úttal nem fűl szive férjéhez, vállyékel túle törvény-szerént. Es a' mint Asverus Király cselekedék a' durczás Wasthi Királyné Aszszonnyal, hogy őtet engedetlenségéért a' férje meg-veté, s a' szólgálóját Esthert feleségűl magának vévé; azonképpen, ha melly férfiúnak ollyan módon vagyon dolga, a' házasságnak adósságát túle meg átalkodva el-tagadó feleségével, *in tali casu* fenyegetés-képpen meg-mondhattya: *Si tu nolueris, alia volet. Si Domina nolit, adveniat Ancilla*; de házas-társúl, értsed. Hiszem maga magát igy magyarázza *Luther* †: *Tertia ratio est, ubi alter alteri se se subduxerit, ut debitam benevolentiam persolvere nolit, aut habitare cum renuerit. Reperiuntur enim interdum adeo pertinaces uxores, quæ etiam si accies in libidinem prolaberetur maritus, pro sua duritia, non curarent. Hic opportunum est ut maritus dicat*, Si tu nolueris, alia volet. Si Domina nolit, veniat Ancilla, *ita tamen ut antea iterum & tertiò uxorem admoneat maritus, & coram aliis etiam ejus pertinaciam detegat, ut publicè & ante conspectum Ecclesiæ, duritia ejus, & agnoscatur & reprehendatur. Si tum rendat, repudia eam, & in vicem Wasthi, Esther surroga, Asveri regis exemplo.* La! ha tiszta fűlekben esnének azok a' szók, nem kőlthetnék ollyan nagy csirhéjét. De a' mint Sz. Pál mondgya: *Pollutis, quorum mens & conscientia sunt polluta, nihil est mundum.* II. Itt az-aránt azt-is mondgyuk: ha ki magánál amaz ritka *Continenti*ának ajándékát nem érzi, sőt inkább ég és gerjedez, *in tali casu*, hogy sem fertelmeskedésben éllyen, abbéli természeti nyavalyája ellen, tartozik azzal az orvossággal élni, mellyet Isten rendelt az ellen; e' penig nem más, hanem a' szent házasság. Es igy ezeket jó *consideratio*ban vévén, minket semmit nem *ferí*álnak azok az okok, mellyekkel *Kalauz* állattya, Hogy Isten a' Házasságra nem kőtelez mindeneket.

† In loco supra allegato.

T it. IV. 15.

IV. *Szabad embernek magát fogadással kőtelezni, a' Házasságtalan tiszta életre. §. 4.* F. *In Communi*, csak közönségesen szolván a' dologhoz, senki azt közzülünk nem tagadgya, hogy valamelly dologrúl a' Keresztyén ember, Istennek fogadást nem tehetne: Azért ennek próbálására *Kalauz* túl *alleg*áltatott Okok, csak azon szó-szaporitások. Azt kell azért meg-visgálnunk; a' Fogadás tételnek *ratione Materiæ*, a' do-

logra-nézve, minémünek kell lenni; és ha rá-szabhatnié a' Pápista Papok Nőtelenségére? Hogy azért ezt meg-tudgyuk. I. A' *Votum* ritka és mint egy rend-kivül-való dolog. Bezzeg azzal nem kell embernek ugy jádtzani, mint egy laptával: De a' Pápista Papoknál a' Nőtelenségnek fogadása, rend szerént valóvá vált. II. Olly dologrúl kell embernek fogadást tenni, a' mellyrúl tudós és bizonyos lehet, hogy azt az Isten rend-szerént-való kegyelmének mértéke s-folyása-szerént-is, bé-tőltheti: De mivel a' maga meg-türtetésnek ajándéka, a' Sz. irásnak tanítása-szerént †, igen ritka, és keveseknek adatandó ajándék; tehát, mivel Istennek abbéli ajándékárúl nincsen bizonyos *Assecuratioja* embernek, hogy a' Nőtelenségre magát kőtelezvén, tisztán és szentúl azt meg-álhassa: azért vakmerőség, *præsumptio*, és Isten késérsés nélkül nem tehet rend szerént ollyan fogadást. A' mint láttyuk némelly emberek, csak kordé dolognak tartyák afféle fogadásokat, noha száz közzül-is alig találtatik kettő s-három, a' ki azt szentúl és tökélletesül bé-tőltené. Panaszolkodással említi ezt a' Nagy Maximilián Császár, a' Pápának irott némelly levelében †: *Hoc seculo, vix inter multos unus reperitur, qui castum cœlibatum præstet. Omnes ferè publici sunt scortatores, cum maximo animarum discrimine, & populi offensione.* Azon viszketeget vakargattya, amaz nagy *Sorboniſta* Doctor *Claudius Espencaus* *: *Turpissimum est, quod officiales permittunt, Clericos cum concubinis, meretricibus, & pellicibus cohabitare, liberos procreare sinunt, accepto ab iis certo quotannis censu: atque adeò alibi à continentibus, nam habeant (inquiunt) si velint.* III. Ollyan dologrúl tégyen ember fogadást, hogy ne légyen az út és alkalmatosság más *extremum*ra, vétkes, Isten és a' tiszteséges erkőlcsök-ellen-való dologra. Ollyan penig a' Papi Nőtelenség; mint azt *Polydorus Virgilius* régi tudós Pápista ember, már régen a' Világnak tudtára adta †: *Tantum abest, quòd coacta illa castitas conjugalem vicerit, ut etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impresserit, inusserit, attribuerit, quàm sacerdotum libidinis labes. Proinde forsan tam è republica Christiana, quàm ordinis usu esset, ut tandem aliquando jus publici matrimonii Sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamia sanctè potiùs colerent, quàm se spurcissimè hujusmodi naturæ vitio turpificarent.* Igy értvén azért, a' *Votum*. körúl-való e' három *Consideratio*kat; értsük *Kalauz*nak-is a' Nőtelenség-mellett-való *Argumentom*it.

I. *A' mi Isten előtt kedves, szabad embernek arra kőtelezni magát fogadással, &c. De bizonyos, hogy a' Házasság-nélkül-való tiszta élet, Istennél kedves. Sőt a' Házasságban-való életnél kedvesb, a' mint Szent Pálbúl hallók.* F. 1. Ennek a' kőtésnek első része sem mindenestúl-fogva igaz. Kedves dolog vólna Istennél, hogy soha ember csak egy *punct*ban-is az Isten törvénye-ellen ne vétene: de vallyon ha ki magát fogadással arra kőtelezné, hogy ő minden fogyatkozás-nélkül-való Angyali életet él e' világon, helyes fogadás vólna-é? Bizony bolond fogadás vólna: mert senki az emberek közzül, a' világban arra a' tökélletességre nem juthat, hogy bűn-nélkül-való Angyali életet éllyen,

† Matt. 19. v. 11. 1. Cor. 7. v. 7. Sap. 8. 11.

† Apud Thuanum Hist. lib. 36.

* In Tit. Cap. 1.

† De Invēt. rerum lib. 5. Cap. 4. Vide & Erasmum in eundē planè sensum in Annot. fol. 533.

1. Reg. 8. v. 46. Jac. 3. v. 2. 1. Joh. 1. v. 8. 2. A' Házasság-nélkül-való Papi Nőtelenség, melly tiszta élet légyen, meg-hallók ez elébb, nem kicsiny Tanúktúl. Bezzeg kedves dolog Istennél a' tiszta élet, akar házasságban, akar házasság-kivül légyen az; de a' Nőtelenség nem hozza magával a' tiszta életet: sőt sok Nőtelenek fertelmesül élnek. 3. Mivel mind a' Házasság, mind a' Nőtelenség olly életnek neme, mellyet *Absolute* szólván, Isten se nem tílt, se nem parancsol; és igy se *Virtus*, se *Vitium* nincs benne: tehát eggyiket a' másiknál, Isten előtt kedvesebb vagy kedvetlenebb állapotnak nem mondhatni. Hanem a' mint-hogy más dolgoknak-is a' *Circumstantiák concili*álnak *Moralis differentiát*, hogy jó vagy rosz légyen, és eggyik a' másiknál jobb vagy alább-való: azonképpen a' Házas és Nőtelen állapatot-is, azokbúl kell meg-itélni.

II. *A' Sz. irás példái, erre visznek.* F. Mellyek azok a' Példák? 1. Sz. Agoston *azt irja, hogy Bóldog Aszony az ő szűzességét fogadással ajánlotta Istennek, és ez okon kérdi az Angyaltúl, mint lészen az, a' mit mond vala, mert férfiat nem ismér, &c.* F. 1. Sohúl egy vakarítás a' Sz. irásban arrúl nincsen, hogy Bóldog Aszony fogadással kőtelezte-vólna magát a' szűzességre: de ha szinte ugy lett vólna-is a' dolog, arrúl a' példárúl minden Apáczák és Anyáczák himét nem varhatnának. Mert a' mint minden-nap az *Ave Mari*ában mondgyák, Bóldog Aszony *plena fuit gratiâ*, tellyes vólt Malasztval; azért abbéli fogadását tőkélletessen bé-tőltherte. De vallyon akar melly potrohos Barát

Luc. 1. v. 34.

és elő-hasú Apácza, igérheti-é magának a' kegyelemnek olly tellyességét? 2. Ha igaz vólna az, hogy az Angyali látogatás-előtt, hóltig-való szűzességet fogadott vólna Bóldog Aszony, fogadása ellen lett vólna, magát viszont Jósefhez feleségül kőtelezni: mert hóltig-való szűzességre magát kőtelezni, és férhez menni, nem tudom miképpen férnek őszve. Holott a' mint *Bellarminus* itélli †, Bóldog Aszony az-által a' férhez-menés-által, *Dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ita ut verè licuerit S. Josepho, si voluisset, cum beata Virgine matrimonium consumare, id enim requiritur, & sufficit ad essentiam veri conjugii.* A' mivel penig abbéli szavát *Bellarminus* mázollya: *Tamen quia sciebat ipsa, divina revelatione edocta, nunquam S. Josephum id expetiturum, idcirco poterat habere, & habebat explicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate propriè virginitas consistit.* Ertelme ez: Noha hóltig-való szűzességre kőtelezte magát B. Aszszony, férhez mehetet affelől Jósefhez, mert Isteni jelenésbül bizonyos vólt rúla, hogy soha Sz. Jósef a' *Carnalis copulát* ő tűle nem kivánnya. Azt mondom *Bellarmine*, hogy csak mázolása ez elébbeni mondásodnak. Mert micsoda *Ratio*búl, vagy *Revelatio*búl vagy te tudós arrúl, hogy valaha B. Aszszonynak ollyan *revelatio*ja lett vólna? A' Sz. irás arrúl halgat; a' *ratio* azt nem *dict*állya. 3. De még B. Aszszonynak az Angyali kővetségre-való feleletibül sem sül a' ki, a' mit a' Pápisták itten keresnek. Mert mikor Gabriël Angyalnak amaz szavára, *Ecce concipies in utero, & paries filium, &c.* azt feleli: *Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognosco,*

† Lib. 2. de Monachis Cap. 22.

azzal az Angyali követségen-való csudálkozását fejezi-ki. Mirt ha azt mondaná: Azt mondod Gabriel, hogy én, *Ecce* imé menten fogadok az én méhemben: miképpen lehet az, holott én soha ez oráiglan férfiat nem ismértem; hallatlan dolog penig, hogy valaha valamelly Aszszony férfiú-nélkül magzatot fogadgyon. 4. Nem tagadom, hogy Agoston, és más némelly régiek, B. Aszszonynak azt a' feleletit, az ő Szűzeségre-való fogadkozásárúl ne magyarázzák, de nem vagyunk olly kötelesek a' régiek ősvényéhez, hogy attúl fél nyommá se lépjünk. A' bizony dolog, a' Nagy *Cajetanus Cardinál*-is el-hadgya itt őket, és a' mi magyarázatunkal tartya, a' mikor azt irja †: *Quarit modum, quo fieret mater; cum expers fuit virilis commercii. Non dixit non cognoscam, sed non cognosco: quia intellexerat verba Angeli tunc implenda, dicente Angelo, ecce concipies: quomodo nunc concipiam, quoniam usque in præsens, viri cognitionem non habeo, id est, virgo sum.* 2. Sz. Pál-is *kárhoztattya azokat az özvegy Aszszonyokat, kik első hiteket meg-másolván, nőszni akarnak. Itt-is* Sz. Agoston, *a' Fogadások meg-szegésérűl mondgya hogy* Sz. Pál *emlekezik.* F. 1. Meg-kellene próbálni, hogy valaholott a' Sz. irásban a' *Fides*, Hit, *pro Voto*, a' Fogadés-tételért vétessék. 2. Az *allegált* helyen azért, a' *Fides*-en igen helyesséen érthettyük a' keresztyéni hitet és vallást; a' melly mondathatik *Prima fidesnek*, ellenébe annak az *Apostasiának*, a' mellyre afféle Aszszonyi-állatok hajlottanak. És igy az első hitet megmásolni, nem egyebet tészen, hanem a' Chriſtustúl el-hajlani, és a' Sátán után eredni; mint maga Szent Pál ma-

† Super textum allegatum.

1. Tim. 5. v. 12.

gyarázza, *v. 15.* 3. Igen nagy távolyság vagyon a' Sz. Páltúl említet Aszszonyi-állatok között, és az Apáczák között, kiknek fogadásokat a' Sz. Pál mondásábúl akarják állatni a' Pápisták. 1. Azok özvegy Aszszonyok vóltanak: de az Anyáczaságra többire a' Szűz leányzókat hitegetik az Apácza Barátok. 2. Amazok az Ecclésiának néminémű szólgálattyára adták magokat; tudni-illik az Ecclésiában lévő igyefogy ott szegények, erőtelenek, betegesek körűl-való forgolódásra: De micsoda tisztek az Apáczáknak? Nem egyébb, hanem a' Szolozmán-való éjjeli nappali berbitélés, és némelly Deáks-magoktúl sem érpali berbitélés, és némelly Deáks-magoktúl sem érthető énekeknek gajdolása. 3. Amazok az Ecclésiátúl † v. 9. választattak az ő tisztekre †: de az Apáczák gyakorta másoktúl el-hitettetvén, adgyák magokat a' Claſtromos életre. 4. Az Apostol, olly távoly vagyon, hogy az iffiú Aszszonyoknak javallotta vólna, hogy afféle férhez nem-mehetőségnek békójában vessék lábokat, sőt azt mondgya, *v. 14. Volo autem juniores nubere.* De a' Barátok, és a' már meg-anyahodott Apáczák, sok szín-alatt hitegetik az iffiakat a' magok szerzetire. 5. Szent Pál tanácsollya, *v. 9.* hogy ha valamelly özvegy Aszszony fel-vétetik a' *Diaconissa*ságra, hatvan esztendősnél nem kissebb választassék: de tudva vagyon, hogy a' Barátok örömesb szálláſt adnak a' Claſtromban a' gyenge virág-szálaknak, hogy nem az aggott kóróknak. Ezek igy lévén, itéllye meg az elmés Olvasó, ha vólt-é Sz. Agostonnak szándéka illyen Apáczaságot állatni.

3. *Azokon-is, a' kik magokat meg metzették Menyország-* Matth. 19. v. 12.

országért, *nem egyebeket magyaráz* Sz. Agoston, *hanem a' kik fogadáſt tőttek a' Szűzeſségről.* F. Urunknak czéllya az *allegált* helyen nem egyébb, hanem némelly tekintetre-nézve a' Nőtelenséget elibe-tenni a' házaſság-béli állatpotnak: annyiban tudni-illik a' menyiben a' Nőteleneknek rend-ſzerént nincsen annyi el-vonattatáſok, mint a' házaſoknak; és igy *cæteris paribus*, ugy kiván-ván az Evangéliomnak ügye, annak elő-mozdításában kiſſebb akadály és nehézség-nélkül munkálódhatnák. De ezzel a' maga metzet (ha ollyanok) Barátok nem támogathattyák fogadáſos Nőtelenségeket. 1. Mert ők az ő fogadott Nőtelenségekben igen nagy érdemet helyheztetnek: Urunk penig ſemmit ollyat fel nem téſzen. 2. A' Nőtelenséget magában valami dicséretes jóságnak lenni Urunk nem *commendállya*, hanem a' menyiben *cæteris paribus* alkalmatoſság-gyanánt ſzólgál az Evangeliomnak kiſſebb el-vonattatás-nélkül-való terjeſztésére: De a' Barátok az ő Nőtelenségeket igen nagy *virtus*nak tartyák lenni. Azonban ſzámtalan ſok tzap Barátok, olly alkalmatoſok az Evangeliomnak terjeſztésére, a' mint alkalmatos amaz nagy fülű négylábú állat a' hegedűléſre.

III. *A' Primitiva Eccléſiának régi ſzokáſa ezent bizonittya.* Calvinus *túl hallók* †, *hogy régi ſzókásból, a' kik magokat tellyeſség gel Iſtennek ſzentelték, Házaſságtalan életre kötelezték magokat.* F. A' mit, mint ő ſzavát *allegálnák* a' Pápiſták, azt ellen-vetés-képpen hozzá-bé Calvinus: *Hoc, inquiunt,* (Papiſtæ) *ab ultima memoria fuit obſervatum, ut ſe alligarent continentiæ voto qui totos ſe Domino dicare vellent.* A' mellyre Calvinus ugyan ott meg-felel. 1. Meg-engedi azt régi ſzokáſnak lenni, ugy mind azon-által, hogy arrúl a' ſzokáſos példárúl himet varrani, mindenképpen meg nem engedi. *Fateor certè antiquitus receptum fuiſſe hunc morem: ſed eam ætatem ſic ab omni vitio liberam fuiſſe non concedo, ut pro regula habendum ſit quicquid tunc factum eſt.* 2. Kűlőmbséget mutat az akkori és moſtani *Votarius* emberek közőtt. Akkor az időben, ha melly ember Nőtelenségre kötelezte magát, vévén eſzébe, hogy azt az életet ſzentűl el nem kővetheti, ſzabados vólt a' házas életre magát adni. De moſtan, ha valamelly férfi vagy leányzó a' Moloch kemenczéjében eſik, ha meg-sűl-is a' vágyódáſnak tűze miatt, nem ſzabad onnét ki-menni. Ezt a' feleletet penig, nem a' maga újjából ſzopta Calvinus, hanem Sz. *Cyprianus*tól tanúlta, a' ki egyűt azt irja †: *Si ſe ex fide Chriſto dicaverunt virgines, pudicè & caſtè ſine ulla fabula, perſeverent. Ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perſeverare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quàm in ignem delitiis ſuis cadant.* Vallyon ma vagyon-é helye e' Sz. jámbor tanácsának? 3. Ollyan *Votarius* embereket emleget Calvinus, a' kik magokat egéſzlen az Urnak ſzentelnék: de a' mai fogadáſos emberek kinek ſzentelik magokat? Domonkoſnak, Fa-talpú Ferenczeknek, Benedeknek, Lojola Ignécznek, &c. Ugyan-is ezeknek költött *regulá*jokra ſzokták magokat eskűvéſſel kőtelezni.

† Lib. 4. Cap. 13. n. 17.

† Epiſt. 11.

IV. *Az igaz okoſság erre mutat. Mert, ha ſzabad*

nem vólna fogadást tenni a' Házaſság-nélkül-való tiſzta életre, e' háromokoknak egygyikeért nem vólna ſzabad. F. Mellyek azok? 1. *Hogy ez az állapat nem kedves Iſtennél: mert a' terméſzetnek törvénye, és az Iſtennek parancsolattya, mindeneket a' Házaſságra kötelez.* F. Ennek az Oknak micsoda fontya leheſſen, iménd eléggé meg-mérsékelők. 2. *Hogy lehetetlen a' Teſt-nélkül lenni a' teſtnek.* F. Mi ſem mondgyuk azt mindeneſtül-fogva: de hogy a' maga-metzet emberek, ſzinte olly *Spiritualiſok* vólnának, és a' teſtül idegenyek, a' mint magokat tettetik, Nagy Tanúkat hallánk fellyebb ellenbe. 3. *Mert Iſten ajándéka, hogy ember tiſztán maradgyon.* F. A' bizony dolog, ritka és mint egy rend-kivül-való ajándék a' *Continentia*, ha igaz a' Sz. iráſnak errül-való *Documentuma*, *Matth. 19. v. 11. 1. Cor. 7. v. 7.* Mond erre *Kalauz*; hoſzſzan beſzél ugyan, de csak ez a' ſummája: *Csak ember maga vétkével árkot ne áſſon magának, és az Iſtentül rendelt eſzközökkel vaſtagítsa magát, tudni-illik imádsággal, böjtöléſſel, Iſteni félelemmel, teſti ſanyargatáſſal, &c. meg-nyeri Iſtentül a' Continentiának ajándékát.* F. Szent igaz, hogy minden az idveſségre ſzükségesképpen tartozó jók, meg-adatnak Iſtentül a' Válaſztottaknak, igaz hitbül származott könyörgés által: de a' mellyek nem ollyan *gradus*ban-valók, azokrul azt nem mondhatni. Kell-é példa reája? Sz. Pal nem egyſzer kétſzer könyörge Iſtennek azon, hogy a' Sátán Angyalának csapdoſása ſzünnék-meg ő tüle; de mindeneſtülfogva nem halgattaték-meg abba. Chriſtus Urunkis, háromſzor kéré Sz. Attyát azon, hogy mulnék-el

2. Cor. 12. v. 7. 8. 9.

Matth. 26.

ő tüle

ő tüle a' Halálnak ſzomorú pohára; de affelől ugyan csak meg-kellet azt inni. Haſonló az itélet a' *Continentiá*nak ajándékárul. Kérheti ugyan azt valaki Iſtentül; de mivel az nem az idveſségnek eſzközi közzül-való ſzükséges jó, meg-lehet hogy abban meg nem halgattatik. Azért abbéli ajándéknak meg-nyerésének ürügyével (mivel bizonyos biztatáſunk Iſtentül arrul nincsen) nem bátorságos embernek magát a' fogadáſos nőtelenségnek békójában vetni.

V. *A' Házaſságnak fogadáſa után, nem ſzabad a' Házaſulás.* §. 5. F. Mivel ez a' *Propoſitio* nem egyébb, hanem a' fellyebb-való negyedik *Propoſitio*nak vagy *Punctum*nak ága-buga; azért azt tövébül ki-vágván, ez-is el-ſzárad; nem-is ſzükség több ſzót e' körül ſzaporítani. Ezek lőnek azok az őt *Præmiſſák*, mellyekkel eddig a' tárgyát *Kalauz* körül kerülé; láſſuk imár a' villongáſnak bökkenőjét. Azt penig *Kalauz* illyen formába teſzi-le §. 6. *Vétek nincs a' Papok házaſotlanságában.* F. Bizony mondom ravaſzkodik a' *Kalauz*: mert nem egyeneſſen czirkalmozza a' feneket. Nem *negativè* vagyon a' kérdés: *Ha nincs-e vétek a' Papok házaſotlanságában?* Mi azt mindeneſtül-fogva nem mondgyuk, hogy minden házaſotlanságban vétek vólna. Hanem *affirmativè* teſzſzük-fel: *Ha vétek-é a' Papnak meg-házaſodni, ugy hogy Iſten törvénye-ſzerént, tilalmas a' Papoktul a' házaſság; el-annyira, hogy ſenki Iſten-ſzerént Pappá nem lehet, valaki magát holtig való Nőtelenségre nem kötelezi?* Ez a' dolognak egyenes czirkalmozáſa. Mi bezzeg azt mondgyuk, hogy nem inkább vétek a' Papokban a' házaſság, mint máſok-

ban: de

ban: de másokban nem vétek, azért a' Papokban sem. Nem-is állathata csak egy vakarítást-is a' Szent iráſsból ez ellen *Kalauz:* hanem az Eccléſiának mezejére csavarodik ki, s-azt mondgya: *Az Anya-ſzent-egyház, egyébb dolgok között, azt-is kívánhatta azoktúl, kik Papságra igyekeznek, hogy fogadáſt tegyenek a' meg-nevezet tiſzta életrûl.* A' honnét meg-tanúlhattyuk azt, hogy nem meri Iſteni tilalomnak állatni a' Papok házaſságát, hanem csak Egyházi tilalomnak; a' mint *Bellarminus* kerekdéden meg-mondgya †: *Non jure divino, ſed humano duntaxat prohibitum eſſe conjugium Sacerdotibus, & proinde in hoc diſpenſari poſſe.* Noha másokkal eggyûtt ellene vagyon *Johannes Major in 4. diſt. 24. q. 2. Votum Sacerdotibus ſolenne eſſe de jure divino, ac proinde indiſpenſabile eſſe.* De mivel ſzínyellyék a' Páp iſták az Eccléſiának tilalmát a' Papok házaſságárúl, értsûk *Kalauz*túl:

† Lib. 1. de Clericis Cap. 18.

I. *Mikor egy Fejedelem, Tanácsságra, vagy jövedelmének gondviſelésére választ valakit, bizonyos dolgokra kötelezi, sôt eskûtteti elsôben, és annak-utánna állattya a' tiſztbe. Azonképpen, egy Városnak tagjai közzé, sôt egy Czéhnek társaságába sem fogadnak senkit, a' kijó-akaratból fel nem veszi a' Pólgári társaságnak kötelesſégét, &c. Tehát az Anya-ſzent-egyház-is ſzabhat kötelesſégeket, mellyek-nélkûl senkire nem bizza a' Lelki Páſztorságot, és nevezet-ſzerént a' Házaſság-nélkûl-való tiſztaságot kívánhattya, &c.* F. Tenyeres talpas *Elenchus diſſimilium* vagyon ebben az *Argumentum*ban. Úgy vagyon mind a' Fejedelem az ô alatta-valóit és Tiſzt-viselôit, mind valamelly Társaság az ô tagjait kötelezheti

némelly

némelly dolgokra; de *adpoſſibilia*, ollyakra a' mellyek azoktúl lehetségeſek: de mivel a' Házaſság-kivûl-való, ſzent, tiſzta, és gerjedezés-nélkûl-való élet, embernek nincs a' maga hatalmában, hanem Iſtennek ritka, és mint-egy rend-kivûl-való ajándéka, tehát vakmerôség arra kötelezni minden Papságra menô avagy menendô embereket. Mondanók még-is, ha a' Pápa ollyan ajándékot adhatna az ô birtoka-alatt lévô metzet Papoknak, Barátoknak; de még maga sem tehet mindenkor affélére ſzert.

II. *Mert attúl az idôtûl fogva, mikor, az Ujjítók itéleti-ſzerént, az igaz Apoſtoli tudomány fénlet az Eccléſiában, az az, a' Nicæa-béli Gyûlekezet-elôttûl-fogva, nem ſzabad vólt, hogy valaki Papsága után meg-házaſodgyék; mint ez elôtt* Pafnutius *ſzavaibúl hallók. Annak-okáért, noha eleinte a' ſzûkség úgy hozta, hogy nôs embereket kellett Papságra emelni, és ezeket erôvel feleségektûl el nem fogták: de azért, ſóha csak egy példánk sincs arrúl, hogy valaki Papsága után meg-házaſúlt vólna, &c.* F. 1. Nem egyébbsûl innét ki, (ha mi sûl) hanem az, hogy a' Papoknak Házaſulatlansága, nem Iſteni, hanem csak emberi tilalmon és ſzokáſon fundáltatik: azért a' ki nem érzi magában a' Házaſság-kivûl-való tiſzta életnek ajándékát, Sz. Pál tanátsa-ſzerént, jobb annak meg házaſulni, hogy sem mint égni. 1. Cor. 7. v. 9. 2. Hamiſság az, hogy *Pafnutius* idejében, ki élt a' *Nicænomi Conciliumnak* idétte, és abban jelen vólt, hogy a' Papoktúl a' Házaſság meg-tíltatott vólna; láſd fellyebb, *lib. 1. fol. 321.* 3. Az-is, hogy a' *Nicæa*-béli Gyûlekezet elôt-

tűl-fogva, nem szabad vólt senkinek Papsága után meg-házasodni, nyilván-való igazságtalanság. A Nap-keleti Ecclésiában, szabadgyában házasodtanak a' Papok; mint tanú reája *Socrates Historicus lib. 5. Cap. 21. Omnes illustres presbyteri in Oriente & Episcopi, modò ipsi voluerint, nulla lege coacti ab uxoribus abstinent; nam non pauci illorum, dum Episcopatum gerunt, etiam liberos ex uxore legitima procreant.* Sőt maga István Pápa ezt igy lenni bizonittya †: *Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum* (Orientalium) *Sacerdotes, Diaconi, atque subdiaconi matrimonio copulantur.* Ezt bizonittyák tovább a' Példák: mert a' régi szent Püspőkök közzül, nem eggyen s-ketten házasságban éltenek. * Abban élt *Hilarius, Pictavomi* Püspők, Sz. *Nazianzenus*nak Attya. Abban *Nyssenus*, a' Nagy Sz. Balásnak báttya, és tőbbek egyebek. ugy-mint Chæremon, *Euseb. lib. 6. Cap. 42.* Demetrianus, *Niceph. lib. 6. Cap. 30.* Marcion Apja, ki Püspők vólt, *Epiphan. Hares. 42.* Spiridion, *Socrat, lib. 1. Cap. 12. Ruffin. lib. 1. Cap. 5.* Synesius, *Niceph. lib. 14. Cap. 55.* De még a' Nap-nyugati Ecclésiában-is, egész a' Tizen-eggyedik *Seculum*ig, nem fojthatta-meg tellyességgel az Anti-Christus, a' Házasságnak szabadságát a' Papokban; mint tanú reája *Aventinus Historicus, lib. 5. Annal. Bojor. Sacerdotes hac tempestate publicè uxores, sicut cæteri Christiani habebant, filios procreabant, sicut in instrumentis donationum, quæ illi templis, mystis, monachis fecere, ubi hæ nominatim cum conjugibus testes citantur, & honesto vocabulo, Presbyterissæ nominantur, invenio.* Ezent mutattyák

† Dist. 31. Can. *Aliter.*

* Videatur Joh. Læti Hist. Eccl. pag. 121.

a' Pél-

a' Példák-is. Mert (mint a' Pápista *Decretom*ba fel vagyon irva *Hosius* Pápa, István *Subdiaconus* fia vólt: *Bonifacius* Pápa, *Jucundus* nevű Pap fia: *Fælix* Pápa, ugyan *Fælix* nevű Papé: *Sylverius* Pápa, *Sylverius* Római Püspőké: Harmadik *Fælix* Pápa, *Valerius* Püspőké, *&c.* Sőt azzal *coneludállya* a' *Canont* a' Decretom: *Complures etiam alii inveniuntur, qui de Sacerdotibus nati, Apostolicæ sedi præfuerunt.* De hogy más Országokat ne említsünk, Magyar Országban-is, négy-száz esztendeig, nősők vóltak a' Pápista Papok; mint meg-tetczik a' Sz. László Király Decretomából, *Lib. 1. Cap. 1.* A' mit penig *Jeronymus*ból, s-másokból a' maga állatásának hitelére *allegál Kalauz*, abból csak a' következik, hogy immár a' tajba a' Római Ecclésiába bé-kezdette vala tenni lábát az Anti-christus, és a' kereszтyéni szabadságot bontogatni. *Jeronymust* a' mi illeti *Erasmus*sal rúla azt mondhatni: *Sed urgemur authoritate Hieronymi, quam equidem nolim elevare, qvanqvam ille sæpènumero violentus est, parumque pudens, sæpe varius parumque sibi constans.* A' bizony dolog, hogy ha másban valamiben, valóba mód nélkül el-ment vólt a' Nőtelenségnek égik-való magasztalásában; mint ezt felőle a' nagy *Sorbonicus* Doctor-is *Espencæus* meg-vallya †: *Multa viro Sancto* (Hieronymo) *in virginitatis favorem exciderunt coacta & violenta.*

Dist. 56. Can. 2.

In Annot. pag. 617.

† Lib. 1. de Continentia Cap. 9.

III. *Igaz Okai vóltak az Anya-szent-egyháznak, mellyekért csak azokat akarta Papságra emelni, kik Házasság nélkül maradnak.* F. 1. Nem az Anya-szent-egyház, hanem az Anya-szent-egyháznak fekélye, tudni-illik az Anti-Christus, veté a' Papok nyakában a'

Nőtelenségnek kötelét; mint továbbat meg-hallyuk. 2. De mellyek azoka' szem-fény-vesztő Okok?

1. Cor. 7. v. 5. 1. *Mert* (u. m.) *Sz. Pál a' Házas személyekben kivánnya, hogy mikor imádkozásban akarják foglalni magokat, el legyenek egy-mástúl. Tehát a' Papnak méltó minden időben magán lenni, mivel kötelessége-szerént, szüntelen az Isteni dolgokban kell foglalatoskodni.* F. 1. Hiszem ha Sacramentom a' Házasság (a' minémünek tartyák a' Pápisták) olly távolly vagyon, hogy a' kegyességnek gyakorlásában az embert meg-gátolná, sőt inkább segedül szólgál arra. Ugyan-is mire valók a' Sacramentomok? Segítő és gyámolító eszközök a' jóban.

Gen. 5. v. 24. 2. Hiszem *Enoch Patriárcha* házas ember vólt; még is azt tartya az irás felőle, hogy szüntelenül járt az Urnak előtte. Dávid Király feleséges ember vólt, még penig nem csak egy s-két feleségi vóltanak; de

Psal. 119. v. 163. még-is hétszer napjában dicséretet mondhatott Istennek. Azért a' Sz. házasság nem gyilkosa az emberben a' *devotio*nak. Láttyuk melly *devotus*ok a' Pápista nőtelen Papok. Valamenyin vadnak sem érnének *devotio*búl az egy (noha feleséges) Dáviddal. 3. Ha az Ok, mellyet fel-teszsznek, tudni-illik az Isteni szólgálatra-való szüntelen kötelesség, elégséges és fundamentomos Ok vólna a' Nőtelenségre, tehát ugy minden keresztyéneknek nőtelenekké kellene lenni: mert Szent Pál közönségessen parancsollya, *1. Thess. 5. v. 17. Orate indesinenter.* Ismét, *Eph. 6. 18. Orantes omni tempore in Spiritu.* A' mikor penig az A-

1. Cor. 7. v. 5. postol, azt tanácsollya a' Házasoknak, hogy mikor imádkozásban foglallyák magokat, ideig el-legyenek egy-

egy-mástúl, szóll némelly rend-kivül-való *devotio*nak alkalmatosságárúl; mert azt-is hozzá-teszi, hogy bőjtőllyenek: tudgyuk penig, hogy még a' Pápista Papok sem bőjtőlnek szüntelen. Azonban igen roszszúl gondolkodnak a' Házas emberekrúl a' Nőtelen Tzapok, mint-ha azoknak szüntelen nyakokon tsüggene a' *Domina*. Talám nékik gyakrabban forog elméjekben a' mit néha *Luther*nek lobbantanak: *Quia deest Domina* (uxor) *veniat igitur Ancilla.*

2. *Az Ov Törvényben, nem csak mikor Isten a' Törvényt kiadá egynéhány nappal az előtt, Feleségekhez nem hagyá menni a' Sidókat, a. és az Ur asztalára tétetett kenyereket sem akará hogy meg-kóstolnák valakik Aszszonya emberhez közelgettek: b. de ennek-felette, valamikor a' Papok szolgáltak a'* Salamon *Templomában, Feleségekhez nem mentenek, ugymond Sz.* Jeronymus. F. 1. Jeronymusnak monda-mondása ebben az ügyben nálunk igen keveset fontol; okát fellyebb meg-hallók. 2. Az Ov Törvény-béli Papok bort sem isznak vala akkor, a' mikor ki ki az ő rendi-szerént, a' Templomnak szólgálattyában vólt foglalatos: de a' Pápista Misés Papok, noha minden-nap misélnek, de nem tartyák tisztek-ellen-való dolognak meg-innya a' *Vinum*ot. 3. Azért azokbúl az *Allegoriás ceremoni*ákbúl, ha mi következés lehet az Uj Testamentomi állapotra, annak csak az a' summája: Hogy az Egyházi-szolgáknak józanon és szentül kell magokat foglalni az Egyházi szolgálatban. De azokkal a' *Virtus*okkal összeféra' Sz. házasság. Sz. Pál feleséges Püspököt emleget, *1. Tim. 3.* de fel-teszi bennek azokat a' jóságo-

a. Exod 19. v. 15. b. 1. Sam. 21. v. 5. Lev. 10. v. 9.

kat, *v. 3. 4.*

3. *Az Apostolok példája ezent jelenti: Mert minekutánna Christust követték, bátran mondgyák, hogy ők mindeneket el-hadták o. Es ő maga Christus magyarázván mi légyen ez a' minden, utánna-veti: p.* Omnis qui reliquerit domum, fratres uxorem, *&c. Es Sz: Pál magárúl nyilván irja, hogy házasság nélkül vólt, 1. Cor. 7. v. 8.* F. 1. Nem csak az Egyházi embereknek, hanem minden keresztyének tisztekben áll az, hogy az Evangeliomnak drága tudományát, elibe tegyék minden dólgoknak és jószágoknak, még azoknak-is, a' mellyek leg-kedvesebbebnek és szerelmetesebbeknek láttatnak-is lenni, a' minémüek embernek Apja, anya, felesége, *&c.* Hogy mind Urunknak, mind az Apostolok mondásának e' légyen *Scopussa*, meg-tettzik ex *Antecedentibus.* Fellyebb azt tanitya Urunk, hogy némely embereknek annyira a' földi gazdagsághoz ragadott szivek, hogy könnyebb a' tü fokon a' tevének által menni, hogy nem az ollyanoknak a' Menyországban bé menni. Mellyet halván az Apostolok, azt mondgyák Urunknak: *Lám mi mindeneket el-hadtunk, és követtünk tégedet!* Mint ha azt mondanák, mi fellyebb betsüllöttünk tégedet, és a' te tudományodat, hogy nem e' világnak minden javát. De hiszem valami jónak birtokkábá lenni, és a' Christust követni, nem ellenkeznek egy mással Sz. Máthérúl azt mondgya az irás, *b.* hogy mindenét el-hagyván követte az Christust; de nem vált ugy meg házától és más javaitúl, hogy semmi közit nem tartotta vólna hozzá, mert azt mondgya azon irás felőle *ibid. v. 30.* hogy, *in Domo sua*, a' maga házában vendéglette-meg-

o. Matt. 19. v. 27.
p. Ibid. v. 29.
b. Luk. 5 v. 28.

Urunkat. Péter és Andrástúl-is a' mondatik, *Marc. 1. v. 16.* hogy mindeneket el-hadták; de vólt affelől házok, *ibid. v. 29.* Annak-okáért *Omnia relinquere*, Mindeneket el-hagyni a' Christusért, nem azt teszi, hogy kóldússá s-mazúrrá lenni, semmivel nem bírni; hanem a' Christust mindenek-felett becsülni, és ő érette, ugy hozván a' dolog, leg-szerelmetesebb javunktúl-is meg-válni. 2. Azt hagyhattya ember el a' mie vagyon: De a' Pápista Papoknak nincsen felségek. Azért nem mondhattyák az Apostolokkal, *Omnia reliquimus, domum, uxorem, &c.* Láttyuk, hogy az ásot, kapát, füstös kunyhót (mert ők sem született nek minnyájan Uri-palotában) sokan közzülök örömest el-hadgyák; mert tudgyák azt, ha a' madtzagot el-vetik, szíjjat találnak helyébe, az az, füstös ház helyett Uri Palotát; a' guba helyett, subát; a' rabotás múnkás élet helyett, kedves s-has-hizlaló állapatot; a' szegénység helyett, minden jókban-való buborékolást. Mit kötik-bé szemét e' világnak? Csak kép-útálás minden dolgok. Kire-nézve, igazán irja rúlok a' tudós *Erasmus: Nunc mendicantium vocabulo se se venditant, & ii qui Satraparum opes domi possident.* In Annot. pag. 140.

3. A' mi a' Pál Apostol példáját illeti, nem vitatom az Alexandriai Kelemen vélekedését, ki Sz. Pált-is feleséges embernek tartotta lenni †: hanem csak azt mondom, hogy, igen ritka madár a' fekete hattyú. Mondhattya-é azt minden Pap, Barát magárúl, a' mit Sz. Pál: *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam.* A' mellyel azt jelenti, hogy Istennek kiváltképpen való ajándéka vólt ő nála; mint fellyebb magyaráz-

† Lib. 3. Stromat.
1. Cor. 7. v. 40.

za, *v. 7. Unuſquiſque proprium donum habet ex Deo.* K. *Igy immár meg-értvén a' Pápiſták* ſententiáját e' Materiában, *te micsoda karba hagyod a' dólgot?* F. Mi kerekdéden azt mondgyuk, hogy a' Nőtelenség nem kőttetet ugy az Egyházi állapathoz, hogy ſenki Pappá ne leheſſen, valaki magát hóltig-való Nőtelenségre nem kőtelezi. Ennek penig meg-próbálására, nem gyenge *Erőſségek* ſzólgálnak.

I. Mert az Apoſtolok többire, midőn Urunk őket az Egyházi tiſztre híjná, tűzes házas emberek vóltanak. De mond erre *Kalauz, fol. 1039. Noha az Apoſtolok közzül némellyek házaſok vóltak; de nem éltek Feleségekkel Apoſtolságok után.* F. Honnét tudod hogy nem éltek? Mellyik Apoſtol súgta vólt azt meg Jeronymuſnak, kinek tegzéből ezt a' fűz-fa nyilat rántod? Maga Jeronymus igy oktat bennünket egyűt †: *Quicquid ex Scriptura Canonica authoritatem non habet, quâ facilitate dicitur, eadem rejicitur.* Sőt, ha mi hitelek lehet azoknak a' *Canon*oknak, mellyek az Apoſtolok neve alatt mutogattatnak, ellenkezőt mutatnak azok: mert azok közzül eggyikben azt olvaſſuk: *Si quis docuerit Sacerdotem ſub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, Anathema ſit.* De hiſzem (gondolom a' *Legend*ából) ugy tartyák a' Romaiak, hogy Sz. Péternek leánya-is vólt, kit az Attyárúl Péterről, *Petronell*ának neveztenek †. Kérdés lehet rúla, Ha Apoſtolságába nemzette-é azt Sz. Péter vagy Apoſtolsága előtt? Neve a' leánynak ugy mutattya, hogy Apoſtolságában nemzette; mert *Simon* Apoſtol vólt már akkor, a' mikor Urunktúl Péternek nevezteték.

† In Matt. 23.

Vide Diſt. 28. Can. 14.

†, Vide Balæum de Actis Pontif. pag. 89.

Ha ugy; tehát az Apoſtoli tiſztel, nem tőtték-ki rokkájokat feleségeknek ugy az Apoſtolok, hogy vélek nem éltek vólna. De *Bellarminus*-is alkalmaſént meg-hamiſittya a' *Kalauz exceptio*ját, a' mikor azt irja: *Itaque licuiſſe in tota Eccleſia Sacerdotibus* uti *uxoribus, quas ante ordines duxerant uſque ad tempora Syricii: in Eccleſia autem Orientali, & nunc licere, & ſemper licuiſſe.*

Lib. 1. de Clericis C. 18. §. *Ac, ut à primò incipiam*⁹.

II. Mert nem az Iſten; nem-is a' Chriſtus; nem-is az Apoſtolok; hanem † *Syricius* nevű Romai Pápa találkozék Nap-nyugaton, a' ki elsőben az ő alattavaló Papoknak nyakokban akará vetni a' Nőtelenséget, roſzſzúl értvén Sz. Pálnak amaz mondását, *Qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt.* Annak-utánna * Hetedik Gergely Pápa, a' Romai Gyűlésben erős törvényt ada-ki a' Papok Nőtelenségéről, hogy a' kiknek féleségek nem vólna, meg ne házaſodnának: a' kiknek penig vólna, vagy feleségektűl válnának-meg; vagy ha azt nem akarnák, tiſztektűl. A' kőſségtűl-is meg-tíltá, hogy ſenki a' Házas Papok ſzólgálattyával ne élne †. De nem olly könnyen viheté véghez ſzándékát, mint gondolá. Mert e' dologtúl-való végezését Német-orſzágban küldvén, és *executio*ját a' Moguntiai Erſekre bizván, az Erſek közönséges gyűlést hirdete ugyan, a' mellyben ſzorgalmatoztatá a' Papokat a' Pápa törvényének bé-vételére. De a' *Clerus* ennek a' végezésnek ellene kiálta. A' Pápát magát Eretneknek kiálták, hogy illy hamis törvényt akarna nyakokba vetni. Az Erſeket penig csak nem el-ſzaggaták ennek bé-vételének ſzorgalmaztatásáért. Vég tére egyſzer-is máſzſzor-is tűzes meny-ütő kővekkel

† Bellar. ut ſupra ſtatim.

* Anno 1074.

Videatur Sleidanus de Summis 4. Imperiis lib. 3. pag. 240. Antonius de Dominis de Repub. Eccl. lib. 2. fol. 199.

† Bellarm. lib. 1. de Clericis Cap. 19. §. *Beat. Anſelmus.*

addig kegyetlenkedének a' Pápák, hogy a' *Cleruſnak nolle velle* nyakában kelle venni a' tiſztátalan Nőtelenségnek jármát. Mellyről hallyuk *Æneas Sylviuſ*nak, ki Második *Pius* Pápának nevezteték, ítéletit †: *Sacerdotibus magna quidem ratione ademptas eſſe nuptias, ſed majore reſtituendas videri.*

† Apud Platinã in vita illius.

III. Mert Sz. Pál Apoſtol czímereſen le-irván az Egyházi embert az ő *Qualitas*ról, *1. Tim. 3. ad Tit. 1.* olly távoly vagyon hogy a' házaſságot benne kárhoztatná; sőt azt kivánnya, hogy a' Püſpöknek feleſége légyen: *Oportet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum.* Fogáſt talál ennek *Kalauz*, s azt mondgya *fol. 1040. Ezt a' Sz. Doctorok úgy értik, hogy* Irregularis, *az Egyházi tiſztre alkalmatlan, a' ki egy-más-után kétſzer házaſodott. Tehát csak azt akarja Sz. Pál, hogy ha feleſége vólt a' Püſpöknek, egynél több ne lett légyen.* F. Kicsodák azok a' Doctorok? Jeronymuſt emlegeti *Kalauz:* ő néki penig menyi hitele leheſſen ebben a' dologban, megjelentettük nem régen. *Chryſoſtomus*-is Sz. Doctor vólt, de ő arra magyarázza *: hogy a' Pap vagy Püſpök házaſságban élvén, ne legyen *Polygamus*, azon egy időben ne legyen több egy feleségénél; a' mint a' Sidóknál ſzokásban vólt a' több feleségűség. Nem csak a' hajdani időben penig, hanem még akkor-is, a' mikor Sz. Pál azt írná; mint *Cajetanus Cardinál* feljegyzi. *b. Tunc temporis multi plures uxores habebant.* Azt akarja azért Szent Pál, hogy afféle több feleségű emberek ne vétesſenek-fel az Egyházi tiſztre. *Sotus*-is, nevezetes *Theologus* és Törvény-túdó Doctor, *k.* azt meg-vallya, hogy Sz. Pálnak a' mondását, *Unius uxoris virum*, ſemmi úton s-módon nem érthetni csak az özvegy emberekről, a' kiknek annak-előtte egy feleségek vólt, de meg-hólt: hanem kell érteni az ollyanokról, a' kiknek midőn Püſpökségre válaſztatnának, vólt ugyan Feleségek; de nem vólt kettő s-három, hanem csak egy.

* Vide Aſmũ in Annot. ad Pauli textum.

b. In locum Pauli.

k. De Juſtitia & Jure leg. 7. q. 6. Art. 2.

IV. Mert az Iſten, kiváltképpen az eſet-után, a' Házaſságot rendelte a' közönséges emberi gyarlóságnak orvoſságáért, hogy a' kik magokat meg nem tartóztathattyák, meg-házaſodgyanak inkább, hogy ſem égjenek, *1. Cor. 7. v. 9.* Mivel azért ez teſti gyarlóság, ſzinte ugy közönséges a' Papokkal, mint másokkal; tehát ez okon őket hogy Papok, a' Sz. házaſságtúl nem kell el-tíltani. Egyébb-aránt-is, annak a' Tilalomnak, melly tilalmas és férges gyümölcsi lettenek és legyenek, nagy Tanúktúl meg-értők fellyebb *. De mond erre *Kalauz*; ſokat *ſermocinál*, de csak ez a' ſummája, *fol. 1040. Nem tagadom, hogy a' Papok-között fogyatkozások ne eſnének, mint ſzinte a' Nősök-között: De, miképpen az Iſten törvényét nem kárhoztathattyuk azért, hogy ha törvény nem vólna, vétek ſem vólna: azonképpen, a' tiſzta életnek fogadását ſem gyalázhattyuk, noha talám ſokan vétekben nem eſnének, ha fogadáſt nem tennének.* F. 1. A' tiſzta életet ſenki nem gyalázza; hanem annak a' többire erőſzakos Nőtelenségnek, tiſztátalan gyümölcsét. 2. Fel tétetik abban a' Fogásban az, mint-ha a' Házaſság tiſztátalan élet vólna: Másképpen tanít Sz. Pál, *Heb. 13. v. 4.* 3. Ha ſzinte vétenek-is az emberek az Iſten törvénye-ellen, bezzeg azzal azt nem kárhoztathatni,

*. Vide inſuper Inventarium Monaſteriorum Angliæ, authoritate Henrici 8. factum, apud Balæ Præfat. ad Lectorem.

o. Qualis est & Cœlibatus in Actu signato confiderandus.

nem-is kell *abrogálni*: de az *Adiaphorum*okról o. más az ítélet. Ha *Abusus* férkezik ezekhez, jobb afféléket *abrogálni*, hogy nem fen-tartani.

HARMINCZ-EŐTŐDIK RÉSZ.

A' Szerzeteſekrűl.

KERDES: *Kiket értesz a' Szerzeteſeken?* F. A' Barátokat.

K. Micsoda a' Baráti Szerzet? F. A' Pápiſtáknak le-iráſa-ſzerént, nem egyébb, hanem olly rend és állapot, melly-ſzerént némelly emberek hóltig-való nőtelenségre, *regulás* engedelmeſségre, és ſzabad-akarat-ſzerént-való ſzegénységre kötelezik ő magokat, abban keresik és helyheztetik kereſztyéni tökélleteſségeket.

Bellar. de Monachis Cap. 2.

K. Te mit mondaſz erre? F. Kőzönségeſſen azt mondom, hogy fővenyen, az az, hamis fundamentomon éppítetett ez a' Baráti tökélleteſségnek kevély tornya. A' melly kiváltképpen kettő. I. Az, hogy az Evangeliomot két részre hasították, az az, Parancsolatokat és Tanácsokat csináltanak belőle. A' Parancsolatokat az egyűgyű kereſztyén kőſségnek hadgyák; magok penig a' Tanácsok lajtorjáján akarnak mások-felett Menyországban magaſlab póczra hágni. E' penig nem egyébűnnen ſzármazott, hanem az Evangeliom igaz terméſzetinek nem-tudásából. Mert ugyan-is az Evangeliomban a' menyiben Evangeliom

geliom nincsenek Parancsolatok, hanem igéretek a' Jéſus Chriſtus által ſzereztetett lelki jók felől: mellyeket kinek-kinek (ha akar idvezűlni) hittel kell meg-fogni és magához kapcsolni. Itt azért, Pap, Barát, paraſzt-ember kőzött nincsen ſemmi kűlőmbség. II. Az a' lelki dagály és kevélység, melly annyira fel-puffaſztotta őket, hogy azzal mernek dicsekedni, hogy nem csak az Iſten tőrvényét tőlthetikbé, hanem azon felűl többekkel és nagyobbakkal-is kedveskedhetnek Iſtennek. Ez penig nem egyébb, hanem hamis *Præſumtio*. Bezzeg Sz. Bernáth, kit a' Barátok eggyik Attyának lenni tartanak, alacsonabban értet maga felől: ki halálos betegségben lévén, nem az ő baráti életének tökélleteſſégét hántorgatta, hanem idveſségét csak egyedűl az Iſtennek irgalmaſságából várta, mikoron azt mondgya: *Tempus meum perdidi, quia perditè vixi: ſed unum me ſolatur, quòd ſpiritum contritum & deſolatum non deſpicies.* Ismét: *Duplici jure Chriſtus regnum poſſidet; ſemel quà filius; ſecundò quà paſſus: atque hoc ſecundo merito nihil ei opus fuit, dedit autem mihi, & omnibus credentibus.* Sz. Agoſton-is, noha ſzerzetes embernek tartatik, más *Credó*ban vólt a' moſtani érdemes Barátoktúl, *Lib. 9. Conf. Cap. 13. Væ hominum vitæ quantumcunque laudabili, ſi remotâ miſericordiâ judicetur.*

K. Hány oſzlopi vadnak a' Baráti Szerzetnek? F. Hármat állatnak. Az eggyik a' hóltig-való Nőtelenség: a' máſik, a' *Regulás* engedelmeſség: a' harmadik a' ſzabad-akarat-ſzerént-való ſzegénység.

K. De te mit mondaſz erre? F. En azt mondom,

hogy ezek az Hármas szerzetes fogadás-tételek, a' mint ma szokásban vadnak, és a' Pápistáktúl óltalmaztatnak, Isten előtt nem hogy kedvesek és érdemesek vólnának, sőt inkább utálatosok, és semmire-kellők. *Okai:*

I. Mert csupa merő azon emberi találmányok: Az Isten penig nem akar tiszteltetni affélékkel, *Matt. 15. v. 9.*

II. Mert babonával tellyesek: ugy-mint, a' mellyekben nem csak magoknak, hanem másoknak-is érdemléstre-való erőt és méltóságot keresnek. Ugyan-is az ő szavok: *Per professionem omnia vitæ pristinæ peccata deleri: per habitum vitæ Monasticæ susceptum, restitui hominem in eum statum, in quo est quispiam cum sacro baptismate renascitur: nec Monachum redditurum rationem de peccatis ante vitam monasticam admissis, & si statim atque habitum suscepit, è vita decederet, eum in cœlum volaturum.* Innét vagyon, hogy még a' Nagy rendek közzűl-is némellyeket, annyira meg-vakított ennek a' Baráti szerzetnek szentsége-felől-való vélekedés, hogy baráti-köntösben és kámsában akarják magokat temettetni. Mert azt tartya amaz Sz. Ferencz viselt-dólgairúl irott könyv †: *Omnes salvantur qui moriuntur in ordine & sub regula B. Francisci: Franciscus enim oravit Deum, & impetravit à Deo, ut nullus in habitu posset malè mori.* De a' mi nagyobb, annyira el-hatalmazott vólt a' csábulásnak ereje, hogy a' Fejedelmi emberek közzűl-is némellyek Baráttá lennének; mint *Lotharius* Császár felől irja *Baleus, de Actis Pontif. pag. 112.*

Azorius Part. 1. lib. 12. Cap. 5. Gvilielm. Parisiensis Serm. Dominical. fol. 33. Bellarmin. in Judicio de libro Concord. inserto Tō. 2. Operum fol. mihi 494. Vide Surium Comment. rerū in orbe gestarum pag. 432.

† Liber Conform. fol. 78.

III.

III. Mert mind Isten, mind ember látrya, hogy csak merő színes, tettetes, és hypocrita fogadások azok. Szabad-akarat-szerént-való szegénységre kötelezik magokat; azonban kiknek telibb kassok, pinczéjek, tár-házok, és erszények, mint a' szerzetesek-nek? Sanyarú, koplalással tellyes (hogy már) életre adgyák magokat; de kicsodák kövérebbek, iszmosabbak, potrohosabbak, mint a' Barátok? Itt való-ba bé-telik a' Pharahó álma, mellyet Jósef meg-magyaráza, hogy az ősztövér ökrök el-nyelik a' kövéreket. Sz. Jeronymus-is, meg az ő idejében meg-sajdította ezt, a' mikor igy panaszolkodik: *Nonnulli sunt ditiores Monachi, quam fuerant seculares & Clerici, qui possident opes sub Christo paupere, quas sub fallace & locuplete diabolo non habuerant: ut sustineret eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit antea mendicos.* De mit mondanál Sz. jámbor, ha ma élnél? Ha meg-tekintenéd a' mostani szerzetesek, pompás Királyi Palotákkal vetekedő frissen éppítetett Házaikot; azokhoz tartozó Uri s-Fejedelmi jövedelmeket; nagy Méltósághoz illendő siros konyhájokat: ugy gondolom nem csak panaszolkodásra fakadnál-ki, hanem kámsájokat-is le-szaggatnád rúlok. Más egy felekezeteken-lévő fő ember-is ezent tapogattya, a' mikor a' szegény Barátokrúl azt mondgya: † *Hi dum nihil habent, omnia possident, & carentes divitiis cunctis sunt divitibus ditiores, nosque qui aliquid habere dicimur, mendicamus.* El-halgatom szűzességeknek és Nőtelenségeknek kellemes gyümölcsit: mert nem szinte olly száraz-fák, a' mint tettetik, hogy néha meg nem gyümölcsözné-

Ad Nepotianú Epist 12.

† Petrus de vineis, Friderici 2. Imperat. Consiliarius, apud Plesseū in Mysterio pag. 862.

nek;

nek; kire-nézve nem helytelen hivattyák magokat *Patereknek*, amaz mondás-szerént:

Non malè sunt Monachis grata indita nomina Patrum,
Cum numerent natos hîc & ubique suos.

IV. Mert maga-gondolatlan vakmerőség találtatik azokban a' fogadásokban. Hóltig-való szűzességre kötelezi magát minden Barát; azonban száz közzül-is egyben alig találtatik a' maga meg-tűrtetésnek ajándéka: mert az ritka, és Istennek mint-egy rend-kivül-való ajándéka, *Matth. 19. v. 11.* Vakmerőség azért arrúl fogadást tenni, a' mit nem tud, tőlthet-é bé vagy nem.

V. Baromhoz, kűhőz, fához illendő balgatagság-is találtatik azokban a' fogadásokban; sőt hogy egyebet ne mondgyak, temérdek bálványozás. Mert a' mint *Lojola* tanítványit oktattya: *Quicquid superior præcipit, ipsius Dei præceptum esse & voluntatem: atque ut ad ea credenda, quæ Catholica fides proponit, toto animo assensuque vestro statim incumbitis: sic ad ea facienda, quæcunque superior dixerit,* cœco quodam impetu *voluntatis pariendi cupidæ, sine ulla prorsus disquisitione feramini.* In Epist. ad Fratres in Lusit. Sect. 19. de Obedientiæ virtute.

Bóldog Isten! micsoda a' baromi engedelmesség, ha nem ez? Az okos embernek értelmét, akarattyát ugy meg-kötni, és azt más embernek bírtoka alá adni, hogy azzal, mint az alakos az alakokkal jáczodozzon? Micsoda a' bálványozás, ha nem ez, egy bűdős dohos embernek parancsolattyát és akarattyát szintén ugy tartani, bé-venni, és el-követni, mint az élő, hatalmas, és teremtő Istennek mondását és hagyományát? El-halgatom enneka' vak engedelmesség-

nek ke-

nek keserű gyümölcsét: mellyekben még a' Királyi s-Fejedelmi Méltóságban lévő nagy Rendeknek-is nem egyszer meg-vásott fogok. E' köszörűlt késtHarmadik Henrik Galliai Király ellen: kit egy Domokos rendén-való Jakab Kelemen Barát, szép szín-alatt tőle *Audientiát* kérvén, mint-ha valami titkos dólga lett vólna véle, hegyes késsel a' Királyt által-veré. Hasonló latorságot mere próbálni egy *Castellus* János nevű Jesuita *Paterek* tanítványa Negyedik Henrik ugyan Franciai Király ellen: de Isten csudálatossan el-fordítván a' kést, a' gyilkos nem mészárolhatá-fel mindenestűl-fogva a' Királyt, hanem állat meg sértvén, fogait űté-ki: annak utáña penig egy *Franciscus Ravaillach* nevű *lator* ugyan fel-mészárlá. De hogy Historiát ne láttassam irni, nem külömben mint egy Bálám számára a' hamis Prófétát, ugy már régen nyögéssel szenyvedi a' Keresztyén világ ennek a' vak engedelmességnek nehéz súllyát. Kihez-képest *Polydorus Virgilius* régi túdós Pápista ember, már régen ezekrűl ily sententiát mondott: *a. Et conducibile nimis jam esset, has hominũ feces, tanquam membra Christianæ religioni adnata, conterere, abscindere, cremare, ne suis sordibus cultûs divini nitorẽ & munditiẽ diutiùs conspurcarẽt. Mantuanus Baptista*-is, ki maga-is Barát vólt, és a' szerzeteseknek erkölcsöket jól tudta, szinte szörökrűl irja-le őket:

b. Hi quoque qui nomen de relligione superbum
Usurpant, quanquam sanctis à patribus ortos
Se jactent, ovium molli sub vellere fraudes
Mente Lycaonias servant, & crimine sordent.
Quod speciem virtutis habet scelus omne colorat.

a De Invent. rerũ lib. 7. Cap. 3.

b. Lib. 3. Calamit.

K. De vallyon mivel támogattyák Baráti szerzetek-nek Istenes és szentséges-vóltát, a' Barátok? F. Vagyon némelly ki-fogások, mellyekből nem nehéz ki-rázni őket.

I. *Ha maga Urunk fel-vetette a' Baráti-szerzetnek fundamentomát, mikor ama' gazdag iffiúnak azt tanácsol-lya:* Ha tökélletes akarsz lenni, eregy-el, ad-el min-denedet, osztogasd a' szegényeknek, és kincsed lé-szen a' Menyországban, és kövess engemet. F. 1. Kö-vetheti affelől valaki a' Christust, ha szinte csuklyát, kámsát, magára nem veszen-is. 2. Ha a' Barátok tö-kélletességeknek fundamentomát ebben helyhezte-tik, miért hogy ők-is jószágokat, mellyeket a' Cla-stromokhoz nem kevéseket birnak, el nem adgyák, és az ő náloknál egy-néhány ezer grádicsal szegé-nyebb embereknek, el nem osztogattyák. De kön-nyebben meg-válnának a' Barátságtúl, hogy nem mint erre a' környűlületes Barátságra vennék mago-kat. 3. Ha Urunk szavainak környűl-állási meg-te-kintyük, könnyen eszünkben vehettyük, mit akar-jon. Nem egyebet tudni-illik, hanem annak a' ke-vély és maga-hányó iffiúnak *hypocrita*ságát akarta ki-nyilatkoztatni azzal a' testnek nem igen tetző paran-csolattal: ki noha dicsekedett a' törvénynek bé-töl-tésével, de csalárd vólt a' szive; mert inkább ragadot veszendő jószágához, hogy nem a' Christushoz. 4. Az-is meg-jegyzésben jöhet, hogy az magános és bi-zonyos személyben meg-határoztatott parancsolat vólt; a' minémüek a' Sz. irásban néhúlt találtatnak; azért a' Barátok, az ő szerzeteknek fel-állatására, ab-

Matth. 19 v. 21.

búl közönseges *regulat* nem csinálhatnak.

II. *Maga Urunk maga példájával meg-szentelte a' Baráti szerzetet, a' mikor ollyan forma életet követet.* F. Ugy-é? Akarnók meg-tudni a' mostani sok szerze-tek közzül, mellyiket követte vólna inkább. Tudom, nem a' *Lojola* rendin-valókat: mert Urunk azon pa-naszolkodik, hogy a' rókáknak vagyon lyukok, az égi madaraknak fészkek; de ő néki nincsen annyi helye, a' holott fejét le-hajthatta vólna. De kiknek vagyon ma frissebb és magassabb fészkek, mint a' Jesuiták-nak? Mondanók, hogy az apród fa-talpon sétáló, madtzaggal, istrangal magokat környűl-övedtző *Fra-tereket*; mert maga-is Urunk egykor kötelből csi-nált korbácsot, s azzal hajtotta-ki a' Templomból az adókat és vévőket. Csak hogy Urunk nem tartot-ta bűnnek a' Császár garasát kezébe venni; nékik penig a' pénzt kezekben forgatni, baráti-szentségek ellen vagyon. Azt sem gondolom, hogy Urunk sá-kot, szattyrot hátára, és kezébe vévén, házrúl-házra kódúlt vólna; ugy cselekesznek penig a' *Mendicans Fratere*k.

Matth. 8. v. 20.

Joh. 2. v. 15.

Matth. 22. v. 19.

III. *Lám maga* Sz. Lukácsnál *azt mondgya Urunk, hogy valaki meg nem válik minden javaitúl, nem lehet az ő tanítványa: mellyel láttatott jó eleve* regulát *szabni a' Ba-rátoknak.* F. Meg-esik! csak a' Barátok vólnának hát ugy Christus tanítványi. Urunk penig mikor ezeket mondaná, nem csak a' Tizenkét Apostolokat taní-totta, hanem egész seregnek *prædic*állott †: melly *prædicatio*ban, nem egyébre oktattya az ő Tanítvá-nyit (ollyanok penig minden igaz keresztyének) ha-

Luc. 14. v. 33.

† Liquet ex v. 15.

nem hogy e' világhoz, ennek veszendő és el-mulandó javaihoz, sziveket, lelkeket, indulattyokat ne kössék, s-ne ragaszszák; csak ugy éllyenek ezekkel, mint ha nem-is élnének. Sőt ha az Isten dicsősége, az igaz Evangeliomnak ügye ugy kivánnya, cselekedettel-is készen s-örömest meg-vállyanak azoktúl. Ezt penig csak a' Barátoknak kell-é cselekedni? Hamissán akarják azért azt a' subát csak a' magok nyakába rántani, mellyet Urunk minden keresztyéneknek szabott.

IV. *A' régi Szentek közzül-is némellyek, Illyés, Keresztelő János, &c. sanyarú, és az emberi társaságtúl külön-való életet éltenek: mellyel a' moștani Szerzeteseknek útat írtottanak.* F. 1. Ugy; de a' moștani Szerzetesek, nagyobb részre inkább nagy roppant Városokban laknak: ott sem a' szugolyákat; nem a' fél-felé-való helyeket választyák magoknak, hanem ha csak alig lehet-is, a' szegy-fűre verekednek. 2. A' mi az Illyés dolgát illeti, hogy az a' szent Jámbor emitt amott a' vadon erdőkben, völgyekben, és a' *Carmelus* hegyén lappangot, azt nem fogadásból cselekedte, mint a' moștani Remete barátok; hanem kételenségből: mivel az Istentelen Jezabel mindenütt halálra keresteti vala őtet. Máșok-is sokan, kiket a' moștani Barátok, *Patriarchá*joknak tartanak, illyen kételenségtúl viseltetvén, a' pusztákban mentenek, s-ott töltötték-el életeket; mint első Remete Pálrúl irja *Otthо Frisingensis: Paulus persecutionem Decii fugiens, ac in desertis latitare cupiens, necessitatem vertit in voluntatem.* Ezent bizonittya *Baptista Mantuanus* Barát amaz ő verseiben:

. Reg. 19. . 10.

Chronol. lib. 4. Cap. 5.

Lib. 1. de Vita Blasii.

Ista ego

Ista ego crediderim per noxia tempora, Paulum
Niligenam sole ardentem qui primus eremum
Incoluit, liquisse urbes patriosque penates,
Et didicisse togas textis componere palmis.

3. Keresztelő János példájárúl sem varhatnak a' moștani Remeték hímet. Egy az, hogy az ő példája rend-kivül-való, mellyet mindenekben nem követhetünk, nem-is kötelesek vagyunk reá. Más az, nem-is ollyan pusztában lakott, hogy el-vonta vólna magát minden emberi társaságtúl. Hiszem maga magát kiáltó szózatnak nevezi: de kiknek kiáltott a' pusztában? Ugy gondolhattya ember, hogy nem a' vadaknak, madaraknak, hanem az okos embereknek.

Vide Annot. Bezæ in Matth. 3. v. 1. Joh. 1. 23.

V. *Lám a' régi Eccléșiában-is vóltanak Claștromos emberek; mint meg-tetczik Sz. Agoștonirásibúl* †: *Azért a' Baráti szerzet nem moștani; nem-is illik azt alázni vagy ócsárlani.* F. Ugy, de a' moștani Barát-szerzet között és annak követői között; és a' régiek között, kik Barátoknak neveztettenek, s-azoknak rendek között, igen nagy távolyság és külömbség vagyon. 1. A' régi Claștromok, Scholák és Academiák gyanánt vóltanak, és mint-egy veteményes kertyei az egyházi rendnek: mellyekből sok jeles s-tudós emberek származtanak, és onnét hivattanak az Egyházi tisztre. Maga Sz. Agoștonbizonittya ezt, hogy még az ő idejében-is szokásban vólt, hogy a' Claștromok Egyházi szólgákat adogatnának; mert illyenképpen szól a' *Capraria* szigetben lakó Barátoknak: *Vos autem Fratres exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, & in finem perseveretis: ác si quando operam ve-*

† Lib. de Operibus Monachorum. & Lib. de Moribus Eccles. Catholicæ.

Epist. 82.

ſtram mater Eccleſia deſideraverit, nec elatione a vida ſuſcipiatis, nec blandiente deſidia reſpuatis: ſed miti corde obtemperetis Deo, &c. De a' mai Claſtromok micsodák? Többire nem egyebek, hanem a' magok hasát hizlaló embereknek féſzkek. 2. Régi ſzokás-ſzerént, a' Barátok a' *Clerus*túl avagy Egyházi-rendtűl meg-külömböztettenek: ugy hogy azon egy ſzemély Barát és *Clericus* egyſzer-s-mind nem lehetet; ſőt a' ki a' Baráti állapotbúl Egyházi tiſztre vétetett, annak *válét* kellett mondani a' ſzerzetes Barátságnak. Még Gergely Pápa-is, kinek idejében immár hanyatlás vólt a' dologban, nem engedte-meg azt a' *Confuſiót*: a' mikor azt akarja, † hogy a' ki *Abbaſá*, az az, Barátok Apjává léſzen, az Egyházi-rendtűl búcsút vegyen: mivel-hogy Bárát és *Clericus* egyſzer-s-mind ſenki rendeſſen nem lehet. De ma, akar-melly lepſi fűlű nagy ſzamár, mihelt a' csuklyát, kámsát nyakában veheti, merő egy egy ſzent Apoſtolnak tartya magát; ſőt a' Cherubin és Seraſim Angyalok rendibűl valónak. 3. A' régi Barátok, nem henye, s máſok véres verítékével haſokot hizlaló, hanem múnkás és magok kezе múnkájával életeket tápláló emberek vóltanak; mint Sz. Agoſton őket le-írja: *Nemo quicquam poſſidet proprium: nemo cuiquam oneroſus eſt, Operantur manibus ea, quibus & corpus paſci poſſit, & mens à Deo impediri non poſſit.* De ma ſokan miért leſznek Barátokká? A' henye és hivalkodó könnyű életért. Némellyeket csak a' *deſperatio*, mivel *fodere non valeo*, állat-bé a' ſzerzetben. 4. Sz. Agoſton a' régi Baráti-rendet le-rajzolván, *a.* nem kivánnya mind azoknak olly igen ſzo-

† Epiſt. 11. lib. 3.

De Moribus Eccleſ Catholic. Cap. 31.

a. Lib. ut ſupra.

ros meg-

ros meg-tartását, mellyek az Iſten igéjében köz ſzabadságban hagyattatnak: moſtan penig ſemmi nincsen, a' mit ſzoroſſabban űznének és kívánnának-meg. Mert ők azt meg-engeſztelhetetlen véteknek tartyák, hogy ha valaki a' ruhának ſzínében vagy formájában, az edelnek neműben, avagy akar-melly hitván *ceremoni*ában csak valami keveſsé távozzék-is el a' Rendnek *regulá*jától.

VI. *Vétkeztek vólna hát ugy* S. Ferencz, Domonkos, és Lojola, *kik ſzerzeteket fundáltanak, ha a' moſtani Baráti ſzerzet Iſtentűl javaltatott rend nem vólna.* F. En egy ſzálnéra ſem mentegetem őket. 1. Mert ezzel *Schiſmá*t ſzakadáſt ſzerzettenek a' kereſztyének között, hogy nem elégedvén-meg a' Chriſtuſtúl-való neveztetéſſel, némelly Ferenczrűl, némelly Domokoſrúl, némelly Benedekrűl, *&c.* nevezteti magát: melly dólgot még régen Sz. Pál feddet és dorgált a' Chorintuſiakban. Másképpen jövendölt Iſaiás az igaz kereſztyénekrűl, hogy azok nem azt mondgyák, En Sz. Ferenczé, én Sz. Domokosé vagyok; hanem inkább ezt: *En az Uré vagyok.* 2. Mert ezzel ſok babonás emberi találmányokra nyitottanak útat: mellyekkel mind az Iſtent akarják tiſzteltetni, mind magoknak máſok-felett-való tökélleteſſéget és bóldogságot Iſtentűl érdemleni. Tudgyuk penig, hogy minden emberi főtűl találtatott Iſteni tiſztelet, csak merő hijába-valóságnak hijába-valósága. 3. Mert abbéli cselekedetekkel meg-töltötték e' világot ſok henye s-here csak haſokot és bűröket hizlaló emberekkel: kik hivalkodásban töltvén életeket, nem a'

1. Cor. 1. & 3.

Eſa. 44. v 5.

Matth. 15. v. 9.

magok,

magok, hanem a' más emberek véres veritéke után eszik kenyereket. Melly minémű terhére légyen a' keresztyén világnak, maga általalátta Harmadik *Innocentius* Pápa, mikor a' Szerzeteseknek feletteb-való el-szaporodásokat illyen közönséges végezéssel akará meg-fojtani: *Ne nimia religionum diversitas, graevem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus ne quis de cætero novam religionem inveniat; sed quicunque ad religionem se converti voluerit, unam de probatis assumat.* De a' sánta katona nem nyugvék-meg ebben a' végezésben, hanem addig futá, s-addig úntatá a' Pápát, hogy végtére új Szerzetinek meg-erősítését és bé-vételét ki-nyeré Harmadik Pál Pápától. Láttya azért a' keresztyén világ, hogy a' Jesuiták, kik minket minapiaknak, Ujjítóknak szoktak nevezni, Matusálemig nem vihetik-fel *Genealogiá*jokat.

Extra lib. 3. de religdomib. C. 9.

Anno 1540.

HARMINCZ-HATODIK RÉSZ.

A' Fogadás-tételről.

KERDES: Micsoda a' Fogadás-tétel? F. Semmi nem egyébb, hanem magunknak igérettel-való kötelezése Istennek, valamelly jó, tisztességes, szabados, és lehetséges dolognak bé-tellyesítéséről: vagy Istenünkhez-való háládatosságunknak megmutatására, vagy a' kegyességnek múnkájának jobb módgyával-való gyakorlására. Igérettel-való kötelezésnek mondgyuk a' *Fogadást* lenni, hogy meg-külömböztessük az elménck puszta magános szándékától, melly meg-változhatik; az igaz fogadás-tételt penig ember bün-nélkül meg nẽ változtathattya.

K. Hány-féle a' Fogadás-tétel? F. Vagy közönséges, vagy kivált-képpen-való.

K. Mit értesz a' közönséges Fogadás-tételen? F. A' Keresztséget, mellyben minden Keresztyén arra kötelezi magát, hogy az Ördögnek, s-annak pompáinak ellene-mondván, tellyes életében egyedül csak az Istennek akar engedelmeskedni. Innét nevezi Sz. Péter a' keresztséget a' jó lelki-ismeretnek kötelességének.

1. Pet. 3. v. 21.

K. Micsoda a' kivált képpen-való Fogadás-tétel? F. Olly, a' melly nem terjed-ki minden emberekre, hanem csak némellyeket illet, kivált-képpen-való okból és végből. Ez ismét két-féle: Avagy Sidói *ceremoniás* fogadás-tétel; a' minémű vólt az Ov Testamentomban a' *Naziræusoké*: kik magokat Istennek szentelvén, mig fogadásoknak ideje el nem tőlt, hajokat el nem nyírték, minden részegítő italtúl magokat meg-tartóztatták. Avagy olly Fogadás-tétel, a' minémüvel a' keresztyének-is bizonyos okokra és végre-nézve élhetnek; vagy Istenhez-való háládatosságoknak meg-mutatására; vagy a' kegyesség gyakorlásának jobb módgyával-való el-követésére. Mint példának-okáért: Ha ki veszi eszében magának a' részegségre, és abból származni szokott sok gonoszokra-való hajlandóságát, az fogadást tehet a részegítő italtúl-való maga meg-tartóztatásáról.

Vide Num. 6.

Vide Perkinsi Cathol. Ref. Tom. 1. Oper. fol. 411.

K. De hogy effele fogadás-tételekben ember meg ne üsse

ússe szárát, mit kell meg-tartani? F. Egynéhány regulákot:

I. Hogy a' Fogadás-tévő személy légyen a' maga hatalmában és birtokában; avagy azoknak megeggyezésébűl légyen a' fogadás, a' kiknek hatalma alatt vagy egy-képpen vagy más-képpen vagyon. Innét vagyon, hogy az Ov Testamentomban a' szűlék, fioknak és leányoknak, akarattyok-kivűl lett fogadásokat, fel-bonthatták, *Num. 30. v. 4. 5.*

II. A' Fogadás ne légyen Vakmerő. Vakmerőnek mondunk penig minden fogadáſt, a' mellyet hirtelenségbűl és maga-gondolatlanságábúl csak kifittyent ember; és a' melly felől ninesen az Isten igéjébűl jól meg-tanítatott lelki-ismereti, ha kedvesé Istennek abbéli fogadása vagy nem. Ugyan-is, mint Sz. Pál mondgya, *Valami hitbűl nincsen, bűn az.* Csak Királyunknak, Fejedelmünknek ollyat igyekezünk igérni, a' mit tudunk hogy kedvell, és jó néven vészen; hát Istennek hogy mered azt Fogadás-gyanánt bé-mutatni, a' mellyről nincsen semmi bizonyságod, ha tetzik-é néki vagy nem. Itt azért az embernek igen szemesnek kell lenni, és az Isten igéjének igazgatásától tűggeni.

Tale putatur esse Votum Jephte Judic. 11

Rom. 14. v. 23.

Vide Calv. lib. 4. Cap. 13. n. 2.

III. A' Fogadás ne légyen bábonás. Bábonás penig minden vallásbéli fogadás, valamelly az egy élő Istenen-kivűl, más valakinek mutattatik-bé. Illyenek ma a' Pápistaságban szokásban-lévő sok fogadások: midőn ki emez vagy amaz Szentnek fogadáſt tészen, hogy annak tiszteſségére Templomot, Oltárt, Claſtromot, Collégiomot éppittet; hogy annak ké-

nak képének, ereklyéjének meg-látogatására, imádására Romában, Compoſtellában, Tseſztakóban, Lauretomban, vagy nem tudom micsoda Vtopiában vándorol. Illyen az, a' mit *Kalauz* bé-hoz, *fol. 969.* hogy látta Lauretomban, Bóldog Aſzſzonynak ezűſtbűl öntött nagy öreg ábrázattyát, mellynek lábánál fegyverébe térdre-esve könyörög a' régi *Bátori István.* Fejedelmi példa meg-vallom; de nem követéſre-való. Amaz nagy Nabugodonozor Király, hihető hogy maga-is imádta, de nyilván vagyon, hogy másokkal imádtatta amaz Duran mezején fel-emeltetett, tiszta Aranybúl öntetett, nagy öreg képet; de vallyon e' Királyi példárúl kellé nékünk-hímet varranunk?

Dan. 3.

IV. A' dolog, mellyről ember fogadáſt tészen, ne légyen valami gyermeki, játékos, és csúffondáros: mert ugyan-is a' fogadás-tételben nem emberrel, hanem Istennel vagyon dólgunk. Vadnak ollyanok, kik ha valamelly nagy betegségbűl fel-gyógyúlnak, fogadáſt tésznek, hogy soha Pénteken húſt nem eſznek. De micsoda ez? Csak Istennel-való jáczódás. Mit hajt az Isten arra akar egyél s-akar ne. Szinte a' hús-ételben vagy nem-ételben áll az Istennek tiszteleti!

V. Olly dologra kösse ember magát a' fogadáſſal, melly az ő rendes hivatallya-ellen nincsen; és a' mellynek bé-tellyesítésére, Istentűl rend-szerént-is elégedendő erőt várhat.

VI. Senki magát olly dologra ne kösse, melly vagy a' tiszteſséges erkölcsökkel, vagy az Istennek ki-

jelentetett akarattyával ellenkezik: ugyan-is a' fogadásnak nem kell lenni Istentelenségnek kötelének. Lator fogadás vólt azért ama' latroknak fogadások, kik arra köték magokat, hogy addig sém esznek, sem isznak, valamig Sz. Pált meg nem ölik. Act. 13. v. 12.

VII. A' Fogadásban jó és szent véget kell embernek fel-tenni; hogy tudni-illik a' légyen vagy Istenhez-való hála-adó-vóltunknak meg mutatására; avagy a' kegyesség múnkája gyakorlásának elő-segítésére. Innét vagyon már az, hogy a' Fogadás tulajdonképpen nem része az Isteni tiszteletnek, hanem annak külső elő-segítő eszköze, s-alkalmatossága; a' mint a' *Böjt-is.*

HARMINCZ-HETEDIK RESZ

A' Böjtről.

KERDES: *Szabad-é böjtölni?* F. Senki azt közzülünk nem tagadgya: Nem-is arról vagyon köz[illegible]tünk és a' Papisták között a' villongás; hanem affelől: Micsoda légyen, és miben állyon az igaz, és Isten-szerént-való Böjt.

K. Micsoda tehát az igaz Böjt? F. Semmi nem egyébb, hanem embernek ételtül s-italtúl, és minden még a' magában szabados külső gyönyörködtetésétül-való maga meg-tartóztatása bizonyos ideig, valamelly nagy és terhes okoknak indításából.

K. Hány féle a' Böjt? F. Két-féle; tudni-illik vagy Magános, vagy közönséges. *K. Mi-*

K. Micsoda a' magános Böjt? F. Az, a' melly valami magános személytül, vagy magános ház-néptül szokott lenni, bizonyos okok véget. Erről szóll Sz. Pál, mikor azt mondgya a' házasságban-lévő személyeknek: *Ne csallyátok meg egy-mást, hanem-ha egyenlő akaratból ideig, hogy foglalatosok lehessetek a' böjtölésben, és az imádkozásban.* 1. Cor. 7. v. 5.

K. Micsoda a' közönséges Böjt? F. Az, a' mellyet az Anya-szent-egyház szokott magának hirdetni, némelly bizonyos és terhes okok véget.

K. Micsoda okai lehetnek a' közönséges Böjtnek? F. A' többek között igen fontosok íme' kettők:

1. Valamenyiszer az Istentül valami nagy dólgot és jót akarunk meg-nyerni könyörgésünk által, igen illendő és hasznos, hogy böjtöléssel magunkat arra el-készítsük. Illyen-képpen, midőn a' kereszttyének Antiochiában Pálra és Barnabásra vetnék kezeket, hogy azoknak tiszteket, a' melly nagy dologban járna, Istennek annyival inkább bé-ajánlanák, a' könyörgés mellett böjtel-is éltenek. Magok-is az Apostolok, midőn Egyházi-szólgákat rendelnének, könyörgöttenek és böjtöltenek. De még a' Pogányoknál is szokásban vólt az, hogy mikor az ő Isteneknek Papokat szentelnének, tiz-napi böjtöt hirdettenek †. Ezen-kívül szokások vólt a' régi Szenteknek, hogy midőn Istennek valamelly közönséges jónak meg-nyeréséért *supplicálnának*, könyörgéseket böjtöléssel kötötték-össze. Igy Daniël, midőn az Isten népének a' Babyloniai fogságból-való ki-szabadítatását igen szivesen óhajtaná, böjtölésre adta önön magát. Act. 13. v. 3. Act. 14. v. 23. † Apud Polydor. de Invent. rerum lib. 6 Cap. 6. Dan. 10. 3.

II. Valamenyiszer az Istennek nehéz itéleti (a' minémű az éhség, fegyver, dög-halál) vagy vállunkat nyomja, vagy fejünkre-való rohanásban vagyon, indíttatunk az Istennek siráſſal és böjtölésſel-való meg-keresésére. A' *Ninive*-béliek, mihelt hallák Istennek ellenek-való kemény fenyegetését, ottan ehez az eszközhöz nyúlának. Joël Próféta-is, a' nagy éhség és drágaság miatt csak meg nem fonnyadó népet, erre ínti, *Joël. 2. v. 12.*

Jonæ 3. 5.

K. A' Böjt, mellynek le-irását, és Okait eddig hallottuk, részé-é az Isteni tiszteletnek? F. Nem az. Hanem. 1. Eszköz-gyanánt vagyon, rész-szerént a' testnek zilaj indulatinak meg-zabolázására; rész-szerént a' könyörgésben-való ahítatosságnak táplálására. Innét vagyon, hogy az Irásban a' böjt, majd mindenütt öszve-kötetik a' könyörgéſſel. Láſd a' többi-között a' Sz. Anna Aszszony példáját, *Luc. 2. v. 37.* 2. Jele a' mi Isten előtt-való töredelmes magunk meg-alázásának. Ugyan-is midőn a' böjt-által sanyargattyuk magunkat, azzal mint-egy meg-sententiáztatott bűnösök ugy állunk az Urnak előtte, valláſt tévén bűneinkről, és azokkal méltán meg-érdemlett bűntetéſinkről. Innét immár meg tanúlhattyuk azt a' Pápiſták ellen: Olly távoly vagyon, hogy a' böjtölés érdemes cselekedet vólna Istennek előtte; sőt inkább a' mi érdemetlenségünknek, és rettenetes méltatlantágunknak Isten eleibe-való terjeſztéſe, s-annak alázatos meg-valláſa. Erdemel-é azzal a' meg-sententiáztatott bűnös, ha bűneit a' Bíró előtt meg vallya? A' böjtnek azért természetivel-tellyeſséggel ellenkezik abban érdemet kereſni. *K. Mi-*

Vide Calv. lib. 4 Cap. 12. n. 19. Perkinſ. lib. 2. Caſuum Cap. 13. q. 3.

K. Micsoda tulajdonsági vadnak az igaz és Istenszerént-való Böjtnek? F. I. Az igaz böjt nem áll csak az ételben s-italban-való válogatásban; hanem vagy a' szoros és rend-kivül-való mértékleteſségnek követésében; vagy embernek bizonyos ideig minden ételtől s-italtól-való maga meg-tartóztatásában. Az ételben-való válogatás micsoda? Böjt nem böjt. Ugyan-is, mint *Polydorus* irja: *Parvi refert, quo vescaris cibo, ſi modò te ad ſummum ſatiaveris.* Az az: *Nem sokat külömböz, akar minémű ételt egyél, ha doſztig megtöltöd hasadat.* Akar káposztás-hússal, akar tormás-csukával lakjál jól, elég az hogy meg-telik a' böndő. II. Az Isten-szerént-való böjtnek Három jeles czímerí vadnak. 1. A' töredelmes alázatoſság: kihez képeſt az Irásban léleknek nyomorgatásának, fű le-függeſztésének mondatik, *Esa. 58. v. 5.* Innét vagyon, hogy a' régiek mikor böjtölnének a' porba ültenek, fejekre hamvat hintettenek, sák ruhában öltöztenek, sirtanak és keſergettenek. Láſd, 2. *Sam. 12. v. 16. 1. Reg. 21. v. 27. Jon. 3. v. 5.* 2. A' tiszta Atyafi-szeretet, és annak múnkáinak gyakorláſa, *Esa. 58. v. 7. Zach. 7. v. 10.* Haszontalan azért, ha szinte meg fonnyaszt-od-is böjtöléſſel magadat; ha szinte tűzre adod testedet-is, ha atyafi-szeretet nincs benned. 3. Az új engedelmeſség, és az előbbi roſz életnek meg jobbítáſa. Isten szava Esaiáſnál: *Avagy nem az-é a' böjt, hogy a' gonoſzságnak kötelét el-óldgyad, és meg óldgyad a' terhes igákat és szabadoſſon bocsáſſad a' romlottakat, és hogy minden igát el-szaggaſſatok.*

De Inventrum lib 6. Cap. 6.

1. Cor. 13. v. 3.

Cap. 58. v. 6.

K. Hát a' Pápiſták Böjti, igaz és Isten-szerént-való Böjtzé? F. Nem az: I. Mért

I. Mert az Böjt nem böjt, az az, csak ételben-való válogatás. Mind egy penig akar húsſal, akar más-féle eledellel lakjék ember jól; elég az, hogy nem panaſzolkodik a' has.

II. Mert az ő tűlök ſzabadtatott böjtöt, nem kiſſebb, sőt ſzoroſſabb fenyíték alatt kívánnyák meg-tartatni, hogy nem mint az Iſten törvényének akarmelly réſzét is. Innét vagyon, hogy ſokkal nagyobb vétek ő nálok böjtben a' húſt meg-enni, hogy ſem mint egynéhányſzor meg-réſzegedni, tombolni, tánczolni, felebaráttyát meg-csalni.

III. Mert az hús-ételtűl-való magok meg-tartóztatását az Iſteni tiſzteletnek eggyik nemes réſzének hiſzik és állattyák lenni.

IV. Mert akar miben is nagyobb érdemet nem kereſnek mint a' böjtölésben; melly a' böjtnek természetivel tellyeſséggel ellenkezik.

V. Mert a' böjtöléſt, melly a' mi Iſten előtt-való magunk meg-alázásának rend-kivűl-való eſzköze, rend-ſzerént-valóvá tötték. Egykor a' János tanítványi Urunkhoz menvén, azt kérdik tűle; mi az oka hogy ők, és a' Phariſeuſok tanítványi gyakran böjtölnek, az ő tanítványi penig nem? meg-felel Urunk nékiek s-azt mondgya: *Vallyon böjtölhetnek é a' vőlegény ágyas-házának fiai, mig vélek vagyon a' vőlegény? El-jő az idő mikor el-vétetik ő közzűlök a' vő-legény, és akkor böjtölnek.* A' honnét meg-tetczik, hogy a' böjt, ſzomorú, gyáſzos, és ſiralmas alkalmatoſság-ſzerént való dolog. A' mint azért a' ſiráſnak és gyáſzoláſnak rendes időt nem ſzabhatni, hanem a' mikor az alkal-

Matth. 9. v. 15.

matoſ-

matoſság hozza, akkor ſzokott a' lenni, igy a' böjtnek ſem; hanem a' mikor az Iſten az alkalmatoſságáltal a' böjtöléſre hiv bennűnket, akkor az Eccléſiának ſzabadságában áll, ezt vagy amaz napot rendelni.

K. Hát az Uj Teſtamentomban vagy magának Chriſtus Urunknak ſzerzéséből, vagy az Apoſtolok rendeléséből, nincsenek-é bizonyos, állandó, rend-ſzerént-való, és minden hétben s eſztendőben elő-forduló, böjtölő napok? F. Nincsenek. Bizonyságunk erre *Socrates Hiſtoricus*, az Egyházi Hiſtoriában a' mikor igy ir: *Ac quoniam nemo de ea* (id eſt jejunandi ratione) *præceptum literarium monimentis traditum poteſt oſtendere, perſpicuum eſt, Apoſtolos liberam poteſtatem in eadem cujuſque menti & arbitrio permiſiſſe, ut quiſque nec metu, nec neceſſitate inductus, quod bonum ſit, ageret.* A' régi Eccléſiák, ſoha nem-is kötötték magokat minnyájan azon egy időhöz és törvényhez a' böjtölésben, hanem mindenik a' maga ſzabadságával élvén, a' mikor és meddig akart, böjtölt; mint ugyan ott böven egynéhány példákkal mutogattya *Socrates*. A' Romai Anya-ház nem egyebet cselekeſzik azért, hanem lélek-ellen-való nagy kegyetlenséget, a' mikor az ő tűle ſzabott böjtölő napoknak meg-tartására, mindeneket nyakon kötve akar vonni. De láſſuk az Ellen-vetéſeket.

Hiſt. Eccl. lib. 5. Cap. 21.

I. *Lám maga Urunk negyven napig böjtölt, mellyel minékűnk is példát hagyott azon dolognak követésére.* F. Sok cselekedeti vóltanak Urunknak, mellyekben mindenikben hogy ötet követſük (a' mint hogy azok közzűl mi-tőlünk ſokak ugyan lehetetlenek) ſoha arra nem czélozot. Azok közzé ſzámlálandó az ő

Matth. 4.

negyven-napi böjtölése, mellyet nem például, hogy követsünk, hanem csudául iratott-meg az Istennek lelke. Ugyan-is. 1. Christus Urunk nem böjtölt gyakorta (maga úgy kellett vólna lenni hogy ha esztendőnként-való böjtöt akart vólna rendelni) hanem csak egyszer, midőn magát az Evangeliomnak prædikállására készítette. 2. Nem-is böjtölt ő emberi módon, a' melly illett vólna, hogy ha az embereket a' maga követésére akarta vólna indítani; hanem hogy abbéli cselekedetivel, minden embert csudálkozásra indítson inkább, hogy nem követésre gerjesszen. 3. Egy szóval nem egyébb oka vólt a' Christus böjtölésének, hanem hogy azzal mint egy *inauguraliter* el-készítené magát az ő közbe-járói tisztinek véghez-vitelére. A' mint Mósesről olvassuk, hogy midőn az Urnak kezéből el-akarná a' Törvényt fogni, ő is negyven-napi böjtöléssel készítette magát arra: mind-azon-által az Izraëliták Mósesnek abbéli cselekedetit soha követésre nem húzták; abból magoknak példát nem vettek.

Exod. 24. v. 18. & 34 v. 28.

Lev. 16. v. 29.

II. *Lám az Isten az Ov Törvényben meg-parancsolta, hogy esztendőnként a' hetedik hónak tizedik napját meg böjtölné a' nép: Azért rendes, állandó, és esztendőnként elő-forduló böjtöt szabot.* F. Sok ceremoniás *observantiák* vóltanak az Ov Testamentomban, mellyek a' keresztyéneket nem kötelezik az Uj Testamentomban: mivel Christus azoknak szent halálával véget-vetett, *Coloss. 2. vers. 14. 15. 16. 17.*

III. *A' Sidók Synagogájának bizonyos hólnapokban szabott*

szabott böjtöléssi vóltanak; mint meg-tetczik Zachariás *Prófétának irásából: Azért az Uj Testamentomban-is lehetnek.* F. Ugy; de kiváltképpen-való okok indították a' Sidókat arra, mellyek ő rajtok estenek a' Babyloniai fogságnak alkalmatosságával: mellynek midőn Isten véget vetett vólna, ottan meg-szűntenek azok a' böjtölések; és Isten a' szomorú böjti Napokat örvendetes innep napokra fordította. Mostan-is mikor az alkalmatosság hozza és kivánnya, az Anyaszent egyháznak hatalmában áll, böjtöket hirdetni.

Zach. 7. v. 5. & 8. 19.

IV. *Látzik hogy Sz. Lukács afféle esztendőnként elő-forduló Böjtről szóllyon, a' mikor említvén a' Szent Pál dólgait, azt irja:* Mikor penig sok idő múlt vólna el, és immár a' hajókázás veszedelmes vólna, mivel hog' immár a' böjt-is el-múlt vala, a' Pál inti-vala őket, *&c.* F. Nem szoll Sz. Lukács valami új Testamentomi böjtről, hanem alkalmatosság-szerént említi, *Festum expiationis*, amaz Sidó szokás-szerént-való, s-minden esztendőnként elő-forduló ceremoniás böjtöt: a' melly a' Hetedik hólnapnak tizedik napjára esik-vala, az az, olly idő-tájra, a' mellyben a' mi Calendariomunk-szerént, esik Szent Mihály vagy Mindszent-hava. Bizonyos dolog, hogy már illyen idő-tájba nem szinte bátorságos a' tengeri, kiváltképpen messzire-való, hajókázás.

Act. 27. 9.

HARMINCZ-NYOLCZADIK RESZ

A' Szer=tartásokrúl.

KERDES: *Mit értesz a' Szer-tartásokon?* FEL. Az Egyházi *Ceremoniákat.*

K. Micsoda az Egyházi Ceremonia? F. Semmi nem egyébb, hanem az Istени szólgálatban-való kűlső szer-tartás; részszerént Istenhez-való belső indulatunknak meg-mutatására; részszerént az Egyházi jó rendnek meg-tartására. A' honnét könnyű meg-tanúlnunk, mire-való legyenek a' *Ceremoniák.* 1. Jelei és tanú-bizonyságai a' mi Istenhez-való belső indulatunknak; mint mikor könyörögvén térdre esünk, vagy arczal le-borúlunk, azzal tanú-bizonyságot teszünk a' mi Istenünkhöz-való belső tőredelmes alázatosságunkrúl. 2. Segítő eszközi, és mintegy támaszi a' mi erőtlenségünknek. Vgyan-is mig e' világban vajuszunk, igen testi és gyarló emberek vagyunk, kihez-képest mint-egy járni tanúló gyermekek, kik talyigácskához támaszkodnak, szűkölködünk a' belső és lelki Istени tiszteletnek véghez-vitelére, afféle kűlső segédek-nélkűl. 3. A *Ceremoniák* mint-egy köteli az Egyházi társaságnak, és abban-való jó rendnek. Kihez-képest jól mondotta régenten Sz. Agoston: *In nullum nomen religionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium consortio colligantur.*

Vide Szegedinű in Locis Cómun. fol. 53.

Vide Rivet. in Catholic. Orthod. Tractat. 2. q. 38.

Lib. 19. contra Faustum Cap. 11.

K. Hány-félék a' Ceremoniák? F. A' mellyeket

Isten

Isten önnön maga vagy az Ov Testamentomban szerzett; vagy a' Christus az Uj-Testamentomban. Kihez-képest a' Ceremoniák vagy Ov-Testamentomiak, vagy Uj-Testamentom-béliek.

K. Minket keresztyéneket köteleznek-é az Ov=Testamentomi Ceremoniák? F. Nem: mert azok a' jövendő dólgoknak csak árnyéki vóltanak, azért feltámadván amaz igazságnak napja, ki a' Christus, elenyésztenek. Innét vagyon, hogy az Apostolok a' Christus Ecclésiájában annyira nem akarták megtartani avagy meg újjítani az Ov Ceremoniákat, hogy nyilván meg-vallották, hogy ők semmi afféle terhet nem akarnak vetni az Ecclésiára.

Col. 2. 17 Malach. 3 v. 20.

Act. 15. v. 10.

K. Hát azokat az Ov Ceremoniákat *vagy az Uj Testamentomban bé=hozni, vagy azoknak hasonlatosságokra másokat szerzeni, szabados-é?* F. Eggyik sem. Mert nem azért temette-el Urunk azokat az ő koporsójában, hogy onnét azokat fel-ássuk. Nem-is azért rőlőttettenek-el azok az Istentűl rendeltetett ceremoniák, hog' az emberek másokat kohollyanak helyekbe †.

† Amesius lib. 1. Medull. Cap. 39. n. 10.

K. Hát az Uj Testamentomban, hány és melly Ceremoniákat *szerzett Christus Urunk, mellyeknek meg-tartására kötelesek vagyunk?* F. Igen keveseket; ugymint a' keresztséget és a' Sz. Vacsorát †. Ezeket penig ugy szerzette, hogy vagy el-hagyni, vagy meg változtatni, vagy ezeket meg csonkítani, vagy hozzájok valamit adni és ragasztani, szentség-törés-nélkűl nem lehet. Vgyan-is, nem illik minékünk fellyebb bőlcselkednünk Christus Vrunknál. Mondanák*: *Lám ha jól meg-gondóllyuk a' mi idvezítő Istenünknek Uj Testa-*

† Vide Perkinsum in Catholic. Reformat. Controv. 3. Cap. 2.

* Canisius in Catechismo de Ceremon.

 fol. 5.

mentomi cselekedetit, rakják azok Ceremoniákkal: *úgymint kereſztelkedéſe, a' víznek borrá-való változtatáſa, bél-poklosoknak gyógyítáſa, vakoknak világoſitáſa, Lázár fel-támaſztáſa, ſiketeknek és némáknak nyelvek ſzabadulása, Jeruſalemben* proceſſioval-való *menetele, a' Vég-Vacsorának készületi és rend-tartáſi: mind ezeknek penig bé-*

Joh. 13. v. 15. *boronálására azt mondgya:* Példát adtam néktek, hogy miképpen én cselekedtem, ti-is úgy cselekedgyetek. F. 1. Igen roſzszúl, sőt ne mondgyam, bolondúl ſzámláltatnak Urunknak csuda-tételi a' Ceremoniák közzé. Hiſzem a' csudák rend-kivül-való, s-minden emberi erőt felül-múló dólgok; a' Ceremoniák penig az Anya-ſzent-egyháznak rendes ſzer-tartáſi. Ha azért Urunknak csuda-tételit példában és ceremoniában akarják a' Pápiſták venni, miért hogy halottakat nem támaſztanak, bél-poklosokat nem tiſztítanak, vakokat, sántákat, &c. nem gyógyítanak; még nem láttuk, hogy csak egy bénna lovat-is a' ſok ceremoniás Papok meg-gyógyítottanak vólna. 2. Szent Jánoſnál ſem azt mondgya Urunk a' Tanítványoknak, hogy mind azokat cselekedgyék a' mellyeket ő cselekedett; egyéb-aránt ſok lehetetlen dolgokra kötelezte vólna őket: hanem igy ſzóll; *A' mellyeket én cselekedtem tinéktek, ti-is cselekedgyétek.* Mit cselekedett leg-közelebb ő vélek akkor? Azt, hogy annyira magát meg-alázta, hogy Urok lévén nékiek, lábokat meg-moſta; mellyel mind a' ſzép alázatoſságot, mind az atyafi ſz. ſzeretetet nékiek *commendálta.*

K. Hát a' Kereſztyén Anya-ſzent-egyháznak, nincsen-é ſzabadságában és hatalmában, némelly ſzer-tartáſokat az

Eccléſiában rendelni? F. A' mi nézi az Iſteni tiſzteletben és ſzólgálatban való rendet és módot, hogy ennek meg-tartására, és éppületeſſebben-való végh-vitelére ſzólgáló ſzer-tartáſokat, az Eccléſia nem rendelhetne, mi azt nem tagadgyuk; sőt de rék *Theologus*ink állattyák. *Perkinſus Catholic. Reformat. Controv. 7. Cap. 1. Concl. 3. Docemus inſuper Eccleſiam Dei habere poteſtatem conſtituendi ac præſcribendi conſtitutiones, modum ac regulas, quæ concernunt tempus & locum cultui divino deſtinatum: item ordinem & decorum, quod in illis debet obſervari.* Calvinus ſem ellenkezik ebben, a' mikor azt irja *lib. 4. Cap. 10. n. 1. Non eſt nobis certamen contra ſanctas & utiles Eccleſiæ conſtitutiones, quæ vel ad diſciplinam vel honeſtatem vel pacem conſervandam faciunt.* Mind-azon-által efféle Egyházi *Conſtitutio*knak rendelésében, meg-kiváñyák *Theologus*ink, hogy a' következő *Conditio*k-ſzerént intéztesſenek azok.

1. Ne legyenek játékoſok, külső pompára s nézésre inkább rendeltettek, hogy nem mint az igaz áhétatoſságnak fel-indítására.

2. Ne vetteſſenek a' kereſztyéneknek nyakokban Iſteni tiſzteletnek réſze-gyanánt: Ugyan-is az Iſten, az ő tiſzteletinek minden réſzeit elégségesképpen ki-adta minékünk az ő igéjében. Sőt a' ſem illik, hogy minden kereſztyén Eccléſiákat ugyan azon Szer-tartáſokra nyakon-kötve húzzunk: mert minden magános Eccléſianak ſzabadságában áll aſféléket ugy intézni, a' mint a' maga éppületire leg-illendőbnek itélli lenni. Innét mondgya *Socrates Hiſtoricus: Impoſſibile fuerit omnes Eccleſiarum, quæ per civitates &* Lib. 5. Cap. 22.

regiones sunt, ritus conscribere. Nulla religio eosdem ritus custodit, etiamsi eandem de illis doctrinam amplectatur: etenim qui ejusdem sunt fidei, de ritibus inter se dissentiunt.

Vide Eusebium lib. 5. Histor. Cap. 25.

Valóban alkalmatlanúl cselekedék azért *Victor* Pápa, a' ki az Asiai Ecclésiákat az okon *excommunicálá*, hogy a' Husvétot azon egy napon a' Romai Ecclésiával nem akarák ũdleni.

3. Legyenek minden babonától és bájosságtúl ũresſek; érdemet affélékben senki ne helyheztesſen; sem titkos Isteni erõt azoknak ne tulajdonítson.

4. Ne legyenek a' Jesus Christus véreáltal szereztetett keresztyéni szabadság ellen. Az ellen leszznek penig, mihelt azoknak meg-tartására lélek idveségnek veszтesége-alatt kõteleztetnek a' keresztyének: holott a' lelki-ismèreten az egy Istenen-kivũl senkinek hatalma és birodalma nincsen.

5. Ne legyenek ollyanok, mellyek az Istennek az õ igéjében ki-jelentetet akarattyával és tiszteletivel ellenkezzenek. Mert minden Ceremonia az igaz tudománytúl el-szakasztva, nem egyébb hanem csak játékos bolondság, és hívságos maga mutogatás.

6. A' menyire lehet, legyenek egyũgyũek, és az Evangeliomi lelki egyũgyũséghez alkalmaztattak. Mert az Isten lélek lévén, lélekben akar mi-tũlũnk tiszteltetni: egyéb-aránt Isten elõtt minden Ceremónia csak hijában-valóságnak hijában-valósága; mint Esaiás tanittya.

Esa. 1. v. 11. 12. 13.

7. Legyenek kevesek és mértékletesek, hogy azoknak sokaságával az Isteni-tiszteletnek egyũgyũsége, lelkisége, és magában lévõ fényesége, el ne

nyomat-

nyomattasék, meg ne homályositasék. Láttyuk azt, a' Nap mennél tõbb felyhõk vadnak elõtte, annál homályossabb: igy amaz igazságnak fényes napja az Ur Jésus, és az õ igaz tiszteleti, a' sok emberi *ceremoniák* által felette igen meg-homályosítatik. Kihez-képest, mint Sz. Agoston igazán mondgya: *Dominus noster Christus, Sacramentis numero pauciſſimis, ſignificatione præſtantiſſimis, obſervatione facilimis, novi populi ſocietatem colligavit.*

Epist. 118. ad Januarium.

8. Mivel a' *Ceremoniák* csak mint-egy tóldaléki az Isteni-tiszteletnek, azért azokat nem kell annyira húzni, vonni, terjeszteni, hogy azokban tõbb idõt tõlcsũnk-el, mint azokban a' dólgokban, mellyekben az Isteni-tiszteletnek állattya és valósága vagyon helyheztetve. A' kik kũlõmben cselekeszнek, hasonlatosok Mártához, ki félre-tévén a' szũkséges dolgot, a' konyha kõrũl sũrgõlõdik és forgolódik vala.

Luc. 10. v. 40.

9. Mivel a' *Ceremoniák* által (mint Pázmán Erſek-is tanittya) nyilván és mindenek láttára valláſt teszũnk hitũnkrũl; azért hogy mind a' Pogányoktúl, mind a' Sidóktúl meg-kũlõmbõztessũnk, és vélek eggyütt czimborálni ne láttassunk, azoknak *Ceremoniájoktúl* nem kell minékũnk példát vennünk. Egy az, hogy az Isten nem akar mi-tũlũnk pogányi módra tiszteltetni. Más az, hogy a' Sidó *Ceremoniákat* Christus Urunk sz. halálával el-tõrlõtte és koporsójában temette, mellyeket hogy valaki onnét fel-áſſon, szentség-tõrés-nélkũl nem lehet.

In libello precũ Posonii impresſo Año 1631. pag. 178.

10. Mivel az Isteni-tiszteletet nézik a' *Ceremoniák*, azért azok ugy intéztessenek, hogy azokat vala-

mi *Simon Magusi* kalmárkodásra és komplálkodásra ne forditsák az Egyházi elől-járók.

K. Hát mit itélsz a' Pápistaságban fen-forgó külömb külömb féle Ceremoniákrúl? F. Hogy ha azokat a' fellyebb meg-mondott *Conditió*knak rámájára vonszuk, méltán meg-vetendők.

1. Mert azok nagyobb részre játékosok, alakosok, Comœdiások; és nem annyira az igaz Istenhez való ahétatosságnak fel-ebresztésére intéztettek, mint az együgyű kősségnek ámitására és bámitására. Ezt ha ki tagadgya, bátor a' Napotis fénleni tagadgya.

2. Mert noha azok jobb részre csupa emberi találmányok, mind-azon-által nem kisseb, sőt mondom nagyobb becsülettel tartatnak, mint az Istennek tulajdon rendelési. Ide sem kell több tanú az *experientiá*nál. A' ki Vasárnap terhet viszen-bé a' Városban, sokadalmozik, emitt s-amott járkál, azt még sem kamaléttyák: A' Christus testének idnepén penig (mint ők hívják) bírság-alatt-is a' kősséget othon tartóztattyák.

3. Mert azoknak a' magok fejétűl talált *Ceremoniá*knak meg-tartásában nem csak Isten-előtt-való érdemet keresnek, hanem csuda minémű titkos és mennyei erőt azoknak tulajdonítanak. Bóldog Isten! (hogy többet ne említsek) amaz viaszbúl csinálтatott bálványkának, mellyet *Agnus Dei*nek neveznek, minémű erőt tulajdonítsanak, meg tetczik Előtődik Orbán Pápának amaz fűz-fa verseibűl, mellyekben a' Görög Császárnak tűle ajándékban küldetett *Agnus Dei* illyenképpen *commend*állya †:

† Vide Ceremonial. Romã. lib. 1. Tit. 7. impressum Venetiis Año. 1616.

Balsa

Balsamus & munda cera cum Chrismatis unda
Conficiunt Agnum, quod munus do tibi magnum.
Fonte velut natum, per mystica sanctificatum:
Fulgura de sursum depellit & omne malignum.
Peccatum frangit, ut Christi sanguis, & angit:
Prægnans servatur, simul & partus liberatur.
Dona refert dignis, virtutem destruit ignis.
Portatus mundè, de fluctibus eripit undæ.

Hidgya, a' kinek lelkének nincs hová lenni. A' szentelt-viznek-is minémű ereje légyen, lásd rúla *Canisiust in Catechism. de Ceremoniis pag. 21.* Pázmán Pétert, *in libello precum Cap. 1. pag. 73. 74. 75.*

4. Mert afféle *Ceremoniá*knak meg-tartását, halálos bűnnek kőtelessége-alatt (melly a' keresztyéni szabadság ellen vagyon) kőtik az embereknek lelki-ismeretire. Nem ugy-é a' Pénteki hús nem-ételt? A' Negyven-napi bőjtőt? A' fűlbe súgó gyónást? *&c.*

5. Mert az Evangeliomi lelki együgyűségtűl olly távoly mentenek azok a' *Ceremoniá*k, hogy akarmelly felé tekincs, többire nem egyebet látz azokban, hanem csak a' világi *Theatrum*hoz illendő pompát: mellynél a' földiekhez ragadott gyarló elme mesterségesebbeket maga sem kivánhat. Ha Templomokban bé-mégy, ottan el-fogja szemedet a' sok aranyas s-ezüstös képeknek, Oltároknak, Papi-öltözeteknek ragyogása: fűleidet viszketteti a' sok *Musica*-szerszámoknak zengedező hangja. Ha el-nézed az Egyházi *Prælatus*okat, mit látz egyebet bennek a' világi nagy *reputation*nál? Ha az áldott együgyű Jésus mostan a' földön járná, talám maga-is elő-találván ő-

ket, az útrúl ki-térne előttök; kiváltképpen ha meglátná a' Pápát az ő hármas Coronájában.

6. Mert annyíra meg-sokasitották azokat a' Szer-tartásokat, hogy többire el-viselhetetlen igagyanánt vadnak, és számokban majd felül-múllyák az Ov: Testamentomi *Ceremoniákat*. Panaszolkodot hajdan Sz. Agoston, hogy már az ő idejében az Anyaszent-egyház, mellyet az Istennek irgalmasága megszabadított, annyira el-kezdett vólt nyomattatni a' sok szerzésekkel, hogy a' Sidóságnak majd könnyebben lett légyen állapottya. Hát ha a' szent ember a' mi időnkre jutott vólna, micsoda nagy panaszolkodással siratta-vólna-meg e' jelen-való időnek rabságos szólgáltatását? Mert sokaságú száma tizszerte nagyobb most hogy sem akkor vólt; és minden tzikkelyek százszerte keményebben meg-kivántatnak. Annyéra-is el-hatalmaztanak azok, hogy az Istennek valóságos tiszteletiben el-töltendő arany idő többire csak afféle enczen-bencz *ceremoniákban* telik-el. Oh emberi nagy gondolatlanság!

Epist. ad Januarium 119.

7. Mert sokak azok közzül a' *Ceremoniák* közzül, csak komplárkodásra, pénz halászásra rendeltettenek. Mire-való a' Halottakért-való Mise-mondás? a' búcsú leveleknek engedése? a' *Jubilæus* esztendők hirdetése? *&c.* Mind meg annyi kalmárkodások ezek.

8. Mert noha Apostoli festékkel akarják színleni azokat a' *Ceremoniákat*, de ha jól meg-visgállyuk, könnyen eszünkbe veszük, hogy némellyeket a' Sidóktúl cseréltek; némellyeket a' pogány szokasbúl hoztanak által a' keresztyénségben; némellyeket egyszer-

egyszer is másszor-is a' Romai Pápák koholtak.

K. Mit cseréltek a' Sidóktúl, és a' régi Pogányok szokásokbúl? F. Egynéhányokat jegyeznek-fel önnön magok a' magok-között lévő túdós emberek. Hogy keveset említsek, illyen: 1. *Hogy némelly idnepeken, a' Templomokat, azoknak Oltárit*, Porticusit, *Utait, zöldágakkal s-virágokkal fel-szokták ékesiteni.* Errúl azt irja *Polydorus Virgilius*, hogy a' régi pogányok szokták vólt cselekedni, *de Invent. rerum pag. 380.* 2. *A' viaszbúl csináltatott képecskéknek be-mutatása.* Consimiliter ritus offerendi cereas imagines, ab iisdem profectus. *Idem ibid.* 3. *A' külömb-külömb-féle Papi-öltözetek, Idem pag. 311.* 4. *A' Romai Pápának emberek hátán és vállan-való ceremoniás s-pompás maga hordoztatása, Idem p. 343.* 5. *Ugyan azonnak maga lábainak másokkal-való csókoltatása, Idem pag. 364.* 6. *A' Misélő Papoknak, hogy némellyek csak Papoknak, némellyek Püspökőknek, némellyek Erseekeknek, némellyek Primásoknak hivattassanak, meg-külömböztetése.* Azt irja *Gratianus*, hogy efféle meg-külömböztetés a' Pogányoktúl vett eredetet. 7. *Némelly meg-hólt embereknek nagy* solennitással-való Canonizatiojok, Calendariomban-való irattatások, *e' végre hogy mint egy Isteneknek, vagy fél Isteneknek tartattassanak.* 8. *A' maga korbácsolás avagy* disciplinálás. Ebben, mint *Gyraldus* irja, a' mostani szerzetesek, a' régi pogány *Ægyptius*okat követik. 9. *Hogy többet ne említsek, a' nappali gyertyázások, szentelt-vizzel-való hintegetések, képeknek* dedicatioja, *azoknak tiszteleti*, processiokban-való karon s vállon-való hordozási, *sok külömb külömb-féle Szenteknek imádási, mind azon zavaros kút-fő-*

Dist. 21. in Prœmio.

De Histor. Deorũ fol. 113.

bûl származtanak. Igazán írja azért *Polydorus, lib. 4. de Invent. rerum: Sylva quædam gentilium ceremoniarum agrum Domini occupavit.*

K. Hát a' Romai Pápák melly Ceremoniákat és Szer-tartásokat koholtanak? F. Alig tudhattya ember azoknak számát; mind-azon-által példának-okáért egynéhányat említek.

1. Fabius *Pápa találá, hogy minden esztendôben egyszer a' Szentelt olaj meg-újíttatnék, a' régi penig megégettetnék,* Polydorus *pag. 392.*

2. Sylvester *Pápa találmánya, hogy mindenek valakik meg-kereszteltelkedtenek, annak-utánna a' Pûspôktûl meg-bérmáltassanak.* Idem pag. 39.

3. *Ugyan azon* Sylvester *a' Pogányok szokását ebben kövétvén, rendelé, hogy a' Papok közôtt méltóság gal egy-mástûl meg-kûlömbôztetett rendek lennének.* Idem pag. 395.

4. *Második* Calixtus *Pápa, tíltá-meg a' Papoktûl a' Házaságot. Némellyek ismét elsô* Syricius *Pápára viszik-fel, a' Papok nôtelenségének* genealogiáját. *Vide Dist. 27. Can. 8. & Dist. 82. Can. 2.*

5. Julius *Pápa találmánya, hogy heted iziglen a' rokonok közôtt ne lenne szabados a Házaság.* Polyd. *p. 406.*

6. Theodatus *Pápa végezése, hogy a' kereszt-komák, s-azoknak fiok s-leányok közôtt, tilalmas lenne a' Házaság.* Idem *pag. 407.*

7. Evaristus *Pápa vér ellen-valónak kiálta minden Házaságot, valamelly a' Papnak hire és meg-szenteléſe-nélkûl lenne.* Idem ibidem.

8. *Hogy Urunk fel-támadásának Szombattyán, minden Templomokban Husvéti gyertyák szenteltessenek,* Zosimus

mus *Pápának lûn erre elsô gondgya.* Idem *pag. 506.*

9. *Harmadik* Bonifacius *gondolá rá magát, hogy az Oltárok fejér gyólcs abroszokkal bé-vonattatnának.* Idem *pag. 415.*

10. *Negyedik* Bonifacius *Pápa ada-ki végezést rúla, hogy minden meg-hólt Szenteknek tiszteſségére, esztendôben egyszer nagy Idnep lenne.* Idem *pag. 508.*

11. Fœlix *Pápa akarván kedveskedni a' Martyromoknak, rendelé, hogy azoknak emlekezetekre esztendônként-való* Sacrumok *lennének.* Idem *pag. 510.*

12. *Harmadik* Sándor *Pápa, meg-akarván mutatni, hogy a' Romai Pápák, a' kit akarnak fel-magasztalnak, a' kit akarnak meg-áznak, végezést ada rúla, hogy senki a' Hóltak közzûl közönsegessen segitségûl ne hivattasék, hanem csak az, a' kit a' Romai Pápa arra méltónak itélvén, a' Szenteknek* Catalogusában *irott és bé-számlált.* Idem *pag. 112.*

13. *Nyólczadik* Bonifacius *Pápa kûrtôltetê és kiáltatá-ki elsôben a'* Jubilæus *búcsú-járó esztendônek sokadalmát: tellyes bûn-bocsánatot igérvén mindennek, valaki akkor Sz. Pál és Sz. Péter küszôbit Romában meg-látogatná.* Dresserus Millenarii VI. pag. 121.

14. *Mivel annak-elôtte talám igen mosdatlanok vóltanak az emberek, hogy meg-mosódnának, e' végre elsô* Sándor *Pápa szerzé a' szentelt-vizet.* Caranza Sum. Concil. pag. 12.

15. *De noha a' szentelt-vizben a' kôségnek-is szabad kezét meg-mosni, mind-azon-által elsô* Sixtus *Pápa nem itélle ôtet olly tisztának lenni, hogy kezével a' Sz. edényeket tapogathatná; hanem csak a Papok nyúlhatnak azokhoz.* Idem ibid.

16. Anicetus *Pápa borbéllyá akarván lenni, borot-*

válá- Idem pag. 13.

válá-meg elsőben a' Papokat, meg-tiltván hogy nagy hajat ne viselnének, hanem egy kerekdéd pilisset a fejek-tetején.

Dresserus ut supra pag. 117.

17. Hogy penig a' Romai Cardinálok veres bársony köntöst és süveget viselnének, Negyedik Innocentius Pápa gyújte errûl czéhet.

18. A' Sz. kereszt fel-találásának idnepének, Eusebius Pápa lûn elsô találója, Caranza pag. 23.

19. Elsô Sándor Pápa nem kedvelvén a' kovászos kenyeret, lûn rendelője, hogy az Ur-Vacsorája kovásztalan kenyérrel szólgáltatnék-ki: noha annak-elôtte, mint Platina † bizonittya, a' kovászos kenyér volt szokásban. Ugyan azon parancsolá, hogy a' Sacramentomi bor vizzel elegyítesék-meg. Ibid. Platina.

† In vita Alexand. I.

20. Hogy a' Romai Ecclésia, minden egyébb Ecclésiáknak fejének és Aszszonyának tartasék, Harmadik Bonifacius Pápa, sok igyekvel bajjal és veszekedéssel nyeré-ki a' gyilkos Fokás Császártúl. Platina in illius vita.

21. Hogy a' Romai Pápát, ha szinte ezernyi ezer lelkeket a' pokolra vezet-is, senki meg ne ítélhesse; ô penig mindeneket meg-ítélhessen, Elsô Bonifacius tén végezést rúla. Mellyet annak utánna Második Pál Pápa, hogy ugyan valóban magát Antichristusnak meg-mutatnája, maga példájával meg-bizonyítá, mikor nagy kevélységgel ezt mondanája: Stat sententia, loco cedant omnes, eant quò volunt, nihil eos moror, Pontifex sum, mihique licet pro arbitrio animi aliorum acta & rescindere & approbare: omnia jura in scrinio pectoris nostri sunt collocata.

Dist. 40. Can. 6.

Videatur Platina in illius vita.

22. Hogy a' Tráditiok az Istennek meg-írott beszédével azon becsülletben és méltóságban tartassanak, a' Tridentomi gyülésben † lûn errûl Pápai végezés. 22.

† Sess. 4.

23. El-végtére a' Florentiai gyülésben gyújták-fel tellyességgel a' Purgatoriom tûzét; minden lelket valaki azt nem hinné a' Pokolnak tûzére ítélvén: holott annak-elôtte csak egy-más-között-való szabados vetélkedéssel éleszgettetnék.

Año 1439

24. Az egész Keresztyénségben, ezer és több esztendôkig szokásban volt az Ur-Vacsorájának két szín-alatt-való ki szólgáltatása; hanem el-késôre a. semmi igaz oktúl nem viseltetvén, a' Constantiai gyülésben vonák-el az Isten népétúl a Sacramentomnak pohárát.

a. Anno 1415.

25. Harmadik Honorius Pápa parancsolá, b. hogy az Ur-Vacsorájában lévô Ostya fel-emeltetnék és imádtatnék. Ennek penig nagyobb tiszteségére egy Leodiai Eva nevû Apáczának sugallásából Negyedik Orban Pápa nagy Processionalis Idnepet szerze. c.

b. Anno 1220.

c. Anno 1264.

26. Hogy az Ostya fel-emelésekor, a' Misélô Pap-alá csengessenek, ez csúfos és játékos szokást, Kilenczedik Gergely Pápa gondolá. Balæus de Actis Pontif. pag. 286.

27. A' Karácson éczakai Miséléstt, Telephorus Pápa rendelé. A' negyven-napi bôjtnek-is ez lûn találója.

Tom. 1. Cócil. fol. mihi 80.

28. Hogy a' Misében a' Halottakrúl emlekezet légyen, és ô érettek-való könyörgések, Pelagius Pápa parancsolá. Johan. Lukavicz. Confess. Thaboritarum Cap. 16. pag. 47.

29. A' Canonica Óráknak el-kintornálását Damasus Pápa találá; mint Florimundus bizonyság rúla. d. És hogy csak a' Papok énekellyenek az Isteni szólgálat közbe, Gergely Pápa rendelé. Idem ibid. pag. 624. Az Antiphonás, és hebegetô kintornálásoknak-is ê lûn rendelője. Balæus pag. 48.

d. De Orig hæres. pag 623.

30. Vitalianus *Pápa penig sípoſá akarván lenni, ő hozá-bé a' nagy Orgona ſípokat az Egyházakba.* Idem *pag. 69.*

31. *A'* Proceſſiós Litaniák Hilarius *Pápa idejében vőnek folyamatot. Első találója penig azoknak lőn egy* Mamertus Claudius *Viennai Püſpők Galliában.* Idē *p. 33. 34.*

32. *A Barátokat* Syricius *Pápa emelé-fel a' Papirendre: holott az előtt csak a'* Clerus *kőzzé ſem ſzámláltatnának.* Idem *pag. 30.*

Col. 2. v. 16. 33. *Sz. Pál igen tilalmazza, hogy ſenki a' Kereſztyéneket ne kárhoztaſſa az Idnepekre nézve: de ezzel ſemmit ſem gondolván* Első Victor *Pápa, az egéſz Aſiai Kereſztyén Eccléſiákat mind ki-átkozá ez okon, hogy ő véle azon napon a' Huſvétot nem akarnák űdleni.* Idem *pag. 10.*

34. *Huſzon-harmadik* János *Pápa találá, hogy minden-nap háromſzor, reggel, délbe, eſtve, csendítéſek lennének az Angyali kőſzőntéſnek el-mondására.* Idē *pag. 351.*

35. *Harmadik* Iſtván *Pápa, akarván kedveskedni a' bálványoknak, végezé, hogy a' képeknek temjéni jó illatú fűſtölgéſek téteſſenek.* Idem *pag. 91.*

36. *Második* Cœleſtinus *Pápa végezé, hogy a' ki Papot vér vagy lőcsől, csak a' Pápától öldoztathaſsék-meg.* Idem *pag. 284.*

37. *Hogy a' kétſzer házasúlt ember, ſoha Pappá ne leheſſen,* Nagy Gergely *Pápa rendelé.* Idem *pag. 47. Ugyan ez nevezé magát* Servus Servorum Dei *nek. Ő mi tekíntetből cselekedte, már nem viſgállyuk; a' bizony dolog, hogy a'* Succeſſorok *csak merő kép-útálódnak azzal a'* Titulusſal.

38. *Amaz ſzokáſt, hogy az Uj Pápák előbbi neveket le-vetkezvén, új nevet veſznek magokra,* Második Sergius *hozá-bé: ki annak előtte nem ſzintetiſzteſséges névvel* Os porci *nak hivattatik vala.* Idem *pag. 106.*

39. *Hogy a' Romai Pápát csak a' Cardinálok válaſzſzák és tegyék,* Második Sándor *Pápa tőn végezéſt rúla.* Idem *pag. 145.*

40. *Hogy a' Romai Pápáknak végezéſeket, minden kereſztyének Iſten ſzava gyanánt tartsák,* Agatho *Pápa ada parancsolatot ki rúla.* Idem *pag. 72.*

41. De hogy tőbb egyſzeri s-máſzori gaz leleményeket el-hadgyak, csak Harmadik *Innocentius* Pápát említem: ki meg-akarván magát vetni a' Lateranomi Gyűlésben, maga után ugyan bokros találmányokat hagya. 1. *Hogy a' Sz. kenet, és a' ſzent Oſtya, zár és lakat alatt tartaſſanak. Decret. Concil. Lateranenſis Cap. 20.* 2. *Hogy minden ember eſztendőnként, avagy csak egyſzer, a' maga Papjának meg gyohónnyék.* Ibid. *Cap. 21.* 3. *Hogy az Egyházi jővedelmekre nézve, a' kűlső Magiſtratus* Collatiojának *ſemmi ereje ne légyen.* Ibid. *C. 25.* 4. *Hogy az Egyházi rendek, a' világi Uraſágnak hatalma alá ne vetteſſenek.* Ibid. *Cap. 43.* 5. *Hogy az Egyházi végezéſeknek és tőrvényeknek, a' Fejedelmeknek rendeléſi ſemmiben ne* præjudicállyanak. Ibid. *Cap. 44.* 6. *Hogy az Egyházi rendek minden adózáſtúl űreſſek legyenek.* Ibi. *Cap. 46.* 7. *Hogy a' Szenteknek ereklyéi, ne puſztán és magánoſſon, hanem drága kelyhekben foglaltatván, mutogattaſſanak a' kőſségnek.* Ibid. *Cap. 62.* 8. *Végezetre e' póczolá a' Vallaſnak felső Várában a'* Tranſubſtantiatiót: *mert mint az hegyes elméjű* Scotus Doctor *meg-vallya* †, *és máſok ő véle egy gyűtt, a' Lateranomi Gyűlés előtt; melly*

† In 4. Sét. diſt. 11. q. 3.

vólt 1215-ben, nem vólt Hitnek ágazatiya a' Transubstantiatio. Ott végezék azért azt el, a' mellyért azóltátúl-fogva tőrrel és tűzzel keménnyen viaskodnak. Im látod tanúló Keresztyén, hogy a' Pápistaság a' menyiben mi-tőlünk külömböz, nem egyébb, hanem hol egyszeri, s-hol másszori emberi főtűl találtatott tudomány.

HARMINCZ-KILENCZEDIK RESZ

A' Halálrúl és Purgatoriumrúl.

Eddig hallottunk a' keresztyéni Hitnek sok fundamentomos Agazatirúl: immár hallyunk a' Négy utólsó dólgokrúl.

KERDES: *Mit értesz a' Négy utólsó dólgokon?* FEL. a' Halált, a' Fel-támadást, az utólsó Ítéletet, és a' Világnak végezetit.

K. Micsoda a' Halál? F. Nem egyébb, hanem a' léleknek a' testűl-való szomorú el-válása, melly első szűléinknek esetek miatt jöve-bé e' világba, *Rom. 5. v. 12.* Ugyan-is, ha az első ember nem vétkezett vólna, ő, és az ő maradéki soha meg nem hóltak vólna: mert a' Halál nem egyéb, hanem a' bűnnek sóldgya, *Rom. 6. v. 23.* Immár penig el-végeztetett dolognak mondgya Sz. Pál, hogy az emberek meg-hallyanak. Sokan elevenen találtatnak ugyan, Urunknak az utólsó Ítéletre-való el-jövetelekor, mind-azon-által azok-is csudálatossan el-változnak; melly mint egy halál-gyanánt lészen ő nékiek. *K. Micsoda állapottyok vagyon a lelkeknek a Testből-való ki-múlások után?* F. Sok vélekedések vadnak e' felől: de mi Keresztyéni Vallásunknak fundamentoma-szerént azt mondgyuk, hogy a' Jóknak lelkek menten Abrahám kebelében, az az, a' bóldog Menyországban vitetnek; a' gonosz-tévő lelkek penig vettetnek az örökké-való gyötrelemnek helyére, a' Pokolba, *Luc. 16. v. 22.*

K. Hát más valami közép, az Egtűl és Pokoltúl meg-külömböztetett hely nincsen-é, mellybe némelly lelkek vitessenek a' ki-múlás-után? F. Ugy állattyák a' Pápisták a' *Purgatorium*rúl.

K. Micsoda a' Purgatorium a' Pápisták értelme-szerént? F. Semmi nem egyébb, hanem olly közép, s-az égtűl és pokoltúl meg-külömböztetett hely, mellyben azoknak, kik vagy az idő-szerént-való bűntetésért itt e' világon eleget nem tőttenek, vagy nem halálos bűnben múltanak-ki, lelkek vitetnek, hogy azokért ott eleget tegyenek és meg-lakollyanak. Innét immár könnyű ki-tanúlni, kik legyenek a' *Purgatorium*nak lakosi. Azok tudni-illik (mint *Kalauz declar*állya) a' kik noha bűnökből ki értek, és Istennek kedvébe jutottak, de bűnökért eleget nem tettek: mert a' kik halálos bűnben halnak-meg; vagy, a' kik életekben elégségessen fel-váltották a' mit érdemlettek, azok *Purgatorium*ban nem mennek.

K. Hol vagyon a' Purgatorium kemenczéje? és micsodás annak a' Tűze? F. Magok sem tudgyák e' kemencze-fűjtő Doctorok. *Nem vagyunk* (ugy-mond *Kalauz fol. 983.*) *bizonyosok, ha mindenkor a' föld gyomrában*

Heb. 9. v. 27.

1. Thess. 4. v. 15. 16.

Fol. 982.

Vide Bell. lib. 2. de Purgator. Cap. 6.

rában tisztítatnak-é a' lelkek; vagy néha azon helyen, a' hol vétkeztek. A' sem hitnek ágazattya, hogy tűzzel kinoztatnak, nem más kűlömb formán.

K. Micsoda állapotban vadnak a' lelkek a' Purgatorium*ban?* F. Azt mondgyák felőle: olly szőrnyen kínoztatnak, hogy e' világnak minden nyavalyái sem érkeznek-el ezzel. Nem-is csuda, mert vélekedések szerént, a' *Purgatorium*nak tűze csak annyiba kűlőmbőz a' Gehennának tűzétűl, hogy ennek soha vége nem lészen; amaz penig meg-allszik valaha.

Kalauz fol. 983. Dist. 25. Can. 5.

K. Hát abbéli kínnyok a' Purgatorium*ban lévő lelkeknek enyhítetik-é valamivel?* F. Azt mondgyák hogy az élőknek *suffragium*okkal. Ertik penig afféle *suffragium*okon a' Halottakért-való Misézéseket, imádkozásokat, Alamisna osztogatásokat, búcsúkat, *&c.* Efféle *suffragium*ok penig nem mindeneknek egy-aránt használnak: hanem mint *Lombardus* Mester taníttya, csak azoknak, a' kik éltekben magoknak azt érdemlették, hogy halálok után affélék ő nékiek foganatossok legyenek. De a' Pápisták tanítása-szerént, még a' maga érdemérűl sem lehet az ember csalhatatlanképpen bizonyos; hát annál inkáb a' más emberérűl †. Honnét tudod azt, hogy Apád, Anyád e' földőn éltekben magokat arra érdemesekké tőtték vólna, hogy halálok után a' *Purgatorium*ban kínlódván, a' más emberek kőnyőrgése, bőjtőlése, alamisnája ő nékik használatos lehetne? Valóba hasznos a' Misélő Papoknak, a' kik e' szín-alatt erszényeket elég bővőn tőltik.

Lib. 4. Sét Dist. 45 lit. B. Ita & Bellarm. lib. 1. de Purgator. Cap. 12.

† Bellarm. lib. 5. de Justif. Cap. 7. §. Sit tertia propositio: *Nemo absque revelatione certò scire potest, se habere vera merita.*

K. Meddig koholtatnak a' lelkek a' Purgatorium-

nak ke-

nak kemenczéjeben? F. Magok sem tudgyák a' *Calefactor*ok. *Azt sem tudgyuk* (u. m. *Kalauz a.*) *ki menyi ideig marad a'* Purgatorium*ban: noha abban bizonyosok vagyunk, hogy itélet után senki ott nem lészen.* Mind-azonáltal, ha igaz a' mit a' Nagy *Lombardus* Mester ir, hamatéb ki-szabadúlnak a' *Purgatorium* kohábúl a' gazdagok, mint a' szegények. Nem-is csuda: ugyan-is nem vizzel, melly a' szegényekkel és gazdagokkal kőz, hanem pénzel szokták azt a' Tűzet óltani.

a. Fol. 983.

Dist. ut supra lit. D.

K. De vagyon-é inkább efféle az égtűl és Pokoltúl meg kűlőmbőztetett, lelkeket koholó Purgatorium *hely?* F. A' Pápista Papok, mivel nagyobb részre ettűl fűstőlőg az ő konyhájok, halálba élesztik ezt a' Tűzet: de nem nehéz azt el-fújni és meg-óltani a' kővetkező Okokkal.

I. Mert az irás csak két helyet említ, melyben a' lelkek lesznek, Pokolt, és Menyországot. A' Hamissak (*u. m.*) őrők kínra vitetnek; az Igazak, őrők-életre. A' melly-felé dűl a' fa, ott marad. *Excipiál* erre *Kalauz*, s-mond: *Az irás azokrúl a' helyekrűl szólván, mellyekben itélet után maradnak az emberek, Pokolnál és Menyországnál több helyet nem említ. Ugyan-is csak kettő a' hely, mellyben őrökké-való lakások lészen az embereknek, &c.* F. Csak ideig-való szállás hát a' *Purgatorium?* De szinte a' forog kérdésben, ha van-é ollyan a' Pokoltúl és Menyországtúl meg-kűlőmbőztetett szállások a lelkeknek? Hiszem az emberek ez életben *Viator*ok; az élet után penig *Comprehensor*ok: de e' két állapatkőzőtt, nincsen kőzbe-vetés. Azért csak puszta *Dicitur* a' *Kalauz exceptio*ja.

Matth. 25. v. 46. Marc. 16. v. 16. Eccl. 11. v. 3. Fol. 989.

II. Mert

II. Mert nyilván mondgya az Irás, *a.* hogy a' hivek a' halálbúl az ő rők-életre mennek által; hogy az Igazak meg-halván békeségben lésznek, és csendesſen nyugoſznak az ő ágyas-házokban; *b.* hogy ottan menten ki-múlások után, bóldogok, és meg-nyugoſznak minden ő fáratságoktúl; *c.* a' Bölcs-is azt irja az igaz ember felől, hogy ha hirtelen meg-haland-is, nyugodalomban léſzen; *d.* hogy földi Sátorok romlása után, az Egben leſz ő rők hajlékok; *e.* a' meg-tért Tolvaj-is, minden világi *ſatisfactio*-nélkül, azon nap által-vitetett a' Paradicsomban. *f.* *Excipiál Kalauz*, mind kőzönségeſſen az *allegált* helyekre, mind *in ſpecie* némellyikére. Kőzönséges *exceptio*ja ez: *Némelly Igazak lelke, tiſztúlás-nélkül egyeneſſen megyen Menyorſzágba: Némellyek penig, ugy-mint tűz-által jutnak a' dicsőségbe.* F. Minden meg-igazítatott embernek békesége vagyon Istennel, a' Jeſus Chriſtus által; azért minden afféle lélek egyeneſſen mehet a' Menyorſzágba; nem-is ſzükség, hogy csak egy-is azok közzül bé-térjen a' *Purgatorium*nak vámjára. A' kiváltképpen-való *Exceptio*kat értsük. 1. *A' Tolvaj peldájával el nem ólthatni a' Purgatoriumot: mert, a' mi egy emberen történt, nem következik, hogy mindeneken azon történnyék.* F. A' mint mondám, minden igazaknak békeségek vagyon Istennel, a' Chriſtus által: azért a' Menyorſzágnak úttya-is ſzinte olly ſzabados eggyiknek, mint máloknak. 2. *A' mirúl Sz. János ſzóll vala:* A modo, *moſtantúl-fogva, a' kőzönséges fel-támadáſnak idejére ſzólgál.* F. Mert ő Sz. irás csigázás ez: mert hiſzem a' kőzönséges fel-támadás, nincsen *A modo;*

a. Joh. 5. v. 24.

b. Eſa. 57. v. 6.

c. Apoc. 14. v. 13.

d. Sap. 4. v. 7.

e. 2. Cor. 5. v. 10.

f. Luc. 23. v. 43.

Fol. 989.

Rom. 5. v. 1.

modo; meg ez után leſz az. 3. *Sz. Pál mondgya azt, hogy a' földi lakás után, mennyei épületbe vitetünk: de ugy, ſi veſtiti, non nudi inveniamur, ha ſzép ruhában találtatunk.* F. Mert ám minden igaz hiveknek ſzép ruhájok vagyon: ugy-mint a' kik a' Chriſtuſt, a' Hit és a' Szent Kereſztség-által, ő nnő n magokra ő ltő zték. 4. *Szent Jánoſnál Urunk csak azt mondgya, hogy a' ki ő hozzá eleven hittel mind végig ragaſzkodik, annak immár in ſpe, non in re, reménségben ő rők-élete vagyon, és a' kárhoztató ítéletre nem megyen: azt penig nem mondgya, hogy ideig-való ſanyarúságot nem kóſtol.* F. Lám Sz. Jánoſnál a' lélek azt mondgya, hogy *A modo*, moſtantúl-fogva bóldogok az Urban ki-múlt lelkek; azért ki-mulások után, nem csak *in ſpe*, reménségében, hanem *in poſſeſſione*, birtokában vadnak a' Menyorſzágnak.

Galat. 3. v. 26. 27.

Apoc. 14. v. 13.

III. Mert maga *Bellarminus* Doctor meg-vallya, hogy az egéſz Sz. irásban nincsen egy hely, mely a' *Purgatorium* tűzérúl nyilván ſzóllana. Innét lűn az, hogy egykor Galliában, egy hires s-neves *Cottonus* nevű Jeſuita *Pater*, az ő rdő ggel ſzó-beſzédben eredvén, tő bb kérdezkedéſi kőzött azon tudakozik a' fekete Angyaltúl, mellyek vólnának azok a' Sz. irásbéli helyek, mellyekkel a' Cálviniſták ellen erőſſen meg próbáltathatnék a' *Purgatorium?* Meg-tetczik azért, hogy a' Próféták, Apoſtolok, és Evangéliſták, ſoha ezt a' *Purgatorium*rúl-való hitet nem tanították; hanem idő-jártába a' telhetetlen Papok haſoknak hizlalására gondólták-ki.

Lib. 1. de Purgator Cap. 5. §. *Eſt igitur communis.* Vide Hiſt. Thuani Lib. 132.

K. Hát a' Pápiſták micsoda Erőſségekkel éleſzgetik a'

Purgatorium*nak Tűzét?* F. Hogy máſokat ne emlí-
csűnk, *Kalauz* im illyetén taplókkal táplállya: *a.*

a. Lib. 14. Cap. 4.

I. *Meg-eſik az, hogy a' bűnnek-bocsánattya-után fen-maradnak az idő-ſzerént-való bűnteteſek: mellyekért ha ki e' világon eleget nem téſzen, a' más világon kell érette lakolni. Pokolban penig és Menyorſzágban nincs helye annak: tehát más helynek kell lenni, a' hol egy ideig ſzenyvedgyen; a' penig nem más, hanem a* Purgatorium. F. Igen romladozott kályhábúl éppítik itt ez-aránt a' *Purgatorium*nak kemenczéjét az Ellenkezők: a' fundamentom-is, a' mellyen éppítnek nem meg-álható; mint fellyebb meg-mutattuk, *Lib. 2. Cap. 14.*

II. *Lám a' világon élő emberek, a' Halottakért haſznoſſan imádkoznak; a. Alamiſnát oſztogatnak; b. magokat ſanyargattyák. c. De ezt nem cselekedhetik azokért, kik Pokolban vagy Menyorſzágban vadnak. Tehát más hely vagyon, mellyben ſegítséget vehetnek a' Hóltak mi-tőlűnk.* F. I. A' mit a' *Machabæuſ*ok kőnyvébűl *allegá*lnak a' Halottakért-való imádkozáſrúl; bátor ne hántotgaſſuk moſt annak a' kőnyvnek hitelét, de ugyan nem lobban onnét fel a' *Purgatorium*: mert az az *Author*, a' Halottakért-való imádkozáſnak végét és okát, nem a' *Purgatorium*búl-való ki-ſzabadúláſt mondgya lenni, hanem a' fel-támadáſnak reménségét. *d.* II. *Tóbiáſ*sal ſem *commend*álhattyák minékűnk a' Halottakért-való Alamiſnálkodáſt: mert nem olly Iſteni hiteles kőnyv az, mellyhez a' Hit dolgában bátran támaſzkodhatnék ember. *e.* III. A' mit Sz. Pálbúl elő-hoznak a' Halottakért-való ſzenyvedéſrűl. 1. El-halgatom azt, hogy Sz. Pálnak a' mondását, mind

a. 2. Mach. 12. v. 43.
b. Tob. 4. v. 18.
c. 1. Cor 15. v. 29.
d. ỹ. 44.
e. Vide ſupra lib. 1. Cap. 3.

a' régi,

a' régi, mind a' moſtani Sz. irás magyarázó Doctorok, majd annyi-képpen magyarázzák, a' menyin vadnak. 2. Azt ſem tagadom, hogy a' kereſztségnek nevezetin néha a' Sz. irásban a' ſzenyvedéſek ne értetnének; *f.* de tagadom azt, hogy az *allegá*lt helyen csak kis újjal-is illetné Sz. Pál a' *Purgatorium*ot. 4. Mit akar hát? Minden tehetségével azon vagyon abban az egéſz *Caput*ban, hogy a' Fel-támadáſrúl-való hitűnk-ágazattyát erőſsícse és támogaſſa: mellyre a' tőbbi-kőzőtt erőſséget véſzen némelly kereſztyéneknek, akkor űdőbéli ſzokáſoktúl, kik a' Sz. *Mártyr*eknek koporsójok vagy ſirjoknál ſzoktak-vala meg-kereſztelkedni; abbéli cselekedetekkel tanú-bizonyságot tévén arrúl, hogy a' kereſztyéni vallásban akarnak meg-halni; és hogy kéſzebbek véreket ſzenyvedni ki-ontatni, hogy ſem mint a' Chriſtus hitit meg-tagadni. Immár az Apoſtol *Argumentum*úl veſzi ezt fel: Ha (*u. m.*) Fel-támadás nem leſz, mi haſzna azt cselekedni? Mi haſzna a' Chriſtus hiti mellet annyit ſzenyvedni? nem csak vérűnket, mint a' bő vizet azért ki-ontatni, hanem életűnket-is a' mellett el-fogyattatni? Mint-ha azt mondaná: A' Fel-támadáſnak csalhatatlan reménsége-nélkűl, merő haſzontalan eſzelőſség vólna azokat mivelni, és a' Hit mellett ſzenyvedni. Ennek világoſitására a' maga példáját hozza-bé Sz. Pál menten a' kővetkező verſekben, *v. 30. 31. 32.*

f. Luc. 12. v. 50. Marc. 10. v. 38. Vide Cloppenburgiũ Selectar. Diſputationum Diſput. 14. ſuper text. Pauli.

III. *Fel-talállyuk a' Sz. irásban, hogy a' más világon ideig-való fogságban és ſzenyvedésben vadnak némelly lelkek, mellyek annak-utánna meg-bóldogúlnak. Vagyon tehát*

Purgatorium. F. De mellyik Sz. irásban találod azt fel? Nem *Sz. Jánosnál.* *a.* Ugyan-is ha azt a' mondáſt afféle *Purgatoriumi* fogságban-lévő lelkekről kellene érteni, következnék, hogy a' Tenger-is *Purgatorium* vólna; (bezzeg az-is némellyeknek) mert abban lévő állatokat-is bé-hozza Sz. János, hogy azok-is dicséretet tulajdonítottanak a' Báránynak. Nem egyebet akar azért a' Lélek azzal jelenteni, hanem azt a' mit maga Urunk Sz. Máthénál ki-fejezet; hogy tudni-illik tellyes hatalom és méltóság adatot ő néki mennyen és földön: kire nézve minden teremtet-állatok, az ő módgyok-szerént, tiſztelik őtet. *Szent Pálnál* ſem. *b.* Mert azon a' helyen az Apoſtol nem egyebet akar, hanem *Diſtributione valde emphaticâ* kifejezi azt a' felséges méltóságot, melly adatot ő néki minden teremtet-állatokon; a' mellyre-nézve méltó, hogy minden teremtet állatok őtet tiſztellyék és féllyék. Hát a' lelkeknek ideig-való ſzenyvedését jelenti-é Sz. Pál? *c.* Mind a' régiektől, mind a' moſtani Doctoroktúl külömb-külömb-képpen magyarázta-tott az a' hely; mig azért el nem igazodik mellyik légyen a' bizonyos értelem, addig a' *Purgatorium*nak fundamentomát, innét fel nem vetheti a' Papiſták. Maga *Bellarminus* meg-vallya, hogy máſok nem a' *Purgatorium*nak tűzéről, hanem némellyek ez életbéli kereſzt-viseléſekről magyarázzák Sz. Pálnak mondását; mint Sz. Agoſton, és Sz. Gergely. Némellyek ismét az Istennek kemény és igaz itéletinek tűzéről, a' melly nem büntető, hanem próbáló és viſgáló tűz; erre értette Sz. *Ambrus*, *Sedulius*, *Dionyſius Carthu-*

a. Apoc. 5. v. 13.

Matth. 28. v. 18.

b. Philip. 2. v. 10.

c. 1. Cor. 3. v. 10. & ſeqq.

Lib. 1. de Purgator. Cap. 5.

Carthuſianus, *Lyranus*, *Cajetanus*. Igazán-is tagadgyák ott a' *Purgatoriumi* tűzet érteni. 1. Ollyan tűzről ſzóll Sz. Pál, a' mellyel mindeneknek múnkájok meg próbáltatik, *v. 13.* De minden lelkeket magok ſem taſzátanak a' *Purgatorium* tűzébe: Azért Sz. Pálnál a' tűzön nem értetik a' *Purgatorium* tűze. 2. A' Sz. Pál tűze, próbáló és meg-emésztő tűz, *v. 13. 14.* A' *Purgatorium* penig büntető, de tellyeſséggel meg nem emésztő tűz: Azért, *&c.* 3. A' Sz. Pál tűze a' Cselekedeteket kohollya, égeti, vagy friſſeli-meg, *v. 13.* De a' *Purgatorium*nak tűze egyeneſſen a' lelkeket. Más tűzről ſzóll azért Sz. Pál. 4. A' Sz. Pál tűze által, nem csak a' ſzéna, ſzalma, fa; de még a' finum Aranyhoz és ezüſthöz haſonló múnkák-is meg-próbáltatnak, *v. 12. 13.* A' *Purgatorium* tűzében penig, csak a' ſalakos lelkeket, kik mágokat e' világon mindeneſtől-fogva meg nem tiſztították, küldik a' Papiſták. Hát miképpen kell érteni Sz. Pálnak azt a' mondáſát? Im meg-mondom. 1. A' Fundamentomon *a.* melly tételet, és a' mellyen az éppítők éppítenek, értetik a' Chriſtus, ki egyedül-való fundamentoma az ő Anyaſzent-egyházának. 2. Az Eppítőkön *b.* értetnek az Anya-ſzent-egyháznak Doctori; a' miném ük vóltanak az ő idejekben az Apoſtolok, és moſtan azok után következő Tanítók. 3. Az Aranyon, ezüſtön, drága kőveken *c.* értetik a' tiſzta Evangeliomi tudomány, mellyet némely Eppítők éppítnek amaz egyedül-való Fundamentomon. A' fán penig, ſzénán, és ſzalmán, értetnek akar melly gaz, Evangeliom-kivül-való tudományok. 4. A' Napon *d.* (a' régi Deák

a. v. 11.

b. v. 9. 10.

c. v. 12.

d. v. 13.

Biblia Ur napjának mondgya, az nincs úgy a' Görögben) nem értetik vagy az utólsó Ítéletnek napja, vagy kinek kinek halálának napja, hanem *indefinitè* a' Világoſságnak napja, mellyről Sz. Pál azt mondgya: *A' Világoſság az, melly mindeneket meg-nyilatkoztat.* 5. Az Aranyat, ezüſtöt, fát, ſzalmát, *&c.* meg-próbáló tüzön értetik az Iſtennek hatható beſzéde; mellyet Iſten ő maga tüzhöz haſonlít, *Jer. 23. v. 28. 29.* 6. A' *mint-egy tüzön e.* melly által az éppületben meg-fogyatkoztak meg-tartatni mondatnak, értethetnek e' világi kereſztek és nyomoruságok: *f.* mellyekben, mint-egy égő kemenczében bé-veti Iſten az embereket, és azok által jutattya őket a' maga igaz iſméretire, és tiſzteletire. Avagy mint a' túdós *Calvinus* magyarázza: *Hîc Ignis nomine, Spiritûs examen intelligo, quo Dominus ſuorum ignorantiam, quâ ad tempus fuerint detenti, corrigit & abolet.*

Eph. 5. v. 13.

e. ℣. 15.

f. Vide 1. Pet. 4. v. 12.

In 1. Cor. 3. v. 15.

IV. *Tagadhatatlan dolog, hogy Sz.* Agoſton *idejében, és ő előtte az egéſz kereſztyén világban lévő Anya-ſzent-egyház,* Doctorival, *és Lelki Páſztorival egyetemben, hitte, tanította, gyakorlotta a' meg-hóltakért-való könyörgéſt, Áldozáſt, Alamiſnálkodáſt. Hapenig* Purgatorium *nem vólna, mellyben az élő emberek könyörgéſe, ſegíthet a' Lelkeknek, miért cſelekedték vólna azt?* F. 1. Ha az Apoſtolokat, Prófétákat, és Evangeliſtákat, Sz. Agoſton előtt lévő Doctorok közzé ſzámlálod; tagadom, hogy a' kereſztyén Anya-ſzent-egyház, mindenkoron *Doctor*ival eggyütt hitte, tanította, gyakorlotta-vólna a' Halottakért-való könyörgéſt. 2. Tagadhatatlan dologaz-is, hogy nem mindenek

a' kik

a' kik a' Halottakért imádkoznak vagy imádkoztanak, hitték és hiſzik a' *Purgatoriumot.* A' Görögök e' mai napig imádkoznak a' Halottakért; de ugyan nem hiſzik a' Pápiſtákkal eggyütt a' *Purgatoriumot.* A' régiek azért könyörgöttenek a' Halottakért, nem azért hogy azokat a' *Purgatorium*ból ki-ſzabadítsák; hanem három okát és végét találhyuk annak. I. Könyörgéſekben kívánták Halottyoknak az eleve-való Fel-támadáſt. Mert ſokan a' Régiek közzül azt vélték, hogy egyſzer-s-mind a' Halottak fel nem támadnak, hanem némellyek előbb, némellyek későbben. II. Mivel ſokan a' Régiek közzül olly vélekedésben vóltanak, hogy a' Sz. *Martyrek* kivül, a' közönséges fel-támadáſig csak egy lélek ſem bocsáttatik az Iſtennek ſzíne-látására, hanem néminémű helyben várakozás és reménség alatt tartatnának a' Lelkek; kívánták könyörgéſekben a' tellyes váltságnak napját, mellyen az Iſten, a' várakozásban lévő lelkeket vinné bé az örökke-való bóldogságban. III. Mivel vóltanak olly vélekedésben a' Régiek közzül, hogy mindeneknek, még a' leg-ſzentebb embereknek-is az utólsó Ítélet napján tüzön kelleſsék által menni, kívánták Halottyoknak, hogy engedgyen Iſten azoknak azon a' tüzön-való könnyebb által-menetelt. Akármi vége lett légyen azért némelly Régieknél a' Halottakért-való imádkozáſnak; de azzal nem éppítettek a' Pápiſtáknak *Purgatoriumot.* Holott azon Régiek, az ő könyörgéſekben emlekezetet tettenek a' *Patriarch*ákról, Prófétákról, Apoſtolokról, *Martyr*omokról; kiket mind-azon által a' Pápiſták nem

rekeſz-

Vide Bell. lib. 1. de Beat. Sanctor. Cap. 1. Sixtum Senenſem in Bibliotheca lib. 6. Annot. 345.

Vide Aug. de Civit. Dei lib. 13. Cap. 20. Ambroſiũ Sermon. 20. in Pſal. 118.

Vide Cyprianũ Epiſt. 34 ad Clerum & plebé & Epiſt. 37. ad Plebem.

rekesztenek a' *Purgatorium*ba. A' mi penig Sz. Agostont illeti, néhúl Irásiban láttatott (noha kételkedve, és mint-egy habozva) a' *Purgatorium*-felől való vélekedésre hajlani; de itt ez-aránt *Bellarminusnak* amaz oktatásához tartyuk magunkat: *Scripta Patrum non sunt regulæ, nec habent authoritatem obligandi.* Maga-is a' Sz. Doctor, nem akart minket az ő Irásihoz egy-átallyába kötelezni; hanem annyiban a' menyiben a' Szent Iráson fundáltatik †. Sőt a' kik ez-aránt Sz. Agostonnal csatáznak, hallyák-meg magok ellen Sz. Agostont igy szóllani: *a. Primum, fides Catholicorum divina authoritate regnum esse credit Cælorum. Secundum Gehennam, ubi omnis Apostata vel à Christi fide alienus supplicia experitur. Tertium penitus ignoramus, nec esse in Scripturis sanctis reperimus.*

K. Ertettünk eddig a' Pápistak Purgatoriumárúl: *hát a' Cálviniſtáknak nincsené* Purgatoriumok? F. Gondolván azt *Kalauz*, hogy, *Gaudium est miseris socios habuisse malorum*, örömest a' Cálviniſtáknak-is *Purgatorium*ot éppítene. *b.* Ennek fundamentomát penig *Calvinus*búl akarja fel-vetni; annak a' Jámbornak némelly mondásit hamis értelemre csigazván. Lássuk azokat:

I. Calvinus, *a' mint lehet tíltya, hogy ember ne tudakozzék, hol leſznek a' lelkek itélet-előtt* *. *Mind-azonáltal hogy valami reménség gel táplállya fiait, arrúl* assecurállya, *hogy Menyországba nem mennek. Ezt sok helyen irja* Calvinus, *mint ennek-előtte fel-jegyzettük.* F. Mi-is ez hamis patvarnak folyamattyát ennek-előtte el-apasztottuk †; azért az Olvasókat csak oda igazítyuk.

II. *Azt*

Lib. 2. de Concil. C. 12.

† Dist. 9. Can. *Nolimeus.*

a. Lib. Hypognoſt. 5.

b. Lib. 14. Cap. 2.

*. Calvin. lib. 3. Cap. 25. n. 6.

† Sup. lib. 1. Cap. 40. fol. 690. & ſeq.

II. *Azt tanittya* Calvinus, *d. hogy nagy meſzſze Menyországtúl egy Pitvar vagyon, és oda vitetnek a' Lelkek. Micsoda az a' Pitvar, ha nem a' Cálviniſták* Purgatoriuma? F. Csudállyad Kegyes Olvasó a' Pápiſta Sofiſtáknak el-tőkéllet gonoſzságokat: a' kik csak az egy veſzekedéſnek lelkétűl viſeltetvén, erővel olly nem dólgot, *Purgatorium*ot, akarnak mi Valláſunknak czikkelyévé csinálni, mellyet mi meg sem álmodtunk. En tudtomra, egy *Becanus* nevű Jeſuita lűn első, ki a' Cálviniſtáknak (*ut haberet ſocios malorum*) *Purgatorium*ot akara készíteni; de emberűl megbotozta *Ipsét*, *Baculo-Becanus* Salcobrigenſis. Jeles kérdéſeket támaſzt *Becanus Frater* a Cálviniſták *Purgatorium*árúl. A' többi között azon tudakozik: *Hól vagyon a' Cálviniſták* Purgatoriuma? Azt mondgyák a' Cálviniſták: *A' Jeſuiták ſok hívságot ki-gondoló fejekaponyájában.* Tovább: *Melly meſzſze lehet a' Cálviniſták* Purgatoriuma *a' Pápiſták* Purgatoriumától? Azt felelik a' Cálviniſták: *Melly meſzſze egy eſztendőben három Huſvét egy Pünkősdtűl.* Viſzont: *Minémüségére mint külömbőz a' Cálviniſták* Purgatoriuma *a' Pápiſtákétúl?* Erre-is azt felelik a' Cálviniſták: *Mint az Alom a' Hazugságtúl.* Végre: *Mit csinálnak a' Cálviniſták az ő* Purgatoriumokban? Kész itt-is a' Válasz: *Forgácsot ſzednek, ſzénát, ſzalmát gyűjtenek, s-azt hánnyák a' Jeſuiták* Purgatoriumára, *hogy annál-is inkább égeſſe őket.* De hogy *Kalauz*ra térjünk, szokáſa-szerént, hamiſſan meg-csonkíttya a' *Calvinus Textus*át, ki-hagyván amaz igéket; *Ut mortis ejus virtus ad perpetuam pro nobis interceſſionem valeat.* Ezekből tetczik vala penig ki,

d. Libro 3. Cap. 20. n. 28.

mi légyen *Calvinus*nak czéllya, a mikor azt irja: *Intelligimus Christum sic apparere coram facie Dei, ut Sanctuarium cœli ingressus, ad consummationem usque seculorum solus populi eminus in* Atrio *residentis, vota ad Deum referat.* Mit akar azzal Calvinus? Koránt sem azt, hogy az őtet kővetőknek *Purgatorium*ot csinállyon: hanem azt akarja meg-mutatni, hogy noha mostan a' Christus Menyországban vagyon, és ott térden-álva s-le-borúlva (mint alázatos állapottyában szokta vólt cselekedni) nem esedezik mi-érettűnk; mind-azon-által az ő egyszeri halálának ereje, magánossan-is elég a' mi-érettűnk-való esedezésre; és hogy nem más, hanem csak ő az, a' ki az ő népének kőnyőrgését, méltóságos érdeme-által Szent Attyának bé-mutattya. A' Menyországtúl távoly lévő Pitvarban várakozó Népen penig, nem érti Cálvinus (mint a' *Sofisták* hamissan tekerik) a' meg-hólt embereknek Lelkeket; hanem Istennek itt e' világon vitézkedő Anya-szent-egyházát. A' *Pitvar*, a' Világ; a' Pitvarban lévő s-várakozó Nép, a' Szenteknek gyűlekezete. A' melly szóllásnak formájában czéloz Cálvinus az Ov Testamentomi Templomra: melly három részre lévén osztva, midőn a' Fő Pap a' *Sanctum Sanctorum*ba bé-menne, hogy a' Népért imádkoznék és áldoznék, a' Nép a' kűlső Pitvarba állot és várakozot azonba. Igy a' mi Fő Papunk-is a' Christus, bé-menvén amaz Mennyei *Sanctum-Sanctorum*ba, ott mi-érettűnk e' világnak pajtájába nyomorgó és lakozó hiveiért, esedezik Szent Attyánál; és a' mi kivánságinkat ő nékie bé-mutattya. Ez a' Cálvinus mondásának igaz értelme.

NEGYVENEDIK RÉSZ

A' Testnek Fel-támadásárúl.

KERDES: *Micsoda a' Fel-támadás?* FEL. A' Halottaknak meg-elevenítetése, a' Léleknek a' Testel viszontagsággal-való eggyesítése, és őszve-szerkeztetése-által.

K. *A' Halálután lesz-szé még valaha kőzőnséges Fel-támadás?* F. A' Keresztyén embernek semmi kétsége nem lehet ebben: holott az Apostoli *Credó*ban Keresztyéni Hitűnknek fundamentomos Agazattya gyanánt vallyuk; *Hiszem testemnek fel-támadását.* Ebbéli Hitűnket penig, Három derekas fundamentom-okkal támogathattyuk. I. Az Isten hatalmának, és mindenható erejének meg-gondolása: a' melly-szerént, a' mint hogy mindeneket semmibűl teremtett, ugy a' porbúl minket-is fel-vehet, és meg-elevenít-het. Erre útahít bennűnket Sz. Pál *Phil. 3. v. 21.* Erre néztek az Istennek minden szentei, kiknek képekben nagy bizodalmossan fel-kiált Esaiás, *Esa. 26. v. 19.* Ez mutattaték Ezechielnek, amaz száraz, de hirtelenséggel, innal, bőrrel, hússal, fel-ruháztatott tsontoknak példájában. II. Az Isten akarattyának meg-gondolása: mert nem csak teheti, hanem egyszer-s-mind akarja-is hogy a' Halottak fel-támadgyanak; hogy ki-ki el-vegye, ahoz-képest a' mit a' testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt; *a.* és hogy minden emberek az Itéletre elő-állyanak. *b.* Ha penig fel-

Ezech. 37. v. 8.

a. 2. Cor. 5. v. 10. *b.* Heb. 9. v. 27.

támadás nem lenne, Itélet sem lenne. III. A' Christus Fel-támadásának meg-gondolása, melly a' mi jövendőbéli fel-támadásunknak záloga; mint Sz. Pál hatalmasan vítattya *1. Cor. 15. v. 12. 16. 17.* Ugyanis. 1. A' Christus minékünk Fejünk; mi penig ő tagjai vagyunk: de a' hol meg-elevenedet a' Fő, lehetetlen hogy ott a' tagok-is meg ne elevenedgyenek; és a' holott a' Fő vagyon, a' tagoknak-is ott kelletik lenni, *Joh. 17. v. 24.* 2. Mert a' Christus fel-támadásában, mint valami sengében, meg-szenteltetett a' mi fel-támadásunk, *1. Cor. 15. v. 20.*

K. Kicsodák támadnak-fel? F. Minden emberek, valakik világ kezdetitől-fogva meg-hóltanak, és ennek-utánna meg-halnak, *Joh. 5. v. 28. 29. Apoc. 20. v. 12. 13.* Fel-támadnak penig, ugyan abban a' Testben, a' mellyet itt e' világon viseltenek, és a' mellyet a' halál-által le-vetkeztenek; mint ezt maga példájával szépen bizonýttya Szent Jób Pátriárcha. *a.* A' Christus-is, nem más testben támadott-fel, hanem a' mellyben meg-hólt vólt; azért mi sem öltöztetünk más új testben: mert Sz. Pálnak tanítása-szerént, *b. a' mi alázatos testünknek kell hasonlatosnak tétetni, a' Christusnak dicsőséges testéhez.* Az Isten igazsága-is azt kívánnya, hogy a' melly test itt sajlódott, törődött, és szenyvedett, jövendőben a' dicsőítesékmeg. De hová lehet annál világosabb bizonyság, mikor az Irás azt mondgya: *c. Mert szükség, hogy e' romlandó természet öltözzék magára rothadatlanságot, és a' halandó test, halhatatlanságot.*

a. Job: 19. v. 26.

b. Phil: 3. v. 21.

c. 1. Cor. 15. v. 53.

K. A' Fel-támadás-után mint lesz az embereknek

dólgok? F. Minnyájan a' Christus itélő széki eleibe állattatnak, hogy a' mit a' Testben cselekedtek el-vegyék, vagy jót, vagy gonoszt.

2. Cor: 5. v. 10. Matth: 25. v. 32.

NEGYVEN-EGGYEDIK RESZ

Az Utólsó Itéletrúl.

KERDES: Micsodá az utólsó Itélet? F. Minden embereknek, valakik világ kezdetitől-fogva vóltak, és világ-végezetig lesznek, a' Christus eleiben való állattatások és idéztetetések, hogy az ő cselekedetek-szerént, vagy *Absolv*áltassanak, vagy el-kárhoztassanak.

2. Cor: 5. v. 10. Rom. 2. v. 6.

K. Lesz-szé még valaha közönséges Itélet? F. Kétség-kivül tétetett az minden igaz keresztyén embernél; holott az Apostoli *Credo*ban-is azt vallyuk. A' Sz. irás penig világos tanú-bizonyságot teszen arrúl, *Matth. 10. v. 15. & 25. v. 31. Act. 23. v. 6. 2. Cor. 5. v. 10. 2. Tim. 4. v. 1. Heb. 9. v. 27.* Ezek-felett támogathattyuk ebbéli Hitünket. I. Az Isten igazságának meg-gondolásával: ugyan-is azt kívánnya az Istennek igazsága, hogy a' Jóknak valaha jól légyen dólgok, a' Gonoszoknak gonoszúl; ellenkező-képpen láttyuk penig a' dolgot itt e' világon lenni. Azért kell olly végső Napnak lenni, mellyben minden ember el-vegye a' mit a' testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt. Ennek meg-gondolására emeli-fel sz. Pál elménket; *2. Thess. 1. v. 5. 6. 7.* II. Annak a' vég-

nek, mellyre az ember teremtetett, meg-gondolásával. Micsoda az? A' Fő bóldogság. Azt penig a' feltámadás, és Itélet előtt, tőkélletessen senki el nem veszi. III. Az Isten dicsőségének meg-gondolásával: melly kiváltképpen abban nyilatkozik-ki, hogy őtet a' Választottak éjel s-nappal, az az, örökkön-örökké, dicsérjék az ő Templomában †. A' penig nem elébb lészen, hanem az Itélet, és Fel-támadás után.

† Apoc. 7. v. 15.

K. De világoson miképpen ábrázolhattyuk-ki az utólsó Itéletnek rendit és módgyát? F. A' világi törvényes *Processus*oknak formájában; a' mellyben kiváltképpen im ezek jőnek-bé: A' Bíró: Fel-peres: Al-peres: Az ügy, és annak meg-ismérése: A' Törvény, melly szerént, az ügy meg-itéltetik: és végtére a' Sententiának *executio*ja.

K. Az utólsó Itéletben kicsoda lészen a' Bíró? F. Az Istennek Fia, a' mi Urunk Jesus Christus, kinek az Atya adott minden hatalmot az itéletre. Ez a' múnka penig, az Irásban kiváltképpen tulajdonítatik a' Christusnak. 1. Mert ő az Anya-szent-egyháznak feje, *Eph. 1. v. 22.* 2. Mert az Itélet látható formában mégyen véghez; tudni-való dolog penig, hogy az Atya, és a' Sz. Lélek láthatatlan: Azért a' Christus Isten és ember lévén, látható-képpen véghez-viheti azt. 3. Azt kivánnya a' Hiveknek vigasztalások. Bíró lesz penig a' Christus mind a' két természeti-szerént; mert itt mind a' két természetnek múnkája béjün. Istensége-szerént, sziveket veséket által-látván, kinek-kinek cselekedetit világosságra hozza; kit-kit lelki-ismeretiben meg-győz arrúl a' mit cselekedett

Joh. 5. v. 22.

a' Test-

a' Testben; és azon Istenségének hatalma-szerént, a' Sententiát *executio*ban veszi. Embersége-szerént penig, a' bé-idéztetteket meg-szólíttya, és a' Sententiát, mind jóknak, mind gonoszoknak ki-mondgya *k.*

k. Matth. 25. v. 34. 41.

K. Kicsoda lészen az Actor abban az Itéletben? F. Tulajdonképpen az Atya: ki a' világot törvényben idézvén, *l.* az ő Fia által igazán meg-itélteti.

l. Psal. 50. v. 1.

K. Kicsodák lésznek az Al-pereſek? F. Minden emberek, valakik világ-kezdetitúl-fogva vóltanak, és léſznek; mind Jók, mind gonoszok. *2. Cor. 5. v. 10. Heb. 9. v. 27. Apoc. 20. v. 12.*

K. Mi okon idéztetnek-bé az Emberek? F. Hogy ki-ki számot adgyon az ő Cselekedetirúl, a' mit a' testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt, *2. Cor. 5. v. 10. Matth. 12. v. 36.* A' holott meg-jegyezhettyük azt. 1. *A' Hiveknek bűnök az itéletben szám-adásban nem vétettetnek:* mert azok még e' világon Istentúl tőkélletessen meg-bocsáttattak és meg-engedtettek, *Rom. 8. v. 1.* 2. *Az ő Jó-cselekedetek az igaz biró Christustúl emlekezetben hozattatnak, Matth. 25. v. 34. 35. 36. rész-szerént, a' szerént-is* absolváltatnak, *Rom. 2. v. 7. de nem az oknak érdeme-szerént.* 3. *A' Gonoszoknak Cselekedetek, emlekezetben hozattatnak; és mind a' szerént, mind az oknak érdemekért, a' kárhozatra itéltetnek.*

K. Mibúl itéltetnek-meg a' bé-idéztetett Emberek? F. Rész-szerént a' Törvénybúl, rész-szerént az Evangeliombúl. *p.* A' Pogányok, kik a' Christus ismére-ti-kivúl vóltanak, a' Törvénybúl. A' Keresztyének, mind a' Törvénybúl, mind az Evangeliombul.

p. Rom. 2. v. 15. 16.

Ezek-

Ezeknek, a' kik tudni-illik engedetlenek vóltanak, az utólsó napon nehezebb itéletek leszen mint amazoknak: mivel nem csak a' Törvény, hanem az Evangeliom ellen-is vétettenek, *Matth. 11. v. 21. Heb. 10. v. 28. 29.*

K. Ennek az Itéletnek executio *ja minémű lészen?* F. Igen külömbözö a' Jókra és Gonoszokra-nézve. A' Jók a' Vö-legény Christussal bé-mennek az örökké-való nyugodalomban. *q.* A' Gonoszok penig vettetnek az örök tüzre, a' melly meg-készítetett az ördögnek, és az ö Angyalinak. *r.*

q. Matth. 25. v. 10.

r. Ibid. v. 41.

K. Mikor lészen az utólsó Itélet? F. Annak esztendejét, napját, és óráját senki nem tudhattya: *s.* noha nem messze-való létét, némelly Jelekbül alkalmasint sajdíthatni: a' melly Jelek is némellyek távolyabb-valók, némellyek közelebb-valók.

s. Matth. 24. v. 36. Marc. 13. v. 32.

K. Holott avagy mi helyen lészen az Itélet? F. Némellyek a' Josafát völgyében, melly a' Sion és az Olaj-fák hegye között vagyon, akarják helyheztetni a' Christusnak itélö-székit; nézvén ebben amaz jövendöléstre, melly vagyon Joelnél. *t.* De ott nincsen szó a' közönséges utólsó Itéletrül, hanem az Isten Anyaszent-egyházának akkorbéli ellenséginek megbüntetésekrül: mellyet a' Próféta amaz nemes gyözedelemnek példájában, melly vólt Josafát idejében, *x.* akart ki-ábrázolni. Próbálhatóbb dolog, hogy az Itéletnek helye légyen a' Levegö-ég; mint ezt Sz. Pál-is láttatik állatni, *1. Thess. 4. v. 15. 16.*

t. Joel. 3. v. 2. 12.

x. 2. Chrö. 20.

NEGYVEN-KETTÖDIK RESZ

A' Világnak Végezetirül.

KERDES: *Az utólsó Itéletnek napját mi fogja követni?* Fel. A' Világnak végezeti: az az, ennek az Egbül és földbül-álló látható nagy alkutmánynak, tüz-által-való meg-emésztetése, és el-változása.

K. Leszen é inkább valaha e' Világnak vége? F. A' természeti okosságnak világából ugyan ennek végére alig mehetni; de a' Sz. irás nem homályossan mutattya, *Matth. 24. v. 35. Matth. 28. v. 20. 2. Pet. 3. vers. 6. 7.*

K. De micsodás változása fog a' Világnak lenni? F. Itt a' Tudósok külömbözö értelemben vadnak. Némellyek állat-szerént-való el-változását állattyák e világnak. Némellyek csak néminémüségében-való meg-újjítatását. Efféle kérdésekben szabad kinek-kinek azt a' részt fogni, a' melly néki próbálhatóbnak látczik.

Vide Volebiü Theol. Christ. lib. 1. Cap. 36. Augustin. de Civit. Dei lib. 20. Cap. 16.

K. E' Világnak végezetivel végek leszen é az embereknek? F. Nem: hanem a' Jók örök-életben lésznek; ellenben a' Gonoszok a' Pokolnak vég-nélkül való kínnyában.

K. Mit érteszsz az örök-Eleten? F. Ertem a' Híveknek azt a' halhatatlan állapattyokat, melly-szerént, üressek lésznek minden nyavalyásságtúl, és ellenbe részesek minden bóldogságban. üressek lésznek penig 1. A' bünnek nyavalyásságától: mert ha-

sonlatosok lesznek az Isten Angyalíhoz, a' kik nem vétkeznek, *Matth. 22. v. 30.* 2. üressek lesznek minden lelki testi nyomorúságtúl: *mert az Isten el-töröl minden kőny-húllatásokat az ő szemekrül, és a' Halál többé nem lészen, sem a' keserüséggel-való sirás, sem kiáltás, sem semmi fajdalom nem lészen többé.*

Apoc. 21. v. 14.

K. Mit értesz az örök-életnek bóldogságán? F. Ertem mind a' Léleknek, mind a' Testnek hozzá-illendő tőkélletességgel-való fel-ruháztatását. A' Léleknek tőkélletességét gondollyuk vagy az Ertelemre, vagy az Akaratra-nézve. Az Ertelemben lészen homály-nélkül-való világosság, és tőkélletes tudása, mind azoknak a' dólgoknak valamellyek kivántatnak a' mennyei bóldogságra, *1. Cor. 13. v. 12.* Az Akaratban lészen. 1. Az Istennek tőkélletes szereteti, *1. Pet. 1. v. 8.* 2. Tellyes meg-eggyezés az Istennek akarattyával. 3. Az Istenben-való tellyes őrőm és meg-nyugvás. A' Testet a' mi illeti, az-is meg-ajándékoztatik. 1. Drágalátos tündőklő fényességgel, *Dan. 12. v. 3.* 2. Halhatatlansággal, *1. Cor. 15. 42.* 3. A' mozgásban-való kőnyüséggel és gyorsasággal.

K. De minémű lészen az a' Bóldogság? F. Mi-tűlünk ez életben meg-foghatatlan: ugy-mint a' mellyet szem nem látott, fül nem hallott, embernek gondolattyában nem ötlött, *1. Cor. 2. v. 9.* Tartóságára-nézve penig őrökké-való lészen, *Psal. 16. 11. Elégséges őrőm vagyon Uram te előtted, és gyönyörüségek vadnak a' te jobbod felől mindenkor.*

HAR-

HARMADIK KŐNYV.

Mellyben az Istennek Tíz-Parancsolattya rővideden meg-magyaráztatik.

ELSŐ RESZ

Az Első Parancsolatrúl.

KERDES: Hol vagyon meg-írva az Istennek Tíz-Parancsolattya?

FELELET: Móses Második Kőnyvének Huszadik részében.

K. Mi-módon osztatnak-el azok a' Parancsolatok? F. Két Táblákra, *Exod. 32. v. 15. 16. & 34. v. 1.* Az első Tábla előnkbe adgya a' mi Istenhez-való tisztünket és kőtelességünket, mellynek summája ez: *Szeressed a' te Uradat Istenedet tellyes szivedbül, tellyes lelkedbül, &c.* A' másik Táblán lévő Parancsolatok előnkbe adgyák Felebarátunkhoz-való tisztünket és kőtelességünket, mellyeknek summája ez: *Szeressed a' te Felebarátodat, mint tennen-magadat.*

Matth. 22. v. 37.

K. Az első Táblán lévő Parancsolatok, miként külömböztetnek-meg egy-máſtúl? F. Az Első tanít a' Valláſnak czéllyárúl: a' Máſik az Istentűl ſzereztetett igaz Isteni tiſzteletrűl: a' Harmadik az Isteni-tiſzteletnek módgyárúl: a' Negyedik az Isteni-tiſzteletnek idejétűl.

K. Hít a' Máſodik Táblán lévő Parancsolatokat, miként külömböztetted-meg? F. Az ötödik Parancsolat nézi felebarátunkat, az ő állapottyának (mellybe helyheztetett) *gradusába*; melly becsűllet vagy tiſztelség-tételnek mondatik: a' Hatodik nézi felebarátunknak életét, és annak meg-tartására-való kötelesſégünket: a' Hetedik felebarátunknak tiſztaságát, és annak meg-tartására-való kötelesſégünket: a' Nyólczadik felebarátunknak külső javát, s-jóſzágát, és annak meg-tartására-való kötelesſégünket: a' Kilenczedik felebarátunknak hirét s-nevét, és annak meg-tartására-való kötelesſégünket: a' Tizedik a' magunk ſorsával-való meg-elégedésünket.

K. Kik vétenek a' Tiz Parancsolatnak meg-mondott el-oſztáſa ellen? F. Azok, a' kik a' máſodik Táblán lévő Parancsolatot vagy tilalmat, melly vagyon a' rendeletlen kívánságrúl, két egy-máſtúl meg külömböztetett Parancsolatokká bonczollyák; hogy egyik légyen felebarátunknak Házának nem kívánásárúl; máſik Feleſégének, s-egyébb hozzá-tartozandóknak nem kívánásárúl. De ez-aránt. 1. Minden igaz oktúl el-hagyattatnak. 2. Az első Táblának máſodik Parancsolattyát vagy ki-törleni kénſzerítetnek, vagy hogy az első Parancsolatnak csak tóldalékjává csinállyák, hogy még-is ezzel a' Tiz igéknek ſzámát meg-tartsák. Az elsőt ſzentség-törésnélkűl nem mivelhetik; a' máſikat ſem helyeſſen. Mert ez igék alatt; *Ne legyenek te-néked én előttem idegen Istenid; Ne csinály magadnak faragot képet*, meg külömböztetett dólgok fejeztetnek-ki. Az első ſzóll az Isteni-tiſzteletnek czéllyárúl; a' máſik az Istentűl ſzereztetett tiſzteletrűl s-annak eſzközeitűl. 3. Mert Sz. Pál-is azt, a' mi a' gonoſz kívánságrúl mondatik, egy parancsolatba foglallya, *Rom. 7. v. 7.* 4. Mert ez aránt alig tudhattya ember, mellyik légyen a' Kilenczedik, mellyik a' Tizedik Parancsolat: holott a' *Deuteronomium*ban felebarátunk feleségének kívánáſa-elibe tétetik annak házának, s-egyébb jóſzágának kívánásának.

K. Mellyik az Első Parancsolat? F. En vagyok a' te Urad Istened, *&c.* E' penig két réſzből áll; tudniillik Tilalombúl, és Hagyománybúl. Tilalmaztatik. 1. A' Bálványozás. 2. Minden ördögi Meſterség. *Vide Catechiſm. q. 94. 95.*

K. Micsoda a' Bálványozás? F. Szoroſſabb jegyzésben vévén ezt a' ſzót (mert ſzéleſſebb jegyzésben, akar-melly vétek, mellyel ember Istentűl el-ſzakad, és teremtet állathoz ragad, Bálványozáſnak mondatik †) a' Bálványozás ſemmi nem egyébb, hanem az egy élő Istennek helyette vagy kivűlette, ki az ő Sz. igéjében magát ki-jelentette, valami más Istent, kiben reménſégedet veſſed, gondolni, tartani, azt tiſztelni: vagy az igaz Istent másképpen tiſztelni; mint magát az ő igéjében tiſztelni hadta és rendelte. A

† Phil. 3. v. 19. Eph. 5. v. 5. Vide Catechiſ. q. 95.

honnét által láthatni, hogy a' Bálványozásnak három nemei vagy *graduſi* vadnak. I. Midőn ki az élő Isten helyett ollyat tart gondol lenni Istennek, és tiſztel Isteni-tiſztelettel, a' mi nem Isten; mint a' régi Pogányok, *Saturnust*, *Jupitert*, *Venust*, *&c.* II. Midőn ki az élő Istent, ki teremtette mennyet és a' földet tiſzteli; mind-azon-által azon-kiyül és ő mellette, másokat-is a' kik nem Istenek, Isteni tiſztelettel illet. Illyenek valának az Aſſyriai Királytúl amaz Izrael földében le-telepítetett Pogányok: kik tiſztelték ugyan a' Jehovát-is; de ő mellette tiſztelték az ő bálványokot-is. Illyenek ma azok-is, a' kik noha tiſztelik az élő Istent, de ő mellette, nem csak pólgári-képpen, hanem ugyan Vallás-béli tiſztelettel tiſztelik az Angyalokat, a' Holt Szenteket, *&c.* E' két neme vagy *graduſa* a' Bálványozásnak vitetik az első Parancsolatra. III. Midőn valaki másképpen tiſzteli az Istent, mint maga magát az ő igéjében tiſztelni hadta és rendelte *. E' neme vagy *graduſa* a' Bálványozásnak a' Második Parancsolatra tartozik.

2. Reg. 17. v. 41.

*. Calvin. lib. 1. Cap. 4. n. 3.

K. Hát nem ſzabad-é a' Bóldog Szenteket tiſztelni? F. Szabad hozzájok illendő tiſztelettel. A' penig háromban áll. 1. Az ő felől-való tiſzteſséges és dicséretes emlekezet-tételben. Ezt jövendöli maga felől a' B. Szűz, *a.* Dávid-is az ő Sóltáriban dicséreteſen hoz-bé némelly Szenteket. *b.* Sz. Pál penig, mint egy *Epitaphiumot* irott az Ov Teſtamentomi Szentektűl. *c.* 2. Azoknak a' ſzép ajándékoknak, mellyet Isten ő vélek közlött vólt, meg-iſmeréſében, és azokért Istennek-való hála-adásban. *d.* 3. Az ő

a. Luc. 1. v. 48.
b. Pſal. 105. & 106.
c. Heb. 11.
d. Gal. 1. v. 24.

bennek-

bennek-lévő Isteni ſzép ajándékoknak; a' minémű a' Hit, Szeretet, Reménség, békeséges-tűrés, *&c.* követésében. *e.*

e. Heb. 6. v. 12. & 13. v. 7.

K. Hát a' Pápiſták miben helyheztetik a' Bóldog Szenteknek tiſzteletit? F. Alkalmaſint meg-tanít reá *Kalauz*: † tudni-illik azoknak Imádáſában: reájok-való eskűvésben: Tetemekhez-való ſzarándok-járásban: dicsőltetéſeknek napjának meg-idneplésében: és azoknak ſegitségűl-való hiváſokban.

† Lib. 13. Cap. 2. §. 3. 4. Vide & Bellar. lib. 1. de Sanctis. C. 7.

K. Szabad-é hát a' B. Szenteket imádni? F. Nem. 1. Mert az Imádás olly tiſztelet, melly csak az élő Istent illeti; *f.* és a' mellyet az Isten ſoha ſemmi teremtet állatnak nem enged. *g.* 2. Mert bálványozás nélkűl nem lehet. 3. Mert az Irásban, ſem parancsolatunk, ſem dicséretes példánk nincsen rúla; sőt ellenkező példáink vadnak; ugy-mint Sz. Péteré, *h.* és az Angyalé: *i.* kik afféle Imádáſnak tiſzteletit magoknak máſoktúl tulajdonitani meg nem engedték. De mond *Kalauz* ezekre a' Példákra: *fol. 955.* I. *Nem azért tiltotta az Angyal ezt az Imádáſt, mint-ha vétek lett vólna benne; hanem az ő igaz alázatoſságából, és az Apoſtoli és kereſztyéni méltóságnak becsűlletiből.* F. Negédeſek hát a' mai Pápiſta Szentek; a' Kereſztyéni Méltóságot-is kevéſre becsűllik, a' mikor magokat nagy ceremoniáſſon a' Pápiſtáktúl imádtatni meg-engedik. Bezzeg avagy csak ebben nem *Iſangeluſok*; a' minéműeknek az igaz Szenteket, Urunk mondgya lenni. *k.* II. *Ugyan ezen Kereſztyéni alázatoſságból, nem akará Sz. Peter, hogy őtet imádná* Cornelius. *l.* F. Bezzeg távolyesett hát a' Romai Pápa a' Kereſztyéni

f. Matth. 4. v. 10.
g. Eſa. 42. v. 8.
h. Act. 10. v. 26.
i. Apoc. 22. v. 19.
k. Matth. 22. v. 30.
l. Act. 10. v. 26.

aláza-

alázatosságtúl: a' ki nem csak a' Századosoktúl (a' minémű vala *Cornelius*) hanem a' hatalmas Királyoktúl és Császároktúl-is örömest fel vészi a' maga imádtatását és lábai csókolgatását. *m.* Innét-is megtetczik kicsoda *Successora*: talám az é, a' ki magát Christus Urunkal imádtatni akarja-vala. *n.* De lássuk, mivel színellyék a' Pápisták abbéli bálványozó szokásokat. *o.*

I. *Mi* (u. m.) *imádván a' Szenteket, nem* Latriával, *melly csak az egy élő Istent illeti, tisztellyük; hanem* Duliával: *melly Imádás az Istentúl természet-felett ajándékoztatott meltóságot nézi, ugy-mint a' szentséget és dicsőséget.* F. Csak szem-fény-veszténsnek okáért gondoltatott különböztetés ez a' *Dulia* és *Latria* között. Mert azt kérdem: A' *Dulia*, mellyet a' Szentekre ruháznak, avagy *Civilis Cultus*, avagy *Cultus religiosus*. Az elsőt magok sem mondgyák. Ha penig *Religiosus Cultus*, tehát csak egyedül az élő Istent illeti; mert a' *Religio*nak *objectuma* czéllya, csak egyedül az igaz Isten. Elegyesleg-is él a' Sz. irás mind a' két szóval, nem ismérvén semmi különbséget azok között, a' menyiben a' Vallásra vitetnek, *Deut. 6. v. 13. Matth. 4. v. 10. 1. Sam. 7. v. 3. Gal. 4. v. 8. 1. Thess. 1. v. 9.* Azért, mind a' *Latria*, mind a' *Dulia religiosa* csak az Istent illeti. A' *Latria* nézi az Istent, a' menyiben Isten; a' *Dulia*, a' menyiben mindeneknek hatalmas Ura; mint Sz. Agoston magyarázza. †.

II. *Mi csak szinte olly imádással tisztellyuk a' Szenteket, minémüvel szabad e' földön vitézkedő Istenes jámborokat becsülleni: Azért a' Szentek imádásában semmi bálvá-*

m. Sup. lib. 1. fol. 390. 391.

n. Matt. 4. v. 9.

o. Apud Kalauz lib. 13. Cap. 2. §. 3.

Vide accuratum examen illius distinct. apud Perkinsum in Demonst. Problem. fol. 277. Apud Forbesium in Instruct. Historico-Theolog. Lib. 7. C. 1.

† Quæst. 94. in Exodum.

bálványozást nem teszünk. F. Korán sem ollyannal. Mert hiszem, a' földi Jámborokat azzal a' tisztelettel becsüllyük, mellyet *Civilisnek* hívnak: az a' Tisztelet penig, mellyel a' dicsőült Szenteket a' Pápisták imádgyák nem *Civilis* tisztelet †; holott magok-is a' *Duliát*, mellyet a' Szentekre ruháznak ellenébe különböztetik a' *Civilis Cultusnak*. De lásd e' tökéletlen Fogásnak meg-torkoltatását fellyebb, *Lib. 2. fol. 211.*

† *Non convenit mortuis honor Civilis, ergo religiosus illis debetur.* Bell. de Sanctis lib. 1. Cap. 13. §. *Denique.*

K. Tovább miben állattyák a' Pápisták a' Szenteknek tiszteletit? F. Azoknak nevére-való esküvésben. A' penig nem szabados. 1. Mert azt a' tiszteséget Isten csak egyedül magának hadgya, *Esa. 41. v. 23. & 65. v. 16.* 2. Mert a' kire esküszünk, annak Minden-tudónak, és Mindenhatónak kell lenni. Minden-tudónak, hogy tudgya, igazán esküszünk-é vagy hamissan. Mindenhatónak, hogy a' hamis esküvőt meg-büntethesse mind lelkébe s testébe *. A' Szenteknek penig, eggyiket sem tulajdoníthattyuk. *Excipiál Kalauz fol. 956.* I. *Lám Sz. Pál az Angyalokra esküszik, 1. Tim. 5. v. 21. Azért szabad a' Szentekre eskünni.* F. Vaj nem esküszik, hanem csak *Protestatiót* vagy *Attestatiót* tészen előttök. De hiszem *Esaiás*, a. az Eget és földet hija bizonyságúl a' háládatlan Izraël ellen; meg-lehet hát, hogy ezekre-is esküdgyenek a' Papisták. II. *A' melly formán régenten, a' ki a' Templomra vagy Egre esküszik vala, b. nem csak a' Templomra vagy az Egre esküdt, hanem arra, a' ki a' Templomban, és az Egben lakik: Azon forman, mivel a' Szentek Istennek élő Templomi, a' ki a' Szentekre esküszik, Istenre esküszik.* F. Ezokon, meg-

* 2. Chró. 6. 22. 23.

a. Esa. 1. v. 2.

b Matth. 23. v. 21.

lehetne hát esküdni nem csak a' B. Szentekre, hanem minden élő hivekre-is; mert Sz. Pál ezeket-is Istennek Templomának mondgya lenni. *e.*

e. 1. Cor. 3. v. 16.

K. De meg-is miben állattyák a' Szenteknek tiszteletit? F. Azoknak tetemekhez-való szarándok járásban. De a' Pápistáknak abbéli szokások, semmiképpen nem javalható. I. Mert temérdeki *superstitio*val jár eggyütt. Ugyan-is, mit cselekesznek azokkal a' Tetemekkel, és Ereklyékkel? Fel-ásák nyugovó sellyéjekből; azokat drága kelyhekben rakják és foglallyák; a' Kőségnek nagy *Devotio*val mutogattyák; gyertyázásokkal és jó illatú temjénezésekkel tisztelik; *d.* a' *Processio*kban nagy pompával széllyel hordozzák; nyakokban, pestis és egyébb nyavalya-ellen, orvosság gyanánt akasztyák; *e.* és végre azokra eskűsznek. II. Mert nagy gyanúság lehet azoknak valósága felől, ha ugyan valóba azoknak a' Szenteknek Tetemi, és maradványi é, a' kikének mondatnak és tartatnak lenni. Egy az hogy, meg-történt már az a' Pápistaságban, Sz. Márton Püspök idejében (mint *Bellarminus* említi *f.*) hogy Sz. ember helyet, egy latorságáért meg-ölettetett Tolvajt, tisztelt ideig a' kőség. Harmadik Sándor Pápa idejében-is meg történt az, hogy egy részeg-korában meg-ölet et embert, *Martyr* gyanánt tisztelnének. *g.* Meg-is eshetik könnyen, a' mit *Jeronymus* mondott: *Multorum cadavera & ossa veneramur, quorum Animæ sunt in inferno. h.* Más az, hogy ugyan azon egy Tetem, vagy maradvány sok helyeken mutogattatik. Ugyan-is, nem csak Hispániában, Parisban; hanem Genuában-is

d. Bell. de Beat. Sanct. lib. 1. Cap. 13. §. *Negs obstat.*

e. Thomas 2. 2. q. 96. Art. 4. ad 3.

f. Lib. ut sup. Cap. 7. §. *Quinto, ex incõmodis.*

g. Cap. Audivim⁹, *extra de Reliquiis.*

h. Epist. 84.

ban-is mutogattatik Christófnak a' leg-nagyobbik foga. *i.* Három vagy négy vas szegnél (mint magok beszéllik) nem vólt tőbb, mellyekkel Urunk a' kereszt-fára fel-szegeztetett: de indúlly-el, járd-el e mitt-amott a' Clastromokat és Templomokat, Tizen-négy e-is fel-megyen, a' menyit mutogatnak. *k.* A' Keresztet-is hátán el-vihette egy ember; de ha azoka' dirib darabok mind eggyütt vólnának, a' mellyeket együt-is s-másutt-is mutogatnak, nem vólna ollyan Lengyel-Országi Fúrmán-szeker, a' mely meg nem telnék vélek. III. Mert a' Sz. irásban sem parancsolatunk, sem példánk nincsen rúla; sőt ellenkezőképpen találjuk a' dólgot. Az Isten maga temeté-el Mósest, hogy a' Nép afféle *Superstitio*ra ne vetemednék. *l.* Sz. István első *Martyr* tetemét, nem rakák drága póczban az elődedi Keresztyének, hanem becsülettel el-temeték. *m.* Magát-is Christus Urunkat, Nicodemus, és az Arimathiai Jósef, nem hagyták fen a' föld-szinén, hanem záros koporsóban tévén, tiszteségessen el-temették. *n.* De lássuk a' Pápisták mivel támogattyák e' temérdeki *Superstitiót.* *o.*

i. Refert. Ludovicus Vives in Cap. 9 Augusti. lib. 15. de Civitate Dei. *k.* Vide Antibecanum Crocii Tó. 1. fol. 389.

l. Deut. 34. v. 5.

m Act. 8 v. 2.

n. Matth. 27. v. 60.

o. Kalauz fol. 956. 957.

I. *Lám a' Sidó hivek az Ov Testamentomban, a'* Probatica *p. Tóhoz mentenek, ott várták gyógyúlásokat; és noha errúl Parancsolattyok nem vólt, de mivel próbált dolog vólt, hogy sokaknak használt az ott való mosódás, sereggel futottanak a' Tóhoz.* F. 1. Ugy, de nem imádták a' Tóót: A' Szentek ereklyéihez penig, ugy mennek a Pápisták, hogy azokat imádgyák; mint jelenti *Bellarminus: q. Eorum* (Sanctorum) *reliquiæ pretiosis thecis* inclu-

p. Joh. 5. v. 4.

q. De Beat. Sanct. lib. 1. Cap. 7. §. *Primum enim.*

includuntur, & publicè honorantur. 2. A' Sidó hívek ne-. a' Tótúl várták gyógyúlásokat, hanem Istentűl, ki az ő Angyala által bizonyos órában meg-zavarja vala a' vizet.

II. *Az* Experientia *mutattya az Ereklyék látogatásának, és tapogatásának hasznát: mert nem csak a' Vérkórságos Aszszony, r. de azon-kívűl-is sokan, a' Christus ruhája préminek becsülletes illetésével, egésséget kerestek. s. A' Keresztyének Sz. Péter árnyékára viszik vala a' betegeket. t. Sz. Pál keszkenőjével, és térd-kötőjével illetik-vala a' kórokat, és gonosztúl meg-szállottakat. u.* F. 1. Rolzszúl *allegállyák* ezeket az Ereklyéknek tiszteletinek óltalmazására: mert az Ereklyék hólt embereknek maradványi; mikor penig azok lettenek, Christus Urunk, Sz. Péter, és Sz. Pál, élő emberek vóltanak. Nem-is kell úgy gondolkodni felőle, mint-ha vagy a' perémben, vagy az Arnyékban, vagy a' keszkenőkben vólt vólna az a' gyógyító erő; hanem vólt magában Christusban; *x.* az Apostolokban-is nem más, hanem a' Jésus ereje múnkálkodott. *y.* 2. Továbbá ha mi csudák lettenek, némelly Szentek Ereklyéinek alkalmatosságával, azok nem egyébre szolgáltanak, hanem annak a' Tudománynak meg-erősítésére, mellyet azok a' Szentek vallottanak; nem azoknak vallásbéli tiszteletekre. *z.*

K. Hát még-is miben állattyák a' Szenteknek tiszteletit? F. Azoknak dicsőítetéseknek napjának megidneplésében. Ertik penig a' Szentek dicsőitetésének napján, azt a' napot, mellyen őket a' Romai Pápa *Canonizállya*, a' mennyeiek *Laistrom*ában bé-írta, hogy

r. Matt: 9. v. 20.
s. Matth: 14 v. 36.
t. Act: 5. v. 14.
u. Act. 10. v. 12.
x. Marc: 5. v. 30.
y. Act: 4. v. 10.
z. Beza Confes: fidei Cap. 4. Artic: 16.

hogy mindenektűl közönségesien imádtassanak, és segitségűl hivattassanak. Mivel azért azok az idnepek nem egyébre-valók, hanem hogy azokban a' Szentek imádtassanak; azoknak tiszteséségekre *Sacrum*ok legyenek; azoknak Ereklyéi a' Kőségnek mutogattassanak, *&c.* (mind ezek penig merő azon *Superstitio*k) méltán az-igaz keresztyénektűl megvettetnek.

K. Végre még-is miben áll a' Papistáknál a' Szenteknek tiszteleti? F. Azoknak segitségűl-való hívásában. De mivel erről a' *Materiá*rúl másutt † bőven szóllottunk, nem szükség, hogy itt túla több szót szaporítsunk.

K. De másodszor, mit tilalmaz vala Isten az Első Parancsolatban? F. Mindenördögi mesterséget; a' minémű a Varáslás, bűvölés, bájolás, babonálás, *&c. Vide Perkinsf. Tom. 1. de Báscanolog. Alstedium Tom. 2. Encyclopæd. lib. 35. Sect. 5. Ludovicum Vivem in Lib. 7. Cap. 35. Augustf. de Civitate Dei. Baldvinum in Casibus Conscient.*

K. Hát minémű jószágos dolgok parancsoltatnak az Első Parancsolatban? F. Illyen az Istennek idvességes ismérети; az Istenben-való Hit vagy bizodalom; az Alázatosság; a' Békességes-tűrés; a' Reménség; az Isteni szeretet; az Isteni félelem; az Istennek tiszteleti vagy becsülléſe.

Vide Bell: de *Canonizatione Sanctorum* de Beat: Sanct: lib: 1. Cap: 7. & seq:

† Lib: 2. Cap: 20.

MASODIK RESZ
A' Második Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Második Parancsolat?* FEL. Ne csinály magadnak faragot képet, *&c.* E' penig két részbűl áll; tudni-illik Tilalombúl, és Hagyománybúl.

K. Mit tilalmaz Isten a' Második Parancsolatban? F. Tilalmazza. 1. A' Képeknek csinálását. 2. A' képeknek tiszteletit. 3. A' képeknek nevezeti alatt, minden hamis Isteni tiszteletet, mellyet ő az ő igéjében nem szerzett és nem rendelt.

K. Hát ugyan nem szabad-é képeket csinálni és tartani? F. Vallásnak-okáért nem szabad: tudni-illik vagy hogy magok a' képek tiszteltessenek, vagy azok által valami egyébb. Okai penig: I. Mert az Istennek nyilván-való tilalma vagyon rúla, *Exod. 20. v. 4. Deut. 17. v. 15.* II. Mert kiváltképpen az együgyűeknek nagy alkalmatosságot szólgáltatnak a' Bálványozásra. Ugyan-is Sz. Agoston † mondta-ként: *Quis adorat vel orat intuens simulacrum, qui non afficiatur, ut ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod desiderat.* III. Mert a' Templomokban függesztetet képek, nagy akadály-gyanant vadnak a' Sidóknak és Pogányoknak, a' keresztyén vallásnak bé-vételére: sőt ezzel káromoltatik igaz keresztyéni vallásunk; mint-ha ollyan Isteneink volnának, a' minémű képeink vadnak. Ehez-képest az Elibertinomi Conciliumban őszve-gyűlt Atyák, bőlcsen rendelték volt: *a.*

† Serm. in Psal: 113.

a. Can: 36.

Placuit

Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur. Fűstől csinál *Kalauz* azoknak az Atyáknak szemekben, s azt mondgya: *b. Az Elibertinomi Concilium ollykor volt, mikor a' Pogányok üldözése miatt, lappangottanak a' Keresztyének. Mivel azért a' falra irott képet el nem rejthették, megtiltták a' Sz. Püspökök, hogy falra ne irnának képeket. De hasznte egy ideig, minden kép-irást meg-tiltottak volna is, az ujjonnan megtértek botránkozásáért, csuda nem volt.* F. 1. Csak feny-fény-vesztés ez: mert azoka' Szent Püspökök sokkal más okát adták, miért nem akarták meg-engedni, hogy a' képek a' falra irattassanak. Vallyon miért? Mert illetlennek itélték, a' falra azt irni, a' mi imádtatik. 2. Hiszem most-is (a' mint menten mondám) a' meg-térendő Pogányoknak, és Sidóknak, botránkoztatásokra vadnak a' képek; miért hát avagy csak ez okon a' Pápisták azokat el nem hadgyák, és el nem hánnyák? Bezzeg nem egy *humor*on vadnak Sz. Pállal: *c.* a' ki készebb volt soha húst nem enni (noha szükségesebb az a' képnél) a' tudva, hogy az ő felebaráttya meg botránkozik abba. IV. Mert az előbedi tisztább Ecclésiakban, nem látzottak képek a' Templomokban: *d.* hanem az őtődik Seculumnak előbedin, egy Pál nevű Nolai Püspök kezdé képekkel bé-festeni a' tűle éppétetett Templomot. Annak-utánna 787-ben kapa derekasabban lábra a' képeknek mind csinálmánya, mind tiszteleti, a' mikor a' Második Niceabéli gyülésben, illy végezést tőnek némelly emberek: *Sacras imagines non tantùm haberi posse ad historicum usum, sed illas ex mandato divino in*

b. Folio 1096.

c. 1. Cor: 8. v. 13.

d. Vide For. besiű Instr: Historico-Theolog: lib. 7. Cap 9. §. 10.

Eccleſia

Ecclesiis necessarias esse, imò venerandas, salutandas, osculandas, colendas, & adorandas, cereis etiam, suffitu, & similibus honorandas. Melly végezést annak-utánna, Atoknak csomójával kőte-meg az utólsó Tridentomi Conciliom: *e. Imagines porrò Christi, Deiparæ virginis, & aliorum Sanctorum, in Templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam.* De lássuk, a' Pápisták mint furják és faragják a' képeket.

e. Sess: 25.

I. *Lám az Isten ônnön-maga* Cherubin *és ércz-kígyó képeket csináltata. Az Isten Templomában penig nem csak a' Testamentom szekrényén vóltak* Cherubin *képek, hanem* Salamon *a' Templom falain, menyezetin, ajtain, külömb-külömb képeket helyheztete: Azért szabados minékünk-is a' képeket mind csinálni, mind a' Templomokban helyheztetni.* F. 1. Nem minden a' mi Istennek szabad, minékünk is szabad. 2. Sem a' Cherubimokat, sem az ércz-kígyót, nem csináltatta Isten a' végre, hogy vagy azokat, vagy azok-által magát akarta vólna tiszteltetni; hanem hogy lennének a' meg-testesülendő Christusnak néminémű Typusi; mint az ércz-kígyórúl Sz. Jánosnál maga mondgya Urunk. A' képes Pápisták penig, olly végre tartyák a' képeket, hogy azokban, és azok-által, tisztellyék a' Christust, és a' Szenteket; mint a' Tridentomi végezésbül ki-tetczik: *Per Imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoramus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneramur.* 3. Ha penig mind azokkal meg-akarják rakni Templomokat a' Pápisták, valamellyekkel Isten parancso-

Exod: 25. v. 18. Num: 21. v. 8.

Ita Kalauz fol: 1006.

Joh: 3. v. 14.

Sess: ut supra.

rancsolattyábúl meg-volt rakva a' Sátor, az után a' Salamon Temploma; immár csináltassanak Frigyládát-is; csináltassanak szent kenyereknek Asztalát; csináltassanak hét gyertya-tartókat, és mind meg annyi arany koppantókat; csináltassanak réz Tengert, és az alá tizenkét réz őkrőket, *&c.* mert mind ezek fel-találtattak a' Salamon Templomában. Nem-is tiszteletnek-okáért vóltanak a' Templomnak falain, menyezetin, és ajtain a' képek, hanem ékességért: de a' Pápistáknál, fő-képpen tiszteletnek-okáért vadnak a' képek a' Templomokban.

II. *Eleitül-fogva vóltanak Sz. képek a' Keresztyéneknél. Mert csak magának Urunknak éltében négy képét olvassuk, hogy le-ábrázolták. Elsőt, ő maga az* Edessabéli Abgarus *Királynak külde. Másodikat amaz* Sirophœnissa *Aszszony, mellyet Urunk vér betegségbül meggyógyíta, csináltata. Harmadikat,* Nicodemus *irta, mellyet* Gamaliel*nek adott. Negyedik kép a' lén, melly a' Sz.* Veronica *Aszszony keszkenőjén marada, midőn sz. vérben úszó orczáját Urunknak meg-törlé, &c.* F. 1. Engedgyük-meg, hogy némelly régi keresztyének, szerelmeseknek és jó-akarójoknak (mint most-is néhúl szokás) képeket tartottak; de az csak emlekezetnek-okáért vólt. Sz. képeknek sem mondathatnak ollyan értelemmel, mint-ha azokat kőz-helyen fel-függesztvén, vagy magokat tisztelték-vólna, vagy azokat, a' kiknek ábrázattyokat viselték azok által; tudgyuk penig, hogy a' Pápisták vagy Házoknál, vagy a' Templomokban, illyen végre tartyák a' Szenteknek képeít. Sőt a' régi keresztyéneket, a' tőbbi-kőzőtt

Kalauz fol. 1002.

Vide Arnobium in Medulla Patrũ Sculteti pag. 314.

zött azzal terhelték a' Pogányok, hogy képeket nem tartanának és nem tisztelnének: azért, a' nincsenről, nem varhatnak himes képet a' Pápisták. 2. A' mi Christus Urunknak négy rendbéli képeiről-való beszédet nézi; sem emberi, annál inkább Isteni hitelt nem érdemel; nem-is afféle te mondádon fundáltatik a' keresztyének hiti. †.

† Vide examen illius narrationis apud Forbesium Instruct. Historico-Theolog. lib. 7. Cap. 8. * Catech q. 99.

III. *A' képek a' Templomokban könyvek-gyanánt vadnak a tudatlan kőfségnek: azért nem csak szabados, hanem ugyan hasznos azokat csinálni és tartani.* F. Nem illik minékünk bölcsebbeknek lenni az Istennél, ki az ő Anya-szent-egyházát nem a' néma képekkel, hanem az ő Sz. igéjének élő prædikáltatásával akarja tanítani. * Tudtomra Nagy Gergely Pápa kezdé elsőbe a' képeket Paraszток könyvének vagy Bibliájának nevezni. Azonban nem gondolta-meg jó Gergely bátyánk; *hogy hijába-valóságra tanít a' fa, Jer. 10. v. 8. hogy semmit nem használ a' faragot-kép, sőt inkább hazugságra tanít, Habac. 2. v. 18. hogy hazugságot szólnak a' bálványok, Zach. 10. v. 2. hogy a' keresztyéneknek vagyon Mósesek és Prófétájok, kiktől kell tanúlniok, Luc. 16. v. 29.* és hogy Christus Urunk, nem a' néma képekhez igazította az ő halgatóit tanúlni, hanem a' Sz iráſokhoz, *Joh. 5. v. 39.* Sz. Isaiás-is nem a' képekre *provocál*, hanem a' Törvényre, és az Istenek tanú-bizonyságira, *Esa. 8. v. 20.*

K. Hát ugyan semmi képet és ábrázatokat nem szabad-é csinálni és tartani? F. Meg-külömböztettyük a' képet *Objectum*ára vagy czéllyára-nézve: mert az avagy Isten képe, avagy Teremtet-állatnak képe. Ez külömböztetés-szerént, azt mondgyuk: I. Az

I. Az Istent semmi módon nem szabad ki-ábrázolni. 1. Mert nyilván-való tilalma vagyon Istennek erről. *a.* 2. Mert a' régi Pogányokat abbéli szokásokért, valóba korpázta Sz. Pál. *b.* 3. Mert nem-is lehet a' véghetetlen Istent ki-ábrázolni, cirkalomra vetni. *c.* 4. Mert mint maga *Bellarminus* meg-vallya: *d. Non sine periculo exhibentur imperitis ejusmodi picturæ.* Sőt azt mondgya, *e.* hogy a' Pápista kép-irók, afféle képekkel alkalmatosságot adtak némellyeknek a' Sz. Háromságnak káromlására. De fogást talál *Kalauz* ez Okok ellen s-azt mondgya: *fol. 999. & 1000. Nem lehet ugyan az Isteni természetet ki-ábrázolni; azon nem is igyekezünk: de a' minémű ábrázatban az Isten néha meg-jelent; ugy-mint mikor f.* Micheásnak Királyi székben mutatá magát; *mikor* Isaiásnak *g.* meg jelent; *mikor* Danielt túl becsülletes öreg ember képébe láttaték; *h. mikor* a' Jordánnál galamb képében, Pünkösd-napján tüzes nyelvekben meg-jelenék, *&c. mi-is csak ollyan formában iratyuk az Istent.* F. 1. Sem egy-képpen, sem más-képpen nem szabad; mert a' mint hallók, Istennek nyilván-való tilalma vagyon rúla. Szabad vólt Isten véle, a' minémű formában magát az embereknek néha meg-jelenteni akarta; de minékünk őtet ki-képezni nem szabad: mert tilalmunk vagyon rúla. 2. A' mi azokat a' látható Jelenéseket illeti, meg engedgyük, hogy azok vóltanak az Isten kiváltképpen-való vagy dicsőségének, vagy jelen-létének, vagy múnkájának jelei; de nem vóltanak Istennek képei. Már penig tudgyuk, hogy külömbség vagyon a' Jel között és a' kép között: mert minden kép mondathatik

a. Exod. 20. v. 4. Deut. 4. v. 15. *b.* Rom. 1. v 23. *c.* Esa. 40. v. 18. *d.* Lib. 2. de Sanctis C. 8 §. *Respõdet, &c.* *e.* Ibid. §. *Hoc modo pingimus Christum.* *f.* 1. Reg. 21. v. 19. *g.* Esa. 6. v. 1. *h.* Dan. 7. v. 9. 13.

Jegynek; de nem minden Jegy képnek.

II. A' mi a' Teremtet-állatokat illeti, azokat szabad s-nem szabad ki ábrázolni. Nem szabad Vallásnak-okáért, hogy tudni-illik a' Vallásnak eszközi vagy czéllyai legyenek azok. Balgatagúl írja azért *Bellarminus*†: *Christi & Sanctorum imagines faciendas esse, confitentur omnes Catholici, ad fidem pertinere.* De nem tilalmas a' Teremtet-állatokat le-ábrázolni. 1. Külső házi ékességnek-okáért. 2. Emlekezetnek-okáért, hogy némelly meg-lett vagy tselekedett dolgokat, mint egy szemünk eleibe terjeszszenek. 3. Némelly világi meg-külömböztetésnek-okáért. Igy látjuk a' pénzre veretni a' Királyok és Fejedelmek képét.

† Lib: 2. de Sanctis C. 8. §. *Ergo dico tria.*

K. Továbbá Másodszor mit tilt Isten a' második Parancsolatban? F. A' képeknek tiszteletit; a' mellyet mivelni nem szabad. 1. Mert Istennek nyilván-való tilalma vagyon rúla: *i. Ne hajoly-meg azok előtt, ne tiszteld azokat.* 2. Mert noha az ércz-kígyót Isten parancsolattyából csinálta-vala Mózes, de mihelt a' Nép tiszteletre fordítá azt, ottan öszve-rontá Szent Ezechiás: *k.* mellyért az Istennek lelke dicséretteel említi őtet. Mond erre *Kalauz: fol. 1006.* Ezechiás *méltán tőré-el az Ercz-kígyót, mivel a' Sidók bálvánnyá fordították-vala*; si quidem adolebant ei incensum. F. Ez okon bezzeg minden Pápista képek, méltán tűzre-valók, mert a' mit régenten az ércz-kígyóval cselekedtenek a' Sidók, ma azont cselekeszik a' képekkel a' Papisták; mint *Bellarminus* kerekdéden meg vallya: *l. Nos etiam in ipsa Ecclesia svaves odores offerimus*

i Exod. 20. v. 5. Deut. 5. v. 14. 15.

k. 2. Reg. 18. v. 4.

l. Lib. 1. de Sanct. C. 13. §. *Nec obstat.*

mus Imaginibus. Ez okon azért méltán immár kérdésbe jöhet:

K. A' Romai Ecclésia a' képeknek tiszteletiben, nem ejté valami Bálványozást? F. Ha a' régi Pogányok, abbéli cselekedetekért, mellyeket el-követtek a' képek körül, menthetetlenek a' bálványozástúl; a' bizony dolog, hogy a' Romai Ecclésia sem moshattya-le magárúl azt a' szennyet: mert egy szál-szörig, mind azonokat el-követi az ő túle éppítetett és tétetett képek körül: ugy hogy, mi külömbség légyen ez-aránt a' Pápisták között, és a' régi Pogányok között, nem láthatta által a' túdós *Ludovicus Vives* Pápista Doctor: *m. Nec video, in multis quod sit discrimen inter eorum* (Pontificiorum) *opinionem de Sanctis* (Imaginibus) *& id quod gentiles putabant de Diis suis.* De mit mivéltenek a' régi Pogányok a' képekkel, és a' képek körül? Igen jelessen le-írta *Baruch* a' Jeremiás Próféta író-Deákja, az ő könyvének Hatodik részében. Az értelmes Olvasó, tegyen *Collatiót* a' két-fél-között a' képeknek dólgából, szórin azon módon tapasztallya a' *Praxist.* De lássuk itt ez-aránt mivel szappanozza *Kalauz* a' Romai Ecclésiát. *n.*

m. Comen ad lib. 8. August. de Civit. Dei Cap. 27.

n. Lib. 15. Cap. 1. §. 4. n. 5.

I. *Mi a' képeket Isteni tisztelettel nem tisztellyük, hogy valamit azoktúl várnánk, vagy reménségünket bennek vetnők; hanem azok előtt, azokban, azok által, az Istent, a' Christust, és a' Szenteket tisztellyük, &c.* F. 1. A' régi Pogányoknak-is csak a' vólt mentségek, a' mikor afféle dolgokért, pirongatnák őket a' keresztyének: *o. Sed erras* (Christiane) *& laberis: nam neque nos ara, neque auri, argentique materias, neque alias quibus*

o. Vide Arnobiũ lib. 6. contra Gentes.

signa conficiunt, eas esse per se religiosa decernimus Numina; sed eos in his colimus, eosque veneramur, quos dedicatio infert sacra, & fabrilibus efficit inhabitare simulacris. 2. Ha szinte a' képeket vallásbéli tiszteletteel nem tisztelnétek-is, nincs bálványozás-nélkül, hogy Istent azokban és azok által tiszteljétek: mert minden Isteni tiszteletet valamellyet Isten az ő igéjében nem rendelt bálványozó tiszteletet. Az Izraëliták nem vóltanak olly bolondok, hogy a' magok aranyából öntött borjút *p.* igaz valóságos Istennek hitték vólna lenni; de mivel Isten akarattya ellen, az által akarták Istent tisztelni, ugyan affelől bálványozóknak mondatnak, és a' borjú kép bálványnak, *Act. 7. v. 41.* 3. Hat ugyan nem tisztelitek Isteni tisztelettel a' képeket, hanem csak az Istent, a' Christust, azok által? Szemtelenség azt tagadni, a' mit a' *Scholastic us Doctor*ok világ kezébe forgó irásokkal tanítanak. Hiszem Angyal Thamás valllása: *q. Cum ergo Christus adoretur adoratione Latriæ, consequens est, quod ejus imago sit adoratione Latriæ adoranda.* Vallyon nem Isteni tisztelet-é a' *Latria?* Más *Scholasticus*ok-is Thamás Apjok után, ezen nyomon ballagnak; mint más felekezetekenvaló túdós ember jelenti: *r. Omnes ferè Scholastici sunt in ea sententia, Imaginem Christi & Sanctorum adorari debere eadem adoratione, quâ & res quæ repræsentantur: propterea Latriam deferendam esse Imaginibus Christi & Crucis.* Azok közzül a' *Scholasticus*ok közzül, igen nevezetesek ezek: *s. Alexander, Cajetanus, Bonaventura, Marsilius, Almainus, Carthusianus, Capreolus, &c.*

II. *A' képek előtt mi semmit egyebet nem mivelünk,*

p. Exod. 32. Vide exéplű Michæ Jud. 17. v. 13. & Danitarű ibidem Cap. 18. v. 6.

q. In Sum. Part. 3. q. 25. Art. 3.

r. Martin. Perezius Part. 3. de divin. Traditionib⁹.

s. Quos refert Bellar. lib. 2. de Sanctis Cap. 20.

hanem csak azt, a' mit cselekedék Isaiás, Daniel, Abrahám, Móses, *a' több Próféták, kik az előtt a' hasonlatosság előtt, mellyben Isten nékik meg-jelenék, le-burulának, és imádák az Istent, kit az árnyék jelent vala, &c.* F. 1. Vaj többet cselekesztek; mint imént meg-mutatók. 2. Azok a' Szentek nem fúrtak, faragtak, írtak magoknak Isten képét, hanem becsüllötték az Istent, akar minémű jelenségét adta magának, de tiebben Istentűl nem vártok, sőt nyilván-való tilalma-ellen, ő néki képet írtok, faragtok.

III. *A' Híveknek régi jó szokásokból, az Evangeliom olvasására fen-álva udvárlunk; a' Jésus nevét halván süveget vetünk, térdet hajtunk, &c. ezzel mind-az-által bálványozók nem vagyunk. Hasonló formán tehát, ha a' képet látván, tiszteséget teszünk annak a' kit ez jegyez, nem leszünk ezzel bálvány imádók.* F. Korán sem üti egyik a' másikat. 1. Az Evangeliom Istennek örvendetes követsége mi-hozzánk; és a' mi Istenünktűl nékünk küldettetet levél; illik azért annak olvasását meg-becsülnünk: de képeket nem küldött még Isten hozzánk követségül; azért nem kívánhattyák tőlünk, hogy előttök süvegellyünk. 2. Isten parancsollya *t.* hogy a' Jésus nevére minden térd meghajollyon (már azt mint kellyen érteni másutt *u.* meg-magyaráztuk) de hogy a' képek előtt meg hajollyunk, tilalmunk vagyon inkább rúla hogy nem parancsolatunk, *Exod. 20. v. 5.*

IV. *Lám* Jósué *x. a' fő népekkel eggyütt, az Isten szekrénye előtt, a' Cherubin képek előtt le-borúla, ott könyörge, mikor a' Sidókon győzedelmet vett vólna az ellenség; A'*

t. Phil. 2. v. 10.

u. Lib. 2. fol. 160.

x. Josue 7. v. 6.

ség; *A felyhő oszlop előtt, az egész Sidó nép le-borúla, és Istent imádá*; y. *A* Salamon *Templomában, égből alá bocsátatott tűzben, az Istennek dicsőségét imádák a' Sidók*: z. *mind ezeket penig bálványozás-nélkül cselekedték a' Sidók. Ha azért mi-is térden-állyunk a' képek előtt, és Istennek könyörgünk, a' kit jegyez a' kép, nem leszünk ezzel bálványozók.* F. 1. Hamisság az, hogy az írott s faragott kép Istent jegyzenéje; ugy-mint a' mellyet gyűlől az ő lelke. 2. Engedgyük-meg, hogy a' Sidóknál azok a' Jelenségek, vagy az Isten dicsőségének, vagy kiváltképpen-való jelen-létének külső jegyei lettenek légyen: de a' Sidók azok-közzül eggyiket sem imádták; nem a' Szekrényt; nem a' kődöt; nem a' Tüzet. A' sem jelentetik, hogy azokban vagy azok-által imádták vólna az Istent: de a' Pápisták az ő képek körül mindeniket el-követik. A' frígy-láda felől tudgyuk, hogy azt Isten parancsolattyából csinálta vala Mózes; de hol a' képekről ollyan parancsolat?

y. Exod. 33. v. 10. z. 2. Chrō. 7. v. 3.

Act. 5. v. 15.

V. *A' Sz.* Péter *árnyék-képét ugy becsüllék az első kereszttyének, hogy a' betegeket ezzel kívánatossan illetnék. Ha azért ebben bálványozás nem vólt; mivel gonoszabb az irott ábrázat, hogy errül reánk ragadgyon a' Bálványozás?* F. Immár a' felső Részben meg-feleltünk erre az Arnyékhoz hasonló facturálkodásra.

V I. *Az Apostolok idejétül-fogva virágzott Ecclésiának példája, mellyről böven szóllánk, meg-ment minden gyalázattúl minket.* F. Soha bizony nem az; sőt, inkább kárhoztat benneteket: mert az Apostoli Ecclésiák kép előtt, kép-által, képben, nem imádták az Istent, hanem imádták igazságban és lélekben, *Joh. 4. v. 23.*

V I I. *Nem minden kép Bálvány, hanem csak az olyan kép mondatik Bálványnak, mellynek Isteni tiszteletadatik. De mi a' mi képeinknek Isteni tiszteletet nem adunk: Azért azoknak tiszteletiben Bálványozók nem vagyunk.* F. Meg-engedgyük, hogy nem minden kép Bálvány: de minden kép, valamelly a' végre rendeltetik, hogy az vagy maga tiszteltessék vallásbéli tisztelettel, vagy más valami az által, tehát igaz tulajdon-képpen-való Bálvány: Illyenek penig a' Romai Anyaháznak képei; mint már fellyebb meg-értettük.

Kalauz fol. 999.

K. De mivel Isten e' két első Parancsolatokban a' Bálványozást tiltya, mond-meg immár, ugyan czimeresen hány dolgokban áll a' Romai Anyaháznak Bálványozása? F. Jelesben Tizben. 1. Az Angyaloknak vallásbéli tiszteletiben. 2. Kőzönségessen a' Szenteknek tiszteletiben. 3. Máriának tiszteletiben. 4. A' képeknek tiszteletiben. 5. Az Ereklyéknek tiszteletiben. 6. Némelly tűlök meg-bémált vagy szentelt érzékenység-nélkül-való dolgoknak tiszteletiben. 7. A' keresztnek tiszteletiben. 8. A' Sacramentomi Ostyának tiszteletiben. 9. A' Pápának tiszteletiben. 10. A' sok emberi agytúl koholt és költött hamis tiszteletben, *Ceremoni*ákban. Tellyes könyv telnék belőle, ha mind ezekről szőri szerént szóllanánk; mellyet most an a' rövidség nem enged: hanem lássák azonban a' tanúlni igyekező Olvasók; *Rajnoldum de Idololatria Ecclesiæ Romanæ*; *Perkinsum de Idololatria postremi temporis*; *Pareum in Themate Seculari*; *Johannem Valkenier in Roma Paganizante.* Erőmest vólna rajta *Kalauz*, hogy ezt a' rút szennyet a' magok nyakárúl

le-mosná: *a.* és ellenbe a' *Proteſtanſok*ra ragaſztaná: *b.* de mivel minden fundamentomi, hamis *ſuppoſitiók*, mellyekre az *Igazságnak Iſtápjában*, hellyel-hellyel feleletek vadnak; azért nem ſzükség túla ſzót ſzaporítani.

a. Lib. 15. Cap. 1. §. 3.
b. Ibidem §. 6.

K. Végezetre még is mit tilt Iſten a' Második Parancsolatban? F. Noha ki-fejezve csak a' képek-ről vagyon emlekezet, ugy-mint a' mellyek eleitől fogva az ördögnek *practic*ájából, kiváltképpen-való meg-vesztegető eſzközi vóltanak az Iſteni tiſzteletnek: de azoknak nevezeti alatt, tíltatik minden Iſteni tiſztelet, valamellyet az emberek az Iſtennek beſzéde-kivül magoknak válaſztanak és koholnak.

Ames. lib. 2. Medull. Cap. 13. §. 2.

K. Hát mit parancsol Iſten a' második Parancsolatban? F. Parancsollya. 1. A' tőle ſzeretetett igaz Iſteni tiſzteletet. 2. Mind azoknak a' dolgoknak meg tartását, mellyeket Iſten ſzerzett, hogy lennének az ő tiſzteletinek eſzközei; a' minémüek kiváltképpen; az Egyházi ſzólgálat; A' Sacramentomok, *&c.*

HARMADIK RESZ
A' Harmadik Parancsolatrúl.

KERDES: Mellyik a' Harmadik Parancsolat? FEL. A' te Uradnak Iſtenednek nevét hijában fel ne vegyed. Itt azért két dolog vagyon; Tilalom, és Hagyomány.

K. Mit tilalmaz Iſten ebben a' Parancsolatban? F. Az ő nevének hijába-való fel-vételét, az az, azzal-való gonoſzúl vagy tiſzteletlenül-való éléſt. Ertyük penig

penig az Iſtennek *Nevén*, mind azokat, valamellyekben és valamellyekkel Iſten önnön magát minékünk ki-jelentette. Igy azért az Iſtennek Neve alatt értetik az ő Allattya vagy terméſzeti, Személye, Tulajdonsági, Múnkái, az ő ſzent igéje, melly a' Sz. irás, a' Sacramentomok.

Vide Amesium lib. 2. Medull. C. 14. n. 5.

K. Hány-képpen él az ember gonoſzúl vagy becsteleníl az Iſtennek nevével? F. Sok-képpen; kihez képeſt ſok dolgok tilalmaztatnak ebben a' Harmadik Parancsolatban: a' mellyek közzül czímereſek im ezek:

I. *A' Káromlás*; a' melly nem egyébb, hanem valamelly képtelen dolognak Iſtenre-való költéſe s fogáſa, mellyel az ő felséges-vólta igen meg-sértetik. Melly ſok-képpen ſzokott lenni. 1. Midőn olly dólgot tulajdonítaſz Iſtennek melly ő benne nincsen, és ő hozzá nem illik: mint midőn azt mondod, hogy ő oka a' bűnnek, hogy ő teſti, romlandó, változandó, *&c.* 2. Midőn tagadod azt, a' mi az Iſtenben vagyon; hogy ő egy állattyában, de ſzemélyében három; hogy ő Jó, irgalmas, mindenható, minden-túdó, *&c.* 3. Midőn a' teremtet-állatnak tulajdonítod, a' mi egyedül csak az Iſtené; mint a' Pápiſták a' Chriſtus teſtének a' kenyérből-való teremtését a' Miſélő Papnak; a' mi Magyarink, a' mikor ſzitkozódnak, a' Teremtéſt az ördögnek. 4. Midőn az Iſtent átkozod, mint a' bolondok, *Job. 2. v. 9. 10.* 5. Midőn ki az Iſtent vagy állattyában, vagy ſzemélyében, vagy múnkájában guggollya és csúfollya: mint a' Pápiſták, a' midőn az Iſtent ősz öreg ember képében le-ábrázollyák. 6. Midőn a' Sz. Lélek tanítása-ellen-való

† 2. Pet. 2. v. 2.

való tudományt tanít valaki; mint az Eretnekek †: Káromoltatik ezzel az Isten, mert olly tudománynak mondatik *Author*ának, a' mellynek ő nem javallója.

II. *Az Átkozódás*; a' melly nem egyébb, hanem valamelly veszedelmes dolognak, vagy magunkra, vagy másokra-való kivánása. Mint midőn azt mondgya valaki: El-kárhozzék a' lelkem! El-veszszek! Eb legyek! Másoknak: Kárhozzal-el! Vesz-el! Vigyen-el az ördög! üssön-meg a' meny-kű! *&c.*

III. *A' Hamis esküvés*; a' melly nem egyébb, hanem Istennek tanú-bizonyságúl való hívása, valamelly hamis dologban, *Zach. 5. v. 4.* Ide tartozik a' szokásbúl-való szükségtelen Esküvés-is; a' minémüvel tellyes ma Magyar-Ország. Mit hallasz gyakrabban, mint; *Isten ugy segéllyen! Hitemre, Lelkemre mondom!* Ide-való az Isten nevének kordéba-való említése; mint mikor valamelly rémitő vagy szokatlan dólgot hallasz, mondod: *Jésus! Isten bocsás! &c.* Ide tartozik a' Hit-szegés-is. Itt penig azt kérdhetnéd: *Hát tellyességgel nem szabad-é esküdni?* F. Szabad Keresztyéni módon, *Catechism. q. 101. 102.* Mondasz: *Lám Sz. Máthénál tiltani láttatik Urunk az esküvést.* F. Ott minden esküvés egy-átallyába nem tiltatik; hanem. 1. A' törvénytelen esküvés, midőn ki nem az Istenre, hanem a' teremtet állatokra esküszik. 2. A' szükségtelen esküvés, *v. 37.*

Matth. 5. v. 34.

† Vide Brochmánum Tom. 2. Systh. Theolog. Art. de Lege Cap. 8. q. 8. 9. 10.

IV. *Az Idvességnek eszközivel-való visszaélés*; a' minémü az Ige, a' Sacramentomok, az Egyházi fenyíték. Ez penig sok-képpen szokott lenni †.

V. *Az Istennek teremtet-állatival, és szép ajándékival-való*

val-való visszaélés; akar Elmének, akar Testnek, akar Szerencsének javai legyenek azok. Ez-is sokképpen szokott lenni.

VI. *A' Botránkoztatás*; midőn ki Felebarátyát vagy tudományával, vagy feslet erkölcsével, vagy némelly magokban szabados és közbe-hagyatott dolgokkal, nem a' keresztyéni okosság és szeretet-szerént-való élésével, meg-gátollya a' kegyességnek útában; és alkalmatosságot ád ő néki vagy a' jórúl-való el-hajlásra, vagy a' gonoszra-való hajlásra, vagy abban-való meg-átalkodásra.

K. Hát ellenbe mik parancsoltatnak a' Harmadik Parancsolatban? F. Egy-néhány idvességes dolgok; ugy-mint. 1. Az Isten nevének félelemmel és becsülettel-való említése, *Deut. 28. v. 58. Malach. 4. 2. 1. Pet. 4. v. 11.* 2. Az igaz és álhatatos Vallás-tétel, *Matth. 10. v. 32.* 3. Az Istennek segitségül-való hivása, *Psal. 50. v. 15.* 4. Az Istennek mind szóval, mind cselekedettel-való dicséreti, *Col. 3. v. 17. Psal. 33. v. 2. 3.* 5. A' Jó példa-adás, *Matth. 5. v. 16.* 6 Az Isteni tiszteletben-való szent *Devotio*, buzgóság, vidámság, abban-való gyönyörködés, és szorgalmatos foglalatosság. 7. Az Isteni tiszteletben-való jó rend, és szép díszesség, *1. Cor. 14. v. 40.*

NEGYEDIK RESZ
A' Negyedik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Negyedik Parancsolat?* FEL. Meg-emlekezzél a' Szombatnak napjárúl, *&c.*

Itt két dolog vagyon; Hagyomány, és Tilalom.

K. Mit hágy az Isten ebben a' Parancsolatban? F. A' Szombatnak meg-szentelését, *Exod. 20. v. 8.*

K. Hány-képpen szenteltetik-meg a' Szombat? F. Két-képpen; ugy-mint külső, és belső-képpen.

K. Miben áll a' Szombatnak külső meg-szenteléſe? F. All Istenünkre, és felebarátunkra tartozó némely tiszteinknek jelesb gyakorlásában.

K. Mellyek azok az Istent nézö tiſztek és múnkák, mellyekben Vasárnap vagy Szombaton kell magunkat gyakorlanunk? F. Illyenek. 1. A' Sz. gyülekezeteknek gyakorlása, *Heb. 10. v. 16.* 2. Az Isten igéjének figyelmetessen-való halgatása, *Act. 13. v. 14. 15. 16.* 3. Az Imádkozásokban és hála-adásokban-való foglalatosság. Ide-való a' *Psalmus*oknak, *Hymnus*oknak, és egyébb Isteni dicséreknek énekléſe, *Psal. 68. v. 27. Col. 3. v. 16.* 4. A' Szent Sacramentomokkal-való élés. *Act. 20. v. 7.* 5. Az Isten igéjének olvasása, arrúl-való szent elmélkedés, *Psal. 1. v. 2.* 6. Ebbéli tisztünkben elö-segítö szent eszközöknek meg-tartása; a' minémü az Egyházi szólgálat, és a' Scholák, *Deut. 12. v. 19. 1. Cor. 9. v. 14. Gal. 6. v. 6.*

K. Minémü múnkák azok, mellyekben felebarátunkra-nézve Vasárnap vagy Szombaton kell magunkat gyakorlanunk? F. Illyenek. 1. A' szegényeknek-való alamisnálkodás, *1. Cor. 16. v. 2.* 2. A' Betegeknek látogatása, *Jac. 1. v. 27.* 3. A' Hitekben tántorgóknak gyámolítása. Ide tartozik a' gyengéknek *Catechisatio*ja, *Rom. 14. v. 1.* Azt penig itt meg-kell tartanunk, hogy a' fellyebb elö-számlált, Istenünkre és felebarátunkra tartozó tiszteinket, egyébb napokon sem kell el-mulatnunk; de fö-képpen az Urnak Szombattyán kell azokban magunkat gyakorlanunk.

K. Miben áll a' Szombatnak belsö meg-szenteléſe? F. All. 1. A' gonosz cselekedetektül-való meg-szünésben, *Esa. 56. v. 2. & 58. v. 13.* 2. Az Urhoz-való engedelmeſségben, hogy az ö múnkáit a' Sz. Lélek által szabadossan vigye véghez mi bennünk, *Exod. 31. v. 13.* 3. Amaz örökké-való szombatlásnak még e' világon való el-kezdésében, *Esa. 66. v. 23. Heb. 4. v. 9. 10. 11.*

K. Mit tilalmaz Isten a' Negyedik Parancsolatban? F. A' Szombatnak meg-rontását: *Nemively azon a' napon semmit, &c.* Meg-rontatik penig a' Szombat két-képpen. I. A' felül meg-mondott, Istenünkre, és felebarátunkra tartozó tiszteinknek el-mulatásával. II. Minden világi haszonban vagy gyönyörüségben forgó múnkáknak gyakorlásával. A' minémüek. 1. A' szükség-kivül-való úti-járások, *Exod. 16. v. 29.* 2. Kereskedések és sokadalmozások. 3. Teher-hordozás, szántás, kapállás, és egyébb efféle rabotás múnkák, *Exod. 34. v. 21. Neh. 13. v. 15. 16.* 4. Világi gyönyörüségre fel-indító vagy azt tápláló dolgok; minémüek a' lakodalmozások, vendégségek, játékok, *&c. Esa. 58. v. 13.* 5. Akar-melly rendes múnka, mellyet egyébb napon az Isteni szólgálat kivül szoktunk cselekedni.

K. Hát ugyan nem szabad-é Szombaton vagy Vasárnap semmi dólgot cselekedni? F. Nem tiltatunk-meg. 1. Az el-kerülhetetlen szükségben járó múnkáktúl,

Luc. 13. v. 15. & 14. v. 5. 2. A' kegyeſségnek múnkájától, *Matth. 12. v. 5.* 3. A' ſzeretetnek múnkájától, *Matth. 12. v. 12.*

Vide erudità Valæi Diſſertat. de Sabbat. in Locis Com. fol. mihi 557. & ſeq.

K. Kötelezi-é a' Negyedik Parancsolat a' Kereſztyéneket? F. Igen-is: Mert az erkölcsökről irott törvények, melly mindeneket kötelez, eggyik réſze.

K. Hát az Uj Teſtamentomban nem lett-é valami változás e' Parancsolat körül? F. Allat-ſzerént-való nem, hanem csak környül-állás-képpen-való: a' menyiben a' Hétnek utólsó napjától által-vitetett a' Hétnek elsö napjára. A' melly vagy magától Urunktól (ki a' Szombatnak Ura, *Matth. 12. v. 8.*) lett, vagy az Apoſtoloktól; mint ennek ſok láttattyi vadnak. 1. Mert azon napon támadott-fel Urunk halottaibúl. 2. Mert fel-támadása után azon a' napon ſzokott vólt gyakrabban Tanítványinak meg-jelenni, *Joh. 20. v. 19. 26.* 3. Mert azon napon bocsátotta-el látható formában a' Sz. Lelket, *Act. 2. v. 1.* 4. Mert az Apoſtolok jelesben azon a' napon ſzoktanak vala ſzent gyülekezeteket tartani, *Act. 20. v. 7.* 5. Mert az irásban nevezeteſſen Ur-napjának mondatik, *Apoc. 1. v 10.*

K. Hát vagy magának Chriſtus Urunknak ſzerzésébül, vagy az Apoſtolok rendelésébül, a' Vasárnapon-kivül vagyon-é az Uj Teſtamentomban más Idnep, mellynek megtartására lelki-iſméretbül kötelesek vólnánk? F. Meg-kell erre tudnunk. I. A' Sidó Idnepeknek meg-tartásától, tellyeſſen fel-ſzabadúlt a' kereſztyén Anyaſzent-egyház. Sőt nem csak nem vagyunk azoknak meg-tartására kötelesek; hanem ugyan vétkeznek a' kereſz-

a' kereſztyéni ſzabadság-ellen valakik azokat *uſus*ba veſzik, *Gal. 4. v. 9. 10. 11. Coloſſ. 2. v. 16. 17.* II. Noha a' kereſztyének nem kötelesek a' Sidó Idnepeknek meg-tartására, mind-azon-által az Iſteni ſzólgálatnak gyakorlásában, nem kell minékünk alább-valóknak lenni a' régi Sidóknál: ehez-képeſt, az Iſteni ſzólgálatra-való ſemmi jó alkalmatoſságot el nem kell mulatnunk, hanem inkább kapva kell azt kapnunk, *1. Theſſ. 2. v. 13. & 5. v. 17. Luc. 18. v. 1. 2. Matth. 18. v. 19. Heb. 10. v. 25.* III. Némelly a' Vasárnapon-kivül-való Idnepeknek meg-tartása; a' minémű a' Karácson, Huſvét, Pünkösd, *&c.* nem vétkes, nem-is tilalmas, csak intézteſſenek a' következő *Conditiók* ſzerént. 1. Ne véllyük azokat a' napokat a' Vasárnappal egyenlő, s-annál inkább annál nagyobb méltóságúaknak lenni. 2. Ne tulajdonítsunk azoknak valami belső és magános ſzentséget. 3. Ne itéllyünk ugy azok felől, mint-ha Iſteni parancsolatnak kötelesſége alatt, tartoznánk azokat meg-tartani; hanem csak mint kereſztyéni ſzabadságban forgó ſzertartáſokrúl. 4. Hogy azokat ne tartsuk réſzének az Iſteni tiſzteletnek, hanem a' kegyeſségnek gyakorlását elő-ſegítő külső alkalmatoſságoknak. 5. Azoknak meg-tartása légyen üres minden *ſuperſtitio*túl; ne kereſsünk azokban érdemet; ne a' meg-hólt Szenteket s-azoknak tiſzteletit: hanem egyedül az Iſtennek dicsőségét tegyük-fel afféle idnepléſekben.

Vide Ameſiú in Bell. Enerv. Tő. 2 lib. 5. Cap. 10.

K. Hát a' Pápiſtaságban fen forgó ſok Idnepleſekrúl mit itélſz? F. Mivel azok a' fellyebb meg mondott *Conditiók*-ſzerént, nincsenek intézve; azért az igaz kereſz-

keresztyénektűl méltán meg-vetendők. Igy értvén az Isteni tiszteletnek jeles idejérűl, tudni-illik a' Szombatrúl, kellene *tract*álnunk a' *Templomokrúl*, mellyek Isteni tiszteletnek helyének mondatnak; de a' rővidség azt most nem engedi †.

† Vide Amesiű Tő. & libro ut sup. Cap. 7. Calv. lib. 3. Cap. 20. n. 30.

EŐTŐDIK RESZ

Az Eőtődik Parancsolatrúl.

KERDES: Mellyik az Eőtődik Parancsolat? FEL. Tiszteljed Atyádat s-Anyádat, hogy hoszszú életű légy e' földön, *&c.* Ennek penig két részei vadnak; Hagyomány, és Igéret.

K. Mit hágy Isten ebben a' Parancsolatban? F. Hadgya azokat a' tiszteinket, mellyekkel szűléinknek tartozunk. Itt penig a' szűléken nem csak természet-szerént-való Atyáink s-Anyáink értettetnek; hanem mind azok, valakik vagy tisztekre, vagy idejekre, vagy ajándékokra-nézve, mi-nálunk fellyebb-valók. A' minéműek a' *Magistratus*ok, Tanító Doctorok, nálunknál őregebb emberek, Mostoha Apák s-Anyák, Ipák, Napák, Tutorok, és mind azok kik ajándékkal nálunk fellyebb-valók. Hogy penig ki-fejezés-képpen az Apákrúl és Anyákrúl vagyon emlekezet a' Parancsolatban, oka: mert Isten után senkinek nem tartozunk olly tiszteséggel, mint természet-szerént való szűléinknek.

K. Mivel tartozunk hát Szűléinknek, és mind azoknak valakik vagy egy vagy más tekintet-alatt, Atyáinknak és Anyáinknak neveztethetnek? F. Jelesben, im ezekkel.

I. *Tisz-*

I. *Tiszteség-tétellel*; a' melly nem egyébb * hanem az ő méltóságoknak, és felsőségeknek meg-ismérése, arrúl-való illendő bizonyság-tétellel. Bizonyságot teszűnk penig vagy Szóval, vagy Cselekedettel. Szóval akkor, a' mikor hozzájok illendő tiszteséges *Titulus*okat ő nékik meg-adgyuk. Mint mikor Isák, Abrahámot, édes Attyának nevezi. *a.* Eleseus-is, Illyés Prófétát. *b.* A' mi illeti a' Cselekedettel-való bizonyság-tételt, az egy-néhány magunk-viselésébűl tetczik-meg. 1. Midőn tiszteségnek-okáért ő előttők fel-kelűnk, *Lev. 19. v. 32.* 2. Midőn ő elejekbe megyűnk, *1. Reg. 2. v. 19.* 3. Midőn a főbb és elsőbb helyet ő nékik adgyuk és engedgyük, *ibid.* 4. Midőn ő előttők magunkat meg-hajtyuk, *Gen. 18. v. 2. & 23. v. 7. & 33. v. 3.* 5. Midőn a szóllásban és *vox*olásban ő nékiek első rendet engedűnk, *Job. 32. v. 6.* Ebbéli elő-számlált tiszteűnkel, ellenkezik Felebarátunknak, kinek vagy egy vagy más tekintet-alatt tiszteség-tétellel tartozunk hirének, nevének, becsűlletinek meg-sértése, s-annak kisebbitése; a' melly sokképpen szokott lenni †.

* Amesius lib. 2. Medull. Cap. 17. n. 9.

a. Gen. 22. v. 7. *b.* 2. Reg. 2. v. 12.

† Vide Amesiű lib. & Cap. ut sup. n. 17. & seq.

II. *Szeretettel*; melly az ő jeleibűl és gyűmölcsébűl tetczik-meg. Ide tartozik, meg-élemedett és magok táplálására alkalmatlan szűléinknek el-tartások; az Ecclésiákban, Scholákban, vagy *Respublicá*ban néhai hasznos, de már vagy egy-képpen vagy más-képpen meg-fogyatkozott, emberekre-való gond-viselés, *&c.* Ellenkezik ezzel Szűléinkhez-való, és kik azok helyett vadnak, hidegség, szeretetlenség, háládatlanság, gyűlölség.

*. Obedientia ſuperiorib⁹ debita, qualis eſſe debeat, vide Ameſium ut ſup. n. 54. & ſeq.

III. *Engedelmeſséggel*; a' melly jelesben kettőben áll. 1. Hogy az ő hivséges parancsolattyoknak és tanítáſoknak magunkat alája adgyuk, *Heb. 13. v. 17. Prov. 6. v. 20. 21. 22. Eph. 6. v. 1. Rom. 13. v. 1.* 2. Hogy még fogyatkozáſokat, és nehéz erkölcsöket-is ő nékik el-tűrjük, *Prov. 23. v. 22. & 30. v. 17.* Ennek az engedelmeſségnek jele, kiváltképpen a' fő *Magiſtratuſ*okra-nézve, azoknak-való *Adózás*, *Matth. 22. v. 21. Rom. 13. v. 6. 7.* Ellenkezik ebbéli tiſztünkel, Szüléinkhez, és azok-helyett-valókhoz-való engedetlenség; azok-ellen-való rugodózás, pártolkodás, magunknak azok-ellen-való kevély fel-emeléſe, *&c.*

K. Második része ennek a' Parancsolatnak mi vala? F. Igéret: *Hogy hoſzſzú életű légy é' földön, &c.* Mondaſz: *Lám ſok Szüléjeket becsüllő magzatok éretlen-korokban meg-halnak; azért ez igéret nem látczik fundamentomoſnak.* F. Igéri Iſten a' hoſzſzú életet, nem egy-átallyába, hanem a' menyiben áldás-gyanánt vagyon azokon. Tudgyuk penig, hogy a' hoſzſzú élet emberen nem mindenkor áldás gyanánt vagyon: sőt néha jobb meg-halni, hogy nem ſokat élni, *Eſa. 57. v. 1.*

HATODIK RESZ

A' Hatodik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Hatodik Parancsolat?* FEL. Ne öly. A' holott kettő vagyon; Tilalom, és Hagyomány.

K. Mit tilalmaz Iſten a' Hatodik Parancsolatban? F. A' Gyilkoſságot. A' holott jegyezzük-meg azt,

hogy az ő *graduſá*ra-nézve, három-féle a' Gyilkoſság; tudni-illik vagy *Indulatbéli*, vagy *Szóbéli*, vagy *Cſelekedetbéli*.

K. Mit érteſz az Indulatbéli Gyilkoſságon? F. Értem im ez rendeletlen Indulatokat; a' minémű. I. A' méltatlan és ok-nélkül-való *Harag*, melly az ő *Circumſtantiá*iból ítéltetik-meg. Ugyan-is nem minden Haragvás bűn: holott magában-is Urunkban fel-találtatott, *Marc. 3. v. 5.* II. Az *Irigység*; a' melly oly rendeletlen indulat, mellyel valaki bánkodik felebarátyának vagy lelki vagy teſti javán; minémű indulattya vala Cainnak, Abel-ellen. *a.* Saulnak, Dávid-ellen. *b.* III. A' *boſzſzú-állá*ſnak kivánsága, *Lev. 19, v. 18.* De meg kell azt tudnunk, hogy a' Boſzſzú-állás vagy *magános*, vagy *közönséges*. A' magános boſzſzú-állás nem egyébb, hanem a' boſzſzú-tételnek olly meg-torlása, melly ſzármazik attúl, kinek arra-való Birói vagy *Magiſtratuſi* hatalma nincsen. Ezt az Iſten az Irásban tilalmazza, *Rom. 12. v. 17. Matth. 5. v. 39. Lev. 19. v. 18.* A' közönséges boſzſzó-állás nem egyébb, hanem a' boſzſzú-tételnek olly meg-torlása, mellyet az Iſten képét viſelő *Magiſtratus* gyakorol az Iſten nevében, a' Jóknak óltalmazáſokra, és a' gonoſzoknak meg-zabolázáſokra. *c.* IV. Felebarátunknak *Gyülöléſe*, *Lev. 19. v. 17.* Mind ezek a' rendeletlen indulatok, nem ok-nélkül neveztetnek Gyilkoſságnak. 1. Mert ezek gyökeri és eredeti a' gyilkoſságnak. 2. Mert a' kézzel való öldökléſtül csak *graduſ*sal különböznek. 3. Mert a' Sz. Lélek-is annak nevezi, *Joh. 3. v. 15.*

a. Gen. 4. v. 5.
b. 1. Sam. 18. v. 7.
c. Rom. 13. v. 4. 1. Pet. 2. v. 14.

K. Micsoda a' szájjal-való Gyilkoſság? F. Ide tartozik a' Szitok, *Math. 5. v. 22.* Szóval-való veſzekedés, *Gal. 5. v. 20.* Felebarátunknak rágalmazáſa *Lev. 19. v. 14.* és minden mérges csúfoó ſzók, *Math. 27. vers. 40.*

K. Micsoda a' Cselekedetbéli Gyilkoſság? F. Olly öldöklés, mellyel vagy Felebarátunknak, vagy magunknak teſti életét sértyük-meg, és azt el-veſztyük vagy réſz-ſzerént, vagy egéſzlen. A' honnét megtetczik, hogy a' Gyilkoſság vagy magunk ellen léſzen, vagy Felebarátunk ellen; és igy vagy réſz ſzerént, vagy egéſzlen.

K. Hányképpen leſz az ember magának gyilkoſa? F. Egynéhány-képpen lehet az. 1. Midőn minden ſzükség, és törvényes-hivatal-kivül olly dolgot próbál és cselekeſzik, mellyből igen könnyen halálos veſzedelme következhetik: mint a' kötélen-járók, ugrándozók, ſzükség-kivül kardoskodók, *&c.* 2. Az ételben s-italban-való mértéktelenséggel, mellyel az emberek gyakorta egéſségeket el-veſztik, életeket rövidítik, halálokat ſiettetik, *Prov. 23. v. 29. 30.* 3. Midőn ki a' maga kezét a' maga életének meg-sértésére vagy el-veſztésére veti: mint *Judás*, *Matth. 27. v. 5. Achitophel, 2. Sam. 17. v. 23. Saul, 1. Sam. 31. v. 4.*

K. Hát felebaráttyának hány-képpen leſz ember gyilkoſa? F. Két-képpen: vagy réſz-ſzerént, a' midőn annak teſti életét réſz-ſzerént meg-sérti; ide való a' ſebeſsítés, csonkítás, verés, taglás, *&c.* Vagy egészlen, midőn ki felebaráttyát ugy sérti-meg, hogy teſti életétül mindeneſtül-fogva meg-foſztva. Ez penig

Levit. 24. v. 20.

ſok-képpen és módon ſzokott lenni: vagy agyonverés-által; mint Cain Abelt: vagy által-ſpéklés-által; mint Joáb Abnert, *&c.*

K. Hogy penig vér-ontáſok ne legyenek, kiknek áll tiſztekben? F. A' *Magiſtratus*oknak, *Rom. 13. v. 4.* Az ő tiſztek a' Gyilkoſnak halállal fizetni, *Gen. 9. v. 6. Exod. 21. v. 12.* Alig-is lehet az meg jó lelki-iſmérettel, hogy a' Gyilkoſnak *Gratiát* adgyanak. Ide tartozik azért a' *Bűntetés.*

K. Micsoda Jóságok parancsoltatnak a' Hatodik Parancsolatban? F. Egy-néhányak; ugy-mint. 1. *Felebarátunknak ſzeretete, Matth. 22. v. 38.* 2. *Emberség, Col. 3. v. 12. 13.* 3. *Szelídség, Num. 12. v. 3. Gal. 5. v. 22.* 4. *Békeséges-tűrés, Luc. 21. v. 19. Col. 1. v. 11. 1. Theſſ. 5. v. 14.* 5. *Engedelmeſség, Eph. 4. v. 1. 2. 3.* 6. *Könyörületeſség* vagy *irgalmaſság-tétel, Eſa. 58. v. 7.* 7. *Felebarátunk kárának tehetségünk-ſzerént-való el-fordítáſa, Prov. 24. v. 11.* 8. *Ellenségünkel-való jó-tétel, Matth. 5. v. 44. 45.*

HETEDIK RESZ
A' Hetedik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Hetedik Parancsolat?* FEL. Ne Paráználkodgyál. A' holott mind Tilalom, mind Hagyomány vagyon.

K. Mit tilalmaz Iſten a' Hetedik Parancsolatban? F. A' Paráznaságot, és azalatt minden fertelmeſséget, valamellyel az életnek tiſztaſága meg-mocskoltatik. A' holott tudgyuk-meg azt, hogy a' Fertelmeſ-

ség az ő *gradus*ira nézve: vagy *Indulatbéli*: vagy *Szóbéli*: vagy *Cselekedetbéli*.

K. Mit érteſz az Indulatbéli fertelmeſségen? F. Ertem az éktelen gondolatokat, és minden gerjedező fajtalan kívánságokat. Ugyan-is Urunk mondtaként, valaki Aſzſzonyi-állatra tekínt gonoſz kívánságnak-okáért, immár paráználkodott az ő ſzivében, *Matth. 5. v. 28.*

K. Mit érteſz a' Szóbéli Fertelmeſségen? F. Minden trágár, fajtalan parázna beſzédeket. Ide tartoznak amaz fajtalanságot tápláló és gerjeſzgető ſzerelem énekek.

Láſd, Eph. 4. v. 29. & 5. v. 5. 4. Col. 3. 8.

K. Mit érteſz a' Cselekedetbéli fertelmeſségen? F. Ertem. I. Embernek ſzemtelen maga-viſelését. II. Ilyenek a' ſzemtelen buja katsontások, csókolódások, ölelkezések, tapogatások, tánczolások, *&c.* II. A' törvénytelen, és Iſtentől meg-tíltatott testi közösüléſt; a' minémű. 1. A' *magános kurválkodás*; a' melly nem egyébb, hanem valamelly ſzabados ſzeméínynek más ſzabados ſzeméllyel való öſzve-elegyedéſe. 2. A' *Paráznaság*; melly nem egyébb, hanem a' házaſságbéli tiſzta ágynak meg-ferteztetéſe. 3. Az *Inceſtus*; melly nem egyébb, hanem a' rokonságbéli ſzemélyeknek öſzve-elegyedéſek. 4. Minden természet-ellen-való közösülés, és öſzve-férkezés, *Rom. 1. v. 26. Lev. 18. v. 22, 23.*

1. Cor. 6. v. 9.

Levit. 20. v. 10.

1. Cor. 5. v. 1. Levit. 18.

K. Az Iſten a' Hetedik parancsolatban csak a' Paráznaságot, és ahoz haſonló fertelmeſségeket, tilt é? F. Nem csak; hanem tíltya mind azokat a' dolgokat, valamellyek a' fertelmeſſégnek vagy alkalmatoſsági, vagy okai, vagy eſzközei lehetnek. A' minémük a' *Részegség*; a' *Hivalkodás*; öltözetben-való *bujaság*; *Kendőzés*; *Bordély tartás*, *&c.*

K. Ellenbe mit parancsol Iſten a' Hetedik Parancsolatba? F. Az életnek tiſztaságát; és mind azokat a' dolgokat valamellyek azt ſegítik. A' melly tiſztasága az életnek: vagy *Indulatbéli*; melly áll a' ſzent és tiſzta gondolatokban, *Prov. 4. v. 23.* Vagy *Szóbéli*; melly áll a' tiſzta és ſzemérmes beſzédekben, *Eph. 5. v. 3. 4.* Vagy *Cselekedetbéli*; melly áll embernek mind maga ſzemérmes viſelésében, mind a' törvénytelen testi közösüléſtől-való maga meg-tartóztatásában, *1. Theſſ. 5. v. 22.* Ez ismét három karba-való; vagy *Szűzeſségbéli*; vagy özvegyi; vagy *Házaſságbéli.*

K. Az életnek tiſztaságának meg-tartására, és a' fertelmeſségnek el-távoztatására, micsoda kiváltképpen-való eſzközt rendelt Iſten? F. A' ſz. Házaſságot, *1. Cor. 7. v. 2.* A' melly nem egyébb, hanem egy férfiúnak és Aſzſzonyi-állatnak, ſzabados meg-eggyezésből, hóltig-való öſzve-keléſek, a' fertelmeſségnek el-távoztatására, és az életnek elő-ſegitésére.

K. Mivel a' Házaſságot hóltig-való öſzve-keléſnek mondgyuk, nincs é valami olly ok, melly az élők között a' Házaſságnak kötelét meg-öldgya, és el-meſſe? F. Kettőt találunk; az eggyik, a' *Paráznaság*, *Matth. 5. v. 32. Matth. 19. v. 9.* A' holott Urunk alattomban a' Sidókat *cárpálván*, kik emez amaz aprólék okokért kiadnak vala feleségeken, nyilván *excipiállya* a' Paráznaságot; és fel-teſzi azt, hogy ezokon el-válhatik ki feleségétől, és más házaſságra magát adván, nem

paráználkodik. A' másik ok, a' *Hitetlenül-való el-hagyás*, *1. Cor. 7. v. 15.* De mondanák a' Pápisták. I. *Lám Sz.* Márknál, *a. és Sz.* Lukácsnál *b. minden exceptio-nélkül mondgya Urunk, hogy valaki el-hadgya feleségét, és mást vészen, paráználkodik, &c.* F. Mert Szent Máthénál ki-vagyon fejezve az *exceptio.* Nem-is kell úgy gondolkodni, mint-ha eggyik Evangelista a' másik ellen tanítana. II. *Lám Sz.* Pál *kerekdéden mondgya, c. hogy a' melly Aszszonyi-állat Ura éltében férhez megyen, Paráznának mondatik.* F. Sz. Pálrúl sem kell úgy gondolkodni, hogy tagadta vólna a' Christus *exceptióját*; noha ő azt ki nem fejezte: mert nem vólt ő néki czéllya, hogy a' helyen az el-válásnak okairúl *tractálna. Adverte caute lector* (inquit Cajetanus) *quod hæc Pauli verba intelliguntur regulariter: secus verò in casu. Paulus enim legis regula utitur, tacens ejus exceptiones causales.* III. *Sz.* Máthénál *is d. csak ollyan el-válásrúl szóll Urunk melly vagyon* ratione Thori; *nem* ratione Vinculi. F. Vaj ollyanrúl szóll, a' minémű-rűl a' Sidók kérdést tőttek vala: ők penig a' mindenestűl-fogva-való el-válásrúl, melly a' *Vinculumot*-is elszakasztya, tőtték vala fel a' kérdést. Azért, *&c.* IV. Lám magának Urunknak ki-mondott sententiája: *e. Quod Deus conjunxit, homo non separet.* F. A' kiket az igaz ok és törvény egy-mástúl el-választ, azokat nem ember, hanem Isten választya-el egy-mástúl.

a. Marc. 10. v. 11. *b.* Luc. 16. v. 18.

c. Rom. 7. v. 3.

d. Matt. 5. v. 32. & 19. v. 9.

e. Matth. 19. v. 6.

NYOL-

NYOLCZADIK RESZ

A' Nyólczadik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Nyólczadik Parancsolat?* FEL. Ne lopj. A' holott-is vagyon Tilalom, és ellenbe-való Hagyomány.

K. Mit tilalmaz Isten a' Nyólczadik Parancsolatban? F. A' Lopást, az az, más ember javának, vagy egy vagy más hamis úton s-módon-való el-tulajdonítását, magunkévá-való tételét.

K. Hány-féle a' Lopás? F. Az ő módgyára-nézve, vagy *Nyilván-való*, vagy *Alattomba-való.* A' nyilván-való és czégéres lopás az, mellyet a' kűlső tiszt-viselő meg-szokott bűntetni. Ez penig két-féle: vagy *Erőszakkal-való*; s-mondatik Ragadozásnak, Tolvajlásnak: *a.* vagy *Erőszak-nélkűl-való*; s-mondatik *Simplex furtumnak. b.* Az Alattomba-való Lopás az, a' mellynek bűntetése az emberek-között alig szokott lenni; és a' mellyet bűnnek-is lenni alig tartanak. Ennek penig sok módgyai és nemei szoktak lenni. Illyenek:

1. Az *Oppressio*; melly nem egyébb, hanem más ember javainak vagy erő hatalommal, vagy valami igazságnak színe-alatt miénké-való tétele. Ennek menyi nemei legyenek ebben a' gonoszban el-merűlt világban, Isten tudná elő-számlálni. Illyen. 1. A' szegény kősségnek mód-nélkűl való sarczoltatása: midőn az Urak, Fejedelmek, nagy adókat, dézmákat, vámokat vetnek az alattok-valókra. 2. Illyen a' Királyok, Urak, és Fejedelmek-után-való hűsök-

a. Luc. 3. v. 14. Ezech. 18. v. 10. *b.* Matth. 24. v. 42. 1. Theff. 5. v. 2.

nek, tiszteknek, csalárd magokra-való vigyázások: kik gyakorta a' szabott rend-kivül húzzák vonnyák a' szegénységet, hogy magokat gazdagítsák. 3. Illyen a' más ember jószágának meg-kívánása, és annak vagy erőszakos el-vétele, vagy el-adására-való kénszerítése, vagy félelem alatt, vagy más csalárd mesterség alatt. Igy kíváná-meg Acháb a' Náboth szőlejét. *c.* 4. Illyen a' más ember szegénységével-való nyereked és; a' mint ebben sok gazdag emberek torkig ülnek. 5. Illyen az-is, midőn ki meg-szorúlt felebaráttyának pénzt vagy egyebet ád-ki, hogy sokkal többet adgyon érette. *Usorának* mondatik ez. 6. Illyen az-is, midőn ki búzáját vagy egyébb élését meg-szoríttya csak e' végre, hogy a' szükség el-következvén, drágábban el-adhassa. 7. Illyen az-is, midőn ki meg-szorúlt atyafiától zálogot vévén, ugy igyekezik véle kötni, hogy az örökké oda veszszen. 8. Illyen a' meg-szólgált igaz bérnek meg-tartása, *d.* és az Adósságnak meg nem adása. *e.* 9. Illyen az-is, midőn ki kárt tévén felebaráttyának jószágában, vagy maga vagy marhája által, semmi *recompensatiót* nem akar azért tenni.

c. 1. Reg. 21.

d. Deuter. 24. v. 14. *e.* Psal. 37. v. 22.

II. Minden csalárg mesterségek, mellyeket az emberek az adásban és vévésben kiváltképpen szoktak gyakorlani. Minémück a' hamis font, nem igaz sing, egyenetlen mérték, *f.* hitván marhának jó-gyanánt-való el árulása és dicsérése, ál és hamis pénz. *g.*

f. Lev. 19. v. 35. 36. *g.* Amos. 8. v. 4. 5. 6. 7. Esa. 1. v. 22.

III. Minden Istentül meg-tíltatott kereskedésnek úttya és módgya: a' minémű a' kártyával és koczkával-való kereskedés: minden haszontalanságban

ságban és tisztátalanságban forgó mesterség; a' minémű az Alakoság, bordélyozás, kerítőség, *&c.*

IV. Ide tartozik minden fősvénység: az Isten ajándékinak sokképpen való el-tékozlása, és azokkal való gonoszúl élés. Ugyan-is, mind a' fősvény, mind a' tékozló embert Lopónak mondhatni; sok tekintetekre-nézve.

K. Hát ellenbe mit parancsol Isten a' Nyólczadik Parancsolatban? F. Parancsollya. 1. Hogy felebarátunk hasznát és elő-menetelét, a' menyire tőlünk lehet, segítsük és öregbítsük; a' melly sok-képpen szokott lenni. *h.* 2. Parancsoltatik az életnek tisztességes foglalatossága. *i.* Ollyan életnek nemét kell azért kinek-kinek magának választani, melly se az Isten törvényével, sem a' pólgári tisztességgel ne ellenkezzék. Ellenkezik azért ezzel. 1. A' henye és túnya élet. 2. A' szabad-akarat-szerént-való kóldúság. 3. A' nem tisztességes életnek neme.

h. Deut. 22. 1. 2. 3. Phil. 2. 4. *i.* 1. Cor. 7 v. 17.

KILENCZEDIK RESZ

A' Kilenczedik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Kilenczedik Parancsolat?* FEL. Ne mondgy hamis tanú-bizonyságot a' te felebarátod ellen. Itt-is kettő vagyon; tudni-illik Tilalom, és ellenbe-való Hagyomány.

K. Mit tílt Isten? F. Tíltya a' Hamis-tanú-bizonyság-tételt: a' melly nem egyébb, hanem valazonyság-tételt: a' melly dolognak állatása embernek felebaráttyárúl, melly az igazság-kivül vagyon.

K. Hány-képpen szokott lenni a' Hamis-tanú-bizonyság-tétel? F. Két-képpen; vagy az Itélet-tétel-kivül; vagy a' törvényes Itélet-tételben.

K. Az törvényes Itélet-tétel-kivül-való Hamis bizonyság-tétel hány-féle? F. Két-féle: vagy elmebéli: vagy szóbéli. A' mi illeti az elmebéli hamis-tanú-bizonyságot; illyen. 1. A' hamis Gyanú: midőn ki felebaráttya felől valami rosz dólgot vél, minden igaz és elégedendő ok-nélkül †. 2. Felebarátunkrúl-való kemény és bal-itélet-tétel: midőn ki felebaráttyának ketséges dólgát; néha penig még jó cselekedetit-is balra magyarázza. Láss példát, *Act. 2. 17. 1. Sam. 1. v. 13.* A' szóval-való hamis bizonyságnak penig, illyen nemei vadnak vagy lehetnek. 1. A' más ember beszédének hamis értelemmel-való magyarázása. *a.* 2. A' Rágalmazás: az az, Felebarátunknak hirében s-nevében-való meg-emésztése. *b.* 3. Minden szidalmazás. *c.* 4. Minden Hazugság: *d.* a' midőn ki tudva s-akartva ellenkezőt mond azzal, a' mi szivén s-elméjén vagyon. Ide vitetik a' Hit-szegés, Hamis eskűvés, *Calumnia*, Csalárd maga-tettetés, mellyet *Simulatio*nak mondanak; ide-való amaz *Æquivoc*álásnak csalárd mesterségé-is: midőn ki a' bizonyság-tételben vagy egynéhány-féle értelmeket magában foglaló szókkal él, vagy hogy elméjében olly alattomba-való *limitatio*t tészen, mellyel el-titkollya azt, a' mirűl kérdetik; *mentalis reservatio*nak szokták ezt mondani.

K. Hát az Itéletben vagy törvénykezésben-való hamis bizonyság-tétel, miképpen lészen? F. Szokott a' lenni; vagy

† 1. Sam. 17. v. 28. Act. 28. v. 4.

a. Joh. 2. v. 11. *b.* Lev. 19. v. 16. *c.* Tit. 3. v. 1. 2. *d.* Lev. 19. v. 11.

ni; vagy a' Bíró részérűl; vagy a' Fel-peres részérűl; vagy az Al-peres részérűl; vagy a' Tanúk részérűl; vagy a' Prókátor részérűl.

K. A' Bíró részérűl miképpen? F. Nem egy-képpen. 1. Midőn a' hamisságot meg-igazíttya; és ellenbe az igazságot meg-hamisíttya. *a.* 2. Midőn valakit ok-nélkűl, és ügyét meg nem halván kárhoz-tat. *b.* 3. Midőn az *Allegat*ákat és *Probat*ákat jól meg nem visgálván, csak sententiát mond egy fele. *c.*

K. Az Fel-peres részérűl miképpen? F. Egynéhány-képpen. 1. Midőn felebaráttyán hamissan kereskedik, s-azt *indebitè vex*állya. 2. Midőn valami kicsiny és semmire-kellő dologban, kerekedik törvénybe felebaráttyával. 3. Midőn ál és hamis *Documentum*okkal állattya ügyét *adversarius*a-ellen.

K. Az Al-peres részérűl miképpen? F. Az-is nem egy-képpen. 1. Midőn az ellene világossan meg-próbáltatott dólgot, még-is halálba tagadgya. 2. Midőn az Igazságnak el-kerűlésére sok csavargásokat gondol-ki. Ide való a' sok hamis *Exceptio*, *Condescensio*, székrűl székre-való *Apellatio*, *Repulsio*, *&c.*

K. A' Tanúk részérűl miképpen? F. Külömb-féleképpen. 1. Midőn olly dologrúl tesznek bizonyságot, mellyet vagy tellyességgel nem tudnak, vagy igen homályosson. *d.* 2. Midőn nyilván-való hamisságot állatnak felebaráttyokrúl. *e.* 3. Midőn az igasságrúl-való tanú-bizonyság-tételt, a' szűkség ugy kívánván, el-halgattyák, és el-kerűlik, *&c.*

K. A' Prókátorok részérűl miképpen? F. Jelesben, két-képpen. 1. Midőn tudva hamis *Caus*át vállalnak.

a. Prover. 17. v. 15. Esa. 5. 23. *b.* Joh. 7. v. 50. 51. Luc. 6. 37. *c.* Job. 29. v. 16.

d. Act. 6. v. 13. *e.* 1. Reg. 21. v. 10. Matth. 26. v. 60.

fel. 2.

fel. 2. Midőn a' Törvényeket, hamisſan és hibáſon, az az; vagy nem a' maga igaz értelmében; vagy csonkán-bonkán *alleg*állyállyák; avagy olly dologra mellyre nem tartoznak, csalárdúl húzzák és csigázzák.

K. Miket hágy Iſten a' Kilenczedik Parancsolatban? F. Hadgya. 1. A' *Veracitá*ſt, az az, az igaz beſzédnek ſzeretetit. *a.* 2. Az igazságnak ſzabados és álhatatos meg-vallását. *b.* 3. Más jó hirének nevének óltalmazását. *c.* 3. Felebarátunk jó hirének helyes ő-regbítését, s-elébb-mozdítását. *d.*

a. Zach. 8. v. 16. 19. *b.* Prov. 12. v. 16. 18. *c.* 1. Sam. 19. v. 4. *d.* 1. Sam. 16. v. 18.

TIZEDIK RESZ
A' Tizedik Parancsolatrúl.

KERDES: *Mellyik a' Tizedik Parancsolat?* FEL. Ne kívánnyad a' te Felebarátodnak ſe házát, ſe házas-társát, *&c.* Itt-is azért két dolog vagyon; Tilalom, és ellenbe-való Hagyomány.

K. Mit tilalmaz Iſten ebben az utólsó Parancsolatban? F. A' kívánságot avagy vágyódáſt. Itt penig meg kell tudnunk, mi értesséka' kívánságon. I. Nem értetik magánoſſan a' vágyódó erő vagy tehetség; a' melly terméſzet-ſzerént-való, és az embereknek az oktalan-állatokkal köz. II. Nem-is annak a' vágyódó tehetségnek múnkája és cselekedete; a' melly-is terméſzet-ſzerént-való, és ſzabados. III. A' Terméſzetnek amaz közönſéges veſzetsége-is (ugymint az Eredet-ſzerént-való bűn) mellyel terméſzet-ſzerént hajlandók vagyunk a' gonoſzra, ſem értetik. 1.

Mert az eredet-ſzerént-való bűn kút-fű-gyanánt vagyon; ez a' kívánság penig abbúl ſzármazó folyamat. 2. Az eredet-ſzerént-való bűnnek meg-tíltáſa nem határoztatik csak egy parancsolatra, hanem kiterjed mindenikre, ugy az elsö táblán lévőkre, mint a' másodikon-valókra; de ennek a' kívánságnak tilalma nézi a' második táblát, és annak magános parancsolattyát. IV. Azok a' rendeletlen kívánságok ſem értetnek, a' mellyekkel az akarat vólta-képpen meg-eggyez, és azokban javallás-képpen meg-nyugſzik: mert ennek-is tilalma eggyen-eggyen minden parancsolatra ki-hat. V. Itt azért a' vágyódáſon értetik a' ſzivnek az az elsö, és az akaratnak javallását meg-előző mozdúlattya, mellyel csak valami kicsiny kívánsággal-is, avagy gondolattal vitettetik és csiklandoztatik felebaráttya javának törvénytelen kívánására.

Vide Calv. lib. 2. Cap. 8. n. 49. Ameſium lib. 2. Medull. Cap. 22. n. 10.

K. Bűn-é inkább affélе vágyódás? F. Igen-is az. 1. Mert Iſten ebben a' parancsolatban tilalmazza. 2. Mert ellenkezik amaz eredet-ſzerént-való egyenesſéggel, mellyben Iſten az embert teremtette vala. 3. Mert a' meg-veſzett fának meg-veſzett gyümölcse, *Matth. 7. v. 17.* 4. Mert Sz. Pál annak mondgya lenni, *Rom. 7. v. 7.* Mondanak a' Pápiſták: *Lám Sz.* Jakab *ellenébe-kűlömbözteti a' kívánságot a' bűnnek, a' mikor azt mondgya, hogy a' kívánság bűnt ſzűl: Azért maga a' kívánság nem bűn, hanem oka a' bűnnek.* F. 1. Bűnnek okának lenni, és bűnnek lenni, nem ellenkeznek egy-máſſal. Adámnak eſetit méltán mondhatni minden bűneinknek eredet-ſzerént-való oká-

Jac. 1. 15.

Vide Controv. illam diſcuſſã ab Ameſio in Bell. Ener. Tő. 4. lib. 2. Cap. 3.

nak lenni; de ki tagadná, hogy az az eſet bűn nem vólt vólna. 2. A' kívánság meg-külömböztetik a' véghez-ment bűntűl, mint annak *graduſa* annak *complementomá*tűl.

K. Mit hágy Iſten ebben az utólsó Parancsolatban? F. Hadgya. 1. A' magunk ſorsával-való meg-elégedéſt, *1. Tim. 6. v. 6. Heb. 13. v. 5.* 2. Olly Sz. *Affectiót*, hogy valamit gondolunk, akarunk, valamirűl tanácskozunk, elmélkedűnk, felebarátunknak javával és haſznával légyen őſzve-foglalva †.

† Calv. lib. 2. Cap. 8 n. 49.

K. Vagyon-é valaki az emberek közzűl, a' ki az Iſtennek tőrvényét, mellyről eddig értettűnk, minden részei benn tökélleteſſen bé-tölthetne? F. Csak egy-is nincsen. Láſd fellyebb, *Lib. 2. Cap. 28.* Mondaſz: *Csak hijjába hirdetteti hát az Iſten olly keménnyen a' Tőrvényt?* * F. Nem hijába. 1. Mert a' Tőrvény, mint egy tűkör, meg-mutattya tiſztűnket, a' mellyet kellene cſelekednűnk. 2. Meg-iſmérteti velűnk fogyatkozáſinkat, melly ſokakban el-maradunk a' Tőrvénynek kivánta tökélleteſségétűl. 3. Mint-egy Hop-meſter a' Chriſtuſra igazít bennűnket, hogy csak egyedűl ő benne kereſsük a' mi meg-igazúláſunkat. 4. *Regula* és ſinór mérték-gyanánt vagyon, melly-ſzerént intézzük mindennapi életűnket, *Pſal. 119. v. 104.*

* Catech. q. 115. Calv. lib. 2. Cap. 7 n. 6. & ſeq.

K. De mi által ſegíthettyük-elő a' mi erőtlenségünket az Iſten tőrvényéhez való engedelmeſségben? F. Igen hatható eſzközre a' könyörgés.

NE-

NEGYEDIK KÖNYV.

Mellyben az Uri Imádságnak magyarázattya rövideden bé-foglaltatik.

ELSŐ RESZ

A' Könyörgéſről Közönségeſen.

KERDES: *Micsoda a' Könyörgés?* FELELET: Az Iſten nevének ſegítségűl-való hívása, † melyben az el-vejendő lelki teſti ſzükséges jókért eſedezűnk; az el-vettekért penig hálákat adunk.

† Pſal. 50. v. 15.

K. Hány-féle a' Könyörgés? F. A' helynek vagy ſzemélyeknek környűl-állására-nézve, vagy *Magános*, vagy Közönséges. A' magános Könyörgés az, mellyet ki vagy magánoſſan, vagy magános helyen viſzen véghez. Erről ſzóll Urunk Sz. Máthénál *6. v. 6.* Ez penig két-féle: vagy *Elmebéli*, melly az akaratban és indulatban megyen véghez; Ide tartoznak a' ſzűbéli fohászkodáſok, ohajtáſok, nyögéſek: *a.*

a. Exod. 14. v. 15. 1. Sam. 1. vv. 13.

Vagy *Szájjal-való*, midőn szivünknek belső kívánságát külső beszéddel-is jelentyük. *b.*

K. Micsoda a' Közönséges Könyörgés? F. A' mellyet a' Szenteknek serege közönségesen mutatnak bé Istennek, ugyan azon szókat vagy minnyájan mondván, vagy hogy egy elő-mégyen beszéddel, kit a' többek indulattal követnek, és a' végén *Ament* reá-mondanak. *c.* Ez penig szokott lenni vagy *Halka-való szóval*, vagy *Enekléssel*; melly nem egyébb, hanem az Isten nevének zengedező nótával-való segitségül-hívása. A' holott jegyezzük meg ezeket. I. Az Enklés régi szokás az Ecclésiában, a' melly még az Apostolok idejében is meg-volt; mint meg tetczik a' Sz. Pál leveleiből. *d.* II. Mivel az Eneklés Könyörgés; azért a' Tiz-parancsolatot, Apostoli *Credót*, *Passiót*, énekre fordítani (mivel azok nem könyörgésnek formái) alig javalható. *e.* III. Az Enekléſt az Ecclésiában ugy kell intézni, hogy éppületes légyen. Arra penig meg-kívántatik. 1. Hogy légyen értelemből, az az, hogy mind a' kik éneklenek, mind a' kik előtt az éneklés vagyon, értsék az éneket. Gorombaság azért a' magyar énekekben, Deák, Sidó, Görög szókat elegyíteni, mellyeket gyakorta sem az Eneklők, annál inkább a' kősség nem ért: mint ama Garádicsos énekben a' sok *Kyrie eleison!* Másutt: *Eli Eli lamma Sabachtani!* Mit ért ebbe a' kősség, fejér-é vagy fekete. 2. Hogy légyen lélekből, az az, nem csak ajakunkon pengjen az Enek; nem csak a' nótájára vigyázzunk: hanem elménk, szivünk, őszve-kőttetett légyen a' dologgal, mellyről énekelünk. 3. Hogy szép halka

b. Hoſ. 14. v. 2.

c. 1. Cor. 14. v. 16.

d. 1. Cor. 14. v. 15. Col. 3. v. 16.

e. Amesius lib. 2. Medull. Cap. 9. n. 48. Vide & Calvin. de Cantu lib. 3. Cap. 20. n. 32.

halka légyen; mert az illetlen nagy zengés el-fogja a' szóknak értelmét: és igy amaz *Orgona* nagy bordó sipok, *mellyeknek hangja a' Templomokot-is csak nem fel-fordíttya, menyegzősökhöz illik inkább, hogy sem mint az igaz Isten tiszteliőkhöz.

*. Vide peculiarem Disputationem D. Voetii de *Organis*.

K. Hány részből áll a' Könyörgés? F. Kettőből, ugy-mint Kérésből, és Hála-adásból.

K. Micsoda a' Kérés? F. A' Könyörgésnek olly nemes része, mellyben valamelly lelki vagy testi jóért esedezünk az Istennek; vagy valamelly gonosznak el-hárítását kivánnyuk ő Felségétől, vagy magunkról, vagy felebarátunkról. Kihez-képest három nemei vadnak a' kérésnek; ugy-mint *Precatio, Deprecatio, Intercessio.*

K. Micsoda a' Precatio? F. Nem egyébb, hanem valamelly jónak Istentől-való kívánása. Ennek penig három *graduſi* vadnak. 1. Hogy légyen-meg az a' jó melly-nélkül szükölködünk. 2. Hogy maradgyon-meg nálunk az a' jó mellyel bírunk, és a' mellyet az ő Felsége áldásából vettünk. 3. Hogy naptól napra nevekedgyék nálunk az a' jó.

K. Micsoda a' Deprecatio? F. Nem egyébb, hanem valamelly gonosznak el-hárításáért-való könyörgés. Ennek-is három *graduſi* vadnak. 1. Hogy a' reánk következendő vagy következhető gonosz előzteſsék-meg. 2. Hogy a' rajtunk lévő gonosz fordítaſsék-el. *b.* 3. Ha mindeneſtől fogva el nem hárítatik, avagy csak kiſſebbíteſsék és enyhíteſsék-meg. *c.* Ez a' *Deprecatio* penig néha panaſzolkodáſſal; *d.* néha keſerves siráſſal; *e.* néha bűneinkről-való ke-

b. Dan. 9. v. 16. Pſal. 25. v. 12.

c. Jer. 10. v. 24.

d. Pſal. 22. v. 2.

e. Tren. 1. v. 2.

serves vallás-tétellel; *f.* néha böjtöléssel szokott lenni és véghez-menni. *g.*

K. Micsoda az Interceſſio? F. Nem egyébb, hanem másokért Isten előtt-való esedezés, könyörgés. Ugyan-is, *qui pro aliis orat, is pro se laborat.* A' másokért-való könyörgés, a' maga kebelében tér embernek viszsza, *Psal. 35. 13.* Hogy penig másokért is esedezzünk keresztyéni kötelességünk tartya, *1. Tim. 2. v. 1. Jac. 5. v. 16.*

K. De kikért kell esedeznünk és könyörögnünk? F. A, mi Felebarátinkért. Értsük penig felebarátinkon nem csak rokoninkot, atyánkfiait, jó akaroinkat; hanem mind azokat valakik mivelünk ugyan azon egy boldogságnak részesi lehetnek; és a' mi könyörgésünk által valamely szükségekbe fel segétethetnek. következik azért innét, hogy nem kell könyörögni, 1. Az Eördögökért: mert azok minékünk nem felebarátink, nem-is lehetnek mivelünk egy boldogságnak részesi. 2. A' jó Angyalokért sem: mert azok olly tökélletességben vadnak, hogy a' mi könyörgésünk nélkül semmit nem szükölködnek. 3. Az Halottakért sem: mert azok immár az ő utólso végeket elérték, az az, vagy a' Pokolban, vagy a' Meny országban vadnak. 4. Hát a' Meg-vertettekért kellé? Mivel csak Isten tudgya, kitsodák az övéi és nem övéi; azért az alat a' tekéntet alat senkit könyörgésünkből ki nem rekeszthetünk: hanem-ha nyilván *constál*, hogy a' Szent Lélek ellen vétkezet, *1. Joh. 5. v. 16.* 5. Noha közönségesen minden emberekért, még ellenséginkért-is *h.* könyörögni tartozunk; de kiváltképpen

f. Dan. 9. v. 7-8.
g. Joel. 2. v. 12.
h. Matt. 5. v. 44.

váltképpen kell esedeznünk az Anyaszentegyházért; *i.* a' mi elő-jároinkért vagy Magistratusinkért; *k.* a' mi Tanétoinkért; *l.* a' mi atyánkfiaért és joakaróikért. *m.*

K. Melyik vala második része a' Könyörgésnek? F. A' Halaadás: a' melly nem egyéb, hanem az Isten nevének az el-vet jó-tetemenyekért való magasztalása. Ez pedig illyen dolgokban áll. 1. A' Vallástételben, hogy mindenünk valamink vagyon, tsak egyedül ő Felségétől vagyon, *Jac. 1. 17.* 2. A' jó meg-elégedésben, hogy ki ki az Isten ajándékának azzal a' mértékével, mellyet tetzet ő néki adni, meg-elégedgyék, minden zugolodás nélkül, *Psal. 16. 6.* 3. Az Isten mi hozzánk valo jovoltának mások előt való beszélésében és hirdetésében, *Psal. 116. 12. 13. 14.* 4. Még másoknak-is serkengetésében az Isten jó-tetemenyinek meg-ismérésére, *Psal. 34. v. 3. 4 5.* 5. Az Isteni felségnek nagy fel szoval valo magasztalásában, *Apoc. 4. v. 8. 9.*

K. Szükségesé a' Keresztyén embernek a' Könyörgés? F. Igen-is az. 1. Mert fő és kiváltképpen való része annak az engedelmességnek, mellyet Isten mi tőlünk kiván, *Psal. 50. v. 14. 15.* 2. Mert ugy rendelte az Isten, hogy tsak azoknak adgya az ő kegyelmét és Sz. Lelkét, a' kik azt ő tőle szivek szerént kivánnyák és kérik, *Matth. 7. 7.* 3. Mert tsudálatos ereje és haszna vagyon a' könyörgésnek. Illyes Próféta az-által zárá-bé az egeket, hogy három esztendeig első ne lenne *a.* Ugyan ő az által szálléta tűzet az ötet keresteto Achániás Király szolgaira *b.* Móses az által nyitá-meg a' földnek torkát az ő ellene pártolkodó firfiak ellen

i. Psalm. 122. v. 6.
k. 1. Tim. 2. v. 2.
l. Rom. 15. v. 30.
m. Psalm. 122. v. 8.

Vide Calv. ib. 3. Cap. 20. n. 3.

a. 1. Reg. 17. v. 1.
b. 2. Reg. 1.

c. U-

c. Psal. 106. v. 17.
d. Exod. 14. v. 16.
e. Jos. 10. v. 12.
f. Dan. 3.
g Dan. 6.
h. Esa. 38.

c. Ugyan ő azaltal valaszta ket-felé a veres tengert. *d.* Jósué könyörgéssel állatá-meg az égen a' Napot. *e.* A' Három isfiak ez által ólták-meg az égő-kemenczének tüzét. *f.* Daniel ezzel dugá-bé az éh Oroszlánoknak szaját. *g.* Ezechiás Király könyörgéssel nyeré Istentül halálos ágyából-való fel-gyógyulását, *h. &c.* 4. Mert kedves Aldozat-gyanánt vagyon Istennél az igaz könyörgés, *Psal. 51. v. 19.*

K. Kedves-é hát Isten előtt minden könyörgés? F. Nem az: hanem-ahoz a' könyörgéshez, a' melly Isten előtt kedves, és a' mellyet ő meg-szokott halgatni, meg kivántatik. 1. Hogy az a' könyörgés nem másban, hanem csak az egy élő Istenben határoztassék, *Matth. 4. v. 10. Psal. 50. v. 15.* 2. Hogy a' közbejáró Jésus Christusnak nevébe légyen az, *Joh. 16. 23.* 3. Hogy a' dolog a' mellyet kérünk légyen az Istennek akarattya-szerént, *1. Joh. 5. v. 14.* 4. Hogy könyörögjünk alázatossaggal, le-bocsátván magunkat a' földnek poráiglan az Isteni felség-előtt, *Esd. 9. v. 6. Dan. 9. v. 18. 19.* 5. Hogy könyörögjünk Istenhez illendő becsülletes magunk-viselésével †. 6. Hogy könyörögjünk szivünknek igaz indulattyából; az az, a' mi szükölködésünknek, és nyavalyás vóltunknak meg-ismérésével. 7. Könyörögjünk bizodalommal, ragaszkodván ahoz a' fundamentomhoz, hogy noha mi méltatlanok vagyunk, mind-azon-által Istentül a' Christusért bizonnyal meg-halgattatunk, *Dan. 9. v. 17. 18. Joh. 14. v. 13.* 8. Az Isten-előtt-való kedves imádságra meg-kívántatik, hogy amaz tökélletes imádsággal, mellyre Urunk bennünket tanított †, meg-eggyezzen.

† Hûc pertinent *Gestus* Orationis.

† Matth. 6.

MASO-

MASODIK RESZ.

Az Uri Imádságrúl Közönségesen, és annak Elől-járó beszédérül.

KERDES: Mellyik az Uri Imádság? FEL. Mi Atyánk ki vagy a' mennyegben, *&c. Uri Imádságnak* mondatik ez: mert Christus Urunktúl szereztetett e' végre, hogy lenne minden mi Imádságinknak tökélletes *regulája* és példája. Itt azért jegyezzünk-meg két vagy három dólgokat. I. A' *Mi Atyánk* nem csak példája és *regulája* más könyörgésehnek (mint a' *Brouniſták* Angliai *Sectariusok* akarják) hanem ugyan maga-is könyörgésnek formája. *Calv. lib. 3. Cap. 20. n. 34. Nunc certior orandi non modò rario, ſed* forma *quoque ipſa diſcenda eſt: ea ſcilicet quam per dilectum Filium ſuum nobis cæleſtis Pater tradidit.* II. Noha a' *Mi Atyánk* igaz könyörgésnek formája, mind-azon-által nem vagyunk ahoz olly kötelesek, hogy más külömbözö, mind-azon-által azzal meg eggyező könyörgésnek formával nem vólna szabad élni. Mert hogy eggyes egyedül csak ezzel a' formával éllyünk, nem vólt az Urunknak szándéka ennek az Imádságnak szerzésében †. III. Az Imádkozásban bizonyos szórúl-szóra le-íratott formát követni, szabados. Meg-tetczik ez az Ov Testamentomi Szenteknek példájokból, kik néha bizonyos könyörgéseknek formájával éltenek *. Christus Urunk magától-is tudott vólna imádkozni, mind-azon-által amaz ő utólsó imádságában *a.* a' Sz. Dávid Sóltárának *b.* szavaival él. Af-

† Amesius lib. 4. Casuum pag. 203. Voëtius in Ascetica pag. 99. Calv Harmon. in Matth. 6. v. 9.

*. Num. 6. v. 23. Psal. 118. v. 14. coll. Exod. 15.

a. Matth. 27. v. 46.

b. Psal. 22. v. 1.

féle formák haſznoſok-is, a' gyengéknek kik magoktúl imádkozni nem tudnak, erőtelenségeknek elő-ſegítésére.

K. Hány részei vadnak az Urtúl ſzerezteteti Imádságnak? F. Három: Az elő-járó beſzéd: a' Hat kéréſek: és a' Bé-rekeſztés.

K. Mellyik az Elő-járó beſzéd? F. Mi Atyánk, ki vagy a' mennyégben.

K. Miért parancsollya Urunk, hogy könyörgésünknek kezdetiben ugy ſzólítsuk-meg Iſtent? F. Ezzel azt akarja meg-mutatni. 1. Hogy a' mi könyörgésünkbe, ſenkire ne máſra, hanem csak a' mennyei Atyára függeſzſzük ſziveinket és ſzemeinket: ugy-mint a' ki minden jóknak kút-feje, *Jac. 1. v. 17.* 2. Hogy mi a' mi javainkat ne ugy várjuk az Iſtentűl, mint a' ſzólgák és béreſek ſzokták jutalmokat várni gazdájoktúl, hanem mint fiak kegyelmes Atyánknak ingyen-való jó-vóltából. 3. Hogy azzal fiúi bizodalmat gerjeſzſzen bennünk, mellyel meg-nyugodgyunk abban, hogy az Iſten minékünk a' Chriſtusban Atyánk lévén, valamit ő tűle kérünk, ſokkal inkább meg-adgya minékünk, mint a' mi teſti ſzűléink, kik a' földi jókat mitűlünk meg nem tagadgyák †.

† Matt. 7. v. 11. Pſal. 103. v. 3. Eſa. 49. v. 15. 16.

K. De miért mondgyuk, Mi Atyánk; *nem*, En Atyám? F. Ezzel a' meg-ſzóllításnak formájával *commend*állya Urunk nékünk az Atyafi ſzeretetet, hogy a' mi könyörgésünkben ne csak magunkrúl legyunk ſzorgalmatoſok, hanem felebarátinkrúl-is: mivel miñyájan azon egy meñyei Atyának tselédi vagyunk.

K. De miért adgyuk ezt hozzá: Ki vagy a' Mennyégben. *nem mondgyuk:* Ki vagy a' Földön? F. Nem azért, mint-ha Iſtent csak az égben rekeſztenők: hollott az egeknek egei őtet bé nem foghattyák: *d.* hanem ezzel azt jelentyük. 1. Hogy az Iſten az ő felséges vóltát kiváltképpén az égben nyilatkoztatta-ki, és onnét felűl ſzármaztat mi-reánk minden jó adományokat. *e.* 2. Hogy az Iſteni felségrűl ne gondolkodgyunk ugy mint valami alacson és földi dologfelől. *f.*

d. 1. Reg. 8. v. 27. Eſa. 66. v. 1.

e. Jac. 1. v. 17.

f. Act. 17. v. 24. 25.

K. Kicsodák vétenek ez ellen a' czikkely vagy elő-járó beſzéd-ellen? F. A' Romai Atyafiak. Ebben penig. 1. Hogy ők nem csak *Mi Atyánkot*, hanem *Mi Anyánkot*-is mondanak. Mert hiſzem az ő imádságok: *Maria mater miſericordiæ, nunc & in hora mortis ſuſcipe me.* 2. Mikor az Iſtent ki-formállyák és ábrázollyák, vagy őreg ember képében, vagy más egyébb ábrázatban. Nem de nem igen teſtiképpen-való gondolkodás-é ez az Iſten felől? Hiſzem Eſaiáſnál maga mondgya Iſten: *Mihez haſonlítotok engemet, és mihez teſztek egyenlővé, hogy én ahoz legyek haſonlatos?* Még csak a' Pogány *Plinius*-is azt mondgya: *Effigiem Dei, formamque quærere, imbecillitatis humanæ reor.* 3. Mikor az Iſtennek a' meg-halgatásban-való kegyelmét a' földi dólgokhoz kőtik; ugy-mint a' Templomokhoz, képekhez, Chriſtuſnak koporsójához, Szenteknek erekłyéihez, *&c.* E' nem egyébb, hanem igen teſti gondolat az Iſteni felségrűl.

Ritual Strigoniéſe pag. 102.

Eſa. 46. v. 5. Hiſt. Natural. lib. 2. Cap. 2.

HARMADIK RESZ
Az Első Kéréſről.

KERDES: *Mellyik az Első Kérés?* FEL. Megſzenteltetſsék a' te neved.

K. Mit értesz az Istennek nevén? F. Mind azokat a' dólgokat, mellyek által az Isten magát mi-velünk meg-ismérteti. Illyenek. 1. Az Istennek *Titulusi*; Isten, Jehova, Seregeknek Istene, *&c. Exod. 3. v. 14. 15.* 2. Az ő tulajdonsági; ugy-mint Hatalom, Jóság, Irgalmaſság, Igazság, Szentség, Felség, Méltóság, *&c.* 3. A' tellyes Sz. irás, mellyben mind azokat valamellyek a' mi idvességünkre tartoznak magafelől elégséges-képpen ki-jelentette, *Joh. 17. v. 6.* 4. Szorosban a' Christus-felől-való Evangeliomi tudomány, *Act. 9. v. 15.* 5. Az Istennek múnkái, mellyekben az ő mindenhatóſágát, bőlcseſségét, jóságát, minékünk tapaſztalhatóvá tette, *Rom. 1. v. 20.*

K. Miben áll az Isten nevének szenteléſe? F. Nem abban, mint-ha mi az Istenben valami valóságos szentséget önthetnénk által; holott ő magában tökélletes szentség: hanem jelesben azoknak a' *Virtus*-oknak, és Istenre néző tiszteinknek el-követésében, a' mellyek az első Táblán lévő négy Parancsolatokban bé-foglaltattak. Es így ennek a' kéréſnek ereje ki-terjed mind a' négy első Parancsolatokra.

K. Summa-ſerént azért mit kérünk Istentől mikor azt mondgyuk: Szenteltetſsék-meg a' te neved? F. Kívánnyuk ő Felségétől. 1. Hogy azokat kik az ő igaz iſ-

gaz iſméreti-kívül vadnak, jutaſſa a' maga iſméretire. *a.* 2. Hogy minket kiket immár az ő igaz iſméretire jutatott, naponként abban éppítsen, gyaporítson, s-meg-erősítsen. *b.* 3. Hogy a' szerént az iſméretszerént, őtet tiſztellyük, magaſztallyuk, és dicsőítsük gondolatunkal, beſzédünkel, cselekedetünkel. A' holott immár kívánnyuk Istentől, hogy ő benne bizhaſſunk; hogy ő benne egyedül reménlheſſünk; hogy őtet tellyes szívből lélekből szeretheſsük; hogy minden háboruságinkban és kereſzt-viſeléſinkben magunkat nagy békeſséges türéſſel az ő gondviſeléſe alá bocsáthaſſuk; hogy az ő tőle rendeltetett szent iſteni tiſzteletben magunkat gyakorolhaſſuk; hogy azt, és arra tartozó dólgokat elő-mozdíthaſſunk; végtére, hogy mind azoktól a' vétkektől, valamellyek ebbéli Istent néző tiſzteinkel ellenkeznek, magunkat meg-óhaſſuk: tudni-illik minden bálványozáſtól, minden ördögi meſterségtől, minden hamis iſteni tiſztelettől, minden átkozódáſtól, hamis eskűvéſtől, káromkodáſtól, botránkoztatáſtól, *&c.*

a. Matt. 9. v. 9. v. 38.
b. Eph. 1. v. 16. 17.

NEGYEDIK RESZ
A' Második Kéréſről.

KERDES: *Mellyik a' Második Kérés?* FEL. Jőjjön-el a' te Országod?

K. Mit értesz itten az Istennek Országán? F. Értem mind azoknak a' dólgoknak hatalommal-való ki-szólgáltatását, valamellyek az Isten dicsőségére, és a' hiveknek idvességekre tartoznak. Itt azért az

Országon, értetik kiváltképpen a' kegyelemnek Országa.

K. De mit kívánunk e' felôl? F. Azt, hogy *Jöjjön-el:* az az, hogy az Isten mutassa-meg hatható és mint egy tapasztalható-képpen-való Országlását ebben a' kegyelemnek Országában. A' melly jelesben áll im ez dolgokban. 1. Az Anya-szent-egyháznak plántálásában és szedegetésében az Egyházi szólgálat által. 2. Azon Anya-szent-egyháznak hathatós igazgatásában; mind belsô-képpen a' Sz. Lélek által, mind kûlsô-képpen az ô szent igéje által, *Psal. 110. 2.* 3. Azon Anya-szent-egyháznak meg-tartásában: mind a' belsô veszélyek ellen; a' minémû az Eretnekség, szakadás, és egy-más-között-való egyenetlen meg-hasonlás; mind a' kûlsô ellenségek ellen; a' minémû a' Sátán, a' Világ, és az Antichristus. 4. Azon Anya-szent-egyháznak naponként kûllyeb-kûllyebb-való terjesztésében †. 5. Azon Anya-szent-egyháznak utólsó tökélletességre-való jutatásában. Ennek penig négy *Graduſi* vadnak. 1-*sô.* A' Hiveknek lelkek részérûl-való meg-bóldogítatások ottan mingyárt halálok után. 2-*dik.* A' Fel-támadás, a' mikor lelkek testekkel eggyesítetik. 3-*dik.* Az utólsó Ítélet, a' mikor az ítélô bíró Christusnak jobb keze-felôl állattatnak. 4-*dik.* A' Világnak végezeti, a' mikor által költöztetnek a' Menyországban, a' holott Isten lesz minden mindenekben, *1. Cor. 15. v. 28.*

† Esa. 54. v. 1.

K. Summa szerént azért mit kérünk Istentûl mikor azt mondgyuk: Jöjjön-el a' te Országod? F. Kívánnyuk ô Felségétûl. 1. Ugy igazgassan minden földi és mennyei teremtet állatokat, hogy azok az ô ditsôségére szolgállyanak; minékünk idvességünkre. 2. Ugy birjon és igazgassan minket az ô igéjével, hogy naprul napra néki inkáb engedhessünk, *Psalm. 143. v. 10. & 25. 4. 5.* 3. Hogy minden népek nemzetségek közöt emellye-fel az ô Anyaszentegyházának zászlóját, miglen bé-jûn a' pogányok közzûl való választottaknak tellyessége, *Roman. 11. v. 25.* 4. Tartsa és öregbitse az ô Anyaszentegyházát mi közöttünk, *Psal. 51. v. 20. & 122. v. 6. 7.* 5. Szolgáltassa-ki azokat az kûlsô s belsô ezközöket, és kegyelmeket, mellyek az ô Anyaszentegyházának szedegetésére, öregbitésére, és meg-tartására szolgálnak, *Matth. 9. v. 37. 38.* A' miném̃ûek az Egyházi szolgálat, a' Scholák, hathatós hivatal, meg igazítás, fiuvá-való fogadás, meg-szentelés, &c. 6. Hogy mind azokat valakik az Isten országának magokat ellenébe vetik rontsa és szégyenitse-meg †: tudni illik a' Sátánt, az Anti-Christust, a' Pogányokat, üldözöket, eretnekeket, &c. 7. Hogy végtére a' kegyelemnek országából, a' holott a' bûn, a' Sátán, test, és világ ellen viaskodunk, vigyen-által bennünket a' ditsôségnek országában, *Apoc. 22. v. 17. 20.*

† Psal. 129 v. 5.

EÖTÖDIK RESZ
Az Harmadik Kéréstûl.

KERDES: *Mellyik az Harmadik kérés?* F. Légyen meg a' te akaratod, miképpen mennyégben, azonképpen itt a' földön-is.

K. Mit értesz itt az Istennek akarattyán? F. Fellyeb † bőven meg-értettük; mi légyen, és hány féle légyen az Istennek Akarattya: itt azért rövid szóval értetik az Istennek Akarattyán, amaz ő ki-jelentett Akarattya, a' mely a' mi tisztünknek és Istenhez való engedelmességünknek tökélletes régulája, *Deuteron. 29. v. 29.*

K. Summa szerént azért mit kérünk Istentül, mikor azt mondgyuk: Légyen-meg a' te Akaratod, &c? F. Kivánnyuk ő Felségétül, hogy szerezzen mi bennünk az ő parancsolatihoz való igaz engedelmességet. Az az: 1. Adgya, hogy tagadhassuk-meg minnen magunkat, hogy nem a' mi magunk értelmén s akarattyán járjunk, mellyek meg-vesztek, és minket veszedelemre vihetnek; hanem hogy szent és élő áldozat gyanánt egészlen magunkat ő néki bé-mutathassuk. *a* 2. Adgya, hogy az ő ki-jelentett szent akaratttyát melly a' mi engedelmességünknek eggyetlen egy régulája, inkáb-inkáb meg tudhassuk, s meg-érthessük *b.* 3. Adgya, hogy mind azokat, valamellyeket az ő igéjében ki jelentett, Isteni hittel hihessük s-meg-foghassuk, javalhassuk minden kételkedés és tétovázás nélkül *c.* 4. Adgya, hogy ki-ki közülünk az ő tisztiben és hivatallyában, mellyben Isten akarattyából állattatott, hiven és serényen el-járjon *d.* Azt pedig, hogy Isten az ő szent Akarattyához való engedelmességet szerezzen mi bennünk, szükséges Istentül kérnünk. 1. Mert mi magunktúl a' jónak nem hogy meg-cselekedésére, de még csak meg-gondolására-is alkalmatlanok vagyunk *e.* 2. Mert

† Lib. 2. Cap. 2.

a Rom. 12. v. 1.

b. Psalm. 119. v. 18. 34. Eph. 5. 17.

c. Marc. 9 v. 24. Luc. 17. v. 5.

d. Rom. 12. v. 11.

e. 2. Cor. 3 v. 5.

Isten szerzi azt mi bennünk, hogy akarhassuk a' jót, és azt véghez vihessük ő kegyelmének munkálkodó ereje által *f.* 3. Mert a' mi akaratunk természet szerént a' gonoszra hajlandó, melly az Isten törvényeá magát nem veti, nem-is vetheti *g.* 4. Mert ha szinte akaratunk vólna-is valamely jóra, de a' veszünk születet természetnek romlotsága miat, alkalmatlanok vagyunk annak el-végezésére *h.* 5. Mert még a' nagy Szëtek-is könyörgöttek Istennek ezért *i.*

K, De miért tészed ezt hozzá: Miképpen a' Mennyégben ugy a' földön-is? F. Ezzel a' mi Istenhez való engedelmességünknek módgya és minémüsége fejeztetik-ki. Meg-kivántatik azért arra, hogy légyen. 1. Közönséges, mely ki-terjedgyen Istennek nem tsak egy parantsolattyára, hanem közönségésen mindenikre *k.* 2. Fiui engedelmesség légyen, nem béresi és szolgai *l.* 3. Vidámsággal és készséggel való *m*: a' minémü a' Szent Angyaloké az égben 4. Buzgó és forró légyen *n.*

f. Phil. 2. v. 12.

g. Rom. 8. v. 7.

h Rom. 7. v. 18.

i. Psal. 86. v. 36. Psal. 119. v. 36.

k. Psalm. 119. v. 128.

l. Malach. 1. v. 6.

m. Psalm. 119. v. 60. Psal. 103. v. 20. 21.

n. Apoc. 3. v. 9.

HATODIK RESZ.

A' Negyedik Kéréstül.

KERDES: *Mellyik a' Negyedik Kérés?* FEL. A' mi mindenapi kenyerünket adgyad nékünk ma.

K. Mit értesz a' mindennapi kenyeren? F. Ertem mind azokot a' külső jókot valamellyek a' mi világi életünknek táplálására, annak elömozditására, és csendes meg-maradására szükségesek: a' minémü az étel, ital, egészség, ruházat, békeség, &c. Mind ezek

Calv. lib. 3. Cap. 20. n. 44.

kenyérnek nevezeti alat fejeztetnek ki, mert a' kenyérnél alig vagyon szükségesseb az életnek táplálltatására; nem csuda azért, hogy Vrunk arrúl emlekezik inkáb.

K. De miért mondgya mi Kenyerünknek? Miénknek mondatik. 1. Az Istennnk rendeléséből: mert ő lévén amaz nagy cselédes gazda meg-nyittya az ő tár-házát, és onnét kinek-kinek a' *prebend*át mellyet néki rendelt, ki-adgya, vagy bűvőn vagy szűkebben; a' mint ő néki tetczik. 2. Mert az Isten rend-szerént azokat a' jókat nem másképpen akarja minékünk adni és sáfárlani, hanem a' mi múnkánk és fáratságunk által, *2. Thess. 2. v. 10.* Mondasz: *Hiszem, ha mi kenyerünk mi haszna kérnünk; a' magáét ember nem kéri mástúl.* F. 1. Mi kenyerünk ugyan, de nem egy-átallyában, hanem csak Istennek engedelméből: mellyet Isten, a' melly könnyen adott, olly könnyen el-is veheti tőlünk. *a.* 2. Meg-lehet az, hogy a' mi kamoránkban, pinczénkben vagyon a' bor és búza, mindazon-által ha Isten azokat meg nem áldgya és meg nem szenteli, nem lesz a' miénk, az az, semmit nem használnak azok a' mi tápláltatásunkra. *b.*

a. Hos. 2. v. 8. 9.

b. Hag. 1. v. 6.

K. De miért nevezi mindennapi kenyérnek? F. 1. Mert eszközе a' mi mindennapi életünknek. 2. Mert mi rend-szerént a' mi életünket naprúl napra nem vihettyük és nem terjeszthettyük, ha Isten ebbéli áldását, és túle számunkra rendeltetett *prebend*ját meg vonsza.

K. De miért parancsollya Urunk, hogy igy kérjük: Adgyad nékünk ma; *nem ugy:* Adgyad hólnap s-az után,

után, *&c.* F. 1. Hogy a' világi felettéb-való szorgalmatosságtúl el-vonnya elménket: *Ne legyetek szorgalmatosak a' hólnapi naprol c.* Ugyan-is, senki nem tudgya, érié a' holnapi napot, mi haszna hát felettéb szorgalmatoskodni azon, hogy sok esztendőkre való jókat gyűjtsön magának *d.* 2. Hogy az Istennek gondgya viselése felől való hihetetlenséget, ezzel az embereknek szivéből ki-vegye. Jaj bezzeg hihetetlen az ember! ha egy darab kinyérre szorul, tsak nem kétségben esik, busong, törődik magában; mint ha az Istennek gondviselése tsak mára határoztatott vólna.

c. Matt. 6. v. 34.

d. Luc. 12. v. 20.

D. De miért mondgyuk: Adgyad nékünk. *Nem.* Adgyad nékem? F. 1. Hogy másoknak szinte annyi jót akarjunk, mint magunknak *e.* 2. Hogy az Istentúl vet jókbol nem tsak magunk éllyünk, hanem másokkal-is közöllyük azt *f:* mivel mi azoknak nem annyéra Urai, mint Sáfári vagyunk.

e. Matt. 7. v. 12.

f. Esa. 58. v. 6. 7.

K. Summa szerént azért mit kivánunk Istentúl mikor azt mondgyuk: A' mi minden-napi kenyerünket adgyad nékünk ma. F. Kivánnyuk ő Felségétúl. 1. Szolgáltassa-ki mind azokat a' külső jókat, valamellyek szükségesek a' mi nyavalyás testi életünknek továbbá-való terjesztésére. 2. Adgyon erőt, segítséget a' te múnkádnak véghez-vitelére, melly által rendelte hogy egyed és keressed a' te kenyeredet. 3. Aldgya és szentellye meg azt, a' mit a' te fáratságos múnkád által a' te házadban, csűrödben, pinczédben bé-takarítottál: ugyan-is az Isten áldása-nélkül ezek csak semmik. *g.* 4. Igazgassa ugy a' természeti dol-

g. Psal. 127 v. 1. 2. 3. Prov. 10. v. 22.

gokat, ugy-mint az időket, az eget, a' földet, hogy azok nem kárunkra, hanem inkább haſznunkra ſzolgállyanak. *h.* 5. Hárítsa-el mind azokat a' dólgokat, a' mellyek minket a' mi kereſményinkel-való csendes élésünkben meg-háboríthatnának: ugy mint a' Hadakot, nyúzáſt, foſztáſt, tolvajláſt. *i.* 6. Cselekedgye azt, hogy a' mi bizodalmunkat minden teremtet állattúl el-fordítván, csak egyedúl ő benne, ki minden jóknak kút-feje, bizhaſſunk. *k.*

h. Hoſ. 2. v. 21. 22. Deut. 28. v. 12.

i. Pſal. 85. v. 10. 11. 12. 13. 14.

k. Pſal. 145 v. 15. 16.

HETEDIK RESZ

Az Előtődik Kéréſrúl.

KERDES: *Mellyik az Előtődik Kérés?* FEL. Bocsáſd-meg minékünk a' mi bűneinket, miképpen mi-is meg-bocsátunk ellenünk vétkezteknek. Avagy a' mint Sz. Máthénál † a' Görög igében' vagyon: Bocsáſd-meg, enged-meg a' mi *adóſságinkat.* A' bűn penig neveztetik *Adóſságnak*, haſonlatoſságſzerént. Mert a' mint-hogy az adóſság az embert kötelezi vagy a' meg-fizetéſre, vagy hogy teſtében avagy jóſzágában lakollyon, ha nem fizethet: igy a' bűnnel kötelesſé tettük magunkat, vagy hogy az Iſteni igazságnak mellyet meg-bántottunk eleget tegyünk, vagy hogy a' pokolban érette örökké lakollyunk. Mi légyen penig a' bűn, és a' bűn-bocsánat, nem ſzükség hogy aztitten magyarázzuk, mert azokrúl bőven értettünk fellyebb, *Lib. 2. Cap. 9. & 24.* Mind-azon-által rövideden hozzá-ſzólván, a' lelki adóſságot, az az, a' bűnt meg-engedni, s-meg-bocsátani itten nem egyebet téſzen, hanem a' bűnnek őrökké-való kárhozatra kötelező ereje alúl fel-ſzabadítatni, fel-óldoztatni, a' Chriſtuſnak tökélletes engedelmeſségéért, *2. Cor. 5. v. 21. Gal. 3. v. 13.*

† Matth. 6. v. 12.

K. Hát az ember jó-cselekedetivel nem érdemli-é Iſtentúl bűne-bocsánattyát? F. Nem: Mert a' jó-cselekedetek, a' meg-igazító és bűn-bocsátó kegyelmet nem előzik-meg, hanem követik azt, és abbúl ſzármaznak, mint a' folyamat a' kút-fővűl. Mondaſz: *Lám azon kérjük Iſtent, bocsáſſa-meg a' mi vétkeinket, mert mi-is meg-bocsátunk ellenünk vétettieknek: látezik azért, hogy a' mi felebarátunknak ellenünk való vétkeinek megengedéſe oka az Iſteni bocsánatnak.* F. Nem oka, hanem csak jele, tanú-bizonyſága, és gyümölcse. Ugyan-is a' ki meg-gondollya menyi tálentomi adóſságát engedte-meg Iſten ő néki, egy fillérnyi adóſságot nem engedhet é-el felebaráttyának.

Matth. 18. v. 32.

K. Summa ſzerént azért mit kivánunk Iſtentúl mikor azt mondgyuk: Botsáſd-meg minékünk a' mi bűneinket? F. Kivánnyuk ő Felségétűl: 1. Adgya, hogy iſmérheſſük-meg a' mi lelki nyavalyáſſágunkat, hogy mi a' bűnben fogantattunk, abban ſzülettettünk, és azt minden-napi tselekedetünkel tsak nem az égig halmoztuk. Vgyan-is a' nyavalyáſságnak megiſméréſe első grádits abból való fel-gyógyuláſra, &c. 2. Adgya, hogy a' meg-iſmért bűnökrűl valláſt teheſſünk, azokat ſzánhaſſuk, bánhaſſuk, *Pſal. 51. v. 1. 2.* 3. Adgya, hogy ſziveſſen kivánhaſſuk a' mi lelki nyavalyáſság alol való fel-ſzabadétatáſunkat, *Rom. 7 v. 24.* 4. Adgya, hogy a' Jeſus Chriſtuſt kinek vére

tiſztít-meg minket minden bűneinkből, a' mi megigazuláſunkra hitünknek általa meg-foghaſſuk, magunkhoz kaptsolhaſſuk. 5. Adgya, hogy a' mi bűneinknek botsánattya felől naponként inkább inkább bizonyoſſak lehesſünk, azt érzékenyeſſen meg-tudhaſſuk. 6. Adgyon és ſzerezzen bennünk felebarátunkhoz való olly indúlatot, hogy azoknak ellenünk való tselekedeteket készen és ſzívünk ſzerént megengedgyük, *Matth. 18. v. 21. 22.*

NYOLCZADIK RESZ

A' Hatodik Kéréſről.

KERDES: *Melly ik a' Hatodik kérés?* FEL. Es ne vigy minket a' kéſértetben, de ſzabadíts meg minket a' gonoſztúl.

K. Micsoda a' kéſértet közönségeſen? F. Olly cselekedet, mellyel valaki valakinek elméjét, akarattyát, indulattyát meg-próbállya vagy jó vagy gonoſz végre. A' honnét a' kéſértet két-féle, vagy Jó kéſértet, melly jó végre léſzen; vagy Vétkes kéſértet, melly gonoſz végre ſzokott lenni.

K. De tovább még-is hány-féle a' kéſértet? F. A' kéſértőkre-nézve, vagy Iſteni, vagy Emberi, vagy Eördögi.

K. Micsoda az Iſteni kéſértet? F. Nem egyébb, hanem a' mi Iſtenben-való hitünknek, ſzeretetünknek, reménségünknek, és hozzá-való engedelmeſségünknek meg-próbálása, világ eleiben-való terjeſztéſe. Szokta penig az Iſten az embereket kéſérteni kivált-

kivált-képpen két-képpen. 1. Némelly terhes, és a' terméſzettel mint-egy ellenkező parancsolatok által. Mint mikor Abrahámnak azt parancsollya, hogy ölné meg az ő eggyetlen egy fiát, *Gen. 22. v. 1. 2.* A' maz iffiu gazdagnak, hogy adgya-el minden jóſzágát, *Matth. 19. v. 21.* Ezechielnek, hogy meg ſe moczczannyon kedves felesége halálán, *Ezech. 24. v. 16.* 2. A' terhes és ſulyos kereſzt-viſeléſek által; mint Dávidot és Sz. Jóbot, *Pſal. 139 v. 1. Job. 1.* Meg kell peni azt tudnunk, hogy Iſtennek ebbéli kéſértetí nem gonoſzok, hanem jók, mind magunkra, mind Iſtenre-nézve. Magunkra-nézve, mert lelki gyakorlatáſt ſzerez mi-bennünk, *Pſal. 119. v. 71. Thren. 3. v. 27.* Iſtenre-nézve-is jó, mivel az ő neve ſzenteltetik ez által, *Jac. 1. v. 2.*

K. Hát az emberi kéſértet hány féle? F. Czéllyára-nézve három-féle: vagy az Iſtent kéſérti az ember: vagy Felebaráttyát: vagy magát. Iſtent kéſérti akkor az ember, a' mikor Iſtent az ő ki-jelentet akarattya-ellen, vagy gondviſelésében, vagy tulajdonságiban meg próbállya †. Ez penig nagy bűn, mert a' Sz. irás tilalmazza és nem javallya, *Matth. 4. v. 7. Exod. 17. v. 7. Pſal. 95. v. 7. 8. 9. Pſal. 78. v. 18. 19.* A' kéſértet iſmét, mellyel ki felebaráttyát kéſérti két-féle, vagy Vétkes, vagy vétek-nélkül-való. Vétkes az, midőn ki álnok ravaſz meſterséggel felebaráttyát meg-kerüli, hogy őtet valami kárban vagy veſzedelemben ejthesſe. Mint Urunkal gyakorta cselekedtenek a' Fariſeuſok, *Matth. 22. v. 18.* Vétek-nélkül-való az, midőn ki más embernek elméjét, akarattyát

† Vide Ameſiü lib. 2. Medull. Cap. 12.

akarja

akarja venni, vagy magának, vagy annak éppületire és javára. Mint a' Sebah Királyné Aſzſzony meſterſéges meſékkel meg-próbálá Salamon Királyt, *1. Reg. 10. v. 1.* Végre embernek maga meg-kéſértéſe-is vagy Vétkes vagy Vétek-nélkül-való. Vétkeſen kéſérti akkor ember magát, a' mikot az ő zabolátlan veſzedelemre vivő indulati után ered, *Jac. 1. v. 13.* Jó és vétek nélkül-való maga meg-kéſértéſe embernek az, a' mikor kiváltképpen az ő lelki állapottyára-nézve meg-próbállya önnön magát, *2. Cor. 13. vers. 5.*

K. Micsoda az ördögi kéſértet? F. Az, midőn az embert valami ſzín-alatt valamelly bűnre kiſzteti, hajtya, és édeſgeti. Ezt penig az ördög ſzokta cselekedni, vagy *Immediatè* magánoſſan, minden más közbe-vetés-nélkül; mint Eva Anyánkat a' meg-tíltott fának gyümölcsének meg-ételére, Chriſtus Urunkat a' bálványozáſra kiſzteti vala, *Gen. 3. Matth. 4.* Vagy *Mediatè* közbe-vetés-képpen, a' mikor a' Teſt és Világ, mint meg annyi eſzközök által hajtogattya embert a' gonoſzra. A' melly kéſérteti az ördögnek vagy Job-kéz-felől-való, a' mikor a' világi bóldog és ſzerencsés állapatok által, akarja embert kelepczében ejteni; Láſd *Luc. 12. v. 19.* Vagy Bal-kéz-felől-való, a' mikor a' keſerves és ſzorongató állapatokban békételenségre, zugolódáſra, Iſtentől-való el-ſzakadáſra, meg-tíltatott eſzközökhöz-való folyamodáſra hajtogattya az embert; Láſd *Job. 1. v. 9. 10. & 2. v. 4. 5. 9. Luc. 4. v. 2. 3.*

K. Mikor azért azt mondgyuk: Ne vígy minket a' kéſér-

kéſértetben, *mellyik kéſértet-ellen könyörgünk?* F. Kiváltképpen az ördögi kéſértet ellen, és a' mi veſzett terméſzetünkből ſzármazandó kéſértet ellen. Igy a' *Gonoſzon*-is, a' mellytől kivánnyuk hogy Iſten megſzabadícson, kiváltképpen értetik az ördög, *1. Joh. 2. v. 14.* annak minden múnkái, és gonoſzra vivő eſzközi.

K. De miért kérjük Iſtent azon, hogy kéſértetben ne vigyen, hiſzem azt mondgya Sz. Jakab, hogy az Iſten ſenkit nem kéſért? F. Igaz, hogy az Iſten ſenkit nem kéſért gonoſzra: mondatik mind-azon-által kéſértetben vinni az embert. 1. Midőn az ő erősítő és vaſtagító kegyelmét valamelly titkos, mind-azon-által igaz és meg-fegyhetetlen okon, meg-vonſza az embertől. Neveztetik ez *Spiritualis deſertio*nak, lelki elhagyattatáſnak, *Pſal. 22. v. 1. & Pſal. 13. v. 1. 2.* 2. Midőn meg-engedi az embert járni az ő gonoſz kivánságinak útaiban, *Act. 17. 30.* 3. Midőn az elébbeni vétkeket térhetetlenséggel, és ſzivnek keménységével bűnteti-meg Iſten az emberben, *Rom. 1. 24. 2. Theſſ. 2. v. 10.* 4. Midőn meg-engedi a' Sátánnak, hogy még az ő ſzerelmeſit-is a' kéſértetnek roſtájában veſſe, *Job. 1. v. 12. Luc. 22. v. 31.* 5. Midőn keſerves ſzorongató állapatok által gyakorollya még az övéit-is, *Act. 14. v. 22.* Jac. 1. v. 13.

K. Summa ſzerént azért min ſupplicálunk Iſtennek, mikor azt mondgyuk: Es ne vigy minket a' kéſértetben? F. Azon. 1. Hogy az ő lelkének meg-erősítő kegyelmét ne vonnya-meg tőlünk †, melly-nélkül csak egy ſzem-pillantáſig ſem álhatunk-meg a' mi † Pſal. 51 v. 13. 14.

gonosz és ártalmas ellenségünk, tudni-illik a' Sátán, Test, és Világ-ellen. 2. Ne engedgye, hogy a' mi gyarló testünk rabúl vigyen minket a' bűnnek szólgálattya alá: *a.* sőt cselekedgye azt, hogy a' Testet az ő rendeletlen kivánságival eggyütt naponként inkább inkább feszéthessük-meg. *b.* 3. Ne bűntessen-meg minket lelki vaksággal, szivünknek keménységével, a' mi meg-cselekedett elébbi bűneinkért. 4. Zabolázza-meg az ördögnek hatalmát, ki mint az ordító Oroszlán ugy jár, hogy minket bé-nyelhessen. *c.* 5. A' világi kereszteknek, nyomorúságoknak terhét, ne rakja mi reánk fellyebb, mint azokat el-viselhettyük. Ezen *supplicál* a' szegény Jeremiás. *d.* Ezen Sz. Dávid Király. *e.* 6. Adgya, hogy a' mi nemes harczunkat meg-harczolván, pállyánkat meg-futván; *f.* diadalmat vehessünk a' Testen, Sátánon, és Világon; és ugy minden e' világi gonoszoktúl meg-szabadúlván, amaz fő jótt, melly a' mennyei bóldogság, vehessük-el.

a. Rom. 7. v. 23.
b. Galat. 5. v. 24.
c. 1. Pet. 5. v. 8.
d. Jer. 10. v. 24.
e. Psal. 37. v. 1.
f. 2. Tim. 4 v. 7.

KILENCZEDIK RESZ
A' Bé-rekesztésrűl.

KERDES: *Miképpen rekeszted-bé a' mindennapi Imádságot?* FEL. Igy: Mert tiéd az ország, a' Hatalom, a' dicsőség, most és mind örökké, AMEN.

K. Része-é ez a' bé-rekesztés a' Mi Atyánknak? F. Ugy állattyuk a' Papisták ellen, kik ez nemes Imádságnak eggyik nemes részét, mellyben Istenünknek dicsőséget tulajdonítunk, el-hadgyák, s-nem mondgyák. Mondasz: *Lám a' régi Deák fordításban, se Sz. Máthénál, se Sz. Lukácsnál nem találtatik az a' czikkely?* F. Találtatik ám a' Görög betűben Sz. Máthénál, mellyhez nagyobb kötelességünk vagyon minékünk, hogy nem a' Deák fordításhoz. *Kalauz*-is megvallya, † hogy némelly Görög Könyvekbe meg-vagyon az a' szép Isteni dicséret. Sőt a' régiek közzúl-is *Chrysostomus* és *Theophilactus* olvasák *.

† In libello precũ pag. 32.
* Teste Erasmo.

K. Mit akarunk azért azzal a' bé-rekesztéssel? F. 1. Vallást tészünk az Istennek, mí rajtunk és minden teremtet állatokon-való felső Uraságárúl, *2. Chron. 20. v. 6.* 2. Az ő Mindenhatóságárúl, hogy ő mindeneket valamellyeket akar, mennyen és földön meg-cselekedhetik, *2. Chron. 29. v. 11. 12. Psal. 115. v. 3.* és igy a' mi jó kivánságinkat-is bé-tellyesítheti. 3. Tanu-bizonyságot tészünk arrúl, hogy minden mi kivánságinknak fő vége, nem annyira a' mí magános javunk, mint az Istennek dicsősége, az az, az ő hatalmas és felséges-vóltának mindenektúl-való meg-ismérése, s-annak hirdetése, *Psal. 115. v. 1. Esa. 37. v. 20. Dan. 7. v. 19.*

K. De miért mondgyuk, hogy Tiéd mind örökkön örökké az Ország, hatalom, dicsőség? F. Vallást tészünk arrúl. 1. Hogy az Isten az ő Uraságát és hatalmát senkitűl nem vette, hanem magától-való tökélletessége az ő néki. 2. Hogy minden változás-nélkűl meg-marad ő abban az ő tökélletességében, *Psal. 102. v. 26. 27. 28.* 2. Hogy semmi teremtet állatra nem szabad minékünk azt az Isteni tökélletességet ruháznunk, ragasztanunk, *Esa. 42. v. 8.*

K. Mire-való amaz igecske AMEN? F. Ezzel négyet jelentünk. 1. Hogy valamellyeket e' szerént az imádság szerént kérünk és kívánunk, azok mind jók s-igazak. 2. Hogy nem csak immel ammal és hypocritaságból, hanem igazán és szivünknek tellyességéből kívánnyuk mind azokat. 3. Hogy bizonyoson és általán-fogva meg-leszünk azok, valamellyeket ő tűle igaz hitből kérünk. 4. Hogy mi a' mi könyörgésünket és annak meg-halgatását, nem mi-magunkon fundállyuk, hanem rész-szerént az Istennek hatalmán, rész-szerént az ő meg-csalhatatlan igéretin, ki minékünk a' Christusban jó-akaró atyánk léven, valamellyeket az ő nevében kérünk, meg-adgya, *Joh. 16. v. 23.*

K. Mik ellenkeznek az Uri Imádsággal, mellynek rövid magyarázattyárúl eddig értettünk? F. Minden Sz. irás-kivül találtatott babonás imádságoknak módgyai, mellyekkel az emberek vagy az Istent vagy a' Szenteket segitségül hívják, a' minémüekkel tellyesek a' Pápisták imádságos könyvei. Illyen a' *Bonaventura Psalterioma*, mellyben minden Isteni dicséretek, mellyekkel Dávid Istent tisztelte, Szüz Máriára forgattatnak *. Illyen (hogy többet ne említsek) az Olvasó, mellyet másképpen *Rosariumnak*, Bóldog Aszszony koszorójának, Szolozmának neveznek.

K. Micsoda a' Pápista Rosarium? F. Olly könyörgésnek módgya és formája, melly készítetett egy *Credó*ból, öt Mi Atyánkból, és ötven-három üdvözletből, Szüz Máriának tiszteségére, és segitségül-való hívására.

*. Vide Psalterium illud apud Chénitiü 3. Part. Exam Concil. Tridét. pag. 161. Vide Canisium in Catechism. de Ceremon. pag. 42.

K. Mibül való ez a Koszoro? F. Ennek *Materia*-ja Külső és Belső. Külső az olvasók és golyóbiskák. Belső az Imádságok. Meg-különböztetnek penig az olvasók Számokra és Nagyságokra-nézve. Mert némelly *Rosarium* több olvasókból füzettetik, némelly keveſebből. Kihez-képeſt a' *Rosarium* vagy Nagyobb, vagy Kiſſebb; Egész vagy Rész-szerént-való. Az egész olvasó tizen-öt Mi Atyánkot, és más-fél száz üdvözletet foglal magában. Mind-azon-által közönségesen három részre szokták ezt osztani, és csak a' harmadik részét füzni egy olvasóban, mellyben öt Mi Atyánk, és ötven üdvözlet vagyon. Ez a' kiſſebbik *Rosarium*, mellyen közönségesen imádkozni szoktak. A' mi penig a' Golyóbisoknak nagyságát nézi, azok vagy Nagyobbak vagy Kiſſebbek. Az aprókon üdvözletet mondanak; a' nagyobbakon *Credót* és Mi Atyánkot.

K. Miben áll formája a' Rosariumnak? F. Kettőben. 1. Az olvasóknak füzésében: mert minden két öreg olvasók közzé Tíz apróbbakat szoktanak füzni. 2. Azoknak jegyzésében. Mert mint *Pázmány* Cardinál ezeknek titkait magyarázza †, az öt Mi Atyánk jegyzi, és eszünkben-jutattya Idvezitőnknek öt mélységes sebeit. A' Mi Atyánk-utánvaló Tiz üdvözlet, az Istennek Tiz-parancsolatyát. Az üdvözlet penig, melly mindenestül-fogva ötven, eszünkben jutattya amaz örvendetes *Jubilæus* esztendőt, mellyben a' földnek minden terhe meg-szünik vala: és jó reménségre indít, hogy mi-is a' Bóldogságos Szüznek imádsága által

† In libello precü pag. 205.

Istennek jó voltából meg-menekedünk bűneinknek sulyos terhétül. Az utólsó három üdvözlet eszünkben jutattya amaz három kemény vas szeget, melly Urunk lábait és kezeit szaggatta a' kereszt-fán: melly keresztet jegyzi a' Corona végére függesztetett kereszt.

K. Szabados és Isten-szerént-való Imádságnak mondgya-é az Olvasó? F. Nem az. 1. Mert temérdek babonaság vagyon benne, mellyel Boldog Aszszonyt vallás-béli tisztelettel tisztelik; még penig majd az Isten-felett. Mert mikor az Istennek tiszteségére őt Mi Atyánkot el-mondanak, akkor B. Aszszony tiszteségére ötven üdvözletet mondanak. 2. Mert ugyan azon szóknak és dólgoknak egynékányszori elől s-meg elől kerengetéte vagyon benne: melly szokást Urunk a' könyörgésben nem javall, *Matth. 6. v. 7.* 3. Mert nincsen bájoság és babonaság-nélkül, a' könyörgésnek meg-halgatásának erejét annak számához kötni. 4. Mert az *Ave Mária*, mellyet gyakrabban az olvasón emlegetnek, nem könyörgésnek, hanem köszöntésnek formája †: csak ollyan mint *Gedeon*nak mond vala az Urnak Angyala, *Jud. 5. v. 12. Az Ur veled erős férfiú!* Ugyan-is, ha könyörgésnek formája az *üdvöz légy*; avagy Istennek könyörögnek azon hogy Máriat idvezitse; és igy csak eszelősködnek, mert hiszem idvezült Mária, mi haszna azért Istent azon kérni, hogy a' Szent Aszszonyt idvezitse? Avagy Máriának könyörögnek, hogy idvezítsen minket; igy-is tévelygenek:

† Vide Lavaterű de Spectris p. 200. Rivetum in Catholic. Orthod. Tractat. 2. q. 56. n. 5.

nek: mert nincsen masban idvesség a' Jésusson-kivül, *Act. 4. v. 12.* 5. Mert babonás emberi találmány. Ugyan-is Domokos Barát lűn az első, Año 1213.
ki számot vetvén Istennel a' könyörgés dolgában, meg-tanítá az embereket az Olvasón-való imádkozásra; ő találmánya ez az *Arithmetica*.

A M. N. MUZEUM KÖNYV-TÁRA

V E G E.

El-igazétása a' daraboſſab nyomtatásbéli *fogyatkozáſoknak.*

Fol. 3. lin. 24. lege *Igaſságú* fol. 11. lin. 5. lege *Iſtennek* fol. 16. 2' ſzélin lin. 1. l *Húc* fol. 22. 2' ſzélén l. 16. leg Gen. 2. v. 4. 22. fol. 25. lin. 19 lege *Trinitas* fol. 37 lin. 3. lege *munkája* fol. 81. lin. 8. lege *gondviſeléſe* fol. 85. lin. 15. lege *boldogságnak* fol. 99. lin. 23. l. *nincsen.* fol. 101. lin. 10. lege *alkalmatlanságát* fol. 130 l. 11. a' Kelemen heyet lege *Caleſtinus* fol. 148. lin. 22. dele *pokol* & lege *Koporsó* fol. 158. lin. 23. lege büntetés fol. 164. lin. 13. leg. *erubeſcimus* fol. 165 lin. 7. lege *noſtra* & ibid lin. 11. leg *Vel* fol. 201. lin. 19. lege *Samuelnek* fol. 218. lin. 16. lege *néhányſzor* fol. 244. a' ſzélén lin. 8 lege *Anima* fol. 253. lin. 12. lege *hallyon-meg* fol. 246. lin. 26. leg. *Nemeſſéket* fol. 266. lin. 18. lege *idvözétő* fol. 302. lin. 13 lege *dolog* fol. 327. lin. 26. lege *ol nem fogyot, es világ végezetig el ſem fogyhat* fol. 339. lin. 28. lege *Huſzon-hét* fol. 399. lin. 11. lege *negyed-fél* fol. 411. lin. 18. lege *ſélbe* fol. 420. lin. 6. lege *Eſztergomi* fol. 460. a' ſzélén lege. *Germ. reſtaurata.* fol. 571. lin. 22. leg. *égig* fol. 602. lin 11. leg. *literarum* fol. 612. lin. 9. lege *Hidgye.* fol. 679. lin. 4. lege *tsufolódó.* fol. 698. lin. 10. lege *Könyörgéſeknek* Ibid. lin. 13. lege. *ratio* ibid. lin. 14. leg. *dictum.* NB. Lib. 1. fol. 101. dele *Két ſzáz* & leg. *Két ezer.*

